

D> HIERONYMI OPERVM
Q V A R T V S T O M V S:
I N C V I V S

PRIMA parte reperies erudita quædam, sed hactenus falsò inscripta
HIERONYMO.
IN SECUNDA, aliena, sed suis quæq; titulis autorem testantia.
IN TERTIA, lectu prorsus indigna, & impudenter attributa do-
ctis uiris. quæ tamen adiunximus, ne quid amputasse uideremur edi-
tioni iam receptæ. Omnia diligentius recognita.

B A S I L E A E > M > D > L X V >

7 400 40
MADE IN SPAIN

D ▶ HIERONYMI OPERVM
Q V A R T V S T O M V S :
I N C V I V S

PRIMA parte reperies erudita quædam, sed hactenus falsò in scripta
HIERONYMO.
IN SECUNDA, aliena, sed suis quæq; titulis autorem testantia.
IN TERTIA, lectu proflus indigna, & impudenter attributa do-
ctis uiris. quæ tamen adiunximus, ne quid amputasse uideremur edi-
tioni iam receptæ. Omnia diligentius recognita.

B A S I L E A E ▶ M ▶ D ▶ L X V ▶

Frudita prorsus & eloquens epistola sed quam ut nihil aliud accedat, uel stylus palam arguat non esse Hieronymi. Præterea consentaneum non est, Hieronymum ad eandem uirginem isdem de rebus bis scripsisse. D. Augustinus non nihil suspicari uidetur, ab hæretico Pelagio conscriptam, quod insint in ea nonnulla, quæ Pelagianorum dogmata respiciant præsertim cum is Pelagus in epistola quadam testetur, se ad Demetriadem scripsisse. Beda putat esse Iulianum hæretici, qui traditur Pelagiani erroris autor. Ceterum ex ipsa inscriptione hinc notatus est, quod Hieronymus quoque scripserit ad hanc uirginem argumento non dissimili.

AD DEMETRIADEM VIRGINEM.

SVMMO ingenio pariter etus scientia, officium scribendi facile me implere posse crederem: tamen tam arduum hoc opus ingredi, sine magno difficultatis timore non possum. Scribendum tamen est ad Demetriadem uirginem, quæ nobis uirginem nobilem, uirginem diuitem, & quod his maius est, ad uelut nobilitatem diuitiasque calcantem. Quam utique pro tam insigni admiratione uirtutis ut laudare omnibus facile, ita docere difficile est. Cui enim oratio deesse possit in eius laude celebranda: quæ summo loco nata, in summis opibus delectans, in tanta, tantis tamque uarijs huius uitæ blandimentis, uelut tenacissimis quibusdam irretita uinculis, subito eruperit, cum etiam simul corporis bona, animi uirtute mutauerit. Quæ horem adhuc ipsum ineuntis ætatis, quodam fidei gladio, id est, uoluntate succiderit. Et crucifigens cum Christo carnem suam, uiam sanctamque hostiam sacrauerit Deo: ac nobilissimi sanguinis posteritate uirginis amore contemplerit. Prona autem & facilis dicendi uia est, quæ ipsa ubertate materia cursum orationis accendit: sed nobis alio magis itinere pergedum est, quibus propositum est immutamentum uirginis non laudem scribere, nec tam paratas iam uirtutes eius exprimere, quæ paratissimas, magisque reliquam ordinare uiam, quæ uiam præteritam est. autem difficile munere uirtutem personam facere, in qua cupiditas tanta discendi est, tantusque perfectionis ardor, ut ei quamlibet perfecta doctrina par esse uix possit. Meminit enim, recteque meminit, quas mundi opes gloriamque respuerit, quibus uoluptatibus renunciauerit, quas denique contemplerit uitæ presentis illecebras. Et ideo contenta non est communi hoc memento genere uiuendi, & quod facile ipsa multorum societate uiderat. Non ualeat id & inuitatum requirit, præcipuum ac singulare quoddam flagitat, non minus contentam gratiam quam conuersionem cupit esse mirabilem. In seculo nobilis, apud Deum cupit esse nobilior. Tam præciosa requirit in moribus, quam contempsit in rebus. Hinc utique tam deuota mentis ardorem, hanc tantæ perfectionis sitim, quod unquam satiabit flumen ingenij. Quæ uis aliquando orationis, quæ copia tantum uerbis exprimere poterit, quantum parata est uirgo rebus implere. Nobis uero non tanta est uenia, qui ad ornandum Domini tabernaculum secundum uires nostras munus offerimus. Nec ueremur ne temerè scribendo, ad tantæ nobilitatis uirginem, uirtutes in moribus tradamus inuidia. Scribimus enim petente sancta matre eius, in id iubente, idque a nobis transmarinis literis, miro cum desiderio animi flagitante: quæ facile ostendit, quo studio, quantum cura in filio germen celeste planta uerit, dum illud tam sollicitè cupit ab alijs irrigari. Remouetur autem temeritate, & ab ambitione liberi propositio in uideamus operi. Nec de mediocritate diffidamus ingenij, quod creaturas & hinc manus et merito uirginis adiutur. Quoties mihi de institutione morum & sancta uitæ conuersatione dicendum est, soleo prorsus humanæ naturæ uim qualitatemque monstrare. Et quid efficere possit ostendere, ac iam inde audientis animum ad speciem incitare. Ne enim nihil proficit ad ea uocari, quæ forte sibi impossibilia esse præsumperit. Nequaquam enim uirtutum uiam ualeamus ingredi, nisi spe ducamur comite. Si quidem appetendi omnis conatus perit, consequendi desperatione. Quem ego exhortationis ordinem, cum in alijs quoque opusculis tenuerim, tum hic maxime obseruandum puto: ubi eò plenius naturæ bonum declarari debet, quo instituta est uita perfectior, ne tanto remissior sit ad uirtutem animus ac tardior, quanto minus se posse credat, & dum quod inesse sibi ignorat, id se existimat non habere. Præferenda semper in notitia ea res est, cuius usus desideratur, & explicandum est quicquid bonum natura potest, cum quicquid posse probatur, implendum est. Hæc igitur prima sanctæ ac spiritualis uitæ fundamenta iaciantur, ut uires suas uirgo agnoscat: quas demum bene exercere poterit, cum eas se habere didicerit. Optima enim animi incitantia sunt, cum docetur aliquis posse quod cupiat. Nam & in bello ea exhortatio maxima est, eaque plurimum autoritatis habet, quæ pugnatorem de uiribus suis admonet. Primum itaque debes naturæ humanæ bonum de eius autore metiri, Deo scilicet: qui eum uniuersa mundi, & quæ intra mundum sunt, opera bona & ualde bona fecisse referatur, quanto putas præstantiorem ipsum hominem fecit, propter quæ omnia etiã intelligitur illa condidisse. Quem dum ad imaginem & similitudinem suam facere disponit, antequam faciat, qualem sit facturus ostendit. Deinde cum subiecit ei uniuersa animalia: eumque etiã constituit eorum dominum, quæ uel mole corporis, uel uirtu magnitudine, uel armis dentibus, multo ualentiora homine fecerit: satis declarat, quãto pulchrius sit homo ipse conditus, quæ

uel ex

Uel ex hoc uoluit naturæ suæ intelligere dignitatem, dum fortia sibi subiecta miratur animalia. Neque enim nudum illum ac sine præsidio reliquit, nec diuersis periculis uelut exposuit infirmum. Sed quæ inermè extrinsecus fecerat, melius intus armauit, ratione scilicet atque prudentia: ut per intellectum uigoremque mentis quo cæteris præstabat animalibus, factorem omnium solus agnosceret: & inde seruiret Deo, unde alijs dominabatur. Quæ tamen iustitiæ Dominus uoluntarij esse uoluit, non coactum. Et ideo reliquit eum in manu consilij sui. Posuitque ante eum uitam & mortem, bonum & malum: & quod placuerit ei, dabitur illi. Vnde etiam in Deuteronomio legimus: Vitam & mortem dedi ante faciem tuam, benedictionem & maledictionem: elige tibi uitam, ut uiuas. Hinc iam prouidendum est, ne forte illud remordeat te, in quo temerè imperitum uulgus offendit: & ideo non uerè bonum factum hominem putes, quia is facere malum potest, nec ipsa naturæ uolentia astringatur ad immutabilis boni necessitatē. Nam si diligenter retractes, & ad subtiliorem intellectum cogas animum: hinc tibi melior status hominis ac superior apparebit, unde putatur inferior. In hoc enim gemini itineris discrimine, in hac utriusque libertate partis, rationalis animæ decus positum est. Hinc inquam totus naturæ nostræ honor consistit, hinc dignitas: hinc denique optimi quicque laudem merentur, hinc præmium. Nec esset omnino uirtus ulla in bono perseverantis, si is ad malum transire non potuisset. Volens namque Deus rationabilem creaturam uoluntarij boni munire, & liberi arbitrij potestate donare: utriusque partis possibilitatē homini inferendo, proprium eius fecit esse quod uelit: ut boni ac mali capax naturaliter utrunque posset, & ad alterutrum uoluntatem desisteret. Neque enim aliter spontaneum habere poterat bonum, nisi æquè etiã malum habere potuisset. Vtrique nos posse uoluit optimus creator, sed unum facere bonum scilicet, quod & imperauit: malique facultatē ad hoc tantum dedit, ut uoluntatē eius ex nostra uoluntate faceremus. Quod cum ita sit, hoc quoque ipsum quod etiã mala facere possumus, bonum est. Bonum, inquam, quia boni partem meliorem facit. Facit enim ipsam uoluntarij sui iuris: non necessitate deuinctam, sed iudicio liberam. Licet quippe nobis eligere, refutare, probare, respicere. Nec est quo magis rationalis creatura cæteris præferatur, nisi quod cum omnia alia conditionis tantum ac necessitatis bonum habeant, hæc sola habeat etiã uoluntatis. Sed plerique impiè non minus quam imperitè, cum super statu hominis querunt, uereor dicere, quasi reprehendentes opus Domini: talē illi aiunt debuisse fieri, qui omnino facere non posset malum. Dicit itaque figmentum ei qui se finxit: Quid me fecisti sic? Et improbilissimi hominum, dum dissimulant id ipsum bene administrare quod facti sunt, aliter se factos fuisse malum: qui uitam suam emendare nolunt, uideantur emendare uelle naturam. Cuius bonum ita generaliter cunctis institutum est, ut in gentilibus quoque hominibus qui sine ullo cultu Dei sunt, se non nunquam ostendat ac proferat. Quam multos enim philosophorum & audiuimus & legimus, & ipsi uidiuimus castos, patientes, modestos, liberales, abstinentes, benignos, & honores mundi simul & delicias respicientes, & amatores iustitiæ non minus quam scientiæ. Vnde quæso hominibus alienis à Deo, ista quæ Deo placet: Vnde autem illis bona nisi de naturæ bono? Et cum ista quæ dixi, uel omnia in uno, uel singula in singulis haberi uideamus, cum omnium natura una sit, exemplo suo inuicem sibi ostendunt omnia in omnibus esse posse, quæ uel omnia in omnibus, uel singula in singulis inueniantur. Quod si etiam sine Deo homines ostēderit, quales à Deo facti sunt, uide quid Christiani facere possunt: quorum in melius per Christum natura & uita instructa est, & qui diuinæ quoque gratiæ iuuantur auxilio. Agē iam ad animæ nostræ secreta ueniamus. Se ipsum unumquicumque attēctus respiciat. Interrogemus quid de hoc sentiant propriæ cogitationes. Ferat sententiã de naturæ bono ipsa conscientia, instruamur domestico magisterio animi: & mentis bona non aliunde magis queque, quam ab ipsa mēte discamus. Quid illud obsecro est, quod ad omne peccatum aut erubescimus, aut timemus: & culpam facti nunc rubore uultus, nunc pallorē monstramus: ac trepidante animo, etiam in minimis delictis testem effugimus, conscientia remordemur: ediuerso autem in omni bono latet, constant, intrepidum sumus: idque si occultum est, palam etiam fieri cupimus et uolumus: nisi quod testimonio sibi est ipsa natura, quæ hoc ipso declarat bonum suum, quo ei malum displicet: & dum in bono tantum opere confidit, quid solum eam deceat ostēdit: Hinc est illud quod frequenter carnifice occulto, in autorem sceleris, conscientia tormenta desæuiunt: & latentem reum, secreta mentis pœna persequitur. Nec ullus post culpam impunitati locus est, cum sit reatus ipse supplicium. Hinc est quod econtrario innocens etiam inter ipsa tormenta fruitur conscientie securitate: & cum de pœna metuat, de innocentia gloriatur. Est enim, inquam, in animis nostris naturalis quædam (ut ita dixerim) sanctitas: quæ uelut in arce animi præsidens, exercet mali bonique iudicium. Et ut honestis rebusque actibus fauet, ita sinistra opera condēnat: atque ad conscientia testimonij diuersas partes domestica quadam lege diiudicat. Nec ullo prorsus ingenio, aut fucato aliquo argumentorum colore decipitur: ipsis nos cogitationibus fidelissimis & integerrimis sanè testibus aut arguit, aut defendit. Huius legis, scribens ad Romanos, meminit Apostolus: quæ omnibus hominibus insitam, uelut in quibusdam tabulis cordis scriptam esse testatur: Cum enim, inquit, gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt: huiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex. Qui ostendunt opus legis scri-

Hier. to. 4.

b ptum in

ptum in cordibus suis: testimonium reddente eis conscientia eorum, & inter se inuicem accersantur cogitationū, aut etiam defendētium. Hac lege usi sunt omnes quos inter Adam atq; Moysen sancte uixisse, atq; placuisse Deo, scriptura commemorat. Quorū tibi exempli causa aliqui proponendi sunt: ut facile intelligas, quantum sit naturae bonum, cum eam legis uice docuisse iusticiā probaueris. Abel primus hanc magistrā secutus, ita Dominum promeruit, ut dum ei offerret hostiam, tā gratē sacrificiū eius acceptum Deo fuerit, ut fratrem in inuidiam concitaret. Quem iustū in Euangelio Dominus ipse commemorans, breuiter perfectionē eius exposuit. Omnis enim uirtutum species uno iusticiā nomine cōtinetur. Beatū Enoch ita placuisse Deo legimus, ut eum ē medio mortalium raperet, & in mundo consummatum, de mundi habitatione transferret. Noe iustus in generatione sua & perfectus asseritur: cuius sanctitas eo magis est admirabilis, quod toto prorsus a iusticia declinante mundo, solus iustus inuentus est: nec ab alio sanctitatis quaesiuit exemplū, sed ipse praeuicit. Et ideo totius orbis imminente naufragio, solus ex omnibus meruit audire: Intra tu & domus tua in arcam: quia te uidi iustum in generatione ista coram me. Ante Deum autem ille iustus probatur, qui corpore sanctus est & corde. Melchisedech sacerdos Dei legitur: cuius meritū facile ex hoc intelligi potest, quod multo post futurū Domini sacramētum ante signauit: ac sacrificio panis & uini, mysterium corporis & sanguinis expressit: ac sacerdotij sui typo, Christi sacerdotiū figurauit, cui a patre dicitur: Tu es sacerdos in aeternū, secundum ordinē Melchisedech. Nam & quod benedixit Abraham principem patriarcharū, qui per circumcisionem pater Iudaeorum, per fidem gentium: illius signatissime ostendit figuram, qui per fidem suam & Iudaeis donauit benedictionē, & gentibus. Loth quoq; sancti Noe uirtutē secutus, inter tot peccantiū exempla iusticiam non reliquit. Et ut illū totius mundi exemplū non uicē: ita hic tota illa in qua habitabat, regione peccante, contra multitudinis uitia tenuit sanctitatem. Qui, ut beatus Petrus ait, uisu & auditu iustus erat: & inter pessimos positus, mala eorū & oculis auersabatur & auribus: atq; ideo simili exemplo, ut ille diluuiō, ita hic est ereptus incendio. Quid Abraham amicum Dei, quid Isaac & Iacob memorē? Quam perfecte impleuerint Domini uoluntatē, uel hinc possumus aestimare, quod familiari quadam & praecipua dignitate eorū se Deum uoluit nominari: Ego sum, inquit, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. Hoc nomen meū sempiternum & memoriale in generationes generationū, Ioseph fidelis Domini famulus a puero, tribulationibus magis iustus & perfectus ostenditur: qui primū a fratribus Hismaelitis in seruū additus est, ab eisq; uenditus, a quibus se uiderat adorandū: deinde Aegypto domino traditus, semper tamen ingenuā animā tenuit dignitatē: docuitq; exemplo suo & seruos & liberos, in peccando non conditionē cuiq; obesse, sed mentē. Hic quāto remorare paulisper: & castum animū, sollicitē uirgo considera. Concupiscit a domina Ioseph adolefcens, nec ad concupiscentiam prouocatur: rogatur, & fugit. Vna hac in re & blanditur & supplicat, quā in ceteris imperabat. Amor Dei, mulieris amore non uincitur. Castum animū nec aetas adolescentiae permouet, nec diligentis autoritas. Contempta frequenter domina, propiores adolescenti insidias tendit. In secreto ac sine testibus, manu impudens apprehendit: ac pro caciōribus uerbis hortatur ad crimen. Ne hic quidē uincitur, sed ut uerba uerbis, ita res rebus refert. Nam qui frequenter rogatus negauerat, nunc comprehensus aufugit: & antequam illud Euangelicū dicere tur: Qui uiderit mulierē ad concupiscendum eam, iam mœcharus est eā in corde suo: ille non aspectu solum, sed ipso penē complexu prouocatus a foemina, foeminam non concupuit. Castitatis uirtutem hucusq; mirata es: nunc respice benignitatem. Prius quā propheta diceret: Vnusquisq; maliciā proximi sui non reminiscatur in corde suo: ille pro odio reddidit charitatē: & cū uideret fratres suos, inō inimicos ex fratribus, cumq; ab eis cognosci uellet, dilectiōis affectū pro dolore testatus est. De osculabatur singulos, & irriguis fletibus pauentiū colla perfundens, odiū fratū charitatis lachrymis abluabat: quos tam uiuo patre q̄ mortuo, germano semper dilexit amore. Nec recordatus est illum, in quo ob necem fuit defectus lacū: nō cogitauit addictam germanitatem precio: sed pro malis bonū retribuēs, Apostolicū praecipitū sub naturā adhuc lege cōpleuit. Quid de beato Iob dicam, famosissimo illo athleta Dei: qui post direptas opes, & funditus deleta patrimonia, post filiorū & filiarū unum subito interitū, ad ultimum proprio contra diabolū corpore dimicauit: Auferebant omnia quae extrinsecus possidebat, & extranea bona repente decidebāt, ut magis propria clarescant. Omnibus prorsus uelut indumētis exiuit, ut expeditius ac fortius nudus triumphet, & hostem quem ferendo damna ante superauerat, rursus tolerando supplicia deuincat. De quo tale ipsius Domini testimoniū est: Nunquid considerasti puerum meum Iob? Non est em̄ similis ei quisq; in terris: homo sine querela, uerus Dei cultor, abstīnēs se ab omni malo. Nec immerito. Semper enim, ut ipse ait, tanq; tumentes super se fluctus, timebat Dominū, & praesentiae eius pondus ferre non poterat: nec audebat aliquando cōtemnere, quem semper adesse credebat, dicebatq;: Securus sum, non enim reprehendit me cor meum in omni uita mea. Qui anteq; Dominus inimicos praecipere esse diligēdos, dicere poterat: Si in malis inimici mei gauisus sum: si dixi in eorū de meo, benefactum est. Nec dū Euangelicū illud sonuerat: Omni petēti te tribue, & iam ille dicebat:

bat: Si exire passus sum in opem sanuam meā sinu uacuo. Nondū legerat illud Apostoli: Domini, quod iustum est & æquum seruis praestare: & confidēs clamabat ad Dominū: Si seruo nocui, si ancillam laesi, omnia tū scis Domine. Prius q̄ idē Apostolus praecipere diuitibus non sublimē sapere, neq; sperare in incerto diuitiarum: sic habuit ille diuitias, ut se alibi diuitem esse monstraret. In diuitijs, inquit, non confidebam, nec in lapide precioso. Et hoc nō uerbis tantū, sed ipsis quoq; rebus probauit: qui cum omnia perderet non dolebat, dicebatq; per singula: Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit ita factū est: sit nomen Domini benedictū in secula. Nudus exiui de utero matris meae, nudus redeam illuc. Quo enim affectu possideamus aliquid, docemus cum id amittimus: & cupiditatem fruendi, carendi dolor prodit, quem qui in carendo nō habuit, in possidendo quonam modo habuit: Quirum ante Euangelium Euāgelicū, & Apostolicū ante Apostolica praecipitū, discipulum Apostolorum: qui aperiens occultas diuitias naturae, & in mediū proferens, ex se quid omnes possimus ostendit: docuitq; quātus sit ille thesaurus animae, quem nos sine usu possidemus: & quod proferre nolumus, nec habere nos credimus. Post multa quae de natura diximus, etiam sanctorum exemplis bonum eius ostendimus ac probauimus. Et ne e contrario ad eius culpā pertinere putetur, quod aliqui iniqui fuerint, scripturarū utar testimonijs, quae peccantes ubiq; crimine uoluntatis grauant, nō excusant necessitate naturae. In Genesi legimus: Symeon & Levi fratres cōsummauerunt iniquitatē suam, ex uoluntate sua. Ad Hierusalem Dominus locutus est: Propter quod ipsi dimiserunt uiam meam quam dedi ante faciem eorū: & non exaudierunt uocem meam, sed abierunt post uoluntatem cordis sui mali. Et rursus idem propheta: Et peccastis Deo: & nō exaudistis uocem eius, & in mandatis illius & in legitimis, & in testimonijs eius ambulare nolulistis. Per Eisaia quoq; propheta Dominus locutus est: Si uolueritis & audieritis me, quae sunt bona terrae mādūcabitis. Si autē nolueritis, neq; audieritis me, gladius uos cōsumet. Et rursus: Omnes uos occisione deciditis: quia uocauī uos, & non exaudistis: locutus sum, & neglexistis, & fecistis malū ante cōspectū Domini, & quae nolēbā elegistis. Ipse quoq; Dominus in Euāgelio ait: Hierusalē Hierusalē quae occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt: quoties uolui congregare filios tuos, quā admodum gallina cōgregat pullos suos sub alis suis, & noluit: Vbi uelle uideamus, & nolle, eligere & refutare, ibi non uis naturae, sed libertas intelligitur uoluntatis. Plena sunt utriusq; testamenti uolumina huiuscemodi testimonijs: quibus tā bonū omne q̄ malū, uoluntariū semper esse scribitur, quae nos modo breuitatis causa omittimus: maxime cū sciamus te sacrae lectioni deditā, de ipso uberius fonte potare. Neq; uerō nos ita defendimus naturae bonū, ut eā dicamus malum non posse facere, quā utiq; boni ac mali capacem etiam profiteremur: sed ab hac eam tantummodo iniuriā uindicamus, ne eius uitio ad malū uideamur impelli: qui nec bonum sine uoluntate faciamus, nec malum: & quibus liberū est unū semper ex duobus agere, cū semper utrunq; possimus. Vnde enim alij iudicaturi sunt, alij iudicandi: nisi quod in eadem natura dispar uoluntas est: & quia cum omnes idē possimus, diuersa faciamus? Itaq; ut hoc ipsum clarius lucere possit, aliqua exempla sunt proferenda. Adā de paradiso eicitur, Enoch de mundo rapitur. In utroq; Dominus libertatē arbitrij ostēdit. Vt enim placere potuit ille qui deliquit: ita potuit peccare iste qui placuit. Non enim a iusto Deo aut ille puniri meruisset, aut hic eligi: nisi uterq; utrunq; potuisset. Hoc de Cain & Abel fratribus, hoc etiā de Iacob & Esau geminis intelligendū est. Ac sciendum solā uoluntatis causam esse, cum in eadē natura merita diuersa sint. Extinctum peccatis suis diluuiō mundum, Noe iustus redarguit: & Sodomorū crimina, Loth sanctitas iudicauit. Nec illud est paruū argumentū ad cōprobandum naturae bonū, quod illi primi homines per tot annorū spacia, absq; ulla admonitione legis fuerunt: nō utiq; quod Deo aliquādo creaturae suae cura nō fuerit: sed quia se tale sciebat hominum fecisse naturā, ut eis pro lege ad exercendā iusticiam sufficeret. Deniq; quādiu recentioris adhuc naturae usus uiguit, nec humanae rationi uelut quandam caliginem longus usus peccandi obduxit, sine lege dimissa est natura: ad quam Dominus nimis iā uitijs obrutam, & quadam ignorantiae rubigine infectam, limā legis admouit, ut huius frequentī admonitione expoliretur, & ad suum posset redire fulgorem. Neq; uerō alia nobis causa difficultatē benefaciendi facit, quā longa consuetudo uitiōri, quae nos infecit a paruo: paulatimq; per multos corruptit annos, & ita postea obligatos sibi & addictos tenet, ut uim quodammodo uideatur habere natura. Omne illud tēpus quo negligenter edocui, id est ad uitā eruditi sumus: quo malī etiā esse studuimus, cum ad incitamenta nequitiae innocentia pro stultitia duceretur, nunc nobis resistit, cōtraq; nos uenit: & nouam uoluntatē impugnat usus uetus. & miramur cur nobis per ocium atq; desidias nescientibus etiā quasi ab alio sanctitas conferatur: qui nullam consuetudinē boni facimus, cum malū tantū didicerimus: Haec de naturā bono cursum, quasi in alio opere dicta sint: qd̄ ideo a nobis facient dum fuit, ut tibi planiorē uiam ad perfectā iusticiā sterneremus, quā eo facilius currere possis, quo in ea nihil asperū, nihil inaccessibile esse cognoueris. Nam si etiam ante legē, ut diximus, & multo ante Domini nostri saluatoris aduentū iuste quidam uixisse & sanctē referunt: quāto magis post illustrationem aduentus eius, nos id posse credendum est, qui instruiti per Christi gratiam, & in me-

liorem hominem renati sumus: qui sanguine eius expiati atque mundati, illiusque exemplo ad perfectam iusticiam incitati, meliores illis esse debemus, qui ante legem fuerunt: meliores etiam quam fuerunt sub lege, dicitur Apostolo: Peccatum in uobis iam non dominabitur: non enim estis sub lege, sed sub gratia. Et quoniam sufficienter de his, ut puto, diximus: nunc instituamus perfectam uirginem, quae ex utroque semper accensa, & naturae simul & gratiae bonum, morum sanctitate testetur. Prima igitur uirginis cura, primumque studium sit, scire uoluntatem Domini sui, & quid ei placeat, quid uel displiceat diligenter inquirere, ut secundum Apostolum rationabile Deo reddat obsequium: totumque uitaue fugursum ex eius possit ordinare sententia. Impossibile est enim ei quatenus placere, cui quid placeat ignorat: fieri potest, ut etiam obsequendi uoto offendat, cui quomodo obsequi debeat, ante non didicit. Et ut maius est, uoluntatem Domini facere quatenus nolle: ita prius est nosse, quatenus facere. Illud enim merito praecedat, hoc ordine. Unde propheta dicit: Et tu Israel noli ignorare. Et beatus Paulus: Qui autem ignorat, ignorabitur. Idemque alibi: Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quae sit uoluntas Domini. Initium obedientiae est quid praecipiat uelle cognoscere: & pars est obsequii, didicisse quid facias. Scito itaque in scripturis diuinis, per quas solas potes plenam Dei intelligere uoluntatem, prohiberi quaedam, praecipiri quaedam, concedi aliqua, nonnulla sua deri. Prohibentur mala, praecipuntur bona, conceduntur media, perfecta suadentur. In duobus illis quae prioris loci sunt peccatum omne concluditur: in utroque enim Dei continetur imperium. Et non solum praecipere, sed & prohibere ipsum iubentis est. Generaliter namque omnibus mandatur iusticia: quae saluator in Euangelio breuiter quidem, sed plenissime comprehendens, ait: Quaecumque uultis ut faciant uobis homines, haec & uos facite illis: hoc est, ut nihil mali inferamus alijs, sed praestemus omne quod bonum est: quia uolumus hoc ab alijs in nos utrunque seruari. Haec sententia aequo iure praecipit uniuersos tenet. Nec ulli omnino transgredi licet quod omnibus imperatum est: apertusque cõceptus Dei est, uel facere prohibita, uel iussa non facere. Duo uero reliqua quae sequuntur, quorum unum conceditur, & suadet alud, in nostra potestate dimissa sunt: ut aut cum minori gloria concessis utamur aut ob maius praemium etiam ea quae nobis permessa sunt, respiciamus. Conceduntur quidem nuptiae, carnum usus & uini: sed horum omnium abstinentia, consilio perfectiore suadetur. Ad uirginitatis honorem pertinet licentia nuptiarum, & carum indulgentia uirtutem abstinentiae clariorẽ facit. Contempsi uirgo coniugium licitum tibi priusquam contemneretur. Maioris praemij amore flagras, uouisti Deo non imperata, sed laudatam uirginitatem, & consilio Apostoli, legem tuam fecisti latiore. Certaminis ingressa campum, non tam laborem cursus, quam brauium uictoriae cogitasti. Legeras, eredo, illud Euangelicum de perpetua castitate praconium, & ipsius te Domini sermo ad amorem seruandae uirginitatis accederat, qui Petri super hoc sententiam, ipsa rei magnitudine ac difficultate laudauit: & uoluntarijs spodonibus regnum caelorum promittens, ait: Qui potest capere, capiat. Res itaque tam magnam non impero, non impono, sed offero. Neque quatenus ad hoc cogit, sed pro uoco. Quamquam de uiris tantum sonare uideatur, non solis tamen uiris dicitur, sed aequalis utriusque sexus uirginitatis palma promittitur. Et Apostolus de uirginibus praecipit quidem se dicit non habere Dei, sed dat consilium. Dicit itaque: An experimentum quaeritis eius qui in me loquitur Christus? Perfectio nis igitur secuta consilium, beatitudinem specialis aggressa propositi, serua generale mandatum. Dixi, idemque nunc repeto. In causa iusticiae omnes unum debemus: uirgo, uirgula, nupta, summus, medius & imus gradus, aequaliter iubentur implere praecipit. Nec a lege soluitur, qui supra legem facere proponit. Quinimodo nullus magis illicita uitare debet, quam qui respuit quae licebant. Nec quisquam ita a se mandata pollicetur implenda, ut ille qui amore perfectionis supra mandata conscendit, & dum amplius statuit facere quam praecipit, ostendit minus sibi praecipitum esse quam potuerit. Deinde qui tanta se esse obedientiae profiteretur, ut etiam consilium diuinum libenter audiat, quomodo non debet audire praecipitum? Illa enim res electionis est, ista necessitatis. De uirginitate dicit: Qui potest capere capiat. De iusticia non dicitur: Qui potest facere faciat: sed, Omnis arbor quae non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Considera quae so, quantum a consilio distat imperium. Ibi aliquos excipit, hic generaliter omnes comprehendit. Ibi praemium proponit, hic poenam. Ibi inuitat ut facias, hic nisi feceris cominatur. Haec igitur optima ratione distinguens, animaduerte quid offeras, animaduerte quid debeas. Imo quia utrunque iam debes, & uirginitatem quam uultro obtulisti Deo, & iusticiam quam ipse praecipit, integrum utrunque perfolue. Ille seruus Domino placet, qui ita aliquid ultrò operis exercet, ut tamen etiam imperata perficiat: qui non facit aliud pro alio, sed utrumque: nec mutat, sed addit obsequium. Nec te earum exempla decipiant, quae sibi in sola castitate plaudentes, ut post suas uoluntates eant, Dei uoluntatem abijciunt. Quae perpetuae castitatis bonum non cum iusticia, sed pro iusticia offerre uolunt, & in compensatione peccatorum, praemium uirginitatis annumerant: atque pro praemio, impunitatem petunt: uel certe impudentiori uecordia coronadas esse se putant, & in regno caelorum ceteris praefendas, quae sibi transgressionem mandatorum, aditum clauisere regni caelorum. Non omnis, Christus inquit, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum, sed qui facit uoluntatem patris mei qui in caelis est, ipse intrabit in regnum caelorum. Memine-

Meminerint stultas uirgines a sponsitanis repellendas: dicendum eis, Nescio uos. Illisque iungendas esse, de quibus Dominus ipse ait: Multi dicent mihi in illa die: Domine Domine, nonne in nomine tuo daemonia eiecimus? & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? Et tunc contestabor illis: Amen dico uobis, nescio uos. Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem. Tibi uero longe est alia uia ingrediendum, quae seculi amore calcato, semper cogitando quae Dei sunt, Apostolicam te exhibere uis uirginem, quae tam spiritu sancta quam corpore, Domini praestolaris aduentum: & animae tuae lampada, sanctorum iugiter operum infundis oleum, & sapientibus iuncta uirginibus, in spoliobus praepararis. Fugienda tibi lata illa uia est, quam multorum ad mortem euntium comitatus terret: & ad uitam aeternam, angusti illius itineris, quod pauci reperiunt, callis tenendus est. Deposuisti iam impedimenta uel maxima, & omne quicquid a spiritualis uitaue cursu uel retardat, uel reuocat, prima statim conuersione uicisti. Respuisti coniugij uoluptatem, posteritatis curam, illecebras deliciarum, seculi pompam, diuitiarum cupidinem, & cum Paulo potes dicere: Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Cuius tale principium est, qualis debet esse perfectio: Hanc mihi tu uirtutem, hunc animam etiam in reliquis affer: eaque uirtutis qua uirtutum occasiones depulisti, uirtutem nunc ipsa respue. Ornetur morum sanctitate uirginitas, & perfectum gradum, uitaue perfectio subsequatur. Certè si secularis uita tibi placuisset, dares operam, ne quis te diuitijs, ne quis corporalibus ornamentis, ne quis rerum omnium popa & honore praecederet: nunc quoniam diuersum studium diuersam uitaue desiderat, cura ne quis te in bene uiuendo transcendat: ne quis morum sanctitate superet: ne quis tibi in uirtutibus praefatur. Et in illis quae ante diximus, non erat tuum, ut aut tu omnes uinceret, aut nemo te. Cum etiam enim illa foris petunt, & quicquid aliunde speratur, alienum est. Haec uero in tua potestate sunt, & uere propria, quae non extrinsecus ueniunt, sed in ipso corde generantur. Illa enim nec omnis qui quaerit inuenit, nec qui inuenit semper tenet: quia ut ea commendare, ita & eripere casus potest. Haec autem & omnis qui quaerit inuenit, & qui inuenit, eripi sibi nunquam timet. Ista enim sola bona sunt, quae sine uoluntate nec inuenimus aliquando nec perdimus. Habes ergo & hic per quae meritum praepararis alijs, imò hic magis. Nam corporalis nobilitas atque opulencia, tuorum intelligunt esse, non tua. Spirituales uero diuitias nullis tibi, praeter te, conferre poterit. In his ergo iure laudanda es: in his merito ceteris praefenda es, quae nisi ex te, & in te esse non possunt. An iola ista uita est, quae certam non habeat de profectu, & in qua unusquisque hoc tantum debeat permanere quod coepit, nec ullo augmenti desiderio ad maiora contendant? Et cum in omnibus mundi studijs profectus non fatient homines, hic tantum coepisse sufficit: Feruentissimi in terrenis, frigidissimi in caelestibus sumus: & summam in rebus paruis exhibentes alacritatem, ad maiora torpescimus. Considerare pudet quantum sit feruor in seculo, quae cura singula quaeque studia hominum quotidie ad perfectiora nitantur. Literarum ardor, nulla profusa aetate extinguitur, imò (ut secularis autoris utar sententia) ipsa magis aetate infiamatur. Diuitiarum amor insatiabilis est: expleri nescit, honorum cupido. Celerè habitura res finem, sine fine quaeruntur. Nos diuina sapientiam, caelestes diuitias, immortales honores pigra quadam dissimulatione negligimus: & spirituales diuitias, aut ne attingimus quidem, aut si leuiter degustauerimus, continuo nos putamus esse satiatos. Aliter nos diuina sapientia ad suas inuitat epulas. Qui edit me, inquit, adhuc esuriat: & qui me bibit, adhuc sitiet. Nullus unquam talibus explet epulis, nec aliquando patitur de satietate fastidium. Tanto unusquisque capax, tanto auidior erit, quanto inde plus hauserit. Dominus in Euangelio: Beati, ait, qui esuriunt & sitiunt iusticiam: quoniam ipsi saturabuntur. Vult enim esurire nos hic semper ac sitire iusticiam, ut in futuro iusticiae retributione satiemur. Consideranda uis ipsa uerborum est, & ita nobis desideranda est iusticia, ut in fame uel siti, cibus desideratur ac potus. Et hoc omnibus in comune est dicendum his, qui immortalis uitaue promissa desiderant. Iam tuum est estimare quantum animo prestare debeas, quae maioris praemij desiderio plus facere proposuisti, quam uel alijs necesse est. Apostolus definiens Christi uirginem, longe eam separauit a nupta, & diuersis studijs, singularitatis meritum coniugijque diuisit: In nupta, inquit, & uirgo cogitat quae Dei sunt, quomodo placeat Deo, ut sit sancta corpore & spiritu. Quae autem nupta est, cogitat quae sunt mundi, quomodo placeat uiro suo. Quae corpore & spiritu sancta est, nec in mēbris, nec in mēte delinquit. Delinquere autem non in causa castitatis tantum esse potest, sed etiam in quacumque parte iusticiae. Quamuis enim uirgo corpore, uirgo sit spiritu: & nihilominus, aut manibus, aut oculis, aut auribus peccet, aut lingua: quomodo corpore sancta dicenda? Deinde si uel odio infecta, uel inuidia, uel auaricia, uel iracundia sit: quomodo spiritu obtinet sanctitatem? Et si nupta, quae amore coniugij cogitat quomodo placeat uiro suo, quantum liberis relinquat: quae uarijs mundi astricta curis, rarius ad uoluntatem Dei respicit: tamen de peccatis excusare se non potest: quid faciet uirgo, quae soluta ab omnibus huius mundi impedimentis ac libera scholam quandam castitatis ingressa est? Si uis itaque propositi tui magnitudinem equare moribus, & per omnia Deo copulari: si leue ac suauis iugum Christi, suauis tibi leuiusque uis facere: nunc maximam in beata uita curam impede: nunc stude, ut calente recentis fidem conuersionis, nouus semper ardor accendat, & in tenera adhuc aetate facilius sanctae conuersionis usus inlescat. Quicquid in te primum institueris, hoc manebit, & ad

initorum tuorum regulam, reliqua uita decurret. Finis in ipso exordio cogitandus est. Qualis ad illud ultimum diē peruenire cupis, talis nunc iam esse conare. Cōsuetudo est, quæ aut uicia, aut uirtutes alit: quæq; in his plurimū ualeat, cum quibus ab ineunte ætate simul creuerit. Optimi sunt ad institutionē morum primi quicq; anni. Habent enim in se lentum quiddā & molle, quod facile formari queat, atq; ad arbitriū uolentis trahi: & in cunctis ferē rebus citius assuescitur omne quod tenerū est. Nouellas adhuc & uix firmæ radicis arbusculas, dum ad omnē ductū sequaces sunt, in quālibet partem flecti facile est: quæ natura plerumq; curuata, citō ad arbitriū colentis corriguntur. Tena adhuc & primæ ætatis animalia, sine labore domari solent: quantoq; citius à uagandi libertate disueta sunt, tãto facilius uel colla iugo, uel frenis ora infuscant. Ipsa quoq; literarū stud. a teneris melius inserunt ingenijs: idq; penitus in hære sensib. solet, quod primitus sederit in mente. Hoc idē plurimum etiā in bene uiuendi ratione ualeat: dum adhuc mobilis est ætas, & animus duci facilis, exercenda boni cōsuetudo, & iugi meditatione cōfirmanda est. Occupandū est optimis rebus ingenium, & sanctæ cōuersationis uis alius inferendus est. Tunc uerō ad perfectionis fastigiū animus ascendit, & longē cōsuetudinis beneficio utitur ad bene uiuendi facultatē: & uirtutes suas ipse etiā miratus se cum, quodāmodo in se putabit natū esse quod didicit. Respice obsecro quātū à te sanctitatis aua materq; expectant: quæ cum te quasi nouum & illustre quoddam lumen generi suo natū esse putent, nunc in te solam omnē curam animi trāstulerunt, & propositi tui cursum miris studiis ac fauore succendunt. Cumq; ipsa te ad honestatem morum ab ineunte ætate formauerint, nunc à te uinci cupiunt: tuamq; uictoriā suam laudem esse putāt: quātū egregia erga Deū fides in profellione tua maximē claruit, cum te in nuptijs præparatam, simul atq; aliud uelle didicerunt, mira contumuo assensus celeritate, ad id quod elegeras, cohortatæ sunt: & trepidā pro ætate sententiā, uoluntatis suæ autoritate firmauerunt: tuumq; uotum cōmune fecerūt, quæ cum multos suorū in altissimo dignitatis gradu uiderint, de nullo ita ut de te aliquando latatæ sunt. Nihil enim tā magnū, nihil tā præclarum in quoquam uiderant. Sola quippe præstitisti generi tuo, quod longa retrō ætate nō habuit. Licet ediderit uirilis sexus memorabiles cōsulatus: & amplissimi ordinis fastus, illustriū familię nomina frequēs audierit: nihil unq; tamē in genere uestro hoc tuo honore fuit præstantius, qui nō corporali aluo, sed in libro memoriæ immortalis insertus est. Cum exceperint illi theatrales toto orbe plausus: miraq; acclamandī cōspiratione insignia cōsulum merita, lætum uulgus expresserit: longē tamē tui honoris est gloria maior, quæ gaudium in cœlis fecit, angelisq; letitiam. Per te em̄ nō meretriculę locupletantur, sed aluntur uirgines Christi: non uenator & auriga ditantur, sed sustentantur pauperes Christi. Ad cōsulatū eorum diuersa totius orbis prouincię ad quas domus uestre potentia extenditur, peregrinas feras & ignota animalia trāsmiserūt, quæ crudelis arena solum uel suo, uel hominū sanguine cruentarent. Ad te uerō electæ quæq; uirgines mittunt: quas tu preciosissimū munus offeras Deo, tuoq; exemplo ad perpetuā prouoces castitatē: non tibi, sed tecū Deo seruituras. Hæc professionis tuæ gloria rumore celebri uulgata est per cunctos, & ita ad cōuersionē tuā totus exultauit orbis, ut quod præ ingenti gaudio uix adhuc homines credere poterant, id semper uideantur optasse. Multū his inuicem, multum famæ tuæ odore suspensi, omnes miri de te nescio quid audire desiderāt: & qui professionis tuę cognouere uirtutē, nunc cōuersationis expectant. In te nunc puta cum ceterorū ora oculosq; cōuersos, & ad spectaculū uitæ tuę totum consēdisse mundum. Caue ne per te tantorū animi offendantur: nec minus in te inueniant q̄ requirunt. Verūm quid ego tecum de hominibus ago, eorumq; de te expectationē ad cohortationē tuā trahor: Deus ipse omnīū rector ac Dominus cū omni angelorū militia certamen tuum spectat, tibiq; contra diabolū dimicanti parat æternitatis coronā, & cœlestē premiū incitamentum uictoriæ laicit. Huic tanto spectaculo uide quē animū, quā debeas afferre uirtutē: & certaminis magnitudinē de spectantium dignitate metire. Hęc itaq; tibi in hoc agone subeūdo præcipua cura sit, hic primus accinctus, internitiōis bellum uirtute deuincere, & aduersum diaboli castra in omnia præcepta Dei iurare: nec tantūmodo declinare uerba, sed iussa cōplere. Neq; em̄ tibi sufficit à malis ociofam esse, si ociosa fueris à bonis, cum lex Dei duplici mandatorū genere distincta sit, & mala prohibēs bona imperet, atq; ab utraq; parte cōtemptum sui uetet. Nō enim solū ille seruus cōtempti Domini, qui prohibita fecerit, sed & qui iussa nō fecerit. Dicta à nobis paulo antē sententiā est: Omnis arbor quæ non facit fructū bonum, excidetur & in ignem mittetur. Et blandimur nobis si malis fructibus non grauemur, qui damnandi sumus, si à bonis steriles māserimus: iuxta hanc intelligentiā, absinder pater omnem palmitē, fructum nō ferentē in filio. Et qui acceptum talentum in sudario abscondit, quasi inuultis seruus & nequam damnatur à Domino. Nec minuisse solum, sed & nō auxisse, culpabile est. Non ideo aliqua putas cōtemnenda esse mādāta, quia leuiora sunt. Tam enim maxima illa q̄ minima à Deo imperata sunt: & contēptus cuiuscunq; præcepti, præcipientis iniuria est. Vnde beatus Paulus clamat & docet: Omnia facite sine murmuratiōe & hesitatione: ut sitis irreprehensibiles & simplices, sicut filij Dei immaculati, in medio nationis prauę & peruerse: inter quos lucetis sicut luminaria in hoc mūdo. Remoremur hic uirgo paulisper, & preciosissimas mar-

garitas

garitas quibus exornāda est sponsa Christi, per singula Apostoli uerba penlemus. Omnia, inquit, facite. Non enim quasi ad arbitriū nostrū, quædā ex mādatis Dei debemus eligere, sed generaliter uniuersa cōplere. Nec aliqua præcepta eius quasi uilia munuscula ac parua cōtemnere, sed imperātis in omnibus maiestati aspiciere. Nullum quippe mandatū Dei cōtemptibile nobis uideri potest, si eius semper cogitemus auctorē sine murmuratiōe & hesitatione. Viles & ignobiles dominos palā cōtemni uidemus à seruis, eisq; ad minima quæq; præcepta in faciē resisti solere. At hoc in personas nobiles iam nō admittitur: quātōq; potentiores domini, tanto serui ad obedientiā prouiores sunt: cumq; difficiliora præcipiūt, libentius audimē. Certē ad regis imperiū ita omnes parati sunt, & in procinctu obedientię cōstituti, ut etiā optent iuberi. Et nō solū bene meritos esse se credūt, si iussa fecerint, sed tanq; iam meruissent quod iussi sunt, ita pro dignitate præcipiētis seruitiū beneficij loco ducit. Nobis uerō Deus ipse, æterna illa maiestas, ineffabilis atq; inestimabilis potestas, sacras literas & uerē adorandos præceptorū suorū apices mittit, & non statim cum gaudio ac ueneratione suscipimus, nec pro magno ducimus beneficio, tãtæ ac tam illustri potestatis imperiū, maximē cum non iubentis quaritur cōmodum, sed utilitas obsequētis: uerū e contrario fastidioso ac remisso animo, superborū nequam seruorū more, in os Domini reclamamus & dicimus: Durum est, arduum est, non possumus, homines sumus, fragili carne circumdamur. O cæcam infantiā, O profanā temeritatem. Duplici ignorantia accusamus Deum sciētia, ut uideatur nescire quod fecit, nescire quod iussit: quasi oblitus fragilitatis humanæ, cuius auctor ipse est, imposuerit homini mādāta quæ ferre non possit. Simulq; (proh nefas) ascribimus iniquitatē iusto, pio crudelitātē: dū eum primō impossibile aliquid præcepisse cōquerimur: deinde pro his damnandū putamus hominem ab eo quæ uitare non potuit: ut (quod etiam suspicari sacrilegium est) uideat Deus nō tam salutem nostrā quæsisse quàm pœnā. Itaq; Apostolus sciēs à Domino iusticiæ ac maiestatis nihil impossibile esse præceptum, aufert à nobis uitium murmurandi: quod tunc utiq; nasci solet, cum aut iniqua sunt quæ iubentur, aut iubentis minus digna persona est. Quid tergiuersamur in cassum, & præcipienti opponimus naturæ fragilitatē? Nemo magis nouit mensurā uirtutum nostrarum, q̄ qui ipsas uires nobis dedit. Nec quisquā melius quantū possumus intelligit, q̄ qui ipsam uirtutē nobis posse donauit: nec impossibile aliquid uoluit imperare, qui iustus est: nec dānaturus hominē fuit, pro eo quod uitare non potuit, qui pius est. Sequitur: Ut sitis irreprehensibiles & simplices ad omnem morum perfectionē. Vnum hoc sufficere uerbum potest, quod etiā in episcopo eligēdo Deus queri iubet. Quā enim circumspecta uita est, q̄ sancta est, quæ nihil reprehensionis incurrit? Quis aut sanctior potest esse, q̄ qui uerā simplicitatis uirtutē tenens, nunquā aliud corde premit, aliud ore uultuq; mētur? Sicut filij Dei immaculati. Nō est exhortatio uehementior, q̄ qua nos scriptura diuina filios Dei uocat. Quis enim non erubescat, & metuat tanto patre agere aliquid indignū, ut qui dicitur Dei filius, ipse efficiat uicij seruus? Et idcirco ad iugit, Ut simus immaculati. Neq; em̄ cōuenit in filijs Dei, quia ipse est fons iusticiæ, peccati maculā reperiri. In medio nationis prauę & peruerse, hoc est dicere: Quāuis infinita uos cingat peccantiū multitudo, & innumera sint exēpla uitiorū: uos tamen ita cœlestis natiuitatis memores esse debetis, ut inter malos uiuentes, omne malum uincatis. Inter quos lucetis, ait, sicut luminaria in hoc mundo. Et rursum in Euāgelio legimus: Tunc iusti fulgebūt sicut sol in regno patris eorū. Cōparatur uita præmio, ut qui in futuro solis fulgore donandi sunt, hic iam simili iusticiæ claritate resplendeant, & infidelitū cecitate operibus sanctitatis illuminent. Huic loco ille sensus aptandus est, quæ ad Corinthios idem Apostolus disserēs, ait: Alia claritas solis, alia claritas lunæ, alia claritas stellarū. Stella aut à stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorū. Disparēs sunt in regno cœlorū per singulorū merita māliones. Diuersitas em̄ operum, diuersitatē facit præmiorum: quātūq; aliquis hic in sanctitate fulserit, tātum ibi fulgebit in honore. Nunc ergo ad omnē morum perfectionē mētis acie intende, & ad cœlestē premiū cœlestē uitā para. Resplendeat omnib. clarissimi in modū sideris sanctitas uirginis, & futuri premiū magnitudinē, de nouitate cōuersationis ostendat. Tibi facilius in bonis cursus est, quā malorum animi cōsuetudo nō retinet. Nec timemus, ne te à uirtutibus uicia retardent, & maligna diaboli semina Christi frugē necent. Nā si etiā illi, qui longo peccandi usu bonum quodāmodo obruere naturæ, instaurari per penitentiā possunt, & mutata uoluntate uiuendi cōsuetudinē consuetudine extinguere, ac optimi quicq; de pessimis fieri: quātō magis tu potes illa superare à quibus superata nō es, cui non tā expellenda sunt uicia q̄ repellenda: quæ utiq; non suscipere facilius est, q̄ semel suscepta deponere. Nec uerō eorum tanta dulcedo est, ut ea debeamus præferre uirtutibus, cum nec in omnibus sit delectationis illecebra, & à plerisq; ea etiā quæ uidentur dulcissima, respuant. Duo nāq; sunt ex omnibus uicia, quæ maximē homines decipiunt sui uoluptate, gula scilicet ac libido, quæ deponere eo difficilius est, quo eis uti dulcius est: & tamen hæc uicia tā molesta, tamq; delectatiōe sui periculosa, ita à multis calcari uidimus, ut tota ætate uirgines permāserint in summa abstinentiā. Ut de illis taceā, quæ post deliciarum longum fluxum, & inueteratū usum libidinis, castitati ac temperantiæ se dederint, & utraq; uitium cōtraria sibi uirtute mutauerint. Aliorū uerō uitiorū est longē

b 4 diuersa

diuersa ratio, quæ cum nihil habeant iucunditatis, tamē multū amaritudinis habent, quæq; cum ad uitandam multo sint faciliora, rarō à quibus uidentur inuenies. Quid oro te inuide, delectationis præstat inuidia, quem secretis quibusdā conscientia unguis liuor ipse decerpit, & alienam felicitatem tormētū eius facit: Quid uerō alter ab odio mercedis accipit, nisi horribiles animæ tenebras, & cōfusa mentis horrorem: qui uultu semper animoq; mœrente, uoto quo alteri uult nocere, seipsum cruciat: Quid autē iracundo furor suus confert, quē sæuissimis exagitatū stimulis cōscientiæ, ita ab omni cōsilio ac mente deturbat, ut dum irascitur, insanire credatur. Similiter curre per singula, inuenies tot animæ tormenta quot uitia, quæ utiq; eo facilius uinci possunt quo nulla illicuit nos uoluptate. Quanto illud difficilīus, quanto durius, ut de castitatis labore taceam, abstinere à uino carnibusq; ipso quoq; etiā oleo, & uilem sine his cibum post biduū interdum triduūq; uix capere: fracta ieiunij uigilijsq; membra, fomēta balnei cōtemnere, necessarias res negare corpori, & uim quandā inferre naturæ: Da tantam in cæteris magnitudinē animi, & uide quid non possis efficere. Sed nos, proh pudor, quadā delectatione peccati, cum in quibusdā ostendimus quandā uim naturæ nostræ, in alijs omnino torpescimus: & qui uoluptates corporis, uirtutū amore contempnimus, rursus amore uitiorum tormēta suscipimus: atq; ita malis nostris cedimus, ut ea nec putemus posse deponi. Quod hoc quæso cōsiliū, quæ nam hæc noua uiuendi ratio est: Res difficiles & laboris plenas securus aggredior, & faciliora non posse fieri credo. Vinco maxima, uincēdus à paruīs. Excelsa & ardua indefessus exupero, & cum uenit ad plana deficio. Libēter fugio quod delectat, & nolo uitare quod cruciat. Verūm hæc eorū sunt, qui Dei uoluntate contempta, id solum petunt, quod laudem facilius inuenit, quod citō exit in famā, morum uerō bona quæ secretiora sunt negligunt. Tu uerō quæ calcasti mundū & cōcupiscentias eius, ut calcato eo, gradum tibi quendā ascēdēdi ad cœlum faceres, mundi gloriā ne requiras. Illi tantum placere stude, cui sæpe displicet quod hominibus placet, & qui ipsa hominum iudicia iudicaturus est. Abstinētia tua & ieiunū, eo magis Deo grata sunt, quo cum sanctis moribus offerunt, ut quæ in alijs sunt umbracula uitiorū, in te sint ornāmēta uirtutum. Respice obsecro ad ipsam qua apud Deum illustrata es dignitatē: qua per baptismum in Dei filio renata es, rursusq; per cōsecrationē uirginitatis, sponsa Christi esse cœpisti. Ex utroq; hic tuus honor te ad sollicitudinē tui propositi admoneat. At nullus debet esse tibi negligentia locus ubi tam præclara seruanda sunt. Preciosior quæq; uestis timidius custodit à macula seruant. Vnde & tu si te ipsam bene custodire cupis, debes honorē tuum semper preciumq; cogitare. Tanto enim se unusquisq; negligentius utitur, quāto se existimat uiltiorē. Non ob aliam causam magis nobis in scripturis diuinis tam frequenter filiorū Dei nomen imponitur, ut illud quod dicit per prophetā: Et ego ero uobis in patrē, & uos eritis mihi in filios & filias, dicit Dominus omnipotens. Et Apostolus: Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi. Et beatus Ioannes inquit: Charissimi ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est: ut qui habet hanc spem in eo sanctificet se, sicut ille sanctus est. Vult nobis cœlestis doctrinæ dignitatē qua donati sumus frequenter ingerere, & honorē nostrum peccandi pudorē facere. Vnde etiā Dominus ipse ad perfectā nos benignitatē uocās, ait: Diligite inimicos uestros, benefacite his qui oderunt uos. Et orate pro persecutibus & calumniātib; uos, ut sitis filij patris uestri, qui in cœlis est. Nō est enim quod sic homines Deo facit amabiles, ut pietas mētis & bonitas, quæ tanta in Christiano esse debet, ut etiā in malis abundet, Deiq; imitetur beneuolentiā, qui solē suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Hoc itaq; tibi, uel in primis absit, ut nemini uel in uerbo etiā noceas, ut in omnib; quibuscumq; poteris prodesse studeas, & ne uicē quidē mali reddens, pro malis bona (dicente Apostolo) restituas. Nunq; detractio ex ore uirginis procedat. Viliū satis hominum est, & suā laudē querentū, alios uiles facere: quia alterius uituperatione se laudari putant: & qui suo merito placere non possunt, placere uolunt in comparatione peiorum. Parum diximus, nō solum ipsa nō detrahas, sed ne detrahenti quidem aliquando credas. Pessimū est hoc uitium, quod alterum uisē facit uideri. Nō minus auribus q; lingua fugias detractiōnem. Scripturæ memor esto quæ dicit: Non eris consentaneus derogantibus aduersus proximum tuum, & non accipies super illo peccatum. Et alibi: Sepi aures tuas spini, & noli audire linguā nequam. Accusator est enim auditor, qui facit detractorem: qui si auertat aures, & uultum contrahat, ac oculos abnuendo contineat, malē loquentem etiam tacens arguit: ut discat non libenter dicere, quod didicerit non libenter audiri. Sollicitam satis ori tuo custodiam pone. Non enim est quicquā in nobis quo facilius peccare possimus quā lingua. Vnde sanctus Iacobus illum esse perfectū asserit, qui non offendit in uerbo. Et scriptura dicit: Mors & uita est in manibus linguæ. Mentiri autē, maledicere atq; iurare lingua tua nesciat. Quia & os quod mentitur, occidit animam. Et qui maledicunt, regnū Dei nō possidebunt, iuxta Apostolum. Et iurare ipse Christus prohibuit, qui dixit: Ego autē dico uobis, non iurare omnino. Et rursus: Sit autē sermo uester, Est est, nō non: quod autē amplius est, à malo est. Apostolus breuiter oris uitia re-

cans

cans, ait: Omnis sermo malus ex ore uestro non procedat, sed si quis bonus ad ædificationem fidei ut det gratiam audientibus. Sit autē sermo uirginis prudens, modestus & rarus: nec tam eloquentia preciosius q; pudore. Mirentur omnes tuam te tacente uerecundiā, te loquente prudentiā. Mite ac placidum semper eloquiū tuum ornet mixta cum grauitate suauitas, cum pudore sapientiā. Sit certa atq; librata, suiq; opportunitate gratissima, silentij uerbiq; ratio. Nec unquā omnino uirginis os loquatur, ut tacuisse melius sit. Cum ingēti cautione debet loqui, cui nō solum malus, sed etiā otiosus sermo uitādus est. Summa tibi sciētia sit, noticia summa, uitia uirtutesq; distinguere: quæ quāntq; semper cōtraria sibi sint, aliqua tamen ex eis tanta iunguntur similitudine, ut discerni omnino uix possint. Quam multi enim superbiam libertatis loco ducūt, adulationem pro humilitate suscipiūt; maliciam prudētiæ amplectuntur uice, & stulticiam simplicitatis nomini imponunt: atq; fallaci ac pessima decepti similitudine, uitijs pro uirtutibus gloriant. Et quāntq; hæc omnia subtilissima intelligentia debeas separare: cum itaq; uirtutes cum suis lineis insequendo, nusquā prorsus abscedere: precipue tamen fictam humilitatē fugiens, illam sectare quæ uera est, quam Christus docuit humilitatem, in qua nō sit superbia inclusa. Multi enim huius uirtutis umbrā, ueritatem eius sequuntur patiti. Perfacile est enim aliquam uestem habere cōtemptam, salutare submissius, manus & genua deofculari, inclinatio in terram capite, oculisq; deiectis, humilitatē ac māsuētudinē polliceri, lenta uoce tenuiq; sermones infringere, suspirare crebrius, & ad omne uerbum peccatorē ac miserum se clamare. Et si uel leui sermone offensus sit, cōtinuō attollere supercilium, leuare ceruicem, & delicatū illum oris sonum infano repente clamore mutare. Aliam nos humilitatē Christus docuit: qui nos ad exemplum suum hortatur, dicens: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Qui cū malediceretur non maledicebat: cum pateretur, non cōminabatur. Quam nobis humilitatem beatus Petrus insinuat: Misericordes, inquit, & humiles, nō reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto. Auferantur omnia signenta uerborum: cessent simulati gestus, & ante occasionem sermo placidus. Virum humilem patientia ostendit iniuriæ. Nullus ergo unquam in mente tua uilius sit uis: locus Nihil in te superbum, nihil arrogās, nihil deniq; fastidiosum. Apud Deum nō est quicquam humilitate sublimius. Ipse loquitur per prophetam: Super quem alium requiescam, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos: Et nunquā in iram exardefaciam uos; quod est seminariū odij. Tantus mentē tuam repleat timor Dei, ut indignari omnino nō audeas; & iram metu uincas. Beatus Apostolus mundans animam nostrā, eamq; in habitaculum Dei præparans, clamat & dicit: Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia auferatur a uobis cum omni malicia. Adulatores ut inimicos caue: quorum sermones super oleum molles, et ipsi sunt sacula. Corumpunt fictis laudibus leues animas, & malē credulis mentibus blandum uulnus insigunt. Creuit hoc in nostra ætate uitium, & in ultimo fine stetit: nec iam augeri potest. In hæc omnes nos scholam studiumq; dedimus, ut officium putemus illudere: quodq; ipsi ab alijs libenter accipiunt, id alijs quasi quoddam munus offerimus: & spe recipiendę laudis, eos à quibus laudari uolumus, antē laudamus. Sæpe adulantium resistimus uerbis ad faciem, & in secreto mentis fauemus: maximumq; fructū cepisse nos ducimus, si uel fictis laudibus prædicamur, nec cogitamus quod ipsi sumus, sed quid alteris esse uideamur. Vnde eō perducta res est, ut neglecta ueritate meriti, de sola opinionione curemus, qui testimonium uitæ nostræ, non à conscientia nostra, sed à fama petimus. Beata mens est quæ perfecte hoc uitium uincit, & nec adulatur aliquando, nec adulantē credit: quæ nec decipit alterum, nec ipsa decipitur, tantumq; hoc malum nec facit aliquando nec patitur. Nihil unquam in te fictum sit, nihil omnino fucatum. Conscientiam tuam quæ certē Deo semper patet, in multitudine uersari puta. Nunquam aliud corde teneas, aliud ore proferas. Quicquid pudet dicere, pudeat etiam cogitare. Illud uerō notum iam omnibus atq; diuulgatum est, quā uilius quamq; huic proposito necessaria est, ieiuniorum & abstinentiæ uirtus: maximē in his annis, in quibus corpori maior æstus inest. Non māducare itaq; carnem, neq; bibere uinum, Apostolica uocē laudatum est. Quicquid illud quod inflammare corpus potest, quod fomentum suggerit uoluptati, castitatis amore fugiendum est. Nec tamen ita magno huius rei labore grauari te uolumus, ut sub ipso statim onere succumbas, per quod multi dum nimio seruore mentis rationem suarum uirtutum non habent, subito cōciderunt, & penē ante debilitatem quā sanctitatem de proposito suo consecuti sunt. Optimus est in omni re modus, & laudabilis ubiq; mensura. Corpus nō frangendū, sed regendū est. Sint ergo moderata & sancta, simplicia in omni mentis humilitate ieiunia: quæ ita attenuent corpus, ne animum eleuent, ne res humilitatis gignat superbiā, & uitia de uirtute nascantur. Ego (inquit) cum mihi molesti essent induebar cilicio, & humiliabā in ieiunio animā meā. Vēstis abiectio, cibi uilitas, ieiunij lassitudo, extinguerē debēt nō nutrire superbiā. Quis rē medicinæ uinum faciat: & inde sana lædat quæq; unde tam læsa curāda sunt? Aut quæ supererit spes salutis, si ipsa animæ remedia sint uenena? Laborem ieiunij tui, misericordiæ opera commendent, & abstinentia tua, pauperum refectio sit gratior. Dominus loquitur per prophetam: Misericordiā uolo, & non sacrificiū. In Euangelio Christi uerba legimus: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiā consequen-

consequentur. Sed quæso hanc curam uice tua auia materq; suscipiant. Illæ has partes pro te agant. Illæ thesaurum tuum in cœlū leuent. Illarum sit esurientes alere cibo, uestire nudos, uisitare infirmos, peregrinos tecto suscipere: & æterni spe præmij, Christo in pauperibus scenerari, qui dixit: Quodcumq; fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tibi uero maxime dum in proposito maturescat animus, ab omnibus occupationibus recedendū est, & omne studium omnisq; cura in ornandis moribus exhibenda. Quibus ita uacare debes, & totam occupare mentē, ut non diuitem te sentias esse, nec dominā: nobilitatis ad hoc tantū memineris, ut cum claritate generis, morū sanctitate cōtendas: & cū nobilitate corporis, animi uirtute nobilior proficias. Magisq; illa nobilitate gloriaris, quæ filios Dei & cohæredes Christi facit. Ad quā si semper inspicias: dū credis gaudire habere quod maius est, desinis de eo quod minus est gloriari. Omnis ista præclari generis dignitas, & illustre Anitij sanguinis decus, ad animā transferantur. Ille clarus, ille sublimis, ille sit nobilis, ille tunc integrā nobilitatē suam seruare se putet, si dedignetur seruire uitij, ab eisq; nō superari: a quo enim quis superat, huius & seruus est. Quid enim hac seruitute animi indignus: quid uē turpius q̄ cum in eo aut dominatur odiū, aut regnat inuidia: q̄ cum eum aut auaritia possidet, aut captū ita tenet: uel certē cætera sibi uitia uendicat. Nō est quod sibi aliquis de nobilitate generis blādiatur, si ex meliore parte sit famulus. Multo est indignius mente seruire q̄ corpore. Superfluū arbitror te monere, quā parca in procedēdo debeas esse, q̄ rara: cum te hoc etiam secularis ab infantia honestas docuerit, & facile intelligas id tibi multo magis in hac uita esse seruādum, quam maxime secrete tū decet. Illud admoneo, ut ipsi quoq; salutationibus, quæ tibi in cubiculo tuo exhibēda sunt, certissimum modum ponas: non sint nimia neq; quotidianā, ne non tam officium, quā inquietudinem præstare uideantur. Et quanq; omne uitæ tuæ tempus diuino debeas operi consecrare, & nullam prorsus horam a spiritali profectu uacuum esse cōueniat, cū tibi in lege Domini die ac nocte meditandum sit: debet tamen aliquis esse determinatus & constitutus horarum numerus, quo plenius Deo uaces, & qui te ad summam animi intentionem uelut quadam lege cōtineat. Optimū est ergo huic operi matutinū deputari tempus, id est meliorē diei partē, & usq; ad horam tertiam animā quotidie in cœlesti agone certantē, hoc uelut spiritalis quodam palæstræ exerceri gymnasio. His tu per singulos dies horis, in secretiori domus parte ora, clauso cubiculo tuo. Adhibe tibi etiā in urbe solitudinem, & remota paulisper ab hominibus, propius Deo iungere: aspectuq; tuorum reddita, lectionis fructū & orationis ostende. Nihil enim in hoc secreto magis agere debes, q̄ animā diuini eloquijs pascere: & quantū ei per totam sufficere possit diem, hoc eam ueluti cibo pinguiore satiare. Ita scripturas sacras lege, ut semper memineris Dei illa uerba esse, qui legē suam non solū sciari, sed etiā impleri iubet. Nihil enim prodest faciēda didicisse, & nō facere. Optimē ueris lectione diuina, si eā tibi adhibeas speculi uice, ut tibi uelut ad imaginē suā anima respiciat, & uel foeda quæque corrigit, uel pulchra plus ornent. Lectionē frequenter interrūpat oratio, & animā iugiter adhærentem Deo, grata uicissitudo sancti operis accendat. Nūc te igitur ordo instruat cœlestis historię: nunc sanctū Dauid oblectet canticum: nunc Salomonis erudiat sapiētia: nūc ad timorē Domini, increpationes incitent prophetarū: nūc Euāgelica & Apostolica perfectio, te Christo in omni morum sanctitate cōiungat. Quæ parāda sunt, memoriæ penitus insere: eaq; iugi meditatione cōserua. Quæ maturāda sunt, frequenter reuolue, ut diuinū hoc studij & cœlestis schola & mores simul uirginis ornēt & sensum, tradantq; tibi cū sapiētia sanctitatē. Vnde scriptura dicit: Qui querit Deū, inueniunt sapiētiam cum iusticia. Sit aut ipsa lectio temperata, cui finē consiliū non lassitudo imponat. Nam ut immoderata ieiunia & ardor abstinentiæ, & enormes inordinateq; uigiliæ, intemperantiæ coarguuntur, idq; nimietate sui pariūt, ut hæc ipsa postea, nec mediocriter quidē fieri possint: ita studiū lectionis in reprehensionē intēperans cadit, quodq; laudabile est in tēpore suo, sit de nimietate culpabile. Generaliter quidē, sed breuiter strictimq; dicendū est: in bonis quoq; reb. quicquid modū excesserit uitij est. Magna est, magna in q̄, & quæ grandi studio constat, perfectæ uite ratio: cōsummataq; sapientiæ est, scire quid quo insequaris modo, & ad omnē actū præferēdo cōsiliū, nihil facere quod fecisse poeniteat. Intra unius horæ spatium mutatur habitus: ieiunare, abstinere, psallere, uigilare, non tam studio opus habet q̄ uoluntate. Quilibet incipiēs, statim ut uoluerit, ad ista perfectus est: imō illi hoc facilius facere possunt, qui recētes corporis uires de seculo ad propositum afferunt. Mores uerō mutare, singulasq; uirtutes animi formare in se atq; perficere, grandis studij est, & longæ consuetudinis. Itaq; multi in hoc proposito senescimus, & ea propter quæ ad ipsum propositum uenimus, non habemus. Tua uerō conuersatio noua esse debet, mira grauitas, patientia, mansuetudo, pietas: quicquid sanctius est atq; perfectius, quicquid magis Deo te commendare potest, & maiorem in cœlo facere, id semper sequere, id semper amplectere. Sponsa Christi nihil debet esse ornatius. Tanto maiore placendū studio opus est, quanto maior est ille cui placendum est. Seculi uerō uirgines, quæ se nuptijs præparant, & indulgentiam Apostoli quā consilium sequi malunt, magisq; amplectuntur incontinentiæ remediū q̄ premium continentiæ, ut sponsis placeāt, eosq; in amorē sui magis incitent, mira se sollicitudine formare student, & naturalē

corporis

corporis pulchritudinem ornandi arte cōmerdant. Hæc est illis per dies singulos cura præcipua: decentibus fucis colorare faciem, implicare auro crinem, & arduos concharum lapides, capitis, honorem facere, suscipere ex auribus patrimonia, brachia ornare monilibus ac latera, & inclusas auro gemmas a collo in pectus demittere. Non minorem sponsus tuus requirit ornatum, qui cum uniuersam Ecclesiā salutaris aquæ lauacro purificatam sine macula rugaq; reddiderit, quotidie cupit eam fieri pulchriorem: ut semel a uitij peccatisq; mūdāta, semper ornatur decore uirtutum. Et si hoc a tota requirit Ecclesiā, in qua & uirgines continentur & nuptæ: quantū putas expectat a uirgine, quæ ex pulcherrimo hoc quodam Ecclesiæ prato, uelut augustior quidā flos uidetur electa. Assume ergo omnem illum ornatum, per quem placere Christo potes. Satis pulchram Deo credē faciem tuam, si hominibus pulchra apparere non studeas. Istud ornamentum serua capitis, quod acquisisti christiatis sacramento: cum tibi in cœlestis regni mysterium, diadema quoddam regalis unctionis impositū est. Optima ornamenta sunt aurium, uerba Dei. Ad ea sola paratus esse debet auditis uirginis: eaq; preciosissimis lapidibus anteferre. Omnia prorsus membra decorentur operibus sanctitatis: totaq; uirginalis animi pulchritudo, gemmati monilis instar uario uirtutū fulgore resplendeat. Tunc uerē concupiscet rex decorem tuum, dicetq; tibi: Totā formosa es proxima mea, & macula non est in te. Et hæc tibi ornamenta quæ dixi, etiam erunt munimenta maxima: & quæ ipsa te ornare Deo, & contra diaboli armare possint: qui per leue interdū quodcumq; uitij ad animam ingreditur, & si uirtutum propugnacula non resistent, nostro nos repellit loco, & continuo de hoste fit dominus. Propter quod scriptura nos adhortatur, & dicit: Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris. Ab eo iam tempore quo primū per uirginitatis professionem Domino consecrata es, aduersarij in te creuit odium. Et qui aliena uicera pro suis damnis habet, se amississe ducit quicquid te possessuram dolet. Grandi tibi opus est uigilantia, grandiq; cura: & tanto sollicitus cauendus est inimicus, quanto apud Deū ditior esse cœpisti. Vacuus uiator & nudus, non timet latronis insidias. Securus a nocturnis furibus dormit pauper, etiā si claustra non muniat. Diuiti uerō opes suæ latronis semper imaginantur occursum, & iugis sollicitudine noctium somnum adimunt. Vnde tuæ quoq; diuitiæ, cœlestis thesaurus, ista cautione indigēt atq; custodia. Quanto ditior es, tanto debes esse uigilantior. Qui enim plus possidet, plus debet temere ne perdat. Inuidere non cessat autor inuidiæ. Et qui semel a Deo ipse proiectus est, tanto maiori liuore torquetur, quanto aliquē apud eum uiderit clariorem. Qui inuidit Euz paradysum, quanto magis inuidet tibi regnum cœlorū: Cuncta, mihi crede, ille nunc circumit, ut beatus Petrus ait, de uorandi te cupidus, in modum rugientis leonis ingreditur: uel more dolosi hostis uniuersa perlustrans, explorat omnes aditus animæ tuæ, an sit aliquid infirmum & minus tutum, per quod possit irrepere. Rimatur nunc ille omnia: & singula quæq; prætentans, querit uulneri locū: cuius tu insidias sollicitē debes præuidere, ut quæ cū Paulo non ignores astutias eius. Qui cū terribiles diaboli potestates principatusq; describat, nos nihilominus hortatur ad pugnā: hostiumq; uim pandit, ut augeat sollicitudinem militū. Non enim uult nos esse timidos, sed paratos. Deniq; non fugā suadet, sed arma suggerit. Propterea, inquit, accipite arma Dei, ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perferri stare. Ac statim instrumenta singula spiritalis pugne tradens, addidit & dixit: Stare ergo succincti lumbos uestros in ueritate, & induti lorica m iusticiæ, & calciati pedes in preparatione Euāgelij pacis, in omnibus assumentes scutū fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite, & gladium spiritus, quod est uerbum Dei, per omnem orationem & obsecrationem. Et quoniam de hoc bello licet etiā formis triumphare, suscipe hæc arma Pauli, & tanti hortatione ducis certam præsume uictoriam. Hæc enim si tu omnia instrumenta possideas, secura proceDES ad prælium spirituale, nec pauebis diaboli cum toto exercitu suo. Cadent enim a latere tuo mille, & decem milia a dextris tuis: ad te autem non appropinquabunt. Beatus quoq; Iacobus, ille Christi miles emeritus, non minore nobis autoritate de hoc bello uictoriam pollicetur: Subditi, inquit, estote Deo: resistite autē diabolo & fugiet a uobis. Ostendit quomodo resistere debeamus diabolo, si utiq; sumus subditi Deo, eiusq; faciendo uoluntatē, ut diuinam etiam mereamur gratiam, & facilius nequam spiritui auxilio sancti Spiritus resistamus. Neq; uerō aperta contra nos pugnat acie, nec publica nobiscū fronte congregitur: sed dolo uincit ac fraude, nostraq; contra nos utitur uoluntate. De consensu aduersariorū uires accipit, nostraq; nos, ut dici solet, iugulat gladio. Infirmus hostis est, qui nō potest uincere nisi uolentē. Procul a nobis desperatio, procul omnis ab animo recedat pauor aduersariorū. Non adiuuemus, sed uincamus aduersarios. Dant illi quidem consiliū, sed nostrum est uel eligere uel respuere quod suggerunt. Non enim cogendo, sed suadendo nocent. Non extorquent a nobis consensum, sed expetunt. Vnde etiā Anania dicitur: Quare tentauit cor tuum satanas mentiri te Spiritui sancto? Quod utiq; illi Apostolus nunquā imputaret, si id absq; ipsius uoluntate diabolus fecisset. Ipsa etiā Eua iam condemnatur a Domino: quia ab eo quæ poterat superare, superata est. Nec enim meruisset a Domino iusticiæ puniri quæ uicta est, nisi uincere ipsa potuisset. Huius nequissimi hostis est illa uel prima calliditas, & ars doli plena, fatigare

na, fatigare cogitationibus rudes animas: & nouellis in proposito mentibus de ipsa interdum conuersatione afferre mœrorem: ut facile ab huius rei profectu deterreatur animus, cuius initia amara cognouerit. Itaque solet tam fordidas nonnunquam & impias cogitationes inferere mēti: ut qui tenatur, dum suum illud curat esse quod cogitat, deteriore se per spiritum immūdum proposito suo arbitretur effectum, multoq; puriorem animā habuisse se credat, cum adhuc res seculi amaret. Vult enim his quibus inuidet callidissimus inimicus horrorem propositi ex desperatione facere sanctitatis: ut eos obsidente tristitia, & si à proposito nō reuocat, certe retineat à profectu. Propter quod maxime sanctarum tibi scripturarum studium diligendum est: illumināda diuinis eloquijs anima; & coruscante Dei uerbo, diaboli repellendae sunt tenebrae. Citò enim fugit ille ab ea anima quam sermo diuinus illuminat, quae coelestibus semper cogitationibus occupatur: in qua assiduū est Dei uerbum, cuius uim nequam spiritus non potest ferre. Et idcirco beatus illud Apostolus spiritualis belli inter cetera instrumenta gladio comparauit. Est autem tutissimum atq; perfectum, ut assuescat animus sollicita semper per uigiliā custodia discernere cogitationes suas, & ad primum animi motum uel probare, uel reprobare quod cogitat: ut uel bonas cogitationes alat, uel istatim extinguat malas. Hinc nancq; fons est boni, & quod origo peccādi, omnisq; ingentis delicti in cogitatione principium est, quae unum quodq; opus uelut in quādam cordis tabula depingit antequā faciat. Nam siue ille actus siue sermo sit, ut proferatur antè disponitur, & cogitationū consilio discernitur quod futurum est. Vides quā breui interdum momēto quaeq; ista quis cogitet, cogitataq; perficiat: nec quicquam omnino, uel lingua, uel manu, ceterisq; membris agitur, nisi cogitationes antè dicitauerint. Vnde & Dominus in Euangelio dicit: De corde hominis procedūt cogitationes malae, adulteriū, fornicatio, homicidia, furta, falsa testimonia, auaritia, nequitia, dolus, impudicitia, oculus malus, blasphemia, superbia, stulticia. Hae sunt quae coinquināt homines. Omnis ergo sollicitudo tua, omnis intentio debet esse in custodia. Ibi te maxime oportet obseruare peccatum, ubi nasci solet: statimq; ad primā tentationis repugnare faciem, & malum anteq; crescat extingui. Nec enim expectandum est augmentū eius rei, quae timeri debet à paruo: & quae tanto facilius uincitur, quāto ei citius repugnatur. Ideo clamat scriptura diuina: Omni custodia serua cor tuum. Ex eo em exitus uitae. Distinguendum est autē inter istas cogitationes, quibus uoluntas fauet, quas cum dilectione amplectitur: & inter eas cogitationes, quae tenuis umbrā modo praeuolare mentē solent: seque tantummodo, uel transeundo mōstrare: quas Graeci *τύπος* uocant. Vel certē inter illas quae repugnanti ac inuito animo suggeruntur, quibus mēs cum horrore quodam renititur ac resistit: quibus ut contristatur admissis, ita gaudet expulsis. In illis quidem quae se leuiter mēti ostendunt, & quasi fugiendo demonstrant se: nec peccatum omnino, nec pugna est. In his autem cum quibus aliquam diu anima luctatur, quibus resistit uoluntas, aequale certamen est. Aut enim consentimus, & uincimur: aut respuimus, & uincimus, & acquirimus de pugna uictoriā. In illa ergo tantummodo cogitatione peccatū est, quae suggestioni consentum mentis dedit, quae malum suum blandē fouet, quae in factum gestit erumpere. Huiusmodi cogitatio etiam si ex aliquo impedita casu, non impleat uoluntatem, nihilominus actione criminis condemnatur à Domino: ut illud in Euangelio legimus: Qui uiderit, inquit, mulierem ad concupiscēdum eam, tam mœchatus est eam in corde suo apud Deum, cui nota sunt omnia etiam antequam fiant. Voluntas perfecta faciendū, reputatur pro opere facti. Qua de re debes (saep enim repeto quod fieri semel uolo) sanctas scripturas sine intermissione meditari: his tuam replere mentem: & malis cogitationibus locum auferens, diuinis animum sensibus occupare: quantumq; Deum diligas, ex dilectione legis eius ostendere. unde scriptura dicit: Qui timēt Dominum, inquirent quod beneplacitum est illi: & qui diligunt eum, replebuntur lege eius. Tunc senties quantum ad eius amorem adiuuet te sapientia: quantum sit in te diuinā legis auxiliū, & Domino cum Dauid laeta cantabis: In corde meo abscondi eloquia tua, ut nō peccem tibi. Excitandus est enim spiritualibus stimulis semper animus, & maiori quotidie ardore renouāndus. Orationis instantia, illuminatio lectionis, sollicitudo uigiliariū, & diurna & nocturna eius incitamenta sunt. Nihil enim in hoc proposito ocio deterius est: quod non solummodo non acquirit noua, sed etiam parata cōsumit. Sanctae uitae ratio, processu gaudet & crescit, cessatione torpescit & deficit. Quotidianis ac recentibus uirtutum incrementis mens instauranda est: & uiuendi nobis hoc perfectum uenisse credamus. Sic enim melius peruenitur. Tam diu non relabimur retrō, quam diu ad priora contendimus. At ubi cōperimus stare, descendimus: nostrumq; nō progredi, iam reuertit est. Cesset omnis ignauia, & inutilis de praeterito labore securitas. Si uolumus non redire, currendum est. Apostolus de die in diem uiuēs Deo, nō quid antè fecisset, sed quid facere deberet semper attendens, dicebat: Fratres, ego me non arbitror comprehendisse aliquid: unum autem, quae quidē sunt retrō obliuiscens, ad ea uerō quae sunt priora me extendens, ad destinatum persequor brauiū superne uocationis Dei. Si beatus Paulus uas electionis, qui ita Christū indutus erat, ut diceret: Uo autem iam nō ego, uiuūt uerō in me Christus: adhuc tamen se extendit, adhuc crescit & proficit: quid

quid nos facere debemus, quibus optandum est, ut in fine nostro, Pauli principio comparemur: Ergo tu hunc imitare qui dixit: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Obluiscere omne praeteritum: & quotidie inchoare te puta, ne pro praesenti die quo debes seruire Deo, praeteritū imputes. Optime quaesita custodies, si semper inquiras. Damnum parata sentiet, si parare cessaueris. Ducas forsitan: Grandis labor est. Sed respice quod promissum est. Omne opus leue fieri solet, cū eius precium cogitatur, & spes praemij solatium est laboris. Sic durus agricola, inaratū diu campum, & pinguioribus ocio glebas uiolento uomere scidisse se gaudet, & mirū in modum ipsa operis difficultate laetus spem segetis de labore metitur. Sic negociator auidus maria contemnit: spectare ausus fluctuū spumas, rabiemq; uentorum: dum in omni labore ac periculo lucrum cogitat, & lassitudinē simul obliuiscitur & timorem. Considera quaeso magnitudinem praemij tui, si tamen considerari potest, quicquid immensum est: post abcessum animae, post carnis interitum, post fauillas & cinerem, in meliore statum uirgo reparanda es. Mandatum terrae corpus in caelum eleuandum est, & mortale tuū immortalitatis honore mutandum est. Post haec angelorum es donanda consortio: regnum acceptura caelorum, ac in perpetuū mansura cum Christo. Quid ergo retribuēs Domino pro omnibus quae retribuit tibi? Quid tanto remuneratore dignum facies? Aut quem laborem durum putabis, cuius tanta sunt praemia? Vnde beatus Apostolus: Nulla, inquit, sunt condignae passionēs huius temporis ad futurā gloriam, quae reuelabitur in nobis. Quid enim dignum uel facere, uel pati possumus in breui hoc tempore uitae nostrae: cū id immortalitate sit compensandum? Propter quod idem Apostolus ait: Id enim quod in praesenti seculo est momentaneum ac leue tribulationis nostrae: supra modum in sublimitate, aeternū gloriae pondus operatur in nobis. Respuantur honores, despiciantur diuitiae. Ipsa quoque uita nostra, martyrij amore cōtemnatur. Et haec omnia etiam si pro aeternitatis praemio non darentur, essent tamen quandoq; peritura. Amittunt etiam hoc illi qui semper cupiūt possidere. Quam multos memoria nostra retinet in maximis honoribus ac diuitijs constitutos, repente de summo illo potentiae fastigio cōcidisse: & eos qui tumore elati, aliud quiddam quā homines esse se putabant, exitu tandē suo docuisse nos quid fuerint. Quid enim in hoc mundo stabile? quid uerō firmum est: quid porro non breue & incertum, & casu non seruiens? Quale istud bonum est, quod semper timeas amittere? quod uel auferendum abs te metuas, uel à te relinquendum scias? Nam & si nullo eripiatur casu, uel morte certe perdendum est. Et si uita nostra tendatur per mille annos, & ad extremum illum totius diem aetatis, quotidiana deliciarum uoluptate ueniamus: quale hoc quaeso diu est, quod sine deletur? Aut quis illius uoluptatis fructus est, qui statim ut cessauerit, uidebitur tibi non fuisse? Age iam transactum uitae tuae tempus animo reuolue. Nonne uidebitur tibi umbra quaedam fuisse quod transiit, & ad instar somnij tenuis, incertum esse omne quod uidetur? Hoc idem & decrepitis senex sentire potest: cui cōuenit dicere cum propheta: Dies mei sicut umbra declinauerunt, & ego sicut fenenum arui. Quod si haec etiam hic possumus dicere: ubi quamuis breuis, tamen quia praesens est uita ista, magni penditur: quid in futuro dicetur? ubi maior aeternitatis scientia, transactū omne pro nihilo est? Haec tu tecum diligenter reuoluens, & breuitatem uitae huius aeternitatis contemplatione despiciens, ipsum quoque contemptum mundi, maiori animi uirtute contemne: & ad illum tantum diem totam para te, in quo mundi gloria finienda est. Illum inquam diem, quem saluator diluuiō comparauit: qui multos fallaci securitate deceptos, furtiuo (ut ait Apostolus) comprehendit aduentu. Quem beatus quoque Petrus describens ait: Adueniet autē dies Domini sicut fur, in qua caeli magno impetu transibunt, elementa uerō à calore resoluēt. Cū haec omnia dissoluenda sint, quales oportet nos esse in sanctis conuersationibus & pietatibus, expectantes & properantes in aduentu Domini Dei, in quo caeli ardentē soluentur, & elementa ignis calore tabescent? Recens factum est, & quod ipsa audisti, cum ad stridulā buccinae sonum, Gothorumq; clamorē, lugubri oppressa metu domina orbis Roma contremuit. Vbi nunc nobilitatis ordo? ubi certi & distincti illius dignitatis gradus? Permista omnia & timore confusa, omni domui planctus, & aequalis fuit per cunctos pauor. Vnum erat seruus & nobilis. Eadem omnibus imago mortis: nisi quia magis eam timebant illi, quibus fuerat uita iucundior. Si ita mortales timeamus hostes & humanā manū: quid faciemus cum clangore terribili tuba intonare de caelo coeperit, & ad illam archangeli uocem, omni buccina clariorem, totus simul remugiet mundus? cum uiderimus super nos nō manufacta arma concuti, sed & uirtutes caelorum commoueri, sicut propheta dicit: cum uenerit Dominus ponere orbem terrae desertum, & peccatores perdere ex eo: quis tunc nobis pauor, quae caligo, quae tenebrae, cum nos saepius ac toties admonitos, & tamen imparatos dies ille repererit? Tunc, inquit, plangent super se omnes tribus terrae, & uidebunt filium hominis uenientē in nubibus caeli cum uirtute multa & maiestate. Tunc dicent montibus, Cadite super nos: & collibus, Operite nos: & petris, Aperite uos nobis. Verum haec eorum sint, qui uarijs huius mundi detenti curis, de mundi non cogitant sine. Tu uerō cui aduentus Christi diernum noctiumq; meditatio est, cui pro conscientiae puritate, Domini est optanda praesentia: quae consummationem seculi, quasi certum praemij tui tempus expectas, exultationem

de caelo capies, nō timorem. Tunc enim tu sanctorū mixta choris, & sanctis comitata uirginibus, sponsū obuiam subuolabis, & dices: Inueni quem quāsiuit anima mea. Nec ullius iam temporis separationem timebis: quā semel immortalitatis gloria & incorruptionis splendore donanda es: & cum Christo semper futura es, Apostolo dicente: Quoniam ipse Dominus in iussu & in uoce archangeli, & in tuba Dei descendet de caelo, & mortui qui in Christo sunt resurgent primi. Deinde nos qui uiuimus, qui relinquitur, simul raptemur cum illis in nubibus obuiam Domino in aera: & ita semper cum Christo erimus. Hęc sit igitur cura tua semper: hoc studiū, hęc iugiter uirginis corde uoluantur. In his totius diei uerfetur labor. In his nocturnus somnus reponatur. In hoc anima rursus euigilet. Etenim nullus labor durus, nullum tempus longum uideri debet, quo gloria aternitatis acquiratur.

AVGVSTINI ET ALIPII AD IULIANAM DEMETRIADIS UIRGINIS MATREM.

Domina debitis in Christo officijs honoranda & merito illustri filia Iuliana, Alipius & Augustinus in Domino salutem. Gratē admodū nobis iucundeque accidit, ut simul nos constitutos apud Hipponem, tuā reuerentiā literā reperirēt: quibus hęc scripta redderemus, uestra incolumitate cognita gaudentes: uicissimque nostram quam uobis cordi esse cōfidimus, mutua dilectione nunciātes, domina debitis in Christo officijs honoranda & merito illustris filia. Scire autem uos optime scimus, quantum uobis debeamus religionis affectu: quantaque nobis & apud Deū & inter homines sit cura de uobis. Licet enim uos per literas primū, deinde etiam presentia corporali, pia & catholica, hoc est, uera membra Christi, exiuitas nostra cognouerit: tamen etiam per ministerium nostrum cum accepissetis uerbum auditus Dei, sicut dicit Apostolus: Accepistis nō ut uerbum hominum, sed sicut est uerbum Dei. Cuius ministerij nostri, adiuuante gratia & misericordia saluatoris, in domo uestra tantus fructus exortus est, ut humanis nuptijs iam paratis, sancta Demetrias spiritalē sponsi illius praeferret amplexum: cui specioso prae filijs hominum ad habendam spiritus uberiorem fecunditatem, nec amittendam carnis integritatē, uirgines nubunt. Nesciremus autem quemadmodum nostra illa tunc exhortatio a fideli & nobili uirgine fuisset accepta: nisi nobis profectis cum post paululū professa fuisset sanctimoniam uirginalem, hoc ingens Dei donum quod per seruos suos quidem plantat & rigat, sed per seipsum incrementum dat, nobis operarijs prouenisse, uestrarum literarum laetissimo nuncio, & ueraci testimonio disceremus. Quae cum ita sint, nemo nos improbos dixerit, si in uobis admonendis, ut cōtraria gratiae Dei dogmata deuiteris, necessitudine sumus propensiore solliciti. Nam licet nos Apostolus, non solum opportunē, uerum etiam impōrtunē praedicando, uerbo instare praecipiat: non tamen in eorum hominum numero uos habemus, quibus sermo uel pagina nostra impōrtuna uideatur: quando id quod ad sanam doctrinam nō pertinet, uos ut uigilanter euitetis, alloquimur. Hinc ergo est, quod admonitionem nostram tam grato animo suscepistis, ut in epistola tua ad quam nunc rescribimus, diceretis: Sanē quod me hortatur reuerentiā uestra, ne indulgeam aures his hominibus, qui prauis tractatibus uenerandā fidem saepe corrumpunt: gratias uberes ago tam pia admonitioni. Quod itaque adiungis & dicitis: Sed nouerit sacerdotium uestrum, longē me ac domunculam meam ab huiusmodi personis esse discretam: omnisque familia nostra adeo catholicam sequitur fidem, ut in nullam haeresim aliquando deuiauerit, nec unquam lapsa sit: non dico in eas sectas, quae uix expiantur: sed nec in eas, quae paruos habere uidentur errores: hoc est quod nos magis magisque compellit non tacere apud uos, de his qui etiam illa quae sana sunt, uitare conantur. Domum enim uestram non paruam Christi ecclesiam deputamus. Nec sanē paruus est error illorum, qui putant ex nobis ipsis non habere, si quid iusticiae, continentiae, pietatis, castitatis in nobis est: eo quod ita nos cōdiderit Deus, ut ultra praeter quod nobis reuelat scientiam, nihil nos adiuuet, ut ea quae facienda discendo nouimus, etiam diligendo faciamus: naturā scilicet atque doctrinā definiētes tantummodo esse Dei gratiam & adiutorium, ut iuste recteque uiuamus. Ad habendam uero uoluntatem bonam, ubi est hoc ipsum quod iuste uiuimus, & ipsa charitas quae in omnibus Dei donis ita excellit, ut etiā Deus dicta sit: qua una impletur in nobis, si quid diuinā legis & admonitionis implemus: nolunt nos diuinitus adiuuari, sed nos ipsos dicunt arbitrio proprio nobis ad ista sufficere. Nō uobis uidetur error iste mediocris, profiteri uelle Christianos, nec uelle audire Apostolum Christi, qui cum dixisset: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris: ne quisquam eam habere non nisi per proprium putaret arbitrium, cōtinuō subiunxit: Per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Hanc magnam esse gratiam saluatoris qui ascendit in altum, captiua uicit captiuitatē, & dedit dona hominibus: quisquis nondum confitetur, quantum & quam exitiabiliter erret, intelligit. Quomodo ergo a uobis quibus tantā dilectionē debemus, admonendis ut talia caueatis dissimulare possimus: cum legissemus librum quem ad sanctam Demetriadem quisnam scripserit, uel utrum ad uos peruenerit, uestris potius rescriptis nosse uolumus? In quo libro (si fas est) legat uirgo Christi, unde

credat uirginalem suam sanctitatem, omnesque spirituales diuitias non nisi ex seipsa sibi esse: atque ita prius quam sit plenissime beata, discat Deo esse (quod absit) ingrata. Verba enim ad illam scripta in eodem libro ista sunt: Habes ergo & hic, inquit, per quae meritō praepōnaris alijs, imō hinc magis: nam corporalis nobilitas atque opulentia, tuorum intelliguntur non tua esse: spirituales uero diuitias nullus tibi praeter te conferre potest. In his ergo iure laudanda, in his meritō ceteris praefrendenda es: quae nisi ex te, & in te esse nō possunt. Cernis nempe quanta in his uerbis sit cauenda pernicies. Nam utique quod dictum est, non possunt esse ista bona nisi in te, optime & uerissime dictum est, iste planē cibus est. Quod uero ait: Nō nisi ex te, hoc omnino uirus est. Absit ut hoc libenter audiat uirgo Christi, quae pie intelligit propriam paupertatem cordis humani: & ideo illic nisi sponsi sui donis nescit ornari. Audiat ergo potius Apostolum dicentem: Desponsauit uos unū uirgo uirginem castam exhibere Christo. Timeo autem ne sicut serpens Euam seduxit in uersutia sua, sic & uestra mentes corrumpantur a castitate quae est in Christo. Et propterea de his quoque spiritualibus diuitijs nō istum qui dicit: Nullus eas praeter te tibi conferre potest: & nisi ex te & in te esse nō possunt; sed illum audiat qui dicit: Habemus thesaurum istum in uasis fictilibus, ut eminentia uirtutis Desit, & non ex nobis. De ipsa quoque sacra continentia uirginali, quod non sibi sit ex seipsa, sed sit donum Dei, quamuis credenti uolenti collatum: eundem audiam ueracem piūque doctorem, qui cum hoc ageret, ait: Vellem omnes esse sicut me ipsum. Sed unusquisque proprium donum habet a Deo, alius sic, alius autem sic. Audiat etiam ipsum non tantum suum, sed uniuersa Ecclēsiā unicum sponsum, de tali castitate atque integritate dicentem: Non omnes capiunt uerbum hoc, sed quibus datum est, ut intelligat, ex eo quod habeat tam magnum bonum atque praclarum, se potius Deo & Domino nostro gratias agere debere: quam cuiusquam uerba, quod uelut ex se ipsa id habeat, ut non dicamus assentantis adulatoris, ne de occultis hominum temerē iudicare uideamur, certē errantis laudatoris audire. Omne quippe datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, sicut etiam dicit apostolus Iacobus, descendens a patre luminum. Hinc ergo & sancta uirginitas, qua te filia uolentem gaudentemque uicinatū posterior, actu prior, genere ex te, honore ante te, aetate subsequens, sanctitate praecedens: in qua etiam tuum esse coepit, quod in te esse non potuit. Illa quippe carnaliter non nupsit, ut non tantum sibi, sed etiam sibi ultra te spiritualiter augeretur: quoniam & tu ea compensatione minor illa es, quod ita nupsisti ut naceretur.

Hęc Dei dona sunt, & uestra quidem sunt, sed non ex uobis. Habetis enim thesaurum istum in terrenis corporibus, & adhuc fragilibus tanquam in uasis fictilibus, ut eminentia uirtutis sit Dei, & non ex uobis. Nec miremini quia dicimus, & uestra esse, & ex uobis non esse. Nam & panem quotidianum dicimus nostrum: sed tamen addimus, Da nobis, ne putetur esse ex nobis. Proinde sicut scriptum est: Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite. Oratis enim ut perseueranter & proficenter habeatis. Gratias agitis, quia non ex uobis habetis. Quis enim uos ab illa ex Adam massa mortis perditionisque discernit? Nonne ille qui uenit quaerere, & saluare quod perierat? An uero quando Apostolo dicente audierit homo, Quis enim discernit: respondurus est, Bona uoluntas mea, fides mea, iusticia mea: & non continuo quod sequitur auditorus, Quid enim habes quod non accepisti? Si autem & accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Nolumus ergo ut uirgo sacra, cum audit uel legit: Spirituales diuitias nullus tibi praeter te conferre poterit, in his iure laudanda, in his meritō ceteris praefrendenda es, quae nisi ex te, & in te esse non possunt: Nolumus prorsus ita gloriari quasi non acceperit. Dicat quidem: In me sunt Deus uota tua, quae redam laudes tibi. Sed quia in illa, non etiam ex illa, meminerit etiā dicere: Domine in uoluntate tua, praestitisti decori meo uirtutem: quia est etiam ex illa propter arbitrium proprium, sine quo non operamur bonum: non tamen sicut iste dixit, non nisi ex illa. Proprium quippe arbitrium, nisi Dei gratia iuuetur, nec ipsa bona uoluntas esse in homine potest. Deus est enim (inquit Apostolus) qui operatur in nobis & uelle, & operari, pro bona uoluntate. Non sicut isti sentiunt tantummodo scientiam reuelando, ut nouerimus quid facere debeamus, sed etiam inspirando charitatem, ut ea quae discendo nouerimus, etiam diligendo faciamus. Nam utique nouerat ille quam magnum bonum esset continentia, qui dicebat: Et cum scirem, quia nemo esse potest continens nisi Deus det. Non solum ergo sciebat quantum esset hoc bonum, & quam desiderabiliter esset concupiscendum, uerum etiam quod nisi dante Deo esse non posset. Docuerat enim eum sapientia: nam hoc dicit: Et hoc ipsum erat sapientia, scire cuius esset hoc donum. Nec tamen ei scientia ista suffecit, sed ait: Adij Domini, & precatus sum illum. Non igitur tantummodo in hoc nos adiuuat Deus, ut sciamus quid agendum sit: uerum etiam ut amando agamus, quod discendo iam scimus. Nemo itaque potest esse non solum sciens, uerum etiam continens, nisi Deus det. Unde cum iam ille haberet scientiam, precabatur ut haberet continentiam, ut esset in illo, quod sciebat quia non esset ex illo. Aut si propter arbitrium proprium aliquantulum ex illo, non tamen nisi ex illo: quia nemo potest esse continens, nisi Deus det. Iste autem de spiritualibus diuitijs, in quibus est utique etiam ipsa luminosa & speciosa continentia, non ait: In te, & ex te esse possunt: sed ait: Nisi ex te, in te esse

non possunt: ut quemadmodum non ei sunt alibi, nisi in illa, sic ei non aliunde, nisi ex illa esse posse credantur: & ob hoc, quod miserator Dominus à corde eius evertat, sic gloriatur quasi non acceperit. Et nos quidem de sanctæ uirginis disciplina, & humilitate Christiana, in qua nutrita & educata est, hoc existimamus, quod illa uerba cum legeret, si tamen legit, ingemuit: & pectus humiliter tudit, ac fortassis & fleuit. Deique cui dicata & à quo sanctificata est fideliter orauit: ut quomodo illa non sunt uerba ipsius, sed uerba alterius, ita non sit talis & fides eius, qua se aliquid habere credat, de quo in se non in Domino gloriatur. Nam gloria quidem eius in ipsa est, non in uerbis alienis, sicut Apostolus dicit: Opus autem suum probet unusquisque, & tunc gloriam habebit in semetipso, & non in altero. Sed absit ut gloria sua ipsa sit, & non ille cui dicitur: Gloria mea & exaltans caput meum. ita quippe est in ea salubriter gloria eius, cum Deus qui in illa est, ipse est gloria eius, à quo habet omnia bona, quibus est bona. Et habebit omnia quibus melior erit, in quantum in hac uita melior esse poterit: & quibus perfecta erit, quando fuerit diuina gratia non humana laude perfecta. In Domino enim laudabitur anima eius, qui satiavit in bonis desiderium eius: quia & hoc desiderium ipse inspirauit, ne uirgo eius sic in aliquo bono gloriaretur quasi non acceperit. De hoc ergo eius affectu, utrum nam fallamur, inde nos fac potius rescribendo certiores. Nam illud optime nouimus, cum omnibus uestris, cultores uos esse & fuisse indiuiduæ trinitatis. Sed non hinc solum error humanus obrepit, ut aliquid secus sentiat de indiuidua trinitate. Sunt enim & alia in quibus perniciossimè erratur, sicut hoc est, unde diutius fortasse quam satis esset, uestræ fidei castæque prudentiæ in hac epistola locuti sumus: quanquam qui bonum quod ex Deo est, negat esse ex Deo, nescimus cui faciat iniuriam nisi Deo, ac per hoc illi utique trinitati. quod malum absit à uobis, sicut abesse credimus. Absit omnino ut tale aliquid in animo non dicimus tuo, uel sacratæ uirginis sitæ tuæ, sed in cuiusque extremi meriti famuli, uel famulæ uestræ liber iste fecerit, ex quo nonnulla uerba que facilius intelligi possent, ponenda credidimus. Si autem diligentius intendatis, etiam illa quæ ibi uidentur uelut pro gratia siue adiutorio Dei dicere, sic inuenietis ambigua, ut possint referri uel ad naturam, uel ad doctrinam, uel ad remissionem peccatorum. Nam & quod confiteri coguntur, orare nos debere ne intremus in tentationem, possunt ad hoc referri: ut hætenus nos respondeant ad id adituarium, quatenus orantibus atque pulsantibus nobis aperiat intelligentia ueritatis: ubi discamus quid facere debeamus, non ut uires accipiat uoluntas nostra, quibus id quod dicimus, facimus. Et quod nobis in gratia, uel adiutorio Dei dicunt, Dominum Christum bene uiuendi propositum exemplum: ad eandem doctrinam reuocant, quia scilicet in eius exemplo discimus quemadmodum uiuere debeamus. Non autem uolunt ad hoc nos iuuari, ut quod discendo cognoscimus, etiam diligendo faciamus. Aut certe in eodem libro inuenire aliquid si potestis, ubi excepta natura, excepto pro quod ad eandem naturam pertinet arbitrio uoluntatis, excepta remissione peccatorum & reuelatione doctrinæ: tale Dei adiutorium confiteretur, quale confiteretur & ille qui dixit: Cum scirem quia nemo esse potest continens nisi Deus det. Et hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius etiã esset donum. Adij Dominum, & deprecatus sum illum. Neque enim iste aut naturam peccando uolebat accipere, in qua conditus erat, aut de naturali uoluntatis arbitrio satagebat eum quo conditus erat; aut remissionem peccatorum desiderabat: quin potius continentiam ne peccaret optabat, uel quid faciendum esset scire cupiebat: cum iam se scire fateretur, cuius esset hoc donum. Sed utique tantas uoluntatis uires, tantum dilectionis ardorem uolebat accipere spiritu sapientiæ, qui sufficeret ad implendam magnitudinem continentiæ. Si ergo aliquid tale inuenire potueritis, uberrimas gratias agimus, si rescribendo insinuare dignemini. Satis enim dici non potest quantum cupiamus in eorum hominum scriptis, qui propter acrimoniam atque facundiam leguntur à plurimis, apertam confessionem illius gratiæ reperiri, quam uehementer commendat Apostolus: qui etiam mensuram fidei, sine qua impossibile est Deo placere: ex qua iustus uiuit: quæ per dilectionem operatur: iante quam & sine qua omnino nulla cuiusquam opera bona existimanda sunt: quoniam omne quod non est ex fide, peccatum est: Deum dicit unicuique partitum. Nec sola reuelatione scientiæ nos diuinitus adiuuari, ut pie iustèque uiuamus in hoc seculo, quæ sine charitate inflat: uerum etiam inspiratione charitatis ipsius, quæ plenitudo legis est, & quæ cor nostrum ut scientia non inflat edificat. Sed ad huc nusquam tale aliquid in eorum literis potuimus inuenire. Maxime autem hoc in isto libro esse uellemus, ex quo descripta illa posuimus uerba: ubi uirginem Christi ita laudans tanquam spiritalia les diuitias nullas ei præter ipsam conferre possit, & tanquam nisi ex ipsa esse non possint, non uult eam in Domino gloriari, sed sic gloriari quasi non acceperit. In quo libro quamuis nec ipsius, nec tuæ reuerentiæ nomen expresserit: tamen à matre uirginis, ut ad eam scriberet, à se postulatum esse commemorat. In quadam uero epistola sua idem Pelagius, ubi & nomen suum apertissime ponit, nec nomen sacræ uirginis tacet: dicit ad eam se scripsisse: & eiusdem sui operis testimonio probare nititur, se gratiam Dei, quam uel tacere, uel negare asseritur, apertissime confiteri. Sed utrum ipse sit liber, in quo de spiritalibus diuitiis illa uerba posuit, uel utrum ad uestram peruenerit sanctitatem, rescriptis uestris petimus nos dignemini facere certiores.

ET hæc sanè nec infans est, nec inerudita, non admodum discrepans à superioris epistolæ stilo, ab Hieronymiano longè lateque distans. Verùm quod Geruntij meministis titulus, & ad Geruntiam scripsit Hieronymus, hinc opinor errorem tituli natum fuisse.

AD GERUNTII FILIAS, DE CONTEMNENDA HAEREDITATE.

Vncti mei sensus affectu uobis uacant, etsi interim loco segregor: nam & uidere uos mihi uideor, & audire: tam me occupatū habet uestra dilectio. Quod si uos inuicè faciatis, cum illud impossibile sit fieri per carnem, possibile redditur ex spiritu, ut fiat duorum hominū corpus unū. Nam ut probem etiã uestra mecum uigilare colloquia: accipite quid de hereditate, quod suggestistis, cogitanti altius uideat, quoniam me etiam in carnaliū arbitrum per spiritalia delegistis. Possem quidē dicere: Quis me constituit iudicē, aut diuisorem inter uos: si non ad infideles processisset ista sententiã: Iudæorum enim incredulitas hac Domini responsione repercutitur, non feritur. Nam ipsi aliquando Iudæi in ipso Moyse uisitationem illam Dñi non uidentes qua Ægyptium fratris liberator occiderat: sequentiq; die fratru discordias rixasq; uolens sedare, ausi sunt dicere: Quis te constituit principē, aut iudicē super nos? Ac proinde suo illis Dñs ore respondit, quo amplius confutarentur, si proderentur falso se querere quem spreuissent, dicente ipso: Si credidissetis Moyse, crederetis utique & mihi. Sed quoniam & ego uester sum, & uos uerè scio quæsiisse iudicium eius qui Ægyptium gaudenter occidit: & cum aduersario, dum in uia estis, nitimini citò cõfœderare cõcordiam, apud Iudæos sibi suam sententiã relinquimus super ipsos qui eam protulerunt uenientē. Nos humilibus de Dñi lenitate dicemus: Vobis datū est scire mysterium. Ac proinde, ut ad exordium diuerticuli reuertamur, hereditatē illam uobis arbitror contemnendā, nec aliquid ad iudicem seculi postulandū. Quō enim uobis illos licet adire qui etiam suo iudicio nesciunt ueritatē: Quando quidē Pilatus ex ipsorum curia, sic loquitur ad Dñm: Quid est ueritas? Nempe hic iudex erat, & negocia causasq; litigantiū libripende iusticiæ tanto statuto iure solvebat: & quid hic ualebat facere, si non nouerat ueritatē? Certè Euangelistæ adeo iustum fuisse Pilatum cõmemorant, ut innocentem mallet absoluere q̄ punire: & tamen ueritatem quasi discere cupiat, inquit. Nam ueritatis ignoratio, interrogationis est actio. Quid ergo dicemus? Inanes sine dubio mortalium curas, & uniformem mundalium rerum prodidit falsitatem, ibique iudicia uera non esse, ubi sint mentita negotia, seq; in rebus carētib; ueritate, carere uero iudicio iudicat. Quid enim quasi nostrū apud illa tribunalia repetemus: si, præscribente Apostolo, nihil intulimus in hunc mundum: uerū nec auferre quid possumus? Si enim nihil intulimus in hunc mundum ueniendo, & nihil auferre poterimus abeundo: falso aliquid nostrum hic esse dicimus, ubi nobis totus penè mundus alienus est. De quo nobis quid iudex seculi retribuere poterit, si nihil natura donauit? Quid Pilatus ueritatis interrogator potius q̄ prolator: quid, inquam, nisi Barrabam: quem ideo Iudæi Deo cœli præferunt: quia ad iudicem seculi conuolarunt? In quo utique perfidus populus non reff sed reatum accepit. Sed hæc de iudicio sint dicta, non de negotio. Cæterum quod ad causam pertinet, non solum moneo, sed obtestor, ut si Geruntium pro Christo offendistis, in ea offensione duretis. Qui enim perseverauerit usq; in finem, hic saluus erit. Nam si causa offensionis est Christus, amplexandum est impij patris elogium, non dolendū: ne recedamus à Christo, cui nos illa exhæredatio cõmendat, sicut scriptum est: Beati estis cum persecuti uos fuerint, & malè dixerint uogini uestro tanq; malo, propter filium hominis: gaudete in illa die & exultate. Ecce merces uestra multa est in celo. Hanc mercedē offensa illa prouidit, cuius pœnitet ueritatis. Quod si uocati ad Dñm in imagine Leuitarum, spiritalibus gladijs, corporeos occidistis affectus: quem patrem desideratis? Unus est enim pater noster qui in celis est, ac proinde Dñs hereditas uestra. In Christo enim possidendum est, quod cum Christo est possidendum. Ne reuertamini ad mortuū qui sequimini uiuentem. Mortui, inquit, sepeliant mortuos suos. At si iam pridem dixistis: Pater, non nouimus te: ut testamentū Dñi seruaretis: quid adhuc repudiati patris quæritis testamentū? Hic est ille gladius qui à Domino per terras, patrem à filio separaturus, immisus est. Hoc est uerè circuncidere naturam, quod Iudæi forma & non ueritate custodiunt, & circuncidere cultro petrino. Petra autē erat Christus. Is utique qui dixit: Si quis amauerit patrem, aut matrem super me, non est me dignus. Hoc uos gladio utentes, illos imitamini Leuitas, ab interiori homine per exterioris uestri caltra currentes, obutos affectus pro Domini amore iugulate: iuxta legislatoris imperium transeuntes primum uirtutum exercitum cum reditu: uidelicet ut præterita transeuntes, nec seculi mirabilibus inhærentes: ubi primum ad eum qui nos misit in mundum cum fœmoralis gladio redeamus, resistentes nobis, remorantesq; nos, propinquum, proximum, fratremq; ne per hos elongetur nostra peregrinatio, peritamus, & hæc à porta faciamus ad portam: id est, ne cum in porta oculi fratrem fuero persecutus, portam fortasse auris obideat, & per aliam portam prætermisus occurrat. Hæc siquidem sunt portæ animæ nostræ, per quas ad illam seculi blandimenta descendunt, & per quas sensus carnis introeunt: per quas, nisi late strage facta uiam uirtutibus quadam impietate fecerimus, nunquam

quam ad regem ueræ pietatis peruenire poterimus. Quod ubi pro uestra deuotione fueritis uirili-
ter executæ, statim uobis ab ipso Moysæ talis facti laudatore dicitur, Implestis hodie manus Dño;
hoc est, Mundum, qui uobis cōditiōe carnis & substantiæ propinquus est & proximus, occiden-
tes, actus uestros qui manus sunt, implestis Dño, cum nulli præterq̄ Domino imperati seruire an-
nuistis. Sic Abraham Domino dextrā suam, dum parricidium facere nō recusat, impleuit. Qui filij
sui, dum illam Deo armat, oblitus est, & in præcepti respiciens maiestatem, atrocitatem operationis
non dignatus est retrectare. Implentur namq̄ manus Dño, cum Domini occupantur imperijs: cum
Domini tradite uoluntati, non hominis incipiunt esse, sed Dei: quando non affectui carnis obrepe-
rant, sed diuine seruiunt iussioni. Sic Iudith ob libertatem ciuium uel salutem, se sub specie fornicatio-
nis impleuit Deo, & inermis armatum, & uirum mulier occidit. Sic uos Dño plenæ carnis affectib,
triumphetis, non quæratu refugam, qui à uobis etiam si occurreret foret occidendus. Remittite
pallium tunicam detrahenti. Pecunia eorum cum ipsis sit in interitum, qui Christo pecuniam præ-
tulerunt. Exeuntes semel de Sodoma, cuncta relinquamus incendijs. Videt Loth uxoris exemplo
iram Domini, quæ in iram quia retrospectit incurrit. Noluit uobiscum Geruntius in cœlestibus ha-
bere partem: cur uos partē ex censu eius desideratis in terris? Quod si ille uestra gloriosa tantopere
contempserit: cur non uos illius inhonorata contemnitis? Ferte oro uos patienter fidei notas, stigma-
ta Christiana, Ecclesiæ paupertatem. Ferte, inquam, impudicorum elogia, uirginitatis hæredes. Vi-
sitas uos esse cognoscite, & tanta uisitacione clarificatas, ne partem cum infidelibus habere-
tis. Mundus iste uos cum dño uestro non agnouit. Si de seculo essetis, seculum uos amaret. Reges se-
culi à filijs suis tributa non poscunt. In domibus regum sunt, qui mollibus uestiuntur. Zebedæus
Iacobum & Ioannem non sequitur. Sinite Geruntium in nauicula remanere cum retibus, dummo-
do cum Apostolis Christi taceatis in pectore. Væ diuitibus, quoniam receperunt consolationem
suam. Vobis autē si: ita in futuro consolatio uestra debetur: uobis exhæredatio illa, futuræ hæredita-
tis in cœlestibus fecit augmentū: uobis sua mundus ipse subduxit, ubi uos non suas esse cognouit.
Imò diris diues ardoribus, Lazaro in sinu patris Abrahamæ recumbente, torquetur. Et quid mirum
si pauperulus & peregrinus in terra quidem aliena sepulchrū emit Abraham à filijs Heth: O ue-
ritas, nequeo em silere quin exclamem. O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei. Sepulchrū sibi patriar-
cha peregrinus emit. Quid est sepulchrum? Locus est quietis, ubi iuxta mundi rationem defuncto-
rum corpora collocantur. Vera ergo intelligentia, locum sibi requiescentis pater Abraham fide sua
& contemptu pecuniæ cōparauit. Illud sibi sepulchrum & Paulinus noster nuper ipse diuitijs cum
sua matrefamiliās cōparauit, qui conuersatione seculi morientes à mundialibus operibus iam qui
escunt, dicere Apostolo: Mortui enim estis, & uita uestra abscondita est cum Christo Deo. Et iterū:
Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul uiuemus cum Christo. Hoc est illud du-
plex sepulchrum, exterioris hominis & interioris quies una. Nam si homo ex duabus substantijs
constat, meritō & sepulchrum duplex habere debet: ut cum alterutra substantia in suam naturam
dissociata remeauerit, requies utriq̄ non desit. Quoniam cum ex corpore & anima homo sit: ta-
men nec anima sine corpore homo dici potest, nec corpus sine anima homo est: cum tamen anima
& corpus sic homo. Sed ubi hoc nomen, quod ex duobus nominibus suis proprie tertium duorum
commixtione perficitur, eorum dissidio fuerit uacuatum, sua singulis loca ad requiem censeantur:
quoniam utrunq̄ uiuit, & moritur utrunq̄. Nam sicut præter hanc uitam alia uita est beatorum, ita
præter hanc mortem mors alia impiorum est. Sed inter hanc uitam & mortem, atq̄ illam uitam &
mortem interest hoc, quod istæ naturæ sunt, illæ sunt meritorum. Atq̄ ita duplex sepulchrum &
naturæ debetur & meritis. Hoc sepulchrum sibi duplex patrefamiliās isti, de quibus loquuntur su-
mus, prouiderunt: qui senatum, honores, diuitias relinquendo, mortui illis uidebantur, quibus
nati esse uidentur etiam dum uiuunt mortui. Ecce unum sepulchrum, in quo conuersatio ueteris
hominis cum crepundijs suæ nobilitatis absconditur. Illud erit aliud, cum ipsum corpus quod na-
turæ lege caducum est, dissolutum reuertetur in terram: de quo scriptum est: Terra es, & in terram
ibis, anima tamen in refrigerio requiescente. Nam qui duplex sibi sepulchrum nosuerit compara-
re, habebit forsitan iuxta conditionem naturæ, ubi corpus mortale condatur: nō habebit iuxta me-
riti legem, ubi anima requiescat. Quod quidem ita constitutum est, ut mors ista quæ per dissolutio-
nem anime generatur & corporis, media sit & duarum uitarum. Bis enim hominem necesse est mo-
ri, & bis ei uita debetur. Nam & beatus Paulus duas breuiter uitas designauit, dicendo: Pietas autē
ad omnia ualet, promissionem habens uitæ, & eius quæ nunc est & futuræ. Et beatus Ioannes in
Apocalypsi duas mortes ostendit, dicendo: In eos mors secunda non habet potestatem. Secundam
enim dixit, quia est & prima. Sed illud nobis magna ratione tractandum, & diligentē circumspe-
ctione prouidendum est: an ante istam mortē, quæ separatione (ut dixi) animæ corporisq̄ genera-
tur, mori seculo huic (anathematizatis si potest dici, omnibus eius uoluptatibus, quæ nobis extra
lineam uitalis substantiæ mundi copijs suggeruntur) malimus: an post naturalem interitum, qui
animam corpusq̄ discernit. Vnde, & interitus dicitur, quod inter ipsa eat, ac medium se inter duas
substantias

substantias quæ hominem sui coniugatione faciebant, tertium illum gradum perfectæ substantiæ
sublaturus immergat. Quoniam qui hic mortuus fuerit, mundi uoluptatibus non utendo, & cor-
poris stimulos obterendo, consepultus esse uidetur cum Christo: & si consepultus, utique in sepul-
chro, sine quo esse nō potest sepultura. Huic & mors alia communis illa debetur, quæ animā à uin-
culis corporis soluit & liberat, cui corpori æque suum sepulchrum & sua sepultura debetur. His
duabus mortibus post geminum sepulchrum, beata illa & perpetua uita succedit. Cæterum qui to-
tum mundum hic lucrifecerit, ambiendo, rapiendo: quoniam hic facta carnis mortificare contem-
psit, post istam naturalem mortem, quam transire non possumus, dicitur meritō uno & simplici se-
pulchro esse conditus, uel potius commendatus: & in secundam mortem miser incurrit, quæ ple-
na est & dolorum æternitate, & lachrymarum perpetuitate. Hæc sunt itaq̄ duo sepulchra, quæ si-
bi & Paulinus uir singularis ad imaginem patriarchæ sollicitissimus requisit: unū, ubi & ueterem
hominem cum actibus suis spoliatus occideret: & licet necdum corpus deposuisset, carnalia non
haberet in carne: aliud, ubi corpore ipso, cum uenerit Dominus confringere terram eius, exposi-
to, animam collocaet in quiete, ut fidei tunc pater ille hæc filijs contemptu (ut diximus) pecuniæ
comparauit: in quo diues cum paupere non potuit recubare. Huc omnes peregrinos mundi, huc
egentes, huc etiam exhæredatos pro Christo secularibus recipiet testamētis. Ideoq̄ nec uestigium
habuit in hac terra, quoniam nemo qui eum sequeretur inuentus est. At nunc uos filia confidite,
quæ ex eo uestigium Abrahamæ estis, ex quo de terra non esse cœpistis. Obsequimini uoluntati pa-
tris uestri, cuius corruptelæ obsequiæ non estis: qui uobis à filijs Heth sepulchrum emit, quod si-
bi & cæteris suis noluit comparare: apud uos utiq̄ mortuæ estis, quando cum eis id quod uiui in
mundo possederint, non tenetis. Gratiasq̄ illi semper agite, qui uos hoc fecit uestigium non habe-
re, ut sibi cum Lazaro sinum Abrahamæ haberetis. Possideat ergo ille pecuniam, uos sepulchrum. Ille
imagines escarum, uos requiem prophetarum.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS:

Non abhorret à stylo Paulini, cuius exrunt aliquot ad D. Augustinum epistolæ, sicuti nec su-
perior. Verum ineptum sit in tanta scriptorum turba, quos illa ferebat ætas, diuinare cuius
sit, præsertim cum extent paucissima. Vt Hieronymo tribueret, illud ansam præbuit, quod ad Mar-
cellam scripta sit, ad quam & aliàs ille scripserat.

AD MARCELLAM, VT ADVERSA TOLERET, EXHORTATIO.

Magnam humilitati nostræ fiduciam scribendi ad uenerationem tuam Christi charitas dedit:
quæ te fecit humilem corde pietatis, & diuitem operibus benedictionis. Talis enim de fan-
ctis fidei tuæ diuitijs fama processit, ut ad nos quoq̄ in longinquo positos penetrauerit, & auditu
gratia Dei tanq̄ oleo laticia impingauerit ossa nostra. Notū enim factum est nobis bonū tuum,
quoniam illuminauit Deus uultum suū super te. Segregauit te ex utero cognationis & terræ tuæ:
non regione, sed spiritu bonæ uoluntatis: ut de terrenis opibus fidelem sibi constituat in cœlesti-
bus, earum participem de quibus scriptum est: Mulieres sapientes ædificauerunt sibi domos. Hæc
autem audientes de tua felicitate cœlesti, effudimus coram Deo corda nostra, & in uoce exultatio-
nis epulantis diximus: Dominus mortificat, Dominus uiuificat, deducit ad inferos & reducit: Do-
minus diuites pauperes facit, humiles exaltat: quia calix in manu Domini est. Quod etsi ad omne
mysterium regni pertinere uidetur, attamen & ad tuam specialiter gratiam referri potest: quæ ma-
gno Domini miseratis cōsilio exaltata es ut humiliareris, & humiliata ut exaltareris. Non em̄ igno-
ramus uenerabilis soror & benedicta filia, tuam præteritam in hoc seculo gloriam. Nam etiam ui-
dimus te in tempore illo, quo domum tuam regalis affinitas ambiebat, eminētem in his honoribus
qui destruunt: quia etsi ipsi quoq̄ à Domino altissimo tribuunt: quia omnis potestas à Domino
Deo est: attamen caduci & fragiles sunt, qui sub hoc mundo agunt, cuius figura ut umbra præterit.
Vnde impensius admiramur gratiā quæ tibi data est, & magnificamus in te Dominū: qui te in labo-
ribus hominū posuit, & salutifero paternæ pietatis uerbere uisitauit: ut in paucis uexatam, in multis
bene disponderet, teste Apostolo: In hoc mundo corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Vn-
de & Dauid ait: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autē peccatoris non
impinguet caput meū. ita & in Solomone scriptū est, sine dubio in studijs spiritualib. posita, didici-
sti: Quoniam Dominus quē diligit, corripit & flagellat. Castigat autem omnem filium quem reci-
pere dignatur disponendum ad uitam æternam. De eo & Apostolus non confunditur, nec acci-
tur: sed magis gloriatur, & potens sit in infirmitatibus suis: qui ut nos suo confortet exemplo, fate-
tur & prædicat sibi ipsi: cui etiā usq̄ in tertium cœlū paruerat ascensus, & quæ neq̄ ignea illa romphea
ab aditu paradisi potuerat excludere, ubi etiā ineffabile omni linguæ audierat arcanū: sed tamē ne
extolleretur propter excellentiā reuelationum, ita se ipsius à quo in tantū glorificabat Domini mo-
deramine gubernatum refert, ut appositum angelo Satanæ in stimulum carnis suæ, id est in tribula-
tione corporea, deprimeretur salubriter, ne inflaretur inaniter. Propter quod, inquit, ter Dominum
rogauit,

rogavi, ut recederet à me, & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea: nam uirtus in infirmitate perficitur. Quāobrem cū tali magistro & autore instructa, ad uirtutē patientiæ & splē gloriæ eternæ: confidens esto sicut esse cœpisti, & gloriare in præteritis passionibus tuis, recolēs & illa eiusdē doctoris eloquia. Fideliter enim ut conscius arcanorum cœlestium contestatur, non esse condignas passionēs huius temporis ad futurā gloriā, quæ reuelabitur in nobis. Tribulatio, inquit, patientiam operatur, patientia autem probatorem: probatio uerō spem, spes autem non cōfundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris: in qua charitate radicati omnia sustinemus. Propterea & Dauid: Diligam te Domine uirtus mea. Dilectio em̄ Domini uirtus salutis est: quia Deus dilectio est, & qui manet in dilectione, in Deo manet. Sciens autē & propheta, quia momentaneum tribulationis in hoc seculo immensum perennis gloriæ (ut Apostolus ait) pondus operatur: sanctus ille rex in Psalmo ut dignus habeatur, igniri tentationū examine dicit: Proba me Domine & tenta me. Vnde & iterum idem psalmographus noster, quasi pœnitens mundi huius gloriæ, confiteatur cum dicit: Priusq̄ humiliarer ego deliqui. Et quia humiliatione curatus sit, statim dicit: Propterea eloquium tuum custodiui. Ob hoc rursus propheta: Da nobis, ait, auxiliū de tribulatione. Et: Vana salus hominis est. Est em̄ uana salus hominū, quæ putabatur in hac tantum uita mortali esse: de qua homini dicitur: Homo sicut fœnū dies eius. Et quidem tu sancta filia etiam documētis edocta es probare sententiā: quia omnis caro fœnū, & omnis gloria eius quasi flos fœni. Aruit fœnū, & flos eius decidit: uerbū autē Dñi & qui fecit illud, manet in æternum. Ob hoc uerē dicitur est: Vana salus hominis, quia uana omnia sub cœlo. Vnde & in Psalmis habes: Vniuersa uanitas omnis homo uiuēs. Sed de quo genere hominū ista dicat, in consequentibus, docet: de eis scilicet qui uanē conturbant amore diuitiarum suarū, in quas sicut beluæ cæcæ inhiant sine fine cupiendi & congerendi, thesaurizantes in terra, & ignorantēs cui cōgregent eas. Relinquent, inquit, alienis diuitias suas, & postquam in uanitate defecerint dies eorum, rapti in infernū omnes; non domini sed serui diuitiarum suarum: nihil illic inuenient in manibus suis: quia nihil prēmiserunt, nisi æternarum merita pœnarum. Illa autem non est uana salus hominis de qua dicitur: Domini est salus, & super populū tuum benedictio tua. Et iterum: Salus autem iustorum à Domino est. Ideo & spes in Deo posita nō confundet, sicut salus uana non est quæ speratur in Christo, & confertur à Christo. Ergo quia accepisti auxiliū de tribulatione, ne concupisceres humanam diem, & uana salute hominis gauderes: gloriare in Domino, & benedic eum qui tibi tribuit intellectum, ne in uia peccatorum stare peristeres, neq̄ in filiis generationis istius permaneres, quibus non est salus: quia praualescunt in uanitate sua, ueritatis immemores. Quia dum confidunt in multitudine diuitiarum suarum, non ponunt Deum adiutorem suum. Tibi autem facta est fors in hæreditate Iacob, & illuminati sunt oculi tui in agnitionem ueritatis: ut intelligeres, quia melius est modicum iusto, super diuitias peccatorum multas. Ideo em̄ misericors & miserator Dominus, quia talibus suis pręparat adinventiones suas ad uitam hominum propagandam, permisit te istius seculi fluctibus, uentisq̄ iactari: ut experta naufragium, decætero similiter periclitari caueres. Itaq̄ cuncta quæ passa es, sicut intelligis, uulnera quidem corporis tui, sed & animę remedia fuerunt: in circuncisione cordis fac opera tua: ut gloria tua non sit ex hominibus, sed ex Deo: qui deponit potentes de sede, & exaltat humiles: & esurientes implet bonis, & diuites dimittit inanes. Deus scientiarum Dominus, uide quanta gloriam tuam compensatione mutauit, qui te maluit participem rerum cœlestium fieri, quam ad finem terrestrium permanere, ut ab humana dignitate transires in regnum Dei. Et quidem multis hominibus huius seculi uanitate captiuis, similia Deus auxilia percipiendæ in æternum salutis offerre dignatur: sed plerisq̄ spernentibus sana consilia, sollicitudinibus diuitiarum ac delectationibus corporum, nolunt intelligere ut bene agant: & malunt lata uia perditionis spaciari cum multis, quam angustam semitam inuenire cum paucis. Vnde & tu beatissima, cui donatum est, non in durari pia castigatione, sed corrigi: neq̄ gloriari in diuitijs, sed spem & rem in Deo ponere, & à sorte diuitum peccatorum diuidi: quorum cor ut cœnum est, quia & cor sicut thesaurum suum in terram demergunt, transi ad beatorū pauperum sortem: quorum formā Christus accepit, & factus est refugium pauperi. Neq̄ diuites, sed pauperes beati, quorum esse pronunciat regnum cœlorum. Tuum est ergo nunc in magna gratiarum actione confiteri, & psallere Domino: quæ ita ut audiuimus, & habi tu & corde humilitatis ornata es, ut linguæ & menti tuæ Dauidica uerba conueniant: Bonum mihi est, quod humiliasti me, ut discerem mandata tua. Adjicere etiam quod statim sequitur uerē poteris: Bonū mihi est lex oris tui, super milia auri & argenti. Elegisti em̄ thesauros tuos ponere in præceptis altissimi. Dicimus & nos cōgratulantes tibi in uerbis prophetæ: Gaude filia Sion, lætare filia Hierusalem, & obliuiscere malorū, quæ tibi de huius seculi bonis orta sunt: quæ elegisti tibi bonam partem, quæ non auferetur tibi. Nemo enim potest auferre thesauros repositos in sinu Christi, neque euertere domum in ipso angulari lapide fundatam. Non enim ligno putribili, neque stipula fragili, aut fœno arefcente, super infirmam arenam ædificium collocasti, sed super immobilē fundamentum, quod est Christus, præter quod aliud fundamentum nemo potest ponere in con-

summandum

A summandum, argento & auro & lapidibus preciosis extruere cœpisti in Christo. Et quia perficit hoc ædificium (Dei em̄ ædificatio est) ille sapiens architectus insisit operi tuo: ut doceat te percurrere cursum bonum, obliuisci quæ retrō sunt, & extendi ad brauium supernæ uocationis, ut apprehendas in quo apprehensa es, & accipias coronā iustitiæ, & diadema gloriæ de manu Domini. Cumq̄ magna dies illa in igne cœperit reuelari, nō concremet opus tuū rapientis ignis examine, sed probetur. Nec extinguat lumen tuum, sed inter stellæ clariores emicet, inter illos qui fulgebunt sicut sol in regno Dei, & sicut luna in æternū perfecta: quos etiā per diem sol nō uret, neq̄ luna per noctē. Erunt em̄ in Hierusalem urbe illa cœlesti permanentes: cui ipse Dominus (ut scriptū est) erit & nomen & lumen. Videntes ergo & prauidentes in spiritu reuelationis, magnā tibi perennium gaudiorū messēm florescere, exultamus in Domino, & gaudentes fructibus tuis, in uoce exultationis psalmi canimus: Magna opera Domini, exquisita inter omnes uolūtales eius: quia multum abundauit bonitas eius, superabundare tribulationibus tuis: quando quidē te in eorū sortē uocauit perenni læticia & hæreditate cœlesti, & in honore regali, & in consensu superiudiciali. Tolerantia sunt in hoc seculo humilitatis passionis, quæ tibi à Deo recōpensabuntur: & tu benedicta similiter interim his uerbis cōsolare: ut & ueterū dolorū obliuiscaris, & in præsentī proposito quo ad opera salutaria eleuasti manus tuas corde perfecto firmata, fiducialiter futurorū bonorum tibi perpetuā felicitatē festiua meditatione promittas: teq̄ ipsam in cœlum animo gestiēte præcurras: ut dum corpore moraris in terra, iam ad Christi mente peruenias: dumq̄ Christum conaris imitari, & uestigio eius affigeris, depositis oneribus, & impedimentis atq̄ compedibus, quibus seculi huius diuites attinent, sedentes in tenebris & umbra mortis, tu iam liberata & expedita comiteris Dominum maiestatis crucifixum: cuius imaginem non potest portare, nisi qui in hoc seculo nudum se reddit & mortuum, ut secundum ipsum Dominum dicat: Venit enim princeps mundi huius, & in me nihil inuenit. Vel secundum prophetam Dauid: Factus sum inter uiuentes quasi mortuus: ut sic inter mortuos libera, possis iuxta Apostolum dicere: Uiuo autem non iam ego, uiuit autē in me Christus. Gaude quia facta es sicut gloriosa Ludith, inter uirtutes pudicitia meritis uidiuitatis in corruptæ potens: sicut & Anna uenerabilis in iuniorū castimonia orationi instans nocte ac die.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Hanc non esse Hieronymi, si parum liqueret estylo, uel illud arguere poterat, quod cum honorifico fauorabiliq̄ sit argumento, nullius tamen præferat nomen. Concordat & huius sty-

AD VIRGINEM IN EXILIVM MISSAM CONSOLATIO.

SI Deus ac Dominus noster Christus Iesus securitatē, pacē, tranquillitatem, quietem, prosperitatem, læticiam, & quæcunq̄ alia esse iucunditatū genera possunt, seruis & cultoribus suis tam in præsentī, q̄ in futuro promitteret: esset nobis non immeritō dolendū atq̄ flendū, si qua in præsentī uita contraria pateremur: eo quod præter insperatum dolorem, cuius eo semper acerbior uis est, quo magis repentinus acciderit: futura quoq̄ promissio esset ambigua, præsentis spei sollicitatione frustrata. At uerō cum econtrariō sollicitudines, bella, tempestates, inquietudines, miseria, tristitias, odia, ac alia quæcunq̄ incommoedorum atq̄ arumnarū genera esse creduntur, in præsentinos passuros esse prædixerit, cōtra prædicta cōmutationis tædiū: de promissa non erit quis prosperitate securus. Si uerō cōmonitus fueris, in ipsa cōmonitione habebis solatiū. Et quāuis ex prædicto malo aduersæ ualitudinis quispiā acerbissimē perturbetur: perturbationē tamen non absq̄ consolatione suscipiet, qui in ea promissæ sanitatis signa esse cognoscit. Pari ratione nos quoq̄ iucundos esse ac lætos, dum spei nostræ signa conspiciamus, comprobationē eius sumimus, cū per mala præsentia, futura bona indubitata fidei manibus iam tenemus. Siquidē (ut dictū est) salus nostra in tempore tribulationis. Nullam ergo debet generare tristitiā qualecūq̄ illud est, quod maximam uidet significare læticiā. Est em̄ ille superbus ac inuidus, aut sui fastidiosus boni, quem eius probatio reddit tristiorē. Dicit em̄ in Euangelio Dñs: Vos lugebitis & flebitis, mundus autē gaudet: uos cōtristabimini, sed tristitia uestra uertetur in gaudiū. Amplectēda est ergo tristitia quæ gaudium parit: & non eius materia est consideranda. Quia sæpe per dulcedinem fructus placet, quod amarum horruit in radice. Et iterū ait Dominus: Hæc loquutus sum uobis, ut in me pacē habeatis: in hoc autem mundo pressuram habebitis: nisi ut tanta in nobis sit eius credulitas sollicitationis, ut cū mundi mala patimur, futuræ spei fiducia, in summa pace nos esse credamus: tātaq̄ sit in nobis spes futurorū, ut omnino nō sentiamus nos sustinere illa quæ patimur, sed ea potius arbitremur iam obtinere quæ credimus. Siquidē dictū est, unde totū nos in futuro habere cognoscimus: Spe salui facti sumus. Spes autē que uidetur, non est spes. Ad hoc ergo tantā in nobis fidei stabilitatē Dominus esse desiderat: ut quæ uidetur esse quod credimus, quā quod patimur, iudicemus: & uerius habeamus speranda quā sensibilis: & præsentēs angustias non sentiamus, dum in futuram spem tota animi intentione protendimur. Ac si bellator aliquis dolorem uulneris aut contemnat, aut nesciat: dum

omnibus

omnibus uiuacitatis sensibus solam uidetur cogitare. uictoria. Nam & qui tempore hyemis uadit ad balneas, prius asperitatem frigoris nudus patienter excipit: quia eū sequutura calefactio consolatur. Ita certa spes rem uincit instātem, ut illud quodammodo esse incipiat quod futurum est, & desinat esse quod præsens est. In me, inquit Dominus, pacem habeatis: hoc est dicere: Firmius uobis sit quod in me est, qui semper sum, quod in temporali geritur mundo. Quia mundus transibit, & malicia quæcunq; agitur in ipso finietur: pax uero mea, nulla unquā defectione tēporis soluetur. Et alibi dicit: Mulier cum parit tristitiam habet, quoniam uenit dies eius: cum autē pepererit puerum, non meminit iam pressuræ propter gaudiū, quia natus est homo in mundum. Et uos nunc quidem tristitiā habetis, sed tristitia uestra uertetur in gaudium. Iterū autē uidebo uos, & gaudebit cor uestrū, & gaudiū uestrum nemo tollet a uobis. Apulsiū nanq; ad cōparationem tribulationum præsentiū & futurorum gaudiorū, prægnantis mulieris induxit exemplū: quæ quamuis causam partus non absq; ingenti sciat dolore transire: quia auaritate nimia liberos cupit, doloris tormentū spernit, dum quod satis diligit, concupiscit: & antē gaudet ex prole, q̄ contristetur ex partu; nec recusat fecunditatis exordia, quamuis certa sit ea non absq; magnis angoribus euentura: quoniam dum magis gaudium cogitat, tristitiæ causas amplectitur. Sic & in omnibus penē rebus humanis difficile potest esse læticia, nisi tristitia antē præcesserit, & amaritudo præuentis doloris cōmendat amplius gaudia sequutura. Sic quidem preciosior salubritas est, quæ post læguoris recuperatur in cōmodum: & a qualibet parte, ex maiore sæpe laboris necessitate, ad ampliorem solet felicitatem ueniri. Sic qui literæ scientiā desiderat habere, si discendi non susceperit tædia, peritiæ gaudia adipisci nō poterit. Nec cuiuslibet eruditionis quisq; habere poterit gloriam, nisi animi æstus antē fuerit perpeffus. Agricola quoq; de ubertate frugū lætari non poterit, nisi prius terrā multo labore confecerit: & tanto magis prosperitatis spem cōgerit, quanto se amplius desudasse cognouerit: & de labore impenso sperat ubertatis augmentū. Quid quod in creaturis penē omnib; ita esse cognoscim;: illi maiorē fructum gigni, ubi onerosæ acerbitalis causa præcesserit. Nam & æstatis & autumnū temporib; quæ tempora sinistra sunt frugū, sterilitatem nimiam nonnunq; hyemis lenitas intulit, cum fecunditatem maximā frigoris sæpe præstitit austeritas. Et quicquid clementia ueris resoluit, spem ubertatis amittit. Arbores uero ipsæ tanto numerosiore grauant fructu, quanto acerbioris frigoris uolētia reprimunt: cum præcoces flores opportuna castigatio refrenādo ad periculum festinare nō patitur, ut ille impedimentum pruina: & quod reprimat nō obfocat, sed includit. At uero si paulo clementior uis extiterit imbriū, quanto luxuriant prius indisciplinata festinatione, tanto post fructibus deserunt, cum futurae uitæ importuno tempore consumuntur. Semina quoq; ipsa terræ iacta atq; commissa, quanto glaciali frigore arcente tardius surgunt in frugem, ut illi radice proficiunt, ac tanto postmodū amplioribus fructibus pregrauata curuantur. Nauigantibus quoq; ipsis longæ serenitatis spem pollicetur, nimis ualida & diuturna tempestas. Sic & omnium ferē creaturarum spem difficile exultatio aliqua, nisi mœrore præeunte succedit. Quæ cum ita sint, æquanimiter ferre conuenit, etiam si nos tribulationū ac dolorū asperioris hyemis procella cōcussit: tanto ampliorem æstatis fructū delaturi, quanto præsentī frigore uitam habere cōtingerit acriorem. Digerit em̄ austeritatem quam poterat reseruare, quicquid primo impetu erupit in exitum. Nec ulla nos insurgentis pelagi debet terrere tempestas, cum uentura nostra sit etiā nunq; finienda tranquillitas. Domini est em̄ uox illa dicentis: Beati estis cum uos maledixerint homines, & persecuti uos fuerint, & dicent omne malum aduersum uos: gaudete & exultate, quia merces uestra copiosa est in cœlis. Quisquis enim mercedis & beatitudinis suæ causas non cum ingenti gaudio suscipit, certum est eum aut infidelitate aut imperitia laborare. Optandum est etiam quāuis sit amarum, quod lucrū parit: & cū læticia maiore sumendū, quicquid ampliorē generat mercedem. Nec cōgestio laboris uitanda est, quæ est augmentatio commodorum. Sic nanq; negotiatorū auiditas amplioris quæstus causa, nec mæria pertimescit, nec terrena discrimina, quæ interdū etiā cause solent esse damnorū: & propter maioris lucrī spem, nauigationis & peregrinationis in cōmoda libenter assumit: quia quāuis magnus, facile cōtemnit labor, ubi nō tā laboris quantitas, q̄ eius utilitas cogitat. Et si id fieri propter tēporalia & incerta lucra conspiciamus: quid nobis propter æternā & sine ulla ambiguitate uentura, sit agendū cogitemus. Nam cum illorū lucra, insidias, uel pericula præcedāt: similiter nostra cōmoda dispēdijs cumulant, & sub periculo feliciora contingunt. Quæ cōmoda in tantū tribulationem nō metuit, ut etiā mors possit, ppter illa cōtemni. Si quidē preciosa in cōspectu Dñi mors sanctorū eius. Sed ego te cur ad tribulationis patientiā, humanis aut præsentis uitæ prouocare conor exēplis: cum nullū penē sciamus fuisse sanctorū, qui procellosum huius tēporis agonē absq; tribulationis tēpestate transtulerit: & tantorū odia insectationeq; pertulerit, quantos uitæ suæ dissimilitudine castigat: Castigare enim alium uidetur, qui ab eius conuersatione dissentit. Nonne sanctus Abel, qui in hoc mundo primus innocentiam cōseruasse reperitur: atque iusticiā, cū illibata Deo obrulisset munera, mox ut munerū respectu Deo placuit, usq; ad mortis illationē, humanū, uel quod sceleratius est, fraternū statim inuenit odium inuidiamq; sensisse: &

fratribus eius, qui illi & pro germanitatis necessitudine, & pro solatiū causa (quia soli adhuc præter humani generis principes in uniuerso mundo erant) maiorē debebat charitatis affectum: Sed iniusticiā maluit omni cōsolatione destitui, quā iusti cuiuspiam societate dissona cōfueri: si tamē cōsolatio recte dicenda est, ubi tantum dissidet animus, quantū uita discordat. O Cain miserande quid agis: Cur in fraterni & innoxij sanguinis effusionem, crudeli fati odio furiosoq; prorumpis? Quid tibi solitarius commertit frater: quam uitam intulit, quam fecit iniuriā? Sed quæ maior iniuria esse potest, quā uita iusticiæ? In hoc tantū tibi displicuit solitarius frater, quod Deo placere gestiuit: Fuisses & tu Deo placēs: nunquid & te ille excluderat? An tu pauperem Dei charitatem esse cognoueras, ut uos simul amare nō posses? Sed quando hoc amens sentit inuidia, quæ contra bonum semper laborat & non uidet: Deniq; quod iustum est, uidendo non passa est: moriendo magis accepta uilefacit. Erubescet o nimis miserande, liuore testatis meliorem te esse cui te exhibes nociturum. Quæ igitur hæc tantæ crudelitatis duritia fuit, ut nō uel solitudinem tuā recogitares? Quo animo postmodum parricidali illi campo reuersus es: qualiter postea absq; unico fratre solus in toto mundo uixisti? non tam in fratre lucrans hæreditatem, quā quod duo eratis auxilium solitudinis perdens. Quid enim intra cogitationis tuæ secreta uoluebas, quando tecum illum, quem solum familiarem, quem solum sociū, quem solū collegā habere consueueras, non uidebas? Num sanius fuerat si ita te furor inuidiæ compulisset, ut ipse in te sceleratas uerteres manus, & arma parricidalia, tua q̄ fratris uita sensisset: Nullus tam crudelis homicida est, quā qui ita erga alterū saeuit, ut nō parcat sibi. Quid miser facinus tuū interroganti Deo negas: & dum excusare credis, accusas: ut nulla tibi nec confessionis nec mendaciū possit ratio subuenire: Nam nisi sciisses malum esse parricidium, non negasses. Sed hæc consuetudo peccantis est, ut malū semper uelut negando geminare, & dicere se, aut non fecisse quod fecit, aut bono operatū esse zelo, quod eum confat malo gessisse liuore. Et putas miser, quod illum facinus latuerit tuū: quem indigni muneris tui causa non latuit. Non ergo quia illum quicq; lateat interrogat, sed ne tibi ignorantia excusationē relinquat. Nam cum fratrem negas te scire, quid gesseris confiteris, & asperitatem criminis suppressa cōfessione confirmas. Hæc ideo paulo latius exequuti sumus, ut tam inuidiæ malū, cuius æstimari crudelitatis non potest, q̄ in præsentī uita conditionem iusticiæ pandere, quæ statim cū odio sui coepit: quæ ne tunc quidem absq; multa perfectione esse potuit, cum unū tantum haberet inimicū. Et si tam grande odium ab uno hoste perpeffa est: ut usq; ad uitæ interemptionē ueniret, non homo qui cunq; sed frater: quid ex ea tunc sustinere posse credendū est eū, qui hostes tot extraneos habet: & nisi per molem auctæ prauitatis a multis potest audire sociorū quisq; iusticiæ cultorū. Venite, circunuentamus iustum, quoniam inuitis & contrarius est operibus nostris: Sed dicet aliquis: Quisquis uitare inuidiā cupit, timeat pluribus innotescere uel placere. Ecce iustus Abel nullos habuit quibus innotesceret uel placeret: & tamen inuidiæ odiū uitare non potuit. Errat em̄ quicunq; absque hominum amicitijs contrahi non posse opinatur inuidiam: eum illa non tam humanas amicitias, quā solā Dei amicitia persequatur. Vnde ne ille quidē absq; inuidiæ infestatione esse potuit, qui uel soli Deo placere gestierit. Sufficit enim ad inuidiæ stimulos incitandos, si te illi placere cognouerit, ultra quæ alius esse non potest. Sed nec sanctum Noe in præsentī uita incōcussa securitatis quietē habuisse cognouimus: dum iniquis existētibus cunctis, solus in uniuerso orbe nititur custodire iusticiam: dum arcam fabricat, reparādī orbis femina continentē: dum se futuro diluuiō preparat, & fidem uenturæ inundationis, sedula cura denunciat: dum tam sibi q̄ suis, quamq; cū ceteris animantibus alimenta conquirat, iusticiæ merito uitā mortis tempore reseruaturus: dum post tantā hominum numerositatē, solum se cum suis remansisse superstitem dolet. Sed solatiū non perdit de solata iusticia: cui consortiū Deus est, omni celebritate festiuior. Ecce & ille rem passus exilij, perempta hominū frequentia: & si non omni solatio destitutus patris, tamē penē solus relictus, agnouit se Domino ualde seruire. Vnde non magnopere exquirebat uanam hominum consolandi gratiam, qui iucundiorē ac pleniorē habebat in Deo fiducia. Sanctus quoq; Abraham, quæ uel quāta perpeffus est, dum fidem solus inter cūctos seruat incredulos: dum patriam & propinquos deserit: dum uxoris sterilitatem dolet: dum propter escæ inopiam, modō in Ægypto, modō in terra Geraris peregrinationis sentit iniurias: dum mori propter uxoris pulchritudinē timet: dum sibi ereptam mœret: dum proferre eam non metuit, quod æquissimi iudicis Dei nō est passa iusticia: dum corpori uulnus iubetur circūcisionis inferre: dum filium cum matre eicit: dum in Isaac dilecto tenetur: dum religiosus parricida esse præcipitur. Sed facile ad omnem iacturam consentit fidelis, cui magis ac magis ac maxima succrescunt: quando quidem etiam centuplum receptura promittitur. Ipse uero Isaac quibus tentationum generibus quatitur: dum escæ inopiam patitur: dum peregrinationis experitur labores: dum propter uxoris speciem nimiam, ipse metuit: qui anxietate conficitur, & eo ipso quo oblectabatur, affligitur: cum illi forma coniugis quæ in securitate placuerat, in formidine displicebat: dum regis emulationē patitur: dum eam quidem possidere illi absq; inuidia non licet. Sanctus quoq; Iacob quā multa patitur. Primum cum fratris sui Esau, propter collatam sibi

sibi benedictionē, mortiferam sibi inuidiā contrahit: dum eius odium indignationemq; declinans, ad Laban solus pergit: cum propter uxorem seruit: cum dilectæ sponse soror non amata supponitur: cum prioris amoris damno, matrimonia illi fraude geminantur: & rursum pro non optato con nubio septenni seruitio subiugatur: cum fraudē patitur de mercede: cum post uiginti annorum mercenariam seruitutē, occulta magis fuga q̄ libera proficiscendi expeditione discedit: cum Laban persecutionē timet: cum fratris sui formidat occursum: cum delusam filiam suam Dinam perhorrescit: cum dilectissimæ uxoris Rachel funus deslet: cum dilectissimū Ioseph acerbo funere consumptum à bestijs dolet, sine solatio sepulturæ: cum Beniamin quē etiam cōsumptū odio se putabat, in quem cōtulerat charitatem: & quem se nō amplius esse uisurum metuebat, defessus iam tam annis quam laboribus senex, & pater iustissimus ingemiscit. Sanctissimus etiam Ioseph tērationum generibus conflictatur & quatitur, cui ac si tribulationū semina species uidentē fuisse iusticiæ. Nam quoties aliquid sancte uel pie gessit, toties intolerabilū tērationum discrimina subire compulsus est, iusticiæ contentiens, & spe confortante perdurans: ut laborandum nobis sit, quid in eo laudando primū de beamus assumere: iusticiæ sanctitatisq; perseverantiam, an patientiæ æquanimitatisq; uirtutē. Nam cum fraternam dilectione somniū, ut frater fratrib; indicaret, inuidiam eorū odiumq; contraxit: quasi aut ipse se somniasse finxisset, aut uisionē illam ad subiugandorum ac terrendorum indicium nunciasset. Inde cum ad ipsos cognoscendæ salutis eorum causa fuisset à patre directus, iniunctum sibi iter festinus aggressus est: quo celerius eorum posset odia saturare.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Hæc longius etiā abest ab Hieronymiana dictione q̄ superiores, non abhorrens à stylo Tertulliani, quantum ex illius fragmentis licet odorari: est enim affectatior & duriusculus, et illi grauib; sententijs. Ne hæc quidem ullius nomen præferbat, aut meminit, quod nusquam solet facere Hieronymus.

AD AMICVM AEGROTVM.

Quanquam certissimē nouerim, experientiam tuam alieni consolaminis leuaminib; atq; remigijs non indigere: cum languores ærumnasq; languidi corporis, stuporemq; membrorum rigentium, uigentis calentisq; animi felicitate ipse confoueat, ac medicatione cures atq; cōponas: tamen inter aduersa præsidium, inter morbos remediū, inter curas solatium, in fluctibus alienę manus remigium semper queritur & optatur. Pars est enim proculdubio maximarum, medelarum suarum terni consolaminis fructus: & fomes dīctorum, dulcedine consolantium, leuamen fessis animis introducit. Et si non corporeis in membris, recessibus animi tamen & abditis, spiritali studio componit hominem, & inserit ut medicus sospitatem, iuuatq; conamiam, exhaustarum uirium, sub lōgarum sarcina pressurarum: maximē cum scriptum sit. Frater fratrem adiuuans exaltabit. Ob hoc igitur quoniam Dominicarum rerum religiosa necessitas ita me tenet occupatū, ut frequētari corporalis accessus, ærumnas tuas illustrare non detur facultas: placuit sicut petisti, ut qualicūq; solatio terarum lenirem tam longa tentamenta uirtutis, imō potius salutis cōmodum uisitare, & animū Christiana uirtute fundorum in robur maximum promouerem. Qui regnorum celestium prædā censumq; muneris sempiterni contendimus occupare, esse non possumus sine aliqua congressione uictores. Nunquam enim delicata ac ignara certaminis uirtus, uictoriæ palmiferū culmen ascendit, aut præmium de subactis aduersis accipit, qui uictoria chariorem uilissimam iudicat sui corporis uitam. Nec mortis enim concutitur metu, cui de morte uita nascitur. Preciosum est illi & sanguinem fundere: felicitatis est cū infelicitate pugnare. Summæ sanitatis est acerba uulnera sustinere: salutem quoq; ferre membrorum, opinatur maximum lucrū. Et quod est ultimum dicam, præclarū est illi in ipso certamine palmiferam creditori animam reuocare. Melius enim est sicut ratio determinat, si quod naturæ debetur, uirtuti soluatur. Ferenda sunt frater, ferenda sunt igitur cuncta per que te Dominus afflictione lōgissima uoluit experiri, & in magna præmia destinare. **INFER.** Quis animus, non iam submissis uiribus ferat istos inuitabiles casus & perniciosę calamitatis incurtus, atq; morbos infestos, quantum uideo iam cum ipso corpore morituros? **HIERON.** Cum periculis iam necesse est congregiatur & certet, quem tempestas inter fluctus inuenit. Et quamuis nemo libens periculū patiat aut ferat, tamen sub pondere periculi cogente necessitate duratur. **INFER.** Sed alia mihi anxietas accedit, quæ mœroribus duplicatis, meos sensus inuoluat, & mordacibus, curis, inexplicabiles curas imponat. Mouet enim me, quod cum talibus tentamentis, & cum tam obstinati morbi certamine mihi soli contigerit dimicare: cum alios nouerim & mitioribus plagis esse correctos, & compendioso luctamine exitisse uictores. Cur mihi Dominus nō cū cæteris certamē indixit? Cur me nō sicut cæteros castigauit? **HIERON.** Primò enim non debes in tam arduo certamine constitutus de humilibus cogitare. Inferiora sunt enim præmia inferioribus pugnis. Vbi denique fortia fortibus imperantur, fortiorē fortior muneris sequitur census: & ideo ignominiam iudicat, fortis cum inferiore componi. Maghus est enī, qui uicerit magna: deuotionis est maxime, maxima sustinere: ingentis uirtutis est, ingentia superare. Nanq; meritis eminentioribus excellit ceteros.

A apud regem, quem plurimum turbauerit cauma bellorū, & reddiderint superata uictorem. Adest deniq; præda, in ipso cōflictu congruens qualitati certaminis, merito destinata uictoris. Numero castrensi pondera pro uiribus reges imponunt: medici pro causis medelas impendunt. Qui curandus est, non dicit medico qua lege curetur. Nec miles eligit quō mittat: nec seruus quo uerbere castigeat. Quod enim ex maioris pendet arbitrio, non est in potestate subiecti. Ergo qui superna regimur potestate, & inter mundi miserias multiformes corrigendi uersamur: nec nostrum est de potestate Domini, aut plagas eligere, aut alia certamina quæ ferendo uincamus: sicut nec seruorū est eligere de dominis genera flagellorum. Nunq; enim ex arbitrio pendens pendet licentia uerberantis. Potestatis est emēdare: conditionis est subiacere. Regis est onus imponere, & militis est sustinere. Quippe cum & ab ipso rege nihil geratur iniustum, qui suis legionibus pro uirū qualitate bellicos sudores imponens, fortes mittit ad fortia, inferioribus cōpetitā iubet: ut nec inferior contra proprias uires certamine potentioris arceatur, nec potentior inferioris certamine degradatis meritis humilietur. Et dum hoc agitur, ut nullus in alieno minoretur, aut certē succūbat, omnes cupit esse uictores. Nec inimicus est medicus qui ferit, ut periculum tollat, & uulnere uulnus excludat. Nec aduersatur paternus affectus, si liberos doceat amplexibus flagellorū. Paterna enim flagella exercitia sunt innoxia pietatis. Ergo quoniam castigatio corrigentis, amoris est causa, cum de pietate descendat: ama medicū percussorē, cuius plaga mater est medicina. Nihil enim impiū pietas parit, ut uirtutibus amplexis, fructū pietatis spiritaliter curatus includat. Ego, inquit Dominus, necabo, & uiuere faciā: percutiā & ego sanabo. **INFER.** Sed aisti: Ergo ferit pietas? **HIERON.** Ferit utiq; ne impietas iudicetur, si non corrigat delinquentē. Cum enim non desit in homine quod curetur, ferit ut curet: ut sunt manus medici, quæ multa lædendo cōferunt sanitatē, non sine murmure patientis. Hoc modo & nos sub cura iustus medentis, inter ipsas mœroris angustias, sic in Dominū murmuramus, ut in medicū uulnerati, qui curantur & dolent. Aggredere igitur frater, aggredere sustinentiæ remediū, quo ualeas grauidā tentationibus sarcinā leuigare, & pericula dum pateris superare. læcentia mēbra animus rigidus consoletur & curet. Regnū teneat uirtus intra corpus anxieribus captiuatū: ut anima inclusa periculis uigeat ipsius liberrate uirtutis, quæ in cōflictu tentationis, uariē legalibus tubis iam dudū iussa est præparari: & in ipso uestibulo Domini seruitutis, cōtra infestas calamitates armari. Fili, inquit, accedens ad seruitutē Dei, sta in iusticia & timore, & præpara animā tuā ad tentationē. Ergo cum tentatio nostris utilitatibus prorogetur, nō est mirandum si nobis eius ardor accidat: sicut beatissimus Petrus in epistola sua monet, ac dicit: Nolite mirari ardorē accidentē uobis, qui ad tentationē uestrā sit, ne excidatis inter uarios seculi fluctus. Frequentibus procellis Christiana uita quatitur atq; tēatur, & pressuris innumeris lætatur & crescit. Quod Solomon beatissimus propheta & satis illustri testatur & probat: Coniungere, inquit, Domino & sustine, ut crescat in nouissimo uita tua. Nauigium uitæ nostræ agitationibus gaudet: sola tranquillitate turbatur. Stupet enim cursus, cessantibus uentis: periclitatur, si periculis non probetur. Incertum est enim utrū ad Dominū pertineat, quæ pressura mater glorię uentilādo non purgat, premedo non nutrit, castigando non probat, cædendo nō curat. Nam cum uerbera nobis atq; uaria tentamenta amor diuinus impendat, ac sicut medicus cōferat remediū de cōtrarijs, & torquendo succurrat: non se probat ad amorē pertinere Domini, qui plagis medicinalibus non meruit subiacere. Sed forsitan dicis: Si meus est amator Deus, cur me igitur amatoris mei flagella graui laceratione mœstificat, & lædendo cōturbant? Si me amplexibus flagellorū torquet qui amat, iam partes odij falsus amor exercet: iam malo oderit, ne torqueat. Imò caue ne oderit: roga ut amare dignetur. Amor enim emendat, odii uerò supplicii cōminatur. Amor disciplinā cōsueuit impendere, odium uerò dictante sententiā reatum recitare. Quod odium natiuitate humani generis ex Deo in hominem propagatur. Et ideo est hominis, quod odit, aut irascitur Deus: odit dum offenditur, irascitur dum non rogatur offensus. In odium enim sui prouocat Dominū, qui factis odibilibus se odibilem facit, & offensum rogare contemnit. Cæterum amat Deus hominem, ut artifex fabricam: sed odit mala opera, quibus fabrica urgetur in lapsum, & cogitur in labinam. Et qui mala opera odit, malorum operum non potest amare factorem: sicut Solomon sanctissimus protulit: Odio sunt, inquit, Deo impius & impietas eius. Ergo melius est in hoc mundo annis uergentib; perituro, cuius senectutē premit ac forbet occasus, ex amore Domini medicinalia sustinere uerbera: quam ex odio expectare insanabilem plagam, & sub fulmine sententiæ ducere damnabilem uitam. Melius est inter manus medici, transiturum ac modicum sustinere tormentum, quam renunciare medico, & incurrere supplicium æternis tortoribus uexaturū. Aut si adhuc miraris, amatoris nostri medicinam per flagella constare: illud quoq; debes mirari, quod torqueant remedia quos medicus amat, qui nocendo quod nocet excludit. Vtiq; qui nocentia querit excludere, non potest non nocere: & ideo nocendo curat, ut charior sit sanitas præparata mœroribus. Si enim medicina non laceraret sanandum, meritū sanitatis ire semper delectaret in uoluntariū uulnus. Si non mordacibus adiumentis nocentiū medelarū cura preciosa constaret, curandū causa non cogeret in mœrorē. Et ideo reme-

dijs nocentibus cura perficitur, ut in æroris precio redempta sanitas, charior habeatur & grata. Ergo qui amandus est, quolibet examine non potest non emendari: qui corrigendus est, non potest non flagellari: amatoris uerbere: qui curandus est, medentis mordacitate non potest non noceri. Quid miraculo stupes: de periculis expectat auxilium, quem curat ignis & ferrum. Multa sunt enim quæ non nisi percussa sanantur. Multi sunt quos medici sine ferro curare non possunt. Qui sanitatē diuersa per tormenta rogati concedunt, amarissima pocula exigente morbo, remedijs causa non sicientibus sæpe propinant, quæ non sine frontis rugositate sorbentur. Nam si uultum bibentis attendas, tristis & anxius bibit, ut lætus & incolumis uiuat. O rationabilis & incommodis cōmoda satis perversitas medicinæ. Vrgetur homo bibere quod non sitit: cui remediū est aliquando quod sitit. Nam quia interdum ciborū abstinentiam præcipiunt, indicta ieiuniate corpus exonerant, ut de ipsa lassitudine refectum atq; fortissimū reddant. Repentina uulnera quæ casus in castris adueniunt, fouent, ligant, sarciunt, curant, moestificando lætificant, fatigando confortant, lædendo medentur. Nam dum patulo uulneri cōtinuata partium cute quibusdam fibulis inferunt sanitatem, uitam consolando pollicentur, quam curando componunt. Sed leuiora sunt ista quæ diximus: apud quos est remediū non sine scalpello demere putredines enervatas, & amputare de homine uiuo mortuas partes: licet unum membrorum non sine sensu totius corporis amputetur, homo tamen suis damnis consentit ut uiuat. Apud illos aliquoties detractis cutibus & ipsa ossa raduntur, ne totus homo periens eradatur. Apud ipsos nonnunquam collectio uerminans & æstuans tumor, medicinali ferro sulcat. Apud ipsos ignis urit ut refrigeret, mordet & lacerat puluis ut sanet. Quid pluram? Sub medica pietate homo plurimū torquetur, ut plurimum uiuat. Ecce necessarium periculum in quo beneficium est fidele tormentum. Periclitatur pro certo quem medicus curat, sed perit & decipitur cui renunciat. Huic enim, licet sub tormento, uita promittitur: alij uiuendi spes denegatur. Ergo ubi necessitas exigit, periclitari melius est quam perire. Incommodis nocere cum fructu commodus puro, quam negatis incommodis interire: id est fatius remedio sibi noceri, q̄ non posse curari. Hoc secundum cœlestem medicum loquor, & ad curam magis refero spiritualē, non ad illam solam quæ arte moritura, mortalibus uersatur in membris. Nobis est ergo melius a Domino redat qui, castigari, & sub eius plaga curari, quam ab eius medicina incurabiles remoueri. Arcet enim a suis uultibus Deus, quos uiderit incurabilis morbi iniquitate uexatos: & sicut puluerē aut paleam impetu turbini per uitia dissipatos atq; dispersos: sicut ipse in sua uoce loquitur, dicens: Recedant a me iniqui, uias enim illorum scire nolo: quoniam lucerna eorum extincta est, & gemitum habebunt in uita sua. Erunt enim sicut paleæ, quæ a uento uolant: & sicut puluis qui a tempestatibus tollitur. Eorum uias non uult scire, qui uiam omnino nolunt tenere perducentem ad sublimia. Ad uiam enim Dominum una uia in Christo tenenda est, quæ angustantibus tentamentis in spacio longæ securitatis inducat. Huic soli uia paret palatiū. Cæteræ uero uoluptatū anfractibus tortuosa, regionem flammiferā petunt. De quib; Solomon sic propria uoce testatur & dicit: Sunt uia quæ uidentur hominibus iuste, & in fine illarum tristitia & dolor. Et per has uias illi præcipites gradiunt, quibus cursus inimicæ uitæ, blandimentis fallacibus, adulatur: quos fallit surdum tempus & decipit, recipit interitus & includit. Quos sicut in scopulos perituram nauem tempestas impellit, sic infelix felicitas in interitum pronos & labiles ducit. Et sicut aliquem securis incessibus gradientem, repentino casu, aut marmoris leuitas, aut lamina pauimenti subuersa pedū tutela contorsit: ita quos infelicitate ducit secundarū rerum iter incertum uitaq; male iucunda, necesse est in irremediabile lapsu subitaneus casus impingat: sicuti Solomon sanctissimus testat, & clamat: Sicuti, inquit, qui in pauimento cadit, sic casus malorum festinanter ueniet. Hi sunt proculdubio, qui non merentur alicuius miseræ uentilatis flagitationibus, agitari, quibus æterna ægritudo nutritur, nec uerberari cū sanctis Domino castigante, cum quo post flagella regnetur: quorum Dauid hoc carmine flagrat mentionem: In cogitationibus hominū non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur, ideo tenuit eos superbia eorum. Cernis igitur medicinali flagello, immeritos despici, & meritos amicebilitate castigari. Parens enim omnium Deus, ut est medicus fidelis erga susceptos, & genitor circa liberos suos, quos amat: sic ferit, ut corrigat, non ut occidat. Ergo felix est qui uapulat, ubi amoris est plaga. Beatus quem superni uerberis remediū curat, corrigit, emendat, atq; componit: cū Dauid beatus propheta & satis illustris sic cōcionetur & clamat, dicens: Felix quem tu emendaueris Domine, & de lege tua docueris eum. Ergo quoniam ex diuino permissu, diuersæ mordacitatis languoribus subiacemus, ac longa calamitate curandam gerimus uitam, in examen nostræ uirtutis, prædictas olim miserias æquanimiter perferamus. Infelices ac multiplices casus, anxietates & fletus quos incurrimus nati, mentis felicitate portemus. Nec mirandum est enim, quod malorū frequentium stragibus uarijs sic mortalium uita populetur in mundo, in quo nemo nascitur ridēs, in quo nemo lumen uitæ nisi cum lachrymis aspiciatur. Cū nos deniq; maternæ uulx tentoriū ostenderet mundo, flentes didicimus mundū: ut quasi malorum primitias in primis lachrymis gustaremus. Solomon propheta hac pronuntiatione testatur: Ego, inquit, natus accepi cōmunē ætatem, & in

A & in similitudinem factam decidi terram: primā uocem similem omnibus emisit plorans. In inuolumentis nutritus sum & curis magnis. Nemo enim ex regibus aliud habuit natiuitatis initium. Vnus est ergo omnibus introitus ad uitam, & similis exitus. Necessesse est enim ut qui uenerit, transeat, ubi uitam egerit peregrinam: maxime cū ita Solomon protestetur: Vnus, inquit, introitus ad uitam, & similis exitus. Quid ergo prosperitatis aut lætitiæ potest nobis occurrere, ubi primò dicitur flere, & inter ipsa cunabula nascentis infantia, & in ipso uitæ uestibulo, nihil aliud noui de mundo quam fletus occurrit: Limina mundi cum fletu calcuimus, fleuimus e quidē transituri. O angustum & satis anxium tempus uitæ mortalis, ubi cum initio nominatur & finis, initium nostrū cum fine suscipimus. Iam captus est morte, qui natus est. Testes sunt mortui, cū non negant se morituri. Ergo quoniam ituri uenimus, peregrinantium more quod acciderit intra mundi hospitium, quasi transeuntes ferendo uincamus: mala imposita, bona deuotione portata uincuntur. Peius enim non cet ma lum, si male portetur: lædunt & ipsa bona, si male portentur. Ibi profectò solamen uirtutis opus est (sub contemplatione scilicet supernæ mercedis) ubi sic desideratur finis & exitus uitæ, sicut in pelago tutela portuentis optatur. Quis enim inter anxietates uagantis seculi ærumnasq; morborum lædentium, non magis mortem desideret, quam longam satis & languidam uitam, dicente Solomone: Melior est mors, quam uita amara: & requies æterna, quam languor perseuerans. Et alibi: Melius est tibi mori quam uiuere. Mors enim omni homini dat requiē. Pro certo inter mala grauitas necessariò exitus sitienter optatur. Sed sicut nec nostrum fuerat nasci, ita nec potestatis nostra est mori. Alioqui si in nostra potestate mori consisteret, esset in potestate non mori. Ad hoc inter nostras angustias mortis requiem flagitamus: quia inter mala de bono solamen est non tacere: nauigantium more, quibus refrigeriū est inter infestos atq; sollicitos cursus loqui de securitate portuentis: ad quæ etsi non liceat antequam cupit celerius peruenire, iuuat tamen & satis pulchrum est, meliores partes optare. Sed quoniam nec nostræ potestatis est potiri melioribus, quæ de morte nascuntur, expectantes meliora, bonū interim geramus inter mala certamen. Bonum aut certamen est malis non cedere, sed mala uirtutis bono portare, per quæ in meliora de morte nascētia, morbis atque morte carentia sublimati portemur. Sine ducatu enim atq; morsu infelicitatis, in triumphos immortalis gloriæ non peruenitur: quia per discrimina cōficitur cursus in portu. Primò triumphator non potest dici, nisi cui uictoriā uirtus inuenit: quæ omne quod timef, sub se cernit elisum, trahitq; inuicta captiuum. Est interea seculū, ut mare impatiens natura, & sine uentis inflatum, erigens scilicet in ipsa tranquillitate minaces atq; terribiles fluctus: quod licet sessores non noceat suos, habet tamē aliquod formidinis etiā innoxia magnitudo, nec nauigantibus, desunt formidines frequenter & icus undarum. Nunq̄ deniq; gubernator totos sinus securus explicuit. Et in hoc mūdo qui fragosum uitæ huius & turbidum quærimus cursum, malorum tangimur minis frequenter & causis: maxime quos intra regia castra militiæ cœlestis signatos inclusit. Iam diximus seculum pelago comparari, in quo rara sunt prospera, densa sunt turbulenta, expauescitur, timetur, morbi quoq; non desunt: solus exitus securitatis est portus. Hinc atq; illinc ingruūt calamitatis incursus infesta: sed usq; ad portum, id est ad exitum uirtutis est tolerare. Inter pericula gubernator nauem tuetur & seruat. Inter calamitates animus rector hominum gubernat & regit, quamuis aliquis periculis paululum temperatis nauigium tractabile ducat: sed potius illa expectatur, atq; triumphis maioribus excipitur nauis, quæ turbido flumine coactos in uerticem fluctus potenter excussit. Hanc excipit profundo cum gaudio turba portuentis. Hanc excipit securitas triumphalis. Speciosus est miles in exercitu constitutus armorum: squalet uerò deformi uirtute segnīs & uacuus, qui in campo nec sibi est cognitus, nec alteri notus. Caret enim laudibus, caret & præmijs. Et ideo nocuum non debet esse periculum, ubi nascitur præmium. Nec debet miles reuocari, aut pati formidinem, ubi sequitur palma uictoriæ. Sua enim felicitate miser est, qui cum infelicitatibus, quibus gloria gignitur, nunquam meruit habere cōsuetum. Nec suam uirtutem didicit, quem calamitas non excussit. Semper denique inertibus membris, suarum uirtutum iacet miles ignarus & ignotus sibi, qui nunquam bellorum calentium gloriosis æstibus anhelauit, nunquā sudoribus triumphos inuenit. Nec eum sequitur felicitas præmiorum, qui sarcinam gestare non uult armorum. Et ideo in usu debet esse quod præmium generat, & optabile quod gloriam parit. Ergo quoniam cum diuersis tentationum iaculis dimicandum est nobis: si quid emerferit quod uires examinet, quod membra concutiat, quod animam probet: quasi occasione muneris arripiamus amplexu uirtutis. Ita debet esse animi immobilis uirtus, atq; mentis inconcussa: robur inuictum, ut est petra in mari, quam inter fluctus natura fundauit, quæ undarum tumentium collisione frequentē uapulat nec mouetur. Itaq; ubi hominem aduersa in prælium prouocant, & in certamen calamitas urget & cogit, animus felix uirtutis clypeo producat armatum, præstetq; inter pericula tutum & securum, inter infelicia ostendat felicem, inter angores exhibeat lætum, inter morbidas ægritudines sanum: efficiatq; sustinentiæ iaculo, uicta calamitate uictorem. Superatur enim morbus in corpore, si discat animus sustinere. & ideo ubi corpus facit infirmum, in recessibus maior alenda est uirtus, parandumque quod

nec lassitudo decutiat, aut ætas inclinet. Tene igitur frater, tene fidei robur inuictum: tene munimen immobile Christianum, superni vigoris firmitate fundatum: inter languentia membra fatiscip rigentia, incolumem ualidumque gere fidei animamque scutum, & pigrum uicis morbum, perniciosumque languorem. Arietantibus malis, obicibus occurre uirtutis. Vince dum uapulas, sic enim potentia Christiana alitur incommodis, malis promouetur aduersis. Militiæ cõuenit Christianæ, excuti calamitatibus & probari. Ipsius est sub infelicitatibus & angustijs feliciter ampliari, sub pressuris adulescere, & pressuras pubescendo calcare. Ipsius est exercitationibus crebris proprium nutrire munimen, & cum periculis habere certamen. Ipsius est ad portum perpetue felicitatis per furetiã mundi discrimina nauigare, & sub ictibus disciplinæ medicinalis, potenter ipsa necessitate regnare. Nostrum est inquam calamitatis exercitio in gloriæ fastigium sublimari, & malis prementibus in bona præmia promoueri. Apud nos infirmitas uel qualibet pressura, argumentum est potentia, & mater pro certo palmata uirtutis: sicuti beatissimus apostolus Paulus, inter uarios ictus diuersaque uerbera & impetus procellosos in morborum prælio constitutus, ut cœlestis armiger in infirmitatibus, potens, gloriatur & dicit: Libentissimè itaque magis gloriabor in infirmitatibus, ut inhabitet in me uirtus Christi: propter quod libet mihi gloriari in infirmitatibus, in contumelijs, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustijs propter Christum: cum enim infirmior, tunc potens sum. Et iterum: Quoties, inquit, infirmior, tunc uerius probor, & placeo mihi in infirmitatibus meis. Et iterum cum a se stimulum carnis rogaret auferri, didicit in infirmitate uirtutem posse nutrire. Datus est, inquit, mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ qui me colaphizet, ut non extollar: propter quod ter Dominum rogauit, ut discederet a me. Et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea: nam uirtus in infirmitate perficitur. Nunquam igitur uirtus documentis eruditur mollioribus, cum perierint maximarum exempla uirtutum. Nauigium nostrum agitationibus gaudet, cum in turbinibus erigitur, cum insanis fluctibus, uerberatur, cum hoc iter aduersis emergentibus confragosum non parcat, in assiduum certamen deuotam lacessendo uirtutem. Secus enim apud Dominum haud possumus esse felices, nisi contigerit infelicitatibus & terreno squalore purgari. Ille porro iudicandus est miser & æger, qui uoluptatibus, marcidus per illecebras uoluitur & iacet. Ille se nouerit infelicem, qui uagatur inter oblectamenta uitiorum eneruata felicitate confossus. Miser & infelix est, qui non fuerit in felicitate tentatus. Caret enim munere, qui caret & certamine. Qui tela formidauit aduersi certaminis, nunquam meruit nomen sortiri uictoris. Proculdubio iacentis est animi formidolosa timere: humilis & inertis est ruta sectari. Imperfectum & languidum bonum est, in ocium sine certamine proiecta uirtus. Iacet enim uigor eneruatus ac debilis, iacet animus æger, iacet candor obscurus, & ideo a fortissimo milite semper in actestandum est, & quærenda occasio qua uirtus enitescat excussa. Amatori enim præliorum ornamenta sunt uulnera. Ergo ad cõtinnendos labores, & ad uirtutis noticiam, experimenti opus est usum, eligendarum scilicet uirtutum nutritore. Solidum enim corpus est, molesque robusta membrorum, quam frequens usus agitauerit. Agricolis denique frequenti opere lacertosa sunt uires, trita sunt manus: dum inter sentes ac tribulos, curuato corpore sudoribus quæritur fructus. Ars nautica, cuius nauigium sæpe procella contorsit, dum inter pericula tendit in portum, didicit fluctus transmittere, & cum tempestate pugnare. Ad excutienda tela laceratus exercitus ualet: & uictorias inter uulnera quærit, regi proprio placiturus. Agilia sunt membra cursoribus, & hos usus magister docuit & instruxit. Quid pluribus? Nemo non accessione tentationum perfectiores partes ascendit, & præmiu uictor inuasit. Itaque nos dum primam exigua sustinemus & mediocria, necesse est ut ampliora uel maxima perferre discamus. Nostræ enim militiæ specimen est, lucidum per ardua componere gradum, per dura uectari, & miseriarum duram duris uiribus perferre censuram. Ad cœlum nobis per aspera, per angusta, per duos anfractus & loca sita est uia, quam uiam non tenuit qui tentari noluit. Ad cœlum Deus fortissimum militem uocat, quem comitatibus, glorijs pressuræ deducunt, præmiaque uictorie suscipiunt regnaturi. Nunquid nobis interea aliquid imponit abruptum, quod excedat librati ponderis qualitatem? Nunquid ingerit quod excessu transcendat idoneitatem nostræ uirtutis? Fidelissimus moderator sarcinam pro uiribus iubet imponi. Hoc Pauli præconium testatur & probat: Fidelis, inquit, Deus, qui non uos patiet tentari supra id quod potestis sufferre. Ita nos a Domino agere credamus, ut a præceptoribus, ludorum reguntur discipulis: eis plurimum laboris ingerunt & imponunt, quos uiderint solertibus ingenijs ceteris eminere: & nos animalibus, dominio nostro subiectis onus pro qualitate uirtutum temperamus: imponimus fortioribus fortia, & exilibus parua, quibus usus nutritor ille uirtutis, in iuuentutis maximum robur erigat & promoueat uires. Hoc modo nostra rudimenta leuibus uerberant, ut exinde grauioribus, ex amore scilicet diuinæ uirtutis usitatas præparat uires. Quæ ratio quauis diuinis redundet pluribus documentis, tamen aliquo & de mundanis utamur exemplo: non enim nocet alienis uti ea parte qua nostra sunt. Nunquid tu inuisos esse Lacedæmonijs liberos proprios opinaris: quorum indoles & artus teneros, adhuc scilicet laboris ignaros experientur: & admotis uerberibus publicis, ipsa illos paterna pietas adhortat, ut ictus flagellorum fortiter ferant: & laceratos & semianimes deprecantur & rogant, ut per se uulnera

uulnera præbere uulneribus. Quid mirum si te Deus & generosos liberos propriamque familiam obnitorem alendæ uirtutis, dure tentari permittat, regna perpetua uictoribus collaturus: qui sic laboris præcia contra quæcunque mala pollicetur & dicit: Qui perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit. Et iterum: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego uobis requiem dabo. Exiguum temporis perituri æternitatis est præcium. Deuotio tribulationis reddetur, sempiternis fructibus fecundata. Apud nos fecunda captiuitate regnum quærit, securitas periculis emittur, sudoribus requies comparatur. Nam uirtus, inquit Apostolus, in infirmitate perficitur. Commodius est profecto affectibus languidis carnaliter agitari, quam sanis artibus supplicio cæco conscientiam portare uexatam. Plerique enim peccatis ægrotant ex ipsa inanitate membrorum. Dum enim ab infirmitatibus uacant, morbi da laxitate fluat necesse est corpus, atque letali morbo soluatur, hominemque per uitia ac syluas errorum nequiter sanum præcipitem ducat. Liberos tu iudicas aut a morbis alienos, quos uoluptates barbaræ deuinxerunt: Non habent catenam, sed eos luxuria ferali mordacitate in uinculis tenet. Ita inciderunt in laqueos feralium uoluptatum, sicut aues aucupali fraude captiua: quæ quo magis conantur euadere, eo innumeris se nexibus illigant, & in profundiores sinus demergunt. Profecto illi sani sunt, quos morbus inuoluit atque iactat insanus. Incolumis uero est quem quolibet uerbere corrigit Deus, qui se hominis amatorem castigando testatur. Quos diligo, inquit Dominus, redarguo & castigo. Et ideo se sanum non iudicat, qui aut morbis aut sordibus caret, nec infirmitatis remedio confouetur. Illi uero sunt miseri qui nimiam felicitatis inertem tranquillitate torpescunt: quibus fucata sanitas ut fallat & decipiat, adulatur: quos uidelicet æterna tenebit ægritudo, æterno tortore totum hominem postmodum uexatura. His tanta sunt uitæ, quæta succurrerint uoluptates. His iter est, quod comes libidinis periculis dictauerit peritura. Arrepti enim anfractibus uitiorum trahentium, uario lapsu rotantur in interitum miseri, in certissimam uitam non rediturum: in exteriora tendunt animam more riuulorum, quorum nunquam regressus est in proprium fontem. Siquidem hanc uitam cui finis est comes, ut ipsi opinantur prosperis cursibus ducunt: sed gradus in ultimis male omnino finitur, dum dure in nouissimo statur. Et quid prodest per discrimina prosperè cucurrisse, si post cursum contigerit interire? Frustra denique nauis per superbum pelagus & insanum, amicis fluctibus comoda prosperitate cucurrit in portum si cum naufragio peruenit, & perituram portus acceperit. Commodius igitur est cuiuslibet ducatu pressuræ ad portum gloriæ peruenire, quam delicato nauigio, morbida laxitatis peractio cursus, in pœnas exire. Sæpe itaque potior est paupertas opibus, deformitas forma, contumelia laudibus, seruitus potestate, imbecillitas uiribus, libertate captiuitas, humilitas dignitate. Dauid illustris propheta huiusmodi carnem expressit: Bonum est, inquit, mihi Domine, quia humiliasti me, ut cognoscerem iustificationes tuas. Ergo melius est supernæ disciplinæ iudicio humiliari, quam cum mundo damnari, dicente Apostolo: Cum iudicamur a Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Ergo quod ex amore Domini nostris utilitatibus prærogat, sine murmure sufferamus. Impenditur enim, ut a medico remedium, a Domino disciplina. Artis est medicinæ aliquoties ignibus & ferro curare. Quid mirum si Dominus nostrum medicus animarum, turbinibus, excutiatur, morbis examinet, calamitatibus, purget? Fortitudinis est nostræ quasi per ignes & flammam, uasorum more purgari, quod scriptura diuina testatur & probat: Vasa, inquit, figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Et alibi inquit: Aurum & argentum & ferrum & plumbum, & omne quod per ignem transierit emundabitur. Nunquid uasa dicunt figulo, Cur nos arbitrio flammarum examinas, & incendijs coquentibus uris & probas? quæ nisi arbiter ignis iudicio suo aptissima pronunciauerit, in usu esse non possunt. Nos quoque nisi tentationum purgauerit iudicium uel examen, nostrorum figulo membrorum inuites inuenimur, qui nos urit ut curet, tentat ut liberet, uexat ut saluet. Nihil enim tam inquinatum, tam sordidum, quod non a uitibus purgationibus expietur. Sæpe denique uidimus sordidatos improperio, uenisse in candorem, ferrumque situ obductum in antiquam faciem splendescere. Vidimus aurum argentumque flammæ disciplina purgari, & arbores truncatas cultu lætissimo reuiuiscere, amœnisque uirgultis ornari. Vidimus in fecunditate sterilia reuocari, & exhausto stipite exire radicem, & frugem maximam comitari. Ita quoque in nobis, quod forte peccatis prementibus, æstuabat, quicquid macula squalentis uetustatis obstabat, hoc ægritudinis luce exclusum est. Et ideo te sanum frater medica reddidit ægritudo membrorum. Sola in te materia carnis indiget uirtutum sanitatis: ac ne te forte uexaret, uirtutum modo uexatur & morbo. Hæc est quam in omnibus percutit canicula senectutis, & sicut foenum arefcit, florem proprium perditura, sicut scriptum est: Omnis caro foenum, & omnis claritas eius ut flos foeni. Aruit foenum, & cecidit flos: uerbum autem Domini manet in æternum. Equanimiter igitur perferamus, si corpus quod sicut foenum legimus casuris floribus periturum, lædentibus malis iactetur exhaustum: cuius sanitas, animæ morbum consueuit inferre: & contra comoda spiritalia, feralis ac barbaras elingere uoluptates. Sæpe denique caro milites castitatis effrenata discinxit. Pro nobis est igitur si longis flagellis & mordacibus castigemur, cuius tamen castitate impugnemur. Amamus carnem stolidi, haud dolemus animæ carcerem & sepulturam. Thesaurum itaque ipsius carnis fragilitate contempta, quod acciderit, deuotionis amplexibus rapiamus. Meticulosum est

enim, Christianum militem uelle lætantium modo in tranquillo cōsistere. Defectæ mentis est turbinem formidare, cōtrarium uerò inter cōtraria non trepidare. Infelicitatis est aduersa nescire: felicitatis est cum aduersis nosse cōgredi & scire pugnare. Nam cū omnes iustus, ut iam diximus, quibus quatinus, diuino gignantur ex munere: exterū se nouerit ab amore Dei, qui nescit tentationibus uexari, cū legalis tuba multiplici carmine auditui nostro inculcet & dicat: Tætat, inquit. Dominus Deus uester uos, ut sciat si diligatis eū ex toto corde uestro, & ex tota anima uestra. Et alibi: Fili, inquit, ne neglexeris disciplinam Dei, & ne defeceris ab eo correptus. Quem enim diligit Deus, corripit. Et iterū: Correctionem, inquit. Domini noli contemnere. Ipse enim dat dolorē, & ipse refrigeria. Percutit, & manus eius sanitatē præstant. Sed forsitan dicis, INFIR. Vtinam ut ceteris, sub spe sanitatis daretur per interualla tentari. Vtinam sospitatem intercapedine qualiscunque successus liceret paululum degustare. Quid hoc est, ut morbus in membris ita uersetur, & degat inclusus ut excluderet sanitatē nō redituram: ut perniciosus comes usq; ad terminum uitæ cōcussa membra deducat: deducat quoque ipse morte cum membris excludendus? Quid est hoc, ut sanitatis sensu per omne spacium uitæ frustrati sint artus: inducto frigore uenarum calidus uigor euanuit in algorem, incessus quos natura dederat, torpor inclusus excludit. Non deniq; ad exercitium tabidi corporis iter uel paululum degustat. Nō genua solitas flectunt in preces. Digitorū impar ordo interno stupore turbatus, arcetur solita cōrectare. Quid pluribus? Omne officium corporis stationibus, quondam solitū neruorum adesse, sic alget inclusum. Proh dolor solus sic debui castigari: solus tam perniciosus iustus subiacere, & diuturnis malis inuolui. HERO. Quæso te frater, ut hæc murmura patientiæ frenis arceas & silentio querulas uoces includas, cū te solamē propheticū sic alloquatur & dicat: Cōiungere, inquit. Deo & sustine, ut crescat in nouissimo uita tua. Omne quod tibi aplicitum fuerit accipe, & in dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe: quoniā igne probatur aurum & argentū, homines uerò receptibiles in camino humilitationis. Cū legalia iura atque carmina recenseo prophetarum, autoritatis quoque mundanæ egregias sententias concipit auditus, ni fallor, diuinæ legis furtiuas, quæ necesse est præceptis legalibus inserantur. Non enim nocet alienis uti ea parte qua nostra sunt. Hæc prima sententia est. Aurum, inquit, probat ignis, & miseriam bonos uiros. Et alibi: Nihil, inquit, eo uidetur infelicius, cui nihil unquam euenit aduersi. Nō licuit illi se experiri, ubi omnia illi ex uoto fluxerunt. Et alibi: Miserum, inquit, te iudico, quod non fuisti miser, transisti sine aduersario uitam: nemo sciet quid potueris, nec tu quidem. Opus est enim ad noticiam sui experimento. Quid quisque possit, nisi tentatus nō didicit. Et alius: Diu enim esse felicem & sine morbo animi transire uitam, ignorare est rerum naturæ alteram partē. Ergo miseriam emergentes, quibus ignota discuntur & felicitas nascitur, uirtus quoque excussa purgatur, felici animo prosperamus: siue quia pati nos oportebat, siue quia captiui iam detinemur. Auro nisi addiderit flamma fulgorē, utilitatē patitur purgamentis obscurū: ita qui nō fuerit miseriarū tentamētis excussus, iacet partiu felicitatis ac suæ uirtutis ignarus. Merito Solomon hac uoce testatur: Qui tentatus in aliquo nō est, nescit qualis sit. Benedic ergo Dominū tempore tribulationis, quæ laudasti tempore sanitatis. Vtere carminibus, uocis phpheticæ: Benedicā, inquit, Dominū in omni tēpore, semper laus eius in ore meo. Vox illa quæ maxime B. Iob, ex te cōstanti præconio depromitur, quæ defectæ uires ingenti nutrimento lactant. & in nouella talea reparatae consurgunt: Si bona suscepimus de manu Domini, quare mala nō sustineamus? Dominus dedit, Dominus recepit: ut Dominus uisum est, ita factum est: sit nomē Domini benedictum. Aduersum igitur satisque contrarium est, probationis tempore in Dominū murmurare: qui aut uitæ nostræ pestiferam labem, ærumnarū iactatione uexat ut liberet, aut iusticiā uentilat, ut coronet: ac uexatione membrorū, aut delictū uapulat, aut iusticiā probat ut uincat. Namque ut ad solamen passionum tuarū probationis antiquæ palmarum tuum meritum reuoluamus, iustissimis utamur exemplis. Quamquam notum sit, personarum merita longis gradibus discrepare: non est iniquum, si hominis Christiani certamen, uicticis iusticiæ congressionibus comparemus. Mediocria sunt quæ uideris in hoc mūdo perferre, si recēseris quid Iob familiaris Domini qui uerit, permittēte Domino sustinere. Tēperauit Deus, ut cōgrueret atque competeret uirtutibus tuis. Primò ne posses, qui impar es iusticiæ titulis, esse succedentibus æqualis? Minus autem uiro iusto quateris, sed grauius à cæteris uulneris: illius sunt magna, sed nec minor sunt tua. Namque ipse magnus es qui sequeris magnum. Vnus hic fuit Iob patriarcha maiestatis cultor inuictus, æqualitatis censibus opulentus & diues. cuius illustrium meritorum præco extitit Dominus, cū inimicæ factionis instrumēta feralia, laudis præconio præueniret. Anima aduersi puerum meum Iob, quia non est ei similis quisquam in terris, homo sine querela, uerus Dei cultor, abstinentis se ab omni opere malo, & permanens in innocētia sua, & in simplicitate cordis. Igitur eum ex diuino permisso hostilibus iaculis quateret, eumque frequēs latronis insinuatō truculēta pulsaret, emergentes iustus patientiæ clypeo debellauit, malorumque ingruentiū syluam feralem, sagittis atque crucibus plenā, obicibus iusticiæ robustus occurrit. Ille inimico turbine, ademptis opibus, non sentit aliquod damnū, qui lucrū in damnis inuenit, qui Dominū pectoris simib. portabat inclusum. Ille

Ille cum ædificium cōcussis angulis uis repentina torqueret in lapsum, liberis subductis orbat, & si destabilis & immobilis perdurabat. Cuius innoxia mēbra atque Domino plena, cum bestiarū legionibus uerminaret, & plagatū infestis iustibus corpus, & uermium globus per cuniculos confossæ carnis perniciosus erraret, intra uulnera iustus incolumis militabat. Et quæ pestilentibus plagis rabies infesta carpebat, hostiles turbines tranquillitate mētis ut crederet perfererebat. Iustus uapulādo uicit, inimicus cædendo defecit. Huic suorū negat seruitium famulorū, circa te tui fungunt seruitiis ministrorū. Te amici frequēti accessu cōsolantur, & dolent, ut si natura permitteret, hoc onus tecum forte portarent. Vna est frater, una est animi uirtus, quæ nos ex huius uitæ turbibus, quasi de pelago eruens, in portum tranquillitatis inducat. En dies pronis lapibus accelerat in occasum. Ecce mundus immundus sordibus senectutis rotatur in lapsum. Ecce uos suffragio mortis uictores suscipit cœlū. Cuncta nobis euadentibus pereunt, & occasu iam finitimo nō reditura forbentur. Apud nos post perditū mundū, post corporis mortē sanata sunt omnia: lætabimur incolumitate mēbrorum, ubi uita nullo morbo uexabitur. Ideo in te frater officia corporis impedita, præstantissimus animus illustri ducatu ita gubernet & regat, ut hæc calamitas corporis sit occasio uotiu uirtutis. Nō enim est arbor solida nec robusta, nisi quæ affidui turbis incursione, stipitibus incussis huc atque illuc inclinata tentat, aut in quam sæpe uentorū turbium flamen incurrat: ipsis enim uexationibus constringitur, premitur, fixisque radicibus certius roboratur. Ita nos mordacibus flagellis malorum frequentium munimur extensi, corrigimur uerberati, cōstringimur cæsi: caremusque squaloribus, dum lōgis calibus uentilamur. Ergo inter dolores crebrescentes, immanibusque miseris affectos artus, regnet cœlesti uigore robusta atque incolumis uirtus: qua ferant cōtraria, & illa cōmoda quæ uocant aduersa. Inter ipsas angustias sapiens adminiculo solaminis pari lætatur & pubescit, & ambitiosa ratio ampliat & uiuit. Ignorat denique quæ patit, qui memor est inuictæ uirtutis, qui ducatu rationis, plerisque cōperit fuisse malos oppressos, & malo suo magistra ratione auctos atque nutritos. Ergo tibi patet solatia rationis, ut ita pro cōmodis habeat calamitas corporis, quæque iacet totius corporis massa captiua. Sed ueniet resurrectio, te incolumē redditura, quæque tota in te mēbra sunt occupata. Sed lingua in laudes Domini quotidiano nutriat augmento, copia laudis in regnis cœlestibus narratura. Dominus te medicina cœlesti confoueat, & sub tali pondere inflexibili uirtute durare permittat.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Loquentis quidem & eruditi hominis fuit hæc epistola, ac diligenter elaborata, sed ita discrepans à phrasī Hieronymiana, ut nec hic illius dictionē potuerit imitari si uoluisset, nec huius ille. In plerisque codicibus nullum præferbat nomē, in quibusdam Ctesiphontis erat additum. Nec in ipsa epistola sit ulla mentio eius ad quem scripta est.

AD AMICVM AEGROTVM DE VIRO PERFECTO.

E

Cce iterū ad te scribo, & nihil dignum quod prudentiā tuā legere deceat inuenio: & quid mirū si absente uelut à sole destitutum, frigidū cordis alget ingenium, & mens à lumine peregrina, stultitiā nubilo suffocata torpescit, ac tāto minus sapio, quātū à latius separor: Quod si in præsentiarū quid tibi in meo sermone placuerit, tuis mihi orationibus præstabitur. Denique ut omnem stulticiā meam diligentius recognoscas, etiam stomachū meum post illud susceptū ceratum tuū te absente curauī, à quo peius mereor pati: cui post sanctum ministeriū tuum & angelicā seruitutem manus intuli medicorū, quasi propheta non esset in Israel, ut mihi si quid pateret salutis esse debuerit ad te reuertī, quā gentiliter cogitare: & melius uel difficilissimi itineris laborē perpeti, quā conspectus tui tam preciosa uisione fraudari, ut quæuis potius compensatio sequeretur, quæ ad muscam religionis Accaron deuenirem. Hæc mihi te absente mundus iste suggestit, qui te præsentē in me nō habebat consiliū. Tu me enim curiam feceras prophetarum, nō conuenticulum Sirenarū. At nunc in me ad destructionē sancti contra me operis tui omnis stulticiæ senatus ingrediens, quadruplici forma mecum agit. Nam foenus de absente exigit, quod te præsentē nō præsumpsit: ut intelligas si quid apud te iuxta Deum sapui, tuū fuisse quod sapui. Sic absente Moyse populus Israeliticus fornica: sic in nauī Domino dormiente, Apostoli tempestate turbantur. Sic in Bethsaidæ porticibus hominē non habentem aqua piscinæ salutaris ignorat. Quamquā & hic aliud genus culpæ aduertam. Corpusculum curauī, cū anima langueret: exteriorem hominem foui, cū interior ægrotaret: humanis subueni, cū diuina laborarent, uitio publicæ consuetudinis inclinatus, quo omnes sumus in minimis cauti, & in maximis negligentes. Hocque ideo sit, quia ubi uera uita sit ignoramus. Fallit nos uidelicet sol iste, decipit dies ista, tractus nos iste circumuenit. Mundus inducit, dum & sole amplius esse nil putamus, & lucem arbitramur esse quam oculis uidemus: & hominē iudicamus esse, quem cernimus: & mundum credimus facere cum uita, ignorantes ubi sit homo, & quid sit homo, & quæ eius hominis uita sit: quod si intelligeremus, non aliud generati aliud uiueremus. Ita uita origine deferta, uendi quoque perdidimus rationem. Ac primum ubi homo sit iste, de quo loquimur, audiamus.

d 4 Quoniam

Quoniam disputationem quandam nobis ipsa diuisio generauit, quem intra hoc corpus quod Dei artificis manu limo terrae formatum est, uelut quodam uasculo intellige contineri, dicente Apostolo: Habemus thesaurum istum in uasis fictilibus: qui ubique per hoc corpus infusus, uitalē sensum qui sibi non deficit, cum carne mutuatus est. Regit ipse, non regitur, & habet potius quam habetur: ut uitam non accipiat, sed ministret. Nam cum terrenā istam pigramque materiā in usum ministerij sumptam spiritus liquidus animaret, fit Dominus corporis, non homo sub corpore. Denique hoc quod dixi uasculum pro ipso uiuit praesente, & ipso mori abeunte. Hic ergo & uisibilis & caducus, illius interioris uel habitatio, uel minister, uel uagina est. Ipse uero qui uere est homo, quoniam sic secundus factae diuisionis est locus, ut ipse inuisibilis, ita omnia eius inuisibilia sint necesse est. Non ad illum si aegrotat manus ualet peruenire medicorum, non herbarum succis si deficit reparatur. Nihil ad eum corporeum intrare potest: substantiae tantum suae illi similitudo descendit, uerbo curatur, obedientia conualescit. Denique cum sibi in ecclesia Laodicea, & beatus, & diues, & bene oculus, & bene uestitus secundum exteriorē hominē uideret, increpatur a Domino, diciturque illi: Nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & caecus, & nudus: Quia utique ut dixi, nec sine ueste, nec sine oculis, nec sine diuitijs habebatur. Sed ille inuisibilis Deus noster illum inuisibilem hominē in paupertate, in caecitate, in nuditate esse cernebat: cui etiam suadere dignatur, ut ab ipso aurum mercetur ignitum, & uestem albam qua gloriosissime uestiatur, & collyrium quo recipiat uisum. Habet ergo & suos oculos praeter istos carnales, quos potest uel amittere uel curare, & est iuxta se nudus, adeo ut egeat uestimento: sed modo ad medicum, ut ipse ait Dominus, loquitur, & iubet illum a se diuitias comparare. Quibus mercibus si & nudus & pauper est, uel illam uestem nobilissimam, uel illud aurum purgatam iam igne mercabitur: unde commercij talis potest esse impensarum. Videlicet si aut exterioris hominis emolumenta transueat, aut ipsis quibus forinsecus uidebatur non utendo ditescat: oculosque corporis quibus mundialium rapi-
more, despectu corruptae uniuersitatis obcaecet. Ita ille inuisibilis homo, qui uere ut diximus, mo est, & in contemptu huius exterioris attollit, & nuditate uestitur, & caecitate illuminatur. Si. Iacob, Ephraim & Manassen, nepotum suorum, non solum loca, uerum etiam merita, in corporea caecitate cernebat. Nam cum illum Ioseph filius suus, qui supradictos paruulos offerebat, nec ante pedes suos cernere iudicaret, sensit in parentis responsione illum etiam quae essent futura prospicere. Sed ut ille interior homo exteriorē istum facit sua uita uiuentem, & de fonte naturae suae animat irrigando: sic rursum exterior per corruptelam mortiferam materiei suae, illum si cupiditatibus illicitis alligari, occidit. Et cum alter naturae uideatur alterius, transit in uictoris uniusquodque substantiam, ut aut carnalem quoque spiritualis spiritualē suis uirtutibus praestet, aut carnalem animam caro uictrix eius efficiat. Denique cum Dominus diluuium delere humanum genus cogitaret iratus: Non permanebit, inquit, spiritus meus in hominibus, quoniam caro sunt. Et quia utique omnes carne uestimur, & sine dubio in carne non sumus, qui non secundum carnem ambulamus, hinc etiam gignitur, ut non semper homo isto appellationis nomine censeatur. Nam pro uirtutibus suis aut uitijs, & formas sumit & nomina. Denique ait propheta: Nolite fieri sicut equus & mulus. Sunt ergo homines qui apud Dominum sunt equi & muli. Et Dominus ait: Nolite proijcere margaritas uestras ante porcos. Sunt ergo homines & porci. Et iterum ipse Dominus: Ecce ego mitto uos sicut oues in medio luporum. Sunt ergo homines & lupi, & e contrario homines sunt & oues. Et ait adhuc Dominus Petro: Pisce oues meas: & ipse prius: Veni post me, & faciam te piscatorem hominum. Sunt ergo homines & pisces. Sed haec formae actuum uidentur esse, non corporum. Nam corporis nostri certus est status, ut omnium animantium: sed quoniam apud Deum non de statu corporis nostri, sed de uitae meritis iudicamur, apparet omnem hominem mente sua sibi ipsi statum nomēque formare. Quod utique ex illius quem describimus inuisibilis hominis, aut culpa aut uirtute praestatur. Ipsius siquidem uitium est, si subiectus passus sit esse subiectus: si contra diuinam dispositionem sit in dominatu seruitus, & in seruitute dominatus. Sed ne uidear (quoniam paululum deiecto uelut pariete ad illum inuisibilem hominē disputatione perueni) corpus omnino destruere, quod adeo magni est sacramenti, ut in hoc ipso, id est, in nostro fragili & infirmo Dominus uenerit, non hoc egi, aut hoc ago: sed illud ostendere tentauit, huius exterioris uitam illius interioris uita consistere: iterum, interioris mortē descendere huius de morte: ubi propinatum uenenum per uitam fuerit, nihil habere istum de uita: nisi ab illo irrigatus fuerit, nihil tenere: alterumque in naturam alterius, ut dixi, aut infectum uitijs, aut detersum uirtute trāsire. Igitur quoniam iam & ubi sit homo & quid sit homo breuiter licet ostēdi, quae nunc eius hominis uita sit uideamus. Si enim ista certē mundialis uita, quae mala pro bonis habet, & bona pro malis, quae totus orbis sequitur & colit, non haec in affluentia diuitiarum est, non in fastigio potētiae, non in iurisdictionis altu, non in pompositate facultatis, non in uiribus per praelia gloriosis: non in mercibus, prouinciarum mutatione & sui peregrinatione crescentibus: non in lenocinio formarum, non in ambitu munerum: non in his est denique omnibus quae uidemus, quoniam cuncta haec occidunt, & sine istis beate, etiam iuxta seculum, uiui solet. Sed illa est uita uera, uita ueneranda, Deum nosse, timere eius potentiam, amare pietatē, mundum in opifice mirari, interpellatorem contemnere, esse uictu modico pro naturae necessitate

A necessitate contentum, ueste uili uel pro pudoris ratione, uel pro temporis iniuria communitum. Sic reliquam creaturam, non ex sui copia, uel pro uitali ratione, sed pro adiumento huius lucis attingere. Quicquid enim amplius est, a malo est: omnem hominem amare quasi fratrem, nullum laedere, seruire omnibus, formam serui sustinere cum Domino, qui nobis praeter ministerium, quod interiori continetur, quotidie seruit in mundo, producendo solem, emittendo lucem, pluuias infundendo, tempora uariando, fruges uel gignendo uel maturando. Nobis enim in totius creaturae facie uel ubertate de seruit, quoniam pro nobis cuncta generauit. Sed ut ad hominis officia reuertamur, nudum tegere, alere esurientē, sitientem potare, infirmos uisitare, tristibus condolere, mortuos sepelire, nihil apud se habere quasi suum, sed omnia sua cum omnibus iudicare communia, ac tunc magis sibi uiuere, cum uiuere aestimatur alijs, sibique recondere cum alijs creditur erogare. Et haec tamen adhuc exterioris hominis lineamenta contingunt. Caeterum illa interioris hominis uita in diuinarum rerum cognitione consistit: non qua coelum terrae parte uoluitur, non an contrario cursu sidera rapiantur, non an oceano generet plenitudo lunaris augmentum, non an orbem mundi rotunditas ipsa suspendat, an quadriforma angulis prominentioribus astringat, an unus ipse mundus sit, an plures sint. Nam haec ad animam non tendunt utilitatem, & apud Deum stulta iudicantur: sed in illis sanis cogitationibus si quando uersatur, tunc uiuit & pascitur. Quae uis autem istae sanae cogitationes? Illae sine dubio cum mens nostra sui recordatur auctoris, cum illum uelut per quandam respicientiam sui opificem suum ueneratur ac contuetur: cum eius opera ipsum in eius operibus uisura miratur, dicente beato Paulo: Inuisibilia enim eius a creatura mundi, per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur, & sempiterna quoque eius uirtus & diuinitas: id est cum ex immensis uisibilibus creaturae, ad uniuersitatem inuisibilis creatoris extendimur. & illum per haec dum inaestimabilem discernimus aestimamus, cum eius altitudinem per donum Spiritus sancti eroluentes (quoniam ipse solus nos in ipsum qui ex ipso est introuidit) omnia principia creaturae surgentis quasi facti ab ipso anteriores aspiciamus: & cum ea quae Deus fecit quasi faciat adhuc intuemur, mundique totam originem transcurrentes, ceu antiquiores efficiamur quam sumus aetate: & cum uniuersa prius quam nos essemus effecta sint, naturam tamen omnium, quasi per nos genitam dum auctori inferimur reputamus: in quam non ut seruiremus, sed ut dominaremur intrauimus. Separati itaque a sapientia mundiali, quae uniuersa, aut fortuitis, aut atomis ascribit, diuina meditationibus sublimati, & ab illis qui aut materiam semper fuisse dixerunt, Deumque tantum artificem rerum uoluerunt, separati per ipsius adiutorium: aut qui haec ipsa pro dijs elementa coluerunt: aut qui familias Deorum per sexus, per aetates, per partes, uelut per plebem aliam quam subiectam sensibus introduxerunt, discreti per Spiritum sanctum, & in altiora subducti uera uita uiuentes: hoc est ueram sapientiam sapientes, qua stulticia ista caret: recordemur quod mundus esse nihil a Deo factus est: & quod cuncta animalia per Deum uerbo opifice uocata uenerunt, quae a natura non fuerunt: quoniam soli ipsi fas est uocare quae non sunt tanquam ea quae sunt: quod ipsum hominem cui tanta possessio parabatur ad imaginem suam non aliquis Prometheus ex fabula, sed ille conditor uniuersitatis manu quoque sua, ne qua pars eius uacaret in nobis, de limbo terrae facere dignatus est. quae cogitatio ut dixi uita est anima, quoniam haec prima est ratio uiuendi, ut cui se debet anima non ignoret: ne alium praeter hunc decepta ueneretur, ne uitae suae ministeria uelut uitae auctores adoret: ne in tantum elementa miretur, ut non digna iudicet quae facta credant: cum ille magis sit admirandus, qui tam miranda produxit. O quam angusta est haec diuina cogitatio, & quam uita plena est. O quantum ipsum hominem ad omne studium probitatis accendit. O quantum illi maiestatem sui commendat auctoris, cum aliud ille nihil in creatura omni praeter se manu Dei formatum esse considerat, non terram, non maria, non coelum, non denique sidera, tam munda, tam pura, tam lucida: hominem solum cuiusdam limi & grauioris & sordidioris elementi, illa formatum esse dextera, cuius dexterae palmus coelum mensurat in mensura: cuius pugillus terrae spatia tam infinite facientis includit: tanti fuit illum fuisse olim. Videamus tamen quantum illi praeterea applaudat benignitas creatoris, quae non illum de sideribus efficit: quoniam si esset inde creatus, de materiae potius claritate, quam de artificis dignatione polleret, cum minor ipse sui corporis origine uideretur, si de coelestibus factus ad terrarum cultum deduceretur ad terram, cui esset gloriosius mox futurum de humo excitatum sideribus imponi. Suum inquam Deus noster, suum proprietate uoluit esse quod sumus, nihil materiae, nihil elementis, nihil quibuslibet principijs, uel magnis uel minimis nos debere. Quae cuncta si retractet, & in se mens conuersa consideret, ex nostris sunt moderatiora & angustiora primordijs. At ubi per contactum formati manus Dei desuimus esse quod sumus, & in nouam materiam qualitatē subiacentem opifici suo per elementi conuersionem clarificata natura est, nouumque corporis nostri inter elementa, si fas est dici, esse coepit elementum: statim omnibus mundi corporibus sublimiores sumus effecti, non naturae substantia, sed potentia conditoris: per quam de subiacenti caeteris creatura ortum est, quod creaturis omnibus imperaret. Denique si metallum nostrae carnis & corporis intuearis, nihil humilissimum, nihil uilius, nihil inuenies omni iniuria passionisque subiectius. Sola terra elementorum caeterorum uidet ancilla: sola in se cunctorum potētias non sine detrimento sui sentit, uel dum

uel dum uentis puluerulenta dispergit, uel dum fluctibus humefacta absorbetur, uel dum syderum ignibus cocta deuoratur: ut homo ex ea esse, non modo gloriari non queat: sed etiam possit erubescere. At uero si statum nostrum contempler, quoniam praestantior est caeteris animantibus, dum ad suam imaginem Deus informatum inducit, inuenies terram ipsam, semet esse nostri corporis. Si quis in ea sensus est, gaudere potuisset, quod propter nos, in quibus imaginem & similitudinem creatoris accepit, felicitior facta sit demutata, quam sit orta: manus enim Dei contigit eam, cuius contactum sui causa dum fieret, ipsa non meruit. Quid enim hoc statu praclarior? quid poterimus nosse sublimius? quid tam diligenter in membra digestum? quid tam decorè per articulos inflexum? quid tam sublimiter in ora & oculos erectum? quid tam uocaliter in uerba modulatum? quid in corde tam uiuaciter animatum? quid in sensu dicitur, quid in cogitatione secretius? quid in sermone effusius? quid in ingenio fortius? quid in dispositione instructius? quid in memoria tenacius? quid in affectu blandius? quid in cogitatu subtilius? Ut euidenter appareat quod illum protoplastum, iam tum omnibus dignitatibus uenustatum, imò statum filij sui Dei nostri ad finem saeculorum pro redemptione nostra uenturi in hoc corpus ornari: cui paradisum etiam illo tempore uelut amoenissimum praedium & urbanis conuenustatum, & rusticis costum, sub lege donatum, mortis ille praeseminator inuidit: uenenumque suum decipiendo primorum hominum credulam nouitatem in corpora nostra latenter immerisit: & ex duabus substantijs, unicam hominis perfectamque naturam quadam diuisionis discordia dissecauit, ut cum nobis una mens esset, id est illa, quam germanitas animae & corporis gignebat, aliam uoluntatem per uitiatam naturam contra animam parturiret. Denique & Apostolus ait: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae: & captiuam me in lege peccati, quae est in membris meis. Et alibi: Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. Haec inuicem aduersantur sibi, ut non quaecumque uultis illa faciat. Hinc etiam iste noster conditor, qui uel nos nobis, uel mundum pro nobis fecerat, a primis illis hominibus offensus, maledicta super singulos prout criminis quantitas exigebat, effudit. Et quamuis iratus, mox tamen mysterium nostrae salutis, ut pius pater ostendit. Neque aequum fuerat alio tempore de salutis nostrae remedio cogitare, nisi eo quo mors esset inuenta. Sic a prudentioribus prima fronte morbi adhibetur medicus, ut capite ualitudinis deprehenso, facilius remedium salutare succurrat. Non ergo tunc tantum Dominus ac saluator noster promissor est, cum clamat Esaias: Ecce uirgo in utero concipiet & pariet filium. & tunc cum ad Abraham dictum est: Ad hoc tempus ueniam, & erit Sara filius. Nam hoc erat penè iam serò, & tanta milia patriarcharum sine spe mortua uidebantur: quibus utique uita esse non potuit, si Dominum non sperauerunt esse uenturum, dicente Apostolo: Spe enim salui facti sumus. Spes enim quae uidetur non est spes, sed quae speratur. Et qualis spes esse potuit, si non fuit repromissa? Imò ut primo homini illa sapientior omnibus bestijs bestia, mortem sapuit: ita oportuit illum Dominum nostrum ueram sapientiam, iam tum illo tempore suffragium sapere uitale, quod & fecit. Neque desistit publicare, ne tanta eius factura uno inimici ariete propulsata, sine praesidio alicuius lapsui potius quam decori generata uideretur: simul ne & is ualidior haberetur, qui tantum opus alienae uirtutis obruere potuisset, quam ille si opus suum, quod super omnes creaturas ineffabiliter fecit, aut seruare non potuisset, aut separate noluisse. Defendit inquam ille se hac inuidia. Defendit ille noster conditor & redemptor: pariterque se & posse & uelle monstrauit, quoniam nec uirtus potentiae defuit, nec dignatio pietati. Haec nobis magis adoranda, quod sub ipsa erroris nostri tempestate non substitit: maiorque etiam dum exacerbatur erupit, dum ubi poenam merebamur, spes redemptionis ostenditur, & dum in naufragij acerbo discrimine portus salutis aperitur: ut nouo more quae materia fuerat iracundiae, esse ceperit origo clementiae. Sic arcana operatione manifestans, quod infirmitatem nostram argumentum suae uoluerit esse uirtutis: quantumque nos amaret, dum in ipsum peccauimus ostenderet: quorum obliuiscit etiam post errata non posset, imò quos preciosius redimeret quam fecisset. Quae nunc humana crudelitas criminosis uel priuata ergastula, uel publicos carceres, cum manicis ferreis, & duris rigida trabes copeditibus, irata suspiret, & in poenas multum das adinventionum laxet ingenta: omnisque iudex sur recti capitis, castitatem propriae mentis discrimine probet alieno, hoc magis amicus atrocitati, quo magis alienus est crimini. Ipsi enim solent truculentiores esse in reos, qui sunt a reatu puriores. Hi studio sius maleficia, uel criminorum contagia persequentes, quo minus ac negligentius facinorum uitauere consortia, O miseros & omni praeditos caecitate, qui bonum exornant malo, qui continentiam sub gestu crudelitatis attollunt, & crudelitatem propriae aliena infelicitate commendant: quando uirtutibus suis miserorum adstipulant exitio, & innocentiae iudicantis noxiorum cruciantia supplaudent. Deus autem noster contra omnem spem, contra omnem penè fidem, ex diuitijs misericordiae suae in malo bonum nactus, in iracundia generans confirmansque pietatem, peccandi semet in fructum uoluit euadere miserandi: & qui nos propter transgressionem perdere debuisset, propter suam misericordiam reparaturum se esse promissit. Et illo tempore quo supplicia merebamur, argumentum saluationis ostendit: ut intelligere possemus, quantum ualeret praestare non laesus, qui tantum donaret iratus. In primo ergo homine ut loquebatur, statim nobis iudicarium spondit auxilium, statim de bono thesauro bona produxit, statim

statim ignotum ipsis angelis sacramentum, quod implendum esset in nouissimo tempore, publicauit: & terreno Adae, Adam promissit e caelo. Nam cum serpentem pro merito suo maledicto fulminaret, iubet eum terram pro cibo habere, supra uentrem reperere: & quoniam mortem illam ipse fecisset, addidit dicens: Et ponam inimicitias inter te & mulierem, & inter semen tuum & semen mulieris. Ipsa calcabit caput tuum, & tu eius obseruabis calcaneum. Nonne consideras, nonne conspicias, quod eadem tunc minabatur in Christo? Aliud enim semen mulieris nullum prorsus accipio, nisi illud quod Apostolus ait: Factum ex muliere, factum ex carne. Illud quod, ut Euangelista ait: Ioseph filius putabatur esse, sed non erat illud utique quod uerbum caro factum est. Nam si generandi publicam istam & naturalem circumspicimus rationem, semina non habent mulieres: denique nulla concipit sine uiro. ac per hoc quoniam iam tunc in Adam semen humanae generationis esset transgressionem uitiatum, semen coeleste promittitur, ut Apostolus sentit, non ex corruptione uiri, sed ex Deo: quod cum caro fieret in muliere, etiam elementa illa corporea substantiae, id est humoris & sanguinis, in ipso sibi uasculo, in quo ipsa elementa sita sunt naturaliter aptaret. Mater itaque Domini nostri Iesu Christi, in illa iam tunc muliere promissa est. Haec inimicitias opposita est serpentis. Ponam, inquit, inimicitias inter te & mulierem: non certe pono dicit, ne ad Euam hoc pertinere uideretur. Verbum promissionis est, quod transmittitur in futura. Ponam, inquit, inimicitias inter te & mulierem. Illam utique mulierem, quae saluatore mulierem, quae repudiata facilitate credendi, non solum te non audiat, si aut suauitatem pomorum pro adaptione monstraueris oculorum, aut dijs similem esse promiseris: sed ipso etiam Gabriele deferente uerbum, rationem de promissionis exigat nouitate, dicendo: Quemadmodum erit istud, quoniam uirum non cognouit: illam utique quam ad uisionem angeli pudor aureus tremefecit: fidei tamen ardor & constantia, labi nesciam, ad inquitendam rationem reddidit audacem: & quae aduentum praestitit de pudore, quod taceret, haec promittenti de admiratione non cessit. Nam & sollicita de eo quod annuntiabatur exquisiuit. Denique & angelus non infidelitatem redarguit, ut in Zacharia: sed instituit de diuinae operationis nouitate, dicens: Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Ecce istud semen mulieris, quod non per traducem genitalium ministeriorum, commixtione sexus utriusque infunderetur in uterum, sed claustrum claustrum indefloratae uirginis inueniret in utero. Denique rem nouam plenam miraculi, nouo uerbo propheta dum promittit, exequitur: Ecce uirgo in utero concipiet & pariet filium. Quotidie certe de procreandi necessitate mulierum conceptus & cernimus & audimus, de nulla tamen dicitur: In utero concipit: quoniam substantia futuri hominis, fusa per uirum, coalescit in foemina: uterisque mulieris non principium est nascituri hominis, sed depositum nutrimentum. Maria autem non tam prima quam sola in utero concipit: cuius pudoris illibatio conceptum uteri sine damno uirginitatis expressit, quae sola nobis peperit, quod non accepit ex nobis, dicente Domino: Vos de inferioribus estis, ego de superioribus sum. Quae mater est filio, cum uirgo sit marito: cuius conceptionem ignorante uirginitate partus agnouit: quae sola mulier dicta est, non concipiendo, sed pariendo. Ex hac ergo semen promissum est mulieris, quod secundum hominem Dominus Deus noster est: qui non infusus est in utero, sed inuentus, Euangelista confirmante, cum dicit de Maria: Inuenta est in utero habens. Ecce & ab ipso praecedente prophetae sermone non deuiat quod fuerat nuntiatum: Virgo in utero concipiet: sed in mysterij nouitate, sermonis etiam parilitate concordat: eoque stilo facti historia designatur, quo faciendum denunciat. Et propheta ait Esaias: Virgo in utero concipiet: Mathaeus refert, Inuenta est in utero habens. Verbo ipso promissionis respondet effectus, quod non aliter loquitur euangelista quam uates, nec ad exprimendam operis nouitatem inuenta elocutionis difficultate confundit. Vbi sunt grammatici? Vbi consiliarij? Quae istos, ut extra consuetudinem loquantur, schola produxit? Quae tam aperte signata nouitate monstrauit doctrinae? Non indicant humano sensu, quoniam non opus humanum est quod loquuntur. Et tamen rem nouam nec antea factam sic notant, ut intelligas cum mirabili opere, & mirabiliter natum esse sermonem. Repetamus denique sanctas foeminas patriarcharum, uideamusque si sic de aliqua scriptum est. Legimus de Sara: Et Dominus uisitauit Saram sicut dixit: & Fecit Deus Sara sicut locutus est ei, & concepit & peperit Abraham filium. In Isaac diuina beneuolentia monstratur his uerbis: Et exaudivit illum Deus, & concipit Rebecca uxor eius. Denique & de Iacob uxoribus sic ponitur: Et concipit Lia, & peperit filium Iacob, &c. De nulla certe harum scriptum est, In utero concipit, quae tamen quicquid concipiebant, extra uterum concipere non poterant: sed quoniam de conuentu uirili concipere se nouerant, quibus non proueniebat salua uirginitate concipere, sola uero Maria in utero concipit, cum irreuerato aditu seminali, claustrum utero concipit, ad huius conceptionis semen si recte ratiocinabimur & interior diuina tractauerimus, praecessit in figura pro tempore illa sententia, quae primogenita benedictionibus, uel obligationibus obligauit, dicente Domino: Omne masculinum quod aperit uuluum, sanctum Domino uocabitur. Quod est istud masculinum, quod aperit uuluum: cum omnium foeminarum uulvas aperiat non puerperij necessitas, sed maritalis agnitio? Denique nulla uirgo dicitur post maritum, quod nomen claustrum uidetur futuris mysterijs conuenire. Et superius de Rachel scripturam

scripturam habere monstrauimus: Et exaudiuit illam Deus, & aperuit eius uulua, & concepit. Certe non prius dixit, Concepit: & post, Aperuit eius uulua: sed prius, aperuit: uidelicet, ut maritus aperitis uulua ianuis, uelut seminaturus agrum paratum seminibus intraret. Denique subiungit, & concepit. Non itaque partu, sed conceptione, imò conceptio patefacta est: nec illam parturientis dum nascitur, sed qui parturientis seminaturus fuerat, designauit. Et si iam ante conceptum, quippe ut conciperet referata est, non eam certe ille qui natus est diu post poterat referare, dum dicitur nasciturus: qui etiam concipi, dum esset illa clausa, non potuit. Omne masculinū, inquit, quod aperit uulua, sanctum Domino uocabitur. Quæ est ista ratio, quæ nec secundum sensum uidetur impleta: Iacob primi locū fratris fraudulenter inuadit, nec nascendi ordine gradum benedictione signatur; nec cæcitas errat futura prospicientis, nec monitor filius dexteram parentis, quæ pinguioris benedictionis sue co minorem irrogabat, inflexit. Quæ utique omnia sunt contraria, si putamus de his dictum esse: Omne masculinum, quod aperit uulua, qui de uirili semine primi nascuntur ex foeminis. Sed quoniam aliud interius habet illa sententia, ideo istiusmodi primitiui cedunt & benedictiones perdunt. Iesse filius David, non primus, aut secundus, aut tertius, sed omnium ultimus ungitur à propheta, & despicabilior cunctis eligitur in regem. Nec illi primo aut secundo contra David, sententia legis de primitiuis promulgata blandit, quia iudicasset utique maximos, si ab his matrum uulua meminisset aperiri: quando hoc utique aut in qua dicimus impletum, quod utique non poterat non impleri. Quæ est ista, cuius uulua fetus referat, non maritus: quæ uirgo concipit, quæ non ut conciperet, uirgo esse desistit: Non certe illa de qua scriptura dicit: Cognouit Adam uxorem suam, & peperit ei filium: sed illa de qua Euangelista signat: Et non cognouit eam Ioseph, donec peperit filium. Igitur in Maria hoc sine dubitatione perfectum est, cuius uulua non deflorator uirginis aperuit, sed partus effusus: quæ uirgo peperit, quæ uirgo concipit, quæ prius mater facta est, quam maritata. De hac istud masculinum, quod uere sanctum uocandum esset exijt: quicquid uulua secundum promissionem partus editus, non secundum consuetudinem naturamque communem dum concipitur uiri semine referauit. Sed quoniam diuites Dei sensus uelociter explicare non possumus, tantis se scripturarum molibus ad unam speciem opponentibus, ut lassari sit facilius quam euadi, quando omnis scriptura cunctorum sensuum unus trames sit, quem humano sermone decurrere quis ualebit, nec si angelicas pennas mortalium linguis spiritus asseribat: redire ad propositum conuenit, & paruo nauigio non in altum uela consistere, ne in periculum currat audacia, sed pro infirmitatis solatio in conspectu littoris nauigare: ut si quid formidinis oriatur, uel spes sit facile teneri posse quod cernit. Dicebamus semen mulieris Dominum sanctum, quia secundum carnem patrem hominem non haberet: eumque iam infestum esse ferpentis, quem in utero uirginis Dei spiritus, non materialis generasset humor. Denique quod sequitur, maiorem ab homine uirginis, promittit effectum dicendo: Ipsa tuum calcabit caput: quis ambigit, quod præter Dominum nostrum caput serpentis nemo calcauit? Ipse enim solus super dracones & scorpiones ambulauit: ipse captiuam duxit captiuitatem. Nam quod subditur, Et tu eius obseruabis calcaneum, ad quem alium credimus pertinere: Calcaneus quidem pars extrema uestigij est. Et Dominus post Ioannis baptismum, post dierum quadraginta ieiunium, cum ab eodem serpente tentatur: tertia illius dolositate iam uictor, exclamat: Vade retrò post me satana. Quid aliud nisi à tergo positum uel relictum, iubet suum obseruare calcaneum? Hæc supra dixi, & inde ad hoc nos ipsa duxit oratio, quod homo ille interior cum cogitat, non in hoc mundo, sed supra ipsum mundum, cum illo opifice rerum ac suo uiuere uidetur, dicente David: Beati qui scrutantur testimonia eius: ut penè hoc sit (si fas est dici) Deum fieri, diuina meditari: illum Dominum nostrum salutis nostræ iam tunc prodidisse mysterium. Vnde & in Psalmis ait: In capite libri scriptum est de me. Caput libri est Genesios principium, quoniam omnis scriptura unus est liber, & unus de quo scriptum est Deus; & istam promissionem de ipso esse uidemus in capite: & caput uitæ nostræ spes est, & ideo caput libri uitalis spes facta per Deum. Illam inquam, ut saepe diximus conditorem, senescere iam mundo, quod in prima mundi ætate promiserat, præstitisse. Vnde propheta ait: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Virga mater est Domini, ex qua baculus iste, fessio iam per ætatem mundo, qui eum sustentaret exijt. Illum ergo in uirginis uterum delapsum, ut redemptionis nostræ totam historiam retexamus, partu effectum hominem, se exhibuisse pro homine, & creaturam suam se de creatore fecisse. Illum formam serui accepisse, sed se exinanisse potestatis uoluntate, non natura deitatis, per quam non poterat non esse quod fuerat. Illi maledicta pro salutaribus meruisse miraculis. Illum sputa, illi palmas, illum coronam spineam, illum postremo crucem fuisse perpassum, illum inferna penetrasse, illum tertia die resurrexisse in id corpus quod cruci fuerat affixum: illum hominem post mortem Deum uitium cœlum petisse uictorem, sedere ad dexteram Dei, uenturum suo tempore ad iudicium faciendum: illum spiritum Dei per sanctorum suorum ora quotidie celebrari. Hæc cogitasse uixisse est, hæc cogitatio passus animæ est: in hæc relabi uel recurrere, cum Domino iungi est, & cum ipso per hæc humiliari, est cum ipso pati, cum ipso mori, & cum ipso etiam suscitari. Quid dicam de ipsa resurrectione, in qua cum

rideamur

rideamur à gentibus, non separamur à Christo: licet & multi qui se Christianos dicunt, resurrectionem carnis excludant. sed sic sint illi sine corpore, quibus forte conceditur (si fas est dici) aliter representari Domino, quæ Dominus remeauit ad patrem: nos ut credimus, & loquamur. Quid inquam hac cogitatione lætius: Quid hac spe esse poterit erectius: fixumque magis in nostris animis inhaere debet, nos aliquando cum hinc exierimus ad corpora nostra esse redituros: & animæ interim & corporis diuortium, non id agere ut nihil simus omnino: sed ut meliores per Dei spiritum reformemur: quoniam iam hic Dominum id pignus nobis promississe, accepimus. Et hoc corpus quod in sui natura caducum est, & merito pristinae transgressionis grauatum: ut maledictione diuina fertur, ad terram ibit: id rursum post multa tempora, id est, in fine seculorum, cum minima pars fauilla sit aut forte iam nulla, ab eadem terra, quæ illud corrupit in nihilum, quoniam ipsa liberanda est à seruitute corruptionis, in integram membrorum suorum soliditatem, & in statum pulchritudinis decoremque renouandum. Quem talis cogitatio non cum admiratione delectet: Reliquias inquam corporum nostrorum, aut nullas aut minimas certe, & quantulascumque, attamen sordidas & animi nunquam sine horrore inspectas, in suum iterum hominem, non ut Pythagoras mentiens & delirans de Euphorbo esse creditur, sed in proprium suum corpus & nomen, per ossa, per neruos, per uenas, per cuncta uitalia, non modo artuatim, uerum etiam articulatum recomponandum. Hoc autem non est angustum, cum omnium uel frugum uel stirpium semina, maiora & pulchriora in graminiibus redeant, quæ in terra, uel ab hominibus fata sunt, uel sua sponte ceciderunt. Quis non feminari se in terra (ut ita dixerim) lætetur, quæ nos meliores quæ acceperat, reddet: dicente Apostolo: Resurrectio mortuorum seminatur in corruptione, surget autem in incorruptione: Quæ possessio presentium huic spei poterit comparari? Aut quid erit aliud quod ad contemptum mortis attollat, quæ hæc meditatio diuinis promissionibus & prophetarum uocibus excitata: Quid tale Cleombrotus Ambraciota in Platonis libro disputante didicerat, qui homicida sui esse non timuit, ac se altissimo præcipitauit muro: dum & nullum post mortem autumaret esse iudicium, & sine discrimine meritum aliquo, omnes animas post corpora æqualiter ferri arbitraret ad cœlum. Quod adeo omnes pro uero tenuerunt, & sic omnes illos seculi sapientes una nebula huius erroris inuoluit, ut & ipse tam laudabilis (ut putant) doctor Socrates, homicidam ipsum se priuatum, ne publice occideretur occiderit. Aliud longè beatus Apostolus præmeditatum habebat & cognitum: qui non ab hominibus, sed per revelationem Domini nostri Iesu Christi, quod docebat, acceperat: nec Academia memorosæ obscuris tectis umbraculis, sed cœlesti illustratus lumine: nec in ludo aliquo literatorio inter puerulos oscitantes, sed in tertio cœlo inter angelos coruscans imbutus, in contemptum uitæ presentis exclamat: Mihi uiuere Christus est, & mori lucrum. Non certe murum de quo se præcipitet ad mortem, sed Christum Dominum per quem hoc mortale ab immortalitate absorbeatur inquirat. Etenim intelligit ei lucrum esse mori, cui sit uita futura cum Christo. Sine Domino autem nihil prodest, etiam si totum mundum lucretur: animæ autem suæ detrimentum esse passurum. Credebat igitur uir ille, uas electionis, se per Christum Dominum nostrum de hac terra, quæ nunquam sine usura reddit quod accipit: sed alia minore, alia plerumque maiore cum foenore, ut tricesimum & sexagesimum & centesimum, Domino ipso in Euangelio germina quæ plantauerat sic legente: de qua terra, etiam ueritas quam Pilatus ignorabat, quam nemo utique principum huius seculi uidit: Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent: de ipsa inquam se Apostolus transformatum corpori claritatis Domini in lucentia membra rediturum ait: per Solomonem quoque istud sapientia promittente, cum dicit: Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent. Et ideo in hanc uocem, Mihi uiuere Christus est, securus erupit: in qua utique quæ fuerit merita uictura sunt: qui autem longè, ut ignorauerunt, ita & ignorabunt. Nunc si uidetur quid sententia illa Solomonica promiserit, inquiramus: Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent. Quid est ut quibus flammæ claritas condonatur, his tam humilis locus ubi discurrent, & abiectus offertur: ut loci despectu decrescere uideatur, qui corporum luce creuerunt? Quid est inquam quod astris per arundineta comparati uolitant, & in sidere forma fulgoris, stirpes terrarum miserimas permeabunt: cum longè incongruè misceantur, uel fulgores arundinetis, uel arundineta fulgoribus? Animaduerte oro te diuini uerba mysterij: cui ut non de bobus, ita nec arundineta cura est: aut in resurrectione arundineta quid faciunt, nisi quod nos per omnium formas, uel pecudum, uel stirpium laborat ostendere: ac per hoc, ut Apostolus ait, pro nobis cuncta scripta sunt. Intellige per arundineta imagines, infideles homines & incredulos demonstrari: eorumque corpora, superficie grata & interitus cassa uirtutibus, quæ ubi primum spiritus uanitatis inflarit, sibi seipentis imitent, & sanos partus, uiperarum progenies obsequantur. Scintillæ, inquit, in arundineto. Sancti ergo inter peccatores, quoniam non omnis caro eadem caro. In arundineto ait, id est, uacua luce corpora, & alienis arsuris fulgoribus, quibus sanctorum claritas futura pro peccata est: quoniam Deus ignis consumens est, & iusti in imaginem deitatis aduenient. Fecit enim Deus hominem, ad imaginem suam fecit illum: & Apostolus testatur credere se, quod illi similis sit futurus. Necessariè. Si enim similis Deo fuit cum factus est, similis futurus est cum resurget: quoniam

Hier. to. 4.

e niam

nam quicquid nunc in nobis dissimile uidetur auctori, id omne uitio transgressionis impressum est: & uitiam ueritatis formam, artifex mendaciorum, strumosis actibus deformauit: suamque prauitatem, nostris etiam membris, dum mentes corruptit, inscripsit: quae per resurrectionis gloriam male adiecta, aut imminuta diluentur, & id solum quod autorem rerum tanquam in speculo reddat, emicabit: ut interpolator opus suum se doleat perdidisse, & homo tandem se integrum esse gloriatur. Non tamen hoc omnes, ut iam diximus, sed iusti tantum in luce erimus: quoniam omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur: discretionem enim faciet personarum, diuersitas meritorum. Nam est inter ipsos sanctos erit aliqua de operatione distantia, dicente Apostolo: Stella a stella differunt in claritate: quae diuersitate, uel de impijs, uel de peccatoribus sentiemus: quorum alij in iudicio, alij in sanctorum concilio resurgunt. Qui si & resurrectionis ipsius tempore segregantur, quid de habitu formaque dicemus? Quae, ut mihi uidetur, non ueste aliqua textili, neque mulierum elaborata pensis, sed suis meritis & orationibus erit inuenta: beato Ioanne hoc in reuelatione monstrante, qui sanctos ait indutos byssinum se uidisse. Et ne forte subtegmina byssini aut stamina quaeremus, & materiale uel corruptibile ac fluxum aliquid exerceri in coelestibus opinaremur, subdidit: Byssinum autem iustificationes sanctorum sunt. Tunc ergo, ut intelligo, in superficie corporis nostri uenient, quae nunc sunt tecta sub corpore. Tunc unicuique, miserum me, conscientia sua uestis fiet. Tunc ea quae de fundamento illo, quale aliud non potest poni, ab uno quoque superaedificata sunt praeminebunt: ut aut mercedem accipiat qui mansura constituit: aut detrimentum patiat, qui arsura construxit. Iam quid illa comorem quae sequuntur: quae tota sanctorum sunt, carnem sine terra, corpus sine doloris sensu, animam sine metu, uitam sine fine, aetatem sine tempore, lucem sine nocte, beatitudinem sine fine? Video hominem, & in homine Deum: quoniam Deus omnia in omnibus est. Totum quicquid nunc impossibile homini cernit, id tum fieri per munificentiam perpetui regis, uelare & reuelare, liquefcere ac resolidare, eumque fieri quem & intrare ad discipulos concreta & corporea parietum ualuarumque non sentierunt, & discipuli tamen stare omnes ante se intus conspexerunt: & omnia quae sine hoc corpore Dei spiritus fouebat, corpus cum Dei spiritu esse facturum. Satiari delectatione harum cogitationum Christianitas non potest. Haec illi requies, hoc oblectamentum est, haec uoluptas, haec delicia, hementem in sedem Dei, ibique sibi locum & partem sedis, non sua praesumptione, sed diuinitatis pollicitatione usurpare. Nec hoc illi arduum uidetur, postquam iam ibi in Christo Domino suum esse hominem cognoscit. Vendicat sibi aequum ius de cognatione per Deum carnis assumptae: quoniam de carne eius sumus, & de ossibus eius. Ipse enim est caput corporis Ecclesiae, ipse principium omnis principatus & potestatis, Euangelizante sic Apostolo: Ex quo totum corpus sic compactum & productum per conjunctionem & copulatum, crescit in augmentum Dei. Quid ego uenturum iudicium, & diem Domini, pijs optabilem & impijs fugiendum: quid illud igneum diluuium non aquarum, fumante terra, fugiente mari, caelo in libri specie copulatum, loquar? Tristitia haec sunt diuitibus seculi, sed expectanda pauperibus Christi, pro quibus in Psalmo Dominus suspirat, dicens: Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam. Quid tribunal illud ex maiestate iudicantis immensum, & duodecim sedibus adorandum: tantamque datam a filio potestatem, ut in iudicando habeant etiam angelorum substantias, quasi eorum creatori addictas, dicente Apostolo: Nescitis quoniam & angelos iudicabimus? Et quid erit quod non mancipandum illis esse credatur, quibus & spiritalis illa nequitiarum natura subiicienda est? Quid ergo tunc facient, qui nunc in honoribus gloriantur: qui per terribiles praefecturas, & fasces, & aeternos ut existimant consulatus, Deo se comparare nituntur rapina, non natura? Quid faciet qui coniungit domum ad domum? qui perturbata ciuitate, & cunctis quibus stringebatur hinc inde limitibus fractis, montes, flumina, mariaque transiliens, quantum ad ipsum pertinet, unam uult possessionem esse, quae communis omnium terra est, & insatiabili cupiditate latitudinem immensi orbis excedens, in Alexandri Macedoniae anxietatem, & innumerabiles Epicureorum mundos diffunditur: acquisitisque per auaritatem mundi huius angustijs, in alium credulus non aestimata proprii corporis possibilitate accenditur, autumans passurum se damnum esse de iure, si fidem non adhibuerit de furore? Quid hic facient, qui tanquam correptores morum, Domini familiam atretius castigatiusque uiuentem, aut in uestibus humili colore, aut in cibi arida parcitate, aut in uigiliarum non ociosa sobrietate, uelut aut indumentis mollioribus delicatam, aut epulis copiosioribus saginatam, aut thoris calidioribus oscitantem diuellunt ac urexant, nescientes quod in sanctis Dei martyribus confessoribusque oculi eius pupilla feriat: Peribunt sine dubio, peribunt in illa die omnes cogitationes eorum: nec eos apud tribunal illud aut Lucius Crassus defendet aut M. Antonius, aut itis eloquentior Tullius: quoniam omnis tunc seculi lingua obmutescet, & sola erit in rusticulis suis facunda iustitia: quae infantium fecit ora disertam, & mutorum linguas nouum soluit in canticum, coelestemque sibi harmoniam per sui misericordiam de suis ouiculis acquisiuit. Ad cuius gloriam celebrandam, etiam si hominum studia cessauerint, in confusionem generis humani, lapides clamaturi monstrantur. Sed quo ego a materia proposita, uelut mortalium improbitatem increpaturus excessi? & uniformis mali, tanquam publicus accusator, mundanis uitijs, dum me aliquorum miseret, non pe-

perci:

perci: cum etiam iudicandi tempus esset, lapidem tamen mittere super adulteram non audeam: etiam ad innocentis iudicium purioris conscientiae me armaret auiditas, tempus tamen expectare debebam, docente Apostolo, qui sanctis non iudicium sustulit, sed distulit. Aut enim: Nolite iudicare ante tempus: illud nempe resurrectionis tempus inueniens expectandum, quo per incorruptionis gloriam reditura caro miranda assistet iudici: de aeternitate iam manente constantia, cum abisset formido de lapsu: non trepidabit tunc in alium ferre sententiam, cum de se meruerit esse securus. Ceterum nunc cuncta sunt dubia, cuncta nutabunda, dicente Apostolo: Considerans teipsum, ne & tu tenteris, qui alij utique status tui nescius, facile iudicas de ruina. Quid etiam miseris fiducia ut beatis Deus det? praemia potius sanctorum, id est, uera laudemus, quam improuidi, aut in tempestiui uel de conscientia, uel de tempore denotentur. Redeamus ergo ad illas sanctorum nobilissimas & laetissimas cogitationes: nam nihil laetius est, quam mortalium de promissa sibi haereditate meditari. Illum quidem quem diximus, ante oculos colloceamus: quando quidem securius est uera celebrare, quam miseranda culpae: licet uera felicitas sine peccatorum non possint infelicitate narrari. Cernamus utique (ut constituimus) Dei sanctos cum facibus per omnia uolitare, & coruscantibus ad uindictam dextris, ancipites gladios stringere. Haec enim est gloria sanctorum Dei: haec in hoc seculo despiciabilis milita: haec linguis omnium in detractionibus dissipata. Hic tunc patientiae nostrae fructus, haec sufferentiae merces erit. Haec praemia pro nomine blasphematorum, subiecta sibi habere omnem animam superbam, & omnem extollentem hominem, potentissimos quondam reges mundi, & toto adoratos orbe cum manicis ferreis compedibusque sistendos: nobilesque eorum immanium pondera cathenarum, collo & ceruicibus sustinentes: ante fulgorē illius augusti tribunalis, his quos aliquando contempserant, despexerant, irriserant offerendos. Mutata enim uice, ut hoc seculum lautorum sit, aliud futurum credere miserorum. Vae enim diuitibus, quoniam perceperunt consolationem suam: sed illis diuitibus, quibus dicendum erit: Esuriui, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non potastis me. Illis utique diuitibus, qui de iniusto mammona amicos facere noluerunt: qui meditati sunt in cogitationibus suis exuberante fructu, quo neminem refrigerabant, noua immensis fructibus receptacula moliri: qui ubi in crastinum comederent, ignorabant. Anima eorum eo tempore exoptulabatur, sub una tamen nocte uana sollicitudine occupata, cum thesaurizare non cessauerint, nec defossis inuigilare opibus omiserint. Hinc Lazarus pauper, cum eo patriarcha, qui peregrinus uixit in mundo, laetatur in cubili suo. At diues e contra, in aeternis flagrat incendijs, & omni expoliatus dignitate atque substantia, despecti quondam inopis diuinum implorat auxilium, eiusque uel minimo exoptat titulo contingi, cuius egestatem inter opimas dapes suas, & copiosa conuiuia ne micis quidem de mensa decidentibus sustentabat. Cum itaque praescriptum iudicium per nos, id est, per sanctos est celebrandum, nobis uindicta in nationes & in populos est donata. Quod cum cogitat, quae in nobis mens? quis ardor animi? quod desiderium futurorum? quis praesentium contemptus? facilius sentiri quam dici potest. Aut quis est, qui non ad ista festinans dissolui se cupiat, & esse cum Christo? Aut quid magnum est si pro tantis ac talibus bonis mors contemnatur, pro quibus etiam haec uita contemnenda est? quoniam pro his qui perdidit animam suam, saluat illam. At contra, qui hic saluauerit animam suam, perdet eam. Etenim cum plerique in hoc mundo uelut furialibus flammis, ita sint animi ambitione succensi: ut non opibus conditis, nec patrimonijs, nec ipsis quoque filiis parcant: quos etiam de auaritia accusati opponere consueuerunt, dum praefecturas consularitatesque mercant: quas potestates & mors adimit, & successor excludit: quae demerita est non ea potius impensis omnibus & detrimento uitae ipsius comparare, quae promotos faciant uel de uitae aeternitate securos, uel de iudicij perpetua dignitate gloriosos? Tempus admonet, & locus ipse suggerit, nec materia uidetur aliena: quoniam de meritis coepimus tractare sanctorum: ut infelicissimam infelicitatis blasphemiam diluamus, quae ad hanc uidetur speciem pertinere. Exiterunt enim qui uirtutes egregias & coelestes per sanctorum reliquias iam utique propere nostris temporibus operantes, manserunt de tractatione mordere, quam ueneratione suscipere: antiquum illud uenenum in Dei famulos Iudaicae infidelitatis euomentes, quod illi quondam in ipsum Dominum uiperinis linguis & mortiferis sibilis effuderunt, dicentes: In qua potestate hoc facis, & quis tibi dedit hanc potestatem? Recitabant namque nobis iuxta positos, quae de diuinis & beatissimis Gerualdo & Protasio infidelitas stulta loquebatur: quos dum papae Ambrosio aliqui decerpere machinabatur, uiolare sacrilegis sermōnibus non timebant, hoc modo rationem miraculorum conquirentes. Quid est istud, quod ex eo quod martyres sunt uirtutum dona meruerunt? Cur tam tarde quod iam pridem illis concessum est exercetur? Aut si ea tempestate cum passi sunt, non ostenderunt, quomodo nunc operati sunt: quid est hoc, quod modo uidentur ostendere? Aut illos maiores reuelatione Ambrosius fecit, quam dignatio martyrum? Agnoscitis ne alij licet uerbis, ita medaciter quod de Domino prodidimus, martyribus ingestum: In qua potestate hoc facis, & quis tibi hanc dedit potestatem? Tepida, ut arbitror, consolatio, & de liuore generata, quaerere an diuinum sit, quod uideas esse diuinum: & rationem poscere, cum credere sit necesse. Et cum Apostolus dicat: Caritas omnia credit: quis du-

Hier. to. 4

c 2 bitat,

bitat, quod sine charitate Dei sunt, qui fidem tantis non applicuere uirtutibus? Negat autem fidem, qui quasi tentator inquit: Vnde hac potestas? quasi non manifestum sit in ea sanctos martyres nunc in spiritu miracula facere, in qua potestate aduersarios suos prius in carne & in passione uicerunt. Conferamus pedem contra istos (si dici fas est) filios Iudaeorum: & ut nuper eorum parente, id est, Iudaeum qui se in sacrilegio prudentem nimium putabat, dono deitatis oppressimus: ita & hunc sub Christiano nomine blasphemiarum sobolem destruamus, per eum qui dixit: Perdam sapientiam sapientum, & prudentiam prudentium reprobabo: ut & nos in triumpho gemino per Dominum gloriamur, & illi agnoscant intelligentiam rerum diuinarum in fide catholica, non in sapientia saeculi constitutam, monente Domino: Nisi credideritis, non intelligetis: ut manifestius constet, & fidelibus patere infidelitatis obscura, & ab infidelibus fidelitatis etiam plana non cerni. Foritan quaeas pro tua sollicitudine & uigilantia diligentiaque uitali, quae fuerit illa quaestio, in qua trophaeum nobis Dominus de falso Israelita donauit. Referam, nec tacebo, quoniam his rebus paginam tibi amas extendi. Etsi enim non congrue, nec dum prioribus absolutis alia cepta uideantur interferi: tamen pro te malo aliqua etiam non suo ordine loqui, quam tuis mihi modo orationibus donata praeterire. Quidam de inimicis crucis Christi, inter familiares Dei & quidem doctores, de scanda- dolo illo gentis suae, quod in Dominum nostrum suscepit, spiritu blasphemiae Dominum pul- sans protulit exempla de lege. Et ut quondam pater eius homicida in pinna templi Dominum ten- tans, quid de ipso promissum esset in lege improbus praedicabat: ita hic ne aut minus doctae perfidiae uideretur, aut nudum pateret sine maiori autoritate mendacium: plura, ait, miracula propheta noster fecit Heliseus, quam Dominus uester Christus. Nam cum pro magno Lazarum de morte in lucem reuocatum esse referatis, quid amplius dicere poteritis, quam a uiuo mortuum resuscitatum? Profero quod uerum esse, etiam uestra confessione censetur. Heliseus enim noster iam mortuus, appositis ossibus eius mortuum (quem iuxta corpus eius piratarum fugiens aduentum, supremi officij deferens munus, turba profecerat) exanimis animauit, & defrigidis ossibus atque exanguis corpore, alienum cadauer uitali calore perfudit: nec quod habuit, dedit: sed alij, quod ipse tunc non habebat, induxit. Hoc credo uobis maius caeteris uirtutibus uideatur, mortuum in au- ras uitales, remissum esse per mortuum: & eo tempore quo ipse effes naturali lege constrictus, al- teri legem soluisse naturae. Hoc si praestat cunctis operationibus, cur hic potior non habeatur, quem tamen prophetam non Dominum confitemur, aut si uel simile huic aliquid nostris edicite: ut & honorem praecellat, qui fuerit merito uirtutis excellentior. Obstupere ad haec dicta proce- res nostri, & nullum referentes responsum, nec quod telum repercuterent producentes, penes sub- inani aduersarij machina inutili: quae arietate conciderunt: adeo ut ille qui profuga omnium, ut aiunt, esse debuisset, etiam uictoris gloriam sine certamine reportaret. Quod ubi mihi est nunciatum, ingenui tantam nobis inesse negligentiam, ut nec ueritatem possimus astruere, cum alij ualeant inculcare pro ueritate mendacium: rogatoque Domino, quoniam nihil nostrum est, ut suis arma sug- gereret, quo eius ignauia auferretur opprobrium. Cedo mihi inquam istum magniloquum dicen- tem: labia nostra a nobis sunt, quis noster Dominus est? Proferam profecto per eum, qui disper- dit linguam magniloquam: ut intelligant Domino famulum non aequandū: licet ipsi nouerint Iu- daei, prophetas ueteres nulla miracula proprijs adidisse uirtutibus. Denique ipse Heliseus cum spi- ritu magistri haereditatis, uelut insolentior donorum remuneratione uenisset, scindere tamē aquas nisi sub Dei inuocatione non potuit. Sed fateor ipsius hanc quae propolita est interim fuisse uirtu- tem: ut maior gloria nostrae fidei sit, si tentatorem etiam dum cedimus, opprimamus. Quid ais Do- mini blasphemator? Heliseus, inquit, ipse mortuus alium mortuum contactu sui corporis suscita- uit. hoc loco plenē, ut in omnibus, Domino suo prophetae uirtus assurgat, quae in Domino Iesu Christo cum sepulchrum eius lapidibus infidelitas uestra muniret, lapidē milites obsiderēt, credo ne resurrectio eius idoneis testibus indigeret. Nam resurrecturum si uolebatis credere, nouera- tis. Subito enim ille infernis terrae cardinibus concussis, cum stupore militum & ruina saxorum, non alium aliquem, sed se suscitauit in lucem. Helisei haec propria dona si fuissent, sibi dare maluis- set: nec praestare alij poterat, quo indigeret sibi. Denique hoc maius esse uestri etiam prodiderunt ma- iores, dum Dominum in cruce deriderent, dicentes: Alios saluos fecit, seipsum saluum faciat, de- scendat de cruce, & credimus ei. uestrorum ergo sententia uincimus. uestri promiserunt se credi- tuos esse, si praestitisset sibi, quod alij praestare consueuisset. Cur non creditis, quod esse praestan- tius non negatis? Nemo certe hanc habuit potestatem. Denique & Dominus dicit de anima sua: Po- testatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo resumendi eam. Recense superbas maiorum tuorum imagines, & patriarcharum retexere uirtutes, & inueni quis talem habuit potestatem. Qua- re non ei credam, quod possit liberare animam meam, qui potuit & suam? Plura dicturo, suggestit recordatio, uolumen crescere: & ideo cursum huius quaestionis esse reuocandum: quoniam adhuc prior illa astat in ianuis: cuius spatia, & si habentis restrictioribus, tamē adhuc illibata debē- tur. Et uerē non fuerunt necessarij in hac parte multa dicenda, ne & ille cresceret: si tamē magnū protulisse

protulisse aliquid putaret se, quod quaereret proluxa disputatione uictoriam: cuius non sapientiam, quae nulla in eo erat, sed superbiam, quae abundabat infregimus. Repudiato uero isto Israelita, uel ne pugnam se fecisse gloriaetur: quando quidem quae diximus, ad instructionē nostrorum potius quam ad illorum certamen conflictumque protulimus, qui nec tunc uult credere cum uincitur: ne aut sanctum canibus impudenter dedisse, aut margaritas porcis sparsisse iudicemur, reuertē- dum est illuc, unde ad istū locum penē praecisus sensuum tramitibus deuiui: & oues domus Israel diligentius circumeunda sunt: quoniam si charitas Dei in nobis est, quis infirmatur, & ego non infir- mor? quis scandalizatur, & ego non uoror? docendi magis sunt, ne usque ad blasphemias loquan- tur, si forte aut non teneant, aut non intelligant prophetata. Quærunt an diuina uirtus sit, quae nunc cepit in martyribus apparere. Cuius legis homines hoc requirunt? Nempe Christianae: quae sic est prophetationibus instructa, ut nihil tam nouum, tam inopinatum nostris temporibus possit ingruere, quod fides aut admiretur elector, aut blasphemet infirmior. Omnia usque ad Dominum, pro- phetae ueteres praedixerunt. Omnia post Dominum quae deerant, Apostoli prophetarunt: beato Paulo per libertatem sancti Spiritus non tacente, qui ait: Ex parte scimus & ex parte prophetamus: non quod omnia nesciat, aut omnia non prophetet, in quo praesertim loquitur Christus: sed ex parte de toto prophetat, & ex parte de toto scit. Prophetat nobis, id quod scit illius temporis esse, quod futurum erat. Quod uero prophetat, uenturae utique prophetizat aetati. Prophetat autem totum, etsi prophetat ex parte. Haec enim prophetat, quorum a pertione pars eius temporis, quae usque ad finem superest, indigebat. Ex parte ergo prophetat, quoniam iam ex parte fuerat prophetatum: & ideo propheta sciebat uentura quae prophetabat. Cuius prophetiae particulas plenitudo (ut ipse dixit) temporis aboleuit, hoc modo: Cum uenerit quod perfectum est, quod ex parte est destruetur: scilicet cum in conclusione mundi, nec scientia maior, nec prophetia ulterius sit quaerenda. Denique intelligentiae istius uirtutem, ut apertius demonstraret, subiunxit: Videmus nunc per speculum in aenigmate: tunc autē facie ad faciem. Per figuram interim sunt uniuersa, & quibusdam imaginum lineis ob- umbrata, ut infirmitas carnis nostrae, terrenaque substantia, magis se ad spiritualium extenderet ueritatem, ut ea illi desiderium pulchritudinis suae etiam per speculum tenuiter ostensa faceret: quataque ipsa esset in sua substantia nos doceret, cum tam admirabilis etiam in repercussis luce sua aenigma- tibus appareret: & ideo nunc per speculum pollicita conspiciamus: non tamen propter uirtutū me- rita possidemus, & ostensa adhuc miramur, non tradita tenemus. Tunc uero prophetia scientiaque cessabunt, cum in ipsam promissionum omnium uirtutem, quae promittebatur erit ingressus. Hinc etiam prophetia semper obscura est, quod alio tempore canitur, alio cernitur. Quod dicitur, dum non uidetur, quasi non praedictum non creditur. Denique Esaias cum redemptionem nostram tan- to ante in uirginis utero meruisset agnoscere, eamque uelut iam praesentem populo demonstraret di- cens: Ecce uirgo concipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emmanuel: praesentem & futuram infidelium Israelitarum turbauit aetatem. Nam & illi ueteres prophetam suum, quoniam non uiderent quod ostendit, interemerunt: & hi prophetatum sibi, quoniam prophetiam non re- ceperunt, occiderunt. Quod nobis etiam ut non in Dei martyres accidat, praecauendum est, si eos quos prior aetas insequuta est, nostra blasphemet. Et quoniam (ut diximus) quod praedictum fue- rat uenit: uenturum nihil est, quod non fuerit ante praedictum: Domino ipso sic dicente: Ecce pra- dixi uobis omnia. Videamus potius si haec aliquando maiorum auribus uidebantur in fusa, quae mo- do nostris oculis tanquam impleta finguntur. Videamus si haec omnia operatur unus atque idē spi- ritus. Si denique nec angelus de caelo Euangelizet, praeterquam Euangelizatum est nobis: licet ip- sae quae sunt uirtutes Domini per daemonum tormenta testentur, quando Satanā non deiciat Satanam: quia uniformitas nequitiae, indiuisa naturaliter societate coacta, similitudinis accessione non detrimentum sui metuat, sed capiat augmentum. Nam & multos in unius formam legionis prauitatis spiritus & iniquitatis uiperinae confederatio conglobauerat: nec sibi oberat multitu- do, quae sicut aequirebat miseram sociata infirmitate uirtutem, ita formidabat incurere diuisa per- mixtione inanis substantiae uacuitatem. Sed hac parte interim argumentationis ommissa, sicut pro- posuimus, ea quae in Ecclesijs Domini, sanctorumque coemeterijs admiramur, credenda esse diuini- tatis fieri, si prophetata fuerint comprobemus. Atque in hac tam dura difficultate materia, nec ab ali- quo antea pertractata, Dominum consulere deberemus: si cessante merito, repudiari non timere- mus praesumpta: quoniam quae ipsius sunt, nemo extra ipsum poterit explicare. Etenim mirum unde miseris tanta fiducia, unde est interpellandi Dominum familiaritas tam amica, ut in hanc uocem audeamus erumpere: Osculetur me osculo oris sui? Quis tantum concepit optatum? Quis tam grandia uota, sui aestimator negligens suspirauit: ut ipsius os cominus concupiscat attingere? Atque uel utinam nos eorum dignetur osculo, quos ipse dignatus est osculari: ut in secundis postremi ter- tijque sistentes, de eorum labijs aliquam ex parte scientiam trahere mereamur, qui totam sapien- tia plenitudinem de Domini ipsius ore didicerunt. Quanquam etsi magnorum meritorum prius legijs fulcremur, posita erant in exemplis uelut alta quaedam repetita fundamenta uerecundiae:

ne quid indecens & inordinata praesumptio leuitatis aunderet. Quidnam electius beato Petro? quid ad spem erectius? quid liberius in fide? quem oris sui osculo Dominus se osculaturum esse promissit, dicens: Tibi dabo claves regni caelorum. Et illud: Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam. Tamē hic pondere se quodam pudoris incuruans, fiduciam quam elatior habebat ex merito, uere cundior ad interroganda submittit: cum in cena Domini, non per se quis Dominum esset traditurus inquit, humiliterque pudibundus osculum Domini ore petit alieno: quod illi etsi apud Dominum fiducia erat, ut subinde etiam homini inconcessa praesumeret: ut ibi, cum per maria gradientē Dominum audet poscere, ut ipsum pariter solidata sub uestigijs aquarum terga sustentet: aliquid sibi diffidentior, sed consultior nobis, quibus suo actu imitabiles formas tanquam in speculo collocabat. Si per legatum praesentia Domini cautus explorat: quid hac instructione dignius? quid hac consilendi arte subtilius? Quod nos facere debemus, quibus cum fiducia nullus sit meriti, debet esse saltē pudor exempli: imitantes uel in hac parte beatum Petrum, qui non solum qua humilitate, uerum etiam per quae ad desiderata peruenire possumus, ostendit. Ab illo absolutionem quaestionis huius quem ipse non erubuit interrogare, queramus. Ab illo inquam, qui in ipso Domini pectore, uelut super arcam noui ueterisque testamenti recumbens, non modo ad uestibulum aliquorum diuinorum oraculorum diligens inquisitor accessit, sed ipsum penetrare secretae dispositionis, tanquam familiaris sacerdos intrauit: & ideo solus uidit in principio uerbum, quando illi uelut exterior sacro sancti templi ara, sic interior metienda committitur. Ipse nos de eo libro, quem septē signaculis clausum fleuit, referat: quod etiam est, non per aliquē pseudothyrum, sed per patentes ianuas in suum pectus ueritatis inducat. At qui ne dum consultur, immoremur, praue nit inquirentes, etiam praesentia compendio: quod trepidum aliquando nostris mentibus futurum cernebat, illuminat. Reddit enim uelut percunctatus responsa de Pathmos. De eo utique loco ubi caelorum secreta, praeculsa Caesari non alienus intrauit, & angelorum sacramenta pulsus ab hominum conuersatione cognouit. Ait enim: Vidi sub ara Dei animas occisorum martyrum propter uerbum Dei, & testimonium Iesu, quod habebant: & datae sunt illis singulae stolae, & clamauerunt uoce magna, dicentes: Vtique quod Domine sanctus & uerus non uindicas sanguinem nostrum ab his qui in terris habitant: Et datae sunt eis singulae stolae albae, & dictum est eis, ut requiescant adhuc paruō tempore, donec compleatur numerus confessorum & fratrum eorum, qui occiduntur postea exemplo eorum. O Apocalypsim uere diuinam, & tanto Apostolo merito confessionis tempore patefactam, ut magis ad tolerantiam duraretur, cum illi passorum merita monstrarentur. Non ergo errandum est per folia Sybillarum: quartū ut paginae incertis mundi malis spiritibus luctabantur, ita loca uentis huius aeris turbabantur. Ecce euidentissime Apostolus hoc quod habebat, enucleat: & obscurissime quaestioni lumen infert. Senferat haec aliquando dicenda, quae nunc sinisterior lingua, tanquam oleo molitis arte sermonibus, in audientium & suum iaculatur interitum. Et propterea uidit, inquit, sub ara Dei animas occisorum martyrum. De fide testis nullus ambigit, testimonium ueritatis: intelligentia responsi nuter, non dicentis autoritas. Ac primum istud est animaduertendum, quod animas occisorum martyrum Apostolus testatur se uidisse: ne quis, cum de muneribus disputare coeperimus, post resurrectionē dicat tribuenda martyribus, quae adhuc animis docentur indulta: praesertim cum illud astipuletur nobis, quod de mora iudicij conqueruntur: quam resurrecturus utique, non qui iam resurrectur exercitui: & tanquam tantę liberalitatis ingratus, magna caelū pulsat inuidia de tarditate uindictae: quia non leui pondere sermonis exprobrat, dicēdo: Quousque Domine: hoc est dicere, Quousque non uindicas, quos statim uindicare debuisses: Quousque Domine: hoc est dicere, Nūquid nos ultra finem differis seculorum? Nam iam ad finem usque peruentum est, & de nostra ultione non loqueris. Quod cum dicunt, mirabiliter subiungunt: Non uindicas sanguinem nostrum ab his, qui in terris inhabitant: Ergo non quousque, si adhuc illi mortales uersant in terris, qui Domini famulos fuisse, lapide, unguis, flagris, plumbo, ferro, bestijs, igne sunt persecuti. Quousque enim imputatio est prolixioris aetatis, ut aut quousque, sit sine fine: sed adhuc persecutores morantur in carne: aut illi uita excesserunt, etiam si in terris habitant, si quousque non fallit. Sed nihil falsum profertur a testibus ueritatis. & ideo magis interpretatio, non fides quaerenda est, quae sub obscura elocutione non excluditur, sed uelatur. Cum ergo dicunt: Quousque Domine sanctus & uerus non uindicas sanguinem nostrum, ab his qui in terris inhabitant: non eorum mortalium sanguinem mortemque desiderant, qui in eos quondam aut populari seditione seulerunt, aut tribunalibus suffulti capitales sententias promulgarunt, quoniam in terris adhuc inhabitant. Nec fas est ut accusentur defuncti, qui dum uiuere sunt defensi his uerbis: Ne statuas illis Domine hoc peccatum: ignorant enim quid faciunt. Quod si inter passionum tormenta, & amarus mortis dolores, tam pie quilibet, pro iniustis, pro impijs, pro cruciatibus, pro blasphemantibus supplicarunt: si eo denique tempore, quo ipse angustiarum sensus extrema patientium poterat excitare ad maledictum, precatio pro homine fusa est: quis non intelligit, non mentes martyrum, sed persecutorum personas fuisse notatas: eosque appeti, quos in terris adhuc inhabitare

A inhabitare credendum est illo tempore: quos quidem ignorantia non defendit: non eos, qui in terris habitare iam per conditionem naturalis substantiae deserunt, & olim ab ipsis martyribus sub ignorantia sunt excusati: Qui isti sunt non ignoramus. Spirituales sine dubio nequitiae & tenebrarum potestates, quae & in terris adhuc inhabitant, & non cum ignorantia in Dei famulos peccauerunt. Nam cum ipsi Domino dixerint: Quid uenisti ante tempus torquere nos: quomodo eius famulos nescierunt, quos nec persecuti essent, si eius famulos ignorassent? Ergo cum persecuti sunt, scierunt quos per tormenta a Domino suo detrahere conabantur. Ac inde cum beati martyres pro hominibus intercedunt, eosque ignorantiae excusatione defendunt: sequitur ut scientes teneant in crimine, quibus ipsas ignorantiae tenebras hominibus suffuderunt: quorum furor etiam impietates excusat humanas: quos non alios dicere poterimus, quam qui etiam suis non amici sunt, dum eis non permittunt esse quod bonum est: etiam Dei famulis inimici sunt, dum eos quod bonum nesciunt, persequuntur. Post harum sanctarum animarum querelam, sequentia uideamus. Et datae sunt, ait, eis singulae stolae albae. Quid hoc est quod iterum uestiuntur? Nam prius ut scriptum est, a Deo uestes sunt consequuti, & nunc indumentis gemina liberalitate donantur. Quae utique uestimenta cum spiritualia sint, non possimus uereri, ne illa quae prius data sunt, extra uideantur: nec sane querela generata est. Igitur quoniam diuersitas ipsorum & significatio uestium, non sine mysterio est: intelligere debemus donorum uariates, & operationum diuinitas: quoniam omnia subministrat unus atque idem spiritus. Accipiunt ergo uestes prius, ubi per confessionem corpora posuerunt: credo ut uestiti, non nudi inuenirentur. Rursus accipiunt alia uestimenta post interpellationem, imo post immutationem tam longae patientiae sustentantiaeque. Quae utique cum accipiunt, quis non intelligit ut noua illos ueste, ita uirtute perfusos, qua nunc emicant & apparent? Quod si aliud postulassent, aliud accepissent, aut dona respicerent, aut amplius quaererent irrisi. At cum nec irridere illos Dei sit quibus magna promissit, & hi post secundam munificentiam non querantur, dubitamusne ad consolationem querelarum eam speciem pertinere, quae uindictam postulantibus est donata? At si ad consolationem, quae maior consolatio poterit inueniri hac potestate qua daemones, id est, suos persequuntur inimicos? Nam si stolas istas ad speciem nostrarum uestium conferamus: alias quoque aliquas, ne in his reponendis egeant, inquiramus. Sed hoc ridiculum est, quod statim occurrit, quia a uera & necessaria interpretatione discedit. De uindictae mora generata est querela. In finem utique temporum, id est nostrorum, in nos enim fines seculorum deueniunt, ut mora credatur, ad hanc diluendam stolis animae uestiuntur: ne omnino nudae sine maiori protectione putarentur. Alia enim ratio animarum est corpore expoliatarum, alia hominum adhuc in carne uiuentium. Nobis ouium uellera & operatio mulieris, indumenta procurant: illis faciunt merita uestimentum. Cum ergo post querelam martyrum, animae stolis amicumur, diuina protectione donantur, quae se super uestiri etiam ille uas electiois operabat: quam uestem Adam cum amisisset, etiam in paradiso nudus inuentus est. Denique indicat operatio quid stolas intelligere debeamus. Si postulasse uindictam martyres credimus, ergo ad consolationem credimus interim aliquid accepisse. Si propter stolas uelut quasdam uestium largitiones querela sedata est, cur non haec & prima dona meruerunt? Sed quoniam, ut dixi, uirtutum uarietates, quibus diuinitus praecclare anime muniantur, in stolis sunt designatae: ideo post secundam munificentiam, iuxta postulationis formam, in eos persecutores, qui in terris inhabitant, quid consequuti uideantur, ostendunt, quid adhuc etiam habituri erunt: dum pari persecutione conseruauerunt, donec praedestitatus testium numerus impleatur, occident. Hic & istud non ociose est accipiendum, quod inter duo persecutionum tempora, haec martyrum uox praecessit: ut designent illos blasphemare, qui eos nostro tempore noui aliquid consequutos fuisse mirantur. Nam & cum fuisse crudeles persecutiones uideamus, & uenturas credamus: medium ergo istud tempus quo martyres qui praecesserunt remunerantur, hoc nostrum est. Et ideo nunc operantur, non de merito quod semper habuerunt, sed de uirtute quam nuper adepti sunt. Forsitan moueat aliquem, quid sit quod expectare iubeantur: si iam ad maturitatem poenae iudicium daemones illatura uirtus erupit, resurrectionem ut sustineant admonentur. Caterum haec illis gloria & in Dauid carminibus fuerat promissa his uerbis: Letabuntur in cubilibus suis. Dum sepulti sunt, utique letabuntur. Cubilia posuit pro sepulchris, de quibus & resurrecturi sunt, cum uoce archangeli & tuba Dei fuerint excitati. Cubilia ergo uere dicuntur, in quibus nunc quiescunt. Et si letabuntur in cubilibus suis, prius hoc futurum erat, nempe quod surgerent de quiete, surgerent de sepulchris. Quod adeo impletum est, ut in cubilibus suis illos sine dubitatione gaudere uideamus. Nam quae alia talis gratulatio animas illorum poterit intrare, quam cum ante ipsa cubilia, id est ut diximus sepulchra sanctorum, ibi eos inimici sui quos se quondam occidisse credebant, nunc & uiuere, & ulcisci se non sine tormentorum acerbitate profitentur? Hoc illis stolae istae, quas iterum specialis largitio contulerunt, per eas & qui non nominabantur implorantur, & qui nesciebantur, celebrantur: & qui non uidebantur, apparent. Has stolas, ut legimus, hucusque non habuerunt, sed nunc habere coeperunt. In hac forma mulier illa in Solomone laudatur, quae duplices uestes facit uiro suo: unam in patientia passionis:

alteram in uirtute uindictę. sic nobis legere sanctum atq; pium est: alias nec loqui debemus, ne uel infidelitas nostra, uel ignorantia in tenebras gentilitatis blasphema disputatione descendat: quum prophetia ex eo precesserit, ut uenturis lumen inferret. Nunc superest, ut credenda sint diuinitus fieri quę probauimus & promissa: nec tantum promissa, quantum & postulata. Quod si & postulata sunt, & non alijs q̄ poscentibus attributa, quid mirum est si aut quod postulauerant, aut quod gaudent se ante accepisse, non occultant. Exigunt pœnas ab his qui inhabitant in terris: quos accusatio comprehendit, hos uirtus impugnat. Ipsi enim inhabitant in terris, qui possident mentes hominum terrena possidentium: quos cum martyres ad martyria deposcunt, etiã pro his quos possederant deprecantur. Deniq; & ipsa mirabilia sua sic agunt, ut eos à terrena habitatione, id est, ab obsessis terrenis hominibus excludant. An calumniatur cur daemones torqueantur, & fauemus inimicis? Martyres contra ipsos inuidiosa penę indignatione insurgunt, & sustineri illos tanto seculorum spacio conuerunt, & nos fingimus nos mirari quid istud sit, quasi non debeant uel nostro tempore soluere, quod ab Adam merentur? Quod aut istud miraculum Mediolani uidetur primū exortum, uel bono Ambrosio proprie præ ceteris fuisse concessum, quis non uidet nostrā fidem propter Arianorum perfidiam diuinis testimonijs approbatam? Namq; cum in Italia catholica fides intolerabilem tyrannidem sub Auxentio sustinuisset: tandem donante Domino libertatem ueterem, & iam eo tempore quo prædicto Ambrosius substitutus est, respirauit: huic tamen ipsi in aduersariorum confusione & nostram spem scilicet, omnis celestium gloria, omnes etiam martyres consensere, qui cum iam pridem apparendi haberet tempus, hominem cui se proderent, inquirerebant: illum certe, cui sub ea fide reuelarentur, qua martyria fecissent. Sic donatus est Ambrosio, quod Auxentio denegatum est: quoniam quę Auxentius blasphemabat, Ambrosius prædicabat. Sed cum hæc uirtus martyrum per omnes prouincias sit itura (omnibus enim, non Ambrosio soli sine personarum acceptione donanda est) necessario tamē primū in Italia processit, cui infidelitas Ariana fuerat dominata. Quoniam signa non fidelibus, sed infidelibus donata sunt. Nam à Domino qui signa postulant, infideles sunt: scribæ postulant, pharisæi postulant: Apostoli tacent, & credunt, & sequuntur. Et propterea non mirandum quod diuina uirtus operatur per sepulchra sanctorum, quod nec his re medijs potuit hæretica mēs curari, ut uel tandem episcopum eum sequeretur, cui communicare etiam martyres ipsa reuelatione suarum uirtutum dignatione uisissent. Nunc ad meditationem perfecti hominis redeamus: ex qua cumulus iste prius quam mēsurā illius expleat, excreuit. Et hæc disputationis est ipsarum meditationum, de quibus Dauid dicit, quoniam beatus qui in lege Domini meditabitur die ac nocte. Et sanè difficile est, syluam legis ingresso, singularum quaestionum materiam segregare: cum altera alteram ueluti ramulis quibusdam, ita societate præceptionis attingat: ut sine alterius inchoatione, coepta non ualeat explicari. Ecce hæc ipsa, hominem illum nostrum nosse quam pulchrum est, solum in talibus non stupere, cum reliquis solum quasi quibusdam fortuitis non moueri: distinguere operationum species. Et quia & ipsi daemones operantur, intelligere naturas quę uera sint, quę falsa, quę nouisse, est non decipi, non errare, non inimico assignare quę Dei sunt, nec Deo adiudicare quę sunt daemorum, scire tempora, signa cognoscere, habere Domini cognitam uoluntatem: & alia Dei mirabilia cum gratiarum actione uenerari, alia cum digna execratione uitare. Talē uirum etiam seculi homines laudauerunt, dicente Virgilio: Felix qui potuit rerum cognoscere causas. Bona sententia, si ad eam suo itinere uenisset: ut appareat illum ignorasse quod laudat, primis omnibus quę sunt secunda celebravit. Nam & ordine præpostero etiam sapientis ueritatem officium, dum non rerum causas, sed rerum creator inquirendus est, per quem ad causas rerum, si ipsum didicerimus, intrabimus. Ceterum illo omisso, causas rerum qualiter cognitatas habere poterimus, cum quis prius hæc fecerit, deinde quare fecerit, sit inquirendum. Verum reperto rerum autore, rerum quocumque inuenimus & causas. Quod iste usque adeo non uidit, ut principale locum hunc, quo rerum causas potuisset agnoscere, prædicaret, secundum quod subiungit, qui Deos tanquam minus opus exequens adorasset: ut quis agnoscat eos creatores rerum non fuisse, à quibus cognitio rerum, quasi aliena disiungitur: nec coli oportere, si hæc quę laudantur, ut prima præstare non possunt. Nesciunt autem ea, quorum opifices non fuerunt. Deniq; & inuentione illorum dijs suis detracta, humano eam assignat ingenio: illis scilicet qui sapientia excellunt, quod idola non colunt ut iam dijs eorum homo sit potentior, si ad hæc quę dijs ipsorum ignorant, altiori cogitatione peruenit. Ab his autem deos præcipit coli, qui plenè præstulitiam rerum causas non querant inuenire: quorumq; præcordia, ut ipsius uerbis utar, frigidus sanguis includit. Adhuc homo noster & Deum colere principale scit esse sapientiam, & rerum causas competas habere: non quærit ex Syraculsa ratione seculi sapientis eminare: sed illo docente quem colit, quem ante inquisiuit quam rerum causas: quoniam res ipsas rerum conditor antecedit: qui illum mouit, quæ quibus essent uentura temporibus. Cuius dispositionem, sine ipso qui disposuit, nullus agnouit: quoniam nemo scit quæ Dei sunt, nisi spiritus Dei. Nos uero ut Apostolus ait: Non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est: & ideo quę ipsius sunt, non edo cū humanæ sapientię uerbis, sed

A sed spiritum Dei, & eius superflua nobis dignatione callemus. Hęc est illa stulticia secularis, hæc sapientia uocatorum, cogitare semper in corde: Quid retribuā Domino pro omnibus quę retribuit mihi: ipsum habere semper in ore, quoniam uerbum est: esurire eum, quoniam panis est. Ipsi spiritum etiam ebrios mente excedere, quia calix est noui testamenti, & uinum de uinea, quam de Agypto ante transfulerat, quæ uinea populus Israel fuit: quorum patres, ex quibus Dominus Iesus Christus secundum carnem processit. Illum loqui omni tempore: quoniam linguas nobis nouas, spiritus eius aduexit. Quę sunt autē istę linguę nouę, nisi istę, in seculo esse, & sermonē de seculo non habere: alijs linguis loqui populo, quam loqui populus secum ipse cōsueuit? Præterea & istud est loqui alijs linguis, Deū confiteri unū, ab eo qui plures deos solitus erat cōfiteri: & ipsum in nostra fide, nouis linguis unū loqui & profiteri, & credere trinitatem. Illum quoq; amare, quia inuestigat pro nobis: mētuerę, quia pater omne iudicium dedit filio. Illum momētis omnibus adorare, ab illo petere necessaria nobis & ipsi placita: qui peti se uult, adeo ut poscenti uerba hæc demonstraret. Qui quod est nouum inter nos, solus petentes se amat. Qui etiam solus, quod mirabile est, irasci, nisi petatur. Infidelitas enim est, nihil præsumpisse de Deo. Nihil illum credit posse, qui quod iudicat posse, non potest. Hęc est illa fili dilectissime angusta uia, hoc illud acus foramen, per quod non introeunt sarcinati, aut animalia ponderibus attributa. Quoniam angusti & pusilli aditus, non solum infirmia hæc cum oneribus iumenta non capiunt: uerum etiam ipsum nostrorum oculorum, si multimodis distrahatur, frustrantur obrutum. Vnde & Dominus per prophetā ait: Vacate & uidete: & quando erit ut possit intrari, quod per occupationes seculi necdum coeptum est inueniri. Impleuimus diuisionibus suis propolitas quaestiones, exteriorem hominē interioremq; mōstrando, cum uitam quę sit sancta, & in quo actu posita, quo studio teneatur, qua substantia uegetetur, ostendimus: totumq; cursum eius breuiter, licet saltibus potius si dici potest q̄ passibus, pro festinatione ad finem usq; perduximus. Nunc quare non ab hominibus etiam istius mundi uidetur, acceptionem: quando quidem te mea uerboritas delectat, quam negligentius iudicas, dum attendis studiosius ad diuina. Cum ille qui primus nobis mortis semē inuexit, mundum istum, id est, passionem hominis, uictō sibi homine subiugasset, regnumq; illius ipso rege iam capto, sub pedibus suis & ditione cepisset: eaq; omnia quę in mundo iunt, uelut suis peculijs, & uictoriae suę manubijs uteretur: ne quando homo amissam sapientiam, aut debitum sibi uitę quæreret testamentum, sic cunctis fucis suę artis insecit, ut & stulticiam sapientię colore uestiret, & mortem mentitę uitę lenocinijs obumbraret: ut mala non fugerēt, qui non cernerent opposita meliora. Deniq; ex illo tempore sic passim humanū genus graditur: stulticia pro sapientia habetur, dicente psalmista: Quoniam laudatur peccator in desiderijs animę suę, & iniquus benedicitur. Tunc uita putat esse quę mors est: & sub specie boni mala decipiunt, cum ad intelligentiã fraudem, dolo bonorum omnium uirtus operitur. Nam diuitiæ non sequuntur post hominis mortem amantur. Honor fascium qui per successorem exoleat, ambitur: iniuriam fecisse, uirtutis est: aliena possidere, potentia est: innocentem circumuenire, astutię est: non Christum sapere, sapientię est: prophetam horrere, eloquentię est: sic plena sunt omnia erroribus, sic infusa per hominum mentes caligine, alium alio incurante mundus inuoluitur: & ad hoc usq; ueritas obscuratur, ut in mortis gremio iacuisse beatitudo dicatur. Quod ubi ille Deus, nos semper cogitans & nostra, uidit per sapientiam mundi, quę sibi mundus collusor interpolatoris inuenerat, suam sapientiã fuisse desertã: placuit etiam ei econtrario aduersus astutiam ueteratoris, sapientię suę diuitijs innumerabilibus uti, & scientiã altitudinem, quam nullus poterit inuestigare sicuti est, & suam sapientiã stulticiã uelare, & uitam suã mortis quadam obscuritate celare: ut ad sapientiam peruenire non posset, qui in hoc seculo opinionem stulticię fugisset: & ad uitam eius non accederet, qui non contemptum mortis habuisset. Nanque sic filium saluatorem nostrum misit in hominem, id est, sapientiam suam carne uestiuit: quod stultum est: uitam suam patī crucem fecit, quod mors est. Sic aduersus aduersa destruxit: & per dissimiles ante secula operationes ingenijs artificis illius machinas elisit, ut partibus quibusdam salutaribus uestigijs licet impressa, mortifera illius stigmata delerentur. Sed hoc studium nisi concupierimus, quoniam quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, sapientiam eius non tenebimus. Hanc mortem quod crux est, nisi amauerimus, quoniam quod infirmum est Dei, fortius est hominibus: uitam eius non poterimus intrare. Quid igitur sequitur: nisi ut relicta seculi & sapientiã & uita, & stultos nos haberi patiamur, & mori nos cum Domino semper optemus: ut in spe aduentus eius, qui utriusq; rei erit reuelatio, partem aliquam habere mereamur? Tunc enim scissis omnibus uelamentis, talia qualia sunt singula, cuncta cernentur: id est, & stulticia mundialis falsę sapientiã inuolucris denudata sistetur, & mors mētite beatitudinis deoperta uelamine, inhiante semper ore & patenti in profundum gutture, uitalium inimica prodetur. Tunc & celestis sapientia, quę seculariter stulticia nominatur interposita, altitudinem scientiã Dei, sine alicuius labore elucubrationis intrabit, & uera uita nullis mortis tenebris obscurata lucebit, per Dominum nostrum Iesum Christum, cui est honor in secula seculorum, Amē. Vidēs o fili qua ualitudine laborat

borat animus suspecti, qui ista non cogitat. Corpuscule adhibui palpamenta, quod si negligere, anima plus ualeret, quæ tunc infirmatur cum exterior roboratur. Sed istam quam dixi animam, morbo stultitiæ uitiatam, orationum tuarum frequētatus sanet, cuius anima seculi intemerata flagitijs potest alijs subuenire. Non enim æger salutis suæ adhibere potest medelam ægrotatione confossis: & anhelans altitudinem plagarum, uulneribus non medetur alienis. Sanus qui sit, certè curabit in firmum, oculatus cæcum per precipitia ducit. Tu itaq; ut & sapiens Domino supplica: ut quod nō sapui sapiam, & tuis suffragijs uelut quibusdam remedijs me fac sanari. Reprehendar aliquis quod in tantum delectabili disputatione processerim: ut meritorum meorum relapsentiam non haberem: aut subito augustam Moyli cathedram indignus talium disputator ascēderim. Sed uerè amore id egi tuo, non usurpatione mea. Nam ego dictum legeram peccatori, ne Domini auderet narrare iustitias per os suum. Quod si contra interdictum pro tua dilectione præsumpsi, in eo tua gratia compensare dignabitur: ut literulas quæ ad plenum emendatæ non sunt (sicut ipsis apicibus quibus exarantur apparet) tam facile ad publicum non perducas: & si ego uerecundus pro me esse non potui ut debuī, uel tua modestia uerecundiæ parcat meæ. Et quia de me habent quod malè scriptæ sunt, de te habeant quod cælentur. Vale, & nos in Domino diligē, in quo diligetis à nobis.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Præter quam quod totus sermonis habitus modis omnibus distat à dictione Hieronymiana, uel hinc deprehendi poterat ab alio scriptam fuisse, quod in plerisque codicibus non erat ascriptum nomen eius ad quem fuerit scripta: quod D. Hieronymus nunquam solitus est omittere, nisi cum est argumentum odiosius, uelut ad matrem & filiam de suspecto conuictu: præsertim quoties uersatur in argumento declamatorio, in quo studuit exemplum proponere magis quam rem narrare gestam. In cæteris non solum ascribit uocabulum, uerum aliquid laudis admiscet epistolæ. In quibusdam ascriptum erat, ad Celsiphontem.

INSTITUIT AMICVM IN SCIENTIA DIVINAE LEGIS.

Præsumptionem meam excusare conarer, si me nō & tempus & causa simulque tuerent & charitas: & si nunc propria magis uerba quam diuina uellem tuis auribus intimare. Accedit insuper quod exhortatio nostra habet ex simplicitate fiduciam, & ex ueritate uirtutē: quia non de immundicia est, neque de errore, neque de dolo: hoc plane præmoneo, ne cōtemplatione mediocritatis meæ, Domini uerba despicias, quæ pio affectu tibi nunc Ecclesiæ paruulo, ad confouendam infantiam uirtutem lactea interim porrigitur: donec aut per te postmodum, aut per alios eruditus, in uirtu perfectum escais solidioribus roboreis. Ad plenum ergo te scire cupio, quod ex parte nosse te credo: ob hoc Dominum & Dei uerbum descendisse de cœlis, ut assumpto naturæ nostræ homine, humani generis, quod ab Adam iacebat, erigeretur in Christo: tantumque nouo homini per obedientiam præstaretur salutis, quantum ueteri per inobedientiam perditionis acciderat. Verum quoniam siue obedientia siue inobedientia, uocabula illa ut mihi uidetur in corporea sunt, non materia corporalis: & quia incorporalia ex corporalibus generari omnino nō possunt, manifestum est incorporalia ex incorporalibus nasci: & si obedientiam incorporalem, quæ inobedientiæ remedium est, ex incorporali anima gigni ratione probabile est, manifestum est obedientiam ex animi consilio, non ex corporis materia procedere. Qua ratione colligimus uocationē nostrā, iuxta uocantis dignationem, etiam nostræ uoluntatis stare cōsensu: ita ut lauari quod corpus credētis acceperit, animæ magis beneficio consequat, & utriusque substantiæ purgationē, quæ in aqua constat & uerbo, merito mentis debeat asferre. Verum ut ea quæ diximus, manifesta probatione firmemus, euidentia de scripturis exempla ponamus. Scriptum est in Apostolo: Sic Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, ut eam sanctificaret, mundans lauacro aquæ in uerbo uitæ, ut exhiberet eam sibi gloriosam & immaculatam. Per aquam & uerbum mundari dixit Ecclesiam. Ecclesia utique nos sumus, si tamen sine uitio & macula, ut precipitur, uixerimus: corporalia corporalibus, & spiritualia spiritualibus purgantur. Anima uerbo & aqua, corpus aqua solummodo uidetur ablutum. Animæ intrinsecus pristinis in sordibus & concupiscentijs resident, Euangelistæ est timenda sententia, dicta centis: Pharisee cece, munda prius quod intus est, ut fiat mundum & id quod foris est. Et reuera si corpora nostra uasa sunt animarum: tunc erunt uerè munda, si intus sincerum habeant purumque liquorē. Ceterum quamuis calix aureus sit, & ornatu gemmarum ac splendore pulcherrimus: si in se uenena contineat, nonne preciositatem metallorum letalis poculi uirus obfuscat, & micatē specierum nitorem uiolabit: Sed ne à proposito longius meę pollicitationis excedam, præfatiuncule meę uerba, uerbis dominicis probabo: ut hoc quod dico, nō ex humano sensu inuentum, aut ingenio proprio excogitatū putetur, sed diuinis sententijs uideatur esse constructum. In Euangelio Ioanis Dominus ad discipulos ait: Vos autem iam mundi estis propter sermonem meum quem audistis: non dixit, Propter quod loti estis tatum: sed, Propter sermonem meum quem audistis, ideoque mundi estis. Omnes quidem sciebat lotos esse, sed non omnium interiora munda esse probabat: quia inter ceteros erat Iudas, qui

das, qui post aquæ purgationem, animi malicia sordebat. Propter quod quamuis cum alijs lotus ante fuisset, immundus tamen Domini sententiā perhibetur. Cuius exemplo euidenter manifesteque monstratur, illum in ueritate Dei gratiam percipere, qui eam eo ordine quo scriptura docuerit consequatur. Nam si aliquis corpore tenus renatum esse se credat per aquam, & uerbo non sit regeneratus in spiritu, sua salute frustratur: quia cœlestis nouitatis hæc causa est, ut corporis qualitate manente, homo uetus in nouam animi mutetur uoluntatem. Ceterum quomodo corpus sordidum, si aqua non est ablutum permanebit immundum: ita anima nisi uerbo fuerit mundata diuino, sordibus uitiorum corrupta manebit. Ergo si eius consilio corpus aqua mundatur, qua ratione spernitur quod maius est, si quod minus est, iam tenet? Stulticia est si ex parte saluari cupit, qui ex toto perit. Qui cum integram habeat in potestate salutem, media uelit esse contentus, & contra iura naturæ putet solo corpore se saluatū, cum possibilis sit, ante resurrectionis tempus animam sine corpore uiuere, quam corpus sine anima stare. Si quis duobus oculis duobusque laboret pedibus, & utriusque membri habeat in potestate medicinam, & uno pede, uel oculo uno sanato, ab alterius cura uelit medicum prohibere, nonne uesana mentis, & medici iudicio, & omnium hominum erit sententia condemnandus? Sed dicit aliquis, Si totum ex nostro labore expectatur, ergo gratia nihil prestat. Nolo quisque ignorantia titulo gratiam Dei temerè faciat ingrati: ne fidem suam uertat in scandalum, & fiat ei causa salutis, interitus & perditionis occasio. Cuius rei ratio si cum moderatione quaratur, tum demum proficiet ad uitam, quæ per presumptionem forte precipitasset ad mortem. Sed gratia quidem gratis peccata dimittit, sed cum consensu & uoluntate credentis. Sicut Philippus eunucho in Actibus apostolorum probat dicens: Si credis ex toto corde, licet te baptizari. Quo testimonio intelligitur, non minus periculum esse, si baptizetur incredulus, quam si uere credenti baptismum denegeretur. Credens autem ille est iuxta scripturas, qui ex toto corde crediderit. Et si ex tota cordis arce credendum est, ut ex credulitate merito baptismum fidei detur, aqua non sufficit baptizato, quæ credentis animum in corde nō attingit. Et ne periclitetur meritum cordis, uerbum quo contingit & mirari cor possit, accipiat oportet. Quia si aqua contentus sit ille qui credidisse se dicit, qua membræ extrinsecus diluuntur, & uerbum quo gloriatur anima non requirit: iam non uidebitur ex corde ut debeat, sed ex corpore credidisse: quod nequaquam fieri posse ratione ulla cōceditur, ut sine sententia mentis, solum corpus peculiariter intelligentiam habere iudicetur. Unde confidens de prudentia tua, quæ pro benignitate sibi insita, præposterum quicquam fieri, nec alij homini pateretur: rogo ut ad institutionis plenitudinē, uerbum Domini, hoc est Euangelium diligentius legas: ex quo scientiam ampliorē eius quam credidisti lucis excipias, ut possis in omnibus nosse quid factururus sis. Nam si ne diuinæ legis & discipline cœlestis scientia, difficile esse quæque posse saluari, non temus, sed diuinus sermo probat. Ait Esaias propheta: Qui non didicerit iusticiam Dei, ueritatem non faciet. Item de hoc ipso in libro Sapientiae: Et quis erit consummatus inter filios hominum? si ab fuerit ab illo sapientia Dei, in nihilum computabit. Vanus sunt enim omnes homines quibus non est scientia legis Dei. Unde Dominus in Euangelio ad eos qui aliter quam se ueritas habeat, suspicantes erant, respondit: Eratis nescientes scripturas: ostendēs in summa rerum saluarium nebula & tenebris constitutos eos, qui spirituales lucernas, id est, diuinæ legis scientiam, habere nollent accensam. Quam quidam repellentes, per prophetam à Domino repelluntur, sicut scriptum est: Quia tu scientiam repulisti, repellam & ego te. Nullo igitur modo passim nos nostro iudicio committamus, ne nobis exclamet Esaias: Vae qui prudentes sunt apud semetipsos, & in conspectu suo periti. Unde & Paulus apostolus ait: Si quis sibi uidetur sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat ut sit sapiens. Sapientia enim huius mundi, stulticia est apud Deum. Propter quod ad regem Tyri dicit, humana sapientia gloriantē: Sapientes enim non erudient te, id est doctrinæ cœlestes, & sapientia Dei. Est & sapientia hominum, non negamus: sed una suadet ad uitam, alia impellit ad mortem: quia sapientia humana quæ stulticia reprehenditur, & ab Apostolo Spiritu sancto definitur, ianua mortis, & materia aeterni interitus approbat, sicut scriptum est in propheta: Simul insipiens & stultus peribunt. Insipiens qui dixit in corde suo, Non est Deus: & stultus quamuis Deum ore fateatur in actione presentis uitæ, in perpetuum nō prospexit, sicut scriptum est: Melior est puer pauper & sapiens, quam rex stultus & senex, qui nescit in posterum providere. Bonum est quidem homini sapere, si iuxta scripturas ad hoc sapiat, ut providentiam habeat futurorum: mortalitatis statum, per quotidie morientium hominum exitus, & totius seculi paulatim per detrimenta labentis ruinam considerans. Ceterum si quis usurpatē semel intentionis ducat in intuitu, & sua se magis quam Dei uelit gubernari sententiā, diuinamque lege postposita propria consilia Dei consilijs anteponat, hanc prophetæ clamantis timeat uocem: Ve despicientibus legem Domini, timor, forrea & laqueus super eum. Sicut pluuia ualida inutilis est: ita qui relinquunt legem laudant impietates. Qui autem diligunt legem, circumdant sibi murum. Beatus uir qui in lege Domini die noctuque meditatur: cuius animus aliud nescit, quam sermonis Dei eloquia retrahere. Quāto à terrena cogitatione remotior est, tāto Deo uicinior & cœlo est, quæ nō inmerito diuinus sermo & collaudat, & uerè ditiorē diuitibus præfert, dicens: Beatus homo qui inuenit sapientiam. Melius est enim

est enim eam mercari, quam auri & argenti thesauros: preciosior est lapidibus preciosis. Item omne aurum in comparatione illius arena est exigua, & tanquam lucum existimabitur argentum ab illa. Sed dum in exhortatione sapientiae diuitius immoramur, ne quis forte existimet nos contra Apostolum, doctorē legis preferre factori, suo ordine respōdebimus, oportere prius nosse quid iustum sit, quid sit prohibitum, ut scientes utrumque seruemus. Alioquin ante scientiā mandati impossibile est nosse quid fiat. Temerariū satis est, si nostræ uoluntatis legē nobis putemus posse sufficere, cum etiam Apostolum legamus fuisse sub lege, ipso dicente: His qui sine lege erāt, quasi sine lege essem, cum sine lege Dei nō essem, sed in lege Christi essem. Et alibi: Inuicē onera uestra portate, & sic implebitis legē Christi. Qui paterna pietate Christi passione redempti sunt, & qui ad hoc redempti sunt, ut redemptoris iura seruantes ad uitam se in cœlo repositam præparēt: ad quam redempti licet nullo modo peruenire dicantur, nisi ea quæ iubent obsequiis competentibus exequantur, sicut scriptum est: Si uis ad uitam ingredi, serua præcepta: hoc est, Ab omni illicito quo prohiberis, recedas, & ad omne bonum quod iuberis, promptus accedas: ne in pristinis uitiositatibus cupiscentiis perseveras, fidem qua credidisti, ueteris peccati alicuius adhuc amore corrupas, & agnitiō Dei, quæ per nouam gratiā reuelata est, per delicta uioletur, dicente propheta: Mendaciū & non fides præualuit super terram: quia à malis ad mala transierunt, & me non cognouerunt, dicit Dominus. Vnde & beatus apostolus Ioannes paria testatur, dicens: Qui dicit se nosse Deum, & mādāta eius non custodit, mendax est, & in hoc ueritas non est. Et iterum: Omnis qui peccat, nō uidet Deum, nec cognouit eum. Et peccatū non in uno tantum mandatorū genere, sed in utroque consistit. Peccat quidem ille qui imperata neglexerit, sed plus peccat, qui interdīcta nō seruat. Sacrificia & uota reprobabuntur oblationū, nisi purus & sanctus fuerit animus offerētis: & immaculatā hostiam faciunt indignam præcordia maculata, dicente Domino: Si offers munus tuū ad altare, & illic recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersus te, relinque illic munus tuum, & c. Omni oblatione & hostia preciosior est obtemperantia mādatorū, dicente propheta: Ecce dico, obedientia melior est quæ uicima, & obauditio quæ adeps arietum. Et alibi: Initium bonæ uitæ, facere iussa, quæ accepta sūt apud Deum magis quam immolare hostias. Et alibi: Qui conseruat legē, multiplicat oblationē. Sacrificium salutare est, attendere mādatis, & discedere ab omni iniquitate, & propitiatiōnē litare sacrificij super iniustitia. Non nobis blandiri debemus in factis iustorū, si in prohibitorum transgressione peccemus, cum transgressionis crimē beneficium meriti tollat. Quod nō mei sensus assertio, sed utriusque testamenti exempla probant: ubi inuenimus etiā Dei amicos ob unius contemptus errorem, bonorū retrofactorum munificētiam perdidisse. Sic Adam cum diabolo facile credidit seducētī, post familiaritatē & colloquium Dei, unius pomi cupiditate superatus, perdidit paradysum: & quia per transgressionem unū habere præsumpsit, multa simul bona amisit. Sic uxor Loth post angelorū obsequia, contra interdīctū retrō respiciens, in figmentum salis repētē mutata est. Sic Sameias eadem die, qua mirabilia fecerat gratia propheta, à leone deiectus occiditur. Sic infelicissimus Iudas, post electionis meritū, post signorum gloriā, post Apostolicā dignitatem, exigue stīpis amore deceptus, cui tribunal promittebatur in cœlo, laqueo captus est in terra. Et ne nobis per alienarum solummodo rerū fraudulentiā periculum imminere putemus, reminiscamur Ananiā & Sapphiram, nō de aliena appetita pecunia, sed de sua timide erogata damnatos. Rogo post tot documenta & tot mortes, unde in nobis crescit impunitas delinquēdi? Quis hic præsumptionis spiritus, qui tātam in animo nostro operatur audaciā, ut cum sanctos homines de leuibz etiam culpīs uideamus esse punitos, & nos quotidie in maioribz & pluribus delinquētes, æternos in media damnatione fore credamus. Quanquam leue nunquā sit, Deum etiam in exiguo contemnere: qui non tantum ad qualitatem peccati respicit, sed ad personæ contemptum. Propter quod homini non solum intendendū est, quale sit quod iubetur, sed quantum sit ille qui iubet. Excludit hoc loco uulgaris illa sententia, qua mihi, suo iudicio religiosi, & qui sapientes sibi met uidentur, dicere solent: Sufficit nobis ut nō criminalia peccata & maiora faciamus, facilis est enim omisio minorū delictorum. Qui dum animali sapiētia occupant animas, spirituale intelligētiam & consuetudinem diuinę legis ignorant: quæ saepe peccatum ostēdit, quod nobis nō uidetur esse peccatum: & quæ illic pietatem facit, ubi nos opus impietatis ostēdimus. Saul & Iosaphat reges fuerunt populi Israel, & dum misericordiā his quos Deus oderat præstiterūt, Dei offensam in opere pietatis incurrununt. Econtrariō Phinees filij quæ Leui, gratiam Dei humana cæde, & suorū parricidio meruerūt. Vides quantum ab humanis sensibus per nostram imperitiā discrepat diuina sententia, ut nobis interdum cœlestis iudicis dispensationem nescientibus, iniusta uideantur, quæ per causarum scientiam iuste satis & recte facta probantur: Rursum ea quæ nostro iudicio bona probant, apud Deū plerumque reprobata & ingrata uidentur. Quis hodie patris Abraham exemplo, innoxium uolens filium trucidare, humano iudicio non credere infans? Econtrā quis in tactu arce diuinæ imitatus Ozam, hominum sententiā damnare? Episcopus Ephesiorum, angelus in Apocalypsi nuncupatus, qui causa nominis Christi passionum multarum merita intra conscientiam retinebat, quia in ipsis

passionibus

passionibus à primo conuersationis feruore tepuerat cum calorem paululum temperasset, ad penitentiam reuocatur, dicente scriptura: Noui opera tua, & patientiā tuam: & quia potes sustinere malos: sed habeo aduersus te pauca, quia charitatem tuam pristinam reliquisti. Memēto unde excederis, & age penitentia. Consideremus quantum casus sit temerē contemnentis, cum tanta ruina esse dicat in negligentia obsequentis: uel quā damnationē excepturos credimus esse in deuotos, eū tantam reprobationē deuotos exceperit? Tepidum discipulū nō amat Christus. Qui uult meus discipulus esse, ait, abneget semetipsum sibi, & tollat crucē suā & sequat me. Oportet uos per multas tribulationes introire in regnū cœlorum. Beati estis cū uos maledixerint hominēs, & persecuti fuerint, & dixerint omne malum aduersus uos: gaudete & exultate, quia merces uestra multa est in cœlis. Futuræ uitæ gloriā, præsentis uitæ incōmodis comparatur. Christianis uexilla crucis sunt delicia: trophæa nostrę uitę non pompis, sed miserijs reportantur. In nostra classe uiri fortes opprobria sciunt portare, non munera. Paupertati non nobilitati, futurorū beatitudo promittitur. Retrahit quidem uerecundia senatorē, ne sequatur pauperē Christū, sed audiat à Christo: Qui me confusus fuerit, & mea uerba in generatione hac adultera & peccatrice: & filius hominis cōfundet eum in gloria patris sui cum angelis sanctis. Turpe est inter parentes senatores atque gramaticos, scholasticum, pro Christo uoluntaria humilitate deiectū, uerbis simplicibus esse cōtentum. Displicet amicis si post ambitiosū habitus cultum, plebeia & ignobilia indumenta mutantur. Sed si hominibus placere uellem, ait Apostolus, Christum seruus non essem. Et propheta in Psalmo: Quoniam Deus distulit ossa eorū, qui hominibus placent: confusi sunt quoniam Deus spreuit eos. Quantum bona est humana offensio, per quam inuenitur seruitus Christi: tantum pernicioza est amicitia quæ Dei præstat offensam, sicut scriptum est: Qui uoluerit amicus fieri huius mundi, inimicus Dei constituetur. Dicat unusquisque quod uelit: ego interim de me pro sensus mei paruitate iudicauī, melius esse cōfundi coram peccatoribus super terram, quæ coram angelis sanctis in cœlo, uel ubicūque iudicium suum Dominus uoluerit demonstrare. Esaias uir in sua gēte nobilissimus, qui ser cer regis Ezechia fuisse refertur, iussu Dei deposito cilicio nudus incedit: nec tā arduū præcepti pudore deterritus est, quo minus Dei imperiū sequeretur: quia nihil honestius esse homini, quæ creatori suo parere iudicabat. Ioannes quoque Baptista, nobilis & in carne & in spiritu natus: cilicium à pueritia in habitum, & locustas elegit in cibum: qui nec peccati conscientia, nec paupertatis inopia, ad huius gloriā oneris, sed sola futuri seculi beatitudine trahebatur. Apostoli iam sperant, & adhuc stulti & inutiles & tenuis fidei arguuntur. Non sunt condignæ passionis huius temporis ad futurā gloriā, quæ reuelabitur in nobis. Inde Paulus oculo mentis futura cōtemplans, dicebat: Quis nos separabit à charitate Christi: tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an periculum, an gladius? Illos pericula non separant, nos uoluptates. Illi catenas baiulant innocentes, nos aurū circūferimus criminosi. Illi in carceribus uincti, nos in triclinijs delicati. Illi in neruo positi Deū puro corde & sincera cogitatione laudantes, nos in ipsa forte Ecclesia de forensibus calumnijs cogitamus: & cū omnibus æqualiter legis data sit gratia, gehēna seu cœli regna promissa sint, alij de diuitijs, alij de uirtutibus meditantur. Cumque dictū sit generaliter omnibus: Dominū Deū tuū adorabis & illi soli seruiēs: alijs innocentiā, misericordiā, castitatem, ieiunio, Deo fideliter & sine cessatione seruiētibz. nos nobis aduersos, quibus seruire uolumus eligimus. Siquidē iuxta Euangelij sententiā: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Et reuera si amator pecuniæ sum, si gloriā, si superbiam, si ambitiosū aut pompam: dum illi omne sitū meæ uoluntatis impēdo, Domino seruire nō possum, quia duobus dominis neminē seruire posse, scriptū est. Nō estis uestrī: dicit Apostolus. empti em estis precio magno: glorificate & portate Deū in corpore uestro. Clemētē Spiritus sanctus nostro iure nos conuenit, sciens hoc in usu publico apud omnes homines custodiri: ut tāto seruus in opere domini esset cautiōr, quanto maiore esset peculio comparatus: ut intelligamus quæ strenui esse debeāt in opere Dei qui redempti sunt sanguine Christi: uel quæ criminosi debeant iudicari, qui cū sciant pro precio suæ salutis Christi sanguinē datum, alteri qui nihil præstitit, magis prebeant seruitutem. Rogo quo pudore obsequij aut laboris sui mercedē sperabit in cœlo, cuius fuerit sollicitudo omnis in terra? Mercenarius seculi non potest accipere premiū Christi. Omnis miles in castris iure sperat annonam, qui fortiter in prelio pro ciuibz laborauerit. Dignus quidē est operarius mercede sua: sed & hoc dignum est, ut inde premiū operis accipiat, ubi totius operam laboris impēdit. Nemo militās Deo, implicat se negocijs secularibus: ut placeat ei, cui se probauit, Apostoli uox est. Vnde satis timeo ne forte in illa retributionis die, qua ante tribunal Christi unicuique secundum sua facta reddendum est: his qui in terrenis magis negocijs, quæ in cœlestibus laborauerūt, iusti iudicis responsione dicatur: Ite si potestis, & illi ubi tota deuotione seruiistis, mercedem uestrę seruitutis exigit. Talis causa est uirginū de Euangelio quinqz stultarū, quę dum sollicitudine seculariū uanitatū, se contra professionis suę ordinem occuparunt: oleum unde uerum lumen accendere nō habentes, in tenebris remanserūt. Sed dicit aliquis: Ista exēpla ad paucos pertinet, quos Deus ad hoc peculiare officium delegauit, quia scriptum est: Multi sunt uocati, pauci uero electi. Hoc promū quærere

Hier. to. 4

f ate &

à te & audire uolo, quisquis es qui ista proponis, si ipsius Dei electio est, cuius est & uocatio, quid uoluit plures uocare, qui paucos de pluribus erat electurus: Certè de duobus uocatis illum uis ita re, quem Deus electione statuerit: & illum cõtra cadere, quem Deus electionis uirtute nõ muniat. Quod si ita est, nec bona ad nos pertinent hac ratione, nec mala: & sic erit, ut nec culpa pœnã habeat, nec benefacta laudentur. Sed ad hæc respondit Apostolus: Si ita est, quomodo Deus iudicabit hunc mundum? Deinde si quos dicit electos, solos sanctos existimas, qui uocati sunt, reprobos dicit: quomodo idem apostolus Paulus in epistolarum suarum principijs uocatos sanctos uocat, sicut in fronte codicis ad Romanos loquitur, dicens: Omnibus qui sunt Romæ in charitate Dei uocatis sanctis. Si pro paucis passus est Christus, iustum est ut pauci mandata Christi custodiant. Si autem indiscretè omnes qui credimus, sacramentum in baptismo passionis accipimus: si omnes æqualiter renunciamus diabolo & mundo: si omnibus haud rectè uiuentibus gehennæ pœna promittitur: omnes debemus eadem diligentia & cauere prohibita, & explere præcepta. Scimus quidem multas esse apud patrem in cœlestibus mansiones. Sed mansionum iusticia iustiores mansiones differre: sicut & stellæ stella dixit Apostolus esse clarior. Sed stellæ cum stella, nõ lapidẽ cõparauit: quia terrenus lapis inter cœlestes stellas esse nõ poterat: sicut nec peccator inter iustos in regno cœlorum. Sed sunt quidam gradus gloriæ inter iustos in cœlo: sicut & inter peccatores gradus pœnæ. Sed sicut alia, eum qui fratrem fatuũ dixerit, alia eum qui racha, tormenta cruciabunt: ita & in regno, alia Paulum apostoluũ, qui ut alios saluos faceret, omnia omnibus factus est: alia eũ qui se uix edificare potuit laicum gloria manebit. Sed utinã contentiã paucos esse, qui Dei mãdata custodiunt: uerum timeo, quia pauci sunt, qui Dei credant in ueritate iudicium. Ecce si umbrato repente de cœlo solis claritas nostris aspectibus, denegetur: & productis in nostram humilitatẽ nubibus, pluuie terris immineant: si cõmotis ut affolet elemētis in rotam sui currus tonitrua concitent: & hinc inde fulgurũ facula palpebris terribiliter obiecta coruscet, quanquã in consuetudine ista cõtingant, paueamus, cõtemiscimus, & proni ad terrã deposita superbia ceruices submittimus. Quid faciemus in illa die miseris: quando reuoluto cœlo cum angelicis uirtutibus, igneus Dominus totus adueniet: quando cadentibus desuper stellis, sol in tenebras, & in sanguinem luna mutabitur: quando montes sicut cera liquefcent: quando terra ardebit, & arefcent flumina, & maria siccabuntur: & contra rerum naturã cõsumpto diuinitus humore, ariditatẽ in aquis ignis operabit: quando peccatores dicent montibus, Cadite super nos: & collibus, Tetige nos? Quando uocabunt homines mortem, & uocata non ueniet: quando discrimina uertent in uota, & quod semper oderunt homines, concupiscunt: quando illud implebit tempus, quod lugubri Hieremias prædicit affectu, dicens: Respedi in terram: & ecce non erant luminaria. Vidi montes, & ecce erant tremētes, & uniuersi colles turbati. Intendi acie, & ecce non erat homo: & omnes uolucres cœli pauebant. Vidi & ecce Carmelus desertus, & omnes ciuitates succēsa igni à facie Domini & à facie iræ indignationis eius: & interierunt uniuerfa. Verum ne ex suggestione diaboli hæc ad terrorẽ, nõ ad ueritatẽ dicta crederentur: de præteritis futura probantur, quando talia in diluuiõ, in Sodomis, in Ægypto, in Hierosolymis sæpe ob delicta hominũ facta referuntur. Et Apostoli qui hunc horrendũ diem impijs & peccatoribus præuidere meruerunt, humiles erant mortuos suscitantes: & nos supra omnes erigimus, qui peccando quotidie nosmetipsos occidimus, nõ respiciētes in nobis flebilem infirmamque naturam, quæ nec in aduersis fortis est, nec in prosperis aliquando secura. Si intemperatè cibis sumptus aut immoderatè potus acceptus, leuẽ corpori febriculã cõcitat, deijcimus animum, affligimur, suspiramus: nulla cura tũc est seculi, nulla uillarũ: nemo de patrimonio cogitat, nemo de foro: omnes calumniã, omnia lucra in periculis corporis cõquiescunt. Curritur ad medicos, et pro remedio carnali promittunt munera, aurũ, argentũ: interdũ etiam mancipia tradunt, & penè totũ patrimoniũ aut negligit, aut donatur, ut cõsuletur uitã quandoque periturã: & pro æterna salute omnis admodũ homo negligens est, omnis auarus. Illic omnis frugalitas largitoris, animi tenacitate cõstringitur, ubi promptior uoluntas & copiosior largitas deberet operari. Et cũ scriptura dicat: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt: nos sic mundana concupiscimus, sic amamus, quasi aliquid nascentes intulerimus in seculũ, aut recedētes de seculo nobiscum auferre possimus. Nemo ad breuitatẽ temporis, nemo ad naturã respicit cõditionem, nemo considerat, nemo retinet uana esse omnia, quæ aliquo fine clauduntur. Si autem cõtingerit, ut inter cæteros languidum uisitant, aut clericus, aut sacerdos, aut etiã laicus Dei seruus adueniat, rogatur ut oret: & qui sæpe pro nihilo contemptus fuerat, necessitatis tempore supplicat, ut precibus suis cõmeatum uitæ longioris obtineat. Sic causa discriminis, quæ uicina timetur, dum despecta eliguntur, & preciosa ueliscunt, uitã illius quæ post mortẽ permutatio figuratur: ubi iam & Lazarus pauper recipit in requiem: & diues in hac uita pomposus uexari fert in pœnis. Et cum sic Dominus, aut sanctorum motus oraculis, aut creaturæ suæ beneficio, aut medici arte cõferta misericordia restituat sanitatẽ, citò succedente obliuione, in cõtrarium omnia permutant. Timor in insolentiam, gratia uertit in contemptum: & quasi nihil unquã incommodi senserimus, aut qui reuocare cursus ad talia non uolumus, rebellamus

rebellamus, efferimur, & concessum ad pœnitentiã uitæ spacium negligimus: nec pœnitendo pristina lachrymis peccata diluimus, sed peccata nõ pœnitendo cumtilamus. Legamus Esaiã propheta, & necessariũ Ezechia regis aptũ huic causæ quaramus exemplum: cui morituro anni quindecim ad superiorẽ uitam proprijs fletibus, & propheta precibus augmentur. Quiq; accepta tanti muneris gratia, non peccatis, non uoluptatibus, non delicijs, sed soli Domino indultũ uitæ spacium, humilis & sanctus exhibuit. Verum, quia tibi honorabilis & dilectissime parens, per nouã gratiam omnis lachrymarũ causa deterfa est, age, caue, curre, festina. Age, ut in spiritualitate proficias. Caue, ne quod accepisti bonũ incautus & negligens cultos amittas. Curre, ut non negligas. Festina, ut celerius cõprehendas. Siquidem Paulus iam Christi catenã pro Euangelij annunciatione circumferens, nondũ se cõprehēdisse dicebat, quamuis hora sexta, hoc est, mediã ætate Domini uitæam operaturus, quasi feruidus opifex & fidelis, aliorum longã dubietatem languidumque uinceret tempore. Dum tempus habemus seminemus in spiritu, ut messem in spiritualibus colligamus. Nec attendamus ad paleas: quas uentilabrum Christi continuo separabit à tritico, donec qui uenturus est ueniat: & iuxta propheta uaticinium discernatur inter iustum & iniustum, & inter seruientem Deo & non seruientem. Sicut & alibi Dominus dicit: Ecce qui seruiunt mihi epulabuntur, uos uerò esurietis. Ecce qui seruiunt mihi lætabuntur, uos autẽ contristabimini. Non uos inertes, uindictæ dies & retributionis inueniat, qui imminens ac uicinus esse, & seculi ruinis undiq; cõcurrentibus, & scripturaru cõtestatione probatur. Cõsideremus quod in hac terra hospites sumus, & peregrinorum more pro diebus nouissimis habitamus. Vos enim de hoc mundo non estis, dicitur nobis. Quid ergo in aliena satagimus? quid turbamur? Nemo in deteriori & extranea patria plus eligit possidere, quã in sua. De his tantum sollicitudinem habere debemus & curam, quæ nobiscũ transferre possumus. Ambiant terrena gentiles, quibus cœlestia non debentur. Concupiscant præsentia, qui futura non credunt. Christianis diuitia & hæreditas, sit diuinitas Christi. Nec enim debent a grè ferre, quasi minus à cæteris habeant, qui autorẽ omnium per ceperunt. Superest ut acceptũ in corde Deum honorent obsequijs, operibus colant, sermone semper & cogitatione fateantur: ut in aduentu eius, non cum contumacibus & cõtemporibus puniantur, sed cum sanctis & Deum timentibus coronent. Hoc sanè prudentiã tuam precor, ne me putes hæc superstitionis alacritas persuasione dictasse. Ego te Christianũ uolo esse, nec monachũ dici, & uirtutẽ propriã laudis possidere magis quã nomen alienum. Quod frustra à Latinis in turba cõmoratibus imponitur, cum à Grecis solitariẽ uiuentibus legitime deputetur. Accipe ergo fili sermonem nostrum, ea simplicitate & ueritate qua diximus. Quia non querimus hominum gloriã, Deus testis est, nec ad hoc loquimur, ut humanas amicitias aucupemur, ne nostræ adulationis sermone, & nos & alios decipiamus: nec ut nos apud homines aliquid uideamur, sed ut apud Deũ homines magna mereantur. De questionibus autem tuis, ut pace tua loquar, quia turbulentius proponebas, ego simpliciter respondere nolebã: quia bellanti dexteram pacis dare non poteram, licet etiam præposterum fortè uideatur, inde aliquid in fine epistolæ retrahere. Sed quoniam apud Christianos, non tam ordo queritur, quã profectus: pauca quæ tibi reor fore necessaria, credidi subnectenda: donec de cæteris, quæ ut assolent, te mouent, præsens si iusseris cum præsentẽ, remota omni animositatis cõtentione tractemus. Dixisti enim, ni fallor, hoc iure te mala malis reddere, & cum iurantibus iurare debere: quod aliquando iurauit Dominus, aut mala malis restituit. Scio primum non omnia nobis cõuenire seruis que Domino cõueniunt, ne in cõparatione famulorũ, Domini uideatur iniuria. Alioquin forsitan reclamare incipiamus: Cur non de uirginibus, sed de mulieribus generamus? Aut cur mortui nostri die tertia non resurgunt? Iurauit, scio, sæpe Dominus, qui nos iurare prohibuit: nec statim ex hoc temerè blasphemare debemus eum, qui alios ueritẽ quod ipse faciebat: quia dici nobis potest, Iurauit Dominus quasi Dominus, quem iurare nemo prohibebat: nobis quasi seruis iurare nõ licet, qui Domini nostri lege iurare uetamur. Verum ne in eius exẽplo scandalũ patiamur, ex quo tempore iurare nos noluit, nec ipse iurauit. Et qualiter de iuramentũ causa breui sermone satisfactũ est, ita etiam ad uindictã negocium huic eundem sensum faciliẽ prospicis posse sufficere: quia aliud nũc tempus gratiæ, in quo plenitudo perfectionis aduenit: aliud fuit legis, aliud prophetarũ, dicente Domino: Audistis quia dictum est antiquis ne occideret: ego autẽ perfectiora præcipio, quæ in ordine Euangelij digesta suo loco lector inueniet. Ex quo enim filius Dei, filius hominis factus est: ex quo uetus fermentum Iudaicæ traditionis, est factum noua conspersio: ex quo agnus non in figura sed in ueritate comeditur: ex quo secundum Apostolum uetera transierunt, & facta sunt omnia noua: ex quo iustum est imaginem terreni hominis deponere, & assumere formam cœlestis: ex eo cõmortui uiuimus, & uirtutibus cõsurreximus in Christo.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

NE pilum quidem Hieronymianæ dictionis habet hæc epistola, nec ullum uestigium pectoris illius. Quamquam uidetur hominis esse p̄ij, nec indifert. Forsitan Augustini aut Bernardi. Certè cuius cuius est, Hieronymi non esse, clamat ipsa.

Hier. to. 4

f 2 DE TRIBVS

Rels quodammodo uirtutes Dei assumens propheta, fortitudinem, sapientiam, atque prudentiam, unicuique earum propria opera distribuit. Fortitudinē terram, sapientiam orbem terrarum, prudentiam cœlum. Audi quippe scripturam ordinem: Dominus qui fecit terram in fortitudine sua, & erexit orbem in sapientia sua, & in prudentia extendit cœlum. Et nos igitur in nostra terra (dictum est quippe ad Adam, Terra es) necessariam habemus fortitudinē Dei, quia absque ea impossibile est nobis id exequi, quod carni repugnat. Cum autem mortificata fuerint membra supra terram, tunc parent spiritus uoluntati. Si quidem iuxta Apostolum: Spiritu gesta carnis mortificantur: Dominus autem fecit terram in fortitudine sua. Si autē ad hanc terram uenias, & consideres id quod in Iob scriptum est, iuxta emendatissima tamen exemplaria, quomodo statuerit eam super nihilum: inuenies fortitudinem Dei in medietate mundi, terram liberam sustinere. Veniam ergo ad orbem terrarum, qui Græcè *οἰκουμένη* nuncupatur, id est inhabitata. Scio animam inhabitatam, scio desertam. Si enim non habet Deum patrem: si non habet filium dicentem: Ego & pater uenimus ad eum, & mansionem apud eum facimus: si non habet spiritum sanctum, anima deserta est. Habitata autem est, quando plena est Deo patre, quando habet Christum filium & Spiritum sanctum. Verum hæc differēter & uariē in scripturis dicuntur: in anima hominis Patrem & Filium & Spiritum sanctum commemorari, nam & David in Psalmo cōfessio nis tres spiritus postulat, dicens: Spiritu principali confirma me: spiritum rectum innoua in uisceribus meis: Spiritum sanctum tuū ne auferas à me. Qui sunt isti tres spiritus? Principalis spiritus, pater est rectus spiritus, Christus est: Spiritus sanctus, Spiritus sanctus est. Hoc in approbationē eius rei diximus, quod habitata, id est, orbis terrarum, in sapientia Dei fabricata sit. Sapientia quippe auxiliabitur iusto, super decem ciuitates habētī potestatem. Sapientiam autem & disciplinam qui abijcit, infelix est, & uana est spes eius, & labores eius insensati & sine fructu, & inutilia opera eius, ait sapientia, quæ titulo inscribitur Solomonis. Idcirco quanto possumus labore nitamur: ut habitata nostra, sapientia Dei erigatur. Cecidit quippe & de sublimi corruit, ueniētibus nobis in locū illum miseriarum. Cecidit habitata nostra, postquam peccauimus, iniūstē fecimus, iniūstē egimus, impiē gessimus, & post ruīnam indiget erectione. Si autem non uis ista sententia adduci, cōmunem totius orbis queramus ruīnam, & post casum eius consequenter Deus erigens prædicet. Quicumque est in orbe isto, ante erectionem cecidit. Si autem cecidit, consequenter erigendus fuit: nemo quippe sine casu subleuatur. Si autem erectus est, uideamus quæ ruina præcesserit. Omnes corruit: mus per peccatū in orbe terrarū. Et Dominus qui erigit elisos, eleuauit nos iacentes. In Adam omnes morimur: atque ita corruit orbis terrarum, & indiget erectione, ut in Christo omnes uiuificemur. Igitur duplicem intellectum de orbe tradidimus. Vnum, quomodo singulæ animæ, aut habitatae sint, aut deserta: alterum quomodo uniuersus orbis pariter ceciderit. Et in sua prudentia extendit cœlum. Non fortuitō prudentia in cœli extensione assumpta est. Inuenies & in proverbijs dictum: Dominus sapientia fundauit terram, præparauit autem cœlos prudentia. Est ergo aliqua prudentia Dei, quam nolo ut extra Christum requiras. Omnia quippe quæ Dei sunt, Christus est. Ipse sapientia eius, ipse fortitudo eius, ipse iusticia, ipse sanctitas & redemptio, ipse (ut ad præsens ueniam) etiam prudentia. Sed cum sit idem in subiacenti, pro uarietate sensuum, diuersis uocabulis nuncupatur. Aliud significat sapientia, aliud iusticia. Quando enim sapientia dicitur, disciplinis te diuinarum humanarumque rerū instituit. Quando iusticia, distributor & iudex meritorum significatur. Quando sanctitas, illa uirtus describitur, quæ credentes Deo, efficit sanctos. Ita ergo & mihi prudentiam eius intellige, cum doctrina est, & demonstratio bonarum aut malarū rerum, siue neutrarum: atque in hunc modum extendisse nunc dicitur cœlum in prudentia sua. Quomodo autem extendatur cœlum, extendente id prudentia, audi: quoniam non extendit uerba nō attendentis. Asserit quippe extensionem quandam esse uerborum similiter, ut nunc dicitur cœli: iuxta illud quod in alio loco scriptum est: Qui extendit cœlum ut pellem. Extēditur autē & anima nostra, quæ prius fuerat contracta, ut possit capax esse sapientia Dei. Verum ut ad propositū reuertamur, diximus de eo, quod prudentia cœlum factum sit: & nunc affirmamus eos, qui cœlestem hominem portant, esse cœlestes. Si enim ad peccatorem dicitur: Terra es, et in terram ibis: quare non dicatur ad iustum, cuius est regnum cœlorū: Cœlum es, et in cœlum ibis? Aut si propter *γῆν*, id est, terram, dicitur ei qui portat imaginem, *γῆν* id est, Terra es, et in terram ibis: cur propter cœlestem, ei qui imaginem cœlestis portat, non conuenit dici: Cœlum es, et in cœlum ibis? Vnusquisque autē nostrum, aut cœlestia facta habet, aut terrena. Si terrena facta sunt, ad cognatam sibi terram deducunt eum, qui thesaurizat ea in terra, et non cœlo. Rursumque hæc quæ iuxta uirtutem gesta sunt, thesaurizatorem suum appropinquantem sibi ad cœlorum regiones subuehunt. Et eduxit nubes ab extremo terræ. Istiusmodi disputatio in Psalmo nuper incidit, et dictum est à nobis, quomodo Deus eduxerit nubes ab extremo terræ: quod quidem nunc cogimur rursus tractare, ut hi qui au dierūt, plenissime eorū quæ scūt remiscantur: et hi qui aut non interfuerūt, aut obliuati sunt, contextum sermonis agnoscant, quem tūc prout ualimus exhibuimus. Diximus autem sanctos esse

nubes

nubes. Etenim hoc quod scriptum est: Veritas tua usque ad nubes: nō potest referri ad inanimales nubes, sed ueritas Dei usque ad illas nubes est, quæ audiūt mādātū Domini, & nouerūt quo pluias deferant, & à quibus eas suspendant. De his nubibus dictum est: Et mandabo nubibus meis, ne pluant super eam imbrem. De his enim quæ ex densato aere consistere dicuntur, si nō fuerit pluuia nō precipit Dominus ne pluant super uineam, aut super quancunq; regionem, imbrem, sed omnino non apparent, ut in tertio Regum libro legimus, quādo in tempore siccitatis nubes nulla apparuit, & postea iuxta prophetiam Heliae futuræ pluiæ signū in uestigio hominis ostensum est, atque ita post nubem cōglobatam, imber descendit ad terras. Istis uerō quasi subsistentibus, nebulis, iubetur pluiam continere, cū indigna fuerit anima imbre cœlesti, & dicitur: Mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem. Itaque unusquisque sanctorū nubes est. Moyses nubes erat, & quasi nubes loquebatur: Attendite cœli quæ loquar, & audiat terra sermones ex ore meo. Expectentur ut pluuia uerba mea, & descendant ut ros eloquia mea. Si non fuisset nubes, nunquā dixisset: Expectentur ut pluuia uerba mea, & descēdant ut ros eloquia mea. Quasi nubes dicebat, ut imber super gramen, & pruina super fœnum, Quia nomen Domini in uocauit. Similiter & Esaias, ut nubes loquebatur: Audi cœlum, & auribus percipe terra, quia Dominus locutus est. Et quia nubes ipse erat, & sciebat alias nubes comprophetantes sibi, ideo uaticinans aiebat: Mādabo nubibus ne pluant super eam imbrem. Si autem iā didicimus qui sint nubes, uideamus quomodo Deus educat nubes ab extremo terræ. Ait saluator: Qui uult in uobis esse primus, sit omnium nouissimus. Seruauit hoc mandatum Paulus, & fuit nouissimus in hoc mundo, dicens: Puto enim Deus nos Apostolos nouissimos ostendit, quasi mortificatos: quia spectaculum facti sumus mundo, & angelis & hominibus. Si quis ergo sanctus custodiens præceptū Domini saluatoris, factus fuerit in hac uita nouissimus, iste fit nubes. Et eduxit Deus nubes, non à finibus terræ, non à consilijs, nō à diuinitatibus, sed ab extremis terræ. Beati enim pauperes, quoniam uestrum est regnum cœlorum. Vides quomodo ab extremis terræ educat Deus nubes & corporeas nebulas? Propterea si uolumus nubes fieri ad quas peruenit ueritas Dei, nouissimi omnium fiamus: & tam affectu quæ opere dicamus: Puto enim nos Deus Apostolos nouissimos ostēdit. Quod si non sum Apostolus, licet tamen mihi fieri extremum, ut educēs nubes ab extremo terræ, educat & me, & fulgura in pluiam faciat. Aiunt naturalium causarum scrutatores, quia fulgura ex nubium collisione generentur, more silicū duriorum: quos cum cōploferis, id est colliseris sibi, medius ex his ignis extritus elabatur, atque ita cum fulgore pariter & tonitrua mugire: tonitruo, scilicet sonitū indicante cōcursum, & fulgura excussū luminis claritate. Si intellexisti exemplum, considera nunc nubes rationales. Moyses nubes erat. Iesus Nauē nubes erat. Isti si secum colloquant, ex sermonibus eorum fulgura micant. Hieremias & Baruch nubes erant: sermone inuicem, & uidebis rutilare fulgura. Potes & tu ipse de scripturis sanctis in hunc modum nubium inuenire concursus, ex quibus ignes emittantur. Ut autem & ad nouum testamentum ueniamus: Paulus & Siluanus duæ nubes in unum cōuenerunt, & ecce totū mundum epistolæ eorum fulgor illuminat. Fulgura & pluiam fecit, & eduxit uentos de thesauris suis. Ergo ne hi uenti qui super terram perflant, in thesauris Dei sunt, & non horum natura manifesta est, quomodo & qua ratione subsistant: Sed sunt quidam uentorum thesauri, thesauri spirituum, spiritus sapientia & intellectus, spiritus consilij & uirtutis, spiritus fortitudinis, scientia & pietatis, spiritus timoris Domini, fortitudinis, dilectionis & charitatis. Potes & ipse de scripturis hos uentos congregare, & istorum spirituum inuenire thesauros. Vbi sunt isti thesauri? Vtiq; in eo in quo sunt omnes thesauri scientia & sapientia absconditi. In Christo sedem habent: inde oriuntur hi spiritus, ut alius sapiens sit, alius fidelis, alius eruditus, & alius quodcumque donorum Dei possideat. Alij enim per spiritum datur sermo sapientia: alij sermo scientia iuxta eundem spiritum: alij fides in eodem spiritu. Eduxit ergo nubes ab extremo terræ, fulgura in pluiam fecit: & eduxit uentos de thesauris suis, & nos iuxta misericordiam Dei ad hos thesauros occurrendos putamus. Et quia plures sunt thesauri, forte iuxta ordinē resurgētium erit & requies in thesauris Dei. Quod autem dico, istiusmodi est: resurrectio mortuorum in quibusdam ordinibus futura est. Ait quippe Apostolus: Vnusquisque autē resurget in suo ordine, & non ut libet miscentur ordines resurgētium. Alius ordo erit in illo & in illo thesauro Dei: alius ordo in alio & in alio thesauro Dei. Isti autem omnes thesauri unum habent thesaurum, in quo sunt omnes thesauri sapientia & scientia absconditi. Et quomodo possideo unam preciosissimam margaritam per plures alias margaritas: sic uenio ad thesaurum thesaurorum, & Dominum dominorum, et regem regum, cum dignus fuero spiritibus in Dei thesauro commorantibus. Eduxit enim uentos de thesauris suis, infatuatus est omnis homo à scientia. Si omnis homo infatuatus est à scientia, et Paulus homo est, Paulus infatuatus est à scientia. Ex parte enim, ait, cognoscimus, et ex parte prophetamus. Infatuatus est à scientia, uidens per speculum et in enigmate, portiuenculam quandam uidens, et sic expedire dicere, spilius quoque portiuenculæ partem minimam recognoscens. Econtrario autem intellige quid sit: Infatuatus est omnis homo à scientia. Comparatione peccatorum Hierusalem, Sodomorum peccatorum

Hier. 10. 4

f 3 catum

catur iusticia est: iustificata est enim ait, Sodoma ex te. Quomodo enim non habent iusticiam Sodomorum peccata per se, sed ad collationem maiorum scelerum iustificantur sic e contrario scientia Pauli ad illam coelestem scientiam, ad illum consummatum electionis intellectum, stultitia reputatur. Infatuatus est idcirco omnis homo a scientia. Tale quiddam Ecclesiastes, ut arbitror deprehendens effatus est: Dixi, sapiens efficiar, & ipsa elongauit se a me longius quam erat, & alta profunditas, quis inueniet eam? Volumus quiddam audenter licet dicere: quoniam hoc quod descendit in mundum euacuauit seipsum, ut euacuatione eius mundus compleretur. Si hoc autem quod descendit in mundum euacuauit se, euacuatio ipsa insipientia est, quoniam quod fatuum est Dei, sapientius est hominibus. Si ego dixissem fatuum Dei, quomodo aucupes sermonum meorum, & semper dediti ad criminandum, uenenatas in me linguas uibrarent? Nunc uero Paulus sapiens, & potestatem habens Apostolicam: ausus est dicere omnem sapientiam terrenam, quae in se, quae in Petro, quae in ceteris Apostolis erat, quae in istum mundum descenderat, stulticiam esse Dei. Ad comparationem quippe illius sapientiae, quam terrenus non capit locus: ad illam sapientiam quae coelestis est, quae mundi limitem excedit, hoc quod descendit ad homines fatuum Dei est. Verum id ipsum fatuum Dei, sapientius est hominibus. Quibus hominibus? Non utique stultis, sed sapientibus: dicas licet, sapientes huius seculi, siue principes, siue uates. Istis sapientibus seculi, hoc quod nos exposuimus fatuum Dei sapientius est. Mirabile quiddam uolumus inferere: quoniam sapientia mundi stulticia est apud Deum: & infatuauit Deus sapientiam mundi, non in sapientia sua infatuauit mundi sapientiam, ut esse stulticia arguat. Neque enim dignatur sapientia Dei ad mundi sapientiam conuincendam tota descendere, sed potius modicum, hoc est in carnationis sacramentum. Quid necessarium fuit, quod fatuum Dei erat, ut hoc paruo & fatuo Dei, infatuaret seculi sapientia? Non enim ualebat seculi sapientia magnitudinem in se uentis sapientiae sustinere. Verum exemplum interponam: ut perspicue possit intelligi, quomodo fatuum Dei, stultam fecerit sapientiam mundi. Fingamus paulisper me, qui aliquid peritor nosse, cum insipiente aliquo & inerudito conferre sermonem, qui nihil intelligat, nihil acutè disputationis interroget: nunquid opus mihi est ad istius stulticiam coarguendam dialecticae artis caliditatem, & profundorum sensuum acumen adhibere? Nonne ad unius sermonis in actum uilis & modici, qui tamen illius intelligentiae uideatur acerrimus, fatuum eum & insipientem esse conuincam? Sic igitur ad mundi sapientiam stultificandam, non est opus sapientiam Dei descendere, & cum ea colluctari, quae deorsum est sapientia, sed sufficit fatuum Dei: quoniam sapientius est hominibus, & infirmum Dei, fortius est hominibus: & omnia contraria saluator meus & Dominus assumpsit: ut contrariis dissoluat contraria, & confirmemur ab infirmitate eius, & sapientes efficiamur a fatuo eius, & in hoc introducti possimus ascendere ad sapientiam & uirtutem Dei Christum Iesum, cui est gloria & uirtus & imperium in secula seculorum.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Totus huius epistolae stylus sic abhorret ab Hieronymiano, ut non dubitem negare Latinum fuisse qui scripserit, sed Graecum. Resipit enim sermo totus Graecitate quandam, & balbutiem hominis in aliena lingua uersantis, id quod ipse propemodum testatur, cum ait: Latino utens eloquio. Quorsum enim attinebat Hieronymum praefari Paulam & Eustochium se Latine uelle scribere, cum quicquid scripsit, Latine scripserit? Deinde cum addit, Infantium more balbutientium, qui quaecumque audierint, fari gestiunt: cum necdum possint ad plenum uerba formare: nonne palam indicat sese tentare sermonem peregrinum, in quo parum sit exercitatus? quod etiam si non fateatur, ipsa tamen dictio praefert. Nec enim usquadeo eloquentiae suae fuit ignarus Hieronymus, praesertim id aetatis, ut se balbutienti infantulo fuerit comparaturus. Pro nobis faciunt & illa, quae paulo superius praecedunt: Qui uobis dudum tractatibus loqui consueueram, ut nouo loquendi genere, exhortationis gratia, &c. An hoc scripti genus nouum Hieronymo? An non scripserat in exhortatorio genere permulta, cum ad diuersos diuersa, tum ad Eustochium librum de uirginitate? Quod autem omnino genus eloquii nouum erat Hieronymo? Si diuinare licet, suspicor esse Sophronij, quem in Catalogo scriptorum testatur fuisse uirum apprimè doctum, sed Graecum. Is adhuc puer conscripsit laudes Bethlehem, ac iam grandis insignem librum de subuersione Serapis. Multa D. Hieronymi opuscula eleganter uertit in linguam Graecam, Librum de uirginitate ad Eustochium, Vitam Hilarionis monachi, psalterium & prophetas, quos Hieronymus ex Hebraica ueritate uerterat Latine. Vidimus ipsi librum & de claris scriptoribus, ab eodem Graeco sermone traductum, unde rursus Latina deprauatissima correctae sunt. Errorem autem inscriptionis hinc apparet ortum fuisse, primum quod dicitur ad Paulam & Eustochium, ad quas multa Hieronymus. Deinde quod quaedam conueniunt hic cum his quae in Paulae epitaphio postea scripsit Hieronymus, de uagitu pueri, de angelis canentibus: sicut admonuimus eo loco. Quasi uero non plures alij scripserint ad nobilissimas mulieres, quae admodum aliquot locis testatur & Hieronymus: aut quasi mirum sit Sophronium scisse, quod scripserit Hieronymus, cum apud eum ut apparet uixerit. Nec hanc usquam citat Hieronymus, nec uerisimile

A simile est illum uirum Paula scripturum fuisse de uisione angelorum, & similibus, quae de mortua deum prodidit. Verum quid ago tot argumentis, cum stylus omnibus modis longe lateque dispans, abunde satis sit argumentis?

AD PAULAM ET EUSTOCHIVM, DE ASSUMPTIONE BEATAE MARIAE UIRGINIS SERMO.

Ogitis me o Paula & Eustochium, imò charitas Christi me compellit: qui uobis dudum tractatibus loqui consueueram, ut nouo loquendi genere, sanctis quae uobiscum degunt uirginibus, Latino utens eloquio, exhortationis gratia, sermonem faciam de assumptione beatae & gloriose semper uirginis Mariae, more eorum qui declamatoriè in Ecclesijs solent loqui ad populum: quod utique genus docedi, necdum attigeram. Sed quia negare nequeo quicquid iniungitis, nimia uestra deuotus dilectione, experiar quae horramini affectu infantium more balbutientium, qui quaecumque audierint, fari gestiunt: cum necdum possint ad plenum uerba formare: maxime, quia propter simpliciores quascumque id me depromere compellitis, ut habeat sanctum collegium uestrum sermone Latino, quibus se occupet laudibus eadem die, quibus ue diuinis uacet lectionibus: praesertim cum & eadem in multis festiuitatibus, multorum sanctorum patrum studia, miro cuderint eloquio, quae de hac quidem uberius ubique in scripturis diuinis praedicata legunt. Quid enim aliud sonant Euangelia, nisi Dominum nascentem ex Maria uirgine? & omnia eius incrementa quousque fuit in mundo duntaxat, diuinis efferunt praedicationibus. Porro ab exordio sancti Euangelij Gabriel archangelus colloquente Mariae didicistis, & deinceps reliqua omnia plenius legistis. Ad praesepem quoque o Paula te teste, nato puero inter crepundia noui partus, & querelas nescij ploratus, pro felicem in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonae uoluntatis: multitudinem angelorum cantantium audisti, & radiantem stellam uidisti. Pastores in super Euangelizantibus credidisti. Magos praeterea tria deferentes munera, in uisione beatis oculis conspexisti: ipsa eadem munera bene intelligendo uotis omnibus fide Deo obtulisti. Nam & cum eisdem Magis Deum puerum in praesepio adorasti. Sed forte conuicta me delatore, quod te prodiderim clamabis. Ad quod ego: Si carlatum esse uolebas teste conscientia, mihi narrare ante praesepium, ubi plurimum lachrymata es, non debueras: quod ut uerum fatear, Christi praecordia, etiam si uolueris adiuratus, neque tuas laudes omnino tacere queo. Idcirco tuae te interrogent filiae, quae lacte nutris: tu ea melius referabis, quae nescio si per speciem aliquam, aut certe in spiritu uidisti. Vnde uos o filiae pulsa te matrem precibus, pulsate ad ostium inuitantis amici: si quo modo tandem uobis aperiantur, quae reserata sunt matri. Verum tamen de his quid plura dicam? Omnia saluatoris gesta & beatae Mariae obsequia: necnon actus uitae ex Euangelio didicistis. Et nunc quid superest, ut ab aliquo doctorum requiratur: De assumptione eiusdem tamen beatae Dei genitricis semperque uirginis Mariae, qualiter assumpta est, quia uestra id deposcit oratio, praesentia absens scribere uobis curauit, quae absentia praesens deuotus obruli, ut habeat sanctum collegium uestrum in die tantae solennitatis munus Latini sermonis, in quo discat tenera infantia laetis experiri dulcedinem, & de exiguis eximia cogitare: qualiter fauente Deo per singulos annos tota haec dies expeditur in laudem, & cum gaudio celebratur: ne forte si uenerit in manus uestras illud apocryphum de transitu eiusdem uirginis, dubia pro certis recipiatis: quod multi Latinorum pietatis amore, studio legendi charius amplectunt: praesertim cum ex his nihil aliud experiri possit pro certo, nisi quod hodierna die gloriosa migravit a corpore. Monstratur autem sepulchrum eius cernentibus nobis usque ad praesens in uallis Iosaphat medio, quae uallis est inter montem Sion & montem Oliueti posita: quam & tu o Paula oculis aspexisti, ubi in eius honore fabricata est Ecclesia miro lapide rabulata: in qua sepulta fuisse (ut scire potestis) ab omnibus ibidem praedicatur: sed nunc uacuum esse Mausoleum cernentibus ostenditur. Haec idcirco diximus, quia multi nostrorum dubitant: utrum assumpta fuerit simul cum corpore, an abierit relicto corpore. Quomodo autem uel quo tempore, aut a quibus personis sanctissimum corpus eius inde ablatum fuerit, uel ubi transpositum: utrumne resurrexerit, nescitur: quauis nonnulli astruere uelint eam iam resuscitatam, & beata cum Christo immortalitate in caelestibus uestiri. Quod & de beato Iohanne euangelista eius ministro, cui uirgini a Christo uirgo commissa est, plurimi asseuerant: quia in sepulchro eius (ut fertur) non nisi manna inuenitur: quod & scaturire cernit. Veruntamen quid horum uerius censeatur, ambigimus. Melius tamen Deo totum, cui nihil impossibile est, committimus, quam ut aliquid temere definire uelimus autoritate nostra, quod non probemus: sicuti & de his, quos cum Domino (Euangelio teste) resurrexisse credimus. Sed utrum redierint in puluere terrae, certum non habemus, nisi quod legimus: Quia multa corpora sanctorum qui dormierant surrexerunt, ac uenerunt in sanctam ciuitatem, scilicet Hierusalem, & apparuerunt multis. De quibus profecto nonnulli doctorum senserunt, & etiam in suis reliquerunt scriptis, quod iam in illis perpetua sit completa resurrectio. Fatent enim quod ueri testes non essent, nisi & uera eorum esset resurrectio. Vnde & beatus Petrus dixisse legitur, cum de Dauid loqueretur in testimonium: Et sepulchrum, inquit, eius apud nos est. quasi non sit

ausus dicere, quod ipse aut corpus eius apud nos est, sed tantum sepulchrum quo conditus fuerat: hinc aiunt resurrexisse & eum cum ceteris sanctis: & ideo uacuum remansisse Mausoleum, ut nunc beatæ Mariæ cernitur. Quod sanè factum, & de alijs quibuslibet locis scripturarum affirmare conantur: quod hinc iam cum Christo regnēt suscitati in aeterna societate. Quod (quia Deo nihil est impossibile) nec nos de beata Maria uirgine factum abnuimus, quanquam propter cautelam (salua fide) pio magis desiderio opinari oporteat, quæ in consuetudine definire quod sine periculo nescitur. Vnde de his ex quibus certi sumus, tantisper loquamur ad exhortationem uestram qualicumque sermone, ad ædificationem & laudem nominis Dei: ut & religio conseruetur pro famulatu, & deuotio augetur pro affectu: quoniam hæc est uirgo, quæ sola interemit uniuersam hæreticam prauitatem: sola post Deum quæ nos confirmet in omni ueritate, suisque commendet meritis, & precibus auxiliatur, ut & ipsi digni inueniamur in eius laudibus. Quod si quaeritur post ascensionem Domini quid egerit: unum pro certo est, quia uirgo sancta corpore ac mente permanfit: quam sanè angelus Gabriel, ac si cœlestis paranymphus, intactam custodiuit. Et Ioannes apostolus atque euangelista, cui Christus eam de cruce commisit, uirgo uirginem seruaui, suisque ei deseruiuit obsequijs: non quod eximius ille sanctorum chorus Apostolorum deseruerit eam, inter quos post resurrectionem intrans & exiens familiariter contulit de Christi incarnatione, tanto siquidem uerius, quanto ab initio plenius per Spiritum sanctum cuncta didicerat, & perspexerat oculis uniuersa: licet & Apostoli per eundem Spiritum sanctum omnia cognouerint, & in omnem edocti peruenierint ueritatem, Quam sanè beatam uirginem, & si omnes uenerati sunt discipuli, eique famulabantur affectu dilectionis, Ioannes tamen amplius ac specialius usque in finem uitæ, qui sibi commissam accepit in suam, quasi matrem filius: cui benignus magister de cruce: Mulier, inquit, ecce filius tuus, ad discipulum ait: Ecce mater tua: ut uirgo uirgini cohereret, & deseruiret officiosissime cura adoptionis. Nō enim pudicissima uirginitas alicui discipulorum rectius quam uirgini commendatur: ut esset ad inuicem gratia societas & floridus aspectus: nec non & uenustas conuersandi uernans, alternatim pudicitiarum splendore decoratur. Vna siquidem uirtus uirginitatis in ambobus, sed altera proportio in Maria: altera quidem, quia fecundior, sed ipsa uero, sed altera: quia etsi ipsa eademque incorruptio, tamen fecunditas integritatis longe gloriosior quam uirginitas. Idcirco & fecunditas in illa tota desicca est & uirginitas. Alio qui nulquam secundum naturam nascendi uirginitas ubi fecunditas prædicatur: neque fecunditas, ubi uirginitas integra conseruatur. Ideoque totum supercellit de illa quæ dicitur: quia sunt diuina atque ineffabilia. Vnde uirginitas & fecunditas proles supereminens nouitas est, quanquam humanum cernatur ex carne quod nascitur. Veruntamen etsi magnificentior multum uirginitas in Maria propter gratiæ excellentiam: una tamē integritas carnis, & una uirtus, quæ in inuicem tanquam cognata sociatur. Hinc quoque Ioannes, quicquid est quod Maria genuit Euangelizando, suo commendat eloquio: Verbum, inquit, in principio erat, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Hoc quippe uerbum quod erat in principio, & apud Deum erat, & Deus erat: ipsum genuit beata & gloriosa uirgo Maria ex se carne factum. Idcirco & uirginitas longe sacrator: & fecunditas (ut ita dicam) multo ineffabilior, quam suo potuerit ille explicare eloquio. Veruntamen quanto uirginitas cognatio uirginitati, tanto beatus Euangelista ceteris excellentior & uicinior uerbo. Ideo quicquid est quod uirgo genuit, totum prout potuit homo per Spiritum sanctum nobis re feruit manifestius & docuit. Ceterum ad exemplum humanæ uitæ, conuersatio eius post ascensionem Christi generaliter cum Apostolis fuit quousque dispergantur: sicut Lucas meminit, dicens: quod regressi quidem a monte Oliueti, Hierosolymam uenerunt: & ascenderunt in coenaculum, ubi manebat Petrus & Ioannes, & Iacobus & Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomeus & Mattheus, Iacobus Alphei & Simon Zelotes, & Iudas Iacobi: hi omnes, inquit, erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus & Maria matre Iesu & fratribus eius. Ecce Iesu ascendente cum quibus uirgo uacat in schola uirtutum, & meditatur in lege mandatorum Dei, ut & ipsa sit forma disciplinae Christi & exemplum perfectionis uirginibus. Conuersatur autem cum testibus sanctæ resurrectionis & ipsa testis. Conuersatur cum senatoribus cœli intra curiam paradisi, sub Spiritus sancti disciplina & magisterio totius diuinæ maiestatis. Inuenit prima beata Maria inter primas summæ regis cohortes: quorum uita iam non erat de terris, in quibus Christus prælabatur, sed de cœlis. Hinc ascē disse legunt in coenaculum, in quo pascha dignissime celebrabat: ibi quippe manebant cum Maria matre Iesu unanimiter aspirati in charitate, perseverantes in oratione, donec induerent uirtute exalato. Cœperant enim iam orare qui dudum cum Domino conuersantes uirtutibus & miraculis palceban. Et bene perseverabant in oratione nihil hæsitantes, donec acciperent munera Spiritus sancti quæ poscebant. Quos & uos o filia imitamini, quæ in schola Christi permanere uouistis, perseverate in orationibus unanimiter uiuētes, donec intrare possitis gaudia æternæ uitæ, quod beata uirgo feliciter hodie introiuit, alternantibus hymnicis angelorum choris intra pascua æternæ uirtutis: ubi una societas ciuium supernorum, ubi dulcis solennitas angelorum, ubi post labores & ærumnas felix & suavis refectio animarum. Hodie gloriosa namque semper uirgo Maria cœlos ascendit: rogo

gaudete

gaudete: quia (ut ita fatear) ineffabiliter sublimata cum Christo regnat in æternum. Regina mundi hodie de terris & de præsentis seculi nequam eripitur: iterum dico gaudete, quia secunda de sua immarcescibili gloria in cœli iam peruenit palatium. Exultate inquam, & gaudete, & lætetur orbis, quia hodie nobis omnibus eius interuentibus meritis salus acta est. Vobis quoque diligentibus eam, honor & uirtus una cum reliquis sacris uirginibus amplior præstatur & gratia. Idcirco dilectissimæ lætamini & laudate, quia si Deum ore prophetico in sanctis suis laudare iubemur: multo magis eum in hac celebritate beatæ Mariæ uirginis matris eius oportet cum hymnis & canticis diligentius extollere: & dignis Deo iubilare præconijs, ac mysticis honorare muneribus. Nulli enim dubium quin totum ad gloriam laudis eius pertineat, quicquid digne genitrici suæ impensum fuerit, atque solenniter attributum. Ex quo timeo satis, & ualde pertimesco, dum uestris cupio parere profectibus, ne forte sicut improbus, ita & indignus laudator inueniar. Profecto cum nec sanctitas uel faciundia suppeditet, ut beatam & gloriosam uirginem Mariam digne laudare queam: quoniam (ut uerum fatear) quicquid humanis dici potest uerbis, minus est à laude cœli: quia diuinis est & angelicis excellentius prædicata & laudata præconijs. A prophetis quidem prænunciata: à patriarchis figuris & ænigmatibus præsignata: ab euangelistis exhibita & monstrata: ab angelo uenerabiliter atque officiosissime salutata. Præterea qualis & quanta esset, ab eodem diuinitus declaratur, cum dicitur: Ave gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Talibus namque decebat uirginem oppignerari muneribus, ut esset gratia plena, quæ dedit cœlis gloriam, terris Dominum, pacemque refudit, fidem gentibus, finem uitijs, uitæ ordinem, moribus disciplinam. Et bene angelus ad uirginem Mariam mittitur: quia semper est angelis cognata uirginitas. Profecto in carne præter carnem uiuere, non terrena uita est sed cœlestis. Vnde in carne angelicam uitam acquirere, maius est meritum quam habere. Esse enim angelum, felicitatis est: esse uero uirginem, uirtutis: dum hoc obtinere uiribus uirgo nititur cum gratia, quod habet angelus ex natura. Vtrumque tamen & esse uirginem & angelum, diuini muneris est officium, non humani. Ave, inquit, gratia plena: & bene plena, quia ceteris per partes præstatur: Mariæ uero simul se tota infudit plenitudo gratiæ. Hoc quippe est quod Dauid canit: Descendit sicut pluuia in uellus. Vellus itaque cum sit de corpore, nescit corporis passionem. Sic & uirginitas cum sit in carne, nescit uitia carnis. Cœlestis planè imber in uirginem uellus, placido se infudit illapsus: & tota diuinitatis unda se contulit in carnem, quando per uerbum caro factum est: ac deinde per crucis patibulum expressum, terris omnibus salutis pluuia effudit, & stillicidia gratiæ humanis præstitit mentibus. Dominus, inquit, tecum. Mira res, & iam cum uirgine erat, qui ad uirginem mittebat angelum: & præcessit nuncium suum Deus, sed à Deo non recessit: nec teneri potuit locis qui omnibus habetur in locis, & totus ubique est, sine quo nihil totum. Ergo uerbum patris nunquam à patre discedens, homo pro nobis fieri dignatus est, secreto suo mysterio quod ipse nouit: qui quoniam totum suscepit quod est hominis, homo totus est: & totum retinens quod Dei est, omnino aliud quam Deus (qui natus est ex Maria) esse non potuit. Scit enim Deus omnia, & potest. Propterea quia ita est, sciuit se ac potuit in utero uirginis sine sui corruptione miscere atque unire, ut unus esset Christus Deus & homo, una persona, unaque substantia. Ob quod Dei genitrix electa & præelecta iure ab angelo salutatur, & prædicatur gratia plena. Verè plena, per quam largo sancti Spiritus imbre superfusa est omnis creatura. Et ideo satis eam deuotissime primum angelus ueneratur & salutatur. Miratur itaque & ipse qualis aut quanta sit quam salutari non enim simplex, faeior, uel consueta fuit ista salutatio, sed omni admiratione digna. Si quidem uenerationis fuit delatio, oblatio muneris, famulatus obsequij. Quia etsi in sanctis patribus & prophetis gratia fuisse creditur, non tamen eatenus plena. In Mariam uero totius gratiæ, quæ in Christo est plenitudo uenit, quanquam aliter. Et ideo, inquit, benedicta tu in mulieribus: id est, plus benedicta quam omnes mulieres. Ac per hoc quicquid maledictionis infusum est per Eam, totum abtulit benedictio Mariæ. Insuper gratiam refudit Christi ortus, quam non habuit prius omnis mundus. Igitur quod natura non habuit, usus nesciuit, ignorauit ratio, mens non capit humana, pauet cœlum, stupet terra, creatura omnis etiam cœlestis miratur: hoc totum est, quod per Gabrielem Mariæ diuinitus nunciatur, & per Christum adimpletur. Quia de causa de tali tantaque loquitur, me indignum fateor: sed & puto quod nemo sit qui præsumat, nisi ego præmonstrauero. Propterea charissimæ, quia iter salutis nostræ in laudibus est saluatoris, hortor uos & commoneo in hac sacra solennitate genitricis Dei Mariæ, nolite cessare à laudibus. Quod si uirgo es, gaude, quia meruisti esse & tu quod laudas: tantum cura ut sis, quæ digne laudare possis. Quod si continens & casta es, uenerare & laudare, quia non aliunde constat, ut possis esse casta quam ex gratia Christi, quæ fuit plenissime in Maria quam

quam laudas. Quod si coniugata certe aut peccatrix, nihilominus confitere & lauda, quoniam in de-
 misericordia omnibus profluxit & gratia ut laudent. Et quamuis non sit speciosa laus in ore pec-
 catoris: noli cessare a laude, quia inde tibi promittitur uenia unde & omnibus, ut laudes. Alioquin
 nisi iuxta modulum ingenij nostri Deum laudare in sanctis suis studeamus: quomodo eum, secun-
 dum quod canimus, iuxta multitudinem magnitudinis eius laudare poterimus? Omnino quippe
 prætermittendum non est, quod impleturi sumus quandoque, secundum quod dicitur: Beati qui ha-
 bitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Interdum uero quia immensus est,
 quod uoce non possumus, nec facundia ualemus, exequamur uotis & medullis cordis: quia ma-
 gnus & bonus est atque immensus, tantus ac talis, quantum ac qualem ipse se nouit, ore ac spiritu
 confiteamur ad iusticiam & salutem. Hinc rogo omnes pariter festiuitatem gloriosæ semper uirgi-
 nis Mariæ deuotissime celebremus: quia hæc dies præclara, in qua meruit exaltari super choros
 angelorum, & peruenire ultra quam nostræ humanitatis est natura. Vbi non substantia tollitur,
 sed gloriæ magnitudo monstratur, cum eleuatur in dexteram patris: ubi Christus pro nobis inroi-
 uit pontifex factus in æternum ad cœli palatium. Hæc est inquam dies, in qua usque ad throni cel-
 situdinem intemerata mater & uirgo processit, atque in regni solio sublimata, post Christum glorio-
 sa resedit. Sic itaque ubique confidenter sancta Dei canit Ecclesia, quod de nullo alio sanctorum fas est
 credere, ut ultra angelorum & archangelorum dignitatē meritō transcendit: quia & si similitudo
 repromittitur sanctis, ueritas tamen negatur. Hoc quippe priuilegium non naturæ est, sed gratiæ
 beatæ uirginis Mariæ, de qua natus est ipse Deus & homo. Idcirco & ipsa plus est meritis, & non
 natura quam uirgo & homo. Vnde & si cæteræ uirgines imitantur illam usque ad contemptum par-
 tus, & Gabrielis nouæ salutationis obsequium, deinceps totum diuinum est, quod operatum est
 in ea, teste angelo: Quia Spiritus sanctus & uirtus altissimi obumbrabit te. Ante hoc ipsum san-
 ctus uirginis, quamuis mundus, quamuis impollutus & alienus à cogitatione peccati, quamuis
 sanctus: tamen adhuc utilitate humanitatis induitur, ut ita dicam, ac si lana candidissima, suoque co-
 lore dealbata: ad quam sanè cum accessisset Spiritus sanctus, quasi ipsa eademque lana cum inficitur
 sanguine conchilij uel muricis, uertitur in purpuram: uersa est & ipsa sine coitu in matrem: ut non
 sit iam amodo quod fuerat, sed purpura uerissima ad indumentum & gloriam summi regis diuini-
 tatis aptissime dedicata: ut nulli deinceps ea uti usu foemineo liceret nisi Deo. Quippe (ut ita lo-
 quar) beata & gloriosa uirgo Maria eo modo, quamuis dudum incomparabilis esset uniuersis que
 sub cœlo uirginibus, ut decenter posset in se suscipere diuinitatis admixtionē, salua utraq; natura:
 tamen cum gratia repletur, cum Spiritu sancto perfunditur, cum uirtute altissimi obumbratur: sit
 preciosior meritis, cellis sublimior fastigijs, pulchrior sanctitate, gloriosior suorum prerogatiuis
 meritorum: ita ut nullis iam uisibus sit ipsa eademque mancipada nisi diuinis. Vnde o sanctissimæ uir-
 gines, etsi imitari oportet tantam ac talem uirginem, tamque præclaram uenerari: multum tamē co-
 uenit, & ultra angelicam quodammodo dignitatem, quantum fas est, cum gaudio laudibus eam di-
 gnissimis efferre: quæ, ut diximus, non temere per Christi gratiam super choros angelorum exal-
 tata deuotissime hodie prædicatur: quia præcessit eam Dominus & saluator noster ex ea uera fide
 genitus ad cœlestia: ut pararet ei sicut ipse suis repromisit discipulis, in æthereis mansionibus lo-
 cum. Hinc quoque Dauid propheta olim gratulabundus Christo canit: A summo, inquit, cœlo e-
 gressio eius: & occursum eius usque ad summum eius. Ascendit ergo eandem gloriam resumpturus,
 licet non amiserit quam prius habuerat antequam mundus fieret. Ascendit & præparauit huic san-
 ctissimæ & gloriosissimæ uirgini locum immortalitatis, ut cum eo regnare posset in perpetuum. Et
 hæc est huius præsentis diei festiuitas, in qua gloriosa & felix ad æthereum peruenit thalamum. Que
 profecto festiuitas, sicut beata Maria incomparabilis est uirginibus cæteris, ita incomparabilis est
 omnium sanctorum festiuitatibus: & admiranda est etiam angelicis uirtutibus. Propter quod ex
 persona supernorum ciuium in eius ascensione admirans Spiritus sanctus, ait in Canticis: Quæ est
 ista quæ ascendit per desertum, sicut uirgula fumi ex aromatibus? Et bene quasi uirgula fumi, quia
 gracilis & delicata, quia diuinis extenuata disciplinis, & concremata intus in holo caustum incen-
 dio pij amoris, & desiderio charitatis. Vt uirgula, inquit, fumi ex aromatibus: nimirum quia multis
 repleta est uirtutum odoribus: manans ex ea fragrabat suauissimus odor etiam spiritibus angeli-
 cis. Ascendebat autem Dei genitrix de deserto præsentis seculi, uirga de radice Iesse olim exorta:
 sed mirabantur electorum animæ præ gaudio, quæ nam esset quæ etiam meritorum uirtutibus an-
 gelorum uinceret dignitatem. De qua rursus idem Spiritus sanctus in eisdem Canticis: Quæ est ista
 quæ ascendit, inquit, quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum
 acies ordinata? Admiratur autem Spiritus sanctus, quia omnes de ascensu huius uirginis admiran-
 tes facit, quod quasi noui diluculi aurora rutilans, ascensu suo repleret, multis freta & uallata san-
 ctorum agminibus. Vnde dicitur terribilis, ut castrorum acies ordinata. Siquidem terribilis suis fa-
 cta uirtutibus, ut castrorum acies admodum ordinata: hinc inde angelorum sanctorum sulca præ-
 dijs: pulchra ut luna, imò pulchrior quæ luna, quia iam sine defectu sui coruscat, cœlestibus illustrata
 fulgori-

A. fulgoribus. Electa ut sol, fulgore uirtutum, quia ipse elegit eam sol iustitiæ, ut nasceretur ex ea. Ad
 cuius profecto exequias (quantum fas est credere) famulabantur angeli, & uniuersæ cœlorum con-
 gratulabantur curiæ. Nec mirum, quia honor maternus eius est, qui est natus ex ea: quem omnis
 cœlorum ordo ueneratur & adorat super se eleuatum cum patre in sede maiestatis Domini. Legi-
 mus enim quam sæpe ad funera, & ad sepulturas quorumlibet sanctorum angelos aduenisse, &
 exequijs eorum obsequia præstitisse: nec non & animas electorum usque ad cœlos, cum hymnis &
 laudibus detulisse: ubi & utriusque sexus chori commemorantur frequenter auditi laudesque cecinisse:
 interea & quod perspicacius est, multo nonnunquam lumine eosdem resplendisse: in super & ad-
 huc uiuentes in carne, ibidem miri odoris fragrantiam diutius persensisse. Quod si ad recreandam
 spem dilectissimæ filiæ, & corroborandam fidem interdum astantium, saluator noster Iesus Chri-
 stus ob merita suorum amplius comprobanda, talia & tanta dignatus est exhibere per suos cœli
 ministros circa defunctos: quanto magis credendum est hodierna die militiam cœlorum cum suis
 agminibus festiue obuiam uenisse genitrici Dei, eamque ingenti lumine circumfulsisse, & usque ad thro-
 num olim sibi etiam ante mundi constitutionem paratum, cum laudibus & canticis spiritualibus
 perduxisse: Nulli dubium, omnem illam cœlestem Hierusalem, tunc exultasse ineffabili læticia,
 tunc iucundatam esse in æstimabili charitate, tuncque cum omni gratulatione iubilasse: quoniam fe-
 stiuitas hæc quæ nobis hodie reuoluitur annua, illis omnibus facta est continua. Nec immerito,
 Creditur enim quod saluator omnium ipse, quantum datur intelligi, per se totus festiuius occurrit,
 & cum gaudio eam secum in throno collocauit. Alias autem quomodo impleuisse creditur quod
 in lege ipse præcepit: Honora patrem tuum & matrem tuam: Porro quod patrem honorauerit, i-
 pse sibi testis est cum ad ludæos ait: Ego gloriam meam non quero: est qui quærat & iudicet, sed ego
 honorifico patrem meum, & uos in honorastis me. De matre uero Euangelista: Cum rediret ue-
 niens, ait, Nazareth erat subditus illis. Sed alia est natura qua Deus pater secundum se honoratur: a-
 lia qua idem parentibus subditur. In utraq; tamen unus idemque Christus recte creditur: eo quod
 uerbum caro factum est, & habitauit in nobis, unus Emmanuel, quod est nobiscum Deus. Hæc quip-
 pe unione diuinitatis atque humanitatis inconfusam atque indiuisam fides catholica seruat: quem
 sanè intelligendo cognoscit naturalis atque secundum substantiam conuentio unitatis, ut neque
 conuersio in alterutram duarum substantiarum partem recipiatur, nec diuisio. Sic namque crede-
 re, honorare est matrem Domini: quæ & Deum nobis genuit & hominem: neque hominem sine Deo,
 neque sine homine Deum, sed Deum & hominem unum & uerum Iesum Christum. Alioquin Dei geni-
 trix dici non posset, quod multi hereticorum negare conati sunt, nisi Deum uere genuisset in carna-
 tum: & propterea duas in Christo recte confitemur natiuitates. Vnam uidelicet de patre sine ini-
 tio, & sine tempore sempiternam & coæternam Deo patri. Alteram de matre cum tempore, quan-
 do miserationem induens & misericordiam, spontanea uoluntate ad nos descendit homo natus
 Deus: ac per hoc iuxta ueritatem & matris gestatur utero, qui semper Deus agnoscitur. Hinc etiã
 theotocon eam ueraciter confitemur, Dei scilicet genitricem: nec non & Christotocon: non quod
 uerbum carnem secum detulerit, neque olim præfatæ carni copulatum sit: sed tunc quando uerbunt
 caro factum est ex carne uirginis, diuinitatis atque humanitatis substantia in utero ita inconfuse uni-
 tur, ut una persona sit Deus & homo Christus. Ex duabus siquidem naturis sine confusione alte-
 rius, non nisi unus inuenitur Iesus Dominus manens Deus in forma Dei, qui semetipsum exinan-
 uit, formam serui accipiens: manens unus idemque in forma serui quam suscepit: totus quippe Deus
 in carne uirginis de qua natus est, & totus homo. Hinc quoque Apostolus: In quo habitat, inquit,
 omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Quapropter o filiæ estote prudentes sicut serpentes, &
 simplices sicut columbæ: ut ex prudentia perfectæ intelligentiæ, annulum fidei uestræ, & margaritam
 tam pro qua omnia reliquistis, integram inuiolatamque seruetis: ne dotem simul & arram Spiritus
 sancti (quod absit) perdat. Diligentius itaque procurate, si quo modo simplicitas columbæ quæ
 fuit in Maria, illa in uiolataque uobis custodiatur. De qua Solomon in Canticis quasi in laudem ei-
 us: Veni, inquit, columba mea, immaculata mea: iam enim hyems transiit, imber abiit & recessit.
 Ac deinde inquit: Veni de Libano, ueni coronaberis. Non immerito igitur uenire de Libano iube-
 tur, quia Libanus candidatio interpretatur. Erat enim candidata multis meritorum uirtutibus, & de
 albata niue candidior Spiritus sancti muneribus, simplicitatem columbæ in omnibus representans:
 quoniam quicquid in ea gestum est, totum puritas & simplicitas, totum ueritas & gratia fuit, totum
 misericordia & iustitia, quæ de cœlo prospexit: & ideo immaculata, quia in nullo corrupta. Circum-
 dedit enim uirum in utero, sicut Hieremias sanctus testatur, & non aliunde accepit. Faciet, inquit,
 Dominus nouum super terram, & mulier circumdabit uirum. Verè nouum & omnium nouitatum
 supereminens nouitas uirtutum, quædam Deus (quem ferre non potest mundus, neque uidere aliquis
 ut uiuere possit) sic ingressus est hospitium uentris, ut corporis claustrum nesciret: sicque gestatus, ut
 totus Deus in eo esset, & sic exiuit inde, ut esset (sicut Ezechiel fatetur) porta omnino clausa. Vn-
 de canitur in eisdem Canticis de ea: Hortus conclusus, fons signatus, emissiones tuæ paradus. Verè
 hortus

hortus deliciarum, in quo cōsita sunt uniuersa florum genera & odoramenta uirtutum: sicq; concluditur, ut nesciat uiolari, neq; corrupti ullis insidiarū fraudibus. Fons itaq; signatus sigillo totius unitatis: ex quo fons uitæ manat, in cuius lumine omnes uidebimus lumen. Quia, iuxta Ioannem, ipse est qui illuminat omnem hominē uenientem in hunc mundum. Cuius profectō emissio ueritatis, supernorū ciuium omnium est paradīsus. De isto namq; uentris agro patriarcha Isaac longē odorans, aiebat dicēs: Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus: quāuis putent parū intelligentes, quod priores sancti minus de Christo intellexerint mysteriū incarnationis, cū & ipsi eadē gratia saluati sint. Vnde cōstat tēpus nō prēiudicasse sacramēto uniti hominis, ac Dei: ita ut iam esset in illo per unitatem personæ ab initio seculi, qui nondum erat natus de Maria uirgine: quod multis scripturarum declaratur indicijs. Vnde Dominus ad Iudæos: Antequā Abraham fieret, inquit, ego sum. Quibus utiq; uerbis ostendit se qui loquebatur, in eo semper fuisse mysterio unitatis. Quam ut commendaret: Antequam Abraham fieret, inquit, ego sum. Nam Abraham antequam fieret, humanitatis est breuitas. Ego autē sum, æternitas naturæ declaratur: in qua nimirum æternitate iam se fuisse qui loquebatur, per sacramentum suæ incarnationis insinuat. Quod apostolus Iudas uolens apertius dilucidare: Iesus, inquit, populum ex Ægypto saluans: secundō eos qui non crediderunt perdidit. Et alibi Paulus: Neq; tentemus Christum sicut quidam eorum tenta uerunt: non quod iam esset Iesus aut Christus natus ex Maria: sed quia in illo unico filio Dei iam unitas personæ cōmendabatur, quæ occulta erat in mysterio. Quod & alibi euidēter Paulus: Qui elegit nos, inquit, ante mundi constitutionem in ipso: quia profectō quicquid Deus fecit ab initio, Christus fecit totū per unitatē sacramenti. Et ideo iam Iesus erat in filio, qui populum educebat, & Christus in eo qui tentabat: quoniā semper per sacramētū unitatē in Deo fuisse non dubitatur. Alio qui nisi ita credideris, aut Christus Deus non erit omnino, aut cōtra prophetā Deus recens esse uidebitur. Sed ne talibus quatiatur calumnijs, scrutandæ sunt scripturæ, in quibus unitas in Christo cōmendatur personæ, quoniā non prēiudicat tempus ne unus semper dicatur. Hinc quoq; beatus Petrus loquens de patribus, ait: Per gratiā Domini nostri Iesu Christi credimus saluari quemadmodum & illi. Namq; illos Dominus solus ducebat, & non erat cū eis Deus alienus: unde nec nobiscum Deus recens: quia unus idemq; est qui & eorū ductor fuit, & nos per passionē carnis suę redemptor: unus siquidem sua in carne, unus in sacramento, atq; unus in spiritu: nec admittit ratio, ut alius filius hominis, alius filius Dei intelligatur. Qui nec tēpore præscribitur, nec passione separatur, sed totus Deus in Christum, & Christus in Deū transijt: ut quicquid Dei filius est, Christus dicatur: & quicquid in carne Christus pertulit, id Deus pertulisse rectē credatur: alioqui si ad rationē respicias & ad sensus humanos, nequaquā ita haecenus potuerunt inter se conuenire deitas & humana conditio: cōueniunt tamē in Christo, & unus est ex ambobus Emmanuel. Vnde mihi uidetur quod altitudinem tantī mysterij diligenter intelligere & uidere non poterunt, qui aut duos filios certē, aut aliud Christū quā Dei filium existimauere. Quapropter nec nos hominē seorsum colimus, quod nefas est, nec adoramus: sed Deū magis incarnatum qui propriū sibi corpus animatum uniuert, ita ut Deus uerbum caro fieret: & nō in aliū quemlibet, se & in semetipsum caderet unitas, qui unus & uerus Dei filius semper erat. Idcirco non alium quā eundem, ipsumq; Dei filium & colimus & adoramus. Qui nihil ipse pro assumpto homine est actus, nihilq; quod uerbum caro factum est imminutus, uel immutatus est: & ideo unus idemq; semper cum Deo patre filius adoratur, non nouus, non recens ex tempore, non alienus a natura uel genere. Quod si tibi nouum uidetur, quod pro te hominē assumpsit: noueris quod hoc semper cum eo & in eius consilio fuit ut sic fieret: & nunc quando plenitudo temporis uenit, id factū est quod in Christo semper factum fuit. Talibus quippe priores sancti diuinitus afficiebantur odoramentis: talibus inspirabatur de Christo præsagijs, quod nasciturus esset in mundo, in quo esset omnium salus & benedictio æternæ hereditatis. Istæ siquidem sunt fidei uestes: istæ quibus priores sancti uestiebantur: istæ quas Rebecca, imō Spiritus sanctus secum domi habuit, quibus induit Iacob filium suum. Alias autem nisi a Spiritu sancto seruata domi & prolata essent, quid miri odoris in eisdem pater Isaac hauriret: ita ut diceret, cum præsensisset uestimentorum fragrantiam: Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus: Sed fortē dicitur est aliquis: Quid ad Rebeccam Spiritus sanctus pertinet, cum multis in locis personæ pro Deo figuratē accipiantur? Veruntamen & Spiritus in Hebræo נְרוּחַ foeminiño genere dicitur: non quod sexus in Deo monstretur, imō ne fortē suspicetur, sub regula trium linguarum Spiritus sanctus diuēse accipitur, in Hebræo scilicet, ut dixi, foeminiño genere legitur, in Græco uerō ne sexus in eo credatur, πνεῦμα neutro inuenitur: & in Latino masculinum esse decernitur. Qui nimirum Spiritus sanctus bene per Rebeccam intelligitur: & ideo totum est in mysterio quod geritur, ut per uestimentorum fragrantiam Christus annuncietur: quem nos omnes quicunq; baptizati sumus induimur, in quo benedixit nos non quālicunq;, sed omni (ut ait Apostolus) benedictione spiritali in cœlestibus. Vnde & angelus Mariae loquens, a benedictione exorsus ait: Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus uentris tui.

Cuius

A Cuius profectō in spiritu longē odorē trahens pater Isaac benedicebat filium, in quo cœlestis omnis benedictio mundo effloruit. Et bene ab eo plenus ager dicit, quia plena gratia uirtutum uirgo Maria pronunciat, de cuius utero credentibus fructus uitę effullit. Et nos (inquit Euāgelista) omnes de plenitudine eius accepimus, gratiam pro gratia. Quapropter obsecro uos o filia talem ac tantam gratiā ne in uacuum recipiatis, quę est in Christo Iesu, in quo est Deus & homo, sic unitus in una eademq; persona, ut legatur q̄ sæpe in scripturis diuinis homo Deus coæternus propter unionem substantiæ: ac deinde Deus homini uideatur compassus, cum nec initialis sit homo, nec passibilis Deus: tamē sic unitus est Deus suo corpori, ut nullā patiatur fieri inter Deum & hominē humana opinione distantiam: ne forte (quod absit) alius filius Dei, & alius filius hominis credatur: preferatim quia scriptura diuina sic connectit & concorporat Deum & hominē, ut nec in tempore hominem admodum quis a Deo, nec in passione possit ab homine Deum discernere. Vnde si ad tempus respicias, inuenies quidē pro certo semper filium hominis cum filio Dei. Si ad passionem, inuenies semper cum filio hominis eundem Dei filium ita unitum & indiuiduum, quantum ad uocē scripturę pertinet: ut nec homo separari a Deo tēpore, nec ab homine Deus ualeat passione. Siquidem (ut hæc apertius intelligatis) ipsius Christi uerba discutite: Nemo ascendit, inquit, in cœlū, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo. Quis quæso est qui loquitur? Christus utiq;. Vbi rogo tunc erat, quādo hæc loquebatur? In terra scilicet. Et quomodo se de cœlo anteq; nasceret descendisse testatur? Etiam & cum loquitur in cœlo se esse fatetur, eundemq; se filium hominis dicit: cum utiq; de cœlo, nisi Deus descendere non potuerit: & cum in terris loquit, nō nisi unus idemq; Christus fuit. Et hæc est mira & admirabilis nouitas, imō omnium nouitatū supereminens nouitas unitatis. Quam nisi diligenter prudens uirgo ab exordio sancti Euāgelij animaduertas, magis errare in omni scriptura uideberis diuina quā intelligere ueritatem. Cōstat igitur unum eundemq; Christum secundum utraq; formas operatum, humanitatis scilicet ac diuinitatis, ac per hoc duas exercuisse operationes. Operata est enim utraq; forma uel natura cum alterius cōmunionē quod propriū habuit: uerbo siquidem operante quod uerbi est, & carne exequente quæ carnis erant: cōmunicante ei siquid uerbo in eadem operatione, dum & idem Deus atq; homo in una substantia uel persona, sine diuisione aut cōmixtione creditur, & præcognita una idētitas prædicatur. Veruntamen Deus uerbum est & non caro, quanquam carnem rationabiliter animatam assumpsit: hancq; unione naturali & secundum substantiam cōiunxit. Similiter & caro est animata, & nō uerbum: licet uerbi Dei caro conspecta sit ac uisa. Vnde & Ioannes: Quod fuit ab initio, & quod audi uimus, & uidimus & perpeximus: & manus nostræ tractauerunt de uerbo uitæ: cum profectō nemo Deum uerum uidere aut tractare possit manibus, nisi per sacramētū sibi uniti hominis. Quæ mirum unitio tam mira est, ut discerni nequeat. Alioquin quod fuit ab initio uerbum: quomodo rectē dicitur hoc totum esse quod Apostoli audierant, quod uiderant, quod manibus tractarant: nisi quia Christus unus idemq; erat? Ac per hoc quod audierant, q̄ uiderant, quod tractarant, uerbum uitæ erat: & nihil aliud ex duabus naturis q̄ unum iuxta substantiam uel personam. Hinc est quod unus idemq; manens filius unigenitus, indissiparatus in utriusq; naturis conspicitur, & quæ sunt utriusq; substantiæ naturaliter operatur, secundum unicuique uel insitam essentialē qualitatem, uel naturalem proprietatem: quæ si naturam haberet singularem & inconiunctam, nō ageret utique. Nunc autem Emanuel dum unus est, & in eo ipso utraq; id est, Deus & homo, quæ utriusq; naturæ sunt, ueraciter gessit, secundum aliud & aliud quæ gesta sunt operans. Ergo secundum quod Deus ipse idem egit quæ diuina sunt: secundū quod homo, ipse idem quæ humana sunt, seipsum uolens ostendere quod Deus idē ipse & homo sit. Et ideo idem ipse tam quæ diuina sunt, agit quā quæ humana similiter: & non alius quidem miracula operatus est, alius perpetravit humana, passionēq; sustinuit: sed unus idēq; Christus filius Dei atq; hominis filius, qui & diuina gessit & humana: siquidem inseparabiliter atq; indiuisē communes Christus habuit actiones. Sed intelligendæ sunt ipsorum operum qualitates: contemplantumq; semper ad quæ prouehatur humilitas carnis, & ad quæ inclinatur altitudo diuinitatis: ita ut per omnem textum sancti Euāgelij uideatur nihil caro sine uerbo agere, neq; uerbum sine carne quicq; efficere. Vnde quod concipit & parit uirgo, sicut non sine potentia uerbi est, ita non sine ueritate carnis quod nascitur, quod panorum fascijs facit inuolutum, & in præsepio reclinat. Porro quod stella duce a Magis adoratur, deitatis est: ita & humanitatis, cum in Ægyptum per fugam ne capiatur adducitur. Sic itaq; omnia uirtutū opera cōsideranda sunt, ut reddamus Deo quæ Dei sunt, & homini quæ sunt hominis. Quoniam sicut est unus qui Lazarum uerbo potentia suæ uocat, ut exeat foras a monumento: sic idem ipse unus est qui fleuit humanitatis affectu. Sic quippe cuncta oportet considerare: quatenus & plena diuinitas in Christo intelligatur homini unita, & plena humanitas in Deum assumpta. Hæc idcirco dixerim tantisper de fide incarnationis Christi charissimæ: quia quod plures Orientalium circumeunt suis fecibus obuoluti, moneri debuistis ne suo obnubilare uos uelint obscuritatis eloquio, uel Græco turbine Latinam confundere puritatem. Sunt enim & prudentes uirgines, sunt &

sunt & facta. Et ideo dilectissima imitamina quam amatis beatam & gloriosam uirginem, cuius hodie in terris festa colitis: de qua dicitur: Maria autem conseruabat omnia uerba haec (quae de Christo dicebantur scilicet) conseruens in corde suo. Conserue ergo & uos in cordibus uestris charissimae, quae de ipsa eodemque Domino catholice dicuntur: ut & fidem integram seruare possitis, & matrem eius debite uenerari. Quoniam nullus honor eius est alius, nisi cum ille iure honorat, qui nasci dignatus est ex ea. Caeterum rogo quaecumque estis filiae, quaecumque matres, cogitate attentius, & perpendite diligentius, quibus afficiebat beata & intemerata uirgo Maria doloribus post Christi ad caelos ascensum, expletis omnibus quae de ipso erant ab angelis praedicata, & a prophetis multifarie multisque modis praesignata, diuinis declarata oraculis, uirtutibus exhibita, & quae humanitatis sunt ostensa praesagia. Quasi si qua sunt in uobis uiscera pietatis, considerate quo cruciabat amor, quouere desiderio aestuabat haec uirgo dum reuolueret animo cuncta quae audierat, quae uiderat, quae cognouerat. Puto quod quicquid cordis est, quicquid mentis, quicquid uirtutis humanae: si totum adhibeas, non sufficiat ut cogitare ualeas, quanto indefinenter cremabat ardore pij amoris: quantis mouebatur repleta Spiritu sancto caelestium secretorum incitamentis: quia et diligebat Christum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota uirtute, nouis tamen quotidie inflammabatur praesentia absens desideriorum affectibus: tanto siquidem ualidius, quanto diuinis illustrabatur intus uisitationibus: quam totam repleuerat Spiritus sancti gratia: quam totam incanduerat diuinus amor: ita ut in ea nihil esset mundanus quod uiolaret affectus, sed ardor continuus & ebrietas perfusi amoris. Nam & Christus ab hominibus est amandus, ex toto corde, & ex tota anima atque ex tota uirtute. quarendus: maxime tamen ab ea ardentius, cuius & Dominus erat & filius. Fortassis ergo praesentis amoris, in loco quo sepultus dicitur interdum habitasse eam credimus: quatenus pijs pascere: tur internus amor obrutibus. Sic namque locus medius est hinc inde constitutus, ut adire posset ascensionis eius uestigia, & locum sepulturae ac resurrectionis, & omnia in quibus passus est loca inuisere: non quod iam uiuentem quaereret cum mortuis, sed ut suis consolaretur aspectibus. Hoc quippe habet impatiens amor, ut quae desiderat, semper inuenire se credat. Ignorat siquidem iudicium, ratione multoties caret, modum nescit, nec aliud cogitare potest quam quod diligit. Amor non accipit de impossibilitate solatiu, neque ex difficultate remediu. Quae scilicet beata uirgo Maria, quamuis iam in spiritu esset, tamen dum in carne uixit, carnalibus mouebatur sensibus: & ideo saepe locorum recreabatur uisitationibus: & quem genuerat, mentis complectebatur amplexibus. Denique amor Christi, desiderium pariebat: desiderium uero gliscens, quasi nouis reparabatur ardoribus, in tantum ut credam nonnunquam quod omnia etiam & semetipsam transcenderet: quia omnino amor impatiens, quod amat non potest non uidere. Hinc est charissimae, quod omnes sancti omnia quae meruerant pro paruus duxere, si Dominum quem amauerant non uiderent: sicuti & uenerabilis beata uirgo Maria, non indignum pro innumeris & immensis beneficijs, reddebat interdum obsequium sanctitatis, dum beneficiorum in terris posita non poterat uidere largitorem: & ideo hodie dilectissima eleuatur super choros angelorum, ut possit speciem uultumque uidere saluatoris, quem amauerat, quem cupierat ex toto desiderio cordis. Quod si gaudium fit in caelo de quolibet peccatore conuerso, multo magis putandum pro tanta uirginis exaltatione & gloria, quod exultatio fiat in supernis: cuius nimirum festiuitas, omnium supernorum ciuium est gratulatio: praesertim quia eius celebritas, laus & fauor est saluatoris. Vnde credimus (ut supra dictum est) quod non hunc tantum diem solennem ducunt pro eius honore annuui, uerum etiam continuum & aeternum iocunditatis & laetitiae ac uenerationis obsequio, cum omni colunt tripudio amoris & gaudij. Nec immerito igitur omnis illa caelestis ciuitas congratulatur & ueneratur matrem, cuius super se adoratum filium regem: ante quem tremunt potestates, & curuatur omne genu. De huius nimirum ad caelos ascensione, multo admirantis intuitu secretorum contemplator caelestium in Canticis: Vidi, inquit, speciosam ascendentem, quasi columbam de super riuos aquarum. Et uere speciosa quasi columba, quia illius speciem columbae ac simplicitatem demonstrabat, quae super Dominum uenit & docuit Ioannem, quod hic est qui baptizat. Et bene de super riuos aquarum, quia super aquam reflectionis educauerat eam Dominus & nutriuerat: ex qua multi deducti riuus, omnem irrigant terram deliciarum, & infundunt hortum uoluptatis: & quibus quotidie lota & perfusa beata Dei genitrix ascendit hodierna die speciosa ualde & admirabilis: cuius odor inaeestimabilis erat nimis, & ideo ineffabilis. Ad cuius profectum fragrantiam odoris, omnis illa caelestis Hierusalem lata decurrit: quam circumdabant flores rosarum & lilia conuallium: eo quod omnes animae martyrio rubricatae, eam aeternae dilectionis complectuntur amplexibus: & uirginitatis splendore candidatae, ac si lilia in ualle humilitatis enutritae, circumdant eam uenerationis gratia obsequentes. Recte igitur quoniam beata Dei genitrix & martyr & uirgo fuit, quamuis in pace uitam finierit. Hinc quoque quod uere passa sit, testatur Simeon propheta, loquens ad eam: Et tuam, inquit, ipsius animam pertransibit gladius. Ex quo constat quod supra martyrem fuerit. Alij namque sancti etiam passi sunt pro Christo in carne, tamen in anima (quia immortalis est) pati non potuerunt. Beata uero Dei genitrix quia in ea parte

passa

A passa est, quae impassibilis habetur: ideo (ut ita fatear) quia spiritualiter & caro eius passa est gladio passionis Christi, plus quam martyr fuit. Vnde constat, quia plus omnibus dilexit, propterea & plus doluit, in tantum ut animam eius totam pertransiret & possideret uis doloris, ad testimonium eximiae dilectionis. Quae quia mente passa est, plus quam martyr fuit. Nimirum quod eius dilectio amplius fortis, quam mors fuit: quia mortem Christi suam fecit. Nunc autem circumdant eam flores rosarum, indefinenter eius admirantes pulchritudinem inter filias Hierusalem: in qua posuit rex thronum suum, quia concupiuit eius speciem ac decorem: fuit enim plena charitate & dilectione. Idcirco sequitur post eam purpuratorum exercitus, & candidatorum grex. Quam si diligentius aspicias, nihil uirtutis est, nihil speciositatis, nihil candoris gloriaeque quod ex ea non resplendet. Et ideo bene circumdant eam flores rosarum, & lilia conuallium: ut uirtutes uirtutibus fulciantur, & formositas decore castitatis augeatur. Nam omnis splendor & gloria, quanto illustratur fulgore suo sublimius, tanto apparet praestantior claritate quorumlibet subiectorum, & eximior praedicatur. Sic & beata Dei genitrix, cuius plantatio ac si rosa in Hiericho, specialius refulsit, & candor uirginitatis splendidius emicuit, cum circumdata officio charitatis, submittitur illi sanctorum claritas: ut eius amplius splendor & gloria commendetur, quae super angelorum choros eleuata, iam beata praedicatur, & iam beatissima. Nam angelorum quamuis celsior natura sit, non tamen gratia maior: quia & ipsi gratuita gratia, ne corruerent sunt saluati. Vnde Dauid: Verbo Domini, inquit, caeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Quod si spiritu oris eius omnis uirtus eorum subsistit: constat beatam & gloriosam uirginem Mariam, in quam superuenit Spiritus sanctus, & Deus totus illapsus portatur nouem mensibus in utero (ut credendum est) ampliora promeruisse uirtutum priuilegia, & percepisse gratiam ab angelis etiam collaudatam. Vnde & si mirabilis est eorum uirtus, & firmatas perpetuitatis: mirabilior tamen in Maria quam obumbravit uirtus altissimi: ut ultra omnem uirtutem sit angelica, quod factum est in ea, & admirabile cunctis seculis sacramentum. Ac per hoc etiam angelis exinde maior praestatur gratia, cum instaurantur ad ea omnia, quae uenerantur & adorant super se Christum regem Dominum natum ex eadem uirgine. Hinc & Maria cunctis tanto uenerabilior, quanto gratiosior: & quanto uirtute altissimi extollitur ad sublimia, tanto clarior resultat in gloria. Plena siquidem gratia, plena Deo, plena uirtutibus, non potest non possidere plenam gloriam claritatis aeternae, quam plenissime accepit, ut mater fieret saluatoris. Quam uiderunt omnes filiae Sion, & beatissimam praedicauerunt, ac reginae laudauerunt eam: quoniam tantam eam uiderunt, quantum nullus narrando expleuit mortalium, quanto magis Deum qui talem ac tantam fecit eam, ut ipse fieret per eam. Vnde Dauid: Et homo, inquit, natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Beata igitur talis ac tanta natiuitas, beata & supernorum ciuium societas, & admirabilis charitatis eorum unanimitas: ubi nemo angelorum, nemo archangelorum, non dico beata uirginis Mariae, uerum neque alicuius sanctorum inuidet gloriam: sed totum in altero unusquisque possidet, quod gratis praestatur omnibus: ut de omnibus, & in omnibus glorificetur Deus, honoretur & adoretur ab omnibus: ubi non sexus, non aetas, non dignitas generis, sed meritorum qualitas sola discernitur: ubi plurimum stella a stella differt claritate, quamuis omnes in suo sint ordine sufficitandi. Quod si est alia claritas solis, & alia claritas lunae, & alia claritas stellarum: una tamen claritas est, qua illustrantur omnia. Idcirco beata Dei genitrix, quae adhuc tantis in terra praedicatur laudibus, non immerito creditur hodierna die exaltata & glorificata: nec non & clarificata, quantum nouit ille qui eam elegit in sua sapientia, qua disposuit omnia. Quod si in domo patris mansiones multae sunt, credimus splendidiorem matri hodie filium praestitisse, quam sibi olim edificauit domum, subnixam columnis septem: in qua domo nimirum parantur nuptiae Ecclesiarum Dei, & foederantur terrenis caelestia. In eo namque utero uirginis, sponso immortalis uirginitas consecratur, ut sit totum caeleste commercium. Et ideo charissimae celebrate solenniter uirginis festum, quae caelestem uobis uitam in terris ostendit: quoniam qui non nubent neque nubentur, erunt sicut angeli in caelo. Nec mirum si angelis comparatur uirginitas, quae angelorum Domino foedere copulatur nuptiarum. Et si quaelibet uirginitas tantum erigitur, ut angelis comparetur, multo magis beata & gloriosa uirgo Maria, quae singulari commendatur priuilegio, & immenso datur mercimonio. Idcirco dilectissima, amate quam colitis, & colite quam amatis: quia tunc eam uere colitis & amatis, si imitari uelitis de toto corde quam laudatis. Haec namque uita uobis de caelo fluxit, quam professae estis: supra usum naturae haec uita est, quam tenetis: de caelo uenit sponsum, quem sequi cum matre debetis: nec immerito uiuendi usum de caelo quaesistis, quae uobis de caelo sponsum petistis. Ideo uestra conuersatio in caelis sit semper: quoniam uerbum Dei quod amatis, non nisi in sinu patris inuenitur. Licet igitur ubique totus sit, & non longe ab unoquoque nostrum, tamen non nisi casto rursus hauritur pectore. Proprie est enim, inquit Moyses, in corde tuo & in ore tuo, tantum eum recto si quaeris corde. Vnguentum exinanitum est nomen eius: propterea adulescentulae diligite animo, quod pro uobis effusus est. Habetis namque sanctae uirgines sponsum uirginem, uirginitatis & castitatis amatorem: qui matrem uirginem ideo elegit, ut ipsa omnibus esset exemplum ca-

statis, in qua uelut in speculo refulget forma uirtutis. Habetis igitur in ea magisteria probitatis expressa, quid primum eligere, quid respicere, quid sequi debeatis. Prima eius uirtus est fundamentum omnium uirtutum & custos, humilitas ipsa, de qua gloriatur: Quia respexit, inquit, humilitatem ancillae suae: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Ergo primum discendi incitamentum, nobilitas est magistri: deinde merces laboris optimi, fructus beatitudinis. Quid igitur nobilius matre Domini: quid splendidius ea, quam splendor elegit paternae gloriae? Quid castius ea, quae corpus Christi sine contagione, corpus generauit: & tamen in ea solum humilitatem respexisse Dominum profitetur, quae custos est ceterarum uirtutum. Collocauerat enim in tuto stationis portu, sublimia meritorum suorum exercitia: & ideo diuinitus illustratur. Vnde Dominus ait: Ad quae respiciam nisi ad humilem & quietum ac tremementum sermones meos? Fecit enim quod promiserat, & respexit humilitatem ancillae suae: unde & beata iam ab omni seculo praedicatur. Idcirco & uos o filiae, si uere uirgines esse uultis, humilitatem sectamini: & matrem Domini quae se ancillam uocat, cordis amore imitari procurate, quae didicit ab ipso sponso cui uos deuouistis humilitatem, quam uos ex se docuit. Vnde ait idem: Discite a me, quia mitis sum & humilis corde. Non ergo beata Dei genitrix a filio suo Domino nostro didicit caelos fabricare, non angelos creare, non miracula deitatis insignia operari: sed tantum humiliari, ceteraque uirtutum documenta intra humilitatis custodiam aggregare. Vnde cum ea semper singularum uirtutum pudicitia comes inremota mansit: quia omnino pudor indiuiduus uirginitati esse debet, sine quo recte castitas uera seruari non potest. Nunquam igitur beata uirgo Maria sine pudoris sui custode processit. Et ideo si placet uobis charissimae talis ac tanta uirgo, placeat & opus uirtutis: cuius uita omnium est disciplina, cuius mores instituta sunt Ecclesiarum, quae praecellunt cunctos, supereminet uniuersis. Propterea quae cunctae uirgo sibi ab ea optat praemium & implorat auxilium, debet imitari exemplum. Rogo uos o uirgines, rogo & uideae, imitamini Paulam uideam matrem, exemplar continentiae & castitatis. Imitamini Eustochium, quam habetis uobiscum uirginem, & formosam perfectae integritatis. Quod si minus in eis est, quam in matre Domini, imo quia est: habetis prolem fecundam & uirginem perpetuam: quia sicut in comparatione Dei, nemo bonus: ita & in comparatione matris Domini nulla inuenitur perfecta, quam uis uirtutibus eximij comprobetur. Vnus est pater noster, qui in caelis est: unus & magister: una est forma uirginitatis in Maria, cui uos omnes ut imaginem reformetis integritatis, faciem imprimere debetis in sculpturam Spiritus sancti. Quoniam haec est hortus conclusus, fons signatus, puteus aquarum uiuentium, ad quam nulli potuerunt doli irumpere: nec praualuit fraus inimici, sed permansit sancta mente & corpore, multis donorum priuilegijs sublimata. Idcirco hanc imitamini moribus, sequimini castitate, huius implorate auxilium. Quod si me, quia ita loquor, praesumptionis uelit arguere inuidorū aliquis, quod uobis scripserim: arguat charitatem atque dilectionem, quia rogantibus uobis ne hoc quidem in expertus iudicari negandum. Malui enim excipere ruborem pudoris, quam non exequi iussionem uestram, quarum precibus nonnunquam Deus noster obedire uidetur: praesertim cum habeatis uobiscum, quas imitari uirtutis est, cum quibus discere potestis: affectum a me potius quam magisteris ad laudem huius diei requisistis. Vnde excusare non debui propter obseruantiam grauitatis, ne impartirem deuotioni uestrae, quae mandastis. Quod si docere nequiuim, saltem ad laudem tantae uirginis exhortari omnino curauim: quatenus non deessem uobis quem diligitis in die tantae festiuitatis, sed iungerer precibus, iungerer uotis, si quo modo mente ad ea uobiscum eleuari merear uestris suffragantibus meritis, ad quae peruenit beata & intemerata uirgo Maria. Ecce hodierna die ad illum praeclearum & splendidum thronum angelorum, ipsa per humilitatem & per integritatem carnis ascendit: unde intemperantia olim eximios archangelorum & superbia deiecit. Quapropter gaudete, gaudete inquam: quia uobis uia patefacta est caelorum. Quamuis enim nobis eadem promittantur: uobis tamen iam praesto sunt, quae cum angelis incorruptionem seruat. Quae licet de hoc mundo sitis, tamen fauente Deo iam in hoc mundo non estis: quia et si seculum uos habere meruit, tenere omnino non potuit. Beata itaque Maria hodie iam ab omnibus gentibus longelateque praedicatur: & uobis quae sequitur estis exemplum tantae uirginis, beatitudo condonatur caelestis. Quas non illecebrae sollicitant corporis, non colluuii praecipitat uoluptatis, non aestus inflammat incentiuae carnis: imo angelica imitatio delectat in terris, quorum in futuro aequalitas repromittitur in caelis. Beata igitur estis filiae, sed & beatae uideae quae coelibem in Christo uobiscum ducit uitam: quia secundum Apostolum liberata a lege uiri, sic permanserunt. Beatior, inquit, erit si sic permanserit secundum meum consilium. Puto enim, ait, quod & ego spiritum Dei habeo: euidenter uolens exprimere, quid intersit inter eam, quae adhuc est iuncta lege uiri, & inter eam, quae iam soluta uinculo beatorum praedicatur. Quod si utraque beata, quia in Christo, beatorum tamen quae cunctae iam soluta est uinculo & caelestia seclatur. Ideo uideae semper uirginibus bene copulantur, ut ait Apostolus: Mulier innupta & uirgo, cogitat quae sunt Domini, ut sit sancta corpore & spiritu: quodammodo enim magisterium uirginitatis, uidearum gliscit & confortatur exemplis, quae cum uiris castum

stium serauerint connubium: docet integritatem magis uirginibus Deo seruandam: & quod prope modum non inferioris uirtutis est a coniugio abstinere, quod aliquando delectauerit, quod coniugij delectamenta nescire. In utroque si quidem gradu fortitudo laudatur, & caelestis uitae praedicatur uirtus. Idcirco cognationem iam cum Christo uterque ordo sortitur. Vnde Dominus: Si quis, inquit, fecerit uoluntatem patris mei, qui in caelis est, ipse meus frater, soror & mater est: ubi non sexus, non aetas, non conditio discernitur, sed qui fecerit, inquit, uoluntatem patris mei qui in caelis est. Vnde quia libera facultas cunctis praestatur, estote charissime id ad quod uos Christi gratia uocauit, estote matres Christi ac sponsae, estote sorores ac propinquae: quia quod carne non potuistis, gratia totum condonatum est uobis. Et ideo diligite matrem Domini, quae uobis sponsum genuit immortalem: cuius & uobiscum soror est ipsa, quia uoluntatem patris fecit ut esset mater. Propinqua quidem uobis non carne, sed spiritu: ut unitas commendetur Ecclesiae, & societas corporis Christi intelligatur. Ex quo Dominus: Volo pater, inquit, quia ego & tu unum sumus & ipsi in nobis unum sint. Quae perfectio unitas per unum mediatorem Dei & hominum efficitur. Facite ergo uoluntatem patris & uos, ut unum esse possitis. Ornate lampades uestras, occurrите sponso, quia iam ad ostium pulsar, & matrem, si eam diligitis, sequimini. Intus autem parate & ornate lampades uestras, quia filia regis estis. Omnis enim gloria uestra ab intus sit, & intus habete quod foris luceat: ne forte inter has tolerantates prius quam sponsum ueniat, uestrae lampades extinguantur. Nam celebritas huius diei, non nisi accensis lampadibus intus & foris recte colitur. Ideo emendum est oleum dum uacat, ne cum sponsus uenerit, quod absit, uacuae inueniamini. Propterea quae sursum sunt sapite, ubi beata peruenit uirgo, & non quae super terram, quia uestra conuersatio (si estis iam quod uouistis) in caelis fore debet. Illuc dirigite mentem, illuc abscondite uitam uestram donec pertransierit furor Domini, quod beata Dei genitrix hodie peruenit: ubi namque habetis sponsum, ibi pontificem, ibi omnia quae cunctae quaesistis. Illuc dirigite mentem, ut cum Christus uirginis filius apparuerit in fine seculi, cum ipso & uos appareatis in gloria, Amen.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Similiter cadentia, & similiter desinentia, ad nominationes, reductiones, aliaque id genus schemata, denique totius sermonis gustus Augustinum sapit. Et in nonnullis libris lectiones, quae recitantur in festo purificationis hinc deceptae, nomen illius praefertunt.

DE ASSUMPTIONE B. VIRGINIS MARIAE SERMO.

Cientes fratres dilectissimi auctori nostro multum nos debere conditos, plus redemptos, redemptionis nostrae commercium ueneremur: & illum sacratissimum uterum, ex quo homini Deus unicus apparuit, & si nequimus meritis, saltem celebremus obsequijs, scientes erroris nostri tenebras, partim eius fulgore dispersas: quin quae homines per protoplastorum negligentiam, primae matris contumacia tam arrogancia quam regula perdidit, huius sacrae uirginis partus non solum restaurauit diruta, sed dona contulit sempiterna. & ideo cunctis praeconijs ueneremur salutis auctricem: quae dum autorem suum concepit ex caelo, nobis redemptorem ostendit in seculo: & quia ad uicem eius, matris nostrae Ecclesiae forma constituitur, ipsa eam inter procellas seculi frequenter aspiciat, ipsa inter incursus mundiales continua oratione confoueat. Neque enim dubium est illam quae meruit pro liberandis ferre precium, posse impartiri suffragium liberatis. nostra inter haec oratio iugis ad Dominum dirigatur, ut qui pro honore nominis sui, uiscera illa quae sanctificauerat intrauit, quae etiam nos ipsi sedulitate debita ueneramur, pro sit nobis ad remedium quod per eam se nobis dedit precium. Merito igitur beata Maria singulari a nobis praeconio attollitur, quae singulare commercium mundo praebuit: merito inter foeminas tunc etiam laetabatur, cum singularem medicinam pudico aluo gestabat. Sciebat quidem pondera uentris, quae pudorem non perdiderat castitatis. Mirabatur partus insignia quae nulla nouerat uiri contagia. O bene foecunda uirginitas, quae nouo inauditoque genere & mater dici posset & uirgo. Peperit enim a quo concepit, portauit a quo creata extitit. Siquidem ipse est auctor Mariae, qui est ortus ex Maria. Sic inenarrabiliter beata Maria mater & uirgo est, quae dum fructum praecognitionis extulit, integritatis dispendium non incurrit: apud quam ita caelestis prouidentia negocij ipsius conditionem disposuit, ut magis obedientiam exhiberet in mandato, cum honorificentiam suam cognosceret ex angelo. Neque enim fidem derogat nuncijs, quae dignitatem intelligit nunciantis, angelo ei dicente: Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi: ideoque & quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius Dei. Credidit admonita quod audiuit, meruit sanctificata quod credidit. Denique tantum sese ad caeli fastigijs subleuauit, ut uerbum in principio apud Deum, id est Dei filium, de summa caeli ara susciperet. Cumque se per mysticum diuinitatis arcanum carni nostrae fragilitati commiseret, laetit in homine diuinitas, ut diuinitate humanitas non periret: & dum sub uelamento assumptae carnis absconditur, preciosius redemit perditos, quam si defensaret ab imminente hoste captiuos. Immensa pietas, & supra quam fari

possit prædicanda maiestas, uiscera puellæ aura sancti Spiritus implebantur: nupta uirginis uulua, uerbi femine crescente, turgebat. Replebantur, inquam, arcana uiscerum sacri Spiritus fecunditate repleta, & erat spes in partu, quia non erat uoluptas in coitu. Stupebat preciosissima genitrix, & apud se tacita rerum nouitate mirabatur. Vrebat æstu cogitationis ab igne, & percussa rerum nouitate obstupescere mirabiliter. Sciens enim suam integritatē, mirabatur uentris ubertatem felix Maria. O genitrix gloriosa, o puerpera sublimis, cuius uisceribus, autor cœli terræq; committitur: felicitia oscula labris impressa lactentibus, cum intra crebra indicia reptantis infantia, utpote uerus ex te filius tibi mater alluderet, cum uerus ex patre Dñs imperaret. Nam autorē tuum ipsa concipiēs, edidisti in tēpore puberem, quem habueras ante tempora conditorē. Felix puerperium, lætabile angelis, expectabile sanctis, necessarium perditis, congruum profligatis: qui post multas assumptæ carnis iniurias, ad ultimum uerberatus flagellis, potatus felle, patibulo affixus, ut te ueram matrem ostenderet, uerum se hominē patiendo tormenta monstrauit. Tu ergo beata gloriosaq; Maria inter ista & propter ista laudabilis, quæ sic meruisti donum fecunditatis, quæ uirginitatis non amisisti suffragium. Tu es enim benedicta inter mulieres. Tu prærogata cunctis uirginum cateruis. Tu sequeris agnum quocunq; perrexerit. Tu uirgineos choros, & ab incentiua carnis illecebris alienos, per albertia lilia rosasq; uernantes, ad fontem perennis uitæ inuitas. Tu in illa beatorum felicissima regione, primū ordinis dignitatem adeptas es, plantis roscidis oberrans, inter paradisa mœnitates & gramineos choros tenero poplite pergens, felicitq; palma uiolas immaculabiles carpis. Tu concinentibus sine sine angelis coniuncta, archangelisq; sociata, indefessa clamitare uoce, Sanctus, sanctus, sanctus, non desinis. Sed quid dicam pauper ingenio, cum de te quicquid dixerō minus profectō est q̄ dignitas tua meretur: Si matrem uocem gentium, præcellis: si formā Dei appellem, digna existis: si nutricem cœlestis panis uocitem, lactis dulcedine repleas. Lacta ergo mater cibum nostrum, lacta cibum angelorum, lacta eum qui talem te fecit, ut ipse fieret in te: qui tibi munus fecunditatis attulit conceptus, & decus uirginitatis non abstulit natus: qui prius q̄ nascere-tur, te matrem creauit ex qua nasceretur, ut illinc procederet tanquā sponsus de thalamo suo, quo mortalibus oculis possit uideri. Quanta fuit hæc dignatio, ut crearetur ex te, quam creauit: portaretur manibus, quas formauit: surgeret tua ubera, quæ ipse impleuit? Quas itaq; laudes charitati Dei dicemus, quas gratias ei agemus: qui nos ita dilexit, ut propter nos homo fieret, ut matrem hominis eligeret, ut uterum nostræ conditionis intraret, ut contumelias natū infantis subiret, atq; cuncta humanitatis necessaria sustineret. Agentes ergo quantum sufficimus creatori nostro gratias, assumptionem gloriosissimæ Dei genitricis cum gaudio celebremus. Dignum namq; est cum summa ei gratulatione famulari, per quam insignia uirginitatis pullularunt. Siquidem ipsa uirgo extitit ante coniugium, uirgo in coniugio, uirgo prægnans, uirgo pariens, uirgo lactans: & dicta merito mater, non de marito. Sanctæ quippe matri omnipotens filius nullo modo natus uirginitatem abstulit, quam nasciturus elegit. Exultent ergo uirgines, uirgo peperit Christum: nihil ex eo quod nouerunt putent exterminatū, quia mansit uirgo post partum. Exultent uiduæ festum uirginis celebrantes: Anna uidua uirginē matrē agnouit. Exultent coniugatae solennia beatæ matris frequentantes: Elizabeth coniugata à uirgine matre salutata est Domini. Exultent & pueri continentia uouentes puero. Ipse integritatem pueritiæ consecrauit, qui suæ matri fecunditatem attulit, uirginitatem non abstulit. Ipsa gloria per infinita secula seculorum, Amen.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

TAm euidentis est in hac styli discrimen, ut cuiuscunq; sit, Hieronymi uideri non possit. Ad hoc nec præfert in titulo nomen eius ad quem scripta est, nec usquam habet admixtum.

DE HONORANDIS PARENTIBVS.

Parentum meritis subiugans filios omnipotens Deus seruendi legē in officijs posteris dedit, ut hoc diuino cogantur facere imperio, quod debuit pietas suadere: dicente illo in libro Exodi, in quo ita scriptū est: Honora patrē tuum & matrē tuam, sicut præcepit tibi Dñs, ut bene sit tibi: & sis longæ uitæ super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Audite filij salutiferam iussione: & præcepta legis, affectu debiti amoris implete. Seruite patribus futuri patres: & matres uestras tenera diligite pietate, ut & uestre coniuges mereantur matrum nomine nuncupari. Nemo patrē asperis uerbis lædat, nō fiat amara dulcedo. Hoc sit inter parentes & filios, quod iubente Domino natura cōtinuit. Affectum sonet quicquid linguæ dixerint liberorum. Inter charas coniunctasq; personas, pietatis iura seruētur. Hoc filiorum ora loquantur, quod parentes delectat audire. Præbeatur patribus amoris mixta formido, qui primi nobis sunt causa nascendi. Exhibete patribus filij quod uos potestas paterni nominis cogit, quæ adeo est eorum meritis attributa, ut ipsa de uobis exigat quod natura iubere non potuit. Matribus quoq; debitam impendite reuerentiam, quæ uobis uteri labore seruientes, pondus uestri corporis tolerant: atq; ignotam portantes infantiam, famulatum quendam exhibent nascituris. Illo

A Illo tempore non sibi tantū mater esurit, nec acceptos sola digerit cibos. Materno uictu alitur & ille qui latet, eiusq; membra alterius comestione pascuntur, ut homo futurus, alienis moribus saturatur. Quid ipsa memorem nutritimēta, & teneræ infantia dulces iniurias, quas nutritoris affectus de suis paruulis sumit: Quid cibos in matrē confectos, qui femineis manātes ex membris, lacte soluantur in succum, & fauces inualidas liquido sapore perfundunt: Cogente natura sumunt infantes de matre quod bibant, & dente non nato, hoc sibi currentibus labris eliciunt, quod nō sit necesse mordere. Seruiunt materna posteris pectora, seruiunt ipsis incunabulis, manus & terga membris deuota lactentū gratos artus accipiunt. Optat mater paruulū crescere, optat citō uidere maiorem, eumq; numeris iuuenum miscere festinat, nunq; sibi forsitan seruiturū. His tot tantisq; præcedentibus factis, parentibus, matri tota debet alacritate seruire. Reddatur naturæ debitum, reddatur & posteris quod debetur. Exolue fili quod debes, & officia debita qualicunq; exhibe famulatum: quia parentibus nemo potest reddere quod debetur. Humilitas talibus oblata personis, uiuendi tempus extendit: & morte dilata, multū nostrā prorogat uitam: uicemq; facientibus reddens, officia nostra Domino iubente cōmendat: qui in tantum nomen parentum diligit, ut seipsum patrem uisum dicit. Irreuerens autē filius, quid de Domino ipse mereatur, Solomonis dicta testatur: Contumeliosus faciens patrē, & contemnēs senectā matris, confunderetur, & in opprobrijs erit. Filius derelinquens custodiē disciplinā patrē, medietatē sermones maliciæ. Maledicenti patrē & matrē extinguetur lumen, & pupilla oculorum eius uidebunt tenebras. Audi fili patrē qui te genuit, nec contempseris quia genuit mater tua. Pareat patri lingua quam genuit, & matrē suam nemo crudeli uerbo percutiat. Sic te rapiat filij iuuenilis ætatis autoritas, ut noueris unde sis natus. Memento scripturæ tenentia, ubi Spiritu sancto loquente dictum est: Quia qui maledixerit patri aut matri morte moriatur. Memento ergo parentum esse quod talis es: quorum manibus crementa sumpsisti. Fauces uicæ necdum lacteum perdidit saporem, quem tibi pia mater infundens, linguam istam pauit poru corporis. Impende debitum patri matriq; seruitium: qui nunquam tuos uagitus horrentes, rotum in te lambebant oculis corpus. Sit tibi grata salus ipsorum, quibus charior est tua uita q̄ propria. Redde amoris uicem colenda pietatis. Facta parentum tuis cunabulis cōmoda, officijs proprijs exolue. Parentes enim ideo debent haberi dulciores, quia per alios reparari non possunt: & cum eos lex naturæ subtraxerit, nec patrem tibi alterum poteris inuenire, nec matrē. Mutato coniugio nec uirtricis pater est, nec nouerca potest nomen matris implere. Nullus igitur filiorum autorem locis suæ cadat iniurijs. Nemo parentibus optet aduersa, qui liberos suæ saluti anteponunt. Intolerabile nefas est ex illo ore proterum audire sermonē, aut illis pulsari manibus, quas amor diligit. Oculorum uestrorum timete sententiam, quam Dominus promissit ingratis. Meretur enim cæcitas suæ subire supplicium, qui parentum uultus uel toruo uisu despexerit: & elatis oculis læserit pietatem. Si quicquam sapitis filij, eo animo uidete uenerabiles facies, quo uos ipsæ conspiciunt, & eorum labris dulcibus osculis inhærete, quia eorum oscula adhuc habetis in membris. Senibus seruire perfacile est, quos nemo potat, nemo nutrit succo corporis sui. Foueatur itaq; parentū senectus, & factis eorum uicissitudo reddatur. Habet enim quandam senectus infantiam. Videant liberi uestri quid faciant, uobis uicem similem reddaturi. Imitamini filium Machabæum, qui matri mortem suadenti seruiuit, & durum imperium gratanter aggressus est, ne offenderet genitricē. Maluit fratrum sociari funeribus, quam uoluntati matris obistere. Ita enim matris suadentis uoluntas perfecta est: ut Deo filium faceret matrem, & fratrum coronis cōparticipem. Deniq; obsequium suū melius morte probans, suasionem sermonis matris impleuit: & lucem istam moriendo contemnēs confors martyrum factus est, ut illa germanitas æterno collegio firmaretur. Ecce quid præstitit animus matri subiectus. Deuotus filius obediendo promotus est, qui nolens maternam aliquantulum lædere pietatem, perpetuam uitam passione suscepit, qui Dominum consistendo, meretur cum fratribus à Domino coram angelis coronari.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Et hanc sermonis discrepantia satis arguit ab Hieronymo non fuisse scriptam. Quod quidem & hinc colligi poterat, quod in exemplaribus uariat titulus. In nonnullis ad Damasum inscripta est, in alijs ad Rusticum episcopum Narbonensem, in quibusdam nullus habet nomen. Deinde in alijs codicibus habetur integra, in alijs mutila. Postremo non est uerisimile. D. Hieronymū si de re tanta, tantum scripsisset librum, non alibi citaturum fuisse, cum multo breuiores & leuiores argumenti tam frequenter citet.

DE SEPTEM ORDINIBVS ECCLESIAE.

Sfficere quidē fidei tuæ arbitror cōuersationē sanctam quā habes in Christo Iesu ad sacerdotalis ordinis dignitatē, arctā tibi & angustā intellectus uiam in Domino referare: quia præcedentibus meritis ac uirtutis insignibus, ad hoc officium electus à Deo es. Licet in multis gratia Christi sine operibus, comprobe, & cessante merito cōuersationis ac uita, sola Dei dona fructificet: tñ quia tu præ ceteris electus à Deo, ob hoc cōprobaris, qui & legis

opera imple, & cōmoraris in gratia usq; ad supereminentem scientiæ charitatē, intellectu Deite- cum loquente, festinanter existentib; cogitationibus insignib; hoc uis nosse quod factus es. Totius tibi Ecclesiæ prout præcipis sacramenta referabo: doctrinæ ordinem & locum custodiēs, & quid qualiter obseruare debeas docens: si modò ad iniuriā non reuoces nouelli exhortatoris industria, ac te non pudeat paulisper minorem esse dum discis: quia seposito, ut uides, priuilegio dignitatis, habes de nobis amplius quod quæras. Et id quod iam pridem in cōsecratione consecutum te esse credis, restat ut capias: ne minor inueniaris in Christo, q̄ in mundo interim nominaris: ac si falsi uocabuli inutilis pastor existas, cum hæc quæ in Domino latēt sacramēta nescires. Nos tamen tenentes in omni disputatione rationem, ac tecum simpliciter fabulantes, uerū te episcopum animarum debere esse monstrabimus: ut factus tibi ipse iudex, hoc quod loquimur implere festines: & nobis consentiens, uerecundia & cōfusione reiecta, eligas abiectus esse in domo Dei, magis q̄ habitare in tabernaculis peccatorum. Sic enim Iesus ait: Reges gentiū dominātur eorum, & qui potestatem habēt, domini uocant: uos autē nō sic, sed qui maior est uestrūm, fiat sicut minor: & qui princeps est, fiat sicut minister. Quis em̄ maior est, qui recumbit, an qui ministrat? In gentib; quidē qui discumbit, maior est: inter uos autē nō sic, sed qui ministrat. Ego autē in medio uestrūm sum, sicut qui ministrat. Et uos quia estis permanētes mecum in tentationib; meis, ego dispo sic sicut disposuit mihi pater meus regnum, ut edatis & bibatis in mensa mea in regno meo, & sedeat super sedes duodecim: iudicantes duodecim tribus Israel. Et alibi: Rectorē posuerunt te, noli extolli, sed esto tanquam unus ex ipsis. Et alibi: Non ut domineris clero, sed ut forma sis omnib;. Et alibi: Templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in uobis. Si quis autē templū Dei uiolauerit, disperdet illum Deus: templum em̄ Dei sanctum est, quod estis uos. Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula: unus em̄ Deus noster & pater Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnia, & nos in ipso: & unus Dñs Iesus Christus, per quē omnia, & nos per ipsum. Sed nō in omnibus est scientia. Cæcitas em̄ contigit ex parte in Israel: donec plenitudo gētium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Concluit ergo Deus omnia sub peccato, ut omnium miseretur. Ante omnia humilitatem dilige: quia superbia apostatate facit a Deo: & initium omnis peccati, superbia est. Deus em̄ noster formam serui accipiens, humiliāuit se usq; ad mortem, mortem autē crucis. Omnes scripturas mente percurrere, totum canonem lege: atque habens ante oculos exempla sanctorum, imitare quod bonum est, æmulare quod sanctū est: factusq; tibi Hierosolyma cœlestis, Deo uota restitue. Domum in te & templum Solomonis ædifica, tabernaculum fabrica, & diligentius exornare festina. Intra sancta sanctorum, indeficiens lumen accende, perfectionem in omnib; tene. Pone custodiam ori tuo, & ostium circumstantiæ labijs tuis. Non des in tentationē animam tuam, & non obdormiet qui custodit te. Exalta uocem tuam, & dic: Omnis caro fœnum, & omnis gloria hominis ut flos fœni. Aruit fœnum, & flos decidit: uerbum autem Domini manet in æternum. Sacerdos em̄ Domini qui de ore suo profert iusticiam, & exquirentib; annunciat ueritatem, angelus Dei omnipotentis est. In omnibus causis serua iusticiam. Peregrinatem, & orphanum, & uiduam, & pauperem, uel pupillum, uacuo gremio nō dimittas: ibiq; thesaurum tuum, ubi & cor tuū est, conde. Cum omnibus fratrib; tuis, sicut scriptum est, pacem habe. Concilia impiorum fuge: ne dum iudicas condemneris. Sic enim scriptum est: Beatus uir qui non abiit in consilio impiorum, & in uia peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit. Sed in lege Domini fuit uoluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Potentem personas, diuitum noticiās, salutantium obsequia ita accipe, ut pauperem non contristes, nec ulli fastidium excusationis inducas. Non recedat liber legis, ut scriptum est, de manu tua, sed meditare in eo die ac nocte. Sic enim scriptum est: Sine offensione esto te Iudæis & Græcis, & Ecclesiæ Dei: sicut & ego omnibus per omnia placeo, nō querēs quod mihi utile est, sed quod multis ut salui fiant. Prius q̄ audias ne iudices quenquam: atque ante probationem accusationis illatæ, neminem a tua communione suspendas: quia non statim qui accusatur reus est, sed qui conuincitur criminofus. Nec præstandum odijs singulorū est, ut inno centum fratrum dominetur iniuriā: quinimō timor Domini ante oculos semper est habendus: & totum quod agitur, Deo & Christo scias esse præstandū nō temporari. Nam præterit figura huius mundi, & Deo magis obedire conuenit, q̄ hominibus: q̄ scit præterita, & de futuris estimat. Vno em̄ sermone tota lex adimplet. Omne quod tibi fieri nolueris, alij ne feceris. Domi si fieri potest postposita personæ tuæ cura officijq; reuerentiā, seruū seruis esse te conuenit: atq; ita Israel in omnib; perdocere: ut quicumq; te audiunt, conuersatione tua magis q̄ sermone proficiant. Sic enim scriptum est: In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt. Non te extollat salutatō plurimorum. Munera diuitum & obsequia te non uincant: quia munera, ut scriptum est, excæcant oculos iudicium. Nec plus sit apud te matrona nobilis & diues, quam professa pauper atque mendica: & uidua maritali auxilio destituta, æqualis ei quæ habet uirum potentem in seculo uideatur. Alienum te a personis omnium reddendum iudica: ac propter iniusticiam in iudicio pauperem non defendas: nec propter gratiā diuiti indecenter assistas. Aut si hoc non potes facere, cognitionē respue caularum.

Sola

A Sola esto tibi lectione & oratione cōtentus. Neminē enim, ut scriptū est, diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia habitat, ac nullū laedit. Ista si feceris, Deo utilis in omnibus comprobatus, perfectum in te retentabis. Expelle de templo Christi, oues & boues & columbas uendentes: & nummulariorum euertere mēsas: quia domus patris nostri, domus negociationis esse nō debet, sed orationis. Et quod iudicio Dei proicitur, desiderari propter damnationis sententiam nō oportet, ne reprobi inueniamur in Christo. Sicq; fiet ut in ueritate consistens, septiformis Ecclesiæ sacramentum nosse merearis, quod in omnipotentia Dei cum sua ueneratione cōsistit, id est in Patre, & in Filio, & Spiritu sancto, in archangelis, in angelis, in sapientia, in hominibus. Quæ omnia si diligēter aspicias, totius in his dispositionibus Ecclesiæ catholice fundamenta cognosces. Et per hos gradus, si uniuersa obseruaueris quæ scripta sunt, Deus erit in memoria tua, & in domum tuam reuerteris.

De primo gradu Ecclesiæ, qui fossariorum ordo est.

B Primus igitur in clericis fossariorum ordo est: qui in similitudinem Tobie sancti, sepelire mortuos admonentur: ut exhibentes uisibilium rerū curam, ad inuisibiliū festinent: & resurrectionem carnis credentes in Domino, totum quod faciunt, Deo se præstare non mortuis cognoscant. Tales ergo fossarios esse Ecclesiæ conuenit, qualis Tobias propheta fuit: eius fidei, eius sanctitatis, eius scientiæ atq; uirtutis. Non ergo putes paruū esse officium fossariorum: aut sicut ceteri sacerdotes in famulis Dei despicias sacramentum, ac plus diuerforū seruis deferas uel amicis, q̄ Christi in templo, cum preces fundis, cuius membra ueneraris: cum omnibus participare te conuenit, non solum in altari, sed & domi, cum omnibus esse conuiuā, atq; inter domesticos parietes simpliciter residere. Si amas Tobiam prophetam, & si eius imitaris exemplū, si impleas quod scriptū est: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: caue ne huic officio per superbiam tuam aliqua irrogetur iniuriā, quam laicus qui minor est Tobia, non meretur. Te enim ita de Dei membris oportet habere iudiciū, ut intelligas Ecclesiæ sacramentum. Religio nis em̄ & sanctitatis est, quod episcopus diceris, non Romani consularis aut iuris. Si hoc uis esse quod factus es, serua ordinem tuum, locumq; custodi. Defer prophetæ, ut propheta seruiat tibi. Dilige mysteria Dei, ut ameris a Christo. Noli aliquem cōtristare illicitē, aut iniusto odio prosequaris: quia sicut tu Christi es, sic & illi Christi sunt, & nemo potens est in hoc seculo, qui aliquē seruorum suorum uelit ab alijs cōculcari. Tu ipse quoq; si libenter accipias quod dicturus sum, cunctorum famulis propter eos quibus seruiunt honorem defers: atq; unumquenq; prout potens est eius dominus, ueneraris. Dic mihi quæso, quis maior est Christus: aut cui tantum debes, qui pro te sanguinem suū fudit, & qui te Ecclesiæ suæ præposuit, & qui te honorauit in cunctis, qui omnium tibi diuinorum sacramenta concessit? Nunquid meretur Dñs Deus tuus, ut cum hæc præstiterit propter bonitatem & misericordiam suam, conseruos tuos deprimas: deroges Christo: ac nullum nisi te solum putes ad Dominū pertinere: tibi tantum existimes reuerentiā deferendam: ac famulos Christi in conuersatione tibi creditos, non in ministerio ut liberos habeas, sed ut seruos in dominatione possideas? Hæc em̄ præ ceteris Deus damnat, & nihil grauius fert, q̄ ut cum scias hominib; deferendum, Deo ipse non deferas: cum seruū principis atq; eius militiæ deputatum prosequi & la cessere nō audeas, eos qui ueri Dei serui sunt, & uero Christi charactere censiti, ac per baptismi gratiam liberi, & per clericatus officij militantes, abiectioni putes & ignominia deputandos: ut plus interdum apud cōscientiam tuam, si iniuriā nō faciat nostra correctio, seruis q̄ clericis parcas: & in his aliquem uernaculum diligas, illos uelut alienos despicias, & malis mundo placere q̄ Christo. Pro fide, pro religione, pro proposito sanctitatis deferre interdum clericus seruo cogitur: & ad ignominiam non ferendā, uilis iudicatur in mundo, qui summus in cœlo est. Recte hæc repudias, recte ista nō seruas, si episcopus esse nō uis, si cœlorum regna cōtemnis, si nullum cum Deo cupias habere confortium. Certē si electum te a Deo gratularis: si factum te pastorem gregis, si te creatum sacerdotem clericis recognoscis, laborare debebis, ne tibi tua membra displiceant, ne id quod Christi est reprobetur. Sic em̄ ait Apostolus: Nunquid potest caput pedibus dicere: Non desidero opera uestra: Vnum em̄ corpus & multa sunt membra. Si tu caput es, pedū tibi officia necessaria sunt: pertinere ad honorem tuum atque ad substantiam corporalem pedes, ipse cognoscis: sine his, ut ipse nosti, ambulare non potes. Hi te sustinent, hi totum corpus promouent, hi dirigunt caput, hi primum te esse faciunt. Perditis his, contemneris a cunctis fidelibus: ac tibi ipse odibilis factus, amarā uitam in seculo retentabis.

De secundo gradu Ecclesiæ, qui ostiariorum ordo est.

S Secundus ostiariorum locus est, qui clauēs regni cœlorum tenēt, quæ patriarchis dantur, quoniam præfunt portis Hierusalem, atq; inter bonū & malum habentes iudiciū, aperiunt quod nemo claudit, & claudunt quod nemo aperit. Iam hic considerare te conuenit, quæ circa ostiarios Dei debet esse diligentia, quanta his membris atq; officijs reuerentiā per te deferenda sit. Intrare templum nisi per hos non potes. Hi enim sunt ordinati per uices suas, ut omnia quæ intus sunt intraq; custodiant, atq; perfecti in omnibus fideles recipiant, respuant infideles.

De

De tertio gradu Ecclesiae, qui lectorum ordo est.

Tertius lectorum ordo est, qui Deo, Christo & prophetis datur, secundum quod scriptum est: Exalta uocem tuam, & dic: Omnis caro fenum, & omnis gloria hominis sicut flos fœnit: aruit fœnum, & flos decidit, uerbum autem Domini manet in æternũ. Deniq; Dñs noster legēs in templo, formam lectoris assumpsit. Hi sunt ergo lectores, qui cantant canticum Moyli & agnũ: hi sunt qui sequuntur immaculatũ agnũ quo cunq; ierit, qui cum mulieribus se non coinquinauerunt, uirgines enim sunt. Horum numerus est angelorũ: & nomẽ angeli cõuenienter sacerdoti adaptatur, qui usq; ad eõ æquales tibi sunt per hæc officia sanctitatis, sicut scriptum legis: Sacerdos qui de ore suo profert iusticiam, & exquirentibus annunciat ueritatem, angelus omnipotentis Dei est.

De quarto gradu Ecclesiae, qui subdiaconorum ordo est.

Quartus Ecclesiasticæ dispositionis in subdiacono est ordo, qui in Esdra Nathinnei appellatur, in humilitate Domino seruitentes. Propter hoc in Euangelio Ioannis Iesus ad Nathanael ait: Ecce uerẽ Israelita, in quo dolus non est. Cui respõdens Nathanael dixit: Magister unde me nosti? Et ait Iesus: Ante q̃ Philippus te uocaret, cum esses sub ficu, noui te. Quod propterea scriptum est, ut tu eius locum dispositionemq; cognoscas. Propterea Dominus noster formam serui accipiens, humiliavit se usq; ad mortem, mortem autẽ crucis. Propter quod genu flexo orare mandamur. Omnis enim qui se humiliat exaltabitur, & qui se exaltat humiliabitur. Propter hoc Ægyptus competentibus plagis percutitur a Domino. Hæc dies profectiois ex Ægypto, pascha Domini nuncupatur, ut quia pascha nostrum immolatus est Christus, plenitudinẽ totius mysterij atque sacramenti, in rerũ officijs recognoscas, nec per arrogantiam non ferendam, despicias eos, qui aut oblationes in templo Dei suscipiunt, aut secretorum omnium testes participes etiam passionũ sunt, &c. Hi em̃ primũ desideria nostra suscipiunt, hi probant in nobis optimas uoluntates, hi repudiãt malas, hi ut a Deo suscipiamur assistunt: quorũ tibi sicut uisibiliter ministeria adesse cognoscis, ita etiam inuisibiliter pacem & concordiam utilem esse perpende: ne conficere corpus Christi ac sanguinem ultra non possis, si uenturus ad altarium Dei, Ecclesiæ membra neglexeris.

De quinto gradu Ecclesiae, qui leuitarum seu diaconorum ordo est.

Quintus in diaconibus ordo sacramenti est: quorum fors Deus est, qui recedere de templo Domini die ac nocte prohibetur, qui columna & fundamentũ ueritatis sunt, qui Ecclesias Dei sustinent, qui altare Christi sunt, in quo conficiuntur sacramenta, in quo offerretur oblatio. Quid ergo in templo Dei, ut ipse nosti, uenerabilius altari esse potest? quis nõ se ad mensam Domini accessurus humiliet? Et hi sunt, quos in Apocalypsi legimus, septẽ angeli Ecclesiarũ: hi sunt septem candelabra aurea: hi uoces tonitruorum: hi in similitudinẽ Noe sacramentorum iusticiæ præcones, non habentes in se maculam aut rugam: atq; in candorẽ lucis effecti, in omni Israel Deum ualent prospicere, puri mentibus, animabus candidi, uirtutũ operatione præclari, humilitate præditi, quieti, humiles, Euãgelizantes pacẽ, annunciantes bona: dissensiones & rixas & scandala reserantes, soli Deo colloquentes, in templo nihil de mundo penitus cogitantes: dicentes patri & matri Nõ nouimus uos: & filios suos nõ agnoscentes. Deniq; & Leui, ut scriptũ legimus, sacerdotalis tribus est, & caput omnĩũ sacerdotũ: sine hoc sacerdos nomen nõ habet, ortum nõ habet, officium non habet, hic minister Dei dicitur, quia scriptũ est: Quis maior est, qui ministrat, an cui ministrat? Et sicut in sacerdote cõsecratio, ita in ministro est sacramenti dispensatio. Illi orare, huic psallere mandat. Ille oblata sanctificat, hic sanctificata dispensat. Ipsi etiam sacerdotibus propter præsumptionẽ nõ licet de mensa Domini tollere calicem, nisi eis traditus fuerit a diacono: ut præcedere ministerio sanctitatis, humilitatis paulisper post consecrationem, dum ministro reuerentiã exhibet, quantã ministerio Dei debeat recognoscãt: ita enim Deus noster omnipotẽs uniuersa disposuit, ut qui maiore se esse crediderit, minor sit: & qui uideret minor, maior existeret. Deniq; q̃ hoc uerũ sit, ipse perpende. Leuitæ inferunt oblationes in altari. Leuitæ cõponunt mensam Dñi. Leuitæ cum sacerdotibus dum sacramenta benedicunt, assistunt. Leuitæ ante sacerdotes orant, ut si distinctio locorũ creditur in mundo, etiã in altari Dei uideãt sibi episcopi, si superbi sunt, diaconos anteponi. Si humilitatẽ diligunt, maiores se esse in eo quod sunt, humiles cognoscant. Tunc deinde ut aures habeamus ad Dominũ, diaconus acclamat, ipse prædicat, ipse hortatur, ipse cõmonet astantibus sacerdotibus, ne leuiter hanc uocẽ, quæ loquitur hæc, & pacem annunciat, aut negligenter aspicias, aut cõtemnedam putes. Sufficit huic ordini, tantum per Dominũ fuisse cõcessum, ut non solus sacerdos in templo totũ agere & implere uideat. Eget officio diaconi sacerdos, sicut & diaconus sacerdotis: nec diues sine paupere, nec pauper sine diuite esse potest. Post cõsecrationem em̃ omnium sacramentorum, post orationes, post recitationes nominũ, post omnia mysteria deitatis, perfectio rursus leuitis in altari datur: diaconus, ut superius dixi, calicẽ tradit, testis passionis, testis dispensationis, testis humilitatis, ne elatus in superbiã is qui obtulit, nihil sperandũ sibi a diacono recognoscãt. Ideo leuita in cõsecratione perfectus est, nec ultra iam sicut laicus benedicit: quia perfectã in se habere iubetur Domini sanctitatẽ. Deniq; ex omnib; tribub; in Iesu Naue libro, leuitæ ciuitates accipiunt: ut ita

Aut tu intelligas nullum esse hominũ genus, nullam terram, nullum locum, nullam gentem: quæ nõ huic propter Dominum seruire iubeatur. De leuitis autem decimas decimarum accipiunt sacerdotet, nec dare ipsis, sed accipere mandantur. Nunc autẽ ex quo in Ecclesiis sicut in Romano imperio creuit avaritia, perijt lex de sacerdote, & uisio de propheta. Singuli quicq; pro potentia episcopalis nominis, quam sibi ipsi illicite absq; Ecclesia uendicarũ, totũ quod leuitarum est, in usus suos redigunt: nec hoc sibi quod scriptum est uendicant, sed cunctis auferunt uniuersa. Mendicat infelix clericus in plateis, & ciuili opere mancipatus, publicam a quolibet deposcit alimoniam: & quidem ex eo despicitur cunctis sacerdotale officium, dum misericordia desolatus, iuste putatur ad hæc ignominiam deuenisse. Eget in sede presbyter, in altari leuita, in secretario subdiaconus, in lectione lector, & in templo ostiarius, in sepultura fossarius: moriuntur fame, qui alios sepelire mandantur: poscunt misericordiam, qui misereri alijs sunt præcepti. Et dum ista fiunt, sacerdos qui hoc nõ fecerit condemnatur. Solus in cubat diuitijs, solus ministerio utitur, solus uniuersa sibi uendicat, solus partes inuadit alienas, solus occidit uniuersos. Nam si secundum diuinis libros omnia faceremus, nec deesse quicq; uisibiliter poterat cõstitis, & sola in Christi Ecclesia sanctitas abũdaret. Hinc propter sacerdotum avaritiã odia confurgunt, hinc episcopi accusantur a clericis, hinc principum lites, hinc desolationũ causæ, hinc origo criminis. Etenim si unusquisq; ita hunc mundũ uisibiliter possidere mandatur, ut sua tantum possessione cõtentus sit, ac res nõ inuadat alienas, nõ agrũ pauperi tollat, nõ uinẽam, nõ subiectorũ aliquod, nõ famulos, nõ fructus: quãto magis qui Ecclesiæ Dei præest, debet ita in omnibus seruire iusticiam, ut sibi hoc tantũ uendicet quod futuris esse cognoscit. Aliena non contingat, aliena nõ rapiat, æqualem se cæteris faciat: & sicut sine his in Ecclesia nõ fuit, ita & sine his in Ecclesiæ ministerij dispensatione nõ uiuat. Certẽ ut ipse nosti, qui uisibiliter in hoc mũdo ius inuadit alienũ, accusatur a paupere, damnat a iudice. Ita & in Ecclesia Dei cũ unusquisq; stipendia sua perdit, clamat ad Deum, exauditur a Christo: nec differet in hac ultionis sententiã, si nõ redduntur uniuersa. Moderatio em̃ Dei, preces ac solum nostrum reditum querit, ac nos querit sua bonitate saluari. Sed si non conuertimur, si duri corde sumus, si in peccatis usque ad mortem illicite perduramus: assidue peccanti, sicut scriptum est, Deus non miseretur.

De sexto gradu Ecclesiae, qui sacerdotum ordo est.

Sextus seniorum ordo est, qui sacerdotibus datur, qui presbyteri dicuntur, qui præ sunt Ecclesiæ Dei, & Christi sacramenta cõficiunt. Hi autem in benedictione cum episcopis consortes ministeriorum sunt. Nulla in conficiendo corpore Christi ac sanguine inter eos & episcopos credenda distantia est: & eucharistiã tam pridem per presbyteros benedictã, si usus exegerit, episcopi accipere debent, ac se Christo ac plenitudini eius cõmunicare cognoscere. Nã si quis ad iniuriã reuocet, aut puret se accipere non debere eucharistiã quam presbyter benedixit: is profectõ peruersus est, credens Dominũ duo corpora habuisse: unũ maius, & unũ minus. Maius quod episcopus cõficit, quod presbyter minus. Hic Christũ diuidit, eiq; facit iniuriã. Ergo inter baptismũ & baptismum potest esse distantia, ut sanctior iudicetur, quẽ baptizauit episcopus, q̃ is quẽ leuita: sicut in actibus Apostolorũ legis Eunuchũ a Philippo diacono baptizari fuisse, ut scriptũ est: Ecce aqua quis prohibet me baptizari? Et ille ait: Nihil, si credis. Fides em̃ est quæ facit mundũ: & quia nõ est dantis, sed accipientis: ita credendũ est in omni anima baptismũ esse perfectũ, & in omni sacerdote corpus Christi esse perfectum. Qui nõ cõmunicat eucharistiã presbyterorum, nõ cõmunicat Christo, nec eucharistiã ipse benedicat: quia in eo in quo iudicat, cõdemnatur, atq; in similitudinẽ ludæ traditoris tradens Dominũ, nullo cogente ipse sibi infert manus ac suspẽdio perit: quia superbia peccat in Deũ. Nec ego dico presentibus episcopis atq; astantibus, altari presbyteros posse sacramenta conficere. Sed si forte usus exegerit, ut uenientes ad Ecclesiam sacerdotes eisdẽ horis quibus aut oblatio parata nõ sit, aut nõ possit offerri, non debere episcopũ repudiare eucharistiã presbyterorũ, si ponatur in altari, quã accipi oportet propter Christum, quoniam corpus Christi est sicut scriptũ est: Vos enim estis corpus Christi & membra ex parte. Caritas em̃ cooperit multitudinẽ peccatorum. Fides, spes, charitas, tria hæc, maior his est charitas. Caritas patiens est, benigna est, nõ æmulatur, non inflatur, non perperam agit: omnia credit, omnia sustinet: charitas nunquam excidit. Et quia scriptũ est: Presbyteri duplici honore honorentur, maxime qui laborant in uerbo Domini: prædicare eos decet, utile est benedicere, congruum confirmare, conuenit reddere cõmunionẽ, necesse est uisitare infirmos, orare pro inualidis, atq; omnia Dei sacramenta cõplere, præsertim cũ in Oriente eam cõsuetudinẽ & in Illyrico, & in Italia, atq; in Africa omnib; in locis, temporib; Apostolorũ fuisse manifestum sit. Ac sola propter auctoritatẽ summõ sacerdoti clericorum ordinatio, & uirginum cõsecratio referuata sit, cum basilicæ altaris & charismatis dedicatione uel satisfactione, ne a multis disciplina Ecclesiæ uedicata, concordia sacerdotũ solueret, scandala generaret. Propter hoc & nuper episcopalis electio ad metropolitanũ remissa est: & cum huic summa datur potestas, alijs adimitur hæc facultas: & incipiunt etiam summi sacerdotes pati, non ex iure, sed ex necessitate alium sacerdotem. Nemo hinc episcoporum inuidia diabolicæ tentationis inflatus

inflatus irascitur in templo, si presbyteri interdum exhortentur plebem, si in Ecclesiis prædicent, si plebibus, ut scriptum est, benedicant: etenim abnenti mihi ista sic dicam, qui non uult presbyteros facere quæ iubentur à Deo, dicat, Quis maior est Christo: aut quid corpori eius, aut sanguini poterit anteponi? Si presbyter Christum cõsecrat, cum in altario Dei sacramenta benedicit: benedicere populo non debet, qui Christum etiam meruit consecrare: Virgines etiam Dei, licet Apostolus dicat: De uirginibus præceptum Domini non habeo: tamen hoc ratione faciente, si usus exegerit, per eum benedici, si necesse est, manifestum est: quia Maria mater Domini Christi, soror est uirginum, & eucharistia Christi est corpus, & minor Maria quam Dominus. Tamẽ credendum est, summi sacerdotis iudici & hoc faciendum quod iusserit circa laicos & mulieres. Iubentibus uobis iniustissimẽ sacerdotibus, non recte presbyter Dei, benedictionis perdit officium, amittit linguæ opus, non habet confidentiam prædicandi: truncatus est omni parte uirtutum, solum presbyteri nomen habet, plenitudinem ac perfectionem quæ consecrationi eius comperit, non retinet. Quis hinc rogo õ sacerdotum honor uester est, ut damna gregibus inferatis: quonia cum pastoribus per potentiam uestram aufertur Deo digna diligentia, contagiũ quoddam & calamitas crescit in gregibus: ac Deo nostro non patrimonij sui damna cõquiritis, dum soli uultis in Ecclesiis potestari? Deniq; & chrisimatis e ratio est, atq; hic ordo legitimus consecrandi, baptizatũ Dominum, & in similitudine columbæ in specie chrisimatis à patre unctum fuisse, manifestum est, ac plenitudo sacramenti, corpus eius & sanguis ostensus. Quæ cum offerre licet, etiam reliqua, quæ in eo sunt consecrare: quia in Christo omnis plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. Presbyteri ergo, si necesse est, possunt chrisima cõficere: quia in corpore eius chrisma est. Si quidem hæc regula etiam nunc seruatũ à plurimis, atq; in Ecclesiis multis sic ista faciunt: tamẽ me hoc scito esse sententia, nulli episcopo super hoc iniuriam esse faciendam, nec legem à me opponendam esse ei qui lex est presbyteri. Ab initio, ut legimus, negotiorũ iudices esse mandati sunt presbyteri, interesse sacerdotũ consilio. Quonia & ipsi presbyteri, ut legimus, episcopi nuncupantur, secundũ quod scriptum est ad Titum: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ desunt corrigas, & cõstituas per ciuitates presbyteros: quem admodum ego tibi disposui, & c. Vides ergo presbyterum episcopum dici, & apostoli Pauli esse sententia: Et alibi ad Timotheum de Ecclesiæ ordine, Oportet episcopũ irreprehensibilẽ esse, & c. Vides ergo hic presbyteri non fieri mentionem, sed hunc esse locum quem episcopatum uocat: Et alibi ad Timotheum episcopum: Præcipe hæc & doce: nemo adolescentiam tuam contemnat, sed forma esto fidelium in sermone, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate, & c. Intelligis ergo in presbytero summam sacerdotij collocari: Et alibi ad maiores natu: Qui uos posuit episcopos regere Ecclesiam suam Philippis. Certẽ una Macedoniæ ciuitas est. Et cum ibi Paulus episcopis & diaconibus scripsit: quid nisi eos qui presunt presbyteri, episcopos uocat: Deniq; & apostolus Ioannes episcopus scribit: Senior electæ dominæ, quam diligo in ueritate. Nam presbyter ætatis est nomẽ, episcopus dignitatis. Solomon quoq; ait: Presbytero humilia animam tuam. Sed oderunt hoc sacerdotes superbi in presbyteris nomen, qui nolunt esse hoc quod Christus, qui discipulorum pedes lauit, qui baptizatus est à Ioanne, licet baptizandum se Ioannes à Domino proclamaret. Propterea hæc scilicet, ut si præteriti temporis error non potest iam reuocari, uel ad præsens in Ecclesiis seruet humilitas, ut presbyteri hoc in Ecclesiis suis faciãt quod Romę, siue quod in Oriẽte, quod in Italia, quod in Creta, quod in Cypro, quod in Africa, quod in Illyrico, quod in Hispania, quod in Britannia, quod etiã ex parte per Gallias, quod in omnibus locis ubi humilitas perseuerat, quod in cõsistit, quod maius est, ubi sedes eorũ legis esse dispositas, ut terrena cõtemnas, ut nihil de mudi istius conuersatione præsumas. Respice Hierusalem matrem omnium sanctorum, ornata patriarcbis, prophetis, apostolis & angelis Dei: ipsius consuetudinem sequere, ipsius sacramenta custodi. Nihil tibi sit commune cum cæteris, qui errorem suum illicita præsumptione defendunt, & consuetudinis dicunt esse quod uoti est. Nam si aliquis nostrum præteriti temporis consuetudinem possit agnoscere: probare tibi, hoc quod loquor ab initio semper cum Apostoli prædicaret in Ecclesiis fuisse seruatum, & postmodum odio singulorum uitata aliqua, aliqua præsumpta. Sed nemo damnandus est, nemo iudicandus, imò omnes in mansuetudine & charitate spiritus amplectendi, ut dum nobiscum bonitatis Christi fundamenta cognoscunt, ad ædificium Dei spontanea uoluntate conueniant, ut in culmine templi nobiscum manere mereantur.

De septimo & præcipuo gradu Ecclesiæ, qui ordo episcopalis seu episcoporum est.

Septimus autem in his disputationibus episcopalis ordo est, & qui primus & perfectus in cunctis est: qui omnipotentia Dei, & in Christo donatur, ex quo processus omnium gloriarum & plenitudo est uirtutum, ex quo omnia, in quo omnia. Ipse enim ordinat sacerdotes, ipse leuitas, ipse subdiaconos, ipse lectores, ipse ostiarios, ipse fossarios, ipse arundinẽ tenens metit Hierusalem, ipse fabrica Dei præest, ipse quod unusquisq; facere debet ostendit, ipse damnat, ipse recipit, ipse ligat, ipse ligata soluit, ipse clauas regni cõlorum habet, ipse thronum Dei referat & claudit, supra se nihil habens. Si humilis & bonus sit, si perfectus, ut scriptũ est: Estote perfecti, sicut & pater uester perfectus

A perfectus est: si obseruat omnia, si hospitalis, si sine crimine, si habens testimonium bonum, si unius mulieris uir est, id est sua tantum carne contentus, alieni corporis illecebras non requirat: filios habens subditos in castitate & sobrietate: quia peccare in operibus non debet, qui in electione perfectus est. Huius sacerdotalis uestis, est perfecta Dei gloria. Ad hunc pertinet chrisma: quia ipse Christus Christianorũ est, id est sanctus sanctorũ, & episcopus animarũ, secundum quod scriptum est: Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Huic summa à cunctis clericis atq; ab omni populo deferenda reuerentia est: quia non dicit figmentũ ei qui se finxit: Vt quid me finxisti sic? Aut non habet potestatem figulus lutũ, ex eadẽ massa facere, aliud quidẽ uas in honorem, aliud in contumeliam: Huic non cogitare de castino, pro perfectione mandari. Hic de uestimẽto & uictu sollicitus esse prohibet. Hic per omnia similis Deo est, si non recedat à Christo, secundũ quod scriptũ est: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Hic in carne ambulans, non secundum carnẽ militat. Hic non uult esse nisi cum Iesu. Hic neminẽ damnat: hic ipsi etiã Iudæ, sciens eum talem esse in passione, pacificus est. Hic osculũ ei dat à quo traditus est. Hic pro cunctis patitur: hic salutat uniuersos. De hoc officio amplius disputare nihil possum, quoniam quod in clericis cõsecratum esse prædixisti, episcopum solum habere manifestũ est: in illis esse partes & membra uirtutũ, in episcopo plenitudinem diuinitatis habitare corporaliter. Atq; ita est, ut in episcopis Dominum, in presbyteris Apostolos, qui & ipsi sunt, recognoscas. Sed quia scriptum est: Non uos me elegistis, sed ego elegi uos: summus sacerdos qui elegit dicitur, qui uerò electi sunt, sacerdotes. Omnem enim suam potestatem Deus discipulis suis dedit: & Moysen Deum dici uoluit Pharaonis. Atq; ipse homo Iesus Christus maior in eo quod in carne apparuit, fuit. Et hoc est mysteriũ Ecclesiæ, quod Esdras descripsit, quod in quinque gradibus collocat, sensus nostri capitis tenet. Namque uisui episcopatus & presbyteria dantur, secundum quod scriptũ est: Speculatorẽ te posui domui Israel. Leuita odoratu, quia ipsi sacerdotibus iuncti, columnæ & fundamentũ ueritatis sunt: ipsi spiritus forma, puris mentibus odor uitæ in uitam sunt, & per manus eorũ odor sacrificij ascendit in conspectu Dei. Nathinæi auditui, ut audiant uniuersi diuinis uerbis ac præceptis sacerdotũ, & officijs leuitarũ. Sacri cantores sermoni, quod est linguæ. Ostiarij siue fossarij ori, sicut scriptum est: Pone Domine custodiã ori meo, & ostium circumstantiæ labijs meis. Ex uerbis enim nostris iusti ficabimur, & ex uerbis nostris cõdemnabimur: in ore enim hominis uita, & mors. ideo in fossarijs spiritus prophetarũ prophetis subiectus est: in ostiarijs doctores, in lectoribus prophetæ, in subdiaconis angeli, in diaconibus archangeli, in presbyteris Apostoli, in episcopis Deus. Deniq; scriptum est, primò apostolos, secundò prophetas, tertio doctores: & ideo de episcopo usq; ad diaconũ spiritus dispositio est: de subdiaconibus usq; ad ostiarios animarũ, in fossarijs corporis. Sicq; has omnes dispositiones in Ecclesia Christi, quasi unũ hominem Deo seruientem esse cognosce, secundũ quod scriptum est: Vos estis templũ Dei, & spiritus Dei habitat in uobis. Si quis templum Dei uiolauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctũ est, quod estis uos. Prædica autẽ uerbum Dei cunctis, ut scriptum est: Exhortare omnes, diuitibus huius seculi præcipe, non superbe sapere, neq; sperare in certo diuitiarũ, sed diuites esse in operibus bonis. nemo adolescentiam tuam cõtemnat: non recedat liber legis de manu tua, sed meditaberis die ac nocte in eo. Ante omnia curã habe pauperum, quia propter nos Christus pauper factus est eũ esset diues, ut inopia illius ditaremur. Professas & eas quæ uerè uiduæ sunt, require: egentibus necessaria subministra: nec in quoq; peregrinationis nomen horrescas. Quonia q̃diu sumus in carne, peregrinamur à Domino. Iuniores autẽ uiduas deuota, cum enim luxuriatæ fuerint, in Christo nubere uolunt. Vxorĩ tuæ propter antiquã consuetudinem ac periculũ sacerdotij, non des animam tuam in potestate: ne forte in similitudinem Adæ in paradiso positus cõfundaris, atq; acceptam legem si peccaueris perdas: ac nuditatis tuæ conscius, confusionem mentis excipias, & locum consecrationis amittas. Amanda quidem uxor est, sed sicut Ecclesia aut templum Dei: orandũ cum ea, legendum, abstinentum, cõmunicandum in altario, non in opere: spiritu, non carne uiuendum. Venerari autẽ & te propter cõiunctionem legis debet, non desiderare propter consuetudinem delinquendi: quia aperte tibi usum cõiugij interdictũ esse perpendis, cum te episcopum esse cognoscis. Habere se & illa ex hoc Christum gaudet, non maritum: esse cum Deo, non habitare cum cõiuge: possidere intra domesticos parietes, uernaculam sanctitatem: exultet in Domino, gratias agat Deo, quod de corruptiõne liberata est: ubi quoq; debitor sit, quod ad hoc officium uolasti, qua consentiente electus es à Domino, quod prius de omnibus cum tuis, ut decuit, transegesti, q̃ episcopatu rogatus acciperes, & separatus à cõiuge in Ecclesia permaneres. Certus autem sum exemplo bonæ uitæ tuæ omnes hæc esse facturos, ut in adolescentia credentes Deo, dum cõtemnant terrena, diuina percipiant, & emendati in omnibus Domino consecrentur, ut doctores plebium facti, post emendationẽ sui prædicent uniuersis, & salus omnium nuncupentur. Seculares autẽ uiros ad ministeriũ non assumas Ecclesiæ. sic enim legis: Manus temerẽ nemini imponueris. Et iterũ: Hi primũ non probantur, & sic ministrent sine crimine cõstituti. Sunt enim multi qui sequentes uota populorũ, disciplinam Ecclesiæ non obseruant, ac sine experimẽto bonæ uitæ,

eligunt non conuersos. Atque ut consuetudinem reprehendam, peccates nobilitatem potius quam mores optimos benedicunt: & ante regni caelestis gubernacula tradunt, quam de terrena conuersatione securi sint, quasi uero Deo deficiant sacerdotes, aut clericatus officium possit implere, qui necdum castus didicit esse abstinendo. Taceo de reliquis uitae documentis, quod ignorat libros, quod consuetudinem nescit: & prius doctor gentium dicitur uel minister, quam discat aliquid imperitus, alieno iudicio in posterum uiuens, non Dei, sed cuiuscumque facit in omnibus uoluntate. Dum enim instruenti se obedientiam debet, cedit ad tempus, & inuitus discipuli nomen accipit in magistro, minorque sit minimo. Concurrunt ad Ecclesiam populi, a sacerdote nouo aliquid audituri quod edifficet cunctos, quod saluet uniuersos, & ultra solitum morem forte nihil dicitur, ceras necit, paginas ignotas cunctis uersat in pectore: & delicta omnia recognoscens, sola impudetia utitur excusantis, & hoc ipsum quod rogatur irascitur. Quale tunc erit quae so episcopo iudicium tuum, cum interrogatus nihil dixeris: ac mulieres laicosque scientiae agnitioni uitae, intra Ecclesiam recognoueris. Sacramentorum uero haec ratio est: atque hic ordo omnium nascens, qui in carne descendimus: ut qui uenientes in mundum uenundamur sub peccato, idolis seruientes primitus nuncupemur. Quis enim a quo superat, eius seruus addicitur, & eius operi mancipatur, praestat officium cuius desiderium gestat in sensu: praualente enim ignorantia, regnat auaritia, quae radix omnium malorum est, & inquisitio idolorum: & hoc est malum quod difficile superatur, qui non aut habendi uoluntate, aut paupertatis timore teneatur. Sed quia primitus in exhortatione prophetiae sermo praedicandus est, necesse est ut in illis unus Deus auditus & loquax & nomine, secundum quod scriptum est: Dominus Deus tuus unus est. Hi sunt quos catechumenos nominamus, & subiacentes castigationi, & liberum ad Christum habentes arbitrium: quia principium sanctitatis est, Dominum Iesum Christum Dei filium confiteri, secundum quod scriptum est: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Secundus competentium locus est, qui ad Dei gratiam festinantes, aliquid amplius quam fuerint esse de siderant. Qui ideo competentes dicuntur, id est poscentes Dei gratiam, Deo iam utiles, & per desiderium uoluntatum competentes caelorum regna, ac uolentes iuri suo per misericordiam principalem hereditatem Deum uendicare: ab omnibus abstinentes, sperantes lauacrum, casti atque synceri, & praesentis uitae positum sibi terminum recognoscunt, & ordinem futurae conuersationis aspiciunt: ut qui antequam accipiant seruiunt Christo, post acceptam fidem Dei dona non perdant, aut irritam faciant gratiam, cui seruire uoluerunt. Tertius baptizatorum ordo est, in quibus iam Christus est dicente Apostolo: Nescitis quoniam quicumque baptizati estis in Christo, Christum induistis: Et ideo cum cogitamus aliquid boni, liberati a gentilitate catechumeni sumus, cum uolumus quod sanctum est competentes, cum operamur bona, baptizamur & comorimur Christo. Sed si forte hoc impugnante diabolo quacumque peccati maculatione uiolamur, poenitentia competit: quae in similitudinem diuini fontis, ipsa peccata mortificet, ac nos saluet in corpore. Qua completa, quantum reconciliationis locus est, ut caput corporis nostri Christum esse credamus: quia Ecclesiae suae uir, caput mulieris: id est omnium animarum quae Deum tota mente perquirunt. Sal autem propterea catechumenis datur in mysterio: ut nos esse sal terrae, id est sapientiam Dei noscamus. Inuisibilia enim Deus (ut ait Apostolus) a creatura mundi per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius uirtus & diuinitas: ita ut sint inexcusabiles, & caetera. Baptismus uero aqua est, quae tempore passionis de laetere Christi exiuit: & nullum aliud elementum est, quod in hoc mundo purificet uniuersa, quod omnium poculum sit, quod uiuificet cuncta. Et ideo spiritus uitae in aqua est, & congregatio aquarum, maria nomen accepit. Christo enim renascitur, qui baptizatur in fonte. Fons enim origo omnium gratiarum est. In quo septem gradus sunt, tres in descensu, & tres in ascensu: septimus uero est, qui & quartus, id est similis filio hominis, extinguens fornacem ignis ardentis, stabilimentum pedum, fundamentum aquae: in quo plenitudo diuinitatis habitat corporaliter. Oleum uero & chrisma esse sanctorum, silentium ipsius & pinguedinis natura demonstrat. Corpus Domini panis uerus & caelestis e caelo est. Sanguis eius, hoc est quod scriptum est: Ego sum uitis uera, uos autem sarmenta. Et quia multa membra, unum autem corpus, totius mundi natura contrita est inuisibilibus speciebus in candorem lucis effectum, atque per baptismum aquae in ueritate: cum semper secundum speciem corporis, & puritas & ueritas uoluntatis apparet probata per ignem, ut his omnibus impletis alimētis, nihil desit uisibilitati, nihil desit mysterio Dei, ac resurrectione carnis apertissime comprobetur: cum haec quae uisibilia sunt, sanctificata per uerbum & orationem, Christi corpus effecta sunt. Quae omnia si in ueritate complecteris, intelligens Deum, opus uitae agis & commoraris in Christo. Tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedech. Te decet hymnus Deus in Sion, ut reddas uota in Hierusalem. Tibi conuiuium Christus est, cogitatio Christus est, gaudium Christus est, desiderium Christus est, lectio Christus est, quies Christus est: atque imperans mundo Pharaonis Deus es, postquam uniuersa uicisti. Haec cunctis plebibus tuis, si dignaris ut moneam, prout potes semper in sinu, memoriam mei habes in orationibus tuis sanctis, ut liberer ab infidelibus qui sunt in Iudaea, ut remissionem consequar peccatorum. Certus sum enim ego, quia supra quam dico facies: debitor enim

te mihi

te mihi esse cognosces, ut pro me Deum rogare non desinas, quoniam sicut iubere dignatus es, officium disputationis impendi. Nec tibi legem quam sequi debeas posui, sed qualis esse iam debeas, stylo fauente descripsi. Vnum tamen illud praeter ceteris rogo, ut quia multa secundum consuetudinem tuam noua tibi uidentur esse conscripta, praesumptioni meae dare ueniam digneris. Nec putes nos peruersitatem aut nouitatem aliquam, sed solam (sic dici fas est) diuersarum prouinciarum consuetudinem publicare: sed sicut reprehendi neminem, ita & damnandum nullum descripsi: praesertim cum omnes Ecclesias Deus fecerit, & in omnibus Apostoli praedicauerint: nec deceat quaequam studere discordiae, ubi pro omnium pace seruanda, in disceptatione Ecclesiasticae disciplinae uincit ille qui uincitur, ac se uictum gratulatur. Ego tamen in omnibus uobis cedo, qui omne quod facitis laudo, & in emulationem bonae rei istud uestris sensibus derelinquo, ut unus alterum exhortans, inuicem uos de consuetudine nostra & de contemplatione doceat: mihi hoc solum peculiarius relaxetis, ut pro me orare dignemini: qui ad emendationem omnium quae conscripta sunt obedientiam gerens, ita libenter habeo mihi aliquid imputari, ut mei primitus sciat esse iudicij: hoc tantum iussi ab omnibus condemnandum, quod aut consuetudo Ecclesiarum, aut diuinorum librorum scripta non retinet.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Hanc non esse Hieronymi, deprehensum est & ab alijs. Etenim in editione Romana fuit ascriptum: Dicitur, sed non est B. Hieronymi. In quibusdam exemplaribus habebatur hic titulus, ad Mauritium filiam, in alijs ad Mauricij filiam, in alijs nullius nomen erat ascriptum. Quorum si nihil esset, stylus diuersissimus satis erat argumenti, ex officina Hieronymiana non fuisse profecta, imo parum abfuit quin hanc in extremam classem reijcerem.

VIRGINITATIS LAUS.

Quantam in caelestibus beatitudinem uirginitas sancta possideat, post scripturarum testimonia, Ecclesiae etiam consuetudine edocemur, qua discimus peculiare illi subsistere meritum, cuius specialis est consecratio. Nam cum uniuersa turba credentium paria dona gratiae recipiat, & ijdem omnes sacramentorum benedictionibus gloriantur, istae aliquid proprium praeter ceteris habent, cum de illo sancto & immaculato Ecclesiae grege, quasi sanctiores purioresque hostiae, pro uoluntatis suae meritis a sancto Spiritu eliguntur, & per summum sacerdotem Dei offeruntur altario. Digna reuera Domino hostia tam preciosa animalis oblatio, & nullius magis, quam suae imaginis, hostia placitura. De huiusmodi etiam Apostolus dixisse reor: Obsecro autem uos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora uestra hostiam uiuentem, sanctam, Deo placentem. Possidet ergo uirginitas, & quod alij habent, & quod alij non habent: dum & communem & peculiarem obtinet gratiam, & proprio (ut ita dixerim) consecrationis privilegio gaudet. Nam & Christi sponsas uirgines dicere, Ecclesiastica nobis permittit autoritas, dum in sponsum modum eas consecrat Domino: uelut ostendens eas uel maxime habituras spirituale conubium, quae subterfugerint carnale confortium: & digne Deo per matrimonij copulationem spiritualiter copulantur, quae eius causa dilectionis, humana connubia spreuerunt. In his quoque maxime illud impletur Apostoli: Qui autem adharet Domino, unus spiritus est. Grande est & immortale, & penes ultra naturam corpoream, frenare luxuriam, & concupiscentiae flammam adulescentiae facibus aestuantem, animi uirtute restringere: & spirituali conatu, uim genuinae oblectationis excludere, uiuereque contra humani generis legem, despiciere coniugij solatia, dulcedinem cōtemnere liberorum, & quacumque praesentis uitae comoda sunt, pro nihilo spe futurae beatitudinis computare. Magna haec, ut dixi, & admirabilis uirtus est: & non immerito pro magnitudine laboris suiingenti praemio destinatur. Dabo, inquit Dominus, spadonibus meis in domo mea, & in muro meo locum nominatum meliorem a filijs & filiabus Israel: nomen aeternum dabo illis, quod non deficiet. De quibus spadonibus. Dominus in Euangelio repetit, dicens: Sunt enim spadones qui seipso castrauerunt propter regnum caelorum. Magnus quidem est pudicitiae labor, sed maius praemium: temporalis custodia, sed remuneratio aeterna est. De his & B. Ioannes apostolus loquitur, quod sequuntur agnum quocumque ierit. Quod ita intelligendum puto, nullum eis locum in caelesti aula claudendum, & cuncta eis diuinarum mansionum habitacula referenda. Sed ut illustrius uirginitatis meritum clareat, & quae Deo digna sit, manifestius intelligi possit, illud cogitetur: quod Dominus & saluator noster Deus, cum propter humani generis salutem hominem dignaretur assumere, non alium quam uirginalem elegerit uterum. Et ut huiusmodi plurimum sibi placere monstraret, & pudicitiae bonum utriusque sexui intimaretur, uirginem habuit matrem, uirgo mansurus. In se uir, & in matre foemina praebuit uirginitatis exemplum: quo demonstraretur in utroque sexu beatam integritatem diuinitatis haberi: & plenitudinem meruisse, dum totum in matre fuit, quicquid habebatur in filio. Sed quid ego satago excellens & sublimis pudicitiae meritum reuelare, & gloriose uirginitatis bonum ostendere, cum de hac re plerisque perorasse non nesciam: & eius beatitudinem manifestissimis rationibus comprobasse: & nulli sapienti uenire in dubium posse eam rem maioris esse meriti, quae sit amplioris laboris? Quisquis etiam pudicitiam, aut nullius praemij, aut

Hieron. tom. 4.

h 2 parua

parui existimat: certum est illum aut ignorare, aut non uoluntariū ferre laborem. Inde illi semper castitati derogant, qui eam aut non habent, aut habere coguntur inuiti. Nunc itaq; quoniam paucis licet, tam laborē, quam meritum integritatis ostendimus, ne res quæ grandi uirtute constat, ingenti præmio destinata, carere fructu suo possit, diligentius excubandum est. Quanto enim quæcūq; species preciosior fuerit, tanto maiore sollicitudine custodit. Et quoniam multa sunt, quæ bono proprio carent, nisi aliarū rerū iuuentur auxilio: ut est mellis species, nisi cerarū custodia & fauorū cellulis conseruetur, & ut uerius dixerim nutriatur, naturalem gratiā perdit, & subsistere per seipsam non potest. Sicut & uini species, quod nisi boni odoris uas sit, & reparatis crebrō picibus foueat, genuinæ suauitatis uim amittit. Attentus ergo prouidendum est, ne fortē & uirginitati aliqua sint necessaria, sine quibus nequaquæ asserre fructum sufficiat, & tantus nihil proderit labor: dum uanē prodesse creditur, quod absq; uiribus necessarijs possidetur. Nisi enim fallor, ob cœlestis regni præmium, pudicitiaē seruatur integritas: quod sine uitæ æternæ merito, neminē cōsequi posse satis certum est. Æterna uerō uita, non nisi per omnē diuinorū præceptorū custodiā promereri potest, scriptura dicente: Si uis ad uitam uenire, serua mandata. Vitam ergo æternam non habet, nisi qui cuncta mandata legis seruauerit: & qui uitam non habuerit, cœlestis regni non potest esse possessor: in quo non mortui, sed uiui quicq; regnabunt. Nihil enim uirginitas sola proficiet, quæ cœlestis regni gloriam sperat, nisi & aliud habuerit, cui promittatur perpetua uita, per quam cœlestis regni præmium possidet. Ante ergo omnia pudicitiam integritatēq; seruantibus, & eius remunerationem à Dei æquitate sperantibus, mandatorū sunt custodienda præcepta, ne gloriosæ castitatis & continentiaē labor in irritū deducat. Supra mandatū uel præceptū esse uirginitatē, sapiēs ex lege nullus ignorat, Apostolo dicente: De uirginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Cum ergo obtinendæ uirginitatis consilium dat, non præceptum statuit, supra mandatū uel præceptum eam esse professus est. Quicūq; ergo uirginitatē seruant, magis faciunt quam præceptum sit. Tunc enim proderit magis fecisse quam iussum est, si quod iussum est feceris. Nam quomodo pius fecisse glorietur, si minus aliquid non facias? Cupiens diuinum implere consilium, ante omnia serua mandatum. Volens uirginitatis præmium consequi, amplectere meritum uitæ, ut tua castitas remunerari possit. Nam ut uitam præstat obseruatio mandatorū, ita econtrariō generat præuariatio mortem. Et qui per præuariationē in mortem fuerit deputatus, uirginitatis coronā sperare non poterit, neq; pudicitiaē præmium expectare constitutus in pœna. Tres enim sunt species per quas regni cœlestis possessio introitur. Prima est pudicitia: secunda mundi contemptus: tertia uerō iusticia. Quæ ut connexæ plurimū se possidentibus præstant, ita possunt diuisæ difficile prodesse: dum unaquæq; earum non propter se tantum, sed propter illam efflagitur. In primis igitur queritur pudicitia, ut facilius subsequatur mundi contemptus: quia ab illis mundus contemni leuius potest, qui matrimonij nexibus non tenentur. Mundi uerō contemptus exposcitur, ut iusticia conseruet: quam difficile implere possunt, qui seculariū honorū cupiditatibus, & mundanarū uoluptatum negocijs implicantur. Quisquis ergo possidet primam speciē pudicitiaē, & secundā quæ est mundi contemptus, non obtrinet: penē sine causa possidet primam, quando secundā nō habet, propter quam quæ sita est prima. Si primam & secundam habet, cui tertiā quæ est iusticia desit, frustra laborat: quoniam superiores duæ propter tertiā precipuè requirunt. Quid enim propter mundi contemptum prodest pudicitia habere, & propter quod eam habeas nō habere? Vel cur res mundi contemnas, si iusticiam propter quam pudicitiam & mundi contemptum habere te conuenit, non custodias? Quia ut prima species propter secundam est, ita prima & secunda propter tertiā: quæ si non fuerit, nec prima nec secunda proficiet. Dicās forsitan, Doce me ergo quid sit iusticia, ut eam si cognouerim facilius implere sufficiam. Dicam breuiter, ut ualeo, & uerborum utar simplicitate cōmuniū: quia causa de qua agimus talis est, quæ disertioribus facundiaē sermonibus nequaquā debeat obscurari, sed simplicioribus eloquentiaē narrationibus pandi. Omnibus enim in cōmune necessaria communi debent sermone demonstrari. Iusticia ergo non est aliud, quam non peccare. Non peccare autem, legis præcepta seruare. Præceptorum uerō obseruatio duplici genere custoditur: ut nihil eorum quæ prohibentur facias, & cuncta quæ iubentur implere contendas. Hoc est quod dicit: Recede à malo, & fac bonum. Non enim in hoc putes cōstare iusticiam, ut malum non facias, cum & bonum non facere malum sit, & in utroq; legis præuariatio committatur. Quoniam qui dicit, Recede à malo: & ipse dicit, Fac bonum. Si à malo recesseris, & non feceris bonum, transgressor es legis: quæ non tantum in malorum actuū abominatione, sed in bonorum operum perfectione completur. Neq; enim hoc solum tibi præcipitur, ut uestitum non spolis suis indumentis: sed ut spoliatos operias tuis uestimentis. Neque ut habenti panem non auferas suum, sed ut non habenti tuum libernter impertias. Neq; ut pauperem non repellas hospitio suo, sed ut pullum & non habentem recipias tuo. Præceptum est enim nobis flere cum flentibus. Quomodo cum illis flemus, si in nullo eorum necessitatibus participamus, nec aliquid eis in his propter quas lachrymantur causas præbeamus auxiliū? Neq; enim fletū nostrorū Deus instructiuolum humorem

humorem querit: sed quia lachrymæ doloris indicium sunt, uult te ita alterius angustias sentire ut tuas: & quomodo tibi in tali tribulatione si esses, subueniri cuperes, ita alteri ipse subuenias, propter illud: Quæcūq; uultis ut faciāt uobis homines bona, ita & uos facite illis similiter. Nam cum flente flere, & nihil cum possis flenti conferre, subannationis non pietatis indicium est. Deniq; saluator noster cum Maria & Martha Lazari sororibus fleuit, & immensæ misericordiaē affectum, lachrymarum contestatione monstrauit: & ueræ pietatis indicia, mox opera subsequuta sunt: cum suscitatus Lazarus, cuius causa lachrymæ fundebantur, sororibus uiuus redditur. Et hoc fuit pie flere cum flentibus, occasione fleris auferre. Sed quasi potens, inquit, fecit: sed nec tibi aliquid impossibile imperatur. Impleuit omnia, qui quod potuit fecit. Sed ut dicere cœperamus, non sufficit Christiano à malis se abstinere, nisi etiam bonorum operum officia perfecerit. Quod illo uel maxime testimonio cōprobatur, quo cōminatur Dominus æterni ignis reos fore, qui quamuis nihil mali gesserint, non fecerint omne quod bonum est, dicens: Tunc dicet rex his qui ad sinistram sunt: Discedite à me maledicti in ignem æternū, quem præparauit pater meus diabolo & angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare, & cætera. Non dicit: Discedite à me maledicti, quia homicidium fecistis, quia adulterium perpetrastis, aut quia furtum fecistis: non enim quia malum fecerunt, sed quia bona non fecerunt, condemnantur, & æternæ gehennæ incendijs addicuntur. Nec quia quæ prohibita erant, admiserunt: sed quia quæ præcepta erant noluerunt implere. Unde aduertendum est quam spem habere possint, qui adhuc aliquid eorum faciunt quæ prohibentur: cum etiam illi æterni ignis rei sunt, qui non fecerunt quæ iubentur. Nolo enim in hoc tibi blandiari, si aliqua non feceris, cum scriptum sit: Qui uniuersam legem seruauerit, offenderit aut in uno, factus est omnium reus. Adam enim semel peccauit, & mortuus est: & tu te uiuere posse existimas, illud sæpe cōmittens, quod alium cum semel perpetrasset, occidit? An grāde illū cōmississe crimē putas, unde merito pœna damnatus sit acriori? Videamus ergo quid fecerit contra mandatum: de fructu arboris edit. Quid ergo? propter arboris fructum Deus hominē morte multauit? Non propter arboris fructum, sed propter mandati cōtemptum. Ergo non agitur de qualitate peccati, sed de transgressione mandati. Et qui dixit Adæ, ut de fructu arboris non ederet, ipse tibi præcepit, ut non maledicas, non mentiaris, non detrahas, nec detrahentes auscultes, ut omnino non iures, non concupiscas, non inuideas, non sis tepidus, non sis auarus: ut nulli malum pro malo reddas: ut inimicos tuos diligas: ut pro maledicentibus & persecutoribus ores: ut percutienti maxillam, alteram præbeas: ut in iudicio seculari non litiges: ut si quis tua uoluerit auferre, grataiter dimittas: ut nec iracundiaē, nec zelū, nec liuoris malum in trapectus admittas, ut crimē auaritiaē fugias: ut omnis iactantia ac superbia malū caueas: & humilis & mitis Christi exemplo uiuas: malorū cōsortia in tantum deuitans, ut cum fornicatoribus atq; auaris, aut maledicentibus, aut inuidis, aut obrektoribus, aut ebriosis, aut rapacibus cibū non capias. Quæ si in aliquo contempseris, si pepercit Adæ, parceret & tibi. Imò illi magis parcendum fuerat, qui nouellus erat adhuc & ruidis, & nullis antè peccantis, & propter peccatum suum morientis retrahebatur exemplo. Tibi uerō post tanta documenta, post legem, post prophetas, post Euangelia, post Apostolos, si delinquere uolueris: quomodo indulgeri possit, ignoro. An tibi de uirginitatis prærogatiua blandiris? Memento Adam & Euiam uirgines deliquisse, nec integritatē corporis profuisse peccantibus. Virgo quæ peccat, Euiam, non Mariam cōparanda est. Non negamus in presentī tempore remedium poenitentiaē: sed hortamur magis præmium sperare debere, quam ueniam. Turpe est enim illis delicti indulgentiam postulare, quæ palmam uirginitatis expectant, & illicitum aliquid incurrere, quæ se etiam à licitis castrauerunt. Licet quippe est matrimonij consortiū inire, & ut laudandæ sunt, quæ propter Christi amorem, & cœlestis regni gloriam, copulam contempserunt nuptiarū: ita damnandæ non sunt, quæ propter incontinentiaē uoluptatem, nondum Deo deuotæ, remedio Apostolico abutuntur. Ergo (ut diximus) quæ cōnubia deserunt, non illicita, sed licita spernunt: eiusmodi autem, si iurent, si maledicant, si cupiunt aliena, si detrahentes patiuntur audire, si malum pro malo reddant, si auaritiaē in alienis aut proprijs incurrant crimen, si zelū, si liuoris uenena possideant: si contra legalia & Apostolica instituta indecens aliquid aut loquantur aut cogitent: si in carne placendi studio, cōptē & ornate procedant, & alia quæcūq; (ut solet fieri) illicitè faciant: quid proderit eis spreuisse quod licuit, & exercere quod non licet? Si uis prodesse tibi quod licita contempseris, uide ne quid eorum quæ non licent facias. Stultum est enim timuisse quod minus est, & non timere quod minus est: aut ab his non uitari quæ prohibent, si subterfugerint quæ conceduntur. Dicit Apostolus: Innupta cogitat quæ Dei sunt, quomodo placeat Deo, ut sit sancta corpore & spiritu: quæ autē nupta est, cogitat quæ sunt huius mundi, quomodo placeat uiro. Nupta uiro placere asserit, cogitando quæ mundi sunt: innupta uerō Deo, eo quod nulla illi cura sit seculi. Dicat ergo mihi, quæ uirum non habet, & tamen quæ mundi sunt cogitat, cui placere desiderat: nonne incipiet illi nupta præponi: quia illa cogitando quæ mundi sunt cōplacet uel marito: ista uerō nec marito, quem non habet potest placere, nec Deo. Sed nec illud silentio præterire nos cōuenit, quod dixit: Innupta cogitat

gitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo, ut sit sancta corpore & spiritu. Quæ Dei sunt, inquit, cogitat: non quæ seculi, non quæ hominū, sed quæ Dei sunt cogitat. Quæ sunt ergo Dñi, dicat. Apostolus: Quæcunque enim sancta, quæcunque iusta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua uirtus, si qua laus disciplinæ, ista sunt Domini: quæ sanctæ & ueræ & Apostolicæ uirgines die noctuq; sine ullo temporis interuallo meditantur & cogitant. Domini est etiam regnum cælorum, Domini est resurrectio mortuorū, Domini est immortalis incorruptio, Domini est splendore solis, qui sanctis promittitur: sicut in Euāgelio scriptum est: Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Domini sunt plures iustorum in cælestibus mansiones, Domini est fructus tricesimus, & sexagesimus, & centesimus. Hæc cogitant, & quibus possint operibus promereri quæ Domini sunt, cogitant. Domini est etiam lex noui & ueteris Testamenti, in quibus oris eius eloquia sancta refulgent. Quæ si quæ uirgines sine intermissione meditantur, quæ Domini sunt cogitant, ut impleatur in eis propheticum illud: Fundamēta æterna supra petram solidam, & mandata Domini in corde mulieris sanctæ. Sequitur: Quomodo placeat Deo: Deo inquam, nō hominibus: ut sit sancta corpore & spiritu. Non dixit, Ut sit sancta membro, aut corpore tantum: sed, Ut sit sancta corpore & spiritu. Membrum enim una corporis pars est: corpus uerō omnium compago est membrorū. Cum ergo dixit, Ut sit sancta corpore, omnib. membris eam sanctificari debere testatur: quia non proderit sanctificatio ceterorū membrorū, si inuentur in uno corruptio. Etiā non erit sancta corpore, quod ex omnibus constat mēbris, quæ uel unius fuerit coinquinatione polluta. Sed ut quod dico manifestius & lucidius fiat: Esto sit omnium membrorū purgata sanctificatione; & lingua tantummodo peccet, qua aut blasphemet, aut testimonium falsum dicat: nunquid liberabunt omnia membra unam: an propter unum iudicabuntur & cætera? Ergo si sine aliorum membrorum sanctificatione pudicitia nihil proderit, cum in uno sit uitium: quāto magis si diuersorum flagitio peccatorum omnia corrumpantur, unius nihil proderit integritas? Vnde quæso te uirgo, ne in sola tibi pudicitia blandiaris, neq; in unius membri integritate confidas: sed secundum Apostolū totius conserua corporis castitatem. Munda ab omnibus inquinamentis caput: quia crumen est illud post chrisimatis sanctificationem aut croci, aut alterius cuiuslibet pigmenti serico, uel puluere fordidari: aut auro, aut gemis, uel cuiuscunq; terrenæ creaturæ specie comi, quod iam cælestis ornatus splendore refulget. Grandis quippe est diuinitati contumelia, mundani & secularis ornamenti prælatio. Munda frōtem, ut humana non diuina opera erubescat, & illam confusionē recipiat, quæ non peccatum, sed gratiam Dei parit, scriptura diuina dicente: Est confusio adducens peccatum, & est confusio adducens Dei gratiam. Munda collum, ut non aurea reticula capillus portet, & suspensa monilia, sed potius illa ornamenta circumferat, de quibus scriptura dicit: Misericordia & ueritas non deficient à te. Suspende autē illas in corde uelut in collo tuo. Munda oculos, dum eos ab omni concupiscentia retrahis, & ab intuitu pauperum nunquam auertis, & ab omnibus fucis liberos, ad ea quæ Dei sunt facta custodias. Munda linguā à mendacio: quia os quod mentitur, occidit animam. Munda eam à detractione, iuramento, ac periurio. Nolo præposterū ordinem putes, quod prius à iuramento quàm à periurio linguam dixi debere mundari, quia tunc periurium facilitus fugies, si in toto non iures: ut impleatur in te illa sententia: Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquātur dolum. Et memor esto, dicente Apostolo: Benedicite, & nolite maledicere. Sed & illius crebrius recordare: Videte ne quis alicui malum pro malo reddat, neq; maledictū pro maledicto. sed econtrariō benedicentes: quia in hoc uocati estis, ut benedictionē hereditate possideatis. Et illud: Si quis autem in uerbo non offendit fratrem, hic perfectus est. Nefas est enim ut labia illa quibus Dominum confiteris, rogas, benedixis, & laudas, alicuius polluantur forde peccati. Nescio qua conscientia & lingua quis Dominum rogat, qua aut mentitur, aut maledicit, aut detrahit. Labia sancta exaudit Dominus, & ipsis annuit citō precib. quas lingua immaculata pronunciat. Munda aures, ut non nisi sermonibus sanctis & ueris auditum præbeant: ut nunq; obscena, aut turpia seculariaq; uerba suscipiant, ut aliquem de aliquo audiant derogantem, propter illud quod scriptum est: Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguā nequā: ut cum eo habere partē possis, de quo dicit: Quoniam auditu & uisu iustus erat: hoc est, Nec aure, nec oculus delinquebat. Munda manus, ne potrectæ ad accipiendum sint, ad dandum autem collectæ: nec ad ferendum paratæ, sed ad omnia misericordiæ & pietatis opera satis promptæ. Munda pedes, ne latam & spaciosam uiam pergāt, quæ ducit ad splendida seculi & preciosa conuiuia: sed ad arduum magis & angustum gradiantur iter, quod tendit ad cælum: quia scriptum est: Iter rectum facite pedibus uestris. Agnosce, tibi à Deo artifice non ad uitia, sed ad uirtutes membra formata. Et cum uniuersos artus mundaueris ab omni forde peccati, & toto fueris mundificata corpore, tunc tibi castitatem intelligas profuturam, & cum omni fiducia palmam uirginitatis expectes. Quid sit sancta esse corpore, breuiter quidem, sed planè exposuisse me arbitror. Nunc quod sequitur, Et spiritu, nosse debemus. Hoc est, quod opere nefas est fieri, nec cogitatione concipere. Illa enim est tam sancta corpore quàm spiritu, quæ nec mente nec corpore delinquit, sciens etiā cordis speculatorem esse Deum. Et idcirco fa

tagit,

A. tagit, ut omnino etiam animā cum corpore mundam habeat à peccato, sciens scriptum esse: Omni custodia serua cor tuum. Et iterum: Diligit Dñs sancta corda: accepti sunt autē ei omnes immaculati. Et alibi: Beati mundo corde, quoniā ipsi Deum uidebunt. Quod de illis dici arbitror, quos conscientia in nulla redarguit culpa peccati. De quibus & Ioannem in epistola sua dixisse reor: Si cor nostrum non reprehendit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quæcunq; petierimus, accipiemus ab eo. Nolo existimes te peccati crimen fugisse, si uoluntatem non sequatur effectus, cum scriptum sit: Quicumq; uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Nec dicas: Cogitauī quidem & non feci: quia etiam concupiscere nefas est, quod fieri crimen est. Vnde & beatus Petrus præcipit, dicens: Animas uestras castificantes. Quis si nullam animæ constuprationem nosset, nec castificari ipsam desiderasset. Sed & illum locum quo continetur: Hi sunt qui cum mulieribus se non coinquinauerunt, uirgines enim permanserunt: hi sequuntur agnum quocunq; ierit: attentius considerare debemus & animaduertere, si solius integritatis ac pudicitie merito, isti diuino comitatu copulentur, & per omnia cælorum tabernacula discurrant: an & alia sint quibus adiuncta uirginitas, tantæ beatitudinis gloriam consequatur. Sed unde hoc scire poterimus? Ex consequentibus (nisi fallor) in quibus scriptum est: Hi empti sunt ex omnibus primitiæ Deo & agno: & in ore ipsorum non est inuentum mendacium, sine macula enim sunt. Vides ergo quod non in uno uirgines tantum membrorum, dominicis referantur inhærere uestigijs: sed illi qui præter uirginitatem ab omni contagione peccati immaculatam gerunt uitam. Idcirco uel maxime uirgo nuptias spernit: ut dum securior est, facilius quod etiam à nubentibus quaritur, ab omni se delicto custodiat, & uniuersa legis mandata perficiat. Nam si nō nubat, & ea nihilominus faciat à quibus & nuptæ esse iubentur immunes, non nupsisse quid proderit? Quamq; enim nulli Christianorum peccare liceat, & omnes quicumq; spiritualis lauacri sanctificatione purgantur, immaculatam decurrere conueniat uitam, ut Ecclesię (quæ sine macula, sine ruga, sine aliquo eiusmodi esse describitur) possint uisceribus intimari: multo magis tamen hoc uirginē implere necesse est, cui nec mariti, nec filiorum, nec alterius necessitatis causa prohibet, quo minus diuinam scripturam perficiat: nec si peccet aliqua poterit excusatione defendi. O uirgo serua propositū tibi magno præmio destinatum. Præclara est apud Deum uirginitatis & pudicitie uirtus, si non alijs peccatorum & malorum lapsibus infirmetur. Agnosce statum tuū, agnosce locum, agnosce propositū. Christi sponsa diceris, uide ne quid indignum ei cui desponsata esse uideris, admittas. Citō scribitur repudiū, si in te uel unum uideat adulteriū. Quæcunq; ergo humanorum sponsaliorū pignoribus subarratur, statim à domesticis, à familiaribus, ab amicis, & serualis sponsi sollicitē & diligenter requirit, quales in uenis habeat mores: interrogat quid potissimū diligat, quid accipiat libenter, quo usu uiuat, qua se cōsuetudine regat, quibus utatur dapibus, in quibus maxime rebus delectet & gaudeat. Quæ cū dī dicerit, ita se in omnibus tēperat, ut spōsi morib. suū obsequiū, sua dilectio, sua iucunditas, sua uita, sua diligentia cōcordet. Et tu quoq; Christum sponsum habens à domesticis ac familiaribus eius, spōsi tui mores interroga: & strenuē ac solerter inquire, in quibus præcipue delectetur. Qualem in te cōpositionē uestium diligat, cuiusmodi cōcupiscent ornatur: dicat tibi eius familiarissimus Petrus qui ne nuptis quidē corporalē, sed spiritualē permittit ornatum: sicut in epistola sua scripsit: Mulieres similiter subiectæ sint uiris suis, ut si qui non credunt uerbo, per mulierum conuersationem sine uerbo lucrificentur, considerantes in timore castam conuersationē uestram: quarum sit non extrinsecus capillatura, aut circūdatio auri, aut indumentū uestimentorumq; cultus: sed absconsus cordis est homo in incorruptibilitate, quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. Dicat & alius apostolus beatus Paulus, qui ad Timotheum scribens epistolam, eadem de fidelium foeminarum disciplina testatur: Mulieres similiter in habitu ornato, cum uerecundia & sobrietate, ornantes se, non in tortis crinibus, auro, aut margaritis, aut ueste preciosa, sed quæ decet mulieres, promittentes castitatē per bonā cōuersationē. Sed forsitan dicas, Cur hæc ipsæ Apostolū uirginibus non iusserunt? Quia nō necessariū iudicabant: ne talis uirginibus cōmonitio potius iniuriā, q̄ emendatio uideretur. Sed nec eas unq; tantæ temeritatis fore crediderunt, ut ne nuptis quidē concessa carnalia ornamenta & terrena præsumerēt. Reuera ornare se & cōponere uirgo debet. Nam quomodo spōso suo placere poterit, nisi cōposita & ornata processerit? Ornetur planè, sed interiorib. ornamentis, spiritualiter, non corporaliter cōponatur: quia Dñs non corporis, sed animæ decorē in illa desiderat. Ergo & tu quæcunq; animā tuam diligi & habitari à Christo concupisces: omni eam diligentia cōpone, & spiritualibus indumentis exorna. Nihil in ea indecorum, nihil foedum appareat. Resplendeat auro iusticiæ, & gemmis refulgeat sanctitatis, ac preciosissima pudicitie margarita coruscet, & pietatis tunica uestiatur. Pro hyssō & serico, castitatis & misericordiæ tunica uestiatur & induatur, secundum quod scriptum est: Induite uos sicut electi Dei, sancti, & dilecti, uiscera misericordiæ, humilitatem, &c. Non decorem cerussæ aut alterius pigmenti querat, sed innocentie simplicitatisq; candorem habeat. Roseum uerecundie colorem, & pudorem ruboris pudorisq; possideat, cælestis abluatur nitro doctrinæ, & lauamētis spiritualibus emundetur. Nulla in ea

h 4 maliciæ,

malicia, nulla delicti macula relinquatur: & ne quando malo redoleat odore peccati, unguento suavissimo sapientiae & scientiae perfundatur. Huiusmodi Deus quaerit ornamentum, & animam taliter compositam concupiscit. Memento te esse filiam, secundum quod ait: Audi filia & uide. Sed & tu ipsa quotiescunq; Deum patrem nominas, te Dei filiam esse testaris. Ergo si filia es, uide ne quid eorum facias, quae Deo patri incongrua sint, sed age omnia quasi filia Dei. Cognosce quomodo huius seculi filiae nobilium se gerant, quibus affuescant moribus, quibusue se disciplinis instituant. Tanta in quibusdam est uerecundia, tanta grauitas, tanta modestia, ut caeterorum hominum ritum intuitu humanae ingenuitatis excedant: & ne quam honestis parentibus suis per lapsum suum infamiae inurant notam, alteram sibi quodammodo inter homines consuetudinis facere naturam. Et in originem tuam respice, genus intueri, gloriam nobilitatis aduerte: ac non hominis tantum esse, sed Dei filiam, & diuinae natiuitatis nobilitate decoratam. Ita te exhibe, ut in te coelestis natiuitas appareat, & ut diuina ingenuitas clarescat: sit in te noua grauitas, honestas admirabilis, & stupenda uerecundia, mira patientia, uirginalis incessus, & uere pudicitiae habitus, sermo semper modestus, & suo in tempore proferendus: ut qui te uiderit, admiretur, & dicat: Quae est haec noua inter homines grauitas? Quae pudoris uerecundia? Quae honestatis modestia? Quae maturitas sapientiae? Non est ista humana institutio, nec disciplina mortalis. Coeleste hic aliquid in corpore humano resfulget. Puto quod habitet in quibusdam hominibus Deus. Et cum te filiam Christi cognouerit, maiore stupore tenebitur, & cogitabit qualis iste Dominus sit, cuius talis ancilla est. Si uis ergo partem habere cum Christo, Christi tibi exemplo uiuendum est: qui ab omni malicia & nequitia ita fuit extraneus, ut ne inimicis quidem uicem redderet, quin potius pro ipsis orabat. Nolo enim ut eas animas Christianas existimes esse, quae aut fratres, aut sorores, non dico oderunt, sed etiam proximos toto corde conscientiae coram Dei testimonio non diligunt: cum Christiana Christi similitudine inimicos etiam amare necesse habeat. Si sanctorum cupis habere consortium, a malicia & nequitiae cogitatu peccus emunda. Nemo te circumueniat, nemo fallaci sermone seducat: non nisi sanctos, & iustos, & simplices, & innocentes, & puros coelestis aula suscipiet. Nullum apud Deum habet locum malicia. Ab omni nequitia & dolo mundum necesse est esse, qui cupit regnare cum Christo. Nihil tam contrarium, nihil tam execrabile Deo, quam aliquem odisse uel laedere uelle. Nihil tam probabile, quam omnes amare. Quod propheta prospiciens testatur, dicens: Qui diligitis Deum, odite malum. Vide ne aliquam humanam gloriam diligas: ne & tua inter eos portio computetur, quibus dictum est: Quomodo uos potestis credere, gloriam ab inuicem quaerentes? Et de quibus propheta dicit: Auge eis mala, auge mala gloriosis terrae: ut confundamini a gloriatione uestra, & opprobrium fiat in conspectu Dei. Nolo enim illas respicias, quae seculi, non Domini sunt uirgines: quae propositi sui & professionis immemores, gaudet in delicijs, in opibus delectant, & corporeae nobilitatis origine gloriantur. Quae profecto si Dei filias se esse crederent, nunquam post diuinos natales nobilitatem admirarentur humanam, nec gloriarentur in quolibet patre honorato. Si patrem Deum se habere sentirer, nobilitatem carnis non amarent. Quid tibi in generis nobilitate blandiris, & complaces? Duos homines ab exordio fecit Deus, ex quibus totius humani generis sylua descendit. Mundanam nobilitatem non naturae aequitas praestat, sed cupiditatis ambitio. Certè omnes per diuini lacri gratiam aequales efficiuntur, ut nulla inter eos discretio esse possit, quos natiuitas secunda generauit, per quam tam diues quam pauper, tam seruus quam liber, tam nobilis quam ignobilis Dei efficitur filius, & terrena nobilitas splendore gloriae coelestis adumbratur, nusquam omnino iam comparet: dum quae retrò in secularibus honoribus impares fuerant, coelestis & diuinae gloriae nobilitate restituantur aequaliter. Nullus sibi iam ignobilitatis locus, nec degener quisquam est, quem diuinae natiuitatis ornat nobilitas, nisi apud illos qui non putant humanis coelestia praeponeunda. Aut si putant, quam uanum est ut se illis in minoribus praeferrant, quos sibi in maioribus pares esse sentiunt: & quasi infra se positos in terra existiment, quos sibi in coelestibus aequales crediderunt. Tu autem quae Christi, non seculi uirgo es, omnem praesentis uita gloriae fuges, ut omne quod in futuro promittitur consequaris. Contentionum uerba & animositatis causas evita. Discordiarum quoque & litium occasiones subterfuge. Nam si (iuxta Apostoli doctrinam) seruum Dei litigare non decet, quanto magis ancillam Dei non expedit: Cuius quo uerecundior est sexus, animus debet esse modestior. Linguam a maliloquio cohibe, & ori tuo legis frenos impone: ut tunc si forte loquaris, quando tacere peccatum sit, caueas ne quid quod in reprehensionem ueniat, dicas. Lapis emissus est, sermo prolatus. Quapropter diu antequam proferatur, cogitandus est. Beata, quippe labia sunt quae nunquam quod reuocare uelint, emittunt. Pudicae mentis debet etiam sermo esse pudicus, qui aedificet semper magis quam aliquem destruat audientem: secundum hoc quod Apostolus praecipit, dicens: Omnis sermo malus de ore uestro non procedat: sed si quis bonus est ad aedificationem fidei: ut det gratiam audientibus. Preciosa Deo lingua est, quae non nisi in diuinis rebus nouit uerba construere: & sanctum est os, unde coelestia semper eloquia proferuntur. Absentium obtrectatores, quasi malignos scripture autoritate deterre. Quia etiam hoc inter perfecti uirtutes hominis propheta

A propheta commemorat. Si ante conspectum iusti malignus ad nihilum deducatur, qui contra proximum non probanda protulerit, non licet tibi alterius uituperationem patienter audire, qui nec ab alijs opas recipi tuam. Inustum quippe est, quicquid contra Christi Euangelium uenit, si alteri quod tibi ab alio fieri molestum est, patiaris inferri. Lingua semper tuam de bonis eloquijs affuesce, & auditum tuum magis ad bonorum laudem, quam ad malorum uituperationem accommoda. Vide quod omnia quaecumque bene facis, propter Deum facias, sciens eius rei tantum te a Domino recepturam esse mercedem, quam eius timoris & amoris causa perfeceris. Sancta magis esse quam uideri stude, quia nihil prodest aestimari quod non sit: & duplicis peccati reatus est, non habere quod creditur, & quod non habeas, simulare. In ieiunijs magis quam in epulis delectare, illius uicem memor, quae non discedebat de templo, Deo seruiens ieiunijs & orationibus die ac nocte. Et si uidua quidem Iudaea talis erat, qualem nunc uirginem decet esse Christi: Diuinae magis lectionis conuiuium dilige, spiritualibus te faciarum dapibus concupisce. Illos potius require cibos, quibus anima magis quam corpus reficiatur. Carnis & uini species, quasi calor somenta, & libidinis incitamenta fuge. Et tunc si forte uino uteris exiguo, cum stomachi dolore nimio corporis compellit infirmitas, iracundiam uince, animositatem cohibe. Quicquid illud est, quod post factam poenitentiam ruborem ingerit proximo, ut criminis abominatione deuita. Satis tranquillam, satis quietam esse conuenit mentem, & ab omni perturbatione furoris alienam, quae Dei habitaculum esse desiderat, qui per prophetam testatur, dicens: Super quem alium requiescat, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos: Omnium operum & cogitationum tuarum speculatore Deum crede, & caue ne quid quod diuinis oculis indignum sit, aut opereris, aut cogites. Cum orationem celebrare desideras, talem te exhibe, quasi quae sis cum Deo loquutura. Quando Psalmum dices, cuius uerba loqueris, agnosce: & in copulatione magis cordis, quam in tinnule uocis dulcedine delectare. Lachrymas enim psallentis Deus magis, quam uocis gratiam approbat. Sicut propheta dicit: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Vbi timor & tremor est, ibi non uocis elatio, sed animus flebilis est, & lachrymosa delectio. Omnibus actibus tuis diligentiam adhibe, quia scriptum est: Maledictus homo qui facit opus Dei negligenter. Crescat tibi cum annis gratia, crescat cum aetate iusticia, & fides eo perfectior uideatur esse, quo senior est. Quia Dominus noster Iesus Christus, qui nobis exemplum uiuendi reliquit, proficiebat, non aetate tantum corporea, sed sapientia & gratia spirituali coram Deo & hominibus. Omne tempus in quo te non meliorem senseris: hoc aestima perdidisse. Coeptum uirginitatis propositum ad finem usque conserva: quia non inchoasse tantum, sed perfecisse uirtus est. sicut in Euangelio Dominus ait: Qui autem perseverauerit usque ad finem, hic saluus erit. Caue ergo, ne cui concupiscendi occasione tribuas, quia sponsus tuus Deus zelas esse. Crimi noster est enim adultera Christi quam mariti. Vnde pulchre Romana ecclesia, Apostolico sine dubio, cuius sedem obtinet, spiritu animata, tam seueram nuper de huiusmodi sententiam statuit, ut uix uel poenitentia dignam iudicaret, quae sanctificatum Deo corpus libidinosa conuinatione uolasset. Esto ergo uiuendi omnibus forma, esto exemplum, praecede & in actu quos in castitatis sanctificatione praecurris. Virginem te in omnibus exhibe, nihil corruptionis obijciatur capiti tuo, cuius corpus integrum est, ut & tua sit inuiolabilis conuersatio. Et quoniam sicut in exordio epistolae praefati sumus, te Dei sacrificium factam, quod utique sanctificationem suam etiam alijs impertit, & quisquis ex eo dignè sumplerit, sanctificationis & ipse sit particeps: ita ergo per te, quasi per uiam hostiam sanctificetur caetera, cum quibus te ita in omnibus exhibeas, ut quisquis uitam tuam, aut usum, aut auditum contigerit, sanctificationis uim sentiat: & tantum sibi intelligat gratiae ex tua conuersatione transfundi, ut dum te imitari concupiscit, Dei sacrificio & ipse sit dignus.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Nihil est in hoc opusculo nec sermonis, nec eruditionis, nec peccatoris, quod Hieronymum respiciat.

DE HIS QUAE DEO IN SCRIPTURIS SANCTIS ATTRIBUNTUR.

Impotens Deus pater, & filius, & Spiritus sanctus: unus atque trinus: unus uidelicet in natura, trinus in personis, solus inuisibilis, solus immensus atque incomprehensibilis, solus incircumscriptus, solus incorporeus & immortalis: ubique praesens, sed latens: ubique totus, sed immensus. Inuisibilis est, quia in essentia sua uideri non potest, Apostolo testante, qui ait: Quem uidit nullus hominum, sed nec uideri potest. Et in Euangelio: Deum nemo uidit unquam. Incorporeus est, quia nullis membrorum lineamentis compositus est siue compactus existit: sicut ueritas in Euangelio dicit: Spiritus est Deus, & qui adoratur eum, in spiritu & ueritate oportet adorare. Immensus est, quia quantitas eius, uel qualitas a nullo metiri potest. Cui Solomon in sua oratione supplicans ait: Si caeli & caeli caelorum te non capiunt, quanto magis domus ista quam aedificauit? Incircumscriptus est, quia circumscribi non potest. Illocalis est, quia de loco ad locum nequaquam transit, nec quolibet detinetur, ipso de se per Esaiam testimonium perthitente: Coelum sedes mea est, terra scabellum pedum meorum. Et per Hieremiam: Nunquid non caelum & terram ego impleo? Cuius immensitatem propheta in Psalmis confitens ait: Si ascendero in caelum, tu illic es, & caetera. De cuius immensitate adhuc in libro Job

bro Iob scriptum est: Excelsior cœlo est, & quid facies? Profundior est inferno, & unde agnoscis? Longior est terra: immensitas eius latior est mari. Qui cœlum & terram implet, proculdubio nullus locus est ab eius præsentiā absens. Super omnia quippe est regendo atq; imperando: subtus est omnia sustinendo atq; portando, nō pondere laboris, sed infatigabili uirtute. Immutabilis est, quia ab eo quod est, omnino mutari nō potest, ipso dicente per Malachiam prophetā: Ego Dñs & non mutor. Ideo Deus immutabilis dicitur, quia misericordia, ira, furor, pœnitentia, obliuio, recordatio, & alia his similia ei non accidunt. Simplex enim natura est, & immutabilis, & imperturbata: neq; aliud est ipse, & aliud quod habet: sed ipsum est quod habet, & quod est. Immortalis est, quia mori non potest, Apostolo dicente: Qui solus immortalitatem habet, & lucem habitat inaccessibilem, quem nullus hominum uidit: sed nec uideri potest. Vbiq; autē sacra scriptura sparsim per diuinos libros in Deo motus animæ, seu humana membra describit, id est, caput, capillos, oculos, palpebras, aures, nares, os, labia, cor, linguam, imaginem, uterum, manum dextram, sinistram, digitos siue digitum, brachium, alas, scapulas, posteriora, pedes: item motus animæ, iram, furorem, obliuionem, pœnitentiam, recordationem, & his similia: non carnaliter iuxta historiam à recte intelligentibus sumenda sunt, sicut à Iudæis & plerisq; hæreticis carnaliter sapientibus, qui Deum corporeū atq; localem opinantur: sed spiritualiter omnia de eo intelligenda & contuenda sunt. Si quis enim Deo humana membra seu motus animæ more humano inesse credit, proculdubio in corde suo idola fabricat. cum enim ut dictū est figuratim in Deo caput legimus, ipsam essentiam diuinitatis eius quæ omnia præcedit, & cui sunt omnia subiecta, intelligere debemus. Capillos uero capitis eius sanctos angelos seu uniuersos electos accipi oportet. De quo quidē sacramēto in libro Danielis scriptum est: Aspicebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: uestimentum eius, quasi nix candidum: & capilli capitis eius, quasi lana munda. Hoc em̄ significat per uestimenta candida Dei, quod & per capillos capitis eius: sanctos uidelicet angelos, & multitudinē sanctorum dealbatorū. Vel certē ideo capilli eius, lanæ mundæ comparantur, ut per hoc antiquus dierum credatur esse. Oculos Deus dicitur habere, pro eo quod omnia uidet, & nil eum latet. In cuius conspectu, ait Apostolus, nulla creatura inuisibilis est: omnia enim nuda & aperta sunt oculis eius. Aliter uero oculi, respectus gratia eius intelliguntur: ut est illud in Psalmo: Præceptum Dñi lucidum illuminans oculos. Palpebræ Domini, occulta & incomprehensibilia iudicia, siue spiritualis in diuinis libris eius locutio inuenitur: de quibus occultis & incomprehensibilibus sacramentis atq; iudicijs in Psalmo legitur: Palpebræ eius interrogant filios hominum, id est, probant. Aures dicitur habere Dominus propterea, quia omnia audit. Nihil eum sub silentio latet: de quo in libro Sapientiæ dicitur: Auris cœli audit omnia, & tumultus murmurationum non abscondit. Nares Dei, inspiratio eius in corde fidelium: ut est illud in libro Regum: Ascendit fumus de naribus eius, id est, lachrymosa compunctio pœnitentium de inspiratione eius. Facies Dei, cognitio ueritatis, seu cognitio diuinitatis eius ad homines. De qua cognitione in Psalmo scriptum est: Ostēde nobis Domine faciem tuam: hoc est, Dona nobis cognitionem tuam, quæ cognitio per filium omnibus hominibus innotuit, ipso dicente in Euangelio: Nemo nouit patrem nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Aliter uero facies Dei significat inuisibilem essentiam diuinitatis filij Dei: de qua ipse Dominus ad Moysen per ipsum angelum respondit: Posteriora mea uidebis, faciem autem meam uidere non poteris. Os uero Dei, filius Dei patris, id est, Christus Dominus: de quo Esaias propheta ex Iudæorum persona affatus ait: Quia os eius ad iracundiam prouocauimus. Aliter uero os Domini, sermo eius siue uisio accipitur. De quo sermone Dei Esaias propheta ait: Os Domini loquutum est: hoc est, uerbum filius Dei patris, per quem omnia facta sunt: de quo in Psalmo dicitur: Verbo Domini cœli firmati sunt. Et alibi: Misit uerbum suum, & saturauit eos. Et in Euangelio: In principio erat Verbum. Lingua Dei mysticē significat Spiritum sanctum: per quem Deus pater secretum suum manifestauit hominibus. Vnde in Psalmo: Lingua mea, calamus scribæ uelociter scribentis. Labia Dei mysticē utriusq; testamenti consonantia intelliguntur: de quibus duobus testamentis in Pro-uerbij dicitur: Et diuinatio in labijs eius, in iudicio non errauit os eius. Brachij uel brachia Dei patris, filius eius & Spiritus sanctus intelligitur, sicut est illud in Esaiā: Et brachia mea populos iudicabunt. Brachij Dei patris singulariter, filius eius accipitur: de quo Hieremias ad ipsum ait: Et nunc Domine Deus, qui eduxisti populum tuum de terra Ægypti in manu forti, & brachio exten-to. Ideo autem filius Dei brachium dicitur: quia creatura electa ab ipso continetur. Dextera Dei patris, unigenitus filius accipitur: de qua in Psalmo ex persona hominis assumpti dicitur: Dextera Domini fecit uirtutem, dextera Domini exaltauit me. Aliter uero dextera Domini, gloria & patris æternam beatitudinem significat: de quo in Psalmo ex persona patris dicitur ad filium: Sede à dextris meis. Dicitur autem dextera Dei omnis electa creatura in cœlo & in terra, sicut per sinistram eius intelligitur reproba creatura: id est, demones & omnes impij, qui ad læuam positi, æterna supplicia sustinebunt. Manus Dei patris, filius eius accipitur, pro eo quod per ipsum omnia facta sunt, sicut est illud in Esaiā: Omnia hæc manus mea fecit: & per manum Domini facta sunt

sunt omnia. Aliter uero manus Dei potestas intelligitur: de qua potestate in libro Hieremiæ dicitur: Sicut lutum in manu figuli, ita uos in manu mea domus Israel. Itē nonnunq; manus Domini flagellum accipit, de cuius percussione in Sophonia propheta scriptum est: Extendam manū meam super Iudam, & super habitantes Hierusalē, & disperdam de loco reliquias Baal: de qua Dñi percussione beatus Iob de seipso ait: Manus Domini tetigit me. Digitus Dñi singulariter, Spiritus sanctus accipitur: à quo Spiritu sancto lex in duabus tabulis lapideis scripta narratur in monte Sinai. Ipse em̄ scripsit, qui scribenda dictauit: id est, Spiritus sanctus: de quo Spiritu sancto Dñs in Euangelio: Ego in digito Dei eijcio demonia: quod alius Euangelista aperte declarās ait: Si ego in spiritu Dei eijcio demonia. Sicut enim digitus cum manu uel brachio, manus uero uel brachij cum corpore sunt in natura unum: ita Pater & Filius & Spiritus sanctus, tres quidē sunt in personis, una uero substantia diuinitatis. Dignitas Dei pluraliter, sancti intelliguntur prophetae, per quos sanctus Spiritus legis ac prophetarū libros, sua inspiratione describit, de quibus in Psalmo dicitur: Videbo cœlos tuos, opera digitorū tuorum. Per cœlos enim libros legis & prophetarū, per digitos uero sanctos (ut dictum est) prophetae mysticē insinuauit. Imago Dei patris inuisibilis, dupliciter intelligitur. Aliter namq; est imago Dei patris in filio suo: quem non aliunde, sed ex semetipso, hoc est, ex substantia sua, & per omnia sibi similem & æqualem genuit. Aliter uero in anima hominis quam non ex se, id est de substantia sua (sicut pleriq; hæretici opinati sunt) genuit, sed ex nihilo creati. Sicut aliter est imago cuiusq; regis in filio eius, quē ex semetipso sibi similem genuit: id est, homo hominē: aliter uero in anulo siue in cera imago est impressa, quæ nō est quod ipse, sicut filius, qui naturaliter hoc est quod & pater. Cor Dei patris, est arcanum eius sapientiæ mysticę: ex quo uerbum, id est, filium suum impassibiliter sine initio genuit, ipso dicente: Eructauit cor meum uerbum bonum. Alas Deus dicitur habere, pro eo quod more auis electos suos tanq; pullos sub se colligit, fouet, & ab insidijs diaboli & malorū hominū protegit. Vnde propheta: Sub umbra alarū tuarū protege me. Scapulas habere dicitur, quia infirma mēbra Ecclesiæ, quasi in scapulis portat. Sicut in Psalmo dicitur: Scapulis suis obumbrabit tibi. Venter Dei, secreta origo substantiæ eius accipitur. Vnde in Psalmo: Ex utero ante luciferū genui te. Aliter, uterus Dei, incomprehensibilia iudicia eius, quæ rimari nequeunt, insinuatur mysticē: de quo occulto iudicio eius in libro Iob scriptum est: De cuius utero egressa est glacies, & gelu de cœlo quis genuit? Posteriora filij Dei, incarnatio eius accipitur: de qua posterioritate filius in monte Sinai ad Moysen per angelum loquens ait: Posteriora mea uidebis, faciem autē meam uidere non potes. Pedes Dei stabilimentum & uirtus eius est: eo quod ubiq; præsens est, & uniuersa eius subiecta sunt, illo ipso dicente per Esaiam prophetam: Cœlum mihi sedes est, terra autē scabellum pedum meorum. Aliter, pedes filij Dei incarnatio intelligitur, quæ diuinitati subiecta est tanquam capiti pedes. Sicut enim per caput diuinitas, ita per pedes eius, humanitas eius exprimitur. De qua in Exodo scriptum est: Viderunt Dñm: hoc est, Moyses, Aaron & Nadab & Abiu & septuaginta de senioribus populi: sub pedibus eius quasi lapis sapphirus, & quasi cœlum cum serenū est. Sicut autē per lapidem sapphirum, cœlestes naturas uel sanctos angelos, ita per cœlum serenum, sanctam Ecclesiam electorū ex hominibus assumptā, figuratim demonstrare uoluit: super quas duas creaturas homo assumptus filius Dei in perpetuū regnat. De quo in Psalmo dicitur: Omnia subiecisti sub pedibus eius. Aliter autem per Dei pedes, id est, Iesu Christi, significati sunt sancti prædicatores. De quibus in Deuteronomio scriptum est: Qui appropinquat pedibus eius, accipiet de doctrina eius. Vestimentū filij Dei, aliquando caro eius, quæ à diuinitate est assumpta, in diuinis libris figuratim accipitur. De quo indumentū carnis Esaias ait: Quis est iste qui uenit de EDOM, tinctis uestibus de Bosra? Rursus uestimenta eiusdem Dñi, sancta accipitur Ecclesia, quæ per fidem & dilectionem ei coniuncta est. De qua dicitur in Psalmo: Dominus regnauit, decorem induit. Et in Psalmo alio ad ipsum Dñm: Confessionem & decorem induisti, amictus lumine sicut uestimento. Pallium iam dicta eius Ecclesia intelligitur. De quo in libro Genesis scriptum est: Lauit in uino stolam suam, hoc est in passione carnē suam: & in sanguine ueræ pallium suum, id est Ecclesiā suam. Calciamenta Domini nostri Iesu Christi, mysticē significat incarnationē eius, quam ex mortalitate humani generis assumere dignatus est. De qua incarnatione sua ipse per prophetā in Psalmo ait: In Idumæam extendam calciamentū meum, id est in plebe gentiliū manifestabo incarnationē meam. Gressus Dei, aduentus filij Dei in mundum, & regressus ad patrem. De quibus Psalmista ait: Visi sunt gressus tui Deus, gressus Dei mei & regis mei, id est, ipsius de cœlo, qui uenit in uterū uirginis. De utero uero nascendo positus est in præsepio: postq; omnia impleuit pro quibus à patre missus uenerat, appensus est in ligno crucis, de cruce autem depositus, secundum corpus sepultus est, & secundum animam ad infernum descendit. Tertia autem die per potentiam suæ diuinitatis, carnem suam de sepulchro suscitauit. Et post diem resurrectionis, quadragesimo die uidentibus Apostolis ascendit in cœlum, & sedet ad dexteram patris, id est, ad gloriam eius. Hi sunt enim gressus filij Dei: iste descensus & ascensus eius, qui frequenter in sacris scripturis legitur. Ascendere dicitur Deus, cum filius carnem ex nobis assumptam in cœlum

in cœlum uelut captiuā euexit, sicut in Psalmo illud: Ascendit in cœlum, captiuam duxit captiuitatem: quia naturā humani generis, quæ à diabolo in mundo captiua retinebatur assumens secum in cœlum, ubi nunquam antè fuerat, tanquā captiuam deportauit. Abscondere faciem suam Deus legitur, cum hominibus quibusdam, eorum exigentibus culpis, cognitionem suam abscondit: sicut in populo Iudæorū nunc impletum uidemus, quia negantes filium Dei, Dei scientiā Iudæi ita perdidērunt, ut similes fierent gentibus quæ Deum non cognouerunt. Ostendere faciē suam dicitur Deus cum respectu gratiæ suæ quibus uult, scilicet electis suis, seipsum in corda eorū occultat in spiratione insinuat, & ad diligendum se amorē suum infundit. Sedere dicitur Deus, non corporaliter humano more, sed potentialiter super omnem creaturā regnando præsidere. Vnde est illud in Psalmo: Regnabit Dñs super oēs gentes, Deus sedet super sanctā sedem suam. Sedere autē Deus dicitur super cherubim (quod interpretat plenitudo scientiæ) per quod significatur sancti angeli, siue mentes spiritualium uirorum, in quibus Deus inuisibiliter præsidet & regnat. In illis enim sedet qui scientia eius & dilectione pleni sunt. In proverbijs quippe Solomonis scriptū est: Anima iusti sedes est sapientiæ. Sapientia uerò Dei patris Christus est, qui in animabus sanctorū Dei sedere dicitur. Descendere Deus in mundum dicitur, quando aliquid nouum quod antè nō fecerat in creatura humana operatur: sicut filius Dei patris descendisse narratur, quando ueram carnē ex Maria uirgine propter redemptionē nostram suscepit, & Deus homo fieri dignatus est, nō amittendo quod erat, sed assumendo quod non erat. De cuius descensione, id est incarnatione, in Psalmo scriptum est: Inclinauit cœlos & descendit, & caligo sub pedibus eius. Cœlos inclinauit, qui aduentū suum prænunciāns, angelos siue prophetas misit, qui aduentum eius hominibus nunciarent. Caligo sub pedibus eius, quia impij homines ob suam maliciam incarnationē eius agnoscere non potuerunt, nec adhuc possunt. Stare Deus dicitur, cum nos infirmos, id est suā creaturā ad poenitentiam & conuersionem patienter sustinet, ut est illud in Habacuc propheta: Stetit & mensus est terram, & dissoluit gentes: id est, Stetit ad subueniendum, & dissoluit credentes in se, à uinculis peccatorum. Transire dicitur Deus, cum de cordibus quorundam hominū, in quibus antea perfidiam condebatur, postea subrepente perfidia uel quolibet delicto, ab eis recedit & ad alios transit: quæ admodum de Iudæis ad gentes, de hæreticis ad catholicos: seu de quibuslibet irreligiosis & negligentibus pro uitio suo recedere dicitur, & ad alios transire: quod nō localiter aut uisibiliter, sed inuisibiliter occulto iustoq; iudicio facere consueuit. Ambulare dicitur Deus, nō de loco ad locū transeundo, quia impium est ita credere: sed ambulatio eius est in cordibus sanctorū electio: sicut scriptū est: Et inhabitabo in eis, & ambulabo, & ero illorū Deus. Vel certè Dei ambulare, est in sanctis prædicatoribus suis de loco ad locum transire. Loqui Dei, est inuisibiliter sine uoce uel quolibet strepitu in mentibus sanctorū uoluntatē suam atq; rectum intellectum inspirare, seu futura sicut in sanctis prophetis reuelare. Quæ locutio Dei, ut quidā uolunt, tribus modis accipitur. Primo namq; modo per subiectam creaturā: sicut ad Moysen in rubo & igne apparuit. uel sicut ad Abraham atq; Iacob & cæteros sanctos, quibus in angelis apparuit. Secundo uerò modo in somnis: sicut ad Iacob & ad Zachariam prophetā, & ad Ioseph sponsum Mariæ, & alijs sanctis, quibus secreta reuelare uoluit. Tertio autē modo, nec per creaturā inuisibilem, neq; hominem, sed occultatā tantū in spiratione inuisibiliter corda eorum tangendo afficit, sicut in libris prophetarū scriptum est, cum ipsi propheta subito afflatus Spiritu sancto, exclamant dicentes: Hæc dicit Dñs. Videre Dei, est bona acta probare, sicut est in Genesi: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant ualde bona, id est intelligentibus esse bona demonstrat. Aliter uidere Dei, est mala hominū scienter reprobare, sicut est illud in Esaia propheta: Et uidit Deus, & apparuit malū in oculis eius. Itē aliter uidere Dei, est nos uidentes facere, ut est illud in Psalmo: Proba me Domine, & scito cor meū. Modus iste locutionis in libro Iob similiter reperit, ubi de sapientia Dei patris postq; plurima insignia locutus est, de Deo patre adiunxit: Tunc uidit illam & enarrauit, & inuestigauit, & imperauit: id est uidentes fecit atq; prædicantes, & inuestigantes atq; alijs nunciātes. Cognoscere Dei, est cognoscere facere, sicut ait ad Abraham: Nunc cognoui quod timeas Deum. Neq; enim in tempore nouit qui scit omnia antequam fiant, sed cognoscere dicitur Deus cognoscere facere, ut qui prius de se quales essent incogniti erant, per eius interrogationem & probationē quales essent sibi metipsis cogniti fierent. tale est illud in lege Moysi de populo Israelitico: Tentabo, inquit, eos utrum custodiant mandatum meum, an non. Nescire Dei, est reprobare, sicut in Euangelio dicitur: Nescio unde sitis, recedite à me omnes qui operamini iniquitatē. Zelare Dei dicitur, cum creaturā suā quam nō uult perire, sæpe castigat, corripit atq; flagellat, & flagellando adducit ad se. Vel zelare Dei dicitur, cum nullum peccatū impunitū uult relinquere. Iustus est enim: & ideo omnis iniusticia execrabilis est illi: quia ut dictum est, nihil impurum patitur impunitum. Irasci dicitur Deus, non animæ mortuæ, uel quauis alia perturbatione, quæ omnino illi accidere non potest: sed creaturæ delinquenti, id est hominibus impijs & peccatoribus, iustam dicitur inferre ultionem: hoc est reddere illis quæ merentur: & hæc est ultio diuina, iste furor eius dicitur. Poenitere Deus dicitur, non quod more ho-

minum

Aminum de transactis operibus poeniteat: qui enim omnia nouit anteq; fiat, pro suis præteritis actibus poenitere nō potest: sed poenitentia Dei est statuta mutare, & quod prius aliter inchoatum est in aliud mutare: id est de bono, exigentibus culpis, in malū. Sicut de Saule legitur poenituisse Deū, quod constituit eum regem. Vel sicut nunc uidemus in populo Iudæorum, qui cum esset populus Dei, ob impietatem suam factus est synagoga satanæ. De malo uerò in bonum, sicut accidit in populo gentium, qui cum prius non esset populus Dei, nunc autem per gratiam Christi populus Dei factus est. Hoc quippe modo occulto Dei iudicio Iudas Christi proditor, de Apostolatus lapsus gradu in inferni barathro demersus est. Latro uerò post crimen rapacitatis de cruce ad paradysum translatus est. Hanc quoq; mutationem de bono ad malum, ut dictum est, siue de malo ad bonum: quia occulto iustoq; Dei iudicio per sententiam iusticiæ suæ siue per misericordiam eius fiat, poenitentiam Dei dicimus, sicut expressius in libro Hieremiæ scriptum est. Non poenitere Dei, est statuta nullo modo mutare. Vnde est illud in Psalmo: Iurauit Dominus & non poenitebit eum: id est pater ad filium: Tu es sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech. Sacerdos enim Dei patris dictus est filius Dei, non secundum diuinitatem, sed secundum humanitatem: in qua se pro nobis per passionem & mortem suam acceptabile sacrificium Deo patri obtulit, ut ipse esset sacerdos qui & sacrificium. Oblitus dicitur Deus, cum quibusdam impijs & peccatoribus non miseretur: quod utiq; non facit propter crudelitatem, quæ in Deo non est, sed per occultum iustumq; iudicium suum. Indurare dicitur Deus quorundam corda malorum, sicut de Pharaone rege Ægypti scriptum est: non quod omnipotens Deus per potentiam suam eorum corda induret, quod impium est ita credere, sed exigentibus eorum culpis, cum duritia cordis, quam ipsi sibi omnia mala perpetrando nutriunt, non aufertur: quasi illos ipse induret, quos iusto iudicio induratos sinit. Dormire Dei, est cum unigenitus Dei patris in assumpta carne pro nobis mori dignatus est: cuius mors rectè dulcis fuisse prædicatur, ipso dicente per Hieremiam prophetā: Ideo quasi à somno excitatus sum, & uidi, & somnus meus dulcis est mihi. Aliter dormire Deus dicitur, cum fides eius in ter prosperitates huius mundi in quorundam corde fidelium non uigilat, sed dormit: hanc dormitionem ipse significauit, cum in mari inter fluctus maris dormiuit. Vel certè dormire Dei, est anxius tardè subuenire, sicut est illud in Psalmo: Exurge, quare obdormis Domine? Vigilare Dei, est in defensione suorum electorum, & ultione inimicorum suorum manifestè se demonstrare.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

PLura fidei symbola reperuntur inter epistolas dñi Hieronymi: quorum nullum arbitror ab ipso conscriptum fuisse. Est unum titulo Damasi. Est alterum nomine Ruffini. Sunt duo nomine Hieronymi, quorum alterum inscriptum est ad Cyrillum, alterum ad Damasum. In epistola cuius initium est: Decreueram quidem: meminit nonnihil de fide quam sancto Cyrillo dederit conscriptam, sed alienam, ni fallor, non suam. Sequitur enim: Cæterum ego fidei meæ testes habeo aures tuas, & beati fratris Zenobij. Hæc igitur omnia in unum coniecimus locum.

DAMASI SYMBOLVM.

Redimus in unum Deum patrem omnipotentem: & in unum Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei: & in Spiritum sanctum: Deum nō tres deos, sed patrem & filium & Spiritum sanctum, unum Deum colimus & confitemur: non sic unū Deum quasi solitarium, nec eundē qui ipse sibi pater sit, ipse & filius: sed patre esse qui genuit, & filium esse qui genitus sit: Spiritum uerò sanctum, non genitum, neq; ingentū, non creatum neq; factum, sed de patre filioq; procedentem, patri & filio coæternum & coæqualem & cooperatorem, quia scriptum est: Verbo Domini cœli firmati sunt, id est à filio Dei: & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Et alibi: Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Ideoq; in nomine patris & filij & Spiritus sancti unum confitemur Deum, quod nomen est potestatis, non proprietatis. Proprium nomen est patri, pater: & proprium nomen est filio, filius: & proprium nomen Spiritui sancto, Spiritus sanctus. In hac trinitate unum Deum colimus, quia ex uno patre quod est, unius cū patre naturæ est, unius substantiæ, & unius potestatis. Pater filium genuit, non uoluntate, nec necessitate, sed natura. Filius ultimo tempore ad nos saluandos, & ad implendas scripturas, descendit à patre, qui nunq; desijt esse cum patre. Et cōceptus est de Spiritu sancto, & natus ex uirgine, carnem & animam & sensum, hoc est, perfectum suscepit hominem: nec amissit quod erat, sed cepit esse quod non erat: ita tamen ut perfectus in suis sit, & uerus in nostris. Nā qui Deus erat, homo natus est: & qui homo natus est, operatur ut Deus: & qui operatur ut Deus, ut homo moritur: & qui ut homo moritur, ut Deus resurgit. Qui deuictō mortis imperio, cū ea carne, qua natus & passus & mortuus fuerat, & resurrexit, ascendit ad patrem, sedetq; ad dexteram eius in gloria, quam semper habuit & habet. In huius morte & sanguine credimus emundatos nos, & ab eo resuscitandos die nouissimo in hac carne. qua nunc uiuimus: & habemus spem nos consecuturos præmium boni meriti, aut poenam pro peccatis æterni supplicij. Hæc lege, hæc crede, hæc retine: huic fidei animam tuam subiuga, & uitam consequeris & præmium à Christo.

Hier. to. 4

SYMBOLVM

Redimus in Deum patrem omnipotentem, cunctorum, uisibilem & inuisibilem conditorem. Credimus & in Dominum nostrum Iesum Christum, per quem creata sunt omnia: uerum Deum unigenitum, & uerum Dei filium: non factum aut adoptiuum, sed genitum, & unius cum patre substantiae, quod Graeci dicunt *ὁμοούσιον*: atque ita per omnia aequalem Deo patri, ut nec tempore, nec gradu, nec potestate possit esse inferior: tantumque confitemur esse illum qui est genitus, quantus est ille qui genuit. Non autem quia dicimus genitum à patre filium diuina & ineffabili generatione, aliquod ei tempus ascribimus: sed nec patrem aliquando coepisse, nec filium. Nec enim aliter confiteri possumus aeternum patrem, nisi confiteamur etiam coaeternum filium. Ex filio enim pater dicitur, & qui semper pater fuit, semper filium habuit. Credimus & in Spiritum sanctum, uerum Deum, ex patre procedentem, aequalem per omnia patri & filio, uoluntate, potestate, aeternitate, substantia. Nec est prorsus aliquis in trinitate gradus, nihil quod inferius superius uel dici possit: sed tota deitas sui perfectione aequalis est, ut exceptis uocabulis, quae proprietatem personarum indicant, quicquid de una persona dicitur, de tribus dignissime possit intelligi. Atque ut confundentes Arium, unam eademque dicimus trinitatis esse substantiam, & unum in tribus personis fatemur Deum: ita impietatem Sabellij declinantes, tres personas expressas sub proprietate distinguimus, non ipsum sibi patrem, ipsum sibi filium, ipsum sibi Spiritum sanctum esse dicentes: sed aliam patris, aliam filij, aliam Spiritus sancti esse personam. Non enim nomina tantum modo, sed etiam nomina proprietates, id est personas, uel ut Graeci expriment hypostases, hoc est substantias confitemur. Nec pater filij, aut Spiritus sancti personam aliquando excludit: nec uerus filius, aut Spiritus sanctus, patris nomen personamque recipit: sed pater semper pater est, filius semper filius est, Spiritus sanctus semper Spiritus sanctus est. Itaque substantia unum sunt, personis ac nominibus distinguuntur. Ipsum autem Dei filium qui ab aeternitate cum patre & Spiritu sancto possidet, dicimus in fine saeculorum perfectum naturae nostrae hominem suscepisse ex Maria semper uirgine, & uerbum carnem esse factum assumendo hominem, non permutando deitatem: nec ut quidam sceleratissime opinantur, Spiritum sanctum dicimus fuisse pro semine, sed potentia ac uirtute creatoris operatum. Sic autem confitemur in Christo unam filij esse personam, ut dicamus duas esse perfectas atque integras substantias: id est, deitatis & humanitatis, quae ex anima continentur & corpore. Atque ut condemnamus Photinum, qui solum & nudum in Christo hominem confiteatur: ita anathematizamus Apollinarem & eius similes, qui dicunt Dei filium minus aliquid de humana suscepisse naturam: & uel in carne, uel in anima, uel in sensu assumptum hominem, his propter quos assumptus est fuisse dissimilem, quem absque sola peccati macula, quae naturalis non est, nobis confitemur fuisse conformem. Illorum quoque similiter execramur blasphemiam, qui nouo sensu asserere conantur, à tempore susceptae carnis omnia quae erant deitatis in hominem demigrasse, & rursum quae erant humanitatis, in Deum esse transfusa: ut quod nulla unquam haereticis dicere ausa est, uideatur hac confusione utraque exinanita substantia, deitatis scilicet & humanitatis, & à proprio statu aliud esse mutata: qui tam Deum imperfectum in filio, quam hominem confitentur: ut nec Deum uerum, nec hominem tenere credantur. Nos autem dicimus susceptum ita à Dei filio passibile nostrum, ut deitas impassibilis permaneret. Passus est enim Dei filius non putatiue, sed uere, omnia quae scriptura testatur, id est esuriem, sitim, lassitudinem, dolorem, mortem, & caetera huiusmodi. Secundum illud passus est, quod pati poterat, id est, non secundum illam substantiam quae assumpsit, sed secundum illam quae assumpta est. Ipse enim Dei filius, secundum suam deitatem impassibilis est ut pater, incomprehensibilis ut pater, inuisibilis ut pater, inconuertibilis ut pater: & quamuis propria persona filij, id est, Dei uerbum suscepit passibilem hominem: ita tamen eius habitatione secundum suam substantiam deitas uerbi nihil passa est, ut tota trinitas: quam impassibilem confiteri necesse est. Mortuus est ergo Dei filius secundum scripturas, iuxta illud quod mori poterat. Resurrexit tertia die: ascendit in caelum, sedet ad dexteram Dei patris, manente ea natura carnis, in qua natus & passus est, in qua etiam resurrexit. Non enim exinanita est humanitatis substantia, sed glorificata, & in aeternum cum deitate mansura. Accepta ergo à patre omnium potestate quae in caelo sunt & in terra, uenturus est ad iudicium uiuorum & mortuorum: ut & iustos remuneret, & puniat peccatores. Resurrectionem etiam carnis confitemur & credimus: ut dicamus nos in eadem in qua nunc sumus ueritate membrorum esse reparandos, qualesque semel post resurrectionem fuerimus effecti, in perpetuum permanuros. Vnam esse uitam sanctorum omnium, sed praemia pro labore diuersa. Econtrario pro modo delictorum peccatorum quoque esse supplicia. Baptisma unum tenemus, quod ipsam sacramenti uerbis in infantibus quibus etiam in maioribus asserimus esse celebrandum. Hominem si post baptismum lapsus fuerit, per poenitentiam credimus posse saluari. Nouum & uetus testamentum recipimus, in eo librorum numero, quem sanctae catholicae Ecclesiae tradidit autoritas. Animas à Deo dari credimus, quas ab ipso factas dicimus: anathematizantes eos, qui animas quasi partem diuinae dicunt esse substantiae. Eorum quoque condemnamus errorem, qui eas ante peccasse, uel in caelis conuersatas fuisse dicunt, quam in corpora mitterentur. Execramur etiam eorum blasphemiam, qui di-

qui dicunt impossibile aliquid homini à Deo praecipit esse: & mandata Dei, non à singulis, sed ab omnibus in comune posse seruari: uel qui primas nuptias cum Manichaeo, aut secundas cum Cathaphrygis damnant. Anathematizamus etiam illos, qui Dei filium necessitate carnis meritum esse dicunt, & eum propter assumptum hominem, non omnia facere potuisse quae uoluit. Iouiniani quoque damnamus haereticum, qui dicit nullam in futuro meritorum esse distantiam: nosque eas ibi habituros esse uirtutes, quas hic habere neglexerimus. Liberum sic confitemur arbitrium, ut dicamus nos semper Dei indigere auxilio: & tam illos errare, qui cum Manichaeo dicunt hominem peccatum uitare non posse, quam illos qui cum Iouiniano asserunt hominem non posse peccare. Vterque enim tollit arbitrij libertatem. Nos uero dicimus hominem semper & peccare, & non peccare posse: ut semper nos liberi confiteamur esse arbitrij. Haec fides est papa beatissime, quam in Ecclesia catholica didicimus, quamque semper tenuimus & tenemus. In qua si minus periret, aut parum caute aliquid forte positum est, emendari cupimus à te, qui Petri & sedem & sedem tenes. Sin autem haec nostra confessio, Apostolatus tui iudicio comprobatur, quicquid me maculare uoluerit, se imperitum uel maleuolum, uel etiam non catholicum, non me haereticum comprobabit.

EXPLANATIO FIDEI AD CYRILLVM.

Redimus in unum Deum patrem omnipotentem, omnium, uisibilem & inuisibilem creatorem: & in unum Dominum nostrum Iesum Christum filium eius, natum de substantia Dei patris, quod Graeci dicunt *ὁμοούσιον*, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum uerum de Deo uero, natum non factum, sicut haeretici dicunt: per quem omnia, uisibilia & inuisibilia facta sunt, tam in caelis quam in terra: qui propter nos homines & nostram salutem incarnatus, homo factus, passus: resurrexit tertia die, ascendit in caelos, uenturus inde iudicare uiuos & mortuos: & in Spiritum sanctum, qui de patre processit proprie, & Deus est uerus sicut filius. Hos autem qui dicunt, Erat tempus quando non erat filius natus, & prius quam natus fieret non erat, aut quod ex nihilo factus sit aut natus sit, aut mutabilem aut conuertibilem filium Dei dicunt esse: hos anathematizat catholica & apostolica Ecclesia, quod fides inuisibilitum rerum est, non uisibilem. Vnde Arriani saluatoris uidentes in carne, putauerunt eius diuinitatem talem esse quale & carnem, passibilem, mutabilem, conuertibilem, comprehensibilem, & quasi formidantem, & quasi nescientem omnia, & proficientem aetate & sapientia, & nihil facientem ex se, & subiectum & orantem ad patrem, & gratias agentem, & edentem, & patientem, & lachrymantem, & gementem, & quiescentem: & postremo quae sunt creaturae propria, haec carni creaturae saluatoris ascribenda sunt utriusque, non diuinitati, quia dicitur in scriptura Deus & homo. Quia ergo propter nos & homo dicitur, non debemus quae sunt carnis Deo ascribere, & quae sunt Dei carnis estimare propria. Si quid igitur minus, aut inaequale, aut impotens dicitur in scriptura, aut subiectum aut humile: carnis eius est assumpta. Quia uero natus est de carne, & quia cum hominibus triginta & plus annos conuersatus est, & uere habebat pati: ideo & uerus homo propter carnem accipitur, & uerus Deus incarnatus est, in carne passus natura passibilis non deitatis. Haec enim quae pati debuerat caro hominis transfessoris, pro hominibus pati dignatus est. Deus per carnem passibilis: ut & diuinitatis eius inenarrandam potentiam in re uisibili praedicatam sentiamus: & bonitatis eius diuinitas, id est, per passionem remissionem peccatorum credentes in eum consequamur. Quale est igitur malum hoc, ut audeat quis gratiam Domini nostri Iesu Christi, quam pro nobis fecit se humilians, ut nos exaltetur, humanis sensibus & uoce haeretica, non solum non intelligere, insuper etiam periculosis blasphemijs, & ad irritum eam adducere, atque ultrò ei aduersari, dicente scriptura: Scitote enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam diues cum esset, propter nos pauper factus est, ut nos eius paupertate diuites existamus: Abiit igitur in filio Dei aliquid plus minusue, aut in loco, aut in tempore, aut in potentia, aut in scientia, aut in aequalitate, aut in subiectione cum dicitur: haec ut diuinitati eius, non carni ascribatur. Si enim plus minusue aut tale aliquid inuenitur, excepto hoc quod genuit pater filium: & excepto hoc, quod filius non à semetipso enatus est, sed de patre natus est proprie, non in tempore, sed semper: non aliunde, sed de sua substantia: forte secundum uerbum eorum, aut inuidens, aut impotens pater putatur, insuper etiam & temporalis agnoscitur. Et cum aperte hoc ueter scriptura & execretur: quomodo temporalis Deum, quemadmodum gentiles uenerantur, ipsi etiam similiter adorant? Nā si temporalis est, nec uerus potest esse: & si non uerus, nec potens omnia. Et quid iam huic tali Deo credendum est, qui erat aliquando quando non erat, & ex nihilo natus est, dicente scriptura: Si uideritis me Israel, non erit in te Deus recens: Si ergo Deus recens, non debet uerus credi. Si autem sempiternus: quippe hic sempiternus Deus erat, qui loquebatur in omnibus sanctis, & legem dedit Moyse in monte Sina, & omnia potes, & omnia sciens, & Adā in paradiso uisus est, & in praedestinatione carnali futura enuncians ei, & cum Iacob luctatus est: & quemadmodum humana fragilitas capere poterat condescendens infirmitatibus omnium, diuersorum genera approbat, alijs in gloria timoris omnium causa, alijs in humilitate, eminentis eius bonitatis agnoscenda. Si ergo sempiternus filius de patre est genitus, quippe & omnia sciens, omnia potes, & omnia saluans, omnia con-

tinens, omnia iudicans, creans cū patre semper & Spiritu sancto, accipe igitur quod creatura Deus uerus non potest esse, neque creatura creaturam saluare, dicente scriptura: Et coluerunt & seruerunt creatura, potius quā creatori, qui est benedictus Deus in secula. Vides igitur, quod paganitas est hoc magis, quā Christianitas: Et quod non in tempore est natus, sed semper natus erat de patre, dicit Apostolus beatus: Inuisibilia enim eius à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius uirtus & diuinitas. Vides igitur, quod Christus filius Dei est, non temporalis, sed sempiternus: Quod de substantia diuina patris natus est semper, ipse ait saluator in Euangelio: Quod nascitur de carne caro est: & quod nascitur de spiritu, spiritus est, quoniam Deus spiritus est. Et quod uerus est filius Dei, dicit scriptura: Erat lumen uerū, quod illuminat omnē hominē uenientē in hunc mundū. Et iterum ipse Euangelista beatus Ioannes: Hic est Iesus Christus Deus uerus. Et quod semper erat, ait ipse: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deū, & Deus erat uerbum. Et quod omnipotens est filius omnium creator: ait ipse Euangelista beatus: Omnia per ipsum facta sunt. Si ergo omnia per ipsum facta sunt, uisibilia & inuisibilia: quomodo dicit ante passionē saluator: quod de die & hora nemo nouit, neque angelī cœlorū, neque filius hominis nisi pater. Attendens igitur uides quod propter utilitatē hominū, dixit se nescientē præfinitionē, ne negligētiores efficiantur homines. Nā & humilitatis suæ causa hoc dixit propter carnē passibilem: quia quasi homo hominibus uidebatur: & causa utilitatis omnium tacuit, res quidem gerendas in seculo eis annuncians atque enumerans, diem autē & horam non eis aperiens. Quod ergo pro utilitate nostra tacuit & se humiliavit, non debemus ultrō ei esse ingrati: & non solum non intelligentes, in superetiam Iudaico more & hominē æstimantes: eiusdem ætatis & ignorantia & impotentia participem iudicantes quomodo Iudæi. Quod non diuinitas naturaliter patiebatur sed caro, ipse ostendit Iudæis, dicens: Soluite hoc templum, & in tribus diebus ego suscitabo illud. Et cui hoc dubium est quod Deus hoc dicebat, id est, filius Dei æternus, uerbum uiuens patris, & sapientia Dei & uirtus Dei æterna & sempiterna, & imago Dei inuisibilis, ab inuisibili natus non factus: Facta autē est caro & plasmata, in qua Deus erat, quā & indutus erat propter inuisibilitatē & impossibilitatē uisionis nostræ. Neque enim intrinsecus erat solū, sed extrinsecus & intrinsecus, & in cœlis & in terra, & omnia cōtinens implensque omnia. Nihil ergo imperfectū in filio Dei, nihil inæquale, nihil impotēs, nihil temporale, nihil incognitū: omnia uera, omnia possibilia, omnia ingētia, omnia æqualia patri, dicente saluatore: Nemo nouit filium nisi pater: & nemo nouit patrem nisi filius, & qui uoluerit filius reuelare. Vides æqualitatē filij ad patrem: Cum ergo patrem nouit filius inenarrandū, & incōprehensum, diem nescit & horam quam ipse fecit: Absit à sensibus nostris hoc. Iterum ipse saluator dicit: Da illis pater, ut honorificent filium, sicut honorificant patrem. & qualis igitur Deo est filius deitate, dicente Apostolo: Qui cum in forma Dei esset, nō rapinā arbitratus est cum esset æqualis Deo, sed semetipsum exinanauit formā serui accipiens, humiliavit se usque ad mortē, mortē autē crucis. Vides quod utrumque scriptura non abneget in filio Dei, & quod Dei est uirtus omnipotentis, omnia scientis, omnia cōplentis, omnia cōtinentis, omnia habentis, omnia dantis, iudicantis, saluantis, creantis, & quod creaturæ naturæ est, id est, carnis eius: & patientis & plorantis, & quasi nescientis, & quasi non potentis omnia, quasi subiecti, & cetera huic similia: Nō ergo debet esse cōfusus rerū, quamuis coniunctim res mortalis immortalī Deo cōiuncta est propter nostrā salutē: & ita credit & post passionē corporis, in quo apparuit in eo etiam permanentes in perpetuum: ut & illi qui crucifixi erunt eum aspiciant, & impassibilem suū conspicientibus eius naturæ diuinæ per materiā conspicibilem cōtueant, & iudicium uisibiliter terminetur, & mysterij secreti scientia reuelatur, & potentia eius maiestas & bonitas à cunctis hominibus cognoscatur. Quid quod & Spiritū sanctum uerum Deū inuenimus in scriptura, & de patre proprie esse, & cum patre & filio semper: sed & regnare, & creare, & ubique esse, & saluare, & uiuificare, & peccata dimittere, & omnia implere, & sanctificare, & iudicare, & docere, & omnia scire, & inhabitare: & quæadmodū filius Dei, ita & Spiritus sanctus, persona tertia sicut filij & patris: Tres enim personæ sunt quibus credimus, uerè æquales, diuinæ, uniusque substantiæ, id est, de patre filius, & Spiritus sanctus proprie & uerè de patre filioque procedit. Primum igitur accipe quod de patre est proprie Spiritus sanctus, dicente scriptura: Verbo Domini cœli firmata sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Et saluator ait: Cum autem uenerit paracletus spiritus ueritatis, qui de patre procedit, ille de meo accipiet, quoniam ipse me glorificabit, & ueniens annuntiabit uobis. Et soluit statim interpretans Dominus, ostendens primum quidem quod persona sit Spiritus sanctus, dicens: Ille de meo accipiet. Et ut ne sicuti seruum, aut creaturam, aut patrem putemus, monstret patri non imparē: soluit interpretans & dicit: Ideo autē uobis dixi, quoniam illi de meo accipiet: quia omnia quæ patris sunt, mea sunt. Si igitur ea quæ patris ea filij sunt, & omnia quæ filij sunt, ea omnia Spiritus sancti sunt, nihil ergo in omnibus deest filio, quod nō attingeat ad eius potestatem, nihil non quod ab eo factum sit, & eius nutu ac moderamine non regatur. Cum ergo omnia filius habeat in potestate, in omnibus nihil ei deest. Horum igitur omnium habet potestatem & Spiritus sanctus, quorum & filius. Sic enim dicit de Spiritu sancto saluator: Ille iudicabit

A iudicabit mundū & conuincet, & docebit de peccato, & de iusticia, & de iudicio. De peccato quidem, quod non crediderunt in me: de iusticia autem, quoniam uado ad patrem meum: de iudicio autem, quod princeps huius mundi iam iudicatus est. Vides igitur quod Spiritus sanctus annunciat filium & docet de filio, & filius de patre & Spiritu sancto: & Spiritus sanctus docet de patre & de filio: Trinitas igitur quia uera est, inenarranda est, inuisibilis est, omnipotens est, sese prædicat, sese annunciat dignanter omni creaturæ, uisibili & inuisibili, non ualente dignāter, aut narrare, aut mirari, aut comprehendere, aut inuestigare, aut quemadmodum est humanis eam sensibus occupare. Constat igitur infirmari hominem, sanctæ uenerandæque trinitatis inenarranda gloria, maiestate, aut potentia. Huius igitur uim trinitatis narratio gloriæ si excedit, quāto magis frustrabuntur, qui audent inter patrem & filium & Spiritum sanctum, aut locum, aut tempus, aut aliquā causam humanam ponere: qui non solum quid sit Deus non intellexerunt: sed nec etiam quid sit homo attendere potuerunt: Nihil ergo in trinitate subitaneum, nihil nuperū, nihil temporale, nihil minus, nihil inæquale: trinitas ueneranda, deprecanda, trinitas inenarranda, inuestiganda, incōprehendenda. Et quod inuisibilium rerum fides est, nobis dicit Apostolus: Est autem fides sperandarum substantiarum rerum inuisibilium examinatrix. In hac enim testimonium meruerunt seniores. Et iterum in Euangelio: Deum nemo uidit unquam. Et iterum: Spiritus ubi uult spirat, & uocem eius audis, sed nescis unde ueniat, & quod uadat. Quod Deus est spiritus, dicit beatus Petrus apostolus: Ut quid mentitus es Spiritui sancto Anania? Non es mentitus hominibus, sed Deo. Nō dixit patri & filio, sed Spiritui sancto. Vides igitur quod Deus est Spiritus sanctus. Et quod ubique est, dicit sanctus propheta: Quod fugiam à spiritu tuo Domine: aut à facie tua quod uadam? & quod omnia complet spiritus sicut filius, ait propheta: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Et ita in Actis Apostolorum: Hæc dicit spiritus iubens: Separate mihi Barnabam & Paulum in opus ad quod uocauit eos mittere. Et iterum Apostoli: Placuit Spiritui sancto, & nobis. Et in libro Regnorum dicit Deus in Iudæos: Regnauerunt non per me, neque per spiritum meū. Et in prophetis ita Dominus: Israel conuocauit spiritum Domini. Et quod habitat in homine Spiritus sanctus quomodo filius, dicit Apostolus: Quoniam membra uestra templum sunt Spiritus sancti qui habitat in uobis. Et iterum: Nescitis quoniam templū Dei estis, & spiritus Dei habitat in uobis? Et quod omnia nouerit spiritus, dicit sanctus Apostolus ita: Alij datur per spiritū uerbum sapientiæ, alij uerbum scientiæ in eo spiritu, alij fides, alij linguarū genera, alij interpretationes in eo spiritu, alij gubernatio. Hæc autē omnia operatur unus atque idem spiritus, diuidens omnibus sicut uult. Nō dixit, sicut iubetur, sed sicut uult, ostendens non creaturam, sed uerum Deum spiritum de Deo esse, & omnia posse sicut filium. Unde ait statim Apostolus: Quemadmodum nemo nouit hominum quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui est in eo: sic & quæ sunt Dei nemo nouit, nisi spiritus qui de Deo est, Spiritus enim Dei perscrutatur etiam alta Dei. Vides quemadmodum omnia scientem Spiritum sanctū, & omnia potentem, & ubique esse, & omnia creasse, & omnia saluare, sancta nobis scriptura annūciat. Unde & saluator in Euangelio, blasphemiam Spiritus sancti, neque hic, neque in futuro hominibus statuit dimittendam, dicens: Ideo dico uobis, quod omnis blasphemia, & omne peccatum dimittetur hominibus: blasphemia autem Spiritus sancti, neque hic, neque in futuro hominibus dimittetur: non utique blasphemiam dicebant aliam Spiritus sancti Iudæi, nisi hoc quod Deus non erat, aut de Deo proprie non est. Nam inuenimus quoniam Iudæi non audent denegare spiritum: sed in scripturis sicubi legentes, aut creaturam accipiunt, sicut angelum, aut ipsum patrem existimant & tertiam personam accipiunt: aut cōiunctum arbitratur Deum patrem, cum sit proprie naturæ spiritus pater. Ex his etiam spiritum alterum putant eum consistere & uerbo, cum sit hoc magis rei compositiæ & creabilis quā ueræ, diuinæ, incorporeæ simplicisque. Solet à Iudæis hoc sic intelligi, & à paganis interdum. Nobis igitur unus pater, & unus filius eius uerus Deus, & unus Spiritus sanctus uerus Deus: & hi tres unum sunt, una diuinitas & potentia & regnū. Sunt autē tres personæ, non duæ, non una, non secundum reuelationem, aut collectionem, aut confusionem, sed semper manentibus personis diuinis. Harum fides datur in baptismo, ab his & remissio datur peccati, & uita æterna sine aliqua dubitatione speratur. Hinc trinitati credentes uerè sancti & beati patriarchæ, prophetæ, apostoli, martyres, & martyrij gloriam meruerunt, & spem uitæ perennis adepti sunt, & regnū cœlorum hæredatione non ambigua sortiti sunt.

SYMBOLVM RVFFINI.

Nhi quidem fidelissime papa Laurenti, ad scribendum animus tam nō est cupidus quā nec idoneus, scienti nō esse absque periculo, multorum iudicij ingenium tenuē & exile committere. Sed quoniam, ut cum uenia tua dixerim, id temerè in epistola tua per Christi me sacramenta, quæ à nobis maxima cum reuerentia suscipiuntur astringis: ut aliquid tibi de fide secundum symboli traditionem rationemque componā, quamuis supra uires nostras sit pondus præcepti (non enim me latet illa sententia sapientum quæ probe admodum dicit, quia de Deo etiam uera dicere periculosum est) tamen si petitionis à te impostæ

necessitatem orationibus iuues: dicere aliqua obedientiæ magis reuerentia quam ingenij præsumptione tentabimus: ne quidem nõ tam perfectorum exercitijs digna uideantur, quam quæ ad parvulorum in Christo & incipientium librentur auditum. Equidem comperi nõnullos illustrium tractatorum aliqua de his piè & breuiter edidisse. Photinum uerò hæreticum scio eatenus scripsisse, non ut rationem dictorũ audientibus explanaret: sed ut simpliciter fideliterq; dicta, ad argumentũ sui dogmatis traheret, cum in his uerbis sanctus Spiritus prouiderit, nil ambiguũ, nil obscurum, nil à reliquis dissonans poni: quia in his uerè cõpletur prophetia quæ dicit: Verbu enim cõsummans & breuians in æquitate, quia uerbum breuiatum faciet. Dominus super terram. Nos ergo simplicitatẽ suã, uel uerbis Apostolicis reddere & signare tentabimus, uel quæ omiſsa uidẽtur a prioribus adimplere. Sed ut manifestus fiat argumentum uerbi huius, ut diximus, breuiati, causam qua hæc traditio Ecclesijs data est ab origine repetemus. Tradunt maiores nostri, post ascensionem Domini cum per aduentum Spiritus sancti, supra singulos quosq; Apostolos igneã linguã sedissent, ut loquelis diuersis uarijsq; loquerentur, per quod eis nulla gens extranea, nulla linguã barbaries inaccessa uideretur & inuia: præceptum eis à Domino datum hoc, ad prædicandum Dei uerbu ad singulas quenq; proficisci nationes. Discessuri itaq; abinuiçẽ, normam sibi prius futurã prædicationis in cõmune cõstituunt, ne fortè alijs aliõ adducti, diuersum aliquid his qui ad fidẽ Christi inuitabatur exponerẽt. Omnes igitur in uno positi, & Spiritu sancto repleti, breue istud futurẽ sibi, ut diximus, prædicationis indicium, in unum conferendo quod sentiebat unusquisq; cõponunt atq; hanc credentibus dandam esse regulam statuunt. Symbolum autẽ hoc multis & iustissimis ex causis appellari uoluerunt. Symbolu enim Græcè & iudiciũ dici potest & collatio, hoc est, quod plures in unũ cõferunt. Id enim fecerunt Apostoli, in his sermonibus in unum conferendo, quod unusquisq; sensit. Indiciũ autẽ uel signum idcirco dicitur: quia in illo tempore, sicut Paulus apostolus dicit, & in Actibus apostolorum refertur, multi ex circumeuntibus Judæis simulabant se esse Apostolos Christi, & lucri alicuius uel uentris gratia ad prædicandum proficiscebant: nominantes quidem Christum, sed nõ integris traditionũ lineis nunciantes. Idcirco istud indicium posuerunt, per quod agnosceretur is qui Christu uerè secundũ Apostolicas regulas prædicaret. Deniq; & in bellis ciuilibus hoc obseruari ferunt, quoniam & armorum habitus par, & sonus uocis idem, & mos unus est, atq; eadem instituta bellandine qua doli surreptio fiat, symbola distincta unusquisq; dixit suis militibus tradit, quæ Latinè signa uel indicia nuncupatur: ut si fortè occurrerit quis de quo dubitetur, interrogatus symbolum prodat si sit hostis uel socius. Idcirco deniq; hæc non scribi chartulis aut membranis, sed requiri in credentium cordibus tradiderunt: ut certum esset hæc neminem electione, quæ interdũ peruenire etiã ad infideles solet, sed ex Apostolorũ traditione didicisse. Discessuri igitur ut diximus ad prædicandum, istud unanimiter & fidei suæ Apostoli indicium posuerunt, non sicut filij Noe discessuri ab alterutrum turrim ex latere cocto & bitumine cõstruẽtes, cuius cacumen usq; ad cælum pertingeret, sed monumenta fidei, quæ starent aduersum faciem inimici, è lapidibus uiuis & margaritis dominicis ædificantes: quam neq; uenti impellerẽt, neq; fulmina subruerent, neq; tempestatum ac procellarum turbines permouerent. Merito igitur illi abinuiçem se parandi, turrim superbix ædificantes, linguarum cõfusione damnati sunt, ne unusquisq; postea ad uertere proximi sui loquelam. Isti uerò qui turrim fidei cõstruebant, omnium linguarum scientia & agnitione donati sunt: ut illud peccati, hoc fidei probaretur indicium. Sed iam nobis etiã de ipsis aliquid tractandũ est margaritis, in quibus primo in loco fons & origo omnium ponitur, cum dicitur Credo in Deum patrem omnipotentẽ. Verum prius q; incipiam de ipsis sermonũ uirtutibus disputare: illud nõ importunè cõmonendum puto; quod in diuersis Ecclesijs aliqua in his uerbis inueniuntur adiecta. In Ecclesia tamẽ urbis Romæ hoc nõ deprehenditur factũ: quod ego propterea esse arbitror, quod neq; hæresis ulla illic sumpsit exordiu, & mos inibi seruat antiquus, eos qui gratiam baptismi suscepturi sunt, publicè, id est, fidelitũ populo audiente, symbolũ reddere: & utiq; ad adiectionẽ huius saltem sermonis eorũ qui præcesserunt in fide nõ admittit auditũ. In cæteris autẽ locis, quantum intelligi datur, propter nõnullos hæreticos addita quædã uident, per quæ nouellæ doctrinæ sensus crederetur excludi. Nos tamen illum ordinẽ sequimur, quẽ in Aquileiensi Ecclesia lauacri gratia suscepimus. Credo igitur primo omnium ponit, sicut Paulus apostolus ad Hebræos scribens dicit: Credere enim primo omnium accedentẽ ad Deũ oportet, quia est, & credentibus remunerator sit. Sed & propheta dicit: Nisi credideritis non intelligetis. Vt ergo intelligendũ tibi aditus pateſcat, rectè primo omnium te credere profiteris: quia nec mare quis ingredi, & liquido ac profundo sese cõmittit elemẽto, nisi se prius credat posse saluari: nec agricola semina sulcis obruit & fruges spargit in terrã, nisi crediderit uenturos imbres, affuturũ quoq; solis teporẽ, quibus terra confortata, fegetes multiplicata fruge producat, ac uentis spiratibus nutriat. Nihil deniq; est quod in uita geri possit, si nõ credulitas antè præcesserit. Quid igitur mirum, si accedentes ad Deũ credere nos primo omnium profiteremur, cum sine hoc nec ipsa exigi possit uita communis: Hæc autem idcirco in principijs præmissimus, quia pagani nobis obijcere solent, quod religio nostra, quia rationibus de-

ſcit, in

A ſcit, in sola persuasione consistat: & ideo ostendimus, nec agi, nec stare aliquid posse, nisi præcesserit uis credendi. Deniq; & matrimonia contrahuntur, quia creditur successura posteritas: & pueri discendis artibus traduntur, quia magistrorum in discipulos transfundenda creditur disciplina: & imperij insignia unus suscipit, dum credit sibi populos & urbes & armatum etiam exercitũ pariturum. Quod si hæc singula, nisi prius crediderit futura, nullus aggreditur: quomodo non multo magis ad agnitionem Dei credendo ueniat? Sed uideamus quid iam breuiatus hic sermo symboli proponat. Credo, inquit, in Deum patrem omnipotentem. Orientales Ecclesiæ omnes penè ita tradunt: Credo in unum Deum patrem omnipotentem. Et rursum in sequenti sermone, ubi nos dicimus: Et in Christum Iesum unicum filium eius Dominũ nostrũ: illi tradunt: Et in unũ Dominũ nostrum Iesum Christum unicum filiu eius: unum scilicet Deũ & unũ Dominũ, secundum autoritatem Pauli apostoli profitentem. Sed de hoc in competentibus locis repetemus: nunc interim quod ait, in Deum patrem omnipotentem, uideamus. Deus secundum quod opinari potest humana mens, naturæ ipsius uel substantiæ quæ est super omnia appellatio est. Pater arcani & ineffabilis sacramenti uocabulum est. Deum cũ audis, substantiam intellige sine initio, sine fine, simplicem, sine ulla admixtione, inuisibilem, incorpoream, ineffabilem, inestimabilem, in quo nihil adiunctũ, nihil creatum sit sine autore, est enim ille qui est omnino omnium autor. Patrem cum audis, filij intellige patrem, qui filius supradictæ sit imago substantiæ. Sicut enim nemo dicitur Dominus, nisi habeat uel possessio nem uel seruũ cui dominetur: & sicut nemo magister dicitur, nisi discipulũ habeat: ita & pater nullo pacto quis dici potest nisi filium habẽs. Hoc igitur ipso nomine quo Deus pater appellat, cum patre pariter subsistere etiam filius demonstratur. Quomodo autem Deus pater genuerit filiũ nõ lo discutias, nec te curiosus ingeras in profundo arcani: ne fortè dum inaccessa lucis fulgorẽ pertrinaçius perſcrutaris, exiguũ ipsum qui mortalibus diuino munere concessus est, perdas aspectum. Aut si putas in hoc omni indagationis genere utendum, prius tibi propone quæ nostra sunt: quæ si consequenter ualueris expedire, tunc à terrestribus ad cœlestia, & à uisibilibus ad inuisibilia properato. Expedi primò si potes, quomodo mens quæ intra te est generet uerbum: & qui sit in ea memoria spiritus: quomodo hæc cum diuersa sint rebus & actibus, unũ tamen sint uel substantia uel natura, & cum e mendo procedant, nunq; tamen ab ipsa separentur. Et si hæc quamuis in nobis & animæ nostræ substantia habeantur: tamen tanto nobis occulta uidentur, quanto aspectui corporo: reo inuisibilia, de apertioribus requiramus. Fons quomodo ex se generat fluuiũ: quo autẽ spiritu rapidus fertur in fluentũ. Quid est quod dum unũ & inseparabile sit fluuius & fons, tamen nec fluuius fons, nec fons fluuius intelligi aut appellari potest: & tamẽ qui uiderit fluuiũ, uidet & fontem. Exerce te prius in horũ explanatione, & discute si potes quæ habentur in manib. & tunc ad horum sublimiora uentes. Nec putes quod te statim de terra ascẽdere suadeam super cœlos: sed prius te si placet ad istud firmamentũ, quod oculis uidetur educam: & ibi si potes naturam huius uisibilis luminis discute, quomodo ignis iste cœlestis generet ex semetipso splendorem lucis: quomodo etiã producat uaporẽ, & cum tria sint in rebus, unũ tamen sunt in substantia. Quod & si hæc singula inuestigare poteris, scito adhuc diuinæ generationis mysterium tanto esse differentius & eminentius, quanto creator creaturis potentior, quanto artifex opere suo præstantior, quanto ille qui semper est eo qui ex nihilo cœpit esse nobilior est. Credẽdus est ergo Deus esse pater unici filij sui Domini nostri, nõ discutendus. Neq; em̄ fas est seruo de natalibus Domini disputare. Contestatus est pater de cœlis, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui, ipsum audite. Pater ipsum dicit esse filium suũ, & ipsum audiri iubet. Filius dicit: Qui uidet me uidet & patrem meum: Ego & pater unũ sumus. Et ego ab eo exiui, & ueni in hunc mundũ. Quis est qui inter has patris & filij uoces medius se discussor interſerat, & deitatem diuidat, affectum separet, substantiã rumpat; spiritũ seceet, neget esse uerũ, quod ueritas dicit? Est ergo Deus pater uerus, tanq; ueritatis pater, nõ extrinsecus creans, sed ex eo quod ipse est filiu generans: id est quia sapiens sapientiã, quia iustus iusticiã, quia sempiternus sempiternũ, quia immortalis immortalẽ, quia inuisibilis inuisibilem, quia lux splendore, quia mēs uerbum. Quod autẽ diximus, Orientales ecclesias tradere unũ uerũ Deum patrem omnipotentẽ, & unum Dominũ: hoc non intelligẽdum est unum numero dici, sed uniuersitate. Verbi gratia: Si quis dicat unum hominẽ, aut unum equum: hic unum pro numero posuit: potest enim & alius homo esse & tertius, uel equus. Vbi autẽ alius uel tertius non potest iungi: unus si dicatur, non unitatis, sed uniuersitatis est nomen. Vt si, exempli causa, dicamus unum solem, hic unus ita dicitur, ut uel alius, uel tertius addi non possit: unus est em̄ sol. multo magis ergo Deus cũ unus dicitur, unus non numeri, sed uniuersitatis uocabulo nuncupatur, id est, qui propterea unus dicitur, quod alius non sit. Similiter & de Domino accipiendum est, quod unus sit Dominus Iesus Christus per quẽ Deus pater dominatũ omnium tenet. Vnde & sequẽs sermo omnipotentẽ pronunciat Deum. Omnipotens autẽ ab eo dicitur, quod omnium teneat potestatum. Tenet autẽ omnia pater per filiũ, sicut & Apostolus dicit, quia per ipsum creata sunt omnia uisibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates. Et iterũ ad Hebræos scribens dicit:

i 4 Quia

Quia per ipsum secula instituit, & ipsum constituit heredem uniuersorum. Quod si per ipsum secula instituit pater, & per ipsum creata sunt omnia, & ipse est haeres omnium: per ipsum ergo & potestatem omnium tenet. Quia sicut lux de luce, & ueritas de ueritate, ita de omnipotente omnipotens natus est, ut in Apocalypsi Ioannis scriptum est: Et requiem non habebant die ac nocte, dicentes: Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabaoth, qui erat, & qui est, qui uenturus est omnipotens. Omnipotens ergo dicitur, qui uenturus est: & quis est alius qui uenturus est, nisi Christus filius Dei? His additur, inuisibilem & impassibilem. Sciendum quod duo isti sermones in Ecclesie Romanae symbolo non habentur. Constat autem apud nos additos, haereseos causa Sabellij, illius profecto quae a nostris Patripassiana appellatur, id est, quae & patrem ipsum, uel ex uirgine natum dicit & uisibilem factum esse, uel passum affirmat in carne. Ut ergo excluderetur talis impietas de patre, uidentur haec addidisse maiores, & inuisibilem patrem atque impassibilem dixisse. Constat enim filium non patrem incarnatum, & ex carne natum: & ex natiuitate carnis, filium uisibilem & passibilem factum. Quantum autem spectat ad illam deitatis immortalis substantiam, quae una ei eademque cum patre est: ibi neque pater, neque filius, neque Spiritus sanctus uisibilis, aut passibilis creditur. Secundum dignationem uero carnis assumptae, filius uisus & passus est in carne. Quod & propheta praedixerat ubi ait: Hic Deus noster, non reputabitur alter ad eum, qui inuenit omnem uiam discipline, & dedit eam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo: post haec in terris uisus est, & inter homines conuersatus est. Dequitur post hoc: Et in Iesum Christum, unicum filium eius Dominum nostrum, Iesum, Hebraei uocabuli est nomen, quod apud nos saluator dicitur. Christus a chrismate, id est ab unctione appellatur. Legimus enim in libris Moyse, quod Auses Naue filius cum electus esset dux populi, commutato nomine de Ause Iesus cognominatus sit: quo scilicet ostenderetur hoc esse nomen, quod principibus & ducebus conueniret, his dumtaxat qui salutem sequentibus se populis darent. Itaque & ille Iesus appellatus est, qui educatus de terra Aegypti populū, & de erroribus eremi liberatum in terram repromissionis induxit: & hic Iesus, qui populum de ignorantiae tenebris educatum, & de mundi erroribus reuocatum, introduxit ad regna caelorum. Christus quoque uel pontificale uel regium nomen est. Nam prius & pontifices unguento chrismatis consecrabantur & reges. Sed illi ueluti mortales & corruptibiles, unguento materiae corruptibilis ungebantur: hic uero sancto Spiritu per unctus Christus efficitur, sicut scriptura de eo dicit: Quem unxit pater Spiritu sancto missio de caelis. Et Esaias praefigurauerat, dicens ex persona filij: Spiritus Domini super me propter quod unxit me, euangelizare misit me pauperibus. Quia ergo ostendimus quid sit Iesus qui populum saluet, & quid sit Christus, qui pontifex factus sit in eternum: nunc ex consequentibus, de quo dicant ista uideamus. Unicum filium, inquit, eius Dominum nostrum. Post hoc docet nos quia Iesus iste, de quo diximus, & Christus de quo exposuimus, unicus filius Dei & noster Dominus sit: ne forte putes quod humana ista uocabula terrenum te aliquid doceant, ideo subiungit unicum hunc esse filium Dei Dominum nostrum. Unus enim de uno nascitur: quia & splendor unius est lucis, & unum est uerbum cordis: nec in numerum pluralem defluit incorporea generatio, nec in diuisionem cadit, ubi qui nascitur nequaquam a generante separatur. Unicus est ut menti sensus, ut cordi uerbum, ut forti uirtus, ut sapientia sapienti. Nam sicut solus sapiens pater ab Apostolo dicitur: ita & solus filius sapientia nominatur. Unicus ergo filius est, & cum sit gloria, sempiternitate, uirtute, regno, potestate hoc quod pater est, omnia tamen haec non sine autore sunt patre, sed ex patre tanquam filius habet: cumque sit ipse omnium caput, ipsius tamen caput pater est. Sic enim scriptum est: Quia caput Christi Deus est. Filium sane cum audis, nolo generationem carnalis natiuitatis assumas, sed memento hoc de incorporea dici substantia & naturae simplicis. Si enim, ut supra iam diximus, uel in eo quod cor generat uerbum, uel mens sensum, uel lux ex se parit splendorem, nihil horum requiritur, nec ulla in tali generatione fragilitas cogitatur: quanto purius & sacratius de horum omnium creatore censendum est? Sed fortasse dicas: Ista quam memoras insubstantia est generatio: neque enim lux substantiuum facit splendorem, aut cor substantiuum generat uerbum: filius autem Dei substantialiter asseritur generatus. Ad haec primo omnium illud dicimus, cum etiam in ceteris proferantur exempla, non per omnia tamen similitudinem seruare possunt rei illius, cui praebere putatur exemplum: sed unius alicuius partis pro qua uidentur assumpta, similitudinem tenent. Verbi gratia: ut cum in Euangelio dicitur: Simile est regnum caelorum fermento quod abscondit mulier in farinae mensuris tribus: nunquid nam putabimus regnum caelorum per omnia simile esse fermento, ut substantia illa ita palpabilis sit ac fragilis, ut & acida fieri possit & corrupta? Sed ad hoc solum exemplum istud uidetur assumi, ut ostenderetur ex parua praedicatione uerbi Dei humanas mentes fidei fermento posse coalescere. Similiter & cum dicitur: Simile est regnum caelorum reti missio in mare, quod ex omni genere piscium abstrahit. Et in hoc nunquid putandum est, quod naturae lini, quo rete operamur, ac nodis quibus maculae nequeuntur, regni caelorum substantia per omnia conferatur? Sed ad hoc solum uidetur assumpta comparatio: ut ostenderet, quia sicut rete de profundo maris pisces adducit ad littus, ita de profundo seculi huius errore, humanae animae regni caelorum praedicatione liberatur. Ex quibus constat exempla non

in omnibus

in omnibus his, quorum exempla sunt, esse similia. Alto qui si eadem essent omnia, iam non exempla dicerentur, sed ipsae potius res, de quibus agitur, uiderent. Deinde etiam illud dicendum est, quod nulla creatura talis esse potest, qualis creator eius: & ideo sicut sine exemplo est diuina substantia, ita & sine exemplo est diuinitas. Tum etiam illud addimus: quia omnis creatura ex nihilo est. Si ergo insubstantia scintilla quae ignis est, ex se creaturam quae ex nihilo facta est gignit, & conditionem in hoc seruat originis suae: cur illius aeternae lucis substantia, quae semper fuit, quia insubstantiuum in se nihil habuit, insubstantiuum ex se splendorem proferre non potuit? Et ideo recte unicus dicitur filius. Unicus enim & solus est qui ita natus est: nec comparatione aliqua potest habere quod unicum est: nec similitudinem in substantia cum facturis suis habere potest ille, qui factor est omnium. Hic est ergo Christus Iesus unicus filius Dei, qui est & Dominus noster. Unicus & ad filium referri & ad Dominum potest. Unicus est enim & uere filius, & unus Dominus Iesus Christus. Ceteri quippe filij, licet filij dicantur, adoptionis tamen gratia dicuntur, non ueritate naturae. Et si dicuntur alij domini, concessa tamen non ingenita potestate dicuntur. Hic uero solus est unicus filius, & solus unicus Dominus: sicut & Apostolus ait: Et unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia. Ideo postea quae propositus ordo fidei, ineffabile sacramentum filij de natiuitate patris exposuit: nunc ad humanae salutis dignationem dispensationemque descendit: & hunc quem supra dixit unicum filium Dei, & Dominum nostrum, nunc dicit: Qui natus est de Spiritu sancto ex Maria uirgine. Haec iam inter homines dispensationis natiuitas est, illa diuinae substantiae: haec dignationis est, illa naturae. De Spiritu sancto ex uirgine nascitur: & iam in hoc loco mundior auditus requiritur & purior sensus. hunc enim quem dudum de patre natum ineffabiliter didicisti: hunc a Spiritu sancto templum fabricatum intra secreta uteri uirginis intellige: & sicut in sanctificatione sancti Spiritus nulla sentienda est fragilitas, ita & in partu uirginis nulla intelligenda est corruptio. Nouus enim huic seculo datus est hic partus: nec immerito. Qui enim in caelis unicus filius est, consequenter & in terra unicus est: & unice nascitur. Nota sunt omnibus, & in Euangelij decantata de hoc scripta prophetarum, quae dicunt, quod uirgo concipiet & pariet filium, sed & partus ipsius mirabilem modum Ezechiel propheta ante formauerat: Mariam figuratiter portam Domini nominans, per quam scilicet Dominus ingressus est mundum. Dicit ergo hoc modo: Porta autem quae respicit ad Orientem clausa erit: & non aperietur, & nemo transibit per eam: quoniam Dominus Deus Israel transibit per eam, & clausa erit. Quid tam euidentis de conseruatione uirginis dici poterat? Clausa fuit in ea uirginitatis portae: per ipsam intrauit Dominus Deus Israel: per ipsam in hunc mundum de utero uirginis processit, & in aeternum porta uirginis clausa, seruata uirginitate permanuit. Igitur sanctus Spiritus refertur dominicae carnis, & templi eius creator. Incipe iam hinc intelligere etiam Spiritus sancti maiestatem. Contestatur enim & Euangelicus sermo de ipso: quod cum loquenti angelo ad uirginem & dicens: Quia paries filium, & uocabis nomen eius Iesum: hic enim saluum faciet populum a peccatis suis: illa respondit: Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco? dixerit angelus ei: Spiritus sanctus ueniet super te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi: & ideo quod nascetur ex te sanctum uocabitur filius Dei. Vide ergo cooperantem sibi inuicem trinitatem. Spiritus sanctus uenire dicitur super uirginem, & uirtus altissimi obumbrare ei. Quae est autem uirtus altissimi, nisi ipse Christus qui est Dei uirtus & Dei sapientia? Cuius autem haec uirtus est? Altissimi inquit. Adest ergo altissimus, adest & uirtus altissimi, adest & Spiritus sanctus. Haec est trinitas ubique latens, & ubique apparens, uocabulis personisque discretis, inseparabilis uero substantia deitatis: & quantum solus filius nascatur ex uirgine, adest tamen & altissimus, adest et Spiritus sanctus, ut & conceptus uirginis significet et partus. Verum haec quia ex prophetis scripturis asseruntur, possunt forte Iudaeos quamuis sint infideles & increduli confutare. Sed pagani solent irridere nos, cum audierit praedicari a nobis uirginis partum: propter quod paucis eorum obreceptionibus respondendum est. Omnis partus ex tribus (ut opinor) constat, si adulta aetatis sit foemina, si uirum a deat, si non sit illius uulua uitio sterilitatis occlusa. Ex his tribus in hoc partu quem praedicamus unum defuit, uir scilicet: & hanc partem (quia qui nascatur non erat terrenus homo, sed coelestis) per spiritum coelestem dicimus salua uirginis ita corruptione copletam. Et tamen quid mirum uidetur, si uirgo conceperit, cum Orientis aueni quem phoenicem uocant, in tantum sine coniuge nasci uel renasci constet, ut semper una sit, & semper sibi ipsi nascendo uel renascendo succedat? Apes certe nescire coniugia, nec foetus nixibus edere, omnibus palam est. Sed & alia nonnulla deprehendunt sub huiusmodi sorte nascendi. Hoc ergo incredibile uidebit diuina uirtute ad totius mundi reintegrationem factum, cuius exempla etiam in animalium natiuitate cernuntur: Et tamen mirandum est cur hoc gentilibus impossibile uideatur, qui credunt Mineruam suam de cerebro Iouis natam. Quid ad credendum difficilius, aut quid magis contra naturam est? Hic foemina est, hic naturae ordo seruatur, hic conceptus, hic partus temporibus suis additur: ibi nusquam foemineus sexus, sed uir solus & partus. Qui illa credit, cur ista miratur? Sed & Liberum patrem dicunt de foemore eius natum. Ecce aliud portenti genus, & tamen creditur. Venerem quoque, quae Aphroditea uocatur, de spuma maris, sicut & copulatio nominis eius ostendit credibile esse

esse progenitam. De ovo natum Castorem Pollucemq; confirmant: & ex formica Myrmidones: & alia mille sunt, quæ quamuis contra naturam rerū uenientia, ipsis tamē sunt uisa credibilia: ut Deu calionis & Pyrhæ lapides iactos, & hominū ex his segetem natam. Et cum hæc tot & talia signa crediderint, unum eis impossibile uidetur, quod adulescens fœmina, diuinū germen, non hominis uitio, sed Deo spirante conceperit. Qui utiq; si ad credendum difficiles sunt, illis tot & tam turpibus monstris fidem nequaquam cōmodare debuerant. Si uero faciles sunt ad credendum, multo promptius hæc nostra tam honesta & tam sancta recipere, quam illa tam indigna & tam fœda credere debuissent. Sed dicūt fortassis, quia possibile si fuerat Deo ut uirgo cōciperet, possibile etiam fuerat ut pareret: sed indignum eis uideri, ut tanta illa maiestas per genitales fœminæ transiret,gressus: ubi quamuis nulla fuerit ex uiri cōmixtione contagio, fuit tamen ipsius puerperij obscœnæ attritionis iniuria. Pro quo paulisper eis secundum sensum suum respondeamus. Si quis uideat paruulū in profundo cœni necari, & ipse cum sit uir magnus & potens, extremū (ut ita dixerim) ingrediatur cœnum, ut paruulum liberet morientem, pollutus ne a te accusabitur hic uir, qui paruulū calcauerit luti: an ut misericors laudabitur, quod uitam contulerit morituro? Sed hæc etiam de cōmuni homine dicta sint. Redeamus nunc ad naturam eius qui natus est. Quantum putas natura solis illo inferior est: quantum creatura sine dubio creatore. Intuere nunc, si solis radius in cœni alicuius uoraginē demittatur, nunquid nam aliquid inde pollutionis acquirat: aut obscœnorum illustratio, solis ducitur in iniuriā? Ignis quoq; quanto natura est inferior his de quibus sermo est: & nulla materia, uel obscœna, uel turpis adhibita ei, ignem polluisse creditur? Cum hæc ita esse in rebus materialibus constet: tu in illa supereminenti & incorporea natura, quæ super omnē ignē & super omne lumen est, pollutionis aliquid putas ac obscœnitatis incidere? Tunc deinde etiam ad illud aduerte. Nos hominē a Deo creatum de terræ limo dicimus. Quod si obscœnitas Deo reputatur opus suum requirenti, multo magis ei reputabitur opus istud ab initio fabricati. Et superfluum est dicere cur per obscœna transierit, cum non possit dicere, cur obscœna condiderit. Et ideo obscœna hæc esse, non natura, sed obseruatiā docuit. Cæterum omnia quæ sunt in corpore, ex uno eodemq; luto formata, uisibus tantum & officijs naturalibus distinguuntur. Sed ne illud quidem inferi corporibus uel capi ab eis principaliter non potest, nisi aliqua sit mediā substantia spiritalis, quæ capax diuini spiritus possit esse. Verbi gratia: ut si dicamus, lux omnia quidem membra corporis illustrare potest, a nullo tamen eorum nisi a solo oculo capi potest. Solus est enim oculus qui capax est lucis. Et filius ergo Dei nascitur ex uirgine, nō principaliter soli carni sociatus, sed in anima inter carnem Deumq; mediā generatur. Anima ergo mediā & in secreta rationalis spiritus arce uerbū Dei capiente, absq; ulla quam suspicaris iniuria Deus est natus ex uirgine. Et ideo nihil ibi turpe putādū est, ubi sanctificatio spiritus inerat: & anima quæ erat Dei capax, particeps fiebat etiam carnis. Nihil ibi dicas impossibile, ubi aderat uirtus altissimi. Nihil de humana fragilitate cogites, ubi plenitudo inerat diuinitatis. Crucifixus sub Pontio Pilato, & sepultus: descendit ad inferna. Docet apostolus Paulus illuminatos esse debere oculos cordis nostri ad intelligendum quæ sit altitudo diuinitatis, latitudo & profundum. Altitudo ergo & latitudo & profundum, descriptio crucis est: cuius eam partem quæ in terra defixa est, profundum appellauit. Altitudinē uero illam quæ super terram porrecta sublimis erigitur. Latitudinem quoq; illam, quæ distenta in dexteram laeuamq; manus protenditur. Cum ergo tot species mortis sint, quibus de hac uita exitus dari hominibus solet: quid uult nos Apostolus illuminato corde scire rationem, cur ex his omnibus crucis potius species ad mortem delecta sit saluatoris? Vnde sciendum est, quod crux ista triumphus erat. Trophæum enim insigne, triumphus autem deuicti hostis indicium est. Quia ergo adueniens Christus (sicut Apostolus dicit) tria pariter sibi regna subiecit, hoc enim indicat ubi ait: Quia in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum: & hæc omnia sua morte uincebat: conueniens mysterio mors quæ sita est, ut in aere sublimatus & aeris subiugans potestates, uictoriam de his supernis & cœlestibus traderet. Expansas autem manus tota die, sanctus propheta dicit eum tenere ad populum qui est in terra, ut incredulos cōtestaretur, & inuicaret credentes: ea uero parte, qua sub terram demergitur, inferni sibi regna subiiceret. Etenim (ut breuiter aliqua etiam de secretioribus perstringamus) ab initio Deus cum fecisset mūdum, prefecit ei & preposuit quasdam uirtutum cœlestium potestates, quibus regebat & dispensaretur mortalium genus. Quod ita factū Moyses indicat in Deuteronomij cantico, ubi dicit: Cum diuideret excelsus gentes, statuit terminos gentium secundum numerum angelorum Dei. Sed & horum nonnulli, sicut & ipse qui princeps appellatus est mundi, datam sibi a Deo potestatem, nō his quibus acceperant legibus temperarunt: nec humanum genus diuinis obedire præceptis, sed suis parere præuaricationibus docuerunt: & hinc aduersus nos peccatorum chirographa scripta sunt: quia ut propheta dicit: Peccatis nostris uenūdatis sumus. Preciū namq; animæ suæ unusquisq; cōsequitur, cum concupiscētia satisfecerit. Per istud ergo unusquisq; chirographū illis rectoribus pessimis tenebatur: quod

quod Christus detraxit adueniens, & hac eos potestate denūdauit. Idq; sub ingenti mysterio Paulus indicat, cum dicit de eo: Delens quod aduersus nos erat chirographum, & affigens illud cruci suæ, tradidit principatus & potestates, triumphas eos in semetipso. Rectores ergo illi quos humana generi præfecerat Deus, in tyrannidis cōtumaciam uersi impugnare cōmissos sibi homines aggressi sunt, & peccati prælijs debellare: sicut Ezechiel propheta mysticis designat eloquijs, cū dicit: In illa die procedent angeli festinantes exterminare Æthiopiā: eritq; inter eos perturbatio in die Ægypti, quoniam reuertitudo uenit. Ergo omni potentia eorum nudata, Christus dicitur triumphasse, ablatamq; ab eis potestatem hominibus tradidisse: sicut ad discipulos suos dicit ipse in Euangēlio: Ecce dedi uobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnē uirtutē inimici. Illos itaq; qui accepta potestate male abusi sunt, subiecit quondā suis subiecit crux Christi. Nos uero, hoc est humanū genus, edocet primo omnium usq; ad mortē resistere aduersus peccatum, & libenter interitū pro pietate suscipere. Tunc deinde obedientia nobis in hac eadē cruce proponit exemplū, sicut in illis qui aliquando rectores nostri fuerant posuit contumaciæ pœnas. Audi ergo quomodo Apostolus uult per crucem Christi obedientiam nos docere: Hoc, inquit, sentite in uobis, quod in Christo Iesu: qui cum in forma Dei esset, nō rapinam arbitratus esse se equalē Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu reperaus ut homo, factus est obediens usq; ad mortem, mortem autē crucis. Quia ergo ille magnus magister est qui fecerit & docuerit: ideo quæ prius etiam suscepta morte seruanda docuit, ipse hæc primus moriendo seruauit. Sed fortasse terretur aliquis in huiuscemodi doctrina, quod quem paulo antē cum Deo patre diximus sempiternum, ac de eius substantia esse progenitum: quemq; regnō, maiestate, æternitate, unum cum Deo patre esse docuimus: nunc de eius morte tractamus. Sed nolo terrearis o fidelis auditor: paulo post istum quem audis mortuum, rursus immortalem uidebis. Mors enim ab eo mortem spoliatura suscipitur. Nam sacramentum illud susceptæ carnis, quod supra exposuimus, hanc habet causam: ut diuina filij Dei uirtus uelut hamus quidā, habitu humanæ carnis obrectus, & (sicut apostolus Paulus antē dixit) habitu inuentus ut homo, principem mundum inuitare posset ad agonem: cui ipse carnem suam uelut escam tradens, hamo eum diuinitatis intrinsecus teneret in seruis ex p̄fusione immaculati sanguinis. Solus em̄ qui peccati maculā nescit, omnium peccata deleuit: eorū duntaxat qui sanguine eius postes fidei suæ signassent. Sicut ergo hamum esca contactū si piscis rapiat, non modō escam ab hamo non remouet, sed & ipse de profundo esca alijs futurus educitur: ita & is qui habebat mortis imperium, rapuit quidem in morte corpus Iesu, nō sentiens in eo hamū diuinitatis in clusum: sed ubi deuorauit, hæsit ipse cōtinuō: & dicitur in inferni claustris, uelut de profundo extractus trahitur, ut esca cæteris fiat. Quod ita futurū sub hac eadem figura Ezechiel dudum propheta signauerat, dicens: Et extrahā te in hamo meo, & extendam te super terram. Campi implebunt de te, & cōstituiam super te omnes uolucres cœli, & facturabo ex te omnes bestias terræ. Sed & propheta David dicit: Dedit eum in escam populis Æthiopiū. Et Iob de eodem mysterio similiter protestat: ait em̄ ex persona Domini loqueris ad se: Aut adducis draconem in hamo, aut ponis capistrum circa nares eius. Nō ergo damno aliquo, aut iniuria diuinitatis Christus in carne patitur: sed ut per infirmitatē carnis operaret salutē, diuina natura in mortē descendit: nō ut lege mortalium detineretur a morte, sed ut per sese resurrexurus ianuas mortis aperiret: uelut si quis rex pergat ad carcerem, & ingressus aperiat ianuas, resoluat catenas, uincula, seras & claustra cōminuat, & educat uinctos in remissionem, & eos qui sedēt in tenebris & in umbra mortis, luci ac uitæ restituat. Dicitur ergo rex fuisse quidē in carcere: non tamē ea conditione qua fuerant cæteri qui tenebantur in carcere: sed illi quidē ut pœnas soluerent, hic uero ut absolueret pœnas. Cautissime autē qui symbolū tradiderunt, etiā tempus quo hæc sub Pontio Pilato gesta sunt designarunt, ne ex aliqua parte uelut uaga & incerta gestorum traditio uacillaret. Sciendum sanē est, quod in Ecclesiæ Romanæ symbolo non habetur additū: Descendit ad inferna: sed neq; in Orientis Ecclesijs habetur hic sermo: uis tamen uerbi eadem uidetur esse in eo quod sepultus dicitur. Sed quoniam erga scripturas tibi diuinas amor & studium subiaceret, sine dubio dicis mihi, oportere hæc magis euidētibus diuinæ scripturæ testimonijs approbari. Quanto enim maiora sunt quæ credenda sunt, tanto idoneis magis & indubitatīs testimonijs indigent. Vera quippe est & consequens hæc propositio. Sed nos tanquā scientibus legē loquentes, testimoniorum syluā breuitatis causa derelinquimus. Pauca tamen ex multis si etiā hoc requiritur, adhibeamus, scientes studio sis quibusq; in scripturis diuinis latissimū testimoniū pelagus patere. Primo ergo omnium sciendum est, quod ipsa ratio crucis non omnibus, una eademq; est: sed aliud gentibus, aliud Iudæis, aliud credentibus sapit: sicut & Apostolus dicit: Nos autem Christum predicamus crucifixum, Iudæis quidē scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis uocatis Iudæis & Græcis, Christum Dei uirtutem & Dei sapientiam. Et alibi: Verbum enim crucis pereuntibus stultitia est: his uero qui salui sunt, id est nobis uirtus Dei est. Iudæi autem quibus ex lege traditum fuerat Christum in æternum mansurum, scandalum patiebantur de carne eius, quia resurrectionis eius

eius recipere noluerunt. Gentibus autē stultitia uidebatur Deum mortem suscepisse, quia ignorabant mysterium carnis assumptae. Fideles uero qui & nati & passum in carne susceperat, & a mortuis resurrexisset, merito uirtutē Dei credebant esse, quae uicerat mortē. Primo ergo hoc ipsum quod Iudaei quibus prophetae haec praedixerant non essent credituri, sed illi qui nunquam haec a prophetis audierant, audi quomodo per Esaiam propheticō sermone signatur: Quibus nō est, inquit, annunciatum de eo uidebunt, & qui non audierunt intelligent. Quod autem his qui meditabant legem Dei a pueritia usque ad senectutem non credentibus, ad gentes esset omne mysterium transferendum: idem Esaias hoc modo praedicit: Et faciet, inquit, Dominus Deus sabaoth omnibus gentibus, in monte isto bibent laetitiam, bibent uinum, unguentur unguento in monte isto. Tradet haec omnia gentibus: hoc enim consilium omnipotentis super omnes gentes. Sed dicent fortasse nobis illi qui se iactant in scientia legis: Blasphematis, qui dicitis Dominum corruptioni, morti & passioni crucis fuisse subiectum. Legite ergo quod scriptum habetis in lamentationibus Hieremiae, ubi dicit: Spiritus uultus nostri Christus Dominus comprehensus est in corruptionibus nostris, in quo diximus: Sub umbra eius uiuemus in gentibus. Audis quomodo propheta Christum Dominum comprehensum esse dicit, & pro nobis, id est pro peccatis nostris, corruptioni traditum: in cuius umbra (quonia populus ille Iudaeorum permansit incredulus) gentile subiectum esse dicit: quia uiuimus non in Israel, sed in gentibus. Quod si operosum non uidetur, quod possumus breuiter singula quae in Euangelij referuntur, qualiter in prophetis praedicta sint designemus: ut hi qui prima fidei elementa susceperunt, testimonia haec habeant in corde descripta: ne ulla eis unquam de his quae credunt ambiguitas inimica subrepat. Edocemur per Euangelium: quod Iudas unus de amicis & conuiujs Christi tradiderit eum. Audi hoc quomodo praenunciatur in Psalmis: Qui manducauit, inquit, panes meos, ampliavit aduersum me supplantationem. Et alibi: Amici, inquit, mei proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt. Et iterum: Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi erunt iacula. Vis audire quomodo molliti sunt? Venit, inquit, Iudas ad Iesum, & dixit ei: Aue rabi, & osculatus est eum. Per molle igitur osculi blandimentum, execrabile iaculum proditoris infixit. Vide Dominus ad eum dixit: Iuda, osculo filium hominis tradis: Triginta argenteis audis eum appreciatum esse cupiditate proditoris. Audi et de hoc prophetica uocem: Et dixi, inquit, ad eos: Si bonum est in conspectu uestro date mercedem meam, aut abnuite. Et post haec: Et accepi, inquit, triginta argenteos, & misi eos in domum Domini in conflatorium. Nonne hoc est quod in Euangelij scribit: Quia Iudas poenitentia ductus reportauit pecuniam, & proiecit eam in templo, & discessit? Bene autem mercedem suam dixit, uelut imputatis & exprobrantis affectu: etenim tam multa bona opera apud eos egerat, caecos illuminauerat: claudis pedes, paralyticis gressum, mortuis quoque reddiderat uitam. Pro his igitur omnibus bonis, mercedem ei restituit mortem, triginta argenteorum aestimatione pensatam. Refertur item in Euangelij, quod uinctus est: praedixit hoc sermo propheticus per Esaiam dicens: Vae animae eorum qui cogitauerunt cogitationem pessimam aduersum semetipsos dicentes: Alligemus iustum quia inutilis est nobis. Sed dicit aliquis: Nunquid haec de Domino intelligenda sunt? Nunquid Dominus ab hominibus teneri poterat, & ad iudicium pertrahi? Et de hoc et idem propheta conuincet: dicit enim his uerbis: Dominus in iudicium ueniet cum senioribus & principibus populi. Iudicabit ergo Dominus secundum prophetam testimonium, & non solum iudicatur sed etiam flagellis caeditur, & palmis in faciem uerberatur, & conspuitur, & omne pro nobis perfert opprobrium indignitatis. Et quia haec stupescenda erant omnibus cum praedicerentur ab Apostolis: idcirco etiam ex persona ipsorum propheta exclamat & dicit: Domine quis credidit auditui nostro? Incredibile enim est, ut Deus Dei filius passus ista dicatur & praedictur: ergo & praedicitur per prophetas ne qua credituris dubitatio nasceretur. Ipse ergo ex sua persona Christus Dominus dicit: Dorsum meum dedit ad flagella, & maxillas meas ad palmas, & faciem meam non auerti a consusione sputorum. Scribitur etiam illud inter caeteras eius passiones, quod alligantes eum duxerunt ad Pilatum. Praesignauit etiam hoc propheta, ubi dicit: Et alligantes adduxerunt eum xenium regi Iarim. Si obijciat aliquis & dicat: Sed Pilatus non erat rex. Audi ergo quid in consequentibus refert Euangelium. Audiens, inquit, Pilatus eum esse de Galilaea, misit eum ad Herodem, qui erat tunc rex in Israel. Et bene addit nomen Iarim, quod est syluester. Non enim erat Herodes de domo Israel, nec de illa uinea Israelitica, quam eduxerat Dominus de Aegypto, & plantauerat in cornu in loco uberi: sed erat syluester: id est, ex sylua alienigenarum: & ideo recte syluester est appellatus, quia de Israelitice uitis nequaquam palmitibus pullulasset. Sed ad hoc quod dicit propheta xenium, conuenienter aprauit: Tunc enim Herodes & Pilatus (ut Euangelium testatur) ex inimicis in concordiam reuocati sunt: & uelut reconciliationis suae xenium, iustum sibi inuicem mittebant Iesum. Quid inter est dummodo lefus ut saluator dissidentes reconciliet, & pacem reparat, ac etiam concordiam reddat? Unde etiam de hoc scriptum est in Iob: Dominus reconciliat corda principum terrae. Refertur item quod cum Pilatus uellet eum dimittere, omnis populus succlamauerit: Crucifige, crucifige eum. Praenunciat hoc quoque Hieremias propheta, dicens ex persona Domini ipsius: Facta est, inquit, haereditas mea

mihī

A mihī sicut leo in sylua: dedit super me uocem suam, propterea exofus sum eam: & propterea, inquit, dereliqui domum meam. Et iterum alibi dicit: Supra quem aperuistis os uestrum, & aduersus quem relaxastis linguas uestras? Cum iudicaretur, scribitur tacuisse. Multa de hoc scripturae testantur. In Psalmis dicitur: Factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo increpationes. Et iterum: Ego tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum. Et iterum alius propheta dicit: Sicut agnus coram tondente se, sic non aperuit os suum: in humilitate iudicium eius sublatum est. Imposita ei scribitur corona spinea. Audi de hoc in Canticis, super iniquitatem Hierusalem mirantis de iniuria filij, Dei patris uocem dicentis: Exite & uidete filiae Hierusalem coronam qua coronauit eum mater sua. Sed & de spinis ita alius propheta commemorat: Et expectauit faceret uuam, fecit autem spinas, & non iustitiam, sed clamorem. Veruntamen ut mysterij secreta cognoscas: oportebat eum qui peccata mundi uenit auferre, etiam terrae maledicta purgare, quae peccante protoplasto sententiam praenunciationis acceperat, dicente Domino: Maledicta terra in operibus tuis, spinas & tribulos producet tibi. Propterea ergo spinis coronatur Iesus, ut prima illa condemnationis sententia solueretur. Ad crucem ducitur, & in ligno totius mundi uita suspenditur. Vis & de hoc prophetis testimonijs confirmari? Audi Hieremiam dicentem de hoc: Venite & iniiciamus lignum in panem eius, & conteramus eum de terra uiuentium. Et iterum Moyses deflens eos dicit: Et erit uita suspensa ante oculos tuos, & timebis per diem & noctem, & non credes uiae tuae. Sed transcurrendum nobis est: iam enim propositae breuitatis modum excedimus, & breuiatum sermonem longa dissertatione distendimus: pauca tamen addemus, ne penitus quod coepimus, praeterijisse uideamur. Scribitur Iesus in latere percussus, aqua simul & sanguinem profudisse. Hoc quippe mysticum est, ipse enim dixerat: Quia flumina de uentre eius procedent aquae uiae. Sed produxit & sanguinem, quem petierunt Iudaei uenire super se & super filios suos. Produxit etiam aquam quae credentes diluat: produxit & sanguinem, qui condemnet incredulos. Potest tamen etiam intelligi illud quod duplicem gratiam baptismi figurauerit: unam quae datur per aquam baptismi, aliam quae per mysterium profusionis sanguinis quaeritur: utrunque enim baptismum nominat. Quod si & hoc quaeris, cur non ex alio membro, sed ex latere potius produxisse dicatur aquam & sanguinem: uidetur mihi per costam mulier indicari. Quia ergo fons peccati & mortis de muliere prima, quae fuit primi Adam costa processit: fons redemptionis ac uiae de secundi Adam costa producit. Scriptum est quod in passione eius ab hora sexta usque ad horam nonam tenebrae factae sunt. Accipe & de hoc prophetae testimonium, dicentis: Occidet tibi sol meridie. Et iterum Zachariae propheta: In illa, inquit, die non erit lux: frigus & pruina erit uno die: & dies illa nota Domino, & neque dies neque nox: & ad uesperam erit lux. Quid tam euidentem a propheta dici poterat: ut iam tum haec non tam futura praedici quam narrari praeterita uideantur? Et frigus & pruina praedixit: propterea enim Petrus calefaciebat se ad ignem, quia frigus erat: & pariebatur frigus non solum temporis, sed & fidei. Addit etiam, Et dies illa nota Domino, & neque dies neque nox. Quid est neque dies, neque nox? Nonne aperte de insertis diei tenebris, & reuocata rursum luce disseruit? Non fuit illa dies, neque enim incepit ab ortu solis. Neque integra nox fuit: non enim perfecto diei cursu, spatia sibi debita, uel ab initio suscepit, uel ad ultimum determinata perduxit, sed fugata per impiorum facinus lux reparata ad uesperam. Post horam enim nonam depulsis tenebris sol reddidit mundo. Et iterum alius de hoc ipso testimonium dicit: Et obscurabitur super terram in die lux. Docet Euangelij praedictio quod etiam milites diuiserunt sibi uestimenta Iesu, & super tunicam eius miserunt sortem. Hoc etiam curae fuit Spiritui sancto prophetarum uocibus protestari, cum Dauid dicit: Diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem. Sed ne de illa quidem ueste quam dicuntur milites illudentes induisse eum, id est de ueste coccinea, prophetae siluerunt. Audi enim quid dicat Esaias. Quis est hic qui uenit de Edom, rubor uestimentorum eius ex Bosra? Quare rubicunda sunt uestimenta tua, & indumentum tuum tanquam in torculari calcatum? Unde & ipse respondit: Torcular calcatum solus filiae Sion. Solus est qui peccatum non fecit & abstulit peccata mundi. Si enim potuit per unum hominem mors introire, quanto magis per unum hominem qui & Deus erat potuit uita restitui? Refertur etiam quod aceto potatus sit, uel uino myrrhato quod est amarum felle. Audi quid de hoc propheta praedixerit: Et dederunt, inquit, in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Ad quae respondens iam tunc Moses dicebat de populo illo: Ex uineis Sodomorum uitis eorum, & palmes eorum de Gomorris, uua eorum, uua fellis, & botrus amaritudinis ipsius. Et iterum exprobrans eis dicit: Populus stultus & non sapiens, haec Domino retribuisti: Sed & in Canticis eadem praenunciatur, ubi etiam hortus, in quo crucifixus est designatur. Dicit ergo: Intraui in hortum meum soror mea, sponsa mea, & uindemiaui myrrham meam: ubi euidenter uinum myrrhatum quo potatus est declarauit. Et spiritum post haec scribitur reddidisse. Praenunciatum fuerat & hoc per prophetam dicentem ex persona filij ad patrem: In manus tuas commendo spiritum meum. Sepultus perhibetur, & lapis magnus appositus ante hostium monumenti. Accipe etiam de hoc quid propheticus per Hieremiam sermo praedixerit: Mortificauerunt, inquit, in lacum uitam meam, & posuerunt lapidem

Hier. to. 4

k super

super me. Evidentissima hæc sepultura eius indicia prophetis uocibus designata sunt. Accipere ta-
men & alia. A conspectu, inquit, iniquitatis ablatus est iustus, & in pace est locus eius. Et alibi: Et da-
bo malignos pro sepultura eius. Et iterum alius: Recubans dormiuit ut leo, & ut catulus leonis, quis su-
scitabit eum? Sed etiam quod in infernum descendit, euidenter pronuntiatur in Psalmis, ubi dicit: Et in
puluerem mortis deduxisti me. Et iterum: Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendero in corrup-
tionem? Et iterum: Descendi in limbum profundi & non est substantia. Sed & Ioannes dicit: Tu es qui
uenturus es (in infernum sine dubio) an alium expectamus? Unde & Petrus dicit: quia Christus
mortificatus carne, uiuificatus autem spiritu qui in ipso habitat, eis qui in carcere conclusi erant, de-
scendit spiritibus predicare, qui increduli fuerunt in diebus Noe. In quo etiam quid operis in infer-
no egerit declaratur. Sed & ipse Dominus per prophetam dicit tanquam de futuro: Quia non de-
relinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Quod rursum
prophetice nihilominus ostendit impletum, cum dicit: Domine eduxisti animam meam ab inferno,
saluasti me a descendentibus in lacum. Sequitur post hæc: Tertia die resurrexit a mortuis. Resur-
rectionis quippe gloria in Christo clarificauit omne quod prius infirmum & fragile uidebatur. Si
tibi paulo ante non uidebatur esse possibile, usque ad mortem uenisse immortalem, aspice nunc quia
qui deuicta morte resurrexisset dicitur, non potest esse mortalis. Sed bonitate in hoc intellige crea-
toris, quia ille eousque te sequendo descendit, usquequo tu peccando deiectus es. Nec creator omnium
Deum impossibilitatis accuses: ut ibi putes opus eius caduco lapsu potuisse concludi, quod si
le salutem operaturus peruenire non posset. Inferna & superna nobis dicuntur, qui certa corporis
circumscriptione conclusi, intra regionis prescriptæ nobis terminos continemur. Deo autem qui ubi-
que est, & nusquam deest, quid infernum est, aut quid supernum? Veruntamen in assumptione cor-
poris etiam ista complentur. Resuscitatur caro, quæ reposita fuerat in sepulchro: ut adimpleretur
illud quod dictum est per prophetam: Quia non dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Rediit
ergo uictor a mortuis, inferni spolia secum trahens. Eduxit enim eos qui tenebantur a morte, sicut
& ipse prædixerat, ubi ait: Cum exaltatus fuero a terra, omnia ad me ipsum traham. Attestatur au-
tem de hoc Euangelium, cum dicit: Monumenta aperta sunt, & multa corpora dormientium sancto-
rum resurrexerunt & apparuerunt multis, & ingressi sunt in sanctam ciuitatem: sine dubio ingressi
sunt ciuitatem, de qua Apostolus dicit: Quæ autem sursum est Hierusalem libera est, quæ est mater
omnium nostrum. Sicut & ad Hebræos iterum dicit: Decebat enim eum propter quem omnia, &
per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, autorem salutis eorum per passionem con-
summari. Igitur consummatam passionibus carnem humanam, quæ in mortem ceciderat per proto-
plasti lapsum, resurrectionis uirtute reparatam, in dextera Dei sedens in altissimis collocauit, ut &
Apostolus dicit: Qui simul excitauit nos, simulque sedere fecit in celestibus. Hic enim erat sigulus,
qui ut Hieremias propheta docet, uas de manu sua collapsum & fractum, rursum eleuauit ma-
nibus suis, & reformauit, sicut placuit in conspectu eius. Placuit autem ita, ut corpus quod mortale
& corruptibile susceperat, de sepulchri petra leuatum, & immortale atque incorruptibile effectum,
iam non in terrenis, sed in celestibus & patris dextera collocaret. Plenæ sunt his sacramentis scri-
pturæ ueteris testamenti. Nullus super hoc propheta, nullus legislator, aut psalmodographus siluit, sed
omnis penè sacra de his pagina loquitur: & ideo superfluum uidetur immorari nos ad congregan-
da testimonia. Pauca tamen admodum ponemus, ad ipsos fontes diuinorum uoluminum remitten-
tes eos, qui potare abundantius cupiunt. Dicit ergo statim in Psalmis: Ego dormiui & soporatus sum
& exurrexi, quoniam Dominus suscepit me. Item in alio: Propter miseriam inopum & gemitum pau-
perum nunc exurgam: dicit Dominus. Et alibi sicut iam superius diximus: Domine eduxisti de inferno
animam meam, saluasti me a descendentibus in lacum. Et in alio loco: Quoniam conuersus uisitasti
me, & de abyssu terræ iterum reduxisti me. Evidentissimè in octogesimo septimo Psalmo de
eo dicitur: Et factus est sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber. Non dixit homo, sed sicut
homo. Sicut homo enim erat qui descenderat in infernum: sed inter mortuos liber erat, quia a morte
teneri non poterat. Et ideo in uno natura humanæ fragilitatis, in alio diuinæ maiestatis potestas os-
tenditur. Osee autem propheta etiam de tertia die manifestissimè pronunciat hoc modo: Sanabit,
inquit, nos post biduum: in die autem tertia resurgemus, & uiuemus in conspectu eius. Hæc autem
ex persona eorum dicit, qui cum ipso die tertia resurgentes, de morte reuocantur ad uitam. Et ipsi
sunt qui dicunt: Die tertia resurgemus, & uiuemus in conspectu eius. Esaias uero aperte dicit: Qui
eduxit de terra pastorem magnum ouium. Sed quod & mulieres uisuræ essent resurrectionem e-
ius, scribis & pharisæis & populo non credere, etiam hoc prædixit Esaias his uerbis: Mulieres quæ
uenitis a spectaculo, uenite: non enim est populus habens intellectum. Sed etiam de illis mulieribus,
quæ post resurrectionem perrexisse ad sepulchrum dicuntur: & quærisse eum & non inuenisse:
sicut de Maria Magdalene, quæ refertur uenisse ad monumentum ante lucem: & non inuenit
eo flens dixisse ad angelos: Quia tulerunt Dominum, & nescio ubi posuerunt eum: etiam de hoc
ita prædicitur in Canticis canticorum: In cubili meo quæsiui quem dilexit anima mea: in noctibus

A quæsiui eum, & non inueni. De illis quoque qui inuenerunt eum & tenuerunt pedes eius, prædicitur
in Canticis canticorum: Tenebo eum, & non dimittam eum, quem dilexit anima mea. Hæc inter-
rim pauca de multis, breuitati enim studentes, plura coacervare non possumus. Ascendit ad cœ-
los, sedet ad dextram patris: inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Consequenti breuitate
in fine sermonis hæc continentur: in quibus quod dicitur quidem palam est. Sed consequenter quo
sensu intelligi debeant quæ dicuntur: ascendisse, & sedere, & uenturum esse, nisi secundum dignita-
tem diuinitatis intelligas, aliquid per hæc humanæ fragilitatis uidebitur indicari. Consummatis e-
tenim his quæ in terra gerebantur, & anima de inferni captiuitate reuocata, ascendere memorat ad
cœlos, sicut propheta prædixerat: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona ho-
minibus: illa scilicet dona, quæ Petrus in Actibus apostolorum de sancto Spiritu dicebat: Exaltatus
igitur dextera Dei effudit hoc donum quod uos uidetis & auditis. Donum ergo Spiritus sancti de-
dit hominibus, quia captiuitatem quam prius diabolus per peccatum deduxerat in infernum, Chri-
stus per mortis suæ resurrectionem reuocauit ad cœlos. Ascendit ergo ad cœlos, non ubi uerbum
Deus ante non fuerat, quippe qui erat semper in cœlis, & manebat in patre, sed ubi uerbum caro fa-
ctum ante non federat. Denique quia nouus iste ingressus portarum cœli aditus & principibus uide-
batur, uidetis naturam carnis secreta cœlorum penetrantem, dicunt adinuicem, sicut Dauid plenus Spi-
ritu sancto denūciat, dicens: Tollite portas principes uestras, & eleuamini portæ æternales, & intro-
ibit rex gloriæ: Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio. Quæ uox
utique non propter diuinitatis potentiam, sed propter nouitatem carnis ascendens ad Dei dextram, ue-
rebatur. Dicit & alibi idem Dauid: Ascendit Deus in tubilatione, & Dominus in uoce tubæ. In uo-
ce etenim tubæ mos est uictorē redire de prælio. De ipso quoque & illud dicitur: Qui edificat in cœ-
lo ascensionem suam. Et item alibi: Qui ascendit super cherubim, uolauit super pennas uentorum.
Sedere quoque ad dextram patris, carnis assumptæ mysterium est. Neque enim incorporeæ illi naturæ
conuenienter ista absque assumptione carnis aptantur: neque sedis cœlestis perfectio diuinæ naturæ,
sed humanæ conquiritur. Unde & dicitur de eo: Parata est sedes tua Deus, ex tunc a seculo tu es.
Parata igitur a seculo sedes est, in qua Dominus Iesus sessurus erat: in cuius nomine omne genu-
flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur ei, quia Dominus Ie-
sus est in gloria Dei patris, de quo et Dauid ita refert: Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris
meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Quæ tamen dicta Dominus in Euan-
gelio differens, dicebat ad Phariseos: Si ergo Dauid in spiritu Dominum uocat eum, quomodo fi-
lius eius est: per quod ostendit se secundum spiritum Dominum, secundum carnem filium esse Dauid.
Unde & ipse Dominus iterum dicit: Veruntamen dico uobis: Amodo uidebitis filium hominis se-
dentem ad dextram uirtutis Dei. Et Petrus apostolus dicit de Christo: quod est dextera Dei sedens
in cœlis. Sed & Paulus ad Ephesios scribens: Secundum operationem, inquit, potentiam uirtutis
eius, quæ operatus est in Christo, suscitans eum a mortuis, & sedere faciens in dextera sua. Quod au-
tem ueniat iudicaturus uiuos & mortuos, multis quidem diuinarum scripturarum testimonijs edo-
cemur. Sed prius quæ prophetis hæc eloquijs prædicta doceamus, illud necessarium arbitror admo-
nendum: quod ista fidei traditio quotidie nos uult de aduentu iudicis esse sollicitos: ut actus no-
stros ita præparemus, tanquam reddituri imminenti iudici rationem. Hoc enim erat quod & propheta
dicebat de uiro beato: Quia disponit sermones suos in iudicio. Quod autem dicitur iudicare uiuos
& mortuos, non ideo dicitur quod alij uiui, alij mortui ad iudicium ueniant: sed quod animas simul
iudicabit & corpora, in quibus uiuos animas, mortuos corpora nominauit. Sicut & ipse Dominus
loquitur in Euangelio, dicens: Nolite timere eos qui possunt corpus occidere, animæ autem nihil
possunt facere: sed timeate potius eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Nunc
iam paucis si uidetur etiam per prophetas hæc prædicta esse doceamus. Plura autem testimonia cum
uolueris, ipse tibi de scripturarum latitudine congregabis. Dicit ergo Malachias propheta: Ecce ue-
niet Dominus omnipotens, & quis sustinebit diem aduentus eius: aut quis sustinebit aspectum eius?
quia ipse ingreditur sicut ignis conflatorij, & sicut herba lauantium, & sedebit conflans & purgans,
sicut argentum & sicut aurum. Ut autem euidentius cognoscas, quis sit iste Dominus de quo hæc
dicuntur: audi quid & Daniel propheta pronunciet: Videbam, inquit, in uisu noctis: & ecce cum
nubibus cœli, quasi filius hominis, ueniens usque ad uetustum dierum peruenit: & in conspectu eius
oblatus est liber: & ipsi datus est principatus & honor & regnum: & omnes populi, tribus & lin-
guæ ipsi seruient: & potestas eius, potestas æterna quæ non præteribit, & regnum eius non corrup-
tetur. Ex his ergo edocemur, non solum de aduentu & de iudicio, sed & de potestate eius & re-
gno: quia potestas æterna sit, & sine corruptionis sine sit regnum: sicut & in symbolo dicit: Et regni
eius non erit finis. Unde talde alienus a fide est, qui regnum Christi dicit aliquando finitum. Scire
tamen debemus, quod salutare Christi aduentum hunc conatur inimicus ad decipiendos fideles cal-
lida fraude simulare: & pro filio hominis, qui expectatur uenturus in maiestate patris sui, filium perdi-
tionis in prodigijs & signis mendacibus præparare: ut pro Christo, mundo huic introducat anti-

christum: de quo & Dominus in Euangelijis prædixit Iudæis: Quia ego ueni in nomine patris mei, & nō accepistis me: alius ueniet in nomine suo, & ipsum recipietis. Et iterum dicit: Tunc uidebitis abominationē desolationis stantē in loco sancto, sicut dicit Daniel propheta, qui legit intelligat. Daniel ergo de aduentu erroris istius plenius & latius in suis uisionibus edocet: ex quibus ualde operosum est nunc exēpla ponere, qui satis amplis narrationibus dilatare: & ideo scire de his plenius uolentem, ad ipsas magis recēsendas remittimus uisiones. Sed & Apostolus dicit de eo: Ne quis uos seducat ullo modo: quoniam nisi discessio uenerit primū, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollit super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur: ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanq̄ ipse sit Deus. Et paulo post: Et tūc reuelabit iniquus, quē Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & euacuabit eum illuminatione aduentus sui, cuius est aduentus secundum opera Satanæ in omni uirtute, signis et prodigijs mendacibus. Et item paulo post: Et ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut iudicentur omnes qui non crediderunt ueritati. Propterea ergo prophetis & Euangelicis atq; Apostolicis uocibus nobis prænunciatur hic error, ne qui pro aduentu Christi, aduentū credant antichristi: sed sicut ipse Dñs dicit: Cum dixerint uobis: Ecce Christus hic, aut ecce illic: nolite credere. Venient enim multi pseudo christi & pseudoprophetæ, & seducunt multos. Sed quomodo demonstrauerit iudiciū ueri Christi, uideamus. Sicut fulgur, inquit, de Oriente respicendet usq; in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Cum ergo aduenerit uerus Dñs Iesus Christus, sedebit, & iudiciū statuet: sicut & in Euangelijis dicit: Et segregabit oues ab hædis: id est, iustos segregabit ab iniustis: sicut & Apostolus scribit: Quia omnes nos stare oportet ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisq; ppria corporis partem: sicut uel bona uel mala. Iudicabimur autem nō solum pro gestis, sed etiam pro cogitationibus: secundum quod ipse Apostolus dicit: Inter se inuicem cogitationibus accusantibus aut etiam defendentibus in die quo iudicabit Deus occulta hominum. Sed & de his ista sufficiant. Post hæc ponitur in ordine fidei: Et in Spiritu sancto. Ea quæ in superioribus paulo latius de Christo sunt tradita, ad incarnationis & passionis eius mysterium pertinent: quæ dum media intercedunt personarū ipsius coaptata, sancti Spiritus cōmemorationem paulo longius reddiderunt. Cæterum si solius diuinitatis ratio habeatur, eo modo quo in principio dicitur: Credo in Deum patrem omnipotentē: & post hæc: In Iesum Christum filium eius unicum Dominū nostrum: ita iungitur: Et in Spiritu sancto. Illa uerò omnia quæ de Christo memorantur, ad dispensationem carnis, ut diximus spectant. Igitur in sancti Spiritus cōmemoratione adimpletur mysterium trinitatis. Sicut enim unus dicitur pater, & alius nō est pater: & unus dicitur unigenitus filius, & alius unigenitus filius non est: ita & Spiritus sanctus unus est, & alius nō potest esse Spiritus sanctus. Ut ergo fiat distinctio personarū, affectionis uocabula secernuntur: quibus ille pater intelligatur, ex quo omnia, & quia ipse non habet patrem. Iste filius tanquam qui ex patre natus sit: & hic Spiritus sanctus tanquam de utroque procedens, & cuncta sanctificans. Ut autem in una eademq; trinitate diuinitas doceatur: sicut dictum est, in Deo patre credi adiecta præpositione, in: ita & in Christo filio eius, ita & in Spiritu sancto memoratur. Sed ut manifestius fiat quod diximus, ex consequentibus approbabitur. Sequitur namq; post hunc sermonem: Sanctam Ecclesiam catholicam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem. Non dixit, in sanctam Ecclesiam catholicam, nec in remissionem peccatorum, nec in carnis resurrectionem: si enim addidisset, in, præpositionem, una cum superioribus eademq; uis fieret. Nunc autem in illis quidem uocabulis, ubi de diuinitate ordinatur fides, in Deo patre dicitur, & in Christo filio eius, & in Spiritu sancto: in cæteris uerò ubi non de diuinitate, sed de creaturis & de mysterijs sermo est, in præpositio non additur: ut dicatur, in sancta Ecclesia, sed sancta Ecclesia credendam esse: nō ut Deum, sed ut Ecclesiam Deo congregatam. Et remissionem peccatorū credant esse, non in remissionem peccatorum: & resurrectionē carnis credant, non in resurrectionem carnis. Hac itaq; præpositionis syllaba, creator à creaturis secernitur, & diuina separantur ab humanis. Hic igitur Spiritus sanctus est, qui in ueteri testamento legem & prophetas, in nouo Euangelia & Apostolos inspirauit. Vnde Apostolus dicit: Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendū. Et ideo quæ sunt noui ac ueteris testamenti uolumina, quæ secundū maiori traditionem per ipsum Spiritum sanctum inspirata creduntur, & Ecclesijs Christi tradita, cōpetēs uidetur hoc in loco euidenti numero, sicut ex patrum monumentis accepimus designare. Itaq; ueteris testamēti, omnium primo Moyli quinque libri sunt traditi, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numerus, Deuteronomiū. Post hæc Iesus Naue, iudiciū simul cum Ruth. Quatuor post hæc Regnorum libri, quos Hebræi duos numerant, Paralipomenon, qui dierū dicitur liber, & Esdræ duo, qui apud illos singuli computant, & Hester. Prophetarū uerò, Esaias, Hieremias, Ezechiel, & Daniel: præterea duodecim prophetarū liber unus: Iob quoq; & Psalmi David singuli sunt libri. Solomon uerò tres Ecclesijs tradidit, Proverbia, Ecclesiasten, Cantica canticorū: in his cōcluserunt numerum librorum ueteris testamēti. Noui uerò, quatuor Euangelia, Matthæi, Marci, Lucae, & Ioannis: Actus Apostolorum quos describit Lucas. Pauli apostoli epistolæ quatuordecim: Petri apostoli

duæ: Jacobi fratris Domini & apostoli una: Iudæ una: Ioannis tres: Apocalypsis Ioannis. Hæc sunt quæ patres intra canonem concluderunt, & ex quibus fidei nostræ assertiones constare uoluerunt. Sciendū tamē est, quod & alij libri sunt qui nō sunt canonici, sed Ecclesiastici à maioribus appellati sunt: id est Sapiētia, quæ dicitur Solomonis, & alia Sapiētia quæ dicitur filij Syrach: qui liber apud Latinos hoc ipso generali uocabulo Ecclesiasticus appellatur: quo uocabulo nō autor libelli, sed scripturæ qualitas cognominata est. Eiusdem uerò ordinis libellus est Tobia & Iudith & Machabæorum libri. In nouo uerò testamento libellus, qui dicitur Pastoris siue Hermes, qui appellatur duæ uicē, uel iudiciū Petri. Quæ omnia legi quidem in Ecclesijs uoluerunt: nō tamē proferri ad autoritatem ex his fidei cōfirmandam. Cæteras uerò scripturas apocryphas nominarunt, quas in Ecclesijs legi noluerunt. Hæc nobis à patribus tradita sunt: quæ (ut dixi) opportunū uisum est hoc in loco designare, ad instructionem eorum qui prima sibi Ecclesiæ ac fidei elementa suscipiunt, ut sci ant ex quibus sibi fontibus uerbi Dei haurienda sint pocula. Tenet deinde ratio fidei, sancta Ecclesia. Causam iam superius diximus, cur non dixerint etiam hic, in sancta Ecclesia. Hic igitur qui supra in uno Deo credere edoceri sunt, sub mysterio trinitatis credere etiam hoc debēt, unam esse Ecclesiam: in qua est una fides & unū baptisma, in qua unus Deus creditur pater, & unus Dñs Iesus Christus filius eius, & unus Spiritus sanctus. Ista est ergo sancta Ecclesia, nō habens maculam aut rugam. Multi enim & alij Ecclesias cōgregauerunt, ut Marcion, & Valētinus, & Hebion, & Manichæus, & cæteri omnes hæretici. Sed illæ Ecclesiæ non sunt sine macula uel ruga perfidiæ: & ideo dicebat de illis propheta: Odi Ecclesiam malignantium, & cum impijs nō sedebō. De hac autem Ecclesia, quæ fident Christi integram seruat, audi quid dicat Spiritus sanctus in Canticis canticorum: Vna est columba mea, una est perfecta genitrici suæ. Qui ergo hanc fidem in Ecclesia suscipit, nō declinet in cōcilio uanitatis, & cum iniqua gerētibus nō introeat. Cōciliū namq; uanitatis est, quod agit Marcion: qui negat patrem Christi Deum esse creatorem, qui per filium suum fecerit mundum. Cōciliū uanitatis est quod Hebion docet: ita Christo credi debere, ut circumcisio carnis, & obseruatio sabbati, & sacrificiorum solēntas, cæteraq; omnes obseruantie secundum legis literā teneantur. Cōciliū uanitatis est quod docet Manichæus: primò quod seipsum paraclētum nominauit: tum deinde quod mundum à malo factum dicit, Deum creatorem negat, testamētum uetus repudiat: unam bonam, aliam malam naturam sibi inuicem asserit cōternas: animas hominum secundum Pythagoreos in pecudes & animalia & bestias redire per diuersos nascēdi circulos astruit: resurrectionem carnis nostræ negat: passionem Domini & natiuitatē non in ueritate carnis, sed in phantasijs fuisse cōfirmat. Cōciliū uanitatis est quod Paulus Samosatenus, & eius post hunc successor Photinus asseruit, Christum nō fuisse ante secula natum ex patre, sed ex Maria cōpessit: & nō eum Deum hominē natum, sed ex homine Deum factum existimat. Cōciliū uanitatis est, quod Arius atq; Eunomius docuit, qui filium Dei nō ex ipsa patris substantia natum, sed ex nihilo creatum uoluit. Cōciliū uanitatis est & quod illi aiunt, qui filium Dei quidem de substantia patris fatentur, sanctum uerò Spiritum separāt & secernunt: cum utiq; unam eandemq; uirtutem & diuinitatem trinitatis ostendat saluator in Euangelio, cum dicit: Baptizate omnes gentes in nomine patris & filij & Spiritus sancti: & est aperte impiū separari ab homine quod diuinitus iungitur. Cōciliū uanitatis est & hoc, quod olim cōgregauit pertinax & praua cōtentio: asserens Christū carnem quidem humanam suscepisse, nō tamē & animam rationalē: cum utiq; & carni & animæ & sensui humano ac menti una eademq; salus à Christo collata sit. Sed & illud cōciliū uanitatis est, quod Donatus per Africam traditionem Ecclesiæ criminando cōtraxit: & quod Nouatus sollicita uit, lapsis pœnitentiā denegando: & secundas nuptias cum forte iniri eas necessitas exegerit cōdemnando. Has ergo omnes uelut congregaciones malignantium fuge. Sed & eos si qui illi sunt, qui dicuntur asserere, quod filius Dei non ita uideat uel nouerit patrem, sicut noscitur ipse & uidetur à patre: uel regnum Christi esse finiendum, aut carnis resurrectionem non in integram naturæ suæ substantiam reparandam: futurum Dei iustum erga omnes negant iudiciū, diabolum à debita absoluunt damnatione pœnarum. Ab his inquam omnibus fidelis declinet auditus. Sancta uerò Ecclesiam tene, quæ Deum patrem omnipotentem, & unicum filium eius Iesum Christū Dominum nostrum, & Spiritum sanctum, concordī & cōsona substantiæ ratione profitetur. Filiūq; Dei natum ex uirgine, passum pro salute humana, ac resurrexisse à mortuis in ea carne in qua mortuus est credit. Eundem deniq; uenturum iudicem omnium sperat: in quo & remissio peccatorum & carnis resurrectio prædicatur. Verum de remissione peccatorum sufficere debet sola credulitas. Quis enim causas aut rationem requirat, ubi indulgentia principalis est causa? Cū terreni regis liberalitas discussioni non sit obnoxia, ab humana temeritate discutitur diuina largitio: Solent enim cum irrisione aduersum nos dicere pagani, quod ipsi nos decipiamus, qui putemus crimina quæ opere commissa sunt, uerbis posse purgari, & aiunt: Nunquid potest qui homicidium fecit, homicida non esse: & adulter non uideri, qui adulterium perpetravit? Quomodo ergo huiusmodi criminū reus, sanctus uobis efficit subito uidetur? Sed ad hæc, ut dixi, melius fide q̄ ratione

respondeo: rex enim est omnium qui hoc promissit: terræ cœliq; Dominus est qui hæc pollicetur. Non quis ut ei qui me ex terra hominē fecit, credam quod ex criminoso me faciat innocētē? Et qui me cum essem cæcus, fecit uidere: uel cum essem surdus, audire: qui mihi claudo gressum reddidit, innocentiam mihi perditam nō poterit recuperare? Et ut ueniamus ad ipsius naturæ testimonium: occidere hominem nō semper criminosum est, sed malicia non legibus occidere criminosum est. Non ergo factum me in talibus, quia interdum & recte fit, sed animus male consulens damnat. Si ergo animus in me qui criminosus est effectus, & in quo fuit origo uitij corrigatur: cur tibi uidear non posse innocens effici qui prius fueram criminosus? Si enim ut supra ostendit constat, quod non in facto, sed in uoluntate sit crimē: sicut mala uoluntas autore malo dæmone peccatorē me & morti fecit obnoxium: ita in bonum uolūtas mutata autore bono Deo, innocentia reddidit & uitā. Similis causa & in cæteris est criminibus. Hoc modo fides nostra nō inuenitur naturalibus rationibus ad uersari: dum remissio peccatorum, nō gestis quæ mutari non possunt, sed animo quem de malo in bonum conuertit certum est, deputetur. Sed & ultimus sermo iste qui resurrectionem carnis pronunciat, summam totius perfectionis succincta breuitate concludit: quamuis etiam de hoc non solum a gentilibus, sed ab hæreticis fides impugnetur Ecclesiæ. Nam Valentinus resurrectionē carnis omnimodo negat, & Manichæi, sicut supra ostēdimus. Sed isti Esaiam quidem prophetam dicentem: Resurgent mortui & suscitabuntur qui sunt in sepulchris: audire noluerunt: nec Danielē sapientissimum protestantem: Quia tunc resurgent qui sunt in terræ puluere: hi quidē in uitam æternam, hi autem in opprobrium & confusionem æternā. Tamen uel in Euangelij, quæ recipere uidentur, discere debuerunt a Domino & saluatore nostro, Sadducæos docente, dictum: Quod autem resurgant mortui, nō legistis quomodo dicit Moysi in rubo, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob? Deus autem nō est mortuorum, sed uiuentium. In quo etiam que sit & quāta resurrectionis gloria, in superioribus memorauit, cū dixit: In resurrectione autem mortuorum neq; nubent, neq; nubentur: sed erunt sicut angeli Dei. Resurrectionis autem uirtus, angelicū hominibus cōstititatum: ut qui de terra resurrexerint, non iterum in terra cum pecudibus, sed in cœlo cum angelis uiuant: quos tamen ad hoc ratio uitæ purioris admisit: illos scilicet qui iam nunc conseruantes animæ suæ carnem in castis pudicitia acribus, obedientia sancti Spiritus subiugauerunt: & omni eorum uitorum labe tenuatam atq; in spiritali gloria sanctificationis uirtute mutatam, angelorum quoque meruerunt inferre confortijs. Sed infideles clamant, & dicunt: Quomodo potest caro quæ putrefacta dissoluitur, aut in puluerem uertitur, maris etiam interduo profundo sorbetur, fluctibusq; dispergitur, recolligi rursus & reintegrari in unū, & corpus ex ea hominis reparari? Ad quos primam iterum responsionem sermonibus Pauli faciamus, dicentis eis: In sippiēs, tu quod seminas non uiuificatur, nisi prius moriatur. Et quod seminas nō corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum tritici, aut alicuius cæterorum seminū. Deus autem dat illi corpus prout uult. Quod autē in seminibus que in terram iacis per annos singulos fieri uides: hoc in tua carne que lege Dei seminatur in terra, futurum esse non credis. Cur quæso tam angustus & inualidus diuinæ potētia restimator es, ut dispersum uniuscuiusq; carnis puluerem, in suam rationem colligi & reparari posse non credas? An non censeas, cum uideas quod etiam mortale ingenitū dimersas in profundā terræ metallorum uenas rimatur: & artificis oculus aurum uidet, in quo imperitus terrā putat. Hæc cur non concedimus ei, qui fecit hominem: quādo tantū is qui ab ipso factus est assequi potest? Et cū auri esse propriam uenam & argenti aliam, æris quoq; lōgē disparem, ferri ac plumbi diuersam intra speciem terræ latere, mortale deprehēdat ingenium: diuina uirtus inuenire posse ac discernere nō putabitur uniuscuiusq; carnis propriam sensum, etiam si uideatur dispersus? Sed ad hæc tentemus animas quæ deficiunt in fide, naturalibus rationibus adiuuare. Si quis diuersa semina in unū permisceat, & hæc indiscreta seminet uel passim spargat in terram: nōne uniuscuiusq; seminis granum quocumq; loci factum fuerit, competentī tempore secundum naturā suā speciē germen producet, ut statum suæ formæ suiq; corporis reparat? Ita ergo uniuscuiusq; carnis substantia, quamuis uariē diuersaq; dispersa sit ratio tamen ipsa quæ inest unicuiq; carni est immortalis: quia immortalis animæ caro ex eo tempore, quo seminatis in terram corporibus primū ueri Dei uoluntati arripit, collectum terræ attractumq; substantiæ suæ sensum reddidit, ac reparat in illam speciem, quam mors aliquando dissoluerat. Et ita sit ut unicuiq; animæ, non confusum aut extraneum corpus, sed suum quod habuerat reparatur: ut consequenter possit pro agonibus præsentis uitæ, cum anima sua caro uel pudica coronari, uel impudica puniri. Et ideo satis cautē Ecclesia nostra fidem symboli docet, quæ in eo quod a cæteris traditur carnis resurrectionem, uno addito pronomine tradidit, huius carnis resurrectionem. I. huius sine dubio, quā habet is qui profitef signaculo crucis fronti imposito: quo sciat uniuscuiusq; fidelium carnem suam, si mundam seruauerit a peccato, futurum esse uas honoris, utile Domino ad omne opus bonum paratum: si uerō contaminatam in peccatis, futurum esse uas iræ ad interitum. Iam uerō de ipsa resurrectionis gloria & de re promissionis magnitudinē si quis plenius scire desiderat, in omnibus penē diuinis uoluminibus inueniet indicari. Ex quibus nos

bus nos communitio nis tantummodo gratia pauca in præsentī loco memorātes, finem inuncti a te opusculi faciemus. Igitur apostolus Paulus quod resurgat mortalis caro talibus asserit argumentis, dicens: Quod si resurrectio mortuorum non est, ergo nec Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, uacua est & fides nostra: Et paulo post: Nunc autem Christus resurrexit a mortuis, initium dormientium: quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur: ita & in Christo omnes uiuificabuntur: unusquisq; autem in suo ordine: initium Christus, deinde hi qui sunt Christi in aduentu eius, deinde finis. Et in sequentibus addit & hæc: Ecce mysterium uobis dico: omnes qui dem resurgemus, non omnes autē immutabimur, siue ut in alijs exemplaribus inuenimus: Omnes quidem dormiemus, omnes autem immutabimur in momēto, in ictu oculi, in nouissima tuba. Cænet enim tuba, & mortui resurgēt incorrupti, & nos immutabimur. Sed & ad Thessalonicenses nihilominus scribens dicit: Nolo autē uos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini sicut & cæteri qui spem non habēt. Nā si credimus quod Iesus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus eos qui dormierūt per Iesum adducet cū illo. Hoc enim uobis dicimus in uerbo Domini, quia nos qui uiuimus, qui reliqui sumus, in aduentu Domini non præueniemus eos qui dormierunt: quia ipse Dominus in iussu, & in uoce archangeli & tuba Dei descēdet de cœlo, & mortui qui in Christo sunt resurgēt primi. Deinde nos qui uiuimus, qui reliqui sumus, simul cū illis rapiemur in nubibus obuiā Christo in aera: & ita semper cū Domino erimus. Verum ne existimes hæc Pauli solius quali nouella prædicatione signari: audi etiam quid Ezechiel propheta olim per Spiritum sanctū prælocutus sit: Ecce, inquit, ego aperiam sepulchra uestra, & educam uos de sepulchris uestris. Iob quoq; mysticis redundans eloquijs, audi quā euidenter resurrectionē mortuorum prædicet. Est, inquit, arbori spes: si enim abscessa fuerit, iterum pullulabit, & uirgultum eius nunq; deficiet. Quod si senuerit in terra radix eius, & in puluere emortuus fuerit truncus eius, ab odore aquæ refloret, & faciet fructum sicut nouella. Vir uerō si mortuus fuerit abijt: & mortalis si ceciderit, ultra non erit. Non tibi uideatur in uerbis his cum quodam pudore arguere homines & dicere: Itāne stultū est hominum genus, ut cum uideant excisē arboris truncū rursus pullulare de terra, & lignum emortuū iterū uitam recipere, ipsi ne lignis in quidem aliquid simile de semetipsis, nec arboribus opinentur? Ut autem scias, quod ueluti interrogantis modo legendum sit quod dixit, Mortalis autē cum ceciderit non resurget, de consequentibus probationem accipe. Subiungit namq; statim: Si enim mortuus fuerit homo, uiuet. Et paulo post dicit: Expectabo usquequō iterū suam. Et iterū idē dicit: Qui resuscitaturus est super terram pellem meā, quæ hæc nūc haurit. Hæc quidem ad probationem dicta sunt professionis nostræ, quæ consistemur in symbolo, huius carnis resurrectionē. Quod enim adiunctum est, huius, uide quā consonum sit omnibus his quæ de diuinis uoluminibus memorauimus. Quid enim aliud indicatur in dictis Iob, quæ superius exposuimus: cū dicit, Quia resuscitabit pellem meā, quæ hæc nunc haurit, id est quæ ista tormenta perpetitur: nōne aperte dicit huius carnis resurrectionem futuram, huius inquam, quæ tribulationum & tentationum cruciamenta nunc sustinet? Sed & Apostolus cū dicit: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionē, & mortale hoc induere immortalitatem: nunquid non corpus suum quodāmodo contingētis & digito palpatis est uox? Hoc ergo quod nunc corruptibile corpus est, resurrectionis gratia incorruptibile erit: & hoc quod nunc mortale est, immortalitatis uirtutibus induetur. Et sicut Christus resurgens a mortuis, ultra iam non moritur, mors ei ultra non dominabit: ita & qui in Christo resurgent nec corruptionem sentient ultra nec mortem: nō natura carnis abiecta, sed cōditione eius & qualitate mutata. Erit ergo corpus quod resurget a mortuis incorruptibile & immortale, nō solum iustorum, sed etiam peccatorū. Iustorum quidem, ut semper possint permanere cum Christo: peccatorum uerō, ut absq; interitione sua debitas luant pœnas. Quod autem iusti semper cum Domino nostro Christo permaneant, iam & in superioribus edocuimus, ubi ostendimus quia Apostolus dicit: Deinde nos qui uiuimus, qui reliqui sumus, simul cum illis rapiemur in nubibus obuiā Christo in aera: & ita semper cum Domino erimus. Nec mireris, si caro sanctorum in tantam gloriam ex resurrectione mutabitur, ut in occursum Dei suspensa nubibus & in aere uecta rapiatur, cum ipse Apostolus, exponens quantum conferat Deus his qui diligūt eum, dicat: Qui trāsmutauit corpus humilitatis nostræ, conforme fieri corpori claritatis suæ. Nihil ergo absurdum est, si sanctorum corpora dicant nubibus in aera sustollī, cum ad formam corporis Christi, quod in dextera sedet, dicantur reformanda. Sed & hoc sanctus Apostolus, uel de se uel de cæteris sui loci uel meriti addidit, & dicit: Quia cōsuscitabit nos cum Christo, simulq; faciet sedere in cœlestibus. Vnde cum hæc & eorum similia quā plurima sancti Dei in re promissionibus habeant in resurrectione iustorum: nō erit iam difficile credere etiam illa quæ propheta prædixerant, quod iusti scilicet fulgebunt sicut sol, & sicut splendor firmamenti in regno Dei. Cui enim difficile uidebitur eos fulgorem solis habituros, ac syderum ac firmamenti huius splendore decorandos: quibus uel uita, uel conuersatio angelorum Dei paratur in cœlis, uel cōformandi dicuntur ad gloriam corporis Christi: Ad quam

gloriam saluatoris ore promissam, suspiciens sanctus Apostolus dixit: Quia seminatur corpus animale, resurget corpus spirituale. Si enim uerū est, sicut certē uerū est, quod iustos quoque & sanctos, angelorum consortijs sociabit diuina dignatio: certum est, quod & corpora eorū in spiritualis corporis gloriam uertet. Nec hoc tibi contra naturā corporis rationē uideatur esse promissum. Si enim credimus secundum ea quae scripta sunt, quod accipiens Deus limum terrae, plasmavit hominem: & haec fuit natura corporis nostri, ut uoluntate Dei terra uerteretur in carnem: cur tibi auribus surdum, aut contrarium uideatur, si iisdem rationibus quibus terra proficisci dicitur in corpus animale, rursus corpus animale in corpus proficisci spirituale credatur? Haec quidem atque his similia multa inuenies in scripturis diuinis de resurrectione iustorum. Dabitur autem etiā peccatoribus, ut supra diximus in corruptionis & immortalitatis ex resurrectione conditio: ut sicut iustus Deus ministrat ad perpetuitatem gloriae, ita peccatoribus ad prolixitatem confusionis ministrat & poenae. Sic enim propheticum diffiniuit eloquium, cuius & paulo antem meminimus, ubi dicit: Et multire-surgent de terrae puluere, hi quidem in uitam aeternam, hi autem in confusionem & opprobrium aeternum. Si ergo intelleximus qua ueneratione Deus omnipotens pater dicatur, quo uel sacramento Dominus noster Iesus Christus unicus eius filius habeatur, & qua perfectio sanctus eius Spiritus nominetur, utque sancta trinitas unum sit per substantiam, sed affectu personarum discreta: quidem partus uirginis, quid uerbi in carne natiuitas, quid sacramentum crucis, quae utilitas diuini ad inferna descensus, quid resurrectionis gloria & animarum de infernis reuocata captiuitas, quidem ascensus eius ad coelum, & uenturi iudicis expectatio: sed & sanctae Ecclesiae aduersus congregationes uanitatis qualis haberi debeat agnitio, qui sacrorum uoluminum numerus quae hae-reticorum uitanda conuenticula, & quod in peccatorum remissione diuinae libertati nequaquam ratio naturalis obstitat, & ut carnis nostrae resurrectionem, non solum diuinae uoces, sed & ipsius Domini & saluatoris nostri exemplum & consequentia naturalis rationis assignet. Si inquam hoc secundum traditionis supra expositae regulam consequenter aduertimus, deprecamur ut nobis & omnibus qui haec audiunt, concedat Dominus fide quam suscepimus custodita, cursu consummato, expectare iusticiae repositam coronam, & inueniri inter eos qui resurgunt in uitam aeternam: liberari uero a confusione & opprobrio aeterno, per Christum Dominum nostrum, per quem est Deo patri omnipotenti cum Spiritu sancto gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Haec epistola non est unius hominis. Qui priorem scripsit partem, amulatus est diuini Hieronymi stylum, ut qui ex huius epistolis ad Heliodorum ac ceteros, sententias quasdam ac uerba sublegerit, homo sicut apparet, nec inruditus, nec infans. Ceterum ab eo loco, cuius initium est: itaque inuitus Placentiam te remitto: haud scio quis nam rabula, somnia quaedam assuit de naturis animalium, non solum indocta, sed nec ad rem quicquam pertinentia, in summa eiusmodi, ex quibus intelligas scriptorē quisquis fuit, non caruisse febris. Videtur errore factum, uel scriptoris uel eorum qui concinnant codicum paginas. Quod ne quis miretur hic accidisse, uidimus in epistolis Pliniana, tot iam seculis pro una lectam, & ab eruditissimis pro una expositam, cum in medio decem intercederent epistolae. Quod quidem ex uno duntaxat exemplari deprehensum fuit, sed adeo uetusto, ut aetate Pliniana scriptum uideri possit. Nam quis hoc alioqui diuinare ualuisse? Diuus Hieronymus in epistola ad Theophilum, cuius initium: Ex eo tempore testatur se uertisse librum paschale Theophili, quem illic uehementer admiratur ac laudat. Verum hunc non esse librum illum per se liquet ex Hieronymiana descriptione.

AD PRAESIDIUM DE CEREOPASCHALI.

Nilla res (uetus inquit Comicus) tam facilis est, quin difficilis fiat, si inuitus facias. Quod si ille rem facilem difficulter fieri inuito animo putauit, quid me facere posse existimas in re maxima, & nullius unquam edifferta eloquentia? Nam quicumque uoluerunt de laudibus cerei dicere, plenisque, ut aiunt, uetis ingenij sui intendere uela, & quasi quaedam pelagi alta penetrantes, uicina absconderelittora: statim in orationis foribus renitet oratorum clamor, florum, pratorumque descriptio: & in modum sonantis aurae molliter uerba cadentia, dum scribunt apes, quod sine coitu generantur & generant: quod solae concubitu liberae, natos ore legunt, arte componunt, & quadam ratione uitali, animas apiculis, non de suo inferunt. Praeterea Vergilij totus Georgicorum liber profertur in medium. Rex aduolans agmen inducit, tantoque strepitu diuersa narrantur munia, ut militaribus castris interesse te credas. Sed cum haec audieris siue legeris, laudabis oratoris eloquentiam. Et ut breuiter signem, puto te Quintilianii contro-uerfiae recordari, in qua pauper caufatur, dolens ob interitum apum, flores ab impotentissimo diuit te uenenatos. Esto haec iocunda sint, & aurem composito pede mulceant, quid ad diaconum, quid ad Ecclesiae sacramenta, quid ad tempus paschae quo agnus occiditur, cum accinctis lumbis carnes cum ossibus deuorant: cum tacente episcopo, & presbyteris in plebeium quodammodo cultum redactis, leuita loquit, docetque quod penes non didicit: & festiuissimo praedicans tempore, toto dehinc anno

Anno iustitiam uocis eius indicitur: Vides ne quae grandia sint? Intelligis te difficilia postulare. In eodem quippe momento & praedicanda conscribere, & cur ita praedicata sint docere, omnium difficilissimum est. Nam illud penes me praeterijt, quod diuinis magis quam humanis uocibus disserendum est. Lege Pentateuchum, instrumētum percurrere uetus: nusquam in Dei sacrificijs mella, nusquam cere uisum, sed lucernarum lumina, & oleo fectos uidebis igniculos. Quid causer de ueteri testamento? Non uos percurrere libros. Hi, ut opinor, sunt Euangelia quatuor, Apostolorum actus & epistolae, Ioannis Apocalypsis. Nihil praeter ista, nunquid alicubi cereus? Nonne in fide Euangelij detonatis inter se ptem candelabra & lucernas aureas, sponsus reuelatur incedens? Ad haec respondebis: Et ego a te fieri idcirco postulauit, quia sciuisti esse difficile quod petebam. Leuiter omnis soluit quaestio, & pari refertur sententia. Et ego me idcirco facere debere non putabo, quia rem difficillimam postulasti: attamen ne te causando differam, si coram pariter fuerimus audies uniuersa quae sentiam: ut si quid forte nescimus, in tua aure moriatur. Nam qui scribit, multos sumit iudices: alius in alterius liuet ac grassatur ingeniu. Ille si unus sermo defuerit, quasi clauda orationem diffugit. Alius si paululum se loquentis cothurnus extulerit, non presbyterum latrabit esse, sed rhetorem. Itaque si uis te mihi hoc obligari munere, Placentinas delicias desere, sequare Abrahae habitum, relinque natale solium, spretis que urbibus ad deserta secede, ut possis orare cum Christo. Erit quidem durus & mucidus & hordeaceus forte panis: sed delicatum militem rex non amat. Hierusalē quae simlam & mel & oleum manducauit, fornicationis arguitur: non quod mali sint cibi, quos paterna indulget clementia: sed quod molli praetor ad primam statim aciem concidat, & post umbram solem ferre non queat: post sudarium galeam oneri potius reputes, quam tutamini. Quod si exire cupienti mater obstitit in limine, loquere ei uerbis Domini tui: Mater mea & fratres mei hi sunt, qui faciunt uoluntatem patris mei, qui in caelis est. Si uernaculae cum quibus nutritus es flere, & paterni ruris memoria, ipsius quoque domus anguli, & secreta reuere te coeperint, in quibus infans uolutatus es, iulisti puer, adolescentulus lasciuisti: recordare omnes qui nunc accola eremi sunt coelestes illos choros, per eosdem erupisse tramites, iisdem instituisse uestigijs. Et ut longam orationem compendio breuiem (epistola quippe librū redolere non debet) aut parua aut magna sunt, quae tibi deferenda suademus. Si parua, non difficile putes parua contemner. Si magna, maiora magnis praemia preparantur. Sed dicis: Volo prius paternum rus uenire, & exiguis sumptibus congregatis, siue uaticum uia sternere, siue in pauperum me alimoniam praeparare. Et hic Euangelicam audi sententiam: Si uis perfectus esse, uade, uende omnia quae habes, & da pauperibus, & ueni & sequere me. Plures iam anni sunt quod coepisti seruire Deo. Mens Christi sequens non diu seculi sustinet onus, nec se patitur istiusmodi uinculis alligari. Quin potius timendum, ne dum occasio distribuendi patrimonij praetendit, dum non uis rem maioris precij minoris uendere, sit impedimentum in proposito tuo. Decem aliquid emptum est nummulis, uel unum libenter accipiam, dum me ad praetium festinantem nulla praepediant mora. Mattheus sedens ad teloneum audit: Sequere me. Nunquid prius ratio cinia supputauit, & reuersus domum suorū passus est lachrymas, praediorumque auctione sollicitus nequaquam potuit Domini sequi uestigia, nisi mudi se prius onere liberaret? Ille discipulus qui renuciare parentibus ante cupiebat, uoce saluatoris arguit. Et ceterum multum est inter eum, cuius breuis ad domum reuersus statim uenturi reprehenditur, & te qui tanto tempore, aut non uendis tua, quod cito potes facere: aut non contemniss, sed uides multa, tibi impedito esse ne facias. Cum haec legeris, ad asylum Romuli fugies: & comediae concidens aram, uerba Domini saeuientis eludes. Diaconus, inquit, Ecclesiam tuto deserere non possum: ue-teor ne incurram sacrilegium, si altaria derelinquam. Euge meus, plus de te exactus sum, si ad uitam monachicae clerici aliquid dignitatis accedit: si in Apostolico stans ordine, quotidie Christi corpus pia plebi famulatioe distribuiss. Sed considera obsecro, satis esse difficile locum Stephani implere uel Pauli, in angelico stare ministerio, & populos subiacentes candenti desuper ueste despiceret. Preciosum est magistratum sed cito frangitur, fractumque non potest instaurari. Nauis quauis sit rudis, & solidis confixa clauis, tumentes fluctus tabulata non sentiant: cito tamen si periculose nauigat, perforatur: & licet plenius uentis lucrosius ad optata perueniat, tamen magis secura sunt quae tranquilla: & ut apertius loquar, plus te quidem dicis habere mercedis, si in medio turbae consistens monachorum uitam uictites. Haec sunt uera quae dicis, sed non tam facile explentur opere quam dicto. Ut enim caetera praetermittam, quae nos ab austeriori uita retrahunt, illud inferam, ad cuius comparationem etiam quae dissimulati erim imo timuerim dicere, intelliges. Alius barbam caedit aequaliter, & hilaritatem frontis nitenti desuper coma protegit. Tu si paululum, ut nos solemus facere rusticani, capillum usque ad cutem persequeris, risum praebabis omnibus. Quod si pulla fuerit tunica, etiam praetereuntium digitis denotaberis. Caue inquit ut non stricte sint caligae, ne crura non candeant. Nisi formosus fueris, sanctus esse non poteris. Aliquis inuitat de optimatibus ad prandium, omnes uotius pergunt ferijs: certe aut eundem tibi est, aut negandum. Si ieris, aut eisdem uesceris cibus, aut alijs. Si alijs, conuiuarum offendetur oculi. Si iisdem, perit abstinentia. Quod si ire nolueris, tunc miser in prandio comederis. Ad singulas quascumque phialas & delibuta mellis uina potaberis. Alius in tuum uultu cauillabitur, ille incessum ridebit, hic habitum.

Et imita-

Et imitatores forsitan Iudæorum: Nonne hic est, inquit, filius fabri? Nonne fratres eius & sorores apud nos sunt? Ego illum memini ante tot ferme annos illud fecisse turpe, dixisse turpius. Alius suam rem clamabit & moechum, seque sceleris fingerit fuisse participem. Omnia pariter prandia consonabunt, & in te temulentum conuiuium dissoluetur. Quod si uilibus abstineris carnibus, & non crebro balneas frequentaueris, tunc uere per omnes columnas Manichæi tibi titulus ascribetur. Si uolueris edulium refutaueris, & tenellas columbas, crassosque turtures expetenti gutturi durior Dominus de negaueris, sacrilegij crimen affingetur. Statimque aient: Hi sunt qui creatorem mundi contemnunt, in usus nostros facta sunt omnia. Audiui, teste Domino, non mentior, quendam in suam gulam disertum, cum me rumore cognouisset esculentioribus cibis abstinere, dixisse: Nunquid porcellus ideo factus est, ut rogatus in senatu sententiam diceret? Quo uidelicet me stulticiæ condempnaret, qui putarem ea quæ sunt in hominum usus creata, non sumere. Hæc & istiusmodi, cum uitam in urbibus lacerent bonam, quid facies frater in medio? aut uitij, aut anathemati colla submittes: id est, aut scetaberis quæ sunt aduersa continentia: aut si facere nolueris, ipse damnaberis. Prætermitto crebras salutationes, obsequia matronarum, uariasque illecebras, quibus etiam rigidissimi emolliuntur animi, & Sireneo cantu ad naufragia pertrahuntur. Quod ad speciosas quasque formas oculus sæpe inuitus abstrahitur, quod aures obscena dicta feriunt: nunc illud affirmo, quod etiam si ista non essent, ad comparationem tam ingentis boni, minora deserere debueras. Adde quod diaconus es, sed abscessu tuo Ecclesiæ damna non sentiet. Helias uixit in eremo. Helisæum prophetarum secutus est chorus. Præcursor Domini Ioannes nutritus in solitudine, ad hoc tantum descendit ad Iordanis ripas ut populos argueat confluentes, & Phariseos intelligens clericos Iudæorum, generationes uiperæ denotaret. Nuper per Ægypti deserta uidisti: intuitus es angelicam familiam. Quanti tibi flores sunt? quæ spiritualibus gemis prata uernantia? Vidisti ferta, quibus Dominus coronatur. Ille tibi in pectore ignis exarsit. Illa quotidie cogita, tracta, desidera, & quasi quodam carcere detentus exclama: Heu me, quia peregrinatio mea prolongata est. Et in paradysum mente conscendens, toties in terra non eris, quoties terram despexeris. Eadem nobis certe cum his qui habitant per deserta conditio est. Iidem oculi, totidem manus. Iisdem infirmitatibus, uel uirtutibus subiacemus. Si te aqua potus uexat: quanti nobis liores, non dicam uina nesciunt & carni ignoant cibos, sed infuso tantum legumine sustentantur. Si balnearum te lauacra sollicitat: quanti principes ciuitatum, siue ob culpam propriam, siue ob inuidiam, ad insulas deportati, sine premio futuraque mercede absque balneis perseuerant? Nemo id necessitate pati non potest, quod pro Deo uoluntate pati detrectat. Habebis cellulam quæ te solum capiat. Immo non eris solus, angelica tecum turba uersabitur. Tot socij, quot sancti. Leges Euangelij, confabulabis tecum Iesus. Replacabis apostolos uel prophetas. Nunquid poteris talem alium tuis sermonibus habere confortem? Terra sumus & cinis: & per omnia momenta de nostra salute suspensi, continuo in puluerem dissoluendi. Quid retractamus de necessitate facere uirtutem? Certe quandoque moriendum est, & stercoribus plena uitalia, quæ nos quotidie nostræ comonent utilitatis, in similem putredinem omne secum tractura sunt corpus. Quam cito mundi relinquamus angustias, & si forte ob continentiam (quod tamen raro accidit) dolere stomachum, æstare febribus cœperimus, perpetuam uitæ sanam morbum putemus, plenamque uictoriam. Quia scriptura docete cognoscimus, nullum ante uitæ huius finem plenè beatum esse dicendum. Quanti in medijs opibus, & inter insulas consulatum, repente in morte subtrahuntur? Nuper imperator Valentinianus, cum aduersus Sarmatas Quadosque propter Illyrij uastationem in consistorio saeuus infremeret, & totius gentis excidium rigidus minaretur, sanguine erumpente discrepuit. Quid loquar de fratre eius, quæ contra regale fastigium Thraciæ ignis absorbitur? Necdum annus cōpletus est, quo principem Gratianum prode exercitu suo ante foeda captiuitas, dehinc miserabilior oppressit interitus. Et, ut ista taceam, etiam qui cōmuni sine perierunt, post mortem pari cum omnibus conditione sociantur. Quotusquisque eorum in die iudicij minimo de monachis comparabitur? Sectemur saltem mulierculas, sexus nos doceat infirmior. Quare diuitijs pariter & nobilitate pollentes (nolo enim uocabula dicere ne adulari uidear) relictis facultatibus, pignoribusque contempitis, id factu facile iudicauerunt, quod tu proprio putasti timore difficile. Id de cerei carmine disce. Illud tibi de uarijs floribus lumē exorna. Esto & ipse apis, Debbore uictoriam imitare. Barach tecum Sifaram persequatur, & liberato Israel iudicium carmine ingemines, ut Christi mella componas. Si sic lampadem præparas, sponso ueniēte non dormies, cubiculum regis intra bis. Plura cum dicere uellem, & te mecum tali exportatione retinere, subito nunciatum est, a sellos esse conductos, qui me Romam usque pertraherent. Itaque inuitus Placentiam te remitto, sub ea conditione quam nobis, ut quoties hæc legeris, tibi scias esse quod pollicitus es ueniendum. Pellicani cum suis a serpente filios occisos, mortuos inueniunt: lugent, & se & sua latera percutiunt, & sanguine excusso ad corpora mortuorum, sic reuiuiscunt. Aquila quando senuerit, grauantur ipsius pennæ & oculi, queritque fontem, & erigit pennas, & colligit in se calorem, & sic oculi eius sanantur: & in fontem se ter mergit, & ita ad iuuetutem redit. Phœnix auis est in India, & per quingentos annos de Libano implet se aromatibus, & sic nidificat sacerdoti Heliopolitano mente Famenoth, aut Farnuth. Implet

Implet aram sacerdos sarmentis, & ibi confert Phœnix aromata, & electrum aræ imponit. Et primo solis ortu, Phœnix quidem mouet pennas, solis uero calore accenditur electrum, & sic exuruntur aromata, & ipsa Phœnix incenditur. Crastino die de cinere gignitur uermis: secundo pennas effert: tertio ad antiquam redit naturam, & sic ad sua loca reuertitur. Anguis quando senuerit, perdit aspectum: & si uoluerit redire ad iuuetutem, ieiunat quadraginta diebus, ut laxetur pellis eius: & sic angustum foramen inquit, ut dum nititur exire inde, pellē senectutis dimittat. Coluber ad bibendum ueniens, in aqua uenenum deponit, ne eum uenenum aqua concretum occidat. Nudum hominem timet, uestitum persequitur, caput tamen suum celat quando percutitur, ubi scit esse mortem suam. Serpens quidem si semel calamo percutiatur, moritur: sin uero iterum percutiatur, confirmatur. Brutali tempore infirmior efficitur, & a foricibus deuincitur. Igitur ante hyemem circa se colligit segetes, ut illis escam præbeat. Vipera per os coitum facit, masculi mortem contemnunt, sed femina in ipso coitu, siue magna dulcedine exagitata, siue futuri periculi, dum absorbet semen, caput masculi abscindit, & sic eum occidit. Sed cum conceperit, uiscera illius ab ipsis quos concepit, comeduntur, & sic matrem occidunt. Formicæ quæ nil portant, non rapiunt onera earum quæ portant: sed cum deposuerint triticum, diuidunt grana, timentes ne si fuerit pluuia, florescant. Uulpes si diu esurit, uolunt se in puluere, & fingit se mortuam. Ergo uolatilia ueniunt, & dum uolunt illam comedere, comeduntur. Vulpecula cum leporibus ludit, & sic illos occidit. Panthera pardos similis est, & est uarij coloris, & mitis. Si saturata fuerit, tribus diebus dormit. Post tertium diem lauat se & clamat, & sic odorem suauem emittit, & conuocat omnes feras, quæ odore ducuntur. Et est omnibus feris amicus, præter draconem & aspidem. Testudo marina, quæ est grandis ut insula, dum emergit se de alto, ostendit se in ipso mari tanquam petram, nec se mouet inde, quoad usque homines naues ligent. Et cum hæc senserit, trahit se in altum. Sed cum esurierit, aperit os, & bonum odorem reddit: ad quem ceteri pisces colliguntur. Perdix aliena oua calefacit, perdit suis. Sed cum creuerint pulli ex nido euolant, & ad parentes suos redeunt, mentitum parentem omittentes. Perdices sibi insidiantur, & si afferant illos ad syluam qui eos habent, uocem emittunt absconditi, & sic ceteri ueniunt, & retibus capiuntur. Plus pedibus quam pennis fugiunt aucupantes: & si ad hoc fuerit ut capiantur, similem sibi colore lapidem quærunt, & ibi se supinos ponunt. Vultur cum cœperit oua edere, primum de terra Indiæ Instintium sumit, & est tanquam nux, & intus habet aliquid quod mouetur, & sonum reddit. Hoc sibi apponit: & multos quidem facit foetus, unus uero remanet. Nam cum non habuerint escam, obseruant se dormientes, & comedunt se usque dum unus remaneat. Myrmicoleon ab anteo leo, retrò formica, de duabus feris nascitur. Esca uero ipsius in primis est lac matris, id est, formicæ. Nutritur enim mater legumine tanquam formica.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

UT librum hunc fateor lectum non indignum, ita stylus, ut nihil sit aliud, euidentissime declarat non esse scriptum ab Hieronymo. Inscriptio uariabat in exemplaribus, in alijs erat titulus ad Terentiam, in alijs ad Therasiam. Deinde in ipso uolumine nulla fit ullius rei mentio, quæ pertineat uel ad eum qui scripsit, uel ad eos quibus scripsit: cum huiusmodi soleat admiscere diuus Hieronymus, præsertim in principio & in fine. Postremo cum sit iustum uolumen, & de celebri argumento, tamen nusquam citatur ab Hieronymo, qui tamen illi mos est in ceteris. Si extaret index operum Tertulliani, forsatis inter illius lucubrationes reperiretur. Nam phrasia ab illius sermone non abhorret: quanquam extat epistola Paulini titulo & Therasiæ.

DE VERA CIRCUNCISIONE.

Vperiore epistola quam ex me consultatio uestra deprompsit, & quam ad tuum & sororis tuæ nomen misi, rationem circuncisionis rapide transcurri, quoniam procinctus itineris mei, in quo confecta est, non solum ei limam nitoris, uerum etiam perfectionem operis inuidit, licet me & illa terreant quæ limantur. Quod si non placent polita, formidat animus cogitare quid iudicij mereatur infamia: quanquam ego illam non ad iudicium subleuia, sed ad fauentium mihi coronam transmisi. Denique mea sententia non prodisset, nisi fuisset per uos de secreto uerecundia, uelut manu quadam charitatis educta. Sed quoniam iam illam meliorem facere non possum, placuit mihi, ut semel emissum repetes apud te uerbum retractarem, cuius conuersatio circuncisionis est interpretatio, & uita totius legis enarratio. Ex eo siquidem lex uidetur obscura, quoniam rarus in quo cōspicitur existit: Dei enim uerbum uita est: & nos aliter uiuendo quam uita est, uerbum Dei facimus obscurum. Quod si ea uita quæ solū uita est uiueremus, enarratione legis eius opus non erat, quam facilius erat uidere quam loqui: quando quidem non in sermone est regnum Dei, sed in uirtute. Nobis ergo ex abundantia licet apud te dissertare, quod didicimus in te: tibi prode, quod nobis uita tua præstitit ne esset obscurum. Sed quid nouum loquimur, si aut tu quod locuturi sumus hoc uiuis: aut si apud te, quod in te didicimus, hoc loquimur: cum & memor eorum quæ meministi, monita non quærat, & doctus non ea quæ iam calleat inquirat?

inquirat: Tu quidem filia dilectissima circuncisione uiuis: mihi tamen propositum est illud tecum loqui: quare non in digito, non in aure, aliaue corporis parte fiat circuncisio Iudæorum: quæ utiq; sine ratione esse diceretur, si à Deo inuenta non esset. Nihil enim sine ratione fit per Deum: nihil calibus, ut gentes loquuntur fortuitis: nihil deniq; fortunæ in illo temeritati licet. Ipsi enim cæci sunt qui illam putant habere aliquid potestatis. Deus autem qui ipse ratio est, ut nihil non plena ratione formauit, ita nihil ab homine fieri sine ratione mandauit. Nam si elementa quæ cernimus tanta ratione digessit, ut terra hæc esset super quam reliqua mouerentur immobilis, ut aquarum uenæ altioribus montibus conderentur, à quibus orta flumina dum per multa spatia decurrunt late, potandisum per omnem tractum cursus sui animantibus exhiberent: ut ipsum mare aquis influentibus non excresecat, sed ut uelut uenter quidam laticum aquas sitire uideatur: ne uel fontibus in æternum manantibus, uel fluminibus sine fine currētib; uel pluuijs assidue ruentibus, perpetuo terra diluuiotegeretur: ut cœlum præter plenitudinem illam lucis in sole, nocturnis etiam sideribus radiaret, ne quod tempus egenum luminis haberemus. Si ergo hæc transitoria, ut ipse ait cœlum & terra transibunt, sic sapientia descripsit, ut aliter ea non potuisse esse credamus: quid homines ipsos pro quibus hæc nunc ita excogitauit, ordinauit, instituit, sine ratione fortè uiuere permisit: quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa? Ex quibus etiam est Christus secundum carnem, qui est benedictus in secula. Absit ergo, ut à quibus etiam filium secundum hominem uoluit oriri, eis non plena ratione conderet testamentum. Sed quoniam euidenter constat omnia ordinata per Deum plena esse rationis, ut assertore non egeant: uideamus unde digressi sumus: quæ causa est, ut eam partem corporis, quæ secretior & occultior est, aut eam quæ à Graecis *φύσις*, à nobis dicitur natura, ad circuncidendum Dominus elegerit: qui utiq; ob signum quo uolebat famulos suos in Abrahamæ semine censeri, id potuisset eligere, quod in propatulo positum ab omnibus cerneretur, & alio nomine uocaretur: ubi nec in signo obscuritas, nec confusio esset in nomine. Sed utraq; hæc imago rationem habuit geminæ ueritatis: quam dum loquar impende patientiam, ut quæ circuncisionē illam in uita tua non esse credebas, nunc uitam tuam in illa circuncisione cōspicias. Ac primū de secretiori parte corporis quid figurabat aduerte. Illud sine dubio quod postmodū Dominus monstrauit, ne iusticiā nostram coram hominibus faceremus, sed in occulto corā eo solo, cui soli nihil occultū est: & quem solum remuneratorē bonorum nouimus esse factorum. Nam hic nostra circuncisio non uidetur: quoniam stulticia uelamine uelut ueste tegitur mundiali. Nec sanè à nobis magnopere desiderandum est, contemplationi omnium circuncisio aperte subiacet, ne merces operis penes eos sit, quos uolumus hanc uidere, dicēte Domino: Amen dico uobis, receperūt mercedem suam: sed ita modeste, ita uerecundè habenda est, & uelāda iuxta eam imaginem, quam abundantiori honore uestimus, ut uidentes eam non uideant, sed quærentes rimantesq; intus nos iuxta Apostolum, quos seductores putant, ueraces esse fateantur: quos nihil habere credebant, omnia possidere cognoscant: quos mori iudicabant, uiuere in æternum testentur. Hæc est gloria circuncisionis occulta: hæc partis uerecundæ illis ad uidendū, nobis in nostro corpore non uerendæ: hoc testimonium gloriosum cum conuersi amare cupiunt, quos odisse gaudebant. Vnde non in carne palam, sed in occulto cordis Iudæi esse debemus, non litera, sed spiritu. Nam litera oculis subiacet nostris: spiritus nobis carnalem refugit aspectum: ut laus iuxta Apostolum ex Deo, non ex hominibus acquirat: uereamur autē audire à Domino: Populus hic labijs me honorat, cor autē eorum longè est à me: iuxta illū qui quod pertinebat ad labia, magistrū bonū de bono quæsiturus appellat: cui uetus lex, id est carnalis circuncisio, uelut in superficie posita recitatur: quam se complectere testatus, ubi quod ad circuncisionem cordis pertinebat audiuit: Vende omnia quæ habes & sequere me: tristis abscessit, miser prorsus, qui sequi noluit quem bonū ignorare non potuit. Interius ergo illud est signaculum præfiguratum, quod in inuisibili mente nostra, ab illo inuisibili nostro Deo uidetur, ut non eum à quo inuocetur audiret, sed eum à quo crederetur attendere. Oculi enim Domini super iustos, si ad iusticiam corde credatur. Verum autem nos credere toto corde mentimur, si ab hominibus accipimus honorē. Accipimus enim ab hominibus honorē, si eleemosynas nostras tuba populo prædicatura præcedat, quas nec per officium ministrandi dexteram cum sinistra communicare concessum est. Accipimus ab hominibus honorem, si ieiunia nostra & abstinentiam ciborum, populi oculis fractior mentitæ infirmitatis commendet incessus, & fauorē uulgi tristi uultu aduocatus pallor acquirat: si uerò ad formam lætitiæ uultus erectus laucris etiam serenatur, si caput ad imaginem festiuitatis inungitur, ut soli Deo ieiunia nostra comendantes possimus dicere, Voluntarie sacrificamus tibi Domine. Vides filia nempe quod uiuis, & cōuersionem tuam secretæ illius circuncisionis agnoscis: foris egena, intus larga: foris sine lege, intus sub lege: populi oculis publicum uitando conuiuium uocatorum, sensu autē Euangelistæ lociando meritū. Sed ad ueram ipsam uitam aliquando ueniamus, id est, ad Dominum nostrum lesum Christum: uideamus an tale aliquid docuit & fecit, quoniam quod factum est in illo uita erat: si & ipse circuncisionem uelut in occulta parte corporis operatus, uoluit ab hominibus & ea quæ faciebat,

A faciebat, & ipse quis esset agnosci. Ac primum post cœlestem illam doctrinā de monte descendēs, populorū se admirantium stipatus agminibus, leprosi hominis fordes emaculans, pro salutis tantę beneficio, non laudem, non celebratē cōmuni hominū more desiderat: sed sibi soli quid esset confcius, maiore non indiget testimonio. Lubet illum nemini narrare suam uirtutē: secretū quoq; diuinæ maiestatis quod mysterium incarnationis occultuit, ab eo qui sanatus fuerat uult sileri: ne gloriam quasi homo quærere uideretur, quam alio more & mystica ratione suscepit. Nam ut se ostendat sacerdoti & munus Deo offerat imperauit: & hoc munus, quod præcepit Moyses in testimonium illis: ut dū tacet quod quasi filius hominis imperauit, legis potius mandata, quam Moyse Deus dedit efficiat: ut & dum hominē quē in carne uiderat laudare prohibetur, Deum tamen in muneris oblatione magnificet. Sic gloria filij hominis quæ per ianuam prohibetur, per deuterū uidetur intrare, dum non quasi homo prædicandus est, cui ut Deo sunt curationum uota soluenda: nec in platarum angulis carnaliter celebrandus, qui spiritualiter sit adorandus in templo: ut si secundum hominem nil requirit, secundum Deum diuinæ uirtutis gloriā promereatur. Addit huic similia, ut ueritas locupletiori testimonio fulciretur. Quærit à discipulis quis habeat in populo egregius. Illi nominant prophetas. Quid ipsi sentiant sollicitus excutit. Cui beatus Petrus: Tu es, inquit, Christus filius Dei uiui. exclamat Dominus beatum, cui non caro istud reuelasset & sanguis, sed pater eius qui esset in cœlis. Tunc & Petrus uocatur à petra, postquā angularem illam petram primus agnouit. Lubet tamen post multas donatas Petro benedictiones potentiasq; uirtutis, ne quis discipulorum diceret, quod ipse esset Christus. Mira ratio, non uult prædicari quod gaudet intelligi: agnosci amat & odit ostendi, sic mysteriū obteatæ circuncisionis exercens. Nam mauult se inuentū esse quæ proditum, ut uirtus sua illum non fauor manifestaret alienus: quanquam in hoc præcepto & aliud intelligentiæ genus occurrat. Vetat Dominus hoc unde Petrum laudauerat prædicare: offendendus utiq; si contra uoluntatem eius quod Petrus senserat fateretur, quoniam si facultatem loquendi tribuere uoluisset, excusatio proditori prædestinata uidebatur: poteratq; dicere, Permisisti nobis discipulis tuis, ut te omnibus panderemus: nec imputandum mihi est, si alio ad te aliquis animo uenit, quam ego te tuus laudator ostendi. Sed quoniam quicquid prohibetur illicitum est, à nullo se uoluit dignè celebrari dum à Iuda proderet indignè. Lubet ergo discipulis ne cui dicant, quod ipse est Christus. Tendit sententiā interdictionis in Iudam & præuisum iugulat proditorem, ipso uerbo præcepti maiestatem signans quæ erat designanda præcepto. Refert Euangelista his uerbis: Tunc imperauit discipulis suis, ut nemini dicerēt quod ipse esset Christus. Et Iudas proditor his qui cū ipso uenerant ait: Ipse est, tenete eum. In uerbum prohibitionis declinatio obsecundationis incurrit, & ne obtentu ad excusationē esse posset obliuio, infelix memoria in sacrilegium uolenda suggestit, dum ipse proditur de sermone quo cauet, sic utriq; ratio non equanda subsistit. Nam & Dominus ostendit sic se prodendum esse dum prodit. Sed ignosce, quod in alium tramitē expositionis sensus Dei uerbo copiosior excessit: licet te amplius contristent suppressa quæ prodita: & magis de his rebus silere tibi, quæ dici copiosius irascaris, quæ Domini iudicia pro auro & preciosis lapidibus concupiscis, in quibus mel tibi fauorq; compensas, & desideriorum non cares etiā plenitudine & si faueris. Ac proinde factum adhuc exemplum ab ipso Domino repetamus, ut iuxta legem in ore duorum uel trium testium omne uerbum consistat: & quem prodi se diximus noluisse, etiam se uideri uoluisse doceamus: ut non ab alijs se modò honorari pateretur, uerum etiam ipse sibi in quantum fieri poterat debitam detraheret dignitatē. Lazari amici sui mortem non audit & nunciat: faciebat hoc de deitate, quid mirū? ut cum localiter perspiceretur in homine, ex diuinitate nusquam abesse crederetur. Festinat in Bethaniā, submissantibus, penè discipulis, pietas factura miraculū: defuncti sorores occurrerunt terro habitu, ore lachrymoso, crine conscisso, quas bono animo iubet esse si credant. Lazarum uiuere, si illæ non sunt dubitaturæ, confirmat: uidet etiam multitudinem Marthæ & Mariæ, quæ ad solatium comes conuenerat. Infremuit, inquit Euangelista, spiritu, & turbatus est, & ait: Vbi eum posuistis? Quid est hoc? quæ confusionis causa? quæ formidinis? Quid aut erubescit aut metuit, cum & uirtus sit peractura miraculū, & deitas non sit subiecta terrori? Quæ sepulchri tam inconsulta requisitio? ut omnino credas de turbato confusoq; profectam. Ille Deus noster qui discipulis cōstanter dixerat de absente, Lazarus mortuus est: qui sororibus eius cōsidenter promiserat de mortuo, Resurrecturus est, sub noua nefcio qua confusione sepulchrū quærit, quasi hoc solum qui omnia & nosset & præstare poterat ignoraret. Non planè hoc est: nam alius intellectus occultatur. In dictis promissisq; superioribus satis se diuinitas publicarat. Aderat turba Iudæorum, tantis semper non amica miraculis. In planum Deus, si non aliquid secundum hominē uideretur ignorare, procefferat. Turbatus est, inquit: id est, foetulentia carnis diuinitati non prodendæ miscetur: & ad ignorantiam humanā deitas uelanda reuocatur. Sic turbatur & fons, cum excitatus casu aliquo limus, puritatem liquidid densat elementi, & duarum rerum una confusio discrimine proprietatum dum separatur excluditur. Ait namq; Vbi eum posuistis? Et hic turbatus Iudæis deitate calat in homine, & splendori diuinitatis in tantæ operationis coruscatione ignorantia mortalitatis obducit:

ut cū possit in suscitando Lazaro Deus adorari, homo in sepulchri eius ignorantia uiscat. Sic dum à cæcis uidetur, à uidentibus non uidetur: sic dum de lapidibus suscitatur filios Abraham, filios perditionis in lapidē offensionis impingit: & illud mysteriō occultæ operatiōis exequitur, ut eum infirmi ac debiles ad poscendā opem salutis nullo monstrante cognoscant, & persecutores uel inimici quem tenere debeant, nisi prodatur ignorent. Hic est ille liber intus & foris scriptus, hic secretus & publicus, hic apertus & opertus, hic paginis superioribus uidendus, interioribus non uidendus, quia incomprehensibilis. Intus siquidem scriptus est, cum propheta dicat: Generationem eius quis enarrabit? Foris scriptus est, cum Euāgelista ait: Liber generationis Iesu Christi, filij David, filij Abraham. Intus scribitur, cum Deus dicit: Eructauit cor meum uerbum bonum. Foris scribitur, cum Esaias uaticinatur: Ecce uirgo concipiet & pariet filium, & uocabis nomen eius Emanuel: intus scribitur, cum per Ioannē dicitur: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deū, & Deus erat uerbum. Foris scribitur per Matthæum: Christi autem generatio sic erat: Cum esset desponsata mater eius Maria Ioseph: intus scribitur: Inuenta est in utero habens de Spiritu sancto. Quid utiq; habens? uerbum Domini, uerbum carnem factum sub lege. Foris scribitur, cum Apostoli interrogati, quis esse Dominus diceretur, alij dicerēt Heliam, alij Hieremiam, alij autem unum ex prophetis responderent: intus scribitur, cum Petrus exclamat: Tu es Christus filius Dei uiui. Vnde & ipse Dominus: Non reuelauit tibi Petre, inquit, istud caro & sanguis, sed pater meus qui in cælis est. Cuius caro & sanguis? Nunquid nam Petri ipsius caro & sanguis obstabant quin filius Dei diceretur? Non in quā, sed ipsius Domini caro & sanguis, in quibus dum homo cernitur quod erat Dei filius, non credebatur esse quod erat. Impossibile enim hominibus uidebat Deum credere cum hominem uiderent, & tantam illam maiestatem, in qua inhabitat omnis plenitudo diuinitatis, quam ipse nō capit mundus, in corpufculo despectæ etiā imaginis inclusam. Ait ergo: Nō hæc caro mea tibi & sanguis, me esse Dei filium, prodiderūt. Nam ista nō patiuntur me hoc credi. Deniq; propheta dixerat: Et homo est, quis cognoscet eum? Euidenter ergo illi secundum hominem uel oculum iudicantes, me aut Heliam prophetam, aut aliquem unum ex prophetis loquuntur, quoniam hominem me esse habitu carnis agnoscunt, sed tibi reuelauit pater meus qui in cælis est. Quando reuelauit? Quo tēpore Deus cum Petro locutus est. Reuelauit, inquit, pater meus qui in cælis est: hoc est dicere, Operibus credidisti quæ loquūt filij Dei. Sed ut loquebamur, foris scriptus est liber iste, cum Dominus eferret: intus scribitur, cum quinq; panibus multa hominū milia saturauit. Foris scribitur, cum amici morte lachrymatur: intus scribitur, cum ipsum quem flebat exuscitat. Foris scribitur, cum affigitur cruci: intus scribitur, cum paradysum latroni promittit in cruce. Foris scribitur, cum spiritum moriens secundum rationem humanæ carnis emittit: intus scribitur, cū in passione soluitur, dies absconditur, terra cōcutitur. Foris scribitur, cum sepelitur: intus scribitur, cum tertia die sepulchri liminibus remotis erumpit in lucem. Foris scribitur, cum Apostolis clauorū & lanceæ uulneribus ostensis, escā etiā postulat: intus scribitur, cum inter eosdem Apostolos clauis ostijs, qui intrare uisus nō est apparet. Sed miro modo cum interior scriptura libri magis obscura sit, amplius hominum mentes turbat exterior: & uidentes illa quæ per hominem uideri non possunt, ista quæ possunt per hominem uideri noua ratione nō cernunt. Nam Manichæi quod uideri nō potest credentes, id quod potest uideri nō credunt: cum beatus Ioannes inuisibile & uisibilem Deum & hominem, breui quasi charactere signauerit. sic enim ait: Quod fuit ab initio fratres, quod audiuimus: Ecce libri illius interiorē partem, quod sequitur: Et uidimus oculis nostris, & manus nostræ palpauerunt de uerbo uitæ. Ecce libri pars exterior, quæ oculis ac manibus subiecta hominum, & uideri & tractari potest. Hanc partem libri Manichæus ignorat, uidens opera quæ fiunt & uidens facientem. Potest quidē dicere iste, Tu es Christus filius Dei uiui: sed nō potest dicere, Dominus est sabbati filius hominis: & mira peruersitate quod uident negantes, quod nō uident consentunt: inuisibilem in uirtutibus recognoscunt, uisibilem in homine, quod facillimum esse debuit, non agnoscunt. O cæcitas, o ignorantia ueritatis, & omni ratione damnāda præsumptio: isti sunt qui Deo ipsi se præferunt, sic credendo in carne constituti, spiritualiter se uiuere profitentur, quod Deū non credunt potuisse. Minor em̄ sine dubio ab istis Deus est, si quod isti possunt, ille non potuit. Nam si isti possunt in carne constituti alienam capere naturam: cur ille in carne positus suam seruare non possit: uidelicet ut semper Deus sit, ne corruptelæ admixtus incipiat esse corruptus? Mira disputatio, Deum destruit cum honorat: Minoris autem uirtus est obtinere in terrena substantia deitatem, quæ Deū spiritualiter in deitate durare. Quid ergo mirabor in Deo, nisi quod cū homo esse dignatus sit, in homine quod Deus esset aperuit? Nō quod ipse desinit esse quod fuerat, sed quod carnem fecit esse quod Deus est: quod in excusationem materiæ uitio se mansit ipse sine excusatione, quod dum pro nobis peccatum factus esset, peccator esse non potuit. Sed hic Manichæus. Arianus iterum superiorem partem libri utraq; circumplexus manu, illam interiorem paginam sic referre formidat, quasi sacrilegium facturus sit, si Deus in carne ueniens nō amiserit deitatē: uidens quæ Dominum in nauicula dormientē, non uidet uentis & fluctibus imperantem: cui deitatē se tribuere sine simili-

tudine paterna mentitur. Deus enim esse nisi patri, id est Deo, similis sit nō potest: similem autē esse nec illum qui foris scriptus est de interioribus aliquid perdidisse, illos quotidianus sermo instruere debuisset, quos filios patribus suis similes ita cupimus approbare, ut dicamus, de ore eius exiit. Ergo si omnis filius quilibet secundū carnalē generationē aliter generetur: tamē si fortē patri per omnia similis sit, dicitur ab ore eius profectus: quis nō uidet Deum uerbū de corde patris eructatum, nec aliunde in spiritu quæ ore prolatur, etiā iuxta cōmunem omnium sensum patri similem iudicari? Quod ubi fideliter senserimus, te, & ea quæ foris scripta sunt, & ea quæ intus diuinitus annotantur, credere, unum librum dicere poterimus, in quo legem totam scriptam uidentes, non philosophorum argumenta sectemur, ut ueritatē opinionatione colligamus: sed formā uitæ ante oculos constitutam, & eam ipsam tractabilem miremur, in qua quicquid obscurum esse poterit effundetur. Quam Manichæi nō uidentes in carne, Ariani non intelligentes in spiritu, unius libri paginarum confederatam dissecuere iuncturam, & mediatorē duorum confertis manibus hæretico furore ruperunt. Sed quid mirum, si hos nimis sibi in singulis paginis sapientes ac de mundiali philosophia uenientes, tanta operi apertiq; libri concatenationis subtilitas præteriuit: cum eum nec Iudæi qui ipsius erant, cum in sua uenisset, agnouerint? Qui dum de cælo signum postulant, quasi celestia non essent quæ in salute uel debilitate uel mortuorum cœlesti uirtute faciebat, obcæcati infidelitate sua, uidendo etiā nō uidere meruerunt. Iratus quæ Dñs cur in ipso deitatis cōtemneretur operatio, illud de diuinitis sapientiæ suæ procurauit, ut & forma serui despiciabilis haberetur: & quibus non per uirtutem suam diuinitas radiaffer, his omnimodis positus cōtemptui, irreuerenda in ipso iuxta seculum uideretur humanitas. & cum Dominum suum in spiritu Israel non receperit, cur uel fratrem suum in carne Iudæa reciperet & cognosceret? Neq; enim æquum erat, ut qui maiora subruerent, & qui sacrilegium ut uolebant existimari cōmitterent ignorantes, nō homicidium facerent scientes. deniq; & Ionæ signum promittit infidis. & miser quidem populus, in uno eodemq; homine, seruū Dei contemptor sui occidit: ut quem iuxta legem suam agnouisset ut Deum, hunc extra legem suam gentilitur damnaret ut reum. Hæc itaq; ignobilia passionis, uelut uelata sicut loquebamur operatione promeruit, cum deitatis naturā mortalitatis ueste circumdat: dum apud erubescences agnitionem eius ipse confunditur: dum quod homo de Deo sit nō credit: dum ipsum deniq; in se hominem in despiciabilem cæteris formam, ut patitur inclinari: dum apud discipulos Dei uerbum est, & apud principes homo uerbum non habens inuenitur. Vnde si Dominus cœli & terre, cuius nomē super omne nomen est, formam serui accipiens, nō rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, in hominem se despectum uelata studiose diuinitate proiecit: neq; uideri in se uoluit, quod non poterat non agnoscere: quid homines obseruare sub specie secretæ circuncisionis expediet, quos præter naturā exemplo humiliat & præcepto? Consultius utiq; facient, si etiam cum omnia fecerint dicant: Serui inutiles facti sumus, quod imperatū est fecimus: quæ fiducia præsumptionis elati, ut unus à dextris, & à sinistris alius in regno eius sedeant postulauerint: ne illis ipse Dominus respondeat qui illos amare amplius credebatur. Nescitis quid petatis. Quibus & statim formido passionis ab eo opponitur, quæ iuxta carnem humiliat elatos: quam ubi intrepidē poposcerunt, recte quidem dicit illis: Sedere ad dexteram aut ad sinistram, non est meum dare uobis. Nunquid nam hic se potentia indignum esse professus est, aut omne sibi non licere testatur, qui ait: Pater neminem iudicat, sed omne iudicium dedit filio: Non est, ait, meū dare uobis: id est, sic petentibus superbē, insolenter, elatē de carnis tumore non spiritus lenitate. Nam ego qui resisto nunc uobis, humilibus dare gratiam conserui. Ita Dñs dum humilitatem & uerbo & actu uere audientes docet, cur in secreta parte corporis præfigurationem ueræ circuncisionis habere uoluerit ostendit. Dixi de occulto circuncisionis, quæ putauit esse dicenda: superest ut de ipsa circuncisione tractemus, quæ figura sit, cur non oculo circuncidamur & manu, dicente Domino: Nam si oculus tuus scandalizat te, erue eum: & si manus tua scandalizat te, abscinde eam. Quæ tanta tibi præfiguratio est, ut per unam partem corporis totus omnino homo circuncisus esse credatur: & cum hoc nos post Christum, ut Iudæi faciunt, non faciamus in carne, facere tamē per eundem iudicemur in corde? Veniamus ad regenerationis nostræ sacramenta cœlestia, ut circuncisionē spirituales in spirituali natiuitate quaeramus: & in ipsis fidei nostræ cunabulis, quo tempore circuncisio celebratur, primos uagitus sacramentorum infantia: & abrenunciationem illam qua præputijs denudamur, ante oculos colloce mus: quoniam sicut qui carnaliter nascebantur in mundo, carnaliter circuncidebantur in lege: ita qui nunc ad cœlorum regna generantur ex uerbo, per uerbum circuncidantur à mundo. Sic namq; dicimus abrenunciare nos mundo & pompis eius, quoniam quicquid est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum est, & ambitio seculi, quæ non est à patre. Illa ergo promissio & circuncisio est, quam non patimur ut serui, sed exhibemus ut liberi: nec postquam nati fuerimus celebramus, sed ut renascimur offerimus: omninq; in procinctu baptismatis indumento nudati sola sanctorum oculis cōfessione uestimur: nec ad speciem naturam nostram arsura filiorum ueste uelamus, quia in Euangelio arbor folijs exuberans, cum in ea fructus nō esset repertus exaruit: sed

cuncta carnis repudiata natura, sexus immemores, nil ueremur: nec cum primo illo terreno homine, Adam ubi es? Deū fugientes audimus: sed cum illo secundo cœlesti, Ego hodie genui te, Deum sequentes audimus. Præputia itaq; quæ Adam transgressor acquirat, per subiectionē cœlestis obedientiæ respicientes, naturā circuncidimus uitiorū: & per unam corporalis membri formā omnes exercentes in præputium sensus, persequimur ac truncamus. Nō enim naturā, sed naturæ superflua rescamus, scientes quoniam quicquid amplius est, à malo est. Sic Domini dignationē consequimur, ut nos qui secundum carnem præputiū dicimur, id est, uelut ignorantia quadam naturaliter obiecti, tamen reuelata facie gloriæ Dñi speculemur: cum illi qui secundum carnē circuncisio dī obiecti, tamen ne in legē introspiciant, obtentis præ facie occæcentur aulæis. Euacuata est itaq; circuncisionis figura corporea, & in uim nominis eius tota transcendit, quando etiam sic præputium circuncisio reputatur. Quod tunc euenit, si aut post uerbū Domini, naturæ huius corruptæ acquiescimus blandimentis, & denuò incentiua sequimur uitiorū: aut etiam non circuncisi in carne, eam ipsam naturam cum suis persequentes, uerbum Domini dum non custodimus obtemperamus. Porro hæc an ita se habeant, & fidei patrem, & circuncisionis interrogemus autorē: quoniam ab ipso utraq; hæc, & quæ ad mentem, & quæ ad corpus pertinent, processerunt: ipse nobis respondebit ex gestis: utrum ne illum Deo Iudaica circuncisio, an uerò nostra hæc quam dicimus commendat. Ac primū audit à Dño: Exi de terra tua & de cognatione tua. Sub hoc uerbo iuxta carnē in præputio constitutus, à parentibus se circuncidit, & patriam naturamq; omnem qua per affectū tenebatur abrupens, uerbum Domini sequitur peregrinus. Hinc deinde ex coniuge sterili & annoxa: id est, & contra uitium naturæ, & contra conditionē deficientis ætatis, posteritatis promittitur multitudine: non considerat corpus suum emortuū, cum iam ferè centum esset annorum, & emortuam uulnam Saræ coniugis suæ cui desierant fieri muliebricia, etiam si antè sterilis non fuisset: sed in promissionem spem supponens, iustificationem credendo promeretur. Prius ergo quam in carne circuncidatur, eligitur. Prius enim scriptum est: Credidit Abraham Deo, & reputatū est illi ad iusticiam. Iubet igitur Deus: Circuncidatur omne masculinū uestrū, & circuncidimini carne præputij uestri. Addidit & significantiam huius rei, ne esset obscura. Ait enim: Et erit in signū testamenti inter me & uos. Signum ad oculos pertinet uidelicet, ut eorū esset agnitio qui non putarent eum munditalem naturā per uerbum Domini respicere: ac si qui essent illi qui Abrahæ fidem & uirtutē operationis ignorarent, per signum uelut per imaginē aliqua comparatione depictam quid uerum esset agnoscerent. Deinde & propheta infideli populo, qui Deum ex eo quod uideri nō potest nollet credere, signū uisibile promittit dicendo: Dabit uobis Deus uester ipse signū: Ecce uirgo in utero concipiet & pariet filium, & uocabitur nomē eius Emanuel. Et ipsi Iudæi cum Dominū tantum in carne conspicerent, & fidem eius uirtutibus denegarent, signum postulatum de cœlo, nempe ut crederent si uiderent. Deus ergo pro tempore cum Abrahæ posteritas paribus si posset uestigijs ingredi in fidem electionis suæ, notam in signo hoc uoluit esse iusticiæ: ut qui munditalem naturā animæ respiciat, ei circuncisio carnalis appareret in corpore, ac uelut per hoc quod uideretur posset intelligi. Sic multa quæ à prophetis populo denunciabantur, ab ipsis prius à quibus præconabantur effecta sunt. Nudos in captiuitatem filios Israel esse ducendos, per prophetam iratus Dñs minabatur: certè dictum iam ad partiū omnium intelligentiam poterat intrare. Vadit tamen nudus ipse propheta per populos, & in se quod alijs uaticinabatur ostendit. Videt uulgus, non audit, & in Esaiæ corpore quæ sibi erant uentura cognoscit. Et signum de uate, & in libero adhuc populo amaritudinē sentit propheta captiui. Sic Abraham designat in carne quod exercebat in mente, & per nomen membri uelut uirtutem circuncisionis intelligit, nō per hoc signum exprimens carnis, sed signum fidei. Deniq; post illā carnis circuncisionē suā, si erat plenitudo iusticiæ, quare maiora adhuc Deus in Abraham fidei experimenta quærebat? Cur in patrio postmodum tentatur affectu, si iam in illa circuncisione benedictionis summā tenebat? Sed quoniam non illa uirtus, sed signū iubeatur esse uirtutis, quærit à singulari uiro: utrum ne qui iam & patriæ & cognationi renunciaisset, & circuncidit se passus esset, non parceret & filio? Quem ubi ad uiciniā non tristis exhibuit, pro digna pignoris impietate fit carnali pietate sublimior. Lucrat orbitatem dum parricidium meditatur: & cum unico non parcat in terris, stellas pro filijs annuere iubetur in cœlis: carnalisq; despector naturæ, in natura siderum colloatur: & humani contemptor seminis, pater uocatur astrorum. Sic fidei non filio, sed præcepto, dum mandatum Domini religionem ducit esse non crimen, dum offerre filium Deo sacrificium iudicat esse non parricidū, penè meruit preuidere, quod Deus ad tentationem probandæ mentis parricidium uoluit offerri, sed noluit impleri. Ab hac ueritate, forma Iudaicæ circuncisionis admissa est: hæc nominis erat figura, non membri. Sic naturam nostram Deus uoluit denudari, ut non in nobis aut cupiditas arderet, aut ambitio sudaret, aut affectus carnis præmineret, sed ab omnibus præputijs nos Dei amor & præsentū contemptus exueret. Dixit quidam Satyricus gentium poeta: Probitas laudatur & alget. Testimonium hoc uerum est: nullus eam stupat populus, nulla multitudo ambit, homo nullus amplectitur: & in mundo isto uelut in nouercali

domo horret, etiā necessarijs deoperta quamdiu non uestem suā habuerit dignitatis. Age si uideatur, totum tramitem ueritatis per patriarcharū gesta uelut per uia uestigia decurramus, ut circuncisionem quæ sanctificat demonstremus. Transeo Isaac peregrinamem, quod ipsum in circuncisionis forma cōsistit. Rebeccamq; propter Philistinorum insidias sororem de uxore dicentem. Quod æquē q; magni sacramenti sit, tibi existimandū relinquo. Taceo Iacob per duas annorū hebdomadas, matres duodecim tribuum seruitute mercantē. Omitto eius filios, quos per patriā benedictionem & sanctitatem, naturalis quædam necessitas continebat. Ad Iob ueniam, in aliam generationis lineam de Isaac germine iam prolapsam, nec inter duodecim Iacob filios hereditatū, per Esau genitum primitiæ benedictionis extorret, primogeniti dignitatibus expoliatū, inter Edom principes qui Deo placent inuentū. Hic tamen an circuncisionem naturalem æquanimiter possit ferretentatur. Fit pauper ex diuite, sed hoc etiam seculi homines contemnere nouerūt. Tot orbitatibus uulneratur, quot successibus gloriabatur. Exclamat forti uoce, Nudus censu, nudus & filijs: nudum se exisse de utero matris suæ, nudum etiam iturū sub terras: Dominum dedisse, Dōminū abfuisse. O uirum naturā seculi respicientem, non se lachrymis, non se gemitibus, non se etiam tenebris tradidisse, sed potius detrimenda pignorum, suscepisse adiumenta meritorū: dolorum uictor, etiam censu egenus, affectu fit fortior cū infirmatur, & in ualle lachrymarū turrim occupat gloriarum. Vbi es in sola carne circuncisa Iudæa? Confer cum hoc uiro pedem, & cōtende gloria, attollete maiorem superba uirtutibus: latusq; tuum benedictis nobilium patriarcharū circumcinge nominibus: ut in te iustificationū uetus illa uirtus & auorum splendor appareat. Iob aduersum se procedit in medium, sanguinis auctores non erubescens, nec per Esau inconcessam benedictionis sortem transfusione mentitus. Nam illa nec prodesse nouimus, nec obesse, dicente Dño: Anima patris & anima filij mea est, anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Ac proinde ei spes est, quod in his uincat te omnibus, & procedit plus sibi de uirtute uendicans propria, quo minus ex gloria promittit aliena. Deniq; expoliatus Iob bonis omnibus, nil requirit: tu Ægyptum in eremo post manna deliciosa suspiras. Illum ab spe in Deo posita, tot malorum tentamenta non auocant: te ad eam spem bonorum omnium blandimenta non prouocant. Ille manum Domini sentiens benedicit in uulnere: tu uirtutibus de Pharaonis iugo exuta nō subiaces. Hinc illi & pro circuncisio ueniā postulare conceditur: tibi uelut incircuncisæ Amorrhæus pater & mater ingeritur esse Cethea: ut manifeste liqueat, & illum per uirtutes operū non obseruantia circuncisionis benedictionē sibi restaurasse quam proauus amisit: & te per iactantia circuncisionis uirtutes negligentē, eam benedictionē quam Iacob sola subtilitate acquisierat perdidisse. Quid enim sibi Iudæorum arrogantia non usurpet? Iob iste qui Deo placuit quodammodo gentis est meæ, & circuncisus est: forte quoniam de Esau circuncisio hucusq; generatur: licet in hoc non circuncisio fuerit prædicata, sed uirtus: nec an sine præputio uixerit sit quærendum, sed quod nihil labijs suis peccauerit sit tenendum. Ad alienigenas ad quos prouocauit ueniamus, quoniam nullam nobis arborem exemplorum ager diuinorum omni ligno feracium plantariorum, nec in eo germina de uimine, sed de fruge censentur. Ostendamus in Israel gloriam peregrinā: & benedictionis germen in ligno fluxisse non suo, dicimus Ruth, quo magis confundantur in forma. Promittitur per prophetas de radice Iesse uirga pro nostra salute proditura: in quam flos cōscenderet, qui uel solus utiq; pleni agri odore fragraret præ confortibus suis: quem in odorem unguentorū super omnia aromata latitiæ oleo pater unxisset. Hic tamen Iesse auiam non Israeliticam habuit, sed Moabitam: cui tantum peregrinæ conceditur, quantum nulla de patriarcharum germine promeretur, ut suo utero destinata benedictionis semen accipiat, & Israeli nō Israeli ta parturiat dignitatē: cornuq; populi sui, in alterius populi benedictionibus aliena sustollat. Vnde istud oro promeruit: Credo, quia dicit focruis sue: Populus tuus, populus meus est: & Deus tuus, Deus meus est. O uirtutē uiris etiā præferendam. Abrahæ fidem in circuncisæ gentis mulier imitatur, quam uirilis circuncisio dereliquit, & per aliena uestigia meritorum iustificationis ingreditur, à quibus maiorum cæca hereditas deuiauit. Deos suos Moabita contemnit, cum tu Israel desideres alienos. Illa in unum Deum suorū iam oblita cōiurat, & tu post multitudinē fornicaris idolorum. hinc eligitur à Dño. hinc fit Israelita mente non genere, fide non sanguine, uirtute non tribu: hinc usq; ad deo benedicatur, ut prophetarū tuorum mater uocetur & regum. Lucet prorsus die clarius, regnū cœlorum uim pati, & à uim facientibus inuadi, diripi, possideri: nec iustificationis introeunt: & circuncisi in eadem aula geniti, per pudenda gestorū sceptrum sanctificationis amittunt. Sed rursus ad benedictum uelut duodecim tribuum sanguinem redeamus: ut in eo iam tunc præcedens Ecclesiastici mysterij ueritatis umbra probetur. Longum est singulorū formas enumerare sanctorū, eorumq; gesta uis filia dilectissima enarrare uirtutibus: quid sit, quod Ioseph de domo Ægyptij regis ueste proiecta nudus aufugerit: quid sit, quod hic populus mare transierit, & Pharaonis nō transijt exercitus, & species labentis naturæ sub hominum pede mutatur. Quid est, quod ipsum mare euadentibus Ægyptum Iacob filijs occurrat: Tibi hæc cuncta examinanda, & iuxta tuam uitam, & iuxta

Ecclesie mysteria derelinquo: ut in his ueritate circuncisionis arcana, quam in Abraham aspicis, uacuatam formam signi Iudaici non mireris. Igitur quoniam strictim uniuersa dicenda sunt, ne in longum sermo procedat, seges mihi omnis Israelitae gentis est inuadenda, & in ea ipsius circuncisionis uentilandus effectus. Iesus naue populos hereditaturus in terris, prius illa omnia uelut diuinae plebis circuncidere iubetur examina: quasi uero non tota eremus per uarias peccaminum plagas circuncisae gentis ossibus albicaret. Quid ergo iubebat hoc fieri, quod peccati meritum non habebat? Dicit Dns, Fac tibi cultellos petrinus nimis acutos. Quid est, quod tantopere cauet, ne habeantur obtusi? Nimis ait acutos, ut uidelicet non qui particulam aliquam corpusculi sui sensu doloris abscondant, sed multa lima atque usu cotis assiduo tenui acie, mortiferos sensus mentis subtiliter discriminent. Circuncidat ergo ni fallor in illis Aegypti desiderium, murmurationem, contumaciam, idolorum fornicationem, consuetudinem peccandi, pro quibus iram Dni eorum sensere maiores. Et illis etiam sine dubio circuncidit metum positorem ante faciem praeritorum. Nam iam ante quam terras promissas sibi Iesu illas speculante uidissent, gigantes ibi esse fortissimos conquerebantur, cum quibus manus conferere formidarent. Circuncidit & oculos, ne alienigenarum coniugia contra licitum concupiscant, aliudque in illis regionibus uelint possidere quam terras. Non enim si non circuncidantur, sed si haec negligant, per iram Domini moriuntur: quoniam illud signum est benedicti, non meritum benedicti. Sed pleni sunt omnes libri, plena exemplorum uetustas, quod non praefactione nescio cuius membri, sed naturae nostrae circuncisione Dominus delectatur: in qua se cum etiam ille maior omnium prophetarum Ioannes circuncidit, non uestitur mollibus, non exquisitis ad gulam dapibus saginatur: sed in hoc mundo penes sine mundo est, cunctam desideriorum desiderens curam mundanalem: setosa durum uirum horridant tegmina non decorant: humifero esu, melleo tenuiter sudore saturatur: quae alia circuncisio praestantior debet inquiri? Denique hic non agnum illum quem in umbra ueritatis soliti erant Iudaei habere pro pascha, per quem mundi peccata non poterant aboleri: sed illum uerum agnum, cuius omnis esset mortalitas cruore saluanda, relictis nonaginta & nouem ouibus unam gestari pastoris ueri humeris primus agnouit dicendo: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Illud etiam in eo mirandum est, quod eremum elegerit: Domini praedicaturus aduentum non in templis, non loquitur in plateis, multitudinem multitudi doctori. Et quae in eremo multitudo? Sine dubio nulla. Et quid faciet propheta, qui uox est & uox clamantis? Elegit ni fallor locum, non ubi eum nullus audiat, sed ad quem populos de naturae corruptae conuersatione reducat, ut in propheta nouam uitam uidentes, diuinam mirari discant, seque omnibus uitijs circuncisos in eremo esse patiantur. Locus ergo ipse forma doctrinae est, & ipsa praedicatio solitudo est uirtutum. Operatur habitatio dum urbium sequentiam sollicitus relinquit auditor, & eremum a contagione mundi uelut a theatro hoc uoluptatum auulsus ingreditur. Prohibet denique ne Abraham patre glorientur: uidelicet quod eius uestigia non sequantur. Certè si ad circuncisionem illam Iudaicam ueniamus, circuncidamur ut Abraham fuit circuncisus. Si ad sanguinem, cur filij Abraham non dicantur esse qui filij sunt? Sed & fidei pater non potest esse nisi credentium: & filij non de signo circuncisionis, sed de operis similitudine recognoscuntur. His ergo cum inhierebatur, ne se Abraham parente iactarent: illud ostendebatur, non quia signum fidei illius, sed quia signum patrium non haberent. Tunc autem rite filij Abraham sunt dicendi, si ad formam parentis non facie, sed uita respondeant. Si ad uerbum Domini, nec patria diligatur, & filius possit occidi: cum ipse etiam totus homo illi qui pro nobis mortuus est, pari debeat charitate commori. Sic Simeon senex: Nunc dimittis, ait, Domine seruum tuum in pace: Quia uiderunt oculi mei salutare tuum. Forma est utique quod qui Christum uidet, iam sit seculo moriturus. Et haec est circuncisio, non adhuc sub tabernaculo significationis adumbrata, sed praefiguratione ueritatis occultata, etiam in lucem facis imagine expoliata procedens: quam Abraham priorum mysteriorum penes omnium initiator ostenderat, cum post uerbum Domini locum sibi a filijs Heth, non ubi uiueret, sed ubi moreretur acquirat. Magi quoque adorato Domino, ne cui genti ut docuimus, praeputium corporale fraudi esset ad gloriam, suis se affectibus circuncidere, cum thesauris suis, id est, secretis mentium patefactis, animorum motus macerare pro munere: eosque morbos per quos aliquid aut cupimus, aut metumus, aut dolemus, uelut ante pietatis aram & misericordiae altare foderunt: ut uel in auro auaritia, uel in thure idololatria, uel in myrrha fieret Domino subiecta mortalitas, a quo eius utique erat captiua ducenda captiuitas: & in hanc petram & sacra pecuniae cupiditas, & profana errorum superstitio, & amara mortalitatis conditio, uelut illisae morerentur: iam pridem Babylonii Psalmista praecinente: Beatus qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petram. Sub his ergo magorum & nominibus & oblationibus, omnimode ille diuinorum operum interpellator exiuit: quoniam Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Quis enim tam aut aurum sibi audeat possidere, si Domini est: aut idolis thura concremare, si Christi sit: aut mortuum nisi mortuus sepelire, si myrrha iam uiui est? Denique & a diabolo uelut per hanc trium alea tessera-

rum Domi-

rum Dominus ipse tentatur. Nam & continentia in fame, & religio in adorando, & uita in praecipitio periclitatur. Sed facile cuncta superauit, qui a patre & rex honorum omnium thesaurorum, & sacerdos repositorum ante secula mysteriorum, & resurrectio destinatus fuit mortuorum. Magi tamen ex illo ueteris uitae reliquere uestigia: nouumque iter ingressi, uacui sarcinis, non uacui benedictione cantauerunt: Reuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. Nec non ille ad quem Dominus ingressus est, omni dicitur praepotio circuncisus uitiorum: nam & dimidium ex substantia sua dat egenis: & si cui quid fraudauit, reddit in quadruplum. Ille utique qui Dominum non poterat uidere dum diues esset, nisi postquam de terra, in qua cor ipsius uidebat esse cum thesauro, sycomororum qua Dominus esset transurus ascendit, Tunc uelut de cognata necessitate a crucifigendo conspectus in arbore cognoscitur, & filius dicitur Abraham. Cur dicitur? Si erat, testimonio non egebat. Sed quoniam non omnes erant filij Abraham, qui esse credebantur: hic de opere agnoscitur filius, non de gente: & uirtute, non de sanguine. Haec circuncisionis sunt notae de circuncisionis effectu. Iam ne uides filia, iam ne consideras totam circuncisionem per operum formam, uelut per quaedam membrorum linamenta deductam, & per actuum diuersitatem quasi colorum uarietate depictam: in unum tamen iustificationis apicem uirtutum gradibus impletam? Cernis alium patriam relinquentem, nec de partidicio dubitantem: alium tantum uentus naufragium non curantem, nec in orbitatibus lachrymantem, imò & in putredine corporis sui de peccato potius coniugis quam suo uulnere suspirantem. Illam populos suos deosque deserentem, nec in alienam gentem inopem uirilis auxilij uenire metuentem. Hunc repromissionis ingressurum terras, cultellosque animorum non in ense ponentem, sed de caute facientem, ut ex se habeat petrinus quod ferreus acquirat aliunde. Alium in solitudine uiam Domini praeparantem, & rectas semitas in eremo facientem. Alium porro dimitti de seculo deprecantem, & pacem Domini malle quam mundi. Hos uero suis affectibus spoliatos, in auro, thure & myrrha, conuersationum itinere mutato, qui per Herodem uenerant, per angelum redeunt. Istum etiam nunc a ceruus fraudum cum foenore remouentem, & Abraham filium non naturae beneficio, sed gestorum suffragio nuncupatum: qui euidenter apparet omnem mundi naturam per singulorum operationes fuisse dimissam. Sed quoniam tanquam circa nuptialis conuiuij sinem, penes unum quod per patriarchas ministrabatur expendimus, & nouum coepimus aquam conuersione libare: de nouis quoque uirtutibus aliqua proferamus, ut quale sit quod receperunt, de eo quod ipsi redolent astimemus. Feruet quidem uniformiter per omnium Apostolorum mentes plenis multo pectoribus, & mensuram corpoream inundatio spiritalis excedens, ebrietatem non celat gloriosam. Nobis tamen ab illo est incipiendum a quo hauriendi sitis est inchoata: ut ex desiderij magnitudine, sacra infulsionis plenitudine doceamus, ex uno sitim parilem sociorum, non auara diuinae sobrietatis propinatione propinata. Ecce in clypeo sodalitate. Augustus caput Petrus extulit, noui signifer testamenti & in creatione eius primitiuus: alius quod sine dubitatione loquor Abraham, nescio an maior: certè quod lenit non secundus. Illi generatio larga promittitur, huic generatio pascenda committitur. Ab illo iustificanda procedunt: in hoc iustificata fundantur: ita quod ille sperat, hic accipit. Illi dicitur: Faciam te in gentem magnam, huic dicitur: Faciam te in piscatorem hominum. Illi dicitur: In semine tuo benedicentur omnes gentes, huic dicitur: Iudicabis duodecim tribus Israel. Illi dicitur: Ut stellae erit seminum, huic dicitur: Tibi dabo clauis regni caelorum. Ac per hoc, ille fecunditate seminis benedicti implet: hic ante semen ipsum euangelizaturus asciscitur. Abraham pro filijs claritas monstrat astrorum, sed Petro traduntur regna caelorum: uidelicet ut in ea sine Petro, nec filij Abraham possint intrare. Hic ergo non quo circuncisus sit iuxta gentem suam a pud Dominum gloria: sed dicit: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid erit nobis? Quae sunt ista omnia apud eum, qui praeter instrumentum artis piscatoriae nihil habebat? Omnia, inquit, utique quae ad concupiscentias mundus ingerit, quae praepotia possunt dici, si congregantur ad lenocinam peccati: quae uehementius praecedenda succrescunt, si cum prouentu mentis felicitatis adulantur: interioreque illa mentis nostrae naturam circumuestire nituntur: ut maioribus tenebris ipsum etiam quod nobis pro lumine datum est, tenebreleat. Omnia, inquit Apostolus, reliquimus, & secuti sumus te. In fidem ueteris exempli nepotum uirtus tam sera quam mira, per discipulum primogenitum nouae iustificationis aspirat: & obfolescentibus iam penes imaginibus ueritatis, Abraham reformat in Petro: omnia se reliquisse restatur: non in alto fluctuat, artis cura non geritur, nec focus agra sine Domino uisitur. Omnis linguarum uiri affectus in Christo est, hunc sequitur substantiae contemptor, studij negligens, affinitatis oblitus: & id quod Abraham ut faceret imperatum est, hic iam fecisse non celat: uidelicet ut simili circuncisione sicut uirtutis heres est, fiat heres & gloriae. Omnia, inquit, reliquimus, & secuti sumus te, quid erit nobis? Hoc est dicere, Totis uitae prioris uitijs defecatis, in forma uitis in pruna iacentis, dum te sequor exarui: nihilque in hoc mundo praeter te, quo impleri cupere elegi: cuius non frustra huiusmodi sicitas sancti Spiritus uberate pensatur: per quam ebrietate nouae gratiae in se Apostolus ipse, dum linguis infidelium infamat, agnouit. Sed & ceteri Apostoli eiusdem multum spumauerunt feruore, & unius botryois superfluenti maduere uindemia: qui tamen in odore eius nectaris ad beati Petri

I 4 similitudi-

similitudinem cucurrerunt. Aspice illos geminū sydus in terris, nec incassum tonitruū filios nuncu-
 patos, cymbam, linum, patremq; deferentes, nec uictus sollicitudine dubitantes, nec officij uisibus
 inhaerentes, nec potestatem paternā reuerētes, sumptu, negociatione, affectione castratos. Quid
 aliud utiq; q̄ natura seculi circuncisos ueste, fluctu arida, manu sicca aere, corde pietate non molli;
 nudo etiam de nauali parata uestigio. Credo ad eam formam, iam tunc & Moyse, ut pedum solu-
 ret uincula praeceptū est: Quam speciosi pedes Euangelizantiū pacem. Et ideo non sunt uelanda
 quae pulchra sunt in conspectu Domini, nec mortuis uestienda quae uita diligit. Hunc rursus respice
 de reloneo publicanū, quæstum damnantem, consuetudinē respicientem, & nomen actus fidel
 nomine cōmutantem, ut ab omnib; omnino non pars corporis, sed natura prorsus iniquæ consu-
 tudinis circuncisa monstretur. Totū dicerem nouæ uocationis examen, nisi in similibus conueni-
 rent, & eandem uirtutē haberet diuersitas personarum, naturamq; mundialem multitudo licet ho-
 minum, uno tamen contemptu rerum uelut falce succideret. Et quoniam satis abunde q̄ exempla
 & ueterum protulimus & nouorum: mentisq; cursum ne uelut cæca nocte ad ignorantiā scopulos
 deueniret, sanctorū imaginib; quasi per sermonē cœli notādis syderibus instruximus: nunc ex ob-
 scuro noctis egressi nō solum diem & solem, sed ipsius solis & luminis lumē, sub quo errari nō po-
 test contempleremur. Illorū em̄ quærit ipsa multitudo iudiciū, & in copia formarū, necesse est ut ue-
 niat subinde similitudo flammatarū: ut saepe nauitis confusē attonitis per pauorem, & lucifer uespe-
 rum, & uesper luciferum mentiatur: solis sine societate parili sola est claritudo miranda: cum dubia
 etiam sub nubilo à similitudine sit uendicata si paruit. Ac per hoc num etiam Dominus, quoniam
 carnē sumpsit, & homo esse dignatus est, aliquid tale fecerit requiramus: ut uelut solē sub nubilo,
 ita sub specie corporali etiam id quod radiauerit admiremuraliumq; potius opponamus q̄ ipsum
 aliunde sumpsisse credamus. Quem aut̄ alium pro fide diuina humanaq; in hoc seculi pelago nun-
 quam sine metu naufragij nauigantes ad dirigendum ueritatis cursum sequemur, q̄ illum qui dis-
 clusa penitus parilitate sui, solus etiā cum pro nobis in nostra carne obscuratur immensus est: Qui
 nec in homine potest cœlari, dum mortalitatis naturā substantia diuinitatis exuperat, qui non ele-
 mentum, sed uirtus elementorū est: in quo tenemus inuictū & cōsummationē & medietatē omnium:
 per quem solum solis & anni cursus sunt, & stellarum dispositiones, mensium quoq; mutationes:
 quoniam in ipso uetera transferunt, & facta sunt omnia noua. Et cum Magorū iter eius stella duxe-
 rit, quid mirum erit, si nos quoque gestorum eius claritas, uelut ipso thesauro immensi fulgoris in-
 struxerit: Atq; utinam ad certam dationem tanti splendoris & luminis, nostrorum oculorū aue-
 ratur infirmitas. ut ille se subtraheret & negaret, inquis? non, sed palam omnib; cœlestis splendor
 appareret: modō ad eum sequax mens amica uoluntate conuertatur, in solo inueniet plenitudinē
 quam guttatim per singulos colligebat. Octauo die circūciditur, à matre utiq; quasi homo qui pro-
 missus fuerat ipsi Abraham, cum de circuncisione doceretur, dicente Domino: Et erit testamentum
 meum in carne uestra in testamento aeterno. Dei testamentum in nostra carne esse, Domino in no-
 stra carne dignante quis dubitat? Illudq; testamentū aeternū uideri quod citharis & psalterijs psal-
 leretur. Cuius rei quoniam prolata est disputatio, & necessaria uidetur esse trāscursio ne per ramo-
 rum copiam robur ipsum propositæ materiæ derelinquēs, incastigata erret effusio: præsertim cum
 mihi difficiliter sit naturam eius implere q̄ quærere, & satis superfluum moerentibus brachijs labo-
 rare, quanq̄ ipsam materiā gracile non sustentet ingenium: & necessariū penē sit, ut & disputatio-
 nibus aliquibus circūcidamur, dum de circūcissione tractamus, quando nobis ad excusandam e-
 tiam imperitiā nostram, opportunitatē materiæ ipsius præstet autoritas. Igitur ad propositum re-
 deūtes, interrogemus ipsum hominē suum: nam de Domino loquebamur, ipso qui erat in homine
 circunciso: cum iam secundum legem circuncisus haberetur, clamat ut Euangelista testatur: Vul-
 pes foueas habent, & uolucres cœli nidus suos ubi requiescant, filius autem hominis nō habet ubi
 caput suū reclinet. Rogo hic ubi sub Cyrino census inuestigatio? ubi edictum Cæsaris? ubi neces-
 sitas profitendū? ubi Ioseph ipsa professio? Noua ratio illic habet nihil quod descriptor inueniat,
 & uerē. Nulla enim Dominum seculo mancipata delectant, nec sibi usurpat quicquā quod uel Cæ-
 sari, uel mundo uoluit esse captiuum: docens nullum duobus dominis posse seruire. Circūciditur
 ergo hæreditate Ioseph & Mariæ, nihilq; sibi de mundalibus uendicat sub tributo, qui utiq; eis di-
 xerat: Nescitis quia oportet me in paternis meis esse: scilicet in templo, non in seculo: in sacrificio-
 rum mysterio, non in malignantiū concilio, in paternis utiq; spiritalibus: nam patrem in carnalib;
 non habebat. Deniq; de eo templo & oues abegit & boues, & menfas nummulariorum & cathe-
 dras uendentium columbas euertit. Sic templum etiam ipsum quod figura est corporis sui, carna-
 li concupiscentia circūcidit, ut intelligeret homo hæc sibi in sua mente esse faciēda. Nec sanē suis
 parcat affectibus. nam eum gladium quo alios circūcidebat docendo: Si quis amauerit patrem &
 matrem supra me, nō est me dignus: sua conuertit in uiscera, & sibi ipsi facit quod credētib; est fa-
 cturus, cum dicit: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? O mysterium: matrē Mariam sibi Do-
 minus abiurat, cum extra uerbi esset audientiam constituta, eo potissimum tempore quo uerbum
 prædi-

A prædicaretur à uerbo, & ipsum se ministrandū discipulis ministraret: quod apertius postmodum
 in illa unguēti effusione patefecit dicendo: Me aut̄ non semper habebitis. Irascit ergo cum eum ma-
 gistrum uita docenda nō eligat, qui eam matrē per uirginē parturiendus elegit: & cur ad eum quæ
 extranei etiam tam facillē interpellare possent, mater nollet intrare: nam fratres eius necdū crede-
 bant in ipsum. Quis hic erit rogo, qui excusationem præferat aut gratiæ, aut amoris? si & Mariam
 merito nulla uincit, & Christum Dominū nostrum nemo superat pietate. Illa mater enim negatur
 à filio, ut uera illa circūcisio doceatur: quoniam magister & parens uita debuit uiuere, prout do-
 cebat esse uiuendum. Hic est ille gladius foemoralis, quo leuitæ suos propinquos & proximos oc-
 ciderunt: quo etiam Dominus ipse à patre iubetur accingi: quem omnes capiunt qui seipsos castra
 uerunt propter regnum cœlorū: quem gladiū Dominus mittit in terras, ut filium separet à patre, fi-
 liam à matre sua, nurrum à focu sua. Hoc gladio etiam B. Paulus Ecclesiam circūcidit, dicens: Re-
 liquum est, ut qui habent uxores tanq̄ non habentes sint: & qui emunt, tanq̄ nō possidentes sint:
 & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur. Hic totius iusticiæ uirtus, hic ratio est circūci-
 sa omni carne, id est parentum, fratrum, cognationum, affinitatum, nullum amplius amare quam
 Dominum: ut ad crucis imaginem Dei uerbo, non ad aliquos mundi actus, moneamur affixi ma-
 trē cōmendare discipulo. Res loquitur ipsa, cur illa pars corporis per quā Iudæus se autumat iustiti-
 cari, defectiōni adiudicata uideatur: ad eō ut difficiliter fuerit modū adhibuisse sermoni, quam ar-
 gumenta requisisse: & hanc ueram esse circūcissionē, si abrenunciantes mundo, ex quo iuxta car-
 nem nostra natura est, & parentibus, & quæ fidei scandalum faciunt circūcisio, oculo etiam & ma-
 nu & pede, nudi & soli, debiles etiam si fieri potest, Dominum sectemur: cātantes uerē, Quoniam
 pater meus & mater mea dereliquerunt me: ut à Domino mereamur assumi, & corporea denudati
 natura, spiritaliū indumentis actuū gloriosius uestiamur: sciētes quoniam quod de carne nascitur,
 caro est: & quod de spiritu, spiritus est, dicente Apostolo: Et si cognouimus Christū secundum car-
 nem, uerum iam non nouimus, in quo nobis mundus crucifixus est, & nos mundo: ut præputius
 quæ sunt in superficie cōuersationis abscissis, nudum illud & solum nostræ generationis secretum
 quod superfluis tegebatur appareat. Si enim scœnum quod hodie est & cras in clibanum mittitur,
 Deus sic uestit: quanto magis nos, si fide modicos nō esse præuiderit? Cultello itaq; petriño corpō-
 ris nostri circūcidēda est natura. Petra autem Christus est: cuius cultellus amor est, quo crecen-
 te in nobis, seculi desideria decrescant. Quem qui amauerit, dicit patri: Nō noui te: naturamq; cir-
 cūcidens suam, nec ut patrem sepeliat mortuum separabitur à Christo: & expoliatus ueterem ho-
 minem cum actibus suis, quod præputium est, aliam naturam suæ uidebit esse substantiæ: id est, ut
 sicut primus homo terrenus à terra, ita secundus cœlestis incipiat esse ex cœlo: nec dicet iam cuius
 circūcisio est natura, patrem præter eum qui in cœlis est se habere: sed præcepto Domini lucida
 illuminatis oculis, sedere ad dextram uirtutis filium hominis agnoscat. Obterendæ sunt omnes a-
 nimi uoluptates, relinquenda studia delectationum, quoniam hic circūcissionis est ueritas non fi-
 gura. Nitendum in summa, ut cunctis naturalibus amputatis, conuersatio nostra tendat ad cœlum,
 ubi Christus est ad dexteram Dei. Quod ita uerum erit, si ludī, si iocus, si conuiuium, si sermo penē
 familiarium deserantur: & tamen qui circūcūdentur arescunt, ut non nos mundo qui uita imagi-
 nes sumus, sed mundus nobis mortuus esse credatur: nec adglutinari eorum aliqua quæ circūci-
 sa sunt infirmi arte sinantur: sed clamemus, Sedit sanguis circūcissionis: ut cum in nobis uita calcu-
 lus cœperit operari, in quo nomen nouum solus nouit ille qui accepit, non timeamus in loco reue-
 lationis occidi: quinimō & imputantes aliqua nostro Domino per amorem: nam & operariū ibi
 benignus admittitur, ut superius in B. Petro nouæ gratiæ susceptore didicimus: tota credulitatis
 nostræ harmonia incortis uehementius per artem fidibus resultemus: Propter uerba labiorum tuo-
 rum Domine, ego custodiui uias duras. An ne est aliquid tam durum, tam ferreum q̄ repugnare na-
 turæ? Et cum omnia in mundo per Deum nobis sint facta, ipsos nos uelut non nostra circūcūdent re-
 pellere non uiderem: mundumq; ipsum nobis se cum omnib; diuitijs & pulchritudinib; suis ingeren-
 tem manu quadam repudiare uirtutis: obseratisq; omnib; sensibus quibus ad animā substantia ui-
 talis accedit, penē ad imaginem obrigescere mortuorum: non uisu, non auditu, non odore, nō ta-
 ctu, non sapore capi: & in natura corporis naturam corpoream non habere, hominemq; se quod
 homo sit obliuiscit: eum tamen hoc ipso quod ambiat nō teneri: quia uerē quod homo sit teneat, &
 eo magis despiciat se, quo se magis agnouerit. Tum quia durum est præsentia sibi abdicare dum ui-
 uit: & futura sperare post uitam. Hæc natura corporis hoc, ut diximus, nisi circūcisio non patitur:
 facileq; se gessit iactare in suis, sibi cernēs terras, sibi maria, sibi uidens solem & uniuersa cœli astra
 seruire: & quando se fraudari à terrestribus patietur, cum dominet & cœlo: Tantorū ergo elemen-
 torum tam importuno circūcūdentia famulatu, usq; ad obliuionem suæ cōditionis inducitur: & in de-
 spectu totius sublimata mundi, uincere ipsa ex eo quod sibi obsequuntur, præsumit elemēta: hinc
 montes scrobibus fodiendo, hinc ualles substruccionibus opplendo, hinc maria molibus arando,
 nunc arida irriguis fecundando, nunc stagna paludesq; siccando, uel campos conlitis nemoribus
 uestiendo,

uestiando, ac syluorum montium iuga uetustis nemoribus denudando, ut penè dominam se nature esse non credat, si fecerit aliter. Cuius naturæ concussione, natura nostra his meditationibus agitur, durum est uias Domini custodire, in quibus non experimentis, sed detrimentis potentia deliquit: nec queritur ut supra nos quod amat uniuersa mortalitas, sed ut sub nos uita ducat: ne amplius nos existimando quam sumus, incipiamus nec id obtinere quod sumus: cum per hoc ipsum si uelimus despiciere quod sumus, mereamur in melius esse quam sumus, dicente Domino, & nostræ illi imputationi quam præsumimus subscribente: Amen dico uobis, nemo est qui relinquat domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, qui non recipiat centuplum in tempore hoc, & in seculo uenturo uitam æternam hæreditabit. Et talibus promissionibus uia illæ duræ, quas ob uerbum Domini custodire necesse est mollisuntur. In quarum custodia utiq; multa retributio est. His mercedibus inuitamur quos oportebat & cogi, dum uelle nos ambit quod poterat & iubere. Deniq; cum uerbum uitæ durum dicerent esse sermonem, & ob hoc turbationes qui eum sequebantur abscederent: respiciens discipulos suos: nunquid nam & ipsi abire uellent, inquit iratus: adeo eligit potius se nobis bona debere omnia, si uolumus, quæ imperare si cogimur, dicente Apostolo: Si enim uolens hoc ago, mercedem accipio: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est. Hæc uoluntas formæ illius uagina cultelli est: quæ ubi in se amorem Dei quæ cultellum esse diximus receperit, merebimur intelligere Dominum uera prædicasse: Iugum enim meum suave est, & sarcina mea leuis est: quoniam superfluis omnibus amputatis, & cunctis oneribus circuncisis, beluæ quadam sarcinalis imagine tenuata, uerè etiam nos cum Psalmista dicimus, qui uel per glaciè, uel per liquidam etiam mollemq; substantiam angustum illud acus foramen transire possumus, quod introire qui in equis sperant & curribus non ualebunt, quoniam tales etiam uia illa quæ lata est & spaciola uix capiet. Laborum itaq; arduos montes & difficultatum propemodum muros, quibus cœlestia ab humanis uelut provincie cuiusdã limitibus separant, diuina inuitatrix munificentia liberalitasq; deplanat. Et sicut tubis sacerdotilib; muros illius Hiericho, ita prophetarum uocibus turrim nostram interitus elidet, si modo contra spem in spe credentes, & quodam concitato rum luminum uidendi saliente transpectu, in fraudem presentium caducorum promissa tanquam manibus iam apprehensa miremur, & hæc circuncisi natura in aliamq; naturam transpositi, mète illa & animo teneamus, quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderit, quæ præparauit Dominus his qui diligunt eum: de quorum numero non est, nisi qui per demonstratam superius circuncisionem uelut cum Domino confixus in cruce semper peccatis suis passione est dignus. Ille uerò Dominum nostrum dignum tali passione non credens dixerit: Domine memor esto mei cum ueneris in regnum tuum. Quem, dum adhuc loquitur, ipse Dominus promptus interpellantis auditor consolari (ut consueuit) pro sua pietate dignabitur dicendo: Forti animo esto: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Hanc epistolam non esse Hieronymi, etiam si parum argueret stylus, ex hoc certe poterat intelligi, quod is qui scripsit, non semel restatur, sese Græci & Hebræi sermonis ignarum. Extat autem inter epistolas Augustini, suo titulo prænotata. Stylus quoque cum titulo consentit.

DE CELEBRATIONE PASCHÆ.

Literis tuis, ubi me comonuisti, ut debitum redderem de residuis enodandis questionibus, quas iam longè antè quæteras: gratissimum mihi atq; charissimum desiderium studij tui amplius tolerare non potui. Et quamuis in medijs acerbis occupationibus mearum hanc feci præcipuam: ut ad ea quæ me interrogasti, tibi responderem. Diutius autem de tua epistola disputare nolo, ne hoc ipsum me impediât iam tandem redhibere quod debeo. Quæris quæ causa sit, cur anniuersarius dies, celebrandæ dominicæ passionis, non ad eundem redeat anni diem, sicut dies qua traditur natus. Et deinde subiungis, si hoc sit propter sabbatum & lunam: quid sibi uelit in hac re obseruatio sabbati & lunæ. Hic primum oportet ut ueris diem natalem Domini, non in sacramento celebrari: sed tantum in memoriam reuocari, quod natus sit: ac per hoc nihil opus erit, nisi reuolutum diem anni, quo ipsa res acta est festa deuotione signari. Sacramentum est autem in alia celebratione, cum rei gestæ ita rememoratio sit, ut aliquid etiam significari intelligatur: quod sanctè accipiendum est. Eo itaq; modo agimus pascha: ut non id solum quod factum est in memoriam reuocemus, id est quod mortuus est Christus & resurrexit: sed etiam ut cætera quæ Euangelium attestatur ad sacratam significationem non omittamus. Quia enim sicut dicit Apostolus, mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Transitus quidem de morte ad uitam in illa passione Domini & resurrectione sacras est. Nam etiam uocabulum ipsum quod pascha dicitur, non Græcum sicut uulgo uideri solet, sed Hebræum esse dicunt, qui linguam utranq; nouerunt. Neque enim à passione (quoniam *pascha* Græcè, Latine dicitur pati) sed ab eo quod transit, ut dixi, de morte ad uitam, Hebræo uerbo res appellata est. In quo eloquio pascha transitus dicitur, sicut perhibent qui hoc sciunt. Quod uoluit & ipse Dominus tangere, cum ait: Qui credit

credit in me, transiet de morte in uitam: & maxime idem Euangelista hoc intelligitur exprimere uoluisse cum celebraturo Domino Pascha cum discipulis, ubi cœnam eis mysticam dedit: Cum uidisset, inquit, Iesus, quia uenit eius hora, ut transiret de morte, seu de hoc mundo ad patrem. Transitus ergo de hac uita mortali in aliam uitam immortalem (hoc est enim de morte ad uitam) in passione & resurrectione Domini commendatur. Hic transitus à nobis modo agitur per fidem quæ nobis est in remissionem peccatorum, in spem uitæ æternæ diligentibus Deum & proximum, quia fides per dilectionem operatur. Et iustus ex fide uiuit. Spes autem quæ uidetur, non est spes. Quod enim uidet quis, quid sperat? Si autem quod non uidemus speramus, per patientiam expectamus secundum hanc fidem, & spem & dilectionem quæ cepimus esse sub gratiam commortui sumus cum Christo, & cõsepulti illi per baptismum, sicut dicit Apostolus: Quia & uetus homo noster simul confixus est cruci cum illo: & resurreximus cum illo, qui & simul nos excitauit, & simul sedere fecit in cœlestibus. Unde est & illa exhortatio: Si autem resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite: ubi Christus est ad dexteram Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Sed quod sequitur & dicit: Mortui enim estis, & uita uestra abscondita est in Christo in Deo, cum Christus apparuerit uita uestra, tunc & uos cum illo apparebitis in gloria: satis indicat quid uelit intelligi, quia tunc ualidius noster de morte ad uitam, qui sit per fidem, in spe peragitur futuræ in fine resurrectionis & gloria: cum corruptibile hoc, id est caro ista, in qua gemimus, in duet in corruptionem, & mortale hoc induet immortalitatem. Nos enim iam quidem habemus per fidem primitias spiritus, sed adhuc in nobismetipsis ingemisimus, adoptionem expectantes, redemptionem corporis nostri. Spe enim salui facti sumus. In hac spe cum sumus, corpus quidem mortuum est propter peccatum: spiritus autem uita est propter iustitiam. Sed uide quod sequitur: Si autem spiritus eius, inquit, qui suscitauit Christum Iesum à mortuis habitat in uobis: qui suscitauit Christum à mortuis, uiuificabit & mortalia corpora uestra per inhabitantem spiritum eius in uobis. Hoc igitur Ecclesia uniuersa quæ in peregrinatione mortalitatis inuenta est, expectat in fine seculi, quod in Domini nostri Iesu Christi corpore præmonstratum est, qui est primogenitus à mortuis, quia corpus eius cuius caput est ipse, non nisi Ecclesia est. Nonnulli etiam attendentes uerba quæ cõtinuè dicit Apostolus: Quia & mortui sumus cum Christo, & resurreximus cum eo: nec intelligentes quatenus dicantur, arbitrati sunt iam factam esse resurrectionem, nec uilam ulterius in fine temporum esse sperandam. Ex quibus est, inquit, Hymenaus & Philetus, qui circa ueritatè aberrauerunt, dicentes resurrectionem iam factam esse, & fidem quorundam subuenerunt. Idem Apostolus eos arguens detestat: qui tamen dicit nos resurrexisse cum Christo. Unde nisi quia hoc per fidem, & spem, & dilectionem factum esse dicit in nobis, secundum primitias spiritus. Sed quia spes quæ uidetur non est spes: & ideo si quod non uidemus speramus, per patientiam expectamus: restat utiq; redemptionis corporis nostri, quam expectantes in nobismetipsis ingemisimus. Unde est illud: Spe gaudentes, in tribulatione patientes. Hæc igitur inuolutio uitæ nostræ, est quidam transitus à morte ad uitam: qui sit primò per fidem, ut in spe gaudeamus, & in tribulatione patientes simus, dum adhuc exterior noster homo corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem propter initium nouæ uitæ, propter nouum hominem, quem subemur induere & exuere ueterem, expurgantes uetus fermentum, ut simus noua conspersio, quoniam pascha nostrum immolatus est Christus. Propter hanc ergo uitæ nouitatè, primus mensis in anni mensibus celebrationi huic attributus est: nam ipse dicitur & mensis nouorum. Quia uerò in toto tempore seculi, nunc tertium tempus apparuit: ideo resurrectio Domini tridua est. Primum enim tempus est ante legem: secundum sub lege: tertium sub gratia: ubi iam manifestatio est sacramenti prius occultum in propheterico ænigmate. Hoc ergo & in lunari numero significatur. Quia enim septenarius numerus solet in scripturis ad quandam perfectionem mysticam apparere, tertia hebdomada lunæ pascha celebratur, id est, qui dies occurrerit à quarta decima in uigilam primam. Est illic & aliud sacramentum, quod si tibi obscurum fuerit, quia in talibus inquisitionibus minus eruditus es, non contristeris. Nec ideo me putes esse meliorem, quia in studijs hæc puerilibus didici. Qui enim gloriatur, in eo gloriatur, inquit, scire & intelligere, quia ego sum Dominus. Nonnulli ergo studiosi talium rerum quæ seruit multum de motibus & numeris siderum. Et qui subtilius scrutati sunt ista, incrementa & decrementa lunaria, ex conuersione globi eius coniecerunt. Non quod aliquid substantiæ uel accedat ei cum augetur, uel decedat cum minuitur. Quod deliramentum imperiti Manichæi opinantes, repleti eam dixerunt, sicut repletur nauis ex fugitiua Dei parte: quam cõmixtam principibus tenebrarum, & horum sordibus inquinatam, corde & ore sacrilego, & credere, & loqui non dubitant. Hinc ergo impleri lunam dicunt, cum magna pars Dei magnis laboribus ab inquinamento purgata, de toto mundo atq; omnibus cloacis fugiens redditur Deo lucenti dum redeat repleti uerò per mensem dimidium, & alio dimidio in solem refundi uelut in aliam nauem. Nec tamè inter illas anathematizandas blasphemias aliquid iniquum fingere potuerunt, cur uel incipiens lucere, uel desinens, corniculato lumine fulgeat: aut cur à dimidio mense incipiat minui: & non ad refundendum plena perueniat. Illi ergo qui hæc certis numeris indagauerunt, ita ut & defectus solis & lunæ non solum cur fierent, sed etiam quando futuræ essent,

essent, longè antè prædicerent, & eos determinatis interuallis temporum, canonica supputatione præfigerent, litterisq; mandarent, quas modò qui legunt atq; intelligunt, nihilominus eos prædicunt, nec aliter aut aliàs accidunt q̄ prædicunt. Tales ergo (quibus nō est ignoscendum, sicut scriptura sancta dicit: quia cum tantum ualere scire ut possent æstimare seculum, quomodo Dominum eius supplicis pietate nō facilius inuenerunt) ex ipsis cornibus lunæ, quæ à sole auersa sunt, siue crescentis, siue decrescens, cōiecerunt eam uel à sole illustrari: & quanto magis ab eo recederet, tanto magis ab ea parte quæ terris apparet, radios eius excipere: quanto autem ad eum magis post dimidium mensem ex alio semicirculo propinquaret, tãto magis à superiori parte illustrata, ab ea parte quam terris auerteret, nō posse excipere radios: & propterea uideri decrescere: uel si haberet suum lumen, illud habere ex una parte in hemisphærio, quam partem cum recedens à sole paulatim terris ostenderet, quasi augmenta monstrare dum non addatur quod deerat, sed perdat quod inerat, ac rursus paulatim abscondere quod patebat, & ideo uideri decrescere. Sed quodlibet horum duorum sit: illud certè manifestum est, & cuius aduertenti facile cognitu, quòd luna nō augetur ad oculos nostros, nisi à sole recedendo: neq; minuat, nisi ad solē ex parte alia appropinquando. Attende nunc quod in Prouerbijs legimus: Sapiens sicut sol permanet, stultus autē sicut luna mutatur. Et quis est sapiēs qui permanet, nisi sol ille iusticię: de quo dicit, Ortus est mihi sol iusticię: & quem sibi non fuisse ortum, in die nouissima plāgentes impij dicituri sunt: Et iusticię lumē non luxit nobis, & sol non est ortus nobis: Nam istum carnem oculis uisibilem solem facit oriri super bonos & malos Deus: qui etiam pluit super iustos & iniustos. Ducuntur autē semper ex rebus uisibilibus, inuisibilium cōgruā similitudines. Quis ergo est ille stultus qui tanq̄ luna mutatur: nisi Adam in quo omnes peccauerūt: Anima quippe humana recedēs à sole iusticię, ab illa scilicet interna contemplatione incommutabilis ueritatis, omnes uires suas in terrena conuertit, & eo magis magisq; obsecrat in interioribus ac superioribus suis: sed cū redire cōperit ad illam incommutabilem sapientiam, quanto magis ei propinquat affectu pietatis, tanto magis exterior homo corrumpit, sed interior renouatur de die in diem: omnisq; lux illa ingenij, quæ ad inferiora uergebat, ad superiora cōuertit, & à terrenis quodāmodo aufertur, ut magis magisq; huic seculo moriatur, & uita eius abscondatur cum Christo in Deo. Mutatur ergo in deterius ad exteriora progrediēs, & in uita sua projiciens in tima sua: & hoc terræ, id est eis qui terrena sapiunt melius uidetur, cum laudatur peccator in delictis animæ suæ, & qui iniquè gerit benedicitur. Mutatur autem in melius, cum intentionē suā & gloriā à terrenis, quæ in hoc seculo apparēt, paulatim auertit: & ad superiora interiora conuertit: & hoc terræ, id est eis qui terrena sapiunt deterius uidetur. Vnde illi impij postremā in fructu uolam agētes pœnitentiam etiam hoc sunt inter multa dicituri: Hi sunt quos aliquādo habuimus in derisum & in similitudinem improperij: nos insensati, uitam eorū æstimabamus insaniam. Ac per hoc Spiritus sanctus de uisibilibus, ad inuisibilia, & de corporalibus, ad spiritualia sacramenta similitudinē ducens: transitum illum de alia uita in aliam uitā quod Pascha uocatur, à quartadecima luna uoluit obseruari: nō solum propter tempus tertium quod supra memorauimus, quia inde cœpit hebdomada tertia: sed etiam propter ipsam tertiam conuersionē, ab exterioribus, ad interiora lunæ similitudo asumeretur: usq; ad uicesimam uerò & primam, propter ipsum numerum septenarium, quo uniuersitatis signatio sæpe figuratur: qui etiam ipsi Ecclesię tribuitur propter instar uniuersitatis: ideo Ioannes apostolus in Apocalypsi ad septem scribit Ecclesias. Ecclesia uerò adhuc in ista mortalitate carnis constituta, propter ipsam mutabilitatem lunæ nouæ appellatione in scripturis significatur. Vnde est illud: Parauerūt sagittas suas in pharetra, ut sagittarēt in obscura luna rectos corde. Prius enim q̄ fiat illud, quod dicit Apostolus: Cum Christus apparuerit uita uestra, tunc & uos cum illo apparebitis in gloria: obscurabitur Ecclesia in tempore peregrinationis suæ, inter multas iniquitates gemens, & tunc sunt timendæ insidię fallacium seductorum, quas nomine sagittarum intelligi uoluit. Vnde alio loco propter nūcios fidelissimos ueritatis, quos ubiq; parit Ecclesia, dicitur: Luna testis fidelis in cœlo. Et cum de regno Domini Psalmista caneret: Orietur, inquit, in diebus illis iusticia & abundantia pacis, quousq; interficiatur luna: id est, Abundantia pacis in tatum crescet, donec omnem mutabilitatē mortalitatis absumat. Tunc nouissima inimica destruetur mors, & quicquid nobis resistit ex infirmitate carnis. Vnde nobis perfecta pax nondū est. Consumet omnino, dum corruptibile hoc induerit incorruptionē, & mortale hoc induerit immortalitatem. Vnde & illius ciuitatis muri quæ Hiericho appellatur, quod in Hebræo eloquio luna interpretari dicit, septimo circuitu testamenti arcæ corruerunt. Quid em̄ nunc aliud agit annūciatio regni cœlorū quæ circuitio arcæ significauit, nisi ut omnia munimenta mortalitatis uitæ, id est omnis spes huius seculi, quæ resistit spei futuri seculi, in dono septenario Spiritus sancti per liberum arbitrium destruarur? Ob hoc enim circumeunte arca non impulsu uolento illi muri, sed sponte ceciderunt. Sunt & alia testimonia scripturarum, quæ nobis ingerunt per commemorationem lunæ Ecclesię significationem, quæ in ista mortalitate ab illa Hierusalem, cuius ciues sunt angeli sancti, in ærumnis & laboribus peregrinatur. Non ideo tamen putare debent stulti, qui nolunt in melius commutari, adoranda esse

da esse ista lumina, quia dicitur ex eis aliquando similitudo ad diuina mysteria figuranda. Ex omni enim creatura ducit. Nec ideo in sententiā damnationis debemus irruere, quæ ore Apostolico de quibusdam proferit: qui coluerunt & seruiuerunt creaturæ potius quam creatori, qui est benedictus in secula. Sicut enim non adoramus pecora, quamuis dicitur sit Christus, & agnus & uultus: nec feram, quia dicitur est leo de tribu Iuda: nec lapidem, quia petra erat Christus: nec montem Sion, quia in ipso figuratur Ecclesia: sic nec solem & lunam, quamuis ex ea cœlesti creatura, sicut ex multis terrestribus sacramentorū figuræ ad informationes mysticas sumantur. Quapropter mathematicorum deliramenta cum detestatione uidentia sunt. Quibus cum obiecerimus uana cōmentata, unde homines in errorem præcipitant, quo prius præcipitati sunt, garruli sibi uident, cum dicunt nobis: Cur & uos ex solis & lunæ cōputatione Pascha celebratis: quasi nos ordines syderū, & uicissitudines temporum à summo atq; optimo Deo conditas arguamus: & non eorum peruersitatem, quæ rebus sapientissimè conditis, ad stultitię suæ uanissimas opiniones abutitur. Nam & si mathematicus nobis contradicaturus est, de syderibus & luminaribus cœli ad sacramenta mysticè figuranda similitudines ducere: contradicant & augures, ne dicatur nobis: Estote simplices sicut columbæ: contradicant & Marci, ne dicatur nobis: Astuti sicut serpentes: contradicant histriones, ne in psalmis cytharam nominemus. Atqui de his rebus ad mysteria uerborū Dei, similitudinum signa sumuntur. Dicant si placet, uel auspiciā nos captare, uel uenena conficere, uel theatricas affectare luxurias, quod dementissimum est dicere. Non igitur nos de sole & luna annuis mensuris uel temporibus actionum nostrarum euenta conijcimus, ne in uitæ humanæ periculosissimis tempestatibus, tanquam in scopulos miseræ seruitutis illisi, à libero arbitrio naufragemus: sed ad rem sacratè significandā, similitudines aptas religioissima deuotione suscipimus, sicut de cætera creatura, de uentis, de mari, de uolatilibus, de piscibus, de pecoribus, de arboribus, de hominibus: ad sermonē quidem multipliciter, ad celebrationem uerò sacramentorum iam Christiana libertate parcissimè: sicut de aqua, de frumento, de uino, de oleo. In seruitute autē ueteris populi multa etiam celebrari imperata sunt, quæ nobis tantummodo intelligenda traduntur. Non utique dies obseruabimus, & menses, & annos, & tempora: ne audiamus ab Apostolo: Timeo uos, ne fortè sine causa laborauerim in uobis. Eos enim inculpat, qui dicunt: Non proficiscar, quia posterus dies est: aut quia luna sic fertur: uel proficiscar ut prosperè cedat, quia ita se habet positio syderū. Non agam hoc mense cōmercium, quia illa stella mihi facit mensem: uel agam, quia suscepit mensem. Non plantē hoc anno uineam, quia bissexus est. Non autē quisq; sapiens arbitretur obseruatores temporū reprehendendos, qui dicunt: Non proficiscar hodie, quia tempestas exorta est. Aut non nauigem, quia adhuc sunt hybernæ reliquię. Aut tempus feminandū est, quia imbribus autumnalibus terra sanata est. uel si qui fortè alij naturales effectus circa motus aeris & humoris ad uariandas temporum qualitates in syderum ordinatissima cōuersione notati sunt: de quibus dicitur est dum cōderentur: Et sunt in signis, & in temporibus, & in diebus, & in annis. Si quæ autē figuræ similitudinū, non tantum de cœlo & syderibus, sed etiam de creatura inferiore ducuntur ad dispensationē sacramentorum: eloquentia quædam est doctrina salutaris, mouēdo affectui discentiū accommodata, à uisibilibus ad inuisibilia, à corporalibus ad spiritualia, à temporalibus ad eterna. Nec quisquā uestrum attendat, quòd eo tempore quo Pascha celebramus sol in ariete est: sicut illi appellant quendam syderum locū, ubi reuera mense nouorū inuenitur sol: sed siue illi arietē, siue aliquid aliud eandē partem cœli uocare uoluerint, nos de scripturis sanctis hoc didicimus, quòd omnia sydera Deus cōdidit, & locis cœlestibus, quibus uoluit ordinari: quæ stellis distincta & ordinata, in quaslibet partes diuidant, quibuslibet uocabulis uocent: ubicunq; sol esset mense nouorum, illic esse reperietur hæc celebratio: propter similitudinē sacramenti renouandæ uitæ, de qua satis supra disseruimus. Quòd si etiam locus ille syderum aries possit uocari propter aliquam figuræ congruentiā: neq; de huiusmodi timeret sermo diuinus aliquam sacramenti similitudinem ducere: sicut & de alijs non solum cœlestibus, sed terrestribus creaturis: sicut de Orione, de Pleiadibus: sicut & de monte Sina, de monte Sion: sicut de fluminibus quæ uocantur Geon, Phison, Tigris, Euphrates: sicut de ipso toties in sanctis mysterijs nobilitato fluuio Iordane, rerum figuratè inlinuandarū mysticas similitudines ad duxit. Sed quantum interlit inter obseruationes syderum ad aereas qualitates accommodatas, sicut agricolæ aut nautæ obseruant: aut ad notandas partes mundi cursumq; aliquò & alicunde dirigendū, quod gubernatores nauium faciunt, & hi qui per solitudines arenosas in interiora austris nulla certa semita gradiunt: aut cum ad aliquid in doctrina utili figuratè significandū, sit nonnullorum syderū aliqua cōmemoratio. Quantū ergo interfit inter has utilitates, & uanitates hominum ob hoc obseruantū sydera, ut nec aeris qualitates, nec regionum uias, nec solos temporum numeros, nec spiritualium similitudinem, sed quasi fatalia rerū euenta perquirāt, quis nō intelligat? Sed iam deinceps uideamus: cur etiam id obseruetur, cum Pascha celebratur, ut sabbatū occurat: hoc em̄ proprium Christianæ religionis est. Nam Iudæi tantūmodo mensem nouorum, & lunam obseruant à quartadecima usq; ad uicesimam primam. Sed quia illud eorū Pascha quo passus est Do-

minus ita occurrit, ut inter mortem eius & resurrectionem medius esset sabbati dies: addendū patres nostri censuerunt, ut nostra festiuitas ad ludæorū festiuitate distingueretur. Et quod nō frustra factum esse credendū est, ab illo qui est ante tempora, & per quem facta sunt tempora, & qui uenit in plenitudine temporum, & qui habet potestatem ponendi animā suam, & iterum recipiēdi eam: & ideo non fatalem, sed opportunam sacramēto, quod cōmendare instituerat horam expectabat, cum diceret: Nondum uenit hora mea. Ut igitur anniuersaria passionis eius celebratione à postere seruari: quod em̄ nunc ut superius dixi fide ac spe agimus, atq; ut ad id perueniamus dilectione satagimus: requies quædam ab omni labore omnium molestiarū sancta atq; perpetua est: in eam nobis ex hac uita fit transitus, quem Dominus noster Iesus Christus sua passione demonstrare & consecrare dignatus est. Inest autem in illa requie non desidiōsa legnitia, sed quædam ineffabilis tranquillitas actionis ociosæ. Sic em̄ ab huius uitæ operibus in sine requiescitur: ut in alterius uitæ actione gaudeatur. Sed quia talis actio in Dei laude agitur, sine labore membrorum, sine angore curarum, non ad eam sic transitur per quietem, ut ipsi quieti succedat, id est, non sic esse incipiatactio, ut esse desinat quies. Neq; enim reditur ad curas & labores, sed permanet in actione: & quod ad quietem pertinet, nec in opere laborare, nec in cogitatione fluctuare. Quia ergo per requiem ad primam uitam reditur unde anima lapsa est in peccatū, propterea sabbato requies significatur. Illa autem prima uita quæ de peregrinatione redeuntibus, & primam stolam accipientibus redditur, per unam sabbati, quem diem Dominicū dicimus, figuratur. Quere septem dies Genesim legens, inuenies septimum sine uespera: quia requiem sine fine significat. Prima ergo uita non fuit sempiterna requies peccanti. Requies autē ultima sempiterna est, ac per hoc & octauus sempiternam beatitudinem habebit: quia requies illa quæ requies sempiterna est, excipitur ab octauo non extinguitur. Neq; em̄ esset aliter sempiterna. Ita ergo erit octauus qui primus, ut prima uita non tollatur, sed æterna reddatur. Sabbatū tamen commendatum est priori populo in ocio corporali temporaliter celebrandū, ut figura esset sanctificationis in requie Spiritus sancti. Nusquam enim legimus in Genesi sanctificationē per omnes superiores dies: sed de solo sabbato dictū est: Et sanctificauit Dominus diem septimū. Amant enim requiē siue piæ animæ, siue iniquæ. Sed an perueniant ad id quod amant plurimum, nesciunt: nec aliquid aliud appetunt etiam ipsa corpora ponderibus suis, nisi quiescere à moribus suis. Nam sicut corpus tam diu nititur pondere siue deorsum uersus, siue sursum uersus, donec ad locum quo nititur ueniens cōquiescat: pondus quippe olei si mittatur in aere, deorsum: si autem sub aquis, sursum nititur: sic animæ ad ea quæ amant propterea nituntur, ut perueniendo requiescant. Et multa quidem per corpus delectant, sed nō est in eis æterna requies, nec saltem diuturna. Et propterea magis sordidant animam & aggrauant potius, ut syncerum eius pondus, quo in superna fertur, impediāt. Cum uero anima seipsa delectatur, nondum re incōmutabili delectatur: & ideo adhuc superba est: quia se pro summo habet, cum superior sit Deus: nec in tali peccato impunita relinquitur: quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiā. Cum autē Deo delectatur, ibi uerā, certam, æternam inuenit requiem quā in alijs quærebat, nec inueniebat. Proinde admonetur in Psalmo: Delectare in Domino, & dabit tibi petitionem cordis tui. Quia ergo charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritū sanctū, qui datus est nobis: ideo sanctificatio in septimo die cōmemorata est, ubi requies cōmendatur. Quia uero nec bene operari possimus, nisi dono eius adiuti, sicut Apostolus dicit: Deus em̄ est qui operatur in nobis & uelle & operari pro bona uoluntate: nec requiescere poterimus post omnia bona opera nostra, quæ in hac uita gerimus, nisi eius dono ad æternitatē sanctificati atq; perfecti. Propterea de ipso Deo dicit: Cum fecisset omnia opera ualde bona, septimo die requieuit ab omnibus operibus suis quæ fecit. Futuram enim requiem significabat, quam post bona opera daturus erat nobis hominibus. Sicut enim cum bene operamur, ipse dicitur operari in nobis cuius munere operamur: ita cum requiescimus ipse requiescere dicitur, quo donāte requiescimus. Hinc est quod etiā in tribus primis præceptis decalogi, quæ ad Deū pertinent: cætera em̄ septem ad proximū pertinent, id est ad hominem: quia in duobus præceptis tota lex pender: tertium ibi de obseruatione sabbati positū est: ut in primo præcepto patrem intelligamus: ubi prohibetur coli aliqua in figmentis hominum Dei similitudo: non quia non habet imaginē Deus, sed quia nulla imago ei collibebat, nisi illa quæ hoc esset quod ipse, nec ipsa pro illo, sed cum illo. Et quia creatura est mutabilis, ac propterea dicitur: Omnis creatura uanitati subiecta est, quoniam natura uniuersi etiam in parte demonstratur: ne quisquā filii Dei uerbum, per quod facta sunt omnia, ideo putaret esse creaturam: sequitur aliud præceptum: Non accipies in uanum nomen Dei tui. Spiritus autē sanctus, in quo nobis requies illa tribuitur, quam ubiq; amamus, sed nisi Deum amando, nō inuenimus: cum charitas Dei diffundatur in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Quia ergo sanctificauit Deus diem septimū, in quo requieuit: tertio præcepto legis insinuat, quod scriptū est de obseruatione sabbati: nō ut iam in ista uita nos requiescere existimemus: sed ut omnia quæ bene operamur, nō habeant intentionē, nisi in futuram requiem sempiternam. Memento em̄ maxime quod iam supra commemorauit, qua spe salui

salui facti sumus: spes em̄ quæ uidetur, non est spes ad ipsum autē ignem amoris nutriendū, & flammam mandum quodammodo: quo tanq; pondere sursum uel introrsum referamur ad requiem, hæc omnia pertinent, quæ insinuantur nobis figuratē. Plus enim mouent & accendunt amorem, q̄ si nuda & sine ullis sacramentorū similitudinib. ponerentur. Cuius rei causam difficile est dicere: sed tamē ita se habet, ut aliquid per allegoricā significationem intimatum, plus moueat, plus delectet, plus honoretur, q̄ si uerbis proprijs diceretur apertissime. Credo quod ipse animi motus quādiu rebus adhuc terrenis implicatur, pigrius inflammatur: si uero feratur ad similitudines corporales, & inde feratur ad spiritalia quæ illis similitudinibus figurantur, ipso quasi transitu uegetatur, & tanq; in faucula ignis agitatus accenditur, & ardentiore dilectione rapitur ad requiem & quietem. Ideoq; inter omnia illa decem præcepta solum ibi quod de sabbato positum est, figuratē obseruandum præcipitur: quam figuram nos intelligendam, nō etiam per ocium corporale celebradam suscepimus. Cum em̄ sabbato significatur spiritalis requies, de qua dictū est in Psalmo: Vacate & uidete, quoniam ego sum Deus: & quæ uocantur homines ab ipso Domino dicente: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego uos reficiam: tollite iugum meū super uos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris: cætera tamen ibi præcepta, proprie sicut præcepta sunt sine ulla figurata significatione obseruamus. Nam & idola non colere manifestē didicimus, & non accipere in uanum nomē Domini Dei nostri: & honorare patrem & matrem, & non mœchari, nō occidere, non furari, non falsum testimoniū dicere, non concupiscere ullam rem proximū: non enim figuratē aliud prætendunt, & mysticē aliud significāt, sed sic obseruantur ut sonant. Obseruare tamen diem sabbati nō ad literam iubemur secundū ocium ab opere corporali, sicut obseruant ludæi. Et ipsa eorū obseruatio, quia ita præcepta est, nisi altam quandā spiritalē requiē significet, ridenda iudicatur. Vnde non incōuenienter intelligimus ad amorem exciandum, quo ad requiē tendimus, ualere omnia quæ figuratē in scripturis dicunt: quandoquidem hoc solum in decalogo figuratē præcipitur, ubi requies cōmendatur: quæ ubiq; amatur, sed in solo Deo certa & sancta inuenitur. Dies tamē Dominicus non ludæis, sed Christianis resurrectione Domini declaratus est: & ex illo habere cœpit festiuitatem suam. Animæ quippe omnium sanctorum ante resurrectionē corporis sunt quidem in requie, sed in ea nō sunt actione qua corpora recepta uegetant. Talē quippe actionē significat dies octauus, qui & primus, quia nō aufert illā requiē, sed glorificat. Nō enim redit cum corpore difficultas ex corpore, quia nec corruptio. Oportet em̄ corruptibile hoc indui incorruptionē, & mortale hoc indui immortalitatem. Quapropter ante resurrectionē Domini, quamuis sanctos patres plenos spiritu prophetico octauæ sacramentum nequaquā lateret, qua significatur resurrectio. Nam & pro octaua Psalmus inscribit: & octauo die circuncidebatur infantes. Et in Ecclesiaste, ad duorum testamētōrū significationem dicitur: Illis septē & illis octo reseruatum est: tamē illis est occultatum, & solum celebrandū sabbatū traditū est: quia erat antea requies mortuorū: resurrectio autem nullius erat, donec ueniret Christus, qui resurgens ex mortuis, iam non moreretur, & mors illi ultrā non dominaretur. Sed postq; facta est talis resurrectio in corpore Dominico: ut præiret in capite Ecclesiæ, quod corpus Ecclesiæ speraret in fine: iam etiā dies Dominicus, id est octauus qui & primus, inciperet celebrari: ipsa etiā causa intelligit, cur obseruandum Pascha, ubi agnum occidere & comedere iubentur, quod manifestissime passionem Domini præfigurat: non eis ita præceptū est, ut attenderent occurrere sublatum, & cum mente nouorum & tertiam lunæ hebdomadā cōcurrere: ut eundem quoq; diem Dominus potius sua passione signaret: qui etiā Dominicū, id est octauū qui & primus est, declaraturus aduenerat. Attendente igitur sacratissimum triduum crucifixi, sepulti, suscitati. Horum trium opere quid significet crux, in præsentia agimus uita: quid autē significet sepultura & resurrectio, fide ac spe gerimus. Nūc enim dicitur homini: Tolle crucem tuam & sequere me. Cruciat autē caro, cum mortificant membra nostra, quæ sunt super terram, fornicatio, immundicia, luxuria, auaritia, & cætera huiusmodi: de quibus idem dicit: Si secundū carnem uixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Hinc etiam de seipso dicit: Mundus mihi crucifixus est, & ego mundo. Et in alio loco: Scientes, inquit, quia uetus homo noster simul confixus est cruci cum illo: ut euacuetur corpus peccati, ut ultrā non seruiamus peccato. Quādiu ergo id agunt opera nostra, ut euacuetur corpus peccati, quādiu exterior homo corrumpitur, ut interior renouetur de die in diem, tempus est crucis. Hæc sunt etiā bona opera quidem, tamen adhuc laboriosa: quorum merces est requies. Sed ideo dicit: Spe gaudentes, ut cogitantes requiē futurā, cum hilaritate in laboribus operemur. Hanc hilaritatē significat crucis latitudo in transuerso ligno, ubi figuntur manus. Per manus enim opera intelligimus: per latitudinē hilaritatē operantis, quia tristitia facit angustias. Per altitudinē uero cui caput adigitur, expectationē retributionis de sublimi iusticia Dei, qui reddit unicuiq; secundum opera sua. In his quidem, qui secundum tolerantiam boni operis gloriam & honorem & incorruptionem, quæ rentibus uitam æternam. Itaq; etiam longitudo qua totum corpus extēditur, ipsam tolerantiam significat: unde longanimes dicuntur, qui tolerant. Profundum autē quod ter-

infixum est, secretū sacramenti præfiguratur. Recordaris enim ni fallor quæ uerba Apostolica in ista designatione crucis expeditam, ubi ait: In charitate radicati atque fundati, ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas & profundum. Ea uero quæ nondum uidemus & nondum tenemus, sed fide & spe gerimus, in alio biduo figurata sunt. Hæc enim quæ nunc agimus, tanquam clauis præceptorum in Dei timore cōfixi: sicut scriptum est: Confige clauis a timore tuo carnes meas: in necessarijs deputantur, non in eis quæ per se ipsa appetenda & concupiscenda sunt. Vnde illud quod est optimū se dicit concupiscere, dissolui & esse cum Christo. Manere autem in carne necessarium, inquit, propter uos. Quod ergo inquit: Dissolui & esse cum Christo: inde incipit requies quæ non interrumpitur resurrectione, sed clarificatur: quæ tamen nunc fide retinetur: quia iustus ex fide uiuit. An ignoratis, inquit, quoniam quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: Consepulti ergo illi sumus per baptismū in mortem. Vnde nisi fide: Neque enim iam in nobis perfectū est, adhuc in nobismet ipsis ingemiscensibus adoptione, & expectantibus redemptionē corporis nostri. Spe enim salui facti sumus. Spes autem quæ uidetur non est spes. Quod enim uidet quis quid sperat? Si autem quod non uidemus speramus, per patientiā expectamus. Quod memento quæ sæpe commemorem, ne iam nunc in ista uita nos beatos fieri debere arbitremur, & ab omnibus difficultatibus liberos: ac sic in angustijs rerum temporalium aduersus Deum ore sacrilego murmuremus, quasi non exhibeat quod promissit. Promissit quidem etiam huic uitæ necessaria: sed alia sunt solatia miserorum, alia gaudia beatorum. Domine, inquit, secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, exhortationes tuæ iocundauerunt animam meam. Non ergo murmuremus in difficultatibus, ne perdamus latitudinem hilaritatis: de qua dicitur: Spe gaudentes: quia sequitur: In tribulatione patientes. Noua ergo uita in fide nunc inchoatur & spe geritur. Nam tunc perfecta erit, cum absorbebitur mortale a uita, cum absorbebitur in uictoriā, cum illa nouissima inimica destruetur mors, cum immutati fuerimus & æquales angelis facti. Omnes enim, inquit, resurgemus, sed non omnes immutabimur. Et Dominus: Erunt, inquit, æquales angelis Dei. Apprehensi enim sumus modo in timore per fidem: tunc autem apprehendemus in charitate per spem. Quoad uero sumus in corpore, peregrinamur a Domino: per fidem enim ambulamus non per speciem. Ipse itaque Apostolus qui dicit: Tunc apprehendam sicut apprehensus sum, aperte se non apprehendisse cōfiteatur. Fratres, inquit, ego me non arbitror apprehendisse. Sed tamē quia ipsa spes ex promissione ueritatis certa nobis est, cū diceret, Consepulti igitur sumus illi per baptismū in mortem: subiunxit & ait: Ut quemadmodum surrexit Christus ex mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Ambulemus ergo in re laboris, sed in spe quietis: in carne ueritatis, sed in fide nouitatis. Dicit enim: Corpus quidem mortuū est propter peccatū: spiritus autem uiuit propter iusticiā. Si autem spiritus eius qui suscitauit Iesum Christum a mortuis, habitat in uobis: qui suscitauit Christum a mortuis, uiuificabit & mortalia corpora uestra, per inhabitantē spiritum eius in uobis. Hoc ex auctoritate diuinarum scripturarum & uniuersæ Ecclesiæ quæ toto orbe diffunditur cōsensione, per anniuersarium paschæ celebrat, in magno utique sicut iam intelligis sacramento. Et in scripturis quidem ueteribus ad agendū paschæ non est præceptū tempus, nisi ex mense nouorū, a luna quartadecima usque ad uicelimum primam. Ex Euangelio tamē quia iam manifestum est, quo etiā die Dominus crucifixus sit, & in sepultura fuit & resurrexit: adiuncta est etiā ipsorum dierum obseruatio, per patrū concilia: & orbi uniuerso Christiano persuasum est, eo modo paschæ celebrari oportere. Quadragesima sanè ieiuniorū habet auctoritatē, & in ueteribus libris ex ieiunio Moyli & Helie, & ex Euangelio: quia totidē diebus Dominus ieiunauit: demonstrans Euāgelium non dissentire a lege & prophetis. In persona quippe Moyli lex, in persona Helie propheta accipiuntur. Inter quos in monte gloriosus apparuit: ut euidentius emineret quod de illo dicit Apostolus: Testimoniū habens a lege & a prophetis. In qua ergo parte anni cōgruentius obseruatio quadragesimæ cōstitueretur, nisi cōfinis atque cōtigua diuinæ passioni? Quia in ea significatur hæc uita laboriosa, cui opus est continentia: ut ab ipsius mundi amicitia ieiunet, quæ utique fallaciter blandiri, & illecebrarum fucos circumspargere atque iactare non cessat. Numero autem quadragenario uita ista propterea figurari arbitror: quia denarius in quo est perfectio beatitudinis nostræ, sicut in octonario, quia redit ad primū: ita in hoc mihi uidetur exprimi, quia creatura quæ septenario figuratur adhæret creatori: in quo declaratur unitas trinitatis per uniuersum mundū tēporaliter annunciana: quia mundus & a quatuor uentis delimitatur, & quatuor elementis erigitur, & quatuor anni temporū uicibus uariatur. Decem autem quater in quadraginta cōsumuntur: quadragenarius autem partibus suis computatus, addit ipsum denarium, & fiunt quinquaginta tanquam merces laboris & continentie. Neque enim frustra ipse Dominus, & quadraginta dies post resurrectionē in hac uita et terra cū discipulis cōuersatus est: et posteaquam ascendit in cœlū, decē diebus interpositis promissum misit spiritum sanctum. Completo die Pentecostes: qui dies quinquagenarius habet alterum sacramentum, quod septies septem, quadraginta nouē sunt: & cum reditur ad initium quod est octauus qui & primus dies, quinquaginta complentur, qui celebrantur post Domini resurrectionē: iam in figura non laboris, sed quietis & lætitiæ

& lætitiæ propter hoc & ieiunia relaxantur, & stantes oramus: quod est signū resurrectionis. Vnde etiam omnibus diebus dominicis id ad altare obseruatur, & alleluia canitur, quod significat actionem nostram futuram, non esse nisi laudare Deum, sicut scriptum est: Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorū laudabunt te. Sed dies quinquagesimus & in scripturis commendatur: non tantum in Euangelio, quia tunc spiritus sanctus aduenit: sed etiam in ueteribus libris. Nam et ibi posteaquam pascha occiso agno celebrauerunt, dies quinquaginta numerant, usque ad diē quo lex data est in monte Sina famulo Dei Moyli, digito Dei scripta. In libris autem Euāgelij apertissime declaratur digito Dei significare spiritum sanctum. Cum enim unus Euāgelista dixisset: In digito Dei efficio dæmonia: alius hoc idem ita dixit: In spiritu Dei efficio dæmonia. Quis hanc læticiam diuinorum sacramentorum cū sanæ doctrinæ luce clarescunt, non præferat uniuersi mundi huius imperijs, etiam inuitata felicitate placatis? Nonne tanquam duo seraphim clamant adinuicem cōcinentiam laudis altissimo: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus sabaoth? Ita duo testamēta fideliter concordantia, sacramentum cōcinentiam Deo. Occidit Christus qui tanquam ouis ad immolandum ductus est sicut Esaias testatur. Celebratur uerū pascha, & interpositis quinquaginta diebus datur ad charitatē spiritus sanctus qui est digito Dei, cōtrarius hominibus sua querentibus, & ideo iugum asperum & sarcinam grauem portantibus. nec inuenientibus requiem animabus suis: quia charitas non querit quæ sua sunt. Ideo animositas hæreticorum semper inquieta est: quos magorum Pharaonis habere conatū, declarat Apostolus dicens: Sicut enim Iannes & Mambres resistunt Moyli: sic & isti resistunt ueritati, homines mente corrupti, reprobi circa fidem, sed ultra non proficiunt. Dementia enim eorum erit manifesta omnibus, sicut & illorū fuit. Quia enim per ipsam corruptionem mentis inquietissimi fuerunt, in signo tertio defecerunt: fatentes sibi aduersum esse spiritum sanctum qui erat in Moyse. Nam deficientes dixerunt: Digtus Dei est hic. Sicut autem conciliatus & placatus spiritus sanctus, requiem præstat mitibus & humilibus: corde ita contrarius & aduersus immites ac superbos, inquietudine exagitat. Quam inquietudinem muscæ illæ grauissimæ significarunt, sub quibus magi Pharaonis defecerunt dicentes: Digtus Dei est hic. Exodum lege, & uide ubi Pascha celebrauerunt, post quot dies data sit lex. Loquitur Deus ad Moysen in monte Sina, in tertij mensis die. Nota ergo unum diem egressus ipsius tertij mensis, & uide quid dicat inter cætera: Descende, inquit, testare populo, & purifica illos hodie & cras, & lauēt uestimenta sua, & sint parati in diem tertium. Tertio enim die descendit Dominus in montē Sina coram omni populo: tunc data est lex: tertio scilicet die tertij mensis. Numera igitur a quarto decimo primi mensis die quo factū est Pascha usque ad diem tertium tertij mensis: & inuenies decem & septem dies primi mensis, triginta secundij, tres tertij, qui fiunt quinquaginta. Lex in arca, est sanctificatio in corpore Domini, per cuius resurrectionē nobis requies futura promittitur, ad quam percipiendam spiritu sancto charitas inspiratur. Spiritus autem nondum erat datus, cum Iesus nondum erat clarificatus. Vnde prophetia illa cantata est: Exurge Domine in requiē tuā, tu & arca sanctificationis tuæ. Vbi requies, ibi sanctificatio. Vnde nunc ut amemus & desideremus, pignus accepimus. Vocantur autem ad requiem alterius uitæ quo ab ista transitur, quod Pascha significat, omnes in nomine Patris & Filij & spiritus sancti. Propterea quinquagenarius numerus ter multiplicatus, addito ad eminentiam sacramenti ipso ternario, in illis magnis piscibus inuenitur: quos iam Dñs post resurrectionem nouā uitā demonstrans, a dextra parte leuari imperauit: nec retia dirupta sunt: quia tunc hæreticorum inquietudo non erit. Tunc homo perfectus & quietus, purificatus in anima & in corpore per eloquia Domini casta, argentum igne examinatum, terræ purgatum septuplum: accipiet mercedem denariū, ut sint decem & septem. Nam & in hoc numero, sicut in alijs multiplices figuras exhibentibus, sacramentū mirabile reperitur. Nec immeritō etiam Psalmus septimus decimus in Regnorum libris solus integer legitur, quia regnum illud significat, ubi aduersarium non habebimus. Titulus enim eius est: In die qua eruit eū Dominus de manu omnium inimicorū eius, & de manu Saul. Quis enim figuratur in Dauid, nisi ille qui uenit secundum carnem ex semine Dauid? Qui utique in corpore suo, quod est Ecclesia, adhuc patitur inimicos. Vnde illi persecutori quem uoce macchabæ, & in suum corpus transiciens quodammodo manducauit, sonuit de cælo: Saule Saule quid me persequeris? Quando autem eruetur hoc corpus de manu omnium inimicorū eius, nisi cum & illa nouissima inimica destruetur mors? Ad hoc tempus pertinet numerus ille centum quinquagintatium piscium. Nam & ipse numerus septimus decimus surgens in trigonū, centum quinquagintatium summam complet. Ab uno quoque usque ad decem & septem surgens omnes medios adde, & inuenies: ad unum scilicet adde duo, fiunt utique tria: adde tria, fiunt sex: adde quatuor, fiunt decem: adde quinque, fiunt quindecim: adde sex, fiunt uiginti unū: adde ita cæteros & ipsum decimum septimū, fiunt centū quinquagintatium. Hæc de scripturis firmissimè tenentur: id est Pascha & Pentecoste. Nā ut quadraginta illi dies ante Pascha obseruentur, Ecclesiæ cōsensus roborauit: sic etiam ut octo dies neophytorū distinguantur a cæteris: id est ut octauus primo cōcinent. Ut autem alleluia per

illos solos dies quinquaginta in Ecclesia cantetur, non usquequaq; obseruatur. Nam & in alijs diebus uariè cantatur alibi atq; alibi: ipsis tamen diebus ubiq;. Vt aut stantes in illis diebus & omnibus Dominicis oremus, utrum ubiq; seruetur ignoro: tamè quid in eo sequatur Ecclesia, dixi ut potui: & arbitror esse manifestum. De lauandis uerò pedibus, cum Dominus hoc propter formam humilitatis, quam docendam uenerat cõmendari: sicut ipse consequenter exposuit: quesitum est, quo nam tempore potissimum res tanta etiam facta doceretur, & illud tempus occurreret, quo ipsa cõmendatio religiosius inhæreret. Sed ne ad ipsum sacramentum baptismi uideret pertinere, multi hoc in consuetudinem recipere noluerunt. Nonnulli etiam de consuetudine auferre dubitauerunt. Aliqui autem ut hoc sacratiore tempore cõmendaretur, & à baptismi sacramento mutaretur: uel diem tertium octauarum: quia ternarius numerus in multis sacramentis maxime excellit: uel etiã ipsum octauum, ut hoc facerent elegerunt. Miror sanè quid ita uolueris, ut de his quæ uariè per diuersa loca obseruantur, tibi aliqua conscriberem: cum & nō sit necessarium, & una in his saluberrima regula retinenda sit: ut quæ non sunt cõtra fidem, neq; cõtra bonos mores: & habent aliquid ad exhortationem uitæ melioris: ubi cunq; institui uideamus, uel instituta cognoscimus, nō solum nō improbemus, sed etiam laudando & imitando sectemur: si aliquorū infirmitas nō ita impedit, ut amplius detrimentum sit. Si enim eo modo impediatur, ut maiora studiorum lucra speranda sint, q̄ calumniatorum detrimta metuenda, sine dubitatione faciendū est: maxime illud quod etiam de scripturis defendi potest: sicut de hymnis & psalmis canendis: cū & ipsius Domini & Apostolorū habeamus documenta & exempla & præcepta de hac re tam utilia. Ad mouendū piè animum & accendendū diuinæ lectionis affectū, uaria cõsuetudo est: & pleraq; in Africa Ecclesiæ membra pigriora sunt: ita ut Donatistæ nos reprehendant, quòd sobriè psallimus in Ecclesia, diuina cantica prophetarū: cum ipsi ebrietates suas ad canticum psalmodi humano ingenio compositorū, quasi ad tubas exhortationis inflamment. Quando aut non est tempus cum in Ecclesia fratres congregant sancta cantandi, nisi cum legitur aut disputat, aut antiphitis clara uoce deprecantur, aut cõmunis oratio uoce diaconi indicitur: Alijs uerò particulis temporum, quid melius à cõgregatis Christianis fiat, quid utilius, quid sanctius, omnino non uideo. Quod autem instituitur præter cõsuetudinem, ut quasi obseruatio sacramenti sit, approbare non possum: etiam si multa huiusmodi propter nonnullarū uel sanctarum uel turbulentarum personarū scandala deuitanda, liberius improbare non audeo. Sed hoc nimis doleo: quia multa quæ in diuinis libris saluberrima præcepta sunt, minus curantur: & tam multis præsumptionibus sic plena sunt omnia: ut grauius corripiantur, qui per octauas suas terrā nudo pede tetigerit, q̄ qui mentē uinolentia sepelierit. Omnia itaq; talia quæ neq; sanctarum scripturarum autoritatibus continentur: nec in concilijs episcoporū statuta inueniuntur: nec consuetudine uniuersæ Ecclesiæ roborata sunt: sed diuersorum locorū diuersis moribus innumerabiliter uariantur: ita ut uix aut omnino nunquam inueniri possint causæ, quas in eis instituendis homines secuti sunt: ubi facultas tribuitur sine ulla dubitatione rescanda existimo. Quamuis enim neq; hoc inueniri possit, quomodo contra fidem sint: ipsam tamè religionē, quam paucissimis & manifestissimis celebrationum sacramentis misericordia Dei esse liberā uoluit, seruilibus oneribus premunt: ut tolerabilior sit conditio Iudæorum: qui etiã tempus libertatis nō agnouerint, legalibus tamen facinosis, non humanis præsumptionibus subijciuntur. Sed Ecclesia Dei inter multam paleam, multaq; zizania constituta, multa tolerat: tamen quæ sunt cõtra fidem, uel bonam uitam, nō approbat, nec tacet, nec facit. Itaq; illud quod scripsisti: quosdā fratres ita temperare à carnibus edendis, ut immunidos qui comederint arbitrentur: apertissime contra fidem sanamq; doctrinam est. Sed hic ego si diutius disputare uoluerō, poteris putare antè in illis obscuri aliquid hinc Apostolū præcepisse: qui etiam post multa quæ de hac re dixit, sic detestatus est hæreticorum impiā opinionem, ut diceret: Spiritus autem manifestè dicit, Quia in nouissimis temporibus recedent quidā à fide, intēdentes spiritalibus seductoribus, & doctrinæ dæmoniorū in hypocriti mendaciloquiorū, cauteriatā habentes conscientiam suam, prohibentes nubere, abstinentes à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognouerunt ueritatē: quia omnis creatura Dei bona est: & nihil abijciendū est, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per uerbum Dei & orationē. Et alio loco de his rebus loquitur: Omnia, inquit, munda mundis: immundis autē & infidelibus nihil est mundum, sed polluta sunt eorum & mens & conscientia. Tu ipse lege cetera, & recita quibus potes, ne in se irritam faciant gratiam Dei: quia in libertate uocati sunt: tantū ne libertatē in occasionem carnis assumant. Et ideo iam uoluit refrenandæ carnalis concupiscentiæ causa, à quibuslibet cibis temperari: quia non eis hoc permittitur superstitionē atq; infideliter facere. Hi uerò qui de paginis Euangelicis fortes legunt, & si optandum est ut hoc potius faciant, q̄ ut ad dæmonia consulenda occurrant: tamen etiam ista mihi displicet cõsuetudo, ad negocia secularia, & ad uitæ huius uanitatē, propter aliam uitam loquentia oracula diuina uelle cõuertere. Hæc tibi si satis esse ad ea quæ requisisti nō putaueris: nimis ignoras & uires & occupatiōes meas. Tantum enim abs sum ab eo quod putasti nihil me latere, ut nihil in epistola tua legerim tristius: quia & apertissime

A apertissime falsum est. Et miror quia hoc te latet: quòd nō solum in ijs innumerabilibus rebus multa melatent: sed etiã in ipsis sanctis scripturis multo nesciam plura q̄ sciam. Et ideo spem in nomine Christi nō infructuosam gero: quia non solum credidi de meo, in illis duobus præceptis totam legem prophetasq; pendere: sed etiam expertus sum experiorq; quotidie: quando quidem nullum mihi sacramentū, aut aliquis sermo admodum obscurior de sacris literis aperitur, ut nō eadem præcepta reperiam. Finis enim præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Et plenitudo legis charitas. Itaq; & tu charissime, siue ista siue alia, sic lege, sic discere, ut memineris uerissime dictum: Scientia inflat, charitas ædificat. Charitas autem non æmulatur, nō inflat. Sic itaq; adhibeatur scientia tanquam machina quædam, per quam structura charitatis assurgat quæ maneat in æternū etiam cum scientia destruetur: quæ ad finem charitatis adhibita, multum est utilis: per se aut ipsam sine tali fine, non modo superflua, sed etiam perniciofa probata est. Scio autem quàm te cogitatio sancta custodiendæ sub umbraculo alarū Domini Dei nostri. Sed ideo hæc & si breuiter monui: quoniam noui eandem ipsam charitatem tuam, quæ non æmulatur, hanc epistolam multis daturam atq; lecturam.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Dicte mirū, q̄ hic liber diuersus habebat in exēplaribus. Nec idem erat initium, & alia in alijs supererant aut deerant, tum pleraq; diuersa habebat. Stylus palam arguit, nō esse Hieronymi, etiã si non indignum censem qui legatur. Gustus phraeos non abhorret ab oratione diui Augustini.

IN SVSANNAM LAPSAM OBIURGATIO.

Vto leuius esse crimen ubi homo peccatū suum ultrò confitetur: q̄ ubi celans mala, inuitus detegitur & nolens publicat. Quid taces anima? Quid cogitationibus æstuas? Quid non erumpis in uocē & mentis tuæ exponis ardorē: ut aliquid solatiū capias? Hoc planè hoc erit quali remediū quoddam ægritudinis tuæ, si aperto ore conceptū digeras scelus. Nam & ulcus cum fuerit tumidum, quamuis suppuratum, euaporans præstat refrigeriū passioni. Audite nūc qui propè estis & qui longè, qui timetis Deum, & Ecclesiæ eius gaudio congaudetis, & tristitia conlugetis: sicut scriptū est: Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Vos inquam appello, qui charitatē Christi uerissimam retinetis, & nō super iniquitate gaudetis, sed potius ingemiscitis. Aduertite potius uerba oris mei, & an hæc isto ex dolore procedant iudicate, & detestati sceleris qualitatē mecum pariter perhorrete. Virgo nobilis & dicata Christo, sapiēs, erudita, uixit in foueam turpitudinis: cõcepit dolorē, & peperit iniquitatē: se perdidit, Ecclesiā maculauit. Hinc omnis anima Christiana graue uulnus accepit, quia datū est sanctū canibus, & margaritæ missæ sunt ante porcos. A falsis enim hominibus laceratū est nomen sanctitatis, & ab immundis & luteis propositū castitatis. Hinc æstus animo meo, hinc insanabilis dolor. Quia unum malū bona plurima secū trahit, & unius nubecula peccatricis, totā lucem penè obscurauit Ecclesiæ. Audite me oēs populi & uidete dolorē meum. Virgines meæ, & iuuenes mei abierunt in captiuitatē. Verè hæc est captiuitas, ubi animæ peccato captiue ducunt. Assumam ergo sermone propheticū, & flebiliter dicā. Ad te nunc mihi meus sermo sit, quæ caput horū & causa malorum es: quæ multipliciter misera, cū gloria uirginitatis, nomē etiã perdidisti. Nefas enim est Susannam uocari nō castā. Nō licet nominare, qd non est. Vnde incipiā: quid primū, quod ultimū dicā? Bona cõmemorē, quæ perdidisti: an mala desleā, quæ inuenisti? Eras uirgo in paradiso Dei: utiq; in Ecclesia eras spōsa Christi, eras templū Dñi, eras habitaculū Spiritus sancti. Et cū dico toties eras, necesse est ut toties ingemiscas: quia non es quod fuisti. Incedebas in Ecclesia tanq; columba illa, de qua scriptū est: Pennæ columbæ de argentate, & posteriora dorsi eius in specie auri. Splendebas ut argentū, fulgebas ut aurum, syncerā conscientiam præferebas. Eras tanq; stella radians in manu Domini, nullum uentū, nullas nebulas pertimescens. Quæ est ista subita conuersio? quæ est ista repentina mutatio? De Dei uirgine facta es corruptio fatans, de sponsa Christi facta es scortū execrabile, de tēplo Domini sanum immundiciæ, de habitaculo Spūs sancti tuguriū diaboli. Quæ incedebas cū fiducia ut columba, nunc lates in tenebris ut stellio. Quæ fulgebas ut aurū propter uirginitatis decorē, nunc uilis facta es tanq; lutum platearū, ut etiã indignorum pedibus cõculceris. Quæ fueras stella radians in manu Domini, ueluti de alto ruens cœlo, cõuersa es in carbonē nigrum. Væ tibi misera, & iterū uæ, quæ tanta bona parua tēporis luxuria perdidisti. Quā tibi spem apud Christum Dominū reliquisti: cuius mēbra tollens, fecisti mēbra meretricis? Quis te Spiritus sanctus uisitabit, cū eū repudiaueris qui se à cogitationibus quoq; sordidis lōgè fecit? Sed ueniamus ad humana: ut per illa diuina cognoscam. Aspice qui sanctorū, quæ sanctorū tibi approximare nō horrent? Aperi oculos si potes: erige frontē si audes: aliquē sanctorū fiducialiter intuere. Nōne tuam faciē conscientia cõmissa tanq; plumbū inclinant & premunt: nōne tenebrę ante oculos tuos ut dura caligo uersantur? Nōne timor & tremor animā tuam & membra tua quassant? Si ergo homines in carne cõstitutos, & alicuius forsitan delicti obnoxios non potes intueri, graui utiq; confusione

sepulta, quid facies coram Helia & Daniele, & tantorum exercitu prophetarum? Quid facies coram Mariâ? Quid facies coram Ioanne & Tecla, maculato thoro puritatis? Quid denique facies coram angelis sanctis? Nonne splendore & claritate immaculatarum, quasi fulminibus percussa combureris? Sed dictura es forsitan: Non potui sustinere, quia carnem fragilem circumferebam. Respondebit tibi beata Tecla cum suis innumerabilibus sociabus, & nos eadem carne amictæ fuimus: nec tamen plenè propositum castitatis nostræ fragilitas carnis potuit mutillare, aut sæuitia tyrannorum per uaria tormenta deijcere. Reuera non potest caro corrumpi nisi mens fuerit ante corrupta. Remanebit ergo in crimine anima, quæ carnem præcedit in crimine. Sed dices: Noli hoc malum, passa sum uiolentiâ. Respondebit tibi illa fortissima Susanna, cuius tu nomen fallaciter baiulas: Ego inter duos presbyteros posita, inter duos utique iudices populi, sola inter sylvas paradisi constituta, uinci non potui, quia nec uolui. Tu ab uno ineptissimo adolescente, in media ciuitate, quomodo uim potuisti perferre, nisi quia ultrò uiolari uoluisti? Quis denique tuas uoces audiuit? quis colluctationes sensit? Ut autem hæc omittam, certe post illam uiolentiâ detegere scelus, si non alijs, uel tuis parentibus, uel tuis sororibus, debuisti. Esset enim excusatio infelicitatis: esset & conscientie plena purgatio, si hostem pudicitie deduxisses in publicum. Sed erubuisti, ne forsitan te uiolatam multi cognoscerent. Ut quid timuisti, ubi non erat timor nisi ut tacendo crimen, cum adultero sapius te sociares? Esto autem pudor te prohibuit confiteri, quid de secunda commixtione dices? quid de tertia? quid de frequenti commercio forditatis? Cessat, cessat iam uiolentiæ figmentum, cessat ruboris argumentum, ubi toties membra dicata Christo celesti, medici tui uisceribus polluenda præbuit. Horret, horret animus meus, mens hebetat cum ad imum sceleris peruenitur. Nam & medicus quamuis fortis sit animi, tamen cum altius fecat uulnus, puto ex parte aliqua sustinebit horrorem. Heu perdita, iamne intelligis omnes tibi uias excusationis penitus clausas? iamne sentis quantum tibi mali & in carne & in anima nefaria libido contulerit? Non istam de te confusionem tuus expectauerat pater, qui te sibi singularè gloriam computabat. Non hunc luctum & has lachrymas ex te sibi crediderat tua nasci mater, quæ partus sui gemitus, per tuam uirginitatem solabatur. Non fratres tui non sorores hoc ex te dedecus expectabant: quos omnes quasi uno gladio tui sceleris grauiter fauciauit. Si fuisses communi forte defuncta, desissent te ad modicum parentes: sed exultassent gaudentes, quia immaculatam præmiserint uirginem, hostiam uiuam Domino: propiciatricem suorum uidelicet delictorum. At nunc plangunt mortuam & non mortuam, plangunt uiuam & non uiuam. Mortuam utique gloria uirginitatis, uiuam dedecore turpitudinis. Iratus est pater tuis uisceribus, de quibus feminata es: maledicit mater tuo utero, ex quo in hanc lucem infeliciter processisti: nec tamen modum suo dolori reperit, nisi hoc planè solum uidentur sibi habere solatium, quia nec te pater compulit, nec mater coegit ut uirginitatem profitereris, quæ ultrò & propria uoluntate professâ es. Nam scio cum multas difficultates tua genitrix proponeret, cum arduum esset iter seruandæ uirginitatis integræ, te non solum pertinaciter restitisse, sed etiam reuelationes tibi datas dixisse terribiles. In quantum ergo mercedem sibi sperabant, ex quo non tuo proposito resisterent, in tantum tibi misera intellige pondus iudicij crescere, quia non seruasti quod ultrò promissisti. Quibus te spiritus serpens ille nequissimus obligauit? Quibus te uenenis infecti ille qui Euam decepit: ut tanta te cæcitate percuteret, ut tantam animæ tuæ faceret obliuionem? Non es memorata diem sanctum, diem dominicæ resurrectionis, in quo diuino altari te obrulisti uelanda. In tanto namque solenni conuentu Ecclesiæ Dei, inter lumina neophytorum, inter candidatos regni celestis, quasi regina regi nuptura processeras. Non es memorata, qualis ad te die illo est facta allocutio. Aspice filia, intue uirgo: quantus ad sponsi tui & Domini gloriam conuenerit populus: serua te oportet fidem quam sub tantis testibus polliceris. Semper cogita cui uirginitatem sponderis tuam. Facilius te oportet sanguinem cum spiritu fundere, quam perdere castitatem. Quantis in illo die consecrationis tuæ dictis, & multis super castitate præconijs, sacro uelamine te cta es: ubi omnis populus dotem tuam subscribens, non atramento sed spiritu, pariter clamauit: Amen. Vincor lachrymis, cum hæc recorder: compungor stimulis, cum ad hæc humana exempla considero. Nam si tredecim testibus sponsalibus consummatis, quæuis foemina uiro coniuncta mortali, non sine magno periculo perpetrat adulterium: quid putas fore cum inter innumerabiles testes Ecclesiæ, coram angelis & exercitibus cæli, facta copula spiritualis per adulterium soluitur? Nescio an possit ei condigna mors ac poena excogitari. Dicit aliquis: Melius est nubere quam uri. Hoc dictum ad nondum pollutam pertinet, ad nondum uelatum. Cæterum quæ se sponduit Christo, & sanctum uelamen accepit, iam nupsit, iam immortalis iuncta est uiro: & iam si uoluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Si hoc ita est, quid de ea dicendum est, quæ occulta furtiuamque turpitudine constupratur, & fingit se esse quod non est: habitu uirgo, facta non uirgo: bis adultera, & in aspectu, & actu. Sed ad te iterum redeo, quæ obliuionem tantorum passa bonorum es: & receptaculum tantorum facta malorum es. Quomodo tibi in actu ignominioso illo non ueniebat in mentem habitum uirginalis, processus ad Ecclesiam inter uirgineos choros? Quomodo oculos tuos non perstringebat lux uirginalis: aures tuas non penetrabat hymnorum spiritualium can-

tus: mentem tuam non uentilabat lectioinum celestium uirtus? hoc uel maximè clamante Apostolo: Fugite fornicationem. Quia omne peccatum quod fecerit homo, extra corpus est. Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Et cum dicit in corpus suum, tamen in Christo peccare demonstrat: quia subiungit, Non estis uestri. Empti enim estis precio magno: glorificate & portate Dominum in corpore uestro. Et iterum dicit: Fornicatio autem & immundicia, nec nominetur inter uos, sicut decet sanctos: & seposita omni adulatione, sententiam figit Apostolus: Hoc scitote, inquit, intelligentes: quia omnis fornicator aut immundus, non erit haeres in regno Christi & Dei. Hæc tanta & tam terribilia non ueniebant tibi in mentem, cum ad illud opus nefarium tua membra peterentur, sed mortifera te obliuio tanquam in gurgitem altissimum demergebat: & quasi captiuam execrabilis libido ducebat. Nonne uel illum locum tabulis separatum, in quo in Ecclesia stabas, recordari debuisti: ad quem religiosæ & nobiles matronæ certatim currebant, tua oscula petentes, quasi sanctioris, quasi dignioris? Nonne uel illa præcepta quæ oculis tuis ipse scriptus patres ingerebat recordari debuisti: Diuisa est mulier & uirgo: Quæ non est nupta, sollicita est quæ Domini sunt, quomodo sit sancta corpore & spiritu. Tu autem in contrarium uersans ita agebas, ut nec corpore esses sancta, nec spiritu: corpore quidem fornicando, spiritu autem uirginitatem mentiendo. Proh nefas, solet fama subsequi factum: tuum autem malum fama præuenit. Nam cum ante triennium rumor quidam & susurratio de te fuisset, tu sinceritatem prætendebas, & uindictam de maledicis in Ecclesia publice postulabas. Quos æstus ego sustinui? Quos pater tuus pro tua sustulit opinione labores, requirerentes singulos, singulos astringentes ut autorem infamie inueniremus? Graue enim erat nobis & intolerabile de Dei uirgine uel turpe aliquid dici. Nec hoc uerita es, nec ante oculos habuisti: ut uenires inimicis in gaudium, & eos haberes infensos, qui pro tua opinione laborabant. Multum audax multumque temeraria es: si te conscientia non terret, ut simulata uirginitate, putes te etiam Dominum posse fallere, qui dixit: Nihil occultum quod non reuelatur, nec absconditum quod non sciatur. Et uos, inquit, fecistis in occulto, ego autem faciam in manifesto: ille qui non mentitur, furtiuum scelus deduxit in publicum: & in conspectu solis huius tenebrarum tuarum opera nudauit. O, inquit, qui prætendit sermonem, crudeliora incurrit: & cupiens moderari non inuenit. Oblita ergo propositum, oblita parentes, oblita Ecclesiam totam, oblita gloriam uirginitatis, oblita honorem dignitatis etiam præsentem, oblita promissionem regni, oblita terribile iudicium: amplexa es corruptionem & protulisti fructum confusionis: finem uero mortem sæuissimam & interitum sempiternum. Et certe non habes quod de nostra negligentia conueraris. Quodcumque enim ad officium pertinuit pastoris, & tibi ut omnibus non negatum est. Dilectio specialis adhibita, communio sancta non defuit. Oblita domum patris, sicut scriptum est, ad monasterium uirginale transisti: ut inter tot posita, non solum dico tuta esse debuisti si uoluisses, sed etiam de alijs tutelam præstare debuisses. Sed frustra hæc & alia sunt prouisa: frustra hymnum uirginitatis exposui, quo gloriam propositam & obseruantiam pariter decantares. Seminaui secus uiam, seminaui in spinis, seminaui in petrosa terra. Aut enim ex corde tuo uerbum meum uolucres, id est demones rapuerunt, aut malis tuis cogitationibus suffocatum est, aut aruit nimio ardore libidinis. Heu me, quia ubi me putabam ædificare aurum, argentum & lapides preciosos: inuentus sum ligna, foenum, stipulam, arsuras materias laborasse. Dicam & ego secundum prophetam: Heu me, quia factus sum, sicut qui colligit stipulam in messe. Et quidem si tibi sola damnum fecisses, erat quidem tristitia, sed forsitan tolerabilis. Nunc uero quantas animas hoc tuo scelere fauciauit: quantas animas propter te de proposito suo poenitere fecisti? Quanta labia etiam fidelium inquinata sunt, uiam Domini blasphemando. Aperuit in nos gentilitas os suum. Aduersus Ecclesiam sanctam synagoga Iudeorum per tuum dedecus exultauit. Quod si is qui unum scandalizauerit, multa circumdatus præcipitari debet in mari: quid de te pronuncias, de cuius scelere omnis anima fauciat est, & nomen Domini in gentibus blasphematum? Nonne quoties dicitur uirgo, toties tibi cumulus iniquitatis accrescit? Iaces ecce uulnerata, iaces ecce prostrata. Cupio prodesse, sed subuenire non possum, quia totum caput in dolore est, & totum corpus in mœstitia à pedibus usque ad caput: sicut ait Esaias: Non est malagma imponere: infirmitas tua omne humanæ medicinæ excludit auxilium. Et licet tam boni quam mali iusta indignatione permoti, te omni depopulatione dedecorata, omni tormentorum genere discruciatam, iudicent morte mulctandam, aut ignibus exurendam: ego tamen qui scio grauiora facinoris seruari tormenta, & sine fine impias animas manere cruciatas, non temporales utique, non animam perditurus ego, sed secundum diuinam sententiam dabo consilium. Solum enim & unicū tentandum est remedium illud, quod diuina uox per Ezechielem miseris porrigit: Nolo mortem, inquit, peccatoris: tantum ut conuertatur & uiuat. Et iterum: Post hoc, inquit, dixi: Conuertere ad me, nunquid resina non est in Galaad: aut medicus non est ibi? Quare non ascendit sanitas filie populi mei? Hæc itaque dicta poenitentiam sapiunt: hæc sententia Dei, uocatur ad poenitentiam, reuocatur ab errore. Poenitendo ergo est necessaria lapsus: uulneratis necessaria medicamina. Sed quanta putas & qualis necessaria est: ut aut æquet crimen, aut certe excedat. Vide ergo si simplex hoc peccatum adulterij est, aut duplex. duplex ergo fit per illam necesse quæ facta dicitur in occulto: &

to: & secundum conscientiae molem exhibenda est poenitentiae magnitudo. Poenitentia autem non uerbo agenda est, sed facto. Haec autem sic agitur, si tibi ante oculos proponas de quanta gloria lapsa fueris: & de quo libro uitae nomen tuum deletum sit: & te iam positam credas prope ipsas tenebras exteriores: ubi erit fletus oculorum & stridor dentium sine fine. Cum haec certa fide sicut est, animo conceperis: quia necesse est peccatricem animam tartareis poenis & gehennae ignibus tradit: nec aliud esse remedium constitutum post unicum baptismum, quam poenitentiae solatium, quantumuis laborum & indecorem subire contende, dummodo ab aeternalibus poenis libereris. Ergo haec tecum cogitans, & mente contractans, facti tui ipsa iudex esto crudelior. In primis omnis cura uitae huius inmittenda est tibi, & quasi mortuam te existima, sicut es, quomodo possis reuiuiscere cogita. Deinde lumbis tibi accipienda est uestis & mens, & membra singula digna castigatione punienda. Amputentur crines, qui per uanam gloriam, occasionem luxuriae praestiterunt. Desinant oculis lachrymae, qui masculum non simpliciter aspexerunt. Pallefcant facies, quae quondam irruerunt impudice. Totum denique corpus iniurijs & ieiunijs maceretur, cinere aspersum & cilicio perhorrescat, quia male sibi de pulchritudine placuit. Cor uero sit liquefcens tanquam cera in ieiunijs, inquietans seipsum, & cogitationibus uentilans, quare sit ab inimico subuersum. Sensus etiam crucietur, quia in membra corporis, cum haberet dominationem, malum gessit imperium. Talis actio poenitentiae, si fuerit perseverans, audebit hic sperare, si non gloriam, certe poenae euacuationem. Dicit enim Deus: Conuertimini ad me, & conuertar ad uos. Conuertimini in toto corde uestro, in ieiunio, & fletu, & luctu, dirumpite corda uestra, & non uestimenta: quia Deus pius & misericors est. Sic conuersus ille magnus David iustificatus est. Sic Ninioe peccatrix illa ciuitas, incumbens sibi euasit interitum. Peccator ergo si sibi non pepercerit, a Deo illi parceret: & si futuras poenas gehennae perpetuas in hoc paruo uitae spatio compensauerit, seipsum ab aeterno iudicio liberabit. Grandi plagae alta & proluxa opus est medicina. Grande scelus grandem habet necessariam satisfactionem. Non est dubium leuius esse crimen ubi homo peccatum suum ultrò confitetur poenitens. At ubi celans mala sua intus detegitur, & nolens publicatur, illud grauius scelus est, quod utique tibi prouenisse negare non poteris. Et ideo fortius dolendum, quia peccatum est fortius. Si mente cernerent homines quale iudicium emitteret Deus mundo, sensus humanus non discerneretur uanitate seculi, si non infidelitate grauaretur. Quantumuis, & qualeuis cruciatum ad praesens libentissimè sufferrent, etiam si esset longior uita, dummodo illas poenas aeterni ignis non incurrerent. Sed tu quae iam ingressa es agonem poenitentiae, inlisse misera, fortiter inhare tanquam naufragus tabulae, speras per ipsam te posse de profundo criminum liberari. Inhare poenitentiae usque ad exitum uitae tuae: nec tibi praesumas ab humano die posse ueniam dari, quia decipit te, quicumque tibi hoc polliceri uoluerit. quae enim proprie in Domino peccasti, ab illo solo quare remedium.

In corruptorem inuestio.

DE te autem quid dicam fili serpentis: minister diaboli: uolator templi Dei: qui in uno scelere duo crimina perpetrasti: adulterium utique & sacrilegium: Sacrilegium plane ubi uas Christo oblatum, Domino dedicatum, dementi temeritate polluisti: sicut Balchazar rex ille Persarum, qui quia in uasis dominicis, quae de templo Hierusalem fuerant a patre eius sublata, bibere cum suis amicis & concubinis usurpauit, ipsa nocte angeli manu percussus, creduli morte punitus est. Quid de te arbitraris, perditte pariter & perditore, qui uas rationale consecratum Christo, sanctificatum Spiritu sancto, reuerentiae impietatis sacrilegio polluisti: & tui propositi immemor, & iudicij diuini contemptor. Melius enim fuerat te fuisse non natum, quam te sibi gehenna proprium filium uendicaret. Et licet te ipsum conscientia sceleris agat per diuersa praecipitem: fugit enim impius nemine persequente: licet & diuinae peccati imagines dormientem quoque perterreant, nedum uigilantem: tamen cum neque a pastore etiam ouis moribunda uel moritura denegatum sit poenitentiae remedium: do consilium: petas ultrò carcerem poenitentiae, obruas catenis uiscera, animam tuam gemitu ieiunijque discrucies, sanctorum petas auxilium, iaceas sub pedibus electorum, ut non tibi per cor impoenitens thesaurizes iram in die irae & iusti iudicij Dei, qui reddet singulis secundum opera ipsorum. Nec te in eorum numero constituas, quos luget Paulus. Qui ante peccauerunt, inquit, & non egerunt poenitentiam super immundicia & fornicatione, & libidine, quam gesserunt. Nec tibi de multitudine peccantium similitum blandiaris & dicas: Non solus hoc egi, multos habeo socios: sed recogita, quia multitudo sociorum impunitatem non facit criminum. Nam in Sodoma & Gomorra, & in totis quinque ciuitatibus innumerabiles utique habitabant: sed ecce omnes pariter qui libidinose corpora sua tractauerunt, imbribus igneis conflagrati sunt: solus autem Loth de illo ineuitabili incendio effugit, quia ab illa turpitudine se praestiterat alienum. Exclue ergo uel nunc infelix de corde tuo blandimenta serpentis, & luctu & fletibus dum in corpore tuo immundo anima illa tenebrosa uersatur, remedium tibi in die necessitatis acquirere: semper ante oculos habens Apostoli sententiam: Quia omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis sui secundum quod gessit, siue bonum siue malum.

Ad lapsam

Ad lapsam consolatio.

Quis consolabitur te uirgo filia Sion, quia magna facta est sicut mare contritio tua? Effunde cor tuum sicut aquam coram facie Domini, extolle ad eum manus tuas pro remedio peccatorum tuorum. Accipe igitur lamentum, & primo quidem nullo die quinquagesimus psalmus intermittat: qui in negotio tali cantatur, usque ad uersiculum illum: Cor contritum & humiliatum Deus non spreuit: gemitu lachrymisque percurrere. Insuper hanc lamentationem, non sine compunctione cordis in conspectu Dei iudicis funde: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, ut defleam uulnera animae meae? Conuersi sunt dies festi mei in luctum: cantica mea in lamentationem. Recessit sonus hymnorum, & laticia psalmorum, & successit dentium stridor, & fletus oculorum. Obmutui, & humiliata sum, & silui a bonis, & dolor meus per singulos dies renouabitur. Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescit ignis. Timor & tremor uenerunt super me, & contexerunt me tenebrae. Abyssus circumdedit me, extremo dimerisit caput meum in scissura inferni. Heu me quia facta sum sicut Sodoma, & coibusta sicut Gomorra. Quis miserebitur cineri meo? Durius offendi quam Sodoma, quia legem nesciens illa deliquerat: ego accepta gratia peccaui. Si homo peccet in hominem, erit qui interueniat. Ego peccaui in Domino, quem propitiator inueniam: Concepti dolorum, & pepererunt iniquitates. Lactum fodi, & incidit in foueam quam operata sum. Ideo conuersus est dolor in caput meum, & in uertice meo iniquitas mea descendit. Immundicia mea ante pedes meos, non fui memor nouissimorum, & cecidi miserabiliter, nec est qui consoletur me. O quam acerbus fructus luxuriae, amarior felle, crudelior gladio. Quomodo facta sum in desolationem? subito defeci, perijt propter iniquitatem meam, uelut somnium surgentis. Ideo in ciuitate Domini uilificata est imago mea: deletum est de libro nomen meum. Facta sum sicut nycticorax in domicilio, sicut passer unicus in aedificio, nec qui consoletur me inuenio. Considero a dextris & uideo, nec est qui cognoscat me. Perijt fuga a me, & non est qui requirat animam meam. Facta sum sicut uas perditum. Audiuimus uituperationem omnium circumhabitantium. Vnde diei illi, in quo me infelicem genuit uterus, & lux ista crudelis accepit. Oportuerat me potius fuisse non natam, quam sic in gentibus fabula fierem. Propter me confusio & improprium factum est famulis Domini, & eum dignè colentibus. Luget me montes & flumina, quia fletus filia ego sum. Luget me bestiae sylvarum, reptilia terrae, & uolucres coeli, & omnes animae, quae uita fruimini. Nunc uos beatae ferae & uolucres, quibus nullus metus de inferis est, neque postmodum redditurae estis rationem.

Nobis manet poena crudelis tartari, quia habentes sensum delinquimus. Ideo non est pax peccatoribus. Meum peccatum, mea iniquitas non sunt similia offensis hominum, quia horribilis est haec impietas, carne polluere uirginem, & castitatem professam. Mentita sum in Domino altissimum: ideo non est mihi fiducia inuocandi Dominum altissimum, quia obstructum est os loquentium iniqua. Nam malum meum propheta cecinit, quod qui elongat se a Domino, peribunt. Disperdit omnem fornicantem a se. Et si adhaesit lingua faucibus meis, & in puluere mortis deducta sum, ueruntamen clamabo ad Dominum. Adhuc tempus est, dum datur spatium, quia in morte non erit memoria. In inferno non est confessio. Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me. Quoniam sagittae tuae infixae sunt mihi, nec est sanitas in carne mea. A uultu irae tuae, non est pax ossibus meis, a facie peccatorum meorum. Quoniam iniquitates meae supergressae sunt caput meum, & sicut onus grauatis sunt super me. Computruerunt & deteriorauerunt cicatrices meae, a facie insipientiae meae. Miserijs afflicta sum, & curuata in sinem, rugiebam a gemitu cordis mei. Cor conturbatum est, deseruit me fortitudo mea & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum. Deus repulisti me, & destruxisti me, ostendisti mihi dura, potionasti me uino compunctionis. Expulsa sum ab oculis tuis, iam non adijciam ut respiciam ad templum sanctum tuum, facta sum in exterminium. Quae utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? Nunquid mortuis facies mirabilia? tuus sermo est, tua promissio est: Nolo mortem peccatoris, sed conversionem. Ut possim uiuere ad te Deus conuerto me, qui solus potes nouare omnia. Tu ab inferis animas reuocas, & soluis compeditos: tu Deus erigis elisos, caecos illuminas, mortuos suscitans: errauit sicut ouis perdita, quare famulam tuam, ne lupus crudelis glutiat me. Multi dicunt anime meae, Non est salus ipsi in Deo eius. Sed & tuum consilium tecum est. Quot sunt dies famulae tuae: quando facies de me iudicium? Sed ne intres in iudicium cum famula. Defecit anima mea in salutare tuo, defecerunt lachrymis oculi mei, effusa est in terram gloria mea. Quando respicies propter iniquitatem? Corripuisti hominem, & tabescere fecisti sicut araneam animam meam. Memento Domine quod puluis sum. Vide humilitatem meam, & laborem meum, & remitte mihi ut refrigerer priusquam abeam, & amplius non ero.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

HAEC nec ineloquens est, nec indocta, quanquam ab Hieronymiana dictione longè lateque distans. Magis autem Paulinum resipit quam Augustinum. Nam si uerus esset titulus, qui testatur ab Hieronymo scriptam ad episcopum scribit Euagrium: stultum est eum uocare fratrem: si ad nondum episcopum, nulla uestigia familiaritatis in epistola.

IN EVA-

Nisi uerer beatissime frater, ne inter simulatos amicos Iob, mihi portio poneretur: qui uidentes plagam eius, ueluti qui non haberent consolationem, iugi silentio quieuerunt: propè fuerat, ut ego superposita manu ori, & obdurata linguæ fistula, ianuas labiorum meorum taciturnitate concluderem. Sed absit hoc à fide mea, ut aliquam plagam esse, quæ non habeat consolationem, cum mihi propheta proclameret: Nunquid medicus non est in Galaad: aut resina non est illic? Quare non ascendit sanitas filia plebis meæ? Galaad enim aceruus testis interpretatur: & hunc aceruum testem, totum canonem diuinorum librorum esse sentimus, ubi indissolubilis cumulus testimoniorum, uelut quidam cōgestus est lapidum: in quo cumulo medicus uerus Deus meus Iesus Christus, si quaeritus fuerit, inuenietur. Resina autem quid nisi continentia uirtus est, quæ dissoluta coniungit, & scissa conglutinatur? Quod nos scientes non dubitamus ad consolationem plagæ quæ contigit, oris nostri lamenta miscere. Audiuimus enim horrendæ cladis excidium, audiuimus exultantes de ruina Christi, milites Satan: & iubilatio uocis quam in triumpho suo diabolicus dedit exercitus, ad aures nostras usque peruenit. Et testem Deum inuoco in animam meam: quia ita cōmota sunt uiscera mea, ita contremuerunt ossa mea: ut omnem partem corporis mei sentirem eadem plaga torqueri. Absque damno meo hoc accidisse non dixerim malum, ubi membra corporis mei diabolica sagitta percussit, cum Apostolus dicat: Si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra. Sed non admittitur animus meus in totum lamentationi uacare uel fletui, quia & aduersum uos mihi est locus irascendi. Ecce contra communes inimicos processit uobiscum frater in prælio, qui subito prostratus est casu. Hunc uos nec sepultura dignum iudicatis honore, sed reliquistis eum feris & alitibus deuorandum. Vbi est misericordia Christianæ religionis, quæ magister noster sacrificio docuit esse meliorē? Ecce iacet frater ab hoste percussus, adhuc forsitan palpitans: & uos quia sine uulnere reuertimini, ne consolationem quidem obtulistis. Nolite esse sine formidine beatissimi fratres, fortiorē percussit inimicus, ut celerior ei postmodum aditus esset ad reliquos. Vt quid rogo spernitis uulneratum, aut sicut putatis & mortuum? Melior illa Respha concubina Saulis, quæ corpora mortuorum, quæ Dauid pro Gabaonitarum uisione percussit, eousque accincta sacco, hoc est cilicio, custodiuit, donec eis roraret aqua de celo: id est, donec pro uenia eorum misericordia cœlestis deflueret. Melior ille Iudas Machabæus, qui etiam pro mortuis fratribus orationem credidit esse faciendam, quos furata de Iamnia ciuitate idolorum dona prostrauerant. Vt quid rogo medicus noster inter librorum suorum oculos tot constituit genera pigmentorum, si nihil est ex emplastris eius, quo possit sanari uulnus quod infligit inimicus? Itane fieret aliqua plaga, quæ scientiam nostram lateret archiatri, cui nequaquam artis suæ peritia prouideret? Et si placet aperiamus scholam medici nostri, & à principio canonis & uulnerum & medicaminum species requiramus. Et ecce in limine ipsius scholæ occurrunt illi seminis carnalis autores, qui ueneno serpente ore percussi, non statim perpetuæ poenæ mortis ad dicti sunt, sed eiectione de paradisi delicijs: id est, de Ecclesiæ libertate, & sacri cōmunionis mysterij, ideo tēporaliter sub typo mœroris tribulationisque damnati sunt, ut malagmate poenitentia sanarentur: & usque eodē ligno uite, id est Christi participio, exules fierent: donec ad illum, aut per rompheam, id est ignitam martyrij passionem, aut per cherubin Domini, qui interpretatur multitudo scientiæ commearent. De quibus nunc per singula non est temporis loqui. Quid uerò ille fratricida, cui ob mandatum signum imponit, ne ab aliquo possit occidi? Non uult enim mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Non longè ab his distat ille princeps patrū, qui primus credidit, & reputatum est illi ad iusticiam: qui captus ab hostili legione filium fratris, assumpta uernaculorum turba eripuit, quæ postmodum de Sodomæ plaga: id est, de incēdio gehēnæ, habito cum diuina maiestate colloquio, hunc liberationis suæ merito liberauit. Et tu ergo assume uernaculorum turbam: id est, proprio opere tuo non alieno, fratri auxiliū presta captiuo. Loquere cum Dño, hoc est ora: ad opus eorum accingere qui stuprum fororis in alienigenarum manibus incidentis, non solum horruerunt, uerum etiam uindicauerunt. Requiere tamen qui ultores fuere peccati. Nonne Simeon atque Leui? Et tu qui ex tribu Leui es, qui Ecclesiastico seruis officio: (Simeon autem obediens interpretatur) tu ergo qui obediens fuisti Dei uoluntati, inobedientem animam liberare aut uindicare cur cessas? Anima enim fratris soror tua est: quæ si passus fueris alienigenis seruire, peccasti. Sed dicis forsitan, Leuita est ille qui cecidit, non potest ei iam remediū medicina cōferri. Erras frater, erras, recurre ad scholam medici. Ecce in secundo loco, id est Exodi libro, ubi totius populi uulnus plagaque describitur, etiā Leuitæ peccasse referuntur, qui priores ad correptionem legislatoris emendati esse peccati erimen arguitur, quæ uelox conuersio in poenitentia celeritate laudatur. Cui rei simile etiā in Ezechiel Domini noster dicit de Leuitis: Qui primi à me exierunt, cum errasset Israel. Ipse quoque pontifex ad suggestionem populi idolum fabricauit, pro quo orante Moysse, fraterno liberatur auxilio. Sed dicis forsitan: Adhuc nec Leuitæ sanctificati erant, nec pontifex cōsecratus, cum istius mali

crimen

Aerimen commissum est. Non contradico peritiam tuam, quam ex scripturarum uoluminibus concepisti. Tamē sic possem respondere tibi secundum Apostolicam sententiam, qua loquitur ad Hebræos, quia in Abraham lumbis latens Leui, decimas à Melchisedech accepit & dedit. Aut ipse Aaron quid tibi minus uidetur habuisse de pontificali honore uel gradu, cum Aegyptios signis percussisset horrendis, & egrederetur nocte cum populo & sanctum pascha celebrauerit? Scimus autem quia sine sacerdote pascha non potest celebrari. Sed prætermittis his interrogare te uolo: Quid erat Aaron, cum aduersus Moysen inuidie liuore percussus, iuncta sibi Maria, murmurauit? At fortasse dicis: Minus est inuidia quam fornicatio. Lege ergo beatum Apostolum, qui dicit: Neque fornicarij, neque inuidi, neque maledici, neque auari, neque detractores, regnum Dei consequentur. Vides ut uelut æqualia sibi similiaque iunguntur, quæ ad cœlorum regna non subeunt. Et aduerte cuius poenæ sententiam mereatur inuidia, pro qua prophetissa Maria lepræ foeditate percussit: uel cuius auaricia, pro qua Giezi Helisæi minister simili sorte damnatur. Tu ergo qui quarum non detestaris, qui inuidum non refugis: fornicatorem fratrem, & ad tempus ruentem, æternæ mortis poena condemnas? Nec ideo hoc dicimus, ut peccati frenata laxemus: sed aduertat quisquis hæc legerit, quia non uiuentibus loquimur, sed mortuum consolamur. Denique resurgat: & uidebis, quia statim ei trademus Psalmistæ uersum dicentis: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Accipiat ergo uirgam correptionis, & baculum quo iustitiam possit infirmus. Ita enim intelligimus Apostolum: Quia neque inuidi, neque fornicatores, neque auari, neque aliena appetentes, regnum Dei possidebunt: id est, quos in hoc in hoc uitio temporis recessione inuenerit. Quia alibi Dominus dicit: Vnumquodque in uis suis iudicabo. Et ipse Apostolus ait: Quales antea fuerint, nihil mea interest. Et in epistola sua beatus Ioannes, orari mandat pro fratre qui non habet peccatum usque ad mortem. Credo qui non usque ad extremum uitæ finem, peccatorum suorum malis fuerit subiectus. Nam de Leuitis, quod superius dixeris non eos fuisse sanctificatos, qui tamen peccatis fuere polluti, quid tibi uideatur illud in beati Esdræ libris: ubi reuersi de captiuitate Babyloniæ, & restructis nuper templi Domini fundamentis, non solum plebs uulgi, uerum & sacerdotalis familia & illius Iesu magni, inuenitur mulieribus alienigenis, hoc est Syris, Idumæis, Moabitibus, & Ammanitis esse permixta? Qui tamen omnes peccati eiusdem, accipientes consilium Esdræ, & reijcientes mulierum alienigenarum cōsortia, sordē caruerunt. Vnde uides, quia sicut peccati contagione maculamur, ita expulsio ne eius abluimur.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Ipsa phrasis indicat hanc eiusdem autoris esse, cuius est quæ proximè præcessit, nempe Paulini. HORTATUR MILITEM SECVLI VT CHRISTO MILITET.

Tu ignotus tibi sim facie: iam tamen te corde cognoui, quia filius meus in Domino charissimus Victor, referens mihi religiosam uitam tuam, fecit ut te (quamuis absentem) cognoscerem, & sicut cōsortem futurum in Christo diligere inciperem. Retulit enim mihi quomodo & in militia seculari (in qua adhuc tu teneris) socius & secutor contubernij tui fuerit. Vnde magis præsumpsi scribere ad te per ipsum. Spero etenim te ex eadē uia ad uitam nostram esse uenturum: quandoquidem istum de tuis socijs ad nos præmisisti, quæ pro pignore tuo Ecclesia tenet, ut te post eum capiat. Nihil enim est benedictæ fili, quod possit aut debeat præferri ei, qui est uerus Dominus, & uerus pater & imperator æternus. Cui enim rectius uitam nostram impendimus, quæ illi à quo accepimus, & cui eam usque in finem debemus? quia ipsius beneficio uiuimus: si tamen in hoc seculo ipsi militauerimus, tunc ad ipsum transire merebimur. Quod si magis dilexerimus hoc seculum, & maluerimus Cæsari militare quæ Christo: post non ad Christum, sed ad gehennam transferemur: ubi principum huius seculi uertitur causa. Ideo nec affectum, nec patriam, nec honores, nec diuitias Deo præferre debemus, quia scriptum est: Præterit huius mundi figura. Et qui hunc mundum dilexerint, cum ipso & peribunt. Ideo ipse Dominus in Euangelio contestatur & dicit: Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus. Et qui non accipit crucem suam & sequitur me, non potest meus esse discipulus. De diuitijs autem seculi huius, quas quidam pro summo bono & necessario amplectuntur & diligunt, ita dicit: Quia non proderunt thesauri iniquis: iusticia autem eripit à morte. Et iterum per prophetam dicitur: Exterminati sunt omnes qui exaltati fuerant auro & argento. In Euangelio quoque clamat atque prædamnat diuites seculi, dicens: Vae uobis diuitibus, quia habetis consolationem uestram. Vae uobis qui saturati estis, quia esurietis. Vae uobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Noli ergo diuitius diligere hunc mundum, neque militiam eius: quia secundum scripturam autoritate inimicus Dei est, qui cuiusque est amicus seculi. Et qui militat gladio, mortis minister est. Qui autem suum uel alienum sanguinem fundit, hic recipiet fructum stipendiorum. Aut enim exitum mortis tenebitur reus, aut criminis. Quia necesse est, ut miles in bello, in quo tamen non tam pro se quam pro alio dimicat, aut suam mortem uictus inueniat, aut mortis causam uictor acquirat, quia uictor esse non poterit, si effusor sanguinis ante non fuerit. Ideo dicit Dominus: Non potestis duobus dominis seruire. Sed quia uni Deo seruire

Hier. to. 4

a dum est,

dum est, facile puto posse discerni: cui potius seruire debeat: Deo an ināmonā, Christo an Cæsari. cum ipse Cæsar Christi seruus studeat esse, ut aliquarū gentium rex esse mereatur. Neq; enim quicumq; rex terrenus, totius terræ Dominus est. Christus autē totius mundi rex est, quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Et ipse est rex regū, & Dominus dominātū, & in terris, in mari, in abyssiis omnia quæ uult facit. Hunc igitur sequamur: huic militemus: cui conūctus nūquam distingitur miles, qui militatibus sibi, gloriam uitæ æternæ, honorē regni cœlestis, & diuitias hereditatis suæ, & diuinæ cognitionis consortiū perenne largitur. Scriptū est autē: Qui pecuniam diligit, non iustificabitur: & qui terrenas possessiones cōcupiscit, in illis (sicut scriptū est) implanabitur. Nam in Ecclesiastico per Solomonē loquitur diuina sapientia: Quia multi periclitati sunt auri causa: & facta est in facie illius perditio ipsorū. Lignū, inquit, offensionis eius est aurū: & deiecit illos qui sectantur illud. Sed non omnis nisi imprudens disperiet in illo. Quamobrem fuge ab illo fili, sicut a facie serpentis, credens Christo: qui in Euangelio testatur omnibus hominibus: Quia non in abundantia cuiusquā uita eius est, ex his quæ possidet. Sed te forsitan ætatis tuæ fiducia, & stipes dignitatū, uel diuitiarū augmenta sollicitant, ut dicas: Adhuc iuuenis sum, est tūc tempus ut parumper militem, & uxore ducam, & filios habeā, & postea Deo seruiam. Ad hæc tibi respondet, non ego, sed Dominus: qui loquitur in Prophetis & Apostolis suis, & Sapiens dicit: Ne tardaueris cōuertere ad Dominū, ne differas de die in diē, ne subito ueniat ira illius. In Euangelio autē quo ardore propterandū sit ad conuersionem, ostendit cum dicit: A diebus autē Ioannis usq; ad hodiernū diem, uim patitur regnum cœlorū, & qui uim faciunt rapiunt illud. Talis uiolentia Deo grata est, quæ neminē concutit, nullius damno cōmittitur. In hanc rapinam manus tuas uerte, quæ crimen non habet & confert salutem. Et quid militariū stipendiorum curationes, cum inuidia uiolentia curare: cum forsitan pro tua honestate etiā debitorū moderatus exactor sis: cum sine cuiusquā inuidia, & cum Dei gratia possis esse uiolentus: ut rapias regnū cœlorū: quod sibi auferri patitur, & gaudet Christus inuadi: qui pro abundantia charitatis & potentia suæ capax est largiēdi quod tenet, & quod donauerit obtinendi. Nā quando sanctis suis in regno suo regnare cōcesserit: ipse gnabit in illis quos consortes regni cœlestis assumpsit. Scriptū est enim: Et regnū Dei cū sanctis fore, & credendo intelliges. De ætatis autē flore primo quis audeat gloriarī: Admonet diuina scriptura, dicens: Omnis caro fœnum est, & omnis claritas eius, ut flos fœni. Aruit fœnum & flos decidit: sermo autē Domini manet in æternū. Ideo propheta, illa potius in quibus æterna corporis re diuini gloria post resurrectionem possit manere, desiderans clamat: Quam amabilia sunt tabernacula tua Domine uirtutum, concupiscit & desicit anima mea in atriā Domini. Et de uinculis conitugalibus & cæteris temporalium rerum tam spinosis q̄ inanimibus curis, Apostolus (in quo Christus loquitur) admonet, ne in longum huius seculi tempus irrita uota mittamus: & cognoscere nos iubet, quia tempus breuiatum est, & dicit: Reliquū est ut qui habent uxores, tanquam non habentes sint, & qui flent, tanquam non flentes, & qui gaudent, tanquam non gaudentes, & qui emunt, tanquam non possidentes, & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utentes. Quod cum dicit: ostendit liberis non debere implicari, quandoquidē liberari suadeat impeditos. Si ergo iam forsitan aligatus es uxori, noli quærere absolutionē. Quod si adhuc liber es ab uxore, noli quærere implicationē. Non enim Apostolus propter coniugij condemnationē hoc dicit: quandoquidē huius fœderis religionē, magno Christi & Ecclesiæ sacramēto cōparat: sed propter instantē necessitatē bonum esse asserens hominē sic esse quemadmodū ipse erat. Volo, inquit, uos sine sollicitudine esse: hoc est, ut nihil præter Deū & salutē nostram cogitemus. Nam uxor & filij, quanquā & ipsa diuinitus nobis pignora data sint, tamē grauissimarū curarum onera sunt. Vnde idē Apostolus ait: Quia tribulationē carnis habebunt huiusmodi: quia necessitudinis nostræ carnes, quanto chariores nobis sunt, tanto magis nos discruciant & fatigant. Nam uxore accepta, primum optantur filij, & si non suscipiuntur, sterilitas lugetur, si suscipiuntur, orbis timeatur. Ac proinde nunquam in carnalibus affectionibus ita requiescit animus ut cruciatu careat, dū necessitudines suas, aut bonas amatus amittendū metu, aut malas odit cum amittendū uoto: in utroq; miseris sustinendis semper obnoxius. Miser est enim qui uxore bonā perdit, miserior qui malā possidet. Inter hæc duo accidentia, satis felicius est qui utrunq; non nouit. Similiter & de filiis: fœpissimē enim sunt miserissimi parentes, uel qui amabiles habent quibus orbantur, uel qui tales habent, ut non habentibus inuideere cogantur. Audi ergo fili mi & inclina aurem tuam mihi, & dirumpe omnia uincula tua quæcumq; in hoc seculo te implicatum tenent: commuta in melius militiam, ut æterno regi incipias militare. Et nunc ut audis, qui adiutor & tutor es ciuium, fias comes Christi. Deinde in hac militia soletis in uotis habere hanc officij promotionem, ut protectores efficiamini. Si autem Deo te probaueris, ipsum Deum incipies habere protectorem. Vide ad qualem militiam te inuito collegam, ut quod homini esse optas, hoc tibi Deus sit. Quem si cœperis sequi, & in eius committua inceperis militare, finis militiae tuæ erit regnum, non terræ & temporis, sed æternitatis & cœli.

CENSURA

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

STylus est alicuius recentioris. Apparet fragmentum esse excerptum ex commentarijs alicuius: Nam & abruptum est initium, & similiter desinit ut incipit. Neq; uideo cur quisquam hoc existimari Hieronymo tribuendum, nisi forte deceptus hac coniectura, quod interpretatur aliquot uoces Hebraicas.

DE DECEM TENTATIONIBVS POPVLI ISRAELITICI.

Æc sunt uerba quæ locutus est Moyses ad omnē Israel in transitu Iordanis, in solitudine campestris: cōtra mare rubrū, inter Pharam & Tophel & Laban & Hazeroth & auri abundantia: undecim dieb; iter de Horeb ad montē Seir usq; Cades barne. Hæc sunt uerba quibus corripuit Moyses filios Israel pro decē tentationibus quibus Dominum tentauerunt. Vnde Dominus in libro Numerorū dicit: Attamē omnes homines qui uiderunt maiestatem meam, & signa quæ feci in Ægypto, & in solitudine, & tentauerunt me iam per decem uices, nec obediuerunt uoci meæ, nō uidebunt terram pro qua iurati patribus ipso rum. Quas tentationes hic breuiter & obscurē Moyses enumerat, dicens: In solitudine, in qua ostēdit uos pro aqua penuria duabus uicibus tentasse Dominū. De prima tentatione ita in Exodo legitur: Iurgatus populus contra Moysen ait: Da nobis aquam ut bibamus. Quibus respondit Moyses: Quid iurgamini contra me: cur tentatis Dominū? De secunda tentatione ita in libro Numerorum dicitur: Cumq; indigeret aqua populus, & c. usq; ad eum locum quo ait: Hæc est aqua contradictionis, ubi iurgati sunt filij Israel contra Dominū, & sanctificatus est in eis. Tertia tentatio continetur, in eo quod ait: In campestri cōtra mare rubrū: in quo loco murmurasse dicuntur contra Dominū, quia perimendos Ægyptios esse Moysi non crediderunt, sibi de uerbo Domini dicenti, sed potius eos se subsequi timuerunt. Vnde dicitur in Psalmo: Patres nostri non intellexerunt mirabilia, & c. Quarta & quinta tentatio, continetur in eo quod ait: Inter Pharam & Tophel & Laban. Pharam interpretatur, onager. Tophel, stulticia. Laban, album. Quod ita intelligitur, quia similes onagro facti filij Israel stultē egerunt tentantes Dominū duabus uicibus, super albo, id est, super manna. Manna uerō albū dicitur, ut est illud Exodi: Appellauitq; domus Israel nomē eius Man, quod erat quasi semen coriandri albū. Vna tentatio fuit super eodē manna: sicut in Exodo dicitur: Hic est sermo quē præcepit Dominus: Colligat ex eo unusquisq; quantum sufficit ad uescēdum. Et post pauca: Dixit ad eos Moyses, Nullus ex eo reseruet in mane. Qui non audierunt eum, sed dimiserunt ex eo quidā usq; mane. Altera fuit tentatio, de qua post pauca in eodē loco dicitur: Sex diebus colligite, in die autē septima sabbatū est Domini, idcirco nō inuenietur. Venit autē septima dies, & egressi de populo ut colligerent, non inuenierunt. Dixit autē Dominus ad Moysen: Viquequō nō uultis seruare mandata mea & legē meam? & c. Sexta tentatio continetur in eo quod ait, & Hazeroth. Hazeroth uerō ciuitas est solitudinis uicina, & interpretatur uilla: in cuius territorio, id est, in sepulchris concupiscentia, facta fuisse legitur secunda tentatio carnis, in qua etiā prima tentatio carnis cōplectitur. De prima ita in libro Exodi legitur: Dixerunt Moyses & Aaron ad omnes filios Israel: Vespere sciatis quod Dominus eduxerit uos de terra Ægypti, & mane uidebitis gloriam Domini. Audiuit enim murmur uestrum, nec contra nos est murmur uestrū, sed contra Dominū. Et post pauca: Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Audiuit murmuraciones filiorū Israel. Loquere ad eos: Vespere comedetis carnes & mane saturabimini panibus, sciatisq; quod ego sum Dominus Deus uester. Factū est ergo uespere, & cōscendens coturnix operuit castra. De septima autē tentatione in Numeris dicitur: Interea ortum est murmur populū, quasi dolentiū pro labore cōtra Dominū. Quod cum audisset iratus est, & accensus ignis Domini deuorauit extrēmam partem castrorū. Et post pauca: Sanctificamini, cras etenim comedetis carnes. Ego autē audiui uos dicere, Quis dabit nobis efcas carniū? Bene nobis erat in Ægypto. Dominus enim dabit uobis carnes & comedetis, nō uno die nec duobus uel quinq; aut decem aut uiginti quidem, sed usq; ad mensem dierū, donec exeat per nares uestras, & uertatur in nausē, eo quod repuleritis Dominū, qui in medio uestri est: & fleueritis coram eo, dicētes: Quare egressi sumus de Ægypto? Item paulo post: Adhuc carnes erant inter dentes eorum: nec defecerat huiusmodi cibus, & ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis. Octaua tentatio continetur in eo quod ait: Vbi auri est plurimum. Notandum namq; quod in Hebræo, & abundantia auri habeatur. Abundantia autem auri intelligitur uirtulus aureus, quem fabricati sunt filij Israel sibi in deos, morante Moysē cum Domino in monte Sinai. Idcirco abundantia auri dicitur, quia in idolo moles omnium peccatorū consistit, & idolū pro omnibus peccatis abundat. Nona tentatio continetur in eo quod ait: Vnde decem diebus de Horeb per uiam montis Seir. Quod in Hebræo ita habetur: Vnde decem diebus iter de Horeb ad montem Seir. Fabricato itaque in Horeb idolo, undecimo die uenerunt ad montem Seir, qui est in suburbano ciuitatis Cades barne, ubi filij Israel tentauerunt Dominū: sicut in libro Numerorum scribitur: Viquequō multitudo hæc pessima murmurat contra me? Quere las filiorū Israel audistis. Dic ergo eis: Vivo ego dicit Dominus: sicut locuti estis audiente me, sic fa-

Hier. 10. 4

n 2 ciam

A Domino factum est illud: hoc est mirabile in oculis nostris, ut nos qui ante passionem Domini sine testamento eramus exleges, adoptemur in filios Dei, & priori cingulo putrescente, aliud sibi Deus lumbare contexeret, alium populum prepararet. Vos ergo Iudaei habetis scripturam, uos legitis libros, & nos in eum qui in eis scriptus est libris, ipsum adorantes, credimus. Vos tenetis paginas, nos sensum paginarum. Vos complicatis membranas animalium mortuorum, nos possidemus spiritum uiuificantem. Quid mirabilius potest esse istiusmodi sacramento? Quid hac die felicius, in qua Dominus Iudaeis mortuus est, nobis surrexit? In qua synagoga cultus occubuit, & est ortus Ecclesiae, in qua nos homines fecit secum surgere, & uiuere, & sedere in caelestibus. Et impletum est illud quod ipse dixit in Euangelio: Cum autem exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me. Haec est dies quam fecit Dominus, exultemus & laetemur in ea. Omnes dies quidem fecit Dominus, sed caeteri dies possunt esse Iudaeorum, possunt haereticorum, possunt esse gentilium. Dies dominica, dies resurrectionis, dies Christianorum, dies nostra est. Vnde & dominica dicitur: quia in ea Dominus uictor ascendit ad patrem. Quod si a gentilibus dies solis uocatur, & hoc nos libentissimè conuitemur. Hodie enim lux mundi orta est, hodie sol iustitiae ortus est, in cuius pennis est sanitas. Nunquid sol pennas habet? Respondeant Iudaei, & qui tantum secundum literas scripturas intelligunt similes Iudaeorum. Nos autem dicimus, quicunq; sub alis istius solis fuerit: qui dixit in Euangelio: Quoties uolui congregare filios tuos, quasi gallina pullos suos sub alas, & noluisse iste securus erit ab accipitre diabolo, ab aquilis uolantibus in Ezechiele, & omnia peccatorum eius uulnera sanabuntur. Ut autem sciatis fratres mei quod proprie Psalmus iste de Domino scriptus est, & in Euangelio pueri, sicut meminimus, qui intrante Hierosolymam saluatore palmas leuantes, clamauerunt atq; dixerunt: Osanna in excelsis, benedictus qui uenit in nomine Domini, osanna in excelsis: de centesimo septimo Psalmo istos uersiculos assumpserunt: O Domine saluum me fac. In Hebraeo scribitur, *שׁוּבָה לְהוֹשִׁיָא* Hosanna. Vnde & Iudaei impatienter ferentes uolunt prohibere paruulos: de quibus in Esaiâ loquebatur Dominus: Ecce ego & pueri mei quos mihi dedit Dominus. Tacentibus enim senibus & inuidiae liuore cruciatis, paruuli clamant & Christum paruuli cōfitemur. Quod si & illi tacuissent, lapides utiq; clamarent, id est, gentilium populus, de quibus in Euangelio scriptum est: Potens est Dominus de lapidibus istis suscitare filios Abraham, in filios Dei omnipotentis, adoptati sumus per ipsum Dominum, cui est gloria in secula seculorum: Amen.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Hoc haud scio cuius fragmentum, uix dignum est uel hoc ordine. Tantum abest, ut Hieronymo sit tribuendum.

AD DARDANVM DE DIVERSIS GENERIBVS MUSICORVM.

Ogor a te, ut tibi Dardane de aliquibus generibus musicorum, sicut res docet, uel uisione, uel auditu breui sermone respondeam. Alia enim ad lucidum proferre non possum: quia una quaeque res secundum ingenium eius est: quae autem possunt enarrari libenter explicabuntur primum omnium ad organum, eo quod maius esse his in sonitu & fortitudine nimia computantur, clamores ueniam: de duabus elephantorum pelibus concauum coniungitur, & per quindecim fabrorum sufflatoria compressatur: per duodecim cicutas aereas in sonitum nimium, quos in modum tonitruu concitat: ita ut per mille passuum spatia sine dubio sensibilibus utiq; & amplius audiat: sicut apud Hebraeos de organis quae ab Hierusalē usq; ad montē oliueti, & amplius sonitu audiat cōprobaf. Duo genera organi a plerisque dicitur. Primum est quod praediximus, & aliud quod de peregrinatione Israelitici populi apud Babylonios inscribitur: Super flumina Babylonis, &c. Hoc totum figuratè & spiritualiter significat Euangelium Christi: quod & illud duab. pellibus, id est duarum legum asperitate coniungit per quindecim sufflatoria fabrorum, id est, per patriarchas ac prophetas: per duodecim cicutas aereas, id est, per Apostolos: sonum nimium emittit, sicut scriptum est: In omnē terram exiit sonus eorum, & reliqua. Quod est in modum tonitruu, id est uox Euangelij in toto orbe terrarum: sicut scriptum est: Vox tonitruu tui Deus in rota: per mille passus, id est perfectum numerum decem uerborum legis impletur: sonus eius in salicibus, id est, per laborem uniuscuiusq; doctoris laborum Euangelium praedicatur. Tuba itaq; de qua in Daniele scriptum est: Cum audieritis uocē tubae, fistulae, citharae, & reliqua: diuersis figuris ac formis efficitur. Aliter enim est tuba congregationis populi, aliter conductionis, aliter uictoriae, aliter persequendi inimicos, aliter cōfusionis ciuitatū, & reliqua. Tuba autem consuetudinis apud rerum peritissimos hoc modo intelligitur: tribus fistulis aereis in capite angusto inspiratur, in capite per quatuor uociductus aereos, qui per aereum fundamentum quaternas uoces producant, mugitum nimium uehementissimumq; profert. Ita Euangelium terna confessione trium personarum sanctae trinitatis in capite angusto, id est, in natiuitate Christi diuinitate inspiratur, & per quatuor uociductus, id est, quatuor Euangelistas, per erenum fundamentum stabilitatem fidei & operum in toto orbe

In orbe uocē nimia clamores, quos in modum tubae cōgregationis fortiter emittit. Fistula praeterea artis esse mysticae, sicut fusores earum rerum affirmant, reperitur ita bombulum aereum ductile quadratum latissimumq;, quasi in modum coronae cum floculo aereo ferreoq; commixto, atq; in medio cōcūso, quod in ligno alto spaciofoq; formatum superiore capite cōstringitur, alterum altero capite demisso: sed terram non tangi a plerisque putatur: & per singula latera duodecim bombula aerea, duodecim fistulis in medio positis, in catena fixis dependent: ita tria bombula in uno latere per circumnitum utiq; figunt, & concitato primo bombulo, & concitatis duodecim bombulorum fistulis in medio positis, clamorem magnium fragoremq; nimium supra modum simul proferunt. Bombulum itaq; cum fistulis, id est, doctor in medio Ecclesiae est, cum Spiritu sancto qui loquitur in eo: cōstringitur in ligno alto, id est, Christo, qui a sapientibus ligno uitae cōparatur: in catena, id est, in fide: & non tangit terram, id est, opera carnalia: duodecim bombula, id est, duodecim Apostoli: cum fistulis, id est, diuinis eloquijs. Cithara de qua in quadragesimo secundo Psalmo scriptum est: Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus, propriae consuetudinis est apud Hebraeos, quae cum chordis uiginti quatuor: quae in modum deltae literae sicut peritissimi tradunt utiq; cōponitur: & per digitos Pindari uarijs uocibus tinnulis ictibusq; in diuersis modis concitatur. Cithara autem de qua sermo est, Ecclesia est spiritualiter: quae cum quatuor & uiginti seniorum dogmatibus trinam formam habens, quasi in modum deltae literae per fidē sanctae trinitatis manifestissimè sine dubio significat: & per manus uiri Petri apostoli, qui praedicator illius est in diuersos modulos ueteris & noui testamenti, aliter in litera, aliter in sensu figuratè concutitur. Sambuca itaque quae apud peritissimos Hebraeorum ignota res est, antiquis temporibus apud Chaldaeos fuisse reperitur: sicut scriptum est: Cum audieritis uocem tubae, fistulae, citharae, sambuca: & reliqua. Bucca uocatur tuba apud Hebraeos: deinde per diminutionem buccina dicitur. Sambuca autem sol apud Hebraeos interpretatur: sicut scriptum est: Sampson sol eorum. Propterea autem apud eos sambuca inscribitur, quia multi corticem arboris esse putant, & per soliditatem mellis, ueni ac mutabilitatem, quasi in modum tubae de ramo arboris moueri potest: ideo sambuca dicitur: quia aetatis tempore fieri potest, & usq; ad frigidis tempus durare potest. Arescit enim secundum communē consuetudinem. Typus eorum qui Dominum in bonis operibus laudant, & in tempore frigidis, id est, tribulationum uel persecutionis, laudare eum non possunt propter infidelitatem uitae & abundantiam diuitiarum suarum. Psalterium quoq; Hebraice nablou: Graece autem psalterium: Latine autem laudatorium dicitur. De quo quinquagesimo quarto Psalmo dicitur: Exurge psalterium cum cithara. Est autem cum chordis decem: sicut scriptum est: In psalterio decem chordarum psallam tibi: forma quadrata. Psalterium itaq; cum decem chordis, id est, cum decem uerbis legis contritis contra omnem haeresim, quadrata per quatuor Euangelia potest intelligi. Tympanum paucis uerbis explicari potest: quae minima res est, eo quod in manu mulieris portari possit: sicut scriptum est in Exodo: Sumpsit autem Maria prophetes soror Aaron tympanum in manu sua: & est minima sapientia legis ueteris in manu Iudaeorum Synagoga. Antiquis temporibus fuit chorus quoq; simplex pellis cum duabus cicutis aereis, & per primam inspiratur, per secundam uocem emittit: typus populi prioris qui angustam intelligentiam legis acceperat, & per angustam uoluntatem praedicationis omnia infirmè praedicauit. Si autem terrena sapienter ac diligenter respiciam, & spiritualiter ac mysticè intelligenda sunt.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Nullam hic umbram Hieronymiani peccatoris possis deprehendere. Et in alijs codicibus alio atq; alio titulo praenotatur.

DE RESURRECTIONE DOMINI SERMO.

Exulta caelum, & in latitia esto terra: dies iste amplius nobis ex sepulchro radiauit q; de sole resulsit. Ouet infernus, quia resolutus est: gaudeat, quia uisitatus est: resulet; quia ignotam lucem post secula longa uidit, & in profunda noctis caligine respiraui. O pulchra lux quae de candido caeli fastigio promicasti: & inter fluenta purpurea sedentes in tenebris, & in umbra mortis subita claritate uestisti. Confestim igitur aeterna nox infernorum Christo descendente resplenduit: siluit stridor ille lugentium: dirupta caeciderunt uincula damnatorum: attonite mentes obstupere tortorum: omnis simul officina impietatis contremuit, cum Christum repente in suis sedibus uidit. Mox igitur ferruginei taniores descendente Christo, talia inter se caeci per umbrosa silentia cum umbra submurmurāt: Quis nam est iste terribilis, & miro splendore coruscus? Nunq; talem noster excepit tartarus. Nunquam in nostrā caeuerna talem euomit mundus: inuasor est iste, non debitor: & factor est, non precator: iudicem uidemus, non supplicem: pugnare uenit, non succumbere: eripere, non manere. Vbinam putatis focij nostri ac ianitores dormiebant, cum ille debellator clausura uexabat? Iste si reus esset, audax non esset. Si eum aliqua delicta fuscaret, nunq; fulgore suo nostras tenebras dissiparet. Sed si Deus est, ut quid huc uenit? Si homo est, quid praesumpsit? Si Deus, quid in sepulchro facit? Si homo, quare

captiuos soluit: Nunquid nā cum autore nostro foedus cōposuit? An fortē & ipsum aggressus uicit, & sic ad nostra regna tranſiuit? Certē mortuus, certē uictus erat. Illuſus eſt præliator noſter in mundo, neſciuit quia hic ſtragem procuraret inferno. O crux illa fallens gaudia noſtra & parturiens damna noſtra. Per lignū ditati ſumus, per lignū evertimur. Perijt poteſtas illa cunctis ſemper populis formidata. Nullus ſub ſede noſtra captiuus palpauit. En quod gemebūdum eſt exultat, Non iam audiuntur antiqui fletus, nulli iam reſonāt eiulatus, omnis mugitus gementiū obmutuit, Putas ne iſte ſine noſtro redibit exitio? Nemo ad nos unq̄ uiuus intrauit, nemo ſic audax fuit, nemo ſic carniſices terruit: nunq̄ in hac habitatione nigra ſemper & fuligine cæca iucundū lumē apparuit. An fortē ſol de mūdo migravit? Sed nec cœlū nobis aſtraq̄ parent: & tamē infernus lucet, Quid faciemus? Quō cōuertemur contra iſtū? Cruentis domos & obtinere noſtræ cauernę portarum cuſtodias nō ualemus, malē intrauimus, tantā lucem obtenebrare nequiuimus, opprimere tanta uirtute præditū nō ualemus, noſtra quoq̄ urgeri colla cōſpicimus, & de noſtro inſuper interitu formidamus. Quid nobis ē cœlo? Plagis recentiorib. ultra iuſtam ultionē flagellamur: nocte noſtra cōtenti fuimus: antris noſtris occultabamur. Quare radijs ſolis prodimur? quare uiolentia diſturbamur? quare in noſtris ſedibus captiuamur? Mox igit̄ Chriſtus in ipſos crudeles miniſtros, pœnarū acies dirigit, atq̄ implacabiles turmas ſtramea diuina cōcidit: fremunt diri ſub tortore carniſices, & rabioſis adacti ſtridoribus contabescunt. Ipſa quoq̄ antra ferrei cubilis intrante foriſſimo, a fortiore aternis nexibus colliganſ. Hoc nanq̄ ita futurū Dominus ipſe pmiſerat, dicēs: Nemo intrat in domū fortis, & uafa eius diripit, niſi prius alligauerit fortē, & ſic uafa eius diripiet. Trifteſ igit̄ mox lugentesq̄ diurno ſqualore turbę populiq̄ uexati cōcurrunt: & rectoris ſui ueſtigijs aduoluunt. Ecce Apoſtolica dicta probant, In nomine Ieſu omne genu ſectatur cœleſtiū, terreſtrium & infernorum. Mox igit̄ captiuę animę de cuſtodijs relaxatę, a tartaro prodierunt, regnaq̄ cœlorū iſta ſupplicatione implorant. Veniſti tandē clementiſſime Ieſu, ſuccurre iam & parce ſellis. Nunc Chriſte ſæuas extingue minas, iam miſerādos reſolue mugitus: redemiſti uiuos cruce tua: eripe mortuos morte tua. Pari nobiſcū forte mundus ipſe interierat, & ad aduentū tuum omnis creatura pendebat: tibi noſtra tormenta ſuſpirabant, te ſemper infernus iſte pauebat. Dum hic es abſolue reos, dum aſcenderis deſende tuos: dum hic es uniuerſa clauſtra ſoluanſ, dum aſcenderis nō claudantur. Tu ſolus caput draconis cōminuere potuiſti, tu portas aereas & uectes ferreos ualuſti contere. Pateat quęſumus precantib. ianua: lux nō deſit pia: & ſi redieris ad corpus maieſtate tua, nō priuetur infernus potētia tua. Poſt auditas itaq̄ preces, poſt cōpoſitas leges, poſt de merſos in altę uoraginis foſſa tortores, rex noſter hodie de inferis triumphator & laureatus exiit, nec candidatū officium deſiit: ſed læta cū principe ſuo, omnis beatorū turba proceſſit: ſicut in Euangelio ſcriptum eſt: Quia reſurgēte Domino, multa corpora ſanctorū qui dormierant reſurrexerunt cum eo: & exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem eius, uenerunt in ſanctam ciuitatē, & apparuerunt multis. Repedat igit̄ ad ſtadiū ſuum triumphator iterum uiuus, ut nouerit omnis mundus, quia rediit ab inferis Chriſtus. Glorientur ergo credentes: plaudant manibus omnes gentes, quia rex noſter & in ſeculo triumphauit, & inferos uicit. Beneficia Dei noſtri cū magna atque mirifica ſint, tamen nec noua probant eſſe neq̄ ſubita: ſed ab initio ſeculi & prædicta ſunt oraculis, & præfigurata myſterijs. Sacram Domini paſſionē ab ipſis mundi coaleſcentis exordijs, ueteris teſtamētī reſponſa cecinerunt: & ideo Chriſtum Dominum prædicatum ac enūciatum ſuis fidelibus apparere, ex ipſorum libris & uoluminibus aſſerimus. Validis abſq̄ dubio nititur priuilegijs, qui cauſam ſuā de aduerſarij aſſerit instrumentis: ſpecioſa uictoria eſt contrariam partē charitatis ſuis, uelut proprijs laqueis irretire, & teſtimoniorum ſuorum uocibus confutare, & æmulum telis ſuis euincere, ut oppugnatoris tui argumenta, tuis probentur utilitatibus militare. Itaq̄ in Domini noſtri perſona, dum ex Adę primi hominis coſta mater cūctorum uiuentium Eua produciſ: ex huius ſacro latere, & ſalutari uulnere Eccleſia omnium fidelium parens, reparanda monſtratur. In eius typo Abel uictus occiditur: & innocens fraternā tãquam Iudaica impietate maclatur. Hic idem Dominus in nouiſſima mundi ſeneſcentis ætate per figuram beati Abrahę lōgæui patris offeritur ad uictimam: quo tempore dum nouo ſacrificio in unici filij ſui iugulum pius parricida conſurgit, ex improuiſo aries oculis eius apparuit: ſicut eloquitur ſermo diuinus: Et uidit Abrahā arietem inter uepres hærentem cornibus. Inter uepres, inquit. Requiritur quæ iſta ſit nouitas: id eſt, in multitudine circumſtantium peccatorum: hærentē cornibus: id eſt, ad crucis cornua clauorum confixione pendentem: ſicut in alio loco legimus: Cornua in manibus eius ſunt. Hoc ideo, quia uenerandas manus eius patibuli brachia ſuſceperunt. Inter ſpinas autem deputatus eſt, quando ſpleneo ſerto innocentię & iuſtitię autor illuſus eſt. Sed aliud introſpicere debemus quid nā ſi: quod Iſaac a patre altaribus admouetur, ac ſubito aries pro eo non mutata, ſed duplicata oblatione ſuperponitur. Gemina hic adoranda ſubſtantia redemptoris oſtenditur. Dei enim unigenitus offeritur, & uirginis primogenitus immolatur. Hoc quoq̄ dominicę paſſionis præfigurabat inſignia quod legimus beatum Helifæum ſepulchro conditum, ingeſto a latrunculis cadauere intra tumulum ſuum

A ſuum corpus extincti tactu ſacri corporis ſuſcitaffe. Quis hic alius præfigurabat, niſi Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui reſurrectionem de morte largitur, & uitā ſepultus operatur? In latronibus etenim mundum, in propheta uirtutibus Chriſtum Dominū recognosce. Adhuc celeberrimē per ſcripturas ſanctas etiā in propheta Ionæ laboribus & arumnis, Chriſti paſſio ac reſurrectio præſignantur. Hic Ionas (quod ſidei ueſtrę nō arbitramur incognitū) typum Domini geſſiſſe præſcribitur. Ipſe em̄ Dominus dixit: Sicut fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus et tribus noctibus: ita erit filius hominis in corde terrę tribus diebus & tribus noctibus. Hic in quā Ionas ad prædicandum Nininitis irę cœleſtis offenſam Domino iubente dirigitur: præſcius triſtem ſententiā propheta populi cōuerſione uacuandam, nauim profugus quæ Tarſum petebat ingreditur: ſed nauitis exorta tempeſtate turbatis, forte fluctibus datur, & faucibus ceti piſcis demerius excipitur. Sed piſce illæſum eructante depoſitum, tertiã die terris refunditur. Videte Dominum etiā in ueteri teſtamento in ſerui forma mirabiliter apparere: uidete quomodo ſe ante actis ſeculis indicauit, ſecū dum ſeruilius formā humilitatē uenturum. Ionas irā Domini prædicaturus ad magnam Ninuitarum deſtinatur urbem, dicturus: Adhuc quadraginta dies & Ninive ſubuertetur. Et Chriſtus ad mundi mittitur ciuitatem, ut diem ſalutis & præſinitum iudicij tempus annunciet. Ionas nauim expetit, Chriſtus Eccleſiã. Ionas fluctibus agitatur, Chriſtus mundi turbis exercetur. Niſi Ionas perditum datur, nauis periculum non ſedatur. Sic non liberatur Eccleſia, niſi Chriſti morte ſaluetur. Nauitæ diſmiſſiuri Ionam, tamen uerentur & dicunt: Domine ne des ſuper nos ſanguinem innocētē. nōnne uobis uidetur nauitarum imprecatio Pilati eſſe confeſſio: qui tradit Chriſtum, & tamē lauat manus ſuas, & dicit: Mundus ego ſum a ſanguine iuſti huius, q̄ cōgruē per perſonam gentilem fides gentium prædicatur. Dicit itaq̄ Ionas in oratione ſua: Tolle igit̄ Domine animam meam, quia melior eſt mihi mors q̄ uita. Dicit hoc nobis Dominus noſter Ieſus Chriſtus: quia melior eſt mihi mors q̄ uita id eſt, uiuens unam Iudæorum gentē ſaluare non potui, moriar ut uniuerſus mundus mea morte ſaluetur. Ionam cetus piſcis excepit immerſum, ſed nō contigit deuoratum: & quem malitia hominum perdidit, beſtia eſuriens cuſto diuit, plenis uiſceribus famem patitur, & in prædam quā abſorbuit, niſi ſibi licere miratur. Quis eſt iſte qui inter audios riſtus abſumi poteſt, conſumi non poteſt: Cibus eſt, corruptio non eſt. Traditur perditionis profundo, & ſeruatur ipſius mortis obſequio. Quis eſt iſte qui uatiſſimos ſinus periculorum totus ingreditur, & ſub altitudine concluditur immenſa atq̄ mortifera uitali aerē paſcitur: & diſmiſſus in alienam rerum naturam in uitæ exilium cum uita peregrinatur, & mortis ſuperſtes annunciat mundi ſalutem? Puto quod hic eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus, quem ſæua mors, inexplibilis belua, in eſcam ſuam rapuit, & prædam ſuam captiuam contremuit: quem eſti terra ſorbuerat crucifixum, tamē quē nō inuenerat reum, non poterat tenere damnatum: quia culpam non facit pœna, ſed cauſa. quaſi ſolūtum cibum perditum in origine mundi hominē deuorauit: ſed magnam eſſe cibi ipſius dignitatē præſcorta cognouit. Atque ideo diuinus ſermo cōmemorat: & præcepit piſci, & euomuit Ionam in aridam. Præcepit ergo beſtia, præcepit morti ſemper eſurienti, præcepit abyſſis & inferno, ut mundo reſtituant ſaluatorem. Euomuit autē, hoc debemus accipere, quod ex imis uiſceribus mortis, uictrix uita remeauerit: atq̄ eam ex imis præcordijs inferni perditio exulcerata reddiderit. Videmus itaq̄ in propheta afflictionib. apertiffimē præfigurata pariter & mortem & reſurrectionē. Quapropter quod impletum cernis in ſeruo, credere non cuncteris in Domino. Quæ cum ita ſint, perſpice homo quantum ualeas, & perpende quid debeas: perſpice quantum ualeas, ut tandē uilis eſſe tibi deſinas: ut uel per hoc erubescendis ſubiacere uitijs dedigneris, dum generoſitatem tuā de creatoris ac reparatoris dignitate metiris. Habet cauſas quibus te ipſe cōfundat: cur indignis dominis uictor corde ſub datur, cui gloria æterna promittitur: & ſic gemino priuilegio, qui dudum diuinæ imaginis participatione fulgebam, efficiſ etiam cōmerciij nobilitate precioſus. Vnde q̄ fortis eſſe poſſis contra hoſtem tuum, interroga ſtatum tuum: quod tibi Dominus ad debellandum in mēbris tuis mundi principem, & ſpirituales nequitias ſuperandas liberam cōtulit facultatem: ac ſic impoſſibile nō putes ut transferri obtineas in angelicas beatitudines, cum in hoc ſeculo angelicas deuiceris poteſtates. Non ergo te degerem ac deſpectum faciat uita, quę uel factura probatur illuſtrem protuliſſe uel gratia: ſed curſum fidelis Chriſti ſanguis ad ſuperna fiducialiter extollat. Nam qui ſe cœleſti precio uident redemptos, ad cœleſtia non dubitent præparatos.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

V ideo dubitatum & ab alijs, cuius ſit hæc homilia. Cuius ſit non pronuncio, quanquā Leonē aut Maximum reſert. Hieronymi non eſſe palam eſt.

DE NATIUITATE DOMINI SERMO.

Odie uerus ſol ortus eſt mundo: hodie in tenebris ſeculi lumen ingreſſum eſt. Deus factus eſt homo, ut homo Deus fieret. Formā ſerui Dñs accepit, ut ſeruus uerteret in Dominum. Cœlorum habitator & conditor habitat in terris: ut homo colonus terrę, migraret ad cœlos. O dies omni ſole lucidor: o tēpus cunctis ſeculis expectatius. Quod præſtola

præstolabantur angeli: quod Cherubim & Seraphim & cælorum ministeria nesciebant: hoc in nostro tempore reuelatum est. Quod illi uidebant per speculum & per imaginem: nos cernimus in ueritate. Qui populo Israelitico loquebatur per Esaiam, Hieremiam, ceterosque prophetas, nunc nobis per filium loquitur. Videte quid sit inter uetus testamentum & nouum. In illo loquebatur per nebulam: nobis loquitur per serenum. Ibi Deus uidebatur in rubo: hic de uirgine Deus nascitur. Ibi ignis erat populi peccata consumens: hic homo est populi peccata dimittens, imò ignoscens seruis suis. Nemo enim potest peccata dimittere, nisi solus Deus. Siue hodie Dominus Iesus natus, siue hodie baptizatus est, diuersa quidem opinio fertur in mundo, & pro traditionum uarietate, sententia est diuersa. Nobis illud constat ad liquidum, quod siue hodie natus ex Maria uirgine est, siue renatus ex baptismo, & natiuitas carnis & spiritus nobis proficit: utrumque mysterium meum, utrumque utilitas mea est. Dei filius non habebat necessarium ut nasceretur, ut baptizaretur. Neque enim peccatum fecerat quod ei remitteretur in baptismo: sed illius humilitas, nostra sublimitas: illius crux, nostra uictoria est: illius patibulum, noster triumphus est. Gaudentes hoc signum leuemus in humeris nostris: uictoriarum uexilla, & immortale lauacrum portemus in frontibus. Cum hoc signum diabolus conspexerit in frontibus nostris, contremiscit. Qui aurata Capitolia non timent, crucem timent. Qui contemnant sceptrum regalia & purpuras Cesarum & dapes, Christianorum sordes & ieiunia pertimescunt. Denique in Ezechiele propheta, cum omnes, qui missus fuerat angelus, occidisset, & interfectio cepisset a sanctis, illi tantummodo sospites reseruantur, quos Thaulitera, id est, crucis pictura seruauerat. Exultemus itaque ad crucis similitudinem: sanctas in cœlum leuemus manus: cum sic nos armatos daemones uiderint opprimuntur. Quando Moyses erectas habebat manus, uincabatur Amalech: si paululum illæ conuiderant inualecebat. Antemnae nauium & uelorum cornua, sub figura nostræ crucis uolitant. Aues quoque ipsæ quando in sublimiora tolluntur & pendent per aerem: extensis alis imitantur crucem. Sed & trophæa ipsa & uictoria triumphorum, ornamenta crucis sunt: quæ non solum in frontibus, sed in manibus quoque nostris habere debemus: ut si sic fuerimus armati, calcemus super aspidem & basiliscum, per Dominum nostrum Iesum Christum. Cui est honor & gloria in secula seculorum: Amen.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Nec de hac quicquam habeo quod pronunciem, nisi non esse Hieronymi. Et addubitant in descriptiones exemplarium.

DE EPIPHANIA DOMINI SERMO.

Dies Epiphaniae Græco nomine sic uocatur. Quod enim nos apparitionem, uel ostensionem dicimus, Græci ἐπιφάνεια uocant. Hoc autem ideo, quia Dominus noster hodie & saluator apparuit in tenebris. Licet enim olim natus esset ex Maria: & triginta annorum expleisset ætatem: tamen ignorabatur a mundo. Eo tempore cognitus est, quo ad Ioannem baptistam, ut in Iordane baptizaretur aduenit, & uox de cœlo patris innotantis audita est: Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacuit. Quem pater de cœlis monstrauerat uoce: hunc Spiritus sanctus uersus in columbâ & super caput illius sedens, tactu quoque ipso uoluit demonstrare, ne quis alius Dei filius putaretur a populo. Quid hac humilitate sublimius? quid hac uilitate nobilius? Baptizatur a seruo, & a Domino filius appellatur. Inter publicanos & meretrices, & peccatores ad lauacrum uenit, & sanctior est baptista suo. Lauatur a Ioanne in carne, & ipse Ioannem in spiritu lauat. Aquæ quæ cetera mundare consueuerunt, Domino nostro lauante mundata sunt. Iordanis fluuius qui eo tempore, quando populum Israel eduxit Iesus ad terram repromissionis fuerat exsiccatus: nunc membris Domini tactus, si potuisset undas uno loco uoluerat congregare, ut Domini corpus attingeret. Videte fratres, quomodo id quod in Euangelio lectum est, in uigesimo octauo Psalmo fuerat antequam prædicatum: Vox Domini super aquas. Locutus est enim Dei filius ad Ioannem: Sine modo, sic enim oportet nos implere omnem iustitiam. Sequitur: Deus maiestatis in tonitruo, quando pater filio testimonium reddidit, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacuit. Vox Domini confringentis cedros. Baptizatus est enim Christus, & erecti prius atque sublimes daemones corruerunt: succidit eos Dominus tanquam cedros Libani: & comminuit eos Dominus tanquam uitulus fragmenta arborum uentilans, & calcibus stirpes in diuersa dispergens. Et e contrario de saluatore quid dicitur: Et dilectus filius cut filius unicornium. Dilectus Dominus noster atque saluator est, filius unicornium, filius crucis: de quo dicitur in cantico Habacuc: Cornua in manibus eius, ibi abscondit fortitudinem suam. Postquam ergo dilectus iste crucifixus est: impletum est illud quod sequitur in Psalmo: Vox Domini intercedentis flammam ignis. Illo enim baptizato, & uniuerso mundo Christo lauante mundato, gehennæ ignis extinctus est. Vox Domini concutietis desertum. Deserta sunt Ecclesia, quæ prius filios non habebat. Ad prædicationem Christi, deserta commota est, & parturiiuit & peperit: & nata est in una die gens tota simul illa, quæ antequam dicebatur desertum Cades, hoc est, desertum sanctitatis. Si quidem quæ non habuerat sanctitatem, cepit parere ceruos, & sanctorum emittere greges, qui serpentes interficiunt, qui uenena contemnunt: quibus discurrentibus in toto orbe, & Christi Euangelium prædicantibus,

A prædicantibus, in templo eius omnes dicent gloriam Deo. Sequitur: Dominus diluuium inhabitare facit. Consideremus totum orbem, respiciamus barbaras nationes, Romanum quoque mente lustremus imperium: ubique in Christum credunt, ubique in nomine Domini baptizantur: & ita fit ut non una aqua, sed quodammodo sit diluuium baptismorum. Quapropter consummatum est tabernaculum: hoc enim psalmi istius titulo prænotatur: quoniam Ecclesia ex uiuis lapidibus extructa est. Afferamus Domino filios Dei, afferamus ei filios arietum, apostolorum & sanctorum: & inuitemur saluatorem nostrum: quia ipse & pastor & agnus & aries appellatur, qui pro nobis immolatur in Ægypto, qui pro Isaac cornibus tenetur in sentibus, & dicamus: Dominus pascit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ, ibi me collocauit. Super aquam refectiois educauit me: cui est honor & gloria in secula seculorum: Amen.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Ad eum non sapiunt hæc Hieronymum, ut parum abuerit, quin in extremam classem relegarim: nisi quod malui in hanc peccare partem, ut indigna lectu ferrem quam ut digna reijcerem.

SERMO DE QUADRAGESIMA.

Quomodo miles semper exercetur ad prælium, & simulatis ictibus, teris postea utiliter preparatur: ita omnis quidem Christianorum uita indiget abstinentia: sed maxime quando hostis propè est, & præparatum aduersum nos exercitum ducit inimicus. Omni seruis Dei tempore ieiunandum est: sed tunc amplius cum ad immolationem agni, ad mysterium baptismatis, ad Christi carnem & sanguinem præparamur. Statim enim ut oues suas recedere uelle de proprio grege uiderit diabolus, fremit, irascitur, furit, & totis aduersus eas uiribus commouetur, perire sibi existimans quicquid Christo saluatur: & mori synagoga sua, quicquid Ecclesiæ uiuificat. Quia ergo fratres charissimi ad Domini sacramentum quadragesima dierum ieiunio præparamur: ieiunemus tot diebus pro peccatis nostris, quot pro sceleribus nostris Dominus ieiunauit. Illum post baptismum tentat diabolus. Non enim sciebat eum esse filium Dei: propterea negligebat. Denique postea cognoscere cupit in tentatione, dicens: Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Et si filius Dei es, mitte te deorsum. Nos autem quia scit uelle filios Dei fieri, propterea expugnare nititur: & quasi serpens lubricus nostros inuolueret pedes, ne ascendere ualeamus ad cœlum. Si autem Dominum tentare ausus est uersipellis & nequam: quanto magis nos decipere non timebit? Si contra Dei filium & figulum suum, uas perditum repugnauit: quanto magis contra nos qui inferioris ab eo naturæ sumus audebit insurgere? Si iustus uix saluabitur, impij & peccatores ubi permanebunt? Non quo Dominus noster decipi potuerit a diabolo, sed quo formam serui acceperit in omnibus. se tribuere uolens exemplum, ut nemo sibi in sanctitate confidat, cum etiam ille tentatur, quem non possunt tentamenta superare. Hoc totum idcirco replicamus fratres charissimi: ut sollicita mente caueamus, ne exeuntes de Ægypto, & per quadragesima dies, quasi per quadragesima annos ad repromissionis terram per eremum festinantes, desideremus carnes & ollas Ægypti, & a serpentibus mordeamur. Exiimus de Ægypto: quid nobis de Ægyptiis cibis? Qui habemus cœlestem panem, terrena elementa quid querimus? Relinquimus Pharaonem, inuocemus auxiliū Domini: ut nobis Ægyptius rex in credentium baptismate submergatur. Ibi pereant equi & ascensores eorum: ibi fremitus aduersarij necetur exercitus. Non murmuremus aduersus Dominum, ne a Domino percutiamur. Non detrahimus sacerdotibus nostris: & magis a uitij ieiunemus quam a cibis: licet & ciborum abundantia sint fomenta uitiorum. Si Aaron & Maria contra Moysen murmurantes, Dei pro seruo suo senserunt uindictam: quanto magis si aliquis nostrum propositum suum uipereo ore lacerauerit, diuina sententia punietur? Sed a sacerdotibus simpliciter præcauendum est, ne duplici mente sint, ne Domini ambigant potestatem. Si etiam Moyses & Aaron (qui ad aquam contradictionis uisi sunt fluctuare) non meruerunt terram repromissionis intrare: utique multo magis nos qui peccatorum preminur pondere, non ualebimus fluentem Iordanis transire, & ad locum circumcisionis, id est Galgalam, peruenire, si scandalizauerimus unum de minimis istis. Unde tam labores pastoris quam gregis fecunditas, tam ubertas messium quam agricolæ studium, Domini horreis præparatur. Voto, nisi a labore tendamus, ut digni efficiamur aduentu Pasche, & carne ac sanguine agni Christi Iesu: Amen.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Eundem & hic sermo respicit autorem, ut paucis quod sentio dicam.

IN VIGILIA PASCHAE DE ESU AGNI SERMO.

Hodie fratres charissimi, populus Israel, & uere homo uidens Deum (hoc quippe interpretatur Israel) egredi iubetur de Ægypto. Hodie agnus Dei qui tollit peccata mundi pro omnium salute iugulatur: hodie sanguine illius postes domorum, id est frontes nostræ depinguntur: hodie occiduntur Ægyptij, & de seruitute Pharaonis populus Dei liberatur: hodie percutiuntur primogenita Ægyptiorum, & Israelitarum non solum liberi, sed etiam irrationabilia iumenta saluantur. Homines & iumenta saluos facies Domine. Præparemus nos fratres charissimi

rissimi ad immolationē agni, & apprehēdamus illum, nō quando dubia lux est, & adhuc luna cornua non implentur, non quādo crescere incipit uel decrescere, sed quartadecima die, id est lumine cōsummato atq; perfectō, quando tota eius lampade torus orbi impletur. Nec putemus agnum cōsummato atq; perfectō, quando tota eius lampade torus orbi impletur. Nec putemus agnum cōsummato atq; perfectō, quando tota eius lampade torus orbi impletur. Nec putemus agnum cōsummato atq; perfectō, quando tota eius lampade torus orbi impletur.

Præcipitur nobis, ut in una illū comedamus domo, id est istum anniculū ubicumq; posse comedi. Præcipitur nobis, ut in una illū comedamus domo, id est istum anniculū ubicumq; posse comedi. Præcipitur nobis, ut in una illū comedamus domo, id est istum anniculū ubicumq; posse comedi.

ne extra Ecclesiā immolari agnum putemus. Ex quo manifestū est, quod Iudæi & hæretici, & omnia cōuenticula dogmataq; peruersorū, qui agnum in Ecclesia non comedunt, nō eos agni carnea comedere, sed draconis, qui datus est (iuxta Psalmistam) in escam populis Æthiopum. Quomodo enim in diluuiō nō saluatur, nisi qui in arca fuerit Noe: & corruente Hiericho una tantūmodo Raab meretrix, id est Ecclesiæ credentis ex gentibus custodia domus: ita in immolatione agni, tūc uerē agnus occidit, cū in una macetur domo. Erit, inquit, uobis agnus immaculatus: de agnis & hœdis sumetis eum. Præcipitur & in alio loco, ut qui primo mense pascha facere nō quiverit, secūdo faciat: iuxta quod & nunc iubetur, ut qui nō potest habere agnum, saltē habeat hœdum. Christus enim non ex hœdis fit, quos à sinistris stare iubet: sed pro diuersitate meritorum unicuiq; aut agnus aut hœdus fit. Queritur etiā quare non in die agnus habere perfectum fulgorem. In una, causa manifesta est. Dominus enim noster atq; saluator in cōsumptione seculorū passus est. Vnde & Ioannes in epistola sua loquitur: Filioli, nouissima hora est: quando autē nouissima hora est, finito die, nō est initium est. Sed hoc intelligendum est, quod quandiu in isto seculo sumus, id est uersamur in Ægypto, non sumus in clara luce, sed in tenebris atq; caligine: licet Ecclesia, id est lūna quasi in nocte respicatur: tamen uerū solis nō possumus habere perfectum fulgorem. In una, inquit, domo comedetis carnes assas igni, & azyma cum amaritudinib. manducabitis. Non comedetis ex eis crudum aut coctum in aqua, sed assum tantū igni. Iubetur nobis ut panes absq; fermento ueteri, malitiæ & nequitiae, comedamus. De quo fermento in Euāgelio Dominus discipulis dicit: Cauete à fermento pharisæorū: & postea interpretatur fermentum pharisæorū esse doctrinam. Et nos igitur si à doctrina seculi istius uolumus esse alieni, & quasi extraneos à mundi cōuersatione nos facere, persecutionib. & pressuris subiecti sumus: & secūdū Apostolū comedamus azyma sinceritatis & ueritatis. Vis intelligere quod dico? Dic quod uerū est: loquere quod sincerū est: nullius personam accipias, nō diuitis, non potentis, quamlibet sit potens, quamlibet sit nobilis, si peccauerit corripe eum: & comedisti azyma sinceritatis & ueritatis in amaritudine. Vnde & Apostolus ait: Inimicus factus sum uobis uera dicēs. Et prouerbiū seculi, gentilis quoq; poeta exprimens: Obsequiū, inquit, amicos, ueritas odium parit. Quod autē sequitur: Non crudas carnes agni neq; elixas comedamus: illud est, ne scripturas diuinas (quæ uerē carnes agni sunt) aut iuxta historiam tantum intelligamus, & sicut crudas eas assumamus in cibum: aut rursum secundum hæreticos, quibusdā allegorij & nubilo interpretationis ad peruersa quæq; dogmata deriuemus & enet uemus eas: si succi ueritate sublata, umbras quasdā & imagines effundamus. Sed intelligamus eas, & iuxta historiā, sicut scriptæ sunt: & nihilominus eas Spiritus sancti excoquamus ardore. Et quicquid in illis secundum literam uidet incongruū esse uel clausum, spirituali expositione pādamus. Caput cum pedibus & intestinis comedetis. Caput mihi uidetur esse agni illud quod in Euāgelio Ioannis scribitur: In principio erat uerbum, & uerbū erat apud Deū, & Deus erat uerbum: hoc erat in principio apud Deum. Pedes autē homo, quem p nostra salute dignatus est assumere. Sed & aliter sentiri potest. Caput, intelligentia spiritualis: pedes, simplex iuxta historiam narratio: intestina autem, quicquid intrinsecus in litera latet, quicquid in superficie non uidet: sed diligenti examinatione commoluitum atq; ruminatum à doctoribus profertur in medium: & quod putabat esse foedum & indecorū, hoc reperietur esse uitale. Verbi gratia, quid turpius in scripturis dici potest, q̄ si Ossee meretricē iubeatur habere uxorem: & Iudas cū Thamar nuru sua concubat: & David Bethsabeæ adulterio sordidetur: & Onan filius Iudæ semen proijciat in terram, ne liberos generet. Hæc si secundum literā intelligantur, nōne à gentibus & ab incredulis quibusq;, quasi scripturarum stercora condemnantur atq; irridētur? Sed si illa excutias, si laures, si Spiritus sancti igne excoquas, uertuntur in cibum: & quod putabatur inutile, inuenitur mysteriū. Non relinquetis de eo in mane, & os non conteretis de eo, & quod reliquum fuerit de eo usq; in mane, igne comburetis illud. Nihil de carnibus agni usq; in futurū seculū reseruemus. Quāticūq; possumus comedamus. Quod si qua in ea fortia sunt, dogmata uidelicet Ecclesiastica, de trinitate, de resurrectione, de anima, de angelis, de cæteris istiusmodi: hæc non iuxta nostrā opinionē prauis interpretationibus disseramus, nō conteramus illa: sed ita ut sunt fortia prædicemus. Si quid autē quasi homines præterierit, & nō poterimus de carnibus agni comedere: scire debemus quod in futuro seculo doctrina Spiritus sancti nobis aperiendū sit, & comedemus illud. Sic autem comedetis illud: Lumbi uestri accincti, & calciamenta uestra in pedibus uestris, & baculum in manibus uestris, & comedetis illud cum festinatione. Pascha est em̄ Domini Dei uestri. Hucusq; præceptū est quales agni carnes comedere debeamus: nunc iubetur quo à nobis habitu comedēdæ sunt. Lumbi, inquit, uestri accincti. Et ad Apostolos dicitur: Sint lumbi uestri accincti, & lucerne ardētē in manibus uestris.

Et Ioannes

A Et Ioannes zona pellicea cingitur. Et Helias nihil habens in se molle atq; muliebre, sed totū uirile & rigidum (homo quippe hirsutus erat) cingulū habuisse describitur. Et nos ergo si uolumus carnes agni comedere, mortificemus lumbos nostros, mortificemus opera carnis. Et hoc quod in Iob de diabolo dicitur: Virtus eius in lumbis eius, & fortitudo eius in umbilico utentis eius, occidatur in nobis, ne caro concupiscat aduersus spiritum, sed spiritu opera carnis mortificemus, & purificati uescemur agni carnibus. Ut autem sciamus fratres charissimi, quoniam quicumq; uxori debitorum reddidit, uacare non potest orationi, nec de carnibus agni comedere, Moyfi præcipitur, ut populus qui ascensurus erat ad montem Oreb, ante tres dies purificetur. Et David cum uenisset ad Abimelech sacerdotem, interrogatus si mundi sunt pueri: respondit purificatos eos esse ab heri & nudius tertius. Si autem panes propositionis non poterant ab his qui uxores suas tetigerant, comedi: quanto magis panis ille qui de cælo descendit non potest ab his qui conjugalibus paulo antè hæserē complexibus uiolari atque contingi? Non quo nuptias condemnemus (hoc enim non dicimus) sed quod eo tempore quo carnes agni manducaturi sumus, uacare operibus carnis non debeamus. Quod autem sequitur: Et calciamenta in pedibus uestris, & baculum in manibus uestris, hoc iubetur: ut quandiu in eremo istius seculi gradimur, calciati simus calciamentis pacis: necubi in deserto scorpius & coluber obrepat, necubi serpentis plantam gradientis inuadat. Quod si forte aduersum nos confurrexerit, habeamus uirgam in manibus & percutiamus eum, & dicamus: Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Vide mysterium scripturarum. Quandiu per solitudines ambulamus, necesse habemus habere & pelles pro calciamentis quibus nostri tegantur pedes. Quando uerò terram repromissionis intramus, dicitur nobis cum Iesu Naue: Solue calciamenti tui corrigiam: locus enim in quo stas sanctus est. Et nos ergo quando intrauerimus regna cælorum, non habebimus opus calciamentis, non his presidij quibus custodimur in seculo: sed ut nouum dicam, agnum illum qui pro nobis occisus est sequemur. Sed uidete ut de nobis dicat Ioannes: Isti sunt qui uestimenta sua non coinquinauerunt, uirgines enim permanserunt: qui sequuntur agnum quocūq; uadit, Christum Iesum. Cui est honor & gloria in secula seculorum: Amen.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Ex eadem & hic sermo profectus est officina, & ad fratres charissimos pertinet.

DE RESURRECTIONE DOMINI SERMO.

Non queo fratres charissimi, quem mente cōcepi, ore proferre sermonem, & cordis mei lætitiā lingua non explicat. Hoc autē non solum ego patior qui cupio narrare quæ sentios: sed etiam & uos mecum patimini, plus exultantes in conscientia q̄ eloquio profertentes. Videtur mihi hic dies cæteris diebus esse lucidior: sol mundo clarior illuxisse: astra quoq; & omnia elementa lætari: & quæ patiente Domino propriū lumen retraxerant & fugerant, & noluerant creatorem suum aspicerē crucifixum, hæc nunc uictorē illum, & ab inferis resurgentē, suo (si dici potest) fulgore, suo prosequuntur officio. Credit cælum, credit terra: & sagena quæ totū mundum piscata est, Iudæos tenere nō potuit. Hæc dies quam fecit Dominus, exultemus et lætemur in ea. Quomodo Maria uirgo mater Domini inter omnes mulieres principatum tenet: ita inter cæteros dies hæc omnium dierum mater est. Rem nouā dico, sed quæ scripturarum uocibus cōprobat. Hæc dies & una de septem & extra septem est. Hæc est dies quæ appellatur octaua. Vnde & in quibusdā Psalmorū titulis superscribitur pro octaua. Hæc est in qua synagoga finitur, & Ecclesia nascitur. Hæc in cuius numero octo animæ saluatae sunt in arca Noe. Similiter, inquit Petrus, & uos saluos facit Ecclesia. Hæc est de qua Ecclesiastes præcipit: Date partes septē, date & octo. Hi sunt octo gradus, per quos in Ezechiele templum Dei scandimus. Hæc octaua dies, de cuius sacramento, & omnīū nationum in Christi fide, octauus quoq; Psalmus incipit: Domine Dñs noster, q̄ admirabile nomē tuū in uniuersa terra. Et quid me necesse est infinita replicare? Dies me deficiet, si uolero omne diei istius exponere sacramentū. Hoc tantū dico, quod trinitas sabbati gratia & antiqua illa festiuitas populi Iudæorum, diei istius solennitate mutata est. Illi in sabbato non faciebāt opus seruile, nos in die dominica, hoc est resurrectionis, opus seruile non facimus: quia uitij & peccatis non seruimus. Qui enim facit peccatum, seruus est peccati. Illi de domibus suis non egrediebantur: & nos de domo Christi non egredimur, sumus enim in Ecclesia. Illi non accendebant ignem in die sabbati: nos ecōtrario accendimus in nobis ignē Spiritus sancti, & omne uitium excoquimus peccatorū: de quo igne Dominus ait: Ignem ueni mittere in terram: & q̄ uolo ut ardeat. Desiderat Dominus ignem istum ardere in nobis, secundum Apostolū: id est, Spiritu nos sancto feruere: ut non refrigescat in nobis charitas Dei. Illi per diem sabbati nō ambulabant in itinere: perdiderunt enim illum qui dixit: Ego sum uia: nos autem dicimus: Beati immaculati qui ambulāt in lege Domini. Et iterum: Viam ueritatis elegi, & uiam iustificationū tuarum doceme. Illi de spinis Dominū coronauerunt: nos autē si fuerimus lapides preciosi, Dominum nostrum coronabimus. Caput imperatorū istius seculi ornat diadema: nos ideo in capite nostri regis imponimur.

Hier. 10. 4

nimur,

nimur, ut ornemur à capite. Illi non susceperunt Christum, & suscepturi sunt Antichristum: nos recepimus humilem filium Dei, ut postea habeamus triumphantem. Ad extremum noster hircus ante Domini immolatur altare: illorum hircus Antichristus consputus & maledictus, proiectus in solitudinē. Noster latro cum Domino ingreditur paradisum: illorum latro homicida atq; blasphemus, moritur in peccato suo. Illis Barrabas dimittitur: nobis Christus occiditur. Pro quibus uniuersis fratres charissimi, consona pariter uoce cantemus: Hæc est dies quæ fecit Dominus, exultemus & letemur in ea. Ignitam illam romphæam & paradisi ianuam quam nullus potuit effringere, hodie Christus cum latrone reserauit: ideo hodie Christus dixit ad angelos: Aperite mihi portas iustitiæ, ingressus in eas confitebor Domino: quæ cum semel aperta est, nunquã credentibus clauditur. Ex eo tempore quo passus est Dominus usq; ad præsentem diem, semper hæc porta clausa & reserata est. Clausa est peccatoribus & incredulis. Reserata est iustis & credentibus. Per hanc ingressus est Petrus: ingressus est Paulus. Per hanc omnes sancti & martyres intrauerunt. Per hanc quotidie de toto mundo iustorum animæ ingrediuntur. Duæ portæ sunt, porta paradisi & porta Ecclesiæ. Per portam Ecclesiæ intramus portam paradisi. Ita debemus uiuere, ne eiciamur de domo illa, & eiectionis foras à bestiis deuoremur: quas in alio loco propheta formidans ait: Ne tradas bestiis animas confitentium tibi. Ecce nunc Dominus stans in paradisi ianua loquitur ad nos qui sumus in domo ipsius: quam quicumq; sanctorum fuerit ingressus: quam uis diabolus prohibeat, quam uis inimicus accuset: ipse est siquidem accusator fratrum nostrorum, ipse est uindex inimicus: sicut in centesimo uigesimo sexto Psalmo dicitur: Qui sanctus fuerit non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta: in Christo Iesu, cui est honor & gloria in secula seculorum: Amen.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Nisi quemadmodum dixi modestius esse ducerem in hanc peccare partem, sermonem hunc in extremam huius Tomi seriem reiecissem. Nam planè sapit impostoris illius artificium. Miror autem cum ascripserit Eustochij nomen, cur non item addiderit, Ego Hieronymus.

AD EUSTOCHIUM DE VINCVLIS BEATI PETRI.

Sapientissimo rogatu ô uirgo Christi Eustochij à me tua deposcit charitas: ut tibi tuisq; uirginibus notum faciam, unde beati Petri apostoli in kalendis Augusti, quæ celebratur festiuitas, initium habuerit, & quare nec post, nec antea, sed prima die mensis. Ingeritis autem quosdam esse qui hoc die apostolum Petrum eductum esse ab angelo de carcere credant. Ad ultimum petitis uobis declarari qualiter psalmus centesimus tricesimus sextus apostolorum principi beato Petro conueniat, uel si de ipso prophetatus sit. Ad quæ duo priora, breuiter me respondere oportet, ut in postremo mihi liceat immorari. Beatum Petrum apostolum hoc die de carcere eductum esse qui credit, ipsius repetitionis Euangelicæ legat textum: & inueniet errorem se passum esse: in tantum enim aperte refertur, ut cunctis legentibus facile sit ad intelligendum. Nam Herodes rex, Herodis maioris filius qui in saluatoris necem consentiens fuit: Domini nostri Iesu Christi doctrinam quæ per Apostolos predicabatur subuertere studens, misit manus ut affligeret quosdam de Ecclesia. Ibi datur intelligi plures ipsius significatos conatus esse, qui adhuc superbiam suam ramos extendens occidit Iacobum fratrem Ioannis gladio, & hoc tantum facinus diebus azymorum facere studuit. Erat, inquit, dies azymorum. Et qui Dominum saluatorem anno præterito diebus azymorum occiderant, Petrum apostolum in ipsis diebus extinguere satagebant. Quem cum apprehendisset, misit in carcerem: tradens quatuor quaternionibus militum custodiendum: uolens post pascha producere eum populo. Sed non est consilium, non est scientia, non est sapientia, nec fortitudo aliqua contra Deum. In ipsa, inquit, nocte cum producturus esset eum Herodes, erat Petrus dormiens inter duos milites uinctus catenis durabus: & custodes ante ianuam custodiebant carcerem: & ecce angelus Domini astitit, & lumen refulsit in habitaculo carceris. Percussioq; latere Petri, excitauit eum dicens: Surge uelociter. Et ceciderunt catenæ de manibus eius, & exiens sequebat angelum. Ecce quomodo Petrus diebus azymorum in carceratus, post pascha ereptus sit, & non in calendis Augusti. Sed hæc festiuitas tanti Apostoli qualiter adinuenta sit, pandam. Octavianus Cæsar Imperij sui æmulus M. Antonium habuit: quæ assiduus congressionibus ac præliis uix extinguere ualuit: quem Cleopatra coniunx mortuum dolens, seque ipsam uitam sepeliens, uerberibus suis aspides apponens, maluit uiro suo commori, qm manus incurrere Romanorum. Cæsar uero de tyranno celebrata uictoria, Romam repedaui ducens secum infinitum captiuorum numerum, & antiquorum Ptolemæorum omnium gazas: ut nec antea, nec post tanta copia auri, argenti, gemmarumq; Romam adducta fuisse noscatur. Cum autem hoc die Romam ingrederetur, ob triumphum tantæ uictoriæ ac pacem firmissimam toti orbi collatam, uocatus est Augustus, qui primo solum Cæsar dicebatur. Coronatur ciuitas, fit lætitia ingens in populo, statuitur à senatu, & omnibus Romanis scriptis firmatur, nunciaturq; per uniuersum orbem, omnibus gentibus Octavianum Augustum inter Deos debere coli: & ut mensis iste qui antiquitus in ordine mensium Sextilis dice-

illis dicebatur, in honorem Augusti Augustus uocetur: & hoc tripudium solennitatis ob triumphum Augustalis uictoriæ, lege perpetua uolumus custodi. Sic quousq; ad magni Constantini imperium uentum est: qui postq; dignatione superna, per sanctos apostolos Petrum & Paulum uisitatus, & per Syluestrum papam baptizatus est, & ex persecutore fidei defensor, & mandatorum Christi custoditor assiduus factus: harum solennitatum phantasmata perhorrescens, papæ dicit Syluestro: Hactenus pater humanis utens legibus, sicut ipse nosti, omni studio, & hos dies & alios excolebam. Nunc quia placuit Domino Iesu Christo, me peccatorem sibi famulum facere: iniquum mihi uideatur harum celebratum fauorabilibus laudibus extolli. Vide ergo quomodo ad honorem summi Dei, B. Petro apostolo hanc diem dedicem. Sanctus autem Syluester hoc audiens, gaudio repletus, gratias Deo retulit, & cum sui cleri consilio Augusto respodit: Est carcer in quo B. Petrus apostolus pro Christo agonizans, uinculatus fuit, & sacri fontis lauacro, pluribus ibi baptizatis dedicauit: hunc omni forde purgari facias: quatenus Ecclesia ibi fabricata ad honorem tanti Apostoli, fidelium uota perenniter reddantur. Hoc audiens Augustus, lætus efficitur: purgatur locus, fabricatur Ecclesia, & hæc consecratur ab eodem papa. Assuit ibi Augustus: & sacris scriptis per uerarios totum orbi mandare studuit in hæc uerba: Notum esse uolumus omnibus Christum pie colentibus, beatum Petrum apostolum à Deo nobis datum pastorem & principem summo studio uenerari uelle assidue, & maxime in hac die kalendarum Augustarum, in quo ut Deus à uobis soliti eramus adorari: ut ipse pius pastor precibus Deo fuis, nos & imperium nostrum adiuuare dignetur. Valeat. Sanctus autem Syluester hunc diem celebrare omnibus Ecclesijs esse instituit, ut sicut celebratur ad honorem terreni principis, ad decus celebretur clauigeri cœlestis. Accepit autem hæc celebritas nomen beati Petri apostoli ad uincula, propter uinculorum quæ ibi passus est tormenta, ut ubi abundauit peccatum, superabundaret & gratia. Hæc domus uinculorum, hoc ordine facta est domus sanctarum orationum. Hæc breuiter ad duo inquisita respondi: nunc ad psalmum ueniam: & si B. Petro conueniat, ut in nullo uestrum bonum desiderium fraudetur ostendam. Dicat ergo uerbis prophetis Domino B. Petrus: Domine probasti me, quoniam uocasti: cognouisti, quoniam presumpsi & ausus fui dicere: Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Tu autem cognouisti omnes cogitationes meas à longè anteq; eas cogitarem: semitam meam & directionem meam inuestigasti: & omnes uias meas præuidisti & probasti, quia non erat dolus in lingua mea cum dicerem: Si me oportuerit mori tecum, non te negabo. Tu autem firmasti me, & posuisti manum tuam super me: firmasti me de tua præscientia, quod essem negaturus: & posuisti manum tuam super me, ut peccatum lachrymæ sequerentur. Mirabilis facta est potentia tua ex me: confortata est, & non potero ad eam. Conatus sum non negare: promissit etiam me mori magis eligere qm negantis crimine incurrere: sed præscientia tua ita confortata est, ut non potero ad eam: quid nunc faciã, negaui Dominum & magistrum, nec (ut quidam opinantur) hominem negaui. Ego illum negaui, cui dixi: Tu es Christus filius Dei uiui. Illu negaui quem pedibus ambulans super aquas expertus sum. Illum quem uoce sua uidi mortuum uocantem de sepulchro. Illum quem cœlis patentibus, uidi cum Moyse & Helia, & uocè audiu super eum de celo: Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Illum qui cæcū tactu suo illuminauit, qui uerbo leproso mudauit, qui iussu dæmonia expulit, & multas uirtutes suæ deitatis ostendit. Quid nunc faciã Nouatiane? Perdimus apostolum Petrum: an recipimus reuerentem ad Christum? Ecce Christus eum recipit, tu eicies. Sed clamat contra te Paulus: Si Deus iustificat: tu quare condemnas? Dicit: Credite, baptizatis non debet poenitentibus subueniri. Ecce Apostolo poenitentem succurritur, qui est episcoporum episcopus, & maior gradus redditur ploranti qm sublatus est deneganti. Quod ut doceam, illud ostendo quod nullus Apostolorum pastoris nomen accepit: soli enim huius nominis potestatem post resurrectionem suam Petro poenitentem Dominus concessit, & negatus, quam solus habuit, Petro tribuit potestatem: ut non solum recuperasse quod amiserat probaretur, uerum & multo amplius poenitendo qm negando perdiderat, acquisisse. Hoc magister bonus in electo discipulo formauit exemplum: ut omnis discipulus Christi sit integro animo, & poeniteat si ita uenerit ut delinquat, nec rem noxiã sibi permittit debet ut decreseat. Sed qui tanto citius uincit, tanto citius expurgatur. Certè omnis sanctitas ad Deum ducit, & omne peccatum ad diabolum. Et sub Domino bono positi, quomodo credimus nobis possibilitatem ad diabolum eundi concessam, & reuertendi ad Dominum denegatam? Addo aliquid. Certè hominem per peccatum à se recedere Deus non uult, & peccatorem ad se uenire omnem uult: & si illud potuit fieri quod Deus non uult, quanto magis potest fieri quod Deus uult? Ideo deniq; cogitatio peccati non est à Deo phibita per naturam, sed per imperium: ut laboris eius pugna incumberet, & præmiu de certamine proueniret. Voluit enim Deus homini operis fatigationem relinquere, ne in aliqua detrimenti parte præmiu impediret. Duos certè honorum & malorum populos esse, nemo est qui nesciat. Bonos dicimus credentes, & pessimos non credentes. Non credentes esse sub diabolo, & credentes sub Deo. Magna prædicatio tua, qui seruum diaboli ad te uocas, seruum Dei à te repellis: quasi qui uelis Deum lucrari quod non habet, & perdere quod habet: hinc ad Dei compurans diuitias, quod

possit Deus mortuos suscitare: & infirmos saluare non possit. Nam increduli mortui, & credentes licet peccatores sint, uiuunt in infirmitate sua. Et si saluator noster habet, imò quia habet potestatem suscitandi mortuos, quomodo uirtutem non habet quæcunq; fuerint infirmitates curandi? Ex utroque latere blasphematur à uobis, qui poenitentibus negatis effectum. Si enim posse eum docetis infirmitatem omnem curare: sed si nolit, impij arguitis. Si uelle & non posse eum forsitan dixeritis, à Deitate excluditis: ut misericordiam uobis ex utroque latere condemnati denegetis: cum negatis famuliam Dei pereunt non posse succurri. Hactenus cum Nouatianis sim locutus: reuertamur ad Apostolum poenitentem & flentem amarissime atq; dicentem: Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Scio quia tu es Christus filius Dei uiui: quam scientiam non reuelauit mihi caro & sanguis, sed pater tuus qui in caelis est. Quò fugiam qui te Deum noui & omnipotentem agnouit? Si in caelos ascendero, tu illic es: si descendero in infernū, ades. Ibi enim per passionem specialiter descendisti: ubi per potentiam tuam, sicut ubiq; generaliter, præstò es. Si sumptero pennas meas diluculo, id est, antelucem. Pennas hoc loco pro cogitationibus ponit, quæ repentino uolatu ubiq; sunt: in celo, in terra, in abyssu, & ubicunq; finiuntur maria. Si ergo, inquit, illuc ante lucem tuam resurrectionis uadam, ubicunq; inaccessibilitas solet fugitiuum abscondere, ut illuc ire possim, manus tua deducet me: & quasi fugitiuum tenebit me dextera tua. Ante lucem hic, ante resurrectionem posuit saluatoris: quia in tenebris fuit omne seculum iacente Domino in sepulchro: in quo tempore poenitentia Petri agebatur. In quo etiam dicit: Forsitan tenebræ conculcabunt me: & in tribus negationibus suis tres fugarum partes clausas esse sibi si fugeret memorabat: in celo, in inferno, & in postremis maris. ergo negare, tenebræ sunt, & fugere conculcatio tenebrarum: hoc timens, ne comprehensum ab ipsis tenebris conculcasset, quasi tenebris malis suis submersus, operibus esset deditus tenebrarum, habens tractum perennem, iuges lachrymas, dolores æternos. Hoc enim modo conculcantur tenebræ mortis huius, qua corporaliter morimur. Si uero fuero moriens, inquit, non conculcabor à tenebris: sed ad delicias sanctorum attingam. Nox ipsa illuminatio mea est in delicijs meis. Ibi enim habebat lucem Christum meum, qui non patitur obscuritatem tenebrarum: in cuius conspectu nox sicut dies illuminabitur: hæc doctri prædicatæ Petro apostolo & cantamus & credimus. Sicut tenebræ eius sunt, ita & lumen eius est. Tenebræ enim non omnibus creaturis obscurum faciunt. Siquidem & feræ omnes, & noctiuagæ bestiæ, nocturnum nullum patiuntur obscurum. Sed & aues sunt quæ in noctibus uolant. Unde docemur natura oculos non omnia animalia à creatore hos esse sortita, ut in tenebris uidere non possint. Deus enim ad requiem hominum noctes instituit: ut generationi humanæ quiete possit esse consultum. Ipsius ergo sunt tenebræ, cuius est lux, quod Manichæus negat. Ipse etiã creator corporum nostrorum, contra quod suscepit qui impoentens Petrus dicitur: Tu possedisti renes meos qui suscepisti me de utero matris meæ. Sicut enim in ore dum loquimur, & in opere dum aliqua operamur, cordis nostri cogitata ostendimus: ita quod cogitamus anteq; dicendo uel operando pandatur, à renibus gignitur, secundum illud quod in alio Psalmo dicimus Deo: Quoniam tu possedisti renes meos. Dicit enim, quia ita tibi in me nihil occultatum est: ut non solum quæ sunt cogitata consideres: sed & cogitanda quæ sunt in renibus cernas. Tu Domine qui suscepisti me ex utero matris meæ: ita ut quicquid ab ortu meo semisonis balbutientis infantia uerbis aliquando fortè peccauit cognoscas: in hoc etiã confitebor tibi: quia terribiliter mirificatus es, mira opera tua, quæ & oculis meis uidi, & exercens se Domine Iesu Christe cognoui: & anima mea cognouit nimis: intra me est quod credidi: non in superficie uerborum, sed intus in uisceribus animæ: quod ita esse tibi non est occultum. Siquidem tibi occultum non est nec os meum, id est os meum quod fecisti in occulto. Si ergo nec os meum tibi occultum est, quod occultum naturaliter esse uoluisti: quomodo ante te occultum erit in corde, quod manifestari iussisti? Ad altiora ducimur, cum de ossibus & substantia quæ in inferioribus est terra tractamus. Agitur enim in hoc loco quòd cum dies resurrectionis adueniret, ubicunq; fuerit os meum, & si in inferioribus terra fuerit substantia mea, imperfectum meum uidebit oculi tui, quia solo aspectu oculorum tuorum exurget. In libro enim resurrectionis qui nati sunt scribuntur quotquot de die in diem formabunt, & nemo est in eis qui tibi scriptus non sit: in quo libro mihi non sunt in amore & honore, nisi soli amici tui Deus: nimis enim confortatus est principatus eorum. Siquidem participes eos tui æterni imperij repromittis. Nec hæretici audiendi sunt qui dicunt: Non debuit mundus subsistere per eum, qui præscijs erat homines per peccata & scelera sua ad æternam gehennam incendium destinandos. Si enim ita putetis fieri debuisse, consilium magis reis iudicabit quam sanctis: si enim mundus fuisset à suo transitu reuocatus, nullus fuisset sanctorum particeps regni: & dum providebatur malis, ne ad interitum deuenirent, & ut non perirent pro merito suo mali, hæc boni accipiebant sententiam, ne uel temporalē uitam susciperent quibus debebatur æterna. Nos autem cum propheta gaudeamus cum sanctis Dei, atq; cum apostolo Petro dignis honoribus amicos Domini recordemur: quorum tantus est numerus, ut super arenam multiplicati esse noscant. Quid autem erit si occidat Dominus peccatores: occidat Neronem, & post eum omnes uiros sanguinarios qui sanctos Domini occiderunt? Si uestrum ò hæretici Deus esset secutus consilium, ne periret Nero

A Nero aut Diocletianus, uel cæteri interfectores sanctorum, nec fecisset apostolos, nec martyres nasci: esset par iudicium iustis & iniustis, & omnis una praueniens sententia, per quam omnes uiderentur ante puniti quam nati. Sed uos ò uiri sanguinum declinate à nobis, qui dicitis, quia in uanum acceperunt ciuitates suas: hoc est sine causa sunt mortales effecti: & omnia cum mundo pereunt, & par est ipsa perditio. Non est ita, omnes enim in libro scripti sunt, omnes resurgent: sed alijs dabitur odor uitæ in uitam æternam, alijs odor mortis in mortem perpetuam, ubi deuenient hi quibus dicitur: Nonne qui oderunt te Deus odio habui, & super inimicos tuos tabescebam? Hæc Petrus loquitur, & Ecclesia in Petro pronunciat: Perfecto odio oderam illos & inimici facti sunt mihi. Et his ideo anathematizatis, proba me Domine & scito cor meum, quid de te sentiam: quid de te credam: interroga me & scito semitas meas: sit tibi sollicitudo de Ecclesia tua, & de ouibus tuis: & de pastoribus tuis, & uide si uia iniquitatis in me est. Via iniquitatis diabolus est, qui se ad ambulandum in ea incredulis & hæreticis præbet. Et uide, inquit, in populo tuo ne sit aliquis, in quo uia iniquitatis iter erroribus præbeat: excludensq; uiam iniquitatis deduc me in uiam æternam: ut portæ mortis & inferi non præualeant mihi secundum uerbum tuum Domine Iesu Christe, qui regnas in secula seculorum: Amen.

CENSURA EPISTOLAE SEQVENTIS.

ET hæc eiusdem, quod aiunt farinæ est: nec in hoc esset ordine nisi magis meæ modestiæ, q̄ illius meriti rationem haberem.

DE OBSERVATIONE VIGILIARVM.

Dignum est fratres aptumq; profus, satisq; conueniens de sanctis uigilijs nunc dicere & proferre sermonem: quando ipsa lucubratio exigitur à sollicitis. Nox ecce est caligo corporis, quæ non solum homines, sed etiam cunctos somno detinet animates: ut reformatis uiribus per soporē, possint diurnos labores sustinere uiuentes. Bonus Deus, qui ita prospexit, ita constituit, ut homo exiturus ad opus suum, & ad operationem suam usq; ad uesperam, haberet uicarium tempus, in quo à duris laboribus, & multa fatigatione requiescere præstitit. Nouimus autem multos hominum, ut aut maioribus suis placeant, aut sibi aliquid peculiariter profint, noctis particulam ad aliquod opus segregare: id pro lucro ducere, quod furari de sopore suo operi potuerint. A Solomone uero laudatur & scemina: quæ pensa & lanificium ad lucernam uigilanter exercet. Addidit etiam quòd ex hoc laus uirio eius in portis & gloria magna nascatur. Quòd si in carnalibus instrumentis, id est uicarij aut uestitui necessarijs, quæ uigilat non reprehenditur, imò laudatur: mirari me fateor esse aliquos qui sacras uigilias tam spirituali opere fructuosas, orationibus, hymnis lectionibusq; fecundas, aut superfluas existimant, aut ociosas: aut quòd his est deterius, importunas. Et quidem si sunt homines à religione nostra alieni qui ista sic sentiunt, non est mirum. Quomodo enim phanatis religiosa placere possunt? quibus si placerent, nostri essent: quia sumus utiq; Christiani. Si uero nostri sunt quos uigiliarum salutaris actus offendit: ut nihil de his deterius suspicer: aut pigri sunt, aut somniculosi, aut quòd his est proximum, senes uel infirmi. Si pigri sunt, erubescat, quia illis insonant uerba Solomonis: Vade ad formicam ò piger, & æmulare uias eius. Si somniculosi sunt, expergiscant, scriptura proclamante: O piger quousq; dormis? Quando autem de somno surges? paululum quidem dormies, modicum sedebis, pusillum autem dormitabis, pusillum uero complecteris manibus peccatus: deinde superueniet tibi tanquam uiator paupertas: inopia tanq; bonus & leuis cursor cito ueniet. Si senex es, quis te compellit ut uigiles? quousq; & non compulsus pro ætate tamen uigilas. Est stare non potes, & tuam cogitas impossibilitatem, non debet iuuenes & ualentes ad tuum reuocare torporem, quos propter uarias tentationes iuuentutis se ipsos propensioribus decet macerare uigilijs. Si uero infirmus es membris, quòd facere non potes noli reprehendere: imò riga & tu secundum prophetam lachrymis stratum tuum, & dic: Sic memor fui tui super stratum meum. Iniunge etiam uigilantibus, ut te suis precibus iuuent: quo adiutus à Domino super lectum doloris tui canere possis, & tu aliquando merearis dicere: In matutinis meditabor in te: quia fuisti adiutor meus. Alio quin stultum & fatis extraneum est, ut quia ipsi currere non ualemus, bene currentibus derogemus. Nam & si non possumus, debemus congratulari potentibus. Sicut enim de consensu malitiæ participatur cum facientibus poena: sic participatio gloriæ speranda est de consensu bonitatis. Alios enim effectus coronat: alios uoluntas pia lætificat. Nec sanè onerosum uel difficile uideri debet etiam delicatis corporibus, in septimana duarum noctium, id est sabbati atq; dominicæ, portionem aliquam Dei ministerio deputare. Ista enim quasi purificatio est dierum quinque uel noctium, quibus stupore carnalium ingrauescimus, aut mundanis actibus oscitamus. Nec erubescat aliquis in bono studio sanctitatis, cum non erubescant improbi in perpetrando opere scditatis. Merito ergo scriptura in Prouerbijs ingerit: Est confusio quæ ducit ad peccatum: in bono enim opere confundi, peccatum est: sicut in malo faciendo non confundi, pernicies est. Si sanctus es, ama uigilias: ut thesaurum tuum uigilando custodias, & ipse in sanctitate serueris. Si peccator es: magis cura, ut uigilando & orando purgeris: dum tunc peccatore frequentius clamas: Ab

occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo. Qui enim iam ab occultis desiderat emundari, necesse est ut eum non delectet istis miseris inquinari. Res exigit charissimi, ut de auctoritate uigiliarum, & antiquitate, de qua ipsa utilitate pauca dicamus. Magis enim quilibet labor suscipitur, si ante oculos proponatur ipsius laboris utilitas. Antiqua est uigiliarum deuotio, familiare bonum omnibus sanctis. Elaias denique propheta clamat ad Deum: De nocte uigilat spiritus meus ad te Deus, quoniam lux praecepta tua super terram. Dauid regio & propheta sanctificatus in die clamaui & nocte coram te. Et in alio Psalmo: Me mor sui nocte nominis tui Domine, & custodiu legem tuam. Sed forsitan in lectulo suo positus haec cantabat: quod aliquanti pigriores sufficere putauerunt: si tantum in stratu suo aut oret uniuersumque, aut Psalmum submurmuret. Quod quidem & ipsum bonum est: Dei semper & ubique meminisse salutare est. Sed quod sit melius exurgere & conspectui diuino assistere: accipe eiusdem prophetae aliam uocem: quae & tempus & locum & habitum deprecantis ostendit. In noctibus, inquit, extollite manus uestras in sancta, & benedicite Dominum. Et ne uespertinas tantum horas noctis existimes appellatas, occurrit & dicit: Media nocte surgebam, ut cõfiterer tibi super iudicia iusticiae tuae. Habes & tempus expressum exurgendi, & sollicitudinem, quomodo Deo confitearis, ostensam. Adhuc consideranti mihi intentionem sanctorum, maius aliquid & laboriosius occurrit: Si ascendero in stratum naturae conditionem suggeritur: cum eundem audio prophetam fallentem: Si ascendero in stratum lecti mei, si dederò somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis: donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Quis enim tantum non stupeat, Dei amorem & animi deuotionem, ut somnum sibi, sine quo humana utique corpora deficiunt, penitus interdixerit: donec locum ad templum Domino fabricandum rex & propheta reperiret? Quae res nos debet firmiter admonere, ut si ipsi locus Domini esse uolumus, & tabernaculum eius ac templum cupimus haberi perpetuum, sicut Paulus asserit, dicentes: Vos estis templum Dei uiuunt: in quantum possumus ex exemplo sanctorum uigilias diligamus: ne de nobis dicatur, ut psallit: Dormierunt somnum suum, & nihil inueniunt in manibus suis. Quin potius gratulabundus unusquisque tam dicat: In die tribulationis meae Deum exquisiui manibus meis nocte coram eo, & non sum deceptus. Quia bonum est confiteri Domino, & psallere nomini tuo altissime: Ad annuncianum mane misericordiam tuam, & ueritatem tuam per noctem. Haec & huiusmodi tanta ac talia ideo sancti cecinerunt & scripta reliquerunt: ut nos eorum posteritatis ueniamus ad noua: de ministris legis ad ministros Euangelij: de nouo etiam testamento uigiliarum gratia consignetur. Anna Phanuelis filia uidua, continuis orationibus & ieiunijs Domino letuens, non discessisse de templo die ac nocte, in Euangelio legitur. Pastores illi sanctissimi, dum super greges suos nocturnas exerceret uigilias, & angelos in splendore & Christum natum in terris primum audire meruerunt. Iam uero institutio saluatoris, nonne tota diligentia ad uigilandum auditores excitat: siue in parabola boni seminantis dicendo: Dum dormiunt homines uenit malus homo: & superseminauit zizania in triticum, & abiit: quod si non dormissent, nec malus fortasse zizania seminare potuisset: siue cum dicit: Sint lumbi uestri praecincti, & lucernae ardentes in manibus uestris: & uos similes estote hominibus expectantibus Dominum suum quando reuertatur a nuptijs. Beati serui illi quos cum uenerit Dominus inueniunt uigilantes, beati sunt. Illud autem scitote, quia si sciret paterfamilias, qua hora fur ueniret, uigilaret utique, & non lineret perfodi domum suam. Itaque & uos estote parati: quia qua hora non putatis, filius hominis uenturus est. Nec solum uerbis docuit uigilias: sed etiam docuit exemplo. Namque testatur in Euangelio: Quia erat Iesus pernoctans in oratione. Pernoctabat Dominus, non sibi, sed ut scirent serui inopes & infirmi quid agere deberent: quando Dominus diues in omnibus, nec ullius indigens, quae fortissime per noctem in oratione duraret. Sic & increpat Petrum tempore passionis, dicens: Non potuisti una hora uigilare mecum? Et ad omnes iam dicit: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Haec uerba, haec & eiusmodi exempla: oro uos quem non de profundo etiam somno & morti simillimo ualeat suscitare: His instructi sermonibus, his confirmati documentis beati Apostoli, & ipsi uigilarunt, & uigilias imperarunt. Petrus ab angelo in carcere suscitatur, & ipso referante portam ferream in domum Mariae peruenit: ubi erant multi congregati, non stertentes utique, sed orantes. Idem in sua epistola ponit ac dicit: Sobrii estote ac uigilate, quia aduersarius uester diabolus tanquam leo rugiens circumit, quaerens quem deuoret. Paulus in Silas in custodia publica circa medium noctis orans, hymnum audientibus uinculis dixisse memorantur: ubi repente terrae motu concussis carceris fundamentis, & ianuae sponte aperta, & omnium uincula sunt soluta. Idem Paulus apostolus a Troade profecturus, sermonem ducebat usque ad mediam noctem, accensis laternis quae pluribus in coenaculo. Ex quo Eutychnus adulescens somno oppressus, disputante Paulo prolixius, a fenestra deductus, cecidit de tertio tecto, & sublatus est mortuus: quo statim reddito uita, usque ad lucem sermocinatus, Deo gubernante, profectus est. Quam plenè idem quaeque copiose super exercendis uigilijs adhortatus, Thessalonicensibus scribens ait: Itaque non

non dormiamus sicut & caeteri, sed uigilemus & sobrii simus. Nam qui dormiunt, nocte dormiunt, & qui inebriantur, nocte ebrj sunt. Nos autem qui Dei sumus, sobrii sumus. Et mirè concludit: Siue, inquit, uigilemus, siue dormiamus: simul cum illo uiuamus. Ad Corinth. autem: Vigilate, stete in fide, confortamini, utiliter agite. Sic & ad Ephes. scribit: Orantes in omni tempore in spiritu. Et ipse uigilantis quoque exemplum ponens in catalogo uirtutum suarum, fructum de uigilijs multis apud Corinth. gloriatur. Haec sufficant de antiquitate & auctoritate uigiliarum. Superest ut secundum promissum ordinem de earum utilitate aliquid conferamus: quantum sentiri magis possit per exercitium ipsa utilitas, quae loquentis sermone narrari. Gustandum enim uidetur, quia suauis est Dominus: sicut scriptum est. Qui ergo gustauit, intelligit & sentit quantum pondus peccatoris uigilando deponitur, quantum mentis stupor excutitur, quanta lux animam uigilantis & orantis illustrat: quae gratia, quae uisitatio membra uniuersa laetificat. Vigilando timor omnis excluditur, fiducia nascitur, caro maceratur, uitia tabescunt, charitas roboratur, recedit stulticia, accedit prudentia, mens acuitur, error obtunditur, criminum caput diabolus gladio spiritus uulneratur. Quid hac utilitate magis necessarium? quid istis lucris commodius? quid hac delectatione suauius? quid hac felicitate beatius? teste etiam propheta: qui in principio Psalmorum suorum, beatum uirum describens, summam beatitudinem eius in hoc uersiculo collocauit: Si in lege Domini meditatur die ac nocte. Bona est quidem diurna meditatio, sed efficacior est nocturna: quia per diem necessitates uariae obstrepunt, occupationes distraunt mentem: sensum duplex cura dispergit. Nox quieta, nox secreta opportunam se praebet orantibus, aptissimam uigilantibus: dum carnalibus occupationibus expeditum, collectum sensum, intentum hominem diuinis conspectibus sistit. Inde diabolus diuinarum semper rerum calidus aemulator, sicut ieiunia & uirginitatem, uana baptismata & inania suis cultoribus dedit: ita & hoc sanctum aemulans officium, nocturna sacra & uigilias suis comestationibus addidit. Unde iam nostri fideles, si de suorum institutione non excitantur ad habendas uigilias sacras, in aduersa uarietatis usurpatione cernentes, alienas a Dei rebus non esse fateantur: quas non aemularetur iniquis ad deceptionem, nisi Deo placitas esse cognosceret ad celebrantium benedictionem. Tamen charissimi fratres: qui uigilat oculis, uigilet & corde: qui orat spiritu, oret & mente: quia ualde inutile est oculis uigilare, animo dormiente: cum econtrario ex persona Ecclesiae scriptura testetur: Ego, inquit, dormio, & cor meum uigilat. Curandum est etiam ne nimietate cibi uel potus uigilanti peccatus oneretur: ne cruditates eructantes & crapula, non solum ipsi nobis insuaues simus, sed & gratia spiritus indigni iudicemur. Quidam namque uir inter pastores eximius: Sicut fumus, inquit, fugat apes, sic indigesta eructatio auerit & abiicit Spiritus sancti charismata. Ergo tanquam diuino functioni ministerio, ante nos per abstinentiam parare debemus, ut ingrauari expeditius uigilare possimus. Cogitatio quoque mala pellatur, ne male uigilantis oratio fiat, sicut legitur, in peccatum. Sunt enim & ex maligno uigilant: sicut in Prouerbijs legitur: Quare ablatus est somnus ab oculis eorum. Non enim dormiunt, inquit, nisi male fecerint. Absint fratres, absint ab hoc conuentu tales uigilant. Sit potius uigilantium peccatus clausum diabolo, apertum Christo, ut quem labijs sonamus, corde teneamus. Tunc acceptabiles nostrae uigiliae, tunc pernoctatio salutaris erit: si competenti diligentia & deuotione sincera ministerium nostrum diuinis obtutibus offerat. Haec de uigilijs auctoritate & antiquitate, necnon utilitate dicta sufficiant. Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus uobis: Amen.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Quaeso lector, ut de sermonis habitu nihil dicam, quid est in hac epistola, quod ad Pammachium aut Oceanum pertinere uideatur? Obiurgat eos, quorum pietatem semper aliam praedicare solet. Postremo quo signo deprehendas ad duos scriptam potius quam ad unum?

AD PAMMACHIVM ET OCEANVM EXHORTATORIA.

Quia Aethiopi inuitat ad balneas, & si nigredinem non auferat illi, certe uel pecuniam accipit sibi: & licet in illius candore non gaudeat, certe uel suo in luero laetatur: ita sine dubio inobedientem qui diuinis sermonibus monet, quauis refragantis peccata non tollat, mercedem tamen de ministerio uerae charitatis sibi acquirit. Sed ideo hoc dico, quia uos sperno? Ideo loquor, quia uos forte non diligo? Respondeo Apostoli uoce: Testis est Deus, quod facio & facia: non contemno, sed doleo, infidelitatis in meis argumenta apparere, non fidei: Iudaica in uobis testimonia, non Christiana cognosco. Quonia uidentes non uidetis, & audientes non uultis audire. Rem fortem dicturus sum. Ex utroque conturbor. Timeo auditores offendere, sed plus timeo contemptores praceptorum: qui uerbum Dei audire dissimulant, peiores idolis habituri. Illa quidem aures habent, sed non uoluntatem: non audiunt, non palpant manibus, nec capiunt. Unde in malorum hominum comparatione meliora sunt: quia nec concupiscunt oculis, nec per contraria & Deo inimica discunt. Et naturaliter surda, recte meliora inobedientibus iudicantur. Dicit propheta, si mator. Loquatur Dauid, qui huiusmodi homines comparandos esse serpentibus non negauit: Sicut aspidis, ait, surdae obturant aures suas, ne uocem audiat incantantis. Et uideant si non recte serpentibus comparantur, qui quod audiunt naturae beneficio, dissimulant

calliditatis astutia. An Christiani dici possunt, qui etiam nomen primæ humanitatis amittunt? Ecce Hieremias dicit: Incircuncisæ aures eorū, qui hoc non possunt audire. Non quia non possunt, sed impossibilitatem uoluntas naturæ inimica superduxit: dum longo uitiositatis usu genuini mores per aduersam consuetudinem corrupti, malis operibus ceciderunt. Etiam uasa limo plena liquorē puri elementi recipere & cōtinere non possunt. Ager spinosus nisi antè cultoris labore fuerit extirpatus, non nutrit in se iacta semina, sed suffocat: ita & animus secularium sollicitudinū plenus ille cebris, uerbum nō potest sustinere diuinum: nisi prius ipsas mundi sollicitudines culparumq; omnium materias, Euangelica in se falce succiderit. Modò quibusdā minus forsitan uideor (Deo dissimulante) peccare, sed aderit illa dies, qua facta nostra quasi in quadam tabula depicta monstranda sunt. O quantis in die illa expeditis, si in hac uita & membrorum sensu & uiscerum uigore caruisent. Et quanti illic elingues & muti, feliciores loquacibus. Et quanti pastores philosophis, quanti rustici oratoribus, quanti hebetes argutijs præferendi Ciceronis? Iob sanctus in tentatione ad suam gloriam deuotus, sic in dolore suo clamabat: Quid prodest in tormēto lux? Ut quid mihi iuncta sunt genua? ut quid ubera fuxi? Cur nō in uentre mortuus sum, & mox ut de utero exiui, nō protinus obij? Si hoc Dei amicus dicebat in luce: quid ab inimicis eius dicitur in tenebris? Si ille ingemiscit quē febris urebat: quid faciet quē gehenna cōsumet? Si ille sibi dolet genua fuisse coniuuncta, cuius pedes semper in Dei amore cucurrerunt: quid dicitur est, cuius nunq̄ in ueritate steterunt? Displicet illi quod natus ex utero uixerat, qui bene uixit: quia eū uermis moriturus edebat: quid malè uiuētes facient: quos ignis æternus, & uermis nunq̄ moriturus expectat? Durus est hic sermo: quis potest audire eum? hoc dixerunt illi discipuli, qui Christi uestigia in Euangelio reliquerunt, & de diuino uerbo scandalū passi, seculum maluerunt amare q̄ Deum. Quorū uenter Deus, cultum nolunt audire ieiunij. Luxurioso uerbum castitatis offensio est: sicut propheta dicit: Abominatio est uiro iniquo directa uia. Iam antiquitus dictum est ab Esaia, quod Christus infidelibus lapidis offensionis extiterit. Adulari nō possum, ne & fratrem decipiam, & me sermo percutiat Salomonis, qui ait: Verba adulatorū mollia sunt: hæc autē feriunt interiora uentris. Non est fidelis medicus qui ante digestam putredinē superducit uulneri cicatricē. Non possumus semper lac dare: quia nec uos semper paruuli esse debetis. Dicite mihi quot anni sunt ex quo regenerati sumus in Christo? Cōsideret unusquisq; quantum ex eo tempore in illa cœlesti ætate profecerit. Nescio qualiter placeant parentibus illi infantes quibus sunt anni quinque uel decem: si in ea qua nati sunt modicitate perdurant. Quid de nobis dicendum est: quos tēporis ratio, non modicos sed abortiuos inuenit? Ibunt de uirtute in uirtutē, de bonis scriptū est Christianis. Videamus si Christiani sumus: quid in nobis (ex quo generati sumus in Christo) uirtutis accesserit: quid humilitatis in prosperis, quid patientiæ in aduersis, quid in tribulatione gaudij, quid felicitatis in damnis, quid indulgentiæ in offensis, quid castitatis in occasione luxurię. Alij de uirtute quotidie transeunt ad uirtutem: nos de infirmitate ad infirmitatem. Alij meliores per momenta sunt: nos deteriores sæpe efficitur, quasi non eundem iudicem expectemus. Stulti sumus si unum probauimus credentium saluatorem, & non unum iudicem fore credamus. Vnam fidem, unum baptisma, unam Ecclesiā, unum Deum dicit Apostolus. Qui ergo hodie malus, craftina peior: hodie auarus, craftina auarior. Ante annum meæ cupiditati una uilla suffecerat: iam hoc anno quinta fortē nō sufficit. Prius extendebatur animus ut decem solidos possiderem: at nunc centum paruū esse cœperunt. Et cum ueri Christiani ueri filij Dei qui uadunt de uirtute in uirtutem, si perdidit aliquid de uirtutis occasione lætatur: ego nisi aliena accepero, securus prandere non possum. Quid agis cæca cupiditas? Quid crudelis in paruulo? Quid sæua in alieno filio? Ordine naturæ an religionis euertis? Iam fecisti in pedibus, quod in capite esse debuerat. Aurū insensibile pariter omnibus dominatur. Et quid est illud rogo, uel quale est quod nos auertit à Deo? Quis splendor & quantus est, per quē mihi splendor uerilioris amittitur? Aurum & argentū lutum exquisitum ex arena & minera, & ut propheta ait, lignum offensionis est aurum: quia iudicio mentis euerso, per aurum libidini mancipatur: qui eodē altu acquirat solidum, quo animā perdet: lucratur imperatoris imaginem & amittit imaginē Christi. Vis nosse q̄ perniciosus sit amor habendi & amor requirendæ pecuniæ? Per hunc Iudas tradidit saluatorem. Et certē quando auditur, aut quando legitur, tantū scelus abhorremus omnes. Et quantum in nobis est, impium discipulum condemnamus, & per ignorantiam nostram nostro nos mucrone confodimus. Quanti inter nos Iudæ Iudam damnant? Quanti in semetipsis cum per cupiditatem suas animas æternis cruciatibus tradunt, & traditores fiunt pariter & occisi? An putamus fratres quod iocando prædicent propheta, ridendo loquantur Apostoli, inutiliter Christus iudiciū cōmiserit: sed ioci nō sunt ubi supplicia intercedunt. Si iocando passi sunt, credant iocando locuti. Esaia serra secatur. Daniel leonibus deputatur. Paulus trucidatur gladio. Petrus in cruce, Domini exemplo suspenditur. Et hoc totum ut nos à peccatis sua doctrina reuocarent. Sed timeo ne inobedientibus in contrarium diuina beneficia deputentur, & proficiat ad pœnam in iudicio quod hie datum fuerat ad salutem. Timeo ne fides nostrā magis iocalis sit, quā fides & uerba illorum. Timeo ne

meone nos iocando non saluemur, sed quomodo per risum introimus per Ecclesiam, sic rideat ille de nobis: sicut scriptum est. Qui habitat in cœlis iridebit eos. Multa sunt quę dicantur, sed fastidium uestro, quod aspera & inculta facit oratio, & laborimeo, finem ponit membrangē conclusio. Vnum dico quod cupio, quia Christiani cœlum debent amare non terram, & uerbo Dei plus obedire q̄ diabolo, & iudicium æternum magis timere quā hominum.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Tota specie refert parentem eundem hæc epistola quem superior, quam in plerisque codicibus absq; titulo reperit: nullo iudicio, nec ad quem scripta fuerit, nec à quo.

AD QUENDAM QUI IN SECVLO PŒNITEBAT.

Ad te surgo hominem quem scio esse fidelem. Ad te increpatio mea festinat, quem scio esse superbum. Pœnitere te asseris, qui totus in seculo conuersaris. Pœnitere te asseris, qui ea qua uomueras, iterum sumis. Pœnitere te asseris, qui dum opera diaboli sequeris, Dominum prætermittis. Scire à te desidero quid pœniteas. Nescio quid sit tua pœnitentia. Pœnitere te asseris, qui dum iusticia Dei præcinctus es, superinduxisti superbiam. Pœnitere te asseris, qui dum alienam carnem sequeris, sic fatigaris ut canis reuersus ad uomitum suum: sicut canis famidus, aut sus à calore defecta in limum terræ prostrata. Quæ sit tua pœnitentia non inuenio. Ambulaui in locum pœnitentiæ & non inueni pœnitentiam tuam. Tu qui seculum deserueras, iterum ibidem inuenis. Qui carnis superbiam deposueras, submittis humerum, ut iterum portes. Qui auariciæ dederas dorsum, denuò illi obuiam reuerteris. Qui uanitatem remedium dederas, iterum reuerteris in gratiam eius. Qui pompam seculi fugaueras, iterum in manus illius incidisti. Ambulas autem superbus & elatus ceruice, nescis scriptum esse: Quid nobis profuit superbia, & quid honestas cum iactatione nobis contulit? Iterum dictum fuisse: Transierunt omnia illa tanquā umbra. Fidelem te meministi qui per aquam baptismi fueras renouatus: sicut scriptum est: Lauamini, mundi estote: auferte nequitias ab animis uestris. Illos ad lauandū hortatur: tu autem cum esses mundus, sordidus factus es. Non potes iam denuò lauari: sicut dicit Petrus ad Dominum: Domine non solum pedes, sed & manus laua & caput & me totum. Qui semel lotus est, denuò non indiget lauari. Si uis autem ut iterum emunderis, da eleemosynam & ecce omnia tua munda sunt. Quia eleemosyna est quæ purgat omnem sordem. Humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Subditus esto & obsecra eum, ne æmuleris ut nequiter facias. Nam qui malignantur, exterminabuntur. Ora Dominum quotidie cum lachrymis, si forte peccata tua soluantur. Quoniam superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Memento filium in longinquo positum, luxuriose uiuēdo substantiam in meretricibus dissipasse: postea humilis factus, reuersus est in semetipsum & ait: Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, & ego hic fame pereor? Surgam itaq; & uadam ad patrem meum, & dicam illi: Pater peccaui in cœlum & coram te, iam non sum dignus uocari filius tuus: fac me sicut unum de mercenarijs tuis. Pater autē cum uidisset humilitatem filij, & nimis inopia defessum, misericordia cōmotus est: pro filio humili, occidit uitulum saginatum. Memento ergo fili quoniam Christus pro te mortuus est, qui antè fuerat uitulus saginatus. Filius autem illius maior contristatus est. Quare occisus est Christus, qui erat uitulus saginatus. Pater autem illius corripiebat illum dicens: Fili tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt: gaudere te oportet, quia hic filius meus mortuus fuerat, & reuixit: perierat & inuentus est. O quam beatum populum pro quo Christus mortuus est: quale gaudij pater portat, quando quod mortuum fuerat, reuiuiscit, & quod perierat inuentum est. Ecce sanus iam factus es: noli peccare, ne tibi aliquid deterius contingat. Attende ergo unde cecideris, & plange & age pœnitentiam. Si quo minus, ueniet Dominus tibi, mouebit candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris. Memorare fili Christum reliquisse nonagintanouem iustos, & quæsisse unum hominem peccatorem, & inuentum in inuio, humeris suis reportasse. Vel illam mulierem quæ perdidit drachmam: hoc est, Ecclesia hominem peccatorem, & accendisse lucernam, hoc est Christum, qui est lumen iusticiæ, & illa inuenta in stercore, conuocasse amicas uel uicinas: id est Ecclesias gratulasse super inuentum hominem peccatorem, & à stercore erectum collocasse eum cum principibus populi sui, hoc est cum Apostolis & prophetis. Ecce quid faciat pœnitentia hominis peccatoris, qui dum in stercore iacet cum principibus inuenitur. Pœnitentem hominem dico: qui diebus ac noctibus ingemiscit & peccata sua eleemosynis redimit. Pœnitentem hominem dico, qui plangit quia fecit malum, & rogat Dominum, ut etiam non faciat quod admiserat. Pœnitentem hominem dico, qui post concupiscentias suas nō uadit, & à uoluntate sua se prohibet. Pœnitentem hominem dico, qui diligit quod antè neglexit, & quod fecerat obliuiscitur. Adhæreant in te quæ bona sunt, & quæ mala sunt deleantur. Si pœnitentiam non egeris, incidet in manus Domini secundum magnitudinē eius. Diuerte à malo & fac bonū: inquire pacē, & persequere eam: sicut scriptū est: Omnia mala, & quæsiui bona. Fac ergo dignos fructus pœnitentiæ, & non dixeris, Nō peccaui, & quid accidit mihi triste? Nō adicies peccatū super peccatū, & dicas, Miseratio Domini magna est. Scitō

est. Scito autem quod misericordia & ira ab illo est. Reuertere ad Dominum, & plange dicendo: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci. Delicta iuuentutis meae, & ignorantiae meae ne memineris Domine. Ne auertas faciem tuam a me, & ne declines in ira a seruo tuo. Adiutor meus es tu Domine, ne derelinquas me Domine, neque despicias me Deus salutaris meus. Ne proicias me a facie tua, & Spiritum sanctum tuum ne auferas a me. Sana animam meam, quia peccaui tibi. Libera me de ore leonis, & auerte oculos meos ne uideant uanitatē. Illumina faciem tuam super seruum tuum, & saluum me fac in tua misericordia. Adhaesi testimonijs tuis Domine: noli me confundere. Ne traideris me in manus tribulantium me. Custodi me Domine ut pupillam oculi, sub umbra alarum tuarum protege me. Peccatum meum cognitum tibi feci, & iniusticias meas non abscondi. Confitebor tibi Domine Deus in toto corde meo. Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te ueniat. Non auertas faciem tuam a me, in quacunque die tribulor inclina ad me aurem tuam. In quacunque die inuocauero te, uelociter exaudi me. Fac mecum signum Domine in bonum, ut uideant qui oderunt me & confundantur. Remitte mihi Domine ut refrigerer, priusquam abeam & amplius non ero. Ecce pœnitentia hominis humiliantis se: quomodo ueniam non habebit qui taliter ingemiscit? Quis non audiat illum & moueatur? Quoniam qui se humiliat exaltabitur, & qui se exaltat humiliabitur. Quid gloriaris in malicia, qui potens es in iniquitate? Melius est te non uere & reddere, quam uere & non reddere. Pœnitentem te dicis, & carnis libidine delectaris. Peccata tua non desinunt ambulare, & tu dicis quod sedeant. Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras iusticias meas, & assumis testamentum meum super os tuum? Tu uero odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos retrorsum. Si uidebas furem currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Os tuum abundauit nequitia, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens aduersus fratrem tuum detrahebas, & aduersus filium matris tuae ponebas scandalum. Haec fecisti & tacui. Existimaisti inique quod ero tui similis: arguam te & statuam contra faciem tuam. Intelligite haec qui obliuiscimini Dominum: ne quando rapiat, & non sit qui eripiat. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic est iter quo ostendam ei salutare meum. Ecce qualis cōminatio Domini in hominem peccatorem. Tu qui dicis, qui asseris te pœnitere: ubi est pœnitentia tua? Exclusa est per superbiam & contemptum sequi Deum praetermissisti. Audi fili, & retrahere pedem tuum de seculo, cui renunciauisti. Pœnitere ergo de omni pompa iniquitatis. Apprehende fidem quam ante perdidisti, ut cōsentires diabolo, & tenebris, & Dominum qui lux est post dorsum reliqueras. Memorare fili quid est: Misericordia uolo & non sacrificium. Miserebitur tibi Dominus: si haec cum legeris facias, & per obedientiam pœnitentiam sequaris. Verum si de toto corde pœnitentiam egeris, si Dominum praeculis habueris, si amissa uoragine poculi uenenosi calicem salutaris acceperis, si die ac nocte in lege Domini meditaueris, si omnem sollicitudinem tuam super illum miseris: tunc gaudebis & exultabis in Domino qui uicisti malignum. Tunc erit merces tua copiosa in caelis: quia taliter in opera Domini laborasti: tunc erit Dominus adiutor tuus in die iudicii: tunc stabis cum magna fiducia a dextris Domini cum sanctis suis, & dicet uobis: Venite benedicti patris mei, percipite regnum praeparatum, quod praeparauit uobis pater meus qui est in caelis. In iustis autem dicetur: Ite in ignem aeternum, quem praeparauit pater meus diabolo & angelis eius. Vbi ignis non extinguetur, & uermis eorum non morietur. Tunc ibunt iusti in uitam aeternam: impij autem & peccatores in ignem aeternum.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Demiror quis hanc epistolam Hieronymianis admiscuerit, prodigiosae cuiusdam balbutientiae: & modis omnibus talem, ut Iouiniani uideri possit, quantum subodorari licet ex his quae diuus Hieronymus ex illius commentarijs recensuit.

DE DIVERSIS GENERIBUS LEPRARUM.

Mirabile diuinæ dispositionis examen: quae exhiberi sibi Deus ac deferrari uoluit, magno consilio & solerti scientia ac ratione madauit. Diuersa enim hominum moribus genera naturarum, diuersis statuit praecceptorum sententiarum gubernari. alij enim imaginarij legis opus, quasi sub ueritatis colore depinxit. alij corpus ipsius ueritatis declarauit. Quos enim obuolutos adhuc mundi caligine, ad comprehendenda ea quae germana erant ac solida perpendit: eis obseruatae ordine suspensio, subtili quodammodo examine suscitauit: quos autem deprehendere posse absolutum praedicationis carmen agnouit, eis Deus perfecta harmoniam solidae uocis intonauit. Inde est quod figuris & anigmatibus lex praefixa depingitur, quoniam dum infirma ludaeorum acies hebetatur, & candidum scientiae claritatis uigorem inspicendi lumen non habent, necesse est ut in uarijs figuris figurarum color adhibeatur. Nam illis & uirtutum praemia supposita spe promittuntur, & peccatorum notae inuruntur in corpore. His enim confiantur alij, quibus alij transferuntur. Praesens lectio exigit huiusmodi ferre sermonem, quae diuersa leprarum genera deprehendenda in diuersis materijs designauit. Alia enim lepra in parietibus monstratur, alia humano notatur in corpore, alia in uasculis, alia in ueste, alia designatur in stamine. Deinde quae in huiusmodi uulnere loco, crebra ac uaria pellicula depuratur. Quid enim dicat? Tot sunt

A sunt genera quot colores, alia pallida, alia tetra, alia rubicunda. Deinde si homines lepra, quod est inustum naturae uitio pollutant, quid hi faciunt, qui grauioribus morbis corporum praegrantur? Sed age iam uideamus genera leprarum, ut medelarum causas agnoscere atque probare possimus. Si fuerit, inquit, lepra alba uel rubicunda, siue terra, uel pallida, uel si florens, ait, hoc est toto corpore decurrens. Nam est detestabilis lepra: quae omnino mundari non possit. Est & quae facile habeat mundationem. Alia quoque aduentitia: alia innata deprehenditur. Quae omnia nisi spiritualiter sentiantur: rationem intelligentiae simplicis non admittunt. Nam diuina sapientia, legis suae profundum in huius extrema seculi regione, quali templum suo nomine consecratum, intra ciuitatis alterius moenia collocauit. Cuius constructio atque opus, quamuis magnificum uideatur: interior tamen aditus non omnibus referatur. Multi enim mirantur ornamenta uitiorum, sed interioris scientiae aditus referre non possunt. Quare oranda est diuina dignatio, ut pulsantibus nobis, intelligentiae parescat ingressus. Iubetur igitur diuersa leprarum genera sacerdos templi diligenter inspicere, atque earum habitus uel colores, pleniori consideratione deprehendere. A coloribus enim lepra refertur posse agnosci: quos tamen ad peccatum magis animae, quam ad morbum corporis manifestum est pertinere. Diuersi etenim colores, diuersas animi indicant maculas. Cum igitur pallida lepra conspicitur, languens & agra fides animae denotatur. Cum autem rubicunda deprehenditur, mens furore atque iracundia inflammata & homicidio cruore resperfa cognoscitur. Cum uero alba, tunc haereticorum furcata & male munda conscientia condemnatur. Sed alia lepra in capite, alia oriri perhibetur in barba. Sunt enim haeretici qui Deum patrem uidentur tantummodo blasphemare, ut Manichaeus, qui non solum factorem denegat mundi, uerum etiam malorum profitemur esse autorem. Hi sunt qui lepram in capite portare uidentur. Caput enim, inquit, Apostolus, uiri Christus est. Quae uero lepra in barba portatur, hi sunt qui blasphemare uidentur in filium. Christum enim in aduentu pristino, perfecti uiri aeterni agentem, quasi tricenarie aetatis uirililas decorauit. Sed & si tetra, inquit, & liuida fuerit: quid aliud quam liuidam & liuoris maculis execrandam designat? Si autem, ait, nigra fuerit lepra, fumo utique idololatriae & sacrificiorum nidoribus est notata. Si autem, inquit, florens lepra fuerit & cooperuerit omnem florem maculationis in capite usque ad pedes, uisus sacerdotis diiudicabitur. Videbit enim sacerdos: & ecce lepra cooperuit omnem pellem corporis, & mundabit illum sacerdos a maculatione, quoniam in album mutabitur. In hac lepra quam quasi albam & florentem designat: diuersa crimina uariè deprehendit, quia cum mundialis uita uoluptas, quasi candida & florens existimatur: tum graue uitiorum contagium grassatur in corpore. Nam aut auaritia, aut libidinis macula perpatescunt. Sed hanc lepram cito dicit posse mundari. Auariciae enim crimen facile curare potest: qui conuersus ad Dominum, & ea quae possederit indigentium alimoniam ministrauerit: ita ut Dominus in Euangelio ait: Verum date elemosynam, & ecce omnia uobis munda sunt. Libidinem quoque celeriter mundare poterit, si ieiunijs frequentissimis & abstinencia corpus retinuerit. Sed his omnibus medelam per sacerdotem praecipit Dominus adhiberi. Dicit enim esse lepra quae sacrificiorum oblationibus emundetur. Aliam uero quam aqua facilius abluant: necnon & quae extra castra posita mundatur. Esse quoque lepra asserit, quae mundari omnino non possit. Horum igitur secundum figuram grauiorum peccatorum crimina congregantur. Alia sunt quae ante baptismum uidentur esse commissa: quae tamen per gratiam baptismi diluuntur. Alia uero quae post lauacionem baptismatis perpetratae: quae siue grauiora, siue minora peccata sint, uisus tamen sacerdotis emundat. Quodcumque enim modicum delictum fuerit, potest a sacerdote omnino relaxari. Quae autem grauiora sunt, disciplina debent Ecclesiasticae regulae & oratione purgari. Quae uero insanabilia sunt, Deo iudici reseruantur. Et inde est quod in hoc loco ait: Vnumquodque secundum quod habet propriam curationem sacrificium offerre debere: id est, unusquisque secundum quod se deliquisse cognoscit, siue per carnalem concupiscentiam, seu per idololatriam, seu per iurium, seu mendaciam, quasi lepra se uitij intelligit maculatum: prout poterit, Deo sacrificare non desistat. Sed dicit genus esse lepra quod omnino mundari non possit, & ideo huiusmodi homo extra castra iubetur expelli. Hoc est sane crimen quod admittitur in Spiritum sanctum, blasphemia scilicet, sicut ipse Dominus in Euangelio ait: Qui peccauerit in Spiritum sanctum non remittetur ei neque hic, neque in futuro. Adiecit autem scriptura diuinam lepram esse in uasculis, lepram in parietibus, lepram in uestibus, lepram in stamine, sed quomodo in his rebus lepra esse possit, penitus ignoro: quae quia uita carere, etiam sensu carere necesse est. Sed ego arbitrator cum in parietibus domus lepra esse referatur, haereticorum perfidia notari. Quid enim non pollutur, ubi adulterina doctrina blasphemiam praedicatur? Ideo hanc lepram sacerdos iubetur a parietibus mundare, ut catholicae ueritatis doctrina, maculosa haereticorum uerba depellat. Cum autem lepra in uasculis dicitur esse, proprii corporis delicta monstrantur. Vasa autem hominum corporibus comparat Apostolus: Habentes, inquit, thesaurum hunc in uasculis fictilibus. In stamine autem quomodo lepra esse potest, nisi quia stamine anima hominis fidelis designatur? Quae cum tentationibus, ut fufum filiorum tenuitate torquetur: firmioris uirtutis soliditate costringitur. Sicut ergo anima ut densissimum stamen erecta: corporis uero sensus ut trama stamini subiacebit. Et ideo etiam

ideo etiā in trama lepram esse designat: quia alia corporis, alia animæ peccata significat. Sed quid pro mundatione leprarum, aut duo agni anniculi, aut tortula olei, aut duæ gallinæ iubentur offerri? In duobus ergo agnis, duo Christi significantur aduentus, in quibus credere oportet, ut emundari à lepra peccatorum prius mereamur, unum cum uenit & passus est, alium quo est uenturus in gloria. Sed uisibile, inquit, offerat: hoc animalium genere, gentes crucis Christi iugo subiugandas esse demonstrat. Duæ gallinæ, animam indicare uidentur & carnem. Sed unam, inquit, gallinam occides, alteram aqua ablues & dimittes. Caro utiq; in passione iubetur occidi: anima uero quæ per naturam æternæ morti uidetur esse subiecta, abluta aqua baptismatis à criminibus relaxari. Sed & lignum, inquit, cedrinum. Imputribile hoc ligni genus esse, nemo qui nesciat. Ergo per cedrum, incorruptam mentem & stabilem uoluit ostendi. Hyssopum autem preces orationesq; demonstrat. Sed & coccum, scilicet martyrii gloriā manifestat. Qui mediocris, ait, quod ualet offerat: id est, Si quis non omnes diuitias cœlestium est charismatum consecutus, uel potest & si minimum Deo de uotionis suæ deportare obsequium. Vt si uirginitatem quis obseruare non potuit, unius coniugis saltem castum cubile custodiat: uel qui martyrii trophæum non ualuit reportare, fugæ se præsidij Deo seruet inuictum. Et olei, inquit, tortulas offerat, utiq; misericordiæ gratiam: etiam si clarissimā sanctimoniam præferre non ualuit, lucernam saltem fidei non extinguat. Videtis ergo dilectissimi fratres nullam esse tam exiguam spiritualis gratiæ paupertatem, quæ ad offerendum sacrificium Deo non quamcumq; possit sanctimoniam oblationem offerre.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Quid uenisset in mentē diuo Hieronymo, ut eadem de re bis scriberet? Quamquam totus sermo clamat, alium huius hominæ autorem.

DE DVOBUS FILIIS, FRUGI ET LUXURIOSO.

Mnium quidem de scripturis quaestionū absolutio illi soli ita ut est, est nota qui dixit: Ego sum ueritas. Nos autem oportet pia uoluntate accedere, & speciali sensu ad inquisitionem diuinarum scripturarū: scientes quod si aliquid uerè inuenerimus bonum desiderij mentis attentè Deo, inter fines beatitudinis eius erimus: de qua dicitur: Beatus uir qui impleuit desiderium suum. Qualis autem sit huius concupiscentiæ species, adiectio beatitudinis facile declarat audire uolētibus, id est, prudenter audientibus. Quod si non potuerimus ad plenam ueritatis ipsius intelligentiam peruenire: nec tamē sic longè erimus ab illa beatitudine, quam capiunt qui implent desiderium suum. Neq; enim si non ceperimus id munus, cuius præstandi potestas in alterius manu posita est, reprehensionem sustinebimus, sed si in his quæ agere præcipimur pareamus, præmium laudis iustæ adipiscimur. Quoniam ergo omnimodè demonstratum est, nō solum nullius periculi, sed & plurimæ utilitatis esse scrutari diuinas scripturas: disquiramus illam Euangelij parabolā, quæ est de patre & duobus filijs. Nam unius rei causa & de oue & de muliere comparationes nobis cōtexto ordine supra recitatae sunt. Quæritur ergo quis ille senior sit frater, qui ex dimidio datam sibi paternæ substantiæ portionē custo diuit, & inseparabilem cum patre suo uitam agere dilexit. Quis uero iunior qui accepta similiter ex patre substantiā, profectus est in longinquam regionem, & profligatis illi omnibus partis suæ facultatibus ad inopiam redactus, porcos alienos pascere coactus est. Sed & qualitatem poenitentiam eius non omittamus, & letificati patris promptam remissionē modestamq; pietatem, qui & reuertenti filio discessio nis præteritæ leuitatē, & dissipatæ substantiæ flagitia nō exprobrat: sed uenientem clementer suscipit, & occurrens salutat, & gratulās osculatur, incumbens requiescit in eo, & uisum illum saginatum pro lætitia recepti filij epulandum immolat. In quo compunctus senior frater, dicit patri, &c. Hæc quæ per partes digesta sunt, expositio uestris sensibus intimabit. Necessariū enim est ante omnia percunctari causam, pro qua, & quid uolens de propositis saluator ostendere, huiusmodi parabolā ludæis aptauerit. Si enim uobis causa talium comparationum patuerit: tunc ea quæ de ipsis sentimus, an rationabiliter congruant ueritati, facile dignoscitur. Sunt itaq; qui dicunt de duobus filijs istis, seniorē angelos esse & archangelos, uel omnē cœli militiam: minorem uero ponunt hominem, qui in longinqua peregrinatione abierit, quādo ad terram de cœlis & paradiso cecidit: & aptant quasi scientia respicientis ad casum uel statum Adæ. Sed hic sensus pius quidem uidetur, ne scio tamen si uerus sit. Dicit aliquis: Quare? Quia minor filius & iunior ad poenitentiam uenit sua sponte, recordatus præteritæ abundantiam patris sui, sicut habet series lectionis. Dominus autē ueniens, ad poenitentiam uocauit humanum genus, cum sua sponte regredi unde ceciderat non cogitaret. Deinde senior filius si chorus est cœlestium angelorum, ut prædictum est: quomodo in reditu & salute fratris sui, & in uisum immolatione tristatur? cum in eodem Euangelio dicat Dominus, læticiam esse in cœlo apud angelos super uno peccatore poenitentiam agente. Discutiemus ergo huius parabolæ rationem, nō ut illum alium intellectum uituperemus, sed magis ut cum sensu illo id quod uos sentimus, uestris dijudicandū arbitrijs conferamus. Iam enim causam exponimus, quam

quæ & Dñi sermo subiūgit de superiore causa hanc parabolā introducēs, sicut præfati sumus singularem in his parabolis personarū memoriā faciētes. Murmurabāt ludæi, & urebāt inuidiā, qd' à Dño nostro Iesu Christo peccatores suscipi, simul etiā cōiuari, & publicanos libēter doctrinæ saluatoris intēdere uiderāt. Ad hæc ergo insolentiā ludæorū aspiciēs Dñs quæ reprehēdebat ab eis: incipit primā de pastore illā parabolā, ubi nonaginta & nouē ouib. derelictis, ad unā quæ aberrauerat, regredam abiit. Et subnectit huic aliā parabolā de drachma decima, quæ perditā intra domū suā accensa lucerna mulier inuenit. Deinde hæc de filijs duobus parabola subsequit, secundū dispensationē, & puidētiam diuine ordinē: harū cōparationē textum faciēs. Nā quia ipse princeps & auctor salutis nō strē est, seductū hominē & dolo diaboli perditū saluare incipiēs & perfectiōi restituere: hoc est numero cetero reddere in quo perfectiōis plenitudo numerat: hinc initiū cōparatiōis facit. Subiungit autē & mulieris personā, arguēs ludæos, docēs autē Ecclesiā: & hominē quasi erraticā ouē diligēs pastor inquit: quæ hominē drachmā nominat, ppter mōerē regalis similitudinē, figurat in drachma quæ pecuniæ genus est: q' illi tanq; nūmo, imago & inscriptio regis cœlestis inculpta sit. Querit ergo eā drachmā mulier, accēsa lucerna, & mūdāta domo inuenit: hoc est, homo illuminatus uerbo & misericordia Dei, gloriā naturę suę in qua ad imaginē creatoris sui factus est, quæ obfcurata peccatis domo cordis in tenebris cordis amiserat, emendatis sensib. reperit: & gaudio gaudet qd' omnem immundiciā interioris aulę studijs disciplinæ specialis absterferit, & cōtractas animę de rebus & curis secularibus sordes, orationibus & increpationib. expurgatas excusserit. Secundū prædictū cōsequenter annectit parabolā, de duob. filijs collationē, ut mihi uideor facere: nō de ludæis transgressoribus, nec de gentibus perditis, sed populi eius, qui per patientiā reddidit salutē, quæ iuniorē filiū nominat. Seth, Enos & his iuniores, qui ab Eua usq; ad Saluatoris humanū aduentū, secundū iusticiā legis uiuētes iusti uidebant. Ergo qd' ait iuniorē & seniorē, nō in ordine tēporis, sed in uoluptatū qualitate, præponēs se ei, qui nō uoluntariē, sed alieno dolo circumuētus aberrauerat, sicut ouis, hoc est irrationabili animali imprudentē hominē cōparās, sollicitudinē pastoris adhibēs, ut quærat ouē perditā: & reportet inuentā. Eī uero qui arbitriū sui libertate utit, & recognoscit unde ceciderit, poenitentię & reuersiōis utilitatē accommodat. Vnde hæc inter parabolā supra dictas ratio distinctio nis est, secundū personas uel mētes peccantiū: ut pater filiū nō regrat peregrinantē, sed recipiat poenitentē: pastor uero ouē errantē, & nō sapientē reuerti, requirat & humeris suis referat. Videamus nunc si cōsonent, quæ significata sunt ad hæc expositionē. Dicit scriptura, diuidere patrē ex æquo filijs duobus substantiā suā. Et quæ substantiā hic Euangelicus pater diuidit filio spirituali, nisi sapientiæ intellectu, scientiā boni & mali, quæ uerę & perpetuę sunt opes animæ bene uiuētis? Dat autē hic pater diuitias suas ex æquo. Non em̄ quisquā aut iustus, aut peccator nascit, sed quæ ex Deo est, in prima diuitiis hominis portio substantiæ rationalis, æqualiter cunctis nascentib. datur. De suble quere autē cōuersatione unusquisq; plus, aut minus huius substantiæ possidere inuenit, dū in semet ipsis per dissimilitudinē uoluntatū negligentes deserunt: diligētes autē custodiūt, ut naturalia bona. Alius autē memorat, intelligēs Dñi creatoris ea quæ à Deo patre sumpsit, ita ut sui ea patris esse credēs quasi paternam custo diat. Alius autē sua ex se sibi esse existimās, sicut proprię possessionis licentia dissipandis abutit, & cito pfligata facultate priuabit. Describit autē in istis & euidenter ostēdit libertas arbitrii, quæ animæ rationali specialiter addidit creator Deus. Vide ergo, pater iste quō nec illū uolentē discedere retineat, nec liberi arbitrii auferat potestatem: neq; alium manere cupientē cogat abscedere: ne forte sequentiū malorum, quæ postea his suo uitio acciderēt, ipse potius auctor esse uideatur, si illis libertatē proprię uoluntatis abscederit. Itaq; & petēti dat, quia ex nobis, nō à Deo inopiā & offensionis nostræ causa proficiscit. Accipiēs autē partē suā iunior, peregrē, inquit, abiit longē. Quod ait longē: nō locorū intercapedinē, sed declinationē mētis expressit. Qui em̄ obliuionē Dei ceperit, hic uerē peregrinari à Deo dicitur. Sicut econtra cōuersatio secularis non solū peregrinū, sed alienū Dño facit. Et ut breuiter dicā, peregrinantes à seculo, præsentamur ad Dñm: sic etiā permanentes in rebus terrenis, à cœlestibus exulamus. Deniq; Cain exijt à facie Domini & longē efficitur: nō quia locus aliquis foris esset à cōspectu Dei, sed quod sua mente diuisus esset à Dñi respectu, propter homicidium separatus à Deo. Hac ergo peregrinatione per magnā ignorantiam peregrinatos fuisse nos sciens beatissimus Paulus dicit: Vos qui aliquando longē fuistis, nunc autem facti estis propē. Huiusmodi ergo profectus peregrinationē iunior ille filius assumit, & deuorat prædictæ portio nis suę de paternā hereditate substantiā: utiq; spiritualib. destitutus opibus, id est, prouidentia Dei & intellectu: cū porcos pascere cogit, hoc est sordidas & immundas in anima sua cogitationes nutrire, ut ederet elcas irrationabiles prauæ cōuersationis: dulces quidem egenti bonorum, quia suaue perueris uideēt omne opus carnez uoluptatis: quod seductio desiderij & corruptio uitæ est, quæ uirtutē & fortitudinē animę nō modò nullā præstat, sed totū penitus eneruat & perimit. Huiusmodi cibos, quasi porcinos & male dulces, prout sunt dilectio carnū, illecebre, siliquarū nomine scriptura designat. Itaq; ille digressus à patre, & in longinq; peregrinationē pfectus, in terra aliena cōsumptis facultatib. quæ supra dictæ sunt, omnia digna perpeffus, & postea malorū suorū necessitate cōstrictus, hoc est & fame & egestate, poenitet erroris sui: & sentit qd' ipse sibi nocuerit, quam

qui nō de iudicio uolūtatis suę, sed de patre ad alienos, de domo ad exiliū, de opib. ad eleemosynā, de abūdatia ad famē trāserit: in hoc loco seruitutis & miserię reminiscēs, incipit cogitare de reditu, & fecit ipse reputās dicit: Dicā patri meo: Peccaui in cœlū & in cōspectu tuo, suscipe me sicut unū de mercenarijs tuis. Ostēdit scriptura hęc patrē nō hominē intelligi debere, sed Deū. Quāquidē nō solū cœlū nominat in cōfessione peccatorū pœnitēs supplex, sed dicit, in cōspectu tuo. Deus em̄ est in cōspectu peccatorū om̄iū solus. A quo nec in corde meditata peccata abicōdi possunt. Scrutās, inqt, corda & renes Deus. Verūm nobis hoc ex loco, cœlū intelligit Dñs noster Iesus Christus: ad quē hī gētilēs q̄ in tenebris infidelitatis uiuētēs blasphemauerūt, iā cōuersi ad fidē cōfidentes ueritatem Dei in pœnitētia erroris sui iuste dicūt: Peccaui in cœlū & in te. Qui em̄ in cœlū peccat, qđ & si supernū sit, tñ uisibile & lunaticū est, ipse est qui peccat in hominē quē suscepit filius Dei profalute nostra. Proinde in patrē Deū omnia specularē peccat. His igit cogitatis, respicientē & per confessionis humilitatē ex regiōe longinqua remeantē filiū ad se uidens pater, lætatus occurrit, amplectitur & osculat. Apertē hic charitas in homines diuina describit. Quid em̄ aliud est, quod occurrit, nisi q̄a nos peccatis impediētibus, nostra uirtute ad Deū peruenire nō poteramus. Ipse aut̄ potēs ad inualidos peruenire descendit: sicut & Zachæo operib. ipsis significantib. exprimit: qđ cum desiderasset uidere Dñm, & ob hoc in arborē cōscendisset, praueniēte Dño conspicit, & uocatur & illi cō Dñs in domum eius ad conuiuandū ipse declinatū se esse promittit. Vide quō credituri fidem prauidens Christus, latentē in arbore, quasi in peccatorū tenebris obumbratū, sollicitē ut ouē perditā requirit aspectu: & uenire cunctantē uocat, & ueniēte tagq̄ humeris suis suscipit, & non audentis inuitare Dominū, desiderantis tanten saluiferā benedictionē, peccatoris domum ingredi: cōuiuuiūq̄ participat, ostendēs uisibili gratia inuisibilē sanctificationē, quia Deus sapientia familiariter cor credentis ingredit, credentēq̄ participat sacramento. ergo occurrēs pater filio reuerenti superfundit collo eius, & in eo lachrymās requiescit. Osculatur aut̄ os eius, quod emissa de corde cōfessio pœnitentis exierat: quē pater lætus excepit. Deinde mox iubet & stolā primā proferri, id est pristinā gloriā, quā ex seductiōe diaboli nudatus amiserat, reddi: simul & annulū dari, siue signaculū salutaris symboli, sed magis desponsationis insigne, & nuptiarū pignus illarū quib. Christus Ecclēsiā suā sponsat: cum omnis anima respicēs per annulū fidei iungit Christo. Mandat calciāmēta pedibus apponit: aut̄ ppter cōmuniēda uestigia ad currendā uia, ut per lubricum mundi istius iter fixus incedat: aut ut excluso in Euāgelicis calciāmētis carne cōtagionis luto, mūdōs pedes immaculata cōuersatione cōseruet & dirigat: aut propter mortificationē membrorū. Vitę em̄ nostrę cursus in scripturis pes appellat. Et mortificationis species calciāmētū apponitur, quia de animalium mortuorū pellibus conficit. Addidit & uitulū saginatū iugulandū in cōuiuuij exhibitione: sine duobus Dñm nostrū Iesum Christum, quē dedit pater in uictimā pro salute nostra. Quē uitulū nominat propter hostiā corporis immaculati. Saginatū aut̄ uerē dixit: quia pinguis & opimus in tantum est, ut pro totius mūdi salute sufficēs sit odorē suauitatis & nidorē immolationis ad Deū mittere, & pro omnib. exorare. Propter qđ etiā mystica ratiōe dictū est, patrē dare alijs immolandū hunc uitulū, ipsumq̄ gaudere, & epulari in uictimā uitulū sui. Sic em̄ dilexit pater hūc mundū, ut filiū eius unicum pro salute sua daret. Nō ergo ipse immolauit, sed alijs immolandū tradidit: emittēte em̄ patrē, cōsentiens filius ab hominē, passus est. Ipse aut̄ qui fide nostra pascit, & filij sui pro nobis immolatione lætat, & gaudet, & in reditu filij sui gaudens creator, acquisitione populū credētis epulat. Vidēs hinc lætitiā patris senior filius cōtristatur. Huius persona illis cōparanda ascribit̄ operarijs, qui similiter in Euāgelio post operationē uinę ad Dominū murmurāt, qđ illis tota die in operis labore cōfectis, illos q̄ ad duodecimā horā uenerāt, precio mercedis æquasset: ad quos dicit ipse conditor omnium: Si ergo ego bonus sum, quid tu malus? Quod aut̄ hi sunt qui ad duodecimā ueniētes q̄ ex gentibus saluabunt, Ioannes apertē clamat: Filioli nouissima hora est. Nihil aut̄ differre uidetur utrū duodecima, an nouissima hora dicat. Qui sunt aut̄ hi qui murmurāt, qui laborē & æstū toto die portauerūt nisi qui iusticias legis egerūt, & seruitutis antiquę pensum reddiderūt: Vide aut̄ q̄ aperta sint uerba quę a patre dicunt, ut ab his qui in lege uixerunt dicta uideant. Quid em̄ est quod de agro ueniens dicit: nisi significās de legis operibus ueniēte, & in his gloriantē, & quasi diuturnos labores imputantē. Vnde ait, Mandatū tuū nunq̄ prateriui, & nō dedisti hōc dū pro me, ut epularer: hoc est, nec peccatorē pro nostra requie dedisti. Qui em̄, inquit, fecerit quę legis sunt, uiuet in eis: qui nō fecerit, punietur ex ipsis. Pro isto aut̄ qui fornicatus est, etiā saginatū, inquit, illum uitulū dedisti, id est, filium tuum dilectū, sicut supra diximus. Sed quid respōdet ei pater? Tu semper mecum es: oportuit aut̄ pro isto gratulari qui perierat & inuentus est, mortuus fuerat, & reuixit. Ostendens in hoc uerbo manifestē hominē qui peccādo uita exciderit, & obnoxius mortificatus fuerit: ex reuerfione autē saluari per pœnitentiā in adoptionē filij redierit. Bonum autē hominē qui manserit in bono, hereditatē paternā iugiter possidere. Itaq̄ si peccaueris o homo, festina liberando te recōciliari Deo, ut ex mercede sudoris & digna pœnitentiā, recipias quod ex gratia donatum tibi perdidisti. Præster aut̄ Deus magis permanētes uos in fide cohæredes esse Domini nostri Iesu Christi: quia ipse est gloria & uirtus, cū patre & filio & Spiritu sancto, per omnia secula seculorū, Amē.

Nhanc secundam huius Tomi seriem segregauimus aliena quædā, sed tamē suis prænotata titulis. Idq̄ fecimus: quod partim nō uiderent quicquā ad ea quæ diuus Hieronymus scripsit pertinere, uelut opus Augustini de origine animarum: partim qđ uerbosiora uiderentur, q̄ ut his onerandum esse lectorē putarem: uelut illa quæ magnis uoluminibus Rufinus deblaterat in sanctum Hieronymum: prorsus indigna quę seruari uentur: nisi ex his paulo clarius intelligeretur eloquentissimi doctoris Apologia. Beneuale.

fuis titulis continentur. Paulinus Sebastiano eremita.

SANCTO & merito dilectissimo fratri Sebastiano: Paulinus & Therasia in Christo Dño salutē. Benedictus est Dominus Deus Israel qui elegit te & assumpsit in uas electionis suæ, & segregauit ab utero matris antiquæ, & dedit tibi pennas colūbe: ut ab huius seculi strepitu procul euolans diceres: Ecce uolau fugiens, & mansi in solitudine. Quasi solitudo nō tua sit: quę nō deserta est, sed secreta, & ab huius mundi tenebris desolata, a Dei lumine frequentetur, & a dæmonibus furētibus fugiatur, atq̄ ab angelis gaudētibus excolatur. Ipse Dñs Deus noster donauit nobis, licet longo interuallo distantibus, appropinquare tibi in dilectione per odorem bonum noticiæ bonæ, quam per fratrem in Dño charissimū Victorē accepimus: qui nobis & opus propositi tui, & secretū tabernaculi nunciavit, quia ueterum sanctorum strenuus æmulator, super torrentē tibi grauissimum, sicut illi quondā filij prophetarum Helisæo duce super Iordanem, pacificā mansionem & spiritualia castra posuisses, & diaconus tibi frater Benedictus Sareptanæ illius Sunamitidis obsequio ministraret. Beatus ille cui mādauit Dominus, sicut unū uolatilium cœli, ut te sicut Heliam ad torrentē secreto sedentem, panibus pietatis pasceret, & ad cellulam tuam assiduis super hac ministracione uestigijs, uelut ad arcam Noe fructiferum p̄j germinis ramū afferēs columba reuolaret. Benedicti uos a Dño, qui facit unius moris habitare in domo, & qui germanitatis uinculū duplicauit in uobis, quos & in Ecclesiā utero fratres fecit & sub una fide, uarijs distinxit officijs, ut sub diuerso munere alter alterū pasceretis. Tu illum spiritualibus armis ieiunans & orans iuuares, & ille in te cœlestia sibi bona fereret: dum carnalia tibi alimenta suppeditat, non indigentem quidem pereuntis escæ sumptu: quia fames tua iusticiā & regnum Dei esurit. Sed tamē idem Dñs, qui fecit quod intus est, fecit quod foris est. Spiritus quidem promptus est, caro aut̄ infirma est. Ideo uiuentē licet animā in uerbo Dei, quod est Christus qui uerus & uiuus panis est, tali remuneratur obsequio, ut corpori tuo, id est terrenæ in te fragilitati seruiat cibus modicis: & ipse ieiuniorū tuorum abundantia saginetur. Ideo enim dixit: Non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo Dei. Quia ut infirmioris substantiæ nostræ rationē ne esuriret habuit, perinde & carnī dei necessarium ipse creator ostendit. Sed ne corporis curam animæ præponeremus quæ uerbo Dei pascitur: nō in solo pane uictum hominis constitutum docuit: quē & si animæ cura nō quærat, tamē corporis natura deposcit. Ideo benedictus ille, cui ad opes animę proficit necessitas conditionis tuæ: quia adhuc homo, & isto uisibili pane pascēdus es, & si interius æterno illo pane satureris. Nō enim proficeret spiritualis uirtus, nisi subesset carnalis infirmitas. Nec esset potens fidelium ministratio, nisi materiā ministrādī plerunq̄ inopia fraterna præberet. Vnde & Apostolus ait in sanctos cōpensationem futuram, cum Ecclesiā Dei ad consolationē istius benedictionis hortatur, & dicit: Abundantia uestra sit ad illorū inopiam. Et ut illorū abundantia uestrę inopię supplementū fiat. Adhuc audeo dicere: in utroq̄ uestrū diuersa Ioannis & Dñi forma cōsistit. Ioannis in deserto uox clamantis, & Dñi in templo docentis. Et unus uestrū in seruitutē ministrii uocatus est, alter in monachi libertatē: sed utriq̄ in unum Dei regnum & gloriam conuocati, & ambo liberi, quia ambo sub gratia, & ambo serui, quia ambo sub lege fidei. Ambo liberi a peccato, & ambo serui iusticię, & ambo in ieiunijs Domino diem sapitis, & ambo in epulis syncretitatis Domino gratias agitis, qui dat escā omni carnī, & dat escam uiuā esurientibus ueram uitam. Unus uestrū audiuit ut dicat: Introibo ad altare Dei, ad Deum qui laxificat iuuentutē meam. Et alter ab eodem propheta didicit dicere: Singulariter ego sum donec transeam. Ergo quia sic electi estis & dilecti Domino, ut alter alterius onera portetis, & charitate perfecta qua inuicē uos pascitis, sustinetis, instruitis, locupletatis, adimpletis legem Christi: orate pro nobis, conferite ualidas orationum manus, ut superetis multitudinem peccatorum nostrorum. Ob hoc enim misericors & miserator Dominus, peccatoribus suis sanctorum noticiam charitatemq̄ procurat & donat, ut etiam inexcusabiles reos præpotens aduocatio meritis damnationis absoluat. Maneatis in regno Domini: quod intra uos fecit esse per inhabitantem in uobis arrabonem Spiritus sancti, in quo clamat Abba pater. Benedicti Domino filij pietatis & pacis & luminis.

Ognoscendę ueritatis amore permotus o uir desideriorum Macari, iniungis mihi rem quę tibi agnitę ueritatis gratiā conferat: mihi tamen nō dubito quin offensam maximam cōparet: eorum qui se lęsos putant ab eo, qui de Origene non aliquid malę sentierit. Et quamuis non meā de eo sententiā, sed sancti martyris Pamphili sciscitatus sis, & librum eius quem pro Origene in Gręco scripsisse traditur, transferri tibi poposceris in Latinum: tamen non dubito futuros, qui & in eo lęsos se putent, si nos aliquid pro eo uel alieno sermone dicamus. Quos tamen & ipsos deprecamur, nihil pręsumpto uel pręiudicato animo agere: sed quoniam ad iudicium Dei uenturi sumus, non refugiant scire quod uerum est: ne forte ignorantes delinquant: considerantes quia falsis criminibus percutere fratrum infirmorum conscientias, in Christum peccare est. Et ideo non accommodent criminatoribus aurem suam, nec ab alio discant alterius fidę: maximę cū coram experiri sit copia, & oris sui confessio, quid uel qualiter unusquisq; credat ostendat. Sic enim scriptū est: Quia corde creditur ad iusticiam, ore autem confessio fit ad salutem: & ex uerbis suis unusquisq; iustificabitur, & ex uerbis suis cōdemnabitur. Qualiter ergo sentiat Origenes de singulis, tenor libelli huius edoceat. De his autem quę apud eum cōtraria libi inueniuntur, quid causę sit, in ultimo breui addita assertione docuimus. Nos autem sicut traditum nobis est a sanctis patribus, retinemus, quod sancta trinitas cōeterna sit & unius naturę, uniusq; uirtutis & substantię: & quod filius Dei in nouissimo tempore homo factus est, & pro peccatis nostris passus est, & in ea ipsa carne, in qua passus est resurrexit a mortuis: propter quod & resurrectio nis spem humano generi tribuit. Carnis uerō resurrectionem non per aliquas pręstigitias, sicut nō nulli calumniantur dicimus, sed hanc ipsam carnem, in qua nunc uiuimus resurrectionem credimus, nō aliam pro alia, nec corpus aliud q̄ huius carnis dicimus. Siue ergo corpus resurrecturum dicimus, secundum Apostolum dicimus, hoc enim nomine usus est ille: siue carnem dicimus, secundū traditionem symboli confitemur. Stulta enim adinuentio calumnię est, corpus humanū aliud putare esse quā carnem. Siue ergo caro secundum cōmunem fidem, siue corpus secundum Apostolum dicitur quod resurget: ita credendum est sicut Apostolus definiuit: quia quod resurget in uirtute, resurget & in gloria, & incorruptibile resurget & spirituale corpus, quia corruptio incorruptionem non possidebit. Saluis ergo his pręrogatiuis futuri corporis uel carnis, resurrectio carnis credenda est integrę & perfectę: ut & natura carnis eadem seruetur, & incorrupti ac spiritualis corporis status & gloria non refringatur. Sic enim scriptum est. Hęc in Hierosolymis in Ecclesia Dei a laicōdote eius Ioanne prędicatur: hęc nos cum ipso & didicimus & tenemus. Si quis pręter hęc uel credit uel docet: uel a nobis aliter credi quā exposuimus putat: anathema sit. Nostrę ergo fidelis documentum, si quis habere uult, habeat ex his: siquidem aut legimus, aut huius fidei nostrę facimus rationem, secundum Apostolum probantes omnia, quod bonum est tenentes, ab omni specie mala nos abstinentes. Et si qui hanc regulam sequuntur, pax super Israel Dei: Amen.

APOLOGIA PAMPHILI MARTYRIS PRO

Origene, interprete Ruffino.

Nihil mirū fratres uidemini esse perpessi, quod ita uos Origene subterfugit intellectus, ut uos quoq; æstimetis de illo quę & alij nonnulli: siue per imperitiā sui, quia non ualent sensus eius altitudinē contueri: siue prauitate mentis, qua studium gerunt non solum dicta eius incusare, uerum etiam aduersus eos qui hęc legunt hostiles inimicitias sumere: tam pertinaciter id agentes ut nulla prorsus uenia eos dignos haberi putent: ne ea quę impartiri solet, uerbi gratia, his qui Gręcorum secularium libros, uel nonnunq; etiam hæreticorum percunctandi atq; cognoscendi studio decurrunt: sibi solis scilicet concedi debere peritiā probandi sermonis putant, ut si quid bene ab aliquo dictum est retinere sciant: ab omni specie mala abstinere nouerint. Ab his uerō qui Origene libros legunt, istud penitus exclusum putant esse mandatum: quo probabiles iubentur effici trapezete, scientes qd̄ bonum est retinere: ab omni autē specie mala se abstinere: sed tantūmodo si quis legere libros illius uisus fuerit, statim ab his hæreticorū perfundatur infamia. Deniq; cū multis huius uitę & religiosi propostio uiris, in quibus nihil prorsus culpę inueniūt, inimicitias propter hoc solum habent: si eorum stulticia circa memorati uiri libros propensius esse perspexerint, inuidiosius etiam ista fingentes: quod ab his in loco sanctorū Apostolorū & prophetarū tam ipse q̄ dicta eius habeantur. Sed de hoc certum non habeo, utrum calumniandi uoto tantūmodo ista iactent: an & uerē ab aliquibus simplicioribus & propensioribus affectu diligentibus uirum, aliquando fortassis tale quid audierint. Nos tamen perspectis frequenter his quę ab eo cum magno timore Dei, & cum omni humilitate dicuntur: cum ueniam petit pro his quę per nimiam discussionem & per multam scrutationem scripturarum animo disputantis occurrunt: quę cum exponit, frequenter addere solet & profiteri, se non

non hęc quasi diffinitiuā pronuciare sententiā, nec statuto dogmate terminare: sed inquirere pro uiribus & sensum discutere scripturarum, nec tamē profiteri quod integrę perfectęq; comprehenderit, suspicari magis se de quā plurimis dicens: nec tamen certum esse, quia in omnibus quod perfectum est & integrū assecutus sit. Sed & nonnunquā inuenimus eum de multis hæresibus profitemem, in quibus ea quidem quę in quæstionē ueniunt mouet: nec tamen absolutiones eorum adiungit, sed cum omni humilitate & ueritate nō erubescit fateri sibi nō liquere. Audiuimus etiam illud ab eo frequenter in textu: quod hodie ne isti quidem imperitissimi omnium obrectatores eius dicere dignantur: si quis melius de his locis quę ille differuit dixerit uel exposuerit, illi potius qui rectius dixerit q̄ sibi auscultandum. Propterea comprehendimus eum nonnunquam diuersas expositiones eisdē capitulis facere: & cum omni reuerentiā, quasi qui sciat se de sanctis scripturis dicere, cum multa quę sibi occurrerunt exposuerit, præcipit his qui legunt probare de singulis quę dixerit, & quod rectius prudens lector iudicauerit, obtinere: profectō quia nec ipsum latebat, quod non omnia quę mouerat uel discusserat, probabilia uel fixa haberi deberent: quod multa mystica in scripturis sanctis, & in secreto recōdita esse credant. Illud deniq; eius si intentius aduertamus quā integrę & catholicę de omnibus tractatibus suis in præfatione eorū librorū quos in Genesim scribit, protestatus est: omnem eius sensum ex hoc facile cognoscemus. ORIGENES. Nisi omnimodo pigri essemus ac desides ne ad inquirendum quidem accedere, Dño & Salvatore nostro ad hoc nos prouocante, profectō reuocassemus pedem: considerantes quod longē simus ab ea magnitudine spiritualis intelligentię, quę de tam magnis rebus inuestigari debeat intellectus. PAMP. Et paulo post ait. ORIG. Si cui uerō in disceptatione profundum aliquid occurrat: de hoc quidem dicendum est, sed non cum omni affirmatione. Hoc em̄ aut temerarij hominis est, eius qui sensum humanę infirmitatis perdidit, oblitusq; sui sit: aut certe perfectorū uirorum, & eorum qui confidentes se sciant ab ipso Dño Iesu didicisse, id est, a uerbo ueritatis & ab ipsa sapientiā per quam omnia facta sunt agnouisse, uel eorū qui diuina responsa, ingressi turbinem & caliginē ubi ipse Deus est, cœlitus acceperunt: in quod uix ille Moyses ingressus, uel intelligere talia potuit, uel proferre. Nos uerō pro eo solo quod mediocriter licet, credimus tamen Dño Iesu, & eius gloriamur esse discipuli, nec tamen audemus dicere, quod ad faciē ab ipso traditam suscepimus intelligentiam eorum, quę diuinis libris referuntur: quę quidem certus sum quod ne ipse quidem mundus pro uirtute ac maiestate sensum capere potest. Propter quod pronuciare quidē de his quę dicimus sicut Apostoli potuerunt, nō audemus. In eo autē gratias agimus, quod cum multi imperitiā suam nesciant, & motus suos incōpositos & inordinatos, interdum etiam & inepros ac fabulosos, cū omni intētionē, sicut sibi uidetur, quasi uerissima assertione annunciēt: nos de rebus magnis, & his quę supra nos sunt, ignorantia nostrī non ignoramus. PAMP. Cum ergo hęc eum de se dicere audiamus, & huiuscemodi mente ac uoto quę dicit, asserere: miramur in tantum temeritatis aliquos esse prouectos, ut qui se ita humilitat & iudicat, astruāt quod ab alijs dicta eius, uel libri pro sermionibus Apostolicis, uel dictis prophetis habeantur, aut quod ille ipse, uel prophetis, & uitā abstinentissimā egerit, & ualde philosophicam: quodq; purę religionis obseruauerit disciplinam, & præ ceteris uerbo Dei & doctrinę operam dederit, dubium non est & ex his quę ad nos laboris ac studij eius certissima delignantur indicia: præcipue uerō per eos tractatus quos penē quotidie in Ecclesia habebat ex tempore, quos & describentes notarij, ad monumentum posteritatis tradebant. Consequens igitur erat ex his omnibus laborum & studiorum suorum testimonijs amplecti talem uirum: & neq; defensionis studio plus dare ei meritū, quā mensura deposcit: neq; rursus obrectandi uitio facile condemnare, & alienum ab Ecclesiastica doctrina temerę pronuciare: cum utrunq; istud præcipitiū prouidens antē diuinus sermo prohibuerit, dicens: Non sit in te mensura maior, neq; mensura minor: abominabile est em̄ in conspectu Domini utrunq;. Vnicuiq; em̄ prout dignum est retribuere, iusticię proprium est. Propter quod & mensura integra & pondus æquale acceptabile est apud Deum: non hoc quod mentitur ueritatem: per quod uel plus conatur rebus quā merita deposcunt, uel subtrahitur meritis quod debetur. Quanto rectius agerent obrectatores isti, si absq; ulla animi præuentione cum omni religione ueritatis, quā omnibus proximis nostris cum charitate iubemur expendere: intelligerent & ipsum unum de proximis esse, quibus charitatem ex mandato debemus, & assumptos libros eius legerēt cum ea uenia, quā ipse in præfationibus suis deposcit. sicut uenia dignum aliquid inuenirēt. Nunc uerō e contrariō uideas eos maledictis quidem probrisq; non parcere: eos uerō qui scripturarum intelligendarum, secundum mandatum Domini & Saluatoris nostri, studium gerunt, a lectione librorum eius deterrere, quęlibet alia etiam inepta, nihil profutura, quā illius commentarios legi debere affirmantes. In quibus sæpe etiam ridiculi aliquid pati solent. Nam ut eorum contentiosa præsumptio, uel ut uerius dicam præiudicatrix uesania, facilius declaretur: accidere solet uel casu uel interdum studio, ut nomine in codice non prætitulato, legatur aliquid ipsius in auribus obrectatorum, quasi alte-

rius tractatoris. Quod tam diu placet & laudat atq; in omni admiratione habet, quā diu nomen nō fuerit indicatū. At ubi Origenis cognita fuerint esse quae placebant, statim displicent, statim haeretica esse dicuntur, & ea quae paulo antē ad caelum usq; ferebantur, iisdem uocibus, eademq; lingua usq; ad inferos demerguntur. Præterea etiā illud est inuenire, quod nōnunq; tales sunt accusatores eius, qui nec Græcam nouerint linguā: alij omnimodis imperiti: nonnulli etiā si aliquid uidentur habere peritiā, non tamen etiā id studiū habuisse inueniuntur, ut libris eius operam dederint: aut si acciderit ut etiam legerint, nō continuo etiā tantæ eruditionis fuerint, ut altitudinē sensus eius assequi quierint: quo ea quae ille diuerso prospectu pro locis & causis disserere solet, aduertere uoluerint. Multos inuenies, quos si interrogas in quibus libris, aut in quibus locis dicta sint hæc quae arguunt, confitentur se quidem nescire ea de quibus affirmat, nec legisse unquam: audisse autem alios dicentes. Ex quo cuiusuis plena ridiculi sententia eorum uidebitur: cum de his iudicant atq; ea condemnant, quae nec discere quidem prius aut nosse potuerunt. In alios uero noui furoris morbus & inaudita cladis incessit insania: cum tam multa eius uolumina referta totius utilitatis & instructionis habeantur, & satis rara & perpauca forte loca sint, in quibus uel imperitiores quicq; uel quod melius maleuoli, posse sibi uideantur offendi: omnia quidem illa quae & catholica & ad edificationem animæ atq; sententiæ instructionē etiā ipsi apta fatentur, omittunt & negligunt, nec aliquid inde, unde possunt & debent proficere uolunt: ea uero sola quae ad calumniam proficiant, summo studio ediscunt, ut qui boni nihil unquam forte didicerint, hæc quae ipsi non esse bona dicunt apprimē memoriæ retinenda cōmendant: quo uidelicet promptius ea proferentes, exercitius ualeant concinnare calumnias. Aliud quoq; est genus hominū foedum sanē & turpe quantum ad probitatem pertinet morum: sed ad calumniandum uehementius & terius ad inculpandū, quos Græci phagolæodoros appellauerunt, qui summū quidem studiū, sed & satis intentā operam libris eius dederunt, ita ut & magistro eo in omnibus uterentur, & se ei tanq; speciales discipulos nanciant parent. Sed ubi ad id loci uentū est, ut tam se magistros malint q̄ discipulos nominari, ubi auditorij plausus sectari cœptus est: tibi si forte aliquis audientiū, quae laudantur Origenis esse obmurmurauerit: ne uel laude cedatur magistro, uel culpæ iudicio, alienū esse Origenē continuo protestantur: nihil sibi cum illius doctrina cōmune esse confirmant. Anathema quoq; eum dicere non dubitant improbe, & inferre maledicta nō parcut: ne illū quidē Apostolicū sermonē uerētes, quo designat Quia maledici regnū Dei nō possidebūt. In tantū aut horū, de quibus diximus, progressa est malicia, ut quidā etiā cōscribere aduersus eum ausi sint, & libellis editis derogare ei uiro, qui per tot annos magister Ecclesiæ fuit, qui in Ecclesia senit, qui aduersus eas hæreses quae illo tēpore Ecclesiā impugnabant, ita constanter, ita fortiter dimicauit, ut omnia eorū diabolicæ machinationis fundamenta subuerterit: nō studiū laborē, non cōtinentiā, non institutionis, nō humilitatis, quae supra ceteras oēs uirtutes eius maximā gratiā continet: nō illud certē cōsiderantes quod presbyteri dignitate in Ecclesia honoratus est. Quae si omnia ad reuocandā linguā cōprehendendūq; sermonē sufficere nō possunt: illud saltē contemplari debuerant, quantā irridendī materiā gentilibus, quantā haereticis tribuant: cum eos quos assertores Christiani dogmatis & defensores putabant, confutari nunc uideant & repellī a proprijs: & uelut ciuili bello gaudeant impugnatū, quem ipsi hostiliter impugnare non poterant. Quoniam ergo q̄ plurimi ex simplicioribus quibusq; fratribus a se pradicatis læduntur, non solum ut de ipso malē sentiant, sed etiā de his qui studio scientiæ & intelligendarum scripturarum, inter ceteros etiā libros, illius libros conspiciunt: ita ut uos quoq; ipsi in dubium ueneritis, ne forte uel multitudinī uel autoritati calumniatorum fides deberet adhiberi, de his quae passim & sine respectu diffamantur: uisum nobis est, primum quidem curare suspicionem uestram, simul etiā per occasionē uestrā, omnīū qui obtreçant confutare calumnias. Quod ita nobis prosequi rectius uisum est, ut non nostris uerbis & assertionibus defensionem paremus, sed ex suis proprijs uocibus, quibus ipse aliena hæc esse, quae isti obijciunt, proprio sermone testatur, id est, omne quicquid præter catholicam fidem prædicatur: quia si nostris uerbis hæc afferere uelimus, suspiciosum forte uideri possit, eo quod nos amore si quid ipse prauē senserit celauerimus. Vbi autē eius ipsius qui accusatur uocibus, & ad omnes obiectiones accusatorum, uerbis suis eum non nostra assertionē defendimus: quae ultra relinqui potest criminatōribus occasio: saltē his qui non ueri studio, sed uelut libidine quadā culpandi semper agitantur. Et quando nunc de eo sermo est, qui utiq; apud homines defunctus est: quid apud homines iudices pro defuncto fortius & firmitus ualere debet, q̄ & literæ & scripta defuncti: Incipientes igitur indicijs scriptorū suorū ostendere, quid de singulis senserit: ex his præcipue libris testimonia congregabimus: quos accusatores eius q̄ maximē criminantur, id est, quae per spaciū & quietē in secreto conscripserit (hæc em̄ asserunt maximē a prædicatione Ecclesiastica discrepare) ex his præcipue libris, quos Peri archon attulauit: in quibus q̄ plurima a calumniatoribus inculsant. In his ergo ipsis inter principia, quali expositione fidei usus sit, proferemus: tum inde & ex his quae sparsim, uel per ipsos libros, uel ceteros sensu assignabimus, eum prædicationē Apostolicam custodisse. Est ergo lectio ex primo Peri archon quam

quam promissimus hæc. ORIG. Sicut enim multis apud Græcos & Barbaros pollicentibus ueritatem desueuimus apud omnes eam quærere, qui eam falsis opinionibus asserbant: posteaq; credidimus fultū esse Dei Christū, & ab ipso nobis hanc discendā esse persuasimus: ita eū multi sint qui se putant sentire quae Christi sunt, & nonnulli eorum diuersa a prioribus sentiāt: seruetur uero Ecclesiastica prædicatione per successionis ordinē ab Apostolis tradita, & usq; ad presens Ecclesiis per manens: illa sola credenda est ueritas, quae in nullo ab Ecclesiastica traditione discordat. Illud tamē scire oportet, quoniam sancti Apostoli fidē Christi prædicantes, de quibusdā quidem quocunq; necessaria crediderunt, omnibus, credentibus etiā his qui pigriores erga inquisitionē diuinæ scientiæ uidebant, manifestissimē tradiderunt: rationē solius assertionis eorū relinquentes ab his inquisitionem, qui spiritus dona excellentia, & præcipue sermonis sapientiæ & scientiæ, per ipsum Spiritum sanctum percipere merebantur. De alijs uero, dixerūt quidem quia sint: quomodo autem & unde sint siluerunt: profectō ut studiosiores quicq; ex posteris suis amatores sapientiæ & scientiæ exercitiū habere possent, in quo ingenij sui fructū ostēdere ualerēt: hi uidelicet qui dignos se & capaces sapientiæ præpararēt. Species uero eorū quae per prædicationē Apostolicā manifestē tradunt istae sunt. Primō, quod unus est Deus qui omnia creauit atq; cōposuit: quicq; ex nihilo esse fecit uniuersa: Deus a prima creatura omnīū iustorum, & a cōditiōne mōdi: Deus Adam, Abel, Seth, Enos, Enoch, Noe, Sem, Abraham, Isaac, Jacob, duodecim patriarcharū, Moyse & prophetarum: & quod hic Deus in nouissimis diebus, sicut per prophetas suos antē promiserat, misit Dominū Iesum Christum: primō quidē uocaturū Israel, secūdo uero etiā gentes, post perfidiā populi Israel. Hic Deus iustus & bonus pater Dñi nostri Iesu Christi, legē & prophetas & euangelia ipse dedit, qui & Apostolorum Deus est, & ueteris ac noui testamēti. Tum deinde quia Iesus Christus ipse qui uenit, ante omnē creaturā natus ex patre est. Qui eū omnīū cōditiōne patri ministrasset, per ipsum nanque omnia facta sunt, nouissimis temporib; seipsum exinanitens homo factus est. Incarnatus est cū Deus esset, & homo factus, misit quod Deus erat. Corpus assumpsit nostro corpori simile: eo solo differens, quod natum ex uirgine & Spiritu sancto est. Et quoniam hic Iesus Christus natus & passus est in ueritate, & nō per imaginem: cōmuni hac morte uerē mortuus: uerē enim a mortuis resurrexit: & post resurrectionē cōuersatus est cum discipulis suis, & assumptus est. Tum deinde honore ac dignitate Patri ac Filio sociatū tradiderūt Spiritū sanctū. In hoc nō iam manifestē discernitur utrum natus sit aut innatus. PAMPH. Qui de nato uel innato requirit, sine dubio creaturā in eo nullā habet opinionem: alioquin & hoc adduxisset ad inquisitionem. Et adiūgit Origenes, uel filius etiam ipse Dei habendus sit nec ne. ORIG. Sed inquirēda iam ista pro uiribus sunt de sancta scriptura, & sagaci perquisitione inuestiganda. Sanē quod iste Spiritus sanctus unum quēq; sanctorū uel prophetarum, uel Apostolorū inspirauit, & nō alius spiritus in ueteribus, alius uero in his qui in aduentu Christi inspirati sunt fuerit, manifestissimē in Ecclesiis prædicat. Post hæc iam quod anima substantiam uitamq; habēs propriam, cum ex hoc mundo discesserit, & pro suis meritis dispensabit, si ue aeternæ uitæ ac beatiudinis hæreditate potitura, si ei hoc sua gesta præstiterint: siue aeterno igni ac supplicijs mancipanda, si in hæc eam scelerū culpa detorserit. Sed & quia erit tēpus resurrectionis mortuorū, cum corpus hoc quod in corruptione seminatur, surget in incorruptione, & quod seminatur in ignominia, surget in gloria. Est & illud definitū in Ecclesiastica prædicatione, omnem animam esse rationabilem, liberi arbitrij & uoluntatis: esse quoq; certamē aduersus diabolum & angelos eius contrariāq; uirtutes: ex eo quod illi peccatis eam onerare cōtendant: nos uero si rectē cōsulatq; uiuamus, ab huiuscemodi nos exuere conemur. Vnde & cōsequens est intelligere non nos necessitati esse subiectos: ut omnimodo etiā si nolimus uel bona uel mala agere cogamur. Si enim nostri arbitrij sumus, impugnare fortasse nos possunt aliqua uirtutes ad peccatū, & aliq; iuuare ad salutē: nō tamen necessitate cogimur, uel rectē agere uel malē. Quod fieri arbitrantur, qui stellarum cursus & motus, causam dicunt humanorū esse gestorum: nō eorum quae extra arbitrij libertatem accidunt, sed eorū quae in nostra sunt posita potestate. De anima uero utrū ex semine traducis ducat, ita ut ratio ipsius uel substantia inserta ipsis corporalib; seminibus habeat: an uero aliud habeat initū: & hoc ipsum initium si genitū est, aut non genitū, uel certē si extrinsecus corpori inditur, nec ne: nō satis manifesta prædicatione distinguit. De diabolo & angelis eius cōtrariāq; uirtutibus, Ecclesiastica prædicatione docuit, quoniam sint quidē hæc: quae autem sint, uel quomodo sint, non satis clarē exposuit. Apud plurimos tamē ista habetur opinio, quod angelus fuerit iste diabolus: & apostata effectus q̄ plurimos angelorum secum declinare persuaserit: qui & nunc usq; angelus ipsius nuncupentur. Est præterea & illud in Ecclesiastica prædicatione: quod mundus iste factus sit, & a certo tempore cœperit, & sit pro ipsa sui corruptione soluendus. Quid tamē ante hunc mundum fuerit, aut quid post mundū erit: iam nō pro manifesto multis innotuit. Non em̄ euidenter de his in Ecclesiastica prædicatione sermo proferit. Tum deinde quod per spiritū Dei scriptura cōscripta sint, & sensum habeant non eum solum qui in manifesto est: sed & alium quandam latentem quam plurimos. Formae enim sunt hæc quae scripta sunt sacramentorum quorundam & diuinarum

rerum imagines. De quo totius Ecclesie unus est sensus: esse quidem omnem legem spiritualem, non tamen ea quae spirat lex omnibus esse nota: nisi his solis quibus gratia sancti Spiritus in uerbo sapientiae ac scientiae condonatur. P A M P H. Et post pauca ait. O R I G. Est etiam illud in Ecclesiastica praedicatione, esse angelos Dei quosdam & uirtutes bonas qui ei ministrarent ad salutem hominum consummandam: sed quando isti creati sint, aut quomodo sint, non satis in manifesto distinguitur. De sole autem & luna & stellis utrum animantia sint, an ex anima, manifeste non traditur. Oportet igitur uelut elementis ac fundamentis huiusmodi uti secundum mandatum, quod dicit: Illu minate uobis lumen scientiae: eum qui cupit seriem quandam & corpus ex horum omnium ratione conficere: ut manifestis & necessarijs assertionibus de singulis quibusque quid sit in uero rimeretur, & unum ut diximus corpus efficiat: exemplis & affirmationibus, uel his quas in sanctis scripturis inuenit, uel quas ex consequentia ipsius indagine ac recti tenore repererit. P A M P H. Haec quidem in principio primi libri Peri archon differuit: ut ostenderet quae sint illa quae manifeste in Ecclesiastica praedicatione tradita sunt: & quae sint quae non aperte definiuntur. De quibus singulis secundum eam diuisionem quam supra ostendit, sparsim disputat: in reliquo uero corpore librorum, ea quidem quae ex definito praedicari ab Ecclesia supra docuit, omnibus adhibitis probamentis ex scripturis sanctis manifestius & constantius asserens. De his uero, de quibus ostendit non manifeste neque ex definito in Ecclesia praedicari, opinionibus magis, & his sensibus qui disputanti & tractanti de talibus occurrere potuerunt, quibus certis aliquibus ac definitis assertionibus utitur, id est discutit & pertractans potius quam affirmans. In omnibus tamen locis sermonis sui meminit eius, quem supra exposuimus, cum ait: Illam solam recipendam & credendam esse ueritatem, quae in nullo Apostolico & Ecclesiastico dogmatibus aduersatur. Et non solum in his libris, quorum supra fecimus mentionem: sed & in omnibus quae de scripturis exponit, hac sententia uti solet, & in his praecipue, in quibus plures unius capituli interpretationes exponit: hoc asserens, se quidem, ne quid quod dici possit omitteret, plura uel diuersa prout sentire potuit prouoluisse: illud autem teneri debere, quod Apostolicus & Ecclesiasticus lector probaret. Hoc idem facit etiam cum haereticorum discutit lectas: quibus omnibus confutatis atque uictis, unam solam eam quam supra exposuit catholicae ueritatis sententiam tenet. De quibus singulis qualiter responderit haereticis, & quomodo uniuersa eorum dogmata destruens, ipse semper Apostolicam confirmauerit fidem: si uelimus omnes eius sententias cogitare, & longum satis est, & erit tam nobis qui scribimus onerosum, quam legentibus tardiosum. Sed sufficit pauca proferri, in quibus omnium profecto facile dignoscatur iudicia. Neque enim contra Domini sententiam sentiendum est, ut qui in paucis inuenitur fidelis, non etiam in multis & haberi debeat fidelis & credi. Primum ergo ex eis libris ponemus exemplum, quod illi superiori conueniat, ex eo libro quem in epistola Pauli apostoli ad Titum scripsit, de eo capitulo in quo dicit Apostolus: Haereticum hominem post trinam correptionem deuita, sciens quia peruersus est & peccat, qui est a semetipso damnatus, de quo dixit: qualis sit qui haereticus, & qualis sit qui catholicus est & Ecclesiasticus. O R I G. Nomen haeresis quantum ego deprehendere potui, etiam in epistola Pauli apostoli ad Corinthios designat hoc modo: Oportet enim & haereses esse, ut probati manifestentur inter uos. Et iterum ad Galatas inter opera carnis haeresis quoque nomen ascribitur, sicut ait: Manifesta autem sunt opera carnis, quae sunt fornicatio, immundicia, impudicitia, idololatria, ueneficia, inimicitiae, contentiones, aemulationes, irae, rixae, discordiae, haereses, ebrietates, comessationes, & his similia, quae & praedixi uobis: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Per quae cognoscimus, quoniam sicut hi qui fornicationibus & immundicijs atque impudicijs & idolorum cultibus maculati sunt, regnum Dei non possidebunt: ita & hi qui in haeresim declinauerint. Neque enim putandum est tanti Apostoli tam absolutam sententiam posse ullo genere uacillare. Apostolus enim est omnium Ecclesiarum Christi, non ab homine, neque per hominem, sed per Iesum Christum & Deum patrem electus. propterea ergo secundum auctoritatem sententiae ipsius, oportet nos sicut reliqua mala quae numerauerat, ita nomen haeresis deuitare, neque cum talibus orationis societate misceri. P A M P H. Et post haec paucis quibusdam per medium insertis adiecit. O R I G. Quid uero sit haereticus homo, pro uerbis nostris secundum quod sentire possimus describamus. Omnis qui se Christo credere profitetur: & tamen alium Deum legis & prophetarum, alium Euangeliorum Deum dicit: & patrem Domini nostri Iesu Christi, non eum dicit esse, qui a lege & prophetis praedicatur, sed alium nescio quem ignotum omnibus, atque omnibus inauditum: huiusmodi homines haereticos designamus, quamlibet uarijs ac diuersis ac fabulosis concinnent ista figmentis: sicut sectatores Marcionis & Valentini & Basilidis, & hi qui se Ethnianos appellant: sed & Apelles, licet non omnibus modis Dei esse legem denegat & prophetas, tamen & ipse haereticus designatur, quoniam Deum qui hunc mundum condidit, ad gloriam alterius ingeniti & boni Dei eum construxisse pronuntiat: illum autem ingenitum Deum in consummatione saeculi misisse Iesum Christum ad emendationem mundi, rogatum ab eo Deo qui eum fecerat, ut mitteret filium suum ad mundi sui correctionem. Et si quidem hic solummodo qui de Deo patre aliter sentit quam regula pietatis exposcit, haereticus habendus esset, sufficeret utique quod

quod superius dictum est: sed nunc unum idemque credendum est, etiam de eo qui de Domino nostro Iesu Christo falsi aliquid senserit: siue secundum eos, qui dicunt eum ex Ioseph & Maria natum, sicut sunt Hebionitae & Valentiniani: siue secundum eos qui primogenitum eum negant, & totius creaturae Deum & uerbum & sapientiam, quae est initium uerbum Dei, ante quod aliquid fieret ante secula fundata, atque ante omnes colles generata, sed hominem solum eum dicentes: uel secundum eos qui Deum quidem fatentur, non tamen hominem assumpsisse, id est animam corpusque terrenum: qui sub specie quasi amplioris gloriae Iesu Domino deferenda, omnia quae ab eo gesta sunt, phantasticè magis quam uerè gesta esse testantur: quibus neque de uirgine natum testantur, sed triginta annorum uelum apparuisse eum in Iudaea. Alij uero ex uirgine quidem eum credunt esse progenitum, sed putasse se magis uirginem peperisse, non tamen uerè peperisse confirmant: latuisse quippe etiam uirginem puritatis generationis asserunt sacramentum. Qui quomodo non longe ab Ecclesia ponendi sunt, cum phylargyria morbo languentes, dogmata statuerunt, quibus ad suum nomen discipulos declinarent. Sed & eos qui hominem dicunt Dominum Iesum praecognitum & praedestinatum, qui ante aduentum carnalem substantialiter & proprie non extiterit, sed quod homo natus patris solam in se habuerit Deitatem, ne ipsos quidem sine periculo Ecclesiae numero sociari: sicut & illos qui superstitiosè magis quam religiosè, uti ne uideatur duos deos dicere, neque rursus negare Saluatoris Deitatem, unam eandemque substantiam patris & filij asseuerant, id est duo quidem nomina secundum diuersitatem causarum recipientem, unam tamen hypostasim subsistere, id est unam personam duobus nominibus subiacentem, qui Latine Patripassiani appellantur. Sed & qui Spiritum sanctum, alium quidem dicant esse qui fuit in Prophetis, alium autem qui fuit in Apostolis Domini nostri Iesu Christi: unum atque idem delictum impietatis admittunt, quod illi qui quantum in se est naturam Deitatis fecant & scindunt, dicentes unum legis, & alium Euangeliorum Deum. Sed & illi qui non omnes humanas animas unius eiusdemque dicunt esse substantiam, sed diuersas naturas animarum, inter eos haereticos numerandi sunt, qui iniquitatem in excelsis loquuntur, ac iniustitiam iniquitatemque eius accusant. Nec non & illi qui liberi arbitrij potestate ex animabus auferre nituntur, ueluti pernicioso dogmate communi humanae uitae, & uirtuti continentiae, labem quandam inferre iudicandi sunt: ne humani propositi reputetur, bonum quid uel facere, uel dicere, uel sentire, ex quo ad contemptum aut negligentiam diuini iudicij mens humana formabitur. Sit autem in Ecclesiastico ordine, etiam de peccatorum supplicijs fides, & de his qui praemia bonae conuersationis & uitae in regno Domini iusto eius iudicio recepturi sunt. Si quis ergo horum aliquid quae supra exposuimus commutare uel subuertere conatur, uelut peruersus & a semetipso damnatus secundum sententiam Apostolice, etiam a nobis praecipue obsequentijs eius, similiter habendus est. Designat autem Ecclesiasticum uirum, cum omnibus quae supra exposuimus, etiam de mortuorum resurrectione fides, de qua sanctus apostolus Paulus ita pronunciat: Quia si quis negat resurrectionem mortuorum, consequens est ut Christi resurrectionem neget. Habentur nihilominus in Ecclesiastico ordine etiam de diabolo rationes, & de omni exercitu eius, quod agones quosdam & certamina aduersus omnes homines, praecipue tamen aduersus eos qui credunt in Christum Dominum Iesum mouent: & quod necessitatem quidem imponere peccandi per agones & certamina non ualent: persuadere tamen & decipere ad subuersionem possunt, eos qui non omni custodia sua corda praemununt. Habendum est autem in Ecclesiasticis obseruationibus, quod neque hominum quis a Deo in perditionem traditus est: sed unusquisque pereuntium sua negligentia perit & culpa: qui habens arbitrij libertatem, eligere quod bonum est & potuit & debuit. Quod etiam de ipso diabolo sentiendum est, qui in conspectu Domini omnipotentis describitur restituisse & deseruisse statum suum, in quo fuerat immaculatus. Qui utique potuisset in hoc statu, in quo ab initio fuit, usque in finem perseverare si uoluisset. Designatus ut arbitror nobis est, prout potuimus, & descriptus quis & qualis esset haereticus, & quae uel in quibus eorum dogmata falsa quae opiniones habeantur, & quae sit Ecclesiastica obseruantia puritas. P A M P H. Et post pauca addidit haec. O R I G. Requisierunt sane quidam, utrum haeresim aut schismata oporteat uocari eos qui Cataphrygae nominantur, obseruantes falsos prophetas, & dicentes: Ne accedas ad me, quoniam mundus sum. Non enim accipio uxorem: non est sepulchrum patens guttur meum, sed sum Nazareus Dei, non bibens uinum sicut illi. P A M P H. Ista uoces sunt eius qui uelut haereticus accusatur, & corruptio & perditio animarum, ab his qui nequaquam ostium ori suo, & claustra labijs suis imponere a Propheta didicerunt. Quae quidem non in publico ab eo dicta sunt, id est in communi Ecclesiae adiutorio, ne forte putetur propter audientes fauorabilem aptasse sermonem: sed ex illis haec libris protulimus, quos in secreto apud semetipsum nullo arbitro intercedere dicebat. In quo attentius uos illud uolo considerare quod dixit: quia si quis horum aliquid commutauerit, haereticus est & peccat, in subuersione positus, & a semetipso damnatus secundum Apostoli sententiam, cuius & nos auctoritati obsequentes, eadem sentire debemus. Cum ergo haec ita se habeant, consequens arbitror interrogare istos ipsos accusatores eius, si ipsi aliter ea quam ipsius designatum uocibus est, uel de haeretico sentiunt, uel de catholico: dicant ipsi quae alia sunt

sunt Ecclesiastica dogmata, si hæc non sunt quæ superius ab illo digesta sunt. Et quidem generaliter hæc de omnibus Ecclesiasticis dogmatibus ab illo dicta sunt. Pergamus autem, & quæ specialiter de singulis & maxime de principalibus rebus, de sancta ac beata Trinitate, id est de Patre & Filio & Spiritu sancto senserit indicantes, & proferentes in medium ea quæ in diuersis sui operis uoluminibus inserta mandauit: & ut ipsius sententia de maximis & diuinis rebus quæ fuerit ostendatur: & duobus uel tribus uocum suarum testibus fiat omne uerbum defensionis eius. Indicat ergo quid de Deo patre & filio omnipotente senserit, in his ipsis libris qui quam maxime ab accusatoribus celebrantur, id est Peri archon: scribens hæc. ORIG. Omni ergo sensu qui corporale aliquid de Deo intelligi suggerit, prout potuimus confutato: dicemus secundum ueritatem quidem incomprehensibilem esse Deum atque inæstimabilem. Si quid enim illud est quod sentire uel intelligere de Deo potuerimus, multis longe modis eum meliorem esse ab eo quod sensimus necesse est credi. Sicut enim si uideamus aliquem uix posse scintillam luminis, aut breuissimam lucernam lumen aspiceret: & eum cuius acies, oculorum plus luminis capere quam supra diximus non ualet, si uelimus de claritate & splendore solis edocere: nonne oportebit nos ei dicere: quia omni hoc lumine quod uides ineffabiliter & inæstimabiliter melior ac præstantior solis est splendor: ita mens nostra cum intra carnis & sanguinis claustra concluditur, & pro talis materiae participatione hebetior atque obtusior redditur, licet pro comparatione naturæ corporeæ longe præcellens habeatur: tamen cum ad incorporea nititur, atque eorum intuitionem rimatur, tunc scintilla alicuius lucernæ uix obtinet locum? Quid autem in omnibus intellectualibus, id est incorporeis, tam præstans omnibus, tam ineffabiliter atque inæstimabiliter præcellens est quam Deus: cuius utique natura acie humana mentis intendi atque intueri, quamuis sit purissima mens ac lympidissima, non potest. Verum non uidetur absurdum, si ad euidentiorem rei manifestationem, etiam alia utamur similitudine. Interdum oculi nostri ipsam naturam lucis, id est substantiam solis intueri non possunt: splendor uero eius uel radios, fenestris forte uel quibuslibet luminum breuibus receptaculis infusus, intuentes considerare possumus, fomes ipse ac fons quantus sit corporei luminis. Ita ergo qualia diuina sunt naturæ Dei, opera diuinæ prouidentia & ars uniuersitatis huius ad comparationem substantiæ ac naturæ. Quia ergo mens nostra ipsum per se Deum sicut est, non potest intueri ex pulchritudine operum & decore creaturarum, parentem uniuersitatis intelligit. Non ergo corpus aliquid, aut in corpore esse putandum est Deus: sed intellectualis natura simplex, nihil omnino in se adiunctionis admittens: uti ne maius aliquid & inferius in se habere credatur: sed ut sit ex omni patre uerus, & ut ita dicam uerus & mens & fons: ex quo initium totius intellectualis naturæ uel mentis est. Mens uero ut moueatur uel operetur non indiget loco corporeo neque sensibili magnitudine, uel corporali habitu aut colore: neque ullo alio prius indiget horum quæ corporis uel propriæ materie propria sunt: propter quod natura illa simplex & tota mens, ut moueatur uel operetur, aliquid dilatationis aut cunctationis habere potest nihil: ne per huiusmodi adiunctionem circumscribi uel inhiberi aliquatenus uideatur diuinæ naturæ simplicitas: uti ne quod est principium omnium, compositum inueniatur ac diuersum: & sit multa non unum: quod oportet totius corporeæ admixtionis, una sola, ut ita dixerim, deitatis specie constare. P A M P H. Hæc in libro primo Peri archon scribit de diuina natura. In secundo uero, quia idem Deus ueteris & noui testamenti sit, hoc modo refert. ORIG. His per ordinem prout potuimus breuiter digestis: consequens est secundum id quod ex initio propositum est confutare etiam eos qui putant alium Deum esse patrem Domini nostri Iesu Christi, præter illum qui uel Moyse responsa legis dabat, uel prophetas mittebat, qui est Deus patrum Abraham, Isaac & Iacob. Oportet enim primo in hac nos fidei ratione firmari. Considerandum ergo est illud, quod frequenter in Euangelij dicitur: & singulis quibusque Domini & Saluatoris nostri gestis adiungitur: ut impleatur quod dictum est per prophetam illum & illum, & cum manifestum sit prophetas esse illius Dei qui mundum fecit. Ex ipsa ergo consequentia concluditur: quoniam qui prophetas misit, quæ de Christo credenda erant ipse prædixit: & dubium non est quod hæc non alienus quis ab eo, sed pater ipsius prædicebat. Sed & illud quod frequenter exemplum de ueteri testamento à Saluatore proferunt, uel ab Apostolis eius: non aliud indicat, nisi quod auctoritas ueteribus à Saluatore & ab eius discipulis adhibetur. Sed & illud quod ad benignitatem prouocans discipulos suos, Saluator ait: Estote perfecti, sicut & pater uester celestis perfectus est: qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: cui etiam exigua intelligentiæ uiro euidentiſſimum non suggerit intellectum: quod alium ad imitandum non proponit discipulis suis Deum: nisi factorem solis & imbrium præbitorem? P A M P H. Post hæc in consequentibus multis argumentis atque exemplis scripturarum affirmans ostendit: quoniam unus atque idem, Deus legis est & Euangeliorum, & Prophetarum, & Apostolorum, iustus & bonus, uisibilium & inuisibilium, ac totius uniuersitatis dominus. Quomodo ergo senserit de Deo patre, ex his eius scriptis quæ supra exposuimus claruit. Videamus nunc qualiter & de Dei filio differat.

De Deitate

DE DEITATE FILII DEI. ORIGENES.

PRO uiribus ergo nostris per exiguis, considerata ex operum suorum magis quæ ex nostri sensus contemplatione diuina natura, intuitusque nihilominus creaturis eius uisibilibus: & contemplatis quia non omnia uel oculis uidere potest humana fragilitas, uel ratione completi, eo quod omnium rationabilium infirmius & fragilius animal sumus homines: præstantiora enim sunt ea quæ uel in cælo uel super cælos habentur: superest ut harum omnium creaturarum, & Dei medium, id est mediatorem quæramus: quem Paulus apostolus primogenitum omnis creaturæ pronunciat. Videntes enim ea quæ de eius maiestate in scripturis sanctis referuntur, & intuentes quod imago inuisibilis Dei & primogenitus omnis creaturæ dicatur, & quod in ipso creata sint omnia, siue quæ in cælis, siue quæ in terra sunt, uisibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt: & ipse est ante omnes, & omnia illi constant qui est caput omnium, solum habens caput Deum patrem, si scriptum est: Caput autem Christi Deus: per uidentes etiam quod scriptum est, Quoniam nemo nouit patrem nisi filius, neque filium quis nouit nisi pater. Quis enim potest nosse quæ sit sapientia, nisi qui genuit eam? Aut quis ad liquidum quæ sit ueritas nouit, nisi ueritatis pater? Quis certe ueritatem uerbi naturam atque ipsius Dei, quæ ex Deo est inuestigare potuit, nisi solus Deus apud quem erat uerbum? Unde pro certo habere debemus, quod hoc uerbum siue ratio dicenda sit: hanc inaptitudinem, hanc ueritatem nullus alius nisi pater nouit: de quo sicut scriptum est: Ne ipsum quidem mundum capere arbitror libros qui scriberentur de maiestate & gloria filij Dei. Impossibile namque est literis committere, quæ ad saluatoris gloriam pertinent. P A M P H. Vnum istud testimonium de Deitate filij Dei ex illis libris protulimus, qui maxime ab accusatoribus arguuntur. Dubium autem non est, quod eodem sensu etiam in cæteris sentiat, nec sit sibijpsi contrarius.

DE EO QUOD NON SIT PATER ANTE QUAM FILIUS, SED CŒTERNUS SIT FILIUS PATRI. IN LIBRO PRIMO DE GENESI. ORIGENES.

NON enim Deus cum prius non esset pater, postea pater esse cœpit: uel ut impeditus alii quibus ex causis, quibus homines mortales impediti solent, ut non statim ex quo sunt & patres esse possint. Si enim perfectus est Deus semper, nec deest ei uirtus qua pater sit, & bonum esse eum patrem talis filij: quid differt, aut quare hoc bono fraudat se, ut non statim si ita dici potest, ex quo potest esse pater, efficiatur pater? Id ipsum autem etiam de Spiritu sancto dicendum est. P A M P H. Aliud quoque testimonium de eadem re ex libris epistolæ ad Hebræos. ORIG. Lux autem æterna quid aliud sentiendum est quam Deus pater, qui nunquam fuit quando lux quidem esset, splendor uero ei non adesset? Neque enim lux sine splendore suo unquam intelligi potest. Quod si uerum est, nunquam est quando filius non fuit. Erat autem non sicut de æterna luce diximus: ne duo principia lucis uideamus inducere: sed sicut ingenita lucis splendor, ipsam illam lucem initium habens ac fontem. Natus quidem ex ipsa: sed non erat quando non erat. P A M P H. Aliud testimonium de eadem re de libris epistolæ ad Romanos. ORIG. Quod promiserat, inquit, per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est secundum carnem ex semine David. Factus est quod ante non erat. Manifestum est enim, quia secundum carnem non erat prius, secundum spiritum uero erat ante, & non erat quando non erat.

ITEM IN PRIMO LIBRO PERI ARCHON. QUOD EXTRA UEL INITIUM EST GENERATIO FILII DEI. ORIGENES.

SEMEL recte receptum est, unigenitum filium Dei sapientiam eius esse substantialiter subsistentem: nescio si ultra iam euagari sensus noster debeat ad suspicandum, ne forte ipsa substantia eius corporei aliqui habeat: cum omne quod corporeum est, uel habitum, uel colorem, uel magnitudinem designet. Et quis unquam sani sensus, habitum uel colorem aut mensuram magnitudinem in sapientia requisiuit, per quod sapientia est? Quomodo autem extra huius sapientia generationem fuisse aliquando Deum patrem, uel ad punctum momenti alicuius, potest quis sentire uel credere: qui tam pium aliquid de Deo intelligere noverit uel sentire? Aut enim non potuisse Deum dicere generare sapientiam antequam generaret, ut eam quæ non erat postea genuerit ut esset: aut potuisse quidem, & (quod nec dici de Deo quidem fas est) noluisse generare. Quod utrumque & absurdum esse & impium omnibus patet: id est non ex eo quod non potuit Deus perficere ut posset: & ex eo cum posset, dissimularet generare sapientiam. Propter quod nos semper nouimus Deum patrem unigeniti filij sui, ex ipso quidem nati, & quod est ab ipso trahentis: sine ullo tamen initio, non solum eo quod aliquibus temporum spacijs distingui potest: sed ne illo quidem tempore sola apud semetipsam mens intueri solet, & nudo (ut ita dixerim) intellectu atque animo cōspicari. Extra omne ergo quod uel dici uel intelligi potest initium, generatam esse credendum est sapientiam. P A M P H. Aliud testimonium de eisdem. ORIG. Qui autem initium dat uerbo Dei uel sapientia Dei, intueri ne magis in ipsum unigenitum patrem impietate suam faceret: cum eum neget semper patrem fuisse & genuisse uerbum: & habuisse sapientiam anterioribus uel temporibus uel seculis, uel si quid aliud est quod nominari potest. P A M P H. Item

Item aliud testimoniū de eisdem. ORIG. Efficitur ergo uirtus altera in sua proprietate subsistens: ut ait sermo scripturæ, uapor quidam primæ & ingenitæ uirtutis Dei: hoc quidē quod est inde trahens: non est autem quando non fuerit. Si enim quis uoluerit dicere, quasi prius non extiterit, sed postea ad subsistentiam uenerit, dicat causam quare qui eam substituit pater, ante hoc non fecerit. Quod si aliquid semel initium dederit, quo uapor iste ex Dei uirtute processerit, iterum interroga bimus: Quare non & ante illud quod dixit initium? Et ita semper de anterioribus inquirentes, & uerbo interrogationis ascendentes, perueniemus ad illum intellectum: ut quoniam semper & poterat Deus & uolebat, nunquam uel decuit, uel aliqua causa existere potuit, ut non bonū quod uolebat, semper habuerit. Ex quo ostenditur semper fuisse uaporem istum uirtutis Dei: nullum habentem initium nisi ipsum Deum. Neque enim decebat aliud ei esse initium, nisi ipsum unde est & nascitur Deum: secundum Apostolum uero dicentem: quia Christus Dei uirtus est: iam nō solum uapor uirtutis Dei, sed uirtus ex uirtute dicenda est. PAMPH. Item aliud testimoniū de eisdem. ORIG. Sempternum uel æternum proprie dicitur, quod neque initium ut esset habuit, neque cessare unquam potest esse quod est. Hoc autem designatur apud Ioannem, cum dicit: Quoniam Deus lux est. Splendor autem lucis eius sapientia sua est: non solum secundum quod lux est, ita ut æternitatis splendor sit sapientia sua. Quod si integrè intelligatur, manifestè declarat: quia subsistentia filij ab ipso patre descendit, sed non temporaliter, neque ab ullo alio initio, nisi (ut diximus) ab ipso Deo. PAMPH. Item aliud testimoniū de libro primo. ORIG. Infandum autem est & illicitū, Deum patrem generationem filij sui unigeniti atque substantiæ eius, ex qua quare alicui uel hominū, uel aliorū animantium generationis: sed necesse est exceptum aliquid esse & Deo dignū, cuius nulla prorsus comparatio non in rebus solum, sed ne in cogitatione quidem uel sensu inueniri potest: ut humana cogitatio possit apprehendere quomodo ingenuus Deus efficitur pater unigeniti filij. Est namque ita æterna ac sempiterna generatio: sicut splendor generatur ex luce. Non enim per adoptionē spiritus, filius sit extrinsecus, sed natura filius est. PAMPH. Item de eodem aliud testimoniū. ORIG. Videamus ergo quid sit Saluator noster. Splendor dicitur etiam gloriæ, id est splendor luminis æterni. Et certum est, quia splendor ex lumine inseparabiliter generatur: & donec permanet lux, permanet semper & splendor. Saluator ergo noster, qui sapientia est: sapientia autem Dei ipsa est splendor æternæ lucis: inseparabiliter & indefinenter generatur ex patre. Sic enim & ipsa de se sapientia per Solomonem dicit: Ante omnes colles generat me. Nō enim dixit, Ante omnes colles genuit me, sed, Generat me, in quo significantia sempiternitatis est.

IN LIBRO SECUNDO DE SPIRITU SANCTO.

Empus est nunc nos pro uiribus nostris de Spiritu sancto pauca differere, quæ Dominus & Saluator noster in Euāgelio secundum Ioannem Paracletum nominauit. Sicut enim idem ipse Deus, atque idem ipse Christus: ita idem ipse & Spiritus sanctus est, qui & in prophetis & Apostolis fuit, id est siue in illis qui ante aduentum Christi Deo creditur: siue in his qui per Christum confugerunt ad eum. Et duos quidem deos audiuius a uos esse hæreticos dicere, & duos Christos: duos autem Spiritus sanctos nunquam audiuius ab aliquo prædicari.

QVOD EADEM SIT INCONVERTIBILITAS SPIRITVS SANCTI,
quæ & Patris & Filij. De libro primo Peri archon.

Vlla ergo natura est secundum quod nos sentimus, quæ non possit recipere malum: idcirco non confirmamus omnem naturam recepisse malum, id est malam effectam: sed sicut est dicere, quia omnis hominis natura recipit, ut possit nauigare: nō tamen ex eo etiam omnis homo nauigauit: & iterum omni homini possibile est discere artem grammaticam uel medicinam: nō tamen idcirco ostenditur, omnis homo uel medicus esse uel grammaticus: ita si dicimus nullam esse naturam, quæ nō possit recipere malum, non tamen continuo recepisse etiam malum designatur, & rursum nulla creatura est, quæ non recipiat bonum: nec tamen idcirco omnis creatura probatur recepisse quod bonum est. PAMPH. Et post pauca addidit. ORIG. Nulla ergo natura est, quæ non recipiat malum: excepta Dei, quæ fons omnium est. Et Christus sapientia est, & sapientia utique recipere stulticiam nō potest. Et iusticia est, iusticia autem nunquam profectō in stulticiam capiet. Et uerbum est uel ratio, quæ utique irrationalis effici non ualet. Sed & lux est, & lucem certum est quod tenebræ non comprehendunt. Similiter autem & natura Spiritus sancti, quæ sancta est, non recipit pollutionem. Naturaliter enim uel substantialiter sancta est. Si qua autem alia natura sancta est, ex assumptione hac uel inspiratione Spiritus sancti habet ut sanctificetur: nō ex sua natura hoc possidens, sed accidēs: propter quod & decidere potest quod accidit. Ita & iusticiam accidentē quis habere potest, unde & decidere eam possibile est. Sed & sapientiā quis accidentem nihilominus habet, quamuis in nostra potestate sit positum & studio nostro, & uitæ merito, si sapientiæ operam demus effici sapientes: & si semper id studij

studij geramus, semper sapientiæ participemus: & id nobis uel plus, uel minus accidat, uel pro uitæ merito, uel pro studij quantitate.

QVOD AEQUALIS SIT TRINITAS, ET QVOD SPIRITVS

non sit creatura, de libro primo Peri archon.

E Spiritu sancto quia est, multæ nos scripturæ docuerunt: sicut Dauid in quinquagesimo Psalmo dicit: Et Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Et in Daniele dicitur: Spiritus sanctus qui est in te. In nouo uero testamento abundantibus testimonijs edocemur, cum Spiritus sanctus super Christum descendisse perscribitur, & cum ipse Dominus insufflauit in Apostolos post resurrectionē, dicens: Accipite Spiritum sanctum. Et ad Mariam dicitur ab angelo: Spiritus sanctus superueniet in te. Paulus uero docet, quia nemo potest dicere Dominum Iesum, nisi in Spiritu sancto. Et in actibus Apostolorum per impositionē manuum Apostolicarum, Spiritus sanctus dabatur in baptismo. Ex quibus omnibus discimus tantæ & autoritatis & dignitatis substantiam Spiritus sancti: ut salutare baptismum nō aliter nisi excellentissimæ omnium Trinitatis autoritate, id est Patris & Filij & Spiritus sancti cognominatiōe cōpleat, & inuato Deo patri & unigenito eius filio, nomē quoque Spiritus sancti copulet. Quis ergo nō obstupescat quantæ maiestas sit Spiritus sancti, cum eum qui dixerit uerbum in filium hominis, audiat ueniā sperare posse: eum uero qui in Spiritum sanctum blasphemauerit, ueniā nō habere, neque in præsentī seculo, neque in alio futuro? PAMPH. Et post pauca adiecit. ORIG. Veruntamen usque ad præsens nullū sermonem in scripturis sanctis inuenire potuimus, per quem Spiritus sanctus factura esse uel creatura diceretur. PAMPH. Et inseris compluribus testimonijs de uirtute Spiritus sancti: post aliquanta etiam hæc adiecit. ORIG. Si reuelant filio cognoscit patrem Spiritus sanctus: ergo ex ignorantia etiam scientiam uenit: quod utique & impium pariter & stultum est, Spiritum sanctum cōfiteri, & ignorantiam ei ascribere. Non enim cum aliud aliquid esset antea quæ Spiritus sanctus, per profectum uenit in hoc, ut esset Spiritus sanctus: ut quis audeat dicere, quia tunc quidem cum nondum esset Spiritus sanctus ignorabat patrem: postea uero quæ recepit scientiam, etiam Spiritus sanctus effectus est. Quod si esset, nunquam utique in unitate Trinitatis, id est Dei patris inconvertibilis, & filij eius etiam ipse Spiritus sanctus haberet: nisi quia & ipse semper erat Spiritus sanctus. PAMPH. Et post pauca adiecit. ORIG. Rectum tamē uidetur inquirere quid causæ sit, quod qui regenerat per Deum in salutem, opus habet & Patre & Filio & Spiritu sancto: nō percepturus salutē, nisi sit integra Trinitas: nec possibile est participare fieri patris & filij sine Spiritu sancto. De quibus discutientes, sine dubio necessarium erit operationem specialem Spiritus sancti, specialem patris ac filij describamus. Arbitror ergo operationem quidem esse patris & filij tam in sanctis quæ in peccatoribus, irrationalibus hominibus & in mutis animalibus: sed & in his quæ ex anima sunt, & in omnibus omnino quæ sunt: operationem uero Spiritus sancti nequaquam prorsus incidere, uel in ea quæ ex anima sunt, uel in ea quæ animata quidem, sed muta sunt. Sed ne in illis quidem inueniri qui rationabiles quidem sunt, sed in malicia positi, nec omnino ad meliora conuersi. In illis autem solis arbitror opus Spiritus sancti, qui iam se ad meliora conuertunt, & per uias Iesu Christi incedunt, id est, qui sunt in nouis actibus, & in Deo permanent. Quoniam autem operatio patris & filij est & in sanctis & in peccatoribus, manifestatur ex eo quod omnes rationabiles sunt uerbi Dei, id est rationis participes, & per hoc uelut semina quædam insita sibi gerunt sapientiæ & iusticiæ, quod est Christus. Sed & hoc ipsum quod est & permanet omnis creatura, & operatio est Dei patris, qui dixit: Ego sum qui sum, quæ peruenit super omnes. Ipse est enim qui solem suum oriri iubet super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. PAMPH. Et post multam de patre & filio per scripturarum exempla assertionem, addidit hæc. ORIG. Spiritus uero sancti participationem à sanctis tantummodo haberi inuenimus, propter quod dicitur: Nemo potest dicere Dominum Iesum nisi in Spiritu sancto. Et uix aliquando ipsi Apostoli digni habentur audire, Accipietis uirtutem superuenientis Spiritus sancti in uos. Propter quod cōsequens esse puto: quia qui peccauerit in filium hominis ueniā dignus est, pro eo quod is qui uerbi uel rationis est participes si desinat rationaliter uiuere, uidetur in ignorantiam uel stulticiam decidisse, & propter hoc ueniā promereri: qui autem iam dignus habitus est sancti Spiritus participatione, & retrō fuerit conuersus, hic re ipsa & opere blasphemasse dicitur in Spiritum sanctum.

QVOD SICUT PATER NOVIT INITIA OMNIUM QUAE

sunt & fines sic & Filius, sic & Spiritus sanctus sciat.

Aulus apostolus per Spiritum sanctum, qui perscrutatur etiam profunda Dei, altitudinem diuitiarum sapientiæ ac scientiæ Dei scrutans: nec tamen ad finem, ut ita dixerim, ad intimam cognitionem praualeus peruenire: desperatione rei & stupore proclamatur & dicit: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei. Et quod desperatione perfectæ comprehensionis hæc exclamauerit, audi ipsam dicentem: Quam incomprehensibilia sunt iudicia Dei, & quam inuestigabiles uia eius? Non enim dixit difficile posse scrutari, sed omnino

nō posse iudicia Dei: nec dixit difficile inuestigari posse & uias eius, sed nō posse inuestigari. Quantum cūq; eū quis scrutādo promoueat, & studio interiori proficiat, gratia quoq; Dei adiutus, sensuq; illuminatus ad perfectū finem eorum quæ requirentur peruenire nō poterit: nec omnis mens quæ creata est, possibile habet ullo genere comprehendere: sed cū inuenit aliquantulū ex his quæ quærentur, iterū uidet alia quæ quærenda sunt. Quod si & ad ipsa peruenit, multo iterum piura ex illis quæ quæri debeant peruidebit. Propter quod sapientissimus Solomon naturā rerum per sapientiam cōtuens ait: Dixi sapiens efficiar: & ipsa sapientia lōgē facta est à me, longē plus q̄ erat, & altitudinem profundam quis inueniet? Sed & Esaias sciēs rerum initia à natura mortali inueniri non posse: sed ne ab his quidem naturis quæ quamuis diuiniore sint, quàm humana est: factæ tamen & ipsæ sunt uel creatæ. Sciens ergo quod à nullo harum neq; initū neq; finis inueniri potest, ait: Priora quæ fuerunt dicite, & sciemus quia dii estis, uel nouissima quæ sunt annūciate, & tunc uidebimus quod dii estis. Nam & Hebræus doctor tradebat pro eo quod initia omnium uel finis non possent ab ullo comprehendī, nisi tātummodo à Domino Iesu Christo, & à Spiritu sancto: idcirco atebat per figuram uisionis Esaiam dixisse duos Seraphim solos esse, qui duabus quidem alis operiunt faciem Dei, duabus uerò pedes, & duabus uolare eos, & clamātes ad inuicem sibi dicere: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth, plena est terra uniuersa gloria tua. Quod ergo sola Seraphim utraq; alas suas habent in faciem Dei & in pedibus eius: uidendū est pronuntiare, quod neq; exercitus sanctorum angelorum, neq; sanctæ sedes, neq; dominationes, neq; principatus, neq; potestates scire possunt integrè initium omnium & finem uniuersitatis. Sed intelligendum est sanctos istos quos numerauimus, spiritus & uirtutes, proximas quidem esse ipsis initijs: & attingere tantum quantum cōsequi nō ualent reliqui. Veruntamen quantumcūq; illud est, quod reuelante filio Dei ac Spiritu sancto didicerint istæ uirtutes, quæ plurima quidem assequi poterūt, & multo plura priores inferioribus: omnia tamen cōprehendere impossibile eis est, quia scriptum est: Quam plurima ex operibus Dei in secretis sunt. Vnde & optabile est, ut pro uiribus se unusquisque extēdat semper ad ea quæ priora sunt, ea quæ retrō sunt obliuiscens, tam ad opera meliora, q̄ etiam ad sensum intellectumq; puriorem, per Iesum Christum saluatorem nostrum: cui est honor & gloria in secula seculorum, Amen.

DE INCARNATIONE VERBI DEI. ORIGENES.

In omni orbe terrarum, in omni Græcia atq; exteris nationibus, innumeri sunt & immani, qui relictis patrijs legibus, & his quos putabant deos, uel obseruatiā Moysi legis in discipulatum se Christi cultumq; tradiderunt: & hoc nō sine ingenti odio eorū qui simulacra uenerantur: ita ut ab his frequenter & cruciatibus affligant, nonnunq; etiam agantur in mortem. Amplectuntur tamen, & cum omni affectu custodiūt doctrinā Christi sermonē. Et est uidere quomodo breui tempore ipsa religio creuerit, poenis multorum mortibusq; proficiens: sed & bonorum direptionibus, atque omni ab his afflictionum genere tolerato. Et eo maximè mirum est, quod ne doctores quidem ipsi, uel satis idonei sunt, uel satis plures. Prædicatur tamē sermo iste in omni orbe terrarū: ita ut Græci ac Barbari, sapientes & insipientes, religionem Christi siue Christi doctrinā suscipiant. Ex quo dubium nō est, nō hæc humanis uiribus aut operibus agi: ut cum omni potestate ac persuasione sermo Iesu Christi, apud omnium mentes atq; animos inualeat. Nam & prædicta esse ab eo hæc ipsa, & diuinis ab eo respōsis confirmata, manifestum est cum dicit: Quia apud præfides & iudices adducemini propter nomen meum in testimoniū illis & gentibus. Et iterum: Multi mihi dicēt in illa die, Domine, Domine, nōne in nomine tuo manducauimus & bibimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus? Et dicam illis: Discedite à me operarij iniquitatis, nunquam cognoui uos. Quæ si ita quidem dicta ab eo fuissent, nec ad finem tamen ea quæ prædicta sunt peruenissent: fortassis minus esse uera uiderentur, nec habere aliquid autoritatis. Nunc uerò cum iam in effectum res quæ fuerant ab ipso prædictæ perueniant: cum tanta autem potestate atq; autoritate prædicta sint: manifestissime declaratur Deum uerè esse, qui homo factus, salutaria præcepta humilibus tradidit. Quid uerò inde dicendum est, quod propheta de ipso antè prædixerunt, nō cessaturos principes ex Iuda, neq; duces de foemoribus eius, usquequod ueniat ille, cui repositum est regnū scilicet, & usquequod ueniat expectatio gentium? Manifestissime enim ex ipsa historia apparet, & ex his quæ hodie peruidetur: quia ex temporibus Christi ultra reges apud Iudæos non extiterunt. Sed & omnes ambitiones illæ Iudaicæ, in quibus tantæ q̄ plurimum gerebant, & in quibus gloriabantur, id est uel de templi decore, uel de altaris insignibus, atq; omnibus illis sacerdotilibus infulis, indumentisq; pontificum: simul uniuersa destructa sunt. Completa est enim prophetia, quæ dixit: Per dies multos sedebunt filij Israel sine rege & sine principe: nec est sacrificium, neque altare, neq; sacerdotium. Ex quo utiq; subuersum est templum, nec hostiæ offeruntur, nec altare inuenitur, nec sacerdotium constat, certissimum est defecisse principes ex Iuda, sicut scriptum est: Et ducem ex foemoribus eius usquequod ueniat ille cui repromissum est. Constat ergo quia uenit ille cui repositum est. Quod manifestè uidetur im-

pletum

Apletum de multitudīne eorū, qui per Christum Deo ex diuersis gentibus crediderūt. Sed & in Deuteronomij cantico per prophetiam designat, pro peccatis prioris populi futura esse eiectio insensaræ gentis, nō alia utiq; quàm hæc quæ per Christum facta est. Sic em̄ ait: Exacerbauerunt me in simulacris suis, & ego in zelo concitabo eos. Est ergo satis euidenter agnoscere, quemadmodū Hebræi qui Deum exacerbasse dicuntur in his qui non sunt dii: & irritasse eum in simulacris suis: iritati sunt & ipsi in zelotypiam, per gentem insipientem, quam Deus elegit per aduentū Christi Iesu & discipulos eius. Sic em̄ dicit Apostolus: Videte em̄ uocationem uestram fratres: quoniam nō multi sapientes secundum carnem, nō multi potentes, non multi nobiles: sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, & ea quæ non sunt: ut ea quæ erant prius destrueret. Non ergo gloriatur omnis caro in conspectu Dei. Sed & de his quæ in Psalmis prophetant de Christo quid dicendum est: in eo maxime qui super scribit Canticum pro dilecto: Vbi refertur quia lingua eius calamus scribæ uelociter scribentis: decorus speciei super filios hominum: quoniam diffusa est gratia in labijs eius. Hoc est quod breui tempore transacto, eius doctrina diffusa est. Anno em̄ & aliquot mensibus docuit: uniuersus tamen orbis prædicatione ac fide pietatis eius impletus est. Orta est ergo in diebus eius iusticiæ multitudo permanens usq; ad finem: qui finis ablatio lunę appellata est: & dominaat à mari usq; ad mare, & à flumine usq; ad fines orbis terræ. Datum est autem & signum domui Dauid. Virgo enim in uentre cōcepit, & peperit Emanuel, quod interpretatur nobiscum Deus: & impletum est quod ait ipse propheta, Nobiscum Deus, scitote gētes & uincimini. Victi enim sumus nos & superati ex gentibus, & uelut exuitiæ eius existimus, qui eius gratiæ nostra colla subiecimus. Sed & locus natiuitatis eius prædictus est in Michea propheta dicente: Et tu Bethlehem terra Iuda, nequa quam minima es in ducibus Iudæ: ex te enim exiet dux, qui regat populum meū Israel. Sed & septimana annorum impleta sunt usq; ad Christum ducem, quas prædixerat Daniel propheta. Adest nihilominus & is qui per Iob prædictus est, beluam ingētem cōsumpturus: qui & dedit potestatem familiaribus suis discipulis calcare super serpentes & scorpiones, & supra omnem uirtutem inimici, nihil ab eo nocendis. PAMPHI. Hæc est de summis rebus, id est de sancta Trinitate Origenis fides: quam ex paucissimis testimonijs, de complurimis eius uoluminibus assumptam edocimus. Et quid tam rectum, quid tam uerum, quid tam catholicum, quid certè ad instructionem omnium magis utile, uel apud istos certè ipsos qui inimica aduersus eum mente defauiunt, quid tam irreprehensibile: Et quidem in summa hæc posuisse de fidei eius documento ac probatione sufficeret: nisi etiam ad reliqua quorum eum criminantur respondere necessarium uideretur. Intueamur tamen quæ sint istæ ipsæ criminationes, quæ à maleuolis intēduntur. Prima illa est, quod dicunt eum innatum dicere filium Dei. Secunda, quod dicunt eum per prolationem, secundum Valentini fabulas, in substantiam uenisse filium Dei dicere. Tertia quæ his omnibus ualde contraria est, quod dicunt eum secundum Arteman, uel Paulum Samosatenum purū hominem, id est nō etiam Deum dicere Christum filium Dei. Quarta post istas est, quæ omnib. istis aduersatur, cæca enim est malicia, quod dicunt eum dicere *σὸκρως*, id est putatiuè tantum & per allegoriam, non etiam secundum ea quæ iuxta historiam referuntur gesta esse, quæ omnia à Saluatore gesta sunt. Quinta illa quoq; criminatione est, quæ asserunt eum duos Christos prædicare. Sexta, addunt illud quoque quod historias corporales, quæ per omnē sanctam scripturam referuntur de gestis sanctorū penitus deheget. Septima, sed & de resurrectione mortuorum, & de impiorum poenis, non leui impugnant eum calumniam, uelut negantē peccatoribus inferenda esse supplicia. Octaua, quidam uerò disputationes eius, uel opiniones quas de animæ statu uel dispensatione disseruit culpant. Nona & ultima uerò in eum est criminatio illa, quæ cū omni infamatione dispergitur *μετενοουερωσως*, id est quod humanas animas in muta animalia, uel serpentes, uel pecudes asserat transmutari post mortē: & quod etiam ipsæ mutorū animalium animæ rationabiles sint. Quam criminationē idcirco nouissimam posuimus: ut plura de libris eius coaceruantes exempla, euidentius eius falsitas nosceretur. Si ergo bene meminimus ordines criminationum, quas supra conscripsimus, incipiamus à prima.

QUOD EX DEO PATRE NATVS EST FILIVS, VNVS CVM

patre substantie. Ex primo libro epistole ad Romanos. ORIGENES.

Quærat fortassis aliquis si filius charitas est: præcipue propter hoc quod Ioannes ad Deum patrem retulit hanc uocē dicēs: Quia Deus charitas est. Sed rursus ex ipsa eius epistola proferimus & illud quod ait: Charissimi diligamus inuicem, quoniam charitas ex Deo est. Qui ergo dixit, Quia Deus charitas est: ipse iterū docet charitatē esse ex Deo, quam charitatem credo non esse alium nisi unigenitum filium eius: sicut Deū ex Deo, ita charitatem ex charitate progenitam. Unigenitus filius Saluator noster, qui solus ex patre natus est, solus natura, & nō adoptione filius est. Unus ergo uerus Deus solus habet immortalitatem: lucem habitat inaccessibilem. Unus ait uerus Deus: ne scilicet multis ueri Dei nomen conuenire credamus. Ita ergo & hi qui accipiunt spiritū adoptionis filiorū, in quo clamāt, Abba pater, filij quidē Dei sunt: sed nō sicut unigenitus filius. Unigenitus em̄ natura filius, & semper & inseparabiliter filius est: cæteri

Hiero. tom. 4

q 2 uerò

uerò pro eo quòd susceperūt in se filiū Dei, potestātē acceperunt filij Dei fieri. Qui licet nō ex sanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate utri, sed ex Deo nati sunt: nō tamē ea natiuitate sunt nati, qua natus est unigenitus filius. Propter quod quātam differētiā uerus Deus habet ad eos quib; dicit: Ego dixi dñs estis: tantā habet differētiā uerus filius ad eos qui audiūt, filij excelsi omnes.

DE LIBRO EPISTOLAE AD HEBRAEOS, QVOD HOMOVSIOS

est cum patre filius, id est unius substantie.

Interrogamus igitur eos quos piget confiteri Deum esse filium Dei: quomodo poterat sola humana natura, nihil in se habens eximium, neq; aliquid diuinæ substantiæ, hereditatē capere, omnem principatum, & omnem potestatem & uirtutem, & his omnib; præferri ac præponi a patre. Vnde rectum uidetur quòd præstantior esse debeat is qui hereditatem capit: & genere utiq; & specie & substantia & substantia uel natura atq; omnibus quibuscunque modis debet esse præstantior. PAMP H. Et post pauca in eodem libro. ORIG. Cum autem discutitur hoc quòd dictum est, de filio Dei quòd sit splendor gloriæ, necessariò uidetur simul differendum, & illud quòd dictum est, non solum quia splendor est lucis æternæ, sed & quòd huic simile in sapientia Salomonis refertur: in qua seipsam sapientia describit, dicens: Vapor est enim uirtutis Dei, & aporrhœa omnipotentis Dei gloria purissima. PAMP H. Et post aliquanta. ORIG. Oportet autem scire nos: quia per ineffabilia quædam & secreta & recòdita quodammodo, uim sibi faciens scriptura sancta conatur hominibus indicare, & intellectum suggerere subtilem, uaporis nomen inducens. Quòd ideo de rebus corporalibus assumpsit: ut uel ex parte aliqua possimus intelligere: quomodo Christus qui est sapientia, secundum similitudinem eius uaporis, qui de substantia aliqua corporali procedit: sic etiam ipse ut quidam uapor exoritur de uirtute ipsius Dei: sic & sapientia ex eo procedens, ex ipsa Dei substantia generatur: sic nihilominus & secundum similitudinem corporalis aporrhœæ, esse dicitur aporrhœa gloriæ omnipotentis pura quædam & sincera. Quæ utræq; similitudines manifestissime ostendunt cõmunionem substantiæ esse filio cum patre. Aporrhœa enim homouosios uidetur, id est unius substantiæ cum illo corpore ex quo est uel aporrhœa uel uapor. PAMP H. Satis manifeste, ut opinor & ualde euidenter ostensum est, quòd filium Dei de ipsa Dei substantia natum dixerit, id est homouosion, quòd est eiudem cum patre substantiæ: & non esse creaturam, neque per adoptionem, sed natura filium uerum, & ex ipso patre generatum. Superest ut & secundæ criminatiõni illatæ sibi ab accusatoribus per nos quidem prolatis, sed suis uerbis ipse respõdeat, duobus uel tribus testimonijs adhibitis, quibus æquum est secundum legem nostram omne uerbum stare.

NON PER PROLATIONEM NATVM ESSE DEI FILIVM SECVN-

dum Valentini impietatem. ORIGENES.

Go arbitror quòd: sufficere debeat uoluntas patris ad subsistendum hoc quòd uult pater. Volens enim non alia uia utitur, nisi quæ cõsilio uoluntatis profertur. Ita ergo & ab eo filij substantia generatur: quòd necesse est in primis suscipi ab his qui nihil ingentum, id est innatum præter solum Deum patrem fatentur. Obseruandum nanq; est ne quis incurrat in illas absurdas fabulas eorum, qui prolaciones quasdam sibi ipsis depingunt: ut diuinā naturam in partes uocent, & Deum patrem quantum in se est diuidant: cum hæc in corpore de natura uel leuiter suspicari, non solum extremæ impietatis sit, uerum etiam ultimæ insipientiæ: nec omnino uel ad intelligentiam consequens: ut incorporeæ naturæ substantialis diuisio possit intelligi. Magis autem sicut uoluntas procedit e mente, & neq; partem aliquam mentis secat, neq; ab ea leparatur, aut diuiditur: tali quadam specie putandus est pater filium genuisse, imaginē scilicet suam: ut sicut ipse est inuisibilis per naturam, ita imaginem quoq; inuisibilem genuerit. Verbum enim est filius, & ideo nihil in eo sensibile intelligendum est. Sapientia est, & in sapientia nihil corporeum suspicandum est. Lumen est uerum quòd illuminat omnem hominem uenientē in hunc mundum: sed nihil habet commune ad solis huius lumen.

DE HISIPSIS EX LIBRO QVARTO PERI ARCHON.

Tempus est decursis his, quæ de Patre & Filio & Spiritu sancto differuimus: de illis quoq; quæ a nobis relicta fuerunt pauca repetere. Deus pater cum inuisibilis sit, & inseparabilis a filio: non per prolationē ab eo, ut quidam putat, generatus est. Si enim prolatio est filius patris: prolatio uerò dicitur, quæ talē significat generationem, qualis animalium uel hominum solet esse, progenies: necessariò corpus est, & is qui protulit, & is qui prolatus est. PAMP H. Cum deinde in consequentibus uehementius aduersus hæresim Valentini talia scribentem inuenisset, longē his contrariam suam sententiam secundum catholicæ fidei protulit ueritatem.

DE HISIPSIS EX SECVNDO LIBRO SVPER IOANNEM.

Unigenitus ergo Deus saluator noster, solus a patre generatus: natura & non adoptione filius est. Natus autem ex ipsa patris mente: sicut uoluntas ex mente. Non enim diuisibilis est diuina natura, id est ingentis patris: ut putemus uel diuisione uel imminutione substantiæ eius, filium esse

esse progenitum. Sed mens siue cor, aut sensus de Deo dicendus, incõcussus permanens, germen proferens uoluntatis, factus est uerbi pater. Quòd uerbum in sinu patris quiescens, annunciat Deum quem nemo uidit unquam: & reuelat patrem, quem nemo cognouit nisi ipse solus, his quos ad eum pater cœlestis attraxerit. PAMP H. Sufficiat per hæc respondisse secundæ criminatiõni: nunc consequenter respondebimus etiam his, qui purum hominem, id est sine Deo, ab eo dici asserunt Christum.

QVOD NON PVRS HOMO, SED DIVINAE NATVRAE SIT CHRIS-

tus. De primo libro Peri archon. ORIGENES.

Xeo quòd dicit apostolus Paulus, non ab hominibus, neq; per hominem, sed per Iesum Christum: manifeste datur intelligi: quia non erat homo Christus Iesus, sed erat diuina natura. Non enim si homo esset, dixisset Paulus hoc quòd ait: Paulus apostolus non ab hominibus, neq; per hominē. Si em̄ homo fuit Iesus, & per ipsum assumptus est in Apostolatam, Paulus utiq; per hominem factus erat Apostolus. Si autē per hominem erat factus Apostolus, nunq; dixisset: Quia neq; per hominē. Sed manifeste separat ab humana natura Iesum Paulus per hæc uerba. Non em̄ sufficit ei dixisse, neq; per hominem, sed adiecit dicens: sed per Iesum Christum. Quem utiq; quia sciebat excellentioris naturæ esse: propterea se dixit non assumptum esse per hominem. Hæc in initio epistolæ dicens, in sequentibus libris ipsius similia adiecit: exponens illud capitulum in quo scriptum est: Notum autē uobis facio fratres Euangelium quòd prædico uobis: quoniam nō est secundum hominem: neq; enim ego ab homine accipi illud, sed per reuelationem Iesu Christi. Aduerte ergo quid scribit: quia cõuenienter quis & hæc adiungens prioribus, ostendere poterit his qui negant deitatem Iesu Christi, sed hominē eum solum pronunciant: quòd nō est homo, sed Deus filius Dei Iesus Christus. Sic enim dicit Apostolus: Quia Euangelium quòd Euangelizauit uobis, nō est secundū hominē, sed secundum Iesum Christum. Euidenter ergo ostēdit: quia Christus Iesus non est homo. Si autem nō est homo, sine dubio Deus est: imò nō aliud erit nisi homo & Deus. Et iterum si uerum est quòd dicit Paulus: Quia non ab homine accipi illud Euangelium, sed per reuelationē Iesu Christi: certū est quia Iesus Christus, qui reuelauit non est homo. Alienum est ab homine reuelare quæ ei occulta sunt & reuelata sunt. Quòd etiam si aliquando per hominem fiat, non tamen ab homine fit, sed ab eo qui in homine loquitur Christus. PAMP H. Tempus est his ita euidenter ostensis, nos etiam ad insequentis criminatiõnis tendere defensionem, breuitatis studio paucorum testimoniorum probatione contentos: aduersus eos qui dicunt eum per allegorias adimere omnia quæ de Salvatore scripta sunt corporaliter facta. ORIG. Adiungendum est etiam illud his quæ supra diximus, quoniam corpus Christi non erat alienum a terrena substantia, secundum hoc quòd filius est David, & filius est Abraham, sicut scribit Matthæus: Liber generationis Iesu Christi filij David, filij Abraham. Et sicut Paulus dicit: Christum esse ex semine Abraham, & ex semine David secundum carnem. Quòd ergo dictum est: Quia consummatis quadraginta diebus ieiunij & quadraginta noctibus, postea esurijt: sine dubio hoc indicat, quòd euacuari & repleti similiter ut nostra corpora solent, etiā illius poterat corpus. Si uerò quis obijciat nobis huius miraculi rationem, de quadraginta dierum ieiunio, facile solui potest cum adhibetur etiam illud exemplum de Moyse & Helia, qui similiter perulisse ieiunium referuntur. Sed & illud quòd itineris labore & æstu fatigatus, sedens super puteū quiescit & sitit: quid aliud indicat nisi neruorum fatigationem: & solis ardore nimio, elementum corporei humoris absumptum. Quòd uerò in melioribus occupatus, hoc quòd bibere uoluerat distulit, nec bibit: nō propterea dicendum est, quia nec passus est sitim. Sed & illud quòd frequenter uocatur per coenas & in conspectu omnium manducat & bibit, non decipiens uel fallens ocularum uidentium facit, neq; putatiue ut quidam arbitrantur hæc gerit: maxime cum ita sumeret cibū & potum, ut a quibusdam etiam quasi pro præsumptione nimia culparetur, uelut cibum & potum propensius appetens. Si autem quis uolentius uelit asserere, ideo hæc ita esse, quia per pharissiam manducabat: & illi quomodo id fieret, nesciebant: respondendum est ad ea ex his quæ Dominus ipse dixit: Venit Ioannes Baptista neq; manducans, neq; bibens, & dicunt: Dæmonium habet: uenit filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Ecce homo deuorator, & uinum bibens. Ipse enim Saluator dicente: Quia uenit filius hominis manducans & bibens, quomodo ausus est aliquis dicere, neq; manducasse eum, neque bibisse? Quæ utiq; manifesta incredulitas est doctrinæ eius. Si autem manducabat & bibebat, & substantia uini atq; escæ in carne eius efficiebatur: sine dubio per omnes corporis eius compages membrorum diffundebatur. Spiritalem enim naturam, sicut quidam de eius corpore sentiunt, quod imperitè fatis & absurdè faciunt, impossibile est uini atq; escæ substantiam recipere. Si uerò quis indignans, obscœnas ad hæc inquisitiones proferat, requirēs si etiam digestionem in corpore fiebant: nihil absurdum uidetur fateri secundum consequentiam naturæ corporeæ. Si uerò etiam exēplis a nobis hæc exigant affirmari: ostendendū est illos satis hæc insipienter inquirere. Vbi em̄ ista de Apostolis uel ceteris sanctis referunt facta, uel etiā de impijs

Hiero. tom. 4

q 3 & pecca-

& peccatoribus: Sed & circumfionis eius ratio, nobis quidem nō generabit angustia: dicentibus eum cōsequenter humano corpore & circumfionem esse, & præputiū eius terræ mandatum, fortassis usq; ad tempus: aut si aliter est, in alia disputatione requiret. Hæc tamē eius circumfio satis coangustabit eos, qui ex diuerso sunt. Spirituale em̄ corpus quomodo poterat circūcidī terreno sero? Propter quod nō erubuerunt quidā ex ipsis de præputio circumfionis eius etiā libros ædere, quibus ostendere conarētur quōd in substantiam cesserit spirituale. Non minus autē angustabuntur etiā illi qui animale corpus dicunt esse corpus Christi. Sed & de sanguine eius & aqua quæ processit de latere eius hasta compuncto à milite, eadē sentienda sunt. Sed his qui sciunt quid audiatur per hoc quod dicitur: Quia fixuræ clauorum erāt in eius corpore: manifestē declaratur quia caro erat terrena, id est humanæ naturæ: quæ utiq; non erat talis ut recipiendorum uulnere subterfugeret qualitatem: quasi non etiā multa humanæ infirmitatis in ipsa morte sensisset. Anima perturbatur, & tristis est pro ea usq; ad mortem. Quæ omnia euidenter ostendunt, quōd non falsō, sed quasi homo dixerit: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Eadem nihilominus ostendit etiā somni ratio, cum dicitur: Qui erat in puppi super ceruicā dormiens, sicut Marcus refert: & ab homine suscitatur à somno. Hæc enim licet habeant spiritualem intellectum, tamē manente prius historiæ ueritate, etiā spirituales recipiendus est sensus. Licet enim cæcos semper curet secundum spiritualem intelligentiam, cum ignorantia excæcatas illuminat mentes: tamē & corporaliter tunc cæcum sanauit, & mortuos semper suscitatur: fecit tamē & tunc huiusmodi mirabilia: sicut filiam principis synagogæ, & filium uiduæ, & Lazarum suscitando. Et quamuis semper cum excitatur à discipulis, compescat Ecclesiæ turbines uel procellas: tamē certum est etiā nunc gesta esse ea quæ per historiā referuntur. Sic ergo sanū est sensum recipere scripturæ: nec oportet autem inclinare his, qui dicunt per Mariam, non ex Maria eum natum: quod Apostolus præsciens ita prædixit: Cum autem uenit plenitudo temporum, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege: ut eos qui sub lege erant redimeret. Vides quia non dixit factum per mulierem, sed factum ex muliere. PAMPH. Quid tam euidenter aut integrè quàm ex his omnibus quæ scripsit confirmatur ab eo, & dominicorum gestorum ueritas, & historiæ scripturarū fides? Sed persequamur consequenter etiā reliqua, in quibus accusatur quasi duos Christos dixerit, unum Dei uerbum, & alium Iesum Christum, qui ex Maria natus est.

QVOD VNVS SIT CHRISTVS FILIVS DEI. EX PRIMO

libro super Esaiam. ORIGENES.

Sicut dicit Apostolus, Quoniam æmulatores estis spirituum: sic cum unus sit Spiritus sanctus, tanti per singulos dicuntur Spiritus sancti, quanti sunt hi qui habent in se Spiritum sanctum: ita & de Christo dicendum est. Ab uno enim Christo multi Christum fiunt: de quibus scriptura dicit: Nolite tangere Christos meos: & in prophetis meis nolite malignari. Sic & ab uno Deo, multi dii dicuntur: omnes scilicet hi, in quibus habitat Deus: sed nobis unus est pater Deus, ex quo omnia. Unus est ergo uerus Deus, qui, ut ita dixerim, præfator est deitatis: & unus Christus factor Christorum, & unus Spiritus sanctus, qui per singulas animas sanctorum facit Spiritum sanctum. Christus uero sicut per hoc quod Christus est facit Christos: ita & per hoc quod filius Dei & filius proprius & unigenitus, omnes eos qui percipiunt ab eo spiritum adoptionis, filios Dei facit. PAMPH. Vnū hoc testimoniū est, quōd Christus uerus unus sit, qui participatione sui multos faciat Christos. Adhibeamus tamen & aliud ex primo libro de Euangelio secundum Matthæum: in quo hoc modo dicit. ORIG. Si Christus Iesus cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed seipsum exinanuit, formam serui accipiens, & in similitudinem hominū factus, & habitu repertus ut homo est: humilians seipsum, factus obediens usq; ad mortem, mortē autem crucis: dubium non est, quōd natiuitas eius non est talis, ut quasi qui ante non fuerit esse cœperit, sicut de natiuitate hominū putatur: sed qui prius erat, & erat in forma Dei, uenit ut etiā formam serui susciperet. Denique quod natum est ex carne, caro est, inquit: id est, quod natum est ex ea quæ dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum uerbum tuum: hæc est forma serui, quæ utiq; caro est. PAMPH. Et in tertio libro epistolæ ad Colossenses de eisdem ita scribit. ORIG. Data est autem lex Moyli per angelos in manu mediatoris Christi & uirtute: qui cum esset in principio uerbum Dei, & apud Deū esset uerbum: patri in omnibus ministravit. Omnia enim per ipsum facta sunt, id est, non solum creaturæ, sed & lex & propheta, & ipsemet est mediator Dei & hominum. Quod uerbum quidem in fine seculorum homo factus est Iesus Christus: sed ante hunc manifestum in carne aduentum mediator quidē erat hominum, sed nondum erat homo: erat tamē & tunc mediator Dei & hominum. Vnde & data lex per angelos in ipsius mediatoris manibus data esse perhibetur: ut esset lex sancta & mandatum sanctum & iustum & bonum: & omnia hæc sanctificarentur à Christo. PAMPH. Sufficere opinor, etiā de his tribus testimonijs confutatam esse calumniam. Si quis sanē offenditur, quōd dixit saluatorem etiā animam suscepisse, nihil de hoc amplius respondendum puto: nisi quōd huius sententia non

tie non Origenes autor est, sed ipsa sancta scriptura testatur, ipso Domino & Salvatore dicente: Nemo tollet animam meam à me. & Tristis est anima mea usq; ad mortem. & Nunc anima mea turbata est: & multa his similia in sanctis scripturis inuenies. Superest respondere ad illam accusationem, quæ calumniatur eum omnem scripturam in allegoriam uertere. ex ipsis libris quos uel maxime obtrectatores eius incusant: id est, de quarto Periarchon libro proferamus: quia non negat ea quæ in scripturis referuntur etiā secundum literam gesta. ORIG. Ne quis autem suspicetur nos hoc dicere: quia nullam historiā scripturæ factam esse sentiamus, quoniam aliquam ex eis non esse factam suspicamur: uel nulla præcepta legis secundum literam stare, quoniam quædam secundum literam dicimus obseruari non posse, in quibus uel ratio, uel rei impossibilitas non admittit: uel ea quæ de Salvatore scripta sunt non putare etiā sensibilibus impleta, uel præcepta eius secundum literam non debere seruari. Respondendum ergo est, quoniam euidenter à nobis discernitur, in quā plurimis seruari oportere historiæ ueritatem. Quis enim negare possit quōd Abraham in duplici spelunca sepultus est in Hebron, sed & Isaac & Iacob, & singulæ eorum uxores? Vel quis dubitet quōd Sichima in portionem data est Ioseph: uel quōd Hierusalem metropolis est Iudææ: in qua constructum est templum Deo à Solomone: & alia innumerabilia. Multo enim plura sunt quæ secundum historiā uera sunt, quàm ea quæ nudum sensum continent spiritualem. Tum deinde quis non affirmet mandatum hoc quod præcepit: Honora patrem tuum & matrem tuam, ut bene sit tibi, sine ulla spiritali interpretatione sufficere, & esse obseruantibus necessarium: maxime cum & Paulus eisdem uerbis repetens confirmauerit ipsum mandatum? Quid uero oportet dicere de eo quod dictum est: Non adulteraberis, non occides, non furum facies, non falsum testimonium dices: & cætera huiusmodi? Iam uero de his quæ in Euangelio mandata sunt, ne dubitari quidem potest quin secundum literam obseruentur, sicut cum dicit: Ego autem dico uobis, non iurare omnino. Et cum ait: Qui autem inspexerit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Et apud Paulum apostolum quæ præcipiuntur: Commonete, inquit, eos, consolamini pusillanimes, sustinete infirmos, patientes estote ad omnes, & alia quàm plurima. Sed & de singulis sanctorum qui in scriptura sancta conscripti sunt, quosq; iustos & electos Dei esse scriptura testatur: debet esse quædam fides ab his qui saluari cupiunt. Non enim potest esse perfecta in Deum fides, nisi quis habeat & hanc fidem qua de sanctis quōd sancti sunt creditur. Quod autem dicimus, tale est: Qui crediderit in Deum, & dogmata eius uera esse susceperit, credit & hoc quōd Adam quidem primus homo formatus est: credit & de Eua, quōd unam e costis Adam sumens Deus, ædificauerit eam, ut esset eius mulier: credit & quōd Enoch, qui in annis trecentis placuerit Deo, posteaquam Matusalem genuit translatus est: & de Noe, quia responsa accepit, ut fabricaret arcam, & solus saluatus est ex diluuiō, cum his tantummodo qui secum fuerant arcam ingressi: similiter & Abraham quōd meruit testimonium Dei, & quōd hospitio suscepit cū esset sub ilice Mabre tres uiros, ex quibus unus erat Dominus. Credit & de Isaac, uel quomodo natus est, uel quomodo oblatuſ est à patre, uel quomodo responsa Dei audire meruerit. Sed & de Iacob, quōd mutato nomine, Israel à Deo cognominatus est, & de Moyse, quōd per signa & uirtutes ministrauerit Deo. Credit & quōd Iesus Naue exauditus à Deo, stare fecerit solem super Gabaon, & lunam super uallem Aialon. Quid autem dicendum est de fidelibus iudicibus, & de his quæ per eos gesta referuntur, & in Regnorū libris de Samuel, quōd mellium tempore pluuias à Deo poposcit, & acceperit, & de Dauid, quem assumpsit Dominus ab omnibus ut regeret Iacob puerum suum, & Israel hæreditatē suam, & de Nathan, quōd prophetauerit: nec non & Gad: Sed & de Solomone quōd apparuit ei in uisu Dominus, & de Helia, quōd assumptus est per ascensionē in cœlum effectis illis omnibus quæ scripta sunt signis & prodigijs, sed & de Eli sœo, quoniam non solum resuscitauit filium Sunamitis, sed & mortuū super ossa sua proiectum: Oportet ergo unumquēq; fidelium credere & omnibus quæ scripta sunt de Ezechia, quōd in diebus eius retrorsum repedauerit umbra solis. Est ergo fides nostra primò quidem omnium in Dñm nostrum Iesum Christum: consequenter uero in omnes etiā sanctos patriarchas, uel prophetas, uel apostolos Christi, eo ordine quo superius diximus. PAMPH. Sufficenter ista ad probationem catholicæ fidei eius, & qualiter etiā de ipsa scripturarum historia senserit, dicta sint. Et quoniam inter cæteras criminationes quas ei inferunt, etiā quàm maximam ponunt, quōd resurrectionem mortuorū deneget, quæ utiq; futura manifestē in Ecclesia prædicatur: consequens est etiā de hoc ipsius nos uerbis calumniosos ostendere, & mendaces euidenter arguere, eos qui etiā scripta de hoc edere aduersus eum nō pepererunt. Tam ex ipsis igitur libris quos de resurrectione scripsit, quàm ex cæteris eius diuersis uoluminibus, approbābimus etiā in hac parte quàm catholicè senserit. ORIG. Quomodo enim non uidetur absurdum, ut hoc corpus quod pro Christo pertulit cicatrices: & pariter cum anima persecutionum tolerauit tormenta sæua, carcerum quoq; & uinculorum ac uerberum supplicia pertulit, igne etiā cruciatū, ferro cæsum est: insuper & bestiarum cruentos morsus, crucis patibula, ac diuersa pœnarum genera perpeſsum est, tantorū certaminum

præmijs defraudetur: Quippe si sola anima, quæ non sola certauerat, coronetur, & corporis sui uasculum, quod ei cum magno labore seruiuit, nulla agonis & uictoriæ præmia consequatur: quomodo non contra omnem rationem esse uideatur, ut naturalibus uitijs atq; ingenitæ libidini propter Christum caro resistens & uirginitatem obtinens cum ingenti labore, qui continentia labor uti- que aut maior corporis quam animæ est, aut certè utriusq; æqualis est, præmiorum tempore altera uelut indigna reijciatur, altera ueniat ad coronam? P A M P H. His assertionibus incipiens uti de resurrectione mortuorum, per totam uoluminis suis seriem euidentissimis approbationibus usus est. In secundo uerò libro eiusdem materiæ cum prædixisset, quasi ad gentiles loqueretur, huiusmodi suam sententiam declarauit. O R I G. Nos uerò post corruptionē mundi eosdem ipsos futuros esse homines dicimus: licet non eodem statu, neq; in eisdem passionibus. Non enim iterum ex conuentione uiri & mulieris erunt, sed uerbi gratia, ea ratio quæ continet Pauli substantiam, Pauli autem nunc dico corporalis quæ salua permanet, & cum uoluerit Deus secundū ea quæ dicta sunt per sacramentum tubarum in nouissima tuba facere ut mortui resurgant: per illam ipsam substantialem rationem quæ salua permanet, ut de terræ puluere resuscitentur à mortuis: ex omnibus locis in quibus ratio illa substantiæ corporalis in ipsis corporibus permanebat, quæ in terram prolapsa, Dei uoluntate iterum resuscitantur. Et hoc arbitror asserere uolentem dixisse Apostolum in prima epistola ad Corinthios. Post assertionem enim resurrectionis mortuorum cum proposuisset sibi ea quæ possent ab alijs obijci de resurrectione mortuorum, sic ait: Sed dicit aliquis: Quomodo resurgunt mortui? Quo autem corpore uenient? Stulte, tu quod feminas non uiuificatur, nisi prius moriatur. Et quod feminas, non corpus quod futurum est feminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicuius cæterorum: Deus autem dat illi corpus prout uult. Cum enim manifestissimè ostendisset, quia mortui resurgunt, & certum esset quod Saluator noster cum ipso corpore resurrexisset, quod susceperat ex Maria: non autem satis clarum esset quomodo resurrecturi essent cæteri, uel quale corpus habituri: comparat resurrectionem feminibus quæ seminantur in terra, ut puta grano frumenti, quod cum ceciderit in terram, corrumpitur, sed rationis illius uirtus est insita in interioribus eius medullis: ipsa rationis uirtus assumpta, adiacentem sibi terram uel aquæ humorem, seu aeris circumstantem temperiem, caloris quoque sufficientem recipiens formitem, per diuinam potentiam cooperantem culmi uel spicæ consurgunt. Et hoc est quod dicit: Tu quod feminas non uiuificatur nisi prius moriatur, & quod feminas non corpus quod futurum est feminas. Ergo hoc quod cadit in semen corpus nostrū comparatum est grano frumenti. P A M P H. Et assertis his per huiusmodi consequentiam, post pauca addidit etiā hæc. O R I G. Quod autem omnis illa repromissio resurrectionis mortuorum de hoc corpore sit quod mortuum relinquitur: sanctæ scripturæ multis modis hoc ostendunt. Sed & hæc ipsa Domini nostri Iesu Christi resurrectio declarat: qui primogenitus ex mortuis dicitur. P A M P H. Post hæc quibusdam per medium latius disputatis, adiecit etiā ista. O R I G. Sicut enim plus habet omnis rationalis anima, his quæ uel crescendi, uel nutriendi, uel motus solius officium exhibere dicuntur: sic ea ratio quæ in humano corpore est, multo amplius habet, quam quæ in reliquis est corporibus: ex eo quod etiam cum corruptum fuerit corpus humanum, subsistere rursus potest, Dei uirtute conseruatum & custoditum usq; ad resurrectionis suæ tempus. Quod autem ubicunq; fuerit restitutum, id est, ab omni loco in quocunq; fuerit: ita ait Ioannes in reuelatione sua: Et reddidit mare mortuos quos habebat in se, & mors & inferus reddiderunt mortuos suos qui erant in eis. Fortè enim, ut ego puto, mare hic pro humido omni appellatū est elemento: inferi aut pro aere, mors uerò pro terra. Quasi quandam namq; cognationem his inter se habentibus: corpus nostrū puluerem mortis uocat scriptura, uel terram, uel corpus mortis. Sanè qualis fuerit uniuersuiusq; præparatio in hac uita, talis erit & resurrectio eius. Qui beatus hic uixerit, corpus eius in resurrectione diuiniore splendore fulgebit, & apta ei mansio beatorū tribuetur locorum. Huic uerò qui in malitia consumpsit tempus sibi uitæ præsentis indultum tale dabitur corpus, quod sufficere & perdurare possit in pœnis. Et arbitror quod hanc differentiam uolens ostendere Paulus apostolus dicit: Alia caro animalium, alia uolucrum, alia piscium, & cætera quæ enumerauit Apostolus. Sed sicut non est putandum, quod animalium corpus accepturus sit peccator aut uolucrum, aut piscium: sic neque solis, neque lunæ, aut stellarum formam sperandum est accipere eos qui resurgunt in gloria, sed exempli causa dicta esse hæc ab Apostolo sentiendum est: ut designetur per hæc quod alij pro meritis suis honorabiliores & clariores erunt, beatiora quoq; habitacula sortituri: aliorum uerò indignissimus & abiectissimus pro gestorum scelere erit status: qui etiam mutis animalibus dignus sit comparari. P A M P H. Pauca hæc ad testimonium traximus ex multis & innumeris quæ per huiusmodi sensum in ipsis libris, quos de resurrectione conscripsit, exposuit. Non autem uidetur absurdum ad maiorem satisfactionem, etiam de reliquis eius libris consonas hic uel pauca adhibere sententias. In uicesimo ergo & octauo libro de Esaiâ propheta de illo capitulo scribens, in quo dicitur: Resuscitantur mortui & resurgent hi qui in sepulchris sunt, ita ait. O R I G E N. Melius est ergo dicere, quod

A quod omnes quidē resurgemus, ut & impij ueniant in illū locum, ubi fletus est & stridor dentium, & iusti ubi recipiēt unusquisq; in suo ordine secundū meritū bonorū gestorum suorū, cum transformabitur corpus humilitatis eorū, ut sit conforme gloriæ corporis Christi: quod seminatū quidem est in corruptione, surget uerò in incorruptione: quod seminatū est in ignominia, surget in gloria: quod seminatū est in infirmitate, surget in uirtute, resurrectionis scilicet tempore: & quod seminatū est in hoc loco, similiter & in multis alijs, secundum certiore scripturæ sensum accipienda sunt, non ea solum quæ ad depositionē humanorum corporū uidentur esse constructa, uel in saxis excisa, aut in terra defossa: sed omnis locus in quocunq; uel integrum corpus humanū uel ex parte aliqua iacet: etiam si accidat ut unum corpus per loca multa dispersum sit, absurdum non erit omnia ea loca, in quibus pars aliqua corporis iacet sepulchra eius corporis dici. Si enim non ita accipiamus resurgere de sepulchris suis mortuos diuina uirtute, qui nequaquā sunt sepulture mandari, nec in sepulchris depositi, sed siue naufragijs, siue in desertis aliquibus defuncti sunt locis, ita ut sepulture mandari non potuerint: non uidebuntur annumerari inter eos, qui de sepulchris resuscitari dicuntur: quod utiq; ualde absurdum est. P A M P. Nichilominus in illo ipso libro interiectis quibusdam, dicit. O R I G. Cum ergo Paulus scribit, quod sicut stella à stella differt in gloria, ita erit & resurrectio mortuorum: & quod dicit: Seminatur in corruptione, resurget in incorruptione, & cætera huiusmodi: manifestè hæc de solo corpore scribit. Non enim anima seminata est in corruptione, aut in infirmitate, aut in ignominia. Deniq; euidenter adiungit his omnibus, & dicit: Seminatur corpus animale, ut ne quis putaret animam esse quæ seminat in corruptione uel in ignominia uel in infirmitate. P A M P. Hæc quidem ex his libris quos in Esaiâ scripsit. Non præteribimus uerò illum locum quem de primo psalmo disseruit, in quo etiam ita de resurrectione scribit. O R I G. Sicut enim in nobis eadem species permanet ab infantia usque ad senectutem, licet characteres multam uideantur immutationē recipere: ita intelligendum est hanc speciem, quæ nunc est in nobis, ipsam permanens etiam in futuro, plurima tamē immutatione in melius & gloriosius facta. Necessè est enim animam in locis corporeis habitantem, uti corporibus talibus quæ apta sint his locis in quibus degit: sicut, uerbi causa, si in aquis maris nos habitare uel degere resposceret, sine dubio pro habitaculi qualitate necessariū uideretur habere talem corporis statum & compositionem, qualem habent illa animalia quæ in aquis uiuunt: ita nunc cum cœlorum habitaculum promittatur, secundum locorum gloriam, consequens est aptandas esse etiam corporum qualitates. Nec ideo tamē prior hæc species exterminabitur: licet gloriosior eius effecta sit permutatio. Sicut enim ipsius Domini Iesu, uel Moyfi, uel Helia species, non erat alia in transformatione quam fuerat ante transformationē: ita non erit alia sanctorū species, etiam si multo gloriosior fiat. P A M P H. Sed & in quintodecimo psalmo, exponens illum uersiculum, Insuper & caro mea requiescet in spe, de carne Domini, ait hæc. O R I. Dominus Iesus Christus hæc dicit: Cuius primò caro requieuit in spe. Crucifixus enim primogenitus ex mortuis factus, post resurrectionē assumptus in cœlum, secum terrenū corpus euexit: ita ut terrentur & obstupescerent cœlestes uirtutes, uidentes carnem ascendisse in cœlū. De Helia enim scriptū est, quia quasi in cœlum assumptus est, & de Enoch quia translatus est, non tamen dictum est, quia ascendit in cœlum. Offendatur qui uult ex nostro sermone: ego aut cum omni fiducia asseuero: quia sicut primogenitus ex mortuis est Christus, ita primus carnē euexit ad cœlum. Deniq; nouitate ipsa perterrentur cœlestes uirtutes: quia quod nunquā uiderant antè, tunc uidebant carnē ascendisse in cœlū. Et propterea dicunt: Quis est iste qui uenit de Edom, id est, à terrigenis: rubor uestimentorū eius ex Bosor? Videbant enim in corpore uestigia uulnerum: ex Bosor, id est, in carne suscepta. P A M P H. Et post pauca. O R I G. Hæc propter illud quod dictum est, Quoniam caro mea requiescet in spe. In qua spe? Non solum, quia ex mortuis resurgit: parum enim hoc est: sed in ea spe requiescit quod assumpta est in cœlum. P A M P H. L. V. S. Quid hoc euidentius & clarius ab aliquo potest dici de resurrectione carnis, quam assignauit non solum resurrecturam à mortuis, uerum etiam in cœlos, si qua tamen id meruerit, assumendam: scilicet eum qui primogenitus ex mortuis factus, primus in cœlum naturam carnis inuexit: Quid tamē in decimo octauo psalmo, exponens illum uersiculum: In sole posuit tabernaculum

suum senserit, audiamus. ORIG. Quid est quod dixit, In sole posuit tabernaculum suum? Quidam quidem dicebant, quod Saluator noster ascendens è terris ad cœlum & corpus suum assumens, peruenit usq; ad eum circulum, qui solis zona nominatur, & ibi, aiunt, posuit tabernaculum corporis sui. Non enim ultra erat possibile id progredi. Sed hæc illi ita sentiunt pro eo quod allegoriam nolunt in scriptura sancta recipere, & ideo puræ historiæ deseruientes, huiusmodi fabulas & figmenta componunt. Nos uerò deprecamur omnipotentiam Dei, ut nos dignetur audire, & secreta nobis spiritualis intelligentiæ dignetur aperire. Quod ergo à nobis in hoc loco sentitur, hoc est: In sole posuit tabernaculum suum: quæro quid sit tabernaculum Christi: & quæ sit habitatio, in qua tabernaculum Christi collocaur. Habitatio Christi tabernaculi, sol esse dicitur: tabernaculum uerò Christi, Ecclesiam intelligo. Solem autem quem alium sentire debeo, nisi illud lumen uerum, quod illuminat omnem hominē uenientem in hunc mundū? Ipsum uideo solem de quo dictū est: quia timentibus nomen orietur sol iusticiæ & sanitas in alis eius. In sole ergo posuit tabernaculum suum, id est, in sole iusticiæ Ecclesiam suam collocauit. In illo enim sole iusticiæ Ecclesia collocata est, quæ æternum diem facit sicut dictum est: Erit tibi Dominus lux æterna, & Deus gloria tua.

PAMP. Erubescant etiam illi qui & hoc de ipso non dubitauerunt concinnare figmentum, quod dixerit corpus uel carnem Christi usq; ad solem uertari, & ibi esse derelictam. Hoc enim ille dictum ab alijs, nō recte dictum esse confutat. Sed ostenderunt se ne hæc quidem intelligere posse obrectatores eius: quæ ille ab alijs non recte dicta coarguit, & quæ sunt quæ ipse cōfirmat. Tum deinde etiam illi impudentiam suam retundant: qui dicunt eum corpus quidem resurgere confiteri, carnem uerò negare. Desinant aliquando à maledictis: uidentes eum carnē uerbi Dei cum ipso uerbo Deo in cœlum, quod uerbum Dei ascendit, imponere. His cōiungit de supplicijs peccatorū, quæ quoq; consequenter ad ea quæ supra dicta sunt coniungemus, quoniam in ordine criminatio num iste fuerat ordo digestus.

DE POENIS PECCATORVM. ORIGENES.

Go arbitror quod sicut in corpore escæ abundantia, & qualitas uel quantitas cibi contraria, febres generat, & febres diuersi uel modi uel temporis, secundum eam mensuram qua intemperies collecta materiam suggerit ac fomitem februm: quæ materiæ qualitas ex diuersa intemperie congregata, causa uel acerbioris morbi uel prolixioris existit: ita anima cum multitudinē malorum operum & abundantiam in se congregauerit peccatorum, competentē tempore omnis illa malorum congregatio concitatur ad supplicium atq; inflammatur ad poenas: cum mens ipsa uel conscientia per diuinam uirtutem omnia in memoriam recipiens, quorum in se signa quædam ac formas cum peccaret expresserat, & singulorum gestorum suorum quæ uel fœdē ac turpiter gesserat, uel etiam impiē commiserat, historiā quandam scelerum suorum ante oculos suos uidebit expositam. Tunc & ipsa conscientia proprijs stimulis agitur atq; compungitur, & sui ipsa efficitur accusatrix & testis. Quod ita sensisse etiam apostolum Paulum puto cum dicit: Inter se inuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die cum iudicabit Deus occulta hominum secundum Euangelium meum per Iesum Christum. PAMP. Sed & in consequentibus rursum de peccatorum poenis hoc modo scribit. ORIG. Multa sunt enim quæ nos latent, quæ illi soli cognita sunt qui est medicus animarum nostrarum. Si enim ad corporis sanitatem, pro his uitij quæ per escam potumq; collegimus, necessariam habemus interdum austerioris ac mordacioris medicamenti curam: nonnunq; uerò, si id uitij qualitas depoposcerit, rigore ferri & sectiōis asperitate indigemus: quod si & hæc supergressus fuerit modus morbi, ad ultimum conceptum uitium ignis exurit: quanto magis intelligendum est medicum nostrum Deum uolentem diluere uitia animarum nostrarum, quæ ex peccatorum & scelerum diuersitate collegerant, uti huiusmodi poenalibus curis, insuper etiam ignis inferre supplicium his qui sanitatem animæ perdiderunt. PAMP. Item post pauca addidit. ORIG. Quomodo autem per necessaria poena est, ea quam per ignem infert Deus, Esaias docens de Israel quidem dicit: Abluet Dominus fordes filiorum ac filiarum Sion, & sanguinem expurgabit è medio ipsorum: spiritu iudicij & spiritu adustionis. De Chaldæis autem sic dicit: Habes carbones ignis, sedebis super eos: hi erunt tibi adiuu torio. Et in alijs dicit: Sanctificabit eos Dominus in igne ardenti. Et in Malachia propheta ita dicit: Sedens Dominus constabit sicut aurum, & sicut argentū populum suum: cōflabit & purgabit eos, & fundet purgatos filios Iuda. PAMP. Hæc quidē ex libris Peri archon: innumerabilia uerò dispersa sunt per omnes libros eius assertionis huius testimonia: quæ nos studio breuitatis omittimus: commemorantes de his solummodo quæ in sexto Psalmo de hoc ipso poenarū genere disputauit. ORIG. Possibile est considerare ex his maximè doloribus, quos in hoc corpore positi sentimus, qui quāuis magni sint, breuis sunt certē temporis: pro eo quod si paulo uehementiores extiterint, continuo etiā uitæ scelerū inferunt finem. Deniq; multi, si res poposcerit, pro pietatis confessione in ipsis tormentis animā reddunt: alij uerò in ipso iam coronæ aditu positi, denegant fidem, quam usq; ad

usq; ad mortem proposuerant confiteri. Et hoc nō utiq; diminutione propositi patiuntur, sed ut do-
loris nimia & insuperabili superati. Si ergo in hac præsentī uita tam intolerabiles sunt poenarū do-
lores, cum iam crassiori anima utitur indumento: quid putandum est cū id spirituale effectum exre-
surrectione recipiet, & eo uehementius utiq; quo subtilius sentiet uim doloris? Puto em̄ quod quan-
ta differentia est in præsentī seculo nudum uerberari q̄ uestitum, ad persentiendum scilicet cruciatū,
eo quod uehementius nudum corpus crucient uerba q̄ uestitum: tantam puto futuram differen-
tiā doloris, cum corpus humanum crassitudinis huius indumento deposito, uelut nudum cor-
pus coeperit sentire tormenta. PAMP. Sufficere arbitror etiam ad huius criminatiois calumniam
propulsandam, pauca hæc de eius libris testimonia protulisse: quæ innumera sparsim per libros
eius manifestum est contineri. Nunc autē ad ea etiam per nos ipsos respondebimus, quæ ei de ani-
mā obijciunt: id est, quod ante corpus eam factam dicat existere. Sciens nanq; etiam istud dogma
de anima, nō aperte neq; manifeste haberi in Ecclesiastica prædicatione: sicubi occasione aliquam
uel suspicionem potius disputandi ei scripturæ sermo suggessit, discutiens & pertractans ea quæ
sensui eius occurrerunt, discernenda hæc legentibus exposuit & probanda: non manifesto dogma-
te, uel abruptæ sententiæ autoritate diffiniens: frequenter & illud addens: si tamen habere uideatur
aut probatur aliquid consequentiæ sermo is, quem de anima tractauimus. Deniq; in tam multis &
tam diuersis eius libris nusquam omnino inuenitur unus ab eo liber propriē de anima conscri-
ptus: sicut habet uel de martyrio, uel de oratione, uel de resurrectione. Nusquam prorsus librum
propriē de anima scriptū edidit: sed in diuersis locis, sicut superius diximus, incurrētes sibi opinio-
nes ex scripturæ occasione differebat: quod potius maximi signi reuerentiæ eius ac timoris in diui-
nis dogmatibus esse deberet: quod tanti sensus uir, & tantæ prudentiæ, cū utiq; magister esset Ec-
clesiæ, & tanta ab eo dicta scriberent, nō est ausus id sibi autoritatis assumere, ut propriē de anima
librum ederet scriptū. Proculdubio hæc obseruatio eius illud indicat: quod nihil audebat de hac
re manifesto dogmate cōfirmare. Deniq; in eo libro quem in epistolam ad Titum scribit: hæreticū
describens & animæ faciens mentionē, hæc dicit. ORIG. Sunt uerò & alia quædam dogmata, quæ
in Apostolicis traditionibus non habentur: de quibus requires, si oportet eos qui quomodolibet
de his sentiunt uel pertractant hæreticos putandos: ut puta, uerbi causa dixerim, quis rationem hu-
manæ animæ inquirat, cum de ea neq; quod ex semine traducis dicatur, neq; quod honorabilior
& antiquior corporū cōpage sit, tradiderit Ecclesiastica regula: propter quod multi nec cōprehen-
dere potuerunt, qualiter sentiri oporteret de animæ ratione. Sed & qui aliquid sentire uel differere
nisi sunt, à nonnullis in suspicionem habentur uelut noui aliquid introducētes. PAMP. Deinde post
pauca ait. ORIG. Sed & tu ipse apud temetipsum discutiens considera: si oportet eum qui quoli-
bet modo de his opinatur, uel hæreticum, uel Ecclesiasticum temerē definire: aut si non est peri-
culosum de eo pronunciare, quoniam & ipse peruersus sit & peccet, & sic à semetipso damnatus
quod hæreticus dicitur, si quis forte ex his quæ supra diximus quamlibet opinionem licet nonnun-
quam plurimis peregrinam uideatur inducere. PAMP. Hæc quidem ipse in eo libro quem supra
diximus scribit: nos uerò his adiungimus etiam ista quæ nobis ipsa æquitas uideatur exposcere. Si
manifeste Ecclesia traderet uel prædicaret contraria his quæ ille sensit, sine dubio uelut contrarius
& resistens Ecclesiasticis statutis merito culparetur: nūc uerò cum diuersitas sit apud omnes Ecce-
siasticos, & alij alia de anima sentiant, & omnes diuersa: quomodo hic magis quam cæteri incusan-
dus est, maximè cum ea quæ à reliquis affirmantur, multo magis & absurda & sibi ipsis sint contra-
ria? Quidam enim opinantur preparatis iam in uentre mulierum deformatisq; corporibus, tunc ad
præsens creati animas & inseri iam deformato corpori. Hæc uerò sentientes, præter hoc quod ma-
nifestas probationes ex sanctis scripturis adhibere non possunt, insuper etiam iusticiā quodammodo
conditoris accusant: quod non æqualiter, id est æquas uitæ conuersationes tribuat omnibus.
Statim enim ut creata fuerit anima, cum nihil utiq; adhuc in se culpæ commiserit, inseritur inter-
dum si ita acciderit, cæco corpori uel aliis debili: alia uerò sanis corporibus & aliis infirmioribus.
Et alijs quidem multum uitæ tempus tribuitur: alijs uerò breuissimum, ita ut interdum simul ut
natæ fuerint exturbentur è corpore. Et alia quidem ad conuersationem agrestem quandam & bar-
baram, & ubi nihil humani aut honesti est, & super omnia ubi paternæ institutionis impietas ob-
tinet, diriguntur. alia uerò ad uiros honestos, sobrios, humanos, ubi & humanarum legum ob-
seruatio uiget: interdum etiam ad parentes religiosos, ubi educatio nobilis & honesta, ubi etiam
eruditio rationabilis, transmittuntur. Quomodo igitur assertiones eorum in talibus diuinam pro-
uidentiā recte omnia dispensantem & æqua lance moderantem, tanquam bonam & iusti Dei po-
terunt assignare? Iam uerò hi illi qui ex traduce animas uenire affirmant & simul cum corporali eas
semine feminari: siquidem ut quidam ipsorum affirmare solent, non aliud dicunt animā esse quam
insufflationem spiritus Dei: illam scilicet quam in initio facturæ mundi Deus insufflasse dicitur in
Adam, de ipsa Dei esse eam substantia profitescentes: quomodo non & isti uidebantur quodammo-
do hæc præter scripturæ regulam & rationem pietatis asserere, quod substantia Dei est quæ peccat,
si anima

si anima que de substantia Dei est peccat: insuper etiam quod & poenis subdenda pro peccato: Sed & illud quod sequitur, quod per absurdum est incurrere, non prouident, quia necesse est eam simul cum corpore mori & esse mortale, si simul cum corpore uel seminata, uel formata, uel nata est. Tum deinde illi qui unam quidem ex nullis substantiis a Deo factam esse dicunt animam: id est, illam quae prima facta est in Adam, & ex ea iam omnium hominum animas existere, & secundum corporalem sine dubio successionem, traducem quoque fieri animarum: etiam ipsi quid aliud ostendunt, nisi animas esse mortales? Si enim sicut animalia caetera ex solo semine oriuntur, ita etiam de hominibus sentiamus, ut cum corpore simul in eodem semine etiam anima diffundatur: quid dicemus de his qui imperfecti adhuc & de uentre aborti sunt, & qui nonnunquam antequam uasculorum naturalium receptaculis semina sint suscepta, depereunt? In quibus sine dubio inuenitur quod simul etiam illa que naturali ratione feminibus infertur inerant animae, extinctae sint pariter & corruptae. Siue ergo ex insufflatione Dei fuit, siue ab una illa quae prima facta est, necessario simul cum corporibus conueniunt: si eandem cum corporibus etiam originem sumunt secundum ipsorum rationem. Aut enim nihil omnino ex rationabili atque immortalis anima participabit illud quod adhuc in uentre receptum est, & repulsa est illa ratio quae affirmat eam in feminis traduce simul cum corporibus seminatum: aut si participat, necessitas imminet mortalem esse confiteri animam, quod fides nostra utique non recipit. Veruntamen quid est quod ex his omnibus ostendi uolumus? Illud profecto, quod sicut eos qui unam quamlibet de his quas supra exposuimus, opinionem ueram putant, non recta ratione haereticos quis appellat: pro eo quod neque ex diuinis scripturis certi aliquid de his uel manifesti dictum esse uideatur, neque in predicatione Ecclesiastica contineri: ita neque hunc uirum culpam in se habere sentit, quod sibi uisum, maxime cum illud praecipue seruauerit, quod in Ecclesia de animae confessione seruari omnimodo debet: id est, ne diuersas diceret esse naturas animarum: quinimo & dicentes redarguit, & uehementiori assertionem conuincit: ipse autem fateretur unius substantiae omnes animas, & immortales ac rationabiles, liberi arbitrii ac uoluntatis: iudicandas quoque esse pro his quae in hac uita gesserunt: esse tamen eas factas a Deo qui uniuersa condidit & creauit. Quando autem factae sint, olim simul, aut nunc per singulos nascentium, quid periculi est alterum e duobus opinari? Sed respondere possibile est, ut omnis penitus culpandi aditus excludatur. Sicut enim de luminaribus caeli, diuersa singuli etiam ipsi qui sunt in Ecclesiis sentiunt: alijs siquidem opinantibus esse animata & rationalium animantium: alijs uero putantibus quod irrationalia sint: imo uero quod non solum uera anima, sed omni sensu penitus careant, & sola sine sensu ac spiritu sint corpora: nemo tamen merito alterum eorum qui haec ita diuersimodum sentiunt, haereticum dixerit: propter hoc quod non ita aperte de his traditum est in Apostolica predicatione: ita etiam eos qui de humana anima dubitant, & de initio eius uel origine diuersa opinantur, non est rectum haereticos pronunciarum: maxime cum in reliquis Ecclesiasticis doctrinae regulis quod rectum est & catholicum, teneant. Notissima criminatio est μεταστροφῆς, id est transformationis animarum. Ad quod sicut in caeteris fecimus, ipsius qui accusatur respondebimus uerbis: illud primo per necessarium commonentes: qui accusatores eius non intelligentes qualiter ab eo de ista quaestione tractatum sit, uel quod ratio disputationis ita se habeat, ut non semper uelut ex una persona pronunciarum uideantur quae dicuntur, sed interdum etiam ea quae e contrario dici poterunt, disputentur: & hanc artem disputandi non aduertentes, obijciunt ei de hoc dogmate, quod quasi ipse senserit ea quae ex aduersantis persona disseruit. Denique quod discutiendi haec & non confirmandi dixerit causa ipse per ea quae post tractatum rei ipsius adiecit, ostendit hoc modo, dicens. ORIGENES. Sed hoc quantum ad nos pertinet, non sunt dogmata, sed discussionis gratia dicta sunt, & abijciuntur. Pro eo autem solo dicta sunt: ne uideatur quaestio mota non esse discussa. PAMPHILI. Sed haec in eo loco dixit, in quo de animabus animalium requirebat: non de transmutatione animarum.

DE ANIMARVM TRANSMVTATIONE, IN LIBRO SEPTIMO
EVANGELII SECVNDVM MATTHAEVM.

Vidam quidem opinantur ex eo quod dictum est, Ipse est Helias qui uenturus est, animam Heliae eandem fuisse quam Ioannis. Quod enim dixit, Ipse est Helias, non ad aliud, sed ad animam referendum putauerunt, & ex hoc penes solo sermone dogma introduxerunt μεταστροφῆς, id est transformationis animarum: quasi etiam ipso hoc Iesu confirmante. Sed oportuerat intueri, quia si hoc uerum esset, in multis utique prophetarum uel Euangeliorum scriptis simile aliquid inueniri deberet. Tum deinde etiam ille sermo qui huic adiungitur, ostendit secretiorem quandam & arcanum sensum in his quae dicta sunt requirendum: magis quam quod illi secundum litterae folium intelligentiam susceperunt, cum dicit: Qui habet aures audiendi audiat. Addendum autem & illud est, quia si pro peccatis secundum quod ipsi sentiunt, transmutatio fiat animarum: propter quae peccata, Helia anima transmutata est in Ioannem: qui ab ipso angelo nasciturus praenunciatur, a quo & Iesus Saluator noster: Quomodo ergo non euidentissimum

tissimum mendacium est hoc, ut ille qui tamen perfectus fuit, ut nec communem quidem istam mortem gustaret, ueniret ad transmutationem animae: quae secundum illorum assertionem, non potest accidere nisi ex peccatis? Denique quomodo hoc exponitur quod dictum est ad Ioannem, Tu Helias es: & dicit, Non sum? Sed ut ostendatur conuenire hoc etiam illi uerbo quod dixit Dominus: Si uultis suscipere ipse est Helias qui uenturus est: hoc quod dixit, Helias ipse est, referendum est ad spiritum & uirtutem Heliae. Ioannes enim praecessit in spiritu & uirtute Heliae conuertere corda patrum ad filios.

DE EOIPSO EX DECIMOSEXTO LIBRO

super Mattheum.

Vidam qui alieni sunt a catholica fide, transferri animas ex humanis corporibus in corpora animalium putant, secundum differentiam peccatorum: nos uero qui hoc nusquam inuenimus cautum in diuina scriptura, dicimus, quia per multam uitae negligentiam humana prudentia cum fuerit inculta atque neglecta, efficitur uelut irrationabile pecus per imperitiam uel negligentiam, non per naturam. Similiter autem & hi qui tales fuerint effecti ex proposito sui negligentia qua erudiri neglexerint, si eruditioni se atque exercitio rationabili tradant, rationabiles efficiuntur atque prudentes: sicut scriptum est de illis Euangelicis canibus, qui manducabant de micis, quae cadunt de mensa dominorum suorum, ex quibus conuersa Chanaan facta est filia Dei, secundum quod dicit ad eam saluator: O filia, magna est fides tua. Sicut enim uirtus animi confert unicuique ut sit filius Dei: ita malicia mentis & uerborum infania atque impudentia, facit unum quemque secundum auctoritatem scripturae appellari canem. Similiter autem intelligendum est etiam de caeterorum animalium mutuum appellationibus.

DE EODEM EX DECIMOTERTIO LIBRO

super Mattheum.

In his Helias non anima Heliae mihi uidetur, ut ne incurramus in dogma alienum ab Ecclesia Dei de transmutatione animarum: quod nec ab Apostolis traditum est, neque usquam in scripturis cautum est. Contrarium namque est his quae dicta sunt ab Apostolo: quoniam quae uidentur temporalia sunt. Et ubi sunt quae omnes scripturae confirmant, quod praesens seculum finiendum est: Sed nec illud poterit stare, quod dictum est, Coelum & terra transibunt: neque illud quod dictum est per Apostolum, Transibit enim habitus huius mundi, & illud: Coeli peribunt, & ea quae sequuntur. Si enim, ut aiunt auctores huius dogmatis, nemo potest in id initium restituere quod primo fuit ab initio mundi usque ad finem: quia ex causa immutari uel transferri animam secundum uel tertio opus est uel frequenter? Hoc enim modo reddi delicta uniuscuiusque personae perhibent, & poenas luti in diuersa corpora frequentius transmutentur. Quod utique superfluo fiet, si finis ei nullus emendationis occurrat: nec erit unquam quando non anima transferatur. Et si semper pro delictis, animabus ad corpora diuersa redeundum est, quis unquam mundo dabitur finis: ut impleatur quod dictum est: Coelum & terra transibunt: Quod & si concedatur, uerbi gratia, ut sit aliquis sine peccato, quem iam non sit necesse reuolui in corpus: per quot tempora putabimus inueniri unam fortasse uitae animam, quae penitus pura sit, nec permutatione corporis indigeat? Quod & ipsum si concedatur: rursum suo dogmati contrarium efficitur. Si enim demus paucas quaeque animas per singulas ad perfectionem posse restituere, ut ultra in corpora uenire non indigeant: necesse est, licet per infinita secula & uniuersa tempora, singulis quibusque animabus ad perfectionem restitutis, cessare iam usum corporum, & per hoc finem mundum recipere ac resolui. Non tamen ita uidetur sanctae scripturae, quae dicit multitudinem peccantium relinquentiam esse in fine seculi. Quod ex eo manifestissime indicatur, quod in Euangelio scriptum est: Veruntamen putas ueniens filius hominis inueniet fidem super terram? Sicut enim in diebus Noe, ita erit aduentus filij hominis. PAMPHILVS. Et posteaquam de scripturis multa disseruit, ipse iam suam sententiam hoc modo declarat. ORIGENES. Erunt autem his qui tunc erunt uindicta, non transmutatione animarum. Non enim iam ad peccandum locus erit, sed alia genera erunt poenae. Transmutatio namque corporum, poenam non faciet peccatorum, ita ut nulla extrinsecus putentur inferri supplicia, quin potius est peccatoribus poenarum modus: id est, ut pro his quae in hoc corpore gesserunt, poenam recipiant delictorum. Manifestum tamen est quod istae singulae rationes, his qui possunt eius consequentiam diligenter aduertere, contrariae sunt huic dogmati, quo perhibentur animae transmutari. Quod si gentilium auctores sequi uolunt qui opinionem istam ex principiorum suorum consequentia persecuti sunt, dicentes: Cum haec fuerint, sine dubio nunquam mundum istum posse finire, consequens est eos qui haec uolunt, scripturae nostrae non credere, quae manifestissime pronunciat finem mundi futurum: & non exquirere in ipsis scripturis expositiones, siue assertiones ineptas & inconsequentes: ex quibus nullo genere ostendi potest, quod secundum scripturas nostras nunquam finis seculi futurus sit.

Hier. to. 4

DE EADEM

DE HADEM RE EX LIBRO DE PROVERBIIS
SOLOMONIS. ORIGENES.

Videtur autem mihi & illa assertio, quæ transformari animas de corporibus in alia corpora asseuerat, peruenisse etiam in aliquos eorum, qui Christo credere uidentur, ex quibusdam scripturæ sanctæ occasionibus: non intelligentes quomodo intelligi debeant quæ scripta sunt. Non enim animaduertunt quomodo homo efficitur aut pullus, aut equus, aut mulus: & putauerunt transmutari humanam animam in pecudum corpora, ut existimarent quod aliquando serpentis suscipit corpus uel uiperæ: aliquando equi uel cæterorum animalium. Iam ergo consequens est, & hoc illos dicere, quod diabolus qui leo in scripturis dicitur, corpore leonis utatur: aut draconis carnibus, cum draco nominatur. Ita erit ut secundum illos transmutatio ista animarum perueniat & in dæmonum naturam, ut sit aliquando uel leo uel draco anima habens diabolum. P. A. M. P. Et paulo post. ORIGENES. Sed superflue sunt istæ omnes adinventiones. Manifestum est enim quod una pœna tam dæmonum naturæ, quam humano generi peccatorum, à Domino præfinita sit: illa quam Dominus sua sententia designauit, dicens: Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius: ostendens quia eadem species pœnarum, peccatoribus hominibus & diabolo atque angelis eius præparata sit: licet in eadem pœna diuersa sit quantitas pœnæ. Alius enim grauius ac uehementius cruciatur pro magnitudine peccatorum: alius autem remissius, cuius leuiores & faciliora peccata sunt.

Apologia Pamphili pro Origene finis.

RUFFINVS DE ADULTERATIONE LIBRORVM
Origenis ad Macarium.

Nhis quæ in superiori libro secundum apologeticum sancti martyris Pamphili, quæ pro Origene Græco sermone edidit, prout potuimus uel res poposcit, Latino sermone digessimus: illud est quod te desideriorum uir Macari admonitum esse uolo, ut scias hæc fidei quidem regulam, quam de libris eius supra exposuimus, esse quæ & amplectenda sit & retinenda: in omnibus enim his catholicum inesse sensum euidenter probatur: inueniri tamen in eis libris quædam ab his non solum diuersa, sed nonnunquam etiam contraria, & ea quæ ueritatis regula non admittit: quæ nos quoque nec recipimus, nec probamus. Sed hoc unde acciderit, opinionem quæ ad nos usque peruenit, ne à te quidem uel ab his qui quod uerum est, scire cupiunt, cæleri uolo: si qui tamen sunt qui audientes id quod uerum est, & quod ipsa ratio indicat, acquiescunt, & obrectandi studio non quoduis malint uerum esse, sed id quod eis obrectandi materiam perimat. Dubitari non puto quod hoc nullo genere fieri potuit, ut uir tam eruditus, tam prudens, certe quod indulgere etiam accusatores eius possunt: uir qui neque stultus, neque insanus fuerit, ipse sibi contraria & repugnantia in suis sententijs scriberet. Aut etiam si ullo genere concedamus hoc accidere potuisse: fortassis enim dicit aliquis, quia ea quæ in prima ætate conscripsit, potest fieri ut obliuisceretur in ætate uergenti, & aliter quæ aliquando senserat, post proferret: quid faciemus quod interdum in eisdem locis atque, ut ita dixerim, in consequenti penè capite, sententiæ contrarij sensus inueniuntur inserti? Nunquid in eodẽ opere eiusdem libri interdum, ut diximus, statim in consequenti capitulo oblitus sui esse potuit: uerbi causa, ut qui superius dixerat nusquam inueniri in omni scriptura, ubi Spiritus sanctus factus uel creatus esse diceretur, continuo subiiceret, inter cæteras creaturas factum esse Spiritum sanctum: aut iterum qui patrem & filium unius substantiæ, quod *ὁμοούσιον* dicitur, designauit, in consequentibus statim capitulis, alterius esse substantiæ, & creatum poterat dicere eum, quem paulo ante de ipsa natura Dei patris pronunciauerat natum? Vel iterum de resurrectione carnis, qui tam euidenter pronunciauit naturam carnis in cælum ascendisse cum uerbo Dei, atque inibi cœlestibus apparuisse uirtutibus, nouum & admirandum eis sui uisum præbentem, possibile erat ut hanc iterum non diceret esse saluandam? Quia ergo hæc incidere ne in eum quidem poterant qui uel mente motus, uel cerebro esset insanus: quid sit in causa, quam possum breuiter edocebo. Quanta sit hæreticorum temeritas, quam nihil his sancti nihil pensi sit: facile intelligi datur ex his quæ frequenter & ausi sunt & conuicti. Nam sicut ipsorum patri diabolo ab initio falsare uerba Dei atque inflectere à suo ordine, & sui ueneni interserere uirus, studium fuit: ita & istis successoribus suis hanc suæ artis hæreditatem reliquit. Denique cum dixisset Dominus ad Adam: Ex omni ligno paradisi manducabis: ille cum uellet Euam decipere, liberalitatem Dei omnia edere permittentem, una tantummodo interiecta syllaba, in quas coarctauit angustias? Ait enim: Quid est quod dixit Deus, ut ex omni ligno paradisi non manducetis? Quo scilicet per hoc graue esse præceptum Dei apud hominem conquerens, præuicatione præcepti facilius persuaderet. Hoc exemplar patris sui, atque hanc artem magistri sui secuti hæretici, quoscumque ueterum nobilium tractatorum inuenerunt de his quæ ad gloriam Dei pertinent plenè & fideliter disputasse, ita ut ex lectione eorum unusquisque fidelium proficere possit & instrui, non pepercerunt scriptis eorum uenenatum uirus

A uirus infundere, siue interpolando quæ dixerant, siue quæ non dixerant, inferendo: quo facilius uel deliceret sub nomine doctissimi cuiusque, & nobilis inter scriptores Ecclesiasticos uiri, hæresis suæ astrueretur assertio: ex eo quod ita sentisse etiam aliqui de claris uiris & catholicis uiderentur. Et horum manifestissimas inter Græcos scriptores Ecclesiasticos probationes tenemus. Et quamuis quamplurimi sint ex ueteribus, in quorum libris huiusmodi deprehenditur adulterium, tamen paucorum sufficit adhibere testimonia: ex quibus facilius quid etiam Origenis libris acciderit, agnoscat.

Clemens Apostolorum discipulus, qui Romanæ Ecclesiæ post Apostolos & episcopis & martyr præfuit, libros edidit qui appellantur, *ὁμολογισμοί*, id est recognitio: in quibus cum ex persona Petri apostoli doctrina quasi uere apostolica in quamplurimis exponatur: in aliquibus ita Eunomij dogma scribitur, ut nihil aliud quam ipse Eunomius disputare credatur, filium Dei creatum ex nullis extantibus asseuerans. Tum deinde etiam illud adulterij inseritur genus, ut naturam diaboli cæterorumque dæmonum non propositi uoluntatisque malitia, sed excepta ac separata creaturæ prædixerit qualitas: qui utique in cæteris omnem rationabilem creaturam docuerat liberi arbitrij facultate donatam. Sunt etiam alia nonnulla libris eius inserta: quæ Ecclesiastica regula omnino non recipit. Quid quæso de his sentiendum est, quod Apostolicus uir, imò penè Apostolus, non ea scribit quæ Apostoli dicunt: cui Paulus apostolus testimonium dedit, dicens: Cum Clemente & auditoribus meis cæteris quorum nomina sunt in libro uitæ, & scribebat hoc quod libris uitæ contrarium est? An id potius credendum est quod supra diximus, quod peruersi homines assertionem dogmatum suorum sub uirorum sanctorum nomine tanquam facilius credenda inseruerunt, ea quæ illi nec sentisse nec scripsisse credendi sunt? Clemens quoque alius Alexandrinus presbyter & magister Ecclesiæ illius, in omnibus penè libris suis, trinitatis gloriam atque æternitatem unam eandemque designat, & interdum inuenimus aliqua in libris eius capitula, in quibus filium Dei creaturam dicit. Nunquid credibile est de tanto uiro tam in omnibus catholico, tam erudito, ut uel sibi contraria sentit, uel ea quæ de Deo non dicam credere, sed uel audire quidem impium est, scripta reliquerit?

Dionysius quoque Alexandrinus episcopus eruditissimus assertor Ecclesiasticæ fidei, cum in quamplurimis in tantum unitatem atque æqualitatem trinitatis defendat, ut imperitioribus quibusque etiam secundum Sabellium sensisse uideatur, in his tamen libris suis quos aduersus Sabellij heresim scribit, talia inueniuntur inserta, ut frequenter Ariani autoritate ipsius se defendere conentur. Propter quod & sanctus episcopus Athanasius compulsus est Apologeticum pro libris ipsius scribere: pro eo quod certus erat non illum diuersè potuisse sentire, sibique contraria scribere: sed quod inserta hæc à maleuolis nosset. Et hæc quidem nos, ducti rei ipsius consequentia, de sanctis uiris & Ecclesiæ doctoribus sensimus: quo scilicet non putemus eos qui rectam Ecclesiasticam fidem in quamplurimis astruxerunt, in aliquibus sibi metipsis diuersa sensisse. De Origene uero in quo similitudinis iam catholicis sentitur uel intelligitur uiris: nec similis causa similis sufficit excusatio, nisi & ipsius hæc conquerentis & deplorantis scriptis & uocibus probemus. Quid enim ipse dum adhuc in carne esset uiuens, sentiens uidentisque perperitiam sit: de librorum suorum, uel sermonum corruptionibus uel adulterij editionibus, ex ipsius epistola quam scribit ad quosdam charos suos Alexandriæ euidenter docetur: & per hæc quæ sit causa, quod in ipsius scriptis quædam sibi contraria inueniantur, agnosces.

ITEM DE ADULTERATIONE LIBRORVM ORIGENIS,
ex epistola ipsius.

Verba Origenis ex epistola ipsius quam ad quosdam charos suos in Alexandria scripsit, contra eos qui libros eius adhuc eo uiuente adulterauerunt. Quoniam eorum qui libenter habent criminari proximos suos, ascribunt nobis & doctrinæ nostræ crimen blasphemiam, quod à nobis nunquam audierunt, de quo ipsi uiderint: nolentes obseruare mandatum illud, quod dicit: Quia maledicti regnum Dei non possidebunt: dicentes patrem malitiæ ac perditionis, & eorum qui de regno Dei eiciuntur, id est, diabolum me dicere esse saluandum: quod ne aliquis quidem mente motus & manifestè insanians dicere potest. Sed nihil mihi mirum uideatur, si adulteretur doctrina mea ab inimicis meis, & tali adulterio contumatur, quali adulterio corrupta est epistola Pauli apostoli. Quidam enim sub nomine Pauli apostoli falsam epistolam scripserunt, ut conturbarent Thessalonicenses, quasi instaret dies Domini, & seducerent eos. Propter hanc epistolam in secunda epistola quam ad Thessalonicenses scripsit, hæc dixit: Rogamus autem uos fratres per aduentum Domini nostri Iesu Christi & uestram congregationem in ipsum, ut non moueamini cito à sensu uestro, neque terreamini, neque per spiritum, neque per uerbum, neque per epistolam tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini. Nemo uos seducat ullo modo. Talia ergo quædam uideo etiam nobis accidere. Nam quidam autor hæreseos, cum sub presentia multorum habita inter nos fuisset disputatio, & descriptum accipiens ab his qui descripserant codicem, quæ uoluit addidit, & quæ uoluit abstulit, & quod ei uisum est, permutauit: circumferens tanquam

ex nomine nostro insultans, & ostendens ea quæ ipse conscripsit. Pro quibus indignantes fratres qui in Palæstina sunt, miserunt ad me Athenas hominem qui acciperet à me ipsum authenticum exemplar, quod ne relectū quidē uel recensitū à me antē fuerat: sed ita neglectum iacebat, ut uix in ueniri potuerit. Mihi tamen, & sub teste Deo loquor, quoniam cum conuenissem illum ipsum qui adulterauerat librum, quare hoc fecisset, uelut satisfaciens mihi respondit: Quoniam magis ornare uolui disputationem ipsam atq; purgare. Videte quali purgatione disputationē nostram purgauit. Tali nempe quali purgatione Marcion purgauit Euangelia uel Apostolū, uel quali successor eius post ipsum Apelles. Nā sicut illi subuerterunt scripturarū ueritatē: sic & iste sublati quæ uerē dicta sunt, ob nostri criminationem inseruit quæ falsa sunt. Sed licet homines hæretici & impij sint, qui hæc facere ausi sunt: tamen habebūt & illi iudicem Deum, qui talibus aduersum nos criminationibus accommodant fidem. Fecerunt autem hoc & alij nonnulli, cōturbare uolentes Ecclesias. Deniq; in Epheso cum me uidisset quidam hæreticus & congregari noluisse, neq; omnino os suū aperuisset apud me: sed nescio qua ex causa id facere uirasset: postea ex nomine meo & suo conscripsit qualem uoluit disputationē, & misit ad discipulos suos, ut ego quidem cognoui, ad eos qui Romæ erant: sed non dubito quin & ad alios qui per diuersa sunt. Insultabat autē & apud Antiochiā, priusquam ego illuc uenirem: ita ut & ad quamplurimos nostrorum perueniret ipsa disputatione quam parauerat. Sed ubi affui, multis eum præsentibus argui. Cumq; iam sine ullo pudore pertēderet in pudenter asserere falsitatem: poposci ut liber deferretur in mediū: ut scelus meum agnosceretur à fratribus, qui utiq; cognoscerent quæ soleo disputare, uel quali soleo uti doctrina. Qui cum ausus non esset proferre librum, conuictus ab omnibus & confutatus est falsitatis, & ita persuasum est fratribus, ne aurem criminationibus præberent. Si quis ergo uult credere mihi in conspectu Dei loquenti, etiam de his quæ in epistola mea conficta sunt & inserta, credat. Si autem quis non credit, sed uult de me malè loqui: mihi quidem nihil damni confert: erit autem ipse falsus testis apud Deū, aduersum proximum suum testimonium falsum uel dicēs, uel dicentibus credens. Hæc ipse adhuc superstes conqueritur, quæ scilicet per semetipsum deprehendere potuit adulterata esse in libris suis atq; falsata. Meminimus sanè etiam in alia epistola, similem nos de librorum suorum falsitate legisse querimoniam. Cuius epistolæ exemplar in præsentibus non habui, ut etiam ipsius testimonium his pro fide ueritatis adiungerem. Sed sufficere arbitror ad satisfaciendum his qui non cōtentionis atq; obrectationis studio, sed amore ueritatis audiunt quæ dicuntur. Nam quod in ueteribus sanctis ac præiudicatis catholicis uiris, quorum superius fecimus mentionem, solo argumento exterum consequentia ac recti tenore præsumpto ostenditur ac probatur, quod si quid in libris eorum contra Ecclesiasticam fidem inuenitur, id insertum ab hæreticis potius, q̄ ab his ipsis scriptū putetur: hoc in Origene non argumento solo simili ut in illis, sed testimonio querimoniarum suarum ex suis scriptis prolato, absurdū non puto si credatur, ne uelut stultus aliquis, aut insanus contraria sibi scripsisse uideatur. De hæreticorum uerò temeritate ut credi istud scelus facile possit, illa res maximum credulitatis præstat exemplum: quod abstinere impias manus à sacrosanctis quidē Euāgelij uocibus potuerunt. Apostolorū uerò uel actus uel epistolas qualiter polluerint, qualiter corrosierint, qualiter in omnibus macularint, uel addendo impia, uel auferendo quæ pia sunt, si quis uult plenius scire, ex his libris Tertulliani quos aduersus Marcionem scripsit plenissimè recognoscet. Quid ergo iam erit magnum si Origene scripta temerarunt, hi qui saluatoris Dei nostri dicta ausi sunt temerare? Nec sanè diuersitas dogmatum alicui assertionis nostræ denegat fidem: quod alterius hæresis fuerint, illi qui Euangelia deprauarunt: alteram uerò hæresim respiciant, ista quæ diximus Origene libris inserta. Cognoscat qui de his dubitat, quod sicut in omnibus sanctis est spiritus Dei, sicut & Apostolus dicit: quia spiritus prophetarum prophetis subiectus est: qui iterum ait, quod omnes unum spiritum portabimus: ita & in hæreticis unus est diaboli spiritus, qui eandem eos ac similem semper maliciam docet. Verum ne cui fortè minus ad credendum uideantur idonea ea quæ ex libris Græcorū scriptorum exempla protulimus: quamuis Græcus scriptor sit pro quo satisfacere uidemur: tamen quoniā quodammodo in Latinam linguam sermo de uolutus est, & satisfieri etiam Latinis hominibus pro his qui ex calumniolis interpretationib; uulnerantur magnopere poposcisti: non pigebit etiā Latinis scriptoribus talia quædam accidisse monstrare, & calumnias immensas ex adulteratione librorum suorum sanctis & probatissimis uiris esse commotas. Et ne quid per se credulitati delit, res quæ sunt adhuc memoriæ nostræ retexam: quo testimonij ueritas neminem lateat. Hilarius Pictauiensis episcopus confessor fidei catholice fuit: hic cum ad emendationem eorum qui Ariminensi perfidia subscriperant, librum instructionis plenissimè conscripsisset: cumq; libellus ipse in manus inimicorū & maleuolorum, ut quidam dicebant, corrupto notario, alij uerò alia occasione narrabant, quid interest: tamen cū in manus inimicorum ipso ignorante uenisset, ita ab eis corruptus est, illo sancto uiro nihil penitus sentiente, ut postea cum ad concilium episcoporū secundum ea quæ se in libello ipsius nouerant corruptisse, hæreticū eum inimici arguere cœpissent, & ipse libelli sui fidem pro sui defensione flagitaret: de

ret: de dōmo sua prolatus libellus talis inuentus est, quem ipse non agnosceret: fecere tamen eum excommunicatū de concilij conuentione discedere. Verum quia uiuenti & adhuc in corpore posito, res quamuis scelerata & inaudita contigerat, dolo cognito, factio deprehensa, relecta scelerū machina potuit emendari. Adhibita enim curatio est assertionibus, satisfactionibus, & omnibus quæ uiuentes pro se facere possunt. Nam mortui nihil pati refutant. Sancti Cypriani martyris solent omne epistolarum corpus in uno codice scribi: huic corpori hæretici quidam qui in Spiritum sanctum blasphemant, Tertulliani libellum De trinitate reprehensibiliter, quantum ad ueritatem fidei nostræ pertinet, scriptum inserentes, & quamplurimos codices de talibus conscribentes, per totam Constantinopolim urbem maximam distrahi precio uiliori fecerūt, ut exiguitate precij homines allecti, ignotos & latentes dolos facilius compararent: quo per hoc commentum hæretici ex nostris fratribus catholicis inuenti, admissi sceleris commissa retegerent, & ex parte aliqua, si quos possent, ab erroris huius laqueis reuocarent. Quamplurimis tamen in illis partibus, sanctum martyrem Cyprianum huius fidei, quæ à Tertulliano nō rectè scripta est, fuisse persuasum est. Adijciam adhuc unius facti talis exemplum, quod memoriæ quidem recentioris est, cōmissæ autem nequitie antiquum satis, & quod omnes ueterum fabulas trincat. Damasus episcopus, cum de recipiendis Apollinaristis deliberatio haberetur, editionem Ecclesiasticæ fidei, cui idem editioni si Ecclesiæ iungi uelint subscribere deberent, cōscribendam mandauit cuidam amico suo presbytero disertissimo: qui hoc illi ex more negocium procurabat. Necessarium uisum est dicenti in ipsa editione de incarnatione Domini hominem dominicum dici. Offensi sunt in hoc sermone Apollinarista: nouitatem sermonis incurrere cœperunt: adesse sibi cœpit qui dictauerat, & ex autoritate uera scriptorum catholicorum uirorum confutare eos qui impugnabant. Accidit ut unus ex ipsis qui nouitatem sermonis causabatur, ostenderet in libello Athanasij episcopi scriptum esse sermonem de quo quæstio habebatur: quasi suus iam ille cui probatum fuerat, rogauit sibi dari codicē, quo & alijs ignorantibus & contradicentibus satisfaceret. Accepto codice inauditum excogitauit adulterationis genus. Locum ipsum in quo sermo iste erat scriptus rasit, & ipsum sermonem rursus rescripsit quem raserat. Codex redditus simpliciter receptus est. Mouetur iterum pro eodem sermone quæstio. Ad probationem codex profertur: inuenitur sermo de quo erat quæstio, ex litura in codice positus. Fides proferenti talem codicem derogatur: eo quod litura illa corruptionis ac falsitatis uideretur indicium. Sed quoniam, ut iterum eadem dicam, uiuenti hæc facta sunt à uiuente: continuo egit omnia ut fraus cōmissi sceleris nudaretur, & nequitie macula non innocenti uiro, qui nihil tale gesserat, adhaereret, sed in auctorem facti atq; in uberiorē eius infamiam redundaret. Si ergo & Origene talia ab hæreticis & maleuolis se esse perpeffum in epistola sua, propria uoce conqueritur, & multis alijs catholicis uiris tam uiuis q̄ defunctis eadem acciderunt: similesq; fraudes scriptis eorum probantur illata: quæ tandem animi obstinatio est, in æquali causa, non æquali uti uenia, sed ex eisdem accidentibus, alijs excusationis reuerentiam, alijs infamiam criminationis intendere? Quin potius aperienda est hoc in loco ueritas latens. Non enim possibile est tantum iniquo iudicio uti quenquam hominum: ut de causa æquali, non æqualiter sentiat. Sed quod auctores obrectatorū eius hi sunt qui uel in Ecclesia disputare latius solēt, uel etiam libros scribere: qui totum de Origene, uel loquuntur uel scribunt. Ne ergo plures ipsorum furta cognoscant: qui utiq; si ingrati in magistrum non essent, nequaquam criminosi uiderentur, neq; simpliciores quosq; ab eius lectione detererent. Deniq; quidam ex ipsis qui se uelut euangelizandi necessitatem per omnes gentes & per omnes linguas habere putat, de Origene malè loquens: sex milia librorū eius legisse quamplurima fratrum multitudine audiente confessus est. Qui si utiq; ut ipse dicere solet, pro cognoscendis malis eius ipsos legebat: sufficere poterant ei decem libri ad cognoscendū, aut uiginti certe, uel quamplurimum triginta. Sex milia autem libros legere, non iam uelle cognoscere est, sed totam penè uitam suam disciplinis eius & studijs dedere. Quomodo ergo merito iste audiendus est, cum eos culpatur, qui instructionis suæ causa per pauca eius, salua fidei regula atq; integra pietate, legerunt? Sufficere hæc ad ostendendum qualiter de Origene libris sentiendum sit puto: quod omnis qui non contentionis, sed ueritatis studium gerit, facile his tam euidētibus assertionibus acquiescat. Quod si quis in contentione sua permaneat: nos talem consuetudinem non habemus. Definitum enim est apud nos, si quando eum legimus secundum sancti Apostoli commotionem tenere quæ bona sunt: si quid autem inuentum fuerit in his quod cum fide catholica non consonat, hoc & ab hæreticis suspicamus insertum, & tam ab illius sensu quam à nostra fide dicimus alienum. In quo etiam si fallimur: nihil ut opinor periculi huiusmodi errore incurrimus. Nā & ipsi Deo iurante permanemus illasi, uitando ea quæ suspecta habemus & improbamus: & accusatores fratrum non inueniemur apud Deum, quia diaboli proprium esse hoc opus dicitur accusandi fratres. Vnde & diabolus à criminando nomen accipit. Simul & maledicorum sententiā que à regno Dei separat eos qui tales sunt, declinamus.

Scio quam plurimos fratrum scientiæ scripturarum desiderio prouocatos, poposcisse ab aliquantis eruditis uiris & Græcarum literarum peritis, ut Origenem Romanum facerent, & Latinis auribus condonarent. Inter quos etiam frater & collega noster Hieronymus ab episcopo Damasco deprecatus, cum homilias duas de Canticis canticorum in Latinum trãtulisset ex Græco, ita in illo opere ornatè magnificèq; præfatus est, ut cuius legendi Origenem & auidissimè perquirendi desiderium commoueret, dicens illius animæ conuenire quod dictum est: Introduxit me rex in cubiculum suum: asserens quod cum in cæteris libris omnes uincat, in Canticis canticorum etiam ipse se uicerit. Pollicetur sanè in præfatione se & ipsos in Cantica canticorum libros & alios q; plurimos Origenis Romanis auribus largiturum. Sed ille ut uideo in stylo proprio placens, rem maioris gloriæ sequitur, ut pater uerbi sit potius q; interpret. Nos ergo rem ab illo quidem cœptam sequimur & probatam, sed non æquis eloquentiæ uiribus tanti uiri ornare possumus dicta. Vnde uereor ne uicio meo illud accidat, ut is uir quem ille alterum post Apostolos Ecclesiæ doctor scientiæ ac sapientiæ merito comprobauit, inopia sermonis nostri longè esse inferior uideatur. Quod ego sæpius considerans reticebam: nec deprecantibus me frequenter in hoc fratribus annuebam. Sed tua uis fidelissime frater Macari tanta est: cui oblitere ne imperitia quidem potest. Propter quod ne te ultra tam grauem paterer exactorem, etiam contra propositum meum cessi: ea tamen lege atq; ordine, ut quantum fieri potest interpretando sequar regulam prædecessorum, & eius præcipue uiri cuius superius fecimus mentionem: qui cū ultra septuaginta libellos Origenis quos homilias appellaui, aliquantos etiam de Tomis in Apostolum scriptis trãtulisset in Latinum: in quibus cum aliquanta officiosa inueniantur in Græco, ita elimaui omnia interpretando atq; purgauit, ut nihil in illis quod à fide nostra discrepet Latinus lector inueniat. Hunc ergo nos etiam licet non eloquentiæ uiribus, disciplinæ tamen regulis in quantum possumus sequimur: obseruantes scilicet, ne ea quæ in libris Origenis à seipso discrepantia inueniuntur atq; contraria proferamus. Cuius diuersitatis causam, plenius tibi in Apologetico quæ Pamphilus pro libris ipsius Origenis scripsit edidimus: breuissimo libello superaddito, in quo euidentibus ut arbitror probamētis corruptos esse in quam plurimis ab hæreticis & maleuolis libris eius ostendimus, & præcipue istos quos nunc exigo ut interpreter, id est Peri archon: quod uel de principijs, uel potestatis dici potest: qui sunt reuera alijs & obscurissimi & difficillimi. De rebus enim ibi talibus disputat, in quibus philosophi omni sua ætate cōsumpta inuenire potuerunt nihil: hic uerò noster quantum potuit id egit, ut creatoris fidem & creaturarum rationem, quam illi ad impietatem traxerant, ad pietatem conuerteret. Sicubi ergo nos in libris eius aliquid contra id inuenimus, quod ab ipso in cæteris locis piè de trinitate fuerat definitum, uel ut adulteratum hoc & alienum, aut prætermisimus, aut secundum eam regulam protulimus quæ ab ipso frequenter inuenimus affirmatam. Si qua sanè uelut peritis iam & scientibus loquens, dum breuiter transire uult, obscurius protulit: nos ut manifestior fieret locus, ea quæ de ipsa re in alijs eius libris apertius legeramus adiecimus, explanationi studentes. Nihil tamen nostrum diximus: sed licet in alijs locis, dicta tamen sua sibi reddidimus. Hæc autem idcirco in præfatione cōmonui: ne forte calumniatores iterum se criminandi putent inuenisse materiam. Sed uiderint quid peruersi & contentiosi homines agant: nobis interim tantus labor, si tamen orantibus uobis Deus annuerit, idcirco susceptus est: non ut calumniosos, quod fieri non potest, licet forte etiam hoc Deus faceret, clauderemus: sed ut proficere ad scientiam rerum uolentibus materiam præberemus. Illud sanè omnem qui hos libros uel descripturus est uel lecturus, in conspectu Dei patris & filij & Spiritus sancti confessor, atq; conuenio per futuri regni fidem, per resurrectionis ex mortuis sacramentum, per illum qui præparatus est diabolo & angelis eius æternum ignem, sic non illum locum æterna hæreditate possideat, ubi est fletus & stridor dentium, & ubi ignis eorum non extinguetur & uermis eorum non morietur: ne addat aliquid huic scripturæ, nec auferat: ne inserat, nec immutet: sed conferat cum exemplaribus unde conscripserat, & emendet ad literam & distinguat, & in emendatum uel indistinctum codicem non habeat: ne sententiarum difficultas si distinctus codex non sit, maiores obscuritates legentibus generet.

FRAGMENTVM LIBRORVM PERI ARCHON ORIGENIS.

Mnes qui credunt & certi sunt quod gratia & ueritas per Iesum Christum facta sit, & Christum ueritatem esse norunt: secundum quod ipse dixit: Ego sum ueritas: scientiam quæ prouocat homines ad bene beateq; uiuendum, non aliunde q; ab ipsis uerbis Christi doctrinamq; suscipiunt. Christi autem uerbis dicimus, non his solum quæ homo factus atq; in carne positus docuit, & prius nãq; Christus Dei uerbum in Moyse atq; prophetis erat. Nam sine uerbo Dei quomodo poterat prophetare de Christo? Ad cuius rei probationem non esset difficile ex diuinis scripturis ostendere, quomodo uel Moyse uel prophetæ, spiritu Christi repleri uel locuti sunt uel gesserunt omnia quæ gesserunt: nisi studij nobis esset præsens hoc opus omni

omni qua possumus breuitate succingere. Vnde sufficere æstimo uno hoc Pauli testimonio debere nos uti ex epistola quæ ad Hebræos scribit, in qua ita ait: Fide magnus factus Moyses, negauit se dici filium filiarum Pharaonis: magis eligens afflicti cum populo Dei, q; temporalē habere peccati iocunditatem: maiores diuitias æstimans thesauris Ægyptiorum impropriū Christi. Sed & post assumptionem eius in cælos, quod in Apostolis suis locutus sit, hoc modo indicat Paulus: An. p. bamentum eius quæritis qui in me loquitur Christus? Quoniam ergo multi ex his qui in Christo se credere cōstitunt, non solum in paruis & minimis discordant, uerum etiam in magnis & maximis, id est uel de Deo, uel de ipso Domino nostro Iesu Christo, uel de Spiritu sancto: non solum autem de his, sed & de alijs creaturis, id est uel de dominationibus, uel de uirtutibus sanctis: ppter hoc necessariam uidetur prius de his singulis certam lineam manifestamq; regulam ponere: tum deinde etiã de cæteris quærere. Sicut enim multis apud Græcos & barbaros pollicentibus ueritatē descreuimus apud omnes eam quærere qui eam falsis opinionibus asserbant, posteaq; credidimus filium esse Dei Christum, & ab ipso nobis hanc discendam persuasimus: ita cum multi sint qui se putent sentire quæ Christi sunt, & nonnulli eorum diuersa à prioribus sentiant: seruetur uerò Ecclesiastica prædicatio per successionis ordinem ab Apostolis tradita & usq; ad præsens in Ecclesijs permanens: illa sola credenda est ueritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica traditione discordat. Illud tamen scire oportet: quoniam sancti Apostoli fidem Christi prædicantes, de quibusdã quidē quæcunq; necessaria crediderunt, omnibus credentibus, etiam his qui pigriores erga inquisitionē diuinæ sciētiae uidebantur, manifestissime tradiderunt: rationē scilicet assertionis eorum relinquētes ab his inquirendam qui spiritus dona excellentia, & præcipue sermonis sapientiæ & scientiæ per ipsum Spiritum sanctum percipere merebantur. De alijs uerò dixerunt quidem quia sint: quomodo autem aut unum de sint, siluerunt: profecto ut studiosiores quicq; ex posteris suis amatores sapientiæ & scientiæ exercitium habere possent, in quo ingenij sui fructum ostendere ualerent: hi uidelicet qui dignos se & capaces sapientiæ præpararēt. Species uerò eorum quæ per prædicationē Apostolicam manifeste traduntur istæ sunt. Primò quod unus est Deus, qui omnia creauit atq; composuit: quicq; ex nullis esse fecit inueterata, Deus à prima creatura & cōditione mundi omnium iustorum, Deus Adã, Abel, Seth, Enos, Enoch, Noe, Sem, Abraham, Isaac, Iacob, duodecim patriarcharum, Moyse & prophetarum. Et quod hic Deus in nouissimis diebus, sicut per prophetas suos antè pmiserat, misit Dominum nostrum Iesum Christum: primò quidem uocaturum Israel, secundò uerò etiam gentes, post perfidiã populi Israel. Hic Deus iustus & bonus pater Domini nostri Iesu Christi, legē & prophetas & Euan-gelia ipse dedit: qui & apostolorum Deus est, & ueteris & noui testamēti. Tū deinde quia Iesus Christus ipse qui uenit, ante omnem creaturam natus ex patre est. Qui cum in omnium conditione patri ministrasset: per ipsum enim omnia facta sunt: nouissimis temporibus seipsum exinaniens: homo factus est: incarnatus est cum Deus esset, & homo mansit quod Deus erat. Corpus assumpsit nostro corpori simile, eo solo differēs quod natum ex uirgine & Spiritu sancto est. Et quoniam hic Iesus Christus natus & passus est in ueritate & non per imaginem, cōmunem hanc mortē uerè mortuus est: uerè enim & à mortuis resurrexit, & post resurrectionem cōuersatus cum discipulis suis, assumptus est. Tum deinde honore ac dignitate patri ac filio sociatum tradiderunt Spiritum sanctum. In hoc non iam manifeste discernitur utrum natus an innatus. Sed inquirenda iam ista pro uiribus sunt de sancta scriptura, & sagaci inquisitione inuestiganda. Sanè quod iste Spiritus sanctus unumquemque sanctorum uel prophetarum uel apostolorum inspirauerit: & non alius spiritus in ueteribus, alius uerò in his qui in aduentu Christi inspirati sunt fuerit: manifestissime in Ecclesijs prædicatur. Post hæc iam quod anima substantiam uitamq; habens propriam, cū ex hoc mundo discesserit, & pro suis meritis dispensabit, siue uitæ æternæ ac beatitudinis potitura hæreditate, si hoc ei sua gesta præstitierint: siue igni æterno ac supplicij mancipanda, si in hoc eam scelorum culpa detorserit. Sed & quia erit tempus resurrectionis mortuorum: cum corpus hoc quod in corruptione seminatur, surget in incorruptione: & quod seminatur in ignominia, surget in gloria. Est & illud definitum in Ecclesiastica prædicatione, omnem animam esse rationabilem, liberi arbitrij & uoluntatis: esse quoq; ei certam tamen aduersus diabolum & angelos eius contrariasq; uirtutes: ex eo quod illi peccatis eam onerare cōtendant: nos uerò si rectè consulte quæ uiuamus, ab huiusmodi nos exuere conemur. Vnde & consequens est intelligere non nos necessitati esse subiectos: ut omnimodo etiam si nolimus, uel mala uel bona agere cogamur. Si enim nostri arbitrij sumus, impugnare fortasse nos possunt aliqua uirtutes ad peccatum, & alia iuuare ad salutem: non tamen necessitate cogimur, uel rectè agere uel malè. Quod fieri arbitrantur qui stellarum cursus & motus causam dicunt humanorum esse gestorum, non eorum quæ extra arbitrij accidunt libertatem, sed eorum quæ in nostra posita sunt potestate. De anima uerò utrum ex semine traducis ducatur, ita ut ratio ipsius uel substantia inserta ipsis corporalibus semibus habeat: an uerò aliud habeat initium: & hoc ipsum initium si genitum est, an non genitum: uel certè si extrinsecus corpori indit nec ne: non satis manifesta prædicatione distinguit. De diabolo & angelis eius cōtrarijsq; uirtutibus, Ecclesiastica prædicatio docuit: quoniam

sint quidem hæc: quæ autem sint, uel quomodo sint, non satis clarè exposuit. Apud plurimos tamè ista habetur opinio, quod angelus iste fuerit diabolus, & apostata effectus q̄ plurimos angelorum secum declinare persuaserit, qui & nūc usq̄ angeli ipsius nuncupantur. Est præterea & illud in Ecclesiastica prædicatione definitū, & quod mundus iste factus sit & à certo tempore coeperit, & pro ipsa sui corruptione soluendus: quid tamè ante hunc mundum fuerit aut quid post mundum erit, iam non pro manifesto multis innotuit. Non em̄ euidenter de his in Ecclesiastica prædicatione sermo profertur. Tum deinde quod per spiritum Dei scripturæ conscripæ sint, & sensum habeant non eum solum qui in manifesto est, sed & alium quendam latèntem q̄ plurimos. Formæ enim sunt hæc quæ scripta sunt sacramentorum quorundam & diuinarum rerum imagines. De quo totius Ecclesiæ unus est sensus, esse quidè omnem legem spiritualem, nō tamen ea quæ spirat lex esse omnibus nota: nisi his solis quibus gratia Spiritus sancti in uerbo sapientiæ ac scientiæ cōdonatur. Statim sequitur. Appellatio autem ἀσωμάτως, id est incorporei, nō solum apud multos alios, uerumetiam apud nostras scripturas inusitata est & incognita. Si quis uerò uelit nobis p̄ferre ex illo libello qui Petri doctrina appellatur, ubi saluator uidetur ad discipulos dicere, Nō sum dæmonium incorporeum: primò respōdendum est ei, quia liber ipse inter libros Ecclesiasticos nō habetur. & ostēdendū quia neq̄ Petri est ipsa scriptura, neq̄ alterius cuiusquā, qui Spiritu Dei fuerit inspiratus. Quod etiam si ipsum cōcederetur, nō idem sensus ex isto sermone ἀσωμάτως indicatur, qui Græcis & gentilibus authoribus ostenditur cum de incorporea natura à philosophis disputatur. In hoc em̄ libello incorporeum dæmonium dixit, pro eo quod ipse ille quicumq̄ est habitus uel circūscriptio dæmonici corporis, nō est similis huic nostro crassiori & uisibili corpori. Sed secundum sensum eius qui composuit illam scripturam intelligendum est, quod dixit, id est, nō esse tale corpus quale habent dæmones: quod est naturaliter quoddam subtile & uelut aura tenuè: & propter hoc uel putatur à multis uel dicitur incorporeum: sed habere se corpus solidū & palpabile. In cōsuetudine uerò hominum, omne quod tale nō fuerit, incorporeum in simpliciorib. uel imperitioribus nominatur: uelut si quis aerem istum quo fruimur incorporeum dicat: quoniam quidem nō est tale corpus ut comprehendī ac teneri possit urgentiq̄ resistere. Querimus tamè si uel alio nomine res ipsa quæ Græci philosophi ἀσώματος, id est incorporeum dicunt, in scripturis sanctis inuenitur. Deus enim quomodo ipse intelligi debeat requirēdum est, corporeus an secundū aliquem habitum deformatus: an alterius naturæ q̄ corpora sunt. Quod utiq̄ in prædicatione nostra manifestè nō designat. Eadem quoq̄ de Christo etiam & de Spiritu sancto requirēda sunt: sed & de omni anima atq̄ omni rationabili natura nihilominus requirendum est. Est etiam illud in Ecclesiastica prædicatione, esse angelos Dei quosdam & uirtutes bonas qui ei ministrent ad salutem hominum consummandam: sed quando isti creati sunt, & quomodo sint, nō satis in manifesto distinguitur. De sole autem & luna & stellis, utrum animantia sint, aut exanima, manifestè non traditur. Oportet igitur uelut elementis ac fundamentis huiusmodi uti secundum mādatum quod dicit: Illuminate uobis lumē scientiæ, eum qui cupit seriem quandam & corpus ex horum omnium ratione conficere: ut manifestis & necessarijs assertionibus de singulis quibusq̄ quid sit in uerō rimetur: ut unum ut diximus corpus efficiat exemplis & affirmationibus: uel his quas in sanctis scripturis inuenit: uel quas ex consequentia ipsius indagare ac recti tenore repperit. Scio quoniam conabunt quidam secundum scripturas nostras dicere Deum corpus esse: quoniam inueniunt scriptum esse apud Moysen, quod d. Deus noster ignis consumens est. In Euangelio uerò secundū Ioannem, Deus spiritus est: & eos qui adorant eum, in spiritu & ueritate oportet adorare. Ignis uerò & spiritus, nō aliud apud eos q̄ corpus esse putabitur. Quos interrogare uolo quid dicant de eo quod scriptum est: quia Deus lux est: sicut Iohannes in epistola sua dicit: Deus lux est, & tenebræ non sunt in eo. Ista nempe lux est, quæ illuminat omnem sensum eorum qui possunt capere ueritatem: sicut in tricesimo quinto Psalmo dicitur: In lumine tuo uidebimus lumen. Quid enim aliud lumen Dei dicēdum est, in quo quis uidet lumen: nisi uirtus Dei per quam quis illuminatus, uel ueritatem rerum omnium peruidet, uel ipsum Deum cognoscit, qui ueritas appellatur. Tale est ergo quod dicitur: In lumine tuo uidebimus lumen: hoc est, in uerbo tuo & sapientia tua, qui est filius tuus, in ipso te uidebimus patrem. Nunquid nam quia lumē nominatur, simile putabitur solis huius luminis? Et quomodo uel eius aliquid dabitur intellectus, ut ex isto quis corporali lumine causam sciētiae capiat, & ueritatis inueniat intellectum? Si ergo acquiescūt huic assertioni nostræ, quæ de natura luminis ipsa ratio demonstrat: & fatentur non posse corpus intelligi Deum secundū luminis intellectum: similis quoq̄ ratio etiam de igne cōsumenti dabitur. Quid em̄ consumit Deus secundum hoc quod ignis est? Nunquid nam putabitur cōsumere materiam corporalē, ut est lignum uel scenum uel stipula? Et quid in hoc dignum de Dei laudibus dicitur: si Deus ignis est huiusmodi materias cōsumēs? Sed si consideremus quia Deus cōsumit quidem & exterminat: sed cōsumit malas mentium cogitationes, consumit gesta turpia, cōsumit desideria peccati, cum se credentium mentibus inserit, & eas animas quæ uerbi eius ac sapientiæ efficiuntur capaces, unā cum filio suo inhabitat, secundum quod dicitur est: Ego

A Ego & pater uenimus, & mansionē apud eum faciemus: omnibus eorū uitij passionibusq̄ consumptis, purum sibi eas seq̄ dignum efficit templum. Sed & his qui per hoc quod dictum est, quoniam Deus spiritus est, corpus esse arbitrant: hoc modo respondendum est: Consuetudo est scripturæ sanctæ cum aliquid cōtrarium corpori huic crassiori & solidiori designare uult, spiritum nominare: sicut dicit: Litera occidit, spiritus autē uiuificat: in quo sine dubio per literā corporalia signat: per spiritum intellectualia, quæ & spiritualia dicimus. Apostolus quoq̄ dicit: Usq̄ in hodiernū autem, cum legitur Moyses uelamen est positum super cor eorum. Cum autem conuersus quis fuerit ad Dominum, auferetur uelamen. Vbi autē spiritus Domini, ibi libertas. Donec em̄ quis nō se conuerterit ad intelligentiā spiritualem, uelamē est positum super cor eius: quo uelamine, id est intelligentia crassiore, scriptura ipsa uelari dicitur uel putat. Et hoc est quod ait, superpositum esse uelamen uultui Moysi cum loqueretur ad populum, id est, cum lex uulgo recitaretur. Si autem cōuertamus nos ad Dominum ubi est, & uerbum Dei, & ubi Spiritus sanctus reuelat scientiā spirituale: tunc auferetur uelamen: & tūc reuelata facie in scripturis sanctis gloriā Domini speculabimur. sed & cum de Spiritu sancto multi sancti participant, nō utiq̄ corpus aliquod intelligi potest Spiritus sanctus, quod diuisum in partes corporales percipiat unusquisq̄ sanctorū: sed uirtus profectō sanctificans est: cuius participiū dicuntur habere omnes qui per eius gratiam sanctificari meruerunt. Et ut facilius quod dicimus possit intelligi, ex rebus quamuis imparibus sumamus exemplum. Multi sunt qui disciplinæ siue artis medicinæ participat: & nunquid putandum est eos omnes qui medicinæ participat, corporis alicuius quod medicina dicatur in medio positi, sibi auferre participat, et ita eius participiū sumere? An potius intelligēdum est, quod quicumq̄ proptis paratisq̄ mentibus intellectum artis ipsius disciplinæq̄ percipiunt: hi medicinæ participare dicantur? Sed hæc non omnimodo similia exempla putanda sunt de medicina Sancto spiritui cōparata: sed ad hoc tantum modo cōprobandum: quia nō continuo corpus putandum est id, cuius participatio habet à plurimis. Spiritus enim sanctus lōgè differt à medicinæ ratione uel disciplina: pro eo quod Spiritus sanctus substantia est intellectualis & propriè subsistit & extat. Nihil autem tale est medicina. Sed ad ipsum iā sermonem Euangelij trāsendum est, ubi scriptum est: Quia Deus spiritus est: & ostēdendum est, q̄ consequenter his quæ prædiximus intelligi debeat. Interrogemus namq̄ quando ista dixerit saluator noster, uel apud quem, uel cum quo loqueretur. Inuenimus sine dubio quod ad Samaritanam mulierem loquens ista protulerit: ad eam quæ putabat quod in monte Garizim secundum Samaritanorum opinionē adorari oporteret Deum, dicēs: Quoniam Deus spiritus est. Querēbat em̄ ab eo Samaritana mulier, putans eum unum esse ex Iudæis, utrum in Hierosolymis adorari oporteret Deum, aut in hoc mōte: & ita dicebat: Patres nostri omnes in mōte hoc adorauerunt: & uos dicitis, quia Hierosolymis est locus ubi adorare oportet. Ad hæc ergo quæ opinabatur Samaritana, putās quod ex horū corporalium prerogatiua minus rectè adorare Deum, aut à Iudæis in Hierosolymis, aut à Samaritanis in monte Garizim: respōdit saluator recedendū esse à præsumptione corporalium locorū huic qui uult Deū sequi, & ita ait: Venit hora ut ueri adoratores, neq̄ in Hierosolymis, neq̄ in hoc monte adoret patrē. Deus spiritus est, & eos qui adorant eum, in spiritu & ueritate oportet adorare. Et uide q̄ consequenter ueritatem spiritui sociat: ut ad distinctionē quidem corporū nominaret spiritum: ad distinctionē uerō umbræ uel imaginis ueritatē. Qui enim adorabant in Hierosolymis, umbræ uel imagini celestium deseruientes, non ueritati neq̄ spiritui, adorabant Deum. Similiter autē & hi qui adorabant in mōte Garizim. Omni igitur sensu qui corporum aliquid de Deo intelligi suggerit, prout potuimus, cōsutato: dicimus secundū ueritatē quidē Deū incomprehensibilem esse atq̄ inestimabilem. Si quid enim illud est, quod sentire uel intelligere de Deo potuerimus, multis longè modis eum meliorem esse ab eo quod sensimus necesse est credi.

RUFFINI AD ANASTASIVM VRBIS ROMÆ

episcopum Apologia pro fide sua.

A Vditi quosdam cum apud beatitudinem tuam cōtrouersias siue de fide, siue de alijs nescio quibus quæstionibus cōmouerent, etiam mei nominis fecisse mentionem. Et tua quidem sanctitas uelut ab ipsis incunabulis per Ecclesiasticæ traditionis regulas instituta, de absente sibiq̄ bene & in fide & in charitate Dei cognito, calumniaribus nō accōmodauit auditū. Ad me tamè quoniam appetitū estimationis meę fama peruenit: æquum putauī, ut quoniam ipse post triginta fere annos parentibus redditus sum, & durum satis atq̄ inhumanū erat, si tam citò desererē eos quos tam tarde reuiserā, simul & quia tam longi itinēris labor fragiliorem me reddit ad iterandos labores: literis meis satisfacere beatitudini tuæ: nō ut de sancta mente tua, quæ uelut quoddam Dei sacrarium aliquid iniquū non recipit, maculā suspitionis abstergeret: sed ut enulis aduersum me forte oblatrantibus, baculum quendam tibi cōfessio nis meæ quo abigeretur offerrem. Quamuis igitur fides nostra persecutionis hæreticorum tempore cum in sancta Alexandrina Ecclesia degeremus, in carceribus & in exilijs quæ pro fide inferēbantur, probata sit: tamè & nunc si quis est qui uel tētare fidem nostrā cupit uel audire uel discere, sciat

sciat quod de trinitate ita credimus, quod unius naturæ sit, unius deitatis, unius eiusdemque virtutis atque substantiæ: nec inter patrem & filium & spiritum sanctum sit prorsus ulla diuersitas, nisi quod ille pater est, et hic filius, et ille spiritus sanctus. Trinitas, in personis subsistentibus, unitas in natura atque substantia. Filium quoque Dei in nouissimis diebus natum esse confitemur ex uirgine & spiritu sancto: carnem naturæ humanæ atque animam suscepisse, in qua passus est, & sepultus; & resurrexit a mortuis: in eadem ipsa carne resurgens, quæ deposita fuerat in sepulchro: cum qua carne simul atque anima post resurrectionem ascendit in cælos: unde & uenturus expectatur ad iudicium, iudex uiuorum ac mortuorum. Sed & carnis nostræ resurrectionem fatemur integrè & perfectè futuram, huius ipsius carnis nostræ, in qua nunc uiuimus: non ut quidam calumniantur alteram pro hac resurrectionem dicimus, sed hanc ipsam nullo omnino eius membro amputato, uel aliqua corporis parte desecta: sed cui nihil omnino ex omni natura sua desit, nisi sola corruptio. Hoc enim promittit sanctus apostolus, quod semine corpus in corruptione, & resurgat in incorruptione: & semine in infirmitate, surgat in uirtute: semine in ignominia, surgat in gloria: & semine corpus animale, resurgat corpus spirituale. Hæc nobis de resurrectione tradita sunt ab his quibus sanctum baptisma in Aquileiensi Ecclesia consecuti sumus: quæ puto ipsa esse quæ etiam Apostolica sedes tradere & docere consueuit. Dicimus quoque & iudicium futurum: in quo iudicio unusquisque recipiat propria corporis prout gessit, siue bona siue mala. Quod si homines recepturi sunt pro operibus suis, quanto magis & diabolus qui omnibus existit causa peccati: De quo illud sentimus quod scriptum est in Euangelio: quia & ipse diabolus & omnes angeli eius, cum his qui opera eius faciunt, id est qui criminantur fratres, cum ipso pariter æterni ignis hereditatem patientur. Si quis ergo negat diabolum æternis ignibus mancipandum, partem cum ipso æterni ignis accipiat, ut sentiat quod negauit. Audio & de anima quæstiones esse commotas. De qua re utrū recipi debeat querimonia, aut abijci, uos probate. Si autem & de me quid sentiam quærat, fateor me de hac quæstione apud quos plurimos tractatorum diuersa legisse. Legi quosdam dicentes, quod pariter cum corpore per humani seminis traducere etiam anima diffundat: & hi quibus id poterant assertionibus confirmabant. Quod puto inter Latinos Tertullianum sensisse uel Lactantium: fortassis & alios nonnullos. Alij asserunt quod formati in utero corporibus, Deus quotidie faciat animas & infundat: alij quod factas iam olim, id est, tunc cum omnia Deus creauit ex nihilo, nunc eas iudicio suo dispenset in corpore. Hoc sensit & Origenes & nonnulli alij Græcorum. Ego uero cum hæc singula legerim, Deo teste dico: quia usque ad præsens certi uel definiti aliquid de hac quæstione non teneo, sed Deo relinquo scire quid sit in uero, & si cui ipse reuelare dignabitur. Ego tamen hæc singula & legisse me non nego, & adhuc ignorare confiteor: præter hoc quod manifestè tradit Ecclesia: Deum esse & animarum & corporum conditorem. Sanè quia audio etiam inde esse disputatum, quod quædam Origenis rogatus à fratribus de Græco in Latinum transluli: puto quod omnes intelligant, hæc pro solo liuore culpari. Si enim aliquid est quod displiceat in autore, quare id ad interpretem detorquetur? Sicut in Græcis habetur, rogatus sum ut Latinis ostenderem. Græcis sensibus, uerba dedi Latina tantummodo. Siue ergo in illis sensibus laus inest aliqua, non est mea: siue culpa, similiter non est mea. Quinimò etiã illud adieci, sic ut in præfatione mea designaui, ut in quantum possem aliqua dicta deciderem: illa tamè quæ mihi in suspicionem ueniebant, quod non ab ipso Origene ita dicta, sed ab alijs uiderent inserta, propter hoc quod de eisdem rebus in alijs locis eiusdem autoris catholicè dicta legeram. Nemo ergo mihi ex hoc quæso te sancte ac uenerabilis & beate pater conflet inuidiam: nemo factionibus, utat & calumniis: quod in Ecclesia Dei fieri non licet. Vbi enim simplicitas tuta erit & innocentia, si hic non erit? Origenis ego neque defensor neque assertor sum, neque primus interpret. Alij ante me hoc idem opus fecerant, feci & ego postremus rogatus à fratribus. Si subest ne fiat, iussio obseruari debet in posterum. Si culpantur qui ante iussionem fecerunt, culpa à primis incipiat. Ego enim præter hanc fidem quam supra exposui, id est, quam Romana Ecclesia, & Alexandrina, & Aquileiensi nostra tenet, quæ in Hierosolymis prædicatur, alienam nec habui unquam in isto homine, nec habeo, nec habebō. Et si quis aliter credit, quisquis ille est, anathema sit. Reddent autem in die iudicii rationem, hi qui offendicula, & dissensiones, & scandala propter inuidiam solam generant & liuorem.

ANASTASII ROMANI EPISCOPI AD HIEROSOLY-
rum episcopum de Ruffino sententia.

Robatæ quidè affectionis est hoc, ut laudabiliter de sacerdote sacerdos loquaris. Pro tanto igitur præconio, quod in merita mea effusissimè contulisti, ut amor tuo gratias ago, ita splendore tuæ sanctitatis, & eas quas in Domino habes uirtutes, subinde quoddammodo paruitatis nostræ fauorabilis sermo prosequit: tam eminenter uir omnium præstantissime, laudum tuarum fulges nitore conspicuus, ut par esse meritis sermo non possit. Porro autem tanto titulorum tuorum rapior incitamento, ut etiã quod impetrare nequeo, audere non desinam. Iam hoc de laudibus, est tuis, quod me tantum de cælestis animi iustius serenitate laudasti. Tui enim episcopatus ordo perspicuus per diuersum orbem uelut radias, etiam ad nos splendens

si detulit claritatem. In me quippe totum amicitie tribuis, examini nihil relinquis. Aut si iure me laudas: tu quoque similiter relaudandus non es? Obsecro igitur ob utrumque ut memetipsum laudare iam desinas. Duplex enim causa me hoc poscere constringit, ne cōsacerdotis tui sensibus, aut dolore falsa laus ingerat, aut pudore uera succendat. Sed ad causam reuertar. Ruffinus de quo me cōsulare dignatus es, conscientie suæ habet arbitrum diuinam maiestatem: apud quam se integro deuotionis officio ipse uiderit qualiter debeat approbare. Origenes autem cuius in nostram linguam composita deriuauit, ante quis fuerit, in quæ pro cesserit uerba, nostrum propositum nesciuit. Quod uero sit animi mei studium cum tua paulisper hoc cōferam sanctitate. Hoc igitur mente concepi: quod qui urbis nostræ populis de translata Origenis lectione patefecit, quandam puris mentibus uelut nebulam excitans iniecitam, fide Apostolorum maiorum traditione firmatam, uelut deuijs anfractibus illum uoluisse dissoluere. Discere hoc loco libet quid agat in Romanam linguam ista translatio. Approbo si accusat autorem, & execrandum factum populis prodit: ut iustis tandem odijs teneat quem iam dudum fama cōstrinxerat. Si uero interpret tantorum maiorum erroribus cōsensum præstat, & legenda impia dogmata prodit in populos: nihil aliud sui opera laboris extruxit, nisi ut propria ueluti mentis arbitrio, hanc quæ sola & quæ prima apud catholicos Christianos uera fides, iam ab Apostolis exinde usque ad tempus præsens tenet, inopinatè titulo assertionis euerteret. Absit hæc ab Ecclesia Romana nequaquam catholica disciplina. Nunquam profecto eueniet, ut aliqua hoc admittamus ratione, quod iure meritoque damnamus. Quapropter in toto orbe Christi Dei nostri diffusa prouidentia, probare dignabitur, accipere nos omnino non posse, quæ Ecclesiam maculenta probatos mores euertant: aures circumstantium uulneret: iurgia, iras, dissensionesque disponat. Quare nosce qualè epistolam ad fratrem & coepiscopum nostrum Venerium diligentiori cura perscriptam paruitas nostra transmiserit: sibi hanc conscientiam fecerim, quod non superflua laborem formidine, neque uano timore solliciter. mihi certe cura non deerit Euangelij fidem circa meos custodire populos, partesque populi mei per quæque spatia diuersa terrarum diffusas quantum possim literis conuenire: ne qua prophana interpretationis origo subrepat, quæ deuotas mentes immissa sui caliginelabefactare conetur. Illud quoque quod euenisse gaudeo, tacere non potui: beatissimorum principum manasse responsa, quibus unusquisque Deo seruiens ab Origenis lectione reuocetur: damnandumque sententia principum, quem lectio rerum prophana prodiderit. Hactenus sententiæ meæ forma processerit. Quod te uero uulgi de Ruffino querela sollicitat, ut quosdam malis suspicionibus persequaris, hæc etiã opinionem constringam diuinæ lectionis exemplo, sicut scriptum est: Non sicut uidet homo, ita & Deus. Nā Deus uidet in corde, homo in facie. Itaque frater charissime omni suspitione seposita, Ruffinum scito, quod propria mente Origenis dicta in Latinum translulit ac proba uit: nec dissimilis ab eo est, qui alienis uitijs præstat assensum. Illud tamen te scire cupio, ita haberi à nostris partibus alienum, ut quid agat, ubi sit, nec scire cupiamus. Ipse denique uiderit, ubi possit absolui.

RUFFINI AQUILEIENSIS IN DIUVM HIERONY-
mum inuestiuarum Liber primus.

Erlegi scripta tua Aproniane charissime quæ ab amico & fratre bono de oriēte ad uirum nobilissimum Pammachium missa transmisi ad me: recordatus sum sermonis prophetici qui ait: Filij hominum detes eorum arma & sagittas, & lingua eorum machera acuta. Verum ad hæc uulnera quæ infliguntur ex lingua inter homines, medicus penè nullus est. Et ideo cōuertit me ad Iesum cælestē medicum, qui mihi antidotum potestissimum dedit de Euangelij pyxide prolatum, quod uim doloris spe futuri apud se iusti examinis solare tur. Potio ergo ipsa quæ temperauit Iesus, hæc erant uerba: Beati, inquit, estis cum persecuti uos fuerint homines, & dixerint aduersum uos omne malum mentiētes. Gaudete & exultate, quoniam merces uestra multa est in cælis. Sic enim persecuti sunt & prophetas qui erant ante uos. Et ego quidē quantum in me est hoc medicamento contentus, de reliquo silere de creuerā, dicēs apud me ipsum: Si patrem familiam Beelzebub uocauerūt: quāto magis nos, licet indignos, domesticos eius? Et si illi dictum est: quia seductor est & seducit turbas: ego cur indignus si audiam me hæreticū dici: & pro ingenij tarditate, uel potius cæcitate, talpā nominari? Et cum Dominus meus, imò omnium Deus, Christus dictus sit homo uorax, et uini potator, amicus publicanorum et peccatorum: ego cur indignus si audiam homo carnalis & in delicijs degens. Verum quoniam respondēdi mihi, uel ex parte, iusta quædam necessitas uidet imponi: ex eo quod dicatur multos offendit de his quæ ab eo scripta sunt, nisi quid sit in causa pandatur: cōpellor contra uotum meum & propositum respondere, ne forte reticendo uidear crimen agnoscere, quāuis Christiano cætera crimina silendo depellere, exemplo Domini gloriosum sit: sed tamen hoc in fide si fiat, maximum scandalum generat. Quia ergo in iniurijs huius inuestiuarum suæ promittit se omitturum personas: & rebus tantum & criminibus responsurum: utrumque autem falsum est, nam cui respondeat crimini quod nullus obtendit: quomodo autem omittit personas cum interpretem librorum toto inuestiuarum suæ textu indefinenter incuset & laceret: nos omittit omni ironia & ueroque tergiuersione quæ Deo execrabilis est, licet incōptis uerbis & ratione incomposita

incomposita respondebimus: ueniam imperitiæ nostræ à legentibus concedendam, nō immeritō præsumentes: quia non alios accusamus, sed nosmetipsos à maledictis purgare contendimus. Et ideo studemus: ut nō tantum in nobis sermo quantum ueritas luceat. Sed priusq̄ incipiam purgare cætera, illud eum ante omnia uerè dixisse cōfiteor: quod ait se non reddere maledictum pro maledicto: hoc satis uerum est: non em̄ pro maledictis, sed pro benedictis & laudibus conuicia & maledicta restituit. Neq̄ ut ait uerberanti dexteram maxillā offert alterā: sed palpanti & leuiganti maxillam, morsum improuisi dentis insigit. Cum em̄ nos in eo eloquentiam ac studiū laudauerimus (interpretando duntaxat ex Græcis) & fidei eius nusq̄ derogauerimus: ille utrunq̄ in nobis damnat: & ideo ueniam etiam ipse nobis concedat: si forte aliquid, aut asperius, aut in eo optius dicimus: quia imperitum hominē ad respōdendum lacesiuit, quem sciret nō posse per multam dicendi artem & eloquentiæ copiam id agere: ut is quem læsum uellet ac uulneratum, nec uulneratus uideatur esse nec læsus. Hoc ergo eloquentiæ genus ab ipso requiratur, qui ad culpandum seu uituperandum leuimum musculo cōmotus uelut quis censor accurrat. Qui uerò obiectas depellere à se maculas cupit, necessitate sibi responsionis imposita, non q̄ eleganter & ornatè, sed q̄ uerè respondeat cogitabit. Et quoniam inter principia ipsa ait, quasi sine me hæretici esse nō possint: primo hoc nobis ostendendum est, quod nec cum ipso nec sine ipso hæretici sumus: ut cum de nobis constiterit quid simus, tūc demum nec de aliorum quidē dicitis ad nos retorqueri possit infamia. Ego sicut & ipse & omnes norunt, ante annos ferè triginta in monasterio iam positus, per gratiam baptismi regeneratus, signaculum fidei consecutus sum per sanctos uiros Chromatium, Iouinum & Eusebiū opinatissimos & probatissimos in Ecclesia Dei episcopos: quorum alter tūc presbyter beate memorię Valeriani, alter archidiaconus, alius diaconus simulq̄ pater mihi & doctor symboli ac fidei fuit. Illi ergo sic mihi tradiderunt, & sic teneo, quod pater & filius & Spiritus sanctus unius deitatis sint: unius substantiæ, coæterna, inseparabilis, incorporea, inuisibilis, incomprehensibilis trinitas: & sibi soli, ut est, ad perfectum nota: quia nemo nouit filium nisi pater, neq̄ patrem quis nouit nisi filius. Et Spiritus sanctus est qui scrutatur etiā alta Dei: & ideo caret omni uisibilitate corporea: sed intellectuāli illo deitatis oculo uidet patrem filium & Spiritus sanctus, sicut pater uidet filium & Spiritum sanctum: nec est prorsus ulla in trinitate diuersitas: nisi quod ille pater est, & hic filius, & ille Spiritus sanctus: trinitas in personarū distinctione, unitas in ueritate substantiæ. & quod unigenitus filius Dei, per quem à principio omnia quæ sunt, facta sunt, siue uisibilia siue inuisibilia, in nouissimis diebus carne humana suscepta, homo factus est, & passus est pro salute nostra. Et tertia die suscitata illa ipsa carne, quæ posita fuerat in sepulchro, resurrexit à mortuis. Et cum ipsa eadem carne glorificata ascēdit ad coelos: unde & expectatur uenturus ad iudicium uiuorum & mortuorū. Sed & simili modo nobis quoq̄ spem resurrectionis dedit: ut eodē ordine, eadē cōsequentiā, pari eadēq̄ forma qua ipse Dominus resurrexit, nos quoq̄ resurrecturos esse credamus: non nubes aut auras tenues ut calumniant: sed hæc ipsa, in quib. nūc uel uiuimus uel morimur nostra corpora recepturi. Nam quomodo uerum erit quod resurrectionem carnis credimus, nisi in ea uerè & integrè carnis huius natura seruetur? Absq̄ ullis ergo præstigijs, ueræ & integræ carnis huius nostræ, in qua nunc sumus, resurrectionem fatemur. Verum ad maiorem rei fidem addo aliquid amplius: & calumniosorum necessitate cōpulsus, singulare & præcipuū Ecclesiæ nostræ mysteriū pando. Etenim cum omnes Ecclesiæ ita sacramentum symboli tradāt: ut postq̄ dixerint peccatorum remissionē, addant carnis resurrectionē: sancta Aquileiēsis Ecclesia Dei spiritu futuras aduersum nos calumnias præuidente, ubi tradit carnis resurrectionē, addit unius pronomini syllabam: & pro eo quod ceteri dicunt, carnis resurrectionem: nos dicimus huius carnis resurrectionem: quo scilicet frontem, ut mos est, in sine symboli signaculo contingentes, & ore carnis huius uidelicet quam continemus resurrectionem fatentes, omnē uenenatæ aduersum nos linguæ calumniandi aditum præstruamus. Est ne aliquid hac confessione plenius? Est aliquid ista expositione perfectius? Sed nihil ut uideo, profuit nobis tanta hæc cautela Spiritus sancti. Inueniūt adhuc malè loquaces linguæ calumniandi locū. Membra, inquit, singula nominatim nisi dixeris: & caput cū capillis suis, manus, pedes, uentrē, atq̄ ea quæ sub uentre sunt, nisi expressius designaueris, carnis resurrectionē negasti. Hæc sunt nouelli sapiētis inuenta, quæ beatos Apostolos tradentes fidē Ecclesię latuerunt: nec ulli sanctorū nisi huic soli per carnis spiritū reuelata sunt. Et nunc indecenter quidē proponit: sed audiat & honestius & uerius q̄ proponit. Primitiæ dormientium Christus est, qui & primogenitus ex mortuis dicitur: sicut & Apostolus de resurgentibus dicit: Initium Christus est, deinde hi qui sunt Christi. Habentes ergo indubitatas resurrectionis nostræ primitias Christū, quid de cæteris dubitamus: cum certū sit quod qualibus membris, & qualibus capillis, qua carne, & quibus ossibus Christus resurrexit, & nos omnes resurgamus? Quia & ipse propterea se post resurrectionē palpandum discipulis præbuit, ne ulla de resurrectione eius cunctatio remaneret. Cū ergo ita euidentis & (ut ita dicam) palpabile & manu atrectādū nobis Christus dederit suæ resurrectionis exemplū: ita aliquis insanit, ut aliter se resurrecturum putet, quam resurrexerit ille qui primus resurrectionis aditum

aditum patefecit? Vnde etiam illud ueritatem huius confessionis affirmat: quod natura quidē carnis huius est ipsa, nec ulla alia: quæ resurget, purgata tamē à uitijs resurget corruptione depolita: ut uerum sit illud quod dicit Apostolus: Quia seminatur in corruptione, surgit in incorruptione: seminatur in ignominia, surgit in gloria: seminatur corpus animale, surgit corpus spirituale. Tanquā ergo spirituale & gloriosum, & incorruptibile corpus, suis proprijs & non aliunde assumptis exornabitur & illustrabitur membris: secundum eam gloriam, quam propositum nobis Christi seruat exemplum: sicut Apostolus dicit: Qui transformabit corpus humilitatis nostræ, cōforme corpori claritatis filij sui. Cum igitur per omnia in resurrectionis spe Christus proponatur ad formatū, & primogenitus ipse sit resurgentium: atq̄ omnis creaturæ ipse sit caput, sicut scriptū est: Qui est caput omnium primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatū tenens: quid inaniter uerborum pugnas, & malariū suspicionū certamina cōmouemus: cum in ea confessione quæ supra exposui, Ecclesiastica fides constet, & clarū sit quod ad incusandū nō moueat aliquē diuersitas fidei, sed peruersitas animi? Verum quoniam in hoc loco cum de resurrectione carnis argueretur ei mos est, miscuit serijs ridicula & ludicra, dicens: Mulieres quasdam de nostris mamillas suas tenentes, uel leues contractas genas, cū plausu femoris & uētris dicere solere, Quid nobis prodest resurrectio, si corpus iterum fragile resurget? Futuræ angelorū similes, angelorū habebimus & naturā. Quas hic muliculas incuset, & si laceratione dignæ sint, ipse uiderit. Aut si eū se putat qui prædicat, nō esse suum talione mordere: uel certe si æquanimiter fert suas muliculas, ueris & nō fictis neq̄ cōmentitijs remorderi, hic inquam ipse uiderit. Nos interim quod ille promiserat implentes, nō reddimus talionem. Sed ut uideo, isti cui displicet mulier, quæ negat se ex resurrectione fragile corpus habituram, sine dubio placet ei fragilitatem corporis permāsura. Et ubi est quod dicit Apostolus: Seminatur in infirmitate, surgit in uirtute: seminatur corpus animale, surgit corpus spirituale: quæ fragilitatē uis esse in corpore spirituali: & quod resurget in uirtute, quomodo iterū fragile erit? In uirtute quod fragile est, quomodo erit? Nōne melius dicūt mulierculæ q̄ tu, quæ negant ultra fragilitatem corpori dominaturā? Quid illas irrides, quæ sequuntur Apostolum dicentem: Quia corruptibile hoc induet incorruptionem: & mortale hoc induet immortalitatem? Apostoli non docuerunt fragile corpus futurū esse, quod resurget à mortuis: sed cōtrariō in uirtute, & in gloria resurrecturum dicunt. Tu hoc unde nunc profers? nisi forte à ludæis aliquibus nostra nūc legē promulgat Ecclesiæ, ut etiā ista discamus. Est enim ludæorū uerè de resurrectione talis opinio, quod resurget quidem, sed ut carnalibus delicijs & luxurijs, cæterisq̄ uoluptatibus corporis perfruant. Quæ autē alia est fragilitas corporis, nisi corruptela membrorū, irritatio gulæ, & incitamenta libidinis? Sed patimini quæso uos, si tamen Christum amatis, in incorruptione absq̄ his esse corpus quod resurget à mortuis, fas sit aliquando cessare. Credamus in resurrectione desinere etiam licitos coitus: ne & illiciti subrepant, q̄ diu horū nō sit obliuio. Quid tam sollicitè, quid tā curiose discutit & pertractatur uenter, & ea quæ sub uentre sunt? Et nos carnales & deliciosos esse dicitis: cum uos ut uideo ab his cessandum, nec in resurrectione credatis. Neq̄ enim naturā carnis huius in qua nūc uiuimus, resurgere denegemus: neq̄ rursus cū ea carnis uitia pariter inuoluamus. Sed caro quidē resurget, & non alia pro alia, sed hæc ipsa: nec naturā perdet, sed fragilitatē & uitia deponet. alioquin nec im mortale erit quod fragile permanerit. Et ideo nos neq̄ uobiscū: neq̄ sine uobis hæretici sumus. Ecclesiæ enim fides, cuius nos alumni sumus, media incedens inter utrunq̄ discrimē, neq̄ naturæ carnis uel corporis (quod resurget à mortuis) denegat ueritatē, neq̄ cōtra Apostoli sententiā incorruptionem futuri regni dicit à corruptione possidendam. Non ergo carnem, uel corpus perditis, ut ais, aut amputatis membris resurgere dicimus: sed totum & integrū corpus, corruptione tantum & ignominia ac fragilitate depolita, atq̄ omnib. mortalitatis uitijs pariter amputatis: ita ut nihil prorsus ex natura sua desit spirituali illi corpori, quod resurget à mortuis, nisi illa corruptio. Latius quam proposueram, huic uni titulo de resurrectione respondi: uerens ne iterū per breuitatem aliquibus calumnijs pateremus. Et ideo non solum corporis in quo calumniatur, sed & carnis fecimus frequenter mentionem, & non solum carnis, sed addidimus huius carnis, & nō solū huius carnis, sed & naturam huius carnis cōmemorauimus: nec cōtenti fuimus hoc: sed ne membrorū quidem resurrectionis integritatem diximus defuturam. Ita tamē ut secundum Apostoli definitionē: corpus quod resurget ex corruptibili, incorruptibile: ex ignobili gloriosum, ex fragili immortale, ex animali spirituale credat: ita ut demū spiritualis corporis membra, absq̄ illis esse corruptele uel fragilitatis suspicionibus sentiamus. Designaui fidem meā de trinitate, designaui de incarnatione, passione ac resurrectione, & de secūdo aduētū in gloria, & de iudicio futuro Domini saluatoris nostri: designaui & de resurrectione carnis nostræ: & nihil, ut opinor, ambigū dereliqui. Quid nūc superest? Nihil arbitror quantū ad fidem pertinet. Sed in eo te, inquit, arguo: quod Origenē interpretatus es, qui restitutionē omnium dicit futurā: in qua nō solū omnes peccatores aboluendos: sed & ipsum diabolū & angelos eius, quandoq̄ dicit relaxandos esse de pœnis: ut restitutione omnium consequēter possit intelligi. Et animas antè dicit creatas esse q̄ corpora, easq̄ de cœlo dedu

Etas, & corporibus insertas. Ego nunc nihil pro Origene ago, nec Apologeticum pro ipso scribo. Siue enim stat apud Deum siue lapsus est, ipse uiderit, suo Domino stat ac cadit. Sed cogor in aliquibus eius facere mentionem: quia dum illum arguit rhetor noster, non iam oblique, sed palam mucrone districto me petit: & totus fertur in me. Et quid dico me petit? Immo uero ut in me deficiat: nec instituto ri suo parcat, dum putat se ex his quos interpretatus sum libellis eius, posse in me aliquid calumnie retorque: quia inter cetera quae culpat in nobis, etiam inuidiosus hoc addidit, dicens: me hoc opus ad interpretandum delegisse, quod neque ipse, neque alius quis ueterum interpretum delegisset. Huius ergo rei causam primo cur hoc opus potissimum adorsus sim, quia hinc maxime mordeor, quod potero paucissimis & uerissimis absoluam. Licet id apud te fili mi charissime, qui rem ut gesta est non stit, superfluum uideatur: tamen & ignorantis conuenit noscere: simul etiam quia & hoc non solum ipse, sed & omnis schola eius iactat de nobis, quod cum aliter promiserimus nos in praefationibus translaturus, aliter fecerimus in opere: ideo non solum ipsis, sed & alijs respondere debemus, quibus uel proprius liuor mentem, uel criminatio aliena conturbat. Vir fide, eruditione, nobilitate, uita clarus, Macarius cum opuscula aduersus fatum, uel mathesim haberet in manibus, eaque utili & pernecessario labore componeret: in aliquantis uero quia erat praedifficilis materia, de diuinae providentiae differere dispensationibus haesitaret: per soporem sibi a Domino tale aliquid dicebat ostensum: quod nauis ei quaedam demonstraretur eminus aduentare per pelagus, quae cum portum fuisset ingressa, nodos suae haesitationis absoluere. Exurgens uero cum de uisu sollicitus cogitaret, nos superuenisse aiebat in tempore: quibus continuo & opuscula sua, & ambiguitatem indicauit & usum. Quid porro Origenes, quem opinatissimum apud Graecos audierat, sentiret de talibus percunctatus, breuiterque sibi eius de singulis quibusque sententias orat exponi. Ego rem primum dicebam factum esse difficilem: sanctum tamen Pamphilum martyrem dixi quaedam ex parte, tale aliquid operis descripsisse in Apologetico suo. Continuo id sibi poscit in Latinum uerti. Nullum dicebam me usum huiusmodi operis habuisse, et ad Latinum sermonem tricennali iam penes incuria torpuisse. Perstitit tamen deprecans qualicumque sermone noticiam sibi tantum eorum quae cupiebat ostendi. Cumque id quo potui sermone fecissem: maiori desiderio accensus est ad illa ipsa plenius cognoscenda: e quibus pauca illa quae transluleram uidebantur assumpta. Excusantem me urgere uehementius coepit, & sub Dei testimonio conuenire: ne sibi ad opus bonum quae se auxilia iuuare possent denegare. Cumque uehementer insistere, & desiderium eius secundum Deum esse perspicere: acquieui tandem & interpretatus sum quidem. In praefationibus tamen utriusque operis, & maxime in Pamphili libello quem primum transluleram, exposui primum omnium fidem meam, & protestatus sum, me quidem ita credere, sicut fides catholica est. Si quid autem uel legeretur uel interpretaretur a me: id me salua fidei meae facere ratione. In istis uero Peri archon libellis, etiam illud admonui: quod cum in ipsis libris inuenirentur quaedam de fide ita catholice scripta ut Ecclesia praedicat: quaedam autem his contraria, cum de una eademque re dicantur: mihi uisum sit haec secundum illam semper regulam proferenda quae ipse catholice sententiae expositione protulerat: & ea quae a semetipso inuenirentur esse contraria, uel inserta ab alijs, id enim epistolae suae querimonia contestatur, abijcere: uel certe ut nihil adificationis in fide habentia praeterirem. Non autem superfluum puto uideri, inferere etiam ipsa loca de praefationibus meis, ut nihil careat teste quod dicimus. Sanè ne in legendo error sit ex his quae huic scripturae nunc aliunde inserimus: si quidem mea sunt, simplices aduersum capita habent notas: si accusatoris mei, duplices. Ex praefationibus in Apologetico Pamphili, post aliquanta ita diximus: Quaaliter ergo sentiat Origenes, tenor libelli huius edoceat. De his autem quae apud eum contraria sibi inueniuntur: quid causae sit, in ultimo breui adiecta assertionem docebimus. Nos autem sicut traditum est nobis a sanctis prophetis ita tenemus: quod sancta trinitas coaeterna sit, & unius uirtutis atque substantiae. & quod filius Dei in nouissimo tempore homo factus est, & pro peccatis nostris passus est, & in ea ipsa carne, in qua passus est, resurrexerit a mortuis: propter quod et resurrectionis spem humano generi tribuit. Carnis uero resurrectionem, non per aliquas praestigias, sicut nonnulli calumniantur dicimus: sed hanc ipsam carnem, in qua nunc uiuimus resurrectionem credimus, non aliam pro alia, neque corpus aliud, quam huius carnis dicimus. Siue ergo corpus resurrectionis dicimus, secundum Apostolum dicimus: hoc enim nomine usus est ille. Siue carnem dicimus, secundum traditionem symboli confitemur. Stulta enim adinuentio calumniae est, corpus humanum aliud putare esse quam carnem. Siue ergo carnem secundum communem fidem, siue corpus secundum Apostolum dicimus quod resurget: ita credendum est, sicut Apostolus definiuit. Quia quod resurget, in uirtute resurget, & in gloria, & incorruptibile ac spirituale corpus. Saluis ergo praerogatiuis futuri corporis uel carnis, resurrectio carnis credenda est integra atque perfecta: ut & natura carnis eadem seruetur: & incorrupti ac spiritualis corporis status, & gloria non infringatur. Sic enim scriptum est: Quia corruptio in corruptionem non possidebit. Haec sunt quae in Hierosolymis in Ecclesia Dei a sancto sacerdote eius Ioanne praedicantur: haec nos cum ipso & dicimus & tenemus. Si quis praeter haec uel credit, uel docet, uel a nobis aliter credi quam exposuimus putat, anathema sit. Nostrae ergo si-

dei do-

A dei documentum si quis habere uult, habeat ex his. Si quid autem legimus, aut differimus, aut interpretamur, salua huius fidei nostrae facimus ratione: secundum Apostolum omnia probantes, quod bonum est tenentes: ab omni specie mala nos abstinentes. Et si qui hanc regulam sequitur: pax sit per illos, & super Israel Dei. Cum igitur haec ego antequam calumniatorum aliquis exurgeret, de mea fide praefatus sim: ne quis forte diceret quod ab ipsis admonitus uel coactus, haec modo dicerem quae ante non senseram: cumque me si quid illa interpretandi necessitas poposcisset, integro fidei meae statu facturum esse promiserim: quomodo adhuc locus calumniaribus datur, cum utique prima confessionis meae uox, ab omni suspitione contrarii dogmatis tutum me faciat & munitum? Preterea enim ut & superius praedixi, Domini sermone didici: quia ex suis unusquisque uerbis & non ex alienis uel iustificabit uel condemnabitur. Sed & in ea nihilominus praefatiuicula, quae in ipsis Peri archon libris praemisimus, qualiter interpretationis nostrae fidem obseruanda dixerimus: ex ipsis aequo sermonibus comprobatur. Quae uero est etiam ex ipsa quae ad rem pertinet inferi. Nam cum honoris gratia mentionem fecissemus huius uiri, qui haec nunc adducit ad crimen, pro eo quod ante nos ipse prior Originis quamplurima fuisset interpretatus: & eius uel eloquentiam in explicando, uel in interpretando diligentiam laudassemus, eumque nobis sequendum in opere simili diceremus: post aliquanta etiam ad hoc adiecimus: Hunc ergo etiam nos licet non eloquentiae uiribus, disciplinae tamen regulis in quantum possumus sequimur, obseruantes hoc ne ea quae in libris Originis a semetipso discrepantia inueniuntur atque contraria proferamus. Memento qui legis, ne hic te breuiter dictus sermo praetereat quem dixi: quia non proferam ea quae in libris Originis a semetipso discrepantia inueniuntur atque contraria. Non enim generaliter promisi me prolaturum quae essent fidei contraria, sed quae ipsi sibi essent contraria, uel quae a semetipso discrepant, non quae a me uel ab alio aliquo discrepant. Non ergo hoc sermone subripientes inimici calumnias generent, ut dicant me promississe, quia si quid contrarium est, uel discrepat a fide nostra proferam. Hoc etiam si facere potui, tamen promittere non audeo. Et si quidem factum hoc in opere meo inuenies, amplecti poteris. Si uero in aliquo tibi minus impletum uidetur, culpae non poteris, quia professionis meae uel uinculum non tenes. Sed coniungamus etiam cetera. Cuius diuersitatis, inquam, causas plenius tibi in Apologetico quae Pamphilus pro libris ipsis Originis scripsit adiecimus breuissimo libello superaddido, in quo euidentibus, ut arbitror, probamentis, corruptos esse in quibus plurimis ab haereticis & maleuolis libros eius ostendimus: & praecipue istos quos nunc exigitis ut interpretemur, id est, Peri archon, quod uel de principijs, uel de principatibus dici potest, qui sunt reuera & obscurissimi & difficillimi. De rebus enim talibus ibi disputat, in quibus philosophi omni aetate consumpta, nihil inuenire potuerunt. Hic uero noster quantum potuit id egit: ut creatoris fidem & creaturae rationem, quae illi ad impietatem traxerant, ad pietatem iste conuerteret. Etiam hic diligentius inspice, ut non te praetereat, quod creatoris quidem fidem diximus, creaturarum uero rationem: scientes quod ea quae de Deo dicuntur, ad fidem pertinent, quae uero de creaturis disputamus, ad rationem. Sed quod sequitur adhuc addamus. Sicubi ergo nos in libris eius aliquid contrarium inuenimus, quod ab ipso in ceteris locis pie de trinitate fuerat definitum: uelut adulteratum hoc & alienum, aut praetermissum, aut secundum eam regulam protulimus, quam ab ipso frequenter inuenimus affirmatam. Nunquid & hic incaute aliquid diximus? Nunquid dixi quia secundum fidei nostrae regulam protuli, quod erat utique iam penitus modum interpretis, & ex Graeco in Latinum uertentis cedere? Sed secundum eam regulam protulisse me dixi: quam ab ipso frequenter inuenimus affirmatam. Item his adiecimus. Si qua sane uelut peritis iam & scientibus loquens, dum breuiter transire uult obscurius protulit, nos ut manifestior fieret locus, & ea quae de ipsa re in alijs libris apertius legeramus adiecimus, explanationi studentes. Nihil tamen nostrum diximus: sed licet in alijs locis dicta, sua tantum sibi reddidimus. Puto quod etiam apud iniquissimos iudices sufficere mihi posset sola ista confessio, qua dixi, Nihil nostrum diximus, sed licet in alijs locis dicta sua tamen sibi reddidimus. Nunquid me in aliquo obnoxium feci? Nunquid promisi me meum aliquid dicturum? Vbi est quod accusant, quo calumniantur, quod confingunt me dixisse, quia mala tuli & bona dixi: & quaecumque bona sunt transfuli? Erubescant aliquando, & desinant falsa proferre, & diaboli in se opus fratres criminando suscipere. Audiant quia nihil nostrum diximus: & iterum ac sapius audiant, quia nihil nostrum diximus, sed licet in alijs locis dicta, sua tamen sibi reddidimus. Et ne nos absque Domini misericordia huic operi manus existiment commo-dasse, uideant nos haec ipsa antequam praedixisse quae faciunt. Post hoc enim addidimus etiam ista. Haec autem idcirco in praefatione commonui: ne forte calumniatores, iterum se criminandi putent inuenisse materiam. Quod dixi, iterum, illa est causa: quia iam sancti episcopi Ioannis epistolam de fide ad sanctum Theophilum scriptam criminati sunt: quando corpus humanum, aliud nescio quid fingebant esse quam carnem: idcirco iterum posui: Sed uiderint, inquam, quid peruersi atque contentiosi homines agant. Nobis interim tantus labor, si tamen orantibus uobis Deus iuuerit, idcirco susceptus est: non ut calumniosus os, quod fieri non potest, licet forte etiam hoc Deus faciet, clauderemus: sed ut proficere ad scientiam rerum uolentibus,

Hier. to. 4

f. 2. materiam

materiam præberemus. Vt autem scias & quod falsaturi hæc essent, & præuidimus & prædiximus: uide quid in sequentibus iunxerimus. Illud sanè, omnè qui hos libros, uel descripturus est, uel lecturus, in cõspectu Dei patris & filij & Spiritus sancti cõtestor atq; cõuenio, per futuri regni fidẽ, per resurrectionis ex mortuis sacramentum, sic nõ illũ locum æterna hæreditate possideat, ubi est fletus & stridor dentium, & ubi ignis eorum non extinguetur, & uermis eorum non morietur, ne addat aliquid huic scripturæ, ne auferat, ne inserat, ne immutet. Et tamen post ista omnia, tam horrida, tamq; horribilia, adiurationum sacramenta, falsare hæc atq; corrumpere nõ timuerunt illi, qui se dicunt credere resurrectionem carnis futuram: qui uel hoc ipsum si crederet quod Deus est, nunquam hæc tam criminosa & nefanda committerent. Vbi tamen in his quæ præfati sumus, Origenes laudibus usq; ad cœlum, ut criminatur, elatus est: ubi Apostolus aut propheta, aut tale aliquid a nobis, quale ipse de eo scripserat dictum est: aut in quo profus alio inueniunt criminandi loci. Fidem nostram præmisimus: quæ puto quod in omnibus cum Ecclesiastica cõfessione cõcordet. Interpretandi obseruantia distinximus: cuius reuera nobis in q̄ pluribus exemplum ipse præberat, qui nũc accusator existit. Quid propositi in interpretando gesserim, designaui. Iam si plenè, aut minus plenè implere ualuit, a legentibus comprobetur: a quibus uel laudari, uel rideri solet, non tamen ad crimẽ uocari: cum in alteram linguam, uel propriè, uel minus propriè aliena uerba uertuntur. Verum quoniam eorũ fecimus mentionem, qui hæc ipsa, quoquo modo sunt, tamè nisi falsa sint criminari ea nullatenus potuissent: ipsum caput in quod manus falsariæ imposuerunt, cõueniens puto huic Apologiæ nostræ inserere: ne me studio meo subtrahere putent hoc, quod illi addito suo falsa crimina obtineant. Etenim cũ in quodam supradicti operis loco, quẽ interpretati sumus quæstio habere, aduersum eos qui Deũ corporeũ dicunt: & humanis eum membris habitũ describunt: quod asserere præcipue Valentinianorũ & Anthropomorphitarũ hæresis solet, cuiusdam accusatores nostri nimis, ut uideo, dextras dederunt: & Origenes Ecclesiasticam contra eos fidem defendens, omni genere incorporeũ esse Deũ, & idcirco etiam inuisibile confirmaret: prouocante se ordine quæstionis, respondit contra hereticos in hoc loco quædã: quæ a nobis isto modo uersa sunt in Latinũ. Ex primo libro Peri archon post aliquanta. Verum istæ assertiones minus fortasse autoritatis habere uidentur apud eos qui ex sanctis scripturis de rebus diuinis institui uolunt: & inde sibi approbari quærunt, quomodo natura Dei supereminet corporum naturam. Vide ergo si non etiam Apostolus hoc idem ait, cũ de Christo loquitur dicens: Qui est imago inuisibilis Dei, primogenitus omnis creaturæ. Nõ em, ut quidam putant, natura Dei alicui uisibilis est, & alijs inuisibilis: quia non dixit Apostolus, imago inuisibilis Dei hominibus, aut inuisibilis peccatoribus, sed ualde cõstãter pronunciat de ipsa natura Dei dicens, imago inuisibilis Dei. Sed & Ioannes in Euangelio dicens: Deum nemo uidit unq; manifestè declarat omnib. qui intelligere possunt, quia nulla natura est cui uisibilis sit Deus: non quasi qui uisibilis sit quidẽ per naturã, & uelut fragilioris naturæ euadat atq; excedat aspectum, sed quoniam naturaliter uideri impossibile est. Sed si requiras a me, quid etiam de ipso unigenito sentiam: si ne ipse quidẽ uisibilem dicam Dei naturã, qui naturaliter inuisibilis est: nõ tibi statim uel impiũ uideat esse uel absurdum: rationẽ quippe dabimus cõsequenter. Aliud quidẽ est uidere, aliud noscere. Videri & uidere corporũ est: nosci & noscere intellectuales naturæ est. Quicquid ergo propriũ corporũ est: hoc nec de patre, nec de filio sentiendum est. Quod uerò ad naturam pertinet deitatis, hoc inter patrẽ & filium cõstat. Deniq; etiam ipse in Euangelio non dixit: Quia nemo uidet patrẽ nisi filius, neq; filiũ nisi pater: sed ait, Nemo nouit filiũ nisi pater, neq; patrem quis nouit nisi filius. Ex quo manifestè indicat, quod quicquid inter corporas naturas uidere uel uideri dicit, hoc inter patrẽ & filium noscere dicitur & nosci, per uirtutem scientiæ non per uisibilitatis fragilitatem. Quia ergo de incorporea natura & inuisibili, nec uidere propriè dicitur, nec uideri: idcirco neq; pater a filio, neq; filius a patre uideri in Euangelio dicit, sed nosci. Quod si proponat nobis aliquis, quare dictum est: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt: multo magis ex hoc, ut ego arbitror, assertio nostra firmabitur. Nam quid aliud est corde Deum uidere, nisi secundum quod supra exposuimus, mente eum intelligere atq; cognoscere? Istud est caput, quod isti qui ad insidiandum mihi de Oriente trãmissi sunt, nõ solum peruersa intelligentia, uerum etiam uerborum adulterio conati sunt infamare. Quod ego idcirco, ut alia quoque nõnulla eius quem interpretabar scriptoris, suspectũ habere nõ potui, neq; prætermittẽdum iudicauit: quia non in eo aliquid de comparatione patris ac filij dicebat, sed de ipsa deitatis natura quærebat: si ei aptum ullo genere uisibilitatis uocabulũ uideretur. Respondi ut supra diximus his hæreticis: qui idcirco Deum uisibilem esse asserunt, quia & corporeum dicunt, pro eo quod uisio propriè corporis est. Vnde & illi Valentiniani, quod supra diximus, hæretici, corporaliter & uisibiliter generasse patrẽ, & generatum filiũ dicunt. Refugiẽs ergo, ut opinor, Origenes uisionis appellatio nem tanq; suspectã: ait melius esse in natura deitatis, id est, inter patrẽ & filium uti illo sermone, quem ipse Dominus definiuit, dicens: Nemo nouit filiũ nisi pater, neq; patrem quis nouit nisi filius. omnem ergo occasionem supradictis hæresibus credidit excludendam, si notionẽ in natura deitatis

A deitatis potius diceret q̄ uisionem: dum uisio occasione aliquam præbere uideatur hæreticis. Notio uerò unius naturæ inter patrẽ & filium, seruat indissociabilem ueritatem: præcipue quia Euangelij talis autoritas est. Simul & cautela per hoc plurimum credidit fore: ne Anthropomorphitæ quoquo modo audiret uisibilem Deum. Hæc ratio, quia non faciebat aliquã differentiam trinitatis, uisa mihi est nõ debere penitus abijci, etiam si aliqua uerba in Græco incautius fortasse posita, declinauimus. Sit sanè adhuc in iudicio legẽtium: utrũ & hoc aduersum supradictas hæreses utile aut minus utile uideat. Tamen ponamus quod etiam hi qui norunt de literis & huiusmodi sensibus iudicare, quibus cum peritia adest & timor Dei: qui nihil per cõtentionem, neq; per inanẽ gloriam gerunt: quorũ animus ab inuidia & fauore, & odio uacat, dicat non multum ad instructionẽ, uel ad expugnãdas supradictas hæreses caput illud ualere: nunquid nam id non licet præterire: & tanq; minus ualidum ad depellendos aduersarios trãcurrere? Pone quia sit ociosum: nunquid & criminofum? Quomodo criminis loco ducetur, ubi inuisibilitatis equalitas inter patrẽ & filium & Spiritum sanctũ confirmatur? Nõ puto hoc ita cuiquam uideri. Et quid dico cuiquam? Sed ne istis quidem ipsis criminatoribus, meis, aliquid in meis literis uisum esse quod possit offendere. Deniq; si hoc purassent, ipsa sicut trãtuleram mea uerba posuissent. Sed nunc ausculta quid faciunt: & flagitiũ eorum require si ullum præcessit exemplũ. In eo loco ubi scriptum erat: Quod si requiris a me, quid etiam de ipso unigenito sentiam, si ne ipse quidem uisibilem dicam naturã Dei, qui naturaliter inuisibilis est: non tibi statim uel impiũ uideat esse uel absurdum, rationem quippe dabimus cõsequenter. Pro eo quod nos scripsimus, rationem quippe dabimus cõsequenter: illi scriperunt, nõ tibi statim impiũ uel absurdum uideat esse: quia sicut filius patrẽ non uidet, ita nec Spiritus sanctus uidet filium. Hoc si in foro positus, uel negotijs secularibus commisisset iste qui de monasterio Romam quasi calumniandi peritissimus missus est: norunt omnes quid cõsequeretur ex legibus publicis eiusmodi criminis reus. Nunc uerò quia secularem uitam reliquit, & a tergitatione illa actuum publicorum ad monasterium cõuersus est, & adhæsit magistro nobili: ab ipso edocetur iterum pro modestia furere, insanire: pro quiete, seditiones mouere: pro pace, mouere bellum: pro cõcordia, mouere dissidia: perfidus esse pro fide, pro ueritate falsarius. Crede mihi quod huius sceleris nequitia etiam uerum fuisset exemplar, nisi Hiezabel tibi illa occurrisset. Illa est em quæ hoc crimẽ aduersum Nabuthem Hiezraheliten uinæ causa composuit, & madauit presbyteris iniquitatis, falsis eũ conscriptionibus perurgere: quasi qui benedixisset, id est blasphemasset Deum & regem. Sed quis in hoc felicitus: illa quæ mandat, aut hi qui madata iniquitatis obtemperant? Grauiã hæc, & (ut opinor) in Ecclesia penè huiusmodi facinus inauditum est. Sed additur adhuc aliquid. Requiritis quid illud? Vt rei iudices fiant, & insidiatores sententiã ferant. Nam errasse scribentem, aut lapsũ esse in sermone, nouum nõ est: & ut opinor uenia dignum est: quia & scriptura dicit: In multis emõ offendimus omnes: qui autem in uerbo non offendit, hic perfectus est uir. Erratum putatur in uerbo: Corrigitur, emendetur, si id utilitas postulat, & auferatur. In feri uerò quæ nõ sunt scripta literis alienis, & falsa interseri ad hoc solum ut uitã fratris infames: temerare aliena scripta, ut scriptori inferas notam, ut subrepas auribus populorum, ut conturbes cordã simplicium: ut nihil aliud ex eo nisi apud homines opinionĩ maculam cõferas: uidere si alterius est opus, nisi illius qui ab initio mendax fuit: & fratres criminando, diabolus, id est criminator nomen accepit. Nam cum falsam huiusmodi sententiã apud Mediolanum recitaret, & a me quæ legēbat falsa esse diceretur: interrogatus a quo accepisset exemplaria: respondit matronam quãdam sibi dedisse: de qua ego, quæ cunq; illa est, nihil dico: sed sui eam & Dei cõscientiã derelinquo. Mihi tamẽ in hoc Dei & uestri sufficit testimonium, id est, tuum & sancti uiri ipsius, cui hoc opus gerebã Macarij, qui schedulas ipsas meas uel ab initio legistis, uel etiam licet nondum cõpleta, & ad integrũ emendata exemplaria retinetis: id est, quia sicut filius non uidet patrẽ, ita nec Spiritus sanctus filiũ uidet: id est, quod ego nõ solum unquam nõ scripsi: sed e contrario, quia ille falsauit, indico. Si quis negat, quod nõ ita uidet filius patrẽ, sicut pater filium: & nõ ita uidet Spiritus sanctus patrẽ & filium, sicut uidet pater filiũ & Spiritũ sanctũ, anathema sit. Videt em, & uerissimè uidet: sed ut Deus Deum, & lux lucem, & non ut caro carnem: sed ut Spiritus sanctus, non corporeis sensibus sed uirtutibus deitatis. Si quis hæc negat, sit anathema in æternum. Qui autem uos cõturbat, sicut dicit Apostolus, portabit iudiciũ quicunq; est ille. Memini sanè quod aliquis eorum cum argueretur falsasse hæc: respondit mihi in Græco ita haberi: me autem in Latino immutare uoluisset. In quo omitto illud exequi, quia nec quidem uerum dicit: sed tamẽ ponamus, quia sic est in Græco, & ego in Latino hoc nõ scripseram. Promiseram me enim in præfatiunculis tale aliquid facturũ. Quod si feceram ut quod ibi offēdebat, in Latino cõmodius scriberem: quid absq; promisso, uel quid absq; ratione nostra feceram? Tu certè qui hoc in Latinis meis exemplaribus nõ inueneras: in tuis chartulis hoc unde scriptum legebas? Ego qui interpretatus sum non scripsi: tu qui me accusas, & meas tales literas nõ tenes, crimẽ mihi unde cõponis? Aut inde ego accusari debeo, unde tu falsum dixisti? Rem planissimã dico. Quatuor libri sunt isti, quos interpretatus sum: in quibus de trinitate spar-

sim per singulas penè paginas disputatur. Relegatur uniuersa: si usquã talis aliquis de trinitate inuentus fuerit in interpretatione nostra sensus, qualem in isto capite calumniantur: tunc demum creditur etiam hoc eo sensu quo isti constringunt esse prolatum. Si uerò per omne librorum corpus nusquam sit illa differentia trinitatis: non me uel sanum stultumque pariter commentum est dicere, quòd uero solo capite hæresis confirmata est ab eo, qui eam mille capitibus expugnauerit: Sed & rei ipsius consequentia prudentem quæque satis edocet. Quòd si hoc in meis literis inuenisset, & uerè scriptum aliquem ex ipsa lectione cepisset, cum me sicut ipse nosti Romæ positum haberet presentem, continuo utique perquisisset, & ipsa ad me scripta detulisset: quippe qui usque ad ipsum tempus etiam uidere me, & salutare, & in oratione communicare solitus erat, contulisset sine dubio mecum de his quibus uidebatur offendi: inquisisset quomodo à me fuisset prolatum: quomodo haberetur in Græco. Certè etiam hoc gloriæ sufficere sibi putasset: si uisus fuisset in dictis nostris uel scriptis, fecisse aliquid per se emendari. Aut si furor animi non tam emendare errorè quam proferre in publicum compulisset: sine dubio nunquam elegisset absentem lacerare, quem potuisset grauius confutare presentem. Sed istum quia falli conscientia deterrebat, ad me quidem cuius erant scripta quæ uolebat criminari non detulit: sed per domos, per matronas, per monasteria, per singulos quosque fratrum circumfert: quo solo possit conturbare auditu. Et hoc fecit sub ipso tempore, quo confestim ex urbe discederet: ne uel comprehensus facti sui redderet causas. Etiam inde, ut intelligi datur, secundum præceptum magistri per totam Italiam me criminari, instigare turbas, conturbare Ecclesias, aures quoque polluere sacerdotum, & in his omnibus modestia nostra tanquam conscientia abuti. Hæc discipuli. Ipse uerò orientalis magister, qui ad Vigilantium scribens dixerat, per me Latini cognoscunt omnes Origenis bona, & ignorant mala: istos ipsos quos ego nunc transtuleram reinterpretatus est: & omnia quæ à me uel improbabilia prætermissa fuerant inseruit: quo scilicet nunc contra sententiam suam Romani per ipsum cognoscant Origenis mala, & ignorent bona. Hinc iam non solum Origenem, sed me ipsum in suspicionem hæresis conatur adducere. Hinc emittit incessabiliter canes suos, qui me per urbes, per uicos, per iter quoque transeuntem calumniarum latratibus insectantur: & fanda aduersum me omnia, atque infanda tentant. Quid quælo te sceleris admisisimus, si fecimus quod fecisti? Si tamè nefarium est uti exemplis tuis: de te ipse quid iudicas? Veritamen dic mihi o magister, iam enim ad te conuertenda responsio est: ad legentem aut ad interpretantem si qua illa est scriptoris culpa, rectè reuocatur? Absit, inquit. Nequaquam. Quid me subtiliter circūuenis? Nunquid non & ego legi? Nunquid non & ego interpretatus sum? Sed lege ea quæ interpretatus sum: uide si quid in his dogmaticum inuenies: certè si aliquid horum quæ nunc ad damnationem uoco reperies. Postremo ait: Si uis plenius nosse, quomodo apud me etiã suspicio huiusmodi dogmatum semper execrabilis fuerit: lege commentarios meos in epistola Pauli ad Ephesios: & ex his quæ scripti, quid de eo senserim, leges eum uel interpretans nosces. Et hæc est tua tanti magistri grauitas: ut eum quem in alijs laudas, cõdemnes in alijs: & quem in præfationibus tuis alterum post Apostolos Ecclesiarum magistrum dixisti, nunc hæreticum dicas? Quis hæreticus Ecclesiarum magister aliquando dici potuit? Erraui, inquit, in hoc. Sed quæ diu præfationem subijcis? Commentarios leges: sed illos quos designaui, & cui hoc iustum uidetur: ut is qui tot libros cõscripsit: in quibus omnibus penè præconia eius usque ad cælum fert: qui tot iam annis & lecti sunt ab omnibus, & leguntur ex quibus quæ plurimi ita edocti iam de hoc mundo decesserunt, & perrexerunt ad Dominum de Origene sententiam tenentes quam ex librorum istius assertionem didicerant: & abierunt sperantes iuxta huius testimonium inuenturos se eum secundum Apostolos Ecclesiarum magistrum: & nunc iterum scribit, inuenit eum cum impijs hæreticis & gentilibus cõdemnatum. Quomodo se ex contentione cõmutet & dicat: quia illum quæ triginta ferè annis continuis legens & scribens Apostolis exequaui, nunc hæreticum pronuncio. Nunquid aliquos nouos eius libros modo legit: quos antè non legerat? Sed ex his eisdem dictis, eum & tunc Apostolum, & nunc hæreticum dicit: & nullo modo hoc ita fieri potuit. Aut enim tunc rectè dixit, & modo liuore quodam & contentione peruertitur, & audiendus non est. Aut si tunc malè dixit, & modo seipsum condemnat: quale ergo de se cæterorum expectabit iudicium is qui secundum Apostoli sententiam à semetipso damnatus? Et quid inquit, absconditur poenitentia? Non, erratur & in uerbo maxime: licet quidem de errore poenitere. Sed simul aliquis poenitentiam agit, simul accusat, simul iudicat, simulque condemnat. Quasi uerò si qua meretrix una se nocte aut duabus à scortando contineat, debeat continuo leges de pudicitia scribere: & non solùm leges condere, uerum & sepulchra obruere omnium quæ iam defunctæ sunt foeminarum, quòd eas suspicetur sui similem uitam duxisse? Poenitentiam agens quòd hæreticus fueris, benefacis. Quid hoc ad me, qui nunquam hæreticus fui? Poenitentiam agis pro errore, rectè facis: si tamè ipsam poenitentiam legitime geras: non accusando, sed deprecando, non condemnando, sed flendo. Nam quæ poenitentia ueritas est, ubi indulgentiæ decretum ipse sibi poenitens dicitur: Qui poenitet pro his quæ malè locutus est: uulnus suum non iterum malè loquendo curat, sed silendo. Sic enim scriptum est: Peccasti, quiesce. Sed nunc ipse te reum statuit: & iterum reatu ipse te absoluit, &

ex 100

ex reo ipse te iudicem facis. Hæc iam non tua qui irrides nos, sed nostra qui ita nos irrideri patimur est miseria. Veritamen ueniamus ad hos duos cõmentarios, quos cæteris omnibus opusculis suis condemnatis ac renuntiatis solos excipit, & quæ castè se in his & cõtinèter egerit uideamus. Ex his enim solis, & fidè suam probari uult, & quod Origenem in omnibus aduersetur. Proferant ergo isti qui ei soli ex omnibus scriptis suis placet: id est, in epistola Pauli ad Ephesios libri tres: & in Ecclesiasten (ut puto) unus. Sed nunc interim qui primus occurrit in epistola ad Ephesios cõmentarius relegatur. Etiam ibi confocium & concordem & *συμμόνη*, ut ipse ait, in his quæ arguit approbo. Et primo omnium de quibus irridet mulierculas, quæ se dicunt post resurrectionem non habituras fragile corpus, quippe quæ angelorum futurae sint similes, quid ipse sentiat uideamus. In tertio cõmentariorum libro in epistola Pauli ad Ephesios sub eo capitulo ubi scriptum est: Qui uxorem suam diligit, se ipsum diligit, nemo enim unquam carnem suam odio habuit: post aliquanta ita ait: Foueamus igitur & uiri uxores, ut animæ nostræ corpora, ut & uxores in uiros, & corpora redigant in animas: & nequaquam sit sexuum ulla diuersitas, sed quò apud angelos non est uir & mulier: ita & nos qui similes angelis futuri sumus, iam nunc incipiamus esse quod nobis in cælestibus repromissum est. Hæc te in tuis cõmentarijs scripsisse sciens, quò eos ad exemplum fidei tuæ & ea quæ arguis cõfutando uxoris, & quomodo de tuis uerbis mulieres arguis? Deinde quæ mulier dixit aliquando, quòd uxores in uiros conuertantur, & corpora redigantur in animas quod tu scribis? Si corpora in animas rediguntur: ergo secundum te non solum carnis resurrectio non erit, sed nec corporum: quod confiteri istos quos tu fecisti hæreticos dicis. Vbi iam ultra corpus quarimus, si in animam redigitur? Erit enim iam totum anima, & nusquam corpus. Et iterum si uxores in uiros cõmutabuntur, pro eo quod subiunxisti, ut nequaquam sit sexuum ulla diuersitas, quasi ut hoc ostenderes, quia sexus quidem foemineus interibit ex eo quòd redigetur in uirum, solus autem manebit uiriliter: nescio quidem si hæc tibi de se dicere foeminarum sexus permittat. Tamen & si ab illis concedatur, qua consequentia poteris ostendere ibi uirilem sexum esse necessarium, ubi foemineus necessarius non probatur: quia naturali quodam uinculo in tantum sexus alter eget alterius, ut si alter non sit, alterius opus non sit. Etenim si luteam formam ex resurrectione homo tantum recepturus putatur, quam in paradiso habuit: ubi est quòd scriptum est, Quia masculinum & foeminam fecit eos, & benedixit eis: Si uerò ut tu & mulierculas quas inculcas dicis, neque uir, neque mulier est: quò ergo aut corpora rediguntur in animas, aut mulieres conuertentur in uiros: cum uel paradisi utrumque sexum non patiat, uel similitudo angelorum, ut tu quoque fateris, nullum omnino recipiat? Et miror quomodo ab alijs exigas de sexuum diuersitate sententiam, de qua tu uolens disserere, tantis te inuoluisti nodis, ut euoluere te nullatenus possis. Quæto rectius faceres, si nos quos culpas imitareris in talibus, & hæc soli Deo ut seueritas habet, nosse permitteres, & te potius ignorare fatereris quam ea scriberes quæ paulo post tu ipse damnares? Velim mihi cõscientia sua teste nunc dices, Non dico si in aliquo opusculo meo, sed in epistola saltem mea, quam alicui familiari meo negligenter scripsissem, inuenisset scriptum: quia corpora in animas redigantur & uxores in uiros: si non hæc etiã areis literis scribi per portas ciuitatum præcepisset: si non in foro, in curia, pro rostris etiam recitari. Quantos ex hoc accusatorum titulos, quæ uolumina cõscripsisset: quam me totis armis ac telis foecundissimi sui pectoris perurgeret, dicens: quia si mihi non creditis dicenti, quia fallit cum corpus dicit resurgere & carnem negat, uel cum fatetur quidem carnem, membra autem negat & sexum: ecce uidete quomodo ipse scripsit in epistola sua: quia corpora uertantur in animas, & uxores in uiros. Sed nos te quidem hæc scribentem, non solum non arguimus hæreticum: sed satisfacimus tanquam magistro. Mulieres tamen illas quas tam indignis & inhonestis contumelijs lacerasti, exhibebunt ante tribunal Christi, & hæc quæ his commentarijs doces, & illa quæ oblitus tuus, rursum cum contumelijs scribis, & ibi utraq; recitabuntur ubi cessabit iam fauor hominum, & redempti laudibus plausus silebunt, & tecum pro his uel dictis uel gestis tuis iudicabitur apud iustum iudicem Christum. Verum pergamus discutere quid etiam de quaestionibus scribat: hoc enim ad fidem pertinet, in quibus de carnis resurrectione sic uariè cætera ut quaestiones. Item ex cõmentariorum libro primo de epistola Pauli ad Ephesios de eo capitulo ubi dicit Apostolus: Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati coram ipso, ita ait: Pro constitutione mundi in Græco scriptum habet *καταβολῆς κόσμου*. Non id ipsum autem *καταβολῆς*, quod constitutio sonat. Unde & nos propter paupertatem linguæ & rerum nouitatem, & sicut quidam ait, quòd Græcorum & sermo latinor & lingua felicior sit: conabimur non tam uerbum ex uerbo transferre, quod impossibile est, quam uim uerbi quòdam explicare circuitu. *καταβολῆς* enim proprie dicitur cum quid deorsum iacitur, & ad inferiorum locum mittitur à sublimi, uel cum aliqua res sumit exordium. Unde & hi qui a diuinitate futurarum prima iaciunt fundamenta *καταβολῆς*, id est, deorsum in initia fundamentorum iecisse dicuntur. Volens itaque Paulus ostendere, quia Deus uniuersa sit machinatus ex nihilo: non creaturam, non conditionem, non facturam, sed *καταβολῆς*, id est, in initium fundamenti ad eum retulit, ut non iuxta Manichæum, & cæteras hæreses quæ factorem & materiam ponunt, aliud quid inde creaturæ factæ sumi,

f 4 antecesse

antecefferit creaturas, sed omnia ex nihilo extiterint. Quod autē electos nos ut essemus sancti & immaculati corā ipso, hoc est Deo, ante fabricā mundi testatus est, ad præscientiā Dei pertinet, cui omnia futura iam facta sunt, & ante quā fiat uniuersa sunt nota: sicut & Paulus ipse prædestinat in utero matris suæ, & Hieremias in uulua sanctificat, eligitur, roborat, & in typo Christi propheta gētibus mittitur. Hucusq; unam edidit expositionē: sed sub cuius persona huiuscemodī intelligentia accipienda sit nō expressit: hoc tantum egit quod in consequētibus reprobat priora. Ait enim in cōsequentibus: Alius uerō est qui Deū iustum conatur ostendere. Vnde manifeste ostendit, quod per illam priorē expositionē non ostēdatur iusticia Dei, quod utiq; impium est, sed per istum quē dicit alium, cuius assertionē sine dubio uolens apud omnes indubitata & catholica demonstrare, dedit tale testimoniū: quod hac sua assertionē iustum esse Deum conetur ostēdere. Sed uideamus quid dicat iste alius, qui Deum iustum esse prædicat. Alius uerō, inquit, qui Deum esse iustum conatur ostendere, quod non ex præiudicio scientiæ suæ, sed ex merito electorum unumquemque eligat: dicit ante uisibiles creaturas cœlum, terram, maria, & omnia quæ intra ea sunt, fuisse alias in uisibiles creaturas: in quibus & animas, quæ ob quasdam causas soli Deo notas, defectæ sunt in uallem istam lachrymarum, in locum istum afflictionis & peregrinationis nostræ: in quo sanctus constitutus orabat, ut ad sedem pristinam reueteretur, dicens: Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est: habitauit cum habitantibus Cedar: multum incola fuit anima mea. Et in alio loco: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius: Et alibi: Melius est reuerti & esse cum Christo. Et alibi: Antequam humiliarer ego peccauit: & cætera similia. Itaq; prius quā animæ, inquit, præcipitarentur in mundum. Magister dicis, inquit, & nō dicis, qui sunt isti qui hæc inquit, quod animæ prius essent, quā præcipitarentur in mundum. Nōne ergo recte dixi, inquit, quia talpæ, & nō uidēs? Dixi iam superius, quia illi hæc dicunt, qui Deum iustum esse asserunt: quæ utiq; si cor haberes, me ipsum esse intelligeres. Neq; enim ita impius sum, ut alium me & diuersum esse statuā ab his qui Deum iustum defendunt, quod utiq; omnes faciunt, qui sanum sapiunt. Dic ergo, dic magister, quid isti qui tu es, inquit: Ita priusquam animæ, inquit, præcipitarentur in mundum, & mundus ex animabus fieret, cum habitatricibus suis in infimū ipse deiectus, elegit Paulū Deus & ei similes coram se, qui erant sancti & immaculati. Nemo autem eligitur nisi de pluribus, & ubi sunt aliqui uisiores, ibi electio perpetratur. Quō autē in Babylonia captiuitate, quādo à Nabucho donosor in Chaldaea ductus est populus, missi sunt prophætæ, Hiezechiel, Daniel, tres pueri, Aggeus & Zacharias, non quod ipsi meruerint captiuitatē, sed ut essent in solatio captiuorū: ita & in ista deiectione mundi, eos qui antequā mundus fieret electi erant à Deo, missos esse in eruditionem & magisterium animarū peccatricium, ut prædicatione eorū reueterentur ad eum locum unde corruerant. & hoc esse quod à Moysē in octogesimo nono dicatur Psalmo: Domine refugium factus es nobis in generatione & progenie, antequam montes firmarentur & fieret terra, & orbis terrarum: quo scilicet antequā mundus fieret, & uniuersa generatio principium sumeret, sanctis suis Deus refugium fuerit. Hæc sunt quæ in illis quos solos ex omnibus opusculis tuis eligis, & ad condemnandos cæteros relegi iubes cōmentarios, scribis. Mundum ais fuisse inuisibilem antequam hic uisibilis fieret, in quo mundo cum reliquis habitatoribus, angeli scilicet & animæ erant. Ista animas ais ob quasdam causas soli Deo cognitās in hoc uisibili mundo nasci in corporibus, & quæ antequā habitauerant cœlum apud prius seculum, nunc hic habitāt terram scilicet, nō extra causas aliquas quas ipsæ sibi uiuendo cōmiserint. Et ais quod sancti quicq; ut est Paulus & cæteri similes ei, per generationes singulas ad eruditiones earū à Deo destinati sunt, ut eas prædicatione sua ad illam habitationem suam, unde collapsæ fuerant reuocaret, & hoc cōpitosissimis scripturarū testimonijs firmas. Et quæ sunt alia quæso dicta pro quibus Origēne in tus uocas? Quæ alia sunt in quibus eum damnari iubes? Alium ne damnas in tuis? Et sicut tu suades huiusmodi dicta damnanda sunt, ferēs tu prius sententiam, & pro dictis talibus prior ipse te condemnabis. Neq; enim iam tibi ultra ullum remansit effugium. Nullæ hic strophæ, quō quibus cæteros arguis, habebunt locū. In ipsa etenim penitentia tua post cōuersionē iam emēdatus & correptus, istis libris autoritatem dedisti, uidelicet ut ex his tua sententia de his quæ damnanda dicis dogmatibus probaretur. Et ideo quæ hic scripta sunt, tanquam si modò hæc pronuncies & definitas audienda sunt. Et hic talia definitas qualia dicis esse damnanda. Sed nō sum, inquit, ego qui definitio: alium dico esse qui hæc ita dicit: id est, ipsum istum quem modò dico debere damnari. Repetamus ergo si placet illum ipsum uersiculū ubi immutas exponētis personam, ut uideamus quis est ille quem talia dicis asserere. Ais ergo: Alius uerō qui Deum iustum conatur ostendere, dicit hæc, quæ iam supra diximus. Si iste quē dicis alius, Deū iustum assertionē hac sua, ut ais, ostendit, & a te alius & diuersus est: de teipso quid sentis? Tu negas istum esse Deum? Magister dum tu multum uidēs, & satis arguis captos oculis talpas: puto te incurrisse ἀδωκτότητα, & ex utraq; parte concludi: Aut enim iustum Deum negabis, ut alius sis & contrarius illi qui hæc dicit: aut si, ut omnis cōstitetur Ecclesia, etiam tu Deum iustum esse cōfitearis: tu es qui hæc dicis, & tu es qui prius excipis sententiam, quam in alium fers, & tu qui tuometipsum

metipsum mucrone confoderis. Sufficere opinor hæc apud iustissimos iudices & futurū Dei iudicium præstolantes, non quia cōdemnare debeant eum qui festucam uidet in oculo fratris sui, & in suo trahem nō uidet, sed emēdare & ad ueram penitentiam reuocare. Verum ne forte latuerit eum locus iste unus ex his libris, quos ad liquidum se recensuisse putauerat, & quorū exemplum cæteris omnibus cōdemnatis, ad confessionem fidei proposuerat: requiramus quomodo etiam in cæteris sentiat. Idem in eodem libro, de eo capitulo ubi scriptum est: Secundum placitum uoluntatis suæ, in laudem gloriæ suæ: post pauca ita ait: Inuadunt itaq; in hoc loco occasionē, qui ante constitutionem mundi animas putant cum angelis & cæteris uirtutum cœlestium nominibus in cœlesti Hierusalem fuisse uersatas: quod nec secundum beneplacitū Dei, nec in laudem gloriæ eius & gratiæ possit intelligi: alios nudos, barbaros, seruos, debiles, aliosq; diuites, Romanos, nobiles, liberos, sanos in diuersis oris, & diuersa parte generari, nisi causæ præcesserint, quib. ex meritis hæc animarū unaquæq; sortita est. Et illud quod ad Romanos scriptū est: quidā putant nosse, nec norunt: An non habet potestatem figulus lutū de eadē massa facere, aliud uas in honore, aliud in cōtumeliā: ad eundē sensum referunt: ut quō mala uita seu bona, laboriosa uel facilis, frustra in hoc mūdo agitur, nisi credamus Dei esse iudicium: ita & diuersitas in hoc mūdo nascētū, iusticiā Dei arguat, nisi animarū merita præcesserint. Si enim, inquit, hæc non ita accipimus, non secundum beneplacitum uoluntatis Dei erit, nec in laudem gloriæ & gratiæ eius referetur: alios elegisse ante cōstitutionem mundi, ut essent sancti & immaculati, & haberēt adoptionē per Iesum Christum: alios ultimæ conditioni & pœnis perpetuis destinasse: amasse Iacob antequā oriretur ex utero: odisse Esau priusquam digna odijs perpetraret, nisi causæ præcesserint quæ iusticiā Dei probēt. Quid expressius hæc assertionē: quid euidentius uel ab Origene, uel à quocq; eorū quos te arguere dicis, de his dogmatibus uel cogitari, uel dici potuit: quod scilicet diuersitas & inæqualitas quæ est in hoc mundo nascētū ad Dei iusticiā referat? Causam salutis uel damnationis dicis dedisse ipsam sibi unamquæq; animam: ex his scilicet motibus animorū quos prius in cœlesti Hierusalē, quæ est mater omnium, uiuendo gesserunt. Et hoc, inquit, non ex mea persona dictum est, sed alium dicere descripti. Deniq; dixi, quia inuadūt quidā occasionē. Nec ego nego, quod de alio dicere uidearis. Sed iste alius quem hæc dicere ais, utrum tibi concors & consonans, an uerō contrarius sit & inimicus: nō denegasti. Cum enim alium istum contrariū tibi aliquē nominas: soles ponere quædā dicta eius, sed statim ea destruere & impugnare: ut Marcionis & Valentini & Arrii & cæterorum. Cum uerō alium quidem nominas, sed dicta eius cum ualidissimis assertionibus scribis, testimonijs quoq; scripturarum copiosissimis munis: nōne etiam nos tardissimi, & quos tu talpas dicis, uidemus istum cuius dicta ponis & non destruis, nō alium quā te esse: & fieri hæc rhetorica figura, cū sub aliena persona suam sententiā proferunt: Fium ista ab oratoribus, cū aut offendere aliquos metuit, aut in uisidiam declinare cupiunt. Nam si tu te hoc defensum putas, quod in his dictis alium nomines, multo erit excusabilior ille quē insimulas. Nam ille non solum hoc in cōsuetudine habet, ut dicat alios ita dicere, & quibusdā ita uideri: sed multo cautius dicit ille, de talibus se hoc nō definire, sed opinari magis. Quod si alij melius uisum fuerit, dicit ut his omnis illa teneantur. Vide quanta ille cautione usus est, & tamē a te ad dātionē uocatur. Tu quia tantummodo alium nominas, effugisse te putas. Ex his enim eum damnas, in quibus eum sequeris & imitaris. Sed progrediamur legendo cōmentarios, ne immorando per singula, excludamur ab agnitione plurimorū. Itē ex eodē libro, de eodem capitulo ubi scriptū est: Ut simus in laudem gloriæ eius, qui ante sperauimus in Christo. Si sperauimus tantum dixisset in Christo, & nō præmisisset, antequā sperauimus, quod Græcè dicitur πρὸς Χριστόν, esset manifestior sensus: eos qui sperauerunt in Christo forte uocatos, & esse prædestinatos secundū propositū eius, qui uniuersa operatur iuxta consiliū uoluntatis suæ. Nunc uerō præpositionis adiectio, id est, ante, ad illā nos intelligentiā trahit, unde superius disputauimus, exponentes hoc quod scriptū est: Qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in cœlestibus in Christo: sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionē, ut essemus sancti & immaculati coram ipso: quod scilicet, sicut iam nos benedixerat in omni benedictione spiritali in cœlestibus, & elegerat nos ante constitutionē mundi: ita etiā nunc sperasse antequā dicamur in Christo, ex eo tempore quo electi & prædestinati & benedicti sumus in cœlestibus. Hucusq; interim, quæ em sequuntur maiora sunt. Nunc ergo gratias ago Deo, quod me pondere grauissimæ suspitionis releuauit. Fortasse em uidebar aliquib. de alio isto cōtentiosius uel calumniosius agere, cū secundū rhetoricā figurā, istū quem dicit alium, ipsum perhibere esse. Sed ne qua ulli auditorū nunc prorsus dubitatio remaneret, quis esset iste alius de quo superius dixerat, declarauit. Tanq; uerē bonus magister, & qui nullas uelit ex dictis suis ambiguitates discipulis remanere, dignatus est in hoc loco illū, quem supra alius dixerat, euidentius quis esset ostendere. Ait ergo: Nūc uerō præpositionis adiectio, id est, ante, ad illā nos intelligentiā trahit de qua superius disputauimus. Vides quia nos sumus, inquit, & nō alius nescio quis quē putabatis qui superius disputauimus, exponentes illud quod scriptū est: Qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in cœlestibus in Christo. Et quod ibi ex persona

altecitus

alterius dictum, a minus intelligentibus putabatur: ne quis error his quos iusserat ex istis libris quid de Origene sentiret sententiam suam noscere remaneret: ad suam personam nunc reuocans, nec alium aliquem nominans, dicit ea quae superius legimus: quod scilicet sicut iam nos benedixerat in omni benedictione spiritali in caelestibus in Christo, & elegerat ante constitutionem mundi: ita etiam sperasse dicamur in Christo ex eo tempore quo electi & praedestinati & benedicti sumus in caelestibus. Absoluit ergo me (ut puto) ipse suo testimonio omni suspitione calumniae, quod alius iste non sit alius quam ille ipse. Sed & maiora adhuc ex consequentibus, sicut promissimus, ostendemus. Post hoc enim quod dixerat nos ante sperasse in Christo, & ex eo tempore, id est ante constitutionem mundi, & antequam in corporibus nasceremur, in caelis esse benedictos & electos: iterum illum suum alium introducit, & dicit: Alius uero hoc dogma non sustinet, quod ante fuerimus & sperauerimus in Christo, quam in isto corpore degeremus, illo intelligentiam transferens. Hoc in loco omnem suum foetorem quisquis ille est, iste eius alius exhalauit. Dicit enim nobis hic, quem uult alium esse qui hoc dogma non iusserat, quod antequam in hoc corpore degeremus, & fuerimus & sperauerimus in Christo: hoc est enim pro quo damnari iubet Origenem. Quem uult hic alium intellexisse: an aliquem contrarium sibi? Quid dicit magister? Bicorni illo urgeris, de quo exponere discipulis soles. Si enim hic alium istum qui ante fuisse animas quam in corpore degerent non recipit, te esse dixeris: proditum est, quod in superioribus celebrabatur: inueniris enim tua confessione alius ille tu esse, qui definis omnia dogmata quae damnari iubes. Si uero non es tu in superioribus alius, ne tibi ea quae improbas ascribantur: nec hic tu eris alius qui non sustineas ante fuisse animas quam in corpore degeremus. Elige utralibet excusationis partem. Istum alium quem frequenter inducis, te uis intelligamus an alterum aliquem catholicum eum uis uideri an haereticum: damnandum uel absoluedum? Si catholicus est iste alius tuus, qui in superioribus dicebat ante hunc mundum uisibilem fuisse animas cum angelis & ceteris uirtutibus, in superiori Hierusalem in caelestibus constitutas, & ibi uiuendo contraxisse causas sibi diuersitatis, uel nascendi in hoc mundo, uel alias quaslibet conditiones tolerandi: erunt ergo ista catholica dogmata, & interim impium damnare quod catholicum est. Si uero alium istum haereticum dixeris: haereticum designabis eum, qui fuisse animas non recipit, & sperasse in Christo antequam in corpore nasceretur. Quae hinc exitur magister? Quod erumpitur? Quod rursus euaditur? Quocumque te conuerteris, haerebis. Non dico nullus subtrahendi te aditus, sed ne respirandi quidem paululum sit copia. Sic tibi Alexandri tui Aristotelici commentarii profuerunt: Sic Porphyrii *εσαγωγαι*: Sic te tot & tantorum philosophorum Graecae & Latinae, insuper & Iudaicae eruditionis excoluit disciplina, ut in istas angustias tam inextricabiles deuenires, & tam miserabiliter coartareris, ut nec ad Alpes posses esse defensus: Sed parcamus, iam deferendum est literis, & ut ipse ait, operi magno somnus non est ascribendus, quanquam ipse parcat neminem, non tam ratione doctorum quam flagello linguarum, quos libitum fuerit uerberet: & si quis minus adularbitur, continuo haereticus & scriptis & missis per diuersa centum codicibus designetur. Tamen nos non ipsum, sed patriarcham imitemur Dauid: qui comprehensum in spelunca inimicum suum Saul, cum eum posset iugulare, noluit, sed ei pepercit: quod & iste sibi a nobis aliquoties factum, non solum uerbo, sed & re atque opere, etiam si lateri non uult, corde tamen & conscientia retinet. Demus ergo ueniam ei, qui dare ueniam nescit, qui sine ullo humanitatis respectu de dictis alterius iudicat, & interim educamus eum de spelunca: usquequod ad illam incidat, de qua etiam si omnes conemur & cupiamus, exire non possit. Dicit ergo quam potest fieri, ut in superioribus illis, ubi istud dogma confirmabat ab eo qui iustum Deum conabatur ostendere: ubi alium quem dixit, uere ne alterius persona fuerit talis, qualem nunc condemnari uult: hic uero ubi contrarius est, & non recipit quae in superioribus dicta sunt, alium se ipsum dixerit? Potest enim fieri, ut conscius sibi sit, ita sensisse se cum scriberet: licet stylo id non potuerit explicare. Sit ergo uenia, & ponamus in hoc loco istum alium, hunc esse ipsum qui non recipit dogma, quod dicit animas fuisse antequam in corpore degeremus, & sperasse in Christo. Repetamus ipsum capitulum, & quo rursus tendat, diligentius prosequamur. Ait itaque: Alius uero hoc dogma non sustinens quod ante fuerimus, & sperauerimus in Christo, quam in isto corpore degeremus: illo intelligentiam transfert, ut dicat in aduentu Domini saluatoris, quando in nomine eius omne genua flectetur, caelestium & terrestrium & infernorum, & omnis lingua confitebitur quia Dominus Iesus Christus in gloria Dei patris: cum ei fuerint uniuersa subiecta, alios uoluntate, alios necessitate subiiciendos: & eos qui ante praesentiam maiestatis eius sperauerint in eum, futuros esse in laudem gloriae eius, & uocari *πρωτοκλήτους*: eos uero qui reperti fuerint necessitate credentes, eo tempore quo nec diabolus & angeli eius poterunt negare regnantem, esse sperantes, sed non in laudem gloriae eius: quod quidem & nunc ex parte uidemus expleri: quia alia sit merces eius qui uoluntate sequatur Deum, alia qui necessitate. Veruntamen siue per occasionem, siue per ueritatem tantum Christus annunciet, dum modo sciat & sperans & ante sperans, quod pro diuersitate spei diuersa sint praemia recepturi. Omnis in hoc loco admittitur cauillationis occasio. In superioribus dixisti quod hi qui ante sperauerunt in Christo, illi sunt qui antequam in hoc uisibili mundo in corporibus nascerentur, spem

spem in Christo habuerunt in caelestibus positi. Sed ne istud dogma tuum esse uideretur, aliam intro duxisti expositionem: qua dicit eo tempore quo omne genua flectetur Domino Iesu, uniuersa creatura caelestium, terrestrium & infernorum duobus ei modis erit subiecta: quidam uoluntate, quidam necessitate. Et uoluntate alii subiectos sanctos omnes qui per uerba praedicationis modo ei credunt: & istos uocari *πρωτοκλήτους*, id est, qui ante sperauerunt in Christo. Necessitate autem subiectos, qui nunc quidem per praedicationem uerbi non crediderunt: tunc autem iam negare non poterunt: sicut diabolus & angeli eius, & qui cum ipsis necessitate crediderunt, quique omnes tum quibus & diabolus & angeli eius, quia postea credent, non uocabuntur ante sperantes: pro eo scilicet quod illi ante crediderunt in Christo, & sperauerunt in eum uoluntate: isti uero postmodum & necessitate. Et ideo alii eos diuersa praemia recepturos. Praemia tamen ponis in his omnibus qui modo non credunt: id est, diabolo & angelis eius, licet inferiora, & eum de cuius sola poenarum aliquando uenia opinionem non sententiam alterius arguis, tu in regno Christi ad praemia secunda perducis. Et hoc uis intelligi, quia sicut nihil interest, utrum ueritate, an necessitate Christus annuncietur: ita nihil refert, necessitate, an uoluntate credatur. Haec sunt quae nobis discere de commentariis tuis iubes. Ista nos regulas confusionis fidei doces, ut hoc damnetur in alijs quod domi discitur. Nam utique si tu es nunc alius qui primum dogma illud non sustines, quod animas in caelestibus fuisse dicit antequam in corporibus nascerentur: tu es sine dubio qui diabolus & angelos eius atque omnes incredulos, non solum uenia donas: uerum etiam secundis munerandos esse praemij possideris. Si uero hoc secundum dogma refugis, tu eris primi illius dogmatis pater. Et miror quomodo isti prudentes & eruditi uiri: qui haec eius legunt scripta, & quibus nunc illa ab illo scribuntur, rideant de me, quod me talpam nominent, & non sentiant se magis ipsos ab eo talpas iudicari, quos putat haec in suis libris non uidere desossa. Si enim putaret eos legentes intelligere posse, nunquam ad condemnanda ea, quae ipse magister docet, istorum librorum habere iussisset exemplum: in quibus ea ipsa plenius & manifestius continentur, quae eum deminare nos suadet. Ostendimus interim istum ipsum asserere in istis electis commentarijs suis ea quae damnari in alterius libris iubet: id est, quod animas fuerint in caelestibus antequam in hoc mundo in corporibus nascerentur, & quod omnes uel peccatores, uel increduli cum diabolo & angelis eius, eo tempore quo omne genua flectetur Iesu caelestium & terrestrium & infernorum, non solum ueniam accipient, uerum etiam ad secunda praemia uocabuntur. Sed quoniam haec rei nouitas non dubito quod fidem difficile mereatur: ut quis credatur ea damnare quae astruit: scio quid desideratis, ut si possumus talia ex eisdem libris proferamus exempla, & tam euidentia, ut nullus omnino de his cuiquam dubitandi residueat locus: id est, ubi ne ille quidem alius suus nominetur, & ita faciam. Item ex eodem libro, quod in seculi fine Christus, & omnes sancti sui supra daemones habebunt sedem, & ut eidem ipsi daemones secundum uoluntatem sedentis supra se Christi, & sanctorum eius agant: ex eo capitulo ubi dicit Apostolus, Ut ostenderet seculis superuenientibus abundantes ditantias gratiae suae in bonitate super nos in Christo Iesu: post pauca: Quod nos, inquit, qui quondam lege tenebamur inferni, & propter uitia atque peccata ut operibus carnis, ita eramus & supplicij destinati: nunc in Christo regnemus, sedeamusque cum eo. Sedeamus autem non in humili quocumque loco, sed super omnem principatum, potestatem & dominationem & omne nomen quod nominatur, non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. Si enim Christus resuscitatus est a mortuis, & sedet ad dexteram Dei in caelestibus super omnem principatum & potestatem & dominationem & super omne nomen quod nominatum est, non solum in hoc seculo, sed & in futuro, & nos sedebimus regnabimusque cum Christo, necesse est, ut super his super quae sedet ille, sedeamus. Sed qui diligens lector est statim dicet & requirit: Quid ergo, maior homo angelis & cum ceteris in caelo potestatibus? Quod quia periculosum est respondere: principatus, potestates, ac uirtutes, & dominationes, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro, maxime quia omnia subiecta sunt Christi pedibus: non ad bonam partem, sed ad contrariam referet, ut dicat eas esse angelos refugas, & principem mundi huius & luciferum qui mane oriebatur, super quibus sancti in fine seculi seduri sunt cum Christo: illis quoque tribuente beneficium qui nunc inferni & male libertate sua abutentes uagentur passim, & per precipitia corruiant peccatorum. Cum autem tales habuerint sessores, iuxta sedentium uoluntatem incipient gubernari. Nunquid hic ambiguitas alia qua derelicta est, ut locus hic egeat assertore? Vbi euidentissime nulla illius alij sibi interiecta persona dicit: angelos refugas, & principem mundi huius, & luciferum qui mane oriebatur, in fine seculi super sedente & regnante cum sanctis suis, confortes ac socios, non solum regni eius, sed & uoluntatis futuros. Secundum uoluntatem nanque Christi & omnium sanctorum eius agere, hoc est ad summam beatitudinem peruenire. Neque enim est alia perfectio orationis, qua supplicare nos docuit patri, nisi ut fiat uoluntas eius, sicut in caelo & in terra. Sed quae so patienter audite, non quidem omnia, quae de ipsis dogmatibus in libris eius continentur reuoluentem: tanta enim sunt, ut plura mihi (si exequi ea cupiam) uolumina conscribenda sint: sed tanta quanta satisfacere legentibus possint: quod non iste casu in haec incidat, quae nunc discipulis imitanda proponit, sed latissima & frequentissima

frequenti assertione confirmat. Sed uideamus quæ sunt, quæ nos ex his probatissimis edocet commentarijs. Item ex eodem libro, quod non solum in præsentī seculo, uerumetiam in futuro ascensus sit hominum & descensus: de eo capitulo, in quo ait: Super omnem principatum, potestatem, ac uirtutem, & dominationem & omne nomen quod nominatur, non solum in hoc seculo, uerumetiam in futuro: post aliquanta: Si autem sunt, inquit, potestates, uirtutes, & principatus, & dominationes, necesse est ut & subiectos habeant, & timētes se & seruiētes sibi, & eos qui à sua fortitudine roborentur. Quæ distributiones officiorum, non solum in præsentī, sed etiam in futuro seculo erunt: ut per singulos profectus & honores, ascensiones etiam & descensiones, uel crescat alius, uel decrescat, & sub alia atq; alia potestate, uirtute, principatu, atq; dominatione fiat. Cur magister (ut tuis te cum uerbis agā) post quadringentos fere annos quætas & simplices hæc Latinorū mentes doces? Cur nouas uoces quæ ab Apostolis nemo suscepit, in uentis auribus ingeris? Quæso te ut parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostoli uoce laudata est. Cur in medium profers quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Usquequod tu hæc scriberes, nō usquequod ego interpretarer, ut doces, sed usquequod tu hæc ante quindecim fere annos scriberes, sine his mūdus Christianus non fuit? Quid enim tu modò doces, quod in futuro seculo adhuc ascensiones & descensiones fiāt, & proficiāt alii qui, & aliqui decrescant? Ergo illud quod dicis, in hoc seculo uita uel acquiritur uel amittitur, non est uerum: an occultam habet aliquam interpretationem? Non enim poenitentiam agis pro his quæ in istis cōmentarijs continentur. Item quod Ecclesia unum corpus, non solum ex hominibus sed & ex angelis, & omnibus uirtutibus cœlestibus intelligendū sit: ex eodem libro, de eo capitulo, in quo scriptum est: Et ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam: post pauca: Non solum, inquit, hominum, sed etiam angelorū cunctarumq; uirtutum & rationabilium creaturarum, Ecclesia intelligi potest. Item quod animæ, quia in illa priori uita nouerant Deum, modò eum non quasi ignotū cognoscant, sed quasi post obliuionē denuo agnoscant: ex eodem libro ita dicit: Quod uerò ait, in agnitione eius, id est *ἐπιγνωσις*, quidam sic intelligunt, ut inter *γνωσις* & *ἐπιγνωσις*, hoc est: inter notionem & agnitionem illud intersit: quod notio eorum sit quæ ante non sciuius & ea postea scire coepimus: agnitione uerò eorum quæ postea recordamur. Et priorem quandam uitam in cœlestibus suspicamur, postquam in corpora ista deiecti & obliui Dei patris, nūc eum per reuelationē cognouimus, secundum illud quod scriptū est: Reminiscuntur & conuertentur ad Dominū omnes fines terræ, & multa his similia. Quod autē ait, quia quidā hæc dicunt uel alius dicit, nec tamen ista quæ dicuntur destruit, iste ipse sit quidā uel alius, maxime cū iam cōcordes his sententias absq; ulla huiusmodi interiectione personæ ab eō dictas frequenter ostenderim. Sed quid adhuc est quod ei displicet in alio? Et astra, inquit, uel cætera quæ in cœlo sunt, rationabilia dicit & delicti capacia. Uideamus ergo quid ipse de talibus sentiat: ex eodem libro in eo capitulo, ubi scriptū est: Oportet enim eum regnare, donec ponat inimicos suos sub pedibus suis: post aliquanta: Potest, inquit, itare sponderi, quod absq; peccato nullus sit. Et sidera ipsa non sint munda corā Deo: omnisq; creatura pauet creatoris aduentum. Vnde crux saluatoris non solum ea quæ in terris sunt, sed etiam quæ in cœlis erant purgasse perhibetur. Item quod propter corpus humilitatis & corpus mortis homines filij iræ appellantur: ex eodem libro de eo capitulo, ubi scriptū est: Eramus natura filij iræ sicut cæteri: post aliquanta: Nos uerò, inquit, dicamus esse primū omnes homines natura filios iræ propter corpus humilitatis & corpus mortis, & quod ab adulescētia mens hominū apposita sit ad maliciam. Itē quod prima sit animæ factura, & deinceps corporis plasmatio: ex eodē libro sub eodem capitulo: post multa: Et diligenter, inquit, obserua: quia nō dixit ipsius figuratio sumus atq; plasmatio, sed ipsius factura. plasmatio quippe originē de terra & limo trahit: factura uerò iuxta similitudinem & imaginē Dei sumpsit exordium. Quod in centesimo decimo octauo Psalmo simul positū, diuersa significat: Manus tuæ Domine fecerunt me, & plasmauerunt me. Factura primū locū tenet, deinde plasmatio. Quid adhuc aliud est quod condemnari uult? Dicit ut id de eius libris imò de eius corde proferamus. Quod enim inquit, unam naturā & animarum & angelorū, molestum est hoc. Sed uideamus quid ipse de hoc sentiat in his libris, quos nobis ad confessionis exemplum & ad credendū regulam ponit. Item ex eodem libro de eo capitulo, ubi scriptū est: Veniens Euangelizauit pacem his qui longē, & his qui propē: quod cum de Iudæis, & de gentibus primū dictum exposuisset: postmodum addidit hæc, Et hæc quidem iuxta uulgatam interpretationē dicta sunt. Cæterum qui illud Apostoli legit, de Christo memorantis: pacem faciens per sanguinē crucis suæ his quæ in terra erant, & his quæ in cœlis, & cætera quæ in eodem dicuntur loco, non putabit nos quæ iuxta spiritum Israel uocamur longē, & Iudæos qui tantummodo Israel nuncupantur in carne fuisse propē. Et hanc totam intelligentiam ad angelos uirtutesq; cœlestes, & ad animas temperauit humanas: quod in suo Christus sanguine terrena & cœlestia copulauerit, quæ inter se dissidebant. Et bonus pastor morbidam ad montes reuectans ouem, fecerit esse eū cæteris: drachmamq; quæ perierat, drachmis quæ saluæ fuerint copulauerit. Vides quantam diuersitatem naturæ facit

^A inter animas & angelos? Quanta est, inquit, inter ouem & oues, & inter drachmam & drachmas. Sed & post pauca addidit dicens: Quod autem ait, ut duos conderet in semetipso in unum nouum hominem: quod & magis uidetur superiori de Iudæis & gentibus sensui conuenire, sic suæ intelligentiæ coaptauit, ut dicat hominem iuxta imaginem & similitudinem Dei factum, eandem post reconciliationem formam receptorum, quam & nunc angeli habent & ipse perdidit. Nouum autem hominē dicit esse, qui quotidie renouatur, & habitaturus est in nouo mundo. Sicut oues ab oue, & drachma à drachmis differunt, ita & animas cum angelis esse dicit: & eandem formam quam nunc habent angeli, prius homo habuerit & perdidit, & hominē habiturum dicit in futuro. Si natura, si specie, si forma non differat, quomodo nullus pudor est erudito homini suas sententias sub alterius nomine condemnare: maxime cum hoc ita non secundū uulgatā expositionē, sed secundum Apostoli sensum dici debere decernas? Sed uideamus quid ad hæc in eodē loco addit. Post pauca sic inquit: Et instaurationem noui hominis tunc plenē perfectęq; complendam, cum cœlestia terre stricq; fuerint copulata, & in uno spiritu & sensu eademq; sententia accesserimus ad patrem. Nescio quid tale & in alia epistola, si quis tamen eam receperit, prudentibus quibusq; lectoribus Paulus subindicat, dicens: Hi omnes testimonium fidei accipientes, nō receperunt promissionē à Deo pro nobis aliquid melius prouidente, ut non absq; nobis consummarent. Propterea uniuersa creatura congemiscit nobiscum, qui in tabernaculo isto cōgemiscimus, & cōdolet, qui à timore Dei in utero concepimus & dolemus, & præsolatur reuelationem filiorum Dei: ut de uanitate seruitutis cui nūc est subiecta liberetur, & fiet unus pastor & unus grex, & oratio Domini cōpleatur: Fiat uoluntas tua, sicut in cœlo & in terra. Cœlestia & terrestria: id est, angelos & homines, sicut ante unā formā gesserunt, & unū ouile habuerunt, ita & in futuro dicis esse reparanda. Quia Christus uenit utraq; facere unum gregem: & futuros homines dicis, uel quod nūc sunt angeli, uel quod antē ipsi homines, id est, animæ fuerunt. Et quō quæso te tam amice, imò nec amice, sed scurriliter mulierculas irridebas, quæ cum plausu uentris & foemoris, negarent se post resurrectionē in corpore iterum fragili futuræ, sed similes angelis, uel id ipsum futuræ esse quod angelos? Et hæc cum tanta irrisione dici à mulieribus arguis, quæ de tuis illis electis cōmentarijs scripta proferunt. Nunquid nō hoc tibi tale uideat, quale si quis furti aliū incufans, id ipsum unde aliū arguit in suo sinu cōtegat furtum: & posteaq; late perorauerit, & magnificē fuerit inuectus in furē, posteaq; testes produxerit, iuris quoq; iurandi dederit sacramenta, post hæc omnia furtū ipsum pro quo aliū iam se cōuicisse putauerat de sinu eius extrahatur? Tum deinde arguis alios quod interrogati de talibus, non protē, nec statim respondeat: sed cunctabundi & nutu magis q; uerbis agant. Et hoc ipse de Apostolo dicit, quod nescio quid tale in epistola sua prudentibus quibusq; lectoribus subindicat. Si Paulus nō indicat, sed subindicat, & non quibuscumq; sed prudentibus: nos miseros quid irrides o noster poenitens, si quod Apostolus non manifestē protulit, aut nescire aut dubitare nos dicimus: & non tam intelligere, quam subintelligere, & adeo non tam indicamus, sed subindicamus? Iam si tibi reuelata sunt illa quæ oculus nō uidit, nec auris audiuit, & in cor hominis ascenderūt: si tibi uenit quod perfectum est, & destructa tibi sunt ea quæ ex parte sunt, clama de his & prædica, & quæ Apostolum subindicasse dicis, tu indica: qui non solum ea quæ subindicata, uerum & quæ confirmata ab eo scribis esse, nunc damnas. Hæc enim omnia quæ nunc anathematizari iubes, dum Apostoli dicta exponis alitrueras, & tanquā illius sensibus hæc inserta esse docueras. Quid adhuc aliud est quod damnare cæteros iubet? Quod corpus hoc, inquit, carcerē & uincula esse animæ dicunt: & ipsam animam nō ire asserunt, sed redire quasi ad ea loca, ubi iam antē fuerat. Proferamus ergo & de hoc quomodo ipse senserit testimonia. Ex istis ipsis commentarijs libro secundo, ex eo capitulo, ubi dicit: Huius rei gratia ego Paulus uinctus Iesu Christi, post pauca: Quia in pluribus, inquit, locis scriptum est: uinculum animæ corpus hoc dici, quod quasi clausa in carcere teneatur, dicimus propterea Paulum corporeis nexibus coerceri, nec reuerti & esse cum Christo: ut perfecta in gentes per eum prædicatio compleatur. Item de eadem re, ex eisdem commentarijs, libro tertio, capitulo ubi dicit: Pro quo legatione fungor in catena. post aliquanta per illum iterum suum alium qui ipse est, ita dicit: Alius uerò propter corpus humilitatis & catenam istam qua circundamur, & necdum scimus secundum quod oportet nos scire, & per speculum uidemus in ænigmate: ista eum dixisse contendit: Et nunc uerē posse in confidentia Euangelij aperire mysteria, cum catenam deposuerit, & de carcere liber exierit. Nisi forte & in uinculis absq; uinculis computandus est, qui conuersionem habet in cœlis, & de quo dici potest: Vos autem in carcere non estis, nec in carne, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in uobis. Item de eadem re, ex commentario epistolæ Pauli ad Philemonem sub eo capitulo, ubi ait: Salutem te Epaphras concaptiuus meus: post aliquanta, Nisi forte reconditū aliquid & sacratū (ut quidam putant) in uerbo captiuitatis ostendit, quod capti pariter & uincti in uallē hanc deducti sunt lachrymarum. Vides quomodo hæc tanquam mystica & sacrata dicit haberi apud quosdam: quorum tamen & ipsum unum esse, in multis sæpe docuimus: sed uti figura per quam scientiæ mysticæ uideatur inuidiam declinare. Hæc, inquit, quomodo se

habeant videris. Nunquid & omnia restituenda esse in unum statum atque in unum corpus reintegrandos, non solum homines, sed & daemones & angelos refugas, dictum a me potes referre? Vis mihi, inquit, non fiat: si quid ex alterius persona dixi, alterius sit: si quid sane exinde dictum, ac nullius interiecta persona scriptum legeris, hoc mihi merito debet ascribi. Et quid omnes istos effundimus quos superius desudauimus, agones? Tantum ualet frontis duritia. Sed age fiat, acquiescimus etiam in hoc, non ut res, sed ut ipse postulat conuincatur. Ex his commentarijs libro secundo de ea re quam proposui sub eo capitulo, ubi scriptum est: Sollicitè seruare unitatē spiritus in vinculo pacis, unum corpus & unus spiritus, sicut uocati estis in una spe uocationis uestrae: post aliquanta: Quæritur, inquit, quomodo una spes uocationis sit, cum apud patrem diuersæ sint mansiones? Ad quod unam spem uocationis regnum cælorum, quasi unam domum Dei patris esse dicimus, & in una domo plurimas mansiones. Alia enim gloria solis, alia gloria lunæ, alia stellarum gloria. Aut certè illud subtilius indicatur, quod in fine & in consummatione rerum, in pristinum statum restituenda sint omnia: quando omnes unum corpus efficiemur, & in uirum perfectum reformabimur, & oratio in nobis Saluatoris implebitur: Pater da, ut quomodo ego & tu unum sumus, ita & isti in nobis unum sint. Accepistis & hanc eius de resurrectione omnium absque ulla ambiguitate sententiam: accipite & aliam, & tunc concludam apologiæ nostræ primum uolumen. Innumera sunt enim eius dicta de talibus. Item ex eodem libro sub eo capitulo, ubi scriptum est: Ex quo totum corpus compactum & conglutinatum per omnem iuncturam subministratiōis, secundum operationem in mensuram uniuscuiusque membri augmentum corporis facit in ædificationē sui in charitate, sic coepit: In fine rerum cum Deum uidere coeperimus facie ad faciem, & in mensuram peruenimus ætatis plenitudinis Christi: de cuius plenitudine nos omnes accepimus: ita ut Christus non ex parte sit, sed totus in nobis: & relictis initijs paruulorum, creuerimus in eum uirum, de quo propheta dicit: Ecce uir oriens nomen est illi: & Ioannes baptista commemorat: Post me ueniet uir qui ante me factus est, quoniam ante me erat: tunc in occursum unius fidei, & unius agnitionis filij Dei quem nunc pro uarietate mentium, non una nec eadem fide agnitionis cognoscimus: totum corpus quod prius dissipatum fuerat & in diuersa laceratum, in suam compaginem iuncturamque redigitur: ita ut una subministratio eademque operatio & unius ætatis consummata perfectio, totum faciat crescere corpus æqualiter, & omnia membra iuxta mensuram suam incrementum ætatis accipiant. Hæc autem tota ædificatio, per quam Ecclesiæ per partes corpus augebit, mutua in se charitate complebitur. Totas rationabiles creaturas sub unius rationabilis animalis intelligamus exemplo, & quodcumque de huius membris dixerimus & partibus, hoc sciamus esse referendum ad unam quamque rationabilem creaturam. Putemus hoc animal ita per artus, uenas, carnesque laceratum: ut nec ossi hæreat, nec neruus iungatur ad neruum, separatim oculi faceant, seorsum nares, manus alium locum teneant, in alium proiecti sint pedes, & reliqua membra in hunc modum inter se dispersa sint & diuisa. Fingamus aliquem uenire tantæ scientiæ medicum, qui iuxta fabulas ethnicorum Æsculapium possit imitari, & nouam figuram nouumque hominem Virbium suscitare: hic necesse habebit unumquodque membrum suo loco restituere, & compagem copulare copagi, & quodam glutino partibus restitutis, unum corpus efficere. Hucusque nobis una similitudo processerit. Nunc in eadem similitudine ad id quod intelligi uolumus, aliud trahatur exemplum. Paruulus creuit, & occulto æuo in perfectam adolefcit ætatem: suum manus habent augmentum: sua pedes sentiunt incrementa: uenter dum nescimus impletur: humeri dum fallunt oculi, dilatantur: & omnia membra per partes iuxta mensuram suam sic crescunt, ut tamen non sibi, sed corpori uideantur augeri. Ita igitur & in restitutione omnium, quando corpus totius Ecclesiæ nunc dispersum atque laceratum, uerus medicus Iesus Christus sanaturus aduenit: unusquisque secundum mensuram fidei & agnitionem filij Dei: quem ideo agnoscere dicitur, qui prius nouerat, & postea nosse desinit: suum recipiet locum, & incipiet id esse quod fuerat: ita tamē ut non iuxta aliam hæresim omnes in una ætate sint positi, id est, omnes in angelos reformentur: sed unumquodque membrum iuxta mensuram suam & officium perfectum sit. Verbi gratia, ut angelus refuga id esse incipiat quod creatus est, & homo qui de paradiso fuerat eiectus, ad culturam iterum paradisi restituatur. Ista autem uniuersa sic fient, ut inuicem inter se charitate iungantur, & dum congaudet membrum membro, & in alterius proiectione lætatur, Christi corpus, Ecclesia primitiuorum habitet in cœlesti Hierusalem, quam in alio loco Apostolus uocat matrem sanctorum. Hæc tua dicta legunt omnes Latini, quæ etiam nunc tu quoque iubes eos legere: ubi dicit, quod omnes rationabiles creaturæ, quæ sub unius rationabilis animalis exemplo intelliguntur, ita in unum corpus reparandæ sint, tanquam si unius hominis membra diuisa, rursus in eiusdem corporis soliditatem Æsculapij arte reparantur: in quibus quidem diuersa futura definis officia, utpote membrorum: sed corpus unum, hoc est unius naturæ: & hoc omnium unum corpus, primitiuam Ecclesiam uocas, & corpus esse nominas Christi: cuius corporis unum membrum suo officio restituendum, ais esse angelum refugam, qui est utique diabolus: & in hoc quod ab initio creatus est reparandum. Similiter & hominem aliud membrum ad cultum pa-

radia

radia tanquam colonum originarium reuocandum. & hæc nulla, ut fieri solet, cum de rebus talibus perdetentim cauteque dicit, alterius interiecta persona prosequeris, ut dubitasse te aliquis in rebus tam secretis & absconditis existimet, sicut Origenes iste, cuius te & discipulum non negas & proditorē fateris, semper facere inuenitur in talibus: sed abrupta & definita sententia, tanquam si angelus loqueretur in Daniele, aut Christus in Paulo, mortalium auribus futurorum arcana enuncias seculorum. Et ais, Nulli ueterum electa à Christo plebs fidelium credas. Si Origenes aliquid de diuinæ dispensationis secretioribus suspicatus est, nemo recipiat. Et si Clemens, aut ille Apostolorum discipulus, aut ille Alexandrinæ Ecclesiæ, & ipsius magister Origenis tale aliquid dixerunt. Etiam si Gregorius ille Ponticus uir Apostolicarum uirtutum. Etiam si iste alius Nazianzenus & Didymus uidens propheta, ambo magistri mei: quibus sapientius in fide Christi nihil habuit mundus. Omnes isti ut Origenes errauerunt: sed accipiant erroris sui ueniam, quia & ego aliquando erraui, & nunc poenitentiam gero, sed ueniam accipere debeo. Origenes uero cum eadem quæ ego dixerit, etiam si poenitentiam egit, ueniam non accipiet, imò pro his quæ omnes diximus, solus ipse damnatur. Ipse est qui omnia mala fecit. Ipse enim nobis prodidit, unde est totum quicquid nos loquimur, quicquid scribimus, quicquid dicti putatur eruditi, & quod de Græcis bonis Latina facimus non bona. Nemo ergo quem quam horum audiat: sed hæc sola suscipite, quæ in meis commentarijs inuenitis, & maxime in epistola ad Ephesios, in quibus Origenis dicta uehementissimè confutauit. Ego autem scrutatus sum: ut credere & tenere debeatis resurrectionem carnis ita futuram, ut corpora conuertantur in animas, & uoxores dirigantur in uiros, & quod ante mundi constitutionem animæ in cœlestibus fuerint, & inde ob quasdam causas soli Deo cognitæ, in uallem hanc deductæ sint lachrymarum, & quod corpori mortis insertæ sint: & quod in fine seculorum omnis natura rationabilis in unum corpus restitatur sicut ab initio fuit: ita ut & homo ad paradysum reuocet, & angelus refuga supra Petrum & Paulum exultetur, cui ipsi ad paradysum, utpote homines postponendi sunt: ille autem in id quod ex initio creatus est reparetur: & fiant omnes simul Ecclesia primitiuorum in cœlestibus, & sint dum in officijs quidem singulis quibusque sunt, membra Christi, uniuersitas uero cunctorum perfectum Christi sit corpus. Hæc tenentes o fideles prudentesque discipuli, & istas meas indubitatas definitiones custodientes: Origenem tamen pro his ipsis dictis condemnantes bene agetis, ualete. Vides quia totum cum irrisione agis, & poenitere te ideo dicitis, ut fallas eos quibus scribis? Nam & si uerè te poeniteat, ut debet, quid facies propter omnes illas animas quas per tot annos hæc tua tam uenænata (ut ipse ais) doctrina decepti? Denique quis unquam per tuam poenitentiam emendabitur: cum iste ipse libellus, in quo & poenitens & accusator & iudex es, auditores tuos rursus ad hæc ipsa & legenda & tenenda transmittat? Ad ultimum etiam si hæc ita non essent: ipse tamen tibi etiam post poenitentiam, omnem aditum uenæ præclusisti. Ais etiam ipsum Origenem pro his dictis poenituisse, libello poenitentiae ad Fabianum, tunc urbis Romæ episcopum dato, & tamen post poenitentiam, post centum & quinquaginta annos mortis suæ in ius eum trahis, & ad damnationem uocas. Quomodo ergo pro his dictis tibi uenia dabitur poenitenti: si ille qui ante te pro his poenituit, ueniam non meretur? Similiter ut scripsisti, scripsit: similiter ut poenitisti, poenituit. Aut similiter pro poenitentia debetis absolui: aut si negas ueniam poenitenti (quod ego non opto) tu perurges nos pariter condemnari secundum quandam Euangelij parabolam. Oblata est Dño à ludæis adultera, ut uiderent quid de ea secundum legem iudicaret. Ille misericors & miserator Dominus, dixit: Si quis uestrum peccatum non habet, mittat super eam lapidem. Et tunc omnes, inquit, discesserunt. Et ludæi quidem licet impij & increduli, tamen erubuerunt conscientias suas: ne cum ipsi essent peccatores, in peccatores uiderentur ulcisci. Et latro ille de cruce dicebat ad alterum latronem, qui simul pendebat in cruce & blasphemabat: Quia nec tu Deum times, uel quod in eodem nos sumus supplicio. Nos cum hæc eadem quæ in nobis sunt condemnemus in alijs, nec cum ludæis erubescimus, nec cum latrone mitescimus.

INVECTIVARVM RUFFINI IN DIUVM HIERONYMVM
LIBER SECVNDVS.

Superiore quidem libello dogmaticas illius obiectiones, quas alij impingit immeritò, in se ipso teste retorsimus: nunc uero iam explicitis & post tergum reiectis his quæ fidei uicinæ sunt cautionibus, confidentius ei de cæteris criminationibus respondebimus. Est enim etiã illud accusationis eius grauissimū caput: quod similiter, ut cætera mendacia, ueritatis falce reseccandum est. Ait enim confederatos esse quosdam Origeni ad periurium, & istud mysticæ eius traditionis arcaneum absconditum esse in sexto Stromatum libro: nec ab ullo alio in tot seculis nisi a se solo deprehensum. Verum ne risum ei moueã si iuris iurandi sacramento alienū me esse cõfirmem, à confederatione periurij planiore uia ad manifestationem ueritatis incedam: ex eo quod facillimè probare possum, nec habuisse me unquam libros istos, nec legisse à quoquam præstitos. Et sicut me non possum excusare de eo, quod quale sit nescio: ita ne

accusari quidē possum de eo, quod uel si sit penitus ignoro. Iste tamen qui arguit uel ab illo traditum, uel a discipulis eius dici, quod scriptū est, Qui loquitur ueritatē cū proximo suo, proximus nō sit, nisi ille qui perfectus sit & symmystes. Et iterū quod Apostolus dicit: Quia sapientiā loquimur inter perfectos. & quod scriptū est: Nolite mittere sanctū canibus, neq; mittatis margaritas ueltras ante porcos: ut asserant, inquit, per hoc ueritatem non omnibus aperiendam. Videamus quid ipse in istis ipsis electis suis cōmentarijs lib. secundo sub eo capitulo ubi scriptum est: Propter quod deponentes mendacium, loquimini ueritatē unusquisq; cum proximo suo, quoniam sumus inuicem membra: post pauca, Propter quod, inquit, Paulus ipse perfectus in epistola alia loquebatur: Sapientiam autē loquimur inter perfectos. Ergo hoc est quod iubet, ut unusquisq; mystica quæq; atq; secreta & ea quæ Dei ueritate sunt plena loquatur cū proximo suo, ut dies diei eructet uerbum, & nox nocti indicet scientiā: hoc est, clara quæq; & lucentia indicet his, qui merentur audire: Vos estis lux mundi. Porro tenebrosa & inuoluta, & omni sacramentorum nocte uelata alijs referat, qui & ipsi nox, tenebræ uel caligo sunt. De quibus dicit: Et caligo sub pedibus eius, haud dubiū quā Dei. Nam & in monte Sina Moyses ingreditur in turbinem & caliginem, ubi erat Deus. Et de ipso Deo scriptū est: Posuit Deus tenebras latibulum suum. Loquatur itaq; ueritatē atq; mysteria unusquisq; cum proximo suo, nec det sanctū canibus, neq; mittat margaritas ante porcos: sed quicumq; oleum ueritatis habuerint, illos in thalamum sponsi & penum regis inducat. Videte quæso uos & diligentius perspicite: si alium aliquem in omnib. his quæ scribit, nisi se & sua dicta condemnet. Si inimici sui lacerare eum & arguere pro scriptis suis uellent: quo alio ordine, quibus alijs aduersum eum sententijs uterentur: nisi quibus ipse aduersum se, tanquam aduersus alios utitur? Condemnatio aduersum illum si proferenda sit, epistola sua sufficit, si solum nomen immutes: textus enim criminum, nec in alium omnino quenquam sicut in ipsum conuenit solum. Quæ damnari iubet, hæc iterum obseruari iubet: quæ agit, arguit: quæ detestatur, operatur. Beati discipuli eius, qui eum uel audiunt uel imitantur. Veruntamen quoniam periurij eius dogma proponitur: nihil ad me si iste uel agat uel scribat: quia apud nonnullos fratrum etiam hanc nobis inurere conatus est maculam, & nunc iterare per literas, secundum ab illo datam regulam: quid ego ipse de periurio sentiam profero, ut de sese iterum sibi ipsi iudicium derelinquam. Etenim cum Dominus & Saluator noster dicat in Euangelijs: Dicitum est antiquis, non peierabis, reddes enim Domino iuramenta tua: ego autem dico uobis: Nolite iurare omnino: omnis qui docet quacumq; ex causa periurandum esse, ego dico quod alienus sit à fide Christi, & ab Ecclesiæ unitate catholicæ. Sed uelim nunc posteaquam de meo ut ipse statui anathemate satisfeci, elaborare paululum, si patienter accipitis, & hoc quod iste per orgia quædam & mysticas fœderationes periurium obseruari dicit, quos habeat cultores & symmytas aperire. Certa est enim & satis uera Dei illa sententia quæ dicit: Quia ex fructibus eorum cognoscetis eos: & iterum, Ex fructibus, inquit, arbor plantata est: non potest fieri, ut non tales aliqui ex nobis sepius germinauerint fructus, uerum etiā mystici dogmatis autoritate coaluerint. Et quidem quantum ad personam meam pertinet: quem solum ex his omnibus quæ scribit lacerare se putat, non mihi ipsi feram testimonium: nec dicam quod etiam sit iurandum, cum forte necessitas exigit: & si non cautus sum, at certe timidus esse cupio. Postremo & si obseruare non possum, errasse me nouerim. Hæc ergo non dicam: tamen siue errem in his, siue caueam: iste interim causam commissi alicuius, qua me in talibus arguat non habet. Ego autem qualiter apud istum sacratissima sit huius non dogmatis, sed fœdissimi & uerissimi uisj obseruantia, iterum ex scriptis eius probabo. Nihil enim ex liuore & inuidia confictum aduersum eum proferam, ut ipse contra uos facit: sed ipsum se testem & scripta sua aduersum eum producat: ut sciat se nō ab inimicis argui, sed à semetipso redargui. Libellum quendam de conseruanda uirginitate Romæ positus scripsit: quem libellum omnes pagani & inimici Dei, apostata & persecutores, & quicumque sunt qui Christianum nomē odio habent, certatim sibi describebant: pro eo quod omnem ibi Christianorum ordinem, omnem gradum, omnem professionem, uniuersamq; pariter fœdissimis exprobrationibus infamauit Ecclesiam: & ea quæ gentiles falso in nos conferre crimina putabantur, iste uera esse, imò multo peiora à nostris geri quàm illi criminabantur asseruit. Nam primò illas ipsas uirgines de quarum uirtute scribere uidebatur infamat, & dicit de eis his uerbis: Aliæ uirili habitu ueste mutata, erubescunt se fœminas esse quod natae sunt: crimen amputant, & impudenter erigunt facies eunuchinas. Suntq; quæ cilicij uestiuntur, & cucullis fabrefactis, ut ad infantiam redeant, imitantur noctuas & bubones. Dicit & mille alia de his probra grauiora. Sed nec uiduis quidem parcat. At quidem de ipsis: Nulla illis nisi uentris cura, & quæ uentri proxima sunt. Alia quoq; ingerit obscœna quamplurima. Sed & monachorum omne genus, quàm fœdē, q̄ turpiter laceret, longum est si ipsius uerbis uel scriptis uelim probare. De diaconis uero & presbyteris, quæ dedecora descripsit, pudet retexere. Initium tamen lacerationis ponam ipsius, ex quo facilius conijci possit, quantum in consequentibus augeat inuectio. Sunt alij, inquit, de mei ordinis hominibus loquor,

A loquor, qui ideo presbyteri & diaconatū ambiūt, ut mulieres licētius uideant. Omnis his cura de uestibus si bene oleant: si pes laxa pelle nō folleat. Crines calamistrū uestigio rotant, digiti de anulis radiāt, & ne plantas humidior uia spargat, uix imprimūt summa uestigia. Tales cū uideris, sponfos magis astimes esse q̄ clericos. Et posteaq; speciatim nō tam uitia q̄ crimina sacerdotū uel ministrorū exprobrās, etiā ingressum eorū & salutationes ad matronas, nō solū decolorauit, uerum etiam execrabili fecit: quō posteaquā omne genus Christianū cōcidit & infamauit, sibi quoq; non parcat ipse, audite. Redeo enim post excessum quēdā ad hoc quod proposuerā, propter quod & libelli huius res poposcit fieri mentionē, & ostendam apud istum tam licita haberi periuria, ut scriptis quoq; suis deprehendi ea nō erubescat. Igitur in hoc ipso libello, cum moneret, seculares cōdices legi non debere, & diceret, Quid faciet cū psalterio Horatius: cum Euangelijs Maro: cum Apostolis Cicero, nōne scandalizabitur frater, si te uiderit in idolio recumbentē? Et cætera cum dixisset eiusmodi, quibus alienam esse à Christiano assereret librorū seculariū lectiōnē, inserit etiam reuelationē quandam ad se diuinitus factam, satis honorificis refertam præceptis. Refert enim quod posteaq; seculo renunciaisset, & ad Deum fuisset cōuersus, amore tamen seculariū librorū ualde teneretur: nec facile posset, tali carere desiderio, & pro hoc subitō, inquit, raptus in spiritu, ad tribunal iudicis pertrahor: ubi tantū luminis, & tantū erat ex circūstantiū claritate fulgoris, ut proiectus in terrā, sursum aspiciere nō auderē. Interrogatus conditionē, Christianum me esse respondi. Et ille qui præsidebat, Mētiris ait, Ciceronianus es, nō Christianus. Vbi thesaurus tuus est, ibi & cor tuū. Illico obmutui, & inter uerba (iam etiam cædi me iusserat) cōscientiæ magis igne torquebar. Clamare tamē cœpi, & euilans dicit: Miserere mei Dñe miserere mei. Hæc uox inter flagella resonabat. Tandē ad præsentis genua prouoluti qui astiterant, precabantur ut ueniā tribueret adolescenti, & error locū pœnitentię cōmodaret: exacturus deinde cruciatū si gentiliū literarū libros aliquando legissem. Ego qui tãto cōstrictus articulo, uellē etiā maiora promittere, deierare cœpi, & nomē eius obtestās dicit: Domine si unq; habuero codices seculares, aut si legero, te negaui. In hæc uerba dimissus, Reuertor, inquit, ad superos. Audistis q̄ nouū, q̄ honorificū iuramenti sui exposuerit genus? Resident in tribunalibus iudice Dño Iesu Christo, assistentibus angelis & intercedentibus pro se, inter uerba & cruciatu iurat se seculares libros nec habiturū unq; nec lecturum. Relegatur nunc quæso quæ scribit, si una eius operis pagina est, quæ non eum iterū Ciceronianū pronunciet, ubi nō dicat: Sed Tullius noster, sed Flaccus noster, sed Maro. Iam uerò Chrysippum & Aristidem Empedoclem & cætera Græcorū autorum nomina, ut doctus uideatur & plurimæ lectiōnis, tanq; fumos & nebulas lectoribus spargit. Deniq; inter cætera, etiā Pythagoræ libros legisse se iactat: quos ne extrare quidē eruditū homines asserunt. Sed iste ne aliqua ex parte iuramentū suū de autoribus gentiliū præteriret, etiam ea quæ non sunt scripta legisse se scribit. Sed in omnibus opusculis suis ferē multo plura & prolixiora testimonia de his suis, q̄ de prophetis nostris uel apostolis ponit. Puellis quoq; & mulierculis scribens, quæ non utiq; nisi de nostris scripturis ædificari & cupiunt & debent, exempla eis Flacci sui & Tullij uel Maronis intexit. Iam uerò in illo libello, quem De optimo genere interpretandi intitulauit: ubi præter tituli annotationē nihil optimū, sed totū pessimum est. Ibi enim asseuerat hæreticos illos quibus nunc cōmunicat, & incurrit illam sententiam Apostoli nostri, non sui (ille enim suum aut Flaccum dicit aut Tullium) qui ait: Qui autem discerit, si manducat damnatus est. In illo ergo libello, quod nullo genere uerbi de uerbo interpretari ratio sinat: quod modò ei iterum rationabile uisum est: capita integra dictata ex codice Ciceronis inseruit. Nōne ipse dixerat, Quid faciet cū psalterio Horatius: cū Euangelijs maro: cū apostolis Cicero? Nōne scandalizabitur frater, si te uiderit in idolio recumbentē: in quo utiq; ipse se idololatriæ reū statuit. Si em̄ qui uiderit legentē hoc, scandalizat, multo amplius alius qui scribentē. Sed quoniam qui ad idololatriā deuoluitur: non plene, nec integrē prophanus efficitur, nisi prius negauerit Christum, ipse Christo in faciem coram sedenti in tribunalibus, assistentibus quoq; clarissimis ministris angelorum dicit: Si legero, uel habuero gentiliū libros, te negaui. Et nunc non solum legit & habet, non solum describit & comparat: uerum etiam diuinitus eos uerbis & sermonibus Ecclesiasticæ ædificationis interserit. Res quam dico, omnibus qui legunt libellos eius satis nota est, & teste non indiget. Sed est hominis de tam sacrilego periurij barathro se cupiētis eripere, adhibere sibi aliquod excusationis commentum & dicere, Non modò lego, sed ea quæ in adolescentia didici, quia sum tenacis memorie ita ut possim plura simul de diuersis capita cōtinuare, ipsa nūc profero. Si quis à me modò exigere: ut probare si hodie anteq; sol orientetur, nox fuisset in terris: aut si usq; ad solis occasum dies illustrauerit mundum: quid aliud dicerem, nisi magis ab illo, qui dubitaret de eo quod omnes nouerant, causas dubitationis quàm à me probationis oportere deponere. Sed in hoc licet omnes sciant esse uerum quod dicimus, & omnes intelligant: tamē quia de anima hominis res agitur, de periurij crimine, de negationis Christi sacrilegio: non potest facilis haberi condemnatio. Nunquid illi imitabimur qui reos, nec interrogatos, nec respondentes condemnat: & non solum non respondentes, sed nec presentes, & non solum presentes, sed & mortuos: non

solum mortuos, sed & eos quos semper ante laudauerat: & non solum eos quos laudauerat, sed & eos quos secutus fuerat & magistros habuerat: Timeat Dñi sententia primò illa que dicit: Nolite iudicare, ut nò iudicemini. Et iterum: Quamensura mensi fueritis, eadem & remetiet vobis. Quid ergo licet ex superfluo, unum tamem proferam testimonium aduersum eum perualidum, & cui prescribere non potest: ipsum iterum se & sua proferam scripta. Quamuis ergo oēs libelli eius hoc testentur, & superflua de hoc mea videatur assertio: tamen utendum aliquo speciali testimonio est, ne minus plenum his qui forte scripta eius nò legerunt, videatur esse quod dicimus. Cum libellos eius quos aduersus Iouinianum scripsit, reprehendissim: cuidam Domnioni beate memorie seni, qui sibi hoc ipsum indicauerat, iste rescribens excusat, & dicit: Nullo genere potuisse fieri se errasse, hominem qui omnium haberet scientiam. Cum ergo enumerasset uel syllogismorum genera, uel dicendi ac scribendi artes, quas uidelicet ille qui eum reprehenderat ignoraret, continuo subiungit hoc: Stultus, inquit, ego: qui me putauerim hoc absque philosophis scire non posse, qui meliorem styli partem elegerim eam que deleteret, quam que scriberet. Frustra ergo Alexandri uerti commentarios, nequicquam me doctus magister, per *εισαγωγών* Porphyrij introduxit ad logicam, & ut humana contemnam, sine causa Gregorium Nazianzenum & Didymum in scripturis *κατηχησας* habui. Hic est qui Christo dicit, Te negaui, si uel habuero gentilium codices uel legero. Si nihil aliud, uel de Porphyrio silere debuerat, qui specialis hostis Christi est, qui religionem Christianam quantum in se fuit, penitus subuertere conatus est scriptis suis: quem iste nunc introductorem & instructorem ad logicam habere gloriatur. Nec argumentari potest se ante hæc didicisse. Antè enim quam conuerteretur, mecum pariter & literas Græcas & linguam penitus ignorabat. Post iuramentum omnia hæc, post sacramenti dati sponsonem. Sine causa argumentamur, continuo dicet nobis. Erras homo: Deus non irridetur, nec syllogismi apud eum de Alexandri commentariis intexuntur. Et uideo frater male tibi auspicias es, quod introductor tuus sit Porphyrius. Quo te introduxit perfidus? Si ad illum locum ubi ipse est: tibi & fletus & stridor dentium est. Ibi enim & apostata & inimici Dei, fortassis & periuri ibi habitant. Non bonum introductorem tibi elegisti. Magis, si accipis consilium meum, ad illum nos introductorem pariter conuertamur qui introducit ad patrem: qui dixit: Nemo uenit ad patrem nisi per me. Doleo frater si credis: & si non credis, doleo te suspiciones alieni periurij, in antiquis & ueterulis chartulis perscrutari: cum in tuo ore iugis ac sine fine periurij inexplicabile sacrilegium perseueret. Non necesse tibi conueniet illud dici quod Apostolus dicit: Tu autem qui Iudæus cognominaris, & requiescis in lege, & gloriaris in Deo instructus per legem, confidis teipsum ducem esse cæcorum: lumen eorum qui in tenebris sunt, eruditor insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientie ueritatis in lege: Qui ergo doces alium, teipsum nò doces? Qui dicis nò mœchandum, mœcharis? Qui prædicas non furandum, furaris? Qui abominaris idola, sacrilegium periurij committis: Et quod est ultimum & grauissimum: nomen Dei per te & *φιλονησίαν* tuam blasphematur inter gentes. Sed transeamus iam hinc ad alterius obiecti purgationem: si tamen conuictum se periurij & prauaricationis simul, perurgente etiam conscientia sua fateatur. Alioquin si inficias eat: etiam testes quam plurimos fratrum habere possum, qui in meis cellulis manentes, in monte oliueti quam plurimos ei Ciceronis Dialogos descripserunt: quorum & ego quaterniones cum scriberent, frequenter in manibus tenui & relegi, & quod mercedis multo largiores quam pro alijs scripturis solent ab isto eis darent agnouit. Mihi quoque ipsi aliquando cum de Bethlehem Hierosolymam uenisset, & codicem secum detulisset: in quo erat dialogus Ciceronis, & ipse Græcus Platonis, quod dederit ipsum codicem, & aliquandiu fuerit apud me, nullo genere negare potest. Sed quid immoror tam diu in re, que luce est clarior: cum ad hæc omnia que supra diximus, etiam illud addatur, ubi cessat omne commentum, quod in monasterio positus in Bethlehem, ante non multo adhuc tempore partes grammaticas executus sit, & Maronem suum Comicosque ac Lyricos & Historicos autores, traditis sibi ad discendum Dei timorem puerulis exposcebat: scilicet & ut præceptor fieret autorum gentilium: quos si legisset tantummodo, Christum se negaturum iurauerat. Sed uideamus quid adhuc aliud culpet: gentilium esse dicit hæc dogmata. Ecce qua sententia se ipse condemnet. Gentilium dicit dogmata que ipse conscribit, labitur: sed porrigenda manus est, non est nimie perurgendus. Dum enim totus in eloquentia uolitat, & uituperationibus atque inuectionibus fertur: immemor sui fit, & a ratione deuotuitur. Noli frater temetipsum, etiam in non necessarijs temere condemnare: non continuo inter gentiles deputandus es, uel tu uel Origenes: si (ut ipse dixisti) uolentes Dei iusticiam defendere, & respondere contra eos qui uel fato uel casu cuncta moueri dicunt, & uolentes ostendere iustam esse Dei prouidentiam que moderatur uniuersa, dixistis inæqualitatis causas unamquamque sibi animam iam ex anterioris uitæ quam in celestibus habuit motibus ac sensibus comparasse: uel etiam si dixistis bonæ illi & incommutabili ac simplici nature trinitatis conuenire, ut omnem creaturam suam in fine omnium restituat in hoc quod ex initio creata est, & post longa & spatij seculorum exæquata supplicia, que Deus non tam irascens quam curantis affectu infert unicuique, quippe qui commotionis caret uitio, & medentis & curantis uice finem statuatur aliquando poenarum. Hæc ergo quam

quam uera dixeritis. Deus uiderit: tamem impietatis nò multum mihi continere uident in Deum, nec gentilitatis aliquid: maxime si hac mente dicitis, quauis ratione Dei scilicet iusticiam defendere cupientes. Pro his ergo nolite satis conturbare, neque teipsum superfluo aut poenitentia subijcias, aut condemnationi. Sed illud est reuera, unde te defendere aut excusare non possum: quod nò solum gentiliter, uerum & super omnem gentilitatem, imò impietatem a te dictum probatur, quod in hoc ipso libello, cuius superius fecimus mentionem, Deum socrum habere dixisti. Et quid tam impium uel prophanum à quoquam gentilium poetarum saltem dici potuit? Stultum est enim si requiramus de te, ubi hoc in scripturis sanctis legeris. Quæro si uel Flaccus tuus, aut Maio, si Plautus Comicus, aut Terentius certe, si uel Satyrus quis inter omnia spurca sua & impudica, istud nefas in Deum ex ore suo protulerit. Fefellit te credo illa res & deceptus, quod puella ad quam sermo Dei fiebat, sponsa Christi dicebatur: ut propterea matrem etiam carnalem, socrum Dei appellandam putares. Et nesciebas quod hæc non secundum carnis ordinem dicuntur: sed secundum spiritus gratiam. Sponsa enim ex eo appellatur, quod sermo Dei quasi sacro quodam connubio iungatur animæ humanæ. Si autem tali coniunctione etiam mater puellæ Christo per fidem sociata, rectius etiam ipsam sponfam Christi, quam socrum Dei appellare potuisses. Nam restat tibi ut & patrem puellæ, socrum Dei dicas, & sorores eius cognatas, etiam puellam nurum Dei pronūcias. Sic dum totus Plautinæ & Tullianæ cupis eloquentia sectator uideri: oblitus es quomodo Apostolus omnem Ecclesiam, id est pariter cum liberis, matrem cum filiabus, cum sororibus fratres: omnes simul unam nominet uirginem uel sponfam, dicens: Statui autem hoc ipsum omnes uos uni uiro uirginem castam exhibere Christo. Sed tu dum non Paulum, sed Porphyrium introductorem te habere gloriaris, ipsum Porphyrium sequendo qui aduersum Christum & aduersum Deum libros impios & sacrilegos scripsit, & ab ipso, ut ais, introductus in istud blasphemiam barathrum decidisti. Quod si uerè pro maledictis tuis uis agere poenitentiam, si non irrides ista dicendo: si non mente *φιλονησίαν* & contentiosus propter hoc solum etiam te infamare non refugis, dummodo alium decolores: si nò arte, sed fide doctorum tuorum poenitudinem egeris, pro hac tam graui turpique blasphemiam age poenitentiam, hinc enim in Deum blasphemasti. Nam de creaturis aliquid dicere & errare, maxime si nò contumeliam uoto, sed dum iusticiam Dei, ut dicis, cupit asserere quis effluat, nò est nimis execrabile commissum. In celum tendere os, graue iniusticiam uel contumeliam in excelsum loqui, perniciosum est. Hoc lugeatur quod difficile curatur. Nam quis est qui cum morbo regio laboret, & de ipso capite & uultu ac uita periclitetur, magno opere clamat, quod nò leue *παρονόμιον* pedis, aut perfacilis unguis suæ offensa curetur? Illud autem minimum quidem est, & responsione uix dignum, quod enumerans doctores suos quos se de synagoga dicit esse mercatum, stimulans nos subiungit: Neque enim, inquit, ipse me docuit, sicut quidam: nos sine dubio intuens, in quos omne ab initio lacerationis suæ pondus inuexit. Et miror hoc eum dicere uoluisse, cum maiorem in me & ueriores haberet obrectandi materiam, quod magis inter multos & præclaros magistros diu moratus, nihil dignum eorum uel magisterio, uel institutionibus habeam. Ceterum iste qui in tota sua uita non totos triginta dies Alexandria, ubi erat Didymus, comoratus est, per totos penè libellos suos longè lateque se iactat Didymi uidentis esse discipulum, & *μαθητήν*, id est præceptorem in scripturis sanctis habuisse Didymum. Et omnis ista iactantia in uno mense quaesita est. Ego qui sex annis Dei causa comoratus sum, & iterum post interuallum aliquot alijs diebus, ubi Didymus, de quo tu solo te iactas, & ubi alij nihilominus illo non inferiores, quos tu ne faceretis quidem nosti, Serapion & Menites, uiri natura & moribus & eruditione germani: ubi Paulus senex Petri martyris discipulus: & ut ad eremi magistros ueniam, quibus & attentius & frequentius uocabamur: ubi Macarius Antonij discipulus, & alter Macarius, & Isidorus, & Pambas, omnes amici Dei, qui hæc docebant que ipsi à Deo dicebant: quantum ergo, si hoc ita deceret, an expediret, & de his omnibus habere iactantiam materiam possem? Sed erubescio, hæc etiam retexes, dum uolo tibi ostendere, nò ut tu dicis, nostro ingenio magistros, sed quod plus doleo, magistris defuisse ingenium nostrum. Verum quid stultus ego sanctos numero Christianos uiros: Non propter istos dicit, quia ipsi nos docuimus: sed quia Barrabam eius de synagoga magistrum non suscepimus, & per *εισαγωγών* Porphyrij, ad Logicam nò sumus introducti. Ignosce mihi pro hoc quod malui ante imperitum & indoctum uideri, quam Barrabæ discipulus dici. Proposito enim Christo simul & Barraba: ego quasi imperitus Christum elegi: tu, ut uideo, cum illis clamas qui dicunt: Non hunc, sed Barrabam. Nam Porphyrius tuus dic quæso quid te docuit, qui aduersum Christianos, & aduersum religionem nostram blasphemiam uolumina conscripsit? Quid te isti in quibus tantum te iactas, unus ab idolis dæmonum, & alius de synagoga, ut dicis, satanae magistri docuerunt boni? Nihil uideo nisi hoc quod & ipsi nouerant. Nam Porphyrius te docuit de Christianis male loqui, concidere uirgines: continentes, diaconos, presbyteros, & omnem prorsus Christianorum gradum & ordinem libellis editis infamare. Ille uero de synagoga Barrabas tuus pro Christo electus, docuit te resurrectionem carnis, non in uirtute, sed in fragilitate sperare: literarum occidentis amicum fieri, & inimicum spiritus uiuificantis. Et alia quædam secretiora

quæ si res poposcerit postmodum proferentur in tempore. Sed quid in longum sermo produell? Conuictijs eius & iniurijs nõ respondeamus: lacerationibus eius, ad quod opus quotidie stylum eius Porphyrius exacuit, nõ obuiemus. Ad hoc enim Iesus noster nõ Barrabas magister, silere nos docuit. Ad illud ueniamus, ut ostendatur quæ uera sunt, quæ uel pro sua excusatione, uel pro nostra accusatone cõscripsit. At duas esse solas præfatiunculas suas, in quibus laudare uisus est Origenem. In eo tamen interpretationis opere eum laudauerit, in quo nihil omnino dogmaticum, nihil de dictum sit: & quod penitus in his quæ eius ipse interpretatus est, nihil tale inferat, quale nunc ad synagogæ gratiam, nõ ad Christianorum ædificationem reprehendit. Et quamuis ei sufficere ad silentium agendum debeat, quod ea in alienis literis culpat, quæ proferuntur ex suis: tamen & in hoc quam uerum dixerit uideamus. Ex præfatione interpretationum in Ezechiele, quatuordecim homilijs, siue oratiunculis Origenis scribens cuidam Vincentio: Magnum est, inquit, mi amice quod postulas, ut Origenem faciam Latinum: & hominem iuxta Didymi uidentis sententiam alterum post Apostolos Ecclesiarum magistrum etiam Romanis auribus donem. Et post aliquanta: Et illud, inquit, breuiter admonens: ut scias Origenis opuscula in omnem scripturam esse triplicia. Primum eius opuscula excerpta sunt quæ Græcè *σχολια* nuncupantur. In quibus ea quæ sibi uidebantur obscura, aut quæ habere aliquid difficultatis, summam breuiterque perstrinxerit. Secundum *ὀμιλιτικόν* genus: de quo & præfatus interpretatio est. Tertium quod scripsit ipse *πύριος*, nos uolumina possumus nuncupare: in quo opere tota ingenij sui uela spirantibus uentis dedit: & recedens à terra, in medium pelagus aufugit. Scio te cupere ut omne genus transferam dictionis: præmissi causam, cur nõ facere possem, hoc tamen spondeo: quia si orante te Iesus reddiderit sanitatem: nõ dicam cuncta (quia hoc dixisse temerarium est) sed per multa sim translaturus, ea lege quam tibi sæpe constitui: ut ego uocem præbeam, tu notarium. Item de Canticis canticorum præfatio. Beatissimo papæ Damalo. Origenes cum in cæteris libris omnes uicerit: in Cantico canticorum ipse se uicit. Nam undecim uoluminibus explicitis, quæ ad uiginti usque uersuum milia peruenerunt: primum septuaginta interpretes, deinde Aquilam, Symmachum, Theodotionem, & ad extremum quintam ædicionem, quam in Acto littore inuenisse se scribit, ita magnifice aperteque disseruit, ut mihi uideatur in eo completum esse quod dicit: Introduxit me rex in cubiculum suum. Itaque illo opere prætermisso, quia ingentis est ocij, laboris & sumptuum, tantas res, tam dignum opus in Latinum trāsferre sermonem, hos duos tractatus quos in more quotidiano eloquij, paruulis adhuc lactentibusque cõposuit, fideliter magis quæ ornate interpretatus sum: gustum tibi sensum eius nõ cibum offerens: ut animaduertas quanti sunt illa existimanda quæ magna sunt, cum sic possint placere quæ parua sunt. Item ex præfatione commentarij in Michæam scripta ad Paulam & Eustochium, post aliquanta: Nam quod dicunt Origenis me uolumina cõpilare, & cõtaminare non decere scripta ueterum, quod illi maledictum uehemens existimant, eam laudem ego duco maximam, cum illos imitari uolo, qui cunctis prudentibus. & uobis placent. Item ex præfatione interpretationis Hebraicorum uoluminum, post aliquanta ita dicit: Ane forte cõsummato ædificio, quasi extrema deesset manus, noui testamenti uerba & nomina interpretatus sum, imitari uolens Origenem ex parte: quem post Apostolos Ecclesiarum magistrum, nemo nisi imperitus negat. Inter cætera enim ingenij sui præclara monumenta, etiam in hoc laborauit: ut quod Philo quasi Iudæus omiserat, hic ut Christianus impleret. Item de epistola ad Marcellum. Ambrosius quo chartas, sumptus, notarios ministrante tam innumerabiles libros uere Adamantius noster & Chalcenterus explicuit, in quadam epistola, quam ad eundem de Athenis scripserat, refert nunc se cibos Origene præfente sine lectione sumpsisse: nunquam inisse somnum, nisi unus e fratribus sacris literis personaret. Hoc diebus egisse uel noctibus: ut & lectio orationem susciperet, & oratio lectionem. Item ex alia epistola ad Marcellam: Beatus Pamphilus martyr, cuius uita Eusebius Cæsariensis tribus ferme uoluminibus explicuit: cum Demetrium Phalerium & Pissistratum in sacra Bibliothecæ studio uellet æquare, imaginesque ingeniorum quæ uera sunt & æterna monumenta, toto orbe perquireret: tunc omnes, maxime Origenis libros impensius profecutus, Cæsariensi Ecclesiæ dedicauit. Quam bibliothecam ex parte corruptam Acacius, dehinc Euzoius, qui eiusdem Ecclesiæ sacerdotes fuerunt, in membranis iustaurare conati sunt. Hic cum multa repererit, & inuentorum nobis indicem reliquerit: centesimi uicesimifexti Psalmi cõmentarium & p̄he literam tractatum, ex eo quod nõ inscriptum cõfessus est nõ repertum: nõ quod talis tantusque uir, Adamantium dicitur, aliquid præterierit: sed quod negligentia posteriorum ad nostram usque memoriam nõ durauit. Sed fortasse dices mihi: Quid superfluis repleas paginas? Nunquid & ille dicit criminis esse nominari Origenem, aut ingenij ei laudem dari: si prædicatur talis ac tantus uir, eo magis, si qua sunt illius, in quibus aut Apostolicus uir aut Ecclesiæ magister dicit, ut in superioribus ipse profert, aut si quid tale est quod fidem eius non ingenium solum cõmendare uideatur. Hoc quidem faciam: tamen idcirco hæc protuli, ubi eum talem ac tantum uirum dicit: quia in ea præfatiuncula ubi eum dicit Apostolum, uel prophetam defendi, uel usque ad coelum ferri: hunc puto sermonem laudis eius inscriptum. Et sic ubi forte scientiam eius laudauimus, tales sunt omnes meæ in illum laudes: pro quibus hic tantum in te ignis accendit.

accendit, quas de suis scriptis nec imputari sibi dignum ducit. Verum quia nõ dignatur æqualem nobiscum personam habere in iudicio, & nos quidem etiam ex suspicionibus condemnat, ipse uero neque ex chirographis suis teneri uult, nec putat in causa obseruare scripturam sanctam debere sententiam quæ iubet absque personarum acceptione iudicari: nõ ut æquitas, sed ut ipse uult, ita satisfaciamus pro nobis. At enim: Tu si interpretatus es Origenem, culpandus es: ego etiam si eadem dixi, pro quibus ille culpatur, bene feci: & legi debent & teneri. Tu si laudasti ingenium eius uel scientiam eius, reus: ego si ingenium laudauit, nihil est. Sed profer, inquit, ubi eum ita laudauerim, ut fidem eius excusarem. Nõ æquæ quidam, sed quocumque duxeris sequar. Libellum quendam scribens, comprehendere quasi indiculo quodam uoluit, quanta apud Latinos Varro scripserit, & quanta apud nostros Origenes in Græcis, in quo ita ait: Marcum Terentium Varronem miram antiquitas, quod apud Latinos tam innumerabiles libros scripserit. Græci Chalcenterum miris effert laudibus, quod tantos libros cõposuerit, quantos quibus nostrum alienos sua manu describere non possit. Et quia nunc ociosum est apud Latinos Græcorum uoluminum indicem texere, de eo qui Latine scripsit, aliquid quæ cõmemorabo: ut intelligamus nos Epimenidis dormire somnum, & studium quod illi posuerunt in eruditione secularium scripturarum, nos in cõgregandis opibus ponere. Scripsit itaque Varro quadraginta quinque libros Antiquitatum, quatuor de uita populi Romani. Et cum enumerasset per singula omnia quæ Varro scripsit, addidit post hæc: Quorum Varronis & Chalcenteri mentio facta sit queritis: uidelicet ut ad Adamantium, nostrumque Chalcenterum ueniamus: qui tanto in sanctarum scripturarum labore sudauit, ut iuste Adamantij nomen accepit. Vultis noscere quanta ingenij sui reliquerit monumenta? Sequens titulus ostendit. Scripsit in Genesim libros tredecim: Mysticarum homiliarum libros duos: in Exodus excerpta, in Leuitico excerpta. Et post multa: Item, inquit, monobilia, *πρὸς ἑξῆς* libros quatuor: de Resurrectione libros duos, & alios de Resurrectione dialogos duos: & cum enumerasset omnia eius opuscula, secundum indiculi fidem, addidit & dicit: Videtis ne & Græcos pariter & Latinos unius labore superatos? Quis enim unquam tanta legere potuit, quanta ipse cõscripsit? Pro hoc sudore quid accepit precij? Damna a Demetrio episcopo, exceptis Palestinæ & Arabiæ & Phœnicæ atque Achaïæ sacerdotibus, in damnationem eius cõsentit urbs Roma. Ipsa cõtra hunc cogit senatum, nõ propter dogmatum nouitatem, nõ propter hæresim, ut nunc aduersum eum rabidi canes simulant: sed quia gloriam eloquentiæ eius & scientiæ ferre nõ poterant, & illo dicente omnes muti putabatur. Hæc quare scripserim, & ad pauperis lucernæ igniculum cito sermone sed non cauto dictauerim, potestis intelligere, si Epicuros & Aristippos cogitetis. Si quis nunc quæso, cum ista ad pauperis ut ais lucernæ igniculum cito sed non cauto sermone dicta res, astitisset propheta & clamasset: O scriptor eohibe hanc uocem, reprime stylum: erit enim tempus & nõ multo post, cum tu schisma ab Ecclesia facies: & ut pro ipso schismate colorem aliquem excusationis inuenias, istos quos nunc omnibus mirabiles facis libros incipies infamare: & istum quem modo Chalcenterum tuum uocas, & pro merito laudabilis laboris ais Adamantium nominatum, dicturus es, nõ tam libros ad utilitatem animæ quam uenenata dogmata cõscripsisse. hunc quem negas iuste a Demetrio in causa fidei esse damnatum, & hunc quem negas pro dogmatum nouitate accusatum, tu execrandum pro nouitate dogmatum dices: & ea quæ dicis, nunc aduersum eum canes rabidos simulare, hæc tu ipse simulabis. Romanum quoque senatum, ut nunc scribis, epistolis tuis cõmentarijs, iuramentis, satellitibus circunuoletibus, etiam tu coges cõtra eum, & talem uicem pro omnibus laboribus suis Chalcentero tuo reddes. & ideo caue hæc nunc scribere, ne cum hæc scripseris & illa egeris, multo uerius tu tuis sententijs condemneris, quam ille alienis. putasne habuisses prophetam illi hæc tibi dicenti fidem, & nõ magis illum insanum tunc, quam te in hæc uenturum putas? Sed cõtento hæc est, quæ nec amicis parcat, dummodo lædat inimicos. Tu uero hoc supergressus, tibi ipsi nõ parcat: dummodo nõ inimicos cõficias, sed amicos. Item ex præfatione Hebraicarum questionum post multa: De Origene autem, inquit, sileo: cuius nomen si parua licet componere magnis, meo nomine inuidiosum est. Qui cum in homilijs suis quas ad uulgus loquitur, cõmunem editionem sequatur: in Tomis Hebraica ueritate superatus, & suorum circūdatus agminibus, interdum linguæ peregrinæ querit auxilia. Hoc unum dico, quod uellem cum inuidia nominis eius, habere etiam scientiam scripturarum, floccipendens imagines umbrasque laruarum: quarum naturam esse dicitur, terre paruulos, & in angulis garrire tenebrosos. Verum ego iam nec mirari debeo, nec cõqueri pro his quæ in me agit, qui tantis uiris & talibus nõ pepercit. Nam & sanctæ memoriæ Ambrosij episcopi qualibus figuris laceret, qualibus obrectationibus secet, in his ipsis in quibus nihilominus laudat Origenem, similiter ex suis præfationibus edocebo. Præfatio de homilijs in Lucam ad Paulam & Eustochium. Ante paucos dies quorundam in Matthæum & Lucam cõmentarios uos legisse dixistis: e quibus alter & sensibus hebes esset: alter in uerbis luderet, in sententijs dormitaret. Quamobrem petitis, ut istiusmodi nugis cõtemptis, saltem triginta & nouem Adamantij nostri in Lucam homilias, sicut in Græco habentur, interpreter: molestam rem & similem tormento, alieno ut ait Tullius, stomacho & non suo scribere: quam tamen idcirco nunc faciam, quia sublimiora nõ poscitis.

poscitis. Siquidem illud quod olim Romæ sancta Bleilla efflagitauerat, ut uigintifex tomos illius in Matthæum, & alios quinque in Lucam, & trigintaduos in Ioannem, nostræ linguæ traderem: nec uirium mearum, nec oculi nec laboris esse perspiciatis. Sed quantum apud me & autoritas uestra & uoluntas ualeat, prætermisi paululum Hebraicarum quæstionum libros, ut ad arbitrium uestrum, lucratiui operis, hæc qualiacumque sunt non mea, sed aliena dicarem: præsertim cum à sinistro oscinem coruam audiam crocitantem, & mirum in modum de cunctarum auium ridere coloribus, cum totus ipse tenebrosus sit. Fateor itaque antequam ille obiciat, Origenem in his tractatibus, quasi puerum talis ludere: alia sunt uirilia eius, & senectutis seria. Quæ si uobis libuerit & potuero, si Dominus ut in Latinum uer tam sermonem dederit comestum, & prætermisum prius opus expleuero: tunc uidere poteritis, imò per uos Romana lingua cognoscat, quantum boni & ante nescierit & scire nunc coeperit. Ecce quæ de Origene & de Ambrosio sentiatis. Quod si negare uoluerit hoc quod omnes sciunt, quia de sancto Ambrosio dixerit: primò ex eo conuincetur, quod apud Latinos ipsius tantum, & non aliter in Lucam commentarius fertur. Deinde scit me habere epistolam suam, in qua hoc ipsum de alijs excusans, in illud conuertit suspicionem. Verum quia epistola illa etiã secretiora quædam continet, quæ interim modò publicari nolo ante tempus: ex alijs adhuc his similibus approbabitur. Interim Originis libros, ut supra diximus, in omnem admirationem extollit, & scire nunc coeperit: id est in Mattheum, Romana lingua cognoscat, quantum boni & ante nescierit & scire nunc coeperit: id est in Mattheum, inquit, uigintifex libros, & in Lucam quinque, & in Ioannem trigintaduos. Isti sunt quos magnificat, in quibus eadem prorsus omnia sed latius & copiosius, quæ & in istis Periarcon libris pro quibus me arguit, continentur. Quod si iste promittit se istos interpretaturum: me quare pro similibus incusat? Sed quoniam polliciti sumus probaturos nos quò laceret uirum omnium admiratione dignum Ambrosium episcopum: qui non solum Mediolanensis Ecclesiæ, uerum omnium Ecclesiarum columna quædam & turris inexpugnabilis fuit: unã adhuc ipsius præfationem ponemus, ex qua uideatis uel tantum uirum quæ foede & indignè laceret: uel iterum quomodo Didymum usque ad cælum efferat laudibus, quem rursus usque ad inferna demergit: uel quomodo de urbe Roma Deo fauente capite Christianorum ea dicat, quæ dicebantur tunc cum gentiles in ea populi & persecutores principes morabantur. Præfatio ad Paulinianum de Spiritu sancto. Dum in Babylone uersarer, & purpuratæ meretricis essem colonus, & iure Quiritum uiuerem, uolui aliquid garrere de Spiritu sancto, & ceptum opusculum eiusdem urbis pontifici dedicare: & ecce olla illa quæ in Hieremia post baculum cernitur, à facie cepit aquilonis ardere, & pharisæorum cõclamauit senatus, & nullus scriba uel fictus, sed omnis quasi indictio sibi prælio aduersum me imperitiæ factio cõiurauit. Illico ego uelut possiminitio Hierosolymam sum reuersus: & post Romuli casam, & nudorum luperca, diuersorum Mariæ & spelicæ Saluatoris aspexi. Itaque mi Pauliniane frater, quia supradictus Pontifex Damasus, qui me ad hoc opus primus impulerat, iam dormiuit in Domino: tam tuo quæ uenerabili mihi ancillam Christi Paulæ & Eustochij nunc adiutus oratu, canticum, quod cantare non potui in terra aliena, hic à uobis prouocatus in Iudæa immurmuro: augustiorè multo locum existimans, qui saluatore mundi quæ fratris genuit parricidam. Et ut auctore titulo fatear, malui alieni operis interpretis existere, quæ ut quidam faciunt, quasi informis cornicula alienis me coloribus adornare. Legi dudum de Spiritu sancto cuiusdam libellos: & iuxta Comici sententiam, ex Græcis bonis, Latina uidi non bona. Nihil ibi dialecticum, nihil uirile atque distinctum quod lectorem uel ingratum in assensum trahat: sed flaccidum totum, molle, nitidum atque formosum, & exquisitis hinc inde coloribus pigmentatum. Didymus uero meus oculum habens sponse de Cantico canticorum, & illa lumina quæ in candentes iam legetes sublimari Iesus præcipit, procul altius intuetur, & antiquum nobis morem reddidit, ut uidens uocetur propheta. Certè qui hunc legerit, Latinorum furta cognoscat: & cõtemnet riuulos cum coeperit haurire de fontibus. Imperitus sermone est, sed non scientia: Apostolicum uirum ex ipso stylo exprimens, tam sensuum nomine, quæ simplicitate uerborum. Audistis quomodo quem ante coruam dixerat & totum tenebrosum, nunc iterum corniculam dicat, alienis se pennis uel coloribus depingentem: & quæ turpiter laceret, & nihil uirile dicat habere uirum, qui ad Ecclesiarum Christi gloriam electus à Deo est: qui in testimonijs Domini locutus est in conspectu persecutorum regum, & non est confusus. Ambrosius sanctus, de Spiritu sancto, non solum uerbis, sed & sanguine suo scripsit. Obrulit enim persecutoribus sanguinem suum, quem in se sudit: sed à Deo ad alios adhuc referuabatur labores. Quod etiam si secutus est Græcos catholicos nostrorum scriptores, & aliquid de eorum scriptis præsumpsit: non cõtinuò hæc debuit tua esse summa cura, hic labor, hoc studium, ut pro hac causa interpretareris librum Didymi de sancto Spiritu, ut furta illius cognoscerentur: qui fortassis etiam necessitatem scribendi passus est, ut infantibus tunc hæreticis responderet. Hæc est Christiana modestia: Sic monita seruamus Apostoli dicentis, nihil per cõtentionem neque per inanem gloriam: Deinde quomodo, ut iterum eadem repetam, tu qui prædicas non furandam, furaris? Paulo ante interpretationem Micheæ obiectam tibi dicebas, quasi Originis dicta furareris. Tu furtum quidem non negasti, sed ais: Quod mihi illi maledictum uehemens existimant, hoc ego laudem duco maximam: cum illum

illum imitari uolo, qui cunctis prudentibus & uobis placet. Tua furta laudem tibi præstant maximam, alios furta sua apud te coruos & corniculas faciunt. Si tu Origenem quem alterum post Apostolos dicis, rectè facis imitari: quid concidis eum, qui secutus est Didymum, quæ nihilominus & prophetam nominas, & apostolicum uirum designas? Si ergo neque tanto ac tali uiro Ambrosio peperciisti, & eum quem alterum post Apostolos scribis, atque omnibus placere prudentibus, ac mille alijs laudibus, non duobus, ut dicis, sed innumeris scriptis tuis usque ad cælum extulisti, rursus hæreticum quem ante Apostolum facis: & Didymum ipsum, quem nunc prophetam uidentem & oculum habentem sponse de Cantico canticorum, & apostolicum uirum sensum nomine designas, iterum eum peruersum doctorem criminaris, & inter hæreticorum consortia, tua cõsoria ut ais, uirgula segregas: quam uirgulam à quo acceperis nescio: nam Petrum semel scimus clauas à Christo accepisse, istas modò censorias uirgulas qui spiritus erogat, tu uideris: si inquam istos omnes quos tuo ore laudasti, tuo ore rursus cõdemnas, quid ego ad istos pulex de me conuincar, si me nunc laceres, quem & in epistolis tuis ante laudaueras, & in Chronicis tuis Florëtio & Bonoso, pro uitæ, ut ais, nobilitate cõiunxeris? Etiam nec illud eius admirabile factum silendum est, ne pudorè incutiamus audientibus, quod Marcellini cõsulis nepre, quam Romanæ nobilitatis primam, parulo filio Romæ derelicto Hierosolymam petiisse, & ibi ob insigne meritum uirtutis Teclæ nominatam, in ipsis Chronicis suis scripserat, post id de exemplaribus suis erasit, cum actus suos uidisset districtioris disciplinæ foemina displicere. Compellimur quidam plura adhuc de scriptis eius congregare, ut agnoscat quæ uerum sit & hoc quod scribit, quod in suis duabus tantum præfatiunculis Originis meminere, in his non fidem eius, sed ingenium, non dogmatistam eum, sed interpretem laudans. Adhibui interim decem. Sed ne dilatari nimis sermonem onerosum sit, sufficiant interim hæc, in quibus eum & quasi Apostolum laudat, & quasi Ecclesiarum magistrum: & quia non pro fide, non pro dogmatum nouitate, ut rabidi nunc canes simulant, aduersum eum moueatur ordo Romanus: & quia ipsum sequitur, qui omnibus prudentibus & ipsi placet, & omnia illa quæ insertæ superius eius præfatiunculæ contestantur. Verum hæc quoquo modo sint, quæcumque habes tu cum istis uel antiquis uel nouellis scriptoribus, siue eos tu Apostolos, siue eos uenerarios scribas, siue prophetas eos tu, siue peruersos doctores uoces: ad me ista quid spectant? Tu pro his uarietatibus tuis, pro contumelijs & lacerationibus bonorum, rectè poenitentiam egeris, si tamè egeris. Mihi quare dicis, si secuti sunt errantem sequatur correctum? Apage, absit à me. Nunquid ego nec te, nec alium errantem secutus sum, sed in uirtute Christi, nec te, nec alium quenquam, nisi Ecclesiam catholicam sequar. Tu qui scripsisti talia, & secutus es eos, quos errasse credebas, qui tam indignè de Deo scripsisse conuictus es: tu age poenitentiam, si tamè putas tibi blasphemiam crimè ignoscis. Nunquid mea aliqua proferre potes scripta similia: in quibus me uel in iuuentute errasse conuincas, sicut tu non tam confiteris quæ conuinceris? Ego me interpretandi disciplina tantummodo imitatum te dixi uel secutum: sed tamè in nullo alio: in quo etiam tibi omnem iniuriam factam esse dicis: quia secutus sum quod te uideram in hominibus secundum Lucæ Euangelium fecisse: ubi de filio Dei in Græco non rectè inueneras, præterieris, in illo loco ubi dicit: Magnificat anima mea Dominum, & exultauit spiritus meus in Deo saluatore meo. Nosti quia de anima scubi illa quæ solent dici non præterieris: sed ea adhuc etiam ex te additis quibusdam assertionibus. Iucidius scripseris, ut in illo loco: Ecce ut facta est uox saluationis tuæ in auribus meis, exultauit infans in utero meo: ubi dicis quod non erat hoc principium substantiæ eius, de tuo addidisti, atque naturam. Hæc & mille alia his similia in interpretationibus tuis, siue in his ipsis hominibus, siue in Hieremia uel in Esaia, maxime autem in Ezechiele subtraxisti. De fide autem, id est de Trinitate cum in aliquantibus locis aliter inuenisses: quæ tibi uisa sunt prætermisisti. Hoc genus interpretandi uterque nostrum tenuit. Quod si altus culparet, tu utique respondere deberes, qui primus hoc feceras. Nunc ipse id culpas, sine dubio unde ipse culperis. Verbum de uerbo interpretari, antea & stultum esse & maliciosum pronunciauit. In hoc secutus sum te. Nunquid de hoc uis ut poeniteat me: quia tu modò mutasti sententiam, & ad uerbum interpretatum te dicis? Si qua in fide minus ædificabatur abstulisti: ita tamè abstulisti, ut non omnia nec in omnibus poenitus amputares. Denique in hominibus Esaia, uisio Dei filii & Spiritum sanctum retulit. Ita tu traxisti: adhiens ex te quod sensum auctoris ad clementiorè traheret intellectu. Ais enim: Qui sunt ista duo Seraphim? Dominus meus Iesus Christus & Spiritus sanctus. Et ex tuo addidisti: ne putes Trinitatis dissidere naturam, si nominum seruatur officia. Hæc & ego in quam plurimis feci: & aut descui, aut ad saniorè intelligentiã declinaui. Pro his me iubes agere poenitentiam: Non puto hoc te sentire. Quod si pro his neque tibi, neque mihi poenitendum est, pro quibus alijs me inuitas ad poenitentiam? Scripta mea nulla extant, in quibus error meus aliquis corrigendus sit: tua extant multa, quæ, ut uideo, nunc secundum sententiã tuam uniuersa dananda sunt. Exceptas tibi commentarios in epistola ad Ephesios, in quibus te putaueras aliquid emendatius condidisse. Etiam ipse uidisti quæ similes per omnia esse Originis sensibus inuerti sunt: imò & plus aliquid quam hoc quod damnari expositulas continere. Et nisi ipse de his tam tibi exclusis poenitentiam facultatè, dicis: Reuoluit cõmentarios meos in epistola ad Ephesios: & inde agnoscat, quomodo Originis dogmatum

dogmatibus aduersatus sum: fortassis uelles iterum & de his poenitere & in istis cōdemnare temet ipsum, sicut & in ceteris. Tamē quantum in me est, cōcedo ego tibi & pro his poenitere: sed & pro omnibus non solū quę locutus es, sed & quę locuturus es, si agas poenitentiam bene facis. Certum est enim quod poenitenda sunt cuncta quę scripseris. Quod si hinc me aliquis culpandum putat, quare omnino aliquid de Origene interpretatus sum: si hoc culpatur, ego in hoc opere postremus sum, & necesse est ut culpa à primis incipiat. Et tamen nemo cōmissum punit, quod ne admitteretur, antē nō ueruit. Licuit, fecimus. Si quid prohibet lex obseruari in posterum solet. Sed damnare dicit quis debere cum authore suo libros. Sed quid facimus de isto authore? qui eadē scribit sicut superius planissime ostendit. Similem accipiat eadēq; sententiam. Ego hoc nec peto, nec urgeo, licet ille mecum hostiliter agat: sed ut uideo ipse sibi hoc temerē alios condemnādo conquirat. Verum ut iterū tecum ex tuis uerbis loquar: ipse scribis in istis inuectiuis tuis, me interpretatiōe mea hoc ostendisse: quod ego quidē essem catholicus: iste autē quē interpretor hæreticus. Ais em̄: hoc legi, si, ut dicis, hoc toto opere meo ostēdi, quod ego catholicus sum, & Origenes hæreticus, quid adhuc aliud quærīs? Nonne totum agis, & illum hæreticū & me catholicū dicit? Si hoc dixisse me, & hoc toto opere meo satis egisse restaris, quæ tibi iam accusationis causa superfuit? Quod proficit tua ista in nos inuectio? Si Origenē hæreticū esse ostēdi, & me catholicū, rectē feci an nō rectē? Si rectē, cur ad culpam & accusationē quæ rectē gesta sunt uocas? Si nō est rectū Origenem hæreticum dicit: cur me hoc nomine in ius uocas? Quid opus fuit te interpretari māliciose ea, quæ secundum tuū interpretandi morē fuerant translata, licet in cultiori sermone? Quid certē opus erat auditores tuos illudere: & illis aliud opinantib. te aliud agere? Illi em̄ hoc existimant, quod tu aduersum eos agas, qui Origenem catholicum defendūt: tu uerō illos arguis & accusas, qui hæreticū illum designarunt. Propter hoc fortē me inuitabas ad poenitentiam? Non intellexeram. Veruntamen scito me ne de hoc quidem poenitudinē gerere: quin dicam nō omnia quæ in libris eius inueniuntur tanq̄ catholica esse suscipienda. Quæ utrū sua sint, ut dicis: an ab alijs inserta, ut nos putamus, Deus uiderit. A nobis interim ubi ad fidei fastigium & ueritatem uentū fuerit, respuuntur. Tu tamen dic, quid exposcis à nobis: hæreticum uis ut dicamus Origenē? Hoc fecisse nos non culpas. Sed catholicū? Pro hoc nos accusas. Designa manifestius quid uelis: si tamen potes aliquid horum medium inuenire quod uelis. Isti sunt omnes sales tui de Alexandri & Porphyrii, & ipsius Aristotelis acumine congregati. Hæc est omnis illa iactantia, qua te à prima ætate usq; ad senectā in grammaticorum & rhetorū & philosophorū scholis ac disciplinis prædicas esse uersatum: ut procederes Origenem pronunciaturus hæreticum: & in ea ipsa oratione qua in illum ferebas sententiā, accusares eum, quē asserabas quod illum hæreticum designarit. Vides quia nūquā cura ueritatis ac fidei, nūq̄ religionis ac iudicij contemplatio: sed sola malē loquendi & lacerandi fratres, exercitata libido uersatur in lingua: sola in corde humana cōtentio: sola inuidia & liuor in mente: in tantum ut cum odiorum tibi causa non esset, cognominatum te à me fratrem & collegam, licet cum præconio indignāter acciperes. Ignosce mihi quod nesciebam te *ἀνδραγαθίας* dici, & incompellibilem nominari. Miror tamē, quod ea me cōdemnare deposcas, quæ à me notata cōquereris. Ad illam sane inuentionis eius partē, superflū uidetur uel respondere aliquid, ubi piē & religiose dicta martyris Pamphili, aut falsa dici uult, aut etiam si uera sunt, spernēda decernit. Cui iam iste deferat, cui iam parcat? Omnes apud istum Græci scriptores antiqui Ecclesiastici errauerūt. Latinis uerō quomodo deroget, quomodo carpat singulos, uel ueterum, uel nouorum, diuersa eius qui legit opuscula, recognoscit. Sed nunc ne martyres quidē apud eum habere possunt aliquid reuerentiæ. Non inquit, credo, quia martyris sit. Hoc si uelimus de omnibus scriptorū dicere libellis, quæ erit in singulis probatio, si dicam: Non est uerū, quia Stromatum libri quos dicis Origenis sunt. Vnde ipsius esse probantur? Ex cæterorum, inquit, similitudine. Sed sicut ille qui in scriptura alicuius falsum facere uult, manus eius imitatur: ita & qui sua dicta sub alterius nomine uult inserere, stylum sine dubio imitabitur eius, cuius & nomē alicui. Deinde ut omnia quæ iustissima dici possunt, breuitatis causa præteream: si in tantū uolebas audere ut martyre reprehenderes, dicta ipsa quæ tibi uidebantur reprehensibilia, in medium proferre debueras: & tunc unusquisque legentium uidisset quid tibi esset absurdū, quid cōsequens, quid iniquum, quid certē contra Apostolicas regulas: sed tantum nescio quid impietatis, pro quo, ut dicis, expiando sanguinem suum fuderit martyr: ipsa illa uerba si legeret, iam nō tua, sed sua sententiā, aut errasse martyrem, aut nomine martyris absurdā & impiam conscriptionē ab alio diceret esse compositā. Nunc uerō sciens quia si legantur ea quæ reprehendis, nota retorquebitur in eum qui culpā iniuste: ea quidem quæ reprehendis non profers: tua autē illa censoria uirgula & arroganti autoritate decernis: ille arceatur à bibliothecis, ille recipiatur: & iterum iste ipse qui hodie receptus est, crastino si eum alius aliquis præter me laudauerit, eniciatur, & cū illo ipse qui laudauit. Hic autem catholicus habeatur, etiam si aliquando uideatur errasse: illi erroris ueniā nō detur, etiam si ea dicat quæ ego dixi: & neq; interpretetur quis eum, neq; legat, ne quis

A quis mea furta cognoscat. Hic hæreticus quidem, sed magister meus. Et hic licet Iudæus sit, & de synagoga satana cōductus uerba uendat ad precium: tamē magister meus est, & præferatur omnibus: quia apud ipsos solum scripturarum ueritas permanet. Si tibi istud autoritatis uniuersa pariter inuinxisset Ecclesia: & exigeretur à te, ut de singulis uel de omnibus iudicares: nōne graue & periculosum, ne tibi imponeretur, excusare debueras? Nunc uerō in tantū quotidiana derogandi meditatione proficimus, ut iam nec martyribus parcamus. Sed ponamus quod nō sit martyr libellus iste, sed cuiuscunq; unius de Ecclesia: nunquid suis uerbis usus est quisquis ille est scriptor? ut meritis cedendum uideatur auctoris. de ipsis Origenis uoluminib. ponit exempla: & quid de singulis sentiat, non suis defensorijs uerbis, sed eius ipsius qui accusabatur, ostendit. Et sicut aduersum te modò, multo meis uerbis uehementiora sunt tua scripta: ita illum nō excusantis autoritas, sed sua dicta defendunt. Et ideo superflua est de autore quæstio, ubi defensio talis est, quæ assertore nō egeat. Sed ad illud iam nequissimū inuentionis eius caput & inuidiosissimū ueniendum est, imò non inuidiosum, sed inuidum. Ait em̄: Quis prudētium, uel quis sanctorum aggredi uoluit in Latinum uertere quod tu ausus es? Ego ipse, inquit, sæpe rogatus à multis, nō feci. Et quidē sancti quare hoc non fecerint, facilis excusatio est. Non em̄ continuo qui sanctus & prudens est Latinus, etiam lingua Græca noticiam sufficienter habet. Nec sanctitati eius detrahitur, cui deest peregrinæ lingue noticiā. Aut iterum nō continuo si scientiam quis habet Græci sermonis, etiam uoluntatem interpretandi habet. Aut etiam si habet, nō statim discutiendus est ille qui pauca interpretatus est, quare nō plura, aut cur non illa, sed illa? Libertas est em̄ in huiuscemodi opere, & est uel in arbitrio scribentis, uel in desiderio deposcentis: & tamen de sancto Hilario dicit, & de sancto Victorino, quorum alterum interpretis titulo nihil omnino arbitror transulisse de Græco, alterum ipse dicit Heliodori cuiusdā presbyteri usum scientiā, ut quæ ille sibi hauriret ex fonte Græcorum, ipse Latino ea sermone digereret, pro eo quod aut nihil aut parum Græcē nosset. Illi ergo cur hæc nō fecerint, & facilis & manifesta est excusatio: de te sanē mirandum est quare hoc feceris. Quid enim magis audax, uel quid amplius temerariū, libros istos interpretari Origenis: quorum iam penē omnē continentiam in alijs libris scripseras? quorum omnia iam dicta quæ reprehensibilia nūc dicis, sub proprij nominis sermone protuleras? An ut diuinarū scripturarum libros, quos ad plenissimū fidei instrumentū Ecclesiis Christi apostoli traderūt, noua nūc & à Iudæis mutuata interpretatiōe mutares? Quid tibi ex his duabus causis magis uideatur illicitum? Nam Origenis dicta: siue placent, ut hominis dicta placent: siue displicent, ut hominis falsa dicta facile contemuntur. Ista uerō quæ nunc tu interpretaris, & per Ecclesias & monasteria, per oppida & castella trāsmittis, quō suscipiamus, tanq̄ diuina, aut tanquā humana? Et quid facimus, quod quæ prophetarū uel legislatorū nominibus titulatur, ueriora hæc abs te q̄ illa quæ Apostoli probauerūt, affirmatur? Istud commissum dic quomodo emendabitur: imò nefas quomodo expiabitur? Si enim in explicanda lege aliquid aliter sensisse damnabile apud te ducitur: ipsam legem peruertere in aliud q̄ Apostoli tradiderunt, quoties damnabile iudicandum est? Cur non magis pro huius ausu temeritate dicam: Quis extor & tantis prudentibus & sanctis uiris, qui ante te fuerunt ad istud opus ausus sit manum mittere? Quis præsumpserit sacras sancti Spiritus uoces & diuina uolumina temerare? Quis præter te diuino muneris & Apostolorum hereditati manus intulerit? Et quidem cum ingens copia fuisse ex initio in Ecclesiis Dei, & præcipuē Hierosolymis eorū qui ex circūcisione crediderant, referatur: in quibus utiq; lingua utriusq; perfectam fuisse scientiam, & legis peritiam probabilē, administrati pontificatus testatur officium. Quis ergo in ista eruditorum uirorum copia ausus est instrumentum diuinum quod Apostoli Ecclesiis tradiderūt, & depositum sancti Spiritus compilare? An nō est compilare cum quædam quidem immutantur, & error dicitur corrigi? Nam omnis illa historia de Susanna, quæ castitatis exemplum præbebat Ecclesiis Dei, ab isto abscissa est & abiecta atque posthabita. Trium puerorum hymnus qui maximē diebus solennibus in Ecclesia Dei canitur, ab isto è loco suo penitus erasus est. Et quid per singula commemoro de his, quorum comprehendere numerum nequeo? De quo ut omittere illud dicere: quod septuagintaduorum uirorum per cellulas interpretantium unam & consonam uocem, dubitandum non est, Spiritus sancti inspiratione prolata, & maioris id debere esse autoritatis, q̄ id quod ab uno homine sibi Barraba aspirante, translatus est. Ut ergo hoc omittā, uide quid dicimus, uerbi causa: Petrus Romanæ ecclesiæ per uiginti & quatuor annos præfuit: dubitandum nō est, quin sicut cætera, quæ ad instructionem pertinent, etiam librorum instrumenta Ecclesiæ ipse tradiderit: quæ utiq; iam tunc ipso sedente & docente recitabantur. Quid ergo? Decepit Petrus apostolus Christi Ecclesiam, & libros ei falsos & nihil ueritatis continentes tradidit: & cum sciret quod uerum est haberi apud Iudæos, apud Christianos uolebat haberi quod falsum est? Sed fortasse dicit: quia sine literis erat Petrus, & sciebat quidē Iudæorū libros magis esse ueros, q̄ istos qui erant in Ecclesia: sed interpretari non potuerat propter sermonis imperitiā. Et quid in isto agebat ignea lingua per Spiritū sanctum cœlestis data? Non ergo omnibus linguis loquebantur Apostoli. Sed cōcedamus quia nō potuerit Pe-

trus apostolus facere, quod hic modo fecit, de Paulo quid dicimus? Num & Paulus sine literis fuerit? Hebraeus ex Hebrais, secundum legem pharisaeus, edoctus secus pedes Gamalielis, qui etiam & ipse Romae positus, si quid Petro defuisset, putas non potuit adimplere? Quomodo ergo isti qui praecipiebant discipulis ut attenderent lectioni, emendatas eis & ueras non dabant lectiones: & qui praecipunt ne attendamus Iudaicis fabulis & genealogiis, quae quaestiones magis praestant quam edificationem: & iterum cauere nos iubent, & obseruare maxime eos qui ex circumcisione sunt: quomodo non prauiderebant per spiritum, quod futurum esset tempus post quadringentos fere annos, quando Ecclesia cognito eo quod ab Apostolis non sibi esset tradita ueritas ueteris testamenti, legatos mitteret ad istos quos illi tunc circumcisionem uocabant, obsecrans & exorans, ut sibi de ueritate quae apud ipsos est, aliquid largirentur: et per totos istos quadringentos annos errasse se, et ignorasse quod uerum est, fateretur? Ascitam quidem se esse ex gentibus sponfam Christo per Apostolos: sed non ab eis ueris monibus exornatam, putasse se lapides esse preciosos, nunc autem deprehendisse quod non sunt uerae istae gemmae, quas sibi Apostoli imponerant, erubescere se ad publicum procedere, falsis & non ueris lapidibus adornatam, & ideo rogare se ut uel Barrabam illum quem aliquando ut Christo nubere, spreuerat: mittant ad se qui possit cum uno electo ex suis uiro ornamenta sibi uera, quae Apostoli non praestiterant, reparare? Quid ergo mirum est, si meminimus & nullius numeri hominem laceret, si Ambrosium fecet, si Hilarium, si Lactantium, si Didymum reprehendat? Nec multum dolere de iniuria mea debeo, pro eo quod opus meum ipse interpretari denuo aggressus est: cum me septuaginta interpretibus, in hac aequauerit contumelia. Sed & ille quomodo accipiendum est? Quantum accessisse ad incredulitatem ex hoc facto gentilibus, aestimatis? Non enim latent eos, quae apud nos aguntur. Scientes ergo legem nostram non emendatam uel mutatam: nonne dicunt apud semetipsos, Errant isti, nec est apud eos aliquid ueritatis? Ecce ipsi cum uolunt, leges suas corrigunt & emendant. Certum est autem errorem praecessisse, ubi emendatio subsecuta est, nec diuinum uideri posse, quod ab homine mutatur. Hoc nobis praestitit tua ista nimia sapientia, ut omnes insipientes etiam a gentilibus iudicemur. Nolo sapientiam quam Petrus & Paulus non docuit, nolo ueritatem quam Apostoli non probauerunt. Tua uerba sunt, post quadringentos annos non debere simplices Latinorum aures nouae doctrinae uoce pulsari. Modò tu dicis: Omnis qui putabat Susannam nuptis & innuptis exemplum pudicitiae praestitisse, errauit. Non est uerum. Et omnis qui putabat quod puer Daniel spiritu sancto fuerit repletus, et arguerit adulteros senes, errauit. Non erat uerum. Et omnis Ecclesia per orbem terrarum, siue eorum qui in corpore sunt, siue eorum qui ad Dominum perrexerunt, siue illi sancti confessores fuerunt, siue etiam sancti martyres, quicumque hymnum trium puerorum in Ecclesia Domini cecinerunt, omnes errauerunt & falsa cecinerunt. Modò ergo nobis post quadringentos annos legis ueritas empta precio de synagoga procecidit. Posteaquam senuit mundus, perurgentur cuncta ad finem, scribamus etiam in sepulchris ueterum: ut sciant & ipsi qui hic aliter legerant, quia Ionas non habuit umbram cucurbitae, sed hederam. Et iterum cum uoluerit legislator, nec hederam, sed alterius uirgulti. Sed & Origenes, inquit, asteriscos fecit, ex translatione Theodotionis assumens, ut componeret uolumina quae appellantur Hexapla. Et quid Origenem istum quando tibi placet condemnandum, quando placet imitandum producis? Verisimile est ut eundem tu & defensorem adhibeas & reum. Autorem facti tui habere potes eum, quem & primus ipse condemnas, & ad condemnationem eius epistolis tuis Romanum cogis senatum? Antè hoc prouidere debueras. Nemo succidit arborem cui inniti parat: nemo in sua causa fidem eius implorat, cuius ipse reprobat fidem. Siue hoc fecit Origenes, siue non fecit, quid ad te? Si ad illius exemplum iudicari uis, relege sententias tuas, & uide quid dixeris. Hoc non est, inquis, se purgare: sed socios criminis quaerere. Noli ergo & tu socios criminis quaerere, sed purgationem facti require. Veruntamen uideamus quid tale etiam reus & autor simul Origenes fecerit. Ego illius nec unum locum ex scripturis diuinis de Hebrais inuenio translatum. A te omnes scripturas uideo esse mutatas. Et quomodo factum tuum & illius simile uideri potest? Apostatae quidem & Iudaei interpretati sunt ea, quorum lectione Iudaei maxime utuntur. Et quia frequenter si disputationis accidisset, uel immutata esse aliquanta, uel deesse uel abundare in nostris scripturis mentiebantur, uoluit Origenes nostris ostendere: qualis apud Iudaeos scripturarum lectio teneretur, & in proprijs paginis uel columnellis, additiones eorum singulas quasque descripsit, & ea quae apud illos sunt addita uel decerpta, certis quibusque signis additis, ad uersiculorum capita designauit, & in alieno non suo opere, suas tantummodo notas fixit: ut sciremus non quid nobis, sed quid Iudaeis aduersum nos certantibus, aut deesse, aut abundare uideretur. Quod tale esset, quale si quis accepto breuiculo, in quo militum nomina continentur, nitatur inspicere, quanti ex militibus supersint, quanti in bello ceciderint, & requirens qui inspicere missus est propria nota, uerbi causa, ut dici solet ad uniuscuiusque defuncti nomen ascribat, & propria rursus nota superstitem signet: nunquid uidebitur is, qui nota ad defuncti nomen apponit, & propria rursus nota superstitem signat, quod egerit aliquid, ut uel hic defuncti, uel ille uiuentis causam acciperet, sed quod eos qui ab alijs fuerint perempti,

A perempti, iste annotationis designauit indicijs: Ita ergo fecit & ille, ea quae per alios interpretes siue perempta fuerant, seu etiam abundantius prolata, proprijs quibusdam signis, id est, asterisci & obelisci notulis designauit. Ceterum neque uerbum aliquod de suo unum saltem inseruit, neque nostrorum exemplariorum fidem fecit in aliquo uacillare, sed ea quae minus uidebantur secundum cursum literae plana & lucida, spiritualis intelligentiae ostendit referta mysterijs. Quid tibi ergo Origenis factum in hoc potest praestare solatijs, cuius neque opus simile aliquod ostendere potes, & in quo tantum laboris, ut litera occidat consequentem: dum ille e contrario spiritus uiuificantis esse conetur assertor? Tuum igitur frater, tuum istud est factum, nec quatenus nunc te in hoc comitem uel socium in Ecclesia habuisse certum est: nisi istum solum, quem frequenter commemoras Barrabam. Quis enim alius auderet ab Apostolis tradita Ecclesiae instrumenta temerare, nisi Iudaicus spiritus? Illi te o mi frater, antequam a Iudaeis capereris charissime, illi te in hac mala praecipitant. Illi te libellis aeditis, notas infligere Christianis, illi te nec martyribus parcere faciunt: & de omni Christianorum ordine fanda atque scandala scribere, turbare pacem nostram, scandala Ecclesiae generare. Illi etiam aduersum te ipsum, & scriptura tua quae quasi Christianus aliquando locutus sis, cogunt ferre sententiam. Et ideo tibi omnes fordemus, dum illi pessimis suis artibus tibi nimium placet. Nam quomodo tu si Pauli literis acquiesceres, dicentis: Si quis frater praueus fuerit in aliquo delicto, uos qui spirituales estis instruite huiusmodi in spiritu mansuetudinis: ita efferbuisses, ut nullo profus spiritualis institutionis ordinem custodires? Pone enim aliquid me scripsisse contumeliosum: pone quod tibi uiro summae eloquentiae, & patri & collegae mihi quem imitandum in disciplina interpretandi dixi, iniuriam fecerim: tamen post pacem illam summo uix sudore reparatam, haec prima adhuc de meis iniurijs querela ad te perueniat. Sed & illam tuam ponamus iniuriam, quod interpretando Origenem te imitatus, aliqua praeterierim, quae mihi minus aedificationis in fide habere uidebantur. Culpam pro hoc eram fortassis, & emendandus. Scripta, ut ais, ad te fratrum missa sunt, de poscentium culpas interpretis argui. Quid tu uir spiritualis agis? Quid formae & exempli in rebus talibus ceteris praebes? Fratris turpitudinem non solum nudaram his qui foris sunt nuncios, sed & obiecta denudas. Pone quia non te imitatus, hoc feci, sed ebrietas aliqua subrepens, sicut patriarchae fecit, nudauerit turpitudinem nostram: nunquid maledictionem consecutus fueras, si auersus incedens, leui palliolo rescripti tui contextibus opprobrium nostrum, & si uelasset epistola uigilantis, quem stylus nudauerat dormitantis? Sed aliter rescribere non poteram his, qui ad me talem epistolam miserant: ut nisi ita rescripsissem, aut reinterpreter essem ea ad uerbum, quae tu es interpretatus ad sensum: etiam ego Origenem se qui uideret. Nondum dico quae sit illa aut qualis epistola: tamen quoniam uiri nobilis Pammachij continet nomen: quid fuisse absurdum, si ei tale aliquid respondisses: frater non est temere de alterius opere iudicandum. Nam & tu ipse nosti quid feceris, quando aduersum Iouinianum Romanum mihi libellos: cum eos quidam aliter intelligerent, quae ego me dictasse memineram: nonne cum iam a plurimis legerentur, & offenderentur penes omnes, cum quibus etiam tu ipse esse putaberis, exemplaria iam de foro, iam de publico subtraxisti: & haec non ad aliquem alium, sed ad me remisisti, causam pariter quia multi scandalum pati uidebantur, insinuans: quomodo ego Apologeticum denuo de scripsi, & quae aliter intelligebantur, ad intelligentiam rectiorem prout potui, reuocaui? Aequum est ergo, ut quod nobis fieri uolumus, alijs non faciamus. Sicut enim meos libros mihi remisisti, ut a me emendareretur, ita & ad illum suos remisisti, & quod culpabile uideretur, insinua: ut ipse se si in aliquo errauit, emendet. Tum praeterea & nos iam in multis exercuimus ingenium, & multa iam nobis opuscula defudata sunt. Ille hoc primum prope opus adijt & fortasse compellus: & nihil mirum si fluctauit in primis. Nec occasio derogandi Christianis captanda est, sed emendationis utilitas requirenda. Haec si ad eum rescripsisses, nonne maiorem gratiam & aedificationem, uel ipsi, in initia in timore Dei habenti, uel ceteris legentibus praebuisses, quam nunc istae tuae inuectiuae mceroris & confusionis omnibus timentibus. Deum praestant qui & in te foedissimam obiectandi libidinem, & in me respondendi necessitatem miserabilem uident. Si enim, ut dixi, de tuis libris contra Iouinianum scriptis, nunc eadem quibus illum arguebas, ipse inueniris asserere, nunc uero in tantum prolaberis, ut sordes nuptiarum, nec martyrij cruore dilui posse confirmes: & illud quod est Manicheorum dogmatis, emendationem tibi habere facile uisum est in his libris quos iam aedideras, & describendos plurimis praebueras: quid erat difficultatis me non meum opus sed interpretationem alieni operis, si quid forte in eo erratum non ratio sed liuor suggererat, emendare: maxime cum adhuc esset in schedulis, quas nondum ad plenum relegeram uel explicueram, quas non aeditas inuenirent? Nonne per facile emendari poterant ea, quae adhuc emendata non fuerant? Verum non hinc, ubi quod culparet nihil habebat, sed totum inde mordebat, dum per hoc prodi timuit: unde est omne quod ipse dicit: unde doctus, unde scripturarum uidebat interpret. Sed idcirco causam qua ad interpretandum adductus sum exposui: ut sciat me haec non contentione (ut ipse agere solet) uel aemulatione aliqua protulisse: sed necessitate, qua superius edocui, ad boni & utilius operis instrumentum: ut aliquid ex hoc uel ordinis uel coloris acciperet ille qui rudis ipse opusculum condebat antiquum. Aut non uidemus uetustas aedes no-

uellis ædificijs profuisse: Et interdum assumitur lapis de abditis & abstrusis antiquæ domus partibus, qui nouæ domus frontem decoret, & exornet ingressum. Et interdum totum nouellæ cõstru-
 ctionis ædificium, unius antiquæ trabis stabilitate munitur. Agamus ergo nunc aduersus eos, qui ueteribus rectè utuntur in nouis: non uobis licet, dicentes, trãsserre materiã de ueteri domo ad nouam, nisi tignum tigno, & lapidẽ lapidẽ iunxeritis, nisi porticum de porticu, nisi membrũ de membrò: & hoc fieri nõ poterit, nisi secessum de secessu, nisi cloacam de cloaca transfuleritis. Habere enim domum magnam etiã hæc necesse est. Hoc nanq; est uerbum transferre de uerbo: quod a te antè improbable, nunc uerò probabile iudicatum est. Sed tu quidẽ tibi & quæ nõ licent, licere defendis, nobis autem quæ licita sunt impingis ad crimẽ. Nam tu cum sacras literas & uolumina diuina permutas, laudari uis: nos etiã si te imitantes de hominũ sermonibus aliquid, quod minus adficare credidimus, præterimus, in his nobis ueniam nõ das, in quibus exemplũ dedisti. Verũ agat hæc iste, ut sibi uel licere uel expedire putat. Ego interim, ut recẽseamus in fine ea quæ sparsim pro nostra purgatione respondimus, cum de me dixerit quasi sine se hæreticus esse nõ possem, ostendi fidem meam: & de resurrectione carnis ipsum magis errare, qui corpus quod resurrecturũ est, fragile esse scripserit, comprobauit. Sexus quoq; diuersitatẽ quomodo abraferit, & corpora in animas, & mulieres redigi in uiros dixerit doctriinã quoq; interpretatiõis causas ut puto iustissimas protuli, quod nõ uel cõtentiõe excitatus, uel gloriæ cupidus, sed Dei timore prouocatus, antiquæ materiæ transuexerim copias, nouellæ cõstructionis ædificijs profuturas: & tela uetera rubigine iam obducta deterferim, nõ ut ciuile bellum mouerem, sed ut hostile depellerem. Ipsum etiã caput cui manus falsariis iniecerunt, inserui, & adulteriũ blasphemiam in filium Dei & Spiritum sanctum, alie num a meo nomine, sed ipsorũ scelere, & ab ipsis docui esse commissum. In lingulis quoque, de quibus idcirco Origenem arguere dicebat, ut nos pulsare se crederet, & infamare opus trãslationis nostræ, ostendi ex ipsis cõmentarijs suis, ex quibus fidẽ suã spectari debere dixerat & probari, quod & de animæ statu, & de restitutione omnium, de diabolo atq; angelis refugis, eadem quæ in illo culpat, ipse conscripserit. Sed & quod animæ in corpore hoc uincte uelut in carcere tenerentur, ipsum dixisse, conuici. Vnum quoq; esse corpus totius creaturæ rationalis, id est angelorum & animalium, in his ipsis eum scripsisse cõmentarijs, approbauit. Periturũ etiã cõfederationem, apud nullum ita, ut apud ipsum, ostendi sacratissimam conuersari. Veritatem adæquẽ & perfectiorem doctrinam nõ esse omnibus publicandam, in ipsis cõmentarijs ipsum docere conuici. Tum in defectuales libros, pro quibus sedenti seq; uerberanti pro tribunalibus Christo dixerat, si unquam legero, uel habuero gentiliũ codices, te negauit: nunc non solum legere uel habere, uerum etiã omnem suã doctrinã sacrantiam in his eum gerere demonstrauit: in tantum ut etiam per ifagogem impissimi Porphyrii inductum se esse gloriatur ad logicam. Et cum gentiliũ dogmata esse diceret quoquo modo sentire, uel de anima, uel de cæteris creaturis, ipsum multo scẽdus gentilib; dixisse, quod Deus scruũ haberet, ostendi. Sed & cum se dixisset in duabus tantum præfatiunculis Origenis meminisse, ut ingeniosi magis q; Apostolici uiri: breuitatis causa decem solas præfatiunculas protuli, in quibus eum nõ solum ut Apostolicum uirum, sed alterum post Apostolos Ecclesiarum magistrum, & quod eum cõ omnibus prudẽtib; sequeretur asserui. Præterea euidenter ostẽdimus, ex more huic esse ut bonis omnib; deroget, & in hoc se putet aliquid esse, si opinatos quosq; uiros, & qui aliquid nominis in literis habuerint, reprehẽdat. Ostendi etiã q; indignẽ ministris & sacerdotibus pepercit: atq; omnem Christianorũ ordinem & gradum libellis fœdis infamauerit. Sanctũ quoq; uirum Ambrosium, cuius adhuc præclaræ uitæ memoria in animis omnium uiget, q; indignẽ & turpiter lacerauerit. Didymum etiã quem dudum inter uidentes prophetas & Apostolos posuerat, nũc inter eos qui diuersa ab Ecclesijs doceãt, collocari: & omnes omnino uel antiquos uel nouellos scriptores, quos nunc imperitiã, nunc ineptiã notet, ad ultimum quod nec martyribus parcat: & hæc omnia ut superius dixi, nõ extraneis aliquibus, sed suis literis, & se ipso teste conuici, per singula quæq; ex his ipsis probatissimis sibi libris testimonia proferens: quos libros etiã cum de cæteris omnibus dictis uel scriptis suis poenitere se dicat, non quo uerè poeniteat, sed quo angustatus in hoc uenerit: ut aut poenitentia sibi esset simulanda, aut non posset mordere uel lacerare quem uellet: illos tamen, ut dixi, libros sibi excepit solos, tanquam minimè poenitendos. Et ideo nolui eius nunc cætera scripta contingere, ut de istis penè solis cõuinceretur, de quibus ipse iam lo cum clauserat poenitendi. Post omnia uerò ostẽdi, quod sacros libros, quos Apostoli Ecclesijs tanquam Spiritus sancti fidele depositum cõmendauerant, permutauerit: & quod is qui audaciã notet in hominum opusculis uertendis, ipse maiore piaculo eloquia diuina permutauerit. Superest iam ut unusquisq; qui hæc cognoscit, tali iudicio fauorẽ suum alteri nostrũ cõferat, quali iudicio se a Deo cupit ipse iudicari: nec suam lædat animã, dum alteri fauorẽ præstat iniustũ. Cognoscat etiã per te fili charissime Aproniane sanctus uir ille Pãmachiũ, cuius epistolã amicus meus in inuentione uel accusatiõne hac sua protulit, in Christi adiutorio, nõ studijs, sed innocentiẽ fauẽdũ: nec in

causa

A causa ueritatis studiose agendũ esse magis q; religiosẽ. Præceptũ est em̃ Domini: ut nõ secundũ faciem, sed rectum iudicemus iudicium. Quia sicut in uno quoq; minimorũ suorum Christus est, qui esurit & sitit & nudus est, & ipse est qui reficit & induit: ita in his qui iudicantur iniuste, ipse est qui iniquè iudicatur. Et pro his qui odio habentur gratis, ipse dicitur esse. Odistis me gratis. Quomodo æstimat hanc causam & hoc factũ suum, in tribunalibus Christi iudicandũ, cum habeat sua conscientia quod codices illius cõtra Iouinianũ scriptos, qui iam publicè legebãtur & reprehendebantur, subtraxerit de manibus legentium: & culpantes prohibuerit atq; culpauerit: remiserit uerò ad ipsum autorem libros suos, insinuans ea quæ ad reprehensionẽ uenirẽt: ut uel emendaret, uel rem quoquo modo posset, curaret. Meos uerò nõ codices, sed schedulas imperfectas, inemẽdadas, furto cuiusdam nebulonis, & fraude subtractas sibiq; delatas, cum me inibi haberet præsentem mihi quidem non offerret neq; conquireret: sed ne increpare quidem, aut etiam arguere dignaretur, uel per amicum certè aliquem, aut etiam per inimicum: sed ad Orientẽ mitteret & inuestigaret linguã eius hominis qui eam tẽperare non nouerat. Quid contra religionem faceret, si me præsentem potius conuenisset: in tantum ne colloquio eius uidebamur indigni, ut ab eo nec argui mereremur? Et pro nobis Christus mortuus est, & pro nostra redemptione sanguinẽ suũ fudit. Peccatores quidem sed de ipsius grege sumus, & inter eius ouiculas numeramur. Verũ quia propter Deũ contempnit nobilitatem suã, & totum se exæquauit humilibus, optimũq; opus eius in fide Christi, & quod exemplo cæteris esse debeat, cõfitemur: idcirco nolumus eum humanis studijs, contentionibusq; raptari, ne in aliquo fidei suę sentiat detrimẽtum. Certè cum legerit, quod ea ipsa de quibus cæteros arguit magister ille Hieronymus, in ipsius electis etiam post poenitentiam cõmentarijs docuerit, quod sua non sint: q; uerum iudiciũ seruet, uidebimus. Putabitur em̃ prior error fuisse ignorantia, si eum emẽdarit agnitio. Nos autẽ quamuis necessitate compulsi, respondere nisi sumus et qui nos amarissimè pulsauerat: attamen pro hoc ipso ueniam petimus, si quid forte asperius profecti sumus: quia Deus cõscientiæ nostræ testis est, quod multo plura reticimus q; protulimus: penitus autẽ silere cõtra conscientiam criminanti, minimè potuimus: cum ipsius penè fidei suæ nonnulla cõtura ducerent silentium nostrum. Postea quã ista dictaui, frater aliquis qui ex urbe a uobis ad nos uenerat, cum relegenti mihi assisteret, ait, prætermissum unum adhuc excusationis locum quem ibi audisset ab obreçtorib; incusari. Dicebat autem de eo quod scriptum est in præfatiuncula mea, quia dixerim de isto qui me nunc persequitur & accusat, quod in his quæ de Origenem interpretatus est, nõnulla offendicula esse uideantur in Græco: quæ ita tamẽ interpretãdo purgauerit, ut nihil in his quod a fide nostra discrepet, Latinus sermo inueniat. Auiunt, inquit, de hoc capitulo. Vides quomodo & collaudauit interpretationem eius: & testimonium ei dedit ipse, quod sine offendiculo sint ea, quæ ille interpretatus est, & ipsum secuturũ se esse promisit. Cur ergo non & ea quæ ipse transtulit absque offensione sunt, sicut ipsius scripra esse ipse testatus est? Non mireres, quod ibi semper culpari mereor, ubi istum laudauero. Et rectè quidem. Tamen ueniamus ad rem. Dixi eum purgasse in Latina translatione, si qua offendicula fidei uidebantur in Græco: & nõ immeritò: ita tamen ut eadem etiam a me comprobem gesta. Nã sicut ille in homilijs de Esaia dicit Seraphim, Filium & Spiritum sanctũ esse interpretatus est, & addẽs de suo: nemo existimet in Trinitate naturæ esse differentiam, cum nominum discernuntur officia: per hoc curare se offendicula credit potuisse: ita & nos uel ademptis uel immutatis quibusdam uel additis, sensum autoris adducere conati sumus ad intelligentiã tramitem rectiorẽ. Quid hic diuersum, aut quid contrarium, aut quid nõ idem fecimus? Sed quia ego de scriptis illius absq; malitiã & calumnia iudicabã: non quid obreçtatione pateret, sed quid profectus fuerit interpretantis aspexi. Ille autem qui occasiones ad calumniam quaerit: ea reprehendit in meis scriptis, quæ ante me prior ipse conscripsit. Et reuera ego culpandus sum, si secundum meam quidem sententiam, quæ scripsit recta sunt, secundum suum uerò iudiciũ condemnanda. Hoc quantum ad Trinitatis fidem pertinet, ubi utiq; blasphemie crimen ducitur, quod dixit duo Seraphim, Filiũ esse & Spiritum sanctum, si secundum suã sententiam, qua aduersum me agit, ipse iudicetur. Secundum uerò meum iudiciũ, quod in scriptis eius absq; proposito calumniæ iudicauit, absoluitur pro his quæ de suo ad explanandum sensum autoris adiecit. De resurrectione autem carnis puto in translatione nostra eadem contineri, quæ in Ecclesijs prædicantur. Cætera uerò quæ de creaturarum rationibus dicta sunt, quod nihil ad fidẽ deitatis pertineant, iam superius diximus. Sed si iste hæc modò ad calumniã uocat, quæ ante offendiculum non habebant, non prohibeo, si ei placeat reuocare sententiam meam illam qua potuisset absolui, & proferre suã qua debebat alligari. Non ergo mea de eo sententia culpabilis putanda est: sed sua, quæ reprehendit in alijs quod in semetipso probat. Nouum autẽ hoc iudiciũ genus est, ubi accusatorem meum ego ipse defendo: & ubi tum demum me ille superatũ putat, si semetipsum reum probat. Veruntamẽ ponamus quod episcoporum synodus sequatur sententias tuas: & iubeat omnes libros, qui hæc talia continet cum autoribus suis, ut aiunt, debere damnari: damnabuntur isti libri prius in Græcis: & quod in Græcis damnatur, sine dubio damnatum est in Latinis. Ve

Hieron. tom. 4

u 3 niatur

niatur ad tuos libros, inuenientur eadem continere: secundum sententiam tuam, necesse est ut cum suo autore damnentur. Et sicut nihil profuit Origeni, quod a te laudatus est, ita nec tibi proderit, quod a me excusatus es. Me enim sequi necesse est Ecclesie catholice sententiam, siue aduersus Origenis libros, siue aduersus tuos datam.

AVGVSTINVS HIERONYMO DE EO QVOD SCRIPTVM EST,
QVI TOTAM LEGEM SERVAVERIT.

QVod ad te scripsi honorande mihi in Christo frater Hieronyme, quæres de anima humana, si nascētibus singulis, nouæ singulæ nunc usq; fiant, ubi peccati uinculū contrahunt, quod per sacramentum gratiæ Christi etiam in infantibus recenter natis soluedum esse non dubitamus, cum in non paruum uolumē procederet, nolui ulla alia onerare quæstione: sed quod urget acutus, multo minus est negligendū. Proinde quæro, & per Deum obsecro: ut exponas mihi quod multis existimo profuturū: aut si iam uel abs te, uel ab alio aliquo expositum habes, dirigas nobis, quomodo accipiendū sit, quod in epistola apostoli Iacobi scriptū est: Quicumq; em totam legem seruauerit, offendat autem in uno, factus est omnium reus: quæ res talis ac tanta est, ut quod hinc tibi non iam olim scripsi, multum me poeniteat. De agenda namq; præsentis uitæ, quomodo ad uitam perueniamus æternam: non de præterita persequenda, quam penitus demerit obliuio, sicut est illud quod de anima quærendum putauit: hæc uertitur quæstio. Eleganter autem dictum esse narratur, quod huic rei satis apte conuenit. Cum quidam ruisset in puteum, ubi aqua tanta erat, ut eum magis exciperet ne moreretur, quam suffocaret ne loqueretur, accessit alius, & eo uiso admirans, ait: Quomodo huc cecidisti? At ille: Obsecro, inquit, cogita quomodo hinc me liberares, non quomodo huc ceciderim quæras. Ita quoniam fatemur, & si de catholica tenemus, de reatu peccati tanq; de puteo etiam paruuli infantis animam Christi gratia liberandam, satis est ei quod modum quomodo salua fiat nouimus, si etiā nunquam quomodo in malum illud deuenerit, nouerimus. Sed ideo putauit esse quærendum, ne fortē ex illis opinionibus in carnationis animæ aliquā teneamus incautius, quæ liberandam prorsus animā paruuli contradicat: negans eam esse in isto malo. Hoc igitur firmissimè retento, quod anima paruuli de reatu peccati liberanda est, nec alio modo liberanda nisi gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, si possumus etiam ipsius mali causam & originem nosse, uaniloquis nō disputatoribus, sed litigatoribus paratus instructiusq; resistimus. Si autem non possumus, non quia latet miseræ principii, ideo pigrescere misericordiae debet officium. Aduersus eos autem qui sibi uidentur scire quod nesciunt, hoc tutiores sumus, quod hanc ignorantiam nostram nō ignoramus. Aliud est em quod nescire malum est, aliud quod sciri uel nō potest, uel non opus est, uel ad uitam quam quærimus, indifferens est. Hoc uerò quod de literis apostoli Iacobi nunc requiro, in hac ipsa qua uiuimus, & ut semper uiuamus Deo placere studemus, actione uersatur. Quomodo igitur intelligendū est obsecro te: Quicumq; totam legem seruauerit, offendat autē in uno, factus est omnium reus? Ita ne qui furti fecerit: imò uerò qui dixerit diuiti, Sede hic pauperi autem, Tu sta illic, & homicidij, & adulterij, & sacrilegij reus est? Quod si nō est: quomodo qui in uno offendat, factus est omnium reus? An illud quod dixit de diuite & paupere ad ista nō pertinet: quorum si quis in uno offenderit, factus est omnium reus? Sed recolendum est, unde uenerit illa sententia, & quæ illam superiora pepererint: quibusq; cōnexa dependeat. Fratres mei nolite, inquit, in personarū acceptione habere fidem Domini nostri Iesu Christi gloria. Etenim si introierit in cōuentum uestrum uir anulum aureum habens in ueste candida: introierit autem & pauper in fordido habitu: & intendatis in eum qui indutus est ueste præclara, & dicatis ei: Tu sede hic bene: pauperi autē dicatis, Tu sta illic, aut sede sub scabello pedum meorum: nōne iudicatis apud uosmetipsos, & facti estis iudices cogitationū iniquarū? Audite fratres mei dilectissimi, nōne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni quod repromissit Deus diligentibus se? Vos autem exhonorastis pauperē, propter illum scilicet, cui dictum est: Tu sta illic, cum habēt anulum aureum dictum esset: Tu sede hic bene. Ac deinde sequitur, eandem ipsam sententiam latius uersans & explicans: Nōne, inquit, diuites per potentiam opprimunt uos, & trahunt ad iudicia? Nōne ipsi blasphemant bonum nomē, quod in uocatum est super uos? Si quidem legem perficitis regalem secundum scripturam: Diliges proximum tuum sicut teipsum, bene facitis. Si accipitis personas, peccatum operamini, redarguti à lege quasi transgressores. Vide quemadmodum transgressores legis appellat, qui dicunt diuiti: Sede hic: & pauperi, Sta illic. Vnde ne putarent contemptibile esse peccatum: in hac una re legem transgredi, secutus adiunxit: Quicumq; totam legem seruauerit, offendat autem in uno, factus est omnium reus. Qui enim dixit, Non moechaberis, dixit & Non occides. Quod si non occidis, moecharis autē, factus es transgressor legis: propter id quod dixerat: Redarguti à lege, quasi transgressores. Quæ cū ita sint, consequens uidetur: nisi alio modo intelligendum ostēdatur: ut qui dixerit diuiti: Sede hic, & pauperi, Sta illic, huic ampliorē honorem q̄ illi deferēs, & idololatra, & blasphemus, & adulter, & homicida, & ne quod longum est cuncta cōmemorem: reus omnium criminum iudicandus sit.

Offendens

A Offendens quippe in uno, factus est omnium reus. At em qui unā uirtutē habet, oēs habet: & qui unam nō habet, nullā habet. Hoc si uerū est, confirmat ista sententia. Sed ego eam exponi uolo, non confirmari, quæ per seipsam apud nos omnib. philosophorū autoritatib. firmior est. Et illud quidem de uirtutibus & uitijis si ueraciter dicitur: nō est consequens, ut propter hoc omnia peccata sint paria. Nam illud de inseparabilitate uirtutū, nisi forsitan fallor: tamen si uerum memini (quod uix memini) omnibus philosophis placuit: qui eandem uirtutes, agenda uitæ necessarias esse dixerunt. Hoc autē de parilitate peccatorū soli Stoici ausi sunt disputare contra omnē sensum generis humani: quam eorū uanitatē in Iouiniano illo qui in hac sententia Stoicus erat, in aucupandis autē & defendendis uoluptatibus Epicureus, de scripturis sanctis dilucidissimè conuicisti. In qua tua suauissima & præclarissima disputatione satis euidenter apparuit: nō placuisse autoribus nostris, uel ipsi potius quæ per eos locuta est ueritati, omnia esse paria peccata. Quomodo autē fieri possit, ut etiam si hoc de uirtutibus uerum est: nō tamen ideo cogamur fateri æqualitatem omnium peccatorum, quantum possum adiuuante Dño aperire conabor. Quod si effecero, approbabis: ubi uerò causæ defuero, tu supplebis. Certè hinc persuadent, qui unam uirtutem habuerit habere omnes. & omnes deesse cui una defuerit: quod prudentia nec ignaua, nec iniusta, nec intemperās potest esse: nam si aliquid horum fuerit, prudentia non erit. Porro si prudentia tunc erit, & si fortis & iusta & temperans sit, profectò ubi fuerit secum habet cæteras: sic & fortitudo imprudens esse non potest uel intemperans uel iniusta. Sic & temperantia necesse est, ut prudens, fortis & iusta sit. Sic & iusticia non est, nisi sit prudēs, fortis, temperans: ita ubi est unā uera aliqua earum, & alia similiter sunt. Vbi autē alia defunt, uera una illa non est, etiam si aliquo modo similis esse uideatur. Sunt enim (ut scis) quædam uitia uirtutibus aperta discretionē contraria: ut imprudentia prudentiæ. Sunt autem quædam tantum quia uitia sunt ideo cōtraria, quædam tam en specie fallaci similia: ut eidem prudentiæ non imprudentia, sed astutia. Nunc enim eam dico astutiam, quæ uisitatius in maliciolis intelligi & uocari solet, non sicut nostra loqui scriptura consueuit, quæ sæpe astutiam in bono ponit. Vnde, Esto te astuti ut serpentes: & illud: Vt & innocentibus det astutia: quanq; & apud illos Romanæ linguæ disertissimus dixerit, Neq; illi tamen ad cauendum dolus aut astutia deerant: astutia ponens in bono: sed apud illos rarissimum, apud nostros frequentissimum est. Itemq; in partibus temperantia, apertissime cōtraria est effusio parsimonie. Ea uerò quæ tenacitas dici uulgo solet, uitium quidem est, tamen parsimonie simile, nō natura, sed fallacissima specie. Item dissimilitudine manifesta contraria est iniusticia iusticiæ. Solet autem quasi imitari iusticiam uindicandæ se libido, sed uitium est. Ignaua fortitudini perspicue contraria est: duritia uerò distat natura, fallit similitudine. Constantia pars quædam uirtutis est: ab hac, inconstantia longè abhorret, & indubiè cōtrahit. Pertinacia uerò constantia dici affectat & non est, quia illa est uirtus, hæc uitium. Vt ergo non iterum hæc eadē commemorare necesse sit, exempli gratia ponamus aliquid, unde possint cætera intelligi. Catilina, ut de illo scripserunt qui nosse potuerunt, frigus, sitim, famem ferre poterat: eratq; patiens inedia, algoris, uigiliæ supra quam cuiquā credibile est: ac per hoc & sibi & suis magna præditus fortitudine uidebatur. Sed hæc fortitudo prudens non erat, mala enim pro bonis eligebat. Temperans non erat, corruptelis enim turpissimis scedabatur. Iusta non erat, nam contra patriam confura uerat. Et ideo nec fortitudo erat, sed duritia sibi, ut stultos falleret, nomen fortitudinis imponebat. Nam si fortitudo esset, non uitium, sed uirtus esset. Si autē uirtus esset, à cæteris uirtutibus tanq; inseparabilibus comitibus nunq; relinqueretur. Quapropter dum quæritur etiam de uitijis, utrum ipsa similiter omnia sint, ubi unum erit: aut nulla sint, ubi unū non erit: laboriosum est id ostendere: propterea quia uni uirtuti duo uitia opponi solent, & quod apertè contrariū est, & quod specie similitudinis adumbratur. Vnde illa Catilina, quia fortitudo nō erat, quæ esset, cum secum uirtutes alias nō habebat, facilius uidebat. Quod uerò ignauia fuerit, ubi exercitatio quaslibet grauissimas molestias perpetuè atq; toleradi supra q̄ cuiq; credibile est fuit, ægrè persuaderi potest. Sed fortè acutius intuentibus ignauia apparet ipsa duritia: quia laborē bonorum studiorū quibus uera acquiruntur fortitudo neglexerat. Veruntamen quia sunt audaces qui timidi non sunt, & rursus timidi, quibus abest audacia: cum sit utrunq; uitijū, quoniā qui uera uirtute fortis est, nec temerè audet, nec inconsultè timet, cogimur fateri uitia plura esse uirtutibus. Vnde aliquando uitijū uitio tollitur: ut amore laudis amor pecunie. Aliquando unū cedit ut plura succedat, uelut qui ebriosus fuerit, si modicū bibere & tenacitate & ambitione didicerit. Possunt itaq; uitia etiā cedere uitijis succedentibus non uirtutibus, & ideo plura sunt. Virtus uerò quò una ingressa fuerit, qm̄ secū cæteras ducit, profectò uitia cedent omnia quæcunq; inerant. Non em omnia inerant, sed aliquando totidē, aliquando plura paucioribus, uel pauciora pluribus succedebat. Hæc utrū ita se habeant, diligentius inquirendum est. Non enim & ista diuina sententia est qua dicitur: Qui unam uirtutem habuerit, omnes habet: eiq; nulla inest, cui una defuerit: sed hominibus hoc uisum est, multum quidem ingeniosus, studiosus, sed tamen hominibus. Ego uerò nescio quemadmodū dicam, non dico uirtum à quo nominata dicitur uirtus, sed etiā mulierem quæ uiro suo seruat thori fidem, si hoc faciat propter præceptum

u 4 & pro-

& promissum Dei, & quæ primitus sit fidelis nō habere pudicitia, aut pudicitia nullam uel paruam esse uirtutē Sic & maritū qui hoc idem seruat uxori. Et tamen sunt plurimi tales: quorū sine aliquo peccato esse neminē dixerim, & utiq; illud qualecūq; peccatū ex aliquo uitio uenit. Vnde pudicitia coniugalis in uirīs foeminiisq; religiosis, cum proculdubio uirtus sit: non enim aut nihil aut uitium est: nō tamen secum habet omnes uirtutes. Nam si omnes ibi essent, nullum esset uitium: si nullum uitium, nullum omnino peccatū. Quis autē sine aliquo peccato est? Quis ergo sine aliquo uitio, id est fomite quodam uel quasi radice peccati: cum clamat qui supra pectus Dñi recumbebat, Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus: & ueritas in nobis non est. Neq; hoc apud te diutius agendum est, sed propter alios qui fortē hoc legerint dico. Nam tu quidem in eodē ipso opere splendido cōtra Iouinianum, etiam hoc de scripturis sanctis diligenter probasti. Vbi etiam ex hac ipsa epistola, cuius uerba sunt, quorū nunc intellectum requirimus, posuisti quod scriptum est, In multis enim offendimus omnes. Non enim ait, offenditis: sed offendimus omnes: cum Christi loqueretur Apostolus. & cum hoc loco dicat: Quicumq; autem totam legem seruauerit, offendat autē in uno, factus omnium est reus: ibi non in uno, sed in multis, nec quosdam, sed omnes dicit offendere. Absit autē ut quisquā fidelis existimet totā militā seruorū Christi, qui ueraciter dicunt se habere peccatum, ne se ipsos decipiant & ueritas in eis non sit, nullam habere uirtutem, cum uirtus magna sit sapientia. Dixit autē ipsa sapientia hominī: Ecce pietas est sapientia. Absit ergo ut dicamus tot ac tantos fideles & pios homines, Dei non habere pietatem, quam Græci uel *θεοσεβειαν*, uel expressius & plenius *θεοσεβειαν* uocant. Quid autem pietas est, nisi Dei cultus? Et unde ille collitur nisi charitate? Charitas igitur de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta, magna & uera uirtus est, quia ipsa est & finis præcepti. Meritō dicta est fortis, sicut mors: siue quia nemo eam uincit, sicut mortem: siue quia in hac uita usq; ad mortem est mēsurā charitatis, sicut Dñs ait: Maiorem hac charitatem nemo habet, q̄ ut animam suam ponat quis pro amicis suis: siue potius, quia sicut mors animam auellet à sensibus carnis, sic charitas à concupiscentiis carnalibus. Huc subseruit scientia cum est utilis, nam sine illa inflat. Quod uerō illa ædificādo impleuerit, nihil ibi ista inane quod inflat inueniat. Vtilem porrō scientiam definiendo monstrauit: ubi cum dixisset: Ecce pietas est sapientia: cōtinuō subiunxit, Abstinerē uerō à malis, scientia est. Cur ergo non dicimus, qui hanc uirtutem habet, habere omnes: cum plenitudo legis, sit charitas? An quanto magis est in homine, tanto magis est uirtute præditus? Quāto autē minus, tanto minus est uirtus, quia ipsa est uirtus, & quanto minus est uirtus, tanto maius est uitium: Vbi ergo illa plena & perfecta erit, nihil ex uitio remanebit. Proinde mihi uidentur Stoici falli, quia proficientē hominem in sapientia, nolunt omnino habere sapientiam: sed tunc habere, cum in ea omnino perfectus fuerit: non quia illum perfectum negant, sed nisi ex profundo quodam emergendo repente emicet in auras sapientia libera, nulla ex parte esse sapientem. Sicut enim nihil interest ad hominē præfocandum, utrum aquam stadijs multis super se habeat altam, aut uno palmo aut digito: sic illos qui tendunt ad sapientia proficere quidem dicunt, tanquam ab imo surgentes gurgitis in aerem: sed nisi totam stulticia, uelut opprimentem aquam proficiendo uelut emergendo euaserint: non habere uirtutem, nec esse sapientes. Vbi autem euaserint, mox habere totam, nec quicquā stulticia remanere, unde omnino nullum peccatum possit existere. Hæc similitudo ubi stulticia uelut aqua, & sapientia uelut aer ponitur, ut antius à præfocatione stulticia tanquam emergens in sapientia repente respiret: non mihi uidetur factis accommodata nostrarum scripturarū autoritati: sed illa potius, ut uitium uel stulticia tenebris, luci autem uirtus & sapientia cōparetur: quantum ista similia de corporalibus ad intelligibilia dici possunt. Non itaq; sicut de aquis in aerem surgens, ubi earum summum transierit, repente quantum sufficit inspiratur: sed sicut de tenebris in lucem procedens, paulatim progrediendo illuminatur. Quod donec plenissime fiat, iam eum tamen dicimus, tanquam de abditissima spelunca egredientē, uicinia lucis afflatum tanto magis, quanto magis propinquat egressus: ut illud quod in eo lucet, sit utriusque ex lumine quo progreditur: illud autem quod adhuc obscurum est, sit ex tenebris unde egreditur. Itaq; & non iustificabitur in conspectu Dei omnis uiuens, & tamen iustus ex fide uiuit. Et induti sunt sancti iusticia: alius maius, alius minus. Et nemo hic uiuit sine peccato, & hoc alius maius, alius minus. Optimus autem est qui minimum. Sed quid ego tanquam oblitus cui loquar, doctori similis factus sum: cum proposuerim quid abs te dicere uelim? Sed quia de peccatorum paritate, unde in id quod agebam incidit quæstio, examinandam tibi sententiam meam promere statueram, iam eam tandem aliquando concludam. Quia & si uerum est, eum qui habet unam, omnes habere uirtutes: eum qui unam non habet, nullam habere, nec sic peccata sunt paria: quia ubi uirtus nulla est, nihil quidem rectum est: nec tamen ideo non est prauo prauus, distortoq; distortus. Si autem, quod puro esse uerius sacrisq; literis cōgruentius, ita sunt animæ intentiones, ut corporis membra, nō quod uideantur locis, sed quod sentiantur affectibus, & aliud illuminatur amplius, aliud minus, aliud omnino caret lumine & tenebroso inumbratur obstaculo: profectō ita ut quisquis illustratione piæ charitatis affectus est, in alio actu magis, in alio minus, in aliquo nihil, sic potest

A sic potest dici habere aliam, & aliam nō habere, aliam magis aliam minus habere uirtutē. Nam & maior est in isto charitas, q̄ in illo, recte possumus dicere, & aliqua in isto, nulla in illo quantum pertinet ad charitatē quæ pietatis est: & in ipso uno homine quod maiorē habeat pudicitia, q̄ patientia, & maiorē hodie q̄ heri si proficit, & adhuc nō habeat continentia, & habeat nō paruam misericordiam. Et ut generaliter breuiterq; cōplectar quam de uirtute habeo notionē, quod ad rectē uiuendum attinet: uirtus est charitas qua id quod diligendum est, diligitur. Hæc in alijs maior, in alijs minor, in alijs nulla est: plenissima uerō quæ iam non possit augeri, quando homo hic uiuit est in nemine: quando autē augeri potest, profectō illud quod minus est q̄ debet, ex uitio est. Ex quo uitio non est iustus in terra, qui faciat bonū & nō peccet. Ex quo uitio nō iustificabitur in conspectu Dei omnis uiuens. Propter quod uitium, si dixerimus, quia peccatū non habemus, nosmetipsos seducimus, & ueritas in nobis non est. Propter quod etiam quantumlibet profecerimus necessarium est nobis dicere: Dimitte nobis debita nostra: cum iam omnia in baptismo dicta, facta, cogitata, dimissa sint. Quid itaq; qui rectē uidet, uidet unde & quando & ubi speranda sit illa perfectio, cui non sit quod adijci possit? Si autem præcepta non essent, non utiq; esset ubi se homo certius inspiceret, & uideret unde auerteretur, quo conaretur, quare gratulareretur, quid peccaretur. Magna est ergo utilitas præceptorū, si libero arbitrio tantū detur, ut gratia Dei amplius honoretur. Quæ si ita se habent: unde fiet omnium reus, si in uno offendat, qui totam legem seruauerit? An fortē quia plenitudo legis charitas est, qua Deus proximisq; diligitur: in quibus præceptis charitatis, tota lex pendet & propheta: meritō sit reus omnium, qui contra illā facit, in qua pendet omnia? Nemo autē peccat, nisi aduersus illā faciendo: quia nō adulterabis, nō homicidū facies, nō suraberis, non concupisces, & si quod aliud est mandatū, in hoc sermone recapitulatur: in eo quod diligit proximum tuum tanq; te ipsum. Dilectio proximi malū non operatur. Plenitudo autē legis est charitas. Nemo autē diligit proximum, nisi diligens Deum, & hoc quantum potest proximo impendat, quæ diligit tanq; seipsum, ut & ille diligit Deum, quem si ipse non diligit, nec se, nec proximum diligit. Ac per hoc qui totam legē seruauerit, si in uno offenderit, sit omnium reus: quia contra charitatē facit, unde tota lex pendet. Reus itaq; sit omnium, faciendo contra eam, in qua pendet omnia. Cur ergo nō dicantur paria peccata? An fortē quia magis facit contra charitatē, qui grauius peccat: minus, qui leuius? Et hoc ipso quod admittit, sit quidē omnium reus: sed grauius peccans, uel in pluribus peccans, magis reus: leuius autē uel in paucioribus peccans, minus reus: tanto maiore scilicet reatu quanto amplius, tanto minore quanto minus peccauerit: tamen etiā si in uno offenderit, reus est omnium, quia contra eam facit, in qua pendet omnia. Quæ si uera sunt, eo modo & illud absoluitur, quod ait homo etiam Apostolice gratia: In multis enim offendimus omnes. Omnes enim offendimus, sed unus grauius, alius leuius. Quanto quisq; grauius leuiusq; peccauerit, tanto in peccato cōmittendo maior, quanto in diligendo Deo & proximo minor. Et rursus tanto minor in peccati perpetratione, quāto maior in Dei & proximi dilectione. Tanto itaq; plenior iniquitatis, quanto inanior charitatis. Et tunc perfecti sumus in charitate, quando nihil restat ex infirmitate. Nec sanē quantum arbitror putandum est leue peccatum in personarū acceptione habere fidem Dñi nostri Iesu Christi: si illam distantia sedendi ac standi ad honores Ecclesiasticos referamus. Quis enim ferat eligi diuitem ad sedem honoris Ecclesie, contempto paupere instructiore atq; sanctiore? Si autē de quotidianis consensibus loquitur, quis non hic peccat, si tamen peccat, nisi cum apud seipsum intus ita iudicat, ut tanto melior, quanto ditior illo esse uideatur. Hoc enim uidetur significasse cum dicit: Nōne iudicatis apud uosmet ipsos, & facti estis iudices iniquarū cogitationū? Lex itaq; libertatis, lex charitatis est, de qua dicit: Si tamē perficitis legē regalem, secundū scripturas: Diliges proximum sicut teipsum, bene facitis. Si autē personas accipitis, peccatū operamini, redarguti à lege, tanq; transgressores. Et post illā sententiam ad intelligendum difficillimā de qua satis dixi, quod dicendum putauit: eandem legem libertatis cōmemorans: Sic loquimini, inquit, & sic facite: sicut per legem libertatis incipientes iudicari. Et quoniā quid paulo antē dixerit, nouit: quoniā in multis offendimus omnes: suggerit dominicā tanquā quotidianis quotidianam, & si leuioribus tamen uulneribus medicinam. Iudicium enim, inquit, sine misericordia illi, qui nō facit misericordiam. Hinc em̄ & Dominus, Dimittite, inquit, & dimittetur uobis: date & dabitur uobis. Superexaltat autē misericordia iudiciū. nō dictum est, uincit misericordia iudicium: non enim est aduersa iudicio, sed superexaltat: quia plures per misericordiam colliguntur, sed qui misericordiam præstitērunt. Beati enim misericordes, quia ipsis miserabitur Deus. Et hoc itaq; iustum est, ut dimittatur eis, quia dimiserunt: & detur eis, quia dederunt. In est quippe Deo & misericordia iudicanti, & iudicium miseranti: propter quod ei dicitur: Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Nam quisquis uel nimis iustus, iudicium sine misericordia, quasi securus expectat: iram iustissimam prouocat, quam timens ille dicit: Ne intres in iudiciū eum seruo tuo. Vnde dicitur populo contumaci: Quid uultis mecum iudicio contendere? Cum enim rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Quæ igitur spes est, nisi superexaltet misericordia iudicium? sed erga illos qui mise-

qui misericordiam fecerunt ueraciter, dicendo: Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus, & sine murmuratione dando: hilarē enim datorē diligit Deus. Deniq; sanctus Iacobus iam ex isto loco de misericordiae operibus loquitur, ut quos uehementer illa sententia terruerat consoletur: cum admonet quomodo etiam quotidiana peccata, sine quibus hic non uiuitur, quotidianis remedijs expiuntur, ne homo qui cū in uno offenderit sit omnium reus in multis offendendo, quia in multis offendimus, propter magnū aggerem reatus sui minutatim collectū, ad tribunal tanti iudicis perueniat, & eam quam nō fecit misericordiam nō inueniat: sed potius dimittendo atq; dando mereat sibi dimitti peccata, reddiq; promissa. Multa dixi quibus tibi tædiū fortassis inferrem, qui hæc tamen quæ approbas nō expectas discere, quod ea docere cōsueuisti. Si quid autē est in eis, quantum ad rem ipsam pertinet: nam quali eloquio explicata sint nō nimis curo: si quid ergo in eis est, quod eruditionē offendat tuam, quæso ut rescribendo admoneas & me corrigere nō graueris. Infelix est enim qui nō tan tos & tam sanctos studiorū labores, & dignē honorat, & de his Dño Deo nostro cuius munere talis est, gratias agit. Vnde cum libentius debeam a quolibet discere quod inutiliter ignoro, q̄ prom ptius quoslibet docere quod scio: quanto iustius abs te hoc charitatis debitum flagito, cuius doctrina nomine & adiutorio Dñi tantum in Latina lingua Ecclesiasticę literæ adiutę sunt, quantum nunquam antea potuerunt. Maxime tamen istam sententiam: Quicumq; totam legem seruauerit, offendat autem in uno, factus est omnium reus: si quo alio modo exponi melius posse nouit tua dilectio: per Dominum obsecro, ut id nobiscum communicare digneris.

AUGUSTINVS AD HIERONYMV M, DE RATIONE ANIMAE.

DEum nostrū, qui nos uocauit in suum regnum & gloriā, & rogauit & rogo: ut hoc quod ad te scribo sancte frater Hieronyme, cōsulens te de his quæ nescio, fructuosum esse nobis uelit. Quamq; enim te multo q̄ ego sum ætate maiorem, tamen etiam ipse iam senex consulo, sed ad discendum quod opus est, nulla mihi ætas fera uideri potest, quia & si senes magis decet docere q̄ discere, magis tamen discere q̄ quid doceant ignorare. Nihil equidem molestius fero in omnibus angustijs meis, quas patior in difficillimis quæstionibus, q̄ in tam longinqua tuæ charitatis absentia, ut uix possim meas dare uel recipere literas tuas, per interualla, non dierum, non mensium, sed aliquot annorum: cum si fieri posset quotidie præsentem te habere uellem, cum quo loquerer quicquid uellem. Nec ideo tamen non debui facere quod potui, si non potui totum quod uolui. Ecce uenit ad me religiosus iuuenis, catholica pace frater, ætate filius, honore compresbyter, noster Orosius, uigil ingenio, paratus eloquio, flagrans studio, utile uas in domo Domini esse desiderans: ad refellendas falsas perniciosasq; doctrinas, quæ animas Hispanorū multiperauit, fama excitus, quod a me posset de his quæ scire uellet, quicquid uellet audire. Neq; nullum cepit aduersus sui fructū. Primò ne de me multū famę crederet. Deinde docui hominē quod potuit quod aut non potui, unde discere posset admonui, atq; ut ad te iret hortatus sum. Qua in re consiliū uel præceptū meum cum libenter & obediēter acciperet, rogauit eum ut abs te uenies per nos ad propria permearet. Quam eius pollicitationem tenens, occasionem mihi credidi a Dño esse concessam: qua tibi scriberem de his quæ per te scire cupio. Quærebam enim quem ad te mitterē, nec mihi facile occurrebat idoneus & fide agendi, & alacritate obediendi, & exercitatione peregrinandi. Vbi ergo istum iuuenē expertus sum eum ipsum esse qualem a Dño petebam, dubitare non potui. Accipe igitur quæ mihi peto aperiri, ac differere non graueris. Quæstio de anima multos mouet, in quibus & me esse confiteor. Nam quid de anima firmissimē teneam, nō tacebo. Deinde subiungam quid mihi adhuc expediri uelim. Anima hominis immortalis est, secundum quendam modum suum. Non enim omnimodo sicut Deus, de quo dictum est, quia solus habet immortalitatē. Nam de animæ mortibus, sancta scriptura multa commemorat. Vnde illud est: Sine mortuos sepe lire mortuos suos. Sed quòd ita moritur alienata a uita Dei, ut tamen in natura sua uiuere non omnino desistat: ita mortalis ex aliqua causa inuenitur, ut etiam immortalis non sine ratione dicatur. Nō est pars Dei anima. Si em̄ hoc esset, omnimodo incommutabilis atq; incorruptibilis esset. Quòd si esset, nec deficeret in deterius, nec proficeret in melius: nec aliquid in semetipsa uel inciperet habere, quod non habebat, uel desineret habere, quod habebat: quantum ad eius ipsius affectiones pertinet. Quam uerò aliter se habeat, non opus est extrinsecus testimonio, quisquis seipsum aduertit, agnoscit. Frustra autem dicitur ab eis, qui animam Dei partem esse uolunt: hanc eius labem ac turpitudinem, quam uidemus in nequissimis hominibus: hanc deniq; infirmitatem & aegritudinem, quam sentimus in omnibus hominibus: non ex ipsa illi esse, sed ex corpore. Quid interest unde ægrotet, quæ si esset incommutabilis aliquo modo, unde libet ægrotare non posset. Nam quod uerè incommutabile & incorruptibile est, nullius rei accessu commutari uel corrumpi potest. Alioquin non Achillea rantum, sicut fabulæ ferunt, sed omnis caro esset inuulnerabilis, si nullus ei casus accidisset. Non est itaq; natura incommutabilis, quæ aliquo modo, aliqua causa, aliqua parte mutabilis est. Deum autem nefas est nisi uerè summeq; incommutabilem credere. Non est igitur anima

A anima pars Dei. Incorporeā quoq; esse animā & si difficile tardiorib; persuaderi potest, mihi tamen persuasum esse fateor. Sed ne uerbi controuersia uel superfluo faciā uel merito patiar: quoniam cum de re constat, nō est opus certare de nomine: si corpus est omnis substantia uel essentia, uel si quid aptius nuncupatur id quod aliquo modo est in seipso, corpus est anima. Item si eam solam incorpoream placet appellare naturā, quæ summe incommutabilis & ubiq; tota est: corpus est anima: quoniam tale aliquid ipsa non est. Porro si corpus non est, nisi quod per loci spacium aliqua longitudine, latitudine & altitudine ita sistitur uel mouetur, ut maiore sui parte maiorem locum occupet, & breuiore breuiore: minusq; sit in parte q̄ in toto: non est corpus anima. Per totum quippe corpus, qd animat non locali diffusione, sed quadam uitali intentione porrigitur. Nam per omnes eius particulas tota simul adest: nec minor in minoribus est, in maioribus maior: sed alicubi intensius, alicubi remissius, & in omnibus tota, & in singulis tota est. Neq; enim aliter quod in corpore etiam non toto sentit, tamen tota sentit. Nam cum exiguo puncto in carne uiua aliquid tangitur: quamuis locus ille non solum totius corporis non sit, sed uix in corpore uideatur, animam tamen totam non lateat. Neq; id quod sentitur per corporis cuncta discurrit, sed ibi tantum sentitur, ubi fit. Vnde ergo ad totam mox peruenit, quòd non in tota sit, nisi quia & ibi tota est ubi fit. Nec ut tota ibi sit cætera deserit. Viuunt enim & illa ea præsentē, ubi nihil tale factum est. Quòd si fieret, & utriq; simul fieret, simul utrunq; totam pariter non lateret. Proinde & in omnibus simul, & in singulis particulis corporis sui, tota simul esse non posset: si per illas ita diffunderetur, ut uideremus corpora diffusa per spacia locorum, minoribus suis partibus minora occupare, & amplioribus ampliora. Quapropter si corpus anima esse dicenda est: non est certè corpus quale terrenum est, nec quale humidum, aut aereum, aut athereum. Omnia quippe talia maiora sunt in maioribus locis, & minora in minoribus, & nihil eorum in aliqua sui parte totum adest, sed ut sunt partes locorum, ita occupantur partibus corporū. Vnde intelligitur anima siue corpus siue incorporea dicenda sit, propriā quandam habere naturam, omnibus his mundanæ molis elementis excellentiore substantia creatam, quæ ueraciter nō possit in aliqua phantasia corporalium imaginū, quas per carnis sensus percipimus cogitari, sed mente intelligi, uitaq; sentiri. Neq; hæc perinde loquor, ut te quæ tibi nota sunt doceā, sed ut aperitā quid firmissimē de anima sentia: ne me quisquā eum ad ea uenero quæ requiro, nihil de anima, uel scientia, uel fide tenere arbitretur. Certus etiā sum animā nulla Dei culpa, nulla Dei necessitate uel sua, sed propria uoluntate in peccatū esse collapsam: nec liberari posse de corpore mortis huius, uel suæ uoluntatis uirtute tanq; sibi ad hoc sufficiente, uel ipsius corporis morte, sed gratia Dei per Iesum Christū Dñm nostrū. Nec omnino esse animā ullam in genere humano cui non sit necessarius ad liberationē, Dei & hominū mediator homo Iesus Christus. Quæcunq; autē sine gratia mediatoris & sacramēto eius in qualibet corporis ætate de corpore exierit, & in pœnā futurā & ultimo iudicio recepturā corpus ad pœnam. Si autē post generationē humanā, quæ facta est ex Adam regeneretur in Christo ad eius pertinens societate, & requiē post mortē corporis habituram, & corpus ad gloriam recepturam. Hæc sunt quæ de anima firmissimē teneo. Nunc accipe obsecro quid requirā, & noli me spernere, sic te nō spernat qui pro nobis dignatus est sperni. Quæro ubi anima contraxerit reatū, quo retrahat in condemnationē: etiā infantis morte præuenti, si ei per sacramentum quo etiā paruuli baptizantur, Christi gratia non subuenerit. Non enim es ex illis, qui modò noua quædā garrire cœperunt: dicentes, nullum reatum ex Adam esse tractum, qui per baptismum in infante soluitur. Quòd te sapere si scirē, imò nisi te id non sapere scirem, nequaquā hæc abs te quærerē, aut quærendū putarē. Sed quia tenemus de hac re sententiā tuam, concinentē catholicæ fundatissimæq; fidei: quia & Iouiniani uaniloquia redarguens adhibuisti testimoniū ex lib. Job: Nemo mundus in conspectu tuo, nec infans cuius est diei unius uita super terram. Deinde adiuuisti, Tenemurq; rei in similitudinem præuaricationis Adę. Et liber tuus in Ionam prophetam satis hæc insigniter dilucidēq; declarat: ubi ieiunare paruulis, propter ipsum originale peccatum meritò coactus esse dixisti: non incommoventer abs te quero hunc reatum anima ubi contraxerit, unde oporteat eam etiam in illa ætate per sacramētum Christianæ gratiæ liberari. Ego quidem ante aliquot annos, cum libros quosdam scriberem de Libero arbitrio: qui in multorum manus exierunt, & habentur a plurimis: quatuor opinionones de animæ incarnatione: Vtrum ex illa una quæ primo homini data est cæterę propagentur. An singulis quibusq; nouę etiam modò fiant. An alicubi iam existentes, uel mittantur diuinitus, uel sponte labantur in corpora: ita putauit esse tractandas, ut quæ libet earum uera esset, non impediret intentionem meam: qua tunc aduersus eos quantis poteram uiribus agebam: qui naturam mali, suo principio præditam, aduersus Deum conantur inducere, id est contra Manichæos. Nam de Priscillianistis adhuc nihil audieram, qui non multum ab his dissimiles blasphemias fabulantur. Ideo quintam opinionem non addidi, quam in tua epistola inter cæteras commemorasti: ne aliquam præterires, ubi de hac quæstione interroganti rescriptisti religiosæ memoriæ uiro, nobisq; in Christi charitate gratissimo Marcellino, quòd anima non sit pars Dei. Primò, quia non de incarnatione eius, sed de natura quæritur, cum hoc quæritur. Deinde

Deinde quia hoc sentiunt illi, contra quos agebam, & id maxime agebam, ut creatoris inculpabilem inuolabilemque naturam a creaturam uitium & labe secernerem: cum illi a substantia mali, cui proprium principium principisque tribuit, ipsam boni Dei substantiam ex parte qua capta est corruptam & oppressam, & ad peccandi necessitatem perductam esse contendunt. Hoc itaque excepto haereticam opinionis errore ex quatuor reliquis opinionibus quae nam sit eligenda scire desidero. Quaecumque enim eligenda est, absit ut impugnet hanc fidem de qua certi sumus: omni animae, etiam paruuli infantis, necessarium esse liberationem ex obligatione peccati: eamque nullam esse, nisi per Iesum Christum & hunc crucifixum. Proinde ne longum faciamus: hoc certe sentis, quod singulas animas singulis nascentibus, etiam modo Deus faciat. Cui sententiae ne obijciatur, quod omnes creaturas sexto die consummauerit Deus & septimo requieuerit: adhibes testimonium ex Euangelio: Pater meus usque nunc operatur, & ego operor. Sic enim ad Marcellinum scripsisti, in qua epistola etiam mei commemorationem beneuolentissime facere dignatus es: quod hic me haberet in Africa, qui ei ipsam facilius explicare possem sententiam. Quod si potuissem, non ille hoc abs te tam longum posito inquireret: si tamen id tibi ex Africa scripsit. Nam quando scripserit nescio, tantum scio quod de hoc bene cognouerit cunctationem meam, unde me inconsulto facere uoluit. Quamquam si consuleret etiam magis hortarer & gratias agerem, quod nobis conferre omnibus posset: nisi tu breuiter rescribere quae respondere maluisses: credo ne superfluo laborares ubi ego essem, quem putabas id optime scire, quod ille quaesierat. Ecce uolo ut illa sententia etiam mea sit, sed nondum confirmo. Misisti ad me discipulos, ut ea doceam, quae nondum ipse didici. Doce ergo quod doceam, nam ut doceam multi a me flagitant: eisque me sicut alia multa & hoc ignorare confiteor. Et fortasse quamuis in os meum uerecundantur, tamen apud se dicunt: Tu es magister in Israel, & haec ignoras. Quod quidem Dominus ei dixit, qui erat unus illorum, quos delectabat uocari Rabbi. Unde etiam ad uerum magistrum non esse uenerat quia fortassis erubescere discere, qui docere consueuerat: me autem potius magistrum audire, quam uelut magistrum delectat audiri. Recolo enim quid dixerit eis, quos praeteris elegit: Vos autem, inquit, nolite uocari ab hominibus Rabbi: unus enim est magister uester Christus Iesus. Nec alius docuit Moysen per Iethro, nec alius Cornelium etiam per priorem Petrum: nec alius Petrum etiam per posteriorem Paulum. A quocumque enim uerum dicitur, illo donante dicitur, qui est ipsa ueritas. Quid si ideo adhuc ista nescimus, & ea neque orando, neque legendo, neque cogitando & ratiocinando inuenire potuimus, ut probemus non solum indoctos quanta charitate doceamus, uerum a doctis etiam quanta humilitate discamus. Doce ergo quae quae doceam: doce quod teneam & dic mihi: si animae sigillatim in singulis nascentibus sunt, ubi in paruulis peccant, ut indigeant in sacramento Christi remissione peccati, peccantes in Adam, ex quo caro est propagata peccati: aut si non peccant, qua iusticia creatoris ita peccato obligantur alieno, cum exinde propagatis membris mortalibus inferunt, ut eas, nisi per Ecclesiam subuentum fuerit, damnatio consequatur: cum in earum potestate non sit ut eis possit baptismi gratia subueniri. Tot igitur animarum milia, quae mortibus paruulorum sine indulgentia Christiani sacramenti de corporibus exeunt, qua aequitate damnantur: si nouae creaturae nullo suo praecedente peccato, sed uoluntate creatoris singulae singulis nascentibus adhaerent: quibus eas animandis ille creauit & dedit, qui utique nouerat quod unaquaeque earum nulla sua culpa sine baptismo Christi de corpore fuerat exitura. Quoniam igitur, neque de Deo possumus dicere, quod uel cogat animas peccatrices fieri, uel puniat innocentes: neque negare fas nobis est eas quae sine Christi sacramento de corporibus exierint, etiam paruulorum, non nisi in damnationem trahi: obsecro te quomodo haec opinio defenditur, qua creduntur animae non ex illa una primi hominis fieri omnes, sed sicut illa una unum, ita singulis singulae. Ea uero quae dicuntur alia contra hanc opinionem, facile me puto posse refellere: sicuti est illud quo eam sibi quidam uidentur urgere: quomodo consummauerit Deus omnia opera sua sexto die, & septimo requieuerit, si nouas adhuc animas crearet. Quibus si dixerimus, quod ex Euangelio in supradicta epistola posuisti: Pater meus usque modo operatur: respondent, operatur dictum est, institutas administrando non nouas instituendo naturas: ne scripturae Genesios contradicatur: ubi apertissime legitur consummasse Deum omnia opera sua. Nam & quod eum scriptum est requieuisse: utique a creandis nouis creaturis intelligendum est, non a gubernandis: quia tunc ea quae non erant fecit, a quibus faciendis requieuit, quia consummauerat omnia, quae antequam essent uidit esse facienda, ut deinceps non ea quae non erant, sed ex his quae iam erant crearet & faceret quicquid fecerat. Ita utrumque uerum esse monstratur, & quod dictum est, Requieuit ab operibus suis, & quod dictum est, Usque nunc operatur: quoniam Genesi non potest Euangelium esse contrarium. Verum his, qui haec ideo dicunt: ne credatur modo Deus, sicut illam unam, nouas animas quae non erant facere: sed ex illa una, quae iam erat, eas creare: uel ex fonte aliquo siue thesauro quodam, quem tunc fecit, eas mittere: facile respondeatur, etiam illis sex diebus multa Deum creasse ex his naturis, quas iam creauerat, sicut ex aquis alites & pisces, ex terra autem arbores, forum, animalia: sed quod ea quae non erant tunc fecerit, manifestum est. Nulla enim erat uis, nullus piscis, nulla arbor, nullum animal, & bene intelligitur ab his creatis requieuisse, quae non erant

& creata

A & creata sunt, id est, cessasse, ne ultra quae non erant, crearentur. Sed nunc quod dicitur animas, nescio quo fonte, iam existetes non mittere: nec de seipso tanquam suas particulas irrorare, nec de una illa originaliter trahere, nec pro delictis ante carnem commissis, carnis uinculis compedere: sed nouas creare singulas singulis, suam cuique nascenti, non aliquid facere dicitur quod ante non fecerat. Iam enim sexto die fecerat hominem ad imaginem suam, quod utique secundum animam rationalem fecisse intelligitur. Hoc & nunc facit, non instituendo quod non erat, sed multiplicando quod erat. Unde & illud uerum est, quod a rebus quae non erant instituendis, requieuit: & hoc uerum est, quod non solum gubernando quae fecit: uerum etiam aliquid non quod nondum, sed quod iam creauerat numerosius creando, usque nunc operatur. Vell sic ergo, uel alio modo quolibet eximus ab eo quod nobis obijciatur, de requie Dei ab operibus suis: ne propterea non credamus nunc usque fieri animas nouas: non ex illa una, sed sicut illam unam. Nam quod dicitur, Quare facit animas eis, quos nouit cito morituros: possumus respondere: paratum hic peccata uel conuinci, uel flagellari. Possumus etiam recte illius moderationi ista relinquere, quem scimus omnibus temporaliter transeuntibus rebus, ubi sunt etiam animalium ortus & obitus, cursum ornatissimum atque ordinatissimum dare: sed nos ista sentire non posse, quae si sentiremus delectatione ineffabili mulceremur. Non enim numerose seculum. Unde mulica, id est, scientia sensus uel bene modulandi, ad admonitionem magnae rei, etiam mortalibus rationales habentibus animas, Dei largitate concessa est. Unde si homo faciendi artifex carminis, nouit quibus quas moras uocibus tribuat, ut illud quod canitur decedentibus ac succedentibus sonis pulcherrime currat & traseat: quanto magis Deus cuius sapientia, per quam fecit omnia, longe omnibus artibus praefenda est: nulla in naturis nascentibus & occidentibus temporum spacia, quae tanquam syllabae ac uerba ad particulas seculi huius pertinent, in hoc labentium rerum tanquam mirabili cantico, uel breuius uel productius quam modulatio praecognita & praefinita depolcit, praetere permissit. Hoc cum etiam de arboris folio dixerim, & de nostrorum numero capillorum: quanto magis de hominis ortu & occasu, cuius uita temporalis breuius productius uel non tenditur, quam Deus dispositio temporum nouit uniuersitatis moderamini consonare. Id etiam quod aiunt: omne quod in tempore cepit, esse immortale non posse, quia omnia orta occidunt, & aucta senescunt, ut eo modo credi cogant animum humanum ideo esse immortalem, quod ante omnia tempora sit creatus: non mouet fidem nostram. Ut enim alia taceam, cepit esse in tempore mortalitas carnis Christi, quae tamen iam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur. Illud uero quod in libro aduersus Ruffinum posuisti, quosdam huic sententiae calumniari: quod Deum dare animas adulterinis conceptibus uideatur indignum: unde conantur astruere meritis gestae ante carnem uita animas quasi ad ergastula huius mundi iuste posse perducere, non me mouet multa cogitantem, quibus haec possit calumnia refutari. Et quod ipse respondisti non esse uitium sementis in tritico, quod furto dicitur esse sublatum: sed in eo qui frumenta furatus est, nec idcirco terram non debuisse gremio suo semina confouere, quia sator immunda proiecerit ea manu: elegantissima similitudo est. Quam & antequam legerem, nullas mihi obiectio ista de adulterinis foetibus in hac quaestione faciebat angustias, generaliter intuenti multa bona Deum facere, etiam de nostris malis nostrisque peccatis. Animalis autem cuiuscumque creatio, si habeat primum prudentemque consideratorem, ineffabilem laudem creatori excitat: quanto magis creatio non cuiuslibet animalis, sed hominis. Si autem causa creandi quaeritur, nulla citius & melius respondeat: nisi quia omnis creatura Dei bona est. Et quid dignius, quam ut bona faciat bonus Deus, quae nemo potest facere, nisi Deus. Haec & alia quae possum, sicut possum dico aduersus eos, qui hanc opinionem qua creduntur animae, sicut illa una singulis fieri, labefactare conantur. Sed cum ad poenas uentum est paruulorum, magnis mihi crede coartor angustias: nec quid respondeam prorsus inuenio. Non solum eas poenas dico, quas habet post hanc uitam illa damnatio, quo necesse est trahantur, si de corpore exierint sine Christianae gratiae sacramento: sed eas ipsas quae in hac uita dolentibus nobis uersantur ante oculos, quas enumerare si uelim, prius tempus quam exempla deficient. Languescunt agritudinibus, torquentur doloribus, fame & siti cruciantur, debilitantur membris, priuantur sensibus, uexantur ab immundis spiritibus. Demonstrandum est itaque quomodo ista sine ulla sua mala causa iuste patiantur. Non enim dici fas est, aut ista ignorate Deo fieri, aut eum non posse resistere facientibus, aut iniuste ista uel facere uel permittere. Nunquid nam sicut animalia irrationabilia recte dicimus in usus dari naturis excellentioribus & si uitiosis: sicut apertissime in Euangelio uidemus, porcos ad usum desideratum concessos esse daemionibus, hoc & de homine recte possumus dicere. Animal est enim, sed rationale & si mortale. Anima est rationalis in illis membris, quae tantis afflictionibus poenas luit. Deus bonus est, Deus iustus est, Deus omnipotens est: hoc dubitare omnino dementis est. Tantorum ergo malorum, quae sunt in paruulis, causa iusta dicitur. Nempe cum maiores ista patiantur, solemus dicere: aut sicut in Iob merita examinari: aut sicut in Herode peccata puniri: & de quibusdam exemplis, quae Deus manifesta esse uoluit, alia quae obscura sunt, hominum coniecturae conceditur: sed hoc in maioribus. De par-

uulū autē quid respondeamus ediffere, si pœnis tantis nulla in eis sunt puniēda peccata. Nā utiq; nulla est in illis ætatibus examinanda iusticia. De ingeniorū uerō diuersitate imō absurditate quid dicam? Quæ quidē in paruulis latet; sed ab ipsis exordijs naturalibus ducta, apparet in grandibus, quorū nonnulli tam tardi & obliuiosi sunt, ut ne prima quidē discere literarū elementa potuerint. Quidam uerō tantæ sunt fatuitatis, ut non multum à pecoribus differant, quos Moriones uulgō uocant. Respondetur fortē, corpora hoc faciūt. Sed nunquid secundum hanc sententiā, quam defendere nolimus, anima sibi corpus elegit, & in eligendo cum falleretur errauit? Aut cum in corpus cogere intrare necessitate nascendi, alia corpora præoccupantibus animarū turbis, ipsa aliud non inuenit? & sicut in spectaculo aliquo locū, ita carnē non quam uoluit, sed quam ualuit occupauit. Nunquid hæc & talia dicere possumus, uel sentire debemus? Doce igit, quid sentire, quid dicere debeamus: ut constet nobis ratio nouarū animarū, singulis corporibus singulatimq; factarum. Ego quidem nō de ingenijs, sed saltem de pœnis paruulorū, quas in hac uita patiunt, dixi aliquid in libris illis de libero arbitrio: quod quale sit, & cur mihi in ista quam habemus in manibus quæstione nō sufficiat, intinabo, & eum ipsum de tertio libro locum excerptum his literis inserā. Nam ita se habet. De cruciatibus autē corporis quibus affliguntur paruuli, quorum per ætatem nulla peccata sunt: si animæ quibus animantur, non prius quam ipsi homines esse cœperunt: maior que rela & quasi misericors depromi solet, cū dicitur, Quid mali fecerūt, ut ista paterent? Quali possit esse innocentie meritum antequam quisquam nocere aliquid possit. Cum autem boni aliquid operatur Deus in emendatione maiorum: cum paruulorum suorum qui eis chari sunt doloribus ac mortibus flagellantur: cur ista non fiant, quando cum transierint pro non factis erunt, in quibus facta sunt? Propter quos autē facta sunt, aut meliores erunt, si tēporalibus in cōmodis emendati, recti us elegerint uiuere: aut excusationē in futuri iudicij supplicio non habebunt, si uitæ huius angonibus ad æternam uitam desiderium noluerint conuertere. Quis autē nouit, quid paruulis, de quorum cruciatibus duritia maiorum contunditur, aut exercetur fides, aut misericordia probatur: quis inquam ergo nouit, quid ipsis paruulis in secreto iudiciorum suorum bonæ compensationis referret Deus? quoniam quanquam nihil recte fecerint, tamen nec peccātes aliquid ista perpessi sunt. Non enim frustra etiam infantes illos, qui cum Dominus noster Iesus Christus necandus ab Hero de quæreretur, occisi sunt, in honore martyrum receptos cōmendat Ecclesia. Hæc tunc dixi, cum hanc ipsam, de qua nunc agitur, uellem cōmunire sententiā. Sicut enim paulo antē cōmemorauī, quæcumq; illarum de animæ incarnatione quatuor opinionū uera esset, inculpatā substantiā creatoris, & a nostrorum peccatorū societate remotissimā nitebar ostendere: & ideo quæcūq; illarum ueritate posset cōuinci & repudiari, ad curam intentionis meæ quam tunc habebam non pertinebat: quando quidem cunctis diligentiori disputatione discussis, quæcumq; illarum recte uinceret cæteras, me securissimo fieret: quādo, etiam secundū omnes, id quod agebam inuictum persistere demonstrabam. Nunc uerō unam uolo si possum ratione recta eligere ex omnibus, & propterea huius ipsius de qua defensionē nunc agimus, in his quæ cōmemorauī de illo libro uerbis meis attentius intuens, ualidam firmamq; non uideo. Nam uelut firmamentū eius illud est quod ibi dixi. Quis autē nouit quid paruulis, de quorū cruciatibus duritia maiorum cōtunditur, aut exercetur fides, aut misericordia probatur: quis, inquam, ergo nouit quid ipsis paruulis in secreto iudiciorum suorum cōpensationis referret Deus? Quoniam quanq; nihil recte fecerint, tamen nec peccantes aliquid ista perpessi sunt. Sed hoc non immeritō dici uideo de his, qui uel pro Christi nomine ac uera religione tale aliquid etiam nescientes patiuntur: uel sacramēto Christi iam imbuti sunt: quia sine societate unius mediatoris, liberari à damnatione nō possunt: ut possit etiā pro illis malis, quæ hic in diuersis afflictionibus pertulerunt, compensatio illa præstari. Nunc autē cum ista quæstio non possit absolui, nisi etiam de his paruulis respondeatur, qui post grauissimos cruciatibus sine sacramēto Christianæ societatis expirant: quæ circa eos cōpensatio cogitanda est, quibus insuper & damnatio præparata est? Nam & de baptismo paruulorum in eodem libro, non quidem sufficēter, sed quantum illi operi satis esse uidebatur, utcumq; respondi: quod etiam nescientibus & fidem suam nondum habentibus prodest: non tamen de damnatione eorum paruulorum qui sine illo ex hac uita emigrant, tunc aliquid dicendum putauī: quia non quod nunc agitur agebatur. Sed ut omitamus & contemnamus ea quæ breui tempore patiuntur, nec transacta reuocantur: nunquid similiter contemnere possumus, quod per unum hominem mors, & per unum hominem resurrectio mortuorum? Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes uiuificabuntur. Per hæc enim Apostolicam diuinam clarāq; sententiā satis euidenter elucet, neminē ire in mortem, nisi per Adam: neminem ire in uitam æternam, nisi per Christum. Hoc est quippe omnes & omnes: quia sicut omnes homines per primam, hoc est per carnalem generationem pertinent ad Adam: sic omnes homines ad secundam, id est spiritualement regenerationē ueniunt, quicūq; ad Christum perueniunt. Ideo ergo dictum est, & hic omnes, & ibi omnes: quia sicut omnes qui moriuntur, non nisi in Adam moriuntur: ita omnes qui uiuificabuntur, non nisi in Christo uiuificabuntur. Ac

per hoc

A per hoc quisquis nobis dixerit quenq; in resurrectione mortuorum uiuificari posse nisi in Christo, tanquam pestis cōmunis fidei detestandus est. Item quisquis dixerit, quod in Christo uiuificabuntur etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de uita exeunt: hic profecto & cōtra Apostolicam prædicationē uenit, & totam condemnat Ecclesiam: ubi propterea cum baptizandis paruulis festinat & curritur: quia sine dubio creditur aliter eos in Christo uiuificari omnino nō posse. Qui autē nō uiuificatur in Christo: restat ut in eadē damnationē maneat, de qua dicit Apostolus: Per unius delictum in omnes homines ad condemnationē. Cui delicto obnoxios paruulos nasci, & omnis credit Ecclesia, & ipse iam contra Iouinianū disputans, & exponens Ionam prophetam, sicut paulo antē cōmemorauī, fide ueracissima definiuisti: credo & in alijs locis opusculorū tuorū, quæ uel non legi uel in præsentia non recordor. Huius igitur damnationis in paruulos causam requiro: quia neq; animarū, si nouæ fiunt singulis singulæ, uideo esse ullum in illa ætate peccatū, nec a Deo damnari aliquam credo, quam uidet nullum habere peccatum. An fortē dicendū est in paruulo carnem solam causam esse peccati: nouam uerō illi animam fieri, qua secundum Dei præcepta uiuente in adiutorio gratiæ Dei, & ipsi carnī edomitæ ac subiectæ possit incorruptionis meritum comparare. Sed quia in paruulo anima nondum id agere potest, nisi Christi accesserit sacramentū: per hanc gratiam carnī eius acquiritur, quod illius moribus nō dum potuit. Si autē sine illo sacramēto animā paruuli exierit, ipsa quidem in æterna uita erit, unde eam nullum peccatum potuit separare: caro uerō eius non resurget in Christo, non percepto ante mortem illius sacramento. Hanc opinionem nūquam audiui, nunq; legi. Sed plane audiui & credidi, propter quod & locutus sum, quia ueniet hora quando omnes qui in monumentis sunt, audient uocem eius & procedent qui bona fecerunt in resurrectione uitæ. Ipsa est de qua dicitur: Et per unum hominem resurrectio mortuorum. Ipsa est qua in Christo omnes uiuificabuntur. Qui autem malè egerūt, in resurrectionem iudicij. Quid hic ergo de illis infantibus intelligendum est, qui priusquam possent agere uel bene uel malè, sine baptismo corpore exuti sunt? Nihil hic de talibus dictum est. Sed si caro eorum ideo non resurget, quia nec boni aliquid fecerunt, nec mali: nec illorum resurrectura est, qui percepta baptismi gratia in illa ætate defuncti sunt, in qua nihil bene uel malè agere potuerunt. Si autē illi inter sanctos resurgēt, id est, inter eos qui bene egerunt: inter quos & illi resurrecturi sunt, nisi inter eos qui malè egerunt, ne aliquas humanas animas credamus corpora sua non recepturas, siue in resurrectione uitæ, siue in resurrectione iudicij. Quæ sententiā priusq; resellatur, ipsa nouitate iam displicet. Deinde quis ferat, si credant se illi qui ad baptismū cū suis paruulis currūt: propter carnē eorū non propter animas currere? Beatus quidē Cyprianus non aliquid decretū condens nouum, sed Ecclesiæ fidē firmissimā seruans, ad corrigendū eos qui putabant ante octauum diem natiuitatis, nō esse paruulum baptizandū: non carnē, sed animā dixit esse perdendā, & mox natū ritè baptizari posse, cum suis quibusdā episcopis cœsūt. Sed cōtra Cyprianū aliquam opinionem, ubi quod uidentum fuit, fortasse nō uidit, sentiat quisq; quod libet: tantū contra Apostolicā mani festissimam fidem nemo sentiat: qui ex unius delicto, omnes homines ad condemnationem duci prædicat: ex qua condemnatione non liberat, nisi gratia Dei per Iesum Christū Dominum nostrū: in quo uno omnes uiuificantur quicūq; uiuificatur. Contra Ecclesiæ fundatissimū morem nemo sentiat: ubi ad baptismum si propter sola paruulorū corpora recurreretur, baptizandi offerrentur & mortui. Quæ cum ita sint: quærenda causa est atq; reddenda, quare damnentur animæ quæ nouæ creantur singulis quibusq; nascētib;: si præter Christi sacramentū paruuli moriantur. Damnari enim eas si sic de corpore exierint, & sancta scriptura, & sancta est testis Ecclesia. Vnde & illa de animarū nouarū creatione sententiā, si hanc fidem fundatissimam nō oppugnat, sit & mea: si oppugnat, non sit & tua. Nolo mihi dicatur pro hac sententiā debere accipi quod scriptū est: Qui finxit spiritū hominis in ipso, & qui finxit sigillatim corda eorū. Aliquid fortissimū atq; inuictissimū requirendū est: quod nos nō cogat, Deum credere ullarū animarum sine culpa aliqua damnatorem. Nam uehantundem ualet, uel plus est forsitan creare q; fingere: & tamen scriptum est: Cor mundum crea in me Deus. Nec ideo putari potest anima hoc loco optare se fieri priusq; aliquid esset. Si cut ergo iam existens creatur in nouatione iusticiæ, sic iam existēs fingitur cōfirmatione doctrinæ. Nec illud quod in Ecclesiā scriptum: Tunc conuertetur in terram puluis sicut fuit, & spiritus reuertetur ad Dominū, qui dedit illū: istam confirmat sententiā, quam uolumus esse nostrā. Plus enim hoc suffragatur eis qui ex una putant omnes esse animas. Nam sicut cōuertitur, inquit, puluis in terram sicut fuit, & tamen caro, de qua hoc dictum est, ad hominem non reuertitur, ex quo propagata est, sed ad terram unde primus homo factus est: sic & spiritus ex illius unius spiritu propagatus, non tamen ad eum reuertitur, sed ad Dominum a quo illi datus est. Verum quia hoc testimoniū ita pro istis sonat, ut non omnimodo huic opinioni, quā defendi uolo, uideat esse contra rium: admonendā tantū credidi prudentiā tuam: ne talibus testimonijs ex his angustijs me coneris eruere. Nam licet nemo faciat optando, ut uerū sit, quod uerū non est: tamen si fieri posset optarem, ut hæc sententiā uera esset, sicut opto, ut si uera est, abs reliquidissimè atq; instruētissimè defen-

atur. Hæc autem difficultas etiam illos sequitur: qui iam existentes alibi animas, & ab initio diuinorum operum preparatas, à Deo mitti opinantur in corpora. Nam & ab his hoc idem queritur: si animæ inculpatæ obedienter ueniunt quo mittuntur: cur in paruulis, si non baptizati uitam istam finirent, puniuntur? Eadem prorsus in utraq; sententia difficultas est. Illi sibi uident de hac facilius exire quaestione: qui animas asseuerant pro meritis uitæ prioris, singulas singulis corporibus implicari. Hoc enim putant esse in Adam mori, in carne scilicet, quæ propagata est ex Adâ supplicia pendere: à quo reatur, inquit, gratia Christi liberat pusillos cum magnis. Hoc quidem recte, ueraciter, optimeq; quod gratia Christi liberat à reatu peccatorum pusillos cum magnis. Sed in alia superiore uita peccare animas, & inde præcipitari in carceres carnos, non credo, non acquiesco, non consentio. Primum, quoniam nescio per quos circuitus fieri id aiunt ista, ut post nescio quanta uolumina seculorum iterum ad istam sarcinam corruptibilem carnis, & supplicia pendenda redeundum sit: qua opinione quid horribilius cogitari possit ignoro. Deinde quis tandem iustus defunctus est, de quo non (si isti uera dicunt) solliciti esse debeamus, ne in sinu Abraham peccans in flammis illius diuitis deiciatur? Cur enim non & post hoc corpus peccari possit, si & ante potuit? Postremo longæ alitudo est in Adam peccasse. Vnde dicit Apostolus: in quo omnes peccauerunt. & aliud est extra Adam, nescio ubi peccasse, & ideo in Adam, id est, in carnem quæ ex Adam propagata est, tanquam in carcerem trudi. Illam uero opinionem, quod ex una fiant omnes animæ: nec discutere uolo nisi necesse sit. Atque utinam ista de qua nunc agimus, si uera est, sic abs te defendatur ut hic iam necesse non sit. Quamuis autem desiderem, rogem, uotis ardentibus exoptem & expectem, ut per te mihi Dominus huius rei auferat ignorantiam: tamen si (quod absit) minime meruero, patientiam mihi petam à Domino Deo nostro: in quem sic credimus, ut si aliqua nobis non aperiat etiam pulsantibus, nullo modo aduersus eum murmurare debeamus. Memini prius ipsi Apostolis dictum: Multa habeo uobis dicere: sed non potestis illa portare modo: in his quantum ad me attinet etiam hoc deputem. Nec qui hoc sciam me indignem indignum, ne hoc ipso etiam conuincar indignior. Multa enim alia similiter nescio, quæ commemorare uel enumerare non possum: & hoc tolerabiliter ignorarem, nisi metuerim ne aliqua istarum opinionum contra illud quod firmissima fide retinemus, incautus obreperet mentibus. Sed antequam sciam, quæ nam earum potius eligenda sit, hoc me non temere sentire profiteor: eam quæ uera est non aduersari robustissimæ ac fundatissimæ fidei, qua Christi Ecclesia, nec paruulos homines recentissime natos à damnatione credit, nisi per gratiam nominis Christi, quam in suis sacramentis commendauit, posse liberari.

AVGVSTINVS AD OPTATVM EPISCOPVM

de origine animarum.

Quamuis tuæ sanctitatis nullas ad me ipsum datas acceperim literas: tamē quia illæ quas ad Mauritaniam Casariensem misisti, me apud Casaream presentē inuenerunt, quo nos inuicta nobis à uenerabili papa Zozimo Apostolicæ sedis episcopo Ecclesiastica necessitas traxerat: factum est, ut ea quæ scripsisti, etiam ipse perlegeret, tradente mihi eandem epistolam tuam famulo Dei sancto Renato, in Christo nobis fratre charissimo, quo petente, & mihi licet alijs occupato uehementer instante, ad ea sum respondere compulsus. Accessit huc etiā alterius sancti & debito cum honore nominandi fratris nostri, & quantum ab illo comperi necessarii tui Murensis, cum in supradicto oppido remoraremur aduentus, qui mihi retulit etiam sibi missas de hac re literas uenerationis tuæ, & me de hac ipsa quaestione cōsuluuit, ut quid inde sentirem, uel meis, uel suis scriptis ad te faceret peruenire: utrum scilicet animæ, ut corpora propagatione nascantur, sintque ex illa una, quæ primo homini creata est: an creator omnipotens, qui utique usque nunc operatur, sine ulla propagatione nouas faciat singulis & proprias. De qua re antequam admoneam aliquid sinceritatem tuam, scire te uolo in tam multis opusculis meis, nunquam me fuisse perausum de hac quaestione definitam proferre sententiam, & impudenter referre in literas alios informando, quod à me non fuerit explicatum. Quarum autem rerum atque causarum cōsideratione permouear, ut in neutram assertionem meus inclinetur assensus, sed sic adhuc inter utranque disceptem, nimis longum est hanc epistolam exponere: nec tam necessarium, ut hoc omisso non possit de hac quaestione quod satis est disputari, & si non ad auferendam cunctationem, certè ad cauendam temeritatem. Illud enim ubi uel maxime fides Christiana consistit, quod per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum, sicut enim in Adam omnes moriuntur, & per hominem uiuificantur: & quod per unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt: & quod iudicium quidem ex uno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in omnes homines in iustificationem uitæ: & si qua alia testimonia declarant, neminem nasci ex Adam, nisi uinculo delicti & damnationis obstrictum, neminemque inde liberari, nisi renascendo per Christum: tam inconcussè tenere debemus, ut sciamus qui hoc negauerit, nullo modo ad fidem Christi, & ad eam quæ per Christum datur pusillis & magnis Dei gratiæ pertinere. Vnde si origo animæ lateat, dum tamen redemptio clareat, pe-

Areat, periculum non est. Neque enim in Christum credimus ut nascamur, sed ut renascamur, quomodo cuncti nati fuerimus. Hactenus autem dicimus, sine periculo latere animæ originem, ut non tamen eam partem Dei esse credamus, sed creaturam, nec de Deo natam, sed ab illo factam, atque in eius genus adoptandam, mirabili dignatione gratiæ, non parili dignitate naturæ: nec eam corpus esse, sed spiritum: nec creator esse, sed creatum, nec ideo uenisse in hoc corpus corruptibile quo grauatur, quod illuc eam uitæ in cœlestibus uel in quibuslibet alijs mundi partibus, antea male gestæ merita cōpulerunt: in omnem enim natos Apostolus, cum de Rebecca geminis loqueretur, nihil egisse dicit boni uel mali: ut nullis ex operibus quibus alter non distinguebatur ab altero, sed ex uocante diceretur, minori seruiturum esse maiori. His ergo firmissimè constitutis, si tam reconditum atque abditum est in occultis operibus Dei, ut nec scripturarum diuinarum manifesto eloquio declaratur: utrum propterea nihil boni uel mali, nondum nati egisse credendi sint, quia non ex alijs propagatas, sed mox ex nihilo creatas animas singuli accipiunt? An quia cum essent originaliter in parentibus, adhuc ipsi nulli erant, qui suas & proprias uitas agerent? Illa tamē sit fides salua, qua credimus nullum hominem siue maioris siue paruulæ quilibet & recētis ætatis, liberari à cōtagio mortis antiquæ, & obligatione peccati quod prima natiuitate cōtraxit, nisi per unum mediatorē Dei & hominum hominem Christum Iesum, Cuius hominis eiusdemque Dei saluberrima fide, etiā illi iusti facti sunt salui, qui prius quam ueniret in carne, crediderunt in carne uenturum. Eadem namque fides est nostra & illorum: quoniam hoc illi crediderunt futurum, quod nos credimus factum. Vnde dicit apostolus Paulus: Habentes autem eundem spiritum fidei, secundum quod scriptum est: Credidi propter quod locutus sum, & nos credimus, propter quod & loquimur. Si ergo eundem spiritum fidei & illi habebant qui uenturum in carne Christum pronunciauerunt, quem etiam illi qui eum uenisse nunciarunt: sacramenta esse potuerunt pro temporum diuersitate diuersa, ad unitatem tamen eiusdem fidei cōcordissimè recurrentia. Scriptum est in actibus Apostolorum, loquente apostolo Petro: Nunc ergo quid tentatis Deum imponere iugum super colla discipulorum: quod neque patres nostri, nec nos potuimus portare: sed per gratiam Domini Iesu credimus saluos nos fieri, quæ admodum & illi. Si ergo & illi, id est patres portare iugum ueteris non ualentes, per gratiam Domini Iesu saluos se fieri crediderunt, manifestum est, quod hæc gratia etiā antiquos iustos uiuere fecit ex fide. Iustus enim ex fide uiuit. Lex autem subintrauit ut abundaret delictum, & superabundaret gratia, per quam sanaretur delicti abundantia. Si enim data esset lex quæ posset uiuificare, omnino ex lege esset iusticia. Cui tamen bono lex data sit, consequenter adiunxit, dicens: Sed cōclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur creditibus. Danda itaque fuerat lex, quæ manifestius sibi ipsum ostenderet hominem, ne superbus animus humanus à seipso posse esse iustum putaret, & ignorans Dei iusticiam, id est, quæ homini ex Deo est, & suam uolens cōstituere, id est, quasi suis uiribus partem, iusticiæ Dei subiectus non fieret. Opportebat itaque ut addito mandato cuius uox est, Non concupisces, superbo peccatori etiam prauaricationis crimen accederet, atque ita gratiam medicinam non sanata per legem, sed conuicta infirmitas quaereret. Proinde cum omnes iusti, hoc est ueraces Dei cultores, siue ante incarnationem siue post incarnationem Christi, nec uixerint, nec uiuant, nisi ex fide incarnationis Christi, in quo est gratia plenitudo: profecto quod scriptum est, Non esse aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat saluos fieri nos: ex illo tempore ualeat ad saluandum genus humanum ex quo in Adam uitiatum est. Sicut enim in Adam omnes moriuntur: ita & in Christo omnes uiuificantur. quia sicut in regno mortis nemo sine Adam: ita in regno uitæ nemo sine Christo. Sicut per Adam omnes iniusti: ita per Christum omnes iusti homines. Sicut per Adam omnes mortales in pœna facti sunt filij seculi: ita & per Christum omnes immortales in gratia fiunt filij Dei. Cur autem creentur etiam illi quos creator præsciuit ad damnationem non ad gratiam pertinere, beatus Apostolus tanto succinctiori breuitate, quanto maiori autoritate commemorat. Deum enim dicit, uolentem ostendere iram, & demonstrare potentiam suam, attulisse in multa patientia uasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem, & ut notas faceret diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiæ, quem superius dixerat tanquam figulum lutum ex eadem massa facere aliud uas in honorem, aliud in contumeliam. Merito autem uideretur in iustum, quod dicitur in uasa iræ ad perditionem, si non esset ipsa uniuersa ex Adam massa damnata. Quod ergo fiunt inde nascendo uasa iræ, pertinet ad debitam pœnam: quod autem fiunt renascendo uasa misericordiæ, pertinet ad indebitam gratiam. Ostendit ergo Deus iram suam, non utique animi perturbationem, sicut est quæ ira hominis nuncupatur, sed iustam fixamque uindictam: quæ de stirpe inobedienciæ ducitur, propago peccati atque supplicij. Et homo natus ex muliere, sicut in libro Iob scriptum est, breuis est uita, & plenus iracundiæ. Eius enim rei uas est, qua plenus est: unde ira uasa dicuntur. Ostendit & potentiam suam qua bene utitur etiam in alijs, multa illis naturalia & temporalia bona largiens, eorumque maliciam ad exercendos & comparatione admonendos bonos accommodans, ut in eis discant agere gratias Deo, quod ab eis non suis meritis, qui in eadem massa paria fuerint, sed in illius miseratione discreti sunt. Quod maxime apparet in paruulis: de quibus cum per Christi gratiam renascantur, & istam uitam in illa tenera ætate finientes, in æternam

transcunt & beatam dici non potest, quod libero discernuntur arbitrio ab alijs infantibus, qui sine hac gratia in ipsius massae damnatione moriuntur. Si autem hi soli crearentur ex Adam, qui essent per gratiam recreandi, & praeter illos qui in Dei filios adoptantur, nulli alij homines nascerentur, lateret beneficium quod donaretur ingratis: quia nullis ex eadem damnabili stirpe uenientibus debitum supplicium redderetur. Cum uero attulit in multa patientia uasa irae quae perfecta sunt in perditionem, non solum ostendit iram, & demonstraui potentiam suam, redhibendo uindictam, & bene utendo non bonis: sed etiam notas fecit diuitias gloriae suae in uasa misericordiae. Ita enim quid sibi praestetur, discit gratis iustificatus: dum non suo merito, sed gloria largissimae Dei misericordiae discernitur a damnato, cum quo eadem iusticia fuerat & ipse damnandus. Tam multos autem creando nasci uoluit quos ad suam gratiam non pertinere praesciuit: ut multitudinem innumerabili plures sint eis, quos in regni sui gloriam filios promissionis praedestinare dignatus est: ut etiam ipsa reiectionum multitudinem ostenderetur, quam nullius momenti sit apud Deum iustitiam, quantum ad numerositatem iustissimae damnatorum. Atque ut hinc quoque intelligant, qui ex ipsa damnatione redimuntur, hoc fuisse debitum massae illi uniuersae, quod tam magnae parti eius redditum cernerent: non solum in eis qui originali peccato multa addunt malae uoluntatis arbitrio: uerum etiam in tam multis paruulis, qui tantummodo uinculo peccati originalis obstricti sine gratia mediatoris ex hac luce rapiuntur. Tota quippe ista massa iustae damnationis reciperet debitum, nisi ex ea faceret, non solum iustus, sed etiam misericors sigulus: alia uasa in honorem secundum gratiam, non secundum debitum: dum & paruulis subuenit: quorum nulla merita dici possunt, & maiores praue nit ut habere aliqua merita possint. Quae cum ita sint, si assertio tua non eo tendit, ut nouas animas dicas, propter innocentiam nouitatis suae antequam ad peccandum libero utantur arbitrio, damnationi originali obnoxias esse non posse, sed eas fide catholica confiteris, etiam si in illa tenera aetate de corpore exierint in damnationem perditionis iuras, nisi sacramento mediatoris qui uenit quarere & saluum facere quod perierat liberentur: quare ubi, uel unde, uel quando coeperint damnationis meritum habere si nouae sunt: ita sane ut Deum non facias, nec aliquam creaturam quam contulit Deus, uel peccati earum, uel innocentium damnationis autorem. Et si inuenieris quod te admonui quarere, quod ipse fateor adhuc non inueni, defende quantum potes, atque asserere animarum infantium eiusmodi esse nouitatem, ut nulla propagatione ducantur, & nobiscum quod inuenieris fraterna dilectione communica. Si autem non inuenieris, quare, uel quando, uel quomodo fiant animae infantium peccatrices, & nihil in seipsis habentes maliciae a quo cogantur ex Adam trahere unde damnentur, cum eas credas non ex illa prima peccatrice propagatas, sed nouas atque infantes includi carne peccati: nec sic tam temere in altam sententiam tua deflectatur assensio, ut eas ex illa una credas propagando traduci, ne forte alius inuenire possit, quod ipse non possis, ut aliquando inuenias, quod nunc non poteris. Nam & illi qui animas ex illa una propagari asserunt quam Deus primo homini dedit: atque ita eas ex parentibus trahi dicunt, si Tertulliani opinionem sequuntur, profecto eas non spiritus, sed corpora esse contendunt, & corpulentis seminibus exoriri. Quo peruersius quid dici potest? Neque hoc Tertullianum somniasse mirandum est, qui etiam ipsum creatorem Deum non esse, nisi corpus opinatur. Qua dementia repulsa a corde & ore Christiano, quisquis animam sicuti est non esse corpus, sed spiritum confiteretur, & tamen in filios ex parentibus duci: in eo quidem nullis coarctatur angustijs, quod omnes animas etiam paruulorum quos Ecclesia non utique in falsa, sed in uera peccatorum remissione baptizat: uera fides praedicat trahere originale peccatum, propria primi hominis uoluntate commissum, & in omnes posteros generatione transmissum, ac sola regeneratione purgandum. Sed cum considerari & pertractari coeperit quid dicatur, mirum si ullus sensus comprehendit humanus: quo nam modo tanquam lucerna de lucerna accendatur, & sine detrimento alterius alter inde ignis existat: sic anima de anima parentis fiat in prole, uel traducatur in prolem: utrum incorporeum semen animae, sua quadam occulta & inuisibili uia, seorsum ex patre currat in matrem cum sit conceptus in foemina: an quod est incredibile in semine corporis lateat. Cum autem fluunt irrita sine ullis conceptibus semina, utrum semen animae non simul exeat: an summa celeritate atque atomo temporis unde exierat recurrat, an pereat? Et si perit, quomodo ipsa cuius mortale semen est, immortalis est anima? Animam mortalitatem tunc accipit, quando formatur ut uiuat: sicut iusticiam quando formatur ut sapiat, & eo pacto Deus eam fingat in homine, etiam si anima seminaliter trahatur ex anima: sicut fingit in homine corporis membra, quamuis corpus seminaliter trahatur ex corpore. Si etiam spiritualis creatura non fingeretur a Deo: non scriptum esset, qui finxit sigillatim spiritum hominis in ipso. Et in eo quod legitur: Qui finxit sigillatim corda hominum: si per corda significatae sunt animae, fingi eas posse quis dubitet? Sed quaeritur, utrum ex una anima hominis primi: sicut fingit sigillatim facies hominum, ex uno tamen corpore hominis primi. Cum haec atque huiusmodi de hac re multa quaerantur, quae nullo sensu cordis probari possunt, & a nostra experientia longe remota sunt, atque in abditiis animae sinibus latent: non erubescendum est homini confiteri se nescire quod nescit: ne dum

A ne dum se scire mentitur, nunquam scire mereatur. Quis autem negat non unius tantum, sed omnis animae creatorē Deū atque factōrē, nisi qui eius eloquijs apertissime refragat? Sine ulla quippe ambiguitate per prophetā dicitur: Omnē flatum ego feci, animas uidelicet intelligi uolens, quod uerba consequentia manifestant. Non itaque unum quē factō ex terra homini primo inspirauit, sed omnē flatum ipse fecit, ipse adhuc facit. Quaeritur tamen, utrum omnem flatum ex uno illo flatu, si cut omne corpus hominis ex uno illo corpore faciat: an uero noua quidem corpora faciat ex uno, animas autem nouas ex nihilo? Quis enim congrua suis originibus genera rerum etiam de seminibus facit, nisi qui ipsa semina sine seminibus fecit? Sed ubi res naturaliter obscura nostrum modulum uincit, & aperte diuina scriptura non subuenit, temere hinc aliquid definire humana cōiectura praesumit. Secundum uitas autem quas proprias habere incipiunt, nouos homines dicimus nasci siue anima siue corpore: At uero secundum originale peccatum ueteres nascuntur, ideo baptismate renouantur. Aliquid ergo certum de animae origine nondum in scripturis sanctis cōperi. Nam hi qui nouas sine ulla propagine asserunt animas fieri, inter testimonia quibus id nituntur ostendere, ponunt etiam illa duo quae paulo ante commemorauit: Qui fingit spiritum hominis in ipso, & qui finxit sigillatim corda hominum, de quibus uides quemadmodum possit a resistētibus responderi. Vtrum enim cum fingit, ex alio fingat, an ex nihilo, incertum est. Illud tamē inter cetera testimonia uideretur esse praecipuum, quod in libro Solomonis Ecclesiaste legitur: Et reuertetur puluis in terram suam sicut erat, & spiritus reuertetur ad Dominum suum qui dedit illum. Sed facillimē respondet, corpus in terram, de qua factum est primum hominis corpus, sed spiritus ad Deum, a quo facta est prima hominis anima. Sicut enim nostrum corpus, inquit, quāuis ex primo illo corpore propagatum sit, eo tamē redit unde ipsum primum corpus effectum est: sic anima nostra quāuis ex illa anima propagata, non ad nihil, quia immortalis est, sed ad illum redit a quo ipsa prima anima facta est. Ac per hoc illud quod scriptum est, de spiritu cuiusque hominis, quod redeat ad Deū qui dedit eum, non soluit istam obscurissimam quaestionem, quia siue ex illo uno, siue ex nullo alio, Deus utique dedit eum. Itaque illi qui propaginē animarum inconsiderata temeritate defendunt, inter alia testimonia quae suae causae suffragari arbitrantur, nullum quasi manifestius & expressius pro se possum putare proferendum, quod id quod in Genesi scriptum est: Omnes autem animae quae introierunt cum iacob in Aegyptum, & qui exierunt de femoribus eius. Hoc enim uelut euidentissimo testimonio possunt credi animae in filios ex parentibus propagari: quoniam satis aperte dictum uideatur, animas etiam de femoribus iacob non sola exisse corpora filiorum, ut eo modo etiam illud intelligi uelint a parte totum: quod dixit Adam cum illi mulier eius ostenderetur: hoc nūc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Non enim dixit, et anima de anima mea, sed ita fieri potest, ut carne nominata utrunque intelligatur: sicut hic animas nominauit, & tamē etiam corpora in filiis intelligi uoluit. Sed hoc testimonium certe quasi tam clarum atque manifestum, enodandae huic quaestioni non sufficeret: nec si ita legeretur genere foeminino, quae exierunt de femoribus eius, ut animas intelligeremus quae exierunt. Ideo autem non sufficeret, quoniam & animae nomine corpus solum significari posse, modo quodam locutionis ostenditur, quo significatur per id quod continetur id quod continet, sicut ait quidam, uina coronant, cum coronarentur trasa uinaria. Vinum enim continetur, uas continet. Sicut ergo appellamus Ecclesiam basilicam, qua continetur populus qui uerē uocatur Ecclesia: aut nomine Ecclesiae, id est, populi qui continet, significamus locum qui continet: ita quoque animae quae corporibus continentur, intelligi corpora filiorum per nominatas animas possunt. Sic enim melius accipitur etiam illud, quod lex inquinari dicit eum qui intrauerit super animam mortuam, hoc est super defuncti cadaver: ut nomine animae mortuae, mortuū corpus intelligatur, quod animam continet: quia & absente populo, id est Ecclesia, locus tamen ille nihilominus Ecclesia nuncupatur. Haec responderent, si sicut dixi foemineo genere positū esset, quae exierunt de femoribus iacob, id est quae animae. Nunc uero cum masculinū genus sit positum, id est, qui exierunt de femoribus iacob: quis non ita intelligere malit, omnes animae eorum qui exierunt de femoribus eius, id est, animae hominum: ut etiam sic possint intelligi secundum corpus tantummodo exisse homines de femoribus patris, quorum erant illae animae, per quarum numerum intelliguntur tot homines. Vellē autē legere libellum tuum cuius mentionem fecisti in literis tuis, ne forte ibi aliqua testimonia non ambigua posuisti. A me autē cum quaesisset amicus mihi charissimus, & diuinarum studiosissimus literarum, quid de hac quaestione sentiret: et quae remota uerecundia hinc aestus meos & ignorantiam fallus essem: scripsit inde longe trans mare ad doctissimū uirum: cui respondet ille, ut potius me consuleret, nesciens quod ita fecerat, nec aliquid a me certum uel definitum audire potuerat. Significauit tamē in eadē breui epistola sua, se potius fieri quod propagari animas credere: simul etiam admonēs animarum propagationē, quia ipse in Oriente est, occidentalem Ecclesiam solere sentire. Haec ego maiori occalione comperta, scripsi ad eum non breuem librum, cōsulens eum & petēs, ut prius me doceat, & tunc ad me mittat quos doceat. Qui liber meus non doctōris, sed inquisitoris, & potius discutere cupietis, apud me legi potest, mitti uero uspiā non debet, uel cuius foris dari, nisi cum rescripta

Domino adiuuante percepero, id quod ille sentit promptissime ac liberrime defensus, si me docere poterit, quomodo animæ neque ex Adam ueniant: & tamen iustam ex illo sortem damnationis inueniant, nisi ad remissionem peccatorum renascendo perueniant. Absit enim ut credamus uel animas paruulorum in lauacro regenerationis falsam accipere peccatorum mundationem: uel Deum esse, uel aliquam naturam quam Deus non condidit, illius ex qua mundantur iniquationis auctores. Donec ergo aut ille rescribat, aut ego si Deus uoluerit aliquo modo discam, si nullam de illa peccatrice originem ducit, quæ causa sit animæ subeundi originale peccatum, quod necesse est esse in omnibus paruulis: & quod eam nec Deus cogit infontem, quia peccati auctor non est, nec ulla mali natura, quia non est, nihil tale audeo prædicare. Te autem si libere uel patienter admittis charissime frater, admoneo ne hæresim nouam incautus incurras, quæ antiquissimæ fidei stabilita molitur fundamenta euellere, aduersus Dei gratiam disputando: quam Dominus Christus pusillis & magnis ineffabili bonitate largitus, cuius uel auctores, uel certe acerrimi ac notissimi suauiores, cum Pelagius & Celestinus extitissent, concilio episcoporum uigilantia in adiutorio saluatoris qui suam tuetur Ecclesiam, etiam à duobus uenerabilibus antistitibus Apostolicæ sedis, papa Innocentio & papa Zosimo, nisi correcti etiam egerint poenitentiam, toto orbe Christiano damnati sunt. De quibus exempla recitum literarum, siue quæ specialiter ad Afros, siue quæ uniuersaliter ad omnes episcopos de memorata sede manarunt, ne forte ad sanctitatem uestram nondum peruenierint, uobis curabimus mitti ab eis fratribus, quibus & has literas ut tuæ uenerationi dirigerent dedimus. Hi autem non ideo sunt hæretici, quia dicunt animas originem de illa prima peccatrice non ducere, quod uel aliqua forsasse ratione uera dici potest, uel sine fidei labe nesciri. Sed hinc conantur efficere, unde omnino apertissime hæretici iudicantur: animas paruulorum nihil mali ex Adam trahere, quod sit lauacro regenerationis expiandum. Nam Pelagius de hac re argumentatio, quæ inter alia eius damnabilis etiam literis Apostolicæ sedis adiecta est, ita se habet. Si anima, inquit, ex traduce non est, sed sola caro tantum habet traducem peccati: sola ergo poenam meretur. Iniustum est enim, ut hodie nata anima non ex massa Adæ tam antiquum peccatum portet & alienum: quia nulla ratione conceditur, ut Deus qui propria peccata dimittit, imputet alienum. Si ergo ita potes animarum asserere sine ulla propagatione nouitatem, ut ratione iusta & à fide catholica non aliena, etiam sic peccato primi hominis ostendantur obnoxia: asserere quod sentis ut potes. Si autem eas non aliter à propagatione potes facere alienas, nisi ut simul facias ab omni peccati uinculo liberarum: cohibe te ab huiusmodi disputatione omnino. Non est enim falsa etiam in paruulorum baptisate remissio peccatorum: nec uerbotenens dicitur, sed ueraciter agitur. Nam ut iam uerbis utar, quæ in ipsa epistola beatissimi antistitis Zosimi leguntur: Fidelis Dominus in uerbis suis, id est opere, confessione & remissione peccatorum, in omni sexu, ætate, conditione generis humani eandem plenitudinem tenet. Nullus enim nisi qui peccati seruus est, liber efficitur: nec redemptus dici potest, nisi qui uere per peccatum fuerit ante captiuus, sicut scriptum est: Si uos filius liberauit, uere liberi eritis. Per ipsum enim renascimur spiritualiter, per ipsum crucifigimur mundo: ipsius morte mortis ab Adam omnibus nobis introductæ atque transmissæ uniuersæ animæ illud propagatione contractum chirographum rumpitur: in quo nullus omnino natorum antequam per baptismum liberetur non tenetur obnoxius. In his enim uerbis Apostolicæ sedis tam antiqua atque fundata, certa & clara est catholica fides, ut nefas sit de illa dubitare Christiano. Quoniam ergo morte Christi non unius aut aliquarum, sed uniuersæ animæ propagatione contractum mortis chirographum rumpitur: si potes animas sic à propagatione defendere, ut tamen hoc chirographo quod sola Christi morte rumpendum est, rectissima ratione demonstrentur obstrictæ, nec sua propagatione, sed carnis hoc debito iuste appareant obligatæ: non solum nemine prohibente defende, uerum etiam nobis quomodo id tecum defendere possimus ostende. Si autem aliter non potes quod de animarum nouitate sentis asserere, nisi ut eas dicas peccato primi hominis non teneri, aut per propagationem non suam, sed carnis, auctore Deo, uel nescio qua mali natura, innocētissimas fieri peccatrices: melius origo animæ latet, dum tamē eam non dubitemus Dei esse creaturam, quam uel Deus peccati auctor dicitur: uel contra Deum aliena natura introducit, uel baptisima paruulorum in irritum ducitur. Ut autem à me tua dilectio de hac quaestione aliquid audiat definitum, non parui aestimandum imò præcipue necessarium atque retinendum, quomodo libet se origo habeat animarum, siue ex illa una, siue ex nulla alia propagentur: mediatoris tamen animam nullum ex Adam traxisse peccatum, dubitare fas non est. Si enim ulla propagatur ex altera, ubi omnes tenentur propagati carne peccati: quanto minus credendum est ex propagatione peccatricis animam uenire potuisse, cuius caro uenit ex uirgine non libidine concepta, sed fide: ut esset in similitudine carnis peccati, non in carne peccati. Si autem peccato primæ animæ peccatricis ideo cæteræ tenentur obnoxia, quia ex illa sunt propagatæ: profecto illa quæ sibi unigenitus coaptauit, aut peccatum inde non traxit, aut omnino inde tracta non est. Neque enim non potuit animam sibi trahere sine peccato, qui soluit nostra peccata: aut qui nouam creauit ei carnem quæ sine parente fecit ex terra, non potuit nouam creare carnem quam sine uiro sumpsit ex foemina: Hæc sicut potui non quidem ad me datis, sed tamē ad charissimos no-

amos nostros sanctitatis tuæ literis, non peritiam quam desiderasti, sed sollicita dilectione respondi. Si gratæ accipis, & admonitionem fraternam etiam utilem non errando, sed prudenter considerando cum Ecclesiæ pace conseruas, Deo gratias. Si autem me ista nondum nosse miraris: uel etiam nec miraris, & ad me aliquid certum de origine animarum salua ista fide quæ certissima atque clarissima est, in tua charitate docere non renuis, multo uberius Deo gratias.

DIVI AVGVSTINI HOMILIA DE PASTORIBVS.

Pes tota nostra quia in Christo: & quia omnis uera et salubris gloria nostra ipse est, non nunc didicit primam charitas uestra. Estis enim in eius grege qui intendit & pascit Israel. Sed quoniam sunt pastores qui pastorum nomine gaudere uolunt, pastoris autem officium implere nolunt, quid ad eos propheta dicat sicut lectum audiuimus recenseamus. Audite uos cum intentione, audiamus nos cum tremore. Et factum est ad me uerbum Domini, dicens: Fili hominis prophetiza super pastores Israel. Hanc lectionem cum legeretur audiuimus. Hinc cum uestræ sanctitati aliquid loqui decreuimus: adiuuabit ipse ut uera dicamus. Si nos nostra dicamus, pastores erimus pascentes nos, non oues. Si autem illius sunt quæ dicamus, per quolibet ipse nos pascet. Hæc dicit Dominus Deus: Væ pastoribus Israel qui pascunt se solos. Nunquid oues pascunt pastores, id est non se pascunt pastores sed oues? Hæc prima causa est quare arguantur pastores isti, quia seipsos pascunt, non oues. Qui sunt qui seipsos pascunt? De quibus dicit Apostolus: Omnes enim quæ sua sunt quarunt, non quæ lesu Christi. Nos enim quos in loco isto, de quo periculosa ratio redditur. Dominus secundum dignationem suam, non secundum meritum nostrum constituit, habemus duo in eadem unum, quod Christiani sumus: alterum, quod præpositi sumus. Illud quod Christiani sumus, propter nos est: quod autem præpositi sumus, propter uos est. In eo quod Christiani sumus, attenditur utilitas nostra: in eo quod præpositi, non nisi uestra. Sunt autem multi Christiani & non præpositi, qui perueniunt ad Deum faciliore forsasse itinere, & tanto expeditius ambulantes, quanto minorem sarcinam portant. Nos autem excepto quod Christiani sumus, unde rationem reddimus Deo de uita nostra, sumus etiam præpositi unde rationem reddimus Deo de dispensatione nostra. Ad hoc istam difficultatem proponimus, ut cõpatientes nobis oretis pro nobis. Veniet enim dies quo cuncta adducuntur in iudicium. Et ille dies si seculo longe est, unicuique homini uitæ suæ ultimus prope est. Tamē utrunque latere Deus uoluit, & quando ueniet finis seculi, & quando sit in unoquoque homine huius uitæ finis. Vis non timere diem occultum, quando ueniet inueniat te paratum. Cum ergo præpositi ad hoc sint, ut his qui subiecti sunt cõstantur: non in eo quod præsumunt omnino utilitatem suam attendant, sed eorum quibus ministrant. Quisquis ita præpositus est, ut in eo quod præpositus sit gaudeat, & honorē suum quærat, & cõmoda sua sola respiciat: se pascit, non oues. Ad uos sermo dirigitur. Audite tanquam oues Dei, & uidete quemadmodum uos securos fecerit Deus: qualescumque sunt qui uobis præsumunt, id est, qualescumque nos sumus, uobis Deus securitatem dedit qui pascit Israel. Nam Deus non deserit oues suas, & mali pastores poenas debitas luunt, & oues promissa percipient. Videamus quid alloquatur pastoribus seipsos pascentibus, non oues, sermo diuinus neminem palpans. Ecce lac cõsumitis, & lanis uos regitis, & quod crassum est interficitis, & oues meas non pascitis: quod infirmatum est non cõfortastis, & quod agrotat non corioberastis, & quod contribulatum est non colligastis, & quod errabat non reuocastis, & quod perierit non inquisistis, & quod forte fuit confecistis, & dispersæ sunt oues meæ eo quod non sit pastor. Dicitur in pastores pascentes semetipsos, non oues: quid diligant, quid negligant. Quid ergo diligunt? Lac cõsumitis, & lanis uos regitis. Propter quod dicit Apostolus: Quis plantat uineam, & de fructu eius non sumit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non percipit? Inuenimus ergo esse lac gregis quicquid à plebe distribuitur præpositis ad sustentandum uictum temporale. Inde enim loquēbatur Apostolus cum hæc diceret que commemorauimus. Et quidem Apostolus quando diligenter manibus suis laborare, nec ipsum lac querere ab ouibus: tamen lactis potestatem percipere non habere se dixit, & sic Dominum exposuisse, ut qui Euangelium annunciant, de Euangelio uiuant. Et dicit alios coapostolos suos usos fuisse hac potestate: non usurpata, sed data. Plus ille fecit, ut nec quod debebatur acciperet. Ipse ergo donauit & debitum, sed alius exegit non indebitum. Ille plus fecit. Fortassis enim illum significabat, qui ægrum cum adduceret ad stabularium dixit: Si quid amplius erogaueris, in redeundo reddam tibi. De his ergo qui non indigent lacte gregis, quid plura dicamus? Misericordiores sunt, uel potius ipsi misericordie officium largius impediunt. Possunt enim, & quod possunt faciunt. Laudent hi, neque dampnent illi. Nam & ipse Apostolus datū non querebat, fructu uero fas tamē oues esse cupiebat, non sterile sine lactis uberrate. Itaque cum esset quodam tempore in magna indigentia, uinētus in cõfessione ueritatis: missum est illi à fratribus, unde necessitati & indigentia eius ministraretur. Respondit autem illis gratias agens & dixit: Bene fecistis cõmunicare necessitatibus meis. Ego enim didici in quibus sufficiens esse: scio & abundare, & penuriam pati. Omnia possim in eo qui me confortat. Veruntamē uos benefecistis uisibus meis mittere. Sed ut ostendat in eo quod illi benefecerunt quod non ipse querebat: ne inter illos esset qui seipsos pascunt,

non

non oues: non tam suæ gaudet subuentū esse necessitati, quæ illorū gratulabatur fecunditati. Quid ergo ibi quærebat? Non requiro, inquit, datum, sed requiro fructum. Non ego, inquit, ut explear, sed ne uos inanes remaneatis. Qui ergo non possunt facere quod Paulus, ut in manibus suis transigant: accipiant de lacte ouium, sustentent suam necessitatem: non hoc sibi quærant tanquæ commodum suum, ut ex necessitate suæ pecuniæ uideantur annunciare Euangelium, sed hominibus illuminandis præbeant lucem uerbi ueritatis. Sint enim tanquam lucernæ, sicut dictum est: Sint lumina uestri præcincti, & lucernæ ardentes: & nemo accendit lucernam & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lumē uestrum coram hominibus, ut uideant bona opera uestra, & glorificent patrem uestrum qui in cælis est. Si ergo tibi lucerna accēderetur in domo, nonne adijceres oleum ne extingueretur? Porro si lucerna accepto oleo, non luceret: non erat planē digna quæ in candelabro poneretur, sed quæ cōtinuō frangeretur. Unde enim uiuitur necessitatis est accipere, charitatis est præbere, non tanquæ uenale sit Euangelium, ut istud sit precium eius, quod sumunt qui annunciant unde uiuant. Si enim sic uendunt, magnam rem uili precio uendunt. Accipiant sustentationē necessitatis à populo, mercedem dispensationis à Domino. Non enim est idoneus populus reddere mercedē illis, qui sibi in charitate Euangelium seruiunt, non expectent illi mercedem nisi unde & isti salutem. Quid ergo isti increpantur, unde arguuntur, qui cum lac sumerent, & lanis se tegerent, oues negligebant? Sua ergo tantum quærebant, non quæ lesu Christi. Sed quoniā diximus quid sit lac sumere: quæramus quid sit lanis se tegere. Qui præbet lac, uictum præbet, qui præbet lanam, honorē præbet. Ista sunt duo quæ à populis quærent, qui semetipsos pascunt, non oues, cōmodum supplendæ necessitatis, & fauorē honoris & laudis. Etenim uestimentum propterea bene intelligit in honore, quia nuditatē tegit. Etenim uniusquisque homo infirmus, & quid est, quisquis uobis præest, nisi quod uos estis? Carnem portans mortalis est: manucat, dormit, surgit, natus est, moriturus est. Si ergo cogitatis quid sit, & ipse homo est: tu tamen honorando eum uelut angelum, cōtegis quod infirmum est. Huiusmodi indumentum acceperat à bona Dei plebe idē Paulus cū diceret: Sicut angelum Dei suscepistis me: testimoniū uobis perhibeo: quia si fieri posset, oculos uestros eruissetis, & dedissetis mihi. Sed cum tantus honor exhibitus esset, nunquid propter ipsum honorē sibi exhibitum, ne forte cum argueret negaretur, & minus ipse Apostolus laudaret, pepercit errantibus? Nam si hæc fecisset, esset inter illos qui seipso pascunt, non oues: diceret apud seipsum: Quid ad me pertinet? Quisquæ quod uelit agat: uictus meus saluus erit, & lac & lana satis est mihi: eat quisque quod potest. Ergo integra tibi sunt omnia: si eat quisque quod potest. Nolo te præpositū facere, unū te cōstituo de ipsa plebe. Si paritur unū membrū, compatiuntur omnia membra. Proinde ipse Apostolus, cum eos cōmemorat quales fuerint erga illum: ne quasi oblitus eorū honorificentiæ uideretur & testimoniū perhibet: quæ sicut angelū Dei suscepserint eum, & quod si fieri posset, oculos suos uellent eruere, & illi dare: & tamen accedit ad ouem languidā, ad ouem putridam, secare uulnus, non parcere putredini. Ergo inimicus factus sum uobis uerū prædicās: Ecce & accepit de lacte ouium, sicut paulo ante memorauimus, & indumentum ex lanis ouium: sed tamē oues non neglexit. Non enim sua quærebat, sed quæ Iesu Christi. Absit ergo ut dicamus uobis: uiuite ut uultis, securi estote, Deus neminem perdit, tantummodo fidem Christianam tenete. Non perdit ille quod redemit, non perdit pro quibus sanguinem suum fudit, & si spectaculis uolueritis oblectare animos uestros, ite: Quid mali est? Et festa ista quæ celebrantur per uniuersas ciuitates in læticia conuiuantiū & publicis mensis seipso ut putant iocundantium, reuera magis pereuntū, ite celebrare. Magna est Dei misericordia, quæ totum ignoscat. Coronate uos antequam marcescant: in domo Dei uestri quādo uolueritis conuiuamini: non enim impijs & paganis eam dedit Deus, sed uobis eā dedit. Hæc si dixerimus, forte congregabimus turbas ampliores, & si sint quidam qui nos sentiant hoc dicentes non rectē sapere, paucos offendimus. Quod si fecerimus, non uerba Dei, non uerba Christi dicentes, sed nostra, & sumus pastores nosmetipsos pascetes, non oues. Cum autē dixissem quæ diligant isti pastores: dicam & quæ negligant. Vitia enim ouium late patent, crassæ oues perpaucæ sunt, id est solida in cibo ueritatis, utentes pascuis bene de munere Dei. Sed mali illi pastores non parcunt talibus: parum est, quod illas languentes & infirmas & errantes & perditas non curant, sed istas fortes & pingues necant, quantum in ipsis est. Illæ uiuent de misericordia Dei, tamē quantum ad pastores malos attinet, occidunt malē uiuendo, malum exemplū præbendo. An frustra dictū est, seruo Dei eminenti in membris summi pastoris: Circa omnes te ipsum bonorū operum præbe exemplum, & forma esto fidelis. Attendit enim ouis etiam fortis plerumque præpositum suum malē uiuentē, si declinet oculos à regulis Domini, & intendens in hominem, incipit dicere in corde suo: Si præpositus meus sic uiuit, ego quid sum, qui non faciam quod ille facit? Si forte ergo occidit ouem, iā de cæteris quid faciet: qui illud quod non ipse fortificauerat, sed forte aut robustū inuenerat, malē uiuendo interfecit? Dico charitati uestræ, & uiuunt oues, & fortes sunt oues in uerbo Domini, & tenent istud, quod audierunt à Domino suo: Quæ

Quæ dicunt facite, quæ autē faciunt facere nolite: tamē qui in cōspectu Domini malē uiuit, quantum in illo est, eum à quo attendit occidit. Non sibi ergo blandiatur, quia ille non est mortuus, sed homicida est. Quomodo cum lasciuus homo intendit in mulierem ad concupiscendam eam, ecce illa casta est, & moechus est iste. Domini enim uera & aperta est sententia: Quisquis uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo. Non peruenit ad illius cubiculū, & in interiore iam suo cubili uoluta. Sic omnis qui malē uiuit in cōspectu eorum quibus præpositus est, quantum in ipso est, occidit & fortes oues. Qui ergo imitatur præpositum malū, moritur: qui non imitatur, uiuit: tamē quantum ad illum pertinet, ambos occidit. Et quod crassum est interficitis, & oues meas non pascitis. Iam audistis qui diligant: audite qui negligant. Quod infirmum est, non confortastis, & quod rabuit, non corroborastis, & quod cōtribulatum est, id est, cōfractum, non colligastis, & quod errabat, non reuocastis, & quod perijt, non inquistis, & quod forte fuit, consecistis: id est, interfecistis & occidistis. Infirmū quippe animū gerit ouis, quando tentationes sibi profuturas non credit. Pastor enim negligens, quando sic credit talis infirmus non illi dicit: Fili accede ad seruitutem Dei: sta in iusticia & timore, & prepara animā tuam ad tentationem. Qui autē hoc loquitur, cōfortat infirmum, & ex infirmo facit firmū, ut non eum crediderit prospera huius seculi sperare. Si autem doctus fuerit sperare prospera seculi, ipsa prosperitate corrumpitur. Superuentibus autē aduersitatibus sauciatur, aut fortassis extinguit. Non ergo eum ædificat super petrā qui sic ædificat: sed super arenam. Petra autē Christus est. Christi autē passiones imitandæ sunt, non à Christiano delicia cōquirendæ. Confortatur infirmus cum ei dicitur: Spera quidē tērationes huius seculi, sed ab omnibus eruet te Dominus, si ab illo non recedet retrō cor tuū. Nam ad confortandum cor tuum, uenit ille pati, uenit ille mori, uenit ille spūis liniri, uenit spinis coronari, uenit opprobria audire, uenit postremō ligno configi: omnia hæc ille pro te, tu nihil pro illo, sed pro te. Quales autē sunt qui timent eos lædere, quibus loquunt: non solum non præparant ad imminentes tērationes, sed etiā permittunt felicitatē huius seculi, quam Deus ipsi seculo non promisit. Ille prædicat labores usque in finē uenturos ipsi seculo, & tu uis ab istis laboribus exceptū esse Christianum: quia qui Christianus est, aliquid plus passurus est in seculo. Etenim ait Apostolus: Omnes qui pie uolunt in Christo uiuere, persecutionem patientur. Tu dicis: Si uolueris in Christo pie uiuere, abundabunt tibi omnia bona, & si filios non habes, suscipies & nutries omnes. Nemo tibi morietur: hæc enim est ædificatio tua. Attende quid facias, ubi ponas: super arenam est quod constituis: uenturus est imber, influxurus est fluuius, staturus est uentus, & impinget in domū istam & cadet, & fiet ruina eius magna. Leua de arena, & pone supra petram: in Christo sit quæ uis esse Christianum. Attende ad passionem Christi: Attende ad illum sine ullo peccato, quæ non rapuit exoluentem. Attende scripturam dicentem: Flagellat autē omnem filium quæ recipit. Aut para te flagellari, aut certē non quæras recipi. Flagellat autē omnē, inquit, filium quæ recipit: & tu forte exceptus à passione flagellorum, exceptus à numero filiorum. Ita ne, inquis, flagellat omnem filium? Prorsus flagellat omnem filium ut & unicum. Et unicus ille de patris substantia natus, æqualis patri in forma Dei, uerbum per quæ facta sunt omnia, non habebat ubi flagellaret: ad hoc carne indutus est, ut sine flagello non esset. Qui ergo flagellat unicum sine peccato, nunquid relinquit adoptiuum cū peccato? In adoptionē uocatos nos esse Apostolus dicit: Adoptionē filiorum accepimus, ut essemus unī cohæredes, essemus etiam hæreditas. Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatē tuam. Exemplum nobis proposuit in passionibus tuis. Sed ne futuris tentationibus deficiat infirmus: nec falsa spe decipiendus, nec errore frangendus sit, dic ei: Prepara animam tuam ad tentationem. Sed forte incipit labi, cōtrēmiscere, nolle accedere, habes aliud: Fidelis Deus qui non uos sinit tentari supra quæ ferre potestis. Illud autē promittere & prædicare futuras passiones, infirmū cōfirmare est. Timentī autē nimium & ex hoc deterrito cum polliceris misericordiā Dei: non quia tentationes deerunt, sed quia non permittit tentari supra quæ potestis ferre, fractum colligare est. Sunt enim qui cum audierint uenturas tribulationes, armant se magis, & quasi potum suum, sic paruam sibi eam putant fidelium medicinam: sed querunt martyriū gloriam. Sunt alij qui auditis futuris & necessariis ueniētibus tentationibus, quas proprie oportet uenire Christiano, quas nemo sentit nisi qui uoluerit esse uerē Christianus: imminētibus, ergo sibi aliquibus, franguntur & claudicant. Affer consolationis alligamentum, alliga quod fractum est, dic ne timeas, non deerit in tentationibus ille in quem credidisti. Fidelis Deus qui non sinit te tentari supra quæ potes ferre. Non hoc à me audis: Apostolus dicit, qui etiam dicit: An uultis experimentum eius accipere qui in me loquitur Christus? Hoc ergo cum audis ab ipso Christo, audis & ab illo pastore qui pascit Israel. Illi enim dictū est: Potabis eos in lachrymis, in mensura. Quod enim ait Apostolus: Non sinit tentari uos supra quæ potestis ferre, hoc ait propheta: In mensura. Tantum tu noli dimittere corripientem & adhortantem, terrentē & consolantem, percutientem & sanantem. Quod infirmum est, inquit, non confortastis: pastoribus, malis dicit, pastoribus falsis, pastoribus sua quærentibus, non quæ Iesu Christi, ex commodo lactis & lanæ gaudētibus, oues omnino non curantibus. Et quod malē habuit, non corroborastis: aut infirmum, id est non firmum. Nam dicuntur infirmū

infirmi etiam aegrotantes. Sed inter infirmū & aegrotum, id est malē habentē, hoc mihi uidetur interest. Etenim ista fratres quæ distinguere utcumq; conamur, fortē & nos possumus maiore diligentia melius distinguere: & alius peritior uel lumine corporis plenior: interim ne fraudemini quædam ad uerba attinet scripturæ, quod sentio loquor. Infirmus ne accidat tentatio & eum frangat, timendum est. Languens autē iam cupiditate aliqua aegrotat: cupiditate aliqua impeditur ab intranda uia Dei, à subeundo iugo Christi. Attendite illos homines uolentes bene uiuere, iam statuentes bene uiuere, & minus idoneos mala pati sicut parati sunt bona facere. Pertinet autem ad Christianam firmitatē: non solum operari quæ bona sunt, sed & tolerare quæ mala sunt. Qui ergo uident feruere in operibus bonis, sed imminentes passionē tolerare nolle, aut nō posse: infirmi sunt. Qui uerō aliqua cupiditate mala amatores mundi, ab ipsis bonis operibus reuocant: languidi & aegroti iacent, quippe in ipso languore tanq̄ sine ullis uiribus nihil boni possunt operari. Talis in anima paralyticus ille fuit, quem cum Domino inferre nō possent qui eum portabant: te cū aperuerūt & deposuerūt: id est, tanq̄ si in anima hoc uelis facere ut te cū aperias, & deponas ad Dominū animā paralyticam, dissolutam omnib; membris, & uacantē ab omni opere bono, grauata utiq; peccatis suis, & languentem morbo cupiditatis suæ. Si ergo dissoluta sunt membra omnia, & est paralyticus interior, ut peruenias ad medicū (fortē em̄ latet medicus, hoc est, iste uerus intellectus in scripturis occultus est) exponendo quod occultū est, aperi te cū & depone paralyticum. Quod qui non faciunt, & qui facere negligūt, audistis quæ audiant: Quod malē habuit nō corroborastis, & quod cōtributum est, nō colligastis. Iam hinc diximus. Fractus em̄ erat terrore tentationis. Accidit aliquid, unde quod fractum est colligetur consolatione illa: Fidelis Deus qui nō uos sinit tentari supra q̄ potestis ferre, sed faciet cum tentatione etiam exitum ut possitis sustinere. Et quod errabat, nō reuocastis. Ecce unde inter hæreticos periclitamur. Et quod errabat, nō reuocastis, & quod perijt nō inquisistis. Hinc inter manus latronum, & dentes luporum furentium utcumq; uersamur. Et pro his periculis nostris ut oretis, oramus. Et contumaces oues, quia quaruntur errantes, alienas sese a nobis dicūt. Errore suo & perditione sua dicūt: Quid uos uultis? quid uos queritis? quasi nō ipsa causa sit, ut querere eas uelimus. Et quare querimus? Quia errant & pereunt. Si in errore, inquit, sum, si in interitu, quid me uis? quid me queris? Quia in errore es, reuocare uolo: quia peristi, inuenire uolo. Sic uolo errare, sic uolo perire. Sic uis errare, sic uis perire: quanto melius ego nolo. Prorsus audeo dicere: Importunus sum. Audio em̄ dicentem Apostolū: Prædica uerbum, in ista opportune, importune. Quibus opportune? quibus importune? Opportune utiq; uolētibus, importune nolentibus. Prorsus importunus audeo dicere, tu uis errare, tu uis perire, ego nolo. Non uult postremū ille qui me terret. Si uolueris, uide quid dicat, uide quid increpet. Quod errabat nō reuocastis, & quod perijt nō inquisistis. Te magis timebo q̄ ipsum. Oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Christi. Non te timeo: nō enim potes euertere tribunal Christi. Reuocabo errantem, requirā perditum. Et si me laniēt inquirentē uepres syluarū, per omnia angusta me coartabo, omnes sepes excutiam quātum mihi uirium Dominus terrenus donat, omnia peragrabo, reuocabo errantem, requiram pereuntē. Si me pati nō uis, noli errare, noli perire. Parum est quod doleo te errantem atq; pereuntem: timeo ne negligens te, etiam quod forte est occidā. Vide em̄ quod sequitur: Et quod forte fuit cōfecistis. Si neglexero errantem atq; pereuntem, & eum qui fortis est delectabit errare atq; perire: cupio lucra exteriora, sed timeo plus damna interiora. Si indifferentē habuero errorem tuū, attendit qui fortis est: putat nihil esse ire in hæresim, quando aliquod commodum de seculo reluxerit unde inuitetur. Statim mihi dicit fortis ille periturus, cum te perditū non requiro. Et hac & hac Deus est. Quid interest, homines inter se litigantes hoc fecerūt, ubicumq; colendus est Deus. Si fortē illi dixerit aliquis Donatista: Non tibi do filiam meam nisi fueris de parte mea. Illi opus est, ut attendat & dicat: Si nihil mali esset esse de parte eorum, nō contra illos dicerēt tanta pastores nostri, non pro illorū errore satagerent. Si ergo cessemus & taceamus, cōtraria locutus est: utiq; si malum esset esse in parte Donati, loquerent cōtra, redarguerēt eos, satagerēt lucra: si errant, reuocarēt illos. Non frustra ergo cū iam dixisset superius: Quod crassum est, interfecistis: ipsa est em̄ repetita sententiā, nisi ex his quæ supra dixit nata esset. Quod errabat, nō reuocastis, & quod perijt, nō requisistis: & hoc faciendo, quod forte est, interfecistis. Proinde audi quid sequitur de ista negligentiā malorum, imō falsorū pastorū. Et dispersæ sunt oues meæ, eo quod nō sit pastor, & factæ sunt in comesturā omnibus bestijs agri. Furant lupi insidiantes, rapiunt leones frementes, cū oues nō hærent pastori. Nam præsens est pastor, sed malē agētibus non est pastor. Et in hærent pastoribus, seipso nō oues pascentibus, & letalis error cōsequitur. Eunt in bestias deprædantes se, & de illarū morte se satiare cupientes. Tales em̄ sunt omnes qui gaudent de erroribus alienis: bestia sunt pastæ morsibus dispersarū. Et dispersæ sunt, & errauerunt oues meæ in omnem montē, & in omnem collem altum. Viam montibus & collibus, tumor terrenus, & superbia seculari exulit. Superbia Donati fecit sibi partē subsequentiē, cum Parmenianus illius cōfirmavit errorem. Ille mōs est, ille collis est. Sic omnis cuiuslibet autor erroris terrena elatione intumescens, promittit

A mittit ouibus requiem, bona pascua: & aliquando inueniunt oues sibi pascua de pluuia Dei, nō de duritia montis. Habent enim & ipsi scripturas, habent sacramenta: non sunt ista mōtium, sed cum inueniuntur in montibus, malē remanent in mōtibus. Errando enim in mōtibus, & in collibus deserendo gregem, deserūt unitatem: deserit unitas cohortes aduersos leones & lupos. Inde ergo reuocet Deus ipse. Reuocat, modō audiat ipsum reuocantē. Errauerunt, inquit, oues meæ in omnē montem, & in omnem collem altum: hoc est, in omnem tumorem terrenæ superbiæ. Sunt enim & montes boni. Leuauit oculos meos in mōtes, unde ueniet auxiliū mihi. Et uide, quia nō tibi in montibus spes est: Auxiliū, inquit, meum à Domino, qui fecit cœlum & terrā. Noli putare iniuriā facere te montibus sanctis, quando dixeris: Auxiliū meum nō in mōtibus, sed à Domino qui fecit cœlum & terram. Ipsi mōtes hoc tibi clamāt. Mons erat qui clamabat: Audio in uobis schismata fieri: ut unusquisq; uestrū dicat: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, ego autem Christi. Leua oculos in istū montē: audi quid dicat, & in ipso remaneas. Audi etiam quid sequat: Nunquid Paulus crucifixus est pro uobis? Ergo postea q̄ leuaueris oculos tuos in montes, unde uenit auxiliū tibi, id est in autores scripturarum diuinarum, attende omnibus medullis suis, omnibus ossibus clamantem: Domine quis similis tibi? ut securus sine ulla iniuriā mōtū dicas: Auxiliū meū à Domino, qui fecit cœlum & terrā. Non solū tunc tibi nō succensibunt montes, sed tūc amabunt, tūc magis fauebūt. Si in ipsis spem tuam possis mori, ut abscondatur uita ipso in Christo. Super omnem faciem terræ & dilectionē terrenorum. Et quia errantes oues sunt super omnem faciem terræ, non omnes hæretici per totam faciem terræ, sed tamen heretici per totam faciem terræ: alij hinc, alij ibi: nusquam tamen desunt: ipsi se nō nouerunt. Alia secta in Africa: alia hæresis in Oriente: alia in Ægypto: alia in Mesopotamia, uerbi gratia. Diuersis locis sunt diuersæ: sed una mater superbia omnes genuit, sicut una mater nostra catholica, omnes Christianos fideles toto orbe diffusos. Non ergo mirum, si superbia parit dissensionem, charitas unionem. Tamē ipsa catholica mater, & ipse pastor in ea ubiq; querit errantes, confortat infirmos, curat languidos, alligat contractos, alios ab istis, alios ab illis non se inuicem scientibus: sed tamē omnes illas nouit, quia cum omnibus iusa est. Verbi gratia: Est in Africa pars Donati: Eunomiani non sunt in Africa, sed cum parte Donati est hic catholica. Sunt in Oriente Eunomiani: ibi autem non est pars Donati, sed ibi est catholica. Illa sic est tanquam uitis crescendo ubiq; diffusa, illi sunt tanquam sarmenta inutilia, agricolæ falce præcisâ merito sterilitatis suæ, ut uitis putaretur, non amputaretur. Sarmenta ergo illa ubi præcisâ sunt, ibi remanserunt. Vitis autem crescens per omnia, & sarmenta sua nouit, quæ in illa manserunt, & iuxta se, quæ de illa præcisâ sunt. Inde tamen reuocat errantes: quia & de ramis fractis dicit Apostolus: Potens est enim Deus iterū inserere illos: siue dicas oues errantes à grege, siue dicas ligna præcisâ de uite. Nec ad reuocandas oues, nec rursus ad inserēda ligna, minus idoneus est Deus, quia ille summus pastor, ille uerus agricola. Et in omnem faciem terræ dispersæ sunt, & non fuit qui reuocaret, sed in malis illis pastoribus nō fuit homo qui requireret. Propterea pastores audite uerbum Domini: Viuo ego, dicit Dominus Deus. Videte unde cœpit. Tāquā iuratio est Dei testificatio uita: Viuo ego, dicit Dominus, mortui sunt pastores, sed securæ sunt oues: Viuit Dñs. Viuo ego dicit Dominus Deus. Qui autem pastores mortui? Sua querentes, non quæ Iesu Christi. Erunt ergo & inueniuntur pastores, nō quæ sua sunt querentes, sed quæ Iesu Christi: Erunt planē, & inueniuntur planē: nec desunt, nec deerūt. Videamus ergo quid dicat Dominus, qui se dicit uiuere, utrū dicat ablaturū se oues à pastoribus malis, pascentibus seipso, non oues: & daturū se eas pastoribus bonis, pascentibus oues, nō se. Viuo ego, dicit Dominus Deus: quia p eo quod factæ sunt oues meæ in comesturā omnibus bestijs campi: eo quod nō esset pastor. Rursum pastorē dicit, & paulo antē, & nunc nō ait, ex eo quod non sint pastores. Ouibus enim talibus malē errantibus, malē pereuntibus non est pastor, & si præsens est pastor: quia & cum præsens est lux, nō est cæcis lux. Et nō querunt pastores oues meas, & pauerūt pastores seipso, oues autē meas nō pauerunt. Propter istud pastores audite uerbum Domini. Sed quid pastores audite? Dicit Dominus Deus: Ecce ego super pastores, & requirā oues meas de manibus eorum. Audite & discite oues Dei: A malis pastoribus inquit Deus oues suas, & de manibus eorum inquit mortē earum. Dicit enim alio in loco per eundem prophetam: Fili hominis speculatorem dedi te domui Israel: & audies ex ore meo sermones, & pramonstrabis eis ex me. In eo cum dixeris peccatori: Morte morieris, & nō fueris locutus, ut impius caueat à uia sua: ille facinorosus in suo facinore morietur, sanguinē autem eius de manu tua requiram. Tu autē si prænuiciaueris facinoroso uiam eius, ut auertat ab ea, & non fuerit auertus à uia sua, ille in facinore suo morietur, & tu animam tuam liberabis. quid est fratres? Videtis quā

fit tacere periculosum: Moritur ille, & recte moritur in impietate sua, & peccato suo moritur: negligentia enim eius occidit eum. Nam pastor inueniet uiuentem, qui ait: *Viuo ego dicit Dominus Deus.* sed cum fuerit negligens non admonente illo qui ad hoc est prepositus & speculator ut admo- neat, & ille iuste morietur, & ille iuste damnabit. Si autem dixerit, inquit, impio: *Morte morietis: cui ego fuero gladium comminatus, & ille neglexerit uitare imminentem gladium, & uenerit gladius & interfecerit eum, ille in peccato suo morietur: tu autem animam tuam liberaisti.* Propter hoc ad nos quidem pertinent non tacere: ad uos autem & si taceamus, de scripturis sanctis uerba pastoris audire. Videamus ergo, quia sic proposueram, utrum auferat oues a pastoribus malis, & det eas pastoribus bonis. Video eum auferentem oues a pastoribus malis. Hoc enim dicit Dominus: *Ecce ego ipse super pastores, & inquiram oues meas de manibus eorum, & auertam ab eis ut non pascant oues meas: nec pascant amplius pastores semetipsos.* Cum enim dico: pascant oues meas, illi non pascunt oues meas. Auertam ut non pascant oues meas. Quomodo auertit ut non pascant oues ipsius? Quae dicunt, facite: quae autem faciunt, facere nolite: tanquam diceret: mea dicunt, sua faciunt. Si diceret: *Facite securi quod faciunt, ipsos damnabo male uiuentes, uobis autem parcam, qui securi estis prepositi: uos uestros.* Si hoc diceret: dederat malis pastoribus pascendas oues, pascantibus non oues, sed se. Sed quoniam terret non solum caecum ducentem, sed & caecum sequentem: neque enim ait: *cadit in foueam ducens, & non cadit sequens: sed caecus caecum ducens, ambo in foueam cadunt: admonuit oues & ait: Quae dicunt, facite, quae autem faciunt, facere nolite.* Cum enim non facitis quae faciunt mali pastores, non uos ipsi pascunt: cum facitis autem quae dicunt, ego uos pasco. Mea enim dicunt, & non faciunt. Securi inquirunt sequimur episcopos nostros. Dicunt hoc saepe haeretici quando ueritate manifestissima conuincuntur: *Nonne oues sumus? Illi de nobis reddent rationem.* Reddent plane malam de morte uestra. De morte ouis maligna reddet malus pastor malam rationem. Nunquid ideo uiuit ouis, quia designatur pellis ipsius? Increpatur pastor, quia neglexit ouem errantem, & propterea in fauces lupi irruit ut deuoraretur. Quid illi prodest, quia affert pellē signatam? Paterfamilias uitam ouis inquirunt. Sed ecce malus pastor attulit pellem: reddat de pelle rationem. Fortē menturus est. Videbat desuper qui postea iudicat: Cui uerba ille ficta numerat, cogitationes inspicit. Reddat pastor malam rationem de pelle ouis mortuae. Clamauit ei uerba tua, & sequi noluit: dedi operam ut a grege non aberraret, & non obtemperauit. Plane si hoc dicat, & uerum dicit (nouit autem ille utrum uerum dicat) reddit bonam rationem de oue mala. Si autem inspicit Deus quia neglexit errantem, quia non quaesiuit pereuntem, quid prodest quod inuenit pellē quam referret? Ipsam reuocaret, ne pellem mortuae demonstraret. Si ergo non bonam rationem reddit qui non quaesiuit errantem, qualem reddet qui fecit errantem? Hoc est quod dico: *Si in catholica constitutus episcopus non bonam rationem reddit de oue, si non quaesierit errantem de grege Dei: qualem rationem redditurus est haeticus, qui non solum non reuocauit ab errore, sed etiam compulsi in errorem?* Sed uideamus, ut dixi, quomodo reuocet Deus oues a pastoribus malis. Iam commemorauit: *Quae dicunt, facite, quae autem faciunt, facere nolite.* Et non uos ipsi pascunt, sed Deus: quia uelint nolint pastores ut perueniant ad lac & lanam, uerba Dei dicturi sunt. Qui praedicant non furandum, furaris: dicit Apostolus ad eos qui bona dicunt, & mala faciunt. Tu audi praedicantem: *Ne fureris, non imitari furatem.* Si furantem imitari uolueris, ipse te pascet facto suo: tibi uenenum subministrat, non cibum. Si uero hoc ab illo audis quod non dicit de suo, sed de Deo: non potest quidem uia de spinis colligi. Nam & ipsius Domini sententia est: *Nemo colligit de spinis uiam, & de tribulis ficus.* Nec ideo tamen quasi calumniaris Domino tuo & dicas: *Domine noluisse me, quia fieri non potest, de spinis legere uiam.* Et rursum dixisti mihi de quibusdam: *Quae dicunt facite, quae autem faciunt, facere nolite.* Nempe mala facientes utique spinae sunt. Quomodo uis me de spinis colligere uiam uerbi? Respondet: *Non est illa uia spinarum, sed aliquando crescens sarmentum implicat se in sepe, pendet uia inter densa spinarum, sed non surgit de radice spinarum.* Tu si esurieris, & aliud non habes unde sumas, caute manum mitte ne lacereris a spinis, id est, ne facta imiteris malorum, & lege uiam inter spinas pendentem, sed de uite nascentem. Ad te perueniet botri alimentum, spinis seruaturn ignis tormentum. Extraham, inquit, oues meas de ore eorum & de manibus eorum, & non erunt eis adhuc in cibum. Hoc & in psalmo dicitur: *Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, qui deuorant populum meum ut cibum panis? Et non erunt eis adhuc in cibum: quoniam haec dicit Dominus Deus: Ecce ego ipse abstuli a malis pastoribus oues, monedo ut dixi, ne quod faciunt faciant, id est, ne quod faciunt mali pastores, faciant incaute negligentes oues.* Et quid ait: *Cui dat quod illis abstulit? Fortē bonis pastoribus? Non hoc sequitur.* Et quid dicemus fratres, nonne sunt pastores boni? Nonne alio loco scripturarum dicitur: *Et constituiam eis pastores secundum cor meum, & pascant eas scientia & disciplina?* Quomodo ergo oues quas malis pastoribus tollit, non dat bonis, sed tanquam omnino nusquam remanserint boni dicit: *Ego pascam?* Petro dixerat: *Pasce oues meas.* Quid ergo faciemus? Cum Petro commendantur oues, non sibi dixit Dominus: *Ego pascam oues meas, non tu: sed Petre amas me? pasce oues meas.* An forte quia

A modò non inuenitur Petrus (iam enim assumptus est in requiem Apostolorum & martyrum) non est cui dicat securus Dominus ouium: Pasce oues meas, & quodammodo quasi necessitate descendit ad officium pascendi oues suas: non habens quibus commendet, nec tamen deserens. Hos enim uidetur sequi. Haec dicit Dominus Deus: *Ecce ego ipse.* Videamus: *Qui pascis Israel intende, qui deducis tanquam oues Ioseph populum in Aegypto constitutum. Iam diffusus in gentibus Israel, ipse est Ioseph.* Nostis enim quia migravit Iesus in Aegyptum, uenditibus fratribus factum est. Vendiderunt Christum Iudae sine causa, & inter apostolos ipse Iudas uenditor fuit. Coepit esse Christus in gentibus, ibi honoratus est, ibi creuit populus eius, non cum deserit pastor eius. Excita, inquit, potentiam tuam, & ueni, ut saluos facias nos. Plene facit & faciet. Ait enim: *Ecce ego ipse, & inquiram oues meas, & uisitato eas sicut pastor uisitat gregem suum.* Non curauerunt mali pastores: non enim suo sanguine redemerunt. Sicut uisitat, inquit, pastor gregem suum in die. In qua enim die? Cum fuerit nimbus & nubes, id est, in pluuia & nebula. Pluuia & nebula error seculi huius, caligo magna surgens de cupiditatibus hominum, & nebula ualida contegens terram. Et difficile est, ut non errent oues in ista nebula, sed pastor non deserit eas, inquirunt eas, penetrat nebulam oculis acutissimis, non impeditur caligine nubium, uidet undique errantem reuocat, tantum ut fiat quod dicit in Euangelio: *Quae sunt oues meae, audiunt uocem meam, & sequuntur me.* In medio ouium disperfarum, sic inquiram oues meas, & educam eas ab omni loco quo disperse sunt. Illi in die nubis & nimbi, quando difficile est eas inueniri, tunc ego inueniam. Crassa nebula est, pinguis nimbus est, oculos enim eius nihil latet. Et educam eas de gentibus, & colligam eas de regionibus, & inducam eas in terram earum, & pascam eas super montes Israel. Constituit montes Israel, auctores scripturarum diuinarum: Ibi pascite, ut securi pascatis: quicquid inde audieritis, hoc uobis bene sapiat, quicquid extra est, respuite, ne erretis in nebula. Audite uocem pastoris. Colligite uos ad montem scripturae sanctae. Ibi sunt deliciae cordis uestri, ibi nihil ueniosum, nihil alienum, uberrima pascula sunt, uos tantum sane uenite, sane pascimini. In montibus Israel & in riuis, & in omni habitatione terrae. A montibus enim quos ostendimus, manauerunt riuus praedicationis Euangelice: cum in omnem terram exiuit sonus eorum. Et facta est omnis habitatio terrae ad pascendas oues laeta atque fecunda. In pasculis bonis pascam eas, & in montibus altis Israel: Et erunt stabula earum illi, hoc est ubi requiescant, ubi dicant: *Bene est, uerum est, manifestum est, non fallimur.* In gloria Dei requiescent tanquam in stabulis illis & dormient, hoc est, requiescent in delicijs bonis, & in pascula pingui pascent super montes Israel. Iam dixi montes Israel, montes bonos, quod leuamus oculos, ut inde nobis ueniat auxilium nostrum a Domino, qui fecit caelum & terram. Ideo ne uel in montibus bonis esset spes nostra, cum dixisset: *Pascam oues meas super montes Israel.* Rursum ne tu spem poneres in montibus, subiecit statim: *Ego pascam oues meas.* Leua tu oculos tuos in montes, unde ueniet auxilium tibi. Sed attende dicentem: *Ego pascam.* Auxilium enim tuum a Domino, qui fecit caelum & terram. Et ego requiescere faciam eas, dicit Dominus Deus. Sed ut requiescere faciat, quid primo curauit? Quod enim primo curauit, posterius dicit: *Haec dicit Dominus Deus: Quod perijt requiram, quod errauit reuocabo, & quod comminutum est colligabo, & quod exanime est confortabo, & quod pingue est & forte custodiam.* Quod non faciebant mali pastores, seipsos pascentes non oues. Non ait Dominus: *Constituam alios bonos pastores qui faciant haec: sed ego, inquit, pascam oues meas, nulli committam.* Securi uos fratres, securae uos oues: Nobis uidetur timendum, quasi desit pastor bonus. Et addit sic: *Et pascam eas cum iudicio.* Vide quia sic solus pascit cum iudicio pascens. Quis enim homo iudicat de homine? Temerarijs iudicijs plena sunt omnia. De quo desperauimus, subito conuertit & fit optimus. De quo multum presumpsimus, subito deficit et fit pessimus. Nec timor noster certus est, nec amor noster certus est. Quid sit hodie quisque homo, uix nouit ipse homo: tamen utcumque ipse quid hodie, quid autem cras, nec ipse. Pascit ergo ille cum iudicio disperitens propria proprijs: haec istis, illa illis: debita eius quibus debet, hoc aut illud. Nouit enim quid agat, cum iudicio pascit, quos iudicatus redemit. Pascit ergo ipse cum iudicio. In propheta enim Hieremia clamauit quidam: *Perdix congregauit quae non peperit, faciens diuitias suas non cum iudicio.* Contra istam perdicem facientem diuitias suas non cum iudicio, pascit iste pastor cum iudicio. Quare ille sine iudicio? Quia congregauit quae non peperit. Quare iste cum iudicio? Quia fouet quod peperit. De pastore tamen bono loquitur. Pastores boni aut non sunt aut latent. Si non sunt, quid agimus? Si latent, quare de eis taceatur? Perdix quidem illa a quibusdam maioribus, & ante nos scripturas tractantibus, diabolus intelluctus est, congregans quae non peperit. Non enim ille creator, sed deceptor est, faciens diuitias suas non cum iudicio. Non enim ad eum pertinet, quis isto aut illo modo erret, omnes errantes uult quibuslibet erroribus. Quam diuersae sunt haereses, quam diuersi errores. Ille in omnibus uult errare homines. Non dicit diabolus: *Donatistae sint, & non Ariani, siue illi sint, siue isti, ad eum pertinent congregatam sine iudicio. Idola, inquit, adoret, meus est: in Iudaeorum superstitione remaneat, meus est: deserta unitate in illam, uel in illam haeresim pergat, meus est.* Congregat ergo sine iudicio faciens diuitias suas. Sed quid sequitur: *In dimidio dierum eius derelinquet eas: & in nouissimis*

suis erit insipiens. Venit ille cōgregans undiq̄ oves suas in dimidio dierum eius, priusquam sperabat, antequam putabat, derelinquet eas, & erit insipiens in nouissimis eius. Quare in primis suis sapiens erat: ut in nouissimis suis sit insipiens. Audite fratres: dicitur aliquādo in scripturis sapientia pro stulticia, abusione uerbi, non proprietate. Vnde etiam dicitur: Vbi sapiens, ubi scriba, ubi cōquisitor huius seculi: Nonne stultam fecit Deus sapientia huius mundi? Et ista per dix, idem dra- co, idem semper sapiens erat, quādo Adam per Euam decepit. Verum dicere putatus est, bonum consilium dare existimatus est: contra Deum creditus est. Quod uerō dicitur sapientia abusu uerbi, & in malo, cōsuetudine quidem scripturarum nostrarum (nam quemadmodum loquatur auctores mundi, quid ad nos?) habes in eodem libro: Erat ibi serpens sapientior omnibus bestijs. Iste sapientior omnib. bestijs, astutus & acutus ad decipiendū agnoscebat, postea non ei creditur. Et dicitur ei: Renunciamus tibi, sufficiat quod incautos primō decepsisti. Ergo ita erit in nouissimis suis insipiens: Aperta erunt fraudes eius, & ideo iam fraudes non erunt. In nouissimis suis erit insipiens, qui cōgregauit quæ non peperit, & fecit diuitias suas non cum iudicio. Pascit contra illum redemptor noster cū iudicio. Existat & aliquis hæreticus, & si non frater diaboli, certe adiutor & filius, & ipsum dixerim perdicem cōtentiosum animal. Hoc enim animal, ut aucupes norunt, etiā contendendi studio capitur. Contendunt isti contra ueritatem, & contenderunt ex quo se diuiserunt. Modō dicunt, contendere uolumus, quia iam capti sunt. Non habet quo dicat: Nolo contendere. O capte, aliquando tu eras qui primis temporibus seditionis tuæ traditores arguebas, innocentes damnabas, iudicium imperatoris quærebas, iudicio episcoporum non cōsentiebas, uictus totiens appellabas, apud ipsum imperatorem studiosissime litigabas, congregabas, quæ non peperisti. Vbi est nunc ceruix tua, ubi lingua tua, ubi sibilus tuus? Certē in nouissimis tuis factus es insipiens, pauisti sine iudicio. Nō enim uerum uis, uel de errore tuo, uel de ueritate iudicare, pascit contra te Christus cum iudicio, discernit oves suas ab ouibus nō suis. Quæ sunt oves meæ, inquit, audiunt uocem meam, & sequunt me. Hic inuenio omnes pastores bonos in uno pastore. Non enim uerē pastores boni desunt, sed in uno sunt. Multi sunt, qui diuisi sunt. Hic unus prædicat, quia unitas cōmendatur. Neq̄ enim uerē modō ideo tacentur pastores, & dicitur pastor: quia nō inuenit Dominus cui cōmendat oves suas: tunc autem ideo cōmendauit, quia Petrum inuenit. Imō uerō & in ipso Petro unitatem cōmendauit. Multi erant apostoli, & uni dicitur: Pasce oves meas. Absit ut desint modō boni pastores: absit a nobis ut desint, absit a misericordia ipsius ut nō eos gignat atq̄ constituat. Vtiq̄ si sunt bonæ oves, sunt & boni pastores. Nam de bonis ouibus fiunt boni pastores. Sed omnes boni pastores in uno sunt, unum sunt. Illi pascunt, Christus pascit. Non enim uocem suam dicunt amici sponsi, sed gaudio gaudent propter uocem sponsi. Idem ergo ipse pascit cum ipsi pascūt. Et dicit: Ego pasco, quia in illis uox ipsius, in illis charitas ipsius. Nam & ipsum Petrum, cui cōmendauit oves suas quasi alter alteri, unum secum facere uolebat, ut sic ei oves commendaret, ut esset ille caput, ille figuram corporis portaret, id est Ecclesiæ: & tanquam sponsus & sponsa essent duo in carne una. Proinde ut oves commendaret, quid illi prius dicit, ne illi tanquam alteri cōmendaret? Petre amas me? Et respondit: Amo. Et iterum: Amas me? Et respondit: Amo. Et tertio: Amas me? Et respondit: Amo. Cōfirmat trinitatem, ut consolidet unitatē. Ipse ergo pascit unus in his, & hi in uno, & tacetur de pastoribus. Sed non tacetur. Gloriantur pastores, sed qui gloriantur, in Domino glorietur. Hoc est Christum pascere, hoc est Christo pascere, præter Christū sibi non pascere. Neq̄ enim uerē inopia pastorum tanquam ista futura mala tēpora propheta prædiceret, dixit: Ego pascam oves meas, non habeo cui commendem. Etiam cum ipse Petrus erat, & cum adhuc ipsi apostoli erant in hac carne, & in hac uita, tunc ait ille unus in quo uno omnes unum: Habeo alias oves, quæ nō sunt de hoc ouili: oportet me & eas adducere, ut sit unus grex & unus pastor. Sint ergo omnes in pastore uno, & dicant uocem pastoris unam, quam audiant oves & sequantur pastorem suum, & non illum, aut illum, sed unum: Et omnes in illo unam uocem dicant, diuersas uoces nō habeant. Obsecro uos fratres, ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in uobis schismata. Hanc uocē eliquatā ab omni schismate, purgatā ab omni hæresi, audiant oves & sequantur pastorem suum dicentē: Quæ sunt oves meæ, uocē meam audiūt, & sequūt me. Nam uis nosse hæretice q̄ nō habeas uocem pastoris, & periculosē te sequantur oves, te & cum indumēto ouium, & intus lupū rapacem, audiant uocem tuam. Videamus an Christi sit. Ecclesiā quærit infirma ovis a grege aberrans, nesciens ubi sit grex, quærit quo se aggreget, quo intret ædem. Vocem audiamus an Christi sit. Audiamus utrū agni sit an perdicis. Ovis Dei gregem suū quærit. Puta ouem de oriente uenisse in Africam, quærit gregem suū, incurrit in te, incurrit in basilicā tuam, intrare uult, commoueris ignota facie, uel tu, uel minister tuus, stans uel sedens ad ostiū interrogas ouem quærentem gregem suū: imō gregem Dei, cum grege suo intrare uult, ubi eum esse putat. Quæris paganus sit, an Christianus? Respondet, Christianus. Ovis est em̄ Dei. Quæris ne fortē catechumenus sit, & irruat in sacramētis? Respondet, fidelis. Quæris cuius cōmunionis sit? Respondet, Catholicus. Christianum fidelem catholicum reprobas: qui sunt intus quos tenes? Ita uerō proijce, reproba. A te

ba. A te reprobatus a Christo probatur. Vtinam & illi qui sunt apud te, cognoscāt te, & in dimidio dierum tuorum derelinquant te. Quidam fratres nostri hesternō die ierunt ad basilicam eorū: etsi ad malos fratres, tamen ad fratres. Attendite fratres mei, quid inter sit inter fiduciam ueritatis & timorem fallitatis. Quando aliquos eorū in hoc populo agnosceatis, quō gaudetis quia in uobis ille est qui quærit quod perierat? Suggesteretur aliquando uobis: Audiet & discedet. Et uos: Audiat & discedat. Audiet & irridebit. Audiat & irrideat: Aliquando sapiet, aliquando agnosceat, aliquando relinquitur a populo suo, remanet cum corde suo: Renunciat errori suo, gratias agat Deo suo. Illi autē quid? Qui estis? Christiani sumus. Non, sed exploratores. Et illi: Catholici sumus. Conati sunt iniuriare meliori consilio. Pœnitent eos, atq̄ utinam sic pœniteat & ibi remanere, quomodo pœnituit eos qui ingressi sunt iniuriare. Tamē quos proiecerunt? Christianos, fideles, Catholicos. Quos tenuerunt? nolo dicere. quos proiecerūt, uideo: quos tenuerūt, ipsi dicāt. Dicant ergo uocē suam: Videamus an Christi sit uox, an pastoris sit uox, quam sequant oves: siue per bonū sit uox ista, siue per malū hominem, utrū pastoris sit uox, attendamus. Quærit infirmus Ecclesiā, quærit errans Ecclesiā: tu quid dicis? Partis Donati est Ecclesiā. Ego uocē pastoris inquirō. Lege hoc mihi de propheta, lege mihi de psalmo, recita de lege, recita de Euangelio, recita de Apostolo. Inde ego recito Ecclesiā toto orbe diffusam & Dominū dicentē: Quæ sunt oves meæ, uocem meam audiant, & sequantur me. Quæ est uox pastoris? Et prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientib. ab Hierusalem: Ecce uox pastoris, agnosce eam, & sequere si ouis es. Sed illi codices tradiderunt, & illi thūs idolis posuerūt: ille & ille. Quid ad me de illo & de illo? Si fecerūt, nō sunt pastores. Tu uocem pastoris edicito: quia nec de illis uocem pastoris annuncias. Tu accusas non Euangelisū, tu accusas nō prophetam, non apostolū de quo mihi uox ista loquit, de illo credo, alijs nō credo. Sed acta proferes. Acta profero. Credamus tuis, crede & tu meis. Non credo tuis, noli credere meis. Auferant chartæ humanæ, sonent uoces diuinæ. Ede mihi unam scripturæ uocē pro parte Donati. Audi innumerabiles pro orbe terrarum. Quis eas numerat? quis eas terminat? Tamen ut pauca cōmemorem, legem attende: primū Dei testamentum: In semine tuo benedicet omnes gentes. Et in psalmo: Postula a me & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Cōmemorabuntur & cōuertent ad Dominum omnes fines terræ: Et adorabūt in cōspectu eius uniuersæ patriæ: Quoniam ipsius est regnū, & ipse dominabit gentiū. Cantate Domino canticū nouū, cantate Domino omnis terra. Et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes seruient illi. Quis enumerare sufficiat? Propē omnis pagina nihil aliud sonat q̄ Christū & Ecclesiā toto orbe diffusam. Exeat mihi una uox pro parte Donati. Quid magnū est quod quæro? Ecclesiā toto orbe diffusam perituram esse dicunt. Peritura prædicta est tot testimonijs mansura? Nec una uox ista per legem, per prophetas, per cantica pastoris est. Neq̄ enim illi uerū dicere sine uerbo Dei potuerūt, quod est Christus. Audi uocem uerbi, & ex ore uerbi miratus fidem centurionis: Amen, inquit, dico uobis, nō inueni tām fidem in Israel. Propterea dico uobis, quia multi ab oriente & occidente uenient & recumbent cū Abraham & Isaac & Iacob in regno cœlorum. Ab oriente multi & occidente uenient: Ecce ecclesiā Christi, ecce grex Christi, tu uide si ouis es. Non em̄ te latet grex qui ubiq̄ est. Non habebis quem non uis esse pastorem tuū: Nō habebis inquā quod respondeas iudici tuo: Nesciui, nō uidi, nō audiui. Quid est quod nō scisti? Nec est qui se abscondat a calore eius. Quid est, quod non uidisti? Viderunt omnes fines terræ salutare Dei nostri. Quid est quod nō audisti? In omnem terram exiuit sonus eorū, & in fines orbis terræ uerba eorū. Sed rectē a uobis quæritur uox Christi: uox pastoris, quam oves audiant & sequant. Nō inuenitis quid dicatis, uocē pastoris nō habetis. Audite & sequimini. Dimittite uocem lupi, sequimini uocem pastoris, aut date uocem pastoris. Damus inquirunt. Audiamus. Damus & nos uocem pastoris. Audiamus. In canticis, inquirunt, canticorum loquitur sponsa ad sponsum, ecclesiā ad Christum. Nouimus cantica canticorū, sancta cantica, amatoris cantica, sancti amoris, sanctæ charitatis, sanctæ dulcedinis. Planē uolo inde audire uocem pastoris, uocem dulcissimæ sponsi ecclesiæ. Quid habes? Audiamus. Sponsa, inquirunt, dicit ad sponsum: Annuncia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas. Et ille, inquirunt, responderet: In meridie. Manifesta tibi testimonia proferebā, nō erat quemadmodum aliter interpretareris. Postula a me & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Cōmemorabūt & cōuertentur ad Dominū uniuersæ fines terræ. Quid est quod mihi de canticis canticorū profers, quod forte nō intelligis? Etenim illa cantica canticorū ænigmata sunt: paucis intelligentibus nota sunt, paucis pulsantibus aperiuntur. Tene & deuotē accipe aperta, ut merito tibi pandant obscura. Quo modo eris penetrator obscurorum, cōtemporis manifestorū? Ecce tamen ut possumus fratres hæc uerba discutiamus: aderit Dominus ut uideatis ibi sanum intellectū. Primō quod ab omnibus & imperitis facillimē iudicatur, uerba ipsa malē distinguunt, nunc audietis, nunc probabit. Etenim sic se habet textus ipse lectionis. Sponsa loquit ad sponsum: Annuncia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas: Quod sponsa sponso dicat, quod ecclesiā Christo dicat, nec nos dubita-

mus, nec illi. Sed omnia uerba sponsa audi. Quare uerbum quod adhuc spōsa est, uis tribuere iam sponso? Omnia quae dicit sponsa dicantur tunc respondebit spōsus. Audi euidentius, hac distinctio-
ne quam diciturus sum, nō inuenies aliquid plus. Annuncia mihi quem dilexit anima mea, ubi pas-
cis, ubi cubas in meridie? Ipsa adhuc dicit: ubi pascis, ubi cubas in meridie? Et uide quia ipsa ad-
huc dicit. Sequitur em: Ne forte fiam sicut operta super greges sodalitū tuorū. Puto omnes peritos
imperito scq; discernere genus masculinū & foemininū. Operta quaro, cuius generis sit. Ab omni
homine quaro masculini est, an foeminini? Annūcia, inquit, mihi quem dilexit anima mea. Quem
cum dicit, masculinū alloquitur sponsum alloquitur. Quia uero foemina uirū alloquitur, cōsequētia uer-
ba indicant. Annuncia mihi, ubi pascis, ubi cubas in meridie, ne forte fiam sicut operta. Audi tu o-
perta, ut fiant tibi haec aperta. Annuncia mihi quē dilexit anima mea: ubi pascis, ubi cubas in meri-
die: ne forte fiam sicut operta super greges sodalitū tuorū. Hucusq; uerba spōsa. Iam incipiunt uer-
ba sponsi de manifesto: Nisi cognoueris temetipsam. Agnosce euidenter foeminam. Temetipsam
ō pulchra inter mulieres. Nisi cognoueris temetipsam ō pulchra inter mulieres, exi tu in uestigijs
gregū, & pasce haedos tuos in tabernaculis pastorū: non in tabernaculo pastoris. Vide quomodo
cōminetur sponsus: uide quemadmodū in periculo quamuis ille dulcis abstulit de medio blandi-
menta. Quam blandē illa: Annuncia mihi, quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meri-
die? Veniet em dies medius, quando ad umbracula cōcurrant pastores, & forte latebit me, ubi tu
pascis, & ubi cubas in meridie: & uolo mihi annuncies ne forte fiam sicut operta, id est, sicut oc-
cultā & nō cognita. Ego em manifesta sum, sed ne sicut occulta & sicut cœlata incidam super gre-
ges sodalitū tuorū. Omnes em haeretici a Christo exierūt: omnes qui facti sunt pastores mali, habentes
greges suos sub nomine Christi: illius sodales fuerūt, illius cōuiuium acceperunt. Sodales em
dicunt tanq; unius conuiuij. Latina em lingua sic dicti sunt sodales, quasi simul edales: eo quōd si-
mul edāt. Audi illū in psalmo arguentē sodales malos, id est, unius cōuiuij: Si inimicus, inquit me-
us, maledixisset mihi, sustinuissem utiq;: & si super me magna locutus fuisset, absco dissem me utiq;
ab eo: tu uero unanims & notus meus, dux meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos. Ergo
multi sodales ingrati mensae dominicae exierunt foras, mali sodales fecerūt sibi mensas suas, & e-
rexerunt sibi altaria cōtra altare. In eos ista timet errare. Et si putas quia meridies Africa est: quan-
quā possem obtinere magis mundi meridie esse partes Aegypti, & illas exultas sole regiones, ubi
pluuia nō apparet, quia ipsa est meridies, ubi feruet medius dies: ibi aut eremus plena milibus fer-
uorū Dei. Vnde si ad meridie locorū uelimus aduertere: quare non ibi pascat magis ille & requie-
scat, quando antē praedictū est: Vbera erunt deserta eremū? Sed ecce confentio: Africa sit meridies.
Hic sunt sodales mali. Ecclesia transmarina in aliquo suorū nauigante, in Africa sollicita ne erret,
inuocat sponsum suū, & dicit ei: Abundare audio haeticos in Africa, abundare audio rebaptiza-
tores in Africa. Esse aut tibi tuos nō minus audio. Et illud audio, & hoc audio, sed qui sint tui a te uo-
lo audire. Annūcia mihi quē dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie? Audio duas par-
tes esse. Vnam Donati, alteram uniuerso tuo cohaerentē. Tu mihi dic quod eam, ne forte uelut o-
perta, id est ignota fiam super greges sodalitū tuorū, & incurra in greges haeticorū, conantes po-
nere lapidem super lapidē qui destruat, ne irruā in rebaptizatores. Annuncia mihi. Et ille qui com-
mendat unitatem pastoris in hac lectione dixit: Ego pascam. Pastores aut reprobati, qui multi esse
uoluerūt, unitatē amiserunt. Seuerissimē, nō blandē respōdens, sed pro magnitudine periculi: Ni-
si cognoueris, inquit, temetipsam ō pulchra inter mulieres. Pulchra es inter mulieres, sed agnosce
te. Vbi te agnosces? In toto orbe terrarū. Si em pulchra unitas est in te, ubi diuisio foeditas est, non
pulchritudo. Nisi cognoueris temetipsam: In me credidisti, agnosce te in me. Quomodo credidi-
stis? Quomodo & illi mali sodales cōsentiant, uerbum carnē factū, natum ex uirgine, crucifixū, re-
surrexisse, ascendisse in caelos. Si talem me credidisti: talem & illi sonant. Cognosce & tu me in cœ-
lo, & in toto orbe. Vnumquēlibet ex Ecclesia tanq; Ecclesiam Christus alloquitur. Nam quō Ec-
clesia quærit Ecclesiam? Secundum ipsos loquor. Annuncia mihi quem dilexit anima mea, ubi pas-
cis, ubi cubas? Quid quærit? Ecclesiam. Et ille tanq; ostendens Ecclesiam dicit: In meridie, sicut il-
li uolunt. Respondeant mihi, quō Ecclesia quærat Ecclesiam: Annuncia mihi quem dilexit anima
mea. Quē loquitur? Ecclesia. Quid sibi uult annunciaris? Vbi pascis, ubi cubas, id est, ubi sit Ecclesia.
Ecclesia loquitur & interrogat, ubi sit Ecclesia: Et respōdet ille, ut putant, in meridie. Si in solo me-
ridie est, ut dicunt in Africa, quō ipsa interrogat, ubi ipsa sit? An uero portio Ecclesiae transmarinae
bene interrogat de meridie ne hic erret? Alloquitur unūquodq; mēbrorum Ecclesiae suae Christus,
tanq; suam Ecclesiam, & dicit: Nisi cognoueris temetipsam ō pulchra inter mulieres, exi hære-
ticorū est. Aut cognosce te, aut exi. Quia si te non cognoueris, exitura es quō? In uesti-
gijs gregū, sequēdo malos greges. Ne forte putes, quia oues sequeris si exis, audi quid sequit: Exi-
tu, & in uestigijs gregū, & pasce haedos tuos, iam nō oues. Noctis fratres: ubi erūt haedi? Ad sinistra
erunt oēs qui exierunt ab Ecclesia. Manenti Petro dicitur: Pasce oues meas: existi haeretico, pasce
haedos tuos. Est inquit & aliud testimoniū nihilominus cōtra te. Dic, audiamus. Erit sic contra
te, quod

te, quod modō putabas pro te. Si meridie inquit interpretaris Aegyptum. Multis quidē modis
interpretamur meridie, & Aegyptū possumus ad locū mundi, & ipsam Africam sic intelligere. Au-
di quid intelligam per meridie. Intelligo feruorē spiritaliū, flagrantem igne charitatis, splenden-
tem lumine ueritatis. Nā dicitur in quodā psalmo: Dexterā tuam notā fac mihi, & eruditos corde
in sapientia. Dexterā, non haedos, & eruditos corde in sapientia: ipsi sunt in meridie. Vnde dicitur
a propheta: Et tenebrae tuae sicut meridies erunt. Multis ergo modis possumus intelligere meridie.
Sed prorsus Africam intelligo. Accipio a te aliquid forte melius q; sapere, nisi a te cōmemoraret
Africa sit meridies. Timet Ecclesia transmarina incidere in rebaptizatores: timet incidere tanquā
ignota in greges sodalitū: quærit a sponso suo ut annūciat illi, ubi pascat, ubi cubet in meridie: quia
in ipso meridie, in alijs pascat, in alijs nō pascat: in alijs cubat, in alijs nō cubat. Audiati consiliū: ueni-
at ad catholicā Ecclesiam: non incurrat in greges sodalitū: non pascat haedos suos. Sed dic aliud
quod te dicebas esse dicturū. Propheta, inquit, ait: Deus ab Africo ueniet. Et iam ubi Africus, utiq;
Africa. O testimoniū: Deus ab Africo ueniet, & ab Africo ueniet Deus. Alterū Christum in Africa
nasci, & ire per mundū haeretici annunciant. Rogo quid est: Deus ab Africo ueniet? Si diceretis:
Deus in Africa remansit: utiq; turpiter diceretis: Nunc aut etiam ab Africa ueniet dicitis Christum.
Nouimus ubi sit natus Christus: ubi sit passus: ubi in cœlum ascēderit: unde discipulos miserit: ubi
eos spiritu sancto repleuerit: ubi per totū mundum Euangelizare iusserit, & obrēperarūt ei, ut ad-
impleret orbis terrarū Euangelio, & tu dicitis: Deus ab Africa ueniet. Ergo tu mihi, inquit, expone,
quid est: Deus ab Africo ueniet? Dic totū, & fortassis intelliges: Deus ab Africo ueniet, & sanctus
de monte umbroso. Tu mihi expone: si iam ab Africa, quō de monte umbroso? De Numidia nata
est pars Donati: ipsi missi sunt primi in dissensionem & tumultū & scandalum, quærentes in gens
uulnus. Numidia miserunt: Secūsus Tigisitanus misit. Vbi sit Tigisi notum est. Qui missi sunt cle-
rici extrā congregauerūt ab Ecclesia: ad clericos Carthagini accedere noluerunt, uisitatorem po-
suerunt: a Lucilla suscepti sunt. Autor totius huius mali Numidia, haeticus fuit in Numidia, unde
uentum est huc: cum tanto malo uiscarum uix inuenitur: cum incursionibus habitant: Quomodo
mons umbrosus Numidia? Dic mihi ergo: noli mihi hucusq; recitare: Deus ab Africo: Exigo & se-
quentia: Et sanctus de monte umbroso. Sed ostende mihi partē Donati a Numidia de monte um-
broso uenire. Inuenis nuda omnia: pingues quidē campos, sed frumentarios: non oliuetis fertiles,
nō ceteris nemoribus amœnos. Vnde ergo mons umbrosus in Numidia partibus? unde hoc
scandalū uenit? Tu mihi, inquit, ergo expone quid est: Deus ab Africo ueniet, & sanctus de mon-
te umbroso? Vide quam facile exponam. Primō illud audi quod ait Dominus: Oportebat Christū
pati, & resurgere tertio die, & praedicari in nomine eius poenitentiam & remissionem peccatorum
per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. Ecce unde uenit. Incipientibus cum dicit, inde
utiq; se in sanctis suis ad alias gentes futurum esse praedixit. Lege diuisionē terræ filiorum Israel in
omnibus tribubus in libro Iesu Naue: ubi aperte dictū est: Hiebus ab Africo, quæ est Hierusalem.
Lege, quare, & inuenies. Vtinam cum inuenieris, credas: utinam animositate deponas, Hiebus
ab Africo quæ est Hierusalem: Et Dominus: Incipientibus ab Hierusalem, hoc est, Deus ab Africo
ueniet. Quomodo ergo a monte umbroso? Euangelistū iam lege. De monte oliueti Christus ascen-
dit in cœlum. Sequere. Et quid lucidius: audis, ab Africo: audisti, de monte umbroso: Legem reci-
tamus, Euangelium recitamus. Audisti: Incipientibus ab Hierusalem. Audi, per omnes gentes in
eodem propheta. Sequere uerba illa quæ contempsisti: Deus ab Africo ueniet, & sanctus de mon-
te umbroso. Cooperiet montes umbra eius, & gloria eius plena est terra. Per omnes ergo gentes
incipientibus ab Hierusalem. Quomodo incipientibus ab Hierusalem? Deus ab Africo ueniet;
& sanctus de monte umbroso & condense, id est, a monte oliueti, unde ascēdit in cœlum, unde mi-
hi sit discipulos suos, ubi etiam ascensurus ait: Non enim uestrū est scire tempora, quæ pater posuit
in sua potestate, sed accipietis uirtutē ex alto, & eritis mihi testes. Videte quomodo incepit Euan-
gelium. Et eritis mihi testes in Hierusalem & in Iudæa & in Samaria, & usq; in totam terram. Ergo
Deo ueniente Christo & nomen eius & praedicatio Euangelij eius ab Hierusalem, id est, ab Africo
& monte umbroso, id est, a monte oliueti, per omnes gentes diffamatum est Euangelium. Operuit
montes umbra eius, id est, refrigerium eius, protectio eius, & laudis eius plena est terra. Cantate er-
go cum tota terra canticum nouum, non canticum uetus cum angulo terræ. Dicunt & aliud: Cy-
reneus inquit quidam Simon angariatus est, ut tolleret crucem Domini. Legimus, sed quid te adiu-
uet uolo scire. Cyreneus, inquit, Afer est: Quare ipse angariatus est, qui crucem tolleret? Vbi sit Cy-
rene forte nescis. Libye pentapolis est: cōtingua est Africa, ad Orientem magis pertinet: Vel in
distributione prouinciarum imperatorē cognosce. Imperator orientalis mittit iudicē ad Cyre-
nem. Breuiter respondeo: Vbi est pars Donati, non inuenitur Cyrene: ubi est Cyrene, nō inuenit
pars Donati. Manifesta ueritas conuincit errorē. Det mihi Cyrenem, ubi est pars Donati: det mihi
partem Donati, ubi est Cyrene. Manifestū est enim fratres in Pentapoli Ecclesiam esse catholicam,
partem Donati ibi nō esse. Sed securi irrideamus flendos, & fleamus irridendos. Quid dicitis? Me-

ritum Cyrenensis huius magnum commemoras, quia tulit crucem Domini, & Afrum dicit: Oriē-
 talis est: Libya enim duobus modis dicitur: uel ista quæ proprie Africa est: uel illa oriētis pars, quæ
 contigua est Africæ, & omnino collimitanea. Sed Afer fuerit Cyrenensis: beatum putas quod an-
 gariatus crucem tulerit: Quanto melius fortè diceret quis in Arimathia remansisse Ecclesiā Chri-
 sti: quia Ioseph ille diues ab Arimathia habens ante oculos regnum Dei: non angariatus, non co-
 actus uenit ad crucem Domini: cum cæteri formidarent, petijt a Pilato sepeliendum corpus Domi-
 ni: de ligno deposuit, obsecutus est funeri, in sepulchro condidit: laudatus est in Euangelio. Quia
 uerò de Arimathia fuit iste pius, tantum exhibens obsequium corpori Domini, in Arimathia re-
 mansit Ecclesia: Aut si magis uos delectat angariatus, id est qui cogitur tollere crucem, rectè ergo
 faciunt imperatores catholici, qui uos cogunt ad unitatem.

VALERIUS RUFFINO, NE DUCAT UXOREM

LOqui prohibeor, & tacere non possum. Grues cæli tēpestates prænunciant uarias: ulu-
 læ, bubones quæ ominosæ aues, hyemis grauitatem instantem luctuosæ præululant. Et tu
 subsannas si uēturi dispendij uaticinia uera præsensero. Ideo loqui prohibeor, ueritatis
 augur nō uoluptatis. Lusciniā amo & merulā, quæ laticiam auræ lenis concentu pla-
 cido præloquuntur, & præcipuē Philomenā, quæ optatæ tempus incunditatis tota deliciarū ple-
 nitudine cumulat. Ni fallor gnationes diligis & comædos, qui dulces præfurrat illecebras, & præ-
 cipuē Circen, quæ tibi suspiratæ suauitatis aromate gaudia plena perfundat, ut fallaris, ut sus-
 pias: aut asinus: tacere nō possum. Propinant tibi mellitum toxicum ministri Babe: blādē ingreditur &
 delectat, & impetum spiritus tui conducit: et ideo loqui prohibeor. Scio quod nouissimè sicut co-
 luber mordebit, & uirus imprimet impar omni theriace: ideo tacere nō possum. Multos habes uo-
 luptatis tuæ persuasores, in caput tuum facundissimos: me solum elinguem præconē ueritatis, quæ
 nauas: ideo loqui prohibeor. Reprobata est fatui uox anseris. Inter cygnos tantum doctos dele-
 ctare, ea tamen senatores docuit ferrare urbem ab incendio: thesauros a rapina, seipsos a telis ho-
 stium. Fortitan & cum senatoribus intelliges, quia prudens es: quod tibi organizent olores interi-
 tum & anser salutem strepat: ideo tacere nō possum. Desiderio tuo totus inflamatus, & speciosio
 bilitate capitis seductus: chimæram nescis esse miser quod petis: uel scire deuoues: quod triforme
 monstrum illud, insignis uenustetur facie leonis: olentis maculetur uentre capti: anguis insidietur
 cauda uirulentæ: ideo loqui prohibeor. Delectatus est Vlysses symphonia Sirenum. Sed quia Sire-
 num uoces & Circes pocula nouit: uirtutis uinculis sibi uim fecit, ut uitaret uoraginem. Ego autē
 in Domino sperans adijcio, quod Vlyssis imitator eris, nō Empedoclis: qui per suam philosophiā
 (ne dicā melancholiā, id est atram bilem) uictus Ætnam sibi mausoleum elegit, & parabolam quā
 audis, ad ueteres attulit: ideo tacere non possum. Tandem ualidior est ille ignis tuus, quo tibi an-
 nuat pars aduersa: quā uereor æstus ille tuus, quo in me accenderis, ne minorem maior ad se tra-
 hat. Et propterea loqui prohibeor. At spiritu loquar, quo tuus sum. Pensentur ignes lance qua li-
 bet æquali uel inæquali. Versetur periculum capitis mei: quicquid agas quicquid iudices indul-
 gendū est mihi, qui præ amoris impatiētia tacere nō possum. Prima primi uxor Adæ post primi ho-
 minis creationē, peccato primo soluit ieiunia: propter præuaricatū præceptū Domini parentauit
 inobedientiam, quæ citra mundi terminum non absistit expugnare foeminas: quæ semper indefes-
 sæ erunt trahere in consequentiam quod à matre sua traxerunt. Amice, contumelia uiri est: uxor in-
 obediens. Caue tibi: ueritas quæ non potest falli, ait de beato David: Inueni uirum secundum cor-
 meum. Hic tamen agrē præcipitatus est amore mulieris ex adulterio in homicidium, ne unquam
 sola ueniant scandala. Diues enim omnis est iniquitas societate plurima, & quamcunq; domum in-
 trauerit, suis tradidit in quinandā conuicijs. Amice, Bethsabea siluit, & in nullo malignata est, & ni-
 hilominus tamen facta est stimulus subuersionis uiro perfecto, & mortis aculeus marito innocētī.
 Nunquid innocens erit, quæ contendit eloquentia, ut Dalila Sampsonis, & forma, ut Bethsabea:
 cum huius sola pulchritudo triumphauerit etiam nolens? Si non es amplius secundū cor Domi-
 ni quā David, crede quod & tu præcipitari potes. Sol hominū Solomon, thesaurus deliciarum
 Dei, sapientiæ singulare domicilium, crasso tenebrarum fuscatus atramento, lucem animæ suæ, glo-
 riam domus suæ, odorē famæ suæ amisit amore mulieris. Et postremo curuatus coram Baalim, ex
 Ecclesiaste Domini mutatus est in membrum Zabuli, ut adhuc grauiori uideretur detrudī præcipi-
 tio, quā Phœbus in casu Phaethontis, qui de Apolline Iouis factus est pastor Admeti. Amice, si
 non es sapientior Solomone, quod nemo est: nō es maior quā qui potest fascinari a foemina: ocu-
 los tuos aperi & uide. Optima foemina, quæ rarior est phœnice, amari nō potest sine amaritudine
 metus, & sollicitudinis, & frequentis infortunij. Malæ autem, quarum tam copiosa sunt examina,
 ut nullus sit expers malignitatis earum: cum amantur amare puniunt, & afflictioni uacāt usq; ad di-
 uisionem corporis & spiritus. Amice, philosophicum est: uideto cui des. Ethnica est: uideto cui te
 des. Vexilla pudicitiae tulerūt cū Sabinis Lucretia, & Penelope, & paucissimo comitatu trophæa
 retulerunt. Amice, nulla est Lucretia, nulla est Penelope, nulla est Sabina. Time oēs, Ingressæ sunt
 acies

Aacies ad Sabinas, Scylla, & Myrrha, & Phœdra, & secuta: sunt eas turbæ multæ omnium uirtuū exer-
 citu stipatae, & gemitus & suspiria, & tandē infernū captiuis suis fecerunt. Amice, ne præda fias in
 medio prædonū, nō dormias earū in transitu. Iupiter rex terrenus, qui & rex cælorū dicitur est, præ-
 singulari strenuitate corporis, & incōparabili mentis elegātia, post Europam mugire coactus est.
 Amice, ecce quæ bonitas super cælos extulit, foemina brutis cōparauit. Poterit etiā foemina te co-
 gere ad mugitū, si non es maior Ioue, cuius magnitudinē nemo alius par fuit. Phœbus qui sapientiæ
 suæ radijs totius orbis primiciāuit ambitū, ut merito solis nomine solus illustraret: infatuus est a-
 more Leucothoes: sibi ad ignominia: illi ad interitū, & ecliptica diu uicissitudine uariis factus est:
 frequēter sui luminis expers, quo totus uniuersaliter egebat mundus. Amice, ne illud lumen quod
 in te est, tenebræ fiant, Leucothoen fugito. Mars qui Deus bellantiū dicitur meruit, triumphorū fami-
 liarī frequentia, in quibus expedit uis animi maximè prompta, nil sibi metuens a Vulcano ligatus
 est cū Venere: inuisibilibus quidē catenis, sensibilibus tamē. Hoc autē ad plausum satyrorum, & ad
 risum cælestis curiæ. Amice, meditare saltem catenas, quas nō uides & iam in parte sentis, & eripe
 te dū adhuc ruptibiles sunt, ne claudus ille faber & turpis, quæ Deus nō est mēsa, nec dea est digna
 ta cubili, te Venere suo more cōcatenet, & te sui simile turpē & claudū, imō quod magis timeo lori
 pedem faciat, & non possis quod saluat fissam habere ungulam, sed alligatus Venere dolor fias, &
 irratio uidentū: dum sibi applaudant cæteri. A falso dearu iudice reprobata est Pallas, quæ nō dele-
 ctare promisit, sed prodesse. Amice, nunquid & tu sic iudicas? Video enim iam te fastidienti animo
 tora celeritate percurrere quæ legis, & sententiās nō attendere, sed expectare schemata. Frustra ex-
 pectas: donec hic turbidus amnis effluat: ut hæc fetulentia fecedens, pura tibi fluentia irriget. Simi-
 les enim uero oportet esse sui fontis riuulos, aut turbidos, aut claros. Sic uerò imperitiā cordis mei,
 uitium orationis exprimit, & strumosa dictionū imperitiā delicatum offendit animū. Huius imbe-
 cillitatis mihi cōsciū diuertissem me ad dissuadendum libenter, sed quia tacere nō potui, locutus
 sum ut potui. Quod si mihi esset tanta stili uirtus, quantus esset scribendi animus: tam elegātia tibi
 uerba transmitterē, & tam nobili maritata coniugio, ut singula seorsum, & omnia simul sūt uide-
 rentur autorē benedicere. Sed quia mihi omnia debes: quæcunq; adhuc nudus amor & infœcun-
 dus, ne dicam sterilis mereri potest ex omnibus: mihi præbe interim patienter aurē, dum euoluam
 quod implicui, & a me nō requiras purpurisum oratoris, aut cerullam: quam me nescire fateor &
 fleo, sed scribentis uorum, & pagina ueritatē accepta. Iulius Cæsar cuius amplitudinē strictus fuit
 orbis: die qua nobile filū suū ausa est occare sæua nimis Atropos: Tugillio humiles quidē sed diu-
 nos quasi stilos prædo centi aurē humiliter inclinauit in ualuis Capitolij: quod si & animū, pœnas
 ei dedissent quibus ipse. Tu uerò stilorū tuorum mihi prænūcio aurem inclinas ut aspis ueneficijs:
 adhibes animum, ut aper latratibus: placaris, ut diplas, cui sol incanduit a cancro. Tibi consulis, ut
 sprete Medea. Tibi misereris, ut æquor naufragis: quod manū contines, reuerentia regiæ pacis est.
 Amice, se humiliat, licet citra perfectū, domitor orbis fidei suo, & penē pedē retulit: quia penē
 paruit: & pœnæ succubuit, quia penē obediuit & nō penitus. Nihil ei multa humilitas profuit, quia
 nō plena. Quid tibi cōfert tua tā ferina inhumanitas, & rigor inflexus, & horror supercilij. Quid ul-
 tro irruis in latronum insidias inermis: humiliat te, cede, sed ad modum humilitatis eius, qui totum
 sibi mundum humiliat, & audi amicum tuum. Et si Cæsarem errasse credis, qui Tugillio non cre-
 didit: exaudi & attende quid & alijs contigerit, ut tibi prosit eorum læsio. Indemnitas est enim casti-
 gatio quam persuadent exemplaria. Nescio quo refugio tutus es, aut quo torpescis alylo: Cæsar imi-
 misericordes perfides reperit, & non est reuersus. Tu si unquam tale gymnasium euasisti, pios, im-
 pios inuenisti. Phoroneus rex, qui legum thesauros populis publicare non inuidit, sed is primus
 Græcorum studia deaurauit, die qua uiam uniuersitatis ingressus est, ait Leontio fratri suo: Ad sum-
 mam felicitatem nihil mihi deesset, si uxor mihi semper defuisset. Cui Leontius: Et quomodo uxor
 obstat? At ille: Mariti omnes sciunt. Amice utinam tu semel maritus fueris, & non sis, ut scias quid
 felicitatem impediāt. Valentinus imperator octogenarius adhuc uirgo, cum audiret die fati sui tri-
 umphorum præconia recolī, quibus frequentissimus erat: ait una se tantum gloriari uictoria: Et re-
 quilitus quæ respondit: quod inimicorū nequissimum deuici carnē meam. Amice, hic inglorius
 migrasset a seculo, nisi ei fortiter restitisset cū qua tu assensum familiaritatis pepigisti. Cicero post
 repudium Terentiæ uxori noluit, dicens se pariter uxori & philosophiæ operam dare non posse.
 Amice, utinam tibi hoc animus tuus respondeat, uel tua lingua mihi, ut loquendo saltem eloqueri-
 tiæ principem digneris imitari: & mihi spem facias uel uanam. Cannius a Gadibus Herculis, poe-
 ta facundia: lenis & iocunda, reprehensus est a Luitio Pœno, graui & uxorato historiographo, quod
 multarum gauderet amoribus, his uerbis: Nostrā philosophiam participare nō poteris, dum a tot
 participaris. Nō enim eo secore Lunonē amat Titius, quod multi uultures in multa diuellunt. Cui
 Cannius: si quando labor, resurgo cautius: si paululum opprimor, alacrius resumo aerem, uices no-
 etium dies reddunt lætiores: sed tenebrarum perpetuitas instar inferni est. Sic lilia primæua, uerni
 solis delicata teporibus, uarietate tum Euri, tum Noti, tum Zephyri læticia effulsiore læticiunt;
 quibus

quibus uno spiritu fulminās Libs incubens occasum facit. Sic Mars ruptis testiculīs in mēsa coele
sti recūbit cōiua superūm, a qua uxorius Mulciber suo fune longē religat. Sic leuius ligant mul-
ta fila cū sola catena. Sic mihi a philosophia delictia, tibi solatiū. Amice, utriusq; uerba probō, uitam
neutrius. Minus tamen multi morbi laedūt salutis uicissitudine interpolati, cū languor unus qui do-
loribus irremediatis nō cessat affligere. Pacuius flens, ait Arrio uicino suo. Amice, arborē habeo
in hōrto meo infelicē: de qua prima uxor mea se suspendit, postmodum secunda, iam nunc tertia.
Cui Arrius: Miror te in tot successibus lachrymas inuenisse. Et iterū: Dī boni quot tibi dispendia ar-
bor illa suspendit. Et tertio: Amice, da & mihi de arbore illa surculos, quos seram. Amice, timeo ne
& te oporteat arboris illius surculos mēdicare, cū iam inueniri nō poterūt. Sensit Sulpitius ubi-
psum calceus suus premebat, q ab uxore nobili & casta diuertit. Amice, caue tibi ne te premat cal-
ceus, qui auelli nō possit. Ait Cato Vticensis: Si absq; foemina possit esse mūdus, cōuersatio nostra
nō esset absq; dijs. Amice, Cato nō nisi uera & cognita loquebat, nec quisq; foeminarū execraū ludi-
bria, nisi iustus & expertus, & conscius poenē. His igitur fidem habere decet, qui cum omni ueritate
loquuntur. Hi sciunt ut placet delectatio & pungit delictū. Hi norunt quōd flos Veneris rosa est:
quia sub eius purpura multi latent aculei. Metellus Mario respōdit cum eius filiam dote diuitem,
forma nobilem, genere claram, fama felicem ducere noluit: Malo meus esse cū suis. Cui Marius,
imō ipsa tua erit. At ille: Imō uirum oportet uxoris esse. Logicū est enim, talia erunt subiecta, qua-
lia permiserint praedicata. Sic facetia uerbi Metelli diuertit ab oneribus dorsum eius. Amice, si uxo-
rari oportet, non expedit quidem. Veruntamen sit amor in causa non census. Et faciem uxoris elk-
gas, non uestem. Et animum, non aurum. Et tibi nubat uxor nō dos. Ergo si quo modo fieri potest,
praedicari poteris, ut liuorem non ducas a subiecto. Laïs Corinthia prerogatiua pulchritudinis in-
signis, tantūmodo regum & principum dignābatur amplexus. Conata est tamē Demostheni phi-
losopho participare, ut notae castitatis eius miraculo soluto, uideretur specie sua lapides mouisse,
ut Amphion cithara, attractūq; blandicijs tractauit suauiter. Cumq; iam Demosthenes emolliret
ad thalamū, petiuit ab eo Laïs centū talenta pro consensu. At ille suspiciens in cōelum, ait: Nō emo-
tanti poenitere. Amice, utinā in cōelum & tu acumen mentis dirigas, ut id effugias quod poeniten-
tia est redimi. Liua uirum suum interfecit, quē nimis odijt. Lucilia suum quem nimis amauit. Illa
sponte miscuit aconitū: hac decepta, furorē propinauit pro amoris poculo. Amice, contrarijs con-
tenderunt uotis istae. Neutra tamen defraudata est sine fraudis foeminae, proprio scilicet malo. Va-
rijs & diuersis incedunt semitis foeminae, quibusq; anfractibus errent, quibusq; deuiēt inuijs, unus
est exitus, una omnium uiarum suarum meta. Vnicum caput & conuentus omnium diuersitatum
suarum malitia. Exemplo harū experimentū cape: quōd audax est ad omnia quae amat uel odit fo-
mina, & artificiosa cum nocere uult, quōd semper est & frequenter: cum iuuare parat obest. Vnde
fit ut frequenter noceat nolens. In fornace positus es: si aurum es, exhibis purior. Deianira Tirynti
um uestiuit interula, & monstrorū malleū, monstri sanguine ulta est: sibiq; processit ad lachrymas,
quod ad laeticiam machinata est. Amice, traiectum telo Herculis sciuit & uidit Nessum ista, nihilo
minus tamen Nessō credidit in Herculem, & quasi non sponte, quem debuit uestire interula, uesti-
uit interitū. Insani capitis & precipitis est foemina, in delibata semper uoluntate: praecipuum arbi-
tratur quod uult, & quod non expedit, & ut pra omnibus placere cupit, ita placitum suum omni-
bus praeferre consulta est. Duodecim inhumanos labores consummauit Alcides. A tertio decimo
qui omnem inhumanitatem excessit, exuperatus est. Sic fortissimus hominū, aequē dolendus ut ge-
mibundus occubuit, qui cōeli arcē sine gemitu sustinuerat humeris. Tandē quae unq; inter tot mi-
lia milium sedulum sollicitūq; peccatorē perpetua contristauit repulsa: uel quae constanter praeci-
dit uerba petentis: fauorē sapit eius responsio, & quantūcūq; dura fuerit, semper in aliquo uerbi
sui angulo habebis aliquem petitionis tuae fomitē implicitū: quālibet negat, nulla pernegat. Irū-
pīt aurum in propugnacula turris Acrisij, ualloq; multiplici signatā Danaes pudicitia soluit. Ami-
ce, sicut uirgini quae terrā triumphat, de caelo pluit incestus: sic quam nunq; fallit humilis, uincit
sublimis. Sic arborē quā nunq; mouit Fauonius, euertit Aquilo. Lycia uirgo, uergēs in senū, & fa-
ma castitatis priuilegiata cōstanter: tandē oppressa Apollinis phantasmate cōcepit, peperitq; Pla-
tonem. Amice, quam illibatam seruauerunt uigiliae, deflorauit illusio per somnium, ut semper om-
ne rosariū aliquo turbine sua purpura spoliatur. Sed bene, si quid hic bene, quod patris lauit Plató
in sapientia, & quod similis factus est nominis & numinis patris praecipit. Amice, miraris, an indi-
gnaris magis, quōd in parabolis tibi significē gentiles esse imitādos, Christiano idololatrias, agno-
cānes: deniq; bono malos? Volo sis apī argumētosa similis, quae mel elicit ex urtica, ut sumas mel
de petra, oleumq; de saxo durissimo. Gentiliū noui superstitionē, sed omnis creatura Dei aliquid
habet exemplar honesti. unde ipse, tum aries, tum leo, tum uermis dicitur. Sed plurima peruersa
agunt increduli: aliqua tamen quae cū ipsīs interierāt, in nobis fructum abundare fecerunt. Quōd
si illi zonas habuerunt pelliceas causa mundiciae, sine spe, sine fide, sine praedicamento, sine cha-
ritate: profectō si nos fuerimus asini & sues, aut aliqua inhumanitate brutorum similes, quo spei

a quo spei, quo charitatis merito digni reperiemur: cum uideas prophetas, & praecipue illum mun-
di cordis quem soli cernere possunt oculi. Illi autem studio suarum artium se multis conatibus af-
fixerunt: nullo futurae felicitatis intuitu: sed tantum ne animas haberent ignorantes. Quid nobis
erit, neglecta diuina pagina: cuius finis ueritas est, & illuminatio & lucerna pedibus, & lumen se-
mitis ad uitam aeternam. Utinam hanc eligas, utinam hanc legas, utinam hanc introducas in cubi-
culum tuum, ut introducat te rex in suum. Hanc dudum floribus tui ueris subarrasti. Haec in aetate
tua expectat ut facias uitam: in huius iniuriam, non ducas aliam, ne faciens in tempore uindemiae
labrusca inueniaris. Nolo te sponsum Veneris fieri, sed Palladis. Haec sponsa te induet monilibus
preciosis & ornabit: haec te induet ueste nuptiali. Haec nuptiae gloriabuntur Apolline paranym-
pho: harum Fescennina decebit cedros libani. Stilbon uxoratus, spem huius tam desideratae so-
lennitatis deuotē concepit, sed in timore, causa huius rota haec lectio facta est. Ad hunc finem luctu-
lenta tota haec properat oratio. Hic rigor huius dissipationis: hic totus armatur: cuius multo chaly-
be praeduratos sentis aculeos. Dura est manus chirurgici, sed sanas. Durus est hic sermo, sed sanus.
Sed utinam tam utilis quam deuotus. Amice, artam tibi, aut ais, infligo uiuendi regulam, esto. Est
enim arata uia quae ducit ad uitam, nec est semita plana, qua itur ad gaudia plena: imo etiam ad me-
diocria per salebras euadimus. Audiuisti lason, quōd per mare adhuc intactum, nec ullis deuirgina-
tum ratibus aut remis, & per tauros & sulphureos ignes, & per toxicati serpentis uigilias libi uian-
dum esset ad uellus aureum: & sano consilio, licet non suauis usus, abiit & redijt, & optabilem the-
saurum retulit: sic absinthium ueritatis acceptat morosa mentis humilitas: foecundat officiosa fe-
dilitas: in fructum perducit perseverantiae utilitas. Sic sementem ferit, pincerna pluuiarum Au-
ster. Consolidat scopam uiarum Aquilo. In ubertatem promouet florum procreator Zephyrus. Sic
dura principia dulci fine munerantur. Sic arctus callis ad ampla palatia perducit: sic angustius tra-
mes ad terram ducit uiuentium. Sed ne longo te dispendio suspendam, ut maiori testimonio mihi
fides adhibeatur: lege Aureolum Theophrasti, & Medeam Nasonis, & uix pauca inuenies impos-
sibilia mulieri. Amice, det tibi Deus omnipotens foeminae fallacia non falli, & illuminet cor tuum,
ne praestigiatō oculis tendas quo ego timeo. Sed ne Orestem scripsisse uidear. Vale.

MARTINI QUINTI PONTIFICIS SEQUENTIS
regulae Monachorum approbatio.

Artinus episcopus seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam.
Et si pro cunctorum Christi fidelium quibus curam apostolatus offi-
cij gerimus, statu salubriter dirigendo & ampliando diligenter adhi-
beamus sollicitudinis nostrae partes. Illos tamen affectuosiore profes-
quimur charitate, qui mundanis abiectis illecebris, in humilitatis spi-
ritu sedulo uirtutum domino famulantur. Vnde ea quae pro illorum
sub uera religionis obseruantia stabiliendo proposito prouide emanasse
se cōmperimus, ut firma illibataq; permaneant, libenter apostolico
munimine roboramus. Nuper siquidem pro parte dilecti filij Lupi de
Oliveto, ordinis monachorum eremitarum sancti Hieronymi gene-
ralis praepositi, nobis exposito, quod dudum ipse & plerique alij professores ordinis eiusdem
sancti Hieronymi: sub regula sancti Augustini tunc uiuentes, zelo deuotionis accensi, ob frugem
uitae melioris, arctius & perfectius quam regula diceret huiusmodi, & in uero statu monachali:
quem ipse sanctus Hieronymus cum suis monachis & fratribus professus fuisse, & in communi
obseruasse perhibetur, uiuere, & ut nomen gerebat eiusdem sancti, sic eius uitam, regulam & ope-
ra desiderabat imitari. Idcirco ad huiusmodi ordinis stabile potius fundamentum pro institutio-
ne regulae monachorum eremitarum ordinis sancti Hieronymi ex diuersis epistolis & tractatibus
per dictum sanctum Hieronymum editis, & per Ecclesiam approbatis: nonnullamq; ueram religio-
nis doctrinam uitamq; monachalem: quam idem sanctus cum suis monachis & fratribus in eius uita
in communi quo ad ea quae principalia sunt status & uitae monachalis per multa & usq; sui temp-
pora oblitus obseruauit, & aliquos alios obseruare mouit continentia: Lupus ipse cōtraxerat, compila-
uerat, & uelut in unū corpus, sub certis titulis reduxerat: sub quibus ipse & pleriq; alij mona-
chi & fratres dicti ordinis ex tunc in antea degere & permanere, ac illa in regula suscipere propo-
nebant & affectabant. Nos tunc huiusmodi propositum cōdignum & rationi consonum recense-
tes, huiusmodi regularem & monachalem obseruatiam ipsum sanctum Hieronymum in uita eius
obseruandam merito laudantes & approbantes: illamq; in Dei Ecclesia in ordinē monachalem at-
tollē, & obseruari intensis desiderijs affectantes, eidem Lupo doctrinam & instituta monachalia
eiusdem

eiusdem sancti Hieronymi ex eisdem epistolis & tractatibus, prout per ipsum Lupum extracta, compilata & redacta fuerant loco regulæ sancti Augustini in regulam monachalem ordinis monachorum eremitarum dicti sancti Hieronymi, & eiusdem sancti uitam præfatam in ordinem huiusmodi descripiendam: ac ipsam regulam dicti sancti, prioribus, monachis, fratribus & personis prædictis sub ea uiuere cupientibus, quos etiam ac ipsum Lupum postquam secundum eandem regulam uota sua principalia emisissent, a regulæ dicti sancti Augustini obseruantia ex tunc penitus absolutos esse uolumus, & decreuimus obseruandam tradendi, & publicandi plenam & liberam per alias nostras literas, quas & earum tenores præsentibus haberi uolumus pro expressis concessimus facultatē: ac per eandem literas uolumus, quod postquam idem Lupus regulam huiusmodi tradidisset & publicasset, ut præfertur, ex tunc ipse, ac priores, monachi, fratres & personæ, prædicti secundum illam uota sua principalia religionis huiusmodi, emittere, profiteri & uiuere tenerentur. Ipsa quoque regula sic tradita & publicata, robur obtineret perpetuæ firmitatis. Cum autem sicut exhibita nobis nuper pro parte eiusdem Lupi petitis, licet ipse postmodum ad salutarem dicti ordinis monachalis institutionem, eiusque soliditatem incrementum prouidē intendens: præfatam uitam dicti sancti Hieronymi monachalem in ordine huiusmodi eiusque doctrinam & instituta monachalia, prout ex epistolis & tractatibus prædictis per ipsum Lupum extracta, compilata & redacta fuerunt, ut præfertur, dictarum literarum uigore loco dictæ regulæ sancti Augustini in regulam ordinis monachorum eremitarum huiusmodi assumpserit & exererit atque suscepit ipsamque regulam, prioribus, monachis, fratribus & personis huiusmodi ordinis sub ea uiuere cupientibus, iuxta illius continentiam inuolabiliter obseruandam tradiderit, publicauerit, ac obseruari decreuerit. Ipsique priores, monachi & fratres uota sua principalia secundum regulam huiusmodi in manibus dicti Lupi professe fuerint: Illaque de cætero utentes secundum eam regantur & gubernentur, ac ipsam in regulam eorum tanquam ueram doctrinam monachalem sancti Hieronymi laudantes & approbantes acceptauerunt, & secundum eam etiam monasteria eiusdem ordinis monachorum regunt atque gubernant: idem tamen Lupus assumptionem, erectionem, susceptionem, traditionem, publicationem, & decretum aliaque præmissa ex certis causis dubitat uiribus non subsistere: pro parte dicti Lupi nobis fuit humiliter supplicatum, ut assumptioni, erectioni, susceptioni, & publicationi, ac talibus præmissis pro illorum subsistentia firmiori, robur apostolicæ confirmationis adijcere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur qui religionis propagationem, & diuini cultus augmentum nostris uigere temporibus intensis desiderijs affectamus: huiusmodi supplicationibus inclinati, assumptionem, erectionem, susceptionem, & publicationem, & alia præmissa, ipsamque regulam prout inferius describitur: ac omnia & singula in ea contenta, ac inde secuta, rata habentes & grata ex autoritate apostolica ex nostra certa scientia confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communitus: suppletentes omnes defectus si qui forsitan interuenerint in eisdem. Statuentes nihilominus harum serie, & etiam ordinantes, quod de cætero Lupus ipse eiusque successores, præpositi generales, priores, monachi fratres & professores, ac conuentus & monasteria dicti ordinis monachorum eremitarum sancti Hieronymi: quæ nunc sunt & erunt in posterum, profiteantur uota sua tria principalia religionis: ac etiam regantur & gubernentur per dictum Lupum eiusque successores præpositos: ac uiuere teneantur secundum regulam huiusmodi eiusque continentiam & effectum: ac ipsius susceptionem, traditionem & publicationem præfatas, aliaque instituta ordinis huiusmodi regularia. Volumus insuper atque concedimus adseruandas conscientias professorum huius ordinis, & ipsorum maiori quiete animorum: quod si qui professorum huiusmodi dictam regulam, seu aliquam de contentis in ea humana fragilitate, aut infirmitate causante, seu aliâ tam exacte prout traditur in eisdem non obseruauerint: non propterea mortalis peccati uinculo sint ligati, sed per suos superiores pro eorum excessu & transgressione ac modo culpæ iniungi ualeat poenitentia salutaris: quæ suscipere & implere teneantur: non obstantibus constitutionibus apostolicis, ac prædicti & aliorum quorumcumque ordinum statutis & consuetudinibus etiam iuramento, confirmatione apostolica, uel quacumque firmitate alia roboratis cæterisque contrariis quibuscumque. Tenor uero regulæ huiusmodi de uerbo ad uerbum sequitur, & est talis.

REGVLA MONACHORVM DIVI HIERONYMI EX SCRIPTIS EIVSDEM PER LUPVM DE OLIUETO COLLECTA.

Latres charissimi, non queo quem mente concepi ore proferte sermonem, & cordis læticiam lingua non explicat. Hoc autem non solum ego patior qui cupio narrare quæ sentio, sed etiam & uos mecum patimini: plus exultantes in conscientia, quam in eloquio proferentes. Cum itaque nihil sit Christiano felicius, cui promittunt regna cælorum. Nihil laboriosius, qui de uita quotidie periclitatur. Nihil fortius, qui uincit diabolus. Nihil imbecillius, qui à carne superatur. Vtriusque rei exempla sunt plurima. Latro credit in cruce, & statim meretur audire: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Iudas uero de apostolatus fastigio in perditionis tartarum labitur, & nec familiaritate comuni, nec inunctione buccellæ nec osculi

A nec osculi gratia frangit, ne quasi hominē tradat, quæ filium Dei nouerat. Nos quidē parua dimissimus: grandia possidemus, centuplicato scenore Christi promissa reddunt. Hæc dicimus, non tam tibi quam alijs sub tuo nomine, ut prima te fili fronte doceamus magna cœpisse, & excelsa sectari, & adulescentiæ imò pubertatis incertitia calcantē, perfectæ ætatis gradū scandere. Scis enim dogma nostrum humilitatis tenere uestigiū, & per ima gradientes ad summa nos ascendere. Igitur sanctus mihi inuocandus est spūs, ut hoc suo sensu ore meo defendat. Non quidē campum rhetorici desideramus eloquij: non dialecticorum tendicula, & Aristotelis spineta cōquirimus: sed ad sanctarū scripturarū grauitatem confugimus: ubi uulnerū uera medicina est, ubi dolorū certa remedia. Verum quia memoria labitur omniū quæ dixerimus desideras cōmentariolum fieri: ut obliuionē lectio consolet: ideo pauca quæ tibi reor fore necessaria, credidi subnectenda. Illuc enim nostra tendit oratio, ut quorum uenus est labor, unum & præmiū sit. Nauigantes namque rubrum mare: in quo optandū nobis est, ut uerus Pharaon mergatur cum suo exercitu: multis difficultatibus atque periculis ad urbem maximā perueniunt: utroque litore gentes uagæ imò beluæ habitant ferocissimæ. Semper solliciti, semper armati: totius anni uehunt cibaria, latentibus saxis uadisque durissimis plena sunt omnia. Quorsum ista? perpicuū est. Nam si seculi negotiatores tanta sustinent, ut ad incertas perueniant periturasque diuitias, & seruent cū animæ discrimine, quæ multis periculis quæsierunt: quid Christi negotiatori faciendū est, qui uenditis omnibus quærit preciosissimā margaritā? qui totis substantiæ opibus emit agrum, in quo reperit thesaurum, quem nec fur effodere, & latro nō possit auferre. Nosse igitur oportet quid iussū sit, quid due prohibitu: ut scientes utrunque seruemus. Alioquin ante scientiam mandati impossibile est nosse quid fiat. Et hæc ego non integris rate uel mercibus, quasi ignarus fluctuū, doctus nauta præmoneo, sed nuper naufragio eiectus in littus, timida nauigatoris uoce denuncio. Cuncti tamen mei sensus affectu uobis uaco, sed obsecro uos, ut conatus meos orationibus adiuuetis, ut Dominus & Saluator pro causa sua respondeat. Vestrū itaque est, ut uoluntatem sequatur effectus. Meum est ut uelim. Obsecrationū uestrarū est, ut possim, sed ipsum meum sine Dei semper auxilio non erit meum. Deus semper largitur semperque donaturus est, nec mihi sufficit quod semel dedit, nisi semper dederit. Si enim duri iudicis sententiam crebra mulieris flexit petitio: quanto magis paterna uiscera in terpellatione sedula molliuntur. Scitote tamē ante omnia nobis esse nihil antiquius, quam Christi iura seruare, nec patrum trāsferre terminos: semperque meminisse Romanam fidem Apostolico ore laudatam.

De obedientia.

A Ccipe ergo fili doctrinam nostram ea simplicitate & ueritate qua dicimus, quia non querimus hominum gloriam, Deus testis est. Nec ad hoc loquimur, ut humanas amicitias aucepe mur, ne nostræ adulationis sermone & nos & alios decipiamus. Nec ut nos apud homines aliquid uideamur, sed ut apud Deum homines magna mereantur. Hoc est itaque totū quod apprehensa manu insinuare tibi cupio, & ut simpliciter motum mentis meæ fatear, nūc monachi incunabula moresque discutimus. Si uis igitur ad uitam ingredi, serua præcepta, hoc est, ab omni præcepto illicito quo prohiberis recedas, & ad omne bonū quod iuberis, promptus accedas. Respice sanctū uirum Pammachium, & feruentissimæ fidei Paulinum presbyterum, qui non solum diuitias, sed seipsum Domino obtulerunt. Qui contra diaboli tergiversationē nequaquam pellem pro pelle, sed carnes & ossa & animas suas Dño suo cōsecrarunt, qui te & exēplo & eloquio, id est, & opere & lingua possunt, ad maiora perducere. Nobilis es, & illi, sed in Christo nobilior es. Diues & honoratus, & illi, imò ex diuitibus pauperes & inglorij. Et idcirco ditiores & magis inclyti: quia pro Christo pauperes & inhonorati. Contemnis aurum: contempserunt & multi philosophi. Non enim satis est perferre & consummato uiro opes contemnere, pecuniā dissipare, & proijcere quæ in momento & perdit & inueniri potest. Fecit hoc & Antisthenes, fecerunt plurimi, quos uitiosissimos legimus. Plus enim debet Christi discipulus præstare, quam mundi philosophus, gloriæ animal & popularis auræ atque rumoris uile mancipiū. Tibi nō sufficit opes contemnere, nisi & Christum sequaris. Te ipsum uult Dñs hostiam uiuam placentem Deo: te, inquam, non tua. Et Deus uarijs tentationibus cōmonet: quia multis plagis & doloribus eruditur Israel, & quem diligit Dominus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit. quod si te ipsum Domino dederis & Apostolica uirtute perfectus sequi cœperis Saluatorem, tūc intelliges ubi fueris: & in exercitu Christi, quam extraneum teneris locum. Vnde & præpositum monasterij timeas ut Dominū, diligas ut parentem, credas tibi salutare quicquid ille præceperit, nec de maioris sententiæ iudices, cuius officij est obedire & implere que iusta sunt, dicente Moyses: Audi Israel, & tace. Neque ipse te doceas. Nulla ars absque magistro dicitur. Etiam muta animalia & ferarum greges ductores sequuntur suos. In apibus principes sunt. Grues quoque unam sequuntur ordine literato. Imperator unus. Iudex unus prouinciæ. Roma, ut condita est, duos fratres simul reges habere non potuit, & parricidio dedicatur. In Rebecca uero Iacob & Esau bella gesserunt. Singuli Ecclesiarum episcopi, singuli archipresbyteri, singuli archidiaconi, & omnis ordo Ecclesiasticus suis rectoribus, nititur. In nauī unus gubernator, in domo unus Dominus:

Hier. to. 4.

z in quam

in quamvis grandi exercitu unius signū expectat. Et ne plura replicando legenti fastiditū faciam, per hęc omnia ad illud tendit oratio, ut doceat te nō tuo arbitrio relinquendū: sed uiuere debere in monasterio sub unius disciplina patris, consortioq; multorū, ut ab alio discas humilitatē, ab alio patientiā. Hic te silentiū, ille te doceat māfuetudinē: nō facias quod uis, comedas quod iuberis, uestiā re qd' acceperis, & operis tui pensum persoluas: subijciaris cui nō uis: lassus ad stratū uenias, needū expleto somno surgere compellaris. Tantis occupatus negocijs, nullis uacabis cogitationibus; & dum ab alio tranfis ad aliud, opusq; succedit operi, illud solū mente retinebis quod agere cōpelleris. Nam omni oblatione & hostia preciosior est obrēperantia mandatorū: dicente propheta: Ecce obedientia melior est q̄ sacrificiū, & auscultatio q̄ adeps arietū. Et alibi: Initiū bonæ uitę facere iuxta quę pręcepta sunt apud Deū magis q̄ immolare hostias. Et alibi: Qui conseruat legē, multiplicat oblationē. Sacrificiū salutare est, attendere mandatis, & discedere ab omni iniquitate. Nec nobis blandiri debemus in factis iustorū, si in prohibitorū transgressione peccemus: cum transgressio nis crimē, benefici meritum tollat. Quod nō mei sensus assertio, sed utriusq; testamenti exempla probant: ubi inuenimus etiā Dei amicos ob unius cōtemptus errorē, bonorū retrō factorum munificentiā perdidisse. Sic Adam faciliē cum diabolo credidit seducenti, post familiaritatē & colloquium Dei, unius pomi cupiditate superatus, perdidit paradysum. Et quia per transgressiōnē unum habere pręsumpsit, multa simul bona amisit. Sic uxor Loth post angelorū colloquia cōtra interitum retrō aspiciens, in figmentum salis repentē conuersa est. Quis hic pręsumptionis spiritus: qui tantam in animo nostro operatur audaciā, ut cum sanctos homines de leuib; etiam culpis uideamus punitos esse, & nos quotidie in maioribus & pluribus delinquentes, intractos in media damnatione forte credamus: quanquam lene nunquam sit Deum etiā in exiguo contemnere: qui nō tantum ad qualitātē peccati respicit, sed etiam ad personę contemptum: propter quod non solum homini intendendū quale sit quod iubetur, sed quantum sit ille qui iubet. Excluditur hoc loco uulgaris illa sententia: qua mihi suo iudicio religiosi, & qui sapientes sibimet uidentē dicere solent: Sufficit nobis ut nō criminalia peccata & maiora faciamus. Facilis est enim ommissio minorū delictorū. Qui dum animali sapientia occupant animos, spiritualē intelligentiā & consuetudinē diuinę legis ignorant, quę saepe peccatū ostendit, quod nobis nō uidetur esse peccatum, & quę illic impietātē facit, ubi nos pietatis opus ostendimus. Saul & Iosaphat reges fuerunt Israel, & dum misericordiā his quos Deus oderat pręstiterunt, Dei offensam in opere pietatis incurrunt. Econtrariō Phinees filijq; Leui, gratiā Dei, humana cæde & suorū parricidio meruerūt. Vides quantū ab humanis sensibus per nostram imperitiā discrepat diuina sententiā, ut nobis interdum celestis iudicis dispensationem nescientibus iniusta uideantur, quę per causarum scientiam iuste & satis rectē facta probantur. Et rursus ea quę nostro iudicio rectē probantur, apud Deum plerunq; reprobā & ingrata uidentur. Quis hodie patris Abrahamę exemplo innoxium uolens filium trucidare, humano iudicio non crederetur infans: Econtrā quis in tactu arcę Dñi imitatus Ozam, hominū iudicio condemneretur: Consideremus igitur quantus casus sit temerē cōtemnentis, cum tanta ruina esse dicitur in negligentia obsequētis: uel quam damnationē excepturos credimus in deuotos, cum tantā reprobationem deuoti exceperint. Tepidum discipulum non amat Christus. Qui uult meus esse discipulus, ait, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me. Beata itaq; sunt illę animę, quę dorsum suum curuauerunt, ut suscipiant super se sessorē, & frena eius patiantur, & quocumq; uoluerit flectat eas. Quando enim magister pręcepit, obedientis indicium est, si demisso aduersus eum audiat capite. Si autem uertat tergum, signum est contemnentis.

De tribus generibus monachorum in Aegypto commorantium.

ET quia monachorum fecimus mentionē, & te scio libenter audire quę facta sunt: aurem paulisper accommoda. Tria sunt in Aegypto monachorum genera. Primum cœnobitā, quod illi Sauses gentili lingua uocant, quos nos in cōmune uiuentes possumus appellare. Secundum Anachoritā, qui soli habitant per deserta, & ab eo quod procul ab hominibus recesserint, nuncupant. Tertium genus est quod ipsi Remoboth dicunt, deterrimū atq; neglectum, quod in nostra prouincia, aut solum, aut primū est. Hi bini uel terni, nec multo plures simul habitant, suo arbitrio ac ditio ne uiuentes. Et de eo quod laborauerint, in medium partes conferunt, ut habeant alimenta cōmunia. Habitat autē quamplurimi in urbibus & castellis, & quasi ars sit sancta non uita: quicquid ueniderint maioris est precij. Inter hos saepe sunt iurgia: quia suo uiuentes cibo, nō patiuntur se alicui esse subiectos. Reuerā solent certare ieiunijs, & rem secreti, uictoria faciunt. Apud hoc affectata sunt omnia, laxę manicę, caligę follicantes, uestis crassior, crebra suspiriā, uisitatio uirginū, detrahitio clericorum. Et si quando dies festus aduenerit, saturantur ad uomitum. His igitur quasi quibusdam pestibus exterminatis, ueniamus ad eos qui plures sunt, & in cōmune habitāt, id est, quos uocari cœnobitas diximus. Prima apud eos cōfœderatio est obedire maioribus, & quicquid iusserint facere. Diuisi sunt per decurias atq; centurias: ita ut nouem hominibus pręsit decimus, & rursus decem prępositos sub se centesimus habeat. Manent separati, & seiunctis cellulis: usq; ad horam

A horam nonam, ut institutum est, nemo pergit ad alium: exceptis his decanis quos diximus, ut si cogitationibus fortē quis fluctuet, illius consoletur alloquijs. Post horam nonam in cōmunionē concurrit, psalmi resonant, scripturę recitantur ex more, & completis orationibus cunctisq; residentibus medijs quem patrem uocant, incipit disputare. Quo loquēte, tantum silentium fit, ut nemo alium respicere, nemo audeat excreare. Dicentis laus est in fletu audientium. Tacitē uoluntur per ora lachrymę, & ne in singultus quidem erumpit dolor. Cum uerō de regno Christi, & de futura beatitudine, & de gloria cœperit annunciare uentura: uideas cunctos moderato suspirio & oculis ad cœlum leuantes inter se dicere: Quis dabit mihi pennas sicut columbę, & uolabo & requiescam? Post hęc concilium soluitur, & unaquęq; decuria cum suo parente pergit ad mensam: quibus per singulas hebdomadas uicissim administrant. Nullus in cibo strepitus est: nemo comedens loquitur: uiuitur pane & leguminibus, & holeribus quę solo sale condiantur. Vinum tantum senes accipiunt, quibus cum paruulis saepe fit prandium, ut aliorum ætas festa sustentetur: aliorum non frangatur incipiens. Dehinc consurgunt pariter, & hymno dicto ad pręsepia redeunt, ubi usq; ad uesperū cum suis unusquisq; loquitur & dicit: Vidistis illum & illum? quanta in ipso gratia sit? quantum silentium? quam moderatus incessus? Si infirmum uiderint, consolantur. Si in Dei amore feruentem, cohortantur ad studium. Et quia nō cœ extra suas orationes publicas in suo cubili unusquisq; uigilat, circum eunt cellulas singulorum, & aure apposita quid faciant diligenter explorant. Quem tardiorē deprehenderint, non increpant, sed dissimulato quod norunt, eum sapius uisitant, & prius incipientes prouocant magis orare, quam cogant. Opus diei statum est, quod decano redditum fertur ad cœconomum, qui & ipse per singulos menses patri omnium cum magno reddit timore rationem: a quo etiam cibi cum facti fuerint degustantur. Ieiunium totius anni æquale est, excepta quadragesima: in qua sola conceditur districcius uiuere. A Pentecoste, cœnæ mutantur in prandia, quo & traditioni Ecclesiasticę satisfaciunt, & uentrem cibo non onerent duplicato. Ad tertium ueniam genus, quos anachoritas uocant, qui & de cœnobijs exeunt, excepto pane & sale amplius ad deserta nil deserunt. Huius uitę autor Paulus, illustrator Antonius, & ut ad superiora conscendam, princeps Ioannes baptista fuit. Talem uerō uirum Hieremias quoq; propheta describit dicens: Bonum est uiro cum portauerit iugum Domini ab adolescentia sua: sedebit solitarius & tacebit, quia sustulit super se iugum, & dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobrijs, quia non in sempiternum abijciat Dominus. Horum laborem & conuersationem in carne non carnis, alio tempore si uolueris explicabo. Nunc ad propositum redeam. Bonum est obedire maioribus, parere pręceptis: & post regulas scripturarum uitę tuę tramitem ab alijs discere, nec pręceptore uti pessimo, scilicet pręsumptione tua.

De castitate.

Mortificate, inquit Apostolus, membra uestra, quę sunt super terram. Vnde ipse postea considerans aiebat: Viuo autē iam non ego, uiuit in me uerō Christus. Qui mortificauerit membra sua, & in imagine noctis perambulauerit: non timebit dicere: Factus sum sicut uer in pruinā. Vnde idem Apostolus castigabat corpus suum, & in seruitutem redigebat, ne alijs prędicans ipse reprobis inueniretur: corporisq; ex persona generis humani inflatus ardoribus loquebatur: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et iterum: Scio quoniam non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Velle enim adiacet mihi, ut faciam autem bonum nequaquam, neq; quod uolo bonū, sed quod nolo malum illud facio. Et denuo: Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem non estis in carne, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in uobis. Vnde post cogitationum diligentissimā cautionem, teiuniorū tibi arma sumenda sunt, & canendum cum Dauid: Humiliaui ieiunio animam meam. Matrem ita uide, ne per illam alias uidere cogaris, quarum uultus cordi tuo hæreant, & tacitum uiuat sub pectore uulnus. Ancillulas quę illi in obsequio sunt, tibi scias esse in insidijs: quia quanto uilior earum conditio, tanto facilior ruina est. Volo ergo te propter has causas non habitare cum matre, & pręcipuēne ipsam offerentem delicatos cibos renuendo contristes: aut si acceperis, oleum igni adijcias, & inter frequentia puellarum per diem uideas, quod noctibus cogites. Adolescentiā tuam nulla sorde cōmacules, ut ad altare Christi, quasi de thalamo uirgo procedas, & habeas de foris bonum testimonium, licet de cæteris uirtutibus, ut sapientia, fortitudine, iusticia, humilitate, mansuetudine & liberalitate possunt & alij iudicare. Pudicitiam sola nouit conscientia, & humani oculi huius rei certi iudices esse nō possunt. Fœminę quoq; quę nomen tuum nouerint, uultum nesciant. Nam Ioannes baptista sanctam matrem habuit, pontificisq; filius erat, & tamen nec matris affectu, nec patris opibus uincebatur, ut in domo parentum cum periculo uiueret castitatis. Viuebat in eremo, oculis desiderantibus Christum nihil aliud dignabatur aspiciere. Vestis aspera, zona pellicea, cibus locustę, & mel syluestre: omnia uirtuti & continentię preparata. Vnde martyrem quem tormenta non uicerant, superabat uoluptas. Tandem cœliuis inspiratus pręcisam morsu linguam in osculantis se faciem expuit, & sic libidinis sensum succedens doloris magnitudo pręripuit. Nam quomodo qui ignē tetigerit statim

aduritur: ita uiri tactus & foeminae sentit naturam suam, & diuersitatem sexus intelligit. Item quomodo poterit libidinem refrenare, qui nec manum ualet cohibere nec linguam: Sed & hospitoli tuum nunquam mulierum pedes terant. Videas ne sub eodem tecto manites: nec in praeterita castitate confidas. Quia nec David sanctior, nec Sampson fortior, nec Solomon potes esse sapientior. Memento semper, quod paradisi colonum de possessione sua mulier eiecerit. Agrotanti tibi sanctus quilibet frater assistat. Nam scio quosdam corpore conualuisse, & animo agrotare coepisse. Periculosè tibi ministrat, cuius uultum frequenter attendis. Si tamen uidua à te uisitat, aut uirgo, nunquā domum solus intro eas. Solus cum sola & absq; arbitro uel teste non sed eas: tantaq; confabulandi fiducia sit, ut intrante alio non pua eas, nec erubescas. Speculum enim mētis facies est: & taciti oculi, cordis fatentur arcana. Tales quoq; habeto socios, quorum contubernio non infameris: non ueste, sed moribus ornentur, & pudicitiam habitu polliceantur. Corruptunt mores bonos confabulationes pessimae. Caueto omnes suspiciones, & quicquid probabiliter fingi potest, ne fingatur, antè deuita. Crebra munuscula, & sudariola, & fasciolas & uestes ori applicatas, & oblatos ac degustatos cibos, blandasq; & dulces literulas, sanctus amor non habet. Audi me: Mel meum, lumen meum, meumq; desiderium Christus est. Omnes delicias & lepores & risu dignas urbanitates, & ceteras ineptias amatorum in comœdijs erubescimus, & in seculi hominibus detestamur, quanto magis in clericis & monachis, quorum & sacerdotium propositum, & propositum sacerdotio ornatur? Nec hoc dico, quod aut in te, aut in sanctis uiris ista formidem, sed quod in omni proposito & gradu & sexu, boni & mali reperiantur: malorumq; cōdemnatio, laus bonorum sit. Vide quid possint frena: à uitijs nos retrahunt: introducunt ad uirtutum choros: in Christoq; monte pulcherrimo habitare nos faciunt. Quandiu in patria tua es: habeto cellulam pro paradiso, uaria scripturarum poma decerpe. His utere delicijs, harum fruire complexu. Si scandalizat te pes, oculus, manus tua, proijce ea. Nulli parcas, ut soli parcas animā tuā. Qui uiderit, inquit Dominus, mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo. Quis gloriabitur castum se habere cor? Astra non sunt munda in conspectu Domini: quanto magis homines, quorum uita tentatio est? Vae nobis miseris, quotiens concupiscimus, totiens fornicamur. Inebriatus est, inquit, gladius meus in caelo: multo amplius in terra, quae spinas & tribulos generat. Vas electionis in cuius pectore Christus resonabat, macerat corpus suum, & tamen cernit naturalem carnis ardorem suae repugnare sententiae, ut quod non uult hoc agere compellatur: & tu te arbitraris absq; lapsu & uulnere posse transire, nisi omni custodia seruaueris cor tuum: maxime cum plurimi etiam si continententes iracundi sunt, ebriosi, procaces, superbi, ex continentia magis inflati, percussores, maledici, cupidi, timidi, multum sibi placentes ut indices continentiam: quasi praeferrant incontinentiae subministrasse materiam. Sed ille continens uere est, qui uniuersa membrorum officia à malis affectibus subtrahit, & cogitatum à tota nequitia compescit: quanto plura tamen sunt praemia? Nam & ego cum essem iuuenis, & solitudinis me deserta uallarent, incentiua initorū ardoremq; naturae ferre non poteram: quem cum crebris ieiunijs frangerem, mens cogitationibus aestuabat. Ad quam edomandam cuiusdam me fratri qui ex Hebraeis crediderat, in disciplinā dedi, ut post Quintilianī acurmina, grauitatē Frontonis, Ciceronisq; fluuos, & lenitatem Plinij alphabetum discerem, stridentia anhelantiaq; uerba meditarer. Quid ibi laboris insumpserim: quotiesq; cessauerim, & cōtentio ne discendi rursus in ceperim, testis est cōscientia tam mea qui passus sum, q̄ eorum qui mecum duxerunt uitam. Et gratias ago Domino, quod de amaro semine literarum dulces fructus capio. Primo igitur tentamenta clericorum sunt mulierum accessus. Nocuum genus foemina, ianua diaboli, uia iniquitatis, scorpionis percussio: cum proxima stipula, accendit ignem: flammigero igne percussit foemina cōscientiam pariter habitantis: exuritq; fundamenta montium. Ego iudico si cum uiris foeminae habitent, uiscarium non deerit diaboli. Si alligauerit quis ignem in sinu suo, & uestimenta sua non comburentur: Mihi crede non potest toto corde cum Domino habitare, qui foeminarū accessibus copulatur. Sed dicis: Qui ambulat simpliciter, ambulat cōfidenter. Bene & argutè, sed oportet bonum habere testimonium ex his qui foris sunt. Licet coram Deo rectè ambules: tamē coram hominibus bona prouidenda sunt: quia astutiores sunt filijs lucis filij tenebrarum. Cum ergo à te hoc genus nō amputatur, das reprehendentibus te locum: cum ipse te detrahentium morsibus tradidisti. Nam inter illecebras uoluptatū, etiam ferreas mentes libido domat: quae maiorem in uirginibus patitur famem, dum dulcius putat omne quod nescit. Narrant gentiliū fabulae: cantibus Sirenarum nauas in faxa isse praecipites, & ad Orphei citharam arbores, bestias, ac silicium dura mollita. Difficile quoq; inter epulas seruatur pudicitia. Nitens cutis, sordidum ostendit animum: licet quidam putent maioris esse uirtutis praesentem contemnere uoluptatem: tamen ego securioris arbitror continentiae nescire quid quaerat. Remotio igitur uiri, castitatis collocat arma, construit in melioribus castra pudoris. Tecla post tentationem passionis Antiochia, cum Paulo perhibetur pariter pergere. Nemo miles cum uxore pergit ad bellum. Germinant foeminae spinas cum uiris habitantes: arcana mentium acuto mucrone concutiunt. Nemo igitur inter serpentes & scorpiones

A piones securus ingreditur. Libido enim semper sui relinquit poenitudinem. Nunquam satiat, & extincta reaccenditur: usu crescit & decrescit, nec rationi pareat, quae impetu ducitur. Vnde uirginitas in eo felicitior est, quod carnis incentiua non nouit: & uirginitas eo infelicitior, quod praeteritas animo recollit uoluptates. Viro enim luxurioso uerbum castitatis offensio est. Qui uiuunt in monasterio, & quorum simul magnus est numerus: nunquam soli extra procedunt. De agmine columbarum crebro accipiter unam separat, quam statim inuadat & laeret, & cuius carnis & cruore saturatur. Morbidae oues suum relinquant gregem, & luporum faucibus deuorantur. Rarus igitur tibi sit egressus in publicum: martyres tibi quaerantur in cubiculo tuo. Nunquam tibi causa erit procedendi, si semper necessariè processurus sis. Aliorum uulnus, nostra sit cautio. Pestilente flagellato, stultus sapientior erit. Nam etiam quae homines aestimant sibi salutaria: Deo uolente uerti uidemus in perniciē. In tranquillitate enim tempestas oritur: nihil Deo aduersante securum est. Naturale quoque est, unum quenque in suo periculo de alio plus sperare. Si quando senseris exteriorem hominem florem adolescentiae suspirare, & accepto cibo cum te in lecto positum dulcis libidinum pompa concusserit: arripe scutum fidei, in quo ignitae diaboli extinguuntur sagittae. Omnes enim adulterantes quali clibanus corda eorum: licet difficile est humanam animam aliquid non amare, ut in quoscumque mens nostra trahatur affectus. Carnis igitur amor, spiritus amore superetur. Desiderium desiderio restringatur: quicquid inde minuitur hic crescat. Non sinas ergo cogitationem crescere: dum paruus est hostis interfice, nequitia elidatur in femine. Audi Psalmistam: Beatus qui allidet paruulos suos ad petram. Impossibile est in sensum hominis non irruere motum & medullarum calorem. Ille tamen laudatur: ille praedicatur beatus: qui statim cum coeperit cogitare, interficit cogitatus, & allidit eos ad petram: petra autem erat Christus. Nam fides pura moram non patitur. Cum apparuerit scorpio, ilico conterendus est. Ardentes igitur diaboli sagittae, ieiuniorum & uigiliarum frigore restinguendae sunt. Erras namque frater erras: si putas unquam Christianum persecutionem non pati. Tum enim maxime oppugnaris, si te oppugnari nescis. Nemo enim est tanta firmitate suffultus, ut de stabilitate debeat esse securus: dicente Apostolo: Qui stat uideat ne cadat: quoniam nullus hostili exercitu obsidente securus est. Nam aduersarius noster tanquam leo rugiens aliquid deuorare quaerens, circumit, & tu pacem putas: Sedet in insidijs cum diuitibus & in occultis, ut interficiat innocentem. Quod de libidine diximus, referamus ad auariciam, & ad omnia uitia quae uitantur solitudine. Et idcirco urbium frequentiam declinamus, ne facere compellamur, quae nos non tam natura cogit facere quam uoluntas.

De paupertate.

Q uondam diues adolescens, omnia quae in lege praeccepta sunt se implese iactabat. Ad quem Dominus in Euangelio: Vnum tibi, inquit, deest: Si uis perfectus esse, uade uende omnia quae habes, & da pauperibus, & ueni sequere me. Qui omnia se dicebat fecisse, in primo certamine diuitias uincere non potest. Vnde difficile intrant diuites regna caelorum, quae expeditos & alarum leuitate subnixos habitatores desiderant. Vade, inquit, uende: non partem substantiae, sed uniuersa quae possides: & da, non amicis, non consanguineis, non propinquis, non uxori, non liberis: plus aliquid addam: nihil tibi ob metum inopiae reseruabis, ne cum Anania damneris & Sapphira: sed da cuncta pauperibus. Et fac amicos de iniquo mammona: qui te recipiant in aeterna tabernacula, ut me sequaris Dominum. Nam omnis qui reliquerit domum, uel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & uitam aeternam possidebit. O quanta beatitudo pro parujs magna recipere, aeterna pro breuibus, pro morituris semper uiuentia, & habere Deum debitorem: In Actibus Apostolorum: quando Domini nostri adhuc calebat cruor, & feruebat recedens in creditibus fides, uendebant omnes possessiones suas, & precia earum ad Apostolorum deferebant pedes, ut ostenderent pecunias esse calcandas: dabaturq; singulis, prout cuique opus erat. Vnde Ananias & Sapphira dispensatores timidi, imò corde duplici, & ideo condemnati: quia post uotum abstulerunt quasi sua, & non eius cui ea dederant: partemq; sibi iam alienae substantiae referuauerunt, metuentes famem, quam uera fides non timet: & praesentem meruere uindictam, non crudelitate sententiae, sed correctionis exemplo. Vnde ergo omnia quae habes, & da pauperibus: non diuitibus, non ad luxuriam, sed ad necessitatem. Siue ille sacerdos sit, siue cognatus, siue affinis: nihil aliud in eo consideres, nisi paupertatem. Quodq; in Aegyptijs & Syrijs monasterijs moris est, ut qui se Deo uouerint seculo renunciantes omnes seculi delicias conculcent, & quod seculo renunciamus uoluntas sit, non necessitas, ut paupertas habeat expedita gloriam, non illata cruciatum. Ceterum iuxta miserias huius temporis, & ubique gladios saeuientes, satis diues est qui pane non indiget, & niuium potens est, qui seruire non cogitur. Multi enim aedificant parie-

Hier. to. 4.

z 3 tes, &

res, & columnas Ecclesie substruunt, marmora nitent, auro splendent laquearia, & gemmis altare distinguitur, & ministrorum Dei nulla est electio. Neque uero mihi aliquis opponat, diues in Iudaea templum, mensam, lucernas, turribus, scyphos, & alia ex auro fabricata. Tunc hæc probabant à Domino quando sacerdotes hostias immolabant, & sanguis pecorum erat redemptio peccatorum: quanquam hæc omnia præcesserunt in figura. Nunc uero cum paupertatem domus sue pauper Dominus dedicauerit, cogitemus crucem, & diuitias lutum putabimus. Sed nunquid tempus ut habitetis in domibus laqueatis: id est ornatis & compositis, & quæ non tam ad usum sunt, quam ad delicias, inquit Propheta. Nam habitaculum meum, in quo fuerant sancta sanctorum, & cherubim & mensa propositio, pluuijs rigabitur: squalabit solitudine, & sole torrebit. Quæ autem utilitas fulgere gemmis, & Christum in paupere fame mori? Iam non sunt tua quæ possides: dispensatio tibi credita est: caue ne quasi fidelis & famosus quondam tuorum dispensator, alienam pecuniam distribuendam accipias. Crates ille Thebanus, homo quondam ditissimus, cum ad philosophandum Athenas pergeret, magnum auri pondus abiecit: nec putauit se posse uirtutes simul & diuitias possidere: & nos suffarcinati auro Christum pauperem sequimur, & sub prætextu eleemosynæ pristinis opibus incubantes, quomodo possumus aliena fideliter distribuere, qui nostra timidè reseruamus? Intelligis quid loquor. Dedit enim tibi Dominus in omnibus intellectum. Præter uictum & uestitum & manifestas necessitates nihil cuiquam tribuas: ne filiorum panem canes comedant. Tu ergo considera, ne Christi substantiam imprudenter effundas: id est, ne immoderato iudicio, rem pauperum tribuas non pauperibus: quod pars est sacrilegij, & secundum dictum prudentissimi uiri, liberalitate liberalitas pereat. Sunt quoque qui pauperibus parum tribuunt, ut amplius accipiant, & sub prætextu eleemosynæ diuitias quarunt: quæ magis uenatio quam eleemosyna dicenda est. Sic bestia, sic aues, sic & capiuntur pisces. Modicum in hamo esca ponitur, ut matronarum in eo sacculi protrahantur. Nos autem humiles atque pauperuli, nec habemus diuitias, nec oblatas dignamur accipere. Balsamum, piper & poma palmarum rustici non emunt: Qui enim uolunt diuites fieri, incidunt in tentationes & laqueum diaboli & desideria multa. Et præsertim, quia ætas optata cunctis non uicinam mortem, quæ debetur mortalibus nature lege: sed cassa spe annorum nobis spacia pollicetur. Nemo enim tam fractis uiribus, & sic decrepita senectutis est, ut non se putet adhuc unum annum esse uicturum. Verum quid ago: fracta nauis de mercibus disparto. Non intelligimus Antichristum appropinquare: quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris eius. Iuuenis quidem potest mori cito: sed senex diu uiuere non potest: maxime quia comparatione æternitatis omne quod in mundo patimur, unus dies appellari potest: non habitationis, sed peregrinationis. Nam quotidie commutatur, tam æternos nos credimus. Hoc ipsum quod dico, quod scribo, quod lego, quod emendo, de uita mea trahitur. Quot puncta notarij, tot meorum damna sunt temporum. Omnes namque diuitiæ de iniquitate descendunt: nisi alter perdidit, alter inuenire non potest. Vnde uulgata sententia mihi uidetur esse uerissima: Quod diues, aut iniquus, aut iniqui hæres. Vides enim homines maria transire: ante potentum excubare fores: pati omnia quæ seruorum conditio uix patitur, ut diuitias congregent, aut aliquam accipiant dignitatem. Et postquam hoc fuerint consecuti, tradere se luxuriæ & uoluptatibus & omni iniquitati, ut quod auaritia congregat, luxuria consumat. Isti ergo pro laboribus suis efficiuntur hospitium demonum. Qui templum Dei esse debebant, fiunt tabernacula Æthiopum. Postquam enim ditati fuerint, & per fas & nefas ad altissimum conscenderint: tunc conscientia peccatorum suorum semper mortem, semper iudicium formidabunt, & ad leuem febriculam, quasi latrones in carcere de æternis supplicijs suspirabunt. Diuites autem qui ingressi sunt regna cælorum, ipsis diuitijs ad bona utentes opera, diuites esse desierunt, & dispensatores magis Dei quam diuites appellandi. Obsecro ergo te, ne lucra mundi in Christi quæras militia. Negociatorem clericum, & ex inope diuitem factum, ex ignobili gloriosum, quasi quandam pestem fuge. Et præsertim cum sciam te toto renunciasse mundo, & abiectis calcatisque diuitijs, orationi, lectioni, ieiunijs uacare quotidie. Procuratores quoque & dispensatores domorum alienarum atque uillarum clerici esse non possunt: proprias iubentur contemnere diuitiarum facultates. Auaritiæ quoque malum tibi omnino uitandum est: non quo aliena non appetas (hoc enim & publicæ leges puniunt) sed quo tua, quæ tibi sunt aliena non serues. Si in alieno, inquit, fideles non fuistis: quod uestrum est, quis dabit uobis? Sed dicis: Iuuenis sum delicatus: & manibus meis laborare non possum: si ad senectam uenero, si ægrotare cœpero, quis me miserabitur? Audi ad Apostolos loquentem Iesum: Ne cogitetis in corde uestro, quid manducetis: neque corpori uestro, quid induamini. Nonne anima plus est quam esca, & corpus plus est quam uestimentum? Respicite uolantia cæli: quoniam non serunt neque metunt, neque congregant in horrea: & pater uester cælestis pascit illa. Si uestis defuerit: lilia proponantur. Si esurieris: beatos audias pauperes & esurientes. Si aliquis afflixerit dolor: legito illud Apostoli: Propter hoc complaceo mihi in infirmitatibus meis.

infirmitatibus meis. Illud autem quod derelicta militia, castrasti te propter regna cælorum: quid aliud quam perfectam secutus es uitam? Perfectus autem seruus Christi nihil præter Christum habet. Aut si quid præter Christum habet, perfectus non est. Igitur ut concludam, si perfectus es cur bona paterna desideras? Dominus Euangelicis uocibus tonat: Non potestis duobus dominis seruire, & audet quisquam mendacem Christum facere, Mammonæ & Christo seruido? Qui dicit se in Christum credere, debet quomodo ille ambulauit, sic ambulare. Assatum diues est, qui cum Christo pauper est. Nam serui Dei, qui diebus & noctibus seruiunt Domino suo, qui in terris positi, angelorum imitantur conuersationem, & nihil aliud loquuntur, nisi quod ad laudes Dei pertinet, habentes uictum & amictum his contenti sunt diuitijs, qui plus habere nolunt, si tamen seruant propositum. Alioquin si amplius desiderant, his quoque quæ necessaria sunt probantur indigni. Quicquid tamen corpora nostra defendere potest, & humanæ succurrere imbecillitati, quos nudos natura profudit, hæc una appellanda est tunica. Si ergo uis esse quod propheta est, quod Christus est, da pauperibus, quo necessitas sustentetur, non quo opes augeantur. Quod si quid plus habes quam tibi ad uictum uestitumque necessarium est, illud eroga, in illo debitorem te esse noueris. Nam aliena rapere conuincitur, qui necessaria sibi retinere conatur. Clerici quoque qui de bonis parentum sustentari possunt, si quid pauperum accipiunt, sacrilegium profecto committunt. Scit enim hostis antiquus manus continentiam quam nummorum esse certamen. Facile namque abiecitur quod hæret extrinsecus. Intestinum bellum periculosius est. Zachæus diues erat, Apostoli pauperes, & quantum ad diuitias nihil, quantum ad uoluntatem totum mundum reliquerunt. Si offeramus Christo opes cum anima nostra, libenter suscipiet. Si autem quæ foris sunt Deo, quæ intus diabolo demus, non est æqua partitio. Nolo igitur quod ea tantum offeras, quæ potest fur rapere, hostis inuadere, proscriptio tollere, & quæ ad instar undarum & fluctuum à succedentibus sibi dominis occupantur, & quæ nolis uelis in morte dimissurus es. Illud offer quod nullus tibi possit hostis auferre. Nam aurum deponere incipientium est, non perfectorum: se ipsum offerre Deo, proprie Christianorum est. Nec enim imaginem crucifixi præfert, nisi qui in hoc seculo se nudum mortuumque reddiderit. Infinita namque de scripturis exempla suppeditant: quæ auaritiæ doceant esse fugiendam. Verum quod non ante plures annos gestum sit referam. Quidam ex fratribus parcius quam auarior, nesciens triginta denarijs Dominum uenditum, centum solidos quos lina texendo acquisierat moriens dereliquit. Initum est inter monachos consilium (nam in eodem loco circiter quinque milia diuisis cellulis habitabant) quid factum opus esset. Alij pauperibus distribuendos esse dicebant, alij dandos Ecclesie, nonnulli parentibus remittendos. Macarius uero & Pambo & Isidorus & ceteri quos patres uocant sancto in eis loquente Spiritu, decreuerunt infodiendos esse cum eodem, dicentes: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Neque hoc crudeliter quisquam putet esse factum. Tantus cunctos per totam Ægyptum terror inuasit, ut unum solidum dimisisse sit criminis. Radix omnium malorum est auaritia, ideoque & ab Apostolo idolorum seruitus nuncupatur. Non quidem occidet fame animam iustam Dominus. Iunior fui & serui, & non uidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. Helias coruis pascitur ministrantibus. Vidua Sareptana ipsa cum filijs suis peritura nocte prophetam pascit esuriens, & mirum in modum capsa repleto, qui alendus uenerat, alit. Petrus apostolus ait: Argentum & aurum non est mecum, quod autem habeo hoc tibi do, surge & ambula in nomine Iesu. At nunc multi licet sermone taceant, opere loquuntur: Fidem & misericordiam non habeo: quod autem habeo aurum & argentum tibi non do. Audi Iacob quid postulet: Si fuerit Dominus meus mecum, & seruaerit me in uia per quam ego iter facio, & dederit mihi panem ad manducandum, & uestem ad uestiendum. Tantum necessaria deprecatus est. Vnde & latrones ad sanctum Hilarionem: Quid faceres si latrones ad te uenirent? Quibus respondit: Nudus latrones non timeo. At illi: Occidi potes. Possum, inquit, sed non timeo, qui sum mori paratus. Cuius qui mirantur signa & portenta quæ facit: mirantur & incredibilem abstinenciam, scientiam, & humilitatem. Ego autem nihil ita stupeo quam gloriam illum & honorem calcare potuisse: quia factum est difficile gloriam uirtute superare, & ab his diligi quos præcedis. Cum ergo Christi gaudeas libertate: ac propemodum in dogmate constitutus sis, non debet ad tollendam tunicam te cæto descendere, nec respicere post tergum, nec aratri semel arrepti stitiam amittere. Sed si fieri potest, imitare Ioseph, & Ægyptiæ dominæ pallium relinque, ut nudus sequaris Dominum Saluatorem, qui dicit in Euangelio: Nisi quis tulerit crucem suam & secutus me fuerit, non potest meus esse discipulus. Prohæce sarcinam seculi, ne quæras diuitias quæ camelorum grauitatibus comparantur. Nudus & leuis ad cælum uola, ne alas uirtutum tuarum auri deprimant pondera, ut impleas sacculum, quæ Dominus euacuare præcipit. Si igitur qui habent possessiones & diuitias, iubentur omnia uendere, & dare pauperibus, & sic sequi Saluatorem, dignatio tua non debet quærere quod erogaturus es. Vidua illa in Euan-

gelio paupercula: quæ duo minuta misit in gazophylacium, cunctis præfertur diuitibus, quia totum quod habuit dedit. Et tu igitur eroganda non quæras, ut fortissimum tyrunculum suum Christus agnoscat, ut latus tibi de longissima regione uenienti occurrat pater, ut stolam tribuat & anulum, ut immolet pro te uitulum saginatum.

De utilitate paupertatis.

PAUPER uerò ita consolandus est, ut sciat in paupertate magis bona cōsideranda. Et primò quidem quòd à Deo illi sit utiliter prouisum. Præciuit enim Deum infirmitatem eius considerasse, & scisse quòd diuitiarum sarcinam & sollicitudinem portare non posset. Deinde sciat quantas tentationes, quanta pericula transiuerit nomine paupertatis, si affluentia deest, quæ frequenter contraria est. Ad animi diuitias quanto cyus sine impedimento in paupertate transitur: certè quantis malis caruit consideret. Caret inuidiâ, æmulatione, insidijs, dolo, superbiâ, contentione: & his quæ hominibus in hoc seculo diuitiæ solent consistere. Fluxu enim rerum & ubertate copiarum, animus soluitur, uigor mentis infringitur, uirtus corporis enervatur. At in paupertate, non lasciuia conuiuia, non turpes potationes: omnia sobria, omnia rigida, omnia humilia: non abiecta quoniam conscientia pura & uirtute nō sunt plena, nō est abundans extraneis facultatibus. Non facile ad diuitias animi, id est ad uirtutes huius mundi diues accedit. Filius enim Dei, difficiliter dicens diuitem introire in regnum cœlorum, utiq; intelligit pauperem facilius. ne se ob paupertatem alienum esse à cura Dei existimet, propheta testatur, dicens: Et pauperē & diuitem ego feci, & pro omnibus æqualis cura mihi est. Non est enim Deus personarum acceptor: nec pro illo tantum curam gerere proficitur, qui in seculi diuitijs pollet, sed pro omnibus & pro pauperibus curam sustinet, remuneraturus quem inuenit, aut in diuitijs humilem, aut in paupertate patientem, distributi ueluti totius corporis humani & ministerium quæritur singulorum. Consideres hominis corpus esse unum quidem corpus, sed plurima membra. Nunquid omnia sunt oculus, aut pes, aut reliqua membra? Sed sicut ait Apostolus doctor gentium in fide & ueritate, quæ inferiora sunt membra maiorem his tribuimus honorem. Et quemadmodum uirtus singulorum membrorum in suo ordine atq; officio demonstratur: ita in totius generis humani corpore uelut minor paupertas & diuitiæ collocantur, ut diuitijs humanitas Dei examine comprobetur. Exultare debet pauper, Deo gratias agere, quòd multis patrimonij nexibus liberatus, in die probationis non grauatur compeditibus facultatum. Facilius liber sequitur discipulus Dominum nullis nexibus implicatus. Non desit etiam ab ipso in quantum potest misericordia iusta in egenos: quia sicut iustus efficitur de frugalitate, inferioribus & non habentibus prorogator non uereatur ne ipse deficiat, cum in usu sanctæ administrationis habeat promptissimam uoluntatem. Nihil enim sibi deerit, non cupiat in seculo diues fieri, ne mala sibi plurima acquirat, dicente ac monente glorioso Paulo: Habentes uictum & amictum his contenti simus. Imò si uera fide & propter salutem credere coelestes sibi diuitias cooptet & comparet, quas unusquisq; & misericordia & reliquis actibus bonis comparat & assumit. Temporalibus enim æterna sunt præponenda, caducis stabilia, sollicitis securiora, periculosis libera, inhonorificis clariora. Igitur cum Christus dixerit: Primum quærite regnum Dei, & hæc omnia apponentur uobis: nulli dubium fore credo, his copiam necessariam rerum in terris non defecturam, quibus coelestia præparantur. Vnde his monitis & diues temperet & pauper subleuetur. Difficile potentes, & nobiles, & diuites, & multo his difficiliter eloquentes credunt Deo. Obcæcatur namq; mens eorum, diuitijs, opibus atq; luxuria, circumdati uitijs non possunt uidere uirtutes. Felix ergo qui non in diuitijs, non in sapientia, non in potentia seculari & eloquentia, sed in Christi passionibus gloriatur. Ac nihil miserius quam Deum propter nummū contemnere. Ideo quem senseris semper aut crebrò de nummis loquentem, institorem habeto potius quam monachum.

De correctione & doctrina presidentis.

RECTOR quoque honore suppresso, æqualia subditis bene uiuentibus, & erga peruersos iura rectitudinis exercere non formidet. Nam liquet quòd omnes homines natura genuitæquales, sed uarietate meritorum, ordine alios alijs culpa postposuit. Sed & arguuntur negligentes rectores Ecclesiæ Dei, ob quorum incuriam perit omnis decor populū Christiani, cum nec in meditatione legis diuinæ, nec cultu pietatis, nec in sacrarum uirtutum exercitio laborare conentur. Tunc enim doctrina doctorum suauitas est, cum doctrina pariter & uita consentiant. Sed nec putant sua scientia & sapientia, sed Dei auxilio pacem Ecclesijs suis redditam, qui si suum seruauerint gradum, sunt quasi domus Dei, & quasi angelus Domini. Sed si plus cupiunt uideri nosse quam cæteri, quandoque patent ueritatis regulam non tenere. Magister quoque discipulum corrigit, quem ardentioris cernit ingenij. Nam medicus si cessauerit curare desperat, quoniam nō est parui apud Deum meriti bene filios educare. Rectorum quoq; est, ut laborantium no-

uerint

Auerint sudorem, uel lapsis manum porrigere, uel errantibus uiam ostendere. Sed ne gloriaris quòd multos discipulos habeas, filius Dei docuit in iudæa, & duodecim illum tantū Apostoli sequebantur. Phariseorum autem doctrinæ omnis populus applaudebat. Lædit discipulus magistrū, si per negligentiam suam, præcepta eiusq; laborem disperdat. Ideo nō sit in eis poenæ diuersitas, in quibus paria sunt peccata. Nullius personam accipias, quantumcunq; sit potens uel nobilis, si peccauerit corripe eum. Nam confusionem sequitur ignominia, ignominiam correctio, correctionem consolatio, consolationem salus. Vera enim amicitia, quod sentit, simulare non debet. Non est crudelitas pro Deo crimina punire, sed pietas. Nihil tamē crudelius, nihilq; miserius inuenire potest, q̄ ut timore mortis propriæ, salutem filiorum audeant defendere. Docente autem te in Ecclesia, non clamor populi, sed gemitus suscitetur: lachrymæ audientium laudes tuæ sint. Sermo presbyteri scripturarum lectione conditus sit. Vnde & Apostolus præcipit: Sermo uester sit sale conditus. Quòd si infatuetur, fors proicitur, & perdit nominis dignitatem. Nam sicut uictoria Domini, triumphus est seruatorum: sic magistri eruditio, discipulorum profectus. Nisi enim caput sanum sit, omnia membra sunt in uitio. Quando doctrina non erit in Ecclesijs, intelligemus perire pudicitiam, castitatem mori, & omnes obire uirtutes: quia nō comederunt uerbū Domini. Tunc scriptura utilis est audientibus, cum absq; Christo nō discitur: cum sine patre nō probatur, cum sine Spiritu sancto, non iam insinuat ille qui prædicat. Sed difficile dignus præco uirtutū Christi inueniri potest, qui in annunciandis illis nō suam, sed eius quarat gloriam quem prædicat. Confusio quoq; & ignominia est Iesum crucifixum & pauperem & esurientem factis prædicare corporibus, & ieiuniorum doctrinam per rubentes buccas tumentiaq; ora proferre. Non confundant ergo opera sermonem tuum, ut cum in Ecclesijs loquaris, tacitus quisq; respondeat: Cur hæc quæ dicis ipse nō facis? Accusare auariciam etiam latro potest. Sacerdotis uox cum mente concordet. Nam quomodo potest præses Ecclesiæ malum auferre de medio eius qui in delictum simile corruerit? Ac qua libertate corripit peccantem cum tacitus ipse sibi respondeat eadem admisisse quæ corripit? Perdit enim auctoritatem docendi, cuius opere sermo destruitur. Et illud Tullij: Caput artis est docere quod facis. Venerationi mihi semper fuit: non uerbosa rusticitas, sed sancta simplicitas. Qui enim in sermone se dicit Apostolos imitari, prius imitetur uirtutes & uitam illorum: in quibus loquendi simplicitatem, excusabat sancti nominis magnitudo. Non enim facit Ecclesiastica dignitas Christianum, nec est facile stare loco Pauli, tenere gradum Petri, iam cum Christo regnantium: ne fortè ueniat angelus Domini, qui scindat uelum templi tui, qui candelabrum tuum de loco moueat. Igitur ædificaturus turrim futuri operis sumptus computa. Sicuti non Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene uixisse laudandum est. Prius ergo faciamus, & sic doceamus, ne doctrinæ auctoritas callis operibus destruat. Nam eloquentibus & pronunciantibus plenus est orbis. Loquuntur quæ nesciunt, docent quæ non didicerunt. Magistri fiunt, cum antè discipuli non fuerint. Sed nec ad scribendum citò prolihas, & leui ducaris infantia: multoq; tempore disce quod doceas, & sic non temeritate quorundam doceas quod nescias, sed antè disce quod dicturus es. Nam qui sapientis uerba crebrò audire & intelligere negligit, uitam suam gubernare non nouit: quanto magis nec aliorum regimine proficit? Igitur seruum seruis te esse conuenit. Atq; ita in omnibus perdocere, ut quicunq; audiunt, conuersatione tua magis quam sermone proficiant. Quoniam quidem non in sermone est regnum Dei, sed in uirtute. Sed ne statim multitudinis acquiescamus iudicio: sed electi in principatum noscamus mensuram nostram, & humiliemur sub potenti manu Dei. Reuera nil foedius præceptore furioso, cum debeat esse mansuetus & eruditus: e contra toro uultu, tremantibus labijs, rugata fronte, effrenatis conuicijs, facie inter pallorem ruboremq; uariata, clamore perstrepat, & errantes non tam ad bonum trahit, quam ad malum sæuitia sua præcipitat, licet nō qui irascitur iracundus est, sed ille qui crebrò hac passione superatur. Suntq; multi docentes ea quæ non oportet, turpis lucri gratia, qui totas domus subuertunt, & putant quantum esse pietatem. Quod plerunq; accidit ut habeamus pugnas legis non ob desiderium ueritatis, sed ob iactantiam gloriæ, dum apud audientes docti uolumus existimari. Festino igitur gradu pergamus ad magistros & eorum teramus limina, & præcepta uirtutum ac mysteria scripturarum uincula putemus æterna.

De solitudine.

Reuera, ut simpliciter motum mentis meæ fatear, consideras & propositū tuum & ardorē, quo seculo renunciaſti, differentias in locis arbitror, si urbibus & frequentia urbū derelicta in agello habites: & Christum in solitudine quæras: & ores solus in monte cum Iesu: sanctorumq; locorum tantum uicinitatibus perfruaris, id est ut & urbe careas, & propositum monachi non amittas. Loquor non de episcopis, non de presbyteris, non de clericis: quorum alia causa est, alia monachi. Clerici oues pascunt, ego pascor. Sed de monacho loquor, qui precium possessionum suarum ad pedes Apostolorum posuit: docēs pecuniam calcandam: & humiliter & secretò uictitans, semper contemnat quod semel cōtempſit. Nam summæ stulticiæ est, renunciare seculo, dimittere patriam, urbes

urbes deserere, monachum profiteri, & inter maiores populos peregrè uiuere. Quia igitur fratrem interrogas, per quam uiam incedere debeas: reuelata tecum facie loquar. Si officium uis exercere presbyteri, si episcopatus te, uel opus, uel honor forte delectat: uiuere in urbibus & castellis, & aliorum salutem, lucrum fac animam tuam. Sin autem cupis esse quod diceris monachus, quid facis in urbibus, quæ utique non sunt solorum habitacula, sed multorum? Habet unumquodque propositum principis suos. Romani duces imitentur Camillos, Fabricios, Regulos, Scipiones. Philosophi proponant sibi Pythagoram, Socratem, Platonem, Aristotelem. Poetæ æmulentur Homerum, Vergilium, Menandrum, Terentium. Historici Thucydidem, Salustium, Herodotum, Liuium. Oratores Lyfiam, Gracchos, Demosthenem, Tullium. Et ut ad nostra ueniamus: Episcopi & presbyteri habeant in exemplum Apostolos & Apostolicos uiros, quorum honorem possidentes, habere nitantur & meritum. Nos autem habeamus propositi nostri principes, Paulos, Antonios, Iulianos, Hilariones, Macarios. Et ut ad scripturarum autoritatem redeam, noster princeps Helias, noster princeps Helisæus, nostri duces filij prophetarum, qui habitabant in agris & solitudinibus, & faciebant sibi tabernacula prope fluentia Iordanis. De his sunt & illi filij Rechab, qui uinum & siceram non bibebant, & morabantur in tentorijs: qui Dei per Hieremiam uoce laudantur, & promittitur eis, quod non deficiat de stirpe eorum uir stans coram Domino. Interpretare igitur uocabulum monachi: hoc est nomen tuum. Quid facis in turba qui solus es: non tibi eadem causa, quæ cæteris. Quodque nemo propheta in patria sua honorem habet. Nam ubi honor non est, ibi contemptus est. Vbi contemptus est, ibi frequens iniuria. Vbi iniuria, ibi indignatio. Vbi indignatio, ibi quies nulla. Vbi quies non est, ibi mens sepe a proposito deducitur. Vbi autem per inquietudinem aliquid aufertur ex studio: minus sit ab eo quod tollitur. Et ubi minus est, perfectum non potest dici. Ex hac supputatione illa summa nascitur: Monachum perfectum in patria sua esse non posse. Perfectum autem esse nolle, delinquere est. Vbi autem ego nunc sum: non solum quid agitur in patria, sed an patria persistat ignoro. Imò nec mihi conceditur unus angelus eremi, quotidie exposcor fidem quasi sine fide renatus sim.

De laudibus et utilitate eremi.

Quid igitur agis tu frater in seculo, qui maior es mundo? Paupertatem times? beatos pauperes Christus appellat. Labore tereris? sed nemo athleta sine sordibus coronatur. De cibo cogitas? sed uera fides famem non timet. Super nudam metuis humum exesa ieiunij membra collideres? sed Dominus tecum iacet. Squalidi capitis horret inculca caesaries? sed caput tuum Christus est. Infinita eremi uastitas terret? sed tu paradisum mente deambula: quoties illuc conscenderis, toties in eremo non eris. O desertum Christi floribus uernans. O solitudo, in qua illi nascuntur lapides, de quibus in Apocalypsi ciuitas magni regis extruitur. O eremus familiaris Deo gaudes, & cætera. Ad quæ etiam illud Apostoli: Non sunt condignæ passionis huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Cur igitur timido animo Christianus es? filius hominis non habet ubi caput suum reclinet, tu amplas porticus & ingentia tectorum spacia metiris: hæreditatem expectans seculi, coheres Christi esse non poteris. Nudos amat eremus. Corpus assuetum tunicis, loricae onus non fert. Caput opertum linteo, galeam recusat. Mollem ocio manum, durus exasperat capulus. Sed cur inquit, pergis ad eremum? uidelicet ut te non audiam, non uideam, ut tuo furore non mouear, ut tua bella non patiar, ne me capiat oculus meretricis, ne forma pulcherrima ad illicitos ducat amplexus. Respondebis: hoc non est pugnare, sed fugere. Sta in acie, aduersarijs armatus obsiste, ut postquam uiceris coroneris. Fateor imbecillitatem meam. Nolo spe pugnare uictoriae, ne perdam aliquando uictoriam. Nisi fugero: aut uincendum mihi est, aut cadendum. Quid autem necesse est certa dimittere, & incerta sectari? Aut scuto, aut pedibus mors uitanda est. Tu qui pugnas, & superari potes & uincere. Ego cum fugero, non uinco in eo quod fugio, sed ideo fugio ne uincar. Nulla securitas est uicino serpente dormire, potest fieri ut me non mordeat: tamen potest fieri, ut aliquando me mordeat. Fuga enim non infidelitatis, sed prudentiæ iudicium est, ne frustra nos offeramus periculis. Sed nuper Ægypti deserta uidisti, intuitus es angelicam familiam, quanti ibi flores sunt? quæ spiritualibus gemmis prata uernantia? Vidisti terra quibus Dominus coronatur. Ille tibi ignis in pectore exæstuet, & illa quotidie cogita, tracta, considera, & quasi quodam carcere tentus exclama: Heu me quia prolongata est peregrinatio mea. & in paradisum mente conscendens, toties in terra non eris, quoties terrena despexeris. Eadem nobis certè cum his qui habitant per deserta conditio est, ijdem oculi, rotidem & manus: ijdem infirmitatibus uel uirtutibus subiaccemus. Si te aqua potus uexat, quanti nobiles non dicam uina nesciunt, sed carnes ignorant, & fuso tantum legumine sustentantur. Si balnearum te lauacra sollicitant, quanti principes ciuitatum, siue ob culpam propriam, siue ob inuidiam ad insulas deportati, sine æterno præmio perpetuam mercedem absque balneis perseuerant. Nemo id necessitate pati non potest, quod pro Deo pati uoluntate detrectat. Habebis cellulam quæ te solum capiat. Imò non eris solus, angelica turba uersabitur, tot socij, quot sancti. Leges Euangelium, fabulabitur tecum Iesus. Replicabis apostolos & prophetas: nunquid poteris talem alium tuis sermonibus habere confortem? Terra sumus & cinis, & per omnia momenta de nostra salute

A salute suspensi, continuo in puluerem dissoluedi. Quid retrahamus facere de necessitate uirtutem? certè quædam moriendum est. Quam cito mundi derelinquamus angustias: & si forte ob continentiam (quod tamen raro accidit) dolere stomachum, aestuare febribus ceperimus, perpetuè uitæ in gressu ianuam mortis putemus. Quanti enim in medijs opibus, & inter tabulas consulatus, repentina morte subtrahuntur? Quid ergo desideramus urbium frequentiam, qui de singularitate censemur? Mihi enim oppidum carcer, & solitudo paradus est. Secularium quoque maxime poterit confortia deuota. Quid tibi necesse est illa sapius uidere, quorum contemptu monachus esse ceperit? Nam monachum solitudo facit, non publicum.

De periculo uitæ solitarie.

Monachi etiam nunc mores discutimus, qui iugum Christi collo suo imposuit. Primumque tractandum est: utrum solus, an cum alijs in monasterio uiuere debeas. Mihi placet ut habeas sanctorum cõubernium, ne absque ductore ingrediaris uiam, quam nunquam ingressus es. statimque tibi in partem alteram declinandum sit, & errori pateas: plusque aut minus ambules quam necesse est, & currens lassus, moramque faciens obdormias. In solitudine sito, surrepit superbia. Et si parumper ieiunauerit, hominemque non uiderit, putat se alicuius esse momenti. Oblitusque sui unde, & quo uenerit: intus corde, foris lingua uagatur. Iudicat contra uoluntatem Apostoli alienos seruos. Quo gula poposcerit, portigit manus, dormit quantum uoluerit, neminem ueretur, omnes se inferiores putat: crebrisque in urbibus quam in cellula est, & inter fratres simulat uerecundiam, qui platearum turbis colliditur. Quid igitur solitariam uitam reprehendimus? Minimè, quippe quæ sæpe laudauimus, licet ut præfertur solitaria uita periculosa est, ne abstracti ab hominum frequentia, sordidis & impijs cogitationibus pareant, & pleni arrogantiæ & supercilij, cunctos despiciant, armentumque linguas suas, uel clericis, uel monachis detrahendo. Sed de ludo monasteriorum, uolumus huiuscemodi egredi milites, quos eremi dura rudimenta non terreant, qui speciem cõuersionis suæ multo tempore dederint: qui omnium fuerint minimi, ut primi omnium fierent: quos nec esuries aliquando, nec saturitas superauit, qui paupertate lætant: quorum habitus, sermo, uultus, incessus, doctrina uirtutum est. O quoties in eremo constitutus & in illa uasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus, horridum monachis præstat habitaculum, putabam me Romanis interesse delictis. Sedebam solus: quia amaritudine repletus eram. Horrebant sacco membra deformia, & squalida cutis, situm Æthiopiæ carnis obduxerat. Quotidie gemitus: & si quando me repugnantem somnus imminens oppressisset: nuda humo uix ossa hærentia colligebam. De cibis uero & potu taceo: cum etiam languentes monachi tibi aqua frigidatantur, & coctum aliquid accepisse luxuria sit. Ille igitur ego qui ob gehennæ metum, tali me carcere damnaueram, scorpionum tantum socius & ferarum, sæpe choris intereram puellarum. Pallebant ora ieiunij, & mens desiderij aestuabat in frigido corpore, & ante hominem suum iam carne præmorta, sola libidinum incendia bulliebant. Itaque omni auxilio destitutus ad Iesum iacebam pedes, rigabam lachrymis, crine tergebam, repugnantem carnem hebdomadarum inedia subiugabam. Non depudescio infelicitatis meæ, quin potius plango me non esse quod fuerim. Memini me clamantem & diem crebro iunxisse cum nocte, nec prius a pectoris cessasse uerberibus quam rediret Dominus in increpante tranquillitas. Ipsam quoque cellulam quasi cogitationum mearum cõsciam pertimescebam, & mihi metum iratus & rigidus solus deserta penetrabam. Sicubi cõcaua uallium, aspera montium, rupium prærupta cernebam, ibi meæ erat orationis locus, ibi illud miserrimæ carnis ergastulum collocabam: & (ut mihi testis est Dominus) post multas lachrymas, post cælo oculos inharentes, nonnunquam uidebar mihi interesse agminibus angelorum, & lætus gaudensque cõtatabam: Post te in odore unguentorum tuorum curremus. Dicam & aliud quod in Ægypto uiderim. Græcus erat adolescens in cœnobio, qui nulla cõtinentia, nulla operis magnitudine, flammam carnis poterat extinguere. Hunc pater monasterij periclitantem, hac arte seruauit. Imperat uiro cuidam graui, ut iurgijs atque conuicijs insectaretur hominem, & post irrogatam iniuriam, primus ueniret ad querimoniam. Vocati testes, pro eo loquebantur qui cõtumeliam fecerat. Flere ille contra mendacium cepit. Solus pater defensionem suam callidè opponere studuit, ne abundantiori tristitia absorberetur frater. Quid multa? Ita annus ductus est, quo expleto, interrogatus adolescens, super cogitationibus pristinis, an adhuc molestia aliquid sustineret. Papæ, inquit, mihi uiuere non licet, & fornicari libeat. Hic si solus fuisset, quo adiutore superasset: sunt enim meliores duo quam unus: & si alter ceciderit, ab altero fulcitur. Funiculus triplex non facile rumpitur, & frater fratrem adiuuans exaltabitur. Vidi ergo quosdam, qui postquam renunciauerunt seculo, uestimentis duntaxat & uocis promissione, non rebus, nihil de pristina cõuersione mutarunt: res familiaris magis aucta quam imminuta. Eadem ministeria seruulorum, idem apparatus cõuiuij, & nomen sibi uendicant solitarij. Quidam uero pauperes sunt & tenui substantia, uidenturque sibi scoli, pomparum ferculis similes procedunt in publicum, ut caninam exercere facundiam. Sunt etiam qui humore cellularum immoderatisque ieiunij, cœdio solitudinis, ac nimia lectio, dum diebus ac noctibus auribus suis perfonant, uertuntur in melancholiam, & Hippocratis magis fomentis quam nostris monitis indigent. Plerique artibus

artibus & negociationibus pristinis carere non possunt, mutatisque nominibus, infortiorum, eadem exercent mercimonia, non uictum & uestitum quod Apostolus precipit, sed maiora quam seculi homines emolumenta sectantes: & sub religionis titulo exercetur iniusta compendia: & honor Christiani nominis magis fraudem facit quam patitur. Quae pudet dicere, sed necesse est, ut saltem sic ad nostrum erubescamus dedecus, publice extendentes manus, pannis aurum tegimus: & contra omnium opinionem plenis sacculis morimur diuites, qui quasi pauperes uiuimus. Tibi cum in monasterio tuis hoc facere non licebit, & inolecente paulatim consuetudine quod primum cogebaris, uelle inclies, & delectabit te labor tuus: oblitusque praeteritorum semper priora sectaberis: nequaquam considerans quid alij mali faciant, sed quid boni tu facere debeas. Neque uero peccantium ducaris multitudinem: nec te pereuntium turba sollicitet ut tacitus cogites: Quid ergo omnes peribunt, qui in urbibus habitant? Ecce illi fruuntur suis rebus, ministrant Ecclesiae, adeunt balneas, unguenta non spernunt, & tamen in omnium ore uersantur. Ad quod ante respondi, & nunc breuiter respondeo: in praesenti opusculo non me de clericis disputare, sed monachum instruere.

De periculo habitandi in urbibus.

Considera obsecro satis esse difficile locum Stephani implere uel Pauli, & in angelico stare ministerio. Preciosum margaritum cito frangitur, fractumque instaurari non potest. Nauis quam uis sit rudis & solidis confixa clauis, tumentesque fluctus non sentiat, cito si periculosum nauigat perforatur, & licet plenis uentis lucrosius ad optata perueniat: tamen magis secura sunt quae & tranquilla sunt. Et ut apertius loquar, plus te quod dicis habere mercedem si in media urbe consistens monachus uicinitates, & sunt uera quae dicis, sed non tam facile explentur opere quam dicto. Nam si aliquis te de optimatibus inuiter ad prandium: certe aut eundem est, aut negandum. Si ieris, aut iisdem cibis uisceris, aut alijs. Si alijs, conuiuiarum offenduntur oculi: si iisdem, perit abstinentia. Quod si non ire uolueris, miser comederis in prandio, ad singulas quasque phylas & ad delibura melle uina potaberis, alius tuum uultum cauillabitur, ille incessum irridebit, hic habitum: & imitatores forsitan ludaeorum, Nonne, inquit, hic est fabri filius? Nonne fratres eius apud nos sunt, ego illum memini ante tot ferme annos illud fecisse turpe, dixisse turpius. Alius fur clamabit, & te cum se sceleris finget esse participem. Omnia prandia pariter consonabunt: in te temulentum conuiuium dissoluetur. Quod si uilis abstineris carnibus, & non crebro balnea frequenter: tunc uero per omnes columnas Manichaei titulus ascribitur. Si uolucrum edulium refutaueris, & tenellas columbas crassosque turtures expentis gutturi durior dominus denegaueris, sacrilegij crimine affingitur: statimque aiunt: Hi sunt qui creatorem mundi condemnant, in usus nostros facta sunt omnia. Audiui Domino teste, non mentior, quaedam in sua gula disertum cum rumore cognosceret me cibis esculentioribus abstinerere, dicere: Nunquid porcellus ideo factus est, ut togatus in senatu sententiam diceret? Quo uidelicet me stulticia condemnaret, qui me putaret ea quae sunt in usus creata non sumere. Quod si pulla fuerit tunica, etiam praetereuntium digitis denotaberis. Ac sic nisi formosus fueris, sanctus esse non poteris. Haec & istiusmodi cum uitam laceret bonam, quid facies frater in medio? Aut uitij, aut anathemati colla submittes, id est, sectaberis ea quae sunt aduersa continentiae. Aut si facere nolueris, tempore damnaberis. Praetermitto crebras salutationes, obsequia matronarum, uariasque illecebras: quibus etiam rigidiissimi molliuntur, cum & Sirenæo cantu ad naufragia pertrahuntur. Nunc illud affirmo, quod etiam si ista non essent, ad comparationem tamen ingentis boni, maiora deserere deberes. Cum enim tanta reperimus in caelo, parua & caduca nos quaesisse doleamus in terra. Ambitio namque, potentia, magnitudo uerbis, uideri & uidere, salutare & saluari, laudare uel detrudere, uel proloqui, & tantam hominum frequentiam saltem inuitum uidere, monachorum proposito & a quiete sunt aliena. Aut enim uidemus ad nos uenientes, & silentium perdimus. Aut si non uidemus, superbiam arguimur. Interdum ut uicem reddamus, ad superbas fores pergimus: inter linguas rodentium ministrorum, postes ingredimur deauratos. In Christi uero uilla (ut didicimus) totum rusticitas. Itaque propter occupationes, aut nobis claudendum est ostium, aut scripturarum propter quas aperiendae sunt fores studia relinquenda. His igitur rationibus inuitati, multi philosophorum reliquerunt frequentias urbium, & hortulos suburbanos, ubi ager irriguus, arborum comae, & susurrus auium, fontis speculum immurmurans, & multae oculorum auriumque illecebrae, ne per luxum & per abundantiam copiarum animae fortitudo mollesceret, & eius pudicitia constupraret. Inutile quippe est crebro uidere, per quae captus aliquando sis, & eorum te experimento committere, quibus difficulter careas. Nam quos seculi carcer includit, nunc ira, nunc auaritia, nunc aliorum incertua uitiorum pertrahit ad ruinam. Ideoque obterenda sunt animi uoluptates, relinquenda delectationum studia: quoniam haec est circuncisionis ueritas, non figura. Nitendum in summa: ut naturalibus amputatis, conuersatio nostra tendat ad caelum. Quod fiet, si ludis, si iocis, si conuiuia, si sermo penes familiarium deseratur, & quae circunciduntur arefcant, non uisu, non auditu, non tactu, non sapore: aut capiet in natura corporis naturam corpoream non habere. Nam si uelimus despiciere quod sumus, meremur melius esse. igitur non temere offeramus nos periculis: sed quantum in nobis est insidias declinemus.

De absti-

De abstinentia et praecipue à carnibus.

Saluator noster, Attendite, inquit, uobis ne forte grauentur corda uestra crapula & in ebrietate & curis huius uitae. Modicus enim ac temperatus cibus & carni & animae utilis est. Balnearum fomenta ne quaeras, qui calorem corporis ieiuniorum cupis frigore extinguere, quae & ipsa moderata sint, ne nimia debilitent stomachum, & maiorem reflectionem poscentia erumpant in crudelitatem, quae parens libidinum est. Aiunt enim medici qui de humanorum corporum scripsere naturis, praecipue Galenus in libris, quorum titulus *περὶ ὑγιᾶν*, puerorum & iuuenum, ac perfecta aetatis uirorum mulierumque corpora, in isto calore feruere, & noxios his esse aetatibus cibos qui calorem augent, sanitatique conducere, frigida quaeque in cibo & potu sumere. Sicut e contrario senibus, qui pituita laborant & frigore, calidos cibos, & uetera uina prodesse. Et etiam Comicus, cuius finis est humanos mores nosse atque describere, dixit: Sine Cerere & Libero friget Venus. Nihil itaque scias conducere Christianis adolescentibus, ut esum holerum. Nam ardor corporum frigidioribus, epulis temperandus est. Nobis enim non corporum cultus, sed animae uigor quaeritur, quae carnis infirmitate sit fortior. Inde est quod nonnulli uitam pudicam appetentium, in medio itinere corruunt, dum solam abstinentiam putant carnium, & leguminibus, onerant stomachum, quae moderate parceque sumpta innoxia sunt, & ut quod sentio loquar: Nihil sic inflammant corpora, & titillat membra genitalia, sicut indigestus cibus ructusque conuulsus. Quod enim seminarium uoluptatum est, uenenum puta. Est autem esus carnum seminarium libidinis. Et non solum de carnibus loquor, sed in ipsis leguminibus infantia & grauita declinanda sunt. Parcus cibus & uenter esuriens, triduanis ieiunij praefertur. Multo enim melius est quotidie parum quam raro satis sumere. Pluuia illa optima est, quae sensim descendit in terras. Subitus & nimius imber in praecipit, arua subuertit. Refectio itaque saturitatem fugiat. Nihil prodest biduo triduoque transmissio uacuum portare uentrem, si pariter obruatur: si compensetur saturitate ieiunium. Illico mens repleta torpescit, & irrigata corporis humore, spinas germinat libidinum. Plures quoque sunt qui cum uino sint sobrii, ciborum tamen largitate sunt ebrii. Omnes enim qui ebrietatem sectantur, filij Belial uocantur. Nam uenter mero aestuans facile despumat in libidinem. Unde Noe nudauit ebrietate femora. Lot quem Sodoma non uicerat, uina uicerunt. Venter quoque plenus facile de ieiunij disputat. Qui enim Christum desiderat, & illo uescitur pane, non quaerit magnopere, de quibus preciosis cibis stercus conficiat. Quicquid post gulam non sentitur, idem fit quod panis & legumina. Omne enim quod in hoc mundo laborant homines, ore quasi consumitur, & attritum dentibus, uentri traditur digerendum: & tam diu tribuit uoluptatem, quam diu gutture detinetur. Cum uero in alium transierit, desinit inter cibos esse distantia. Nec hoc dicimus, quod negemus pisces, sed quomodo nuptijs uirginitatem, ita saturitati ieiunia praeferrimus. Sed non ideo te carnes uesci non putes, si suum, leporem, atque ceruorum & quadrupedum animantium esculentiam reprobas. Non enim haec pedum numero, sed suauitate gustus comprobantur. Scimus & Apostolo dictum: Omnis creatura Dei bona, quae cum gratiarum actione percipitur. Sed idem loquitur: Bonum est carnem non manducare. Comedant carnes, qui carnibus feruiunt. Quorum feruor despumat in coelum, eorum & intestina carnibus repleantur. Tu uero nihil habeas tam necesse, quam in ieiunio perseuerare. Pallor & sordes tuae gemmae sint. Igitur cum mihi dixeris: Cur porcus creatus est? statim tibi respondebo puerorum more certantium: Cur uiperæ & scorpionum? Nec Deum superfluorum iudicabis artificem, cum plurimae & bestiae & uolucres sint, quas tuae fauces recusant. Sed ne contentiosum hoc & pugna magis uideatur esse quam uerum. Audi idcirco fures & apros & reliquas animantes creatas, ut milites, athletae, nautae, rhetores, metallorumque fossores, & caeteri duro operi mancipati habent cibos, quibus fortitudo corporum necessaria est: qui portant arma & cibaria: qui pugnis & calcibus sua inuicem membra debilitant, qui remos trahunt: quorum latera ad clamandum dicendumque sunt ualida, qui subuertunt montes, & sub diuo & imbris dormiunt. Sed quid ad nos, quorum conuersatio in caelis est? Caeterum nostra religio non athletae, non nautae, non milites, non fossores, sed sapientiae eruditae sectatorum: qui se Dei cultui dedicauerunt, & scit cur creatus sit, cur uerfess in mundo, quod abire festinet. Unde & Apostolus loquitur: Quando infirmor, tunc potens sum, & si exterior noster homo corrum pitur, sed interior renouatur de die in diem: Et, cupio dissolui & esse cum Christo. Et, carnis curam ne feceritis: Quodque sine quatuor sensibus uiuere possumus, id est, sine aspectu, auditu, odoratu, atque complexu. Absque gustu autem & cibis impossibile est humanum corpus subsistere. Adesse ergo debet ratio, ut tales uel tantas sumamus escas, quibus non oneretur corpus: nec libertas animae praegrauetur. Quia & comedendum est, & deambulandum, & dormiendum, & digerendum, & postea inflatis uenis incientia libidinis sustentant. Sunt quidem sensus nostri portae, per quas ad animam nostram seculi seculi blanda descendunt, & per quas sensus carnis introeunt. Per quas nisi lata strage facta uiam uirtutibus potius quam impietate fecerimus, nunquam ad regem pietatis peruenire poterimus. Dicat enim unumquodque quo dolet, ego loquor conscientiam meam. Scio mihi abstinentiam, & nocuisse intermissam, & profuisse repetitam. Nec tales ergo recipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut comestos magno partos & perditos labore doleamus. Holerum & pomorum ac leguminum, & faci-

Hier. to. 4.

A. lior ap-

hor apparatus est, & arte impendit, quod coquorū non indigent, & sine cura sustentant humanum genus, moderatēq; sumptus quia nec auidē deuoratur. Quod irritamentū gulæ non habet, leuiori digestionē decoquitur. Nemo enim uno & duobus cibis, hisq; uilibus usq; ad inflationē uentris oneratur, quæ diueritate carniū & saporis delectatione cōcipitur, cum uarijs nidoribus fumant paritæ, & ad esum sui, expleta esurie quasi captiuos trahunt. Vnde & morbi ex saturitate nimia concitantur. Multiq; impatientiā gulæ uomitu remediānt, & quod turpiter ingesserunt, turpius egerūt. Postq; enim uenit Christus in fine temporū, & reuoluit o & alpha, id est finem ad principium, ut in prima ætate non circuncidimur: nec repudiū dare permittimur, nec carnes comedimus. Hippocrates in aphorismis docet crassa & obesa corpora, quæ crescendi mensuram impleuerint, nisi citō ablatione sanguinis minuānt, paralytim & pessima morborum genera parere. Et idcirco esse necessariam demptionē, ut rursus habeāt in quæ possint crescere. Non em̄ manere in uno statu naturā corporū, sed aut crescere aut decrescere, nec posse uiuere animal nisi crescendi capax sit. Vnde & Galenus illē doctissimus Hippocratis interpret, Athletas quorū uita & ars sagina est, dicit in exhortatione medicinæ, nec uiuere posse diu, nec sanos esse, animasq; eorū ita nimio sanguine & adipib. quasi luto inuolutas, nihil tenue, nihil cœleste, sed semper de carnib. & ructu & uentris ingluuie cogitare. Diogenes tyrannos & subuersiones urbiū bellaq; hostilia uel ciuilia nō pro simplici uictu hoierū pomorumq; sed pro carnibus epularumq; delicijs asserit excitari. Quodq; mirandū sit, Epicurus uoluptatis asseritor, omnes liberos suos repleuit holeribus & pomis & uilibus cibus, dicens ita esse uiuendum, quia carnes & exquisitæ epulæ ingenti cura ac miseria præparant, maioremq; pœnam habeāt in quarendo q̄ uoluptatē in abutendo. Bibere & comedere nō deliciarum ardorē debet excitare, sed sitim famemq; restringere. Qui carnibus uescuntur, indigent etiā his quæ sunt carnū. Qui autē simplici uictu utuntur, eos carnes non requirere. Sapientiæ ergo operam dare non possumus, si mensæ abundantia cogitemus, quæ labore nimio & cura indigent. Citō expletur naturæ necessitas, frigus & fames simplici uestitu & cibo expelli potest. Delitiæ & epularū uarietas fomenta sunt auaritiæ. Quod si quis existimat se abundantia ciborum potionumq; perfrui, & uacare posse sapientiæ, hoc est uersari inter delicias, & deliciarum uitijs non teneri, seipsum decipit. Sensus noster illud cogitat, quod uidet, audit, odoratur, gustat, atreçtat, & ad eius trahitur appetitum, cuius capitur uoluptate. Difficile imō impossibile est, diuitijs & uoluptatibus affluentes non ea cogitare quæ gerimus. Frustratq; quidā simulāt salua fide & pudicitia & integritate mētis se abuti uoluptatibus, cum contra naturā sit, copijs uoluptatum, sine uoluptate perfrui. Sensus corporum quasi equi sunt sine ratione currentes. Anima uerō in aurigæ modum retinet frena currentiū. Grandis exultatio animæ est, cū paruo cōtētus fueris, mundū habere sub pedibus, & omnē eius potentiam, epulas, libidines, propter quæ diuitiē comparant, uilibus mutare cibus, & crassiori tunica cōpensare. Tolle epularū & libidinis luxuriā, nemo quæret diuitias: quarū usus aut in uentre, aut sub uentre est. Qui agrotat, nō aliter recipit sanitatē, nisi tenui cibo & castigato uictu. Quibus ergo cibis recipitur sanitas, his & seruari potest, ne quis putet morbos holeribus cōcitari. Si autē uires holerum non ministrāt, quæ nascunt & alunt carnibus, quid est sapienti uiro & philosopho Christi tantā habere fortitudinē, quæ athletic & militibus necessaria est: quā cū habuerit, ad uitia prouocet? Illi arbitrantur carnes sanitati cōgruas, qui uolunt abuti libidine, & in cœnū demersi uoluptatum, ad cōitum semper exaltuant. Christiano sanitas absq; uilibus eximij necessaria est. Nec turbare nos debet, si rari sunt huius propositi sectatores, quia rari sunt & amici boni & fideles & pudici & continentēs, semperq; uirtus rara est. Legimus quosdā morbo articulari & podagræ humorib. laborantes, pro scriptione bonorū ad simplicem mensam & ad pauperes cibos redactos cōualuisse. Caruerant em̄ sollicitudine dispensandæ domus, & epularū largitate, quæ & corpus frangit & animā. Iriderit Horatius appetitū ciborū, qui cōsumpti relinquunt pœnitentiā. Sed etiā ex uilissimis cibus uitanda satietas. Nihil em̄ ita obruit animū, ut plenus uenter & æstuans, & huc illuc se uertēs, & in ructus, & in crepitus uentorū efflatione respirans. Quale autē illud ieiuniū, aut qualis refectio post ieiunium, cū pridianis epulis distendimur, & guttur nostrū mediatorium efficitur latrinarū? Dumq; uolumus prolixioris inediae famem quærere, tantū uoramus, quantū uix alterius diei nox digerat. Itaq; non tam ieiunium appellandum est, quā crapula ac foetens & molesta digestio.

De abstinentia philosophorum antiquorum, sacerdotum aliorumq; sanctorum.

Dicæarchus in libris antiquitatum & descriptione Græciæ, refert sub Saturno, cum omnia humus funderet, nullum comedisse carnes, sed uniuersos uixisse frugibus & pomis, quæ sponte terra gignebat. Chæremon quoq; Stoicus uir eloquentissimus narrat de uita antiquorum Ægypti sacerdotū, quod omnibus mundi negocijs curisq; postpositis, semper in templo fuerint, & rerū naturas causasq; ac rationes siderum cōtemplati sint, nunq; se mulieribus miscuerint, nunquā cognatos & propinquos, ne liberos quidem uiderint, & ex eo tēpore quo cœpissent diuino cultui deseruire, carnibus & uino semper abstinerint propter tenuitatē sensus, & maximē propter appetitus libidinis: quæ ex his cibus & ex hac portione nascuntur. Pane uerō non uesciebantur, ne onerarent

stoma-

A stomachum, & si quando comedebant, tunsum pariter hyssopum sumebāt in cibo, ut escam grauiorem, illius calore decoquerent. Oleum tantum in holeribus nouerant, uerū & ipsum parum propter nauream & asperitatē gutturis leniendam. Quid loquar, inquit, de uolatilibus, cum oua quoq; pro carnibus uitauerint & lac quorum alterum carnes liquidas, alterum sanguinem esse dicebant colore mutato. Cubile eis de folijs palmarū cōtextum erat. Scabellū accliuē ex una parte obliquū in terra pro puluillo capiti supponebant, bidui triduiq; in ediam sustinentes, & humores corporis qui nascuntur ex ocio, & ex mansione unius loci, nimia uictus castigatione siccabāt. Item Iosephus in secunda Iudaicæ captiuitatis historia, & in decimo octauo Antiquitatum libro, tria describit dogmata Iudæorum, Pharisæos, Sadducæos, Essæos, quorum nouissimos miris effert laudibus, quod & uxoribus & uino & carnibus semper abstinerint, & quotidianū ieiunium uerterint in naturā. Super quorum uita & cibo, Philo uir doctissimus propriū uolumen edidit. Eubulius narrat apud Persas tria genera magorū, quorū primos qui sunt doctissimi & eloquentissimi, excepta farina & holere, nil amplius in cibo sumere. Orpheus quoq; in carmine suo esum carnū penitus detestatur. Pythagoræ etiā, Socratis, Antisthenis, & reliquorum frugalitatem referem in confussionem nostram, nisi & longum esset, & proprii operis indigeret, ut qui paupertatē Apostolorū & crucis duritiem, aut nesciunt aut contemunt: imitentur saltem gentiliū paupertatē. Ad ea uenio, quæ Afella post duodecimū annum sudore proprio, elegit, arripuit, tenuit, cœpit, impleuit. Vnius cellulæ clausa angustijs, latitudine paradisi fruebatur. Idem terræ solū, & orationis locus extitit & quietis. Ieiunium habuit pro ludo, in ediam pro refectioe. Et cum eam non uescendi desiderium, sed humana cōfectio ad cibū traheret, pane & sale & aqua frigida cōcitabat magis esuriam, q̄ restringebat, & operabat manibus: sciens scriptum esse: Qui nō laborat, nō manducet. Et ita ad quinqua-genariam peruenit ætatem, ut nō doleret stomachus, non uiscerum cruciaretur in iuria, nō sicca humus iacentia membra cōfringeret, nō sacco asperata cutis foetorem aliquem situmq; contraheret: sed sana corpore, anima sanior, solitudinem putaret esse delicias, & in urbe turbida inueniret eremum monachorum. Paulo quoq; cibum & uestimenta palma præbebat, & ne cui impossibile uideatur, Iesum uideri & angelos eius, quod in parte eremi, quæ iuxta Syriam Saracenis cōiungitur, monachum testat, qui per triginta annos in clusis, hordeaceo pane & lutulenta aqua uiuebat. Alter in cisterna ueteri per dies singulos quinque carycis sustentabatur. Vnde si mihi Dominus optionem daret, multo magis eligerem tunicam Pauli cum meritis, q̄ regum purpuras cum regnis suis. Quid tamen nos uentris animalia, tale unq; fecimus: quos si uel secunda hora legentes inueniret, oscitamus, manu faciem defricantes, cōtinemus stomachū, & quasi post multū laborem, mundialib. rursum negocijs occupamur. Prætermitto prandia, quibus mēs onerata premiū. Pudet dicere frequentiam salutandi, qua aut ipsi quotidie ad alios pergimus, aut ad nos uenientes cæteros expectamus. Deinceps itur in uerba, sermo teritur, lacerant absentes, uita aliena describitur, & mordentes inuicem cōsumimur abinuicem. Talis nos cibus occupat & dimittit. Cum uerō amici recesserint, ratiocinia supputamus. Nunc ira perfonam leonis nobis inducit, nūc cura superflua in annos plurimos duratura præcogitat. Nec recordamur Euangelij dicentis: Stulte hac nocte auferent animam a te, quæ aut præparasti cuius erunt? Nec uerō hoc dicens condemno cibos, quos Deus creauit ad utendum cum gratiarum actione, sed iuuenibus incentiua esse assero uoluptatū. Non Ætnæ ignes, non Vulcania tellus, nō Veseus Olympusq; tantis ardoribus æstuant, ut iuueniles medullæ uino plenæ, dapibus inflammatae. Auaritia calcatur a plerisq; & cum marsupio deponit. Maledicam linguam indictum silentium emendat, cultus corporis, & habitus uestium unius horæ spatio cōmutatur. Omnia alia peccata extrinsecus sunt, & quod foris est facile abijcitur. Sola libido insita est, & quadam lege naturæ in coitū gestit erumpere. Grandis igitur uirtutis est, & sollicitæ diligentiaē susperare quod natus sis, & in carne non carnaliter uiuere.

De temperatis ieiunijs.

Tantum tibi ieiuniorū assume, quantum ferre potes: diuersus est enim hominum stomachus. Alij amaris, alij dulcibus, alij austerioribus, alij leuibus delectant cibus. Ideo nō tibi immoderata imperamus ieiunia, & enormem ciborum abstinentiam, quibus statim corpora delicata franguntur. Philosophorum quoq; sententia est, moderatas esse uirtutes, excedentes modum atq; mensuram inter uitia deputari. Vnde & unus de septem sapientibus: Ne quid, ait, nimis. Noui enim ego in utroq; sexu propter nimiam abstinentiā cerebri sanitatē quibusdam uexatam: præsertim qui in humidis & frigidis habitauerunt cellulis, ita ut nescirent quid agerent, quoue se uerterēt, quid loqui, quid tacere deberent. Sic ergo debes ieiunare, ut non palpites, & respirare uix possis, sed ut fracto corporis appetitu, nec in lectione, nec in psalmis, nec in uigilijs solito quid minus facias. Ieiuniū nō perfecta uirtus, sed cæterarū uirtutū fundamentū est, & sanctificatio atq; pudicitia, & sine qua nemo uidebit Deum. Nam Christus pro animi uoluntate omnia in acceptum refert. Displicent namq; in teneris maxime ætatibus longa & immoderata ieiunia, quibus iungunt hebdomades, & oleum in cibo ac poma uetantur. Experimento didici, asellū in uia cum lassus fuerit, diuerticula quærere.

Hier. tom. 4.

A 2 Hoc

Hoc enim in perpetuo ieiunio præceptum est, ut longo itinere vires perpetes suppetant, ne in prima mansione currentes corruamus in medijs. Cæterum in quadragesima continentie uela pandenda sunt & tota aurigæ retinacula equis laxanda properantibus, quanquam alia sit conditio secularium, alia monachorum. Secularis homo in quadragesima uentris ingluuiem decoquit, & in cochlearum morem, succo uicitans suo, futuris dapibus ac saginæ aqualiculam parat. Monachus in quadragesima suos dimittat equos, ut sibi meminerit semper esse currendum. Finitus labor maior, infinitus moderatio est. Ibi enim respiramus: hic perpetuo incedimus. Sic tamen comedas, ut statim post cibum possis legere, orare, & psallere. Ideo sint tibi casta simplicia, moderata, & non superstitiosa ieiunia. Sed quid prodest oleo non uesci: & molestias quasdam difficultatesque ciborum querere, carycas, piper, nuces, palmarum fructus, similam, & mel. Tota hortorum cultura uexatur, ut cibario pane non uescamur, & dum delicias sectamur, a regno cælorum retrahimur. Nec si biduo aut triduo ieiunaueris, putes te non ieiunantibus esse meliorem. Tu ieiunas & irasceris, ille comedit, & gratias agit Deo. Unde rationem mentis & uentris esuriem ieiunando digeris, ille moderatus alitur, & gratias agit Deo. Unde quotidie clamat Esaias: Non tale ieiunium elegi dicit Dominus. & iterum: In diebus ieiuniorum uestrorum inueniuntur uoluntates uestre, & omnes qui sub potestate uestra sunt, stimulat. In iudicijs & litibus ieiunatis, & percutitis pugnis humile, ut quid mihi ieiunatis? Quale illud potest esse ieiunium, cuius iram non dicam nox occupat, sed luna integra derelinquit? Te ipsum considerans noli in alterius ruina, sed in tuo opere gloriaris: nec illorum tibi exempla proponas, qui carnium curam facientes, possessionum redditus & quotidianas domus impensas supputant. Nec enim undecim Christi apostoli ludæ prodicione sunt fracti. Nec Philegio & Alexandro nanfragium faciente ceteri a cursu fidei substituerunt. Cuiusmodi quoque tibi sunt uitanda secularium: maxime eorum qui honoribus tument. Nam pinguis uenter, non gignit sensum tenuem. Docet Æsopi fabula, plenum muris uentrem per angustum foramen egredi non ualere. Quoscunque namque formosos, calamistratos, crine compositos, uel buccis rubentibus uideris, de armento Iouiniani suat: inter quos grunniunt sues. De nostro grege, tristes, pallidi, sordidi, & quasi peregrini huius seculi, licet sermone careant, habitu loquuntur & gestu. Heu mihi, quia peregrinatio mea prolongata est. Unde saccus & ieiunium arma sunt poenitentiae, & alia peccatorum. Et si de duobus necessarijs unum est subtrahendum, magis eligam ieiunium absque sacco, quam saccum absque ieiunio. At uero hi quibus poenitentia præcipitur, consequenter ad ieiunium saccum copulant. Non quidem sanant oculum, quod calcaneo adhibetur. Ieiunio passiones corporis, oratione pestes sanandæ sunt mentis. Igitur per ieiunium ostenditur nos posse ire ad paradysum, unde per saturitatem fueramus eieciti. Nam ieiunium curat uulnera delinquentis, curatosque sanctificat.

De contemplatione, oratione & lectione.

Si monachus esse uis, non uideri, habeto curam, non rei familiaris, cui renuncians hoc esse cospisti, sed animæ tuæ. Ama scientiam scripturarum, & carnis uitia non amabis. Corpus pariter animusque tendant ad Dominum. Sic te ipsum in cælo animo gestiente procures, ut dum corpore moraris in terra, iam ad Christum mente peruenias. Assuescas quoque ad orationes, & psalmos nocte cõsurgere, mane hymnos canere, tertia, sexta, nona hora stare in acie quasi bellator Christi, accensaque lucerna reddere sacrificium uespertinum. Sic dies transeat, sic nox inueniat laborantem, orationi lectio, lectioni succedat oratio. Præcipue ea quæ sancti faciunt, in conspectu Dei faciunt, & plenior scientiam Dei accipiunt, & plenius diuinis imbuti sunt disciplinis. Si enim ægrotus & æstus febris quam frigidam postulet, & dicat ad medicum: Vim patior, crucior, exanimor, usque quod medice clamabo, & non exaudies? Et respondeat sapientissimus & clementissimus medicus: Scio quo tempore debeam dare quod postulas, non misereor modò, quia misericordia ista crudelitas est, & uoluntas tua contra te petit. Ita Dominus noster sciens clementiæ suæ pondera atque mensuras, interdum non exaudit clamantem, ut eum probet, & magis prouocet ad rogandum, & quasi igne excoctum iustitiam & puriorem faciat. Ad orationem nocte confurgenti non indigestio cibi ructum faciat, sed inanitas. Nam quidam uir inter pastores eximius: Sicut fumus, inquit, fugat apes: sic indigesta ructatio auertit spiritus sancti charismata. Ructus autem dicitur proprie digestio cibi, & cõcoctarum escarum in uentrem efflatio. Quomodo ergo iuxta qualitatem ciborum de stomacho ructus erumpit, & uel boni, uel mali odoris flatus indicium est: ita interioris hominis cogitationes uerba proferunt, & ex abundantia cordis os loquitur. Iustus comedens replet animam suam. Cumque sacris doctrinis fuerit satiatus, de boni cordis thesauro profert ea quæ bona sunt. Crebrius lege & discere quam plurima, & tenente te codicem somnus obrepat, & cadentem faciem pagina sancta suscipiat. Et quanquam Apostolus semper orare nos iubeat, & sanctis etiam ipse somnus oratio sit, tamen diuisas orandi horas debemus habere, ut si aliquo fuerimus opere detenti, ipsum nos ad officium tempus admo-neat. Nec cibi ante sumantur, nisi oratione præmissa. Nec recedatur a mensa, nisi referantur gratiæ creatori. Egredientes hospitium armet oratio, & egredientibus occurrat oratio antequam sessio: nec prius corpusculum requiescat, quam anima pausetur. Ad omnem actum, ad omnem incessum, manus pingat crucem. Dominicis diebus orationi & lectioni uacetur. Quod quidem in omni tempore completis opusculis

opusculis faciant. Quotidie de scripturis sanctis aliquid dicatur. Prouidendum etiam ut diem solentem, non tam ciborum abundantia, quam spiritus exultatione celebremus, quia ualde absurdum esse nisi in saturitate uelle martyrem honorare, quem scias Deo placuisse ieiunium. Sacerdotes quoque promittibus orare debent, quorum eleemosynas oblationesque recipiunt. Saepè in manibus tuis diuina sit lectio & crebra orationes, ut omnes cogitationum sagittæ, quibus adulescentia percuti solet, huiuscemodi clypeo repellantur. Quonia difficile, imò impossibile est perturbationem uicij carere quæ piam. Nam frequens lectio & quotidiana meditatio, solet magis labor mentis esse quam carnis. Quomodo enim quod manu & corpore sit, manus & corporis labore completur: ita quod ad lectionem pertinet, magis mentis est labor. Literæ namque marsupium non sequuntur, sudoris tamen comites sunt & laboris, sociæ ieiuniorum non saturitatis, continentiae non luxuriæ. Unde quidam Origenis discipulus dixit, nunquam se cibum Origene præsentem sine lectione sumpsisse, nunquam inuenisse somnum, nisi unus de fratribus sacris literis personaret. Edentes autem cucullis capita sua uelent, ne alter alterum aspiciat manducantem, nec loqui quicquam liceat dum manducant. Igitur quando comederis, cogita quod statim tibi orandum, illico & legendum sit. De scripturis sanctis habeto fixum uersuum numerum. Istud pensum Domino tuo redde. Nec ante membra quieti concedas, quam palladium pectoris tui hoc sub tegmine compleueris. Post sanctas scripturas, doctorum hominum tractatus lege, eorum dumtaxat, quorum fides nota est: Quonia eruditio timorem creat, imperitia confidentiam. Sed tunc scriptura proderit legenti, si quod legerit opere compleatur. Illorum igitur tractatibus, illorum delecteris ingenijs & libris, quorum pietas fidei non uacillat. Ceteros sic lege, ut magis iudices quam sequaris. Cauetas omnia apocrypha: & si quando ea non ad dogmatum ueritatem legere uolueris, scias non eorum esse quorum titulis prænotantur, multaque in his admixta uitiosa: Et grandis prudentiæ est aurum in luto querere. Quid enim facit cum psalterio Horatius? cum Euangelijs Mayorum Apostolo Cicero? Quæ societas lucis ad tenebras? Ne ergo legas Philosophos, Oratores, Poetas, ne in eorum lectione requiescas, ne nobis blandiamur, si his quæ scripta sunt non credimus, cum aliorum conscientia uulneretur, & putemur probare quæ dum legimus non reprobamus. Absit ergo ut de ore Christiano sonet Iupiter omnipotens, & me Hercule, & me ecastor, & cætera magis portenta quam numina. At nunc etiam sacerdotes Dei ommissis Euangelijs & prophetis uidentur comœdias legere, amatoriam bucolicorum uersuum uerba cantare, tenere Vergiliū, & id quod in pueris necessitatis est, armen in se facere uoluntatis. Scientia autem pietatis est, nosse legere scripturas, prophetas intelligere, in Euangelio credere, Apostolos non ignorare. Nec putemus in uerbis scripturarum esse Euangelium, sed in sensu. Non in superficie, sed in medulla. Non in sermonum folijs, sed in radice orationis. Si quid autem ignoras, si quid de scripturis dubites: interroga eum quæ uita commendat, excusat ætas, fama non reprobatur. Aut si non est qui possit exponere, melius est aliquid nescire, quam cum periculo discere. Memento quia in medio laqueorum ambulas. Malo enim apud te uerecundia parumper quam causa periclitari. Qui tamen quod nouit interrogat, non modò discendi, sed studio cognoscendi, an nouerit ille qui responsurus est: in similitudine pharisæorum, non quasi discipulus, sed quasi tentator accedit. Plerique etiam detractorum, dum uerba sacri eloquij plus quam debent discutunt, in carnale intellectu cadunt. In diuinis autem scripturis & libris, melius est obscura relinquere, ut sunt, quam aliquid temere, uel prauè imitari quod nescias. Sunt quoque nonnulli, qui rugata fronte, demisso supercilio, uerbisque trutinatis auctoritatem doctorum sibi uendicant: non quod ipsi dignum aliqui arrogancia nouerint, sed quod simplices fratres quædam uidentur sui comparatione nescire. Euenit etiam interdum, ut cum modicum scientiæ quis habuerit, elatus in superbiam discere desinat, & paulatim eo quod nihil additur subtrahitur, ut uacuum disciplinis penitus remaneat, ferrumque quod acutum erat hebetetur. Sed etiam prophetam horrere eloquentis est: non Christum sapere, sapientis: iniuriam fecisse, uirtutis: aliena possidere, potentiae: innocentem circumuenire, astutiæ: humile despexisse, nobilitatis. Sic erroribus plena sunt omnia, & ad hoc usque ueritas obscuratur, ut in mortis gremio iacuisse beatitudo dicatur. Nobis uero nil placet, nisi quod Ecclesiasticum est, & quod publice in Ecclesia non timemus. In his tamè ita facere solemus. Quando enim philosophos legimus, quando in manus nostros libri ueniunt sapientiæ secularis, si quid in eis utile reperimus, ad nostrum dogma conuertimus: si quid uero superfluum: de idolis, de amore, de cura secularium rerum, hæc radimus: his caluitium inducimus, hæc in unguium morem ferro acutissimo desecamus. Referam tibi meæ infelicitatis historiam. Cum ante annos plurimos domo, parentibus, sororibus, cognatis, & quod his difficilium est, consuetudine lautioris cibi, propter cælorum regna me castralem, & Hierosolymam militaturus pergerem, bibliotheca, quam mihi Roma summo studio consereram, carere non poteram. Itaque miser ego lecturus Tullium ieiunabam. Post nocturnas crebras uigilias, post lachrymas, quæ præteritorum recordatione peccatorum ex intimis uisceribus fluebant, Plautus sumebatur in manus. Si quando in memetipsum reuersus prophetam legere cœpisssem, sermo horrebat incultus. Et quia lumen cæcis oculis non uidebam, non oculorum putabam culpam esse, sed solis. Dum ita me antiquus serpens illuderet, in media ferme quadragesima medullis

infusa febris, corpus inuasit exhaustum, & sine ulla requie (quod dictu quoque incredibile sit) infelicitia membra depasta est, ut ossibus uix haerere. Interim paratur exequia, & uitalis animae calor, toto iam corpore frigescente, in solo tantum tepente pectusculo palpitabat: cum subito raptus in spiritu ad tribunal Christi pertrahor, ubi tantum luminis erat, & tantum ex circumstantium claritate fulgoris, ut proiectus in terram sursum aspiciere non auderem. Interrogatus de conditione: Christianum me esse respondi. Et ille qui praesidebat: Mentiris ait: Ciceronianus es, non Christianus. Vbi enim est thesaurus tuus, ibi & cor tuum. Illico obmutui, & inter uerba (nam cadi me iusserat) conscientia magis igne torquebar, illum mecum uersiculum repetens: In inferno autem quis confitebitur tibi? Clamare tamen corpi, & eiulans dicere: Miserere mei Domine, miserere mei. Hac uox inter flagella resonabat. Tandem ad praesidentis genua prouoluti qui assisterant, precabantur ut ueniam tribueret adolescentiae, & errori locum poenitentiae daret, exacturus deinde cruciatum, si gentiliu aliquando literaru libros legissem. Ego qui in tanto costrictus articulo, uellem etiam maiora promittere, deierare coepi, & nomen eius obtestans dicere: Domine, si unquam habuero codices seculares, aut si legero, te negaui. In hac sacramenti uerba dimissus, reuertor ad superiores, ut etiam incredulis fidem facerem ex dolore. Nec uero sopor ille fuerat, aut uana somnia, quibus saepe deludimur. Testis est tribunal illud, ante quod iacui, iudicium testis quod timui: ita mihi nunquam talem contingat incidere quaestionem. Nam fateor uulneribus habuisse plenas scapulas, plagas sensisse post somnum, & tanto dehinc studio diuina legisse, quanto mortalia ante non legeram. Quodque praeter Psalmorum & orationis ordinem, quod tibi hora tertia, sexta, nona, ad uesperum, media nocte & mane semper exercendum est, statue quot horis scripturam sanctam ediscere debeas, quanto tempore legere, non ad laborem, sed ad delectationem & instructionem animae. Cumque haec stiteris spacia, & frequenter ad figenda genua sollicitudo animi suscitauerit, aut texenda componere, aut quae sunt texta respice, quae errata reprehende, quae sunt factenda constitue. Si tantis operum uarietatibus fueris occupatus, nunquam tibi dies longi erunt. Sed quibus actibus tendant solibus, breues uidebunt quibus aliquid operis praetermissum est. Haec obseruans, te ipsum saluabis & alios, & eris magister sanctae conuersationis, multorumque castitate lucrum tuum facies. Ducas Psalmum in ordine tuo, in quo non dulcedo uocis, sed metus quaeratur, scribente Apostolo: Psallam spiritu, psallam & mente. Legeat enim praecipuum, psallite sapienter. Nam clamor in scripturis non est uocis, sed cordis. Sed nunquid uerborum multitudine flesti Deus, ut homo potest? Non enim uerbis, sed corde orandus est Deus. Melior est septem Psalmorum decantatio cum puritate & serenitate, & spiritali hilaritate, quam totius Psalterij modulatio cum anxietate cordis & tristitia. Cantor quoque pellatur ut noxius, tibicinas & psalterias & istiusmodi quasi mortifera syrenarum carmina pro turba ex aedibus. Sic autem erudienda est anima, quae futurum est templum Dei, quod nihil aliud discat audire, nihil loqui, nisi quod ad timorem Dei pertinet, turpia non intelligat, cantica mundi ignoret. Non sunt contemnenda quasi parua sint, sine quibus maiora consistere non possunt. Graeca narrat historia Alexandrum potentissimum regem orbisque dominatorem, & in moribus, & in incessu Leonidis paedagogi sui non potuisse carere uitijs, quibus adhuc paruulus fuerat infectus. Daemonum itaque cibus est carmina poetarum, secularis sapientia, rhetoricorum pompa uerborum. Haec sua omnes suauitate delectant, & dum uersibus aures dulci modulatione currentibus capiunt, animam quoque penetrant, & peccatoris interna deuinciunt. Verum ubi cum summo studio fuerint ac labore perfecta, nihil aliud nisi inanem sonum & sermonum strepitum suis lectoribus tribuunt. Nulla ibi saturitas ueritatis, nulla iusticiae refectio reperitur. Studio si carum in fame ueri & uirtutum penuria perseverant. Mihi autem cura, non quid Aristoteles, sed quid Paulus doceat. Ornat enim doctrinam Dei, qui ea quae conditioni suae apta sunt facit, & econuerso confundit illam, cui conditio sua displicet. Monachus autem non doctoris, sed plangentis habet officium, qui uel se uel mundum lugeat, & Domini pauidus praestolatur aduentum, qui sciens imbecillitate sua, & uas fragile quod portat, timet offendere, ne impingat & corruat & frangatur: seque monachum esse non loquendo & discursando, sed tacendo & sedendo nouit. Sit quoque tibi sermo silens, & silentium loquens, nec citus nec tardus incessus. Ac unusquisque quando ad comunione ingreditur, cum cuculla tantum accedat. Habeant qui uolunt suas opes, uase gemmato bibant, serico niteant, plausu populi delectentur, & per uarias uoluptates diuitias uincere nequeant. Nostrae diuitiae sunt in lege Dei meditari die ac nocte, ianuam pulsare, & seculum praegresses calcare. Preparemus igitur nobis fortitudinem, assumamus nobis perfectum robur, ut inter errorum tenebras & consilio non in noctis scientia Christi lumem appareat. Dies quoque noster nubem habeat protegentem, ut his ducibus ad terram sanctam peruenire ualeamus. Quid enim eruditione melius? quid suauiter disciplinarum? quid dulcius Domino? Sit autem conuiuium Christus, lectio Christus, quies Christus, cogitatio Christus. Quae enim potest esse uita sine scientia scripturarum, per quam etiam ipse Christus agnoscitur? Qui cibi, quae mella sunt dulciora, quam Dei scire prudentiam? Sapiens quoque nunquam solus est, habet secum omnes qui boni sunt & fuerunt. & animum liberum quocumque uult transfert, quod corpore non potest, cogitatione completur. Et si hominum inopia fuerit, loquitur cum Deo: nec unquam est minus so-

nus solus, quam cum solus fuerit. Prima namque sapientia est, caruisse stulticia, sed stulticia caruisse non potest, nisi qui intellexerit illam. Sed uera quidem sapientia est, nuper factum se nosse, & ut sic loquar, in carne iustorum imperfecta perfectio est. Parum tamen est scire quod nescitis, sed prudentis hominis est nosse mensuram suam, quam qui ignorauerit, quanto ampliora quaesierit, tanto magis ad inferiora collocabitur. Discamus igitur in terris, quorum nobis scientia perseueret in caelis.

De uigilijs.

Dignum est fratres aptumque prorsus satisque conueniens, de sanctis uigilijs nunc dicere, & proferre sermonem: quando ipsa lucubratiō exigitur a sollicitis. Nox ecce est caligo corporibus: non solum homines, sed etiam cunctas in somno detinet animantes, ut reformatis uiribus per soporem, possint diurnum sustinere laborem uiuentes. Bonus Deus qui ita prospexit, ita constituit, ut homo exiturus ad operationem suam usque ad uesperum, haberet uicarium tempus, in quo a duris laboribus, & multa fatigatione requiescere praestitit. Nouimus autem multos hominum, ut aut maioribus suis placeant, aut sibi aliquid peculiariter pro sint, noctis particulam ad aliquod opusculum segregare: id pro lucro ducere, quod furati de sopore suo operari potuerint. A Solomone uero laudatur & femina, quae pensa & lanificium ad lucernam uigilanter exercet. Addidit etiam quod ex hoc laus uero eius in portis & gloria magna nascatur. Quod si in carnalibus instrumentis, id est uicium & uestitui necessarijs, qui uigilat non reprehenditur imò laudatur, mirari me fateor esse aliquos, qui sacras uigilias tam spiritali opere fructuosas, orationibus, hymnis, lectionibusque fecundas, aut superfluas aestimant, aut ociosas, aut quod his deterius est importunas. Et quidem si sunt homines a nostra religione alieni qui ista sic sentiant, non est mirum. Quomodo enim prophanis religiosa placere possunt, quibus si placerent, nostri essent, quia sumus utique Christiani? Si uero nostri sunt quos uigiliarum salutaris actus offendit, ut nihil de his deterius suspiceret: aut pigri sunt, aut somniculosi, aut quod his est proximum senes uel infirmi. Si pigri sunt, erubescant, quia illis insonant. Proverbia Solomonis: Vade ad formicam o piger, & amulare uias eius. Si somniculosi sunt, expurgentur scriptura proclamante: O piger, quousque dormis? Quando autem de somno surges? paululum quidem dormis, modicum sedes, pusillum autem dormitas: pusillum uero complecteris manibus pectus. Si senex es, quis te compellit ut uigiles? quanquam & non compulsus pro aetate tamen uigilas. Et si stare non potes, sed tuam cogitas impossibilitatem, non debes iuuenes & ualentes ad tuum reuocare torporem, quos propter uarias tentationes iuuentutis, seipos propensioribus macerare docet uigilijs. Nam athletarum suis incitatoribus fortiores sunt, & tamen monet debilior, pugnat ille qui fortior est: maxime quia & sancti corruunt, si fuerint negligentes: & peccatores pristinum recipiunt, si sordes sletibus lauerint. Hoc ideo dico, ut te non terreant descendentes, sed prouocet ascendentes. Nihil tam facile, quam ociosum & dormientem de aliorum labore & uigilijs disputare. Si uero infirmus es membris, quod facere potes, noli reprehendere: imò riga & tu secundum prophetam lachrymas stratum tuum, & dic: Sic memor fui tui super stratum meum. Iunge te etiam uigilantibus, ut te suis precibus iuuent: quo adiutus a Domino super lectum doloris tui canere possis: ut & tu quandoque merearis dicere: In matutinis meditabor in te, quia fuisti adiutor meus. Alioquin stultum & satis extraneum est, ut quia ipsi currere non ualemus, bene currentibus derogemus. Nam & si non possumus, debemus congratulari potentibus. Sicut enim de consensu maliciae participatur cum facientibus poena, sic participatio gloriae speranda est de consensu bonitatis. Alios enim effectus corona, alios uoluntas pia laetificat. Nec sane onerosum uel difficile uideri debet, etiam delicatis corporibus in septimana duarum noctium, id est sabbati atque dominicae, portionem aliquam Dei ministerio deputare. Ista enim quasi purificatio est dierum quinque & noctium, quibus stupore carnali ingrauescimus, ac mundanis actibus oscitamus. Nec erubescat aliquis in bono studio sanctitatis, cum non erubescant improbi in perpetrando opere scditatis. Merito ergo scriptura in Proverbijs ingerit: Est consilio quae ducit ad peccatum. In bono enim opere confundi peccatum est: sicut in malo faciendo non confundi pernicies est. Si sanctus es, ama uigilias, ut thesaurum tuum uigilando custodias, & ipse in sanctitate serueris. Si peccator es, magis cura, ut uigilando & orando purgeris: dum tunc pectore frequentius clames: Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo. Gustandum enim uidetur, quia suavis est Dominus, sicut scriptum est. Qui ergo gustauit, intelligit & sentit, quantum pondus pectoris uigilando deponitur: quantum mentis stupor excutitur: quanta lux animam uigilantis & orantis illustrat: quae gratia, quae uisitatio membra uniuersa laetificat. Vigilando omnis timor excluditur, fiducia nascitur, caro maceratur, uitia tabescunt, charitas roboratur, recedit stulticia, accedit prudentia, mens acuitur, error obrunditur, criminum caput diabolus, gladio spiritus uulneratur. Quid hac utilitate magis necessarium? quid istis lucris commodatius? quid hac dilectione suauius? quid hac felicitate beatius? teste etiam propheta qui in principio psalmorum suorum beatum uirum describens, summam beatitudinem eius in hoc uersiculo collocauit: Si in lege Dei meditatur die ac nocte. Bona est quidem diurna meditatio, sed efficacior est nocturna. Quia per diem necessitates obstreperunt: occupationes

distrahunt mentem: sensum duplex cura dispergit. Nox autem secreta, nox quiesca, opportuna se præbet orantibus, apertissima uigilantibus, dum carnalibus occupationibus expeditur collectum sensum in totum hominem diuinis conspiciunt. Cura dicitur etiam ne nimietate cibi uel potus uigilantibus peccus oneretur: ne cruditates eructates & crapulam, non solum ipsi nobis, sed etiam gratia spiritus indigni dicemur. Ergo tanquam diuino functuri ministerio ante nos per abstinentiam parare debemus, ut ingrati expeditius uigilare possimus. Cogitatio quoque mala pellat, ne male uigilantis oratio fiat, sicut legitur, in peccati. Sunt enim & ex maligno uigilia: sicut in prouerbis legitur: Ablatus est somnus ab oculis eorum: Non enim dormiunt, inquit, nisi malefecerint. Absint, absint ab hoc conuentuales uigiliae: si potius uigilantibus peccus clausum diabolo, apertum Christo, ut quem labijs sonamus, corde teneamus. Tunc erunt acceptabiles nostrae uigiliae: tunc pernoctatio salutaris: si competenti diligentia & deuotione sincera, ministerium nostrum diuinis obtutibus offeratur.

De uestibus.

Flca tunica uestis, uilis tunica contemptum mundi probet: ita dicitur ne animus tuus tumeat. Ne habitus sermoque dissentiant. Na uestis ipsa uilis & pulla, animi tacentis indicium est. Qui enim mollibus uestiunt, in domibus regum sunt. Tales namque uestes habent, non quibus uestita corpora nudentur, quae nec sint munda, nec fordida, & nulla diuersitate notabiles: quia nec affectata sordides, nec exquisita munditie conueniunt Christiano. Sed ne hoc ipsum instantiam tibi generet, quod seculi instantiam contempseris: ne cogitatio tacita subrepat, ut quia forsitan in auribus uestibus place re desisti, placere coneris in fordidis. Nihil enim intulimus in hunc mundum, nec auferre quid possimus. Ac nunc plerisque uideas armaria stipare uestibus, tunicas mutare quotidie, tamen tinea non posse superare. Et qui te religiosior est, unum exierit uestimentum, & plenis arcibus pannos trahit: inficiuntur membranarum colore purpureo: aurum liquefit in literas, gemmis codices uestiuntur, & nudus ante fores eorum Christus moritur. Pulla enim tunica minus cum humi iacuerit fordida. Sit cingulum laneum cum tota simplicitate purissimum, & quod possit astringere uestimenta magis quam scindere. Idem semper habitus, neglecta mundities, inculta uestis, & cultus ipse sine cultu: plurimarum quoque mollities iuuenilia membra non foueat.

De laboribus manuum.

Ne irascet mens tua uarijs perturbationibus, quae si peccatori insederint, dominabuntur tui, & detraherent te ad delictum maximum. Facito aliquid operis, ut semper te diabolus inueniat occupatum. Si Apostoli habentes potestatem de Euangelio uiuere, laborabant manibus suis ne quae grauaret, & alijs tribuebat refrigeria, quorum pro spiritualibus debebant metere carnalia: cur tu in usus tuos cessantibus non praeparas? Vel fiscellam texe iunco, uel canistrum lentis plecte uiminibus, sarratur humas areolae a quo limine diuidantur, in quibus cum holerum iactata fuerint semina, uel plantae posita per ordinem, aquae ducantur irriguae. Inferantur infructuosae arbores, uel gemis uel surculis, ut paruo post tempore dulcia poma decerpas. Apud fabricare aluearia, ad quas te mittunt Solomonis prouerbia: & monasteriorum ordinem, ac regulam disciplinam, in paruis discere corporibus. Texantur & in na pro capiendis piscis. Scribantur & libri, ut & manus operetur cibum, & anima lectione satietur. Nam in desiderijs est omnis otiosus. Aegyptiorum monasteria hunc morem tenent, ut nullum absque labore atque opere suscipiant: non tam propter uitae necessitatem, quam propter animae salutem. Ne uagetur perniciosis cogitationibus mens, & ad instar fornicantis Hierusalem, omni transeuntis diuaricet pedes suos. Nec idcirco tibi ab opere cessandum est, quia Deo propitio nulla re indiges. Sed ideo cum omnibus laborandum, ut per occasionem operis nihil aliud cogites, nisi quod ad Domini pertinet seruitutem. Simpliciter loquar, quum omnem censum tuum in pauperes distribueris, nihil apud Christum erit preciosius, quam quod manibus tuis ipse confeceris. Sudore enim & labore nimio ad ubertatem fructuum perueniemus.

De laude religionis, & de inductione ad eam.

Extris quidem monasteria, & multus a te per insulas Dalmatiae sanctorum numerus sustenta tur: sed melius faceres, si & ipse sanctus inter sanctos uiueres. Difficile imo impossibile est, ut & praesentibus quis & aeternis fruatur bonis, & ut hic uentrem, ibi mentem impleat, & de delictis transeat ad delicias, ut in utroque seculo primus sit, & in caelo & in terra gloriosus appareat. Quod autem asseris eos melius facere qui utuntur rebus suis, & paulatim fructus possessionum pauperibus diuidunt, quam illos qui possessionibus uentis semel omnia largiuntur: non a me, sed a Domino respondetur: Si uis perfectus esse, & caetera. Nec a suo studio monachi retrahendi sunt lingua uiperarum, morsu feruissimum: quibus argumentaris & dicitis: Si omnes se clauerint & fugerint in solitudinem, quis celebrabit Ecclesias, quis seculares homines lucrifaciet, quis peccantes ad uirtutes poterit conhortari? Hoc enim modo, si omnes tecum fati fuerint, sapiens esse quis poterit? Si uirgines omnes fuerint, nuptiae non erunt, interibit genus humanum. Sed rara est uirtus, nec a pluribus appetitur. Et utinam hoc omnes essent quod pauci sunt. De quibus dicitur: Multi sunt uocati, pauci uero electi. Ideo licet paruulus ex collo pendeat nepos: licet sparso crine & scissis uestibus ubera quibus te nutriet

Anutrierat mater ostendat: licet in limine pater iaceat per calcatum perge patrem. siccis oculis ad uexillum crucis euola. Solum pietatis genus est in hac re esse crudeliter. Gladium tenet hostis ut me perimat, & ego de matris lachrymis cogitabo. Delicatus es frater charissimè: si hic uis gaudere cum seculo, & postea regnare cum Christo. Multa nos facere cogit affectus. Et dum propinquitatem respicimus corporum, & corporis & animae offendimus creatorem. Qui amat patrem, aut matrem super Christum, non est Deo dignus. Unde discipulus ad sepulturam patris ire desiderans, Saluatoris prohibetur imperio. Quanti monachorum dum patris matrisque miserentur, suas animas perdiderunt? Super patre & matre pollut non licet, quanto magis super fratre, sororibus, consobrinis, familia, seruis: Genus regale & sacerdotale sumus: illum attendamus patrem, qui nunquam moritur, & qui ideo uiuens mortuus est, ut nos mortuos uiuificaret. Sola causa pietatis est, ubi nulla carnis notitia est. Honora patrem tuum, si te a uero patre non separat. Tamdiu scito carnis copulam, quamdiu ille suum nouerit creatorem. Alioquin Dauid protinus tibi canet: Obliscere populum tuum & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum: quonia ipse est Dominus Deus tuus. Grande praemium est parentis oblitum: quia concupiscet rex decorem tuum. Solent etenim miseri parentes, & non plenae fidei Christiani, deformes & aliquo membro debiles filios, quia dignos matrimonio non inueniunt, religioni tradere. Sed si tu perfectus esse desideras, exi cum Abraham de patria tua, & de cognatione tua, & perge quod nescis. Et si habes substantiam, uende, & da pauperibus. Si non habes, grandiori liberatus es nudus Christum nudum sequere. Durum, grande, difficile, sed magna sunt praemia. Magis enim quilibet labor suscipitur, si ante oculos praenatur ipsius laboris utilitas. Sed & nauigantibus longa serenitas spem pollicetur: nauis ualida & diuturna tempestas. Secemur ergo nos mulierculas: sexus nos doceat infirmior. Quanta, diuitijs pariter ac nobilitate pollentes (nolo earum uocabula dicere, ne uidear adulari) relictis facultatibus, pignorumque contemptis hoc factu facile iudicant, quod tu putas proprio timore difficile. Unde habeto simplicitatem columbae, ne cuiquam machineris dolos, & serpentis astutiam ne aliorum supplanteris insidijs. Non multum distat in uitio, uel decipere, uel decipi posse Christianum. At illa tibi ad hoc de uarijs floribus lumen exornet. Coluber ad bibendum uenens, in aqua uenenum deponit, ne eum uenenum aqua concreuit occidat. Nudum hominem timet, caput tam suum caelat quando percutitur, ubi scit esse mortem suam. Serpens quidem si calamo percutitur, moritur: si uero iterum percutiatur, confirmatur. Hyemali tempore infirmior efficitur, & a foricibus deuincitur. Igitur ante hyemem circa se segetes colligit, ut illis escam praebet. Anguis quando senuerit, perdit aspectum, & si uoluerit redire ad iuuentutem, se iunat quadraginta diebus ut laxetur pellis eius, & sic angustum foramen perquirat, ut dum nititur inde exire, pellem senectutis dimittat. Pellicani cum a serpente filios mortuos inueniunt, lugent, & se & latera percutiunt, & sanguine excusso ad corpora mortuorum sic reuiuiscunt. Aquila quoque cum senuerit, grauantur eius pennae & oculi, & querit fontem, & erigit pennas, & colligit in se calorem, & sic oculi eius sanantur, & in fontem se mergit, & ita ad iuuentutem redit. Multa dicuntur in scripturis, quae uidentur impossibilia, & tamen uera sunt. Nihil enim dicas impossibile, ubi est uirtus altissimi. Nihil de humana fragilitate cogites, ubi plenitudo adest deitatis. Sed quid te ad iugum Domini praesentis uitae prouocare exemplis conor, cum nullum penes sciamus fuisse sanctorum, qui procellosum huius temporis agone, absque tribulatione & tempestate transierit? Sic etenim bellator uulneris dolore aut contemnit aut nescit, dum uiuacitatis sensibus solam uidetur cogitare uictoriam. Et qui hyemis tempore uadit ad balneum, prius asperitatem frigoris nudus patienter excipit, quia eum futura calefactio consolatur: omniumque creaturarum difficile propter Deum exultatio aliqua nisi morore praecunte succedit. Sit ergo in nobis tanta futurorum fides, ut admodum non sentiamus nos illa sustinere quae patimur, sed ea potius arbitremur nos obtinere quae credimus. Quanta autem apud Deum merces, si in praesenti homines precium non sperarent? Quantis sudoribus haereditas casta expetitur? Minoris precio margaritum Christi emi poterat. Finis militiae tuae erit regnum non terrae & temporis, sed aeternitatis & caeli. Nihil est filij quod possit, aut debeat praeferrere ei, qui est uerus Dominus & uerus pater, & imperator aeternus. Cui enim rectius uitam nostram impendimus, quam illi a quo ipsam accepimus, & cui eam debemus usque ad finem, quia ipsius beneficio uiuimus? Unde si maluerimus Caesari militare, quam Christo: postea non ad Christum, sed ad gehennam transferemur. Igitur nec affectum, nec patriam, nec honores, nec diuitias praeferre debemus: quia scriptum est: Praeterit huius mundi figura: Et qui hunc mundum dilexerint, cum mundo peribunt. Illi ergo militemus, qui militantibus sibi gloriam uitae aeternae, honorem regni caelestis, diuitias haereditatis suae, & diuinae cognitionis confortium perenne largitur. Nam nullus rex terrenus, totius orbis Dominus est, Christus autem totius mundi rex est: quia omnia per Christum facta sunt. Et quia regnum caelorum uim patitur, & uiolenter rapiunt illud: talis uiolentia Deo grata est, quae neminem concutit, nullius damno nititur. In hanc rapinam manus tuas mitte, quae crimen non habet, & confert salutem. Sollicitudines enim nostrae carnales, quanto chariores sunt, tanto plus nos discruciant & fatigant. Ac proinde nunquam in carnalibus affectionibus ita requiescit animus, ut cruciatu careat: dum

dum necessitudines suas, aut bonas amat cum amittendi metu, aut malas odit cum amittendi uoto, in utroque sustinendis miseris semper obnoxius est. Comuta ergo in melius uitam tuam, ut aeterno Deo incipias militare, & Deum habeas protectorem. Sunt tamen multi qui non metu poenarum, sed benedictionum & repromissionum desiderio ueniunt ad salutem. Nihil enim est dignius, quam ut homo sit auctoris imitator, & secundum modum propriae uoluntatis, diuini sit operis executor. Nam qui edere uult nucleum, frangat nucem. Apostolus ait: Rectius enim fuerat hominem subisse coniugium, & ambulare per plana, quam ad altiora tendentem in profundum inferni cadere.

De laude & detractioe uitanda, & periculis huius uitae.

Non credas laudatoribus tuis: imò irrisoribus aut ne libenter accedat. Omnis falsa praedicatio sectatur lucra, & gloriam quaerit humanam: ut per gloriam nascantur compendia. Laudent te esurientium uiscera, non ructantium opulenta conuiuia: adulator quippe blandus inimicus est. naturali ducimur malo: Adulatoribus nostris libenter fauimus. quanquam nos respondeamus indignos, & calidus rubor ora perfundat, tamen ad laudem suam intrinsecus anima laetatur. Sed ueritas angulos non amat, nec quaerit susurriones. Laus quippe iustos cruciat, iniquos exaltat, sed iustos dum cruciat, purgat: iniquos dum laetificat, reprobos monstrat. Nulli detrahas: nec in eo te sanctum putes, si caeteros laceras. Accusamus saepe quod facimus, & contra nosmetipsos disertum, in nostra uita inuehimur, muti de eloquentibus iudicantes. Nunquam huiusmodi hominibus appliceris, ne declines cor tuum in uerba maliciae, & audias: Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersum filium matris tuae ponebas scandalum. Et apertius in Ecclesiaste: Sicut mordet serpens in silentio, sic & qui fratri suo in occulto detrahit. Sed dicis: ipse non detraho, alijs loquentibus quid facere possum? Ad excusandas excusationes in peccatis ista praetendimus. Christus arte non deluditur, nequaquam mea, sed Apostoli sententia est: Nolite errare, Deus non irridetur, ille in corde, nos uidemus in facie. Solomon loquitur in Proverbijs: Vetus aquilo dissipat nubes, & uultus tristis linguas detrahentium. Sicut enim sagitta si mittatur contra duram materiam, nonnunquam in mittentem reuertitur, & uulnerat uulnerantem: iuxta illud: Facti sunt mihi in arcum prauum. & alibi: Qui mittit in altum lapidem, recidit in caput eius: ita detractor, cum tristem uiderit faciem audientis, imò non audientis quidem, sed obturatis aures suas, ne audiat iudicium sanguinis: illico conticescit, pallet uultus, harent labia, saliuua siccat. Vnde idem uir sapiens, Cum detractoribus, inquit, ne miscearis, quoniam repente ueniet perditio eorum, & ruinam utriusque quis nouit? tam scilicet eius qui loquitur, quam illius qui audit loquentem. Et Timotheo dicitur: Aduersus presbyterum accusatione ne acceperis. Peccantem autem coram omnibus argue, ut caeteri metum habeant. Non est facile de perfecta aetate credendum: quam & uita praeterita defendit, & honorat uocabulum dignitatis. Si me igitur uis corrigi delinquentem, aperte increpa: tantum occulte ne mordeas. Corripiet me iustus in misericordia & increpabit. Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Nam in comparatione duorum malorum, leuius malum est aperte peccare, quam simulare & fingere sanctitatem. Quid uulneribus tuis prodest, si ego uero uulneratus: an solatium percussus est amicum secum uidere morientem? Quid enim mihi prodest, si alijs mala mea referas, si me nesciente, peccatis meis, imò detractioibus tuis alium uulneres: & cum certatim omnibus narres, sic singulis loquaris, quasi nulli alteri dixeris? Hoc non est me emendare, sed uitio tuo satisfacere. Praecepit enim Dominus peccantes interdum arguere debere secreto uel adhibito teste: Et si audire noluerint, referri ad Ecclesiam, habendosque in malo pertinaces, quasi ethnicos & publicanos. Nam ingenia liberaliter educata, facilius uerecundia quam metus superat, & quos tormenta non uincunt, interdum uincit pudor: licet multo melius est timore poenarum emendare peccata, quam spe prosperorum diuinam subiacere sententiam. Qui enim non senserit Deum per beneficia, sentiet per supplicia. Caeterum, grande peccatum est odisse corripientem: maxime si te non odio, sed amore corripiat. Contra nos autem omnis consonat chorus, & latrant uniuersa subsellia: iunguntur & nostri ordinis, qui & roduntur & rodunt: aduersum nos loquaces, pro se muti, quasi ipsi alij sint quam monachi, & non quicquid in monachos dicitur, redundet in clericos, qui patres sunt monachorum. Detrimentum pecoris pastoris ignominia est: sicut e regione illius monachi uita laudanda est, qui uenerationi habet sacerdotes Christi, & non detrahit gradui, per quem factus est Christianus. Nam quando & inimicis praebemus beneficia, ipsorum maliciam nostra bonitate superamus, & molliamus duritiam, & iratum animum ad beneuolentiam flectimus. Sed nec ille absque inuidiae infectione esse poterit, qui soli Deo placere gestierit. Inuidia enim non tam humanas amicitias quam solam iustitiam persequitur. Qui inuidus est, aliena felicitate torquetur: quoniam uirtus semper inuidiae patet. Difficile quoque euadit opprobria, cui est amica iustitia: imò si quis pie uiuere uoluerit, iniqui protinus irrisione blasphemant. Haec quoque est consuetudo detrahentis, ut malum suum semper uelit negando geminare, & dicere, aut non fecisse quod fecit, aut bono operatum zelo. Nihil mirum ergo si contra me paruum homunculum immundae suae gruniant, & pedibus margaritas conculcant: meque procul ab urbibus, foro, litibus, turbisque remotum, sicque latentem reperit inuidia. Tantum enim me diligunt haeretici, quod sine me esse non possunt. Omittam per-

sonas,

Asonas, rebus tantum & criminibus est respondendum. Nihil causa prodest maledicentibus maledicere, & aduersarios talione mordere: cum praecceptum sit, malum pro malo non reddi: unde non de aduersario uictoriam, sed contra mendacium quaerimus ueritatem. Sed nec timeamus odia subire quorundam. Non enim hominibus debemus placere, sed Deo. At scitote me nunquam haereticis pepercisse, sed omni studio peregrisse, ut hostes Ecclesiae, mei fierent hostes. Vnde meam iniuriam patienter tuli, impietatem contra Deum ferre non potui. Latrant canes pro dominis suis: tu non uis me latrare pro Christo? Falsus rumor cito opprimitur, & uita posterior iudicat de priore. Fieri quidem non potest, ut absque morsu hominum uita huius curricula quis pertranseat. Malorum quoque solatium est, bonos carpere dum peccantium multitudine putant culpam minui peccatorum. Sed tamen cito ignis stilipula conuiescit, & exundans flamma deficientibus nutrimentis paulatim emoritur. Nam si ante anno praeterito fama mentita est, aut si certe uerum dixit: cesset uitium, cessabit & rumor. Prima namque uirtus monachi est contemnere hominum iudicia. Igitur non timebo hominum iudicium, habiturus iudicem meum. Cupiunt enim uicini non suam, sed alienam discutere uitam. Sed qui amicus est, etiam praua recta iudicat. Inuenti sunt enim scolioli tantum ad detrahendum, qui eo se doctos ostentare uolunt, si cunctorum uitam lacerent. Sed nihil Deo clausum est, & tenebrae lucent apud Deum. Fuge tamen eos in quibus potest malae conuersationis esse suspicio: nec paratum habeas illud: Sufficit mihi conscientia mea: non curo quid de me loquantur homines. Certè Apostolus providebat bona, non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus: ne per illum nomen Dei blasphemaretur in gentibus: nec uolebat se iudicari ab infideli conscientia: Si scandalizat, inquit, esca fratrem, in aeternum carnem non manducabo. Tollo igitur occasionem, uolentibus occasionem. Nam castigare uidetur alium, qui quis ab eius conuersatione dissentit. Sic & nos in ista prouincia aedificato monasterio, & diuersorio propter extructo: ne forte & modò Ioseph cum Maria Bethlehemi ueniens non inueniat hospitium: tantis de toto orbe confluentibus turbis obruimur monachorum, ut nec coeptum opus deserere, nec supra uires ferre ualeamus. Vnde quia nobis illud de Euangelio contigit, ut future turris non ante computaremus impensas, compulsi sumus fratrem Paulinianum ad patriam mittere: ut firmuras uillulas, quae barbarorum manus effugerunt, & parentum communium cineres uenderet: ne coeptum sanctorum ministerium deserentes, risum maledicis & aemulis praebemus. Vnde omnia plena periculis, omnia plena sunt laqueis. Incitant cupiditates, insidiantur illecebrae, blandiuntur lucra, damna deterrent. Amarae sunt obloquentium linguae, nec semper ueracia sunt ora laudantium: inde sauit & odit, hinc decipit officium: & facilius est uitare discordem, quam declinare fallacem. Sylua succrescit, ut postea rescindatur: ideo ager seritur, ut metatur. Iam plenus est orbis: terra nos non capit, quotidie bella secant, morbi subtrahunt, naufragia absorbent: & nihilominus detrahimus & litigamus. Vides quoque in Ecclesia imperitissimos quosque florere. Et quia nutrierunt frontis audaciam, & mobilitatem linguae consecuti sunt: dum non recogitant quid loquantur, prudentes se & eruditos arbitrantur: maxime si uulgi fauorem habuerint, qui magis dictis leuioribus commouentur. Et e contrario uides eruditum uirum in obscuro latere, & persecutiones pati, & non solum in populo gratiam non habere, sed inopia & egestate tabescere. Haec autem fiunt, quia non est hic meritorum retributio, sed in futuro.

De iuramento, uindicta, mendacio, stultiloquio prohibendo.

Dixisti enim (ni fallor) iure te mala malis reddere, & cum iurantibus iurare debere, quia aliquando iurauit Dominus, aut mala malis restituit. Scio primum, non omnia nobis conuenire teruis, quae Domino conueniunt: ne in comparatione famulorum, Domini uideatur iniuria. Alioquin forsitan reclamare incipimus, cur non de uirginibus, sed de alijs mulieribus generamus? Aut cur mortui nostri tertia die non resurgunt: iurauit scio sepe Dominus qui nos iurare prohibuit. Nec statim ex hoc temere blasphemare debemus eum, quod alios uetuerit Dominus quod ipse faciebat: quia dici nobis potest: iurauit Dominus: quasi Dominus, quem iurare nemo prohibebat. Nobis quasi seruis non licet, qui Domini nostri lege iurare uetamur. Verum ne in eius exemplo scandalum patiamur: ex quo tempore nos iurare noluit, nec ipse iurauit. Et qualiter de iuramenti causa breui sermone satisfactum est: ita etiam ad uindictam negotium hunc eundem sensum, facile prospicis posse sufficere: quia aliud est nunc tempus gratiae, in quo plenitudo perfectionis aduenit: aliud fuit legis, aliud prophetarum. dicente Domino: Audistis quia dictum est antiquis, ne occideret. Ego autem perfectiora praecipio, quae in ordine Euangelij digesta, suo loco lector inueniet. ex quo enim filius Dei, filius hominis factus est: ex quo uetus fermentum iudaicae traditionis est factum noua conspersio, ex quo agnus non in figura, sed in ueritate comeditur: ex quo secundum Apostolum uetera transferunt, & facta sunt omnia noua, ex quo iustum est imaginem terreni hominis deponere & assumere formam caelestis: ex quo commortui sumus: ex quo uirtutibus consurreximus in Christo, iurare non discas: mentiri sacrilegium pures. Admonendi itaque sunt omnes, ut diligenter peritium caueant: non solum in altari, seu sanctorum reliquijs, sed etiam in communi loquela. Omne enim quod non aedificat audientes, in periculum loquentium uertitur. Veritas quidem claudi & ligari potest, uinci non potest:

potest: quæ & suorum paucitate contenta est, & multitudine hostium non terretur. Possunt homines, quamuis iusti aliqua simulare pro tempore ob suam aliorumque salutem. Consideremus ergo quid loquamur: quia pro omni uerbo otioso reddiduri sumus rationem in die iudicii. Verbum quidem otiosum est, quod sine utilitate dicentis & audientis profertur. Stultiloquium autem æstimo non illorum tantum, qui aliqua turpia narrant, unde risum moueant, & fatuitate simulata magis illudant illis quibus placere desiderant: sed etiam illorum qui prudentes seculi putantur, & de rebus physicis disputantes, dicunt se arenas littorum, guttas oceanis, & cœlorum spatium, terræque punctum liquidò comprehendisse.

De patientia, reconciliatione, & mortuis non lugendis.

Nunc iam nobis de patientia, & eius bonis loquendum est. Est igitur patientia omnium iniuriarum & passionum tolerantia, & expectationum omnium sine præcipitatione sufficientia: quam si quis intellexerit & habuerit, contraria uitæ grauius baiulat: bona omnia continet. Sororem habet spem, & affines eius sunt res bonæ omnes: patitur enim libenter, quia sperat, sperando tolerat. Impatienter enim fertur, quod non speratur. Omni autem uirtuti patientia præferri, quod spe præuente dignoscitur: aut si spes fructus patientiæ subsequitur. Hæc matre gaudet fide, & gubernaculum habet Deum, cōscientiam, genus, & propinquitatem. Inde gloriosi testes efficiuntur, dum fide pleni, dum Dei timore solliciti, dum continentie discipuli, dum filij spei, duce poenitentia reperuntur. Deinde cohæredes Christi, dum illum usque ad mortem patientiæ uirtutibus imitantur. Vnde tu passus iniuriam taceas, iram uince patientia. Sanctus enim amor impatientiam non habet. Mansuetudo namque nulla passione turbatur, & specialiter ira & furore non rumpitur. Quam qui habuerit, beatitudinem cōsequetur uoce Domini promissam, ut terram possideat, id est, imperet & dominetur corpori suo. Nulla enim res ita inebriat ut animi perturbatio. Est tristitia quæ ducit ad mortem: est quædam ira quæ iusticiam Deo non operatur, & furori proxima mentis suæ impotentiæ facit: in tantum ut libia tremant, dentes increpent, uultus quoque pallore mutetur. Animi uero lætitia interdum dolores corporis mitigat. Quod si ad ægrotationem corporis accedat ægritudo animi, duplicatur infirmitas. Dicit quoque Apostolus: Sol non occidat super iracundiam uestram. Quid agemus in die iudicii, super quorum iram non unius diei, sed tantorum annorum sol testis occubuit? Igitur mitescat seuitia, mansuescat iracundia, remittant sibi inuicem culpas suas: nec sit exactor uindictæ, qui peritor est ueniæ. Grandis offensa est, nolle placare offensum: quantum affectus & perturbatio, ne, quandiu in tabernaculo huius corporis habitamus & fragili carne circundamur, moderari & regere possumus, amputare non possumus. Ideo Psalmista dicit: Irascimini, & nolite peccare. Quia irasci hominis est, & sinem iræ ponere Christiani. Vnde quidam ait: iam te uerberibus enecassem, nisi iratus essem. Inde enim iusti dicuntur, dum omnia opera patienter operantur. Multo quoque melius est stomachum te dolere, quam mentem: gressu uacillare, quam pudicitia. nec statim nobis poenitentia remedia blandiantur, quæ sunt infelicitium remedia. Cauendum est uultus quod dolore curatur: nec scire possumus ægrotationis mala, nisi cum fuerit sanitas subsecuta, & quantum boni uirtus habeat, uita demonstrant: clariusque sit lumē comparatione tenebrarum. Sed consideremus quid ethicus ille Psalmus sonet: Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. Hoc non potest dicere, nisi ille qui ad uniuersa quæ patitur, magnificat Dñm, & suo merito imputans, in aduersis de eius clementia gloriatur. Necessè est enim, ut qui se credere dicit in Christo, in omnibus Christi iudicijs gaudeat, dicens: Sanus sum, gratias refero creatori. Languo, & in hoc laudo Domini uoluntatem. Quando enim infirmior, tunc fortior sum: & uirtus spiritus in carnis infirmitate perficitur. Nam fortitudo corporis, imbecillitas animæ est. Patitur & Apostolus aliquid quod non uult, pro quo ter Dominum deprecatur, sed dicitur ei: Sufficit tibi gratia mea: nam uirtus in infirmitate perficitur. Cur igitur durum sit quod aliquando patiendum est? Dolemus autem quenquam mortuum? Ad hoc enim natum sum, ut maneamus æterni. Lugeatur mortuus, sed ille quem gehenna suscipit, quem tartarus deuorat, in cuius poenam æternus ignis exæstuat. Nam mors nostra peccatum est. Nos uero quorum exitum angelorum turba comitatur, quibus Christus occurrit obuiam: grauemur magis, si in tabernaculo isto mortis habitemus. Cæterum nonne ueretur, ne tibi Saluator dicat: Irasceris quia frater tuus, meus factus est filius? Indignaris de iudicio meo, & rebellibus lachrymis facis iniuriam possidentis? Cibum tibi negas, non ieiuniorum studio, sed doloris. Non amo frugalitatem istam. Ieiunia ista aduersarij mei sunt. Nullam animam recipio, quæ me nolente separatur à corpore. Tales stulta philosophia habeat martyres, habeat Zenonem, Cleombrotum, & Catonem. Si uiuentem crederes fratrem, nunquam plangeres ad meliora migrasse. Nam sicut præter hanc uitam, est uita alia beatorum: ita præter hanc mortem, est mors alia impiorum. Aduersum mortis ergo duritia & crudelissimam necessitatē hoc solatio erigimur, quod in breui uisuri sumus eos, quos dolemus absentes: neque enim mors, sed dormitio & somnus appellat. Nos dolendi magis qui quotidie stamus in prælio, & peccatorum uitijs sordidamur, & accipimus uulnera. Absit tamen à fide nostra, ut aliquam plagam dicam esse, quæ non habeat consolationem, cum propheta proclamet: Nunquid medicus non est in

Galaad:

A Galaad: Deus enim permisit te istius seculi fluctibus uentisque iactari, ut expertus naufragium, de cætero similiter periclitari caueas. Ita cuncta quæ passus es, sicut intelligis uulnera corporis tui, sic animæ remedia sunt. Breuis enim uitæ spacium, æterna memoria compensat.

De tribulationibus & opprobrijs perferendis.

Oportet nos per multas tribulationes introire in regnum cœlorum. Beati estis cum uobis maledixerint homines, & persecuti fuerint & dixerint, Omne malum aduersum uos: gaudete ergo & exultate: quia merces uestra copiosa est in cœlis. Futuræ uitæ gloria, præsentis uitæ incommodis comparatur: præcipue quia non qui patitur, sed qui facit iniuriam miser est. Vnde & Christianis uexilla crucis sunt delicia: trophea nostræ uitæ non pompis, sed miseris reportatur. In nostra classe uiri fortes opprobria sciunt portare, non munera. Nam Christi uincula uoluntaria sunt, & uertuntur in amplexus. Si quis autem corpore imbecillus est, si absit sapientia, non aduersarij certamina uincit, maxime quoniam liberi arbitrij sumus, sed ipsius Dei nutritur auxilio. Paupertati, non nobilitati futurorum beatitudo promittitur. Retrahit quidem uerecundia senatorem, ne sequatur pauperem Christum, sed audiat à Christo: Qui me confessus fuerit & mea uerba in generatione hac adultera & peccatrice, & filius hominis cōfitebitur eum in gloria patris sui, cum angelis sanctis. Turpe est inter parentes senatores pro Christo uoluntaria humilitate esse deiectum. Displicet amicis, si post ambitiosum habitum cultum plebeia & ignobilia uestimenta mutantur. Sed si hominibus placere, Christi seruus non essem, inquit Apostolus, & propheta in Psalmo: Quoniam Deus dissipat ossa eorum, qui hominibus placent: confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos. Quantum bona & humana offensio, per quam inuenitur seruus Christi: tantum perniciofa est amicitia, quæ Dei præstat offensam: sicut scriptum est: Qui uoluerit amicus fieri huius mundi, inimicus Dei cōstituet. Dicit unusquisque quod uelit: ego interim de me pro sensus mei paruitate iudicauit: melius esse cōfundi coram peccatoribus super terram, quam coram angelis sanctis in cœlo: uel ubicunque iudicium suum uoluerit demonstrare. Vnde Esaias, uir in sua gente nobilissimus, qui focer regis Ezechia fuisse referret, iussu Dei deposito cilicio nudus incedit: nec tam ardui præcepti pudore deterritus est, quo minus Dei imperium sequeretur: quia nihil honestius esse homini, quam suo creatori parere iudicabat. Ioannes quoque baptista nobilis & in carne & in spiritu natus, cilicium à pueritia in habitum elegit, & locustas in cibum: qui nec peccati conscientia, nec paupertatis inopia, ad huius gloriam oneris, sed sola futuri seculi beatitudine trahebatur. Vnde & apostoli stulti & inuiles & tenuis fidei arguuntur. Inde Paulum apostolum proferam, quæ quoties lego, uideor mihi non uerba audire, sed tonitrua qui oculo mentis futura contemplanis dicebat: Quis nos separabit à charitate Christi: tribulatio, an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? Illos pericula non separant, nos uero uoluptates. Illi catenas baiulant innocentes, nos aurum circumferimus criminosi. Illi in carceribus uincti, nos in triclinijs delicati. Illi in neruo positi, Deum puro corde & sincera cogitatione laudantes, nos forte in ipsa Ecclesia de forensibus calumnijs cogitamus. Et cum omnibus æqualiter legis data sit gratia, gehenna seu regula promissa sint, alij de diuitijs, alij de uirtutibus meditantur. Cuique dictum sit generaliter omnibus: Dominum tuum adorabis, & illi soli serues, alij inno cœtia, misericordia, castitate, ieiunijs Deo fideliter & sine fine seruientibus, nos nobis adulteros eligimus, qui bus seruire uolumus. Siquidem iuxta Euangelij sententiam: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Reuera si amator pecunie sum: si gloria, si superbia, si ambitionis, aut pompe: dum illi omne studium meæ uoluntatis impendo, Domino seruire non possum: Quia duobus dominis neminem seruire posse, scriptum est. Non estis uestri, dicit Apostolus: Empti estis precio magno: glorificate & portate Deum in corpore uestro. Clementer Spiritus sanctus iure nostro nos conuenit: sciens hoc in usu publico apud omnes homines culto dixi, ut tanto seruus in opere Domini esset cautior, quanto maiori precio esset comparatus: ut intelligamus quam strenui esse debeant in opere Domini, qui redempti sunt sanguine Christi: uel quam criminosi debeant iudicari, qui cum sciant pro precio suæ salutis Christi sanguinem esse datum, alteri qui nihil præstitit, magis præbeant seruitutem. Rogo quo pudore obsequij aut laboris sui mercedem sperabit à cœlo, cuius fuerit sollicitudo omnis in terra? Mercenarius seculi non potest accipere Christi mercedem. Omnis miles in castris iure spectat annonam, qui fortiter in prælio pro ciuibus laborauerit. Et dignus est quidem mercenarius mercede sua. Nemo tamen militans Deo, implicat se negocijs secularibus, ut placeat ei cui se probauit, est Apostoli uox. Amplectenda est igitur tristitia quæ gaudium parit: nec eius consideranda materia: quia sæpe per dulcedinē fructus placent, quorum amarum horruit in radice: & qui literarum scientiam habere desiderat, si discendi non susceperit tædia, peritæ gaudia adipisci non poterit: nec cuiusquam eruditionis quisquam habere sufficere gloriam, nisi æstus fuerit ante perpeffus. Cumque nos Dei auxilio destitutos, hostis inuaferit, duxeritque captiuos: non desperemus salutem, sed iterum armemur ad prælium. Potest fieri ut uincamus, ubi uicti sumus, & in eodem loco triumphemus, ubi sumus aliquando captiui. Nam si iuuat Dominus miseris, habemus salutem. Si despicit peccatores, habemus sepulchrum. Multo grauior expectata mors, quam illata. Ad hoc enim laboremus,

Hier. to. 4.

B & in

& in seculi periclitemur militia, ut in futuro seculo coronemur. Nec mirum hoc de hominibus cre-
dere, cum dñs ipse tentatus sit: & de Abrahā scriptura testetur, quod Deus tentauerit eum. Quam
ob causam Apostolus loquitur: Gaudentes in tribulatione, & scientes quod tribulatio patientiā
operatur: patientia probationē, probatio spem, spes autē nō cōfundit. Scriptū est etiam: Quia pro-
pter te mortificamur tota die, & aestimati sumus, ut oves occisionis. Sed magna miseriatē cōsolatio
est, quando in tormentis quis positus, scit prospera secutura.

De timore ultimi iudicij, & defectu huius uite.

INde satis timeo, ne in illa tribulationis die, quando ante tribunal Christi unicuique secundum sua
facta reddendum est: his qui in terrenis magis negocijs q̄ in cœlestibus laborauerunt, iusti iudicij
responsione dicatur: Ite si potestis, & illic ubi tota deuotione seruistis, mercedē exigite. Talis causa
uirginum est in Euangelio quinq; stultarū, quæ dum sollicitudine seculariū uanitatū se contra pro-
fessionis suæ ordinē occuparent, oleum unde uerum lumen accenderent nō habentes, in tenebris
remanerunt. Ecce enim si umbrato repente cœlo, solis claritas nostris aspectibus denegetur, &
producta in nostrā humilitatē pluuiæ terris immineant: si cōmotis, ut assolent, elementis, ut in ro-
tam sui currus tonitrua concitentur: & dehinc fulgurum iacula palpebris terribiliter obiecta co-
ruscant: quanq; & consuetudine ista contingant, pauemus, contremiscimus, & proni ad terram de-
posita superbia ceruices submittimus: Quid faciemus in illa die miseri, quādo reuoluto cœlo cum
angelicis uirtutibus igneus dñs totus adueniet: Quando cadentib; desuper stellis, sol in tenebras,
& in sanguinē luna mutabitur: Quādo montes sicut cera liquefcent: Quādo terra ardebit, & a-
rescent flumina, & maria siccabuntur contra rerum naturam: in sumpto diuinitus humore, aridita-
tem in aquis ignis operabitur: Quādo peccatores dicent montibus, cadite super nos, & collibus,
tegitte nos: Quādo uocabunt homines mortem, & uocata non ueniet: Quādo discrimina uer-
tentur in uota, & quod semper oderunt homines, cōcupiscent: Quādo illud implebitur tempus,
quod lugubri Hieremias dicit affectu, dicens: Respexi in terram, & ecce non erant luminaria: Vi-
di montes, & ecce erant trementes, & uniuersos colles turbari, intendi aerem, & ecce non erat ho-
mo, & omnes uolucres cœli pauebant. Vidi, & ecce Carmelus desertus, & oēs ciuitates succense
igni a facie dñi, & a facie iræ indignationis eius, & interierunt uniuersa. Verūm ne ex suggestione
diaboli hæc ad terrorem dicta non ad ueritatem credantur: de præteritis futura probantur: quan-
do talia in diluuiō, in Sodomis, in Ægypto, in Hierosolymis, sæpe ob delicta hominum facta refe-
runtur. Sed ueniet illa dies, qua corruptiuum hoc & mortale, in corruptionē induet & immortali-
tatem. Tunc ad uocem tubæ pauebit terra cum populis, & tu gaudebis. Iudicaturō dño, lugubre
mundus immugiet: tribus ad tribus ferient pectora. Potentissimi quondam reges nudo pectore
palpitabunt. Exhibebit tunc cum prole sua Venus. Tunc ignitus Iupiter adducet, & cum suis stul-
tus Plato discipulis: Aristoteli argumenta nō proderūt: tūc rusticus & pauper exultabit & ride-
bit, & dices: Ecce crucifixus Deus meus: ecce iudex, qui inuolutus pannis in præsepio uagijt. Hic
est ille operarij & quæstuarix filius: hic qui matris gestatus sinu, hominē Deus fugit in Ægyptum:
hic est uestitus coccino: hic qui sentibus coronatus. Cerne manus ludæe quas fixeras, cerne latus
Romane, quod foderas. Videte corpus an idem sit quod dicebatis clam nocte tulisse discipulos.
O quot uirgines & quantorū infamata pudicitia a Deo iudice coronabitur. O quātis in illa die ex-
pedisset, si membrorum sensu & uiscerum uigore in hac uita caruissent, & quanti illic elingues &
muti feliciores loquacibus erunt, & quanti pastores philosophis: quātī rustici oratoribus, & quan-
ti hebetes argumentis præferendi sunt Ciceronis. Ibi enim cum ante tribunal Christi uenerimus,
scimus nec Iob, nec Daniele, nec Noe rogare posse pro quoquam: sed unum quenq; portare o-
nus suum. Igitur siue leges, siue dormies, siue scribes, siue uigilabis, Amos tibi semper buccina in
auribus sonet. & Apostoli qui hunc horrendū diem impijs & peccatoribus præuidere meruerunt,
humiles erant, mortuos suscitantes: & nos super omnes erigimur, qui peccando quotidie nosmet-
ipso occidimus: nō respicientes flebilem infirmāq; naturā, quæ in aduersis fortis, & nec in prospere
aliquando secura. Si enim immoderatē cibum sumptus, aut immoderatē potus acceptus, leuem
corpori febriculam concitauerit, deijcimus animā, affligimur, suspiramus. Nulla cura tunc seculi
est, nulla uillarum: nemo de patrimonio cogitat, nemo de foro. Omnes calumniæ, omnia lucra in pe-
riculo corporis cōquiescunt. Curritur ad medicos, & pro remedio carnali promittunt munera, au-
rum & argentum: interdum & mancipia traduntur, & penē totum patrimoniū, aut negligitur, aut
donatur, ut consulatur uitæ quandoq; perituræ. Et pro æterna salute omnis admodum homo ne-
gligens est, omnis auarus. Illic omnis frugalitas largitoris animi tenacitate cōstringitur, ubi prom-
ptior uoluntas, & copiosior largitas deberet operari. Et cum scriptura dicat: Nolite diligere mun-
dum, neq; ea quæ in mundo sunt: sic humana cōcupisimus, sic amamus, quasi aliquid nascentes in
tulerimus in seculo: aut recedētes de seculo nobiscū auferre possimus. Nemo ad breuitatē tempo-
ris, nemo ad naturæ respicit conditionem: nemo considerat, nemo retractat uana esse omnia quæ
aliquo sine clauduntur. Labuntur enim tempora, & præterita relinquunt, ad futura festinant. Sed
& Dominus

A & Dominus scit cogitationes hominū, quoniā uanę sunt. Cūq; omnia cogitauerint per triginta an-
nos, una febriculacula uenit, & tollit oēs cogitationes eorū. Nam sicut manē uirens herba & flo-
rens delectat oculos cōtemplantiū, paulatimq; marcescens pulchritudinē perdit, & in foenū quod
conterendum est, transit: ita species hominum uernat in paruulis, floret in iuuenibus, uiget in per-
fectæ ætatis uiris, & repente dum senescit, incanescit caput, rugatur facies, cutis prius extensa con-
trahitur. Hoc etiam languor, facit & inedia, ut uultus primō pulcherrimus, ad tantam transeat fo-
ditatem: tamen qui quotidie recordatur se esse moriturum, contemnit præsentia, & ad futura festi-
nat. Sed quanto in hoc seculo persecutionibus, paupertate, inimicorum potentia, uel morborum
cruciatibus fuerimus afflicti: tanto post resurrectionem in futuro maiora præmia cōsequemur. Igi-
tur in die iudicij securus inuenietur, si nulla Dei offensa reperiatur. De his ergo tantū sollicitudi-
nem habere debemus. Ambient terrena gentiles, quibus cœlestia non debentur. Concupiscant
præsentia, qui futura non credunt.

De uirtute humilitatis & simplicitatis, ac tumentis animo uitando.

CAue ne rumusculos hominū aucuperis, ne offensam Dei, populorum laude cōmutes. Per bo-
nā & malā famā, a dextris & a sinistris Christi miles graditur, nec laude extollitur, nec uitupe-
ratione frangitur: non diuitijs tumet, nō contrahitur paupertate, & læta contēnit & tristitia. Nam iu-
sti & fortis uiri est, nec aduersis frangi, nec prosperis subleuari: sed in utroq; esse moderatum. Nolo
te orare in angulis platearū, ne rectum iter precum tuarū frangat aura popularis. Nolo te dilatare
fimbrias, & ostentui habere phylacteria, & cōscientia repugnante, pharisaica ambitione circunda-
ri. Fidelis mecum lector intelligis quid taceam, & quid tacēdo magis loquar. Quanto melius erat
hæc in corde portare, q̄ in corpore, & Deum habere fautorem, nō aspectus hominum? Quamuis
enim alijs uitijs carere possumus, hypocrisios tamen maculam non habere, aut nullorū, aut pauco-
rum est. Sed sicut deprecantis humilitas meretur præmia: ita superbia confidentis, Dei auxilio de-
feritur. Tu autē frater inferius accumbe, ut minore ueniente, sursum iubearis ascendere. Super quē
enim, ait Dñs, requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum & tremētē uerba mea? Sed
uis scire quales ornatus Dñs querat? Habeto prudentiā, iusticiam, temperantiā, fortitudinem. His
plagis cœli includere, hæc te quadriga, uelut aurigam Christi, ad metam concita ferat. Nihil hoc
monili pretiosius, nihil hac gemmarum uarietate distinctius: ex omni parte decori & ornamento
tibi sint & tutamini. Philosophorum sententia est, sibi herere uirtutes, & Apostoli Iacobi: Cui una
defuerit, omnes deesse. Et sicut quatuor sunt uirtutes, quibus pugnamus & tegimur: sic quatuor
uitia sunt, quibus ab hoste percutimur, stultitia, iniquitas, luxuria, formido: sed malitia finem non
habet. Cognata quoq; sibi sunt uirtutes, rectitudo & simplicitas: nec ab inuicem separari queunt.
Simplicis & humilis & rusticus qui arca sapientiæ comprehendere nequit, si tamen sapiētum ex-
empla in uiuendo secetur, iurē inter sapientes connumerabitur. Melius est enim parua bona cum
charitate facere sine scientia, quā magnis effulgere uirtutibus cum admixtione discordiæ. Excel-
sa namq; periculosius stant, & citius corrunt quæ sublimia sunt. Sed perspicuū est omnem creatu-
ram quamuis ad perfectionem uenerit: tamē indigere misericordia Dei, et plenam perfectionem
ex gratia Dei, nō ex merito possidere. Nihil sic placet Deo sicut simplicitas & innocētia. Vnde spi-
ritus sanctus in uolatilibus nō apparuit, nisi in columba propter simplicitatē: in quadrupedibus in
oue, propter mansuetudinē. Illud quoq; tibi uitandum est cautius, ne uanæ gloriæ ardore capiaris.
Cum facis eleemosynā, Deus solus uideat. Cum ieiunas, læta sit facies tua, ne ad te obuia prætereun-
tium turba consiliet, & digito demonstreris. Ne satis religiosus uelis uideri, nec plus humilis q̄ ne-
cesse est, ne gloriā fugiendo, quæras. Plures enim paupertatis, misericordiæ ac ieiunij arbitros de-
clinantes, hoc ipso placere cupiunt, quod placere contemnant, & mirū in modum laus dum uitā-
tur, appetitur. Ceteris perturbationibus quibus mēs hominis gaudet & ægrefcit, sperat & metuit,
plures inuenio extraneos: hoc uitio pauci admodum sunt qui caruerint. Igitur nō quæras gloriā,
& cum inglorius fueris, nō dolebis. Qui em̄ uerba increpantis humiliter recipit, iam propinquam
habet uentiam reatus quem gessit. Grauius est enim perficere malum, q̄ facere. Non est tamen tan-
tæ uirtutis ab alijs factam iniuriā sustinere, quantæ gratiæ Domini est, mitem atq; trāquillum iniu-
riam facere nō posse. Neq; uerō temoneo, ne de diuitijs gloriaris, ne de generis nobilitate iactes,
ne te cæteris præferas. Scio humilitatē tuam: scio ex affectu te dicere: Domine non est exaltatum
cor meum, neq; elati sunt oculi mei. Stultissimum quippe est docere, quod nouerit ille quem do-
ceas. Vox ex industria quasi confracta ieiunij tenuis non sit & deficiens. Sunt quippe nonnul-
li exterminantes facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes: qui statim cum aliquem uiderint,
ingemiscunt, demittūt supercilij, & operata facie, uix liberāt unū oculū ad uidendum. Vestis pulla,
cingulū sacceū, & sordidis manibus pedibusq; uenter solus, quia uideri nō potest, æstat cibo. His
quotidie Psalmus ille cantatur: Deus dissipauit ossa hominum sibi placentium. Tristitiam simu-
lant, & quasi longa ieiunia furtiuis noctium cibus protrahunt. Pudet reliqua dicere, ne uidear poti-
us in uelū quā monere: omnia hæc argumenta sunt diaboli. Imitare igitur eum potius, cuius pallor

ex ieiunijs, eleemosynā in pauperes, obsequiū in seruos Dei, humilitas, & cordis & uestitum, ac in cunctis sermo moderatus. Trade quoque tibi, cuius sermo & habitus & incessus, doctrina uirtutū est. Nō cothurnatā affectes eloquentiā, nec more puerorū, argutas sententiolas in clausulis struas. Hæc præteriens tetigi, ut eruditus contentus auribus, non magnopere cures quid imperitorum de ingenio tuo rumusculti tacitent: sed prophetarum quotidie medullas bibas. Quod patritij generis inter monachos esse cœpisti, nō tibi sit tumoris, sed humilitatis occasio, ut imiteris filium hominis, qui non uenit ministrari, sed ministrare. Nam quanto humilior, tanto sublimior es: lucet margarita in sordibus. Quantūcumque enim te deieceris, humilior Christo non eris. Ideo quantum mihi multorum sum conscius delictorū, & quotidie in oratione flexis genibus, loquar: Delicta iuuentutis meæ ne memineris Domine. Vnde sciens dictum ab Apostolo: Ne inflatus in superbia incidat in iudicium diaboli. Et in alio loco scriptū: Superbis Deus resistit, humilibus autē dat gratiā, nihil ita a pueritia uitare conatus sum, quā tumentem animū & arēā ceruicem, Dei contra se odium prouocantem. Noui enim magistrū & Dñm & Deū meum in carnis humilitate dixisse: Discite a me, quia mitis sum & humilis corde. Et antē per os Dauid cecinisse: Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinīs eius. Et in alio loco legimus: Ante gloriam humiliatur cor uiri: & ante ruīnam eleuatur. Nihil enim, ut crebrō diximus, tam periculosum est: quā gloriæ cupiditas & iactantia & tumens animus conscientia uirtutum. Idcirco plus est animum deposuisse, quā cultum. Difficilius arrogantia, quā auro caremus & gemmis. Nihil itaque prodest uile palliolum, sura tunica, corporis illuuiēs, similita paupertas: si nominis dignitatē operibus destruas: si inter sordes & inopiam peccata non caueas. Fidele namque testimonium est, si non habet causas mentiendi. Cui enim plus creditur, ab eo plus exigitur. Potentes potenter tormenta patientur. Nec sibi quisquam de corporis tantummodo castitate supplaudat: cum etiam conuictum in fratrem homicidij sit reatus. Cadit quidem mundus, & ceruix erecta non flectitur. Pereunt diuitiæ, & nequaquam cessat auaritia. Congregare quā multū festinant quæ rursus ab alijs occupantur.

De humilitate Christi, quem imitari debemus.

Christus baptizatur a seruo: & a Deo filius appellatur: inter publicanos, meretrices, & peccatores ad lauacrū uenit, & sanctior est baptista suos: qui de cœlo uenit in uterū: de utero in præsepe, de præsepe in crucem: de cruce in sepulchrum, de sepulchro ad inferos: de inferis uictor remeavit ad cœlos. Imitemur ergo saluatore nostrum: quia ipse mitis & humilis pastor, agnus & aries appellat. Qui pro nobis immolatus est. Qui ab Isaac cornibus tenetur. Ex quo nil hac humilitate sublimius. Qui Bethlehem in hoc paruo terræ foramine cœlorum conditor natus est. Hic in uolutis pannis: hic uisus a pastoribus: hic monstratus a stella, hic adoratus a Magis. In baptismo humilitas Christi, nostra sublimitas. Illius crux, nostra uictoria: illius patibulū, noster triumphus est. Cui igitur lauacrum & crucis signum in frontibus dæmon aspexerit, contremiscit. Qui aurea capitula non timent, crucem timent. Qui contemnunt sceptrā regalia & purpuras Cæsarum & dapes, Christianorum sordes tamē & ieiunia pertimescunt. Iubet enim Christus, ne quis discipulorum diceat, quia ipse est Christus. Mira ratio, non uult prædicari, qui gaudet intelligi: agnosci amat, & odit ostēdi: magis uult se inuentum esse, quā proditum, ut uirtus sua illum, non fauor ostenderet alienus. Quæ autem maior potest esse clementia, quā ut filius Dei, filius hominis nasceretur, decem mēsum fastidia sustineret, partus expectaret aduentū, inuolueretur pannis, subijceretur parentibus, per singulas adoleret ætates, & post contumelias uocum, alapas, & flagella, crucis quoque nobis fieret maledictum, ut nos a maledicto legis absolueret. Patri factus est obediens usque ad mortem, ut id opere impleteret, quod antē ex persona mediatoris fuerat deprecatus, dicens: Pater, uolo ut quomodo ego & tu unum sumus: ita isti in nobis unum sint. Ergo quia ad hoc uenerat, ut quod impossibile erat legi (quia nemo iustificabatur) ineffabili misericordia uinceret, publicanos & peccatores ad poenitentiam prouocabat. Vnde nouum & mirabile est apud nos. Dominus solus petentes se amat, solus irascitur nisi petatur. Illo enim tempore quo supplicia mereantur, Deus argumentū saluationis ostenditur: intelligere possumus, quantum ualeret præstare non læsus, qui tantum donaret iratus. Amemus & nos Christum, eiusque semper quæramus amplexus, & facile uidebitur omne difficile: breuia putabimus uniuersa quæ longa sunt. Quodque beata Dei genitrix a filio suo non didicit, cœlos fabricare, angelos creare, mira deitatis insignia operari: sed tantū humiliari, cæteraque uirtutum documenta intra humilitatis custodiam aggregare.

De iusticia, & uiræ rectitudine.

Etiam de iusticia differamus, quæ est singularum rerum & personarum æquissima distributio: quam quis obtinens, & cui quis adhærens, uitā suam dispositē & sine turbatione cōseruat: cui stodit in omnibus æquitatē: scit quid Deo debeat, quid sanctis, & quid æqualibus reddat: quid nō denegat potestatibus huius seculi: quid sibi retineat, quid proximo competat, quid alienis concedat aut congruat. Iustum est enim Deum colere & diligere ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota uirtute, sanctos & coæquales honorare, & tributa impendere potestatibus, superbum non esse,

A non esse, sed magis mitem & humilē: proximos tanquam se diligere, alienos & inimicos nō prosequi odio, sed amore: subiectū esse prioribus uel ætate maioribus: quia & Dñs dum esset omnium Dominus, a Ioāne qui maior est in natis mulierū: quia prior illo in natiuitate hominū erat, baptizatur: Et sic impleri omnem iusticiā protestatur. Ex hac misericordia nascitur, obsequiū deificū generatur. In his omnibus qui inuenit, nō immeritō in Christo dicitur permanere: quoniam hæc omnia ipse Christus est. Paulus nos gloriosus informat & instruit de Christo, dicens: Qui est factus nobis a Deo iusticia, & sanctificatio & redemptio. Item in alio loco: Quia est misericordia & pax & dilectio, quā Græci agapen uocāt. Iniquus enim si sequitur iusticiā, negat iniquitatē. Stultus si sequatur Dei sapientiam, negat stulticiam: quodque sapientia, fortitudo, temperantia, & castitas solum prodest habitibus: iusticia uero alijs & miseris prodest, quæ patrem uel fratrem non nouit, sed nouit ueritatē: personas nō accipit, & Deum imitatur. Discite ergo bene facere. Virtus enim discenda est. Nec nature tantum bonum sufficit ad iusticiam, nisi quis erudiatur congruis disciplinis. Diccenda est ergo iusticia, & magistrorū terenda sunt limina. Secularis autē iudex acceptis muneribus condemnat infontem, & reum liberat. Quod interdū de Ecclesiæ principibus dici potest, quod propter munera lacerent legem, & non perducunt iudicium ad finem.

De fide, spe, & timore.

Si autem fides (ut inquit apostolus Paulus) est substantia sperandarū rerum, quas speramus, & index rerū quas nō uidemus: credere & fidere quis debet, quod Deus ea quæ promittit, potens est adimplere, & spem suā in futurū transferre, & tunc plena fide poterit ad ea quæ promissa sunt, facile peruenire. Hæc nobis uniuersa inuisibilia ante oculos ponit. Ad hanc ingressi, diaboli & potestati huius mūdi & harū tenebrarū uniuersa deseruimus: Deo cū fiducia proximamus. Credere enim & sperare necesse est quæ Deus iussit: cum quæ diabolus inseruerat, abnegemus. Fidem spes sequitur: itaque de ipsa loquamur. Est igitur spes expectatio rerum omnium futurarum, quā in fide habemus, quā saluamur, Paulo scribente apostolo: Spe enim salui facti sumus. Spes autē quæ uidetur, nō est spes. Quod autē uidet quis, quid sperat? Si autē quod non uidemus speramus, per patientiam expectamus. Hæc in se habet timorem, non illum cuius obliuisci, & quem foras debet mittere quisquis in fide uiuit: sed qui unus est de spiritibus, quibus impletur Iesus, sicut Esaias testatur: Exiet uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & quiescet super eum spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Dñi: illum spiritū quem Dauid canit, dicens: Timeat Dñm iustus eius. Vnde & beati efficiuntur eodem protestate & dicente: Beatus uir qui timet Dominum: illum dicit timorem, qui castus est & pudicus. Quoniam timor Domini castus, inquit Dauid, manet in seculum seculi. Ergo est duplex timor: unus appetendus, alius fugiendus est. Igitur appetendus timor, admonitio & custodia omnium rerum, quas credimus aut speramus. Timemus enim iudicium, quia speramus: & metuimus Dominum, quia fortem illum iudicem credimus. Vera namque uita est Deum nosse, timere eius potentiam, amare pietatem. Timor namque uirtutum est custos, securitas ad lapsum facilis. Si pauorem habueris, sollicitus eris: & si sollicitus fueris, leo in caulas ouium tuarum intrare non poterit. Quod ad præpositos Ecclesiarum uel ad animæ custodem pertinet. Qui cautus est & timidus, potest ad tēpus uitare peccata: qui securus est de iusticia, repugnat: illiusque auxilio destitutus, insidijs hostium patet. Nunquam tuta est humana fragilitas, & quanto magis uirtutibus crescimus, tanto magis timere debemus, ne de sublimibus corruamus. Si iuxta Ecclesiasten: Radix sapientiæ est timere Deum: fructus sapientiæ quis est, nisi uidere Deum? Bonum autem diligit, qui non inuitus, aut necessitate, aut legum metu facit bonum, sed idcirco, ut mercedem bonam operis habeat.

De charitate, & pace.

Ad charitatem nunc transitum faciamus: quia omnibus maior est. Inter cætera sic fatetur Paulus: Manent autē tria hæc: Fides, spes, & dilectio: sed maior his dilectio est. Est ergo dilectio uinculorum animorum, casta, & sincera, & sine æmulatione charitas: cōsummatio omnium mandatorum, breuis omnium præceptorum: quam cum quis habuerit, omnia habet: sine hac in alijs remanet imperfectus. Et ut cognoscat uestra prudentia, quātum charitas ualeat: legimus respōsum Domini in Euangelio dicentis, cum interrogaretur: Diliges Dominum Deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota uirtute tua: Et diliges proximum tuum tanquam teipsum: in his duobus præceptis pendet lex & prophetæ. Vides in hac sola uniuersa legis contenta pendere? Verè quisquis hanc habet, ita Deus & Dei filius dici potest: ex hac sola poterit Deo similis esse. Cōsidera, qui Deum diligit: nunquid sperat, nunquid timet, nunquid fidit? Non, sed tantum diligit. Deus, inquit Paulus, cum dilexisset mundum: misit unicum filium suum in similitudinem carnis peccati, ut de peccato condemnaret peccatum in carne: qui præponit eam rebus omnibus, dicens: Et si linguis loquar hominum & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum sicut ærumentum tinniens, aut cymbalum concrepans. Et si habuero prophetiam, & cognouero omnia mysteria, & omnem scientiam, & si habuero fidem, ita ut montes transferam, & si tradidero corpus meum ita ut

Hier. to. 4.

B 3 ardeam:

ardeam: charitatem autem non habeam, nihil sum. Charitas magnanima est, charitas benigna est, charitas non aemulatur, non inflatur, non agit perperam, non irritatur, non confundit, non querit quae sua sunt, non cogitat malum, non gaudet super iniusticia, gaudet autem de ueritate. Omnia si stinet, omnia credit, omnia sperat: charitas nunquam excidit. Nihil enim amantibus durum est, nullus difficilis est cupientibus labor. Solus tamen ille amor probabilis est, qui Deo & uirtutibus animae coaptatur, nihil est enim quod non toleret, qui perfecte diligit. Qui autem clementiam non habet, nec indutus est uiscera misericordiae & lachrymarum: quamuis spiritalis sit, non adimpleuit legem Christi. Vnde legitur, quod beatus Ioannes euangelista cum Ephesi senex uix inter discipulorum manus deferretur, nihil aliud per singulas solebat proferre collectas: nisi, Filioli mei diligite alterutrum. Discipulis autem petentibus, quare semper id diceret: respondit, Quia praeceptum Domini est, & si fiat, solum sufficit. Sed obsecro ne amicus, qui diu queritur, uix inuenitur, difficile seruetur, pariter cum oculis amittatur. Nam amicitia quae desinere potest nunquam uera fuit. Vera namque amicitia nullo luore, in quanto augetur numero, tanto crescit & robore. Declina igitur a malo, & fac bonum: inquire pacem, & persequere eam. Nisi oderimus malum, bonum amare non possumus. Quin potius faciendum est bonum, ut declinemus a malo. Pax querenda est ut fugiamus bella, nec sufficit eam querere, nisi inuentam fugiētemque omni studio persequamur: quae exuperat omnem sensum, in qua habitatio Dei est, propheta dicente, Et factus est in pace locus eius. Infernus itaque inter fratres diuidit. Quicquid igitur separat inter fratres, infernus dicendus est. Concordia enim paruae res crescunt: sic & discordia maximae dilabuntur. Pulchre igitur persecutio pacis dicitur: iuxta illud Apostoli: Hospitalitatem persequentes: ut non leni uisitatoque sermone & (ut ita loquar) summis labijs hospites inuitemus: sed toto mentis ardore teneamus: quasi auferentes fecum de lucro nostro atque compendio.

De infirmis & pauperibus recreandis.

SI quis coeperit aegrotare, transferatur ad exedra latiorē, & tanto seruum ministerio cofouetur, ut nec delicias urbium, nec matris quaeat affectum. Nec liceat dicere cuiquam: Tunicam et sagum texta que tuncis strata non habeo. Ita oeconomus uniuersa moderetur, ut nemo quid postulet, habeat. Seruias fratribus, hospitem laua pedes, pauperibus & fratribus refrigeria exhibe: sumptum manu propria distribue: quoniam quicquid habet clerici, pauperum est, & domus eorum, omnibus debent esse communes. Susceptioni enim peregrinorum & hospitem inuigilare debent. Docet Solomon misericordiae operibus insistendum: nec nostris didendum uiribus, sed a Deo esse auxilium flagitandum. Sed esto quod aqueris pauperibus, inopum cellulas dignater introeas, manus delitium sis, a quam portes, ligna conscidas, focum extruas: sed ubi uincula? ubi alapa? ubi sputa? ubi flagella? ubi patibulum? ubi mors? Et cum haec omnia, quae dixi feceris, ab Eustochio Paula que uisceris. Haec dico, non quod de ardore mentis tuae quicquam dubitem, sed quod currentem impellam, & acriter dimicanti feruorem augeam.

De poenitentia, & misericordia Dei.

ARripe quae so occasione, & fac de necessitate uirtutem. Non queruntur in Christianis initia, sed finis. Paulus male coepit, sed bene finiuit. Iudae laudantur initia, sed finis proditiōe damnatur. Et licet Deus non uelit mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat: tamen tepidos odit, & cito ei nauisem facit. Cuique plus dimittitur, plus diligit. Vnde meretrix illa Christi dilectrix in Euangelio, baptizata lachrymis, & crine, quo multos ante ceperat, pedes Domini terges, saluata est. Non quidem habuit crispantes mitras, nec stridentes calceolos, nec orbis stibio fuliginatos. Nam quanto foedior, tanto pulchrior, quae demum plorat ad crucem, unguenta parat, querit in tumulto, hortulanum interrogat, pergit ad Apostolos, repertum nunciat: illi dubitant, ista cofidit. Non enim tam peccati crimen arguitur: que uelox conuersio in poenitentiae celeritate laudatur. Nec Deus cogeret poenitere, si non esset poenitentibus uentam concessurus. Nihil enim tam repugnat Deo que cor impoenitens. Hoc solum crimen est, quod uentam consequi non potest: praecipue quia non iniustus, ut propter multa mala paucorum obliuiscatur bonorum: imo de nullo sic irascitur Deus, quomodo si peccator superbiat, & erectus & rigidus non flectatur in fletum, nec misericordiam postulet pro delicto. Nihilque sic offendit Deum, sicut erecta ceruix post peccata, & ex desperatiōe contempus. Vnde & uos non desperetis uentam scelerum magnitudine: quia magna peccata, magna debent poenitentia. Nam Deus non uult inferre supplicia, sed terrere passuros, ipseque ad poenitentiam uocat, ne faciat quod comminatus est. Daemonum enim nullus est qui pareat. Omnes ad praedam festini ueniunt: ante faciem ipsorum uentus urens. Et quicquid aspexerint, quicquid uultui eorum obuium fuerit, urere desiderabunt & perdere. Sed nec quisquam per patientiam bonitatis Dei, de peccatorum suorum impunitate contendat: nec illum non aestimet offensum, quia necdum expertus iratum: imo magna est ira, quando peccantibus non irascitur Deus. Vnde Ezechiel ad Hierusalē: iam non irascar tibi, zelus tuus recessit a me. Sed reuera Deus hominibus non irascitur, sed uitij: quae cum in homine non fuerint, nequaquam punit. Habet autem ira Dei mensuram quantum

A quantum & quanto tempore, & ob quas causas & quibus inferatur, iuxta illud quod scriptum est: Cibabis nos pane lachrymarum in mensura. Misericordiam igitur a Deo cosequitur, qui se putat esse miserum. Nam Deus qui nullis uiribus superari potest, publicani tamen precibus uincit. Quanto ergo tempore te errare nosti, quanto tempore deliquisti, tanto tempore humilia te ipsum Deo, & satisfacito ei in confessione poenitentiae. Quoniam qui peccator est aliqua sordē maculatus, de Ecclesia Christi non potest appellari, nec Christo subiectus dici. Igitur quia errauimus iuuenes, emendemur senes, iungamus gemitus, & lachrymas copulemus, culpam simpliciter cofitendo. Nam qui post lapsum peccatorum ad ueram poenitentiam se conuertit, cito a misericordē iudice uentam impetrabit: quoniam apud Deum non tam ualet mensura temporis, quam doloris: nec abstinentia tantum ciborum, quantum mortificatio uitiorum. Sed & magnum peccatum magnis diuturnisque cruciatibus luitur, culpaque leuis praesenti supplicio compensata sit. Et sic magnum peccatum, magna indiget misericordia. Conclufit enim Deus omnia sub peccato, ut omnibus misereat. Sed frustra uoce assumitur, si permanent opera. Sed ne diutius pertraham, habeto pauca pro pluribus, in quibus non tam ordo queritur, quam profectus. Age ergo tu caue, curre, festina. Age ut in hac spiritalitate perficias: Caue ne quod accepisti bonum, incautus & negligens custos amittas: Curre ut non negligas: Festina ut celerius comprehendas. Nam coepisse multorum est, ad culmen peruenisse paucorum. Tribuat tibi Christus, ut audias, & taceas, & intelligas, & sic loquaris.

Finis concludens regulam.

ET quoniam ita se natura habet, ut amara sit ueritas, & blanda uitia existimentur, ut Paulus ait Apostolus: Inimicus uobis factus sum uerum dicens: unde & quia saluatoris dura uidebantur eloquia, plurimi discipulorum retrorsum abierunt, non mirum est, si & nos ipsi uitij detrahentes, offendimus plurimos. Disposui tamen nasum secare foetentem, timeat qui strumosus est. Quid tamen ad te qui intelligis te innocentem? Nemo reprehendat quod aliquos, aut laudamus, aut carpinus, cum & in arguendis malis sit correptio ceterorum, & in optimis praedicandis boni ad uirtutum studia conuertitur. Nos enim, ut scitis, Hebraeorum lectione detenti, in Latina lingua rubiginem induximus, in tantum ut loquentibus quoque stridor quidam non Latinus interstrepat. Vnde ignosce ariditati. Et si imperitus sum sermone, inquit Apostolus, sed non scientia. Illi utrunque deerat & unum humiliter renuebat. Nobis utrunque deest, quia & quod pueri plausibile habueramus, amissimus: nec scientiam quam uolebamus, consecuti sumus, iuxta Aesopianam fabulam: dum magna sectamur, etiam minora perdimus. Non prolongabuntur ultra sermones mei quoscunque loquor: eapropter moneo, & flens gemensque confessor, ut dum huius mundi uiam currimus, non duabus tunicis, id est, duplici animo uestiamur: non calciamentorum pedibus, uidelicet operibus praegravemur, non diuitiarum onera ad terram premant, non uirga, hoc est, potentiae secularis, queratur auxilium, non pariter Christum uelimus habere & seculum, sed pro breuibus & caducis aeterna succedat. Sed & precor qui fideles estis ut ita uita uestra & conuersatione seruetis, ne in ipsa uel ipsi scandalum patiamini, uel alijs scandalum faciatis, sed sit in uobis summi studij, summeque cautela, ne quis in hanc sanctorum congregationem pollutus introeat, ne quisquis lebusus habitet in uobis. Dominus Iesus conterat satanam sub pedibus uestris, & incolumes uos & proluxa graete florentes, Christus Deus noster tueatur omnipotens. Sed & Spiritus sanctus nobis praestare dignetur, ut in hoc seculo factores mandatorum suorum effecti, in huius uita agone probati, & fideles inuenti, spiritalibus fructibus dilatati, his continentibus mereamur adiungi: ipsi gloria & imperium cum eodem Spiritu sancto in cuncta secula seculorum: Amen.

Finis regulae monachorum.

DIALOGVS SVB NOMINE HIERONYMI ET AVGVSTINI,
EX VTRIVSQUE SCRIPTIS AB INCERTO
AVTORE COLLECTVS.

Vm apud uos coelestis eloquentia purissimi fontis, & literarum omnium fluentia redundent, ac solida secundum uerticem sanitas, uestra cuncta firmo statu membra continet, miror stupore mentis attonitus, cur stibicidium insulanti uultu dignemini haurire, nitores corporis infirma medentes. Magis ergo quae de Graecorum mutuari fontibus, sitientibus praerant: atque Latinorum latices limpidissimos ad uestri cordis secreta perducam. Origenes igitur qui nullum proprie de anima edidit librum in catalogo Ecclesiasticae praedicationis animae facies mentionem, haec dicit: De anima uero utrum ex seminis traduce ducatur, ita ut ratio ipsius uel substantia inserta ipsis corporis seminibus habeat, an uero aliud habeat initium, & hoc ipsum si genitum est aut non genitum, uel certe si extrinsecus corpori inditur, nec ne, non satis manifesta praedicatione distinguitur. Item in libro quem de epistola Apostoli ad Titum scripsit: Si quis, ait, rationem humanae animae requirat, cum de ea neque quod ex seminis traduce ducatur, neque quod

honorabilior & antiquior corporū compage sit, tradiderit Ecclesiastica regula, propter quod mul-
ti nec comprehendere potuerunt aliter sentiri oportere de animæ ratione. Sed & qui aliter sentire
uel differere uisi sunt, à nonnullis in suspitione habentur uelut noui aliquid introducentes. Fateur
autem idem ipse Origenes in præfatis opusculis, sed & Eusebius Cæsariensis, & Pamphilus martyr,
Basilius quoque & Gregorius, Didymusque & Ruffinus similiter in suis, unius substantiæ omnes ef-
se animas, & immortales & rationabiles liberi arbitrij ac uoluntatis, iudicandas quoque esse pro his
quæ in hac uita gesserunt, esse tamē eas factas à Deo qui uniuersa creauit & condidit. Quando autē
factæ sint olim simul, aut tunc per singulos nascentium, quid periculi esse aiunt, alterū ē duobus o-
pinari? Athanasius, Hilarius & Ambrosius præparatis iam in uentre mulierū, deformatisque corpo-
ribus, tunc ad præsens creari animas, & inseri deformato iam corpori criminant. Iam uero illi qui
ex traduce animas uenire confirmant, & simul corporali eas semine feminari, siquidem, ut quidam
iporum affirmare solent, nō aliud dicunt esse animam, quā insufflationem spiritus Dei, illam scilicet
quam in initio facturæ mundi, Deus insufflasse dicitur in Adam, de ipsa Dei esse eā substantia profi-
tentis: quomodo nō isti uidebuntur quodāmodo hæc præter scripturæ regulam & rationem pie-
tatis asserere, quod substantia Dei est quæ peccat, si anima quæ de substantia Dei est peccat, in super-
etiam quod & poenis subdenda sit pro peccato. Sed & illud se quod per absurdum est incurrere nō
uident, quia necesse est eam simul cum corpore mori, & esse mortalem, si simul cum corpore, uel
feminata, uel formata, uel nata est. Tum deinde illi id est, Apollonius, Tertullianus, Pōpeius, Ar-
nobius, Lactantius, atque Apollinarius, qui unam quidem ex nullis substantijs à Deo factam esse di-
cunt animam, id est, illam quæ prima facta est in Adam, & ex Adam omnium hominum animas existe-
re, & secundum corporalem sine dubio successionē, traducē quoque fieri animarum: etiā ipsi quid
aliud ostendunt, nisi animas esse mortales? Si enim sicut animalia cætera ex solo semine oriuntur,
ita etiam de hominibus sentimus, ut cū corpore simul in eodem semine, etiam anima defundatur,
quid dicimus de his qui imperfecti adhuc, & de uentre aborti sunt, & qui nonnunquam etiam antequam
uasculorum naturalium receptaculis semina sint suscepta, depereunt? In quibus sine dubio inue-
nitur, quod simul etiam illæ quæ naturali ratione seminibus insertæ erant animæ, extinctæ sint pa-
riter & corruptæ: Sicut ergo ex insufflatione Domini sunt, siue ab una quæ prima facta est, necessa-
rium est, simul ut cū corporibus corrumpantur, si eandem cum corporibus etiā originem sumunt
secundum iporum rationem. Aut enim nihil omnino ex rationabili atque immortalis anima partici-
pauit illud quod adhuc in uentre corruptum est, & repulsa est illa ratio, quæ affirmat eam in femi-
nis traduce simul cum corporibus feminatam: aut si participat, necessitas imminet confiteri morta-
lem esse animam, quod fides nostra utique nō recipit, Domino declarate defunctorum animas & col-
loquium apud inferos habuisse, & Lazari scilicet in beatorum sedibus ouantē, & diuinitis flagrantem
in incendijs. Esse namque animas immortales, non tantum diuini, sed & philosophorum pleni sunt libri.
Quod taliter esse Cleombrotus Ambraciota in Platonis libro Socrate disputante didicerat: qui
homicida sibi esse nō timuit, ac se de altissimo præcipitauit muro, dum & nullum post mortē autu-
mat restare iudiciū, & sine discrimine aliquo meritorum, omnes animas post corpora æqualiter fer-
ri arbitratur ad cælum. Quod adeo pro uero tenuerunt, & sic illos omnes seculi sapientes una nebu-
la huius erroris inuoluit: ut & ipse tam laudabilis, ut putat, doctor homicidæ, ipsum se privatim ne
publicè occideret, occiderit. Sic quoque Cato lecto in nocte ad lucernas Platonis libro, qui immor-
talitatem animæ docet: stricto gladio reuelatum manu pectus semel iterumque percussit. Redeamus ad
illas præterea sanctorum nobilissimas disputationes: nō in Academiæ nemorosæ obscuris tectas
umbraculis, sed cœlesti illustratas ex lumine. Beatus itaque Hieronymus tam sanctum Victorinum
martyrem, quam plerisque catholicos secutus: se potius fieri, quam propagari animas: secundum illud quod
in Euangelio scriptum est: Pater meus quotidie operatur, & ego operor, credere significauit. San-
ctus quoque Augustinus hanc opinionem in octo admodum uoluminibus, uerbis tueri cernitur. Sed
cum originale peccatum poenasque paruulorum qui sine baptismo moriuntur, declarare nititur, à
Deo factam in Adam, & ex ipsa omnium hominum animas existere, tam suis argumentis quam scri-
pturarum testimonijs: ut est illud: Animæ quæ ingressæ sunt cum Iacob Ægyptum, & egressæ de
foemore illius, amplecti perpenitus comperitur. Huius assertionibus beatus Gaudiosus episcopus,
animarum & corporum promptissimus medicus, nostris quoque temporibus unus martyr: cum no-
biscum colloquium familiariter habuisset, per totam orationis suæ seriem euidentissimis approba-
tionibus usus est. At uero sanctus Ambrosius, quem iam superius inter uiros Apostolicos memo-
rauimus: In honestum, inquit, puto animas cum corporibus generari: ut anima nascatur ex anima,
quod nec animæ ipsi competit: aut si certè singulæ cœlesti potestate factæ sunt, & ex ipsis cæteræ
natæ sunt: potest ex una Adæ animæ credibile uideri cæteras nasci, sed non conuenit: quia soli Deo
hoc possibile fuit, ut simplex generaret, nec cæteris concederetur: quod tam mysticum est in cau-
sa Saluatoris, ut non solum à solis gentilibus uel Iudæis, uerum etiam ab ipsis qui Christianos se
dicunt, incredibile putetur. Photiniani enim hanc fidem spernunt, non credunt Deum generasse.

Nam

A Nam si eo tempore quo seminatur corpus & anima, costam sublatam legimus: nō tamen animam
natam ex anima. Sed si costa secum habuit animam, iam nō nata est, si detracta in partem. Sed nec
hoc scriptum est. Propheta enim Zacharias inter cætera: Qui plasmam, inquit, animam hominis in cuti.
Nec Elafas ab his dissentiens, ait: Sic dicit Dominus Deus qui fecit te, & finxit te in utero. Si ex-
go in utero fingitur, iam formato corpori tribuitur. Cum enim omnia membra implet corporis, fi-
gurata dicitur in corpore, ut sicut aqua cum sit sine effigie, missa tamen in uas, figurata uidetur, ita
& anima cū sit natura incorporea & simplex, formatur in corpore, singula membra uiuificans, quod
quidem Moyses manifestius tradidit, dicens: Si quis percusserit mulierem in utero habentē & ab-
ortuerit, si formatū fuerit, det animam pro anima, si autē informatum fuerit, mulctetur pecunia: ut
proharet nō inesse animam antequam formam. Itaque si iam formato corpori datur, non in conce-
ptu corporis nascitur cum semine deriuata: nam si cum semine & anima existit ex anima, multæ a-
nimæ quotidie pereunt, cum semen fluxu quodā non profecit natiuitati. Sed si prius respiciamus
uidemus quid sequi debeamus. Contemplemur facturam Adæ: in Adam enim exemplum datum
est, ut ex eo intelligatur, quia iam formatum corpus accepit animam. Nam poterat Deus animam
limo terræ admiscere, & sic formare corpus. Sed ratio infirmatur: quia primum oportebat domū
compaginari, & sic habitatorem induci. Anima certè, quia spiritus est in sicco habitare nō potest,
ideo in sanguine fertur. Cum ergo corporis linamenta compacta non fuerint, ubi erit anima? An
foras uagatur quam diu immittitur, cum ratio tradat sic dari eam, ut anima in corpus nō ociosa tra-
geretur. Sed ex quo detur, dicant qui alii putant, ex mare an ex foemina? Non conuenit, quia aliud
in exemplo est: proponunt enim ex uiro cum costa datam & animam, quod multis rationibus infir-
mari docuimus. Unde fortè uideatur dari ex foemina, maxime propter saluatorem, quem scimus
sine complexu carnis, de Spiritu sancto natum ex foemina: quod si arbitrantur, plus dant foeminis,
autoritate enim uiri mutant in foeminam. Cum enim tam corporis quam animæ originem ex uiro di-
cant, conuertunt se, ut id quod potius est ex muliere dicant, id est animam, quod uero minus, ex
masculo, id est corpus: manifestum sit ordinem exempli à Deo traditum immutari nō posse, qui
ergo animas ex una propagari asserunt, & non in corpora iuxta exemplum primi hominis à Deo
quotidie fieri, anathema sint. **A V G V S T.** Sancte frater Hieronyme, consulens te de his quæ ne-
scio: oro Deum ut fructuosum esse nobis uelit. Quanquā enim te multo, quam ego sum ætate ma-
iorem, tamen etiam ipse iam senex consulo: sed ad discendum quod opus est, nulla mihi ætas sera
uideri potest: quia & si senes magis decet docere quam discere, magis tamen discere quam quid
doceant ignorare. **H I E R O N.** Beate papa Augustine, in scripturarum, si placet, campo sine nostro
inuitem dolore ludamus. Noli igitur annorum existimare nos numero, nec sapientiam eantos re-
putes, sed canos sapientiam, scriptura testante: Cati hominis prudentia eius. Noli inquam fidem pen-
sare temporibus: nec me idcirco meliorem putas, quod prior in Christi exercitu cœperim militare.
A V G V S T I N V S. Accipe igitur, quæ mihi peto aperiri, ac differere nō graueris. Questio de ani-
mā multos mouet, in quibus & me esse cōfiteor, nam quid de anima firmissimè teneam, nō tace-
bo. **H I E R O N.** Metris nos uirtutibus, uis, & paruos magnus extollis: ultimamque partem cōuuij oc-
cupas: ut patris familiaris iudicio proueharis. Sed uelle fateor, sed enim præfero: magistrū reuens,
comitē ipōdeo: perenti datur, pulsanti aperit, quæres inuenit, discamus in terra, quorum nobis scien-
tia perseveret in cœlo. **A V G V S T.** Certus etiā sum, animam nulla Dei culpa, nulla Dei necessitate
uel sua, sed propria uoluntate in peccatū esse collapsam, nec liberari posse de corpore mortis hu-
ius, uel suæ uoluntatis uirtute, tanquam sibi ad hoc sufficere, uel ipsius corporis morte, sed gratia Dei
per Iesum Christū Dominū nostrū. **H I E R O N.** Anima immortalis, inuisibilis & incorporea est, se-
cundū gratiorē dico corporis nostri substantiā, dico uel eo certè tempore punietur, & supplicium
sentiet, quando pristinum corpus receperit, ut cū quo peccauit, cū ipso puniatur. **A V G V S T.** Dicitur
cōceptio humana sic procedere, ut primis sex diebus quasi lactis habeat similitudinē: sequentibus
nouem diebus cōuertatur in sanguinem. Deinde duodecim diebus solidet, reliquis quindecim
formetur usque ad perfectam liniamēta omnium membrorum: & hinc iam reliquo tempore usque ad tēpus
partus magnitudine augeatur. **H I E R.** Sicut nescis uiam spiritus & animæ ingredientis in paru-
lum, & ignoras ossium & uenarū uarietates in uentre prægnantis, quomodo ex uili elemento cor-
pus hominis in diuersas effigies artusque uarietur, & de eodē semine aliud mollescat in carnibus, a-
liud duretur in ossibus, aliud in uentis palpitet, aliud liget in neruis: ita Dei operā scire, non poteris
qui factor est omnium. **A V G.** De animæ incarnatione utrius ex illa una quæ primo homini data est, sic
cæteræ ppagentur, An singulis quibusque nouæ etiā modo fiant, An alicubi iam existētes, uel mit-
tatur diuinitus, uel ipōde labant in corpora? Quæ nā sit eligenda opinio scire desidero. **H I E R.** Su-
per animæ statu memini uestræ quæstionum: maxime Ecclesiasticæ quæstionis: Vtrum lapsa
de cœlo sit, ut Pythagoras philosophus omnesque Platōnici & Origenes putant: an propria Dei sub-
stantia, ut Stoici, Manichæus, & insana Priscilliani hæresis suspicant: an in thesauro habeant Dei
olim conditæ, ut quidam Ecclesiastici stulta persuasionē cōfidunt: an quotidie à Deo fiant, & mit-
tantur

tantur in corpora, secundum illud quod in Euangelio scriptum est: Pater meus usque modo operatur, & ego operor: an certe ex traduce, ut Tertullianus, Apollinarius, & maxima pars occidentalium autumant, ut quomodo corpus ex corpore, sic anima nascatur ex anima, & simili cum brutis animalibus conditione subsistat. **AUGUSTINUS.** Hoc certe sentis, quod singulas animas singulis nascentibus etiam modo Deus faciat. Cui sententia ne obijciatur, quod omnes creaturas sexto die consummauerit Deus, & septimo requieuerit: adhibes testimonium ex Euangelio: Pater meus usque nunc operatur. **HERON.** Quid enim ambiguitatis in dicto est, ut diuersae intelligentiae tribuatur occasio? Constat, & super hoc nulla contentio est. **AUGUSTINUS.** Doce ergo quae, quae doceam, doce quod teneam. Et dic mihi si animae singillatim in singulis hodie nascentibus fiunt, ubi in paruulis peccant, ut indigeant sacramento Christi, remissione peccati peccantes in Adam, ex quo caro est propagata peccati: aut si non peccant, qua iusticia creatoris ita peccato obligentur alieno, cum exinde propagatis membris mortalibus inseruntur, ut eas nisi per Ecclesiam subuectum fuerit, damnatio consequatur, cum in earum potestate non sit, ut eis possit gratia baptismatis subuenire. **HERON.** Alienati sunt peccatores a uulua, errauerunt ab utero, locuti sunt falsa, statim ut nati sunt, subiacerent peccato, in similitudinem praeruaricationis Adae, qui est forma futuri. Illud quoque quod in uolumine Iob scriptum est: Nuncius mundus erit homo coram Deo, aut in operibus suis irreprehensibilis uir? Si aduersus famulos suos non credit, & contra angelos suos prauum quid reperit, quanto magis in his qui habitant domos luteas, e quibus & nos de eodem luto sumus? Nullus enim absque peccato: ne si unius quidem die fuerit uita eius. Si enim stellae non sunt mundae in conspectu Dei, quanto magis uermis & putredo, & hi qui peccato offenduntur animae non ex illa una primi hominis fieri omnes, sed sicut illa una unius, ita singulis singulae. Ea uero quae dicuntur alia contra hanc opinionem, facile me puto posse refellere, sicut est illud, quo quidam sibi eam uidentur urgere, quomodo consummauerit Deus omnia opera sua sexto die, & septimo die requieuerit, si nouas adhuc animas creat? Quibus si dixerimus, quod ex Euangelio supra posuisti: Pater meus usque nunc operatur: respondent: Operatur dictum est, institutas administrando, non nouas instituendo. **HERON.** Hic locus apud imperitos & scripturarum sanctarum meditationem usumque & scientiam non habentes, uideatur opinioni tuae prima fronte blandiri. Caeterum discussus facile soluitur, & cum testimonia scripturarum alijs comparaueris testimonijs, ne sibi Spiritus sanctus pro qualitate locorum & temporum uideatur esse contrarius: secundum illud quod scriptum est: Abyssus abyssum inuocat in uoce cataractarum suarum. Cerno quomodo tua tendat assertio: sed de hoc in posterioribus differendum est, ne dum miscemus quaestionibus quaestiones, obscuram audientibus intelligentiam relinquamus. **AUGUSTINUS.** Verum est quod a rebus quae non erant instituendis requieuit, & hoc uerum est, quod non solum gubernanda quae fecit, uerum etiam aliquid non quod nondum est, sed quod iam creauerat numero suus creando, usque nunc operatur. Vel sic ergo uel alio quolibet modo eximus ab eo quod nobis obijciatur de requie Dei ab operibus: ne propterea non credamus nunc usque fieri animas nouas, non ex illa una, sed sicut illam unam. Nam quod dicitur, quare facit animas eis quos nouit cito morituros? Possimus respondere parentum hinc peccata, uel uinci uel flagellari. **HERON.** Super quo quid mihi uideretur, in opusculis contra Ruffinum olim scripsisse me noui, aduersum eum libellum quem sanctae memoriae Anastasio episcopo Romanae Ecclesiae dedit. In quo lubrica & stulta ac subdola confessione, dum auditorum simplicitati illudere nititur, suae fidei, imo perfidiae illudit. **AUGUSTINUS.** Quod in libro aduersum Ruffinum posuisti quosdam huic sententiae calumniari, quod Deum dare animas adulterinis conceptibus uideatur indignum: unde conantur astruere meritis gestae ante carnem uitae, animas quasi ad ergastula huius mundi iuste posse perducere, non me mouet multa cogitantem, quibus haec potest calumnia refutari. Et quod ipse respondisti, non esse uitium sementis in tritico, quod furto dicitur esse sublatum, sed in eo qui frumenta furatus est, nec idcirco terram non debuisse gremio suo femina confouere, quia sator immunda ea profecerit manus, elegantissima similitudo est, quam & antequam legerem, nullas mihi obiectiones istae de adulterinis foetibus in hac quaestione faciebat angustias, generaliter intuenti multa bona Deum facere, etiam de nostris malis prauisque peccatis. Animalis autem cuiusque creatio si habeat prudentem piumque consideratorem, ineffabilem creatori laudem excitat: quanto magis creatio non cuiuslibet animalis, sed hominis? Si autem causa creandi quaeritur, nulla citius & melius responderetur, nisi quia omnis creatura Dei bona est. Et quid dignius, quam ut bona faciat Deus bonus, quae nemo potest facere nisi Deus? Haec & alia quae possum, & sicut possum dico aduersum eos, qui opinionem hanc, qua creduntur animae sicut illa una singulis fieri, labefactare conantur. **HERON.** Antonius orator egregius, in cuius laudibus Tullius personat, disertos se ait uidisse multos, eloquentem adhuc neminem. Noli igitur mihi oratorum & non tuis floribus ludere, per quos solent imperitorum atque puerorum aures decipi, sed simpliciter dic quid sentias. **AUGUSTINUS.** Cum ad poenas uentum est paruulorum, magnis, mihi crede, coartor angustijs, nec quid respondeam, prorsus inuenio. Non solum eas poenas dico, quas

quas habet post hanc uitam illa damnatio, quod necesse est trahantur, si de corpore exierint sine Christianae gratiae sacramento, sed eas ipsas quae in hac uita dolentibus nobis uersantur ante oculos, quas enumerare si uelim, prius tempus quam exempla deficient. Languescunt aegritudinibus, torquentur doloribus, fame & siti cruciantur, debilitantur membris, priuantur sensibus, uexantur ab immundis spiritibus. Demonstrandum est itaque quomodo ista sine ulla sui mala causa iuste patiantur. Non enim dici fas est, aut ista ignorante Deo fieri, aut eum non posse resistere facientibus, aut iniuste ista uel facere, uel permittere. **HERON.** Diuersis testimonijs scripturarum eadem in quaestione uteris in theatrales praestigias, qui unum eundemque hominem personarum uarietate mutata in Martem Veneremque producut: ut qui prius rigidus & truculentus incesserat, postea soluat in mollitiem foeminarum. **AUGUSTINUS.** Cum te iratum sensero, nihil aliud quam uentiam deprecabor. **HERON.** Quaeso ut patienter audias: non enim de aduersario uictoriam, sed contra mendacium quaerimus ueritatem. **AUGUSTINUS.** Nunquid nam sicut animalia irrationabilia recte dicimus in usus dari naturis excellentioribus, & si uitiosis, sicut apertissime in Euangelio uidemus, porcos ad usum desiderarum concessos esse daemonebus, hoc & de homine recte possumus dicere: animal est enim, sed rationale, & si mortale. Anima est rationalis in illis membris, quae tantis afflictionibus poenas luit. Deus bonus est, Deus iustus est, Deus omnipotens est, hoc dubitare omnino dementis est. Tantorum ergo malorum, quae fiunt in paruulis, causa iusta dicat. Nam cum maiores ista patiantur, solemus dicere, aut sicut in Iob merita examinari, aut sicut in Hero de peccata puniri, & quibusdam exemplis, quae Deus manifesta esse uoluit, alia quae obscura sunt hominum coniectura concedunt, sed hoc in maioribus. De paruulis autem quid respondeamus edisserere, si tantis poenis nulla in eis sunt punienda peccata. Nam utique nulla est in illis aetate examinanda iustitia. **HERON.** Dedit Ecclesastes primo omnium mentem suam ad sapientiam requirendam, & ultra licitum se extendens, uoluit causas rationesque cognoscere, quare paruuli corripentur a daemone. Cur naufragia & iustos & impios pariter absorberent. Verum & haec & his similia casu evenirent, an iudicio Dei? Et si casu, ubi prouidentia: si iudicio, ubi iustitia Dei? **AUGUSTINUS.** Doce igitur, quid dicere, quid sentire debeamus, ut constet nobis ratio nouarum animarum, singulis corporibus singillatimque factarum. **HERON.** Videris mihi obliuiosus esse, & quasi nihil supra dictum sit, per eandem disputationis reuerti lineas: hoc enim longa disertione discussum est. **AUGUSTINUS.** Damnationis in paruulos causam requiro: quia neque animarum, si nouae fiunt singulis singulae, uideo esse ullum in hac aetate peccatum, nec a Deo damnari aliquam credo, quam uideat nullum habere peccatum. An forte dicendum est in paruulo carnem solum esse peccati, nouam uero illi animam fieri, qua secundum Dei praecipia uiuente in adiutorio gratiae Christi, & ipsi carni edomatae ac subiugatae possit incorruptionis meritum comparare. **HERON.** Demus operam, ut perniciosissima haereticorum de Ecclesia auferatur, quae semper simulat poenitentiam, ut docendi in Ecclesijs habeat facultatem, ne si aperta se luce prodiderit, foras expulsa moriatur. **AUGUSTINUS.** Quaerenda causa atque reddenda est, quare damnentur animae, quae nouae creantur singulis quibusque nascentibus, si praeter Christi sacramentum paruuli moriantur. Damnantur enim eas, si sic de corpore exierint, & sancta scriptura, & sancta est testis Ecclesia. Unde illa de animarum nouarum creatione sententia, si hanc fidem fundatissimam non oppugnat, sit & mea: si oppugnat, non sit & tua. Nolo mihi dicatur pro hac sententia debere accipi quod scriptum est: Qui finxit spiritum hominis in ipso, & qui fingit singillatim corda eorum. Aliquid fortissimum atque inuictissimum requirendum est, quod nos non cogat Deum credere ullarum animarum sine culpa aliquid qua damnatorum. Nam uel tantumde ualet, uel plus est forsitan creare quam fingere, & tamen scriptum est: Cor mundum crea in me Deus. Nec ideo putari potest anima hoc loco optare se fieri priusquam aliquid esset. Sicut ergo iam existens creat innovatione iustitiae, sic iam existens fingitur confirmatione doctrinae. Nec illud quod in Ecclesiaste scriptum est: Tunc conuertetur in terram puluis sicut fuit, & reuertetur spiritus ad Dominum qui dedit illum, istam confirmat sententiam, quam uolumus esse nostram. Plus enim hoc suffragatur eis, qui ex una putant omnes esse animas. Nam sicut conuertitur, inquit, puluis in terram sicut fuit, & tamen caro, de qua hoc dictum est, ad hominem non reuertitur, ex quo propagata est, sed ad terram unde primus homo factus est: sic & spiritus ex ipsius unius spiritus propagatus, non tamen ad eum reuertitur, sed ad Dominum a quo illi datus est. Verum quia hoc testimonium ita pro istis sonat, ut non omnino huic opinioni, quam defendi uolo, uideatur esse contrarium, admonendam tantum credidi prudentiam tuam, ne talibus testimonijs ex his angustijs coneris me eruere. Nam licet nemo faciat optando, ut uerum sit quod uerum non est, tamen si fieri possit, optare, ut haec sententia uera esset, sicut opto, ut si uera est, abs te liqui-dissime atque inuictissime defendatur. **HERON.** Proposuisti testimonia, quae non de alterius scripturae loco, sed de proprijs libris absoluta sunt: Reuertat puluis in terram unde sumptus est, & spiritus reuertatur ad Dominum qui dedit illum. Ex quo satis sunt ridendi, qui putant animas cum corporibus fieri, & non a Deo, sed a corporum parente generari. Cum enim caro reuertatur in terram, & spiritus redeat ad Deum qui dedit illum, manifestum est, Deum parentem esse animarum, non homines.

AVGVSTINVS. Illam uerò opinionem, quòd ex una fiant omnes animæ, nec discutere uolo nisi necesse sit. Atq; utinam ista de qua nunc agimus, si uera est, sic abs te defendat, ut hoc necesse iam non sit. Quamuis autem desiderem, rogem, uotis ardentibus exoptem & expectem, ut per te mihi Dominus huius rei auferat ignorantiam, tamen si (quod absit) minimè meruero, patientiam mihi peram à Domino nostro. HIERON. Iuxta beatum apostolum: Vnusquisq; in suo sensu abundat, alius quidem sic, alius autem sic. Certè quicquid dici potuit, & sublimi ingenio de scripturarum sanctarum hauriri fontibus, à te positum atq; disertum est. Sed quæso uerecundiam tuam, parumper patiaris me tuum laudare ingenium. Nos em̄ inter nos eruditiois causa differimus. Cæterum æmulis, & maximè hæreticis, cum diuersas inter nos sententias uiderint, de animi calumniabunt rancore descendere. Mihi autem decretum est te amare, suspicere, colere, mirari, tuæq; dicta quasi mea defendere. AVGVST. Qui animas ex una propagari asserunt, si Tertulliani opinionem sequuntur, profecto eas non spiritus, sed corpora esse cõtendunt, & corpulentis seminibus exoriri, quo peruersius quid potest dici? HIERON. Qui dicunt prius animas fuisse quàm natæ sunt, & non corpori secundum exemplum primi hominis à Deo quotidie fieri, anathema sint. AVGVST. Quis negat nò unius tantum, sed omnium animæ creatorem factoremq; Deum, nisi qui eius eloquijs apertissimè refragatur? Sine ulla quippe ambiguitate per Prophetam dixit: Omnem flatum ego feci, animas scilicet intelligi uolens. HIERON. Dominus in Euangelio: Videte, inquit, ne contemnatis unum ex his pusillis. Dico enim uobis, quia angeli eorum semper uident faciem patris mei qui in cœlis est. Magna dignitas animarum ut una quæq; habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui angelum designatum. Sufficiat nobis memorata credulitas, & nostra tandem finiatur oratio. Ecce Deo fauente feci quod flagitasti, imò quod potui, rationem animæ iuxta exemplum primi hominis, & uerbum saluatoris à Domino Deo quotidie fieri, itaq; formato corpori dari, totumq; cursum eius breuiter licet, salubris potius, si dici fas est, quàm passibus pro festinatione ad finem usq; perduxit, atq; pro tenuitate ingenio mei per cunctos Ecclesiæ magistros, præsertim per duos pinguedinis libros, Augustinum uidelicet & Hieronymum, assistentes aureo dextra læuâq; candelabro instar duorum cœli luminarum, cognitioni ad liquidum tradidi, de quamplurimis eorum opusculis, sua eis solerti uigilantia, & sagaci perquisitione inuestigata restituens dicta, loqui ueluti præsentis alternis uicibus feci. Quid tam rectum, quid tam uerum, quid tam catholicum, quid sole clarius, ad instructionem omnium magis utile, uel contra hæreticos certè, qui inimica aduersum nos mente defauiunt, quid tam irreprehensibile? Vos ergo catholicorum uirorum præcepta tenaciter assequendo, iusti hæredes, sed & necessarij inueniemini, qui Latiali eloquio pollentes, sapientioribus præferamini, & non magis stillantis liquoris, sicut præfatione comprehendit, quàm inundantium fluiorū ubertate rigati, redundetis fluentis sanctorum.

DE CORPORE ET SANGVINE CHRISTI

homilia incerto autore.

Magnitudo cœlestium beneficiorum angustias humanæ mentis excedit, & propterea ordinauit ita diuina prouidentia, ut quod capere in nobis ratio rerum mole uicta nò poterat, fides deuota cõciperet, & intellectum credulitas robusta nutriet. Cum ergo propter transgressionem Adæ, origini & morti teneremur obnoxij, prospiciens ex alto Deus, ex quo essemus graui debitores, iuxta qualitatem captiuitatis, reparauit munus redemptionis, id est, ut pro debita morte offerret indebitam, quia nec nos habebamus unde uiueremus, nec iste unde moreretur. Materiam ergo de nostra mortalitate suscepit, ut de sua immortalitate collata, mori possit uita pro mortuis. Et quia corpus assumptum ablatum erat ab oculis nostris, & sideribus illaturus, necessarium erat, ut nobis in hac die sacramentum corporis & sanguinis sui consecraret, ut coleretur uel iugiter, iure per mysterium quod semel offerebatur in precium: ut quia quotidiana & indefessa currebat pro hominum salute redemptionis, perpetua esset etiam redemptionis oblatio, & perennis illa uictima, uiueret in memoria, & præfens semper esset in gratia. Vera unica & perfecta hostia fide existimanda nò specie, nec exterioris censenda, uisu hominis, sed interioris affectu. Vnde meritò cœlestis cõfirmat autoritas, quia caro mea uerè est cibus, & sanguis meus uerè est potus. Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum, quando quidè qui autor est muneris, ipse est etiam testis ueritatis. Nam uisibilis sacerdos, uisibiles creaturas in substantia corporis & sanguinis sui, uerbo suo secreta potestate conuertit, ita dicens: Accipite & comedite, hoc est nutum præcipientis Domini repente ex nihilo substiterunt excelsa cœlorum, profunda fluctu, uasta terrarum: ita parem potentiam in spiritalibus sacramentis uerbis præbet uirtus, & rei seruit effectus. Quanta itaq; & quàm celebranda uis, diuinæ benedictionis operetur: & quomodo tibi nouum & impossibile uideri non debeat, quòd in Christi substantiam terrena & mortalia commu-

tantur,

A tantur, te ipsum, qui iam in Christo es regeneratus interroga. Dudum alienus à uita, peregrinus à misericordia, à salutis uia, intrinsecus mortuus exulabas, subito initiatus Christi legibus, & salutaribus mysterijs innouatus, in corpus Ecclesiæ nò uidendo, sed credendo transisti, & de filio perditionis, adoptiuus Dei fieri occulta puritate meruisti, in mensura uisibili permanes, maior factus es tempore inuisibiliter sine quãtitate augmẽto, cū ipse atq; idem esses, multo aliter fidei processibus extitisti. In exteriorè nihil additum est, & totum in interiorè mutatum est, ac sic homo Christi filius effectus, & Christus in hominis mète formatus est. Sicut ergo sine corporali sensu præterita uilitate deposita, subito noua indutus es dignitate, & sicut hæc quæ in te Deus læsa curauit, in secula diluit, maculata deterfit, nò sunt oculis, nec sensibus tuis credita: ita cū reuerendo altari cœlestibus cibus satisfadus accedis, sacrum Dei tui corpus & sanguinè respice, honora, mirare, mente cõtinge, cordis manu suscipe, & maximè haustu interiori assume. Quòd si illius ueteris legis manna de quo legitur: Pluit eis manna ut ederent, hoc unicuiq; sapiebat quod desiderijs cõcupierat, aliudq; erat quod sumebat, aliud quod uidebatur: inuisibiliterq; sapor ille in singulorum sensibus formabat: si ergo illud ueteris legis manna, cœlitus elapsum per multitudines suauitates, nature suæ meritum & generis sui excedebat intuitum, & sic creaturam suam dispensatio largitoris multiplicitate diuersitate cõsiderat, ut præberet gustus quod ignorabat aspectus: quia iuxta recipientis desiderium, escæ illius nouitas & dignitas nascebatur: unumquodq; em̄ uarijs & alienis saporibus reficiebat mellisfluam pluuiam illius donum, & multiplex sic imbris obsequium: quæ cū ita sint, quæ illic auditas faciebat, hic fides faciat, & sicut in corpore cibus sapiebat, in pectore Deus credulitate proficiat, sicut legimus: Accedat homo ad cor altum, & exaltabit Deus: ideo quòd tibi delectatio obtinebat in faucibus, hic benedictio operes in sensibus. Ad cognoscendum & percipiendum sacrificium ueri dominici corporis, ipsa te roborat potentia cõsecratoris, & qui tunc latuit præfiguratus in manna, sit tibi tunc manifestatus in gratia. Ipsum autem fuisse in manna illius specie præfiguratum, etiã propheta euidenter ostendit dicens: Panem cœli dedit eis, panem angelorum madauauit homo. Et quis panis est angelorum nisi Christus, qui cibo suæ charitatis & lumine claritatis nos satiat. Et hunc dat panem, dicente propheta: Sexta die duplum colliges. Dum em̄ primo à dominica die in lege tribuitur, & in solo sabbato denegatur, iam tunc Christus ab Ecclesia cui dominicum resurrectionis diè cõsecrauit, recipiendus ostendit: & synagoga ad quæ cultus sabbati pertinebat, negandus esse percipit, dum dies qui est dies septimus, cœlestis panis fraude mulctatur. De quo pane uetus narrat historia, Nec qui plus collegerat habuit amplius, nec qui minus parauerat, reperit minus: eo quòd eucharistiæ perceptio non in quantitate, sed in uirtute consistat, quòd corpus Domini sacerdote dispensante tantum est in exiguo quatum esse cõstat in toto. Quod cum Ecclesia fidelium sumit, sicut plenum in uniuersis, ita integrum esse probatur in singulis. De quo sensu Apostolica sententia deriuata est dicens: Qui multa habet non abundabit, & qui modicum habet, nò minorabit. Nò em̄ de cõmuni pane accipi dictum potest, quem si forte esurientibus apponeremus, nò ex toto perueniret ad singulos, quia particulatim & minutatim pro portione sua unusquisq; præsumeret. De hoc uerò pane cum assumitur, nihil minus habent singuli q̄ uniuersi, totum unus, totum duo, totum plures sine diminutione accipiunt: quia benedictio huius sacramenti scit distribui, nec scit distributione cõsumi. Sacramenti itaq; huius formam, etiam in ludæorum paginis uidemus expressam. Nam de Melchisedec in Genesi legimus: Et Melchisedec rex Salem obtulit panem & uinum & benedixit Abraham. Fuit autem sacerdos Dei altissimi: dumq; à præputio, id est, à gentili, circūcisio futura benedicitur: Ecclesiæ gloria prædicat, & synagoga infideli populus ex gentibus acquisitus præponitur. Huius ergo Melchisedec genealogia uel origo noticiam illius temporis latuit, & oblatione panis & uini, hoc Christi sacrificium præfigurauit, de quo propheta pronunciat: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. Nam & Moyses de eo mysterio loquens, uinum & sanguinem sub una appellatione significat, & in benedictione patriarchæ dominicam passionem multo amplius demonstrat ita inquit: Lauabit in uino stolam suam, & in sanguine uiræ pallium suum. Aduerte q̄ euidenter constat uini creaturam, Christi sanguine nuncupatam. Et quid adhuc de hac duplici specie inquirere debeas, ipso Domino attestante cognosce. Nisi inquit, manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nò habebitis uitam in uobis. Quod testimonium contra Pelagij blasphemias euidentissimum atq; ualidissimum est, qui asserere arrepta impietate præsumit, non propter uitam, sed propter regnum cœlorum, baptismum paruulis conferendum. Sub his enim Dei uerbis, quibus Euangelista pronunciat: Non habebitis uitam in uobis, aperte intelligendum est, quòd omnis anima munere baptismi uacua: non solum gloria careat, sed & uita. Hoc itaq; dominici sanguinis uinum aqua esse miscendum, non solum traditione sed ipso genere passionis ostendit, ex cuius sacro latere sanguis & aqua lanceæ illusione profluxit, sicut & propheta multo antè præcinit dicens: Percussit petram & fluxerunt aquæ. Et Apostolus: Bibebant, inquit, de consequente eos petra. Vides quòd qui biberit de Christi gratia, sequitur eum Christi misericordia. Sed & in Solomone de ipso Deo prædictum legimus: Sapientia, inquit, ædificauit sibi domum, id est corpus hominis assumpsit,

Hier. 10. 4.

C

sumpsit, in quo habitat plenitudo diuinitatis. Excidit columnas septem, quia illum benedictio gratia septiformis impleuit. Maceravit hostias suas, miscuit in cratere uinum suum, & parauit mensam suam. Et in sequenti: Venite & edite de meis panibus, & bibite uinum quod miscui uobis. Admixtum ergo aqua uinum legimus. Nunc causam quare utrumque Dominus miscere uoluerit, inquiramus. Quando in Iudaeorum conuiuio nuptiali uinum, id est, fides in eis deficiebat: uinum, inquit, deficiebat: quia uinea fructum negabat, de qua dicitur: Expectabam ut faceret uuas, fecit autem spinas. Unde & spiritum capiti redemptoris imposuit, quando Dominus nuptiali tempore, id est, quando sponsus se Ecclesiae suae paschali exultatione iungendo aquas in uinum conuertit, manifeste prefigurans multitudines gentium de sanguine sui gratia esse uenturas. Per aquas enim populos significari, sacris aperitur eloquijs, sicut legitur: Aquae istae quas uidisti, populi sunt & gentes & linguae. Unde & aduertimus in aquis figuram gentium demonstrari, in uino autem sanguinem dominicae passionis ostendi. Ac sic cum in sacramentis uino aqua miscetur, Christo fidelis populus incorporatur & iungitur. Ac sic cum in sacramentis uino aqua miscetur, Christo fidelis populus incorporatur & iungitur, & quadam ei copula perfectae charitatis unitur, ut possit dicere cum Apostolo: Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio: & reliqua. Deus autem homini suscepta sanctificatione miscetur, quam fides in ipso peccatore affectus iustitiae, misericordia pietatis infundit. Etiam in hoc ipso, quod in numerosis tritici granis panem confici nouimus, unitatem consistat assignare populorum. Sicut enim frumentum quod sola purgantis sollicitudine ad eandem speciem molarum labore perficitur, ac per aquam & ignem in unius panis substantia congregatur: sic uariae gentes, diuersaeque nationes, in unam fidem conuenientes, unum de se Christi corpus efficiunt, & Christianus populus quasi tritici grana innumerabilia in sacrilegis nationibus fide purgata atque cribrata discernitur. Et in unum, quasi infidelium lolio pertranseunte colligitur, & duorum testamentorum instructione, uelut frumentum gemino molarum opere curatum nitescit, & in illa prima originis dignitatem natio candore mutatur, ac per aquam baptismi, uel per ignem Spiritus sancti aeterni illius panis corpus efficitur. Sicut ergo separari grana ab illius coactione panis ad nationem non possunt, & sicut aquae ad propriam redire substantiam in uinum permixtae, iam non possunt: sic & fideles quique atque sapientes, qui redemptos se Christi sanguine & passione cognoscunt, ita debent quasi inseparabilia membra capiti suo, fidei obseruatione & ardentissima religione sociari, ut ab eo non uoluntate, non necessitate se iungi, non ulla terrenae spei ambitione, non denique ipsa possint morte diuelli. Nec dubitet quisquam primarias creaturas, nutu diuinae potentiae, praesentia summam maiestatis in dominici corporis transire posse naturam, cum ipsum hominem uideat artificio coelestis misericordiae Christi corpus effectum. Sicut autem quicumque ad fidem Christi ueniens ante uerba baptismi adhuc in uinculo est ueteris debiti, his uero memoratis, mox exiit omni sece peccati: ita quando benedicendae uerbis coelestibus creaturae sacris altaribus imponuntur, antequam in uocatione sui nominis consecrantur, substantia illis est panis & uini, post uerba autem corpus & sanguis est Christi. Quid autem mirum est, si ea quae uerbo potuit creare, uerbo possit creata conuertere? Imo iam minoris uidetur esse miraculi, si id quod de nihilo agnoscitur condidisse, iam conditum in melius ualeat commutare. Require quid ei possit esse difficile, cui facile fuit hominem de limi materia figurare: imaginem etiam suae diuinitatis induere, cui promptum est eum rursus reuocare de inferis, restituere de perditione, reparare de puluere, de terra in caelum leuare, de homine angelum facere, corpus humanum conforme corpori suae claritatis reddere, figmentum suum in regni sui consortio sublimare: ut qui corpus nostrae fragilitatis assumpserat, nos in corpus suae immortalitatis assumat, ad quam gloriosam resurrectionem prius nos operibus praeparare dignetur, qui uiuit & regnat in secula seculorum: Amen.

HOMILIA SUPER EVANGELIUM

Matthaei, incerto autore.

Sanctus Euangelista docet nos necessitatem inopiae tolerantis, subsidij causa amici debere requirere, & id quod deest ad refectioem alterius, oportere ab altero mutuari. In tantum autem ad postulandum peruicacem esse uoluit petitor, ut nec nocturnis horis pulsare amici ianuam desinat, nec excitare eum dubitet quiescentem, ita etiam ut tardum inferens impudentia mereatur, quod amicitia non meretur, & communicatione panis extorqueat importunitas, quam non impetrat humanitas. Ait enim: Quis uestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, &c. Videtur ergo secundum literam aliquid persuadere, ut media nocte quiescenti amico & clauso cubiculo dormienti molesti esse minime desinamus. Sed si ad spiritalem nos intelligentiam reuocemus, inueniemus non dure Dominum, sed utiliter precepisse. Nam utique postquam discipulos orationem dominicam docuit, hanc subiecit parabolam, ut intelligeremus importunos nos amicos esse debere, non exostulando aliquid, sed potius precando, id est, Christum non carnali manu percutiendo, sed spiritali oratione pulsando. Ipse enim si recte uiuimus, amicus noster est. Nam quis amicior nobis est, quam ille qui precio sui sanguinis nos redemit? Ipse, inquam, amicior omnibus est, qui cum sit Dominus, amicus esse dignatur, dicens ad Apostolos

A Apostolos: Iam non dicam uos seruos, sed amicos. Huius ergo amici ostium incessabiliter pulsare debemus, & horis eum inquietare nocturnis, & usque adeo molesti esse, ut importuni etiam iudicemur. Sed non huius importunitatis uereamur offensam, quia haec apud Dominum importunitas opportuna est. Acceptor enim est illi imprudens deprecatio quam secunda praesumptio: hoc est, plus meretur qui sollicitus orat instanter, quam qui confidens dissimulat negligenter. Ait enim & ille: Si perseverauerit pulsans. Perseuerans igitur meretur accipere, quod alibi euidentius dicit: Qui perseverauerit usque in finem, hic saluus erit. Non multum ergo iuuat frequenter orare, cui contigerit aliquando cessare. Semper igitur & sine intermissione petendum est & pulsandum, ne precatio antea quae nihil proficit, si non ad finem eodem quo coeperit tenore peruenerit. Dico, inquit, uobis, & si non dabit illi surgens, eo quod amicus eius sit, propter importunitatem eius surget & dabit. Magna perseverantia est, quae quauis importuna est, quanquam molesta sit Deo, tamen plus antica est, quam amicus. Ecce enim quod amico negatur, perseverantia promeretur. Illi recusat de fiducia, huic de contentione comparitur. Illi non largitur familiariter pulsanti, huic pertinaciter miseretur oranti. Pulsamus igitur ostium Domini, non solum per fidem, sed etiam perseverantia, ut aperiatur nobis, & media nocte pulsemus, ne grauis nos ad uigilandum peccatorum somnus inuadat, quoniam scriptum est: Beati serui quos cum uenerit Dominus inuenerit uigilantes. Hoc autem ostium aperi sibi Apostolus exposcit, non solum suis, sed etiam proprijs orationibus obsecrans se iuari, dicens: Ut aperiatur mihi ostium ad loquendum mysterium Christi, scilicet aperto ostio illos sacramenti panes accipere desiderans, de quibus esurientis gentilis populi ad cognoscendum Dominum inedia saturetur. Et nos ergo pulsemus hoc ostium & perseveranter oremus, ut ex ipso sapientiae & scientiae panem accipere mereamur. Nam nisi substantiam exinde sumpserimus, fraternitatis istius desiderium proprio sermone reficere non ualemus. Vel homo iste quilibet Christianus intelligitur, qui fidem trinitatis tantum modo intelligit, & quod necessarium est, nisi alter eum doceat, ignorat. Amicus uero eius, ut diximus, Christus est. Quod dicit: Vadit ad illum media nocte, id est, in nouissimo tempore, & dicit illi: Comoda mihi tres panes, ac si dicat anima illa ad Christum: Comoda mihi fidem trinitatis, & fac me intelligere quemadmodum operari me oportet. Amicus meus uenit de uia, ac si dicat: Sensus meus ambulauit per diuersas regiones, & rediens ad me uacrus est, non habeo alimenta spiritalia quae ante illum ponam, nisi tu me doceas fidem trinitatis, spem, charitatem, & omne quod est tribuam, nec unde eum doceam habeo. Ad quem ille respondens deintus dicit: Noli mihi molestus esse, & caetera. Dissulit quidem desiderium, sed non abstulit, ut plus nos quaeramus, & inuetus strictus teneatur. Quod uero dicit: Pueri mei mecum sunt, ac si dicat Dominus Christus omnipotens: Sancti mei quos uolui iam mecum sunt. Non possum surgere & dare tibi. Ideo negat petitionem, ut probet cuiuslibet perseverantiam. Et quod dicit: Si non dabit illi surgens eo quod amicus eius est, propter improbitatem tamen eius surget & dabit illi quotquot habet necessarios: sic & Dominus Iesus amicus & frater noster Christianorum, omni importune fideliterque petenti pro iugi petitione quicquid in nomine eius petierit, sine difficultate tribuet. Sicut & sequitur: Ego uobis dico: Petite & dabitur uobis, quae ueritate & inuenietis, pulsate & aperiatur uobis, id est, petite patrem, quae ueritate filium, pulsate Spiritum sanctum. Vel petite cogitationibus, quae ueritate uerbis, pulsate operibus. Si ueritate petite fide, quae ueritate opere, & pulsate scientia, & ecce omnia aperiuntur uobis. Quis autem ex uobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Ac si dicat: Qui petit a Domino charitatem & dilectionem, non illi dat duritiam cordis. Aut pisces, nunquid pro pisce serpentem dabit illi? Per pisces fides intelligitur, per serpentem infidelitas: ac si dicat: Si petis a Domino fidem, non tribuit tibi infidelitatem. Aut si petit ouum, nunquid porriget illi scorpionem? ac si dicat: Si habes in Deum spem ueram, siue cogitationem sanctam in corde tuo cogitaueris, non contrarietatem, nec insidiarum calumniam a Domino pertimescas. Si ergo uos cum sitis mali, nostris bona dare filijs uestris, quanto magis pater uester de caelo dabit uobis spiritum bonum timentibus se? Ac si diceret: Si homines carnales inter bonum & malum discernitis, & non uultis ut quisque uestrum de manu uestra malum pro bono recipiat: quanto magis Deus qui cum cuncta condidit homini, quem ad imaginem suam fecit, fideliter sibi petenti tribuet bona? Ignem ueni mittere in terram, & quid uolo nisi ut accendatur? Quid hoc loco ignem nisi Spiritum sanctum intelligimus, quem Dominus in terram misit, ut urat uicia & peccata, & accendat animas per charitatem atque illuminet.

PETRI PAULI VERGERII IUSTINOPOLITANI

de diuo Hieronymo oratio.

Sanctissimum doctorem fidei nostrae Hieronymum, cuius dies solennis adest, ita mihi dari cupio recte laudare, ut in eo laudando laudem ipse meam non quaeram. Sed sit ei quemadmodum sermo, ita & mens propria intentione dedicata, quanquam quid sperandum sit laudis loquuturo, non uideat, ubi magnitudine rerum, eloquentiae uis omnis obruitur, & excellentiae meritorum omnis impar est sermo. Me uero minime omnium sperare id conuenit, ac si quid talium mentem subeat, plane desipio, qui cum obire quotannis munus

Hier. to. 4.

C 2 hoc

hoc laudum soleo, semper tamen posteaquā id ceppi, ita deinceps per annos affectus sum, ut auge-
ri mihi desiderii sentiam, minui facultatem. Euenit autem hoc fortasse, siue quod nōdum satis sint
mihi vires ingenij mei perpenſa, qui subire tanti oneris causam nō uerear, quod quantum sit, & in-
tellexi tantisper dudum, & indies perspicio magis: siue quod illius merita apud plurimos quidem
diligenter parū animaduersa, à me uerò etiam summo studio cōsiderata, quo magis elucescunt eo
magis affectū mentis alliciunt, & à cōsequendi spe ingenij acumen magis magisque deterrent. siue
quod præ desiderio meo studioque religionis in illum, tātō mihi retardari facultas uidetur ingenij,
quanto præcurrit studiū uoluntatis. Quarum equidem rerū, ut subesse utranque primarum non ne-
go, ita adesse postremam magnopere mihi cupio. Nam officio quidem ille meo, aut cuiusquam al-
terius in reddendis de se laudibus nihil indiget, ac non delectari opinor, nisi boni profectusque no-
stri gratia, cum per se ipse infinito proprio bono in beata illa aeternaque uita fruatur: deuotione uerò,
cultu, religione, pietate, ac fide, cum in hunc, tum in reliquos cœlites nos ipsi nostra causa indige-
mus. Atque in primis ego, qui meritis huius sancti gloriosi, multa magnaque sæpenumero beneficia
apud Deū immortalē cōsecutus sum, manifesta fide me deprehēdi, & difficillimis temporibus fu-
isse de grauissimis periculis eius ope atque intercessione liberatum. Quod si antehac deuotionis ul-
lum studiū à me debebatur, multo certe nunc amplius adhibendum est mihi, ut parentis nuper
rimē diem functi (qui erat deuotissimus tibi sancte pater Hieronyme) uicē hic referam, cuius ap-
ud te preces, mea causa, plurimū ualuisse, sum crebrò expertus: ut quemadmodū præclari huius
instituti, familiarisque deuotionis discipulus uiuētis fui, ita & ei quoque defuncto sim hæres, & quod
mihi patrocinū in illo erat, nunc omne sit in meipso: quamquam eum confido tuis meritis atque
precibus, præterea quod rectus homo erat, & timens Deum, excedētem ex hac luce in ea loca de-
ductum, ubi à te, & per te multo facilius cōsequi quiduis possit. Quod igitur ad me attinet: quem
admodū deuotio animi, & seruāda, & augmētanda est: ita munus hoc annuū reddendarum laudū
nullatenus negligendum, in quo qualiscunque sit sermo, dum mens sit integra, ac penitus illi deuota,
nō magnificendū arbitror, quod in eum magis esse gratus cupio quā disertus. Nec me fallit, eum
qui laudare quempiā ex illustribus accedat, maxime uerò quod ad rem diuinam attineat, debere
& ipsum quoque laude dignum esse labeque omni carere, ne dicentis uitam reprehendat oratio, uer-
bisque speciosis mores sordidi fidem abrogent. Quod ut in me non sit, boni tamen pijsque ingenij so-
let esse argumentum, laudare studiosē uirtutem, & rebus sacris cultū adhibere præcipuū. Quod si
ex me quispiam quaerat, quam huius sancti gloriosi primā potissimamque laudem existimem, hanc
scilicet inconstanter respondebo, quod meo quidem iudicio nō possit dignē humano ore laudari,
deinde quod in uno quoque genere laudum earum, quæ ad doctum rectumque hominē, ac planē reli-
giosissimū Christianū pertinent, laudari eximie de lingulis potest. Quod si iam in eo laudādo cœ-
pero literarum peritiam cōmemorare, diuersarum experientiam linguarū, orationis facundiam, re-
ctos fabularū sensus, multam historiarū memoriam, naturalium rerum cognitionem, moraliumque
sermonū: tum uerò scripturæ sacrae, ueræque theologiae perceptionem, nō uidebor forsitan aliquid
magnum dicere, quod hæc ipsa malis etiam hominibus possunt aduenire, neque enim ista bonos faci-
unt, sed eruditos. Aut si præterea cōtinentiam, fortitudinem, prudentiam, constantiam, mansuetudi-
nem, patientiam, benignitatemque in illius laudibus recognouero, nec sic quidem forsitan magno-
pere eum ornare iudicabor, quod & his uirtutibus plurimi gentiliū præditi fuerunt: suntque hæc laudes
ut debitæ quidem uiro bono, ita planē non propriæ homini Christiano. Postremo si fidem cōstan-
tem, spem certam, charitatem intensam, omnemque sanctimoniam, & ceremoniarū cultum religio-
nisque studiū demonstrauero, nec sic quoque fortassis laus erit eximta, quod hæc ipsa debet unusquis-
que de se rectus fidelisque Christianus exhibere. At uerò, si hæc omnia, & quæcunque his nominibus,
aut omnino uirtutis nomine continētur, in eo fuisse uniuersa contester, eaque ipsa nō mediocriter,
aut uulgari quodam summotenus modo, sed excellentissimē atque incomparabiliter affuisse con-
stet, nōne hoc diuinū quiddam in homine uideri necesse est? Ego sanē cum trita ista uulgo uoca-
bula, eruditionem, eloquentiam, fortitudinem, prudentiam, fidem ac charitatē, & cætera huiusmo-
di commemoro, talia quædam dicere mihi uideor, qualia solent in communi hominum uita repe-
ri, & non eminentissimas illas uirtutes, quas in excellentissimis uiris, paucis illis quidē omni-
tate fuisse constat. Quamobrem ægrè ferre soleo, & Latine orationi indignari, quod proprijs atque
exquisite nominibus, exquisitissimas laudes efferre non licet: quæ tantum penē à cōmunibus di-
stant uirtutibus, quantum sermē uirtus à uitio. Verū quod orationi deest, oro suppleat audieris
intellectus, & non quod dicam, sed quod dicere uelim accipiat. Quod & hinc quoque licebit intel-
ligere, nam solent pauca horum aut singula quædam, dum intenso gradu cuiuspiam adsunt, magnū
uirum cōstituere, admirabilisque excellentiæ eum uideri, qui plura ex his sit assequutus. Quid ergo
is debet existimari, qui omnium uirtutum cunctarumque bonarum artium cumulum non perfunctorie,
sed ad summum in se collegisset, cuius uita totius sanctitatis exemplū, eloquentia, stupor, do-
ctrina, miraculū. Itaque nō tam sanctum nomē habuit, quod quidem ipsum denotat Hieronymi uo-
cabulum

A cabulum, quam ipsam in se habuit sanctitatem. Nam cum duabus rebus fundata est in initio sacra
religio, prædicatione scilicet apostolorū, & sanguine martyrum, cumque quod illi sermone docebant
hi per carceres & tormenta, ac denique mortem ipsam astruerent, in utrorumque locū suo gradu subie-
runt sancti doctores, qui quod illi cōpendiosē docuerant, latius explicarēt, quodque martyres san-
guine suo testati sunt, hoc isti sanctimonia uitæ cōfirmarent, atque aduersus omnē hæresim, omnēque
uitiorum labem, pro fide iusticiaque conlisterent, ijdem & militū uires gererent & ductorū. Multa
autem uariarum Hieronymus, uti fortis miles, in hac uita bella sustinuit, cū mundo quippe bellum
gessit & uicē, quando sacerdos iam factus, & summo sacerdotio dignus habitus, ab urbe cessit,
pompisque seculi & omni ambitioni mundanorum honorum renunciauit, cum carne ac demōnibus,
cum in illa trans mare uasta solitudine, quæ ut ipse ait, exusta solis ardoribus, horridum monachis
habituaculum præstabat, carnem quidem ieiunijs frangeret, spirituales autem hostes orationibus effu-
garet, cum improbis atque æmulis, in quos sæpe per prologos, sæpe per epistolas scribendo inue-
ctus est, cum hæreticis, quos libris tractatibusque scribendis sæpenumero de diuersis cōuicē erro-
ribus, disputandoque rationū uis superauit. Doctoris ergo nomen ut habet, ita & officium studiosis-
simē uiuens gessit: præsentis uoce & exemplis erudiens, absentes scriptis. Vtrosque uerò tam suę ge-
tatis quam posterorū, uoluminibus diuersi idiomatis, uaria interpretatione linguarū uirorum docto-
rum eruditionem adiuuans, rudiores historia delectans, acutiores instruens arcanis sacrae scriptu-
ræ sensibus explicandis. Eloquentiam certē iam eius laudare tentarem, quæ tanquam riuus limpidi-
mus leniter defluens, & aspectu & sono delectat: nisi ipse se multo melius quā à me fieri possit, ele-
gantia sua legentibus cōmendaret, ad quam dignē prædicandam, eius ipsius eloquentia opus es-
set. Nec me deterret, quod damnatus fuerit eius studiū aliquādo Hieronymus, cū extatica uisione
tractus ad iudicis æterni tribunal, & qui nam esset interrogatus, pro Christiani nomine, quod inter
metum trepidationemque profitebatur, Ciceroniani sibi nomen obijci audiuit. Neque enim res ipsa
damnata est, sed fortassis eius studiū uehementius, sine qua profectō uix sacrae literæ, certē non
tanta cū uoluptate legerentur. Hæc igitur ut cæteræ quoque dotes quas strictim cōmemorauit, mul-
tos acerbissimosque illi æmulos comparauerit, quorum ut improbitati cederet, Roma migrauit, &
qui doctor late clarissimus habebatur, Gregorio Nazianzeno in disciplinā se tradidit. Postque stu-
dia, cum de frequentissima urbe celsisset, ad eremum se transtulit, & qui in urbe omnium urbanis-
sima homines perpeffus erat bestiales, in desertissima eremo bestias est expertus humanas. Ibi-
leo natura saeuissimus imperium eius pertulit, cum hic homo natura mitis in se saeuiret. Roma igitur
Bethlehem permutauit: diuitique ex urbe non tam pulsus quā cedens, elegit ibi pauper uiuere, u-
bi pauper Christus est natus, & inde salutem petere, unde ortus est autor ipse salutis. Quid enim ad
uersus malignitatem tutum uspiam esse poterit, quando tanta uirtus persecutore nō caruit? Quod
si quid nobis tale accidat, ex eius casu cōsolari nos ipsos debemus. Interea uerò maledi-
cos benificendo uincere, & eorum in nos odium uirtute patientiæ man-
suetudinisque superare, illo præstante qui uiuit &
regnat in secula seculorum.

Secundæ seriei huius tomi finis.

Hier. to. 4.

C 3 DES. ERASMVS

AVD me fallit optime lector, in primi huius tomi serie, quædam à nobis esse relicta, quæ & stulticiâ & balbutiem respiciant eiusdem impostoris, cuius nâ-
nias in hunc extremum huius uoluminis locum, uelut in sentinam refecimus: nullo alio qui dignas loco, nisi quæadmodum antè sum testatus, humanius ac modestius esse duxissem, in hanc peccare partem, ut quædam resistere patere mur, quæ merebatur abijci, quàm ut quicquam loco moueremus, aliquo modo lectu dignum, uidelicet æquos imitati iudices, qui propensiores esse solent ad absolendum, quàm ad damnandum: siue quod humanius est liberare periculo nocentem, quàm insontem perdere: siue quod præter meritum absolutus, rursus in ius uocari potest, ac pœnas dare legibus: cum non perinde commodè succurri possit præter æquum damnato. Quamquam & illic censuris additis opinionem nostram uerius quàm sententiâ indicauimus. Ceterum hac in parte nihil omnino reperies, non dicam quod Hieronymi dignitati respondeat, sed aliqua ex parte dignum, in quo bonarum horarum ullam portionem collocent, qui uel pietatis studio, uel bonarum literarum amore ducuntur. Verum hoc datum est quorundam imperitorum inuictæ pertinaciæ, qui quicquid semel insedit animo, nunquam patiuntur reuelli, stupidiore quàm ut ipsi rectè iudicare queant, & ipsæ prætractiores, quàm ut alienæ sententiæ uelint accedere: quod quidem hominum genus, omnium extremum ac prorsus inutile meritò iudicauit Hesiodus. Ego sanè quod ineptissimas hominis ineptias, & nugacissimas nugæ mecum expendo, parum liquet utrum potius debeam admirari, huius ne scriptoris, quisquis fuit, impudentissimam infantiam, qui fato quodam natus ad perdendos bonos autores, omnes uires, totum otium, imò totius uitæ studium, in hoc unum contulisse uidetur, ut insignium uirorum eruditissimas lucubrationes, insulsiisimam blaterantis contaminaret: an nostram magis oscitantiam, uel ut uerius dicam stuporem, qui ita seculis aliquot Hieronymi nomine, uiri doctrinæ, facundiæ, sanctimoniam prorsus incomparabilis, legamus obscuri nebulonis nugas, in quibus nec ulla sententiæ grauitas, neque uerborum cultus, nec lepos, nec argutiâ, nec eruditio, nec ullum denique sanæ mentis uestigiū, sed temerè utcumque in buccam uenerunt effusa uerborum uolumina, rerum nullus delectus, sollicitissimis, ac fordidiisimis uerbis & nuper in culina natis undique referta omnia: exclamationes insanè subitæque, quas sic adhibet, ut prorsus intelligas histrionem personatum agere, non grauem & sanctum uirum ex animo loqui. Ita scilicet nobis hic rhetor Hieronymi refert epiphonemata. Quid multis? Sic notis omnibus, discere pat ab Hieronymo, ut non sit facilius suam ab homine dignoscere, nisi si quis sit omni sue stolidior. Et tamen hæc, o rem pudendam, Hieronymi titulum occupant. Verum ea res hinc uenit, quod bona pars hominum iudicio careat. Qui enim de tam excellentis uiri monumentis iudicent, quod linguarum omnium imperiti, ignari antiquitatis, in nullo scripti genere exercitati, in nullis bonorum autorum libris uersati, præter sophisticas ineptias nihil unquam didicerunt: Non nulli rursus dum impendit candidi uideri student, dum inhumanum iudicant quicquam omnino reprehendere, dum quicquid semel chartis illitum fuerit, id nefas esse ducunt ullo pacto couellere, rabularum ineptias, pro doctissimorum hominum egregijs monumentis amplectuntur, & alba (quod atunt) amulsi legunt omnia. Quare fiat necesse est, ut dum intempestiua modestia, flagris etiam aut pistrino dignum nebulonem, lædere uerentur, in summos uiros existant contumeliosi, nimirum quos illis æquant, ut hic optimo iure possis illo uersu Homericò stomachari, *ὅτι δὲ τὴν τιμὴν ἡμῶν κερδοῦν ἡδὲ ἐδιδόσ.* Sunt alij qui sedulo quidè illi, sed parum prudenter Hieronymi gloriæ fauente, ipsi sibi scientes dataque opera occludunt oculos, ut quod cernunt non uideant, quod audiunt non audiant, quod manibus tangunt, non sentiant, neque quicquam putant interesse, cuius ore, qua ueritate laudetur aliquis, modo laudetur, cum Alexander ille Macedonum rex non à quouis artifice uel fingi uoluerit uel pingi. Tum à quibusdam laudari, uituperari est, ut uerè scripsit Seneca. Nec usque adeo gloriæ inops est sanctissimus Hieronymus, ut indocti blateronis mēdacijs debuerit commendari. Sunt rursus quibus non omnino deest iudiciū, sed uix est credibile quantum ualeat imaginatio persuasioque si prior animum occuparit, idque non solum in uulgo, uerum etiam in eruditissimis magnique iudicij uiris. Sic quotidie fallunt oculi, sic populi totius aures olim Parmenonis suum requirebant, quæ quidè res & in prouerbij deinde cessit. Non pigebit fabulas aliquot hoc referre loco, quo magis quod dico fiat perspicuum. Fuit olim iuueni mihi cum Petro Santeramo Siculo, homine non minus festiua quàm erudito, familiaritas, in ædibus inclyti uiri Henrici uulgaris cognomēto de Bergis, episcopi Cameracensis. Is uti referebat, cum Parisijs ageret, iudex huiusmodi scripserat epigramma, ueluti *πλὴν ἡδὲ* referens. Tempora fatalis quoniam sic limitis itis, Tristitia concentu funera solior odor. Affinaxerat titulū: Cygnus moriens pro specu. Sub id adhibuit scribēdi pulchre peritum artificem, qui distichon hoc quàm maxime posset ad imitationem antiquitatis pingeret, literis aliquot data

A data opera relicta mutilis, ceu iam obliteratis uetustate. Carmen adornatum exhibuit Faustus Andrelinus, qui multos iam annos illic poetice profitebatur. Addidit etiam scholiam inter uetustissimas antiquitatis reliquias sibi repertam fuisse, uidelicet quod sciret hominem aspernaturum, nec uisisset nudius tertius apud sese natam. Legit iterum atque iterum Faustus, & difficile dictu, quam stupere quamque osculatus sit, quam penè adorauerit doctam illam & inimitabilem antiquitatem. Nec finis nec modus admirandi antiquitatem, donec ipse Sanctiamus super presbiterum omnem in uulgo uerteret. Ludit olim ad consimilem modum Guillelmus Copus, in immortalis Basiliensis urbis ornamentum, quæ talem prodiderit herosa; imò totius nomine Germania non quædam innotuitur deus, Galliarum felicitas, quæ tanto uisum totum innotuitur, atque utinam quam diuissimè fruatur, aule regalis honestam erit, in qua apud regem regum omnium haud dubie principem, principem agit medicum: imò (ut quod est innotuitur dicam) totius orbis præsidium, qui sem omnium saluberrimam, nempe medicinam, incitiam profitentium prope modum extinetam, eruditissimis suis lucubrationibus uindicat ac restituit: igitur, ut est non solum integritate doctrinæque singulari, uerum etiam gratissima quadam morum festinate præditus; sed quæ bonum uirum nequaquam dedecoratum: cum in cœna catinus appositus esset, diuersi generis olerum plenus, & forte fortuna complures simul accuberent medici, uulgo quoque notissimam herbam delegit, quam Græci petroselinon appellant, apij genus. Medicorum, inquit, est herbarum formas & uires nosse. En adsumus tot medici, dicat qui potest, quod sit huius herbe nomen. Nemo ausus est pronunciare, quod oēs iam teneret persuasio, rarum aliquod ac peregrinum oleris genus esse, de quo uir tantus tam sollicitè percontaretur, donec ipse problema risu solueret, & accersitam culinæ famulam, pro medicis respondere iuberet. Ea nihil contata nomen edidit. Iam tertiâ quoque fabulam accipies, sed *ἀνώνυμον*. Cuidam apud Italos inter primos erudito, in manum dedit nescio quis, paginam e codice quopiam reuulsam, sic ut nullus esset titulus qui proderet autorem. Qui tradiderat admonuit, sibi uideri recitatoris cuiuspiam scriptoris opus esse. Erat autem is ex istorum numero, qui studio fauoreque uetustatis, omnia neoterica fastidissent. Ibi protinus offensus homo spurcicia sermonis, ut tum quidem uidebatur, multa conuicia cõgestit in barbarum scriptorem, qui tam indoctis nugis miseris perdidisset chartas. Nec modus aut finis irridendi, donec alter ostēderet, id quod tanto pere damnaffer fragmentum esse Ciceronis. Agnouit admonitus, & risit homo doctus tantâ ex imaginatione deliratione. Tantum ualet in eruditis quoque præsumpta persuasio, nec alia res in iudicando magis uel auertit, uel addimit oculos. Quo minus mirandum, si nobis idem usuuenit in Hieronymo. Videmus in singulis paginis ascriptum Hieronymi titulum: uidemus admixta his, quæ citra contouersiam Hieronymi sunt. Audimus hæc passim citari, legi, cani Hieronymi nomine. Cum hac persuasione ad legendum accedimus. Verum qui uel leuiter admonitus fuerit, statim animaduertet errorē suum, iamque uelut experrectus, quasi subito redditis oculis, tam profundâ hallucinatione sua ipse demirabitur. At illud magis & stomachor & admiror, qui tandē in mentē uenerit, si quid omnino mentis habuit in postor ille, ut non unâ aut alterâ epistolâ, sed ingentia multaque uolumina, titulis alienis prodere in uulgus. Nec eum hunc solum lufit dumtaxat in Hieronymo, uerum eiusdem artificis sunt illæ Augustini nomine homiliae ad fratres Eremitas, & alia rursus, quas inscripsit de tempore, pauculis aliquot exceptis. Has casus ne admiscuerit incertum est, an (quod magis arbitror) illius ars: hoc nimirum ingenio, quo mentietes assolent, ut magis fallant, uerum non nihil admiscere falsis. Quod & apud Maronem facit Græculus ille Sino. Eiusdē est oratio Ambrosij Mediolanensis episcopi nomine, quæ Christianæ plebi baptizatum Augustinum gratulatur. Nec his contentus, medijs enarrationibus, quas diuus Hieronymus in Prophetas & in Psalmos edidit, suas ineptias intermiscuit, id quod alias locis aliquot nominatim proditis, docebimus. Nā eundē fuisse cuculū, uox ipsa palam arguit. An ita putandum est inter tam innumera infantæ genera, quibus humanum laborat genus, hunc illius fuisse morbum, ut felicè sese crederet, si consequi potuisset, ut orbe decepto, nebulonis ineptiæ, tantorum uirorum titulis celebrarentur (sunt enim quidam sic ad imposturam nati, ut uel gratis, imò suo quoque malo gaudeant fallere: tanta est imponendi libido) ipse interim legentium errore frueretur, atque hæc uoluptatem tot laboribus bene putaret emptam? An magis conijciendum est, fuisse qui suis scriptis sacros illos doctores uoluerit illustrare, simulque pietati cõsulere, atque id quo facilius assequeretur, gratiosi nominis titulū pratexuisse? Verum quid aliud est, si hoc non est, in aculâ & labem aspergere ut ris suapte uirtute clarissimis: si quis tã insulas ineptias illorum titulis traducat? Deinde cum quæ præcipit, eius sint generis, ut eadē à quouis multercula dici possint, quorsum opus erat tã insignitū commendatione nominū? Si noua & paradoxa prodidisset, quæ tamen ad pietatis studiū magnoperè conduceret (tamen mea quidem sententiâ nec mendacijs ornandi sunt sancti, nec mendacio commendanda pietas) tamen fortasse tolerari poterat fucus, quo & ueteres illos Christianos sapius ufos fuisse constat, qui iuxta Platonis & Origenis opinionem, mendacium non improbant, quod ad magnam aliquam reip. utilitatem adhiberetur. Sed adferā ipse meam coniecturam, & quod uero proximum esse uidetur simpliciter eloquat, hæc lege, ut nihil se eius liberum sit suum cuique super

rebus penè nihili. Super hoc negotio, quo non aliud magis pertinet ad hominum uitam uel instituentiam, uel corrumpendam, nulla cautio, nulla exactio, nulla pœna, sed quicquid librarijs libuerit, idem licere sinimus, neq; secus atq; medici & pharmacopole, quodcumq; nomē herbæ dixerit anicula quæ attulit, hoc accipiunt, & ægrotis ministrant: ita nos quocumq; titulo librarij librū euulgari, eo legimus & amplectimur. Quod quanto cum periculo fiat, uel hinc estimes, licebit. Comprobatus est tum omnium consensu, tum Pontificum autoritate diuus Hieronymus. Proinde fieri potest, ut huius titulo rabula quispiam pestilentes opiniones suas in uulgus disseminet. Quod si Hieronymo refragari non licet, & illius esse censetur, quicquid huius præfert ritulum, futurum est ut uel impius habeatur qui reclamationem, uel uenenū hauriat pro remedio qui legerit assentiens. Nunc restat unus ille scrupulus eorum, qui plus opere contriuerunt in sophisticis contentionibus quam in euoluendis bonis autoribus. Hi forte cauillabuntur nimis audacter à me reijci quædam, e quibus tamen permulta citat Gratianus in Pontificum decretis. Respondere poteram, quemadmodum & antè sum testatus, opus illud usum modò scholasticorum receptū. Nec enim ullis cõstat argumentis, quis fuerit Gratianus, quo tempore suū exhibuerit opus, cuius Pontificis, cuius concilij fuerit autoritate comprobatum. Nam ea quidem fabula, quæ de palea iactatur in scholis, profus affinis uidetur illi, quæ de permutatione Diomedis & Glauci, deq; legibus à Græcis petitis fertur in Pandectarum glossæ. Deinde in tam confusa rerum cõgerie, cum interim uelut à disputante pugnantibus sæpenuero sententiæ recitentur, non continuo pro oraculo conuenit accipi, quicquid ibi scriptum offenderis. Primas illic tenet Isidorus, ac summis de rebus pronunciat homo grāmaticus. Nihil enim is aliud (quod equidem sciam) scripsit, & ita grāmaticus, ut à grāmaticorum quoq; collegio reijciatur. Ac mihi quidem uidetur is, quisquis fuit, siue Gratianus, siue Crassianus, hoc potissimum consilio ueterem illam decretorum collectionem antiquare noua uoluisse, ut Isidorum suum conterraneum, opinor, & alios quosdam recentiores nobilitaret. Nam Bedam inter eruditos numero. Hoc eam ob causam admonui, ne cui mirum uideatur, si quem librum Hieronymi nomine citat Gratianus, qui non sit Hieronymi, uidelicet homo seculo natus in felicissimo & ueteris literaturæ profus rudis & imperitus, adeo ut sæpenuero cum ex Hieronymianis commentarijs citat testimonia: si quid incidit, quod uel ob antiquitatem uel Græcitatē admixtam minus intellexerit, transiliat, cum ea magis etiam ad rem pertineant. Postremò labi potuit summus Pontifex, hallucinari potuit summum Pontificis consiliū, in his inquam quæ ad fidei necessitatē non pertinebāt. Nec enim continuo periclitatura sit Christiana religio, si quis euangelium Marci, Petri titulo legere malit, à quo nonnulli dictatum existimarunt: aut Pauli ad Hebræos epistolam Clementi malit asserere. Rem potissimum approbauit Ecclesia, de autore nō reclamans quidem, sed neq; digladians. Ad hæc multa passim irrepunt in publicam cõsuetudinē, episcopis uel inficis uel conuuentibus, quæ deinde, quoniam extorqueri uix possunt, publicis condonantur affectibus, & tolerantur uerius quam approbantur. Atque utinam tantum esset ocij Romanis Pontificibus, ac cæteris episcopis: ut in his quæ ad Christianam pertinent eruditionem, tantum studij curæq; possent impendere: quantum & ipsa meretur res, & publica flagitat utilitas. Hoc loco sentire puto cordatum lectorem, quid reticeam, ac tacitæ cogitationi relinquam. Siquidem expedit nonnunquam & uera tacuisse. Ad hæc, ut reperam quod iam superiore præfatione diximus, non hoc agebatur id temporis à Gratiano, cuius essentij libri quos citat, Hieronymi ne, an alterius, sed quod ad argumenti propositi comprobationem facere uisum est, in reliquum agmen asseripsit. Et quoniam iure consultis titulos citare mos est, eum addidit, quem forte reperit in codice. Quemadmodum & diuus Hieronymus, opus ad Herennium, Ciceronis nomine citauit. Atqui si hac de re incidisset disputatio, non dubito, quin negaturus fuerit à Cicerone profectum. Nisi forte quoties apud eundem Gratianum deprehendimus Hieronymi nomine citata, quæ sunt Origenis: aut Cypriani titulo, quæ sunt Augustini: id quod in multis accidere palam est: aut cum offenderimus in Catalogo scriptorum pro Iuueno subditum Vincetium aut aliud simile: quod uel auctoris errore, uel librarij cõmissum sit incuria: protinus actum putabimus de fide deq; autoritate totius uoluminis. Proinde quod ista semouimus, nihil, opinor, attinet ad fidei Christianæ ueritatem, sed ad Hieronymi gloriam pertinet, in quem indignum erat huiusmodi conferri nãntas, quem uirum haud conueniebat à tali præcone laudari: pertinet ad studiosorum utilitatem, quos passus nō sum pro doctissimis optimi uiri scriptis, inuisa obscuri nebulonis blateram etiam legere. Porro quod audio quosdam ineptè meticulousos obijcere, si in receptis sanctorum doctorum uoluminibus aliqua conuellantur, periculum fore, ne diuinæ scripturæ uacillet autoritas: etiam si nihil ad hanc rem pertineat, tamen nō alienum fuerit paucis resellere. Nec enim hic de diuinis agitur literis, sed de libellis falso inscriptis Hieronymo. Quod si maxime agerem, succensere conueniebat, non ei qui falsitatē coarguit, sed qui admisit. Etenim quo quicq; sacratius est, ac propius ad Christianam attinens pietatem, hoc sceleratius est uitare quod scriptum est. Rursum quo grauius crimē corruptoris, hoc magis amplectendum officium restituentis. Nō hoc est falsitatē inducere

facris

facris literis, sed excludere. Nec ob id periculum est, ne minoris fiat aurū, si fuerit ab aurifice repurgatum: aut ne abijciant gemmæ, si quis adulterinas & factitias semouerit. Imò hoc certior erit diuinæ scripturæ autoritas, si nihil in ea uel subditicium, uel mendosum resciderit patiamur, nisi forte nunc non credimus quatuor Euangelij, quod reliqua ueluti fabulosa dānauit Ecclesia. Aut meturendū est, ne mundus uniuersus desciscat à Christo, si quid in arcanis literis indicaro, uel ab indòctis aut supinis librarijs deprauratum, uel à dormitante interprete parum commodè redditū. Nihil credit, qui quiduis credit, ut qui non iudicio, sed animi credat leuitate. Nemo uerius credit Euangelij, quam qui nō omnibus credit Euangelij. Nemo plus desert sacris libris, q̄ qui à uerè sacris secreuit apocryphos. An is tibi uidetur honorem habere Hieronymo, qui nolit Hieronymū à nebulone dignoscere? Plinius ita demum credit placuisse librum, si quædam displicuerint, usq; adeo non existimat probari, nisi quod iudicio probaris. Et superiore præfatione satis, opinor, demonstratum est, nullum esse scriptorū genus, quod non alicubi sit subditi cijs huiusmodi libris cõtaminatum. Num illud pium & candidum esse duces, cuius indocto permittere, ut quislibet inuehat, deprauet quidlibet: non permittere studiosis & eruditis, ut quod suppositum fuerit reijciant, quod uitiatum, emendent? Sed illud fortassis exigit, ut hoc autoritate fiat episcoporum. O rem præposteram. Non indignatur impostori, qui citra ullius autoritatem uitiauit sacros libros: in eos stomachatur, qui citra totius Ecclesiæ autoritatem, quæ uitata sunt, corrigunt. Quamquam nos haud conamur præire principibus Ecclesiæ, sed illorū occupationes hæc nostra qualicūq; adiuuamus opera. Admonemus, non decernimus: indicamus, non iudicamus. Neq; quicquam ad dubito, quin & illi uel potissimum sint nostrā cõprobaturū sententiā. Sed odiosum est, inquit, tot iam seculis recepta labefactare. At quid olim septuaginta editione receptus? Nec tamen hanc ueritatem est Hieronymus, frustra reclamantibus cum Augustino quibusdam episcopis, sua interpretatione corrigere. Quid illa de septuaginta celsulis fabula decantatus? At non dubitauit Hieronymus rem nulli nō creditā, non solum Augustino, mendacium appellare. An quicquam est hac noui testamenti editione uulgatus? At quid decessit de pondere ueritatis Euangelicæ, quod Laurentius homo rhetoricus magis q̄ theologus, locos aliquot reprehendit perperam ab interprete red-ditos? An minore fide iam epistola Paulinæ leguntur, quod earum editionem hanc qua uulgo utimur, Iacobus Faber Stapulensis, uir non minus integritate uitæ q̄ eruditione probandus, negauit esse Hieronymi, quod Laurentium imitatus, permulta mutauit, uel deprauata, uel malè reddita? Quia quidem in re nos quoq; per idem tempus nauabamus operā, ac mirè factū est, ut cum uterq; de altero nesciret, tamen ambo rem eandem, eodem moliremur tempore, etiam si illius anteuerit editio. Quæ utinam esset eiusmodi, ut nostra quam paramus, profus superuacanea uideri possit. Plurimum tribuo Fabio, ut uero non uulgariter erudito: ueneror, ut optimum: faueo, ut amicissimo. Verum si in prophanis rebus Aristoteles, ueritatis potius q̄ amici Platonis rationem habendam esse iudicauit, multo magis id par est facere in his literis, quas inter sacras habemus ut ita dicā, sacratissimas. Nec hoc dixerim, quod illius editionem minus approbem, sed ut mihi detur uenia, sicuti uidebor à tãto uiro dissentire. Verum ut ad id quod agitur redeam: quid proximis hisce diebus accidit Ecclesiæ? Num labascit orbis Christianus, quod Paulus Middelburgus episcopus Frosenonienensis, publicum de ratione festi Paschalis errorem, libris editis coarguit? Quod si tantarum nouatione rerum, non solum non labefactatur Ecclesiastica autoritas, uerum etiam constabatur: quid pauant ne cœlum ruat, si nos ab eruditissimis Hieronymi libris illiteratas ineptias studiuimus semouere? Atque utinam quod in epistolarum uoluminibus præstitimus, in cæteris item illius commentarijs præstare licuisset. Quod si omnino requiritur autoritas, molimur hæc multis ac magnis, & his eruditis præfulis fauentibus, adhortantibus, extimulantibus, nec approbantibus modò: uerum etiam effusissima liberalitate nostram industriam adiuuantibus. Quorum princeps & antesignanus unicus ille studiorum meorum Meccenas Gulielmus Vuaramus Archiepiscopus Cantuariensis, totius Angliæ primas, uir omni literarum ac uirtutum genere sic absolutus: ut quæ uix singula reperias in alijs, in hoc mireris uniuersa, & unus abundè sufficiat ad omnes consummati præfulis dotes, uelut in tabula representandas. Nec alij sanè sua laude fraudabuntur. Verum in præsentia non est onerandus longiore præfatione lector. Illud modò adijciam, admonitus est iam pridem super hoc nostro labore Leo Pontifex modis omnibus maximus, idq; non tantum mei, sed complurium item excellentium uirorum literis, à quo ceu doctissimo simul & optimo, non illud solum expectamus, ut hos conatus nostros sua comprobet autoritate, uerum etiam ut amplissimis præmijs prosequatur. Verbosius quidem hæc, fateor, à nobis sunt disputata, q̄ prologorum modus patiat. Sed nihil non tentauimus, nullum non mouimus lapidem, quo nemini non esset satisfactum, ut alios alia res uel offendunt, uel placant. Quod si quis adhuc reperiatur uel adeo stupidus, uel adeo sibi ipsi inimicus, uel ita diutina consuetudine corruptus, ut in hisce blateramentis bonas horas uelit malè collocare, ne is quidē habeat quod nobis lucescat, quandoquidem per nos habet omnia, quæ superiores editiones complectebantur,

tebantur, eaq; multo quam antehac emendatiora. Nonnullis etiam additis, quæ illic non habebantur. Adeo cauimus ne quem offenderemus, ut eruditus pariter & ineruditus, æquis & iniquis, deploratis simul & bonæ spei ingenijs studuerimus morem gerere. Beneuale lector amice. Basilæ, Anno M. D. xv. Mense Augusto.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

A Nimaduerte quæso lector quam totus sermo iacet, adeo non facundus, ut nec femilatinus. Deinde quam nulla felix inuentio. Tum quam rara frigidæ sacrarum testimonia scripturarum. Sentias impudentissimum aliquem rabulam effutientem non proloquentem, & quicquid in buccam uenerit eblaterantem. Et tamen ausus est homo suauissimus, addito suis nugis Hieronymi nomine, sperare futurum, ut hæc pro Hieronymianis legerentur. Ac uerissimè quidem dictum est, nihil tam absurdè fieri, quod non reperiat admiratorem. Non solum leguntur hæc à magnis, ut sibi uidentur, Theologis, uerum etiam in grauissimis quæstionibus, uelut oracula citantur.

AD TYRASIVM.

Benedicto & dilectissimo parenti Tyrasio Hieronymus. Charitatis tuæ scripta percepi, in quibus animum tuum dolore commotum de filia dormitione cognoui. Non aliud principaliter admiratus sum, quæ Christiani pectoris in te abla tam uirtutè fuisse, ut animum fleteres ad dolorè. Stupro murum fidei penetratū uulneribus orbitatis: quem sepire debuerat spes resurrectionis & regni cœlestis. Nunquæ spes cum dolore concordat, nec fides aliquando sentit quantum cunctis iacturâ. Resurgere credimus mortuos & plangimus: Quid faceremus si mori tantummodo sine resurrectione præciperet Deus? Voluntas eius utiq; sola sufficeret ad solatium, cui nullum præponere iubemur affectum. Quod dederat, abstulit qui creauerat. Quis est qui plangat quod ad tempus acceperat? Commodauerat ut haberes, quanto cunctis tempore uoluisset, ut cum uellet, rursus auferret. Nihil abstulit tuum, qui dignatus est recipere proprium. Creditum suum recipere decuit creditorem, & nihil aliud decet, quam creditori suo gratias agere mutantem. Sic Iob legimus: quam sequamur deuotissimam uocem: Dominus, inquit, dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factū est: sit nomē Domini benedictū. Parua ergo non erat hæc consolatio contra luctum, quod nemo lugere debeat, cum aliquid reddiderit alienum: quia fas non erat apud alium retineri, quod Domino suo fuerat necessarium. Additur consolationis alia prouidentia: quæ faculis orbitatis occurrat. Plangere debuimus de seculo recedentes, si seculi inimicitias contra nos minime sentiremus, & plangimus Domini beneficia, qui nouit infirmitatē nostræ quid præstet. Periclitari uolebat adhuc, qui dolet aliquem dormientē, & inter fluctus uitæ præsentis uidere cupiebat miserum laborare. Talibus ac tantis tempestatibus uitæ, tot impugnationes diaboli, tot corporis bella, tot seculi clades euasit. Et lachrymas fundit, quasi nescias quid in te ipso quotidie patiaris. Propter quod admonet Dñs apostolos suos, dicēs: Si diligereis me, gauderetis, quia uado ad patrem. Planè Lazarum fleuit mortuū, sed non tuas lachrymas fudit. Resurrectionis promissor dolorem docere non poterat: ne fidem perfidiam faceret, quam docebat. Doluit Lazarum non dormientē, sed potius resurgentē, & flebat, quem cogebatur propter saluandos alios ad seculum reuocare. Hanc uitam dans Dñs, ingemiscebat, quæ tu doles esse sublata. Contra lachrymas eius pugnant lachrymæ tuæ, & amor tuus amor eius non conuenit. Hic fletus non habet pietatem. Ille nolēbat reddere laboribus, quem dilexerat, & tu amare credebas te, cui laborum uolebas adhuc præstare tormenta. Cæterum si putas eum Lazarum doluisse, ante non permisisset exire, qui repellere potuit mortem. Aut certe non fleret, qui mortuum suscitare postmodum habuerat potestatem. Vnde apparet, sola eum causa fuisse commotum, quod ad hostilem uitam charissimum reuocare denuo, & propter credituros aliquos & confundendos incredulos, urgebatur. Deniq; sic subsecutus est, dicens: Ergo pater, ut credant, quia tu me misisti, ait clara uoce: Lazare prodi foras. Et factum est. Gaude ergo unde ille coactus est flere, ne tu saltem uidearis dormientis felicitatibus inuidere. Ab alieno mundo proprium transiuit ad Dñm, & de hostili patria migravit ad cœlum. Contra sic Apostolus commemorat, dicens: Quam diu sumus in hoc seculo peregrinamur à Domino. Non ergo nobis luctum debet incutere quisquam, cum à peregrinatione redire meruerit ad propriam regionem, maximè cum non inanis & uacuis redire noscatur, qui Christianitatis mercatus est lucrum: propter quod descendit ad mundi cōmercium. Et ego, inquit, nulla promissionum cœlestium dubitatione conturbor, sed sola separatione dormientis æstuans, desolatus solatio pñ pignoris iactor. Excusatio est hæc benedictæ sine dubio fragilitatis humana: quæ patrocinari non potest diffidentia. Si enim desolationes homines ferre non ualere, nunquæ prorsus parentes à se sua pignora dimisissent. Destitutos se à morientibus conqueruntur, & uiuos filios, aut propter honores, aut propter negocia peregrinis regionibus credūt, & gaudēt tota uita sine affectibus commorari, dummodo capiant, quod cupiunt de suis pignoribus adipisci, & ut ad palatia

A palatia pergant, peregrinant. Ad studia dignitatis nauigant acquirenda, uel ad causas patrimonij aliquas explicandas cum labore & periculo, proficiscentes oēs impellunt, nec secum uacare quos diligunt, patiuntur. Et ut ad palatia cœli, ad studia Christi, ad honorem uitæ perpetuæ, & patrimonij possessionis æternæ cum securitate ualeant peruenire, nemo filios suos à se libenter gratulatur abscedere. Ad comparanda peccata gaudent tam parentes à filijs, quæ filij à parentibus, prouocante diabolo, separari. Ad indulgentiā percipiendam, nolunt ab inuicē Deo uocante, discerni: ut appareat non pro nostra ratione nos dolere quemcunq; uidemur amittere, sed indicium magis ostendere diffidentia. Mihi crede, sola in omnibus incredulitas morer. Et sicut non potest fides nosse quod doleat, sic diffidentia sola doloribus inuenitur ancilla. Nam si dormientes dicimus, dormientes utiq; credere debemus, non mortuos, sed quiescentes, secundū uocem Dñi. Omnis enim, inquit, qui credit in me, licet moriatur, uiuit. Si tibi medicus hoc promitteret quisquam, nullam sine dubio promissioni eius negare poteras omnino lætitiā. Nunc quia Christus fabricator & resuscitator promittit: non times eam plangere, ut fideliozem Christo pariter & potentiozem medicum uidearis in promissione iudicare. Sed destitutam dicis doleo senectutem meam: qui debueram liberos meos potius antecedere, ne in laboribus remanerem. Quando de spiritualibus bonis quod cuiusq; tractatur: nihil est omnino de carnalibus ante oculos proponendum. Ego tibi melius profiteor: euenisse: qui non carnalem, sed spiritualemente circa te considero felicitatē. Tu te dicis de pignoris tui obitu in senectute confectum: ego econtra probo subleuatum. Senectuti tuæ amputauit Dominus magis sollicitudinem, quæ torquebat de uiua filia ne periret. Melius utiq; nunc mortuam seculo credis esse apud Deum uiuam, quæ hic uiuam mortuā. Gaude tibi quod filiam Christianā mereberis sequi: quam secutus, in cœlo gaudeas rursus amplecti. Non te deseruit, sed præcessit. Misisti nutrimenta tua Christo. Si luctum horrueris, & te obtulisse pignus Deo, deputari poteris. Secundum uotum tuum habe post Abraham, si non potes primū: ut quod ille non dubitabat offerre, tu forte uidearis de sublato gaudere. Ab illo Dñs postulauit, à te tulit: ille iussioni paruic, tu uoluntati consentias. Illum per illicitā legem naturæ probauit sibi deuotum: te saltem per licitam conditionē mortalitatis annotet religiosum. In qua parte Christianum te poteris approbare. Erubescat incrudelitas nostra: quæ nec cum gentilibus Deo uult esse subiecta. Communis est nobis cum illis exitus mortis, & dolores illorū superamus doloribus nostris: quid ageremus, si peculiare aliquid exigeretur à nobis? Quod ad dedecus nostrū pertinet: gentiles dolores sæpe contemnunt, cum non ad promissa cœlestia, sed ad pœnas tartari rapiantur, & nos plangimus euntes ad cœlum: Considera, Christianus talis quid merebitur deinceps: qui nec imitari cōtendit exempla sanctorū, nec contemptū habere gentiliū? Illi luctus desperando despiciunt: nos & sperando despiciere non conamur. Illi seruire intrepidanter filios suos mortalibus tradunt, & nos Deo nostro simul & suos liberos, & nostros liberandos dimittere sacrilega mente cunctamur: quasi tutius apud homines iudicemus magis quam penes Deum condemnari. Aliquem filiorū Christiani nolunt uel gratulatione sua deducere ad bona: gentiles tradere non cunctantur ad mala. Postremò uel cum ipsa felicitate nostrorū morientū cogamur animum fletere: ne desiderijs eorū desideria nostra incipiant reluctari. Esto religiosus, uel uoto eius quæ euasit, si non potes tuo. Exulta, quia placuisse cognoscis tui participiū sanguinis Christo: maximè quod de occasione debeas tolerare Dñi uoluntatē, cui non potes contra dicere. Et cum sit omnibus cōmunis hic casus: uanus dolor est, qui nec primus uidetur esse, nec solus. Sed dicis: Nullus me de mea consolatione mentis angor exulcerat: sed pro derelictis paruulis morientis humanitatis affectus impulsat. Nec licet cōmoueri animum Christianū, ne contra Christi imperia reluctetur. Quid interest quando cunq; & qualescunq; filios dimisisse: quos iubemur à Domino causa deuotionis odisse? Melius nunc saluam animam suam moriens dereliquit in pace: ne in persecutione dimittere cum suo interitu non ualere. Iplis auxiliabitur in mundo, quorum matrem habet in cœlo. Et qui matri subuenit, & filijs certè succurret. Postremò uide, si aliquid debeat dolori concedi, ubi sine aliquo remedio potest animus fatigari. Sapienter debet dolere qui dolet: ne perdat sine causa quod dolet. Nunc aut contra luctum sumenda sunt arma: ut spes nostra possit habere uictoriam. Principaliter quod uoluit Deus suscipere gratulemur. Deinde quia hoc nobis in mundo commune est, additur priuatim peculiare nostrum, quod ad requiem deducatur. Sequitur consummatio omnium gaudiorum, quod in resurrectione inuicē nobis Domino reformantē, reddemur: quod Apostolus pollicetur: Nolo uos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini, sicut & ceteri qui spem non habent. Si enim credimus quia Christus mortuus est & resurrexerit: & Deus eos qui dormierunt in Christo adducet cum illo. Hæc tibi benedictæ pro charitate communi transmissi. Cæterum scio te ualere, alios consolari. Tunc te orbitas non inueniet penetrabilem, si alios contra illam non cesses amare.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Hæc in quibusdam exemplaribus inscribitur ad Oceanum, uerū homiliarū more desinit. Sa-
Hier. 10. 4. D pit eun-

pit eundem authorem, cuius est superior epistola, quippe nec eloquens, nec erudita, nec cullo modo spirans pectus Hieronymianum.

AD OCEANVM DE FERENDIS OPPOBRIIS HORTATORIA.

Diuersorum opprobria, tribulationes multiplices, quibusdam insidiantibus, te sustinere cognoui. Cuius rei causam non tantum, si hæc refellas, doleo, quantum gratulor si libenter accipias: in hoc enim in nobis Christi ostenditur fides, timor cernitur, manifesta tur mors, si & opprobrijs & tentationibus pro suo nos gratanter amore subiugemus. Nec hoc nobis contrarium debet esse, sed gratum pro eo uel parua perpeti, qui maiora pro nostra salute perpessus est: præsertim cum sciamus regnum cælorum non sine uarijs tentationibus adipisci: ut scriptum est: Oportet nos per multas tribulationes introire in regnū Dei. Si ergo per multas tribulationes, quibusdam cælestis regni aditus aperitur: illis utiq; clauditur, qui uolūt sustinere uel pauca. Oportet ergo nos diuersa tentationum genera æquo animo perpeti, per quæ nobis cælestis ianua promittitur aperiri. Beatus apostolus Iacobus nos hortatur & docet, quales in tribulationibus esse debeamus, cum dicit: Omne gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes uarias incideritis. Vnde satis præposterum & contrarium est, nos in huiusmodi rebus mœsticia aliqua fatigari: in quibus gaudium potius iubemur habere, q̄ luctum. Et alibi idem Apostolus dicit: Beatus uir qui permanet in tentationibus, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, quam re promissit Deus diligentibus se. Vide ergo quantum homini tentatio profit: per quam beatitudinē consequitur & coronam. Sed illud intelligendum est, cum ita dicit: Quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, quam re promissit Deus diligentibus se. Illos inquit probatos, & ab his Deū diligere, qui nominis eius causa in tentatione perstiterint, quibus merito corona promittitur: illos uerò reprobos & nullius uitæ præmio dignos, quos nulla tentationum causa uexarit. Quapropter & nos gaudere in tentationibus oportet, & portare debemus, per quæ & probati æternæ uitæ præmio coronemur. Hoc etiam ipse Dñs in Euangelio suo declarauit, dicens: Beati estis cum uos maledicent, & persequentur, & dicent omne malum aduersum uos propter iusticiam. Gaudete & exultate, quoniam merces uestra copiosa est in cælis. Quis ergo post huiusmodi uocē tentari se non sinat? Quis ab hominibus persequi se iusticiæ causa non optet? Quis non tribulari uellet? Quis se non maledicti desideret: ut mereatur Christi uoce laudari, & cælesti copiosaq; mercede remunerari? Vtinam ob Domini mei nomen atq; iusticiam cuncta infidelium turba me persequatur & tribulet. Vtinam in opprobrium meum solidus hic mundus exurgat: tantum ut ego merear à Christo laudari, & suæ pollicitationis sperare mercedem. Grata itaq; & desideranda tentatio est, cuius præmium speratur à Christo in cælo: nec maledictio grauis est, quæ diuina laude mutatur. Sustineamus ergo nos paululum in hac uita tentari: ut æternam postmodū possimus pro temporali capere tentatione mercedem. Hominum quoq; opprobria detractionesq; patienter & leniter toleremus: ut Domini laudibus digni esse possimus. Nam si humanam laudem quarimus, diuinam amittimus. Quisquis enim ab hominibus laudatur, culpatur à Christo, sicut scriptum est: Vt uobis diuitibus, qui consolationem uestram habetis. Vt uobis qui saturati estis, quia esurietis. Vt uobis qui ridetis & gaudetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Vt cum benedixerint uobis omnes homines: Vide ergo quam grauis & molesta sit humana laudatio, cui ita Dominus comminatur. Homines enim animales atque terreni, non nisi quæ temporalia & terrena sunt, diligunt, & quæ diligunt, hæc laudare uidentur. De illis scriptum est: Omne animal diligit simile sibi, & sic omnis homo secundum genus suum laudat opes, epulas, & diuitias, & eos qui preciosis & mollibus gloriantur in uestibus: quæ omnia lex sancta prohibet atque condemnat. Eos uerò qui dilectione & timore Domini cogente, abijciunt hæc omnia, & sanctos secundum legis ordinem se exhibent, irrident atq; subsannant, infelices atq; miseri suorum malorum nimietate cæcati: quibus non sufficit quòd propria nolunt lugere peccata, adhuc insuper eos qui lugere uidentur, irrident, & in subsannatione habent, quos debuerant imitari. Sed ueniet tempus, ut eorum risus uerratur in luctum: quibus nunc noster plandus est risus, & ut se fuisse diuites lugeant, qui nunc Christi pauperibus imprudenter insultant. De quibus scriptura dicit: Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustia uerrunt, & qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & subitatione insperata salutis dicent intra se poenitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improprij. Nos insensati uitam illorum aestimabamus infantiam, & finem eorum sine honore. Quomodo ergo nunc computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est? Ergo nos errauimus à uia ueritatis, & iusticiæ lumen non luxit nobis, & sol non est ortus nobis. Lassati sumus in iniquitatis uia & perditionis, & ambulauimus in solitudines difficiles, dum uiam Domini ignorauimus. Quid profuit nobis superbia nostra, aut diuitiarum iactatio quid contulit nobis? Transferunt omnia ista tanquam umbra. O si hæc nunc gloriosi & diuites lugerent, & qui alios irrident, dum tempus est & ipsi se fierent,

non

non necesse haberent eo tempore gemere, quo nullus iam gemitus fletusq; proficiet. Cuius temporis iudicium beatus apostolus Iacobus cernitur memorare: dum diuites ut in præsentem se lugeant, hortatur & commonet, dicens: Agite nunc diuites: plorate ululantes in miserijs quæ aduenient uobis. Diuitiæ uestræ putrefactæ sunt, & uestimenta uestra à tineis comesta sunt. Aurum & argentum uestrum eruginauit, & erugo eorum in testimonium uobis erit, & manducabit carnes uestras sicut ignis. Epulati estis, & in luxurijs nutritis, corda uestra in die occisionis. Sciebat enim quòd quisquis se in præsentem tempore flesset, in futuro non fleret. Hoc & ipse Dñs dicit: Beati qui lugeant, quoniam ipsi consolabuntur. Qui lugeant, inquit, hoc tempore, ipsi postmodum consolabuntur à Christo. Ridentibus uerò dicitur: Vt uobis qui ridetis nunc, quia lugebitis. Sed ne quis putet quòd Dominus generaliter omnibus ridentibus comminatur, cum alibi dicat scriptura: Vir aut sapiens tacitus ridebit. Est ergo sine crimine risus, & est risus in crimine. Sapiens risus, nihil in se criminis habet. Ille uerò indignus est, qui sanctos & eos qui se Deo exhibent, irridet, de quo dictum est: Qui irridet inopem, ad iracundiam prouocat eum qui fecit illum. Sed quis est iste inops, cuius subsannationis causa Dñs prouocatur ad iram: nisi ille qui humanas terrenasq; opes idcirco contempsit, ut illi placeret pauper, cui difficile opulens placere potuisset? Merito illis irascitur Dñs, qui propter se pauperem factum irridere non metuunt. Irridebant enim scribæ & pharisæi Christū, quia diuitias contempserat: sicut scriptum est: Hæc audientes scribæ & pharisæi qui erant auari, irridebant eum. Habemus & nos scribas: habemus etiam pharisæos, qui nunc discipulos Christi spernentes diuitias, irrident: sicut illi irriserunt Dominum ac magistrum. Sed dicendum est eis, quod tunc temporis dictum est illis: Vos estis qui iustificatis uos coram hominibus. Quod enim hominibus altum est, abominatio est apud Deum. Non oportet ergo nos quorundam risu uel subsannatione terreri, cum etiam ipsum Dominum à talibus non ignoremus irrisum: sed exultare potius & gaudere debemus, si & nos illa omnia quæ Dominus noster ante pertulit, perferamus, recepturi etiam pro ipsa subsannatione mercedem: quia nihil est quod nobis pro Christi nomine sine præmio irrogetur. Vide ergo quam beati sint atq; felices, quibus etiam insipientiū risus proficit ad salutem. Ita etenim Dominus diligentes se diligit, ita se timentes honorat: ut nec irrideri eos gratulatio sinat: quibus & pro subsannatione retribuit ultionem. Hæc igitur tu sapiens sancta q; anima uide, ne insipientium & infidelium fabulis terrearis: quo minus ea quæ sunt legis, facias. Neq; enim de gehennæ ignibus nos hominum fabulæ poterunt liberare uel risus: sed Christi timor atq; iusticia. Nolo te nec in hac parte confundi: si tibi pro Christi nomine uel opere, à perituris & uanis hominibus derogetur: quibus & interitum felicitas præstat. Sed gaude potius & lætare, sciens tibi repositam etiam pro ipsa derogatione mercedem. Nā satis iniquum & impium est, si tu tibi pro eius nomine nec detrahi patiaris qui propter te tanta perpessus est. Quam uerò graue sit pro Domino non sustinere omnia, quæ aduenierint in hac uita, siue damna, siue derogationes, suspiciones, detractiones, uel cætera, quādo ille cum Deo & Dei filius esset, pro tua salute opprobria hominum iniuriasq; sustinuit: Valde ab eo alienus est, qui nec detractiones saltem sustinere contentus est. Nam quomodo eum amare dicimus, si pro eo nihil sustinere parati sumus? Quòd si in nobis est ipsius uera dilectio, quæcunq; pro eius nomine (quamuis graui) irrogentur, exigua censemus, & dicimus: Parua sunt ista quæ patimur: maiora ille pro uita nostra pertulit. Nihil nobis dignum pro eius nomine irrogatur. Quòd si sententiæ ipsius memores sumus, intelligemus. Ait enim: Non est discipulus super magistrum: nec seruus super dominum suum. Si patrem familiās Beelzebub uocauerunt, quanto magis domesticos eius? Et nos ergo si discipuli, si domestici Christi sumus, debemus opprobria, detractionesq; amplecti, & sustinere libenter, & æquo animo ea omnia ferre, quæ pro nobis magister & Dominus pertulit noster. Qui uerò hæc sustinere non uult, nec discipulum eius se depromat esse, nec seruum, nec filium, nec domesticum. Ille enim innocens, immaculatus, intactus, in quo nulla potuit peccati macula reperiri: de quo propheta prædixerat. Qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius, pro nobis sacrilegis & peccatoribus & æterno supplicio mancipatis, tanquam atrocissimus reus ab iniquis iudicio sistitur, flagellis cæditur, sputaminibus irridetur: & nos propter eum confundimur erubescere, qui propter nos tanta perpessus est. Ille enim pro salute nostra dorsum uerberibus, sputaminibus faciem, maxillas palmis, non confunditur parere, & nos pro eo leue etiam confundimur audire conuicium? Gaudeamus potius & lætemur, si pro tam magnis eius & pro nostra salute passionibus uel parua sustineamus. Cæterum quæ spes nobis est, si ob eum audire blasphemiam, aut sustinere confundimur: qui nostri causa de cælis descendit ad terras, & ut nos exaltaret, humiliauit se? Et cum immortalis esset, mori contentus est: ut nos ab æterno mortis laqueo liberaret. Coronatus est spinis, ut nos qui antespineæ & infructuosi steteramus, fructum bonæ arboris apportaremus. Felle & aceto potatus est: ut in nobis iam nec fellis amaritudo, nec aceti esset asperitas. Filius hominis factus est, ut nos filios Dei faceret. Vide ergo si pro isto confundi debemus aliquid sustinere. Verè illa est anima felix & angelis æquanda, quæ pro nomine & opere Christi, tanta, quanta pro nobis ille sustinuit, uoluerit sustinere. Cæ-

terum grande periculum est iusticiæ, eius erubescere exemplo uiuere, qui nostram iniusticiam non erubuit sustinere. Deinde si a quo animo pensamus id ipsum quo nobis quis detrahere uidetur iniuste, laudari nos potius, quam accusari probamur. Nam quid aliud faciunt cum uera de sanctis dicunt: nisi ut ea dicant quæ facimus, ieiunos, abstinentes, sobrios: qui iam delicijs non delectamur & epulis, qui diuitias spernimus, & preciosis non gloriamur in uestibus. Qui auri cupiditate minimè capti uamur, qui non adipiscimur argentum, & quæcunq; humana uanitas uidetur amplecti, contemnimus. Nullus hic confusionis est locus, nullus uerecundiæ aditus. Illi magis erubescere debent atq; confundi, qui ea quæ sanctis displicent concupiscunt. Erubescant igitur ebriosi, uoraces, iniusti, raptores, adulteri, & quicunq; suis gloriantur in malis, quos gehennæ ignis expectat, & quibus supplicia præparantur æterna. Facientes autem Domini uoluntatē, confundi non debent: in quibus nulla confusionis sunt opera. O quam indignum est atq; præposterū, ut iusti confundantur in bonis, & peccatores gloriantur in malis. Videat ergo anima Deo deuota, ne insipientiū risus eam, aut stultorū hominum uanissimus sermo confundat, & a suo proposito retrahat: in quo magis per dies singulos proficere debet in melius. Videat ne quis a timore Christi se reuocet, ne quis ab eius dilectione se distellat, propter quem omnem seculi gloriam pompamq; contempsit, cui nihil dignum poenitentię comparauit, quem parentibus filij, quem liberis patres, quem coniugijs præferunt continentes. Crescat in nobis quotidie amor Christi, crescat fides, quia magna nos pro Dei amore merces expectat: tantum ne ab eius cultura, uel opere, semel deuota mens se retrahat, ne ei dicatur: Habeo aduersum te pauca, quod charitatem priorem reliquisti. Vnde certum est, non hominibus placendum, sed Christo: nec humanam laudem queri debere, sed diuinam. Quid nobis prodest, si illi nos laudent, quibus placere peccatum est: Quid ue obest, si uituperent hi, quorum non plus uituperatio prodest, quam obest laudatio? Audiamus magis quid ille uas electionis doctor gentium dicat: & quo nos ne hominibus placere uellemus, hortetur exemplo. Si hominibus, inquit, placere uellem, Christi seruus non essem. Vnde nulli dubium est, eos Christo seruire non posse, qui hominibus operant potius quam Christo placere. Contenti ergo interim sumus hominibus displicere, tantum ut Christo placeamus. Nec eorum laudibus delectemur, qui non alios quam sibi similes laudant. Nos potius laudent propheta & apostoli, laudet in Euangelio suo Christus. Tunc erimus uere felices, si a talibus laudari digni erimus. Omnium enim horum uoce laudabimur: si quæcunq; Dominus per apostolos & prophetas uidetur præcepisse, serauerimus. Nobis igitur detrahentibus cunctis & uituperantibus uniuersis simus sobrii, sancti, humiles, & pudici, & Deū semper fidei corde precemur: ut ipse semper in nostra mente sit, & lex eius nostro semper in pectore, ut possimus prophetica loqui uoce: Pro eo ut me diligenter, detrahebāt mihi: ego autē orabam pro eis. Et alibi: Humiliaui in ieiunio animā meam, & factum est mihi in opprobrium. Et posui uestimentū meum cilicium, & factus sum illis in parabolam. Et iterum: Genua mea infirmata sunt ieiunio, & infirmata est caro mea propter oleum. Et ego factus sum in opprobrium illis: uiderunt me & mouerunt capita sua. Adiuua me Domine Deus meus. Vides ergo omnes prophetas & sanctos propter hoc semper hominū subsannationes pertulisse, quia Deo uellent fideliter seruire. Hoc & Apostolus ait: Fidelis sermo. In hoc enim laboramus & maledicimur, quia speramus in Deum uiuum, qui est Saluator omnium, maxime fidelium. Quid plura? nisi ut saepe iam diximus: Cursum quem in timore Dei coepimus, consummemus. Simus cæteris in amore Dei forma: custodientes ne quis in nobis aliquid scurrilitatis reprehendat aut uanitatis, sed magis quicquid est grauitatis & modestiæ: quia Christiani uita omnibus in speculo posita est. Qui etiam si quippiam titubauerit, iam cecidisse factatur, & amplius etiam dicitur quam uidetur. Simus ergo sapientes, graues, quieti, nunquā uanitatem, nunquam opera hominum lingua nostra loquatur, sed sine intermissione legem Dei nostri meditetur. Tunc si quis extiterit suę salutis inimicus, qui subsannet & detrahat & derideat: hæc non solum non metuamus, sed potius gaudeamus. Et hinc nos aliquatenus consolemur, si mereamur odio magis seculi uiuere, quam Christi. Caueamus quoq; ambulare indecenter & inquiete, sicut & sanctus Apostolus monet, dicēs: Rogo autem uos ut subtrahatis uos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundum traditionem, quam acceperunt a nobis. Cum hæc a nobis omnia omnino nostra uirtute fuerint custodita: quicunq; putauerit derogandum nobis, propheticae simus sententię memores, per quā Dominus sui nominis causa tribulatos hortatur, dicēs: Et tu fili hominis ne timearis eos, neq; paucas a facie eorum, quoniam infanient & conuenient aduersus te. In gyro & in medio scorpionum tu habitas, uerba eorum ne timearis, & a facie eorum ne paueas. Et alibi dicit: Audite me qui nostis iudicium, popule meus, in quorū corde lex mea est: Nolite timere opprobria hominum & blasphemias eorum ne meturatis: quia sicut uestimentū, ita per tempus deficient, & ut lana, comeder eos tinea: iusticia autē mea in æternū manet. Salutare uerò meum in seculum seculi. Seruandū præ omnibus: ne alterius laudē uelimus seruare, quam Christi: ut & nos cū propheta possimus dicere: Apud te laus mihi in Ecclesia magna. Et iterū: Tanquam prodigiū factus sum multis, & tu adiutor fortis. Et iterum: Maledicent illi, & tu benedices. Qui insurgunt in me confundantur, seruus

A seruus autem tuus lætabitur in te. Hæc ad consolationem in Dei timore, deuotis mentibus: prout ingenij tenuitas potuit profecutus sum breuiter. Nunc superest ut aliquid amplius faciat mens deuota: quam nostra paruitas sufficit admonere. Salutate omnes qui diligunt Dominum nostrum Iesum Christum, cui cum patre omnipotente sit laus, uirtus & gloria cum Spiritu sancto, & nunc & semper & in omnia secula seculorum.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Q Vis non rideat hunc simiū? In ipsa statim salutatione addidit Hieronymo patris nomen. Nec hoc contentus, Sophroniū adiecit, tritauī opinor, ne non haberet tria nomina, cum ipse Hieronymus nusquā se nisi simplici nomine notet: in Catalogo, propter historiæ fidem, presbyteri tantum titulum addens: nonnunquam modestiæ causa peccatoris. Patris nomen & patriam indicauit duntaxat, non usurpat. Deinde ad Oceanum uocabulum, quod ad hunc extent quadam ab Hieronymo scripta, ut ne dicam interim, totam salutationis figuram alienam esse ab Hieronymi consuetudine. Tum autē quam uenustē rem aggreditur: Deprecatus es, inquit, ut tibi breuiter exponerē, qualiter clerici debeant uicitare in hac uita mortalium. Iam illud quod sequitur, quam concinnè cohæret cum superioribus: Hinc me pleriq; maledictis æmuli prætolantur, quia non sileo ueritatem. Rursum illud iam disputationis caput, quam dextrè attexuit: Tamen mihi charissime ab Apostolo sumamus exordium, qui ait. Quis non statim sentiat hunc scriptorem, ut liberè quod sentio dicam, aut temulentum fuisse, aut febriliter laborasse? Atq; huius elegantię totus est sermo reliquus, infans, incompositus, insulsus, diffusus, sordidissimis uerborum portentis scatēs: quod genus sunt illa, meliorare, secretaliter. Nam agape Græco uocabulo, quod è diuo Hieronymo sublegit, mirè sibi placuit, planè futurum ratus, propter unam hanc uoculam neminem dubitaturum, quin hæc ipse suis articulis scripsisset Hieronymus. Adde his, quod tam reuerenter citat Sulpiciū, qui diui Martini uitam conscripsit. Atq; is uidit quidem diuum Hieronymū, sed senem iuuenis. Nec huius ullam facit mentionem in Catalogo, nec is Hieronymo mos, recentiores scriptores præsertim Latinos, tanta cum reuerentia citare. Sed quid uox argumentis? Quisquis hunc sermonis characterē non potest ab Hieronymiano fecernere, is nec asinum ab equo distinguet. Proinde epistola hæc pro suo merito tractata fuit à librarijs, qui eam deprauatissime scriptā, deprauatius transcripserunt. Et quæ admodum ille sibi permisit scribere quicquid in buccam uenerit, ita hi sibi permisissent, quicquid in calamum incideret, chartis illinire.

AD OCEANVM DE VITA CLERICORVM.

Sophronius Eusebius Hieronymus Oceano suo salutē. Deprecatus es, ut tibi breuiter exponerem, qualiter clerici debeant uicitare in hac uita mortalium. Hinc me pleriq; maledictis æmuli prætolantur, quia non sileo ueritatē: tamen mihi charissime, ab Apostolo sumamus exordium, qui ait humanus sermo & omni acceptione dignus. Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet enim episcopum irreprehensibilem esse, sobrium, pudicum, benignū, ornatum, hospitalem, docibilem, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non uinolentum, domi suæ qui bene præest, & reliqua. Totum comprehendit esse cauendum, cum irreprehensibilem ponit. Quomodo igitur alterum reprehendet, cum ipse qui accepit potestatem ut doceat, sit irreprehensibilis? Quia uita episcopi, forma debet esse clericorum. Ex episcopo gradus cæteri clericorum condiscunt quomodo debent uiuere in hac uita mortali. Seipsos imitabiles debent proponere sacerdotes, ut alij iuniores, gradus humiles consecuti, uita & testimonio sacerdotū possint exurgere. Præcipue illud reor attentius tibi esse prouidendum: quia prima tentamēta sunt clericorum, mulierū frequentes accessus: iste sexus reprehensibiles exhibet clericos. Quid tibi reuera cū foeminis, qui ad altare cum Domino fabularis? Te cuncti in publico, te in agro rustici, aratores ac uinitores quotidie grauitè lacerabunt, si contra dispositum fidei, cum foeminis habitare contendis. Et quia (ut arbitror) concupiscis irreprehensibilem inueniri, testimonio bono utere. Nunquid in choro Apostolorum foemine affuerūt? Prohibe tecum uirgines morari, etiam quæ de genere tuo sunt. Dilige eas, exterius ordina, frequenter uisita iunctus obsequio clericorū: ne dum secretaliter ac solus ingrederis, macules testimoniū tuum. Illud etiam adiciendum est: quia si uxorum duceres, lex te non prohiberet habitare cum conserua. Cum uxoris enim consensu eiusmodi ad regimem sacerdotij promouentur: maxime cum Apostoli epistola præceptum hoc habeat: Vnius uxoris uirum ad honorem clericatus eligendum. Te uerò non ita salutaria præcepta cōstringunt. Aliter coniugati, aliter uirgines admouentur Ecclesiastici onus subire monasterij. Foeminarum cum clericis nullo pacto coniuncta præcipitur conuersatio. Ianua diaboli, uia iniquitatis, scorpionis percussio, nociuumq; genus est foemina: cum proximat, stimulat, incendit ignem. Flamigero igne percutit foemina conscientiam pariter habitantis: exuritq; fundamenta montium. Ego iudico, si cum uiris foeminae habitent, uiscarium non deerit diaboli: ex eis aucupatus est ab initio peccatū. Ferreas mentes libido domat. Si allegauerit quis ignem in sinu

uo, uestimenta eius nō comburent. Aut si quis ambulauerit super carbones ignis, pedes suos non comburet. Mihi crede non potest toto corde cum Dño habitare, qui foeminarū accessibus copularur. Sed dicis, qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Bene & argute. Sed oportet te testimonium bonum habere ex his qui foris sunt. Licet coram Deo recte incedas: tamen coram hominibus bona prouidenda sunt: quia & astutiores sunt filijs lucis filij tenebrarum. Cum ergo hoc genus a te non amputatur, das reprehendentibus te locum, ipse te detrahentium morsibus tradidisti, si agapetarū consortium non dimiseris. Benignus es, gaudeo: pudicus, falsum est. Si aliquis uenerit clericum habitare cum foeminis, non credit eum esse castum. Si pudicitiam quæris: quare habitas cum foeminis? Foeminam quam bene uideris conuersantem, mente dilige, non corporali frequentes ornatu. Non uestis tenera clericum facit, aut sacerdotē: sed casta mentis intentio. Hæc enim deuotionem honoris in te custodit. Honorē quidem gloriosum, boni operis fama cōseruat. Sacerdotes quippe decet, uel cæteros clericorū gradus, ut supra dictū est, a foeminis segregari. Si igitur generis gratia iudicas eadē nullo pacto dimittere: memeto Thamar, quod ab Amnon fratre suo corrupta sit. Id ipsum persequor dilectissime: ubi unius est tabernaculi cōuersatio, carnis non facile tollitur delectatio. De duobus enim quod unus desiderat: etsi loqui nō potest, tentatur tamen. Remotio igitur uiri, castitatis collocat arma: cōstruit in melioribus castra: pudoris honorē consolatur. Poutit enim & Maria mater Domini de choro Apostolorū nō discedere, si liceret. Tecla post tentationem passionis Antiochiæ, a Paulo prohibetur pariter pergere. Nemo miles cū uxore pergit ad bellum. Nō inuideo charitati tue: sit tibi cū castis uirginibus longæ uae dilectio. Tunc in bono meritū collocabis, & famā meliorabis, si congregationes constituas puellarū: pulchrè cenfeo in hebdomada secunda uisitatore ad benedicendū congregationē uenias: sed nō solus, ne rumigeruli linguis te lacerantibus maculent. Alienā enim cupiunt uicini discutere uitā, non suam. Propterea dignè accipe meorum præcepta uerborū, & monita humilitatis, quæ fraterno affectu calamo imperante expressimus, dulciter lege. Iam uerō ut reprehensibilis diuini altaris nō sit sacerdos: pauca de reliquis Apostoli testimonijs, quantū Dñs donat, exponā. Sufficiant superiores causa, quæ dictæ sunt. Verum ne aliquis minus intelligens ad episcopos tantū sentiat Apostolū fuisse locutū: quid de diaconibus ad Timotheū præceptū sit: quid de presbyteris ad Titum, cōmemorare delectat. Sed præreundum non est superiorē explanare sententiā. Vnius uxoris uirum, & noua & uetus præceptio sacerdotē censuit eligendū: quia digamos ad ministeriū pleriq; episcopi applicuerunt: sicq; asserit, concubina fuit illa, hæc uxor: quasi non eadem sint cōmercia foeditatis in illa, quæ in hac exercentur, quæ uxor asseritur. An quia coniugij tabulas non fecit, cōcupiscentia aliena nō fuit? Nullo pacto digamos, uel concubinarū catenis infertis, decet subire sacerdotij ministeriū. In Leuitico scriptum est ac præfinitum, quales eligi debeant sacerdotes, sicut habes: Et dixit Dñs ad Moysen: Sacerdos uxorē accipiat uirginē de lemīne patrum suorū. Viduam uerō aut destitutā aut a uiuo marito derelictam non accipiat. Bene audiuī præcipiente Domino Moysi: quia nec uxor debet sacerdoti digama conuenire, ne honorē polluat sacerdotij. Sicut unius uxoris uirum, sic unius uiri mandat uxorem. Si ergo clericus monogamus fuerit, & uxor eius digama, noli eum ministerio applicare. Digamam enim duxit uxorem. Hæc Tito præcepta idem Apostolus de ordinandis clericis dedit. Et quia liber sinē expectat, ad id redeamus unde digressi sumus. Nec si duæ uel tres pariter Del ancilla morentur, solū ad eas ingredi conuenit sacerdotem. Si quis hæc præcepta nō obseruauerit, hostis est animæ suæ. Quod si post monita nostra aliquis clericus agapetas amplius quæserit amare q̄ Christum, secundū synodalem regulam cōuentatur, & præcepta patrū in Nicea definita eleganter. Iam uerō si cōuentus fugerit prædicta & reliquerit, cōsecutus sumus maximū lucrum. Alioquin si neglexerit, talis ab Ecclesia Christi anathematizandus est. Germinant enim foeminae spinas cum uiris habitantes, & arcana mentiū acuto mucrone percutiunt. Proh nefas: dolor est dicere, sed præterire nō decet. Christo istæ nubere uouerūt, non clericis. Vnde sine nuptijs genus nouū uxorū? & hoc ad nos quid pertinet, quod infamare non cessamus? Amachara cessemus. Bonus honor est in Ecclesia, si a cōsortio uirorum foeminae sint longæ. Monachum uel clericū solitudo facit, non publicum. Quid te uirginale delectat alloquitur? Cur sanctimoniales cōtra fidē frequentas in Ecclesia, uel in ipso publico. Si eos quos diligūt uiderint, ridentibus oculis salutationis tenera uerba producunt. Deinde cum salutauerint: si eas Dei uiros præterire celerius uiderint, contemptores suos iudicant & irascunt. Ordinatur deinde deserta satisfactio: post satisfactionē prandiū, quasi noua læticia disponitur. Inter pocula impropertant uerba cōtemptus: ille uerō lamentari se simulat, quasi peccati genus inducens. Lege quia talis debet esse solitarius: qualē Hieremias esse descripsit. Ait enim: Sedebit solitarius & tacebit: quia leuauit se super se. Bonū est uiro cū leuauerit iugū ab adolescentia sua. Et quia Iesus relictis Apostolis, solus ibat orare. Mariā quoq; in penetralibus angelus solam inuenit, non cum agapeta loquentem, & illa uirilem introitum trepidauit. Tu quæ fornax es maliciae, quid a uiro desideras frequentius saluari? An nescis quia dupliciter famā perdis, tuam simul & clericū: cuius uita Ecclesia Christi debet ornari. Inordinata cōsuetudo est, & delicati sermōis fabulosa cala-

sa calamitas. Sed si hospitalitatem cupis habere, habes tuas sorores, illæ apud te in domum tuā uocari debent, non clerici. Erit ad ædificationem tuam sancta uirgo quod dixerō. In beatissimi Martini uita legimus cōmemorasse Sulpitium, quod transiens sanctus Martinus, quandam uirginem moribus & castitate præcellam, cupiens uisitare, illa noluit, sed xenium misit ei, ac per fenestram respiciens, ait sancto uiro: Ibi pater sancte ora, quia a uiro nunquam sum uisitata. Gratiæ egit Deo sanctus Martinus, & quod talibus imbuta moribus, castam custodierit uoluntatem, & benedicēs eam, abijt lætus. Hucusq; sufficiat de foeminis dictum. Consummata quippe uirginum causa, transeamus ad reliqua. Hospitalem præcepit Apostolus clericum ordinandum. Hoc præcepto pater Abraham & Loth angelos susceperunt, quia hospitalitatē inter cæteras dilexerunt uirtutes. Sic & Onesiphorus Paulū doctrinæ fontem suscepit. Hæc imitationes sint uestræ, & ne sinatis in colam præterire, qui apud uos panem non comedit. Sequitur: Non percussorem. Non enim pugilem describit Apostolus, qui conscientias percutiat singulorum, sed modestum, & reliqua. Domum suam bene regentem: perquam horribile erit, si domui clerici detrahatur. Lædet sacerdotis opinio nem in plebe, quando de proximis eius male loquitur populus. Super omnia hæc præcepit clericis boni testimoniij Apostolus fundamenta componere, ut bonorum operū testificatio, casto confirmetur affectu.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Clarius est quam ut admoneri debeat hanc epistolam eiusdem esse artificis cuius est ea quæ proximè sequitur, & eadem febrilaborantis. Deum immortalem, quæ fuit impudentia hoc tribuere Damaso, cuius elegantiam etiam in scribendis uerbis approbat Hieronymus, & extant alia quædam eiusdem e quibus character hominis deprehendi possit. Saltem mutasset aliquantum sermonis habitum, cum nunc Damasus pro Dama, nunc Hieronymus uideri studet. Sed quid faceret? cupressum modò simulare norat, nec alium habebat sermonis florem. Cumq; deesset fallendi facultas, animum tamen non defuisse declarauit. Non saltem illud cauit, ne sacerdotem uocaret, qui non esset episcopus, cum eo seculo non uocarentur sacerdotes nisi episcopi? Demiror cur non eadem opera uocaret cardinalem, cum hoc uocabulum illis temporibus adhuc fuerit inauditum.

DAMASVS HIERONYMO.

Damasus episcopus fratri & cōpresbytero Hieronymo in Domino salutem. Dum multa corpora librorum in meo arbitrio oblata fuissent, cōtigit ut librum Psalmorū in meo animo festinus cognoscerem detineri, & memoriam capacitatis meæ imbuerem. Cogitauit frater amantissime & in Christo semper sacerdos, ut secundum septuaginta interpretes, id est, Matthiam & Ptolemæum, Muchium, Sacreum, Hydronium, Pamphilū, Zoastrem, Didymum, Sanium, Epiphaniū, Ciatrem, Simonem, & cæteros in quantum nostra recurrit conscientia, de septuaginta inuenire uestigia. Peto item charitatem tuam ut sicut a creatore tuo Alexandro coepiscopo nostro didicisti in gremio Græcorum psallere, ita & ad nos tua fraternitas dirigere delectetur: quia tantæ simplicitatis indago est apud nos: ut tantum in die dominica Apostoli epistola una recitetur: & Euangelij capitulum unum dicatur: & nec psallēdi mos tenetur: nec hymnicus in nostro ore cognoscitur. Peto ergo per fratrem & cōpresbyterū nostrum Bonifacium, ut iubeat fraternitas tua rei huius nobis aperire uestigiū. Missa quinto Kalendas Nouembris per Bonifacium presbyterum Hierosolymam.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Nihil uereor quantumuis sancte deterare, nō caruisse febrī quisquis hanc scripsit epistolā. At primum demiror, illum fuisse tam stupidum, aut certe φιλαυτοϋ, qui sperarit futurum, ut hæc epistola qua nihil fingi potuit, nec insulsius, nec indoctius, nec infantius, a quoq; pro Hieronymia na legeret. Sed nihil est tam absurdum in rebus mortalium, quod nō reperiat approbatorem. Quid nō audeant histriones isti, posteaquam uiderint huic etiam impudentiæ nō defuisse successum? Inuenti sunt tam nullis auribus, tam nullis oculis, imò tam nulla mēte, ut has nugacissimas nugas ab Hieronymo scriptas putarent? At quis nō ex ipsa statim salutatione deprehēdat impostorem, nisi prudens clauerit oculos? Damaso sedis apostolicæ urbis Romæ Hieronymus supplex. Quæso, quando sic unq; salutauit Hieronymus? Deinde q̄ cōcinne rem ingreditur: Legi literas apostolatus tui poscētes, & reliqua quæ sequunt, tam insulsa, tamq; frigida, ut Iouinianus ipse cuius infantiam tot salibus infectatur Hieronymus, ad hunc collatus, Cicero quispiam uideri possit.

HIERONYMVS DAMASO.

Beatissimo papæ Damaso sedis apostolicæ urbis Romæ, Hieron. supplex. Legi literas apostolatus tui, poscētes ut secundū simplicitatē septuaginta interpretū canens Psalmographum interpretari festinē propter fastidiū Romanorū: ut ubi obscuritas impedit, aperiatur & Latine trahatur sensus. Precatur ergo cliens tuus, ut uox ista psallētium in sede Romana die noctuq; canat, & ut in sine cuiuslibet Psalmi, siue matutinis horis siue

uespertinis coniungi præcipiat apostolatus tui ordo, Gloria patri & filio & Spiritui sancto: Sicut erat in principio & nunc & semper, & in secula seculorum amen. Istud carmen omni Psalmo coniungi præcipias, ut fides trecentorum decem & octo episcoporum Niceni concilii, etiam uespertinis consortio declaretur. Vbi autem Deus & homo honorabili uoce cantatur, Alleluia semper cum omnibus Psalmis affigatur, ut in omni loco communiter respondeatur nocturnis temporibus. In Ecclesia autem post resurrectionem usque ad sanctum Pentecosten finiatur, inter diem uero spacia quinquagesimæ, propter nouitatem sanctæ Paschæ, uox ista laudis canatur in Aleph, quod Græcè prologus, Latine præfatio dicitur.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

De hoc opusculo non possum aliud iudicare, quod ipsum præ se fert. Nec ipsa febris que quæ scribere posset insanus, nec ipsa temulentia temulentus. Deinde quid stultius, quam ubi profectus sit se de luminaribus toto mundi firmamento lucentibus dicitur, Pelagium, Iouinianum, & consimiles inculcare tenebriones. Ad hæc quam bello digerit ordine Catalogum, Augustinum omnium ætate postremum, primo recensens loco, quosdam sic admiscens, ut necias de quibus loquatur. Ambrosium fratrem uocat, Heliodorum presbyterum. In summa non queo suspicari, quid isti bubulco uenerit in mentem, nisi quod aliquis ineptè fauens Augustino, eum hoc tam bello monumento uoluerit cohonestare. Et tamen hæc stupidissima belua affectauit ut Hieronymus uideretur, cum de Iouiniano loquens. Et me, inquit, quanquam in omnibus laboriosum assidue questionibus infinitis afficit & uexat. Et ne quis dubitaret hunc esse Hieronymum, in fine attextit tres uitas ex Catalogo quem scripsit Hieronymus de uiris illustribus, Hilarij, Damasi, & Gregorij Nazianzeni. Ne quid mireris optime lector, si uideor hæc cum stomacho scribere. Quis enim, uel literis fauens, uel tam incomparabilis uiri gloriæ, non indignè ferat, tam indocta, tam stulta, tam insana blateramenta in Hieronymi conferri nomen?

SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM CATALOGUS ad Desyderium.

Vis nunc acriter mi frater Desyderi, ut tibi quasi de luminaribus, quæ toto firmamento mundi refulgent, pauca de scriptoribus, qui nobis multa de obscuritatibus, quæ propter carnalem mentem intelligentiam impediunt, ad splendorem considerationis spirituales proferre potuerunt, manifestissime dicam. Sed uereor Susannæ Helchiæ filia, ne in me sententia iniquo iudicio presbyterorum impleatur, dicentis: Angustia mihi undique sunt, & mihi similiter sunt angustia. Si enim uolueris aliquem ex his reprehendere, aduersarios atque inimicitias mihi undique concitabo. Si autem nolueris, nunquam quæ postulasti inuenies. Sed unius tantum uoluntatem cõdemnare quam multorum consilia transire uel despiciere, melius esse uidetur, quia unusquisque eorum in scripturis sanctis diligenter laudari meruit, sed omnes breuiter leuiterque cum omni amore tangam, ut utrumque pacifice impleam.

Augustinus episcopus uolans per montium cacumina quasi aquila, & ea quæ in radicibus montium fiunt, non considerans, multa cœlorum spacia, terrarumque situs, & aquarum circulum, claro sermone pronunciat. Qui enim in lignum fructuosum ascendere uult, paulatim ad superiora & maiora capere poma festinat, ramos autem proximos paruulis relinquit. Nos autem qui paruuli sumus, infirmi atque minores, si inferiora congregare ualuerimus, nobiscum bene agetur.

Hilarius episcopus Romanorum, lucifer lucernæque Ecclesiarum, & preciosus lapis, ad quem mortalia uix ascendunt, pulchro sermone aureoque ore uniuersa loquitur. Et si enim aliqua secus uiam cecidisse potuissent, tamen ab eo in scripturis mellis exorta est magna.

Origenes. Adamantius, altiora atque maiora cogitans, propriumque ingenium ferre non sufficiens, dum aliud loquitur, per aliud se necit. Et cum hæc nimio mentis ardore cogitasset, oneribus maioribus caricabat se, & cum sic incedere non potuisset, ruina magna illuc deuolutus est, ut ruina eius pareret doctrinas per aliquas seductiones ineptas, multosque de uia recta in aliam uiam perducit, & uenenum eius quasi tinnulis uocibus, Syrenarumque canticis, plures necare potuit. Mellior omnibus in bonis, peior in malis. Aliqua uero per eum secus uiam feminata sunt, multi tamen aliquos eius pessimos discipulos, multa uenenosa sub eius nomine ædidisse testantur.

Euèbius Cæsariensis clauis scripturarum, custosque noui testamenti, multis maior in conscriptionibus a Græcis comprobatur. Scripsit quatuor canones Euangeliorum, & undecim libros historiae Ecclesiasticæ, qui nouum testamentum narrant atque custodiunt, & *χρονολογία*, id est, temporum breuiarium. Hæc tria sunt præclara, quæ in operibus eius testantur, & nos ante omnia eius uestigia qui imitari potuisset, nunquam repperimus.

Heliodorus presbyter, domum amplissimam per modicum foramen respiciens, tentansque ostia conclusa, clauisque non habens, uix pauca ad lucem prodere conualuit, sed quæ potuit narrare, fideliter narrauit.

Ambrosius

Ambrosius frater, profundorum penna raptus, & aeris uolucer, quandiu in profundum ingreditur, fructum de alto carpere uidetur. Et omnes eius sententiæ, fidei Ecclesiæ, & omnium uirarum firmæ sunt columnæ.

Dardanus multas quæstiones arripens per mentis astutiam, nucemque circa nucleum non constringens, multa impossibilia de scripturis cum fiducia loquitur.

Paulino uisum est magistrum fieri, & non erat antè discipulus, & fructum sine radice oriri fieri tentauit. Ideo eius conscriptiones, scriptore & charta non indigent.

Pelagius de quo apud fideles sermo est, de quo etiã & mihi grauis causa disputationis eius uerborum penè in toto orbe annunciata est, quem omnes Ecclesiæ quasi lupum de sylua mirantur, aureum colorem super nigrum uenenum componens, fontem dulcem primi mellis, amaritudinis maliciæ commiscuit.

Iouinianus læta facie, & corde aspero, potu dulcissimo felle commixto, multos potauit, & contrarias sententiæ per odium occasionum Christianis proferens composuit, & me (quanquam in omnibus laboriosum) assidue questionibus infinitis afficit & uexat.

Iulius Africanus, cuius uestigium omnes orientales australesque diligenter unanimiterque in Danielem hebdomadibus inuestigant, uniuersa temporum spacia cum omni peritia iugiter sermone construxit, & nulla ab omnibus quæ dicta sunt per eum in toto orbe unquam data est contradictio.

Fauonius a multis culpabilis, dura sententiâ fortiterque uniuersa difficilissima ingerere conatus est, & quasi qui contra undas maris nauigare non potest, uel contra impetum torrentis aquæ natare non ualet, ita cuncta quæ scripsit contra scripturas sanctas, obstare non poterant: ideo quasi umbra secus hominem sunt.

Hilarius Pictauiorum Aquitanie episcopus, factione Saturnini Arelatensis episcopi, de synodo Byterensi in Phrygiam relegatus, duodecim aduersus Arrianos cõfecit libros. Et alium librum de synodis, quem Galliarum episcopis scripsit, & in Psalmos tres commentarios, primum uidelicet & secundum, & a centesimo decimo octauo, usque ad extremum. In quo opere imitatus Origenem, nonnulla etiam de suo addidit. Est eius ad Constantium libellus, quem uiuenti Constantino direxit, & alius in Constantium, quem post mortem eius scripsit, & liber aduersus Valentem & Ursatium, Ariminensis & Seleucensis synodi historiam continens, & ad præfectum Salustium siue contra Dioscorum. Et liber hymnorum & mysteriorum alius, & commentarius in Matthæum & tractatus in Iob, quos de Græco Origenis ad sensum transtulit. Et alius elegans libellus contra Maxentium, & nonnullæ epistolæ ad diuersos. Aiunt quidam scripsisse eum & in Cantica canticorum, sed à nobis hoc opus ignoratur. Mortuus est Pictaui, Valentiniano & Valente regnantibus.

Damasus Romanæ urbis episcopus, elegans in uersibus componendis ingenium habuit, multaque & breuia metra edidit, & prope octogenarius sub Theodosio principe mortuus est.

Gregorius Nazianzenus episcopus uir eloquentissimus præceptor meus, ex quo scripturas explanante didici, ad triginta milia uersuum omnia sua opera composuit, ex quibus illa sunt de morte fratris Cypriani, laudes Athanasij, laudes Maximi philosophi post exilium reueri, quem falso nomine quidam Heronia subscriperunt, quia est & alius liber uituperationem eiusdem Maximi continens, quasi non liceret eundem laudare & uituperare pro tempore. Et liber hexametro uersu uirginitatis & nuptiarum contra se differentium. Aduersum Eunomium libri duo. Et de Spiritu sancto liber unus. Contra Iulianum imperatorem liber unus. Secutus est autem Polemonem dicendi charactere, uiuoque se episcopum in loco suo ordinans, ruri uita monachi se exercuit, decessitque ante hoc ferme triennium sub Theodosio principe.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Ne tantulus quidem in hac Hieronymi gustus, imò barbarum quiddam ac neotericum sapit.

AD PAULAM ET EVSTOCHIVM DE VIRTUTE PSALMORVM.

Quia me dulcissima filia mea, in spe misericordie Dei petistis, ut uobis diuersos Psalmos per ordinem sequestrarem: qui ubi psalli debeant. Vos quoque ego peti pro me deprecare Dominum Deum nostrum, ut dono suo mihi concedere dignetur, quo possim sanctam petitionem uestram arripere, uel ipso donante complere, in cuius misericordia sperans (prout Dominus concedere dignatus est intellectum humilitati meæ) necesse habui tam sanctæ petitioni uestræ, pro affectu Domini nostri obedire. Pro quo opere si nobis gratia fuerit integrè assignata, de omnibus quæcunque dicta sunt, ipsi Domino nostro omnipotenti pro humilitate mea orantes, gratias referere, qui etiam asinæ loqui præcepit quæ ipse Dominus uoluit. Licet enim uniuersi Psalmi, qui requisitus fuerit, legis diuinæ propemodum omnia habeant, tamen donante Deo & Domino Iesu Christo, & Spiritu sancto in confessione trinitatis, qui Psalmi proprie ad singulos dies feriatos Domini saluatoris nostri, filij Dei pertineant, sequestratim exposuimus: qui ad naralem, qui ad sanctam epiphaniam,

epiphaniā, id est, ad baptismum dominicum siue apparitionis stellæ diem, & qui in quinta feria ante passionem Domini, & qui in ipsa passione dominica, qui in pascha resurrectionis ipsius Domini nostri redemptoris, & qui in ascensione eius in cœlos, qui etiam in aduentu eius, & qui de iudicio futuro & qui de ciuitate æterna, in qua Christus Dominus noster, sanctos suos à principio mundi usque ad finem huius seculi, sibi cōgregat secum conregnaturos in æterno regno cœlesti, sanctus Dominus, trinus & unus Deus æternus, qui etiam ad Dominum Deum deprecandum in letania, uel qui à poenitentibus psalli debeant, qui etiam in natali sanctorum dici debent. Cæteros uero Psalmos inuenies qui quotidie legendi sunt. Omnes tamen Psalmi quotidie in toto anno per ordinem psalli possunt, secundum consuetudinem Ecclesiarum & monasteriorum. Sanè qui legis, considera quia unus Psalmus ad multos dies sanctos pertinet, & Psalmi Deo multipliciter iterantur per singulos dies. Nam est Psalmus qui ubique psalli potest. Alij iterum sunt qui ad unius diei figuram pertinent, ad pausantes uero qualis personæ fieret, utrum religiosæ an laicæ. De Psalmis qui quinta feria ante passionem: aut qui in ipsa passione Domini dicuntur, atque in natales sanctorum exinde eligendi sunt Psalmi, ita etiam de canticis prophetarum fecimus, ut non in diebus supradictis confusè psallantur, sed qui in quo die dici debeant qui legis inuenies. Ad maiores operas pertinet Psalmus LXXXVII. Catechumenis & electis XXXIII. Perieunium XIX. XXXIII. & LXXII. De baptismo per Pascha LXIII. De lamentatione CXXXI. Ad conuentionem fratrum CXXXII. De benedictione CXXXIII. Velaudes ante Deum fundantur, nonus. Ut poeniteat homo L. De fixa fide X. De monendo CVIII. Ut oculus pudicitia agas I. De uigilijs & grabbato VI. De iustitia XIII. De honesta oratione LXXXV. De cōmunionem cum omnibus hominibus uel pauperibus XL. De natali Domini CIX. De trinitate, ut non timeatur homo IX. De infidijs hæresum III. De monendo proximum IIII. De spe in Deum XXII. De credulitate X. De oratione in homine XXX. Benedictio super principes XX. De amore legis XXVI. De tribulatione inimicorum XXV. Ut creatura creatorem laudet CII. De martyrio XLIII. & L. De persecutoribus LXXXII. Dum intras ad alienigenam LXXXI. Oratio super agrum LXXXIII. Oratio nocturni temporis XC. Oratio ad altare XXXIII.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Ethic quisquis fuit, conatus est suas nugas Hieronymiani nominis umbra prætexere. Quam aptè uerò congerit autorum nomina, e quibus tamè nihil adducit, quia nihil illorum legerat. Chrysostomi cōmentarios nominatim citat, cum diuus Hieronymus Chrysostomum prorsus ignorarit, ut taceam interim ætate diui Hieronymi non solere quenquam à cōmunionem depelli, quod nouo uerbo uocat excommunicari, nisi qui ad eandem pertinuisse Ecclesiam. Quam uerò serio agit rem de panibus non eripiendis. Credas uentrem loqui, non hominem.

AD DAMASVM DE OBLATIONIBVS ALTARIS.

Querit sancta autoritas tua, Papa uenerande, quia de quaestione quam clientulo tuo proposuisti, & congrua responsa per epistolam mandasti, hoc est de panibus à fidelibus in altari oblati, quis illis iure uti debeat, quantum à præcipuis Ecclesiæ doctoribus inuestigare ualui, in paucis tibi rescribere curauit. Testes autem idonei quos ad hanc rem corroborandam concitauit, hi sunt: Gregorius Nazianzenus mirabilis doctor, Cyrillus, Athanasius, Theophilus, Anatolius, Ioannes Chrysostomus, Eustachius, Eusebius chronographus, & noster Hilarius: qui omnes uno ore eodemque consensu ueluti uera sancti Spiritus organa, anathematis mucrone censent esse feriendos, qui in usus laicorum panes oblationum contulerint, quia omnino sacerdotibus solis debentur, nisi forte religionis gratia, laici pro benedictione de manu sacerdotis accipiant. Non solum autem de panibus in Ecclesia hoc sanxerunt patres nostri, sed de omnibus quæ altari offeruntur, dicentes atque docentes, magnum nefas esse, & per omnia diabolica temeritate hoc fieri ubicumque acciderit, & ualde esse intolerabile sanctæ Ecclesiæ, ut sine uindicta sanctorum canonum remaneat. Vnde Chrysostomus in cōmentarijs super Mattheum ubi discipuli spicas manibus uellebant sabbato, & Pharisei reprehendebant, sic ait: Si non licuit Dauid & uiris eius adhuc sub umbra legis comedere panes propositionis, quando ab Abimelech panes petijt fame stimulante, quomodo nunc Euangelio coruscante persuaderi debet laicis, ut oblationem panum Deo oblatorum suis uisibus rapiant? Dicit namque perinde Apostolus: Qui altari seruiunt, de altari participant. Ergo quia sacerdotes pro omnibus orare solent, quorum elemosynas & oblationes accipiunt, qua fronte præsumunt laici oblationes, quas Christiani pro peccatis suis offerunt, uel comedere, uel alijs concedere, cum ipsi non debeant pro populo orare? Ob hoc Papa gloriose mittere oportet illos præsumptores in excommunicationem perpetuam, ut ceteri metum habeant, & amplius hæc in Ecclesia ne fiant.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Quid opus est in hoc argumētis uti, regulā hanc non esse Hieronymi, cū id totus sermonis insulsi character ad eò palā præ se ferat, ut uel ab indoctissimis sentiri queat? Ipse non possum

A fatis admirari tam insignem hominis impudentiam. Quanta cum autoritate loquitur: putes Apostolum aliquem esse. Et hic impostor ipso Saulo felicior, in corpore constitutus, fructus est uisione diuina, totos opinor menses inter Seraphim uersatus. Deinde corpori redditus cum antea dixisset, in corpore cerni, redibat nobis præscijs futurorum. Nam huiusmodi portenta de se scribit supposititius hic Hieronymus: qui si prodigiosam balbutiem suam, & ineptissimam loquacitatem mutare potuisset, planè Hieronymus erat. Nunc auriculæ prominentes produunt asinum, & torus sermo clamat indignum fuisse qui in D. Hieronymi culina ministri locum teneret. Sed audi iam lector bellam præfationem, qua non Hieronymum exprimit iam senem, quemadmodum conatur, sed ebrium aliquem, uino simul & ætate delirantem.

PROCEMIUM IN REGULAM MONACHARVM.

Epefcens in membris procliuum corpus ad terrā ex qua exiit, iamque rugosa fronte senē & naturæ penē portentum, uester prædilectæ in Domino filia, & dominæ Christi uirgines sacratissimæ, Eustochium & reliquæ, ad agni nouas nuptias, sub obedientiæ, pudicitia, paupertatis, & religionis in domo Domini adunatæ proposito, nimum sollicitat piæ deuotionis ac charitatis affectus, ut tremulæta manus suæ parum per uetustatis obliuia, Deo uiuendi, nō mundo, spiritui, nō carni, & quod arduum est, nō sibi ipsi, normam & regulam, ex Christi & Apostolorum uita collectam, ex sanctorum etiā patrum anachoritarum, quos per septē annos tremorum antra circumiens, non sine admiratione & informatione reperi, obseruationis & imitationis digno cōmendandam præconio, in præsentis libello edoceat officio calami, paratas mentes ad bonū, ueluti lingua iam dudum solebat uoce nō mortua. O felix affectio. O desiderium in Domino cōmendandum, ut quæ deficiente per senium cōmunem ætatis finem lingua doctoris, de casu timetis: qui promptus est, præsumptuosè & nō timidè ambulantes in uia Dei, in qua tot latet aduersa, quot momenta sunt temporū. Exposeit uestra pietas, ut depicta sibi pericula, & fomenta remedij procliuius semper ad malum à primordio iuuentutis rationalis & animalis animus cernēs, gradiatur per tuta. O prudens cōsiliū, ut pro uoce scripturam, & pro facilliter transeūti, diu mansurum cōmutet. O iusta & sancta exhortatio, & perdigna exauditionis beneficio. Sed prædilectæ filia, & si iustum & sanctum est, quod petitis a patre: patris tamen negat ætas, prohibet insufficientia, licet ingerat charitas. Stupent oculi palpitantes in tenebris, horret naturæ phrenesi inconstans manus peragere iuuenilia. Hortatur tamen semper charitatis ardor, ne parcat labori, unde tantus colligitur fructus, quem nō putarem in uobis carpere, quæ scripturis de Domini uolūtate melius estis edoctæ, ut blandimenti aliquid fatear, licet ueritatis, nisi ad alias succedentes per tempora informandū traheret tantus hic labor. Vincat igitur duellū hoc charitas, quæ ipsum inuincibilem uicit, ut immortalis moreretur pro nobis. Verū frustra hæc sperat uictoria in tanta impossibilitate naturæ, nisi deuotæ orationes filiarum adsint, quibus Deus paruus in tātum ab antiquo, ut etiam eum poeniteret eorum quæ primitus minando sponderat, quamuis poenitere non possit.

DE CHARITATE ET VNITATE SERVANDA. CAP. I.

Quis autem in monasterio constitutis sororibus, primus sit arripiendus modus Deo uiuendi & regula, ipse solus Christus huius propositi inceptor & doctor, in unius responsione instruit uniuersos. Si uis (inquit idem magister hæc petenti) ad uitam ingredi, serua mandata. Quod si forte quaeratur quæ sint, ilico percunctanti, exposuit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, mente, & uiribus tuis, & plus quam te ipsum, & proximum tuum sicut te ipsum. In his duobus præceptis pendet quicquid est legis, quicquid etiam prophetæ & sancti uiri perscrutati sunt. Et attendite sollicitè quæso charissimæ, quæ ingredi non solum totis affectibus cupitis ad uitam, quæ uerè uita est (nam uiuentibus in mundo uita non est, sed mors) sed iam Dei auxilio estis iter ingressæ, quod sine præceptis charitatis non ingreditur quisquā ad Deo uiuendum. Propter hoc enim apostolus Paulus non gloriatur in linguis angelorum & hominum, non in cognitione mysteriorum Dei, non in spiritu prophetiæ, non in asperitatibus carnis, non etiam in elemosynarum operibus, quæ ad omnia pietas ualeat, dummodo charitas non desit. Hæc itaque sola reddit hominem Deo uiuentem, hæc religiosos, hæc monachos facit, sine hac monasteria sunt tartara, habitatores sunt demones. Cum hac uerò sunt paradisi in terris, & in eis degentes sunt angeli. Ideoque mihi dilectæ filia: licet longa uos macerēt ieiunia, abiecta & nigra uestis deformet, longa officiorum & operum texatur series, si intus desit charitas, ad infernum nondū religionis gradum peruertit est. Propterea charissimæ hic incipiendū est iter, ad Apostolicæ perfectionis apicem. Si uerò relatiua est charitas, & ad unum nō potest propriè dilectio fraterna dici, idcirco est necesse quod plures sint, qui se mutuo ex charitate diligant, ut dicat iuxta prophetam: Bonū & iocundum est habitare fratres in unū. Quod satis approbat sapientia dicens: Frater qui simul iuuatur à fratre, quasi ciuitas firma. Et iterū: Si fuerint duo simul, fouebunt se mutuo, sed si unus gradiatur & cadat, uel soli, quoniam subleuantem non habet. Propterea solitariorum uita quæ satis expertus sum, periculosissima est & ardua, & si bona & quæpluries Deo uicina, non tamen

tamen æquæ secunda est, ut simul habitantibus in vinculo dilectionis & charitatis affectu. Qui sibi inuicem per tentamenta deficientibus auxiliantur, sibi inuicem administrant pietatis & charitatis obsequia. Sed certe si fratres aut sorores simul in unum non habitent: non iam bonum, sed malum est. Nihil bonum diuisum. Omne etiam secundum philosophos in tantum habet bonitatis, in quantum unitatis attingens suæ naturæ. Quod si singulum unum in tota mundi machina per se creatum est bonum, non tamen est optimum, nisi cæteris nexum. Propterea in exordio mundi uisus est Deus, quod cuncta quæ fecerat, erant ualde bona. Idcirco charissimi, ne in Apostolica uita uobis de seculo adunatis per corpora, sit cor unum, & anima una in Domino, uelut de Apostolis & de ipsis Apostolicis uiris in actibus eorum legitur: Multitudinis enim credentium erat cor unum & anima una in Domino. Nulla uita pro certo est deterior quam simul degere corpore & non mente. Et uere infelices sunt, quibus non inest una, sed diuersa uoluntas. Sit itaque uobis semper unus affectus, una uoluntas, una fraternitas, una proportio morum, una iocunditas, una tristitia: ne quod alteræ placet, displiceat alteræ, quod gaudet altera, tristetur & altera. Et sic habere poteritis religionis propositum, si unanimes in domo Dei habitetis. Hæc uera uita Dei, non diaboli, uere monasterium, non infernus, uere uita religiosa, non diabolica.

De non habendo aliquid proprium. Cap. II.

Ante mentis uestræ oculos semper euangelicum illud appareat stolidissimi uiri illius exemplum qui ædificium suum quod summopere fecerat, ingruentibus fluminibus, flantibus uentis, & imbris inundantibus pluuiarum, totum amisit in casura: quoniam ædificatum erat in sabulo. Nec mirum charissimæ, firmum enim quid aut stabile, in mobili diu manere non potest. Ædificat fatuus ille in sabulo, qui in uita Apostolica & religionis proposito appetit temporales diuitias. Hic attendite filie diligenter, hic periculum omne est, hic interitus, hic mors æterna. Qui iam renunciauerunt omnibus quæ possident: qui relictis omnibus quæ habebant in seculo, ad Christum imitantem pauperem, qui ubi caput reclinat non habet, concurrentes ex uoto, sub iuramenti pollicitatione promiserunt, nihil temporale, nihil terrenum præter Christum solum, non solum possidere, sed nec etiam appetere, quæ iam dimiserunt, tenere uel querere debent. Hinc Christus Apostolis non portare sacculum, neque peram, neque æs in zona mandat, ut ex hoc intelligant eorum uitæ sectatores, quod nihil proprium in monasteriis licet habere. Certè non tunicam, nisi quæ ex necessitate portatur, non caligam, nec aliud minimum quoddam. Verum & si Christus & Apostoli aliqua quæ sibi dabantur, propter necessitatem tenebant, nulli singulorum licebat aliquid ex his contingere tanquam suum, sed pessimus ille proditor atque latro, ferens oculos, omnia portabat in eis ueluti totius congregationis communia, & minister communis, singulorum necessitatibus providebat. Et ex hoc edocuit Apostoli & fideles post Christi ascensionem nihil omnino suum esse dicebant, sed erant illis omnia communia, & singulis diuidebatur prout unicuique opus erat. Sic & uos charissimæ filie, & si liceat habere aliquid temporale, ut uictum & tegumentum, quæ duo plene sufficiunt Christiano, nihil horum alicuius sit uestrum, sed commune quodcumque etiam minimis puellulis quibusque distribuatur ut decet.

De eligendo sorores ad recipiendum et ad ministrandum bona monasterij. Cap. III.

Itaque obtestor uos omnes & singulas coram Deo Christo Iesu, qui iudicaturus est omnes, ut aurum & argentum, atque citro transiens pecunia, nulla cor uestrum ratione seducat, ut nitatur aliqua uestrum cum Anania & Sapphira mentiri Spiritui sancto quem nihil latet, retinendo apud se aliquid quantumcumque minimum temporale, ultra ea quæ ex necessitate portantur, nec tamen hoc, nisi de licentia abbatis. Semper eorum mortis iudicium terribile uos terreat. Nam legitur quod ex eorum morte, factus est timor magnus in uniuersa Ecclesia, & omnes qui audierunt, timuerunt. Nudus Iesus nudas querit amicas & sponfas. Quod si ipsum sequi, temporale aliquid appetens seu desiderans forte uolueris, onerata grauedine, nudum sequi non poteris. Hinc beati pauperes dicuntur spiritu, ut ex hoc sciatur quod non sufficit cuncta temporalia in mundo relinquendo ad monasterij paupertatem accedere, si mens misera appetit quæ reliquit. Magis enim contemplantur oculi Domini affectum quam censum. Melius est enim in seculo cum cæteris diuitibus, diuitiis insistere, quam in monasterio pauper ipsas appetere. Propter quod uolo, hortor & moneo uos charissimæ, ut hæc peruenio in uestro monasterio obseruatio maneat, quod nulla scilicet omnino tangere, aut aliquantulum retinere audeat per horam censum, aut obulum, aut aliquid quantumcumque minimum quantum a matre aut sorore mittatur. Eligantur autem iuxta Apostolorum ritum communi uoto abbatis & cæterarum, singulis annis, aut si decens uidebitur & utile, confirmantur duæ aut plures ex sororibus, boni testimonij, plenæ Spiritu sancto & sapientia, quibus iniungatur hoc opus, ut quoscumque prouentus tam domus quam singularum sororum recipiant, & ex his sororibus necessaria fideliter administrent. Caueant quoque ne aut ex paritate murmur, aut ex abundantia tumor in sororibus habeat locum, sed iuxta Apostolorum uisum, non plus cuiquam aut minus tribuatur: iuxta quod exigit necessitas, non uoluntas tribuatur, ut non iam altera sit egens, altera abundans, sed unaquæque ex prouisione cõdecienti moueatur ad Dei laudem. Provideant insuper sic, quibus hic pietatis iniunctus est labor, ut singulis mensibus aut hebdomadis siue diebus paratæ sint, tam de his quæ proueniunt,

A niunt, quam de his quæ expenduntur in capitulo coram abbatis & cõuentu sororum singulatim reddere rationem. Quod fiat saltem semel in mense, ne & ipsæ apud sorores furti sint suspectæ, & eis ex negligentia, male exequendi materia detur.

De communitate et humanitate seruanda. Cap. IIII.

Sic sic Dei sponse sponsum Iesum astringite mentibus mundis a terrenorum contagione, quoniam seculum in habitatione nihil patitur esse terrenum. Sic sic Apostolicæ sceminae projicite peras & sacculos, ut neque marsupia ex latere pendeant, neque opus sit clauibus, ut iam ex ipsis monstretur exteriorum indicij, quod nihil habet intrinsecum præter Iesum, quod nihil est clausum, quod est deditum uisibus omnium. Vestimenta duplicia sunt ex Euangelio prohibita uobis, ut discatis ea solum habere, quæ naturæ tantum subueniant, & non quæ nutriant tineas. Si qua uero supersunt, uno claudantur in loco, ut ex his quæcumque soror eget, indui possit. Nulla unquam in uestibus preciositas, nulla melioritas, altera dominam, alteram ancillam ostendet, sed in omnibus æqualitas existat, quæ uno sponso nuptæ, communi uoto professæ sunt. Non querat obsecro filia regis filia militis præeminere pompis terrenis, in Christi & Apostolorum cõsortio. Non enim Petro uili piscatori Bartholomeus nobilis anteponitur a Christo, imò piscatori totius mundi monarchiæ traditur principatus. Dignitatibus carnis, spiritualis uita non eget, & carnis arras Christus in suo non querit coniugio. In seculo nubant paribus filia regum, filia militum præeminentias querant & honores. In monasterio uero oblitæ populi sui & domus suæ, in Domino solum gloriam querant, & exultent, quod de maiori præcipitio motis sunt ad uitam Apostolicam sumptæ. Propter quod admoneo uos filie, ut quæcumque officia uobis domus a matre monasterij imposita, libenti animo expleatis. Hilarem enim datorem diligit Deus. Ne uerecundentur in uisibus nobiles, nec illa recusent, sed audiant sapientem: Quanto maior es, humilia te in omnibus. Audiatur & Christum quid Apostolis de huiusmodi pompis in ultima cœna, humana mente disceptantibus desinuerit. Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos benefici uocantur. Vos autem non sic, sed qui maior est in uobis fiat sicut minor, & qui præcessor est, sicut ministrator. Verum ne doctoris doctrina, ex contraria operatione uiscescat, statim subinfert ex similitudine quadam cum interrogatione concludens: Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Nonne qui recumbit? Ego autem in medio uestri sum sicut qui ministrat. Erubescat liquidem steruus utilissimus, & uapor ad modicum parens, humana mens se extollere, & domus officia abnuens, a cæteris sororibus sibi uelle seruire. Nam Christus cuius generationem quis enarrare potest, non uenit ministrari, sed ministrare. Et in ultima cœna discipulorum ablucens pedes, hoc suis reliquit humilitatis exemplum.

De simonia uitanda in recipiendo sorores. Cap. V.

Destabilem hæresim simoniæ, quam cõmuni prauitate diaboli moniales assuetæ committunt, etiam in auditu horreat uestra societas. Hæzi poena, & Simonis uos terreat prauitas. Vox Christi uicarij ad Simonem, nunquam de uestris exeat auribus: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Existimas enim donum Dei haberi pecunia? Donum Dei est Spiritus sanctus. Communis mercatorum habet usus, ut uenditio cõmutetur in melius. Asserit quippe simoniacus, pecuniam esse præstantiorem dono Dei, cum idem in ipsam cõmutat. Ad uos uenientes sorores, ad sanctas Christi suscipite nuptias gratis, præponatur sanctitas pecuniæ, exquiratur bonitas uitæ, non generositas carnis, non utilitas mundi. Nulla omnino pactio, nulla opinio quæ mentis puritatem perturbat proueniat. Beatus sapientia clamat, qui exegit manum ab omni munere, & qui post aurum non abiit, nec sperat in pecunia, quæ subuertit iudicium. Si qua sororum inopiam ex sua abundantia supplere desiderat, iuxta Apostolicum ritum, omnia quæ habet in seculo ante sororum pedes ponat, & cunctis quæ habebat in seculo renunciatis intratura, fiat sicut una ex minimis, & sublato Domino cum affectu, omnia quæ portantur, electis administratricibus domus præbeantur ut ex his tribuant prout unicuique opus est. Nec murmuret quidem, quæ sua monasterio tradidit, si sibi non maiori sumptu administretur quam cæteris quæ ex paupertate uenerunt. Nec extollatur, & ceruice erecta more scemineo impropere cæteris, se tantum ex suis facultatibus attulisse: plus enim attulit soror pauperula, si ingrediens, affectum habendi dimisit, quam quæ multa afferens dona superbiam tulit. Glorietur autem potius, quoniam diuitiæ quæ solitæ sunt possessores præcipitare in mortem, non præualuerunt aduersus eam: & quæ communi usui sunt malæ, ex subuentione sororum sibi factæ sunt bonæ. Alioquin melius fuisset sibi cum parua poena, cum suis diuitiis in mundo permanendo damnari, quam ipsas relinquendo monasterio, exorta superbia ad infernum cum maiori poena deduci. Humilietur etiam pauperes, quæ ex paupertate nihil subuentioni domus potuerunt cõtribuerunt, sicut & illæ. Et gratias Deo in humilitate retribuunt, quod quæ prius in mundo uiuere non poterant, ex alienis laboribus habent quæ sibi sufficiunt, sicut & diuites. Mirum quidem de infelici cõditione plurimum hominum. Sunt enim nonnulli uiles & abiecti in seculo, qui quotidianis laboribus, se ultra uires affligentes pro uictu captando utilissimo, & uix raris fabis & rapis cum rudis & hordeaceo pane saturantur. Cui uero ad Christi mensam accedunt, & militiam Christi suscipiunt, suæ egestatis oblitæ, lautiora

Hier. to. 4

E querunt

quærun quàm milites, qui sunt assueti magnificis. Hæc igitur omnia in Christi & Apostolica uita locū non habeant. Omnes ex ministerio sint contentæ, ne ex murmuratione pereant. Si abundanter sibi tribuant administrantes, recipiant, si quidē naturæ necessaria, necessitatū limites non excedunt. Si uerō modicum, discat cum Apostolo seruire Domino in fame & in siti, & in egestate nuditatis & frigoris: ita ut accepta cruce gradiatur post Christum abnegans semetipsam.

De obedientia exhibenda prælatis. Cap. VI.

Volo autem uos mortuas seculo, uitij & concupiscentijs, carnem crucifigere cum Christo, & quæ iam cœperunt proprio sese uoto castrare sub perpetuæ uirginitatis & castitatis proposito, in monasterio uelut in duritia lapidis, fore cum Christo sepultas: atq; iuxta decretū summi post Christū pontificis Petri, qui ligandi soluendiq; tenet principatū à Domino, resuscitandū in gloria cum Christo sic deuotiōe firmetur uestrum propositū, ut fides & spes sit tota in Deo. Castigēt animas in obedientia charitatis & fraternitatis, amore simplici & corde inuicem se diligentes atq; tētius. Nihil ut puto stultius, nihil intolerabilius, q̄ peregrinos & aduenas præcipere ciuibus, & in loco nō solito se ostendere directorem itineris, & de semitis, & de securitate itineris, & de breuitate tramitis, iuxta uoluntatis libitum uelle docere. Monstraretur quippe portentū nauigatoribus, & pro certo nunq̄ ueniretur ad portū, si de directione & gubernatione nauigij, quicumq; remigator ordinaret ad uotum. Non ciuitas, non regnum, nō minima domuncula diu maneret in rure, si cuius uoluntati pareretur deesset. Propter quod ipse papa Petrus, qui religionis Apostolicę uitam uolebat instruere, sicut à magistro didicerat, ut magis intelligatur qualiter anima castigetur in obedientia charitatis & fraternitatis amore, exponit apertius: Omnes, inquit, honorificate, fraternitatem diligite, Deum timere, regem honorificate. Et ne excusationis arripatur scutum, sub particulari nomine præeminētis dignitatis, generaliter infert omnibus: Serui subditi, inquit, estote in omni timore dominis. Et ne prælatus in mediū perducatur prauitas, quæ plerūq; subditis præstat causam magni casus: Non tantū, inquit, bonis & modestis, sed etiam dyscolis. Verūm ne fortē uideatur graue humanæ uoluntati se abnegare, & crucem tollere, obedientiæ proponit meritū, quo omnis labor dulcescat etiam grauis: Hæc, inquit, est gratia. O felix & abundans gratia. In obedientia summa uirtutum clausa est. Nam simplici gressu hominem ducit ad Christum, & non solum mens excusatur ad reddendam Deo rationem de subditis, sed nec etiam obligatur reddere de se ipsa. O summa libertas, qua obtemperata uix possit homo peccare.

De regimine Abbatisse. Cap. VII.

Atende diligenter mi domina charissima Eustochium, q̄ grauis imponitur sarcina humeris tuis, quæ de subditarum animabus, de corpore, de uerbis, de moribus obligaris apud diuinum examen reddere rationem. Caue quæso, ne de te etiam leuis suspicio in malo possit oriri, ne dispergas, quas conaris educere. Sic ordinata, sic rationi cōformia mandata fororibus proferas, ut etiam deprauata superbaq; mentes animentur ad obedientiæ semitas. Sic dulcis, sic mitis sit sermo, ut duritiæ furorem nō suscitet, sed frangat exortū. Sic erga inobedientes, uirilis & constans sit animus, ut omnis muliebris mollities discedat e medio. Excidantur in ortus primordio uepres, ne nimium excrescentes, germina feminū suffocent. Nihil quippe in rectore periculosius est q̄ uana humilitas ad corruptionem, erga superbos proteruosq; subditos. Singularum fororum uoluntates in re difficili pertractanda semper auidē audias: nec tamen cuiuscunq; uoluntati innitaris. Verum tamen si quicq; utile prodatur, nō attendatur persona quæ protulit. Elegit em̄ Deus infirma mundi, ut fortia quæq; confundat. Tuam uerō in rebus gerendis cōmunibus nō tantum uoluntatē exquiras & teneas, nisi maior pars discretarum silarum id cōmuni uoto collaudet. Superbarum insensatarumq; mentium est, suo tantum uti consilio. Non audiat cuiusquam uoluntas sub uerborum murmure & loco abscondito: sed palam cunctis præsentibus cum omni charitate liceat dicere & audire. Si cōceptui proprio maior pars fororum dissidet, non uelis sola omnibus contraire. In exercendis furor, odium, inuidia, seu derisio sic penitus discedat, ut non nisi pax, charitas, amor, & alterutrum supportatio cognoscatur, quatenus siendorum solus Spiritus sanctus author meliora inspiret. Nō sit inter uos quas charitas simul unit, fœminalis quædam abusus, ut undiq; cachinnis & uocibus aer resonet, & audientium aures præ strepitu terreantur, sed cum omni modestia stantes, una loquēte, cæteræ sileant. Nec altera alteram ex auditate loquendi interrumpat, & præbeat impedimenta dicenti.

De reuerentia & subiectione erga abbatissam. Cap. VIII.

Propter quod hortor, moneo, & oro uos charissimæ & dilectissimæ filiæ, quæ iam mortuæ estis & sepultæ cū Christo, quæ iam carne contempta cū eius gloria, cognito quod omnis caro fœnum, & eius gloria flos sceni, ad nouitatem uitæ spiritus estis renatae, nō ex corruptibili semine, sed incorruptibili, per uerbū Dei uiuentis & permanentis in æternū, ut tanquam peregrinæ & ad uenæ abstineatis uos ab omnibus desiderijs carnalibus, quæ militant aduersus animā: subijcētes uos in omni obedientia & timore, & reuerentia præpositæ matri uestræ, ut iam omnino nihil aliud uelle

Auelle uel nolle alicui liceat, nisi quæ abbatissa domus mandauerit faciēda, nihil grave, nihil importabile uideatur, si iustum propriæ non concordet uoluntati. Verē obediens & qui pro Christo caret omni arbitrio uoluntatis, nihil nouit difficile, nihil iniustū. Memētote charissimæ, quoniā Christo in uestre religionis ingressu, dimisistis omnem uolendi & nolendi licentiam, nisi quæ eius uices gerentes ordinarent de uobis. Obeditis enim Christo firmissimē, cum præpositæ matri uobis parere studeatis. Tunc enim sponso Christo, cui desponsata fidem totā uouistis, præter quem nullum ultra amatorem admittere in desponsatione iurastis, magis gratæ, magis placētes estis, citiusq; meremini duci ad thalamum, ut cum omni iucunditate dulcibus amplexibus astringamini, cum eius studueritis in uicaria parere mādatis. Vicarij enim honor redundat in Deum. Sic iubet lex cōiugij, ut sponsa sub lege sit sponsi. Æmulamini semper inter uos hac Dei æmulatione, ut certatim ad inuicem altera conetur excedere alteram in obedientia. Non igitur est monasterium, non religiosi, non monachi, ubi subditis obedientia deest erga prælatus. Destructioni est corpus expositum, cum membra discordant à capite.

De correctione faciēda, & generali accusatione criminum in feria sexta. Cap. IX.

Contumax, præsumptuosa, ac superba mulier, in sancto uestro consortio, quæ dedignatur esse subiecta, ac suis litibus & iurgijs scandalū præbet quieti fororū, & eis inobediētiæ demonstrat exemplū, arduis crebrisq; ieiunijs castigetur, cum resistit mandatis impositis. Si ieiunia non castigant superbiam, edometur uerberibus, contumelijs, & grauibus disciplinis, ut iam discat cū Petro, q̄ nisi prælato, imō Christo in eo obediāt, partē cum Christo in regno Christi & Dei non habebit: quanq̄ imposita uideantur extranea, nec consona rationi. Sed si nec sic indomita superbia studuerit obedire, cum apostatis angelis expellat, quæ partem non habebit in regno. O infelix superbia uitæ, ut pro implendis uoluptatibus, carnis renunciet hereditati cœli, quam fuerat assuetura per Christū. Nondū Deo uiuit, nō dum religionis semitā Christi q̄ nuptias attigit, quæ nō efficitur ita simplex & pura, ut quicquid sibi mandatum fuerit per præpositam matrem, angelico putet ore transmissum. Tunc unaquæq; cæteris de beatorē existimet, cum in laboribus præponitur reliquis. Nō pudeat singulis hebdomadis sexta feria, quo die saluator opprobria & mortē pro homine ab homine pertulit, unamquamq; fororū suam uitā coram omni cœtu fororum discutere, & de commissis contra præcepta & regulam se proprio ore criminari, ac disciplinā subire, quatenus stimulatam mens cogitationis, stimulo accusationis ac uerborum, caueat accusanda pudendaq; cōmittere. Nec tamē propter hoc occulta cogitamina cordium prodantur: nec occulta peccata, quæ solis debent sacerdotibus confiteri, sed solū quæ præceptis obuiant publicis, & exempla peccandi fororibus præbent. Si uerō uel timore uel uerecundia seipsam accusare neglexerit, liceat unicuiq; propalare tale crimen alterius, ut nullatenus radices inobediētiæ & superbia in sancto hortulo uestro arripiant, non euellendas de facili. Verūm si quæpiam iuxta fœminalium modum, quæ nihil retinere norunt absconditū, imō antè garrulando manifestant, q̄ sciant, aliquid de his extra cœnobij limites prodiderit, subeat grauissimam pœnam, ut doctrina tacendi doceatur in pœna.

De uita mirifica sanctorum patrum, quos in eremo reperit. Cap. X.

Referam uobis quædam nō minus imitanda per opera, quàm audienda de aliquibus sanctissimis uiris, ut bonorum exempla, obedientiæ humilitatem, qua carente, in ædificij spiritualis structura, fundamento uirtutum quicquid ædificatur, est uanum, uestras mentes doceat, & crebra memoria sanctorum gestorum uitæ religionem instruant & uirtutem. Dum igitur per eremorum antra septem annis sanctos patres degentes, ibidem in terris uelut in cœlis angelos assistentes affi duo labore itineris, arduisq; uiuendi incommodis, cæterisq; innumeris calamitatibus peragrandu uisitarem, de quorum uita moribusq; mirificis, quæ luculēter ipse perspexi, libellum compegi, qui uobis sit ut lucerna in candelabro ad meditationem religionis & uitæ: nihil ita charum, ita studiosum appetebatur à monachis, q̄ quod in eis qui iuberet, possent inueniri. Profecto non taceam tantam charitatem, tantamq; humilitatem, quam sanctæ illæ mentes habebant, ut hæc cernēs, omnis laboris & grauedinis oblitus itineris, eremos humanæ naturæ tam detestabiles & ingratas, in paradisos putarem penē conuersas. Mirum auditu, sed felix obtentu, sic sanctorum hominum corda charitas transformauerat in creaturas deificas, ut caro penē esset nescia carnis. Licet per Ioannem dicatur, quod quicquid est in mundo, aut est concupiscentia oculorum, aut concupiscentia carnis, aut superbia uitæ. Nam sic simplicia & humilia corda, obediētiæ & humilitatis innitebantur uestigijs, ut quasi quorundam philosophorum uideretur in eis uerificari opinio, qui unā ponunt in hominibus uniuersis animā solam. Nam abbates & patres nihil omnino uelle sciebāt, nisi illud quod subditi: & subditi antea conabantur iussa implere, quàm forent emissā, & quibusdam quodammodo indicijs nitebantur prophettare de uoluntate mandantis.

De uanitate scientie mundialis. Cap. XI.

O sancta fatuitas, quæ natos ad labores homines in mundo, mereris transfere ad gloriam ereptos de pœnis. Non hanc fatuitatem doctissimam Athenis Plato didicit, nō Aristoteles,

non Anaxagoras, non ceterorum stultorum mundi sapientum turba percipit. Non certe miser ego Hieronymus fatuorum sapientum imitator, antequam sancta uerba luerem. Quamquam ut meas miseras detegam, me antequam uicesimum annum aetatis attingerem, urbs Roma in summum praelegerat magistrum, in omnibus penes liberalibus artibus. Nondum sancti Spiritus scholas intraueram, nondum caecutiens peruenire ad sanctae ueritatis poteram disciplinam. Non academiae, non certe Romae, huius doctae fatuitatis resonare gymnasia, quae sancta retinet cremus. Verum non sine labore didicisti tuam sapientiam fatuam Plato, quem mundus retinere non poterat, mundi sapientiam insequentem, per diuersarum nationum & gentium regionumque partes, infinitis arumnis, innumerisque peragrando laboribus. Nec tamen fatuissimae sapientiae finem, qui est summum bonum, ad quod te naturae mouebat intentio, in orbe uniuerso reperire sciisti, quem sancti hi rustici hanc fugientes, inuenerunt in eremis latitantes. Attende & tu fatuorum sapientium princeps Aristoteles, & si fueris absque dubitatione, prodigium grandeque miraculum in tota natura, cui penes uidetur infusum, quicquid naturaliter est capax humanum genus, quoniam sapientia mundi, stulticia est apud Deum, si charitas non informat, si intellectus non captiuatur ad fidem, si cor ad Christi seruitutem non inclinatur. Qui Iudaeis est scandalum, paganis stulticia, nobis uero credentibus honor & gloria, in quo solum gloriatur Apostolus: Qui gloriatur, in quibus in Domino gloriatur.

De promptitudine adimplendi mandata imposta. Cap. XII.

Nihil honorabilius, nihilque gloriosius charissimae, quam seruitus Christi. Haec sane praeferenda imperatorum fastigio, haec dignitati regiae, haec cuiuscumque seculi gloriae. Huius seruitutis Christi, quidam inter ceteros quos uidi in eremo doctus ex monachis, ex iussu patris senioris, suae charitatis & humilitatis fructum cupiens augere, & obediendi alijs iuuenibus tradere normam, pergrande in lapidem humeris hominum proculdubio grauem, bis quolibet die per tria miliaria gestabat in scapulis, nulla alia necessitate coactus, quod iam per octo annos effecerat. Sed si forte quaeratur quid in eius mente uolebatur, ex hoc quod forte nostrae superbae menti, quae nondum ad huius sanctae fatuitatis perfectionem aduenit, uidetur extraneum puerorumque ludus, & ociositatis. Testor Deum quod mihi ab eo sollicitate percunctanti, tanta simplicitas & humilitas est reperta, quod ex tunc incepti ducere monasticam uitam. Nam sic deuote, sic affectanter, sic hilariter contentis diebus explebat tam insolitum opus, ut sibi uideretur post expletionem captare omnem gloriam. Quinimo in huius operis fatigatione minime contentus, penes molestabat patrem, ut medio tempore nouos induceret labores, & opera perficienda per eum. Quid ergo uagor per singulas? Non est opus exponere, quicquid in similibus continetur a monachis. Hoc unum apud omnes obseruationis praecipuum est, & celebre per Aegyptum, ut nullum nisi obediens & humilem ad omnes labores perficiendos & opera suscipiant. Quatenus domita caro ex grauedine, cogitationibus uanis & uoluptatibus non uacet ex ocio. Teneatis firmissime, quod omnis concupiscentiae & immundiciae atque peccati mater est ociositas.

De fororum operibus faciendis. Cap. XIII.

Hanc sanctam stulticiam stultamque sapientiam, quotidie in monasterijs discite filiae, quam sancti in eremo uos docent rustici. Subtilia & alta nolite sapere, sed superbis & tumidis seculi ea relinquite, ut post peractum, incipiant noscere quod litera occidit, spiritus uiuificat, & quod Deus elegit abiecta & infima. Hanc saepe scholam intrate, quocumque die & quacumque nocte ex his nouam discite lectionem. Non ocium, non torpor, & ignauia uos ad Dei seruitia tepidas & frigiditas redat. Semper aut officijs, aut orationibus, aut manuum operibus sanctis, ceterisque laboribus fatigatum corpus, requiem & refocillationem, non uoluptatem exquirat. Sed caute potissime ne quid operis uanitatis uestris uerfetur in manibus, immundus reputatur, qui immundum quicquam tetigerit, uel morticinum. Non deaurata marsupia, non cingulos, non etiam chirothecas, quae omnia lasciuiae & superbae mentes exoptant. Horreat Deo dicatum cor talia scire, sed aut sacri codices, uel legendo, uel scribendo genua premant, aut hortulorum cultus exerceatur: aut aliud sanctum opus & utile, ut ex relaxatione quadam refocillatus spiritus, ad diuinum ardorem fortius accendatur. Sanctorum gesta quae legitis, uestro accommodata proposito imitemini, uelitis imitari quod laudatis, & sequi quod cupitis. Vestram inter gentes conuersationem bonam habeatis, ut ex odore famae uestrae sanctitatis, etiam malorum corda ad sancta desideria moueantur. Et in eo quod deprauatae gentes detraherent de uobis tanquam de malefactoribus, ex operibus uestris bonis glorificent Deum. Haec est enim Dei uoluntas, ut imprudentium hominum ignorantiam obmutescere faciatis.

De officio & potestate abbatis. Cap. XIII.

CAue quae quaeque illa quae praemines, ne ex officio regendi eleueris in altum, ut impares illicita, & quae sunt importuna, uel importabilia, & in quiete subiectis, ne tibi ille propheticus sermo conueniat: Quid est Israel quod in terra inimicorum es, inueterasti in terra aliena, coinquinata es cum mortuis, deputata es cum his qui in inferno sunt? Dereliquisti fontem sapientiae, nam si in uia Dei ambulasses, habitasses utique in pace super terram. Non enim ambulat in uia Dei, qui in

A administratione regiminis, honores & utilitates proprias exposcunt. Reuolue sapius in mentis arcano, & stylo ferreo scribe in silice cordis, quid Dominus, cuius uices geris ad subditas, conuoluentem Apostolos quis maior esset eorum instruxerit, sequenti die recessurus ab eis, & si in superioribus dictum, tamen iterum narratum fortius teneatur in corde: Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super illos, benefici uocantur. Vos autem non sic, sed fiat sicut minor qui est maior in uobis, & sit praecessor sicut ministrator. Discite igitur a magistro officium quod tibi iniungit, ne tuo uicariatu, potestatis tradita limites excedas. Non efficietis certe domina, sed ministra, unus est enim Dominus. Et si tibi reliqua sorores ut Christi administratrici & uicariae obediunt: propterea non est tradita tibi potestas, ut inter sorores & filias hanc eleues, hanc uero deprimas sicut uelis. Sed quid tibi iniungatur ab institutore regiminis, diligenter inuestiga. Rerum enim omnium monasterij, & sororum sollicitudo in administratione & prouidentia tibi traditur, ut iam ceteris dormientibus sororibus, te deceat noctes crebras infomnes ducere, & senem iunioris animum sumere, pro utilibus & necessarijs domui prouidendis. Itaque non tantum tibi honor, quantum onus imponitur. Et si sic feceris sicut decet, praemium multo maius consequeris.

De periculo praeminentiae & dignitatis. Cap. XV.

Non tibi obsecro blandiaris de Domini pietate, qui tam diu peccatores misericorditer sustinet in peccatis. Et si diuturna est expectatio, non minus formidanda est uindicta, quae tanto durior est, quanto longius tempus in sustinendo praecessit. Propterea si secus quam debes egeris, periculum expauescas: nec ideo minus, si statim diuinum non incurras iudicium. Dominus enim tuus qui suis te ouibus administratricem, & in sua te posuit uinea custodem, a te uult de singulis etiam occultis exigere rationem. Et si quid eum defraudaueris, tunc diabolo uenundatam in carcere exterioris inferni poni te iubet, ubi fletus est aeternus & stridor dentium, ut exprimatur in his quicquid doloris & poenae excogitari potest, quousque debitum uniuersum reddideris. Sed si forte de restituito debitum confidis, de te fatua. Nam pro minimo quoque delicto non habent unde restituat simul homines uniuersi, nisi ipse idem uelit remittere, cui facienda est restitutio. Felices itaque magisque securae quae subsunt, illis quae supersunt, & quibus potius ministratur, quam quae ministrant. Sed tamen superba mens hominum improvida periculi, semper maiorum dignitatum ascensum expetit, nec nisi post factum ex descensu terretur, quia quanto altior est ascensus, tanto durior est descensus. Sed forte descensum rarum aestimas. Sed firmissime doctus experientijs, & non paucis dicam: Raro per gradus dignitatis ascendit homo, quin multo grauius non descendat. Verum & si a proposito digrediar, nolo opusculum hoc pertransire exemplum quoddam, quod sancto quodam mihi referente sene in eremo ex ueritate didici. Cum iuuenis quidam sancto proposito & uita, electus foret ad episcopale fastigium, quo grauius periculosiusque nequit aliud cogitari, patrum suum quandam, uirum utique sanctum, & prophetiae spiritu plenum, eremi in cella ut eum ex hoc consuleret, adijt non incautus. Audita itaque narratione nepotis, uir sanctus non uerbis, sed signis potius percunctanti respondit. Et ne contra Apostolum, qui desiderantem episcopatum in bono opere laudat, contrairet dissuadendo, & ne iuuenem periculo exponeret suadendo. Iussit itaque senex quadratum discum a terra uehementer pedibus eleuatum ascendere iuuenem, & quater per quatuor disci latera supernum reuolueret semetipsum usque ad horam casus: sicque casu imminente, si altera succederet reuolutio, mandauit ut extra summitate disci, adhuc se uolueret iterato. Cui cum nepos se non posse ex timore casus responderet, illico eum fecit descendere, & per quandam saram planiciem diutius uoluntate. Cumque ex multitudine uoluntatum utriusque fastidium eueniret, Surge (inquit senex) & perge quod uis, facito quod tibi securus cernitur. Dedit namque iuuenis, abiecit, & alteri sancto seni patri, deliramentum putans, factum retulit, a quo de periculo praeminentiae edoctus, electio renunciauit, ut teneret quod est tutum. Qui post modicum felici obitu ex seculo exiens, hilaris & iucundus apparuit patri: Gratias, inquit, pater tibi refero ex dissuasionem episcopatus. Nam scito quia nunc essem de numero damnatorum, si fuisset de numero episcoporum.

De ordine in operibus abbatis. Cap. XVI.

Haec idcirco mea domina Eustochium dixerim, ut aduertat quanto sis exposita periculo, & quanta te oporteat in uia Dei prudentia ambulare, ne derelictis semitis iustitiae, capiaris ab inimicis, quibus plena sunt omnia, & in terram alienam deducta, coinquinata cum mortuis, miserabiliter deputeris cum his qui sunt in inferno. Volo autem te discere, ubi sit sapientia, ubi uirtus, ubi sit prudentia, ubi sit longiturnitas uita & uictus, ubi sit lumen oculorum & pax, ut intelligas uiam disciplinae, & deducas subiectas tibi per uiam pacis & disciplinae. Te morientem filiae plangent, non gaudeant, tibi iusta & sancta praecipiente, omnes aequanimiter obedire latentur. Non propinque, non affines sic exaltentur quod cetera inuideant. Non carnalis dilectio in multis nocua, in sanctis mentibus habenda est. Omnes itaque amato aequali charitate, & spirituali dilectione ut filias. Cum tempus exigat correptionem, uniuersas simili modo uelut ignotas, in omnis corrigas. uerum semper in ira misericordiae memor esto, ut nulla moueatis ratione ad crudelitatem ex furore uel odio. Nec

tamen habeas manus remissas ad puniendum scelera, ne ex impunitate, peccandi licentia fororibus concedatur. Non sis ad pertractandū ardua monasterij & fororū, præceps pro libito, sed fororum plurium & meliorum uoluntas semper accedat, ne rea & dissipatrix bonorū cœnobij crimineris. Non omnibus qui loquuntur, sis facilis ad credendum. Leuitas enim in credendo, leuem de notat mentem. Nequaquā effrensus lingua reperiaris, nō impudica oculis, nō crapulosa, non ebria. Sic te exornes uirtutibus, sic muniaris moribus, ut uniuersas opere & exemplo sanctitatis & uitæ prompta sis ad docendum, ut iam ab omnibus in exemplum uirtutū ducaris, ut secunda dispensatione ministerij tibi traditi, occurrere ualeas Domino, & ei reddere rationem de singulis.

De iurisdictione episcopi in sorores.

Cap. XVII.

Debilis est nimium sexus quē geritis, ac fragilis, ac mobilis si suo relinquatur arbitrio, & si uiuolens sit animus: tamen nisi regatur, nisi dirigatur cōtinuē, citō deijcitur à sancto proposito. Hoc in uia scitis experta, quæ suggerenti diabolo, quæ facile assensum præbuerit cōtra diuinū præceptum, & tristitia partus, & conditionis uilitas ipsa perhibent testimonium. Profecto nihil in uobis foret uirtutum durabile, nihil sine graui periculo, si de uobis ipsis uos ipsæ haberetis curam. Propterea episcopus uester, cui Ecclesiæ commissum est regimen, quem Deus speculatorem posuit in uinea sua, pastorem ouis, directorē gregis, ac ductorem plebis & populi, ciuitatis & parochiæ in qua degitis, uos custodia singulari foueat, sanctæ doctrinæ uos pabulo nutriat, & coram Deo, amaram uestrarum curam gerat specialem. Cui commissum est ciuitas uniuersa, huic æquanimiter sicut Deo omnes deuotē obediunt, hunc patrem, hunc zelatorem uirtutū, tam præposita ueneretur, quæ subditæ. Lex ipsa seruetur, quam posuerit uobis in uia Dei. Si qua sororum effrenis est, & disciplina præuaricatrix, & incorrigibilis à præposita, emēdetur, castigetur, & puniatur per ipsum. Hunc directionis baculum, & uirgam disciplinæ, cū à semitis iustitiæ deuiat, ipsa met etiam abbatisa cognoscat cum cæteris. Reddatur eidem bis aut pluries singulis annis patens ratio, de bonis monasterij, de statu fororum, de uita, de moribus, ne iam ualeat oues ignorare quas regendas suscepit. Nihil arduum uendendi, emendi, seu perpetrandi in cœnobio sine eius uoluntate liceat: Abbatisa uerō domus moriente, quam cōmunis fororum uoluntas in matrem elegerit, & abbatisam monasterij ipse benedicendo, anulo uice Christi subaret in uero coniugio, si ad officiū reperitur idonea. Sororum uerō recipiendarum modus, introitus & cōditio, omnino nullatenus eum pertranseat. Si quid dubitandum in fide, si quid obscurum, si quid periculosum occurrerit in uia Dei, ipse declaret, ipse uos instruat in omni pudicitia, & Spiritus sancti uirtute.

De ordine seruando inter episcopum & sorores.

Cap. XVIII.

Non nimium sit stricta familiaritas, nō suspecta colloquia, & si spiritualis pater, quamuis episcopus sanctus sit, tamē homo est debile animal, tam citō perdit, nisi fortiter custodiatur, quod charum habetur & utile. In sancto cōmercio diabolus minime quicquid inueniat, ne unde regimen, unde ducatus, inde sentiat interitus. Omnes æqualiter pertractentur, nulla carnalis, sed spiritualis dilectio interueniat, nec stricta sit nimium. Principiū em̄ spiritualis operis, si non sit matura prouisiō, solet subsequi quoddam carnale. Verē nō taceam, ut in pluribus solet contingere, conditionis muliebris infelicem miseriam, sub feruore spiritus, sub charitate nimium stricta, nisi custodia grauitatis ori ponatur, ut nemo delinquat in lingua, si utatur loquendi uiuendiq; copia, statim libido, ac cœturpissimum, dictu infelicissimum, de spiritu & charitate nascitur. Propterea charissimæ, hoc horror, hoc moneo, hoc mando uobis, ut quæ Christi desponsata estis coniugio, cui omnem castitatis uestre fidem uouistis, cui nullū præter ipsum amatorem cognoscere sub iureiurādo estis pollicitæ, uiri cuiuscunq; etiam si eum sanctitas exornet, etiam si baptisatæ æquaretur in meritis, quæ raritas effugere faciem, nec liceat secum dilectione seruenti astringi per diem. Credatis experto, nihil est periculosius uiro quæ mulier, & mulieri quæ uir. Vterq; palea, uterq; ignis. Dicā audacter, prohi dolor Dei templa, Spiritus sancti uasa, & Deo dicata ædificia, nisi diligenti seruentur custodia, prostrata sunt. Et auferitur tam nobile depositum, tam preciosus thesaurus, irreuerabile decus castitatis, si tenui cuiuscunq; dilectionis ineptæ rimula cōtinuus insidiator diabolus intuitum ualeat infigere. Ideo omni custodia cor seruetur. Super muros Hierusalem ponantur custodes tota die, & nocte non dormiant, ne fur introeat, ne spolia auferat, quæ penitus recuperari non possunt.

De præposito presbytero post episcopum sororibus adhibendo.

Cap. XIX.

Animus diffusus ad plurima, circa singula nō potest attendere, curam omnium gerit episcopus, homo est, nec locis singulis potest adesse: nec diuersorum simul habere scientiam. Ne ex absentia securitas sit in uitio, sacerdotem sanctum: quem sanctitas prædicat, quem subornat scientia, quem talem reddit ætas & uita: quod etiam apud improbos lubricosq; sinistra opinio non possit haberi, post episcopum habeatis præpositum. Hic episcopi in uobis teneat uicem, hic doceat, hic prædicet, hic corrigat uniuersas, huic soli occulta domus pateant, huius consilio innitatur ab omnibus. Nō diuersarum opinioniones in conuentu sororum, diuersas sectas ponant, non diuersos ritus, ut quicquid altera uituperat, altera consulat: sic diuise domus pax, quies, & charitas ipsa discedit.

A discedit. Credite mihi sacerdotum ac religiosorum circumuenientium turma, ex mulierum consortio omnem sanctitatem expellunt. Inimetur episcopo, qui circa multa diuisus, uni soli in omnibus continuē non potest adesse: quicquid pro utilitate agendum: quicquid sanctum euenit ordinandum. Confiteantur singule singulis mensibus bis aut pluries crimina occulta: aut episcopo, aut præposito soli presbytero: uel cui cōmiserit. & sacra dominici corporis cōmunionem munitē pugnatuæ uiriliter demonum castra subintrent. In hac uita mortalibus nihil est inualidius: non est quicquam salubrius, quam ut statim peracto delicto, confessionis non differatur medela. Testatur & medicus uniuersusq; ægritudinis morbos auferri ex corpore, si exorientibus subueniatur in principio. Quod si memor cōditionis humanæ, leui etiam opinione ipse etiam sacerdos erga aliquam sororum inepta familiaritate uideretur astringi: non sinatur oriri, quod non sine malo, non sine scandalo remoueri potest exortū. Emendetur si opus est, ab episcopo: si uerō emendatus minimē uult ineptis finem imponere, remoueat: etiam si utilissimus, si necessarius existeret loco. Nulla præualeat utilitas, ex qua formidatur animarum periculum. Adhibeatur uerō sanctus successor, quem castitas longa commendat & uita.

De ordine seruando per sorores erga mares, & specialiter in loquendo.

Cap.

XX.

Impudici pedes cuiuscunq; nunquā monasterij limina terant, inordinati animi nuncia uoce immundiciæ aures uestre nunquā sordescant. Vox omnis mulieris, ignita sagitta diaboli est, & e contrario. Propterea cōgemens Psalmista exorat animam suam liberari à labijs iniquis, & à lingua dolosa. Nam subdens postmodum, quare sic affectanter liberari postulet: Sagittæ potentis acutæ cū car bonibus, inquit, desolatorijs. Labia uiri, uenena præbent mulieri: si nō sit astuta fallacijs lingua dolosa, quæ potens diabolus miserum uulnerat cor sagittis tentationum cum ardore libidinis. Hæ fenestrae sunt mortis: quæ nisi claudantur, statim mors dira subintrat. Vir cuiuscunq; conditionis existat: aut nunquā appareat: aut uisus, uisum terreat uestrum, uelut horridum monstrū. Propterea uolo charissimæ: ut si cum uiro ex necessitate loqui oporteat, uelut in fenestruula, tractum alterutram faciem tegat, ne liceat uideri, quod concupisci non licet. Excusationem nullam sibi arripiat sanctitas. Sanctus David in uidendo capitur. Dina ut uideret egressa, uisa corrumpitur. Sic infinita foret exempla, quæ sapius ruminanda uobis relinquo. Quid per multa uagor? Penē sacre scripturæ clamant syllabæ singulæ: penē instruimur corporis proprii singulis motibus: quod uictoria nō speratur in hoc certamine, nisi ex fuga. Nemo ex fortitudine audeat resistere uiribus: quoniam nisi fugiat, citō succumbet. In communi etenim uita nec uerbum sit proprium: secreta uerba non carent suspitione. Ideo quæ præcipio: ut nulla soror alicui exteriorum sine plurimum sanctarū sororum & abbatisæ seu alterius præpositæ domus potissime præsentia loqui audeat: his duntaxat exceptis, quæ sacerdoti in cōfessione dicuntur. Solent profectō talia uerba, semina multa mala proferre. Inter uos de uiro nequaquam si fieri potest, habeatur mentio. Ultra quam creditur, exultat diabolus, ut in corde uirgineo, uirorum memoria uigeat. Nullum uenenum nocuius foeminae, quam affectio erga uirum, quacumq; de causa procedat. Prohi dolor infelix conditio sexus uestri. Sanctior mulier ultra quam dici liceat, si uiro adhæreat quantumcunq; spirituali, instinctu naturali inclinatur tandē ad nefas, si in uiro uirtus deficiat. Piget quæ noui cuncta narrare. Etiā argumenta sunt diaboli, & mortis æternæ indicia, filiationes & maternitates: quibus uocabulis sub uelamine spūs inter se utuntur mares & foeminae. Munuscula omnia, & suspectas literulas, hæc cuncta luxuriæ nuncia, uobis interdico sub anathemate, & æternæ mortis pœna. Adhibeatur summa diligentia, ut extra cœnobij limites litera qualiscunq; nō exeat, nisi abbatisæ & sororum accesserint uota. Et si opus est, & grauitas ita rei exigat: ad sit episcopalis licentia, seu sacerdotis consilium. Grauisimæ pœnæ subiacet, quæcunq; huius reperta fuerit rea.

De filijs & nocuis sermonibus euitandis.

Cap. XXI.

Seruis Dei frequentiam populi, sancti omnes patres prædicant inter cætera summē nociuam. In multiloquio nequaquā peccatum deesse potest. Lingua hominū ad iudicia præceps: absentium uitam ut plurimum non cessat hinc inde corrodere. Pessimū quorundam spiritualiū genus, non attendentes, quod Deus filio suo dedit omne iudicium de uniuersorum hominum uita, ac de moribus, & quod plus est de conscientia: cuius occulta scire, solus est diuinæ scientiæ iudicare sibi licere putant: proferentes in mediū, quod spiritualis homo diiudicat omnia. Heu immundo spiritu pleni, quid conamini de oculo fratris festucā extrahere, qui fertis continuē in uestro trabem? Hypocrite tristes exterminant facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes, & barba proluxa, crine cinere asperso, fracta undiq; ac rudi & deformi ueste, colloquio blando, uerbis fictitijs, se sanctos ostendunt, & dealbati parietes inter mulerculas seminant sectas errorum. Denique loquentes cuiuscunq; uitam simul cum fama denigrant: instrumenta diaboli hæc sunt omnia. In fortunatissimum mulierum genus: hamo capiuntur ut pisces: ad macellum ducuntur ut bestia. Proteruæ nimium forminę semper ficticia cupiunt: semper subornata uerba deponunt, exquirunt mendacia,

fabulas novas nunquā fastidiunt: augurijs, ueneficijs, & incantationibus dāmonū delectantur. Si qui talia proferant, hi prādicāti filij, hi spiritalia patres & fratres, hi profectō (ut uerius licet dici) concubinarij, & corruptores mentis & uentris nutriuntur: exquisitis ferculis & delicatis elcīs, uina preciosa non desunt. Et furtiuis saepe uirorum laboribus, & inter crapulas & ebrietates ructantes fauces, spiritus dulcedinē prādicant. Proponitur iterū atq; iterum illud Apostoli, Quod omnia munda mundis. De talibus loqui nefas est, & pro pudor. Sed cupio Dei seruitricibus detegere omnes artes diaboli: ut nihil desit quod cauēri possit.

De silentio, et diebus et horis debitis obseruandis. Cap. XXII.

Hæc itaq; omnia sponſæ Dei dilectæ procul expellite: in his diaboli cognoscite principantē. Inter uos nunquam de uita disputetur alterius. Manet diuino examini omne iudicium. Peccata uestra cognoscite: delicta uestra plorate. Omnium uobis uita, sanctitatis exemplum appareat. Vos uniuersis æstimate peiores: sic puritas mentibus uestris inhæreat, ut cogitare sit indecēs & credere nefas, aliquē propter uos posse peccare. Si quem alicui detrahentē audieritis, procul fugientes, dimittite ut serpentē, ut uerecundia uictus, discat de factis aliorum silere. Muliercularū quarundam solet esse moris ut plurimum, ut semper garrulæ, nihil secretum habeant quod audiunt: imò potius quod sæpe nesciunt, dicunt: nihilq; scandalī seminariū, norunt tacitum tenere: hinc inde aut proferentes uerba nociua, aut seminantes discordiam: aut audientes, alios ad detractionem incitant: aut maledicta confirmant, ut duplicis delicti reæ habeantur. In hoc conuentu ancillarum Dei, mulieris omnis expellatur infirmitas. Illud Iacobi uerbum in corde uestro multoties repetatur in die: Si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum: huius uana est religio. Religio igitur sancta non potest esse in loquacibus, quæ nullo possunt tempore silere, nec abstinere ab inutilibus uerbis. Et hoc enim in eremo sancti patres edocuit, summa cum diligentia obseruant sancta silentia, tanquam sanctę contemplationis causam. Plures me reperisse nō ambigo, qui per septennium nullum prorsus uerbum homini alteri emisserant: scientes quod non in cōmōtione Dominus potest haberi. Propterea uolo charissime, ut in cōuentu uestro, ter aut pluries in hebdomada, exceptis festiuitatibus loqui omnino, nisi urgente causa perutili, & necessaria, nullatenus liceat: nec simul, nec cum alijs extrā. Diebus uerō omnibus, quibus & pro remedio, & pro salute loqui conceditur: non singulis horis uacandum est uerbis: quæ uix proferri sine peccato possunt, sed hæc inuolabilis obseruatio uigeat, quod singulis noctibus post peractam horam completorij, usq; post missam, & a tertijs usq; ad nonam, sacra obseruentur silentia: quatenus & lingua Deum laudandī cōcedatur opportunitas, & inutilia uerba penitus abscondantur. In choro uero Ecclesię ad diuinas laudes parato, dormitorio, cœnaculo, clauſtro, ac capitulo, omni tempore loqui non deceat, nisi ad ea quæ ordinata sunt loca in laudibus Dei, ut iam & tēpus & locus religionis uestræ prādicent sanctitatem, & loquacibus compunctionem ingerant, & intrandi ad societatem uestram, sancta desideria incitent, & affectus ad cœlestia moueantur.

De refrenatione lingue in loquendo. Cap. XXIII.

Nequaquā charissimæ, Iacobus apostolus experientiā poneret religionis in refrenatione lingue, nisi certo sciret iudicio, quod mors & uita est in manibus lingue. Nam ut innuit, cū ipsa benedicimus & maledicimus Deū. Propterea post multa, quæ de lingua pronunciauerat, quandā ex omnibus dictis generalem conclusionē infert: Quicumq; inquit, refrenat linguam suam, hic beatus in facto suo erit. Ecce quod in refrenatione lingue beatitudo ponitur: ut detur intelligi quod in multiloquio Deus, qui est beatitudo nostra, haberi & cōtemplari non potest. Refrenatio lingue est: cum lingue quę ex sui uitio semper prona est ad mendacia, unde & mendaces appellantur homines, & uani filij hominum: aut silentium imponitur, ne in displicentiam Dei prorumpere audeat: aut ad bonum exercetur, ut diuinas laudes exoluat. Sic igitur charissime & dilectissimæ filię, temporibus quibus præstatur opportunitas: ut beatę esse possitis, linguas domate, ne conuertantur ad lites, ne iurgia, cōtentiones, rixas & scandala resonent, ne iuramenta, ne blasphemias, ne opprobria, & aliorum displicentiam prodant. Quod si ex instinctu diaboli, qui semper discordias semināt: inter sorores leuis etiā dissensio exorta fuerit, penitus statim per abbatissam, aut per episcopum, siue præpositum domus, nequitia elidatur in femine: ita ut occasus solis in domo Dei non inueniat iracundiam, & ira conuertatur in odium, & domus pacis iam ebriosorum efficiatur taberna. Mendacia uerō tanquā infernum expellite. Semper aut diuina officia, aut sacrorū codicum uerba tam inter sorores, q̄ inter etiā aduenientes deducant in mediū. Si quando mulierculę de uiris proprijs, de filijs, de uestibus, de mundi uanitatibus, garrulando loquacitētur ut moris est: eis mox uerba frangantur, mox ociosum uerbū & nociuū diuino cedat sermoni. Si diuinū introduci non poterit talī colloquio: in detestationē criminis fenestra claudatur in faciē, & uelox fuga testetur sanctitatem intrinsecā. Nihil itaq; per exteriora corporis intrās, mentē cogitationib; moleſtet, cum diuinæ cōtemplationi exponitur. Rarō cogitatur in mente, quod exteriores sensus nō mittunt. Hæ sunt fenestree: hæc sunt ostia: quæ si clausa nō fuerint, mortī patet introitus, & nō nisi funestē ingreditur.

De con-

De consortio marium fugiendo. Cap. XXIII.

Credite charissimæ: credite seni penē omnia experto: nō possunt claudi sensus uestri extrinseci in tumultibus hominū. Si color opponat oculo, nequaquā potest nō uidere oculus: sic & auris, non audire sonos nō potest. Ideoq; in silentio & quiete, cogitationes peruersæ uitantur, quæ se parant nos a Deo. Propterea hortor uos & moneo, ut nō nisi sanctarum mentium audire uerba uelit: nō nisi pudicas & honestas facies quas macerant honesta ieiunia, liceat intueri. Sic rarus uir appareat, sic rara de uiro mentio habeat, ut puellulæ uestræ penē uirilē sexum ignorent. Non animal certē masculū cœnobij limites transeat, ut omnis cesset occasio loquendi de maribus. Sic pudica, sic casta uerba in omni colloquio sancta personent ora: ut generationis modus & ortus, iuuenularum lateat corda. Hæc profectō catena diaboli est: quam si abstuleritis de medio uestri, nō extendendo digitum ad inquirendum omnia per curiositatem, & desideritis loqui quod non potest, & per longa silentia nō inueniat uestra uoluntas, ut loquamini sermones inuitiles: tunc oriatur in tenebris lux uestra, & erunt tenebræ sicut meridiēs, & erit uobis a Dño requies, qualem mundus iste non nouit: & implebitur splendoribus anima uestra: quos obtenebratæ mentes caligine seculi apprehendere nequeunt. Felix itaq; anima quæ spreto turbine seculi pertransiens corporis claustra, illius summæ & incōprehensibilis lucis potest alicui illustrari radio. Sic dulce, sic iucundū est solacium, quod despiciant protinus cuncta terrena. Mors formidabilis uniuersis animantibus terræ optatur pro gloria, ut limpidiūs liceat intueri, quod modica hora uisum, tam delectabile & iucundum sentitur. Sic itaq; agite charissimæ, adimplete quæ estis profectæ: gaudete, quia potestis. Non uos uiri, nō filiorū, nō suppellectilis cura, nō cæterum maritale onus moleſtat. Hominū consortia sic fugite: sic secularia omnia expellite: ut nequaquā perueniat ad uos quicquid agitur in seculo. Solum sponſus ueſter Christus stricis ueſtris fruatur amplexibus. Solæ cum solo sponſo aut lectionibus sacris, aut sanctis meditationibus secum confabulemini, & ipse uobiscum.

De obsequijs seruitricum quærentium uictum et necessaria fororibus. Cap. XXV.

Zelotypus nimium est sponſus ueſter charissimæ, nullatenus patitur sponſas proferri in publicum: ne concupiscantur ab amatoribus seculi. Semper uult solus ludere: semper solus cum solis sponſis morari desiderat: neminē uult admittere ad solaciū: de cunctis dubitat: de nullo cōfidit. Sic arrogans, superbus est sponſus: quod si alium quæritis amatore, protinus recedit: sic proteruus, quod protinus dissoluit omne coniugiū. Idcirco dominæ: quia sponſæ Dñi mei estis, uos ipsas omni custodia sibi seruate: ne sponſus tam dulcis separetur a uobis. Semper Dina egressa uidere filias regionis illius, uos cautas faciat de proculo illius. In monasterio ueſtro uelut in thalamo maneat cū sponſo. Extra monasterij limites nulli omnino ueſtrum phas sit pertrāsire. Hæc lex, hæc norma, hæc summa professio omnibus uobis: ut quæ semel intrauerit ex fororibus nunq; si fieri potest, exire permittatur. Non etiam mulieres illæ quæ religionis habitū gestant, & uoto obligatæ noscuntur cœnobio, per ciuitatē & uicos, uictus & necessaria quærant. Hæc siquidem extra manentes in aliqua parte lucelli, cum omni sanctitate & modestia administrent quæ opus sunt uobis, recepturæ cum Martha sortem mercedis. Has autē uolo tales seruitrices adesse, quod ex conuersatione uitæ & habitu, interior sanctitas monasterij prædicetur. Quod si ob necessaria domus captanda exeunt, non circumeant uicos in fabulis: non matronarū domus in potibus: sed omne opus bonum exerceant, ut nō uituperetur ministeriū suū. Cum his non liceat fororibus intrā degentibus secretis colloqui fabulationibus: ne aliquid possit intrare intrinsecus, quod possit obesse. Harum omnium abbatissa domus curam gerat assiduam, ne & ipse operentur, quod non deceat sanctitatē. Hæc obseruantiarum & ieiuniorum sint adstrictæ legibus, & præuaricatrices disciplinæ subiaceant ferulæ. Quæ si emendar lex prauitate contempserint, in sanctitatis consortio prauitas locum non habeat: & membrum putridum de sancto corpore excidatur.

De dulcedine contemplationis erga diuina. Cap. XXVI.

Solæ idcirco filię & dominæ meæ, sponſę domini mei intus manentes nihil sentiant, nisi pium Iesum: hunc paradisum solę possideant, ubi dulci & iucunda quiete ineffabilē trinitatē intueantur in sacris literis, choris inter sint angelicis: dulcibus eorū melodijs misceantur, diuina in Ecclesia cōcinendo myſteria. Informet mentem sanctorum patriarcharū, & patrum antiquorum obedientia: prophetarum oracula dulci meditatione cor accendant ad promissa felicia. Apostolica documenta, fidei cuncta detegant sacramenta, Euangeliorūq; codex semper ut speculū teneatur in manibus. Martyres sancti, cuncta seculi aduersa, & tempestates huius maris procellosi cum omnibus diabolicis uersutijs, & infestationibus demonum doceant cōculcare. Confessorum preciosa deuotio, ad diuinorum contemplationē assiduam affectus astringat. Regularem uitam instruat sanctorum monachorum mira conuersatio. Frangere omnem sexus molliciem & sanctæ uirginitatis seruare proposuistis, preciosissima uirgo uirginum cum cæteris uirginibus sacris semper edoceat. O felix societas: o felices uos si talis ac tanti muneris non sitis ingrata. Felicissimæ nimirum si dignitatem uestram ipse cognoscitis: quæ omnī regi & Domino, reginę speciosę matrimonio copulatę, ipsum dummodo

dummodo uelitis habere meremini: quæ angelici spūs uidere concupiscunt. O ineffabilis gloria. In fragili siquidē corpore Deum intueri potestis. Hic quæso mens uestra uigat. Hæc dies diei eructet uerbū, & scientiā hanc nox indicet nocti. Angelicis choris, sanctorū societatibus, hic studeatis interesse: ut postmodū in corporis exitu, uobis gaudentes & læti tanq̄ notis occurrāt. Si sic feceritis: nihil uobis dulcius, nihil iucundius q̄ his interesse conuiuijs, his pabulis saturari: quibus semel degustatis, terrena omnia amara cernuntur. Verè tunc clausura cœnobij cuius tædet mētes uagabundas & deuias, uobis pro summa deputabit gloria, & reputabit exire limites monasterij esse necesse potius mori. Experto itaq; senī deuotē consulenti credite filiæ. Si semel gustatis q̄ dulcis est Dñs: ad quē accedentes poteritis ab eo illud audire: Venite, & ostendā uobis omne bonū: & tunc ostendet uobis talia qualia nō nisi mentes assuetę norunt. Scio quid loquor charissime. Nam ut meā inipientiam loquar: ego homunculus sic abiectus, sic uilis in domo Domini: adhuc uiuens in corpore angelorū sæpe choris interfui: de corporeis per hebdomadas nihil sentiens, diuinæ uisionis intuitu: post multorū fortē dierū spacia, præscijs futurorū, redditus corpori flebam. Quid ibi manens felicitatis habebā: quid inenarrabilis delectationis sentiebam: testis est ipsa trinitas quam cernebam nescio quo intuitu. Testes sunt & ipsi beati spiritus qui aderant. Testis est etiā conscientia mea: qui tantis bonis ipse fruebar, quot & qualia nescit proferre mollicies corporis mei.

De clausura domus. Cap. XXVII.

Non potest ad tantæ contemplationis dulcedinē cor secularibus plenū negocijs aspirare: sed oportet ut seculo moriat, & soli Deo per tantas meditationes & desideria superius inhæreat. Vnde granū frumenti cadens in terram nisi mortuū fuerit, semper sic solum manet ut cecidit: quod si moriatur, fructum plurimum affert. Sic & charissima, domum paternam & seculares uestes relinquere, & monachi nomē assumere, modicū prodest homini: si mens ipsa misera quæ in mundo habentur affectibus optet, & quæ reliquerat, desiderijs repetat. Exeunt enim Loth cum filiabus & uxore de Sodomis, mandata ab angelis ne retrospiciant quæ iam perambulando reliquerant. Cuius uxor more fœminarū, quæ semper petunt contraria, obuians mandato, statim est cōuersa in statuam salis. Hæc itaq; uos doceat, qua pœna sint puniendæ, quæ mundi uanitates affectant in monasterijs. Num efficiuntur insensibiles statuae salis, ut iam nihil de supernæ cōtemplationis dulcedine sentire ualeant: sed manent in amaritudine seculi, quæ seculo uiuunt. Propterea charissima, monasterium uestrum uobis sepulchrū eligite: ubi mortuæ cum Christo, mundo & concupiscentijs eius, solæ cum Christo ibidem maneatis sepultæ: quousq; resurgentes cum eo apparebitis in gloria eius. Demum timendum est plurimū, ne quis ingrediatur nocte ad furandū preciosum thesaurū qui latet in tumulo. Hinc inde fures fodiunt, ut fuerit infinitis astutijs, quod intus habetur. Custodiatur ergo sepulchrū per episcopum: quē Deus in uinea sua primū custodē preposuit. Custodiatur & per præpositū presbyterū, qui uicem eius tenet in loco: ne quis incautē introeat, ne quis ad minuendū pergat. Murorū munitioibus sic undiq; circūcingatur locellus: quod uix a uibus præbeat aditus. Sic tendantur muri in altum, quod non solum non liceat pedibus, sed nec oculis, quæ intus geruntur agnoscere. Ostia ferentur fortiter clauibus. Clauis uerò disponat episcopus: ne quis nisi habēs uestes nuptiales introeat uel exeat sine eius consensu. Sit autē una uel plures fenestulæ iuxta dispositionem episcopi: sic ferreis uirgis artatæ undiq; ut uix digito pateat aditus. Per has horis debitis, aut necessitatis, aut ædificationis siue recreationis causa, sanctis sermonibus, cum sanctis uidijs, & alijs mulieribus, quas uestiū habitus & facies tenues & pudicæ reddunt uenerabiles, sororibus liceat simul loqui. Prohibitjs & suspectis horis, fenestulæ clausæ maneant. Et clauis Abbatis domus, uel sancta alia soror custodiat, ne coruus egrediatur per fenestrā ex arca. Credite hic timendū est thesauro à timore nocturno. A sagitta uolante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab in cursu & dæmonio meridiano. Semper horæ hæ suspectæ sint mentibus castis.

De detestatione preciosarum uestium. Cap. XXVIII.

Propheticus hic sermo nequaquam proferatur à uobis: Filiæ eorum compositæ circumornatæ ut similitudo templi, & dealbatæ ab extra ut monumenta, quæ extrā auro relucent: intus autem sunt turpissima & immunda, plena cadaueribus mortuorum: huiusmodi non filiæ regis Christi, sed Tyri. Hæ semper in muneribus: hæ uultus impudicitia per diuites plebis capiunt & capiunt. Imperfectissimus mulierū affectus. Semper in uestibus, semper in auro, lapidibus preciosis & ornamentis extrinsecis, gloriam ponunt. Non sufficit eis libido innata naturæ, sed occasiones querunt explendæ libidinis. Affectant proculdubio, ut oculi uirorum aurum cōtemplantes & gemmas, tandem figantur in faciem, ut oculorum suorum nutibus facilius incitent ad libidinosum incendium. Quid meretrix communis gloriaris in margaritis & gemmis? Quid ad te attinet argentum & aurum? Quid exaltaris in pulchritudine panni? Non est omnis caro cinis & fœnum & (ut uerius dicam) massa putredinis, cibus uermium, & foetidissimum sterces? Quid in te mirandum: quid laudandum puerorum spectaculum? Nonne & si laudetur gemmarum & metallorum preciositas, quam sibi natura tradidit, semper tamen cognosceris cinis, fœnum, & sterces immundum ex immundo

A ex immundo productū semine? O si te uelles intueri uilissima mulierum, q̄ uerecundareris de corpore quod tanto cultu excollis: ipsa etenim iumento & bestijs terre, aut es æqualis, aut deterior: intus est unde glorieris, non extrā. In uase isto tam turpi thesaurū renes, quæ summa cum diligentia colere debes & seruare summa custodia. Nihil ad te de uase fictili, si turpis forma sit extrā, dummodo intus sit nobile: intus sit pulchrum quod latet, intus sit integrum quod seruatur.

De periculo ambitionis uestium. Cap. XXIX.

Propterea uos charissimæ quæ estis sponsæ & filiæ regis æterni: cuius regnum non corrumpetur, nec auferetur ab eo: sit ab intus omnis gloria uestra. Sedete ad dextrā sponsi in uestitu non exteriori sed interiori, deaurato auro charitatis: in simbrijs aureis: id est charitatis præceptis: sit undiq; uestis circūdata uarietatibus: ut iam nihil in ornamentis de uirtutibus desit. Sint myrrha, gutta & casta à uestimētis: ut in odorē uirtutum & uitæ, cæteræ ad sanctitatē uestram adolescentulæ currāt de seculo. In hoc honore uestro delectemini filiæ regis æterni. Hunc uestrum decorē concupiscet rex uester & sponsus. Sic decoratæ adducemini in templum regis. Sic secum manebitis in thalamo in læticia & exultatione. Tunc nascuntur ex uobis filij, qui non terram sed cœlum replent: quos pater cōstituet principes super omnem terram. Quod si uos exteriorum uestium delectaret ambitio: si egressæ de seculi pompa, de domo diaboli, & de congregatione malorū, populū uestri & domus patris non essetis oblitæ totaliter: extollentes uos aut de parentum dignitatibus, aut de carnis profapia: siue de huiusmodi uanitatibus caducissimis, terræ uaporibus, uti solitum est in collis terræ: protinus assurgens rex potentissimus accinctus super femur suum gladio bis acuto, expellet uos undiq; uulneratas dextera sua de tabernaculo suo. Tunc acutissimę eius sagitte perforabunt corda uestra in amaritudine: quoniam uirga directionis, uirga regni sui. Et postmodum abiectas de domo domini uestri, omnes deridebunt uos, & dicent de singulis uestrum: Filia Babylonis misera, quæ nō posuisti Deum adiutorem tibi, sed sperasti in uanitate tua: sede iam super flumina Babylonis: plange & suspende in falicibus organa, dum recordaris unde expulsa es. Nam quæ solebas cantare canticum laudis & læticię: modo ploras ad terram alienam deducta.

De consideratione extremi Dei iudicij. Cap. XXX.

Itaq; charissimæ domina, cum Apostolo arbitremini uos in hoc seculo stercore, & mundi purgamenta: ut sponsa uestro placere possitis. Nihil ad uos de pompis seculi attinet: quæ abrenunciastis in baptisate mundo, diabolo, & pompis eorum: quod & postmodum confirmastis sub pollicitatione iuramenti, in uestræ religionis ingressu. Nullus unquam inter uos sermo habeatur de nobilitatibus generis, de profapia carnis. Sit æqualis in Dei obsequio, filia regis siue rustici. Omnes simul nobilitatem & dignitatem unam habetis ex sponso. Exeatis continuē extra castra cum Christo: ut cum Christo crucifigamini mundo & uitijs: portantes cum ipso impropria, & amore eius, officiorum domus labor dulcis appareat. Non disputetur de maioriore officiorū: sed de deuotione & affectu implendorum. Nunquam murmur, nunquam uerborum turpium, nunquam litium sonitus, inter mortuas seculi sonent. Sepulta cadauera nunquam inter se iurgia peragunt in sepulchris: nunquam blasphemant: nunquam contendant. Sic & uos charissimæ, sopitæ somno quietis & pacis expectetis sponsum & iudicem uestrum: expectetis magnum & terribilem diem iudicij, diem uidelicet iræ: diem calamitatis: ubi cœlum simul cum terra pauebit: cœlorum omnes mouebuntur uirtutes: trementes erunt angeli simul cum sanctis omnibus, tunc singulorum uitæ discutientur discrimina, & merita apparebunt. Semper tuba illa terribilis uestris peritrepit auribus: Surgite mortui, uenite ad iudicium. Ecce rex in manu potenti uenit: à cunctis uult exigere rationem: certè de cogitationibus minimis: certè de leuibus & ociosis uerbis. Si reddere de singulis rationem paratæ non eritis: projiciemini in carcerem exteriorem: audietis à iudice: Ite maledictæ in ignem æternum paratam diabolo & angelis eius.

De abiectioe exquirenda in uestibus. Cap. XXXI.

Heu cor infelicissimum, mens infortunatissima, quæ diem iudicij tam horrendā nō meditatatur quotidie, si meditatatur, fatuissimum si appetit quicquam de seculo & pompis eius. Nullo uos die, nulla uos hora transeant hæc omnia. Quilibet paries domus, quilibet angulus, uestris demonstratur in oculis, ista die depictus. Si hæc non prætermittatur lectio: tunc abiectio uestium, cuius tædet mulierculas fatuas, uos delectabit. Tūc rusticanus & abiectus pannus, purpurę præponuntur & bysso. Tunc crassa & rudia uelamina capitū æstimabunt ex sericis. Certè tanta erit deformitas in melioribus: tanta grossities in cucullis: caputia tam rudī artificio præparata: quod si sic forent secularium indumenta, artificum panni breui tempore periret omnis industria. Ista charissime decent monachas: non strictis manicis, preciosis & compositis pannis, subtili uelamine uelatis supercilij, cor meretricum nō tam prætereundere quam habere. Non tales existimo monachas, sed pessimas meretrices & scortum uilissimū. Nō enim opus cadaueribus mortuorū preciosis & compositis ornamentis in sepulchris. Monumenta nō indigēt talibus: monasterij lapides nō appetunt gloriam uestium,

uestium, quæ sine peccato grandi minime possunt haberi. Histrionibus & luforibus regū & principum seculi, mollia sunt relinquenda. Ioannis de pils camelorū interest uestiri. Pudeat igit religio nomen habere, & se cultu uestiū histrionē ostendere. Ideoq; charissimæ, uolo uos mortuas seculo, quæ totaliter mundū calcastis, procedere sic deformi & incōposita ueste: quod si impudicis oculis liceret intueri uos: risus potius prouocaretur q̄ cogitatio mala. Fateor quidem illos mentiri, qui gloriantur se seruare castitatē, & in uestibus lubricitatē se ctantur. Pannus itaq; uester, & si albus & candidus, tamē grossus & uilis sit, ut & color candorē castitatis intrinsecum, & utilitas contemptū terrenorū exhibeant. Hæc gloria monacharū: hoc studiū religiosarū mentium: hoc iudicium sponfarum Dei æterni: hoc signum mortuarum seculo & sepultarum cum Christo.

De austeritate exquirenda in stratu. Cap. XXXII.

Coniugata & uidua quæ manent in seculo, circa plurima, circa laboriosa sollicitæ sint: quotidie circa frequens ministerium occupatæ cum Martha: saluentur per opera pietatis, Iesu ministrantes in paupere: frangant esurientibus panem suum: egenos & uagos domum inducāt: cooperiant nudos: insistant misericordiarum operibus: proculdubio tam fructuosus & bonus, quod impossibile est quod Deum nō placent iratum. Colligationes impietatis dissoluant, & fasciculos dissoluentes, & omne onus dirumpāt. Vos autem charissimæ, quæ meliorem partem, imō optimam elegistis cum Maria, sedete continuo sedes Iesu: sacrarum scripturarum uolumina, sacris reuolendo lectionibus. Lauate eius pedes assiduis compunctionis & gaudij, charitatis & deuotionis lachrymis, contemplationis intentæ dulcedini. Capillis extergatis: terrenorum omnium superfluitatem per eam expellentes de corpore. Audiatis de ore Iesu uerbū quasi gladiū anceps pertransiens corda: scindens compagem membrorum usq; ad diuisionem spiritus. Hoc uerbum dulce erit faucibus uestris super mel & fauum. Hoc uerbum per quod facta sunt omnia: hoc uerbū quod Cencurionis poscebat deuotio, ut sanaretur puer eius. Huius uerbi dulcedinem solum norunt, qui audiunt. Hoc uerbum audire non possunt somnolenti & ignauia dediti. Quapropter charissimæ, uolo uos singulis noctibus breui & duro stratu iacere in cellulis uestris: nō in plumis & mollibus, sed aut in paleis aut straminibus: siue in ligneis potius capsis quam lectulis: ut & membra domata, potius stratum horreant q̄ affectent: potius somni imminentis quietem magis compellat necessitas quam uoluntas. Sic ob duriciem breuis & leuis occupet sopor, quod non sit fas solitis illusionibus noctium, mentem sopitam torqueri.

De matutino & modo dicendi diuinum officium. Cap. XXXIII.

Ad matutinas excubias, media nocte præparet. Nullā ex uobis dormientē reperiat campanilis sonitus. Non ignoret an fuerit ob soporem: sed potius ob contemplationis extasim: De cellulis oratione præmissa, media noctis summa quiete, ad Ecclesiā singulæ sorores aduenientes, sponsum dilectū matutinis excitet laudibus: ut exurgat in earū auxiliū. Sic distincte alternatim psalmi lectionesq; sacrae proferantur: ut ob collisiones & hiatus ac barbarissimos, ad risum non prouocentur angelici spiritus. Sit semper moderatus, attentus, quietus, & suauis sonus in uocibus: ut nulla pompa, nullaq; carnalis delectatio habeat locum in diuinis præconijs: summa deuotio, crebra suspiria & lachrymas fundat. Sic morositas, sic uelocitas teneatur in modo: quod nec fastidium, nec impeditiō linguæ possit oriri. Nulla unquam uerba quantuncq; utilissima proferantur inter psallentes: sed illud in mentis arcano summa cum diligentia ruminetur intrinsecus, quod pertractatur extrinsecus. Nullus est meriti ore diuina officia uerbo solitare, & misera mente quæ extrinsecus imminet, uagando circumire. Expletis uerò laudibus matutinalibus, nec tum somnus arripiat: ne differatur quid sponsum petitionibus sponfarū respondeat. In capitulo mox attentis & deuotis sororibus, sanctorum librorum deuota lectio de uoluntate domini sui pandat quicquid agendum sit. Et sic cedant illusiones, & dæmonum phantasmata, quæ dormientes illuderent. Illico lectionem alia succedat breuissima lectio, de his quæ ad Apostolicę uite instructionē pertinent: quali cunq; stylo præsentis opusculo pertractato, ut sic singulis diebus quasi quodā bolo pia mens depasta, dulcedinē appetat: nec retardetur fastidio, & de modicis eximia cogitet. Sequantur lectiones, confessiones criminū in regularibus disciplinis coram Abbatisa domus & cæteris sororibus. Pro dantur in publicū quæcunq; gesta sunt contra regulares obseruantias & obedientias, ut iam nulla tenus quicq; in emendatum & impune pertranseat: nec lateat matrem & sorores uniuscuiusq; cotiditio: quatenus & uerecundia & disciplina quam mater imponit circa futurum tempus unaquæq; reddatur astuta. Extra uerò capitulum aliquid de his unquam qualicunq; uerbo uel nutu proferre, sit anathema. Hoc itaq; sine nox sancta clausa discedat.

De ordine dicendarum horarum, primæ, tertiæ, sextæ & nonæ. Cap. XXXIII.

Cvm laudibus primæ, dies salutaris incipiat: quibus expletis, sacra missæ mysteria ob sponsum præsentiam, sponfarū corda lætificent, charitatis inebrient poculo, deuotionis & fidei saluent pabulo in conuiuio saluari. Sit postmodum unicuiq; comodum, aut orandi, aut legendi sacra uolumina, siue aliter operandi quæ sancta sunt. Deinde doctæ puellulas nouitias de Euagelica uita: de

sanctis

A sanctis moribus, de officijs domus, de regularibus disciplinis usq; ad refectionis horam instruant. Præparentur & interim cibi, quibus corpora refocillentur ad penitentia fugum. Nullo unquam detur otio animus: ne quando cogitationes & motus, mentibus titillent illicita: quod si aliquo modo insurgere inceperint, statim eligantur in semine: ne crescant zizania cum tritico: aut laboribus aut operibus manuum quicquid malè cōcipitur, euanescat. Adeat sanctam sororem ut locutionibus sacris proiciatur immūdum. Tutissimum ualde est, fidelem & iustum habere amicū: cui quicquid arcano cordis sinu latet protinus referetur. Nō enim in suis saepe potest homo negocijs rectum habere iudicium. Adueniēte uerò refectionis hora, qua reddere corpori debitum natura compellit: diebus cōmunibus laudes tertiæ & sextæ horarum prius Deo deuotē soluantur. Postmodum cum omni modestia, benedictione ab Abbatisa præmissa, cibum sumant, parsq; ministret. Postquam uerò cetera comederint, & ipsa quæ ministrauerant comedant, & sibi ministretur ab alijs. Cū uerò ieiunij tempus refectionem tardiolem effecerit: sacra mysteria missæ, tertia & sexta & nona præueniantur, ceteris diebus post refectionem nona dicatur hora statuta: cum iam sol in medio gyro diem exhibet medium.

De cibis & ordine comedendi.

Cap. XXXV.

Qvando em̄ uos ad refectionē hora debita adunauerit: in cibis uestris minime refulgeat cocorum industria. Nō ciborū nobilitas appetitum moueat sed fames, non apponatur incitativa libidinū, sed quæ possint famem extinguerē, aut legumina, aut holera condiant in oleo. Carnes uerò solum sint ex licentia Abbatisa indultæ debilibus & infirmis: alioquin cuius sint saporis ignoret cenobiū. Oua & lacticia post ieiunia debilitatis sororibus & præcipuis festiuitatibus permittantur ex gratia. Rarò sciantur quæ in aquis oriant & uiuant, nisi parui pisciculi. Gulæ horridum scelus, genitrix luxuriæ, & castitatis carnifex cū Dei ancillis nullam habeat fortem. Ideoq; tanta sit in sumēdo sobrietas, tanta talisq; parcitas, ut ueter potius cōqueratur q̄ gaudeat. Non egeat in digerendo stomachus medicinis, ructus potius uacuatio q̄ nimia repletio inducat. Nec cinguli ampliatione sit opus: ut & sic mens a Dei meditationibus minime retardetur per crapulam, & corpus non egeat medicinis. Sit semper ordinata & cōposita in suo modo comestio. Non sit in sumendo ferculo talis uelocitas faucū & tam uelox masticatio boli, quod merito de ingluuie aliqua possit oriri suspicio. Non tam in comestione cibus, q̄ turpis modus reprehendendus est. Saepē etenim in fabis & panibus hordeaceis nimia auiditas grande peccatum causat. Nequaquā auidi & uagabundi oculi per discumbentes huc illucq; uagando: hanc uel illam magis uel minus denotent comedentem. Non prandentium numerus animum occupet uniuscuiusq;.

De sobrietate & ieiunio.

Cap. XXXVI.

Vinum quoq; in quo est luxuria, sponsum Christi tanquam uenenum suspectum sit. Potius stomachi languor, & afflicte naturæ debilitas consulat: quam delectatio aut ingluuies. Quod si sumere cogit pene ipsa necessitas: tunc aut sic debile uinum, aut sic aqua permixtum præbeatur in potum, quod nequaquā ex fumositatibus repletū caput, ridiculosa aut puerilia uerba deproinat. Sacriligium reputatur ebrietas, in fœmina præcipue, sed infinito plus in Domini spōsa. Noe denudatio uerē dorū, & Loth incestus ob ebrietatem, uos cautas instituat: uos semper reddat timidas semperq; suspectas. Verē credatis quod ignem portat in gremio, qui assiduo utitur uino. Nequaquam quæso inter mortuas corpori, quæ omnibus uoluptatibus se abdicarunt pro Christo, de gulæ horrendo facinore, & ebrietatis immundicia sermo etiā minimus habeatur. Vetrīs ingluuies & ebrietas, tam animę infirmitatis, q̄ corporis causam & materiam tribuunt. Ideoq; medicinale ieiunium, omnem auferat languorem, omnem tribuat uirtutem & gratiam. Hoc uos legislator edoceat: cui lex non datur priusquam ieiunium quadragesimale perficitur. Elias in fortitudine subcinericij panis, ieiunus per quadraginta dies perrexit ad montem Dei Oreb. Quid uerò uirtutis contineat sacrum ieiunium, a uestro inuestigemini sponso: qui quadragenario peracto ieiunio, tentationē diaboli uicit. Viri Niniuitæ non sileant, qui ieiunij cōmune euaserunt exitium, & irreuocabilē Dei mirauerunt sententiā. Hæc uos charissimæ imitami: sed assequamini sapienter, ne dicatur a Domino: Non est hoc ieiunium quod elegi. Castigate membra uestra, sed nolite interficere. Non causet ieiunium uerecundiam, ut scandalum sit cæteris: nō dolore capitis, & debilitate corporis sacrae committantur lectiones: nec orationes deficient, ne necesse sit contemplationes deserere. Vnaquæq; suæ salutis ieiunium sibi medelā adhibeat. Frangatur corpus ieiunij, castiget in cella uerberibus. Si quicquam concupiscit illicitum, multiplicentur abstinentiæ, adhibeantur grauissimæ disciplinæ, donec sic humile, sic benignum fiat quod nihil sibi uendicet noxium, nihil exigat quod nō uultis. Erigatur domina, principetur in omnibus: subiiciatur, suppeditetur & cōculcetur ancilla. Quod si iterum atq; iterum erigit se contra dominam: eniciatur ancilla, denudetur, fatigetur & humilietur ad uotum. Si uerò quietum corpus ultra uires, ultra concedentiā uelitis exasperare, indignatum uos in fouea deijciet indifferetas. Nisi quippe potest habere uirtutis, quod indiscretio facit, quod imprudentia iniicit, & improbitas docet.

Hier. to. 4.

F

De lectioe

Delectionibus ad mensam.

Cap. XXXVII.

Sle dulcia sano palato eloquia Dñi sunt, quòd nunq̄ degustata fastidiunt. Sēper novos generāt spr̄ suauitate et dulcedine appetitus. Vos semper ea degustare decet. Nullo unq̄ tēpore uobis est ab oratione cessandū. Sēper uos orare Apostolus instruit: quæ non pro carnis illecebris uacare ad tēpus obligamini uelut cōiugate. Ideoq̄ semper pro posse oretis: ut dum corpus saginat cibo, saturet̄ anima lectione. Nō est fas etiā secularibus simul cibum terere, & inania uerba ructare. Sacram de ueteri testam̄ tēto, & de nouo, sanctorū gestis & dictis, singulis hebdomadib. deputata soror comedentib. lectionē legat. Tunc uniuscuiusq̄ mens sobria intenta sit dulcedini uerbi Dei, suspiret anxia, cum propheticus aut historicus sermo Dei sequitiam mōstrat in prauos. Gaudio repleatur immenso cū benignitas Dei annunciat in bonos. Respiret spes: cū erga poenitētes indulgentiā posse exhiberi monstrat promisso uel facto. Erigatur fides: cū in promissis Deus fidelis ostendit. Charitas accendatur: cū tot priuilegijs & muneribus ex Christi natiuitate, & eius uita & passione & resurrectione, nostra dotatur humanitas, atq̄ nostra uilitas sublimat. Nō resonent uerba, sed gemitus: nō risus & cachinnus, sed lachrymæ. Nō occupent manus incisionibus inutilibus: sed ex recordatione criminū tundantur pectora. His em̄ frenis agitata sœua gulæ rapacitas, sobrietatis non excedit limites: foribus uentris non aderit crapula: demum æstuans libido nō nocebit quicquam.

De operibus sororum post prandium.

Cap. XXXVIII.

Sumpto deniq̄ cibo, nec tūc adeundum est fabulas: sed Christi exemplo, cum Dei laudibus ad gratiarum actiones conuertantur, Deo q̄ in Ecclesia hymnos persoluant. Deinde cū omnifileno, ut sacra lectio lecta proficiat, ut menti inscribantur narrata: unaquæq̄ sigillatim relegat & confirmet, aut in Ecclesia de his quæ didicit meditetur, quousq̄ simul diebus cōmunibus, post prandium horæ nonæ in Ecclesia celebrauerint dignas laudes, aut si fortē prandium præuenierit hora nona diebus ieiuniorū, quousq̄ campanella in claustro pulsabitur: interim si breuitas noctis & tēporū conditio & naturæ necessitas exegerit: post aliquā horulā in qua legendum post prandium, uel orandum, liceat paulisper uolentibus quiete potius q̄ somno corpus refocillare: ut fortius reddat laboribus. Post quietem quidem hora nona decursa uel pulsata campanella, ne quicq̄ ociosum possit diabolus reperire, ne uanis desiderijs pateat cordis aditus: altera sororum libros scribat, ut & manus labore, & mens diuino repleatur pabulo. Suat altera cucullas sororum, & tunicas & melotas. Plantas holerum plantet altera in hortulo, ut crescentes uobis præbeant escas. Altera femina iacet. Irrigentur areolæ: ut feminibus aptæ fiant. Inserantur fructiferae arbores infructuosas, & ars uim repellat nature. Ex his refurgat mens propter uisibilibus horum inspectionem ad meditandum de inuisibilibus Dei: oriatur admiratio diuinæ potentia in femine: quod ex sic paruo, sic arido, tantæ magnitudinis & uiriditatis & pulchritudinis creatura formetur. Ex admiratione crescat deuotio: ex deuotione eleuatio mentis: ita ut iam ipse hortulus fiat oratorium: & creaturæ insensibiles, creatoris magnitudinem prædicent. Sed cauendum est potissimè, ne manus uestra quicquam contingere audeant, quod uanis uisibus possit aptari.

De horis uespertinis & completorio.

Cap. XXXIX.

Serpens morum, omnis ociosus sermo expellatur de medio uestri. Nunq̄ risus, nunq̄ cachinnus cor uanū pronunciet. Sic sancti, sic pudici sint actus corporis cuncti: ut mētis sanctitatem exponant. Homo nempe exterior, interioris index est. Sancto uos in labore, sancto uos in opere debellantes diabolus, uespertina hora reperiat: qua in Ecclesia sanctis Deus laudetur officijs. Si festiuitatis celebritas: si nimia debilitas cōmunem cœnulam breuemq̄ refocillationē corporis potius q̄ ad delectionē paratam indulerit: uespertina laudes Deo tēpestiuus persoluantur q̄ ceteris ieiuniorū diebus: ut nec etiā debita laudes in ultima hora diei uel omittantur: uel in aliquo detrūcent ob cœnam. Post peractā cœnā, uel si omittitur post aliquā horulā, iuxta exigentiā temporis ad Ecclesiam sorores cāpanella uocet, ubi uel de sanctorū gestis uel de alijs mirabilibus Dei lectio deuota dicatur. Cui succedant cōpletorij laudes: ut ex his roboratae mentes diuino pabulo, nocturnis phantasijs occultisq̄ fallacijs diaboli occurrere nō formidēt, nec timeāt dimicare, & sic à diuinis obsequijs exortus dies, diuinis finiatur in laudibus. Post cōpletorij uerò nihil aliud q̄ silentium sentiat: ut sorores quietē semotē totaliter corporeis sensibus, que in præterito tēpore diuinis audierūt lectionibus, ruminent mente & restringant in corde. Hec meditans unaquæq̄ suram cellulam ad eam benedictione matris suscepta, & religionis habitū gestans, ut si natura exegerit se in stratu ad quiescendū cōponat. Si uerò dormientē demon insequi cœperit quam uigilantē metuerat: si illusiones immiserit, si turpi cogitatu opponerit: mox ut Dei sponsa persenserit exurgat: cedatq̄ ignauia & sopori, uelox excubitus. Inde protinus horrendum & tremendum diabolo signū crucis opponat, spōsi dilecti inuocet auxilium, & sponsus zelotypus qui nimio zelo spōsam custodit, exurgat protinus in auxilium sponsæ suæ. Scuto circūdabit eā, ne sã timeat à timore nocturno. Et cadēt statim à latere eius mille, et decē milia à dextris eius, nec appropinquabūt ad eā. Postremo angelis suis mādabit ut custodiāt eā in omnib. uis eius, ne fortē offendat ad lapidē pedē suum.

De charitate

De charitate seruanda erga infirmas sorores.

Cap. XL.

BAlnearum molliciē, caro sponse Dei nō suscipiat. Harum usus castis corporibus non cōpetit. Satis nos ipsi experti quotidie quantum in mēbris nostris libidinis ignis exurat sentimus, etiā si ignis fomenta auferantur pro posse. Nimis est demens & fatuus, qui materiā præparans igni ad incendium, nō uult ut ardeat. Ita decet miserimas mulierculas: cum periclitantur naufragio parat. Tamen si extrema necessitas infirmanti consulerit: seruato omni pudicitiaē honore, cū omni modestia fiat. Aliās in seruis Dei talsa cogitare sit nefas. Summo pere seruet in uobis: ut erga infirmantes sorores, cū omni sollicitudine, omnis exhibeatur cura hospitalitatis, & præbeatur integræ ad totius pietatis obsequia. Si periculum exegerit: medicum sobriū & pudicum & omni suspitione carentē, protinus consulant: & quæ mandauerit sanitati congrua, omni domus necessitate postposita, benigne fiant. Si uerò desunt necessaria, uendantur quæ monasterij sunt: ne temporale ali-quod misericordiarum impediatur opera. Nulla lex escæ, uel potus, aut stratus astringat infirmā uel debilem. Tamen sollicitē cauendū est ne ingluuies gulositatis sub infirmitatis uelamine, sua comoda quærat, & ne infirmitas sub specie sanctitatis, corpus abstinentijs conterat ultra uires: ne corpus duplici fractum stimulo, apud iustum iudicem deficiēs, impium criminatur cœnobium & hominidam. Deputentur custodes infirmantibus discretæ & sanctæ sorores, quæ sollicitē præcaueant pericula, quæ imminere possunt infirmis, ne quid aliquāter contingat aduersi. Onera quæso non aggrauent seruitrices. Semper Christum cogitent in infirma sorore latentem: semper se cogitent posse in futurum talibus indigere. Semper lex illa naturæ astricta teneatur sinu mentis: hominem debere alijs id exhibere, quod ab ipsis ipse deposceret. Non inficiat quæso hospitalitatis opera murmur, sed quod fieri decet, cum omni mansuetudine fiat, iuxta Apostolum dicentem: Hospitalitatem sectantes, inuicem in charitate sine murmuratione.

De auctoritate episcopi & prepositi circa obseruationes ordinis.

Cap. XLI.

Ecce uobis mea domina Eustochium & ceterę dilectissime filia Christi, Apostolicā uitam rudi & crasso stylo his chartulis scriptā, senex pater & propinquus iam morti, utpote centenarius in ætate, deuoto affectu transmisit. Hoc speculum æternū, per hoc ænigmaticè in præsentia uita, felicitatis uia unaquæq̄ filiarū, assidua meditatione cernat. Non causet grossities corticis, medullā requirendi contemptū. Non imperitus & rusticanus sermo fastidiū generet. Talia decet poeticas fabulas. Nō est opus pietatis & totius ueritatis legi rhetorū pompis. Hæc omnia iuuenū intersunt. Ex hac singulis diebus uelut ex delectabili ferculo, singulū uobis sumite bolum. Hunc nō trāsglutiendo, sed magna morositate mastigando, hinc inde transferte per ora, ut sentire ualeatis dulcedinem. Fateor enim uobis quòd ex his quæ scribuntur si sedula sit meditatio, exurgunt uobis talia, qualia lingua humana nō nouit, quantū & hoc imperfectū sit opus. Nulla enim tam sancta, tam iusta, & diu prouisa est cōstitutio: quæ in futurū, plurimos non patiatur defectus, quæ aliquando correctione non egeat. Propterea si quid in hac norma Apostolicę uitę & religionis, dispensatione, correctione, uel immutatione indiget: episcopo uestro, aut preposito uestro presbytero sancto cōmitto, ut secūdū plenitudinē Spiritus sancti dispenset, mutet & corrigat. Sic itaq̄ charissime filie, sanctos uiuite dies: sic Christo nuptialifœdere copulatae, ut non uacua lampade paratas uos semper media in nocte cum uenerit spōsus uocaturus ad nuptias inueniat, ne quaquæ uobis per exteriora quarentibus oleum: ne tanquā fatuis ex tarditate, thalami negetur introitus. Senectutem uestri deuoti Hieronymi, sanctis uestris iuuate orationibus.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

ABundē satis arbitror, admonere tantum, hoc opus eiusdem artificis esse, cuius id quod proxime præcessit.

CHROMATIUS ET HELIODORVS EPISCOPI HIERONYMO.

Dilectissimo fratri Hieronymo presbytero, Chromatius et Heliodorus episcopi salutem in Domino, Ortum Mariæ reginę uirginis, simul & natiuitatē atq̄ infantia Domini nostri Iesu Christi in apocryphis inuenimus libris: in quib. multa cōtraria nostræ fidei cōsiderantes scripta, recusanda credimus uniuersa: ne per occasionē Christi, leticiam Antichristo traderemus. Ita igitur nobis cōsiderantibus, extiterunt uiri Dei, Armenius & Virinus, qui dicerent sanctitatē tuam beatissimi Matthei euangelistę manu scriptum uolumen Hebraicum inuenisse, in quo & uirginis matris & saluatoris infantia esset scripta, & idcirco tuam charitatem per ipsum Dominum nostrum Iesum Christum expetimus: quatenus & illud ex Hebræo Latinis auribus tradas: non tantum ad recipiendum quæ sunt Christi insignia, quantum ad hæreticorum astutiam excludendam: qui ut doctrinam malam instituerent, bonam Christi natiuitatē, suo mēdacio miscuerunt: ut post dulcedinē uitæ, mortis amaritudinem occultarēt. Exit ergo purissimæ pietatis, uel ut rogantes fratres exaudias, uel episcopos exigentes charitatis debitū, quod idoneum credideris recipere facias. Vale in Domino, & ora pro nobis.

Hier. to. 4.

F 2 HIERO-

HIERONYMVS CHROMATIO ET HELIODORO EPISCOPIS.

Omnis sanctis & beatissimis, Chromatio & Heliodoro episcopis, Hieronymus exiguus Christi seruus in Domino salutem. Qui terram auri cocciniam fodit, non ilico arripit quicquid fossa profuderit lacerata, sed priusquam fulgens pondus uibrantis iactus ferri suspendat: interim uertendis suspendendisque cespitibus immoratur, & specialiter qui nondum lucris augetur. Arduum opus iniungitur, cum hoc fuerit mihi a uestra beatitudine imperatum, quod nec ipse sanctus Matthæus apostolus & euangelista uoluit in aperto conscribi. Si enim hoc secretum non esset, euangelio utique ipsius quod edidit addidisset, sed fecit hunc libellum Hebraicis literis ob signatum: quem usque adeo edidit, ut & manu ipsius liber scriptus Hebraicis literis a uiris religiosissimis habeatur, qui etiam a suis prioribus per successus temporum susceperunt. Hunc autem ipsum librum, nunc alicui transferendum tradiderunt: textum eius aliter atque aliter narrauerunt. Sed factum est ut a Manichæi discipulo nomine Seleuco: qui etiam Apostolorum gesta falso sermone conscripsit: hic liber editus, non adificationi, sed destructioni materiam exhibuerit, & quod talis probaretur in synodo cui merito aures Ecclesie non paterent. Cesset nunc oblatrantium morsus, non istum libellum canonicis nos superaddidimus scripturis: sed ad detegendum hęc refeas fallaciam, Apostoli atque Euangelistæ scripta transferimus: in quo opere non tam pijs iubentibus episcopis obtemperamus, quam impijs hæreticis obuiamus. Amor igitur est Christi cui satisfacti mus, credentes quod nos suis orationibus adiuuēt: qui ad saluatoris nostri infantiam sanctam per nostram potuerint obedientiam peruenire.

DE NATIUITATE SANCTÆ MARIÆ.

Etis a me ut uobis rescribam, quid mihi de quodam libello uideatur, qui de natiuitate sanctæ Mariæ a nonnullis habetur. Et ideo scire uos uolo multa in eo falsa inueniri. Quidam namque Seleucus, qui passiones Apostolorum conscripsit, hunc libellum composuit. Sed sicut de uirtutibus eorum & miraculis per eos factis uera dixit, de doctrina uero eorum plura mentitus est: ita & hic multa non uera de corde suo confinxit. Proinde ut in Hebræo habetur: uerbum ex uerbo transferre curabo. Si quidem sanctum euangelistam Matthæum eundem libellum liquet composuisse, & in capite euangelij sui, Hebraicis literis ob signatum opposuisse: quod an uerum sit, auctori præfationis & fidei scriptoris committito. Ipse enim ut hæc dubia esse pronuncio: ita liquidò falsa non affirmo. Illud autem liberè dico, quod fidelium neminem negaturum puto, siue hæc uera sint siue ab aliquo conficta, sacrosancta sanctæ Mariæ magna miracula præcessisse: maxima consecuta fuisse, & idcirco salua fide ab his qui Deum ista facere posse credunt, sine periculo animæ suæ credi & legi posse. Denique in quantum recordari possum, sensum non uerba scriptoris sequens, & nunc eadem semita non eisdem uestigijs incedens: nunc quibusdam diuerticulis ad eandem uiam securus: sic narrationis stylum tentabo, & non alia dicam quam quæ aut scripta sunt ibi, aut consequenter scribi potuerunt. Igitur beata & gloriosa semper uirgo Maria de stirpe regia & familia David oriunda: in ciuitate Nazareth nata. Hierosolymis in templo Domini nutrita fuit. Pater eius Ioachim: mater uero Anna dicebatur. Dominus paterna ex Galilæa & ciuitate Nazareth. Maternum autem genus ex Bethlehem erat. Vita eorum simplex & recta apud Dominum, apud homines irreprehensibilis erat & pia. Nam omnem substantiam suam trifariam diuiserunt. Vnam partem templo & templi seruitoribus impendebant: aliam peregrinis & pauperibus erogabant: tertiam suæ familiæ uisibus & sibi reseruabant. Ita isti Deo chari, hominibus pijs, per annos circiter uiginti, castum domi coniugium sine liberorum procreatione exercebant. Vouerunt tamen si forte Deus donaret eis sobolem: eam se Domini seruitio mancipaturos: cuius rei gratia & templum Domini singulis per annum festis frequentare solebant. Factum est autem ut encantorum festiuitas appropinquaret: unde cum nonnullis contribulibus suis Hierosolymam & Ioachim ascendit. Ea uero tempestate Isachar ibi pontifex erat. Cumque inter cæteros conciuēs suos etiam Ioachim cum oblatione sua uideret: despexit eum, & munera eius spreuit: interrogans cur inter fecundos infecundus ipse stare præsumeret: dicens, munera nequaquam Deo digna posse uideri: quem ipse prole indignum iudicasset, scriptura dicente: maledictum omnem esse, qui non genuisset masculum in Israel. Dicebat ergo prius eum ab hac maledictione, sobolis generatione soluendum, & sic demum in conspectu Domini cum oblationibus esse uenturum. Cuius opprobrij obiectu, pudore magno suffusus Ioachim, ad pastores qui cum pedibus erant, in pascuis suis secessit. Neque enim domum repetere uoluit: ne forte a contribulibus suis, qui simul aderant, & hoc a sacerdote audierant: eodem opprobrij elogio notaretur. Verum cum ibi aliquandiu esset: quadam die cum esset solus, angelus Domini ei cum immenso lumine, astitit. Qui cum ad eius uisionem turbaretur: angelus qui ei apparuerat, timorem eius compescuit dicens: Noli timere Ioachim, neque in uisione mea turberis. Ego enim sum angelus Domini, missus ab ipso ad te: ut annuncie tibi preces tuas esse exauditas, & elemosynas tuas ascendisse in conspectum eius. Videns quippe uidit pudorem tuum, & auduit sterilitatis opprobrium nec recte tibi

tibi obiectum. Peccati namque non nature ultor est Deus, & ideo cum alicuius uterum claudit: ad hoc facit, ut mirabilius denuo aperiat: & non libidinis esse quod nascit, sed diuini muneris cognoscat. Prima enim gentis uestre Sara mater, nonne usque ad octogimum annum infecunda fuit: & tamen in ultima senectutis ætate genuit Isaac, cui repromissa erat benedictio omnium gentium: Rachel quoque tantum Domino grata, tantumque a sancto Iacob adamata: diu sterilis fuit, & tamen Ioseph genuit, non solum domum Ægypti, sed plurimarum gentium fame periturarum liberatorum. Quis in ducibus uel fortior Sampson, uel sanctior Samuele: Et tamen hi ambo steriles matres habuere. Si ergo ratio uerbis meis tibi non persuadet credere dilatos diu conceptus & steriles partus mirabiliores esse solere. Proinde Anna uxor tua pariet tibi filiam, & uocabis nomen eius Mariam: hæc erit, ut nouistis, ab infantia sua Domino consecrata, & Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris. Omne immundum neque mādū cabit neque bibet, neque inter populares forinsecus turbas, sed in templo Domini conuersatio eius erit: ne quid de ea sinistrum uel suspicari saltem possit uel dici. Itaque ætate procedente, sicut ipsa mirabiliter ex sterilis nascet, ita incomparabiliter uirgo generabit altissimi filium, qui Iesus uocabitur: secundum nominis etymologiam saluator omnium gentium erit. Et hoc tibi eorum que annuncio signum erit: Cum peruenieris ad auream, in Hierosolymis portam: habebis ibi obuiam Annam uxorem tuam, que de tue regressionis tardatione modo sollicita: tunc in aspectu tuo gaudebit. His dictis angelus discessit ab eo. Deinde apparuit Annæ uxori eius dicens: Ne timeas Anna, neque phantasma putes esse quod uides. Ego enim sum angelus ille, qui preces & elemosynas uestras obtuli in conspectu Dei, & nunc missus sum ad uos, ut annuncie uobis nascituram filiam: que Maria uocata, super omnes mulieres erit benedicta. Hęc a natiuitate sua statim Domini gratia plena tribus ab lactationis sue annis in domo paterna permanebit: postea seruitio Domini mancipata, a templo usque ad intelligibiles annos non discedet: ibi denique ieiunijs & orationibus nocte ac die Deo seruiens, ab omni immundo se abstinebit, uirum nunquam cognoscat, sed sola sine exemplo, sine macula, sine corruptione, sine uirili commixtione: uirgo filium, ancilla Domini, & gratia & nomine & opere saluatorem mundi generabit. Itaque surge, ascende Hierusalem, & cum peruenieris ad portam, quæ aurea, pro eo quod deaurata est, uocatur, ibi pro signo uirum tuum pro cuius incolumitatis statu sollicita es, obuium habebis. Cum hæc igitur ita euenerint, scito quod quæ annuncio, sine dubio complenda erunt. Igitur iuxta angeli præceptum: uterque de loco in quo erant promouentes, ascenderunt Hierusalem: & cum ad locum peruenissent angelico uaticinio designatum, ibi sibi inuicem obuiauerunt. Tunc de mutua sua uisione læti, & promissæ prolis certitudine securi, debitas Domino humilium exaltatori gratias egerunt. Itaque adorato Domino domum regressi, diuinum promissum certi & hilares expectabant. Conceptit ergo Anna & peperit filiam, & iuxta mandatū angelicum, parentes uocabant nomē eius Mariam. Cumque trium annorum circulus uolueretur, & ab lactationis tempus completum esset: ad templum Domini uirginem cum oblationibus adduxerunt. Erat autem circa templum iuxta quindecim graduum psalmos, quindecim ascensionis gradus. Nam quia templum erat in monte constitutum, altare holocausti quod forinsecus erat, adiri nisi gradibus non ualebat. In horum itaque uno beatam uirginem Mariam paruulam parentes constituerunt. Cumque ipsi uestimenta que in itinere habuerant exuerent, & cultioribus ex more uestibus se & mundioribus induerent: uirgo Domini cunctos sigillatim gradus sine ducentis & leuantis manu ita ascendit, ut perfectæ ætati in hac duntaxat causa nihil deesse putares. Iam quippe Dominus in uirginis suæ infantia, magnum quid operabatur, & quæra futura esset, huius miraculi indicio præmonstrabat. Igitur sacrificio secundum consuetudinem legis celebrato, & uoto suo perfecto: uirginem intra septem templi, cum alijs uirginibus ibidem educandam dimiserunt: ipsi uero domum regressi sunt. Virgo autem Domini, cum ætatis processu & uirtutibus proficiebat, & iuxta Psalmistam, pater & mater dereliquerant eam, Dominus autem assumpsit eam. Quotidie namque ab angelis frequentabatur: quotidie diuina uisione fruebatur, quæ eam a malis omnibus custodiebat, & bonis omnibus redundare faciebat. Itaque ad quartumdecimum annum usque peruenit: ut non solum nihil de ea mali reprehensione dignum cōfingere possent: sed & boni omnes qui eam nouerant: uitæ & conuersatione eius, admiratione dignam iudicaret. Tunc pontifex publice denunciabat: ut uirgines que in templo constitutebantur, & hoc ætatis tempus implessent, domum reuerterentur, & nuptijs secundum morem gentis, & ætatis maturitatem operam darent. Cui mandato cum cætera prona paruissent: sola uirgo Domini Maria hoc se facere non posse respondit, dicens: Se quidem & parentes suos Domini seruitio mancipasse, & insuper seipsam Domino uirginitatem uouisse, quam nunquam uiro aliquo commixtionis more cognito uiolare uellet. Pontifex uero in angustia constitutus animi, cum neque contra scripturam que dicit: Vouere ut ad festiuitatem quæ imminebat, omnes ex Hierosolymis & uicinis locis primores adessent: quorum consilio scire posset, quid de rã dubia re faciendum esset. Quod cum fieret, omnibus in comune placuit Dominum super hac re esse consulendum. Et cum his quidem orationi incumbentibus, pontifex ad consulendum Deum, ex more accessit. Nec mora cum ceteris audientibus, de oraculo & de propitiatorij loco uox facta est secundum Esaiam uaticinium, requirere dicitur esse cui uirgo illo

commendari & desponsari deberet. Liqueat enim Esaiâ dicere: Egrediet uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini: spiritus sapientiae & intellectus: spiritus consilij & fortitudinis: spiritus scientiae & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Secundum hanc ergo prophetiam, cunctos de domo & familia Dauid, nuptii habiles non coniugatos, uirgas suas allatos ad altare praedixit, & cuiuscumque post allationem uirgula flore germinasset, & in eius cacumine spiritus Domini in specie columbae consedisset: ipsum esse cui uirgo commendari & desponsari deberet. Erat autem inter ceteros Ioseph homo de domo & familia Dauid grandaeuus: cunctis uero uirgas suas iuxta ordinem deferentibus, solus ipse suam subtraxit. Unde cum nihil diuinae uoci consonum apparuisset: pontifex iterato Deum consulendum putauit. Qui respondit solum illum ex his qui designati erant uirga sua non attulisse, qui uirginem desponsare deberet. Proditus est itaque Ioseph. Cum enim uirga suam attulisset: & in cacumine eius, columba de caelo ueniens consedisset, liquidum omnibus patuit ei uirginem desponsandam fore. Igitur nuptiarum iure de more celebrato, ipse quidem in Bethlehém rececit ciuitatem, domum suam dispositurus, & nuptiis necessaria procuraturus. Virgo autem Domini Maria cum alijs septem uirginibus coeuis & collateralibus quas a sacerdote acceperat: ad domum parentum suorum in Galilaeam reuersa est. His uero diebus, primo scilicet aduentus sui in Galilaeam tempore, missus est ad eam angelus Gabriel a Deo, qui ei conceptum dominicum narraret, & conceptionis uel modum uel ordinem exponeret. Denique ingressus ad eam, cubiculum quidem ubi manebat, ingenti lumine perfudit, ipsam uero gratantissime salutans dixit: Aue Maria uirgo Domini gratissima: uirgo gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu praeter omnibus mulieribus: benedicta praeter omnibus haecenus natis hominibus. Virgo autem quae iam angelicos bene nouerat uultus, & lumen coeleste insuetum non habebat neque angelica uisione territa, neque luminis magnitudine stupefacta: sed in solo eius sermone turbata est, & cogitare coepit qualis ista saluatio tam insolita esse posset, quid uel portederet: uel quae finem esset habitura. Huic cogitationi angelus diuinitus inspiratus occurrens: Ne timeas, inquit, Maria, quasi aliquid contrarium tuae castitati hac saluatiōe pratexat. Inuenisti enim gratiam apud Dominum: quia castitatem elegisti. Ideoque uirgo sine peccato concipies, & paries filium. Hic erit magnus: quia dominabitur a mari usque ad mare, & a flumine usque ad terminos orbis terrae. Et filius altissimi uocabitur: quia qui in terris nascitur humilis, in caelo regnat sublimis. Et dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in aeternum, & regni eius non erit finis. Ipse quippe rex regum & Dominus dominantium est, & thronus eius in seculum seculi. His angelus uerbis uirgo non incredula, sed modum scire uolens, respondit: Quo istud fieri potest? Nam cum ipsa uirum iuxta uotum meum nunquam cognosco: quo sine uirilis seminis incremento parere possim? Ad hoc angelus: Ne existimes, inquit, Maria quod humano more concipias. Nam sine uirili commixtione, uirgo concipies, uirgo paries, uirgo nunties. Spiritus enim sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi contra omnes ardores libidinis. Ideoque quod nascetur ex te solum erit sanctum, quia solum sine peccato conceptum, & natum uocabitur filius Dei. Tunc Maria manibus expansis, & oculis ad caelum leuatis, dixit: Ecce ancilla Domini (neque enim Domini nomine digna sum) fiat mihi secundum uerbum tuum. Longum forte & quibusdam tædio sum erit, si cuncta huic opusculo inserere uoluerimus: quae natiuitatem dominicam uel praecessisse uel subsequuta fuisse legimus. Unde his omissis quae in euangelio plenius scripta sunt: ad ea quae minus habent, narranda accedamus. Ioseph igitur a Iudaea in Galilaeam ueniens, desponsatae sibi uirginem uxorem ducere intendebat. iam namque tres fluxerant menses, & quartus instabat, ex eo tempore quo sibi desponsata fuerat: interea paulatim utero puerperae intumescente, puerperae se manifestare coepit: neque hoc latere potuit Ioseph. Nam sponsi more liberius ad uirginem introiens, & familiaris cum ea loquens, grauidam esse deprehendit. Aestuarum itaque animo & fluctuare coepit, quia ignorabat quid sibi potissimum esset faciendum. Neque enim eam traducere uoluit: quia iustus erat. Neque fornicationis suspitione infamare, quia pius. Itaque cogitabat clam dissoluere coniugium, & occulte dimittere eam. Haec autem eo cogitante: ecce angelus Domini ei apparuit in somnis, dicens: Ioseph fili Dauid noli timere: hoc est, ne uelis fornicationis suspitionem in uirgine habere, uel aliquid sinisterum cogitare, neque timeas eam in uxorem ducere. Quod enim in ea natum est, & nunc animum tuum angit: non hominis, sed Spiritus sancti est opus. Pariet enim omnium uirgo sola Dei filium, & uocabis nomen eius Iesum, id est saluatore: ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Igitur Ioseph secundum angelum praecipit uirginem uxorem duxit: nec tamen cognouit eam, sed caste procuras custodiuit. Iamque nonus a conceptione instabat mensis, cum Ioseph uxorem cum alijs quae necessaria erant assumpta, Bethlehém ciuitatem unde ipse erat tetendit. Factum est autem cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret, & peperit filium suum primogenitum, sicut sancti Euangelistae docuerunt, Dominum nostrum Iesum Christum: qui cum patre & filio & Spiritu sancto uiuit & regnat Deus per omnia secula seculorum.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

EAdem facundia, eadem eruditio, idem sermonis lepos. Illud ridiculum, hominem ne tantulum quidem potuisse dictationis figuram uariare. Omnia, quod aiunt, pedem eundem inducit calcem. Apud hunc artificem eodem utuntur charactere omnes, Hieronymus, Augustinus, Cyrillus, Eusebius, & Ambrosius.

A & Ambrosius, apud hunc opinor balbutiret ipse Tullius. Illud breuiter admoneo pium lectorem, nihil hic esse, in quo bonarum horarum ullam partem collocet, nec eget D. Hieronymus huiusmodi facis, nec dignatur a tam insulso pingi artifice.

EUSEBIUS DE MORTE HIERONYMI AD DAMASVM.

Patri reuerendissimo Damaso Portuensi episcopo, & Christianissimo Theodosio Romanorum senatori, Eusebius olim Hieronymi sanctissimi discipulus, nunc uero eodem orbatu lumine, post doloris & suauissimum gaudium. Multifariam multisque modis olim Deus locutus est omnibus nobis per suum dilectissimum filium sanctum Hieronymum de scripturis in uirtutibus & prodigijs multis, quae per illum fecit ipse Dominus in medio nostri, sicut uos scitis, de quo & testes sumus qui eum uidimus, & oculis nostris eius sanctitatem perspeximus, & manus nostrae correctauerunt de uerbo eius scientiae & doctrinae, quibus uita manifestata est. Quod ergo uidimus & audiuius, & annunciamus uobis. Eramus enim tanquam oues errantes, erroneis & superstitiosis fabulis, non audientes sanam doctrinam, sed coaceruantes nobis pseudoprophetas, qui surgentes in populo magistri mendaces, introducebant sectas uarię perditionis, donec iste illucesceret dies, qui tanquam sol resurgens quinquaginta annis & sex mensibus, multis laboribus & arumnis in lectionibus & uigilijs, ut nobis frangeret panem doctrinae defudat, tenebras errorum profugans, & cunctos a perditione liberans, effulsit in templo Dei. Incipiensque ab oriente usque ad occidentem auferens bella haereticorum, eorumque arcum coterens, arma & scuta eorum combussit igni. Quoniam in ipso Deus posuit prodigia super terram, ut nomen suum manifestum fieret in nationibus. Deinde pertransiens usque ad fines terrae, sanando oppressos ab haereticorum faculis, illuminando mentes hominum, scripturarum aenigmata referendo, soluendo nodos, obscura dilucidando, dubia exponendo, confutando & corrigendo falsitates, & uerissima ex linguis quamplurimis adunando, ut nobis notas faceret uias uita, & nos adimpleret gaudium, laetitia & exultatione, templum Domini corroboraui, & eius aditum instar lucernae non sub modio, sed supra cadelastrum in Domini aula positae, dominico irriguo rore plenissime fecundate, posteris omnibus suorum uerborum praeter ceteris elegantia singulari, excellentius omnibus alijs patefecit: ut iret in ciuitatem habitationis, & locum gloriae inuenirent, & ne fierent uelut priores eorum genus peramarum, quos direxit & liberauit ab errorum perditione. Cum enim sim sicut stipula ante faciem uenti, & sicut lutum platearum balbuties loqui nesciens, nec uerba plene formare ualens, quid impertiar uobis charissimi patres & domini suae laudis? Nepe iuxta illud Apostoli: Si linguis hominum loquerer & angelorum, si uim laudandi genus necdum attingeret. Idcirco non in arcu meo sperabo, nec gladius meus saluabit me, sed Dominus erit illuminatio mea. Qui docuit & docebit manum meam ad scribendum, & diriget linguam meam ad loquendum, ut quondam asine Balaam. Quoniam ipsius est regnum & imperium, & dominatur a mari usque ad mare, & a flumine usque ad terminos orbis terrarum. In cuius cuncta sunt posita ditio, coram quo procident reges, nec est qui sua possit resistere uoluntati. Quonia omnia quae uoluit, fecit in caelo, terra, mari & in abyssi. Et sic lingua mea tanti uiri laudem meditabit, & nomen suum annuntiabit uniuersis. Hic uere fuit ille Israelita in quo dolus non fuit, electus secundum cor Domini ad loquendum omnia quae sibi mandauerat Dominus, uniuersis gentibus, & regnis, & doctor datus in gentibus, ut sentes euelleret, destrueret, disperderet & dissiparet, et sapientiam ueram seminaret, aedificaret atque plantaret. Hic est fratrum amator, hic est qui populo Christiano tot librorum uolumina ex linguis Hebraica & Graeca in Latinam non paruo potere transtulit. Ecclesiae officium primis ordinauit, & totius sacrae scripturae aspera fecit plana. Certè in huius lumine uidemus lumen, & pane suae salutaris doctrinae pasti, ambulamus usque ad montem Dei Oreb. Hic est flumen aquae uuae splendidum tanquam crystallus, procedens de sede Dei in medio Ecclesiae. Et ex utraque parte eius lignum uitae, afferens fructus tempore suo, cuius folia ligni, sunt ad gentium sanitatem. Vir iste in populo suo mitissimus apparuit, & Deo dilectus & hominibus, orat nunc pro Ecclesia sancta. Vas uere admirabile, omni ornatum lapide precioso, opus excelsum. Veruntamen de hoc quid plura dicam? cuius enarrat caeli gloriam, & opera scripturarum manu eius annunciat firmamentum? Nec sint loquelae neque sermones, cuius non audiam doctrinae uerba, cum in omnem terram exijt sonus eius. O inefabilis misericordia saluatoris, quae tot gratiarum cumulos in Hieronymo adunasti, ut ad ea quae solus possidet, penè nulli hominum nisi particulariter fas sit aspirare. Hic certè dux nostrae fidei ad se currentes in caeli contrahit arcem. Hunc praeter ceteris potioribus ornatum insignijs dignitatum, in cantilenis & prouerbijs, & interpretationibus miratae sunt gentes. Cuius nota facta est in populis uirtus, quia impletus fuit quasi flumine sapientia. Sed ut uera dicam, iuxta illud reginae Sabae: Maior est enim sapientia & opera sua quam rumor quem audistis. Quam certè bonus est iste his qui recto sunt corde, quoniam maliciam semper odiuit. Fecit enim mirabilia in terra nostra. Sub umbra illius sedimus, & fructus illius dulcis, gutturi nostro. Quanta autem de eo audiuius & cognouimus, quomodo annuntiabimus? Atque ego qui sum ut narrem laudem eius & uirtutes eius & mirabilia quae fecit? Sed quoniam non sum eloquens ab heri & nudius tertius, ut breuiter

dicam, si uultis accipere. Iohannes baptista ipse est, uterq; uirgo, uterq; eremita. De Iohanne dicitur: Erat Iohannes uestitus pilis camelorum in deserto. De se idē Hieron. dicit: Horrebant sacco membra deformia, & squalida cutis, sicut Æthiopicæ carnis obduxerat. De Iohanne iterum: Locustas & mel syluestre edebat. De se iterum Hieron. dicit: De cibis & potu taceo, cū etiā languentes monachi aqua frigida utantur, & coctū aliquid accepisse luxuria sit. Quid plura: Ille propter iusticiā martyr, iste uerō etiam eius spiritū materiale ferrū nō abstulit, tamen martyriū præmij non est expers. Duplex nāq; martyriū est. Vnum succumbere gladijs impiorū, alterum in infirmitatib; & aduersitatibus in animo patientiā custodire. Certē hic est uerē martyr, qui propter iusticiā, & mansuetudinem, & salutifera doctrinæ suæ uerba, in huius mundi lachrymarū salo, certamen forte à malorum coetu uiriliter supportauit, sciens quoniā omnium fortior est sapientia. Nec impiē gessit in cōspectu Dei, sed in omnib; tribulationibus suis, inuocans Dominū, nō peccauit labijs suis, nec stultū aliquid cōtra Deum locutus est. Taceā nāq; quot tribulationes, labores, afflictiones, cruciatus, agones, flagella, fames, sitim, amaritudines, temptationes, abstinentias, uigilias, peregrinationes, carnis macerationes, nuditates, ieiunia, erumnas, & non solum hæc, sed grauiora & innumerabilia propter Iesu Christi nomē, in suo gloriosissimo perpeffus est corpore, ut idem loquitur: Stabam in eremo cōstitutus, & in illa uasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus monachis horridum præstat habitaculū, cogitans me Romanis potiri delitijs, quotidie gemitus, quotidie lachrymæ. Et si quando me somnus imminens oppressisset repugnantem, nuda humo, uix ossa hærentia collidebam. Horrebant sacco membra deformia, aqua frigida languens utebar, & coctum aliquid accepisse luxuria erat. Cutis mea propter incōmoda squalida, carnis Æthiopicæ situm obduxerat, & tamē locius scorpionum tatum & ferarum, sepe choris intererā puellarum, & in frigido corpore, etiam in præmortuo iā homine, sola libidinum incēdia bulliebant. Teste Deo memini me diem crebro iunxisse cum nocte, nec à peccatoris cessasse uerberibus, donec iubēte Dominō, in me redire tranquillitas. Flebam cōtinuē, & repugnantē carnem, hebdomadarum inedia subigabam. Cellulam meā quasi cogitationum consciā pertimescebam, & mihi met iratus & rigidus, solus deserta penetrabā, & si concua uallium, & prærupta mōtium cernebā, illud meæ miserimæ carnis erat ergastulum, ibi meæ orationis locus. Quis ergo infirmatus est, & nō ipse? Quis scandalizatus, & non ille? Sed si in infirmitatibus & laboribus laudandi sunt sancti, certē & hic laudandus est. Veniam autem ad contumelias & persecutiones, quas ab improbis & falsis pertulit fratribus in huius ualle miseræ. Quid aliud in hoc mundo sua semper fuit uita, nisi quædam iugis aduersus improbos hereticorum omnium & malorum cuneos pugna, cōtinuumq; certamē? Super eum rugierunt ut leones heretici quoniā corripuit eos, & tabescere fecit sicut araneas animas eorum, & fructus eorū de terra perdidit, & semē eorū à filijs hominum. Aperuerunt in eum clerici lasciujs dediti ora sua, & despexerunt eum, & locuti sunt labijs dolosis, & odio iniquo oderunt eum, quoniā eorum insectatus est uitam pessimā & crimina. Circundederunt eum canes multi, & tauri pingues obsederunt eum, & insurrexerunt in eum testes iniqui, acuentes linguas suas sicut serpentes, & uenenū aspidum sub labijs eorum, cogitantes malicias in corde, tota die constituentes prelia supplantantes gressus eius. Et funes extenderunt in laqueos pedibus eius, ut delerent de terra memoriā eius, & eiecerunt eum de nationibus, ut opprobrium fieret uicinis suis. Super Romanū populū fuit magnificētia eius, & uirtus eius mirabilis in uerbis, & sanctus in omnib; operibus suis, alleuans corruentes, soluens cōpeditos, illuminans cæcos, & dirigēs iustos, dans fortitudinem & uirtutē plebi Dei, & quasi tuba altisonā, annunciās cunctis iniquis scelera, portas peccatorum, & uertes ferreos cōfregit romphæa doctrinæ suæ. Audientes autē hæc impij dissecabant cordib; suis, & stridētes dentibus in eum cogitauerūt & locuti sunt nequitias. Arcū suum tetēderunt, & illū parauerūt, & in ipso parauerūt ualā mortis. Cum autē esset ille plenus Spiritu sancto, in orationib; & in operibus bonis perseverās, uitā mortificās, bona uiuificās, suscitans de puluere egenum, & de stercore erigens pauperem: quoniā nō in uiribus equi, neq; in tabernaculis uiri beneplacitū fuit sibi, nec sperauit in diuitijs, sed fortitudine Domini corroboratus, nō formidauit aduersarios suos, sed super ipsos correctionibus & doctrinis sanctis tonuit, dans imperiū regi suo, & sublimans cornu Christi sui: alios docens laborando, sicut bonus miles Christi, sciens quod nō coronabit qui in agone certat, nisi legitime certauerit. Videntes autē hæc uiri iniqui, irati sunt, & dolores comprehenderunt eos quia sunt generatio praua & peruersa, filij in quibus fides aliqua nō est. Et exacerbauerunt eum in consilijs, & in abominationib; ad iracundiam concitauerunt ipsum. Et perditō consilio sine disciplina, ueste muliebri irridentes ei tanq; uiro luxurioso & iniquo imperum fecerunt unanimiter in eum, & eiecerunt eū extra Romanā ciuitatē. At ille benignus, patiens, humilis & mansuetus eorū uelantia locum dans, proijciens post tergum suum omnia peccata eorum, recedens inde peragravit in Constantinopolim ad antistitē sanctissimum Gregorium Nazianzenum. O uir ineffabilis, o uirtutum uas admirabile, o splendor patientiæ, o lampas præfulgida, o diadema honoris & gloriæ, angularis lapis firmissimus, exemplar innocentie, columna aurea, & totius Ecclesiæ fundamentum.

Cum

A Cum plus tunderis, minus confunderis. Agnus innocens quid loqueris, pressus collo tot iugis? Gratias ago Deo meo, quia dignus sum habitus, ut me odiat mundus. Scio me nanq; peruenire ad celestem gloriā per infamiā & bonam famam. Aperuit autē celos patientia eius, quia ibi cōfirmata semper fuit uirtus gloriæ eius, & in Deo posuit firmā fortitudinē suā, nec à Domino recessit unquam cor eius. Arcus fortium superatus est, & ipse accinctus est robore, & præualuit infirmitatē suā, & fortis factus est in bello, & dextera sua glorificata est in uirtute. Dextera manus sua confregit inimicos, quoniā adiutor & protector factus est sibi Dñs in salutē. Et ideo cātemus Dño, quoniā magnificē fecit. Annunciemus hoc in uniuersa terra. Hauriamus aquas in gaudio de fontib; saluatoris. Euanuerunt impij de cogitationib; suis, quia obscuratū fuit in lipiēs cor eorū, & credentes se esse sapientes in malicijs suis, stulti facti sunt, quia mutauerūt ueritatē in mēdaciū, sed tamē ueritas de terra orta est, & iusticia de celo prospexit. Etenim fatui in lacū quē aperuerunt, & in foueā quā fecerunt, inciderunt. Et iustus nunq; fuit cōturbatus, quia Dominus firmauit eius manū. Vnde sanctissimi patres & domini, considerate uirū istū, q̄ fidelis & iustus semper in domo Domini fuit ad docendū nos, & illuminandum abscondita tenebrarū, & effugandū nequitias peccatorum. De quo nobis grandis esset sermo & ininterpretabilis ad dicendum, sed nimis imbecillis factus sum, quoniā introiuit tremor in ossa mea, & subtus me turbata sunt uestigia mea, ne nimis ascendam. Est em̄ angusta porta, & arua uia, & cibus iste solidus perfectorum est & sapientū, qui exercitatos habent sensus ad discretionem. Quapropter non modica relinquens difficilia & ardua tanti uiri ineffabilis, cuius laude plena est terra, cuius splendor est sicut lumē, & cornua sunt in manibus eius, ad præfens sui exitus gloriosi aliqua breuissimē cupio referare. Deus em̄ omnipotens, cuius misericordiā præit ante faciem suam, qui & iustus est, & rectū iudicium suum, reddens mercedem laborum sanctorū suorū, pastor uerus & bonus, in misericordiā disponens omnia, & congregās oues suas in sinu suo, quæ nouissimē diebus istis cursu intolerabili & oneroso, agonis grauiissimi, in quo caro cōcupiscit aduersus spiritū, & spiritus aduersus carnem, felseiter consummato, portu iam diu concupito, de nauigatione huius maris procellosi, in quo sunt reptilia innumerabilia, & inimicorum agmina colluctantia, ut decipiant & trucident rectos corde iā obtento, dilectissimum siltum suū Hieronymū exutū toga mortalitatis & putredinis huius carnis miserimæ, perpetuo immortalitatis brauiū decoratū, ad cœleste atriu euocauit, ut quod uidebat hic in ænigmatē, ibi uideat facie ad faciem. Quē cum extrema eius hora egredi de corpore eius urgeret, iam completis nonaginta & sex annis, febre aestuans ualida, suos circa se uoluit esse in unum filios, quos sicut nouellas plantationis stabilis iuuentute sua. Quorū luctu uultus graues intuens, ut pius & misericors, his paulisper motus fleatibus infremuit spiritus: & lachrymās, in ò aliquātulum eleuatus oculos, plana uoce inquit: Fili Eusebi, cur istas inuiles fundis lachrymas? Nōne uanū est super defunctum fundere lachrymas? Quis uiuens nō uidebit huius corporis dissolutionem? Quod semel locutus est Deus & audisti, audes cōtradicerē? Et nosti nullum posse resistere uoluntati eius. Iam si lirogo nō secundum carnē ambules, flere desine. Certē nostræ militiæ arma carnalia nō sunt. Deinde uultu hilari & iucundo, alacri uoce cæteros alloquēs filios, exclamauit: Cesset in cœror, luctus abeat, sit omnium una uox gaudentiū. Quoniā ecce tempus acceptabile, ecce dies iubilationis & letitiæ præ omnib; diebus uitæ meæ, in quo fidelis Dominus in uerbis suis, & sanctus in omnib; operibus suis, aperuit manum suā, ut meā exulē animā hucusq; in carcere mortis huius ob reatus mei genitoris Adæ, reuocet ad supernā patriam, recuperatā sui filij sanguine preciofo. Nolite filij dilectissimi (quos semper habui in uiscerib; charitatis) impedire gaudiū meum, ne prohibeatis reddere terræ, quod suū est. Corpus meū statim exuite, terræ date, ex qua factū est, ut redeat unde uenit. Quibus finitis uerbis, oēs fratres lachrymis madefacti, denudātes suum sacratissimum corpus, ita squalidum & deforme abstinentijs, quod quidē terribile cunctorum uisui cernebatur, nam tanta erat affectum macie, ut ossa eius potuissent per articulos numerari, sic uerberibus cruentatum, ut leprou potius corpus crederetur, nuda humo protinus tradiderunt, & ipsum sacco lineo cooperuerunt. Ast ubi uir Domini, terræ sensit asperitatem, nimum iucundatus, conuersusq; ad fratres præ dolore & angustia lachrymarum fontibus inundantes, inquit: Hortor uos charissimi mei & dilectissimi filij, quos genui in uisceribus Iesu Christi, per dilectionem & charitatem qua dilexi uos, ut pacificati nunc pacem habeatis. Debetis em̄ uos, tanq; Dei ministros domesticos & amicos decet, ad spiritualia anhelare, ut sitis alij ad exemplum. Vos qui spirituales estis, cur istas tam infructuosas funditis lachrymas? Peccatorū uobis semper recordatio lachrymas inducat. Tanto prompti estote ad lachrymas, quanto fuistis ad culpam. Si quis peccato moritur, flete. Nam si malus cum per pœnitentiā à morte surgit, angeli gaudent in cœlis, certē si bonus peccato moritur, angeli dolent. Me uerō non tanq; morientem lugeatis, sed mecum tanquā portum salutis attingente gaudeatis. Quid imbecillus miseria huius uitæ, qua tot dolorum & passionum agminibus circumdamur, ut nulla penē hora sit, in qua uiuens quicumq; homo liber à dolore transeat? Si diues, undique angustiatu timore, ne quod possidet, amittat. Si pauper, nunquam quiescit ut inueniat.

Si bo.

Si bonus, hinc diaboli timet periculū, hinc ne nauis mortalis corporis, in huius mundi pelago naufragetur, non mediocriter pertimescit. Idcirco nullus sexus, uel ætas, uel cōditio, doloris trāsit exper, quousq; in hac manet miseria uitæ. Si quid in me esse scitis meum impediens iter, dolete. Heu quod nauigantū per hoc mare magnū & spaciosum in quo sum, tot diuersa genera inimicorum secundum cuiuslibet uirū quantitatem colluctantū, post multam nauigandi felicitatem, post multas uictorias iam credentes finem capere peroptatū, aliqua diabolica suggestione in hac hora in laqueū perditionis, sua indiscretionē peruenerūt: Heu quot hic & uita recōmendat & fama, quibus unico peccati assensu, dira mors imminet & ruina? Idcirco dum uiuistis, timeatis fratres. Principiū sapientiæ timor Domini. Vita nostra milita est super terrā, qui hic uicerit, alibi coronabitur. Dum hac pelle tegimur, nulla nobis inest certa uictoria. Si noster genitor timuisset, nunq; cecidisset. Principiū omniū malorum, sui presumptio. Qui nō timet, de se præsūmit. Quomodo inter latrōes quis onustus auro securus gradit? Saluator quid nos aliud docet, nisi timere? Vigilate (inquit) quia nescitis qua hora fur uenturus est. Nam si sciret paterfamilias qua hora fur ueniret, uigilaret utiq; & non simeret perfodi domū suam. Summus ille clauiger Petrus: Sobriū, inquit, estote fratres, & uigilate, quia aduersarius uester diabolus tanquam leo rugiens circumit, quærens quem deuoret. Nemo inter serpentes cum securitate habitat. Qui sanctior & sapientior est, plus semper timeat. Nam qui altius est cadens, maiores casus recipit. Esca diaboli electa est, de malis nō curat, quia sui sunt. Cecidit ille sapiens Salomon, cecidit & eius genitor Dauid, electus secundū cor Dei. Timeatis fratres, iterū rogo, undiq; timeatis, quia beatus est uir timens Dominū. Etenim si consistant aduersum eum castra, non timebit cor eius. Si exurrexerit in eum prælium, in hoc ipse sperabit. Perfectus Dei timor foras uanū mittit timorem. Timorem uanū nō habet charitas. Charitas & timor Dei unum sunt. Cōsiderās enim hęc propheta, clamās dicebat: Conſige timore tuo carnes meas. Quis ex uobis est cupiens uidere dies bonos, accedat huc, & illuminetur, & facies sua non confundet. Qui timet Deum, faciet bona, & demorabitur in bonis anima eius, & semē eius hereditate possidebit terram. Quia firmamentum est Dominus timentibus eum, & testamētum ipsius ut manifestetur illis. Si quid boni facitis, cum magna cautela timeatis. Multi bona faciunt, quorū fructus furtim humanae laudis appetitus. Decem fuerūt uirgines, & tamen mediæ a cœli ostio sunt exclusæ. Heu quot hodie sacro sunt renati baptisate, & Christiano funguntur nomine, quibus foret melius non fuisse. Est enim gehennalis pœna paganorū infinito minor, q̄ malorum Christianorū. Utinam nō foret talium maior pars. Nauis undiq; sana uno mergitur foramine. Errauerunt homines in hac lata solitudine, alij colla iugo auaritiæ submittentes, alij luxuriæ foeditate, ut turpissimæ sues deturpati: alij circa inutilia diripienda occupati. Vnde abiecto rationis usu cooperates ut iumenta insipientia (& utinam similes essent illis) ut ciuitatis nouæ Hierusalem non inuenerunt. In regnū cœlorū reprobis nullus ingredit. Centuplo arta est uia eius q̄ creditur, quamuis larga sit uerē timentibus. Timentī centurioni promittit Christus ad eū accedere: presumētī regulo, cū illo ipse ire denegat. Verē non omnes hodie obediunt Euangelio. Veniet (dicebat Apostolus) tempus, in quo sanam doctrinā non sustinebunt homines. Plures prædicāt, sed non omnes ueritatē prædicāt, simplicium corda in peccatis alligant. Alligant onera grauiā in peccatis minimis, in grauib; oculo transeunt conuēte. Est enim doctor falsus gladius anceps, hinc scindit opere & exemplo, hinc percudit & interficit uerbis dolosis & iniuris. Quomodo ignis frigiditatē donat, aqua caliditatē? Lapis quomodo sursum gradit? & uir luxuriosus quomodo prædicabit castitatē? Et si prædicat, quæ audientibus inde ueniet utilitas? Quid poterit dicere audiens: nisi quare uoce prædicat, quæ opere denegat? Bene loquēs ore & malē uiuēs opere, semetipsum damnat. Ecce quantū Deo talis prædicatio sit acceptabilis, ostenditur per Psalmistā: Peccatori dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu uerō odisti disciplinam, & protiecisti sermones meos post te. Multi legunt grandia, addiscunt ardua, subtiliter disputant, ornatē loquuntur, ut à populo honores capiant, in plebibus magistri nominentur, & nihil faciūt. Si experto creditur, mihi credite, plus mouet corda hominū uitæ sanctitas, q̄ ornata eloquia. Facite, & postea prædicare. Coepit Iesus facere, & postea prædicare. Valet facere sine prædicare, sed nō prædicare sine facere. Nō dixit Deus: Qui prædicauerit uoluntatem patris mei, sed, qui fecerit. Non ut uerbo prædicationem, nisi non facientium ea quæ non operum. Subtilium uerborum doctor tantum & non operum, est quædam leuis auris inflatio & ueritatis fumus, citō sine fructu pertransiēs. Intelligite fratres, intelligite quæ dico: Multo plus mereur qui facit & prædicat, quam qui facit & tacet. Si bonum solus facio, mihi soli profum, sed si prædicās facio, & mihi & alijs profum. Vnde qui ad iustitiam erudiunt plurimos, erunt quasi stellæ in perpetuas æternitates. Sunt enim sancti prædicatores lux ad illuminandum: quia per eorum doctrinam corda caligantia & cæca nube peccati, Christo uero lumine qui lucet in tenebris illuminantur. Sunt sal etiam ad condiendū uerbū Dei, quod cibus est anime operibus bonis. Cuiuslibet scienti iniungitur prædicationis officium, dummodo faciat, imō ut plus dicam: Qui scit & solum facit, & alios non docet, tenebitur Domino reddere rationē. Quum enim iuxta apostolum

apostolum Iohannem: Qui odit fratrem suum, homicida sit, & qui habuerit substantiā mundi, & uiderit fratrem suū necessitatem patientem, & clauerit uiscera sua ab illo, quomodo manet in cōcharitas Dei? Quanto magis qui uiderit fratrem suum errantem, & mortalibus oppressum criminibus, & nō ministrauerit ei uerbū doctrinæ, ille qui doctus est, homicida & sine charitate est? Timeatis o doctores & rectores, quibus iniungit Dominus prædicationis officia, ut populo suo uerbum dominicum ministratis. Quot em̄ uel uestro exemplo, uel uestri negligentia peccatis moriuntur, tot de manu uestra requiret Dominus. Quanto enim estis altiores gradu, tanto maioribus cruciatibus. Nō estis domini, sed pastores. Vnus Dominus est, & unus pastor p̄ncipalis qui cognoscit oues suas, & exquiret eas de manibus uestris. Heu quot hodie in Ecclesia sunt nō pastores, sed mercenarij, ad quos nihil pertinet de ouibus Iesu Christi. Quinimō (ut & uera dicam, & ipsimet sciunt) sunt lupi rapaces, qui & oues rapiunt & dispergunt. Certē nil p̄uis, nil ab ominabilius, q̄ cum ille qui custodire deberet, dissipat. Heu quod hodie in aliquibus Ecclesiæ nō pastoribus, sed destrutoribus, quorū non est pars minor, factum est, ut substantias & labores hominum tanquam infernum infatigabiliter deglutiant. Et nō solum eos à peccatis non emendant, sed & ipsimet uel ex sui negligentia, uel suis pessimis ministris, uel suis nephandis operibus eos contrahunt ad illicita. Ita quidem dicam, hos tales si impunes Deus relinqueret, Deus amplius nō esset. Et ideo (ut sæpe dictum est) filij charissimi, dum uiuistis, seruite Domino in timore, & exultate ei cū tremore. Apprehendite disciplinam eius, ne quando pereatis de uia iusta. Gustate filij mei charissimi, iterum dico: Gustate & uidete, quoniam suauis est Dominus. Diuites eguerūt, & esurierunt, & dormientes hic in diuitijs & uoluptatibus suis, nihil inuenerunt in manibus suis. Inquirentes uerō Dominū, nō deficient omni bono. Iunior fui & senui, & nunq; uidi iustum in fine derelictū, nec semen eius egens pane. Imitatores paupertatis estote, ut sequamini uestigia eius, qui cum in forma Dei esset, portās omnia uerbo uirtutis sue, in cuius domo sunt diuitiæ & gloria, semetipsum exinanuit formā serui accipies, & pauper & inops natus est. Pauper & plus q̄ inops fuit quousq; uixit. Pauperrimus mortuus & sepultus est. Vnde uulpes, inquit idem, foueas habet, & uolucres cœli nidos, filius autem hominis nō habet ubi caput suū reclinet. Apostolis etiam iubet nō portare sacculum neq; peram. Et iuueni cōsuluit uendere quæ habebat, & pauperibus erogare. Si Christum Deum creditis, eū non falli posse credite, alioquin nō esset Deus, & si ipsum falli nō posse creditis, ipsum sequamini. Impossibile est diuitijs affluere & Christum sequi. Natura denegat ut contraria misceantur. Aut ego fallor, aut ipsi in fine decipientur. Qui mihi nō credunt, credent cum diuitiæ suæ transierint in egestatē. Diues hic epulabat̄ quotidie splendide, indutus purpura & bysso: sed mortuus quod Moyſi & prophetis noluit credere, in tormentis positus sensit. Nemō militans Deo implicat se negocijs secularibus. Nō saluabitur rex per multam uirtutem suam, nec diues diuitijs suis. Est enim equus diuitiarum fallax ad salutē. Nonne diuitijs coniuncta est superbia? Et ubi superbia est, ibi p̄uis. Nonne omnia oriuntur mala ex superbia, tanq; ex una radice? Cum enim diues factus est homo, & cū multiplicata fuerit gloria domus eius, nonne superbit? Et cum superberit, nonne polluntur uia eius in omni tempore? Et tunc sedēs in iudicijs cum diuitibus in occulto, cogitat ut interficiat innocentem. Oculi eius in pauperem respiciunt, & insidiantur in occulto ut rapiat eū tanq; leo in cubili suo, dicens in corde suo: Oblitus est Deus, auertit faciem suā, ne uideat usq; in finem. Etenim est Dominus aliquādo dormiens, quasi crapulatus à uino. Cū uerō plus moratur Deus sapientiā ad inferendū iudicia, plus inebriatur ira. Et ideo plus centuplo timentum est, cum longanimitate tolerat mala, q̄ cū festinatē punit. Permittit em̄ Deus aliquo tempore cruciari bonos ab iniuris & superbis, ut supra dorsum honorum fabricent peccatores, & prolongent iniquitatem sibi. Et ideo quamuis aliquantulū obliuiscat Deus, pauperū tamē in finē nō obliuiscetur misereri. Sed quoniam pupillo ipse adiutor est, cui derelictus est pauper, & superbis resistit Deus, humilibus dans gratiā, cōuerit brachiū peccatoris & maligni, exaudiens desiderium pauperis, iudicans q̄ pupillo & humili, ut nō apponat ultra superbus magnificare se homo super terrā. Quapropter dilectissimi filij mei, si pauperes estis, humiliamini sub potenti manu Dei, ut nō amittatis, quod ablit, quæ facitis. Nihil pauperitas Deo gratiosa est sine humilitate. Maluit Deus de beata Maria incarnari propter humilitatē, q̄ propter aliam quancunq; uirtutem. Sicut em̄ ex sola superbiæ radice, omnia oriuntur mala, sic ex sola radice humilitatis generantur omnia bona. Discite à saluatore, quia mitis est & humilis corde, humiliavit semetipsum pro nobis: factus obediens usq; ad mortē: mortē autem crucis. Propter quod dico uobis, & si humiles esse uultis, estote etiam obediētes omni humane creaturæ propter Deū. Cōsiderate filij charissimi, quo censeamini uocabulo: Monachus, id est unus. Non decet monachū uelle habere & nolle, nisi in non peccando. Sit em̄ uobis uelle & nolle hoc unū, in omnib; bonis, in reb; licitis obedire. Nec sint uobis plura præcepta ut faciatis. Nō est obediens, sed negligens qui secundū expectat mandatū. Ad unius uobis dicitur iussionis uocem, Petrū & Andrē relictiis retibus & omnib; quæ habebant, Domini secutos esse uestigia. Hoc semper uera optat obediētia nunq; suæ obtēperare uoluntati, sed reuerenter aliena.

alienæ. Istud namq; in ultima cœna exemplum Christus reliquit, cum suorum abluens pedes discipulorum, Petro dixit: quod nisi obediens fieret, non haberet partem secum. Idcirco dilectissimi filij, sicut uobis unum est nomen monachi, ita sit unum uelle & unum nolle. Bonum est enim & iucundum habitare fratres in unum. Nec sit in uobis maior aut minor, sed qui præcessor est, fiat sicut iunior, ne uidelicet regum gentium instar, qui maior est in uobis, dominetur cæteris fratribus, ut ab eis gaudeat superuacuis laudibus attolli. Sed ad exemplum regis Iesu Christi, maior humilitate efficiat, quasi minor quibus regendis præest. Sit enim uester maior per humilitatem socius minori cum bene agit, sed cum delinquit, sit erectus contra uitium per zelum iusticiæ. Nullum sit unquam cum uitijis, foedus, sic diligatur homo, ut eius uitium odiatur. Magnum dilectionis signum est hominem in quibus cunctis minimis reprehendere. Sæpe multum uana nocet humilitas. Non uera humilitas est, uita tacendo permittente. Clama, ne cesses (Esaïas inquit) quasi tuba exalta uocem tuam, annuncia populo meo scelera eorum. Vana & contra uitia omnis clamaret creatura. Quia si peccator Deum non timet, tamen homines reueretur. Quod Apostolus nos docens dicit: Irascimini & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam uestram. Iustus est Dominus, & iusticiam dilexit, æquitatem uidit uultus eius. Si iustus, & uos iusti estote. Negligentia & uana pastoris humilitas, efficit ut lupi in agnos audere possint. Ne respiciatis in uultum potentis, non est personarum acceptio apud Deum. Vbi quod iustum est operemini. Vult uera iusticia unicuique reddere quod suum est. Obedire oportet Deo, & non hominibus. Nonne si ueritatem tacetis metu potentum, iudicatis apud uosmetipsos & facti estis iudices cogitationum uestrarum, & non plus uestra abundat iusticia, quam scribarum & pharisæorum? Non plus diuitem honoretis quam pauperem, nisi melior sit. Quinimodum (ut uerius dicam) multo plus pauperem honoretis. Relucet enim in paupere imago Iesu Christi, in diuite autem, mundi. Omnes nos ex una sumus carnis radice geniti, omnes inuicem membra sumus in uno corpore, cuius caput est Iesus Christus. Quid ergo plus honoris meruit diues & potens, quam pauper? Fortè quia diues est & potens? Sed si hoc, quare diuitias in seculo detestamur, quare mundi gloriam contemnendam prædicamus? Neminem certe malorum uisum honorandum puto. Si diuites honoras diuitijs plus paupere, Deo præponis mundum. Et si plus Deo aliquid in mundo diligis, non dignus es Deo. Reddite quæ sunt Dei, Deo, & quæ sunt mundi, mundo. Bonitas ubique honoretur, malicia omnino deturpetur. Sed quoniam mihi nunc de his qui in eaducis diuitijs suis gloriantur, qui quæ de quadam foetida carnis post modicum in cinerem reuerfuræ, nobilitate, potentia, & dignitate uana & leui, siquidem aurium quodrundam stultorum nominum insufflatione extollunt, & alios contemnendo deprimunt, ac se ob hoc credunt illam attingere gloriam, quam solis humilibus & mundi contemptoribus pius Dominus præparauit, sermo est, quid de eis ut conuenit, differat. Væ uæ uobis qui ad cœlorum regna diuitiarum itinere festinatis: Quoniam facilius est transire camelum per foramen acus, quam diuitem intrare in regnum cœlorum. Non mea sunt hæc uerba, sed Christi. Si hæc reuocabilis est sententia, Christus omnino non est Deus. Cœlum (idem inquit) & terra transibunt, uerba autem mea non transibunt. Ululate uos o miseri, nomen instabilis fortunæ, nobiles & potentes, qui alios confunditis, & tanquam ignobiles conculcatis, quia huius mundi honorum & falsarum dignitatum fumis obæcati, cum uestra uitæ breuissima tela à morte uelut à textente, fortè hac non se succidetur, in inferno sine interminabili præ alijs cruciabitur, continet moriendo. Viuentes in laboribus hominum, mundi non estis: imò cum hominibus non solum labores non fertis, sed laborantes uiuere non permittitis, idcirco non cum hominibus, sed cum diabolis flagellabimini. Quanto enim in mundo maior fuit gloria & læticia, tanto maior in inferno præparatur poena. Sed quid dicam? Duodecim fatemur Christum Apostolos elegisse: quorum omnium solus Bartholomæus carnis origine fuit nobilis, & Matthæus diuitijs (antequam reciperet Apostolatam) inuicibat. Cæteri uero erant pauperrimi piscatores. Cur hæc retuli, audiatis. Si Christus uerax est, & si omnia quæ ex ore eius audiui mendacia non sunt, huiusmodi hominum uix unus aptus regno Dei inuenitur de mille. Qui uero eorum mihi non credunt, post modicum tempus in tormentis positi sentient. Sed fortè quis ueritatis lumine cæcus iam mirabitur. Ad quem ego, si ex hoc me interrogaret, responderem: Nonne unico credimus damnari hominem mortali peccato? Sed si hoc (inquit) ita est, ergo quomodo saluabitur centum milibus? Sed quid diues & mortalis fama auræ pastus aliud est, quam quoddam peccatorum omnium uas putridum? Vbi superbia? Vbi auaricia? Vbi luxuria? Nonne in diuitibus, nobilibus & potentibus? Nonne latrones sunt, qui pauperum mercedem uolenter deprædantur, & eos deprimunt atque necant? qui ex ubertate domus Domini faciunt iniqua, quam ut pauperibus necessaria condonarent, receperunt? Certè superfluitatem uestimentorum superfluitati nimiam addunt, de pauperibus frigore & nuditate morientibus non curantes. Palatia & magna erigunt ædificia, ut humanis oculis contemplantur, & pauperes in plateis moriuntur incommodis. Conuiuia frequenter alijs præparant diuitibus, ut ferculis delicatissimis suam uentris repleant ingluuitem, quibus pauperes fame pereunt. Quid aliud est eorum uita, quam peccata? Si uenter repletus tanta ciborum est copia, nonne ad fores eius adest luxuria? Et quid ergo amplius

amplius loquar, cum omnis mortalium lingua deficeret, ut quæ milia peccatorum faciunt, intima ret, nec Deum nisi somnando cognoscunt, nec se (ut puto) morituros arbitratur. Non enim facile in peccata labitur, qui se moriturum cogitat, & Deum sibi fore iudicem non ignorat. Verè nimis imbecillus & miser est, cui harum rerum est memoria, si cuncta diabolica tentamenta non facile uilipendit. Idcirco uerè dicam, si Deum iudicem suum agnoscerent, & se mori crederent, non peccarent saltè tam securè. Cur hi miserimi ad Ecclesias properant, ut diuinis intersint mysterijs, an ut mulierum contemplantur uultus? Hæc sua est meditatio, hæc prædicatio, & Dei cognitio. Sic diuinam percunctantur legem, ut pecuniam, terram, mareque peragrantes, crebris uigilijs, & meditationibus sibi & suis filijs congregent, certatim uestimenta in societate, mira artificij uarietate frequenter mutant: quin ut ludos, hastiludia, choreas, procationes, ebrietates, magna conuiuia, delicata fercula, suis alternatim exhibeant sodalibus, mulieres ad suam uoluptatem explendum sufficienter habeant. Sed uæ miseri, quid facitis non cognoscitis, corpus ante tempus destruitis, & animam interficitis. Vnde infirmitates & mors tam intemptiua, nisi ex nimia ciborum copia, & frequenti mulierum usu? Deum deludere creditis? Certè deluditis uosmetipsos. Pro corpore obliuiscimini animam, & ecce corpus si mulcum anima destruitis ante tempus, & ideo gaudete, & iocundamini, & lætamini in hoc breuissimo temporis spacio quod habetis, ut postmodum cum diabolo sine fine omni tempore luceatis. Quod facitis, non differatis, frequentissime uestimenta permutetis, ne fortè uestra dispareat nobilitas, nec sit qui uos excedat, ut in inferno uerecundiam recipiatis & confusionem. Vbi conuiuia? Vbi delicata fercula? Vbi uina preciosa melle mixta, & aromatibus præparata? Epulemini, & inebriemini: non enim post mortem amplius facietis, sed cum diuite, qui quotidie epulabatur splendide, in tormentis gehennalibus guttam aquæ minimam peroptabit, nec habere poterit. Agite solatia uestra, in luxurijs explete uoluptates. Seminate in corruptione, ut de corruptione colligatis diuinam sententiam, quæ iustus ille dabit iudex, in magni iudicij die dicens: Ite maledicti in ignem æternum, qui parati estis diabolo & angelis eius. Heu cor lapideum, si cum talè tibi cogitas ob huius mundi praua solatia imminere sententiam, non formidas. Si illum expectas diem tam terribilem & crudelè, in quo non solum de luxurijs, uestibus, & ebrietatibus, comestationibus, & de toto tempore amisso quo uixisti, sed etiam de qualibet te oportebit cogitatione uana Domino reddere rationem, cur non emendaris? Cur moraris de die in diem miser conuerti ad Dominum? Cur te iam malorum non poenitet? Ecce mors properat, ut te cõterat, die nocteque currens. Ecce diabolus iam properat ut te recipiat. Ecce diuitia tua tibi deficient. Ecce uermes corpus, quod tanta enutrit diligetia, expectat, ut illud rodant, quousque iterum coniunctum animæ, cum illa pariter poenas habeat infinitas. Quid errando per huius seculi inuicia, in uanitatibus, petis solatia? Diuitias, gaudia, gloriam, & cætera tibi placita non inuenies hic: quia non hic sunt. Sed si uera quæris gaudia, ad illam cœlestem gloriam propera, ad quam factus es. Ibi certè illa gaudia sunt uera, quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Dimitte quæso caduca & momentanea, & quære habere perpetua. Sed quid de his qui nec Dei timore, nec amore, nec mortis & tormentorum subsequetium terrore à peccatis cessant, sed cõdolent, si, ut optant, praua agere non possunt, dicam? Væ uæ miseri qui hic rideatis, quia plangetis. Væ cum ista optatis gaudia temporalia, quia uobis inuitis sustinebitis tormenta in fernalia. Ecce uobis modicum restat temporis, implete mensuras maliciarum uestrarum, ut ueniat super uos omnis diuina indignatio. Fruamini hoc paruo tempore in iocis, ebrietatibus, prælijs & contentionibus, choreis, & procationibus, nec uacuum præterire tempus dimittatis. Quid moramini dum uiuatis? Congregate filijs uestris honores, diuitias & potentias, uestram augete nobilitatem & famam, ut uestri filij quæ fecistis explere & ipsi queant, quatenus cum illis pariter in inferno ampliora patiamini cruciamenta. Sed fortè quis dicit: Benignus est Dominus & misericors, qui omnem peccatorem ad se redeuntem recipit & indulget. Verum quidem hoc esse confiteor. Benignior est enim Dominus, quam credis, & unicuique parcat ad se (ut cõdecet) redeuntem. Nonne benignissimus est Dominus, qui tantas tolerat iniurias à peccatoribus, dans eis temporis spacium ut emendantur? Sed hoc noueris, quia sicut benignus est in tolerando, ita iustus est in puniendo. Sed fortè quis iterum dicet, uir qui toto tempore quo uixit malefecit, in mortis articulo accepta poenitentia, à Deo ueniam obtinebit. Heu quam uana suspicio & falsa meditatio. Vix de centum milibus hominum, quorum mala semper fuit uita, meret à Deo habere indulgentiam unus. Vir totus in peccatis genitus & enutritus, qui nec Deum uidit, nec agnouit, nec de eo audire uoluit, nec se peccasse cognoscit, nec quid poenitentia sit, nisi fortè dormiendo nouit, totus adhuc secularibus innotatus negocijs, quæ angustia premit filiorum quos deserit, quæ infirmitas conterit, quem dolor diuitiarum, & temporalium bonorum concutit, cum eis non posse frui amplius se cernit, quam acceptam Deo accipit poenitentiam quam non acciperet, si adhuc se posse sanari crederet. Certè uerè cõcludam, qui dum sanus est & iuuenis, Deum offendere non formidat, in morte non merebitur diuinam obtinere indulgentiam. Quæ dilectissimi filij est poenitentia, quam solum quis accipit, quia se uiuere non posse amplius cernit, qui si ex infirmitate conualesceret, peior quam prius fieret? Scio non modicos pecuniosorum, accepta in mortis

artículo patientia cōualuisse corpore & peiorasse uitam. Hoc teneo, hoc uerum puto, hoc multiplici experientia didici, quod ei nō bonus est finis, cui mala semper fuit uita, qui peccare nō timuit, sed in mundi uanitatibus semper uixit. Preciosa (inquit propheta) in cōspectu Domini mors sanctorum eius. Et mors peccatorū pessima. Et ideo filij prādicatissimi accingimini potentia, estote filij potentes, & nolite horū miserorū diuitiū, & potentum (quorū iam tātam ostendimus imbecillitatem & miseriam esse, quantā nō diceret lingua carnis) tentem potentia formidare in operādo iusticiam. Qui em̄ propter iusticiam persecutionē patitur, beatus est, & bene sibi erit, & si moritur, beator. Preciosa nēpe est in cōspectu Domini, mors sanctorū eius. Si cupis uitam tenere in Christo, noli mortē timere pro Christo. Nō em̄ potes illa sustinere pro Christo, quā sunt cōdigna ad futuram gloriam, quā reuelabitur cum apparuerit gloria nostra quā sursum est, & nō super terram. Nō speret mercedem qui nō laborat. Nō sufficit solum Christiani nomen. Christianus es, imitare Christum. Frustra Christiani habet ille nomen, qui diabolu sequitur. Quinimō Christianus omnino nō est, sed antichristus, iuxta illud beati euangelistae Iohannis: Audistis quia antichristus uenit, nūc antichristi multi sunt. Vis ergo regnare cū Christo, patiaris cū Christo. Si Christū Dominū & regem, cui est nomē super omne nomē oportuit pati, ut sic intraret in gloriam suam, quam fiduciā habes te intrare sine labore? O q̄ stulti sumus & tardi corde ad credēdum. Volumus hic gaudere cum seculo, et postea regnare cum Christo. Dominus nudus ingredit, seruus superfluitate onustus uestium, auri & gemmarum intrabit. Ille ieiunus, iste crapula & luxuria plenus: ille in cruce pro ipso moriē, iste in lecto delicatē dormiēs. Quod Dñs nō facit, seruus faciet. Promittit Dñs Zebedaei filijs regnā surum, si calicē quē bibiturus erat, possent bibere. Sic fati filij hominum nō rectē iudicantes: neq̄ quod uerum est, cognoscētes, dicētes malum bonū, & bonum malum. Reuertimini ad cor, uenientes audite me, & narrabo uobis quā audiui & cognoui, & patres nostri narrauerūt mihi, nec occultetur a filiis hominum. Adherere Deo bonum est, et sicut ille ambulauit, sic ambulare. Sicut Christus animam suam pro nobis posuit, sic & nos (si opus est) pro ueritate quā ipse Deus est, debemus animas ponere. Qui amat animam suam in hoc mundo, perdet eam. Christus pro nobis passus est, nobis relinquens exemplum, ut sequamur uestigia eius. Nō se cogitet Christianum, qui pro Christo mori se nō inuenit prāparatum. Qui Christo ministrat, ipsum sequatur. Dicas homo qui solum nomine & uerbo Christianus es: Fides Christi habeo & prādico. Bonū est, sed ubi opera? Fides sine operibus mortua est. Certē dicā, qui Christum tantum ore & non opere laudas, ipsum negas: quia si quā dicit crederes, saltē eum timeres, & de peccatis uerecundareris. Et si credis & mala facis, cēsuplo puniēdus es. Nōne peccatū quod fit ex certa malicia, infinito peius est peccato quod fit ex ignorantia? Peccauit angelus, peccauit homo, alter ueniam potuit inuenire, alter nō. Qua de re? Ille ex propria malicia, homo suggestionē diabolica. Et forte dices: Et ego similiter pecco suggestionē diabolica. Ad quod ego, quod miser mereris premiū, si nullum haberes prāsum? Nōne terrestris miles ad omne se exponit periculū, ut suo regi placeat? Nec certē ulla tibi esse potest excusatio, si te peccare diabolica dicit suggestionē sicut & ille, quia tibi nō est occasio quā illi. Vnū solum habuerat prāceptū, ut de ligno nō comederet. Nōdum quid diabolica foret suggestio nouerat, nec quantū peccatum Deo displiceat, scierat, & tu (ut dicit) nosti, & bene credis, & tot milia facis peccata. Et quid cōcludam? Qui tales sunt Christiani, diligunt eum in ore suo, & lingua sua mentiunt ei. Cor autē eorum nō est rectū cum eo, nec fidem habent in testamento eius. Si quis diligit Christum, si quis uerus est Christianus, & specialiter sacerdos & monachus, in quo tanq̄ in speculo relucet perfectio, nō solum renunciet omnib. quā possidet, sed etiam abneget semetipsum, ita ut totus sit mortuus mundo. Quia nisi granum frumenti cadens in terrā mortuum fuerit, ipsum solum manet. Qui mundi uiuit negocijs, mortuus est Deo. Oportet nāq̄ hominem qui uult capere perfectionē & tenere, ita mortuum esse mundo, ut tanq̄ mortuus nihil de rebus secularibus sentiat, ita ut cum Apostolo dicat: Nostra conuersatio in caelis est. Et iterum: Uio iam nō ego, uiuit autem in me Christus. Idcirco qui uerē iustus est, uitam hāc quā mors est, nō metuat amittere, ut uitam quā Christus est, ualeat inuenire. Eos qui occidunt corpus, non timeat, quia animam non possunt occidere. Hic tribulationes quā citō labuntur, sustineat, ut gaudia quā sine fine manent, habeat. Hāc sola uia est, qua itur ad patriā caeli. Certē si alio posset iri tramite, in toto mēdax Deus fieret. Nō em̄ quā dico uobis uerba, accepi ab homine, neq̄ per hominem didici, sed per euangelii suum. Itaq̄ oportet nos per multas tribulationes acquirere regnū Dei. Errat in uia, qui per diuitias & delicias festinat ire. Signū manifestae damnationis est, in hoc mundo sua beneplacita assequi, & a mūdo diligi. Quos Deus diligit, hos sepe corripit & castigat. Si in mundo gloriari oportet, libenter gloriemini in tribulationib. & aduersitatibus uestris. Promisit em̄ Christus haec suis discipulis, quos dilexit usq̄ in finē in signum prācipue dilectionis, cū in ultima coena dixit: Amē dico uobis, quia plorabitis & flebitis uos, mundus autem gaudebit. Gaudete filij mei prādicatissimi, cum odit uos mundus. Desiderate sufferre contumelias & opprobria ab hominibus, quia beati eritis cum male dixerint uobis homines, & persecuti uos fuerint, & dixerint omne

malum

A malum aduersum uos, mentientes propter filium hominis, gaudete tunc & exultate, quoniam merces uestra copiosa est in caelis. Vtinam in uos insurgeret totus iste mundus. Scitote quod de mundo nō estis, quoniam si de mundo essetis, mundus quod suū esset diligeret. Omne gaudium uestrum existimate, cū multa habetis in seculo opprobria & aduersitates, sciētes quod fortitudo & patientia ex ipsis oriuntur. Patientia autē perfectum opus habet. Probantur autē uirtutes in homine per patientiam, tanq̄ aurum per ignem. Qui ceteras habet uirtutes sine patientia, aurū in uasis fictilibus portat. In sola, dicebat Saluator, patientia uestra possidebitis animas uestras. Fortitudo cōnexa est patientia. Vir patiens, fortis est animo. Qui patiens & fortis est, securē bona sequentis uitae sperare potest. Seruate patientiā in mente: eamq̄ dum tempus est, exercete in operatione. Est em̄ patientia uelum, quo in huius mundi procellis, nauis nostra quocunq̄ flante uento nauigat securē, nullum timens periculū. Nullum uestrū ad uindictā uel odium proximi, cōtumeliosa uerba cōmoueant. Estote misericordes, sicut & pater uester misericors est, qui pluit super iustos & iniustos, & solē suum facit oriri super bonum & malum. Iudicium sine misericordia illi fiet, qui nō facit misericordiam. Misericordia super exaltat iudicium. Si nō remisistis de corde uestro illis qui offendunt uos, nec pater uester dimittet uobis. Frustra petit misericordiam, qui alijs denegat misericordiam. Sustinetis, inquit Apostolus, si quis uos in seruitutem redigit, si quis in faciem uos cedit. Hic uestra stabilitur uirtus, hic tota merces & prāmium, ut amicos diligamus in Deo, & inimicos propter Deum. Seruus ille nequā accepta misericordia, cōseruo suo denegauit misericordiam, et ideo meruit habere seueritatē iusticiae. Iusticia sine misericordia, crudelitas est, & ideo iusticiae misericordia miscenda est. Lex nostra tota in misericordia est. Propter peccatū quoq̄ poterat dānare nos Deus iusticia, quos sua saluauit misericordia. Quapropter qui misericordia caret, Christianus non est. Impossibile est esse hominē misericordē & piū, & iram nō placare diuinā. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordia cōsequuntur. Sacerdos & monachus prācipue sine misericordia, nauis est in medio pelagi undiq̄ perforata. Vana est religio, quā caret misericordia. Parū prodest differentem esse uestimētis a secularibus, & cōcordem uitā. Nō uestimētis & ordine solum quis est sacerdos & monachus, sed uita. Heu quid dicā? Sape ex magna abundantia tristitia, homo multa loquitur. Ecce mundus undiq̄ feruet monachis & sacerdotibus, & tamē tam sunt rarissimi sacerdotes & monachi: quod uix de centū unus reperiat bonus. Nulla certē in mūdo tam crudelis bestia, q̄ malus sacerdos uel monachus. nam corrigi nō patitur, nec ueritatē unq̄ audire potest, & ut breuiter dicam, omnes prāeminet malicia. Sunt hi tales sacerdotes & monachi solum habitu & nomine, quorū uana est religio. Religio munda & immaculata apud Deū patrem hāc est: Visitare pupillos & uiduas in tribulatione eorū, & immaculatū se custodire ab hoc seculo. Heu quantum in quibusdam spiritalibus habitu & nomine creuit cupiditas, imō ut uerius dicā, causa huius spiritualitatis est auaricia, qui certē sunt lupi rapaces in uestimētis ouīū. Vbi sacerdos & monachus cupidus est, & sine misericordia, ab eodē plus q̄ serpente fuge. Sunt etiam nonnulli qui totū suum fructum existimant, Ecclesias & monasteria miro modo & opere ex pauperum mercede edificare, in quibus tanta uiget cupiditas, ut terrā sibi & omnia deficere putent. Ibi cor, ibi mens, ibi semper sua est cogitatio, ut aliena possint expoliare marupia. Hos tales saluator increpās: Vae uobis (inquit) qui edificatis monumenta prophetarum. Ecce qui monasteria aedificāt, Ecclesias miro artificio aptant, bonum uident opus facere. Sed siquidē misericordiam pauperib. faciūt, bonum est. Vis ut opus tuum Deo placeat, fac ut de hoc pauperes gaudeant. Quod tēplum est Deo charius, q̄ homo? Tēplum Dei uos estis, inquit Apostolus. Cum pauperi manum tribuis, cum uiro in suis necessitatibus subuenis, cum errantē ad uiam rectam reducis, o q̄ admirabile & Deo gratum templum aedificasti. Frange esurienti panē tuum: & egenos uagosq̄ duc in domum tuam. Nemo se excusans dicat: Non habeo quod pauperi fratri tribuam. Si uestimentum uel aliquid ultra extremam possides necessitatē, & pauperi indigēt non subuenis, fur es & latro. Sumus dilectissimi filij in rebus temporalibus solum dispensatores, & nō possessores. Si quid superfluum quo frater eget possidemus, furamur, imō peius q̄ qui furatur aliqua ex inopia & necessitate. Iste rātam ultra necessitatem retinet, quo centum uiuerent, qui fame pereunt. Ille uni furtum facit, iste tot, quot non condonat patientibus necessitatē. Dices fortē miser, Meum est: nā hoc dimiserunt mihi parentes. Quomodo tibi potuerunt dimittere quod suum non erat? Ast si suum non erat, inquit, unde habuerunt? quis dedit eis? quid in mundum uenientes apportauerunt? quid recedentes secum ferent? Certē quā pauperum possidemus, in die iudicij coram oculis diuinā iusticiae uindictam exclamabunt. Qui habet aures audiēdi, audiat. Qui mihi non uult credere, heu quā grauiter sentiet, cum diuitiae suae transferent in egenatē. Lex naturalis hoc prācipit, ut quod ab alijs desideramus, hoc alijs faciamus. Quid aliud lex uetus prādicat? Ac Euangelicam doctrinam percontare undiq̄, quid aliud insinuat? Verē coram Deo iudice erunt testimonia. Quid ergo dicam de his, qui solum lapides congregant, & muros erigunt in altitudinem, quorum est cor & cogitatio, ut humanis oculis opus appareat? Laudatur aedificium, & totam hīc suam arbitrantur iusticiam? Sunt etiam aliqui,

Hier. to. 4.

G 2 qui

qui de rapinis & pauperū sudore oblationes & uictimas Deo offerunt. Tales oblationes ante diuinam clementiam nō parum sunt abominabiles. Quis tam insipiens est, ut nō intelligat quod talia aedificia nō cedunt ad Dei gloriam, sed ad mundi pompam? Sed si quis diceret: Quid dicitis? Nōne bonum est edificare monasteria, ut inde honoretur Deus? Ad quod ego: Bonum est dummodo pauperes uiolētiam nō sint passi, nec interpellent Deū cōtra eos. Quomodo possunt aedificare domum Deo placitam uel sanctis eius ex illis pecunijs, de quibus pauperes plorant? Qualis iusticia posset esse munerare mortuos, & spoliare uiuētes, & de indigentia pauperum offerre Deo? Certē si hęc placeret Deo iusticia, foret socius uiolētiae. Et si hanc a nobis uellet oblationē, cōscijs fieret in peccato. Aut si Deo displiceret, nō potest placere sanctis. Qua de re filij dilectissimi deponentes omnem maliciā, omnem dolū, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modō geniti infantes rationabiles sine dolo lac cōcupiscite, ut in eo crescat in salutem: si tamen gustastis, quoniam dulcis est Dñs. Verē si nō eritis sicut paruuli, nō intrabitis in regnū cōlorū. Paruulus uidens pulchrā mulierem, non delectat. Preciosam uestē intuens, nō desiderat. In iracundia nō perseuerat Iesus, nō recordatur, nec odit. Patrē sequitur, matrem nō deserit. Et ideo nullus se regnum cōlorū cogitet attingere, nisi hanc paruuli innocētiam & simplicitatē imitari studeat: id est, castitatem habere, mundū spernere, fratrē diligere, patientiā seruare, patrem Christum sequi, & in gremio matris Ecclesiae semper incumbere. Et exiite uos dilectissimi ueterē hominē, & induite uos armatura Dei, ut possitis stare aduersus insidias diaboli. Diabolus nihil in mundo possidet. Exponiati ergo mūdānis rebus momentaneis, & citō uelut umbra labentibus, cum nudo pugnetis. Qui oneratus uestibus cum nudo luctatur, citius ad terram deicitur, quā unde teneatur, habet. Vis firmiter cum diabolo dimicare: uestimenta proijce ne succumbas. Terrena omnia sunt, quasi quēdā corporis indumenta. Qui plus possidet, citius uincetur. Arma uestra pugnantibus sint castitas, patientia, humilitas, & charitas. Hęc sunt arma aduersus uersutias diaboli, quibus si muniti fueritis, accingetis fortitudine lūbos uestros, & roborabitis brachiū uestrum. Fortitudo & decor indumentum uestrum erit, & cum eritis in praelio, ridebitis. Nō timebitis a frigiditate uisus, & uerē fundata erit domus uestra super firmā petram, quā Christus est. Ensis diaboli, luxuria. Heu quod illa interficit romphā! Nō est aliquod peccatum, quo totiens diabolus uictor existat. Fugite luxuriā: nā sicut uirginitas hominē a quat angelis, imō plus eum facit q̄ angelū, ita luxuria hominē quasi bestificat, & (ut ita dicam) multo peius bestia eum efficit. De nullo alio peccato legi Deum dixisse se poenitere fecisse hominē. Hęc huiusmodi facit opera: Corpus debilitat, & quasi semper ipsum morte destruit, famā denigrat, marsupia euacuat, furta instruit, homicidia causat, memoriam hebetat, cor aufert, oculos utriusq; hominis cæcat, & prae cateris iram Dei prouocat. Ex radice gulae oritur, pro nullo alto reatu, tam manifestam iusticiā exercuit Deus sine misericordia q̄ pro isto. Propter hoc nanq; legitur peccatum, Deū mundo induxisse diluuiū, Sodomā & Gomorram cōbussisse, & multos alios homines interemisse. Hoc rete diaboli, si quis hoc capitur, non citō soluit. In isto tam graui praelio, nemo potest uincere, nisi fugiat, nemo potest firmiter perdurare, nisi carnem domet. Qui uino utitur, ignem portat in gremio. Nolite, inquit Apostolus, inebriari uino, in quo est luxuria. Hoc praelium nō sustinetur, nisi in abstinentia & ieiunio. Vinum nocet, sed uultus cētuplo magis mulierum. Mulier diaboli sagitta est, qua in luxuriā homo citō trahitur. Nullus in hoc confidat uiuens. Si sanctus es, nec tamē securus es. Mulier, uiri preciosam animā rapit. Nūquid abscondere potest homo ignē in sinu suo, ut uestimenta illius non ardeant? aut ambulare super prunas, ut nō comburantur plantae eius? Homo & mulier, ignis & palea. Diabolus nanq; insufflare cessat, ut accendatur. Huius praelij nanq; fiet uictor, nisi fugiens. Nunq; uiro cum muliere sint lōga colloquia. Sola in simul loqui faciat necessitas. Vir mulieris cuncta spernat munuscula, & blanda uerba, si non uult luxuriā capi laqueis. Tanta sit inter uirum & mulierem raritas, ut alter alterius nomen nesciat. Plurimi sanctissimi iam ceciderūt hoc uitio, ppter suam securitatē. Timeatis filij, si in alijs peccatis timendū est, in isto multo plus, sed uerē dicam: Hodie sub spiritualitatis nomine, nouum sit fornicationis genus a pluribus. Heu quid proferam? Hodie nō uerecundantur homines, quinimō gloriantur cū malefecerint. Aliqualis in mulierib; uiget uerecundia, quanq; parua, sed in uiris ita hęc creuit malicia, ut ille putetur insipiens, qui huiusmodi doctus nō est. Quid plura? Hęc sua est festiuitas, hęc omnis prädicatio. Ob hoc frequētant Ecclesias, ut mulieres uideant, & earum uantur colloquijs, quatenus inde luxuriā amplius crescat appetitus. Sed quid uir miser gloriaris in malicia ista? Fortē quia potēs es in iniquitate? Cētuplo plus peccas q̄ mulier. Mulier mollis, & tu fortem te existimas. Illa in domo sedet, & tu uagando mille modis eam illaqueas, & aliquando eā cogis, ut ui faciat. Hęc cum facis, quia Deus tacet, tu cogitas, quod sit tibi similis. Sed ueniet tēpus quo arguet te, & statuet contra faciem tuā. Vnde filij estote prudētes sicut serpētes, & simplices sicut columbae, & pugnatē uiriliter cū antiquo serpēte. Sint lumbi uestri praeincti, & lucernae ardentes in manib; uestris, & tunc uiriliter agite, & cōfortetur cor uestrum: quoniam illi qui debellabant uos, timebunt, & in Deo facietis uirtutem, & ipse ad nihilū deducet tribulātes uos. Prædite estis mei,

A mei, diligite uos inuicem. Nō enim accipi hoc ab homine, sed a saluatore: Hoc est, inquit, præceptum meum, ut diligatis inuicem. In sola dilectione omnium uirtutum bona consistunt. Sicut ex una radice multi exeunt rami, sic ex charitate omnes generantur uirtutes. Si linguis hominum (inquit Apostolus) loquerer & angelorum, si omnē habuero prophetiam, & nouero mysteria omnia & omnem scientiam, si habuero omnem fidē, ita ut mōtes transferam, charitatē autē non habē, nihil sum. Qui ueram habet charitatem, benignus est & patiēs. Ille ueram habet charitatem, qui nō tantum proximos diligit per affectum cognationis & carnis, sicut ethnici & publicani faciunt: sed ita diligit inimicum, sicut amicū. In hoc uno potest homo agnoscere si manet in charitate, si ab eo diligitur qui ei aduersatur. Certē hic quāplurimū animaduertendū est. Sunt quamplurimi qui diligunt, sed malē. In tantum em̄ aliquem diligunt, ut dilectionem Dei perdāt. Qui aliquid supra Deum diligunt, Deo nō sunt digni. In cunctis uirtutibus requiritur temperātia. Virtus semper uult mediū. Nimis diligere malum est, minus diligere malum est: sed utius exigit diligere, bonum est. Omnis dilectio quā nocet, uitanda est. propter nimiam dilectionem aliqui in luxuriā ceciderunt, propter modicam aliqui in inuidiam deuenerunt, multi orationes & Dei obsequia dimiserunt. Hoc quippe agit superfluous amor, ut quem diligit, semper uidere uellet. Nimiū & stultus amor, ignorat siquidem iusticiā & ueritatem, ratione caret, modum nescit, neq; aliud cogitare potest, quā quod diligit. Amor iste nō accipit de impossibilitate solatium, neq; ex difficultate remediū. Impossibile est hominem qui talem habet amorem, Deo posse acceptabiles orationes facere aut placere. Hic amor non est charitas sed stulticia. Omnes nostros debemus diligere fratres, sicut uosmetipsos, ita tamen ut uitia nō diligantur. Punire malum, charitas est, plus meliorem diligere, iustum est. Sic diligendi sunt homines, ut bonitas exaltetur, & uitium deturpetur. Vera charitas exigit, ut Deum diligamus ex toto cordo, & ex tota mēte, & ex totis uiribus nostris, & ita singulariter, quod cū Deo nihil aliud diligamus, & proximum nostrū sicut nos. In istis duobus mādatis tota pēdet lex, & pphetā. Qui sine charitate est, sine Deo est, quia Deus charitas est, & charitas Deus est. Qui manet in charitate, in celo iā cōcipit habitare. In celo nata est charitas omnium beatorū. Vbi charitas uera est, ibi inuidia nulla est, ibi ambitio nulla cognoscit, nec murmuratio, nec detractionis, nec irrisio, sed est omnib; una & eadē uolūtas. Hoc scitote fratres, quia si nō habetis charitatē perfectā, sub diabolica potestate estis, nec ultra uobiscū Deus habitat, & qui sine Deo est, in inferno est. Idcirco prædilectissimi mei filij, hortor uos dum tempus habetis, ne in uacuum gratiam Dei recipiatis, gratia Dei data est omnibus, per mortē filij eius. Dum tēpore isto breuissimo uiuimus, seminemus, quod postmodum suo tempore metemus. Breues dies hominis sunt. Præciditur uelut a texente uita uestra, tanq; fur, mors uenit. Cum mortuus fuerit homo, non simul descēdit cū eo gloria domus eius. Diuites in bonis quāuis minimis, ducūt dies suos, & in pūcto ad inferna descendunt. Opera cuiuslibet sequuntur illum. Perrarum est, ut hominis cuius semper mala fuit uita, bona sit mors. Siue malum siue bonū tempore isto fecerimus, illud idem post finē mortis inueniemus. Nō expectetis, quia tempus illud acceptabile est. Dum lucem habetis, nō ambuletis in tenebris. Qui ambulat in tenebris, nescit quō uadat. Lux uestra Christus est, quā lucet in tenebris, & illuminat omnē hominē ueniētē in hunc mundum. Vt ergo filij lucis sitis, & tenebræ uos nō comprehēdāt, ad ipsum accedētes lapidem uiuum, ab hominibus quidem reprobato, a Deo autem electum & glorificatū: & ipsi tanq; lapides uiui superaedificamini, & in omnib; exhibeatis uosmetipsos sicut Dei ministrros, in multa paciētia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustijs, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in uigilijs, in ieiunijs, in castitate, in scientia, in lōganimitate, in suauitate, in spiritu sancto, in charitate nō ficta, in uerbo ueritatis, in uirtute Dei. Non sit inter uos mēdaciū. Omnis uir mēdax, abominabilis est Deo. Est em̄ Deus ueritas, et ueritati obstat mendaciū. Omne fugiatis uerbum ociosum. De quolibet em̄ uerbo ocioso & uano reddemus Deo rationem. Silentij diligite. Vbi est multiloquiū, ibi frequēter mēdaciū: ubi mendaciū est, ibi peccatū. Sermo indicat qualis est homo. In ore sacerdotis uel monachi, nullum unq; sit uerbū, in quo nō sonet Christi nomē, semper diuinā ruminet legem. Etenim qui in lege Domini meditatur die ac nocte, nō abiens in cōsilio impiorum, neq; in uia peccatorū, erit tanq; lignum plantatū secus decursus aquarum: cuius folia nō decident, sed dabit fructum in tempore suo, & omnia quaecunq; fecerit, semper prosperabuntur. Certē nil tam nocet hominī, q̄ mala societas. Talis em̄ efficitur homo, qualium societas fruitur. Nunquam cum agno lupus habitat. Vir certē castus, luxuriosi societate fugit. Plus quā impossibile puto uirum diutius in bonis permanere operibus, qui malorum assidua cōuersatione utitur. Cum sancto, Psalmista uociferat, sanctus eris, & cū uiro innocente innocens eris, & cum electo electus eris, & cū peruerso peruerteris. Sicut enim mala nocet cōuersatio, ita bona prodest. Nihil potest huius cōparari thesauro. Qui bonam inuenit societatem, uitam inuenit, diuitijs affluit. Certē uerē dicam: Perrarū homo uel bonus, uel malus efficitur, nisi ob societate causam. Pueri cor tanquam tabula in qua nihil pictum est, fore dicitur. Illud ergo quod a societate recipit, usq; ad senectū retinet, siue bonū siue malum sit. Rarō cum iuene iuuenis

habitet. Nam ignis si apponatur igni, calorem non extinguit sed enutrit. Semper uir quem delectat sapientia, se maiori aetate & sapientia socius existat. Alioquin si sibi simili societur, assidua societate, de stulticia in stulticiam dilabetur. Ante omnia autem filij mei, nolite iurare omnino, neque per caelum, neque per terram, neque aliud quodcumque iuramentum. Sit autem sermo uester Est, est, non, non. Cuius in ore frequens sonat iuramentum, in ipso homine parua est Dei cognitio & dilectio. Si non est quod iuro, Deum esse nego. Praeceptum enim Dei prohibet: Non assumetis nomen Dei in uanum. Orationibus instate continuis. Multum ualet frequens oratio & deuota. Oratio hominem a terra subleuat, ad caelestia uehit, & facit hominem cum Deo loqui. Gratias ab eodem obtinet, dummodo sit deuota & mixta lachrymis. Multum ualet oratio frequens conspersa lachrymis ad promerendam diuinam clementiam, ad exauditionis beneficium. Obtinuit Ezechias statim gratiam a Domino suis lachrymis & orationibus, ut mutaret sententiam quam sibi indixerat. Liberauit Dominus Susannam a iudicio dirae mortis, propter orationem & lachrymas. Orationibus Eliae, caelum dedit pluuiam, quod clausum fuerat tribus annis & sex mensibus. Si quo egetis, petatis a Domino orationibus & lachrymis in fide nihil dubitantes. Quia qui fide habet ut granum sinapis, quicquid petierit fiet statim illi. Idem Dominus est diues in omnibus, qui tunc erat & nunc est. Spes uestra, gaudium uestrum, cogitatio uestra, & omne desiderium uestrum sit semper Deus. Quoniam ex ipso, & in ipso, & per ipsum sunt omnia, in quo uiuimus, per quem mouemur & sumus, sine quo penitus nihil sumus. Iam filij mei non multa loquar uobiscum. Venit enim hora ad quam natus sum. Hac conditione huc ueni ut exirem. Nunc natus fuisset, si mori non debuisset. Suo proprio non pepercit. Dominus filio, sed pro nobis omnibus, fecit eum mori in crucis stipite, per cuius mortem mors nostra mortua est. Nemo enim nostrum sibi uiuit uel moritur. Siue enim uiuimus, Domino uiuimus, siue morimur, Domino morimur. Siue ergo uiuimus, siue morimur, Domini sumus. In hoc enim uocatus Christus uiuorum Dominus & mortuorum. Si enim Christus mortuus est (certe non est seruus maior Domino suo) idcirco & nos moriemur. Si enim resurrexit, habemus spem firmissimam quod & nos resurgemus. Et si Christus sic resurrexit ut amplius non moreretur: certe & nos post resurrectionem nostram nunquam moriemur, sed semper cum ipso in gloria stabimus. Cum enim mortuus fuit Christus, uetus homo non resurrexit simul mortuus est, ut destrueretur corpus peccati, & fieremus unum corpus cum illo. Idcirco si resurrexit Christus, & nos resurgemus cum illo: quia sumus membra eius. Si autem & Christus non plus morietur, & nos similiter. Quo quidem dilectissimi filij mei, si nunc morior, credo quod redemptor meus uiuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circumdabor hac pelle mea, & in ista propria carne mea uidebo ipsum saluatore, quem uisurus sum ego ipse qui nunc loquor, quem hic nunc cernitis morientem, & non certe alius loco mei. Et isti proprii mei oculi quibus uos uideo, conspiciuntur sunt. Unde dilectissimi filij mei uidete quomodo caute ambuletis, non quasi insipientes, sed ut sapientes. Et nolite secundum carnem ambulare: quia si secundum carnem ambulaueritis, moriemini. Sed spiritu ambulantes, et facta carnis mortificantes, nunc mecum exultate, cantate & psallite. Abijcite uestimenta luctus & tristitiae. Spargite cinerem de capite uestro. Iubilate Deo, Psalmum dicite nomini eius, date gloriam laudi eius, quoniam hucusque transiui per ignem & aquam, & ecce nunc inducit me in refrigerium. Introibo in domum Domini, & reddam uota mea de die in diem. O quantum lucrum mihi est mori, quoniam uiuere deinceps meum Christus erit. Ecce terrestri domus huius habitationis dissoluit, ut alia succedat non manufacta, habitatio aeterna in caelis. Ecce quod mortale est uestimentum, exuor, ut aeternum induar. Hucusque peregrinatus sum, iam redeo ad patriam. Ecce brauium capio, pro quo in agone cucurri. Ecce portum attingo quem tanto desideravi desiderio. Ecce de tenebris ad lucem, de periculis ad faturitatem, de inopia ad diuitias, de praedio ad uictoriam, de tristitia ad gaudium, de temporalis uita ad perpetuam, de foetore ad odorem suauissimum uehor. Hic caecus sum & illuminor, undique uulneratus & sanor. Hic semper contristatus sum, & ecce iam laetificor. Verum hic uiuens mortuus sum, & iam uere uiuificor. Vita mundi non uita sed mors, uita fallax, uita onusta tristitiae, imbecillitas & umbratica, uita mendax. Nunc flores, & statim arescis, uita priuans, uita cui in es, uita fragilis, uita momentanea & caduca: quae quanto magis crescit, tanto magis decrescit. Cum plus procedis, plus ad mortem propinquas. O uita plena laqueis, quot in mundo homines illaqueas, quot per te iam sustinent tormenta infernalis? Quam beatus qui tuas agnoscit fallacias, quam beator qui de tuis non curat uanis blanditijs, quam beatissimus qui te bene priuatus est. Melior est negociatio mortis argento & auro, primi & purissimi eius fructus. O mors dulcis & iocunda. Non certe mors quae uitam ueram largitur, quae fugas febres & uulnera, famem extinguit & sitim. O mors iustissima & pia bonis, & malis aspera, humilias superbum, diuitem & potentem, & exaltas humilem. Per te pauperes satiantur cum auarum proijcis. Tu malis das supplicium, & iustis aeternum praemium. Veni soror mea, sponsa mea, amica mea, dilecta mea, indica mihi quem diligit anima mea. Ostende mihi ubi pascat Dominus meus, ubi cubet Christus meus. Ne dimittas me amplius uagari per inuium huius incolatus mei. Exurge gloria mea. Porrige mihi manum, trahere me post te. Apertum est cor meum, ut exurgam, & post te curram in odore unguentorum tuorum, donec intro-

A introduxeris me in cellaria domus Domini mei, ut exultem & gaudeam cum apparebo ante faciem suam. Tunc cantabo, & psalmum dicam Domino. Ecce tu pulchra es amica mea: iam noli morari amplius. Ecce omnes dies mei defecerunt, & anni mei transierunt uelut umbra. Conuertere altquantulum super me: quia te inuenire exultaui, & in te delectatus sum omnibus diebus uitae meae. Suscipe me: nam cum suscepisti Dominum meum, me saluasti, me uiuificasti. Iam respice in me, saluum me fac, et libera me de aquis multis, et de manu filiorum alienorum. Erue de carcere animam, et reduce eam per gratiam, quam operata fuisti suscipiendo Dominum meum, unde exulaui per culpam, quam perpetravit meus genitor Adam. Veniam per te in hortum dilecti mei, ut comedam fructum pomorum suorum. Defecerunt sicut fumus dies mei, & caro mea iam sicut foenum aruit. Ecce iam uenit tempus misericordiae mei, noli tardare, accelera ut eripias me, quia amore languo. Per te bona mors, fructum recipimus honorum quae facimus, cognoscimus praemia quae speramus. Antequam uenias, Deum ex parte cognoscimus: dum ueneris, perfecte uidebimus eum sicuti est. Nigra es sed formosa, pulchra es & decora, fauus distillas labia tua. Terribilis es, & quis resistet tibi? Terribilis quidem apud reges terrae: aufers spiritum principum: nota facis humilibus uirtutem tuam: tu confringis cornua peccatorum, & exaltas cornua iustorum. Illuxerunt coruscationes tuae orbi terrae, uidit & commota est terra. Aperi mihi dulcis soror & anima mea ianuam uitae, quas aperire mihi promissisti cum fuisti cum Domino meo, ut iam sit in pace locus meus, & habitatio mea in Sion. Expolia mea ista mortali tunica mea quam fero, ut induam me uestimentis laetitiae. Anima mea liquefacta est, ut inuenire possim dilectum meum quem in mundo quaesui & non inueni. Inuenerunt me in hac solitudine custodes, qui circumuehant ciuitatem, percusserunt me, & uulnerauerunt me, & tulerunt pallium meum custodes murorum. Percussus sum & humiliatus sum a uoce malorum & dolorum. Tota die exprobrabant mihi inimici mei: loquentes aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij circumdantes me, & expugnantes me gratis, posuerunt aduersum me mala pro bonis & odium pro dilectione mea. Ergo iam bona mors propera: confringe arcum, cornu, scutum, gladium & bellum. Si moraris, iam deficit pauper spiritus meus propter multitudinem dolorum meorum. Iam consolationes tuae laetificent animam meam. Hodie uocem meam audiens, noli obdurare cor tuum. Quando ueniam & apparebo ante faciem Dei: ut inhabitem in domo sua in longitudine dierum? fuerunt mihi in miseria huius uita lachrymae panes die ac nocte: labores, cotumeliae, afflictiones, aerumae, fames, sitis, ieiunia, uigiliae, tentationes & pestilentiae. Audi gemitus uinculati, solve colligationes meas. Accipe filium hic famelicum in regione aliena, et redde eum patri suo. Suscipe ulceribus plenum, & colloca eum in sinum Abrahae patriarchae. Fac me intrare in uineam Domini sabaoth, ut non stem hic ociosus. Suscipe me de manu iniquitatis, & deduc me in uitam aeternam. Educ me de tenebris & umbra mortis. Dissolve uincula, solve copeditum, illumina caecum, erige elisum, custodi aduenam & pupillum. Sedit in tenebris, & habitanti in regione umbrarum mortis, ostende lumem tuum: illumina nunc me, & nunquam amplius obdormiam in morte. Haec & his similia prosequente sanctissimo uiro, omnium astantiu creuit marmor & tristitia, nec quis nostrum poterat se a lachrymis continere, sed omnium una erat uox plangentium. Quid sine te faciemus pater? quod pergemus? Uineam istam ex Aegypto transtulisti & plantasti eam: ut quid auertis faciem tuam ab ea? In lumine uultus tui ambulabamus: gloria uirtutis nostrae tu eras. Heu quid sine te amplius faciemus? Tu pater, tu doctor & refugium, tu exemplar innocentiae: utinam nobis tecum mori liceat. Iam ad nihilum deueniemus: sicut oves erimus sine pastore. Ad nihilum deueniemus uelut aqua decurrens: non erit qui consoletur nos. Fient filij tui orphani: & famem patient ut canes: circueuntes undique te non inuenietes. Heu quatus super nos cecidit ignis? Non te deinceps uidebimus solam. Congregatio quid faciet fidelium sine te? Tu dispersio hereticorum eras, tu intersector eorum gladio oris tui. Tu eorum malleus & securis, conterens eorum dentes in ore ipsorum: molas leonum confringens, & deducens eos in puteum interitus. Gaudebunt nunc & exultabunt & humilia bunt populum tuum, & hereditatem tuam uexabunt. Captabunt animam iusti, & sanguinem innocentem condennabunt. Incendent igni sanctuarium Dei, & ueritatem fidei lacerabunt. Tunc ille motus his uerbis, aliquantulum lachrymatus est, ut totus semper in Domino misericordiae uisceribus affluebat, conuersusque ad eos, hac eis flentibus uoce respondit: Eia boni milites Christi, confidatis in Domino, & in potentia uirtutis eius. Nolite timere, consequemini a Domino misericordiam, si sperabitis in eum. Est enim ipse pius & misericors, & nullum deserit sperantium in se. Quis confusus est in Domino, & derelictus est? Si autem nunc uos derelinquo, Dominus nonne uos recipiet? Ipse enim legem uobis constituet in uia sua, diriget uos in semitam rectam, & non tradet uos in manus persequentium uos. Viriliter ergo agite, & confortet cor uestrum, & sustinete Dominum. Est enim Deus in caelo pius & misericors, qui suos mille modis scit iurare famulos. Non turbetur cor uestrum neque formidet. Sperate in Domino, & effundite coram illo corda uestra, quia ipse adiutor erit uester. Si enim abeo nunc iterum me uidebitis, & gaudebimus in simul. Quia non multo post hos dies quod ego uado, & uos poteritis uenire, & ubi ego ero, & uos eritis in gaudio, quod nemo tollet a uobis. Mementote filij charissimi, quomodo post mortem Moyse Deus elegit Iosue in ducem & protectorem populo suo: & eleuato

Elia per turbinem curru igneo in caelum, fecit Heliſſeum in populo eſſe prophetam, in quo duplex requieuit ſpiritus Heliae. Nūquid nūc exinanita eſt manus Domini? An oblitus eſt Deus miſeri, aut continebit in ira miſericordiam ſuam? Dominus erit pars hæreditatis ueſtræ & calicis ueſtri, & ipſe reſtituet uobis hæreditatem ueſtram. Suſcitantur namq; ex uobis alium paſtorem, cui dabit uerbum euangelizandi: & ille ingrediatur ſine macula, & operabitur iuſticiam. Et rogo Deum meum, qui eduxit & reduxit me ſecundum uoluntatem ſuam, ut ſi quis in me fuit ſpiritus ad obediendū præceptis ſuis, quod in iſto quem uobis mittet in paracletō & paſtore fiat duplex. En Eusebium filiū meum dilectiſſimū habebitis uobiſcum, & ipſum tanq̄ me audietis. Ipſe enim erit uobis in patrem, & uos ei tanq̄ filij obedietis in charitate cū omni humilitate & manſuetudine, & cū omni patientia. Si quid uobis fuerit neceſſitatis, referetis ad eum. Obſecro uos ut ſollicitiſſis ſeruate unitatē ſpiritus in uinculo pacis. Vnū corpus & unus ſpiritus ſit, ſicut uocati eſtis in una ſpe uocationis ueſtræ. Vnus eſt Deus & pater omnium Ieſus Chriſtus: cui ſoli in una ſimul uiuētēs fraternitate placere cupiat. Ergo eius eſtote imitatores ſicut filij chariſſimi, & ambulate in dilectione, ſicut & ipſe dilexit uos, & tradidit ſemetipſum pro uobis, ut uos redimeret, & faceret uos ſibi acceptabiles ſectatores bonorum operum. Vnicuiq; ueſtrum det ipſe gratiā ſecundum meſuram donationis ſuæ. Det uobis de rore ſpiritus ſancti abundē, ut habeatis cor ad colēdū eum. Adaperiat cor ueſtrum in lege ſua, & in præceptis ſuis, ut cognoſcatis eum, & faciatis eius uoluntatē, nec uos unquam deſerat. Tu autē mi fili Eusebi conſurge, induere fortitudinē, ſemper ſubditus eſto Domino, nec æmulēris eum ut nequiter facias. Salus tua Deus in ſempiternum erit, & iuſticia tua nō deſiciat. Humilior ſis omnibus, leua in cœlum oculos tuos: lex Dei ſemper ſit in corde tuo. Noli timere opprobrium hominum, & blaſphemias eorum ne metuas. Si ſperabis in Domino, aſſumes fortitudinē, & uenient tibi pennæ ut aquilæ, & uolabis, & non deſicies. Vniuerſa legis Domini ſecurē loqueris omnibus. Ne timeas a facie hominum, quia cum illis ſemper eſt Dominus cū quibus eſt ueritas: deſcenditq; cum illis in foueam, & in uinculis non derelinquit eos, ſed a ſeducōribus tutatur eos, & eſt illis adiutor & protector in tēpore tribulationis. Certē non facile timet mortem hanc: imō ut plus dico, odit hanc uitam, qui ſe bene agere cernit. Ecce conſtituo te ſuperſocietatem iſtam, ut euellas & deſtruas, & diſſipes & diſperdas, reedifices & plantes: oportet te enim eſſe irreprehenſibilem. Poſteſt malē alios corrigere, cui poſteſt is quem corrigit dicere: Et tu ſimiliter facis. Tibi amodō maior erat labor, ſed maius præmium. Eſto ſobrius, prudens & pudicus, hoſpitalis & doctus. Nemini uiolentiam facito, ſed omnes equaliter dilige: & tanto plus quanto meliores. Non ſis perſequutor, ſed modeſtus: non litigioſus, nec cupidus. Tu autem prædica oportu ne uerbū Dei. Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata utilis eſt ad docendum. Acquire uerba quę prædicēs orationibus. Valet enim huiuſmodi prædicatione & doctrina ad illuminandum & arguendum, ad corripiendum & ad erudiendum in iuſticia, ut perfectus ſit audiens, & in omni bono opere inſtructus. Eſt enim Ieſus Chriſtus in cœlo ſedēs ad dexteram uirtutis Dei, reuelans myſteria, & docens omnem ſcientiam. In omnibus fili dilectiſſime teipſum præbe exemplum bonorum operum, in omni ſanctitate & bonitate. Nam capite patietē, totum debilitatur corpus. Vt ergo breuiter te doceā, facies omnia bona ſi timueris Deum. Patri meo reuerendiſſimo Damaſo Portuenſi epifcopo ſcribens: facies mei memoriam, ut habeat me in orationibus ſuis, nec corrumpi dimittat opera, quæ tanto labore cōtexui, ab hominibus iniquis & dolofis, a quibus ſæpe expugnatus ſum a iuuentute mea. Eccleſiam prudenter cuſtodiat, ſciens quoniam mali erigent ſe illaqueantes animas ſimplicium, quos conatus ſum educere in uiam rectam, loquentes in ore ſuo, & gladium habentes in labijs ſuis. Quoniam obmutui & ſilui a bonis, & proiectus ſum in monumento dormiens. Spero enim in Dño quod benignus eſt, & nō derelinquet fideles ſuos. Gaudium enim habeo magnū & conſolationē, præſumens de miſericordia Domini, quod uirum mirabilē & multę ſcientiæ & bonitatis Auguſtinum Hipponenſem epifcopum poſt me relinquo. Propter quem multam habeo fiduciam in Chriſto Ieſu ſuſtentandi fidem ueſtram. Cui de me ſcribens hoc ipſum rogato, ut tanquam fidelis pugnet miles, ne ueniant (quod abſit) mala genti noſtræ. Theodoſio ſenatori, & omnibus in Chriſto fratribus me recommendes. Finitis hijs uerbis, uir ſanctiſſimus iucunda uoce uerſus ad fratres inquit: Accedite huc ut tangam uos filij mei antequam a uobis recedam. Ad quem appropinquantibus illis, ſingulos brachijs ut melius poterat amplectens, cuiſlibet pacis oſculum tribuit. Deinde uocē medio crite eleuans, uultu placido & iucundo, extenſis in cœlum manibus, conuerſusq; ad Dñm oculis gaudiij lachrymis inundantibus dixit: Pie Ieſu, uirtus mea, refrigerium meum, ſuſceptor meus & liberator meus, laus mea in quem ſperaui, cui credidi, et quem dilexi, ſumma dulcedo, turris fortitudinis, & ſpes mea a iuuentute mea: uoca me dux uitæ meæ, & ego reſpōdebo tibi. Operi manuum tuarum, quod tu de limo terræ creator omniſi formasti, quod oſſibus & neruis compegisti, cui uitam & miſericordiam moriens tribuisti, tuæ clementiæ porrige dexteram. Iube Domine, ne moreris: quia tempus eſt ut puluis in puluerem reuertatur, & ſpiritus redeat ad te ſaluatorem, qui huc miſiſti illum. Aperi illi ianuam uitę. Nam cum pro me in ligno crucis tanq̄

crucis tanquam latro pependiſti, tu promiſiſti mihi quod eum reciperes. Veni dilecte mi: teneam te, nec dimittam te, introduc me in domum tuam. Tu ſuſceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum: ſalus mea & benedictio mea. Suſcipe me miſericors Deus ſecundū multitudinē miſerationum tuarum. Nam latronem ad te currentē in cruce moriens ſuſcepisti. Poſſideam te beatitudo ſempiterna. Cæcum iuxta uiam clamātem: Ieſu fili Dauid miſerere mei, lumine tuæ uifionis æternæ illumina. O lux inuiſibilis, qua carens Tobias clamabat: Quale mihi gaudiū eſt cum in te nebris ſedeo, & lumen cœli non uideo? O lux ſine qua non eſt ueritas, non eſt diſcretio, non eſt ſapientia neq; bonitas. Illumina oculos meos ne unquam obdormiam in morte, ne quādo dicat inimicus meus: Præualui aduerſus eum. Tædet animam meam uitæ meæ, loquar in amaritudine animæ meæ, ægrotus ſum. Infirmata eſt in paupertate uita mea, oſſa mea ſicut in frictorio cōfricta ſunt. Et ideo ad te Domine curro medicum. Sana me Domine & ſanabor: ſaluū me fac & ſaluus ero. Et quoniam in te conſido non erubescam. At quis ego ſum piſſime Deus, ut tam audacter loquar ad te? Peccator ſum, & in peccatis totus natus, & genitus, & educatus, cadauer putridū, uas foetidum, eſca uermium. Heu mihi Domine, parce mihi. Quæ uictoria ſi pugnando mecum me uiceris, qui ſum minus quā ſtipula ante faciē uentis? Dimitte omnia peccata mea, & erige de ſtercore pauperem. Certē Domine ſi placet dicam, nō debes me ad te currētē fugare: quia tu es Deus meus. Caro tua de carne mea, & oſſa tua de oſſibus meis. Propter hoc nāq; non relinquens patris dexteram. adhaeſiſti meę humanitati, factus Deus & homo, quod prius eras permanēs in una eademq; perſona. Et hoc quare tā arduum & inopinabile perpetrasti, niſi ut cōſideter ad te recurrerē quali ad fratrem, & ut mihi tuā miſericorditer cōdonares diuinitatē? Quapropter exurge & adiuua me Dñe, exurge & ne repellas me in finē. Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarū, ita litiens anima mea petit te fontē uiuū, ut hauriat aquas in gaudio de fontibus ſaluatoris, ne ſitiat amplius. Quādo ueniet & apparebit ante faciē tuam? Domine mi quando respiciens reſtitues animā meā a malefactorum, & a leonibus unicam meā? Vt inam appenderentur peccata mea quibus iram merui, & calamitas quam patior in ſtatera, quaſi arena maris grauior hac appareret. Vnde & ſi amplius expectes, tribulationē & dolorē inueniā. Veni gaudium ſpiritus mei, ut deleat in te. Reuela mihi miſericordiā tuam lætitiā cordis mei, inueniā te deſiderium meum. Sicut ſeruus præſtolatur ſinē operis ſui, ſic & ego expecto te. Intret poſtulatō mea in conſpectu tuo Domine, & fiat manus tua ut ſaluum me faciat. Ecce uirū qui deſcendēs a Hiericho, captus a latronibus, uulneratus ſum, ſemiuiuus relictus ſum, tu pie Samaritane recipe me. Peccaui nimis in uita mea & malum corā te feci. Nō te cognoui, ingratus fui tot beneficiorū tuorū, non ut decebat te laudauī. Fortē multotiens ueritatem tacui. In corde meo cum pulſabas ad oſtium cordis mei, piger fui, ut te recipere reuerentem. Corpus putridum quod uelut umbra declinatur, nimio dilexi affectu. Verbis uanis os inquinauī. Mēs mea non ſemper fuit in teſtamento legis tuæ. Non auerti oculos meos ut non aliquando uiderent uanitatē. Aures meas quandoq; uerbis inutilibus inquinauī. Manus meas ad proximū neceſſitatem multotiens non extendi. Pedibus ad iniquitatē cucurri. Quid plura dicā? A planta pedis uſq; ad uerticem capitis non eſt in me ſanitas. Certē niſi in ligno crucis moriens me adiuuiſſes, digna erat habitare in inferno anima mea. Ego pie Ieſu ſum pars tanti precij, pro me ſudiſti ſanguinē tuum precioſum, nō me reſutes. Ego ſum ouis quæ errauit: require eam bone paſtor, & appone eam ouili tuo, ut iuſtificeris in ſermonibus tuis. Nam promiſiſti mihi, quod quacunq; hora peccator ingemuerit ſaluus erit. Dolēs factus ſum, iniquitates meas ego cognoſco, & delicta mea corā me ſunt. Verē non ſum dignus uocari filius tuus, quia peccaui in cœlum & coram te. Auditui meo dabis gaudium & lætitiā. Auerte faciē tuam a peccatis meis. Dele iniquitates meas ſecundum magnam miſericordiā tuam. Ne proſicias me a facie tua. Non ſecundum peccata mea facias mihi, neq; ſecundum iniquitates meas retribuas mihi. Sed adiuua me Deus ſalutaris meus, & propter honorē nominis tui libera me. Benignē fac in bona uoluntate tua, ut in habitem in domo tua omnibus diebus uitæ meæ, ut in ſeculum ſeculi cum habitantibus in ea laudem te. Surge prope ſpōſe dilectiſſime anima mea, & noli conſiderare quod ſufca & nigra eſt peccatis. Oſtende illi faciem tuam. Sonet uox tua in auribus ſuis. Vox tua dulcis, & facies tua decora. Ne auertas eā a me, & ne declines in hac hora a ſeruo tuo. Ne tradas me in animas perſequentium me, expecto te Domine. Credo uideri bona Domini in terra uiuentiū. Veni ergo dilecte mi, egrediamur in agrū, uideamus ſi flourit uinea. Cōuerte planctum meum in gaudium mihi. Inclina ad me aurem tuam: accelera ut de hac lachrymarum & miſeriarum ualle eripias me. Hæc ubi uir ſanctiſſimus cōtinuat ſiſtens lachrymis, & manibus in cœlum erectis dixit, erumpit ſiluit. Deinde fratres intuens dixit: Præcipio uobis filij mei dilectiſſimi per uirtutem et nomen Dñi Ieſu, ut dum corpus meum diſſolutum fuerit, in terra iuxta præſepe Domini noſtri nudum ſepeliatis, ut illud ferat ſecum rediens, quod ueniens apportauit. Nudus inde egreſſus ſum, nudus reuertar illuc. Societur terra terræ: non licet terram ſociari lapidibus. Appetit enim naturaliter ſuum ſimile quod liber. Iterū rogo uos ut Domini mei aſſeratis corpus quatenus in ſuo lumine uideā lumen, ut firmās ſuper me oculos ſuos det mihi intellēctum & inſtruat

instruat me in uia qua gradior. Tunc quidam frater ad locum accedens, sacratissimum corpus Iesu Christi obtulit. Quod ubi uir Domini uidere potuit, nobis ei auxiliantibus, prostravit se in terram pronus, uoce & lachrymis quantum poterat clamans: Domine quis ego sum, ut sim dignus quod sub te etum meū intres? Meruit hoc peccator homo: Certē Domine nō sum dignus. Nunquid ego melior sum q̄ omnes patres mei? Tu noluisti Moysi uno ic̄tu oculi te monstrare. Cur nunc tantum te humilias, ut patiaris ad hominē descendere publicanū & peccatorē? Et nō solum cum illo manducare uis, sed te ipsum manducari ab illo iubes. Cumq; prope illum esset sacerdos, erigens se uir gloriosus, genibus flexis eum cunctis tenentibus, magnis lachrymis & suspirijs, & quampluribus percussis pectus suam dixit: Tu es Deus meus & Dñs meus, qui pro me passus es, an forte alius? Certē tu es ille, qui cū Deus esses solus ante omnia tempora & sine principio genitus à Deo patre aeterna & inuestigabili generatione, qui cū ipso patre & Spiritu sancto unus Deus es, permanēs illud idem quod eras & es, intra unius puellae corpusculum te clauisti factus homo sicut ego sum. Verē & Deus & homo es. Sic enim in uirginali utero hominem suscepisti, quod nec sine homine Deus es, nec sine Deo homo: quamuis neq; humanitas sit diuinitas, nec diuinitas humanitas. Non sunt confusae naturae, quamuis sit una & eadem in te persona. Nonne es caro & frater meus? Verē sic. Famem habuisti, sitisti, fleuisti, meas infirmitates habuisti ut ego. Sed tamen in te peccandi infirmitas & defectus non fuit ut in me: non enim peccare potuisti ut ego. In te fuit corporaliter & est omnis plenitudo gratiae: non enim data fuit tibi gratia ad mensuram. Tua enim anima statim cum unita inseparabiliter fuit diuinitati, omnia perfecte sciuit & potuit, quae ipsa scit & potest diuinitas. Quantum ad diuinam naturam, quae in te est, aeterno patri Deo aequalis es. Sed ob illam, quam pro nostra redemptione assumpsisti humanitatem, minor es, nec tamen ex eo aliquid incurris uituperium. Tu nempe es ille quem in Iordanis alueo baptizante Ioanne, uox subito paterna caelitus in tonuit: Hic (inquiēs) est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui, ipsum auidite. Et Spiritus sanctus in te ut columba descendens, te unum esse cum patre, & eundem in substantia declarauit. Tu bone Iesu pro me crucis tam grande in tuo isto, quod praesens cerno, corpore subisti supplicium, ut mortem, quam meis incurreram flagitijs, interimeres: animas antiquorum quas dudum diabolica potestas miseris infernalibus mansionibus retinebat recuperares, & totam humanam naturam, quae corruerat in mortem perpetuam, tuo cum ipso pacificato patre ad uitam interminabilem, tuo, quem pro ipsa sudisti precioso sanguine, reuocares. Cuius quidem uita, die resurgens tertia, de illo in quo mortuus iacuisti barathro, certitudinem firmissimam comprobasti. Quo quidem nostra est solidata fides & aucta spes: ut sicut incorruptibilis & impassibilis & immortalis resurrexisti, ita similiter & nos resurgamus. Tu certē bone & pie Domine post tuā mirabilem & singularem resurrectionem quadraginta expletis diebus, quibus experientia lucida indiciorum multiplicium, te ab inferis uiuum resurrexisse declarasti, & ut nulla dubitatio oriretur caligo, ad caelos cunctis cernētibus discipulis tua propria uirtute ascendisti, mihiq; ianuam referas paradisi, ad Dei patris omnipotentis dexteram confedisti, ubi sine fine sedes. Tu insuper bone Iesu à Deo constitutus iudex uiuorum & mortuorum: sicut in illa die ascendisti, ita in tremendo & horribili uniuersalis iudicij die descendes reddere singulis secundum opera quae fecerunt. Coram te certē tunc procident reges, omnis strata erit dominatio. Te tunc omnes timebunt, qui te nunc contemunt. Quid tunc tibi infelices, qui nunc cum malefecerint gloriantur, dicent: qui te omnia scientem cernent, quibus nullum amplius erit remedium miser cordia. Quid in conspectu potentis omnia, cernentis omnia, & solum quod iustum est iudicatis, facient miseri, qui totum suum in mundi uanitatibus & flagitijs amiserunt tempus, plus diuitijs fallacibus quam tibi insistentes, plus filios & filias, & mundi gloriam momentaneam quam te diligentes, cum tuum erga eos iratum cernent uultum, cum tam seueram expectabunt sententiam, cum eos de minimo quoq; cogitamine & propria accusabit conscientia, & daemonum caterua, & simul quaelibet creatura, quam te Deum offendendo offenderunt: cum uidebunt statim cum fuerit sententia diuulgata, se adepturos tormenta quibus & corpus & anima simul cruciabitur, cum diabolis sine fine nullū inde in perpetuum restitutiū expectantes. Vae, uae miseris, qui in isto tam breui tēpore uilissimis bonis tēporalibus ebris, quae non solum inopiam non auferunt suis possessoribus, sed & ipsa suam faciunt indigentiam, negligentes in beluam rediguntur. Vae, uae qui saltem tanto hoc timore peccare, & tuam prouocare iracundiam non desinunt, si tuo nolunt amore ut tenentur. Sed quomodo pie Iesu tu cuius tāta est magnificentia, ut nulla queat explicare creatura, quem caeli, mare & omnia quae eius ambitu continentur, capere non possunt, qui idē totus ubiq; locorum praesens es, nec intus inclusus, nec extra exclusus, idē in caelo ad patris dexterā omnium supernorum ciuium beatitudo & gloria, qui tuae celsitudinis speciem contēplanē, idē in terra pugillo ipsam cōtinens & cōcludens, idē in mari & in abyssis ad nutū regens omnia & cōseruans, idē in inferno potenter dominans, sub tanta panis breuitate contineris, non particulariter, sed integrē & perfectē ac inseparabiliter. O ineffabilis admiratio, o omnium nouitātū nouitas. Oculi in te uidēt albedinē, saporem sentit gustus, odorē olfactus

tactusq;

A tactusq; subtilitate reperit. Sed auditus cordi representat in te illa nō fore accidētia. Hinc certē per se sola existunt accidentia sine subiecto: quia nō ut humanis uideē sensibus panis es, sed Iesus Christus integer, sicut in caelo ad patris dexterā residet Deus et homo. Aue panis uitae qui de caelo descendisti dans te fumentibus, dignē uitā: non sicut manna quod in deserto nostris pluuit patribus, de quo oēs qui manducauerunt mortui sunt. Certē qui te dignē sumit, quanq; morte corporali anima à corpore separetur, non morietur in aeternū: quia non illa separatio mors est, sed de morte ad uitam transitus. Vnde qui te dignē manducat in mūdo, moriens tecum aeternē uiuere incipit. O q̄ preciosa mors illa est, ante quam homines mortui sunt, post quam incipiunt uiuere. Tu panis angelorum, tua uisione angelos resicis & glorificas. Tu esca es anima, non corporis: impinguas mentem, non uentrem. Qui in te non impingatur in uirtutibus, nimis aeger iacet in flagitijs. Tu te manducantem, ut cōdecet in te transmutas, ut tui participatione efficiatur Deus: nec tamē in illum transmutaris, uelut alia corporea facit esca. Sed uae te indignē fumentibus. Certē ad sui poenam & reatum iterum te crucifigunt, non quod te diiudicet illa manducatio: quoniam impassibilis & immortalis omnino es. Heu Dñe mi quid dicā? Quod hodie te sacerdotes comedunt in altari ut carnes pecudum & uolucrum, imō pelus. Nocte mulierum fruuntur actū turpissimo, & te mane masticando comedūt. Vbi Dñe latitas? dormis? ne an uigilas? Est tibi hoc acceptum sacrificium? Est hec oblatio quae eligis? Exaudis preces eorum de caelo, & de sede maiestatis tuae? Verē si hoc uelles sacrificium & libamen, mendax fieres & peccatorū socius. Certē Dñe si uera sunt quae per os loquutus es pphetarum, si iustis solum supplicationibus praesens es: & si tibi placet aequitas, hoc tale est impedidum sacrificium ne fiat: quanquam in se & natura sui sacrificium bonum sit, nec possit uiolari malis sacerdotibus: quia malicia non diiudicat sacrificium. Vnde huiusmodi sacrificium fit ad sacerdotis prauidicium & damnationem, nec pro quibus fit prodest: imō (ut uerissimē dicam) qui uitam sacerdotis agnoscit, & eum pro se celebrare facit, fit in eiusdem peccato conscius, nec non & poenae particeps. O magnum & inscrutabile mysterium. Panis accidentia franguntur per partes, & tamē in qualibet permanes particula, totus & integer Christus sicut eras antea. O humanorum illusio sensuum. Franguntur illa quae humanis sensibus in te uidentur accidentia, & tamen nec corrumpis, nec frangeris. Te dentes uidentur masticare ueluti materialē panem, & tamen nunq; masticaris. O nobile conuiuium, in quo sub panis & uini specie, totus Christus Deus & homo sumitur, & ita totus in specie panis, & qualibet eius particula, & in uini specie cum qualibet gutta, sicut in panis totius & uini specie simul. Nam totus perfectus & integer Christus, sub panis specie, & sub qualibet quantumcumq; minima continetur particula, & idem totus in uini specie et in qualicumq; gutta permanet. O esca sacratissima, quam uerē comedens, Deus efficitur, iuxta illud: Ego dixi dixi estis, & filij excelsi omnes. Liberatur à malis, impletur bonis, & immortalis indubitanter efficitur. O sacrum peregrinationis nostrae uaticum, quo de hoc nequā seculo peruenitur ad caelestis Hierusalem consortium. Patres nostri in deserto manna comedentes, non peruenierunt ad terram promissionis. Qui uerē te comedit, in fortitudine tui ambulabit usq; ad mortem Dei Oreb. O comestio delicatissima, in qua omnis saporis & odoris est suauitas, omne delectamentum, omnis medicina, omnis sustentatio, omnis requies à labore, nec non & omne qd desiderari potest. Tu certē uita es, qua omnis uiuit creatura, & sine qua morit. Tu es uita uitalis, dulcis & amabilis atq; iucunda. Odoris tui suauitas egros recreat & debiles, quos tuus facit sapor salubres & fortissimos. Tu lux illa incomprehensibilis, quae omnē illuminas hominē uenientē in hunc mundū. Tua mi Dñe est omnis potentia, tuum omne regnū, ante te curuabitur omne genu. Omnia quae cumq; uis facis in caelo, & in terra, & in mari, & abyssis. Tua nihil est quod possit resistere uoluntati. In te, & ex te, & per te sunt omnia, & sine te nihil. Eia ergo fidelis anima gaude, epulare, ne moreris his pasci delicijs, ne pigriteris hoc frui conuiuio, in quo non carnes hircorum aut taurorum, ut olim in lege, sed saluatoris tui corpus sumendum proponitur. O signum dilectionis inopinabile, ut idem sit dator quod datur, & donator idem sit quod ipsum donum. Quam magna dulcedo tua Domine quam abscondisti timentibus te, & perfecisti eam sperantibus in te. O ferculum excellentissimum, uenerandum, colendum, adorandum, glorificandum, & amplectendum, omnibus extollendum laudibus, exaltandum cunctis praconijs, firmiter in cordis uisceribus retinendum, & perpetuis temporibus alligandum animo. Cecidit homo per cibum ligni uetitū ad miseriam, per te releuatur ad aeternam gloriam. Tu certē in rectis & eruditis habitas cogitationibus. Tu miserrimum, arrogansem, & superbium detestaris diuitem, eum dimittis inanem & uacuum, ac de te famelicum. Tu pauperē iustum, piū & humilem, omnibus eum implens diuitijs, tuae domus ubertate satias. In te & per te est rectum iudicium & aequitas, tecum prudentia & fortitudo & omnis uictoria. Per te sancti regnant in caelestibus. Per te doctores praedicant. Per te iustus uiriliter contra hostes dimicat. Tu superbium potentem deponis de sede, exaltando humilem. Tecum sunt omnes diuitiae & gloria. Te diligentes diligis. Qui ad te puro corde uigilant, te inueniunt: quoniam cum simplicibus & rectis corde gradieris. Tu solus ante omne principium, omnium eras & finis & principium. Tu solus sine tempore aeternē

aternè à Deo patre genitus. Quàm beati qui te diligunt, qui aliud quàm te nō desiderāt, qui de te afflicte cogitant, qui te dignè comedūt, qui tecum manentes omnes vias tuas omni tēpore custodiunt. Certe qui te inveniunt, inveniunt uitā, & hauriunt uitam interminabilem. O esca mirabilis ac stupenda, delectabilis ac iucunda, tutissima ac super omnia peroptanda. In qua tot sunt innouata signa, & mirabilia immutata. In qua omne habetur delectamentū, & ad omniū gratiarū proficiamus incrementū. Quàm singularis & inaudita tua liberalitas. Quàm superabundantissima ac prodiga largitas, ut tui neminem exorrem facias, nisi ad te venire cōtemnat. Si quis ergo paruulus est, secure ad te ueniat, & te comedēs fiat magnus, & relinquens semitas infantie, per vias ambulabit prudentiæ. Si quis debilis est, ad te declinet, & protinus fiet fortis. Si quis infirmus, sanabitur. Si quis mortuus est, si audire te uoluerit, uitam interminabilem apprehendet. Sed qui magnus est & fortis, nec hic desiderat: nam superabundanter in te inueniet quo pascatur. Nemo certe sine te potest uiuere ad momentum. Tu solus uitam das omnibus creaturis. Idcirco defecit cor meum, & caro mea: Deus cordis mei & pars mea Deus in secula. In te solum delectatur cor meum. In te exultat anima mea. Tibi soli adhærere cupit mens mea: quoniam qui elongant se à te peribunt. Tu autem Domine ne longè facias auxiliū tuum à me, sed tuam ad me inclina aurem misericordiæ. Te edat pauper & inops, & saties, & tunc uiuēs collaudabit te. O lux inuisibilis, inextinguibilis, & omnia uerè illuminās, sedenti cæco huic secus uiam, miserere mihi fili Dauid clamanti, uisum tribue quaeso, quo te uideat. Propitius quaeso Domine huic esto peccatori, ut sis in adiutoriū & in locum refugij, ut saluum me facias. Et tunc ambulem in medio umbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es. Mortuus eni pie Iesu iaceo, exurge & resuscita me, & confitebor tibi. Ager & infirmus sum, cui nulla est amplius in carne fanitas: medicus es, sana me. Nudus affligor frigore: diues es, indue me. Fame in hac solitudine pereor: cibus es, satia me. Sitio: salubre poculū es, inebria me. Infixus sum in limo profundo, & non est substantia. Veni in altitudinem maris, & tempestas dimerit me. Laboraui clamans, rauca facta sunt fauces meæ. Iam intrauerunt aquæ usque ad animam meam. Educ me de laqueo isto protector meus, gubernator meus, firmamentum meum, refugium meum, dux meus, & rex meus, & Deus meus. In cuius commendo manibus spiritum meum, quem in crucis stipite redemisti, cui uitam & misericordiam tribuisti. Respice Domine humilitatē meā, nec concludas me in manus inimici. Hodie tecum ingrediar in locū tabernaculi admirabilis, ut in habitem in domo tua, in longitudine dierum in seculum seculi. His finitis, uir Domini gloriosus sacrum Domini corpus suscipiens, ad terrā supinus rediit. Deinde manus in modū crucis supra petrus tenens, Symeonis propheta uaticiniū decantauit. Quo finito, subito cunctis qui aderat cernentibus, tanta in loco in quo iacebat diuinitus lux effulsi, ut instar solis radij splendor quorumlibet uibraret oculos, ne possent morientē uirum gloriosum aliquo modo inueniri. Qua quidem luce ad horam permanente, circumstantium quidam agmen angelicum ibidem uiderunt undiq; discurrentium, uti scintillæ in arundineto solent. Quidam uerò angelos nō uiderunt, sed uocem lapsam coelitus audierunt sic dicentem: Veni dilecte mi: tempus est enim, ut mercedē accipias pro laboribus, quos mei causa uiriliter supportasti. Quidam nec uiderunt angelos, nec hanc audierunt uocem: sed tantum cum his à beato Hieronymo illa finita uoce, hæc audierunt uerba: Ecce ad te uenio pie Iesu: suscipe animam quam toto recuperasti sanguine. Tunc subito illa lux disparuit, & illa anima sanctissima tanquam lyctus omnibus uirtutibus radians, carnis resoluta cœno, cœlorum regna adijt gloriosa. In quibus ita certè tanquam luminare cōspicuum renitet, & splendore beatitudinis, & multorum coruscatione prodigiorum. Quoniā non potest abscondi ciuitas supra montem posita. Nec uoluit Deus ut in morte ipsius lateret sanctitas, cuius uita sanctitatis causa fuerat, & salutis totius Ecclesiæ militatis. Tātus deniq; illa recedente sanctissima anima odor subsequutus est per dies non modicos, ut nulla forte uetustatis recorderetur etas. Sed certè dignum erat, ut illius merita, odoris præcipue clarerent indicio: qui ad unitatem fidei intemeratæ mēbra foetida suorum uerborum odore euocauerat. Hora namq; charissimi patres & domini, huius transitus gloriosæ diei erat ultima. In qua quidem & sui athletæ pius Dominus gloriam demonstraret, & omnibus qui in Ecclesiæ domo habitant proferrer clarum lumen: hoc modo Cyrillo episcopo transitum gloriosi Hieronymi ipse Dominus reuelauit. Cumq; dicta iam hora Cyrillus episcopus deuotus in sua cellula orationibus inhæreret, sursum in spiritu raptus, uelut in extrali factus, subito quoddam à monasterio, à quo uir sanctissimus migrauerat, usq; ad cœlum, mirabile & speciosissimum uidit iter. Cuius tanta erat pulchritudo & admiratio, ut (sicut eodē postmodum testatē cognouimus) stupore uelut amens effectus, huc illuc admirans, sui paulisper credebatur obliuisci. In hac siquidem mentis positus anxietate, eleuauit oculos, & ecce angelorum maxima à monasterio societas ueniebat, alternatim melodiarum & mellifluorum cantuum uocibus cōnquentium, quorum uidebantur uocibus cœlum & terra, & omnia quæ continentur eorum ambitu, undiq; resonare. Ferebat etiam singuli angelorum singulos manibus accensos cereos, quorū claritas solis repellebat lumen. Sed quid additur admirationi admiratio: Ad cœlos uertens Cyrillus oculos, non minorē angelorum cernit numerum,

merum, modo simili istis obuiā uenientū, qui rei huius anxius expectās euentū, interrogasset quidam quid hoc esset: sed ita eum stupor oppresserat, qd̄ quid diceret nesciebat. Ast illo diutius expectante, gloriosam uidit Hieronymi animā præ cunctis qui præibat angelis & sequebantē, mira decoratā pulchritudine uenientē. Ad cuius erat dexterā Saluator cū illa pariter ueniendo. Quæ quidē in loco, quo Cyrillus degebat, gradum figens & stans, ei taliter est loquuta: Agnoscis ne me? Ad quā ille: Minime quidē. Quis em̄ es, qui tanto cæteris honore emines? At illa: De Hieron. unq; fuit aliqua tibi cognitio? At ille: Certè quē nominas, singulari affectu diligo charitatis. Sed quaeso ille es? Et illa: Eius sum anima, quæ gloriā iam obtineo quā sperabā. Ad meos pergito filios, & quæ uidiisti nuncia, ut & à lucu desināt, & meo statui congaudeant quæ elegi. Quibus omnib. finitis, omnis illa beata uisio ab eius euauit oculis, & fuit in semet reuersus protinus Cyrillus ineffabili gaudio perabundans: ita tamen qd̄ per totā noctē illam nō se potuit à lachrymis præ mentis lætitiā cōtinere. Quam ergo mirabilis est Dñs in sanctis suis: mirabilis in maiestate, facies prodigia. Dextera Domini fecit uirtutē, dextera Dñi exaltauit eum, notā faciens in populis uirtutē eius. O diuini amoris immanitas, diuinæ largitatis affluentia. Quid enim isti suo potuit facere filio honoris & gratiæ, & non fecit, cū tam copiosa & in uita & in morte erga eum fuerit munificētia? Dedit enim ei Dñs claritatē æternam, & nomine æterno hæreditauit illū, & fecit eum heredē gaudiorū supernorū: in quibus permanebit in secula. Quam singularis honor & admiranda gloria, excedens penē aliorū gloriam sanctorum & honorē. Vbi non solum illam sanctissimam animā omnes cœlestes comitantur cohortes: sed etiā ipse proprius Saluator. Nec enim sola in cœlo fulget insignis dignitatum illa beata anima: sed etiā corpus suum nō cessat in terris radiare miraculis. Ad cuius narrationē congruum est redire. Defuncto namq; (ut dictum est) uiro sanctissimo hora cōpletorij, corpus illud tantis fragrans aromatis, custodientes, totā illā in omnē noctē ducentes circa eum: in magnis siquidem prodamno quod cunctis euenerat fletibus, & pro sua quā iam obtinuerat gloriā gaudijs uigilauimus. Mane aut factō, diuinis peractis (ut concedebat) mysterijs debitisq; obsequijs honore debito cōsummatīs, in Bethlehem iuxta præsepē, in quo pro nobis Christus de intemerata ibidem natus uirgine infans uagijt, corpus illud sacratissimū, sacri coopertū linteo, in terrā (ut ordinauerat) sepeluitur. Quātis aut ipso die & etiā ad præsens miraculis gloriosis mirificauit Dñs filium suum sanctū Hieronymum, certè non foret enarrare sufficiens lingua carnis. Sed tamen aliqua de multis (ne noster nimis prolongetur sermo) referā. Quidam à natiuitate cæcus, in ipso sepultura die, uidendi beneficiū, corpus tangens sanctum, obtinuit. Cuidam etiam iuueni surdo & muto sanctissimū corpus deosculanti, soluto auris & linguæ ligamine, & loquendi & audiendi gratia est cōcessa. Et certè dignum erat, ut qui cæcitate uerè lucis, quæ Christus est, tenebris obcæcatus, suis sanctissimis doctoris & exemplis illuminauerat, surdis quoq; & mutis in diuinis operibus uerè exercuerat medelam, ut & diuina intelligerent documenta, & catholica fidei confiterent rationes quas spernebant, in die sui obitus gloriosi, & cæcis lumen tribueret corporale, & surdis ac mutis cōcederet sanitatem. Quamplurimi (ut asserūt qui uiderūt) à nefandis spiritibus obumbrati, in loco quo sanctū quiescit corpus clamantibus diris uocibus demonibus. Sancte Hieronymi, cui nos tam grauius insequeris: tu nostrū semper flagellū fuisse, & uiuus & nūc mortuus: per eū sunt mirabiliter liberati. Hæreticus quidā dum prædictū beatū Hieronymū blasphemaret, & eius fore dignū corpus incendio diceret, ultione diuina ad aliorū hæreticorū formidinē, in ligni specie est mutatus. Et subito cunctis qui aderant uidentibus, ignis coelitus eū inuasit, ac eū taliter cōbussit, quod totus in cinerē est cōuersus. Ad hæc magna hæreticorū multitudo, cum tantā suæ sanctitatis aduerterent experientia, & ad ueritatē sacræ fidei tantis & tot apertis signorū indicijs tanq; quibusdā clamantibus præconibus uocarentur, ad ipsius sacratissime & intemeratę fidei lumē redierunt. Quid plura dicam? Certè in generatione & generationem uix annunciarē quæ per illum Deus ostendere uoluit, ut magnificaret eum & colendū exhiberet uniuersis. Quam magnus certè est iste tot facies mirabilia, cui certè non est similis secundū opera sua. Magna magna de hoc per mundū resonant uniuersum, sui gloriosi exiliti triūphi fama per omnē terrā, & in extrema terrarū spacia rutilant sua lucida signa, iam tantorū miraculorū multitudīne corroboratur intemerata fides. Quorū em̄ infirmis integram sanitatē concesserit peroptatā, enarrare cederet in immensum. Et tēpus & uita, & omnis humanus deficeret sensus si uellet omnia indagare quæ operatus est in dieb. nostris: quæ aurib. audiuimus, nec sunt occulta à filiis hominū. Lætetur itaq; totus fidelitū coetus, & canticū lætitię & exultationis Deo concrepent alta uoce, quod ex eis prosiliit stella micans, cuius fulgentes lucis radij, eos dirigēt ad cœlestem patriam adeundam. Istius certè uita sacratissima est omnibus disciplina. Mores sui sunt omnium fidelium instituta. Ad sint hodie sacræ matri Ecclesiæ, & pro tanti filij recessu piæ lachrymæ, & pro tanta eius gloria, inestimabile gaudium. Liceat ergo instar pię matris ei piās lamentationes impendere, cum tanto se cernit priuatam filio, uiduam uero, destitutam pugile, & capitaneo uitis suæ incelsam palmite, quā in agro fidei plantauit & coluit. Non mihi quaeso imputetur filio tanto orbatō patre, si præ dolore damni tam inestimabilis ea referam quæ non decent. Sæpe namq; nimia cordis

abundantia plura homo loquitur quam uellet. Quid heu charissimi patres & domini nunc uobis referam? Circumquaque prospiciens & pergens, ut si forte meum, quem dira mors abstulit patrem Hieronymum inueniret, & non inuenio quem diligit anima mea, cuius amore languet. Tædet animam meam uitam meam quam ablata est à me uita mea, & excussus sum sicut locusta, & exaruit uirtus mea, & lumē oculorum meorum extinctum est. Quale amplius erit mihi gaudium in mundo, cum lumē meum uidere non possim? Obscurus est enim sol meus, & luna non stat in ordine suo. Ouis cum lupis quid faciet, pastoris priuata munimine? Quomodo uiget arbor radice detruncata? Quid heu dira fecisti mors? cur patrem recipiens filium tam mendicem & omnibus bonis exulem dimisisti? O mors crudelis, non illi sed mihi, & penē toti Ecclesie, quem surripuisti athletam? Cur non distulisti eum recipere? Quare aliquantulum non auertisti faciem tuam ab eo? Scis quid fecisti? Nunquid non considerasti quem tam uelociter à nobis surripuisti, quod non sit in mundo ei similis, in uirtute, in doctrina, in sanctitate? Hic certe princeps pacis, dux iustitiae, doctor ueritatis & æquitatis, armiger intemeratae fidei, contra hæreticos bellator fortis, cuius sagitta nunquam abiit retrorsum, nec declinauit clypeus eius in bello, & eius nunquam est uersa hasta. In clypeo Christianorum plebs flere, quem cecidit dux uester. Vox in Rama sonet. Tanti filij recessum deplorat Ecclesia. Iam circumdabunt eam canes multi, & consilium malignantiū oblidebit eam: quem longe factus est ab ea auxiliator eius. Iam ad suam non aspicit defensionem. Iam tribulatio proxima est, & non est qui adiuuet. Iam in sepulchro iacet protector solitius: non certe exurget aduersus malignantes in ea. Idcirco clama in cilicio & planctu pia mater, induere uiduitatis ueste tanto uiduata filio. Heu uarietate cinabuntur pseudoprophetae, & prophetabunt uisiones mendaces, & fraudulentas diuinationes, & sui cordis in nobis seductiones, & certe non erit qui resistat eis. Siccatas est enim fons uitae, & uena disparuit aquarum uiuentium. Sed & tu quid dices charissime pater Damase? Vbi quem plus diligebas quam te Hieronymus? Vbi tui norma itineris? Consiliator, doctor & rector quod abiit tuus? Quando quaeso scribes ei? Sine tuo sum Hieronyme charissime consilio, uelut abscissum à corpore membrum? Scribe, scribe quaeso, ne pigriteris, ut si tua locorum distantia peroptata careo uisione, saltem tua mihi adsit memoria frequens tuis assiduis literis gratiosis. Teste Deo in nullo uiuentium ut in te mea spei firmaui anchoram. Plora igitur, plora: deducant oculi tui lachrymas per diem & noctem, quem defecit anchora tuae spei. Aruit scribentis manus tanquam flos sceni: iam non erit tibi amplius memoria eius. Vox certe sua dulcis & iucunda: quem erat in fidelium auribus, mel dulcissimum, siluit. Heu quale amissum consiliatorē & adiutorē. Certe iam in multitudinem consiliorum tuorum defecisti. Non erit qui panem frangat tibi uitae. Exincta est lucerna in medio Ecclesie micans, ut non nobis, sed sibi luceat: non mundo, sed caelo splendeat. Quid ergo dicam? Cui conuerter? Unde mihi in hoc ueniet auxiliū ut consoler? Certe, ut intueor, à Domino factum est istud, & ideo sibi dicam. Cur bone Iesu tam uelociter à tua sponsa, quam in cruce moriens desponsasti, tantum abstulisti filium protectorē, & contra eius hostes belligerum? Fortē uoluisti eum tecum esse. Certe Domine non eo egebas ut ipsa. Bene quidem ei subuenisti, sed nos orphanos reliquisti. Non conuoror quod aliud quam iustum & æquum feceris: quoniam certe iam ipse me rebatur sinem imponere huius uitae laboribus, & tecum esse. Sed doleo quod tantum incurrit damnum Ecclesia eo abeunte. Vtinam eum redderes ut tuam regeret, stabiliret & defenderet Ecclesiam uelut prius. Quid bone Domine eius deinceps facient filij, iacentes, esurientes, circumuehentes famelici ciuitatē ut canes, non habentes qui eis panem frangat? Sunt oues errantes non habentes pastorem, discipuli sine doctore, caeci sine ductore. Heu pater pie Hieronyme, nostram sustentationis baculus ubi es? Quid tuus faciet currus sine te dulcis auriga? Vbi cubas indica nobis. Cur es nunc terrae socius, qui in te nihil uoluisti esse terrenum? Bethlehem, Bethlehem ciuitas Iuda, quae non minorē de principibus Ecclesie retines, quid fecisti? Redde nobis quem retines patrem, sed & tu terra, quare audes retinere hominem non tuum, qui nihil gessit terrenum, nil carnale certe sua redoluit caro. Suspēde & tu piissime Theodosi tua in salicibus organa. Non pius cesset fletus, cum tui dilecti Hieronymi recordaris quem amissisti. Tanta denique tibi insit doloris affectio, quanta extitit dilectio: tanta sit lamentatio, quantum damnum. Sed quem possit mortalium explicare lingua, quanta eo superstitē aderat toti Ecclesie utilitas, quanta Christianorum singulis salubritas, quantum certamen, quantumque haereticis destructio ac dispersio? Hic certe omnibus Christianis amabilis erat & decorus in uita sua, & ideo eius recessu singulis flere licet, nec est qui abscondere uel excusare possit. Ne igitur noster nimis protrahatur sermo, ut breuiter concludam quae pro nostro damno ad dolorem attinent, ut quem ex illo proueniebat omnibus utilitas & exultatio, explicari non potest, ita dolorum est lamentatio. Cesset igitur dolor, abeat tristitia, quibus tamē attingere non possumus quae uellemus, quae non solum nullum remedium adhibet dolori, sed auget. Si patrem nostrum diligimus, de eius lætitia gaudeamus. Non uere diligit qui suam tantum utilitatē diligit. Idcirco & pro ea quem nobis euenit in utilitate doleamus, & pro eis quae recepit gaudium collaetetur. Adsit ergo hodie nobis causa magnae lætitiæ. Cantet quilibet nostrum nouum domino canticum. Sonoris iubilet uocibus mater Ecclesia. In hymnis & confessionibus plaudet hodie plebs catholica. Undique iucundetur Christiana concio. Hodie certe obtinuit Hieronymus quod tanto aestuabat desiderio. Hodie deuictis hostibus, securum obtinuit triumphum.

Certe

A Certe omnibus expletis laboribus, requiem possidet sine fine. Iam non esuriat neque sitiet amplius, neque cadet super illum sol, neque ullus aestus. Ablata est ab oculis eius omnis lachryma, abiit enim luctus. Iam certe sibi dolor deinceps non erit, iam certe mercedē habet pro qua toto uitae suae tempore laborauit. Cōsolemur ergo, demus magnificentiam Deo nostro, quoniam Dei perfecta sunt opera & omnes uiae eius iudicia. Cōsitemur Domino & collaudemus Deum Saluatorem nostrum, quoniam non dereliquit sanctum suum sine adiutorio in tribulationibus, quae in agone huius uitae miserimae circumdederunt illum, sed adiutor & protector suus factus, liberauit corpus suum à perditione, à laqueo linguae iniquae, & à labijs operantiū mendacium, & eum sublimiter collocauit infra patris mansiones, ubi omne est gaudium, omnis suauitas, omne quod desiderari potest. Vbi gloriosa & felix est refectio animarum post labores & ærumnas, ubi dulcis solennitas angelorum, ubi una societas & charitas omnium ciuitum supernorum. Ibi certe neminem timor aut dolor concutit. Ibi nulla penitus agnoscitur angustia, tribulatio aut diuersitas. Nulla sibi infirmitas nominatur. Nemo enim fraudatur suo desiderio. Procul sibi distat mors. Nulla sibi prorsus praesentis gloriae expectatur minoratio, sed augmentum, scilicet cum omnium uniuersalis erit resurrectio mortuorum, ubi tunc corpus cuiuslibet beatorum simul cum anima, praedicata gloria, quam nunc sola possidet anima, sine interminabili possidebit. Quis autem angelorum uel hominum, quanta sit minor particula gaudiorum & gloriae quae ibi sunt, esset sufficiens enarrare? Quis esset intellectus ad hæc intelligendum idoneus, quem nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt? Certe si hæc quanta sint gaudia considerent, terrena omnia uiliora omni stercore apparebunt. Si hæc temporalis uita illi comparatur, hanc quilibet hominum extinguere quam citius poterit ardescet, ut illius capax efficiatur. Hæc uita caduca & momentanea, respectu illius mors potius dicenda quam uita. Omnis mundi fallax & uana lætitia, pondus amarissimum & grauis sarcina est. Hanc quippe sarcinam deponens Hieronymus sacratissimus, optimam illam elegit partem, quae ab eo nullo tempore auferetur. Rogo gaudete & exultate, cantate & psallite, quia pater noster gloriosus nauim plenam caelestibus diuitijs, aeternis mercibus iam concupit in littore collocauit, anchoram spei tranquillam iam in statione firmauit. Iam certe brauium obtinet, pro quo in agone huius seculi ab omnibus se illi citius abstinento cucurrit. Iam uictor de suis hostibus triumphauit, cum quibus scuto amoris Domini munitus uiriliter dimicauit. Iam denarium accepit, pro quo tanto labore in uinea sanctae Ecclesiae laborauit. Iam talentum Domino reddidit duplicatum, pro cuius mercede in gaudium Domini meruit introire. Propter hæc gaudeo gaudebo, & cantabo dilecto patri meo canticum nouum, ut sit laus eius in Ecclesia sanctorum. Ecce dilectus pater meus, candidus, speciosissimus, electus ex milibus, in quo nulla est macula, pasceatur inter lilia in uinea Domini sabaoth. Ecce flos campi, & rosa nimio fragrans odore, de horto nuper Ecclesiae, in uiridariū est Domini transplantatus. Ecce cypressus ad caeli altitudinem se extoluit. Ad insulas longe diuulget nomen suum, ut sit in aeternum eius memoria in benedictione. Exultate igitur charissimi patres & domini, lætamini & laudate Dominum, qui mirabilem se in suis declarat sanctis. Læretur totus orbis. Erubescant fallaces hæretici, & iam se noscant ad nihilum deuenisse. Certe non est mortuus, ut existimant sui hostes, sed certe uictor regnat in terra uiuentium: iam certe eius resurgit claritas per aeterna palatia: iam ueteribus depositis armis fragilibus, noua induit ac perpetua. Hodie undique facta sit in populo Christiano lætitia. Exultet praecipue sacra mater Ecclesia, cuius hodie gloriosus filius & cultor, amator & propugnator praecipuus, omnibus extirpatis hæreticis dogmatibus, cum suis fallacibus autoribus de agro fidei catholicae, & doctrinis sacratissimis & praefulgidis signis ac prodigijs, ut sol reuertet inter agmina beatorum. Vale igitur Hieronyme gloriose, nostri semper facies apud Deum memoriam, ut tua ualeamus piissima intercessione, & in praesenti ab omnibus protegi nociuis, & in futuro gaudia (quae iam tu possides) adipisci.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

D Eum immortalem, sic ineptiret Augustinus? Vitam impostor ille stultissime simul & indolentissime descripsit: hic seipsum ita refert, ut propemodum uincat balbutie. Neque uero solam eloquentiam requiro, hominem desidero. Mutauit personam noster hic histrio, sed uocem ac gestum mutare non potuit.

AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI AD CYRILLVM HIERO-

solymitanum episcopum, de magnificentijs beati Hieronymi.

L oriosissimi Christianae fidei athletae, sanctae matris Ecclesiae lapidis angularis: in quo admodum firmata consistit: nunc uero in caelesti gloria syderis radiantis, olim Hieronymi presbyteri laudes uenerabilis pater Cyrille silentium ne putas, aut lingua balbutientis pueri, ut uirum pollutum labijs me loquuturum fore reris? Coeli enarrant gloriam Dei, & omnia quae fecit Dominus, eum in sanctis suis laudant. Silere debet rationalis creatura à laude Dei irrationabili non silente. Taceam, an loquar? cum si taceam lapidibus iuberetur clamare. Certe loquar, & non tacebo totis nisibus eximium Hieronymum laudare. Qui quamuis indignus & insufficientis laudator existam, cum non sit pulchra in ore peccatoris laus, tamen ab eius laudibus minime cessabo. Firmetur itaque manus nostra, & lingua nostra palato non adhæreat: quoniam certe mi-

Hier. 10. 4.

H 2 gnus

gnus est iste uir sanctissimus, mirabilis & metuendus super oēs qui in circuitu nostro sunt. Magnus c
 certe in uitæ excellentissimæ sanctitate, magnus in sapientiæ ineffabilis profunditate, magnus in
 maioris nunc gloriæ quantitate. Mirabilis in prodigijs insuetis. Metuendus ob sibi à Dño traditā
 potestatem. Quam itaq; magnus sit iste gloriosissimus Hieronymus, in uitæ suæ excellentissimæ san-
 ctitate, quō patefaceret mea lingua, cū præcipuè cunctorum nō sufficeret mortaliū lingue, ut eius
 excellentiā explicaret. Liceat ergo dici: Alter hic Elias, alter hic Samuel, alter hic Ioānes baptista,
 uitæ excellentissime sanctitate. Elias & Ioannes Eremitæ, magis ciborū & uestitū asperitatibus car-
 nem macerauerunt. Non minoris uitæ Hieronymus gloriosissimus Eremita, idem per quadrienni-
 um in cremo, ferarū tantū socius perstitit. Quinquaginta annis (ut venerabilis Eusebii literę, quas
 pridie recepi, plenius fatebantur, & ut me certius tu idem nosti) uinū, & sicerā aliquāter nō gusta-
 uit. Ab omni carniū, & etiā pisciū esu, ita se abstinuit, quod uix ea nominare uolebat. Coctū quid
 non nisi in ultima ægritudine bis comedit. Cilicino sacco carnem ueluti Æthiopsis macerans, desit
 per panno uilissimo se tegebat. Stratū aliud nisi terrā nunq; sciuit. Non nisi semel fructibus, aut
 herbarum folijs siue radicibus pastus in die: post uesperas se orationibus præbens: deinceps usq; se-
 cundam noctis horā quotidie uigilabat. Postmodum uerō somno fessus in terra dormiens, usq; ad
 mediam noctē quiescebat. Qua quidem continuē surgens hora, lectionibus & scripturis sanctissi-
 mis (quibus tota radiat Ecclesia uti lapidibus preciosis) intentus, usq; ad esus horā perdurabat. Ita
 leuissima flebat peccata, ut quis eū asstimasset hominē interemisse. Ter in die continuē carnē diuis
 uerberib; flagellauit, ita ut ex eius corpore riuuli sanguinis effluebāt. Hic uerbū ociofum aliquod
 ut pestē maximā fugiebat. Sibi ociū nullū erat: semper aut sacris lectionibus, aut scribēdo, aut do-
 cendo cūctos exercitabat. Quid plura loquar? si sanctorū singulorū perquirerē uitas, eo (ut puto)
 maiorē neminē inuenirē. Sed quia superius Samuelē nominauimus, fuisse hunc Samuelem osten-
 damus. Hic certe ille Samuel qui de uanis literarum studijs uerberibus euocatus, sacrę scripturę mi-
 nisterio deputat: in cuius uultus lumine diuina gratia influente, utriusq; testamenti lumē uidimus,
 & in cuius brachij fortitudine hæreticorū pars maxima est dispersa. Hic certe gloria uirtutis nostrę
 transferēs utrunq; testamentum ex Hebræorum lingua in Græcam pariter & Latinā: disponensq;
 ipsum posteris in æternum, declarans ænigmata & obscura dubia & nodosa, præparans officiorū
 seriem cunctis Ecclesię ministris, totam penē Ecclesiam ædificauit. Vnde bene magnus apparet in
 sapientiæ ineffabilis profunditate. Liberales aut sciētias ita perfecte sciuit, quod relatiōe omnīū nul-
 lus sibi similis apparet adhuc. De scripturis uerō sacris, uti multarū suarū epistolarū, quas ad me di-
 rexit, experiētia didici, æquale sibi neminē unq; nouimus. Hebraicorum, Græcorū, Chaldæorum,
 & Persarum, & Medorū, Arabicorum, & penē omnium nationum linguas & literas, tanq; si fuisset
 in eisdem natus & educatus, sciuit. Quid plura dicam? Quæ Hieronymus ignorauit in natura hu-
 mana, nullus hominum unquam sciuit. Non me ista uenerabilis pater existimes dicere, ut putem
 te Hieronymi & uitam & uirtutes peius me scire, cum sibi socius extiteris multo tēpore. Sed testor
 Deum: quoniam ob tam ineffabilis uiri sanctitatē, si uoluissē tacere nō potuissē. Cōsidentur mira-
 bila & sanctitatē suā & ipsi coeli, in quibus magnus, maioris gloriæ quantitate, q̄ multi sanctorū,
 habitat sine fine. Nulli itaq; dubium est, intra patris mansiones ipsum unā ex maioribus & sublimio-
 ribus sedibus obtinere. Cum em̄ homo secundum opera præmieretur, & iste perfectioris penē uitæ
 extiterit, clarē patet ipsum unum de maioribus & sublimioribus celestis Hierusalem ciuib; fore.
 Quod ut à uobis plenius & certius credatur in mundo: præ cunctis, quorū nostra recordatur ætas,
 ualde mirabilis apparet prodigijs insuetis & miraculis infinitis: quorū mihi aliqua uenerabilis Eu-
 sebius suis literis declarauit. De cæteris uerō prodigijs quæ mirabiliter fiunt quotidie, & continuē
 intelligo relatiuis plurimorum, audius peraudire, tibi ipsi pater charissime supplico, ut mihi in bre-
 ui uolumine quecunq; poteris uera & utilia miracula collecta, quam citius facultas aderit, eiusdem
 Hieronymi sanctissimi deuotione transmittere non deneges. Sed ut multa merita Hieronymi san-
 ctissimi non lateant, quid erga me, diuina annuente clementia, in ipso sui obitus die acciderit, enar-
 rabo. Eodē namq; die & hora, qua exutus putredinis & immunditiæ carnis roga Hieronymus san-
 ctissimus, uestimentū perpetuę immortalitatis, inæstimabilis lætitię & glorię induit, dum Hippo-
 na in cellula mea quiescens, audē cogitarē qualis inesset animabus beatorū, qui cum Christo gau-
 dent, glorię & lætitiarū quantitas, cupiens inde ex hac materia breuē cōponere tractatū, precibus
 compulsus nostri Seueri, quondā uenerabilis Martini Turonensis episcopi discipuli, chartis, cala-
 mo, pugillarīq; in manibus susceptis: breuē uellem scribere epistolā sanctissimo Hieronymo desti-
 nandam: ut quicquid ex hoc sentiret, responderet: sciebam enim in tam difficili quæstione à nullo
 uiuentium me posse doceri euidētius: cumq; iam scribēs salutationis exordiū Hieronymo præno-
 tarem, ineffabile subito lumen nostris inuisum temporibus, nostris minimē linguis declarandum,
 cum ineffabili inauditāq; odorum omnium fragrantia, cellulā in qua stabā, intrauit hora cōpletorū.
 Quo à me uiso, stupore admirationeq; cōmotus, animi & membrorum uirtutes repente amisi. Ne-
 sciebam enim tunc quod dextera mirabilis Dei, exaltasset seruū suū, notas faciens in populis uir-
 tutes

A
 tutes suas. Nesciebā etenim quod Deus antiq; miserationis, seruū suū fidelē à carnis immunditijs
 dissoluisset, & tam sublimē ei in celo sedē præparasset. Nesciebā certē inuestigabiles uias Dñi. Ne-
 sciebā thesauros infinitę Dei sapientię & scientię. Secreta & occulta Dei iudicia nō agnoscebam: quā
 quos uult, facit sua ineffabili sapientia ad sui agnitionē uenire. Quos aut prædestinat, uocat, iustifi-
 cat, & beatificat, prout discernit cōuenire. Itaq; quia talem oculi mei nunq; perspexerāt lucē, talem
 olfactus meus odorem non senserat: tam nouis, tam inauditis miris obstupebā. Inter hæc autē meis
 in me perstreptentibus cogitationibus quid hoc esset, de luce hæc dicens uerba, uox emicuit: Au-
 gustine, Augustine quid quærīs? Putāsne breui immittere uasculo mare totum, breui includere pu-
 gillo terrarū orbem: coelum firmare ne usitatos exerceat motus? Quæ oculus nullus hominū uide-
 re potuit, tuus uidebit? Quæ auris nulla per sonum hausit, audiet tua? Quæ cor humanum nullate-
 nus intellexit, nec etiā cogitauit, existimas te posse intelligere? infinitæ rei quis erit finis? Immensa,
 qua mensura metieris? Potius totum mare in artificio clauderetur uasculo: potius terrarū orbem
 paruulus teneret pugillus: potius coelum à motu cōtinuo desisteret, q̄ gaudiorū & gloriæ quibus
 beatorū animæ sine fine potiunt, minorē intelligeres particulā, nisi uti ego, experientia docereris.
 Discurrere adhuc breuē tēporis spaciū: impossibilia facere ne coneris, donec tuus impleat uitæ cur-
 sus. Hic non quæras, quæ non alibi, nisi quod tam feliciter propero, inueniri possunt. Hic satage talia
 exercere opera, ut postmodum ibi quæ aliquāter hic intelligere cupis, totaliter in æternum habe-
 as: inde qui intrant, nullatenus exeunt. Ad hæc ego pauore stupens, admiratione tam inuisa penē
 amens, omni quasi uigore carens, his uerbis aliqualem sumens audaciam, tremebunda uoce dixi:
 Fas utinā mihi foret, qui tam felix es, tam gloriosus, honorificē ad illa properās gaudia: qui tam dul-
 cia eloquia gutturi meo faris, non ambigere. At ille inquit, Nomē meum quærīs? Hieronymi illius
 presbyteri, cui transmittendā epistolā iam scribēs cœpisti, sum anima: quę in hac hora in Bethlehē
 Iuda carnis onere deposito, Christo omniq; cœlesti comitata cohorte, omni decorata pulchritudi-
 ne, omni illustrata splendore, illo induta immortalitatis deaurato uestimēto, circumamicta omnīū bo-
 norū & gaudiorū uarietate, terrenorū omnīū triūphatrix, omni diademate coronata, & omni beati-
 tudine & felicitate uallata: tā gloriosē, tamq; ineffabiliter pergo ad regna cœlorū, sine fine māsura,
 iam nullū etenim deinceps expecto glorię defectū, sed augmentū, q̄ iterum iungar corpori glori-
 ficando, & non morituro: sed gloriam quam nunc sola habeo cum illo habitura: in illa scilicet uni-
 uersæ carnis resurrectionis die. Tunc ego amplius animi in me collectis uiribus præ gaudio à la-
 chrymis nō cessans, sic respondi: Utinam uiuorum eximie, tui mereret fieri pedissequus. Sed quæso
 tui seruuū quantū uilissimū, quem dilexisti in mundo nimia charitatis affectione, recorderis: ut tuis
 interuentionibus à peccatis emunder: tua gubernatione recto calle, inoffenso pede procedā: tuis
 defensionibus assiduus, ab inimicis mihi cōtinuē insidiantibus protegar: tuoq; sancto ductu salutis
 attingā portum. Placeret utinā uoluntati tuæ aliqua mihi interroganti respondere. Ac illa: Quod o-
 ptas, dicito: me omni tūe uoluntati responsum sciens. Vellē, inquā, intelligere, utrū beatorū animæ
 quædā uelle possint, quæ obtinere nequeant. At illa: Vnum Augustine noueris, qd̄ sanctorum a-
 nimæ ita in illa æterna gloria in Deo sunt solidatæ & firmatæ: quod nulla sibi inest alia uolūtas, nisi
 Dei, qd̄ nil uelle aliud possunt, nisi quæ Deus uult: ideo quæ uolunt, obtinere possunt. Etenim quę
 cunq; uolūt, Deus & uult & implet. Nemo quippe nostrū suis fraudat desiderijs: quia nil præter
 Deū aliquis nostrū optat. Quoniam uerō semper ut uolumus, Deum habemus: nostra semper desi-
 deria sunt plenissimē adimpleta. Longa quidem pater charissime Cyrille uerborū texeret series: si
 omnia quæ mihi gloriosa illa anima perscrutanti patefecit, scriberē hac breuitatis epistola. Spero
 enim quod Bethlehem ad tantas reliquias uisitandum ueniam nō post multos annorum circulos:
 ubi tunc quæ audiui, & in scriptis tradidi, uidebo perspicaciter. Pluribus itaq; horis illa gloriosissi-
 ma anima ibidē mecum manens, trinitatis sanctissimæ unitatē & unitatis trinitatē, filij à patre gene-
 rationē, Spūs sancti à patre & filio processione, angelicas hierarchias & ordines, & eorundē beato-
 rum spiritūū mysteria, beatarum etiā animarum felicitates, & alia utilia & graua humanis intelle-
 ctibus, q̄ subtiliter, q̄ euidenter, q̄ mirabiliter mihi patefecerit audio, si omnīū hominū linguis lo-
 querer, non explicare sermone. Deinde à meis oculis lux illa disparuit, sed multis postmodum die-
 bus ineffabilis odorum suauitas remansit. Quam mirabilis ergo iste est, faciens tot mirabilia, tot &
 tanta insueta hominibus prodigia: Ad ipsum uerō ore nostro clamemus & exultemus: demusq; glo-
 riam laudē eius: quoniam certē dignus est omni laude: nec sumus sufficientes eum laudare. Introi-
 uit enim in domum Domini candidus & pulcherrimus: ubi sine dubio de sublimioribus & præcla-
 rioribus gloriæ sedem obtinet. Quod ut iterum clarius ueritatis lumen pateat, pluribus testibus
 quam uno, censui quid supradictus noster Seuerus uir doctrina & sapientia pollens cum tribus a-
 lijs in ipso die & hora obitus Hieronymi in Turonensi ciuitate uiderit, meæ addere uisioni: de quo
 quidē solummodo ipsemet pridie ad me ueniēs, fuit testis. Volens itaq; Deus ut sublimis Hierony-
 mi gloria mundum nō lateret: ueluti sanctitas sublimis, & penē cunctorum uiuentiū excellentissi-
 ma non latebat: ne illi quos sanctitatis illius delectabat sequi uestigia, habiturum præmium igno-
 rantes,

rantes, aliquādo à sanctitatis deuiarēt tramite: & ut etiā alijs sibi tot & tanta elargiri cernentes prēmīa, illius sanctitatis & uirtutis inhærerēt uestigijs: minuit em̄ laborē ponderis prēmiorū spes: die & hora qua idem gloriosus Hieron. feliciter exspirauit, elargiendā sibi gloriam Seuerus & tribus alijs cum eo stantibus, taliter declarauit. Hora completorij die illo in domo sua Seuerus cum tribus uiris catholicis, quorum duo monasterij quondā uenerabilis Martini erant monachi in diuinis legens locutionibus, in cœlo, in æthere, terraq; cantuum suauissimorū, inauditorū, ineffabilium & incredibilū infinitas repente audiuit uoces, & organorū, tympanorum, & psalteriorū, & totius symphonīæ & instrumentorū sonos: quibus cœlum & terra & omnia (ut sibi uidebatur) undiq; resonabant: quorum suauitatibus eorum animæ penē à corporibus exhalabant. Stupefacti ilico omnes illi eleuantes oculos, cœlū totū, æthera, & omnia quę eorū continent ambitu, quadā uiderunt luce septies solis luce præclariore clarescere: ex qua omnia odorum aromata erumpebant. Hæc illi tam miranda cernentes, Deum exorarunt precibus: ut eos cur talia fierent, non lateret. Quibus uox de cœlo ueniens, ista dixit: Nulla uos moueat admiratio: nil uobis uideatur admirabile, si talia & uideris & auditis: hodie enim regum rex, & Dñs dominantū, Christus Dñs, ex eunti de hoc nequā seculo, animę gloriosissimi Hieronymi presbyteri in Bethlehẽm Iuda cōmorantis, totus festiuus obuiam uenit: ut eam præ cæteris tanto honorificentius, tanto excellentius & sublimius ad sua introducatur regna, quanto præ cæteris sublimioris & sanctioris uitæ meritis fulget. Hodie omnium angelorum ordines exultantes, & talibus uocibus alternatim concinentes, suum sociantur Dñm, hodie omnium patriarcharum & prophetarum cœtus: hodie Apostolorum & discipulorū chorus: hodie omnes sancti martyres: hodie confessores, hodie gloriosa Dei genitrix sanctis omnibus comitata uirginibus, hodie omnium beatorum animæ lætabundæ & festiuaræ suæ occurrunt cōpatriotę & ciui. His auditis, uox siluit: sed tamen lux & cantus & odor per horam postmodū perdurantes cessauerūt. Itaq; liquidō patet ipsum de sublimiorib; & maioribus ciuib; fore: quo & magnus & mirabilis est, & metuendus super penē omnes sanctos ob sibi traditam potestatē. Nulli sit dubium, ita præ cæteris quæ uult, posse ipsum assequi, sicut præ cæteris sua uoluntas diuinæ magis cohæret. nullus uerò me tantę audacię putet, ut fatear ipsum Ioanne baptista, quo (testante ipso Salvatore) nullus maior surrexit, Petro & Paulo, & cæteris duodecim apostolorū, qui ab ipso Christo electi & sanctificati sunt, præstare gloria. Sed tamen & si prohibeat ratio ipsum illis maiorem obtinere gloriam in cœli regno aliquem audere dicere: tamen nullas uideo rationes, cur sit nefas dicere, æqualem illis in gloria Hieronymū fore, dummodo illis in uitæ sanctitate discors non fuerit: cum nō sit personarum acceptor Deus, sed singulorū merita decernens, & reddens inuicē quod meruit. At si cuiquam uideatur minorē Ioanne & Apostolis Hieronymum gloriam obtinere, parum uideat minorem ipsum obtinere, cum & si illius sanctitatis merita, illius laboris grauiā, illius scripturæ & uerissimæ trāslationis utriusq; testamenti, officiorumq; ordinationis fructus, nō solum præsentibus, sed etiam futuris, perspicaciter cernat: paulominus fore nil ipsum ab eisdem in gloria discordem, ut uerum testor Deum, puto iudicabit. Porro ne aliquibus deridendi laqueū inijcere uidear: dum Ioanni & Apostolis in sanctitate & gloria, æqualem esse Hieronymum sanctissimum fateor: unum quod expletis nondū diebus quatuor in uisione uidi, enarrabo: ut ueritas non lateat, & ne quis me has laudes retexere credat, uel amore carnali, quo homo à ueritatis cognitione maximē deuiat, uel uesanae mentis imperitia, uel alia quacunq; causa. Sed me hoc ambigant ab homine intellexisse minime: sed per reuelationē quam Deus omnipotens, qui suos exaltat sanctos, & exaltando magnificat. Quarta præeunte nocte, mihi auidē cogitanti, quid laudis quid ue debita reuerentię Hieronymo in breui retexerē epistola, demonstrauit hoc modo. Dum itaq; (ut dixi) disponens hanc epistolam tibi scribere, cogitarē aptam laudis materiam inuenire: hora adueniēte noctis media, me somnus oppressit, & ecce maxima mihi affuit angelorū multitudo: inter quos fulgentes plus infiniti sole duo erant uiri ita similes & uniformes, ut nulla in eis uideretur differētia, qua alter ab altero differre possit: nisi quod tria ferebat alter in capite, ex auro & lapidibus preciosis, alter uerò duo. Hi candidissimis induti collobijs, undiq; auro gemisq; contextis, tantæ erant pulchritudinis, ut non ualeat quispiā imaginari. Accedentes itaq; illi ambo prope me, sub silentio paulisper steterunt. Deinde ille qui tria ferebat ferebat, his me uerbis fuit allocutus. Cogitas Augustine quid debeas laudis de Hieronymo in ueritate proferre? Et certē diu cogitans, nondū nosti, sed huc ambp uenimus, ut eius tibi gloriam indicemus. Hic certē meus socius quē uides, Hieronymus ipse est: qui sicut æqualis mihi in uitæ sanctitate fuit: ita per omnia in gloria æqualis est. Et quæ possum, & ipse potest, & quę uolo, & ipse uult, & sicut Deum uideo, & ipse uidet, & cognoscit & intelligit: in quo omnis nostra, & sanctorū omnium consistit gloria & beatitudo. Nec habet maiorem uel minorem gloriam alter ab altero sanctorū: nisi in quantū magis & minus diuinā cōtemplatur speciem, siue cogno scit. Tertū uerò tertium quod plus illo fero, aureola martyrij est: quo uitam finitū corporis. Qui & si in mundo ob labores, pœnitentiās, ærumnas, afflictiones, uerbera, contumelias, & hominū opprobria & derisiones, & cætera ualde grauiā: quæ ita pacificē pertulit, ita gaudēter propter Deum, ut in

A ut in infirmitatibus exultaret, & uerus martyr extiterit, & præmia martyrij nō amiserit: tamen quia gladio uitā non finiuit, aureolā quę in signum datur martyrij, nō habet. Seta uerò duō alia quę habemus, aureolæ sunt, quæ solum uirginib; & doctoribus dantur, ut ab alijs discernant. Ad hæc (ut mihi uidebat) respondi: Quis enim es Dñe mi? Et ille: Ioannes, inquit, Baptista sum, qui huc ad te descendi, ut nunciarē tibi Hieronymi gloriam: quatenus ipsam gentibus nuncies. Hoc enim noueris: quia honor & reuerentiā quæ singulis sanctorū exhibet, cæteris omnib; exhibet: ne putes ut ali qua sit in cœlo inuidia, ut in mūdo. Sicut em̄ in mūdo quilibet hominū cæteris præesse potius uellet, q̄ subesse: ita in cœlo, ppter charitatē ineffabilē, qua se inuicē diligūt beatæ animæ: quilibet sanctorū ita alterius gloria gaudet, sicut sua. Quinetiā uellet quisq; maior, ut quisq; minor sibi esset æqualis & penē maior: quia eius gloria esset sua: ita minor maioris gloria gaudet, sicut si eā haberet: nec uellet eā habere, ut ille nō haberet: imò potius de sua, si fas esset, impartiret. Vnde gloria singulorū, est gloria cunctorū: & gloria cunctorū, est gloria singulorū. His dictis, societas omnis illa discessit. Et experie factus ita à somno, tātos in me subito sensu charitatis ardores, quantos in me nunquam senseram. Nam deinceps hæcenus nunq; aliquis in me inuidiæ, uel superbiæ, siue arrogantiæ fuit appetitus uel cogitatio. Testis enim est Deus, qui omnia anteq; fiant, nouit, quod inde tantus in me exiit charitatis feruor, quod plus alieno bono gaudeo, q̄ meo: plus affecto omnibus subesse q̄ præesse. Hæc idcirco dixerim: nō ut laudis acquiram famam: sed ut quis hæc nō putet uana fuisse somnia: quibus sæpe deluditur mens nostra. Sæpe enim Deus abscondita & maxima per somnia referat. Magnificemus ergo opera sua: quoniā perfecta sunt: nec est in eis iniquitas. Sanctū Domini Hieronymū, propter Deū cum quo regnat securē, magnificemus: quoniā in uita sua magnificē fecit, in morte sua magnificā recepit. Quapropter magnus est in medio nostri, & sanctus & excelsus, in uitā excellentissimæ sanctitate, Magnus, sanctus & excelsus, in sapiētia ineffabilis profunditate. Magnus & præexcelsus, in maioris nūc gloriæ quantitate. Mirabilis & laudabilis & gloriosus in prodigijs inuisis, inauditis, & insuetis. Metuendus, colendus, & uenerandus, ob sibi traditam à Domino potestatem, honorem, & gloriam sempiternam. Magnificemus ergo obsecro eum, ne taceamus: quoniam maior est omni laude. Notas faciamus in populis gloriæ suæ laudes. Non miretur homo si eum quem Deus magnificauit & coluit, laudamus. Non hominem pigeat uenerari & colere, quē Deus coluit & ueneratus est. Non putet quispiam Ioanni & Apostolis in gloria & sanctitate æquando Hieronymum, Ioanni & Apostolis exercere iniuriam: quoniā illis præstare & gloria & sanctitate si possent, optarent. Gloria enim & beatitudo eius, eorum est gloria: & beatitudo eorum est sua. Honor, laus, & reuerentiā à nobis exhibita Hieronymo, eorum singulis exhibetur: & quæ illis sigillatim exhibetur, Hieronymo exhibetur. Si ergo cupis Ioannē baptistā & Apostolos uenerari, simul uenerare ipsum: quoniā illis per omnia est æqualis. Secura igitur mente omni depulsa formidine, Ioannē baptistam Hieronymo æqualem & non maiorē: quoniam nullus maior surrexit omni deuotione & reuerentiā, fateamur: quem si minorem facimus, Ioannis gloriæ derogamus, & magis iniurias exercemus q̄ laudes. Huius mei imperiti sermonis opus, quantq; insufficienter, quantq; uisissimē, quantq; nihil: tamen deuotē & reuerentiā à nobis explet: ad te uenerabilis pater puro corde & magni animi deuoti affectione dirigo: supplicans ut ingenioli mei uerbula, quæ de meæ imperitię pauperie in laudes eximij Hieronymi obtuli, nō deridēdo, sed charitate debita æquanimiter tolerando legas. Et quæ minus debite dixi ad tanti uiri laudes, & meę imperitię & epistolę breuitati, & eius laudum immensę maiestati. Quoniā certē si omnium mortalium linguæ solum eius laudes promerent, minus debito satis esset. Mei peccatoris uenerabilis pater esto memor: ut dum in illo steteris loco, quo illud sacrum eximij Hieronymi cadauer quiescit, eius me interuentionibus recōmendes: quoniā nulli dubiū est quod ea quę oprat, idem Hieronymus potest continuō obtinere. Non enim suo aliquo modo defraudatur desiderio.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Idem & hic stylus, idem pectus, eadem infantia, semper sui similis est, quocunq; titulo personatus prodeat huius actor fabulæ. Quid si hic rabula ualuisse literis & eloquentia, quibus ludibrijs orbem impleisset uniuersum? Nunc ob insignem infantiam, nulli potest imponere, nisi sit Moricho stultior, aut nisi quis ultrò falli cupiat. Reijcienda sunt à Christianis huiusmodi fabulamenta. Quod si quid etiam tolerandum est ad exemplum pietatis confictum, artificem uolo non huiusmodi rabulam, nulli rei, nisi per dendis chartis natum.

CYRILLI EPISCOPI HIEROSOLYMITANI DE MIRACVLIS HIERONYMI AD SANCTUM AUGUSTINUM EPISCOPUM HIPPONENSEM.

Venerabili uiro, episcoporum eximio, Augustino Hipponensi præsulī, Cyrillus Hierosolymitanus pontifex, & omnium sacerdotum infimus: illius sequi uestigia, cuius in terra sanctitas radiare non cessat: illius scilicet Hieronymi gloriosi, cuius memoria erit in benedictione in seculum seculi. Qui quantus sit, & tu similiter bene nosti: eius usus maximē colloquijs & doctrinis: de quo me uelle differere, cum sim reprobis in

toto & indignus, quasi reputo audaciam. Sed tamen quia tua me cogit dilectio, ut aliqua tibi scribam de prodigijs hominibus infuetis, quae per illum in diebus nostris fecit Dominus: ut eum celebrem mundo faceret, & cunctis hominibus gloriosum: tuis confusus orationibus opus aggrediar: ut tua poscit deuotio, & breuiloquio perstringam de multis pauca. Gloriosum huius uiri obitum, uisio nemque meam: nec non & mirifica tunc temporis peracta, te nosse non ambigo. Nam uir utique reuerendus, & memoriae obliuioni non dandus, Eusebius nobilis Cremonensis eius discipulus: in quo magistri refulsit sanctitas & doctrina: cuius sapientiam, probitatem, & excellentiam non ignoras: qui post biennium a nostrae mortalitatis miseria ereptus, suum praedilectissimum magistrum Hieronymum in coeli patriam est secutus: ut nobis indicant eius crebra miracula: de quibus etiam inferius aliquantulum pertractabo. Reuerendo patri Damaso Portuensi episcopo, & Theodosio Romanorum senatori, eius fratri Seuero probissimo uiro, Eustochio sanctissime mulieri, & tibi & multis alijs quos sigillatim nominari non eger: tunc temporis per suas literas totius eius obitus seriem intimaui. Unde amplius ea quae nosti, reiterare esset superfluum, & dicendorum impedimentum. His ergo omissis, ad eiusdem quae non cessant continuè clarere miracula, noster se stylus uertat: ut tua poscit deuotio. Et primò ab Eusebio uiro sanctissimo, eiusdem Hieronymi sanctissimi discipulo, sumat initium. Post obitum gloriosissimi Hieronymi, quaedam haeresis inter Graecos, id est, secta surrexit: quae ad Latinos usque deuenit: quae suis nefandis nitentibus rationibus probare, quòd anime beatorum usque ad uniuersalis iudicii diem, in quo eorum corporibus erant iterum coniungende, uisione & cognitione diuina, in qua tota consistit beatitudo sanctorum, priuabuntur, & damnatorum animae similiter usque ad diem illum, nullis cruciabuntur poenis. Quorum ratio talis erat: Sicut anima cum corpore meruit uel peccauit: ira cum corpore praemia recipit, siue poenas. Asserebant etiam illius sectae nequissimi, nullum fore purgatorij locum: in quo animae quae nondum de suis peccatis in mundo plenam egissent poenitentiam, purgarentur. Qua quidem secta pestifera crebrescente tantus in nos dolor irruit: ut nos amplius pigeret uiuere. Quocirca meis cunctis suffraganeis episcopis, & alijs uiris catholicis conuocatis, eis ieiunia & orationes indixi: ut suam sic agitari fidem, diuina non permitteret bonitas. Mira res, & fortè huic similis nunquam uisa. Tribus expletis diebus ieiuniorum & orationum, subsequenti nocte gloriosus Hieronymus, suo praedilectissimo filio Eusebio orationibus incumbenti manifestè apparens: benignaque eum allocutione confortans, ei dixit in hac secta pestifera minime formidandum, cum sibi finis iam ponendus erat. Quem Eusebius nimio fulgentem splendore: ita ut eum oculis humanis aspicere non ualet intuitus, quasi de graui somno euigilans, dulces per oculos fundens lacrymas: ita ut penè uocem formare non posset, quantum poterat, clamare coepit: Pater meus Hieronymus es? Quare meam societatem spernis? Certè teneam te nec dimittam: nec sine tuo quem dilexisti filio, gradieris. Ad quem gloriosus Hieronymus: Non te fili dilectissime deseram. Confortare, uicelimo namque die me sequeris, & simul in gaudio permanebimus sine fine. Sed Cyrillo cunctisque fratribus nuncia: ut crastina die iuxta praesepè Domini, ubi meum quiescit corpus, omnes in unum conueniant: tam catholici, quam etiam illius sectae uiri. Et tu trium hominum, qui in hac sunt urbe hac nocte defuncti, cadauera inhumata in locum in quo meum est humatum corpus facies deportari: super quibus faccum quo utebar pones: & statim uitae pristinae redditi, hanc radicem haeresim extirpabunt. Cui ualedicens gloriosus Hieronymus disparuit. Mane autem facto, ad me, qui Bethlehem tunc eram, uenerabilis Eusebius ueniens, cuncta quae uiderat, enarrauit. Quo immensas creatori gratias agens, & glorioso Hieronymo omnibus in praedicto loco, in quo pro nobis de intemerata uirgine Saluator natus est: ut ubi etiam sacratissimum Hieronymi cadauer humatum est congregatis, praedictorum defunctorum cadauera deferri fecit. Omnia erga homines Dei miseratio & dispensatio. Quot modis, in se sperantes scit iurare: quantis & quot honoribus suos exaltat sanctos. Fiebat interea ab illius sectae cultoribus derisio: credentibus quòd foret exinanita manus Domini. Latatur itaque omnis fidelium coetus, & Deo in uoce exultationis psallunt, quando suscipimus misericordiam in medio templi sui. Accedens namque uir uenerabilis Eusebius ad singulorum cadauera: flexis genibus, manibusque in caelum extensis, cunctis audientibus sic orauit: Deus, cui nihil est impossibile, nihil graue, inuictè fortitudinis & uirtutis: qui facis mirabilia magna solus, & nullum in te sperantium spernis: nunc preces tuorum exaudi fidelium, & ut tua, quam dedisti, fides intemerata inuiolataque per secula maneat: ac etiam ut horum error appareat, & per merita & intercessionem gloriosi tui Hieronymi dilecti, introducat in haec cadauera animas quas de ipsis egredi uoluisti. Qua quidem oratione finita, singula sacco quo supra carnem gloriosus Hieronymus utebatur tangens cadauera, protinus in ea uitae spiritum introduxit. Qui homines apertis oculis, omnibusque uitae signis ostensis, sunt perfecte resuscitati, & coeperunt beatarum animarum gloriam, & peccatorum poenas, tam purgatorij, quam inferni clara uoce omnibus intimare. Nam, ut mihi postmodum interroganti dixerunt, beatus Hieronymus eos conduxerat secum in paradysum, purgatorium, & infernum: ut quae ibi agebantur, patefacerent uniuersis. Sibi quoque dixerat quòd ad corpora redirent, & de

perpetratis peccatis ibi agerent poenitentiam, quia eo die & hora uenerabilis Eusebius migraturus erat, & ipsi morituri erant, ac etiam si bene agerent poenitentiam, cum eo gloriam adepturi, quòd & factum est, ut inferius declarabo. His igitur peractis, multitudo maxima populorum tam fidelium, quam etiam illius sectae defensorum, qui ad tam grande concurrerant spectaculum, tam certum iudicium, & ueritatis experimentum, nec non B. Hieronymi merita egregia cernentes, magnis uocibus immensas gratias referunt creatori, qui suos in se sperantes non deserit. Et sic Augustine charissime, pius Dominus nauiculam suae fidei sacratissimae, in huius mundi mari eructantibus malorum omnium fluctibus agitari permittit, sed minime naufragari. Quo quidem forti quae so esto animo, uiriliter age: non formides contra fidei persecutores magnanimus dimicare, sub umbra alarum tam patris, qui suorum fidelium preces inefficaces non sinit: dummodo tota spe & puro fiant animo. Non enim nostrae nequeunt exaudiri preces, nisi cum in Deo nostra non perfecte spes consistit, uel quia petimus non petenda. Ad ipsum ergo Dominum non tantum ore, sed toto corde clamemus dum affligimur, & ipse qui dominatur in uirtute sua, & nos quotidie oculo respicit pietatis, non permittet nos tentari supra id quòd possumus. Sed ne nimis deuius a proposito modo gradiar, ad incepta redeam, & uenerabilis Eusebii obitum explens primò, & uirorum illorum trium similiter, quos resuscitados nosti, migrationem scribens, quia eadem hora sunt & die, qua Eusebius de huius mundi in qua iacebat sanctum Hieronymi cadauer sepeliri. Post haec comunione sacratissimi corporis Iesu Christi se muniens, Domino se & beato Hieronymo commendauit, & sic per triduum locutione corporali uisione priuatus, circumstantibus fratribus alternatim psalterium, passiones Domini, & alia sacra continuè legentibus, iacuit. Durum quippe & cunctis rectè in mundo degentibus formidabile hoc quòd narro. Die autem quo moriturus erat, per duas horas ante animae beatae exitum, uenerabilis Eusebius tam terribiles actus coepit peragere, quòd circumstantes monachi pauore perterriti, uelut amētes in terra iacerent. Nam quandoque transuersis oculis, manibus iunctis, facie terribili, uocemque dira quasi saeuens clamabat: Non faciam, non faciam, mentiris, mentiris. Post haec ad terram rediens, faciem firmabat in terram quantum potuit, clamans: Adiuuate me fratres ne peream. Quod monachi uidentes, lachrymantes & trementes, cum interrogauerunt: Quid habes pater? Ad quos ille: Non uidetis daemonum agmina, quae me debellare cupiunt? Et illi: Quid te facturum uolebant, cum dicebas: Non faciam? Et ille: Conantur namque ut diuini nominis blasphemus inueniar: & ideo hoc me non facere clamabam. Et illi: Quare pater faciem abscondebas in terram? Et ille: Ne eius aspectum cernerem, qui tam turpis & terribilis est, quòd omnes penè formidines quae in mundo sunt, respectu eius nihil sunt. Inter haec uerba actus priores reterans, sic ad extremam horam usque deuenit. Fratres autem qui astabant, pauore & dolore perterriti, uelut mortui stabant, quid facerent, nescientes. Gloriosus Deus in sanctis suis, mirabilis in maiestate sua, benignus, & se amantibus misericors, sanctos suos non derelinquit in tempore necessitatis. Ad extremam namque horam uenerabili Eusebio perueniente, gloriosus Hieronymus apparuit, cum benignè confortans. Cuius aduentu omnis illa daemonum turba quasi infinita, eius timore perterrita, ab eo uelut fumus euauit, ut plures testantur monachi, qui proprijs oculis dispensatione diuina se hoc uidisse dicunt. Sed hoc magis approbatur, nam omnes circumstantes audierunt has ab Eusebio uoces: Unde uenis pater? Quare tantum moratus? Cui subito cunctis audientibus, alia uox respondit: Expecta fili, ne formides, quia te non deseram, quem tantum diligo. Qua audita uoce, breui inde decursa morula, uenerabilis Eusebius expterauit. Qua quidem hora & illi tres qui resuscitati sunt, migrauerunt, & (ut puto) cum Eusebio ad aeterna gaudia peruenierunt. Nam per illos omnes uiginti dies, quibus postquam (ut nosti) resuscitati sunt, se in tanta poenitentia tradiderunt, quòd sine dubio aeterna beatitudine potiatur & praemiantur. Silentio praetermittendum nequaquam puto, quae ab eisdem tribus uiris per illos dies, quibus uixerunt, didici: continuè toto hoc tempore cum aliquo eorum secreta uitae illius, quam post hanc breuem & momentaneam expectamus, rimari cupiens, alternam diem ducens ad uesperam. Sed quamuis multa ab eisdem didicerim, tamen ad praesens breuitatis causa quaedam tantum referam, caetera uero alia ea dicturus omittam. Quadam uice ad unum eorum me iussu contigit, quem dure lachrymantem, nec meis uerbis consolationem aliquam admittentem comperiens, tantum fletus causam ab eo coepi inquirere. Qui pluries de hoc a me interrogatus, nec tamen ad interrogata respondens, tandem meis coactus importunitatibus, sic respondit: Si quae pridie sum experius, non ignorares, tibi inesset semper causa fletus. Ad quem ego: Quae so ut quae uidisti,

edifferas. Tunc ille paulisper tacens, dixit: Quales credis poenas & tormenta, non solum damnatis, sed etiam in purgatorio existētibus, preparari? Ad quem ego: De incertis quæ uera potest proferri sententia? Ut enim puto, nostris quibus affligimur poenis, æuari non possunt. Ad quod ille: Si omnes quæ in mundo cogitari possunt poenæ, tormenta, afflictiones, minori quæ illic habentur poenæ & tormento comparentur, solatia erunt. Mallet enim quilibet uiuentium (si illas experientia nosceret poenas) usque ad finem mundi, omnibus his simul sine remedio cruciari poenis, quas omnes homines ab Adam hucusque sigillatim pertulerūt, quam uno die in inferno, siue purgatorio minori quæ illic habetur poena, torqueri. Et ideo si causam mei fletus interrogas, timor poenarū est, quæ peccatoribus iuste dantur. Scio namque me erga Deum meū peccasse, & ipsum iustum fore non dubito. Quæ de re non mireris, si plango cum potius si non plangerem, uehementer admirari deberes, sed potius admirare, quare homines qui se mori non dubitant (saltem aliorum experimento) tanta hic securitate uiuunt, nec tantas cogitant euadere poenas. Ad hæc dolore tactus intrinsecus, ut uix uerba formare possem, dixi: Heu quid audio? Sed quæso, in quo tormēta differūt infernalibus ab his quæ sunt in purgatorio, dicas. Et ille: Nihil inter se differunt, quia eadem sunt magnitudine, poenæ purgatorij & inferni. Sed unum est quo differre possunt, quia infernales finem non expectant, sed augmentum: scilicet in iudicij infernalis die, quando corpora ibidem cruciabantur cum animabus, & purgatorij poenæ sunt cum fine. Nam post expletam poenitentiam inde exempti, gaudijs beatissimis perfruentur. Ad hæc ego: Sunt omnibus in purgatorio existentibus, æqualia tormenta an diuersa? Ad hæc ille: Diuersa quidē. In aliquibus maiora, aliquibus uel leuiora, iuxta magnitudinem peccatorum. Nam in patria etiam beatorum omnes animæ gloriose diuinā contemplantur speciem, in quo omnis consistit gloria. Quæ quamuis singulæ tanta habeant gaudia, quanta uelle uel cogitare possunt, tamen gaudijs non sunt pares, quia maiora hæc possidet, minora illa, iuxta opera quæ fecerunt. Sed si tibi aliqua ex hoc oriretur admiratio, ut sanctis possit inesse diuersitas gaudiorū, quorū causa est solus ipse Deus: in quo nulla potuit unquam esse diuersitas, solutio satis patet. Nam cum diuina contemplatio & cognitio, siue intelligētia sit tota merces & gloria, in aliquo potest esse sanctorum minor, in aliquo uerō maior. Idcirco cum omnes simul anime Deum sicuti est, uideant & cognoscant, aliqua minus uidet & intelligit, & sic minor inest sibi gloria: aliqua uerō clarius uidet, & subtilius intelligit, & sic maiorē possidet gloriam. Sic etiam de illorum miferorum damnatorum poenis dici potest, nam cum omnes animæ damnatorū in uno consistant poenarum loco, tamen diuersis cruciantur poenis, iuxta uitiorum qualitates. Tantum siquidem differunt inter Christianorum, qui ibi torquentur, poenas, & paganorum, ut paganorum cruciamenta respectu eorum quæ falsi Christiani & peccatores sustinent, sint quasi nulla, quanquam ineffabilia sunt, nec a uiuentibus cogitabilia. Et dignum est. Nam illi gratiam Dei in uanum receperunt, nec uoluerunt a peccatis corrigi dum uixerunt, sacris continē uociferantibus scripturis, quas pro nihilo putauere. Tum ego: Horribile est, inquam, quod dicis, & utinam sedulo mortalium insisteret mentibus: ut uel tantarum poenarum terrore a prauis cessarent, si nollent amore gloriæ. Sed quæso quid erga te pridie exeunte anima peractum est, breuiter innotesce. Ad quod ille: Adueniente inquit, mortis meæ hora, tanta in loco quo migraturus iacebam, nefandorum affuit spirituum multitudo, quod præ multitudine dinumerari omnino non possent, quorum species talis erat, quod ea nil poenosi, nil uel horribilius excogitari potest. Potius enim quilibet hominum flammis ardentibus arsurū se exponeret, quam earū formarū ictu oculi uisione potiri. Qui ad me uenientes, omnia quæcunq; perpetrari opera contra Deum, ad meam memoriam reuocabant: suadētes mihi ut amplius diuinam misericordiam quam tam grauiter offenderam, non sperarem. Et certē noueris quod nisi me diuina miseratio adiuuisset, eis resistere non ualuissem. Nam dum omni uigore spiritus destitutus, eorum uerbis paulominus assentire, gloriosus affuit Hieronymus, magno uallatus agmine angelorum, septies sole splendidior, me confortans. Qui ubi illos spiritus immundos fuit intuitus, me tam durē exacerbantes, ualde cōmotus erga eos, uoce terribili eis dixit: Quid ad hūc nequitia & omnis maledictionis spiritus uenistis? nesciebatis hunc meis fore fouendum auxilijs? Protinus hunc relinquentes abite, & uestras ab eo elongate nequitias, quantum distat ortus ab oculo. His illa maledictorum spirituum societas perterrita, diris ululatibus & clamoribus, limen loci in quo iacebam excessit. Tunc gloriosus Hieronymus aliquibus imperans angelis, ne a me discederent, sed quousq; reuerteretur, expectarent, cum cæteris angelis festināter abcessit. Eodem quoque abeunte, angeli qui ad custodiendum remanserant, me confortare cœpere, blanda & dulcia pronunciantes, si forti animo perdurarem. Inter hæc autē consolationis colloquia, hora quasi de cursa, secundo beatus Hieronymus ueniēs stansq; in limine, Velociter, inquit, uenite. Tunc subito anima corpus relinquens, tam grauiter & acerbē, quod certē quæta fuerint pressuræ & angustia, intellectu non caperet mens humana, nisi ut ego, experientia didicisset. Si enim omnis humanorum intelligētia quas uellet angustias & dolores æstimaret, respectu animæ dissolutionis a corpore tanquam pro nihilo computaret. Hæc & alia non minus ardua & ualde mortalibus formidanda, quæ

quæ pro longitudine, præsentis operi non inscribam, eo loquente, incipiebat claudi dies occasu solis, quo necesse fuit quid ei post mortem cōtingeret non explere. Sed quia præ cæteris affectabam, sequenti die, duobus alijs cum eo in simul conuocatis ad narrationis illius seriem redij, hoc cupiens ab illis etiam duobus alijs peraudire, ut trium testimonio solidius edoceret. Itaque cum hi iam dicta re inciperent, sic respondi: Quancūq; hæc utilia sint, nec rederet in uacuum sapius ipsa fari, tamen his quæ iam audiui omnia, quæso ut quid uobis post dissolutionem corporis eueniret, meo hianti detegatis animo. Ad hoc ille qui mihi, quæ audisti, transactō narrauerat die: Quod Cyrille, inquit, in terrogas, non est possibile plenē fari, quoniā spiritualia nostris minimē sensibus comprehenduntur. Scis namque non te exanimem fore, tamē quid aut qualis sit anima, non agnoscis. Deum certē scis omnium esse principium & finē, a quo incipiunt omnia, & ad quē tendunt, & tamē quid sit Deus aut qualis, dum carnis istius grauissimæ corruptibile portas onus, non intelligis, nisi per speculū & in ænigmatē, sic etiā de angelis & cæteris incorporeis idem liquet. Cū enim multa quæ sunt notissima in natura, nostræ paræ intelligentiæ defectu, intelligere non possumus, supercoelestia & spiritualia omnino aliena a naturæ cognitione, quō intelligemus? Ut dicis, inquit, est, sed uti potes, quæso dicas. At ille: Circumloquar, inquit, id quod optas, & dicā paulominus quod non possum. At hi qui mecum ea quæ pridie dixi, sunt experti, si ita est, testificabunt. Mea pridie anima a corpore tot (ut supra fatus sum) pressuris & doloribus, dissoluta, subito in ictu oculi ineffabiliter fuit ante Dei iudicantis præsentiam deportata. Sed a quibus & quo modo, non agnosco. Nec certē mirū: nam nunc carnis mole aggrauor, tunc autē erat anima sine carne. Fuerūt etiā ibidem istorū animæ, terroribus inex-cogitabilibus, quid iudex ageret formidantes. Heu cur mortales nesciunt, quibus hoc eueniret quod tunc nobis? Certē si illius non foret ignorātia, toties non peccarent. Nullū quē toto tēpore gessimus peccatorū, iudicē latere potuit: imō cūcta quæ fecimus tanq; si forent præsentia, cunctis astantibus, clara erant, ita ut minimū nostrorū cogitaminū, sicuti fuerat, apparebat. Cōsidera namque quibus & quot agitabamur terroribus, hinc dæmonū multitudo stabat, mala testificantes quæ fecimus, locū, modū & tempora declarantes. Hinc nosmetipsi quæ obijciabantur, nullatenus cōtradicerere poteramus, tum quia iudicē cūcta scientē, tū quia ipsum quilibet nostrū iustissimū cognoscebat. Heu quid dicam? Quā sententiā præstolabamur, ob eius memoriā, nūc formido. Hinc inde mala undique, uindictā iudicij acclamabant, nec ullum penē apparebat bonū quo quid misericordiæ sperare mus. Hinc nos dignos supplicio omnes qui aderant, exclamabāt. Cumq; iam nihil deesset nisi sententiam publicari, quæ peccatoribus, digna datur, ecce gloriosus Hieron. cunctis splendidior astris, B. Ioanne baptista, summoq; Apostolorū principe Petro, necnō angelorū ingenti multitudine comitatus, ad præsentis iudicis thronū ueniens, nostram sententiā suspendi modico temporis, nosq; sibi dari ob reuerentiā & deuotionē quā sibi cōtuleramus, & propter erroris destruedi necessitatem, ut uoluit impetrauit. Deinde nos secū ducens, omni illa beata uallatus societate, ubi fœdelium animæ inæstimabili gloria perpetuō perfruunt, quæ ibi gerebantur, ut redderemus testimonium, declarauit. Post hæc ad purgatorij & inferni nos deducens: non solum quæ ibi erant, indicauit, sed uoluit ut poenarū experientia probarem. His igitur omnibus sic peractis, hora qua nostra cadauera sacco quo beatus usus fuit Hieronymus, tetigit uenerabilis Eusebius, idem gloriosus Hieron. nobis imperauit, ut ad corpora rediremus, mādans ut de his quæ uidimus, testaremur, promittensq; nobis uicesimo die, si de perpetratis peccatis nos cōtingeret debitam poenitentiam exercere, cum B. Eusebio, qui tunc erat ex hoc seculo migraturus, gloriā finis nesciam adipsi, sicq; corporibus, nostræ animæ sunt cōiunctæ. Multa siquidē Augustine charissime formidanda, quæ mortalium impressa mentibus, ab eisdem labentium omnium terrenorū amorem, & curam peruigilē, qua tot aberrant homines, ut puto, funditus extirparent, patenter didici: quæ si his charis imprimerem, plus cogitatio opus procederet, nec essem compos subscribere iam promissa. Itaque cum de proximo te expectē, uisitaturū gloriosi Hieronymi reliquias, ut tuæ quas pridie recepi, literæ fatebantur, hæc omnia hoc sine claudā, tangens uenerabilis Eusebij sepulturā, ut ad miracula redeā enarrāda, quæ superius sum pollicitus enarrare. Obitus namque Eusebij uenerabilis & trium hominū prædictorum seriem, in præcedentibus q̄ breuius potui, inserui, quædam tibi, ut puto, affectuosa interponēs. Sed prædictorū sepulturæ series ita patet. Mortuo namque uenerabili Eusebio, plura sunt miracula cunctis uisa, quæ præcedentis uitæ sanctitatē testantur: quorū ad præfens duo solum dicam. Monachus quidam cuiusdā cœnobij, præ lachrymis & uigilijs priuatus corporali lumine oculorū, statim ut Eusebij corpus uenerandū facie tetigit, pristina lucis gratiam est adeptus. Dæmoniacus autē quidam, dum sacri corpus ad Ecclesiam duceremus, eidem obuians, est protinus liberatus. Iuxta Ecclesiam in qua gloriosi Hieronymi cadauer sanctissimum est humatum, uenerabilis Eusebij corpus honore debito nudum, magistrū instar sepeliimus. In cuius etiam Ecclesiæ cœmeterio, hominum illorum trium qui eadem sunt hora mortui, fuere corpora tumulata. His ergo dictis, uenerabilis Eusebij cuncta sileant: ut prægrandia & ineffabilia locum teneant prodigia eximij B. Hieronymi iam promissa. In amœno & iucundissimo siquidem miraculorū gestorum sanctissimi-

sanctissimi Hieronymi praeo positus: uti fertur faciens praecipuos & decoros miraculorum flores, ad huius opusculi uenitatem, & nostrae posteriorum uita salutem pro posse legam. Quorum omnium quid pridie erga Sabirianum haeresiarcham pestiferum (quem agnoscis) peractum est, primo dicam. Sabirianus namque haereticorum fautor, duas in Christo asserens uoluntates, & quod peius est, inter se quandoque discordes, ad cuius tam inopinabilis falsitatis probationem, introducebat illud quod in Euangelio Christus dixit: Pater si fieri potest, transeat a me calix iste: eliciens ex hoc rationes grauissimas & penes inextricabiles, quod passionem uoluerit una fugere uoluntate, & altera eandem coacte subire oportuerit passionem, & ex his dicebat, quod multa Christus uoluit, quae obtinere non potuit: tantum in nos doloris exercuit, ut magnitudinem explicare nequimus. Pervertebat namque idem pestifer anguis & lupus rapax, se uestimento ouium induens, nobis commissum gregem. Et ut scruentiam diri pectoris efficacius exerceret, opusculum quoddam compilauerat, falsis probans rationibus. hoc sic esse. Quod quidem opusculum, ut fidem ei daremus, glorioso Hieronymo, totius ueritatis speculo intulauerat. Cuius falsitatis notitiam coperiens, sciens tibi Hieronymum epistolam super huius erroris destructione, non multum ante sui obitum edidisse, praedictum haeresiarcham cum suis discipulis, & eiusdem nequitiae ministris, inuitauit quodam dominico die in Ecclesiam Hierosolymitanam ad disputandum, & suum errorem nequissimum comprobandum. Quo namque die uniuersis meis suffraganeis episcopis, & alijs quampluribus orthodoxis, nec non & ipso haeresiarcha cum suis nefandis discipulis in praedicta Ecclesia adunatis, disputatio a nona incepta, ad uesperas usque tenditur. Cum autem idem haeresiarcha contra nos opusculum ab ipso falso compositum, quod glorioso intulabatur Hieronymo, allegaret, has tantas B. Hieronymi iniurias ferre non ualens bonae memoriae Syluanus, sanctae Nazareth Ecclesiae archiepiscopus, qui tanta beati Hieronymi affectione animi & deuotione colebat, ut si quid faceret, diuinum nomen & beati Hieronymi praemittebat, unde quasi ab omnibus Hieron. dicebatur, praedicto haeresiarchae protinus assurrexit, dixit eum increpans, quod tot & tantas exercuisset nequitias. Dum autem inter eos longa oriretur contentio, & uterque opprobria sibi inuicem pro posse diceret, in fine sic ambo pariter statuerunt, quod si usque in subsequenti diei horam nonam, B. Hieronymus hoc opus falso compositum euidenter ostenderet, praedictus haeresiarcha capite puniretur: sin autem, archiepiscopus. Quibus finitis, singuli ad propria remeant. Per totam autem noctem quisque nostrum orationibus uacabat, ut nobis in opportunitatibus auxiliu eueniret a Domino, qui neminem unquam in se speratum spreuit. Magnus Dominus & laudabilis nimis, cuius certe sapientiae non est numerus. Statuto autem die & hora laetus haeresiarcha in Ecclesiam cum suis nequitiae filijs ueniens, huc illucque discurrens, quarebat Dei seruum, tanquam leo rugiens eum deuorare, ueluti si foret Deus non intelligens, nec suorum seruatorum preces exaudiens. Sed tamen cum solidius se fatuus stare crederet, miserabilis cecidit. Stabat autem omnis fidelium concio in Ecclesia, quilibet sancti Hieronymi clamans nomen. Clauserat siquidem gloriosus Hieronymus aures, fingens se dormire, orationes supplicantium non intendens, ut mirabilior appareret. At ego totus perfusus lachrymis, stupens & admirans, cur Hieronymus sic abesset, quid deinceps accideret, expectabam. Denique cum nil miraculi appareret, seuire coepit haeresiarcha canina rabie, ut Syluanus quod promiserat, iam expleret. Ad locum autem quo decollandus erat Syluanus sanctissimus, gaudens & intrepidus, tanquam ad nuptias ueniens, lachrymantes episcopos & omnes alios catholicos qui ad haec concurrerant, his confortabat uerbis: Exultate mecum charissimi, gaudete & nolite contristari, quoniam non derelinquit Deus sperantes in se. Si non exaudiat, plus meis iam perpetratis merui peccatis. Post haec genua flectens, Sancte (inquit) Hieronymus adesto mihi si placet, quamquam & hoc maiore sim dignus supplicio, tamen ne falsitas locum teneat, ueritati succurre. Quod si fas non est ut adiuuer, propitius mihi esto in hora mortis, ut gloriae finis ne sciam non sim expers. Haec dicens, spiculatori collum praebuit, ut feriat, ipsum rogat. Eleuat autem spiculator enssem, antistitis uenerandi caput uno ictu cupiens amputare. Adest subito Hieronymus gloriosus cunctis cernentibus, manu extensa tenens enssem, Syluano imperans ut exurgat. Deinde haeresiarcham increpans, scripturas falso compositas inueniens, eique minans ab omnium euanuit oculis. Quod huic eiusque similibus utinam eueniret, coestim ut gloriosus Hieronymus disparuit, haeresiarchae caput terram petijt a corpore detruncatum, tanquam si ense spiculatoris manus amputasset ictu uno. Quod tam mirabile cuncti uidentes qui aderant, ilico stupefacti, Deo gratias egerunt & Hieronymo glorioso, & ad ueritatis tramitem haeresiarchae discipuli rediere. Ecce quantum uenerabilis antistitis fiducia in Domino & B. Hieronymo fuit efficax, qui pro ueritate mori minime formidauit. Exemplar certe factus est uenerandus antistes ceteris Christianis. Non enim Christianus ille est, qui pro ueritate mori timet. Si enim Christus pro nobis animam posuit, ut nos ab omni redimeret seruitute, & nos pro ipso dum tempus est, animas ponere minime timeamus, quia nemo nisi legitime certans, potest coronam gloriae obtinere. Verum quia de Syluano aliquid dictum nosti, aliud quoddam non minus (ut puto) mirabile erga eum factum narro, cuius tot fuerunt testes, quot Nazareth urbs & Bethle-

A Bethlehem tenent, qui proprijs oculis hoc uiderunt. Serpens ille antiquus diabolus ob suam deiectionem superbiam in inferni profundu uenerandi antistitis Syluani nimiae inuidens sanctitati, in eadem dolis, ut callidior cunctis animantibus grauius est comotus. Qui ut uirum Dei in famam redderet, quatenus qui suae sanctitatis exemplo releuabantur ad rectae conuersationis semitas, suo casu deciderent ad peiora: nocte quadam forma sancti uirum sumens, cuidam mulieri nobilissime iam in fratu quiescenti apparuit, & se ad eam illicite accedere fingens, consensum sui corporis inquirebat. Ad quod perterrita mulier, uiri ignoraans speciem, dum se cum homine solam in thalamo cerneret, nec quid faceret, sciret, diras coepit uoces emittere illa, ita ut clamoribus assiduis omnes excitarentur dormientes, & non solum de illa domo, sed etiam conuicini. Qui omnes ad praedictae mulieris thalamum accurrentes, quid hoc esset, interrogauere pauidam mulierem. Interea callidus serpens sub thoro se ponens, coepit latere, qui autem accurrerant haec audientes, quis hic homo fuerit, ubique perquirere inceperunt. Verum illi diu persequentes, tandem ad locum uenientes, ubi pestifer latebat anguis, aliena specie occultatum hominem inuenerunt. Qui eundem candelis accensis intuentes, Syluanum archiepiscopum crediderunt. Ad quod omnes qui aderant, stupefacti & uelut amentes effecti, quasi quid agerent, quid dicit dicerent, ignorabant, scientes eiusdem sanctitatis nomen. Et quia hoc tam detestabile inopinabileque cernebant, eum interrogauerunt, cur tantas nequitias perpetrasset. At ille: Quid (inquit) male feci, si mulier haec me ad huiusmodi negociu inuitauit? Quod mulier audiens, eum fore mendacem lachrymans, respondit. Tunc ille ut homines illos erga Dei uirum ad maius odium incitaret, quatenus illi citius diffamarent, talia coepit & tam abhorreda uerba fari, quod nullus praeturbatione auribus poterat sustinere. Quocirca eum contumeliosus & opprobrijs exacerbantes, coacte extra domiciliu expulerunt. Mane autem facto, quae gesta fuerant enarrantes, Syluanum archiepiscopum hypocritam, & dignum incendio acclamabant. Qua de re quasi tota est Nazareth comota aduersus archiepiscopum: ita ut audiendo eius nomen, quilibet blasphemaret. Mira huius uiri patientia, & magna sanctitatis indicia. Volat ad innoxij antistitis aures, tantifama discriminis, os tamen non mouet ad iniurias. Inter tot aduersa, cor manet immobile, ad nullam se uertens impatientiam, gratias diuino semper agens nomini, sua hoc consistit noxa meruisse. Heu quid dicam Augustine? Non solum iniurias & opprobria ut possum, fugio, sed etiam quibusque uerbis frangor, praemia opto, nec de laboribus curo, quanquam sciam ad regna caelorum non aliter quempiam, nisi laborum & afflictionum tramite peruenire. Quid enim aliud debeo iudicare, cum me a sanctis in moribus & uita discordem inuenio, nisi & discordem in morte & praemio reperiri? Flebilis & grauias mihi adsunt, si sanctorum uitam & meam recordor. Miro quippe auditu sanctorum gesta reuoluunt homines uti ego, & tamen nil ipsi uolunt peragere. Porro hoc ad meam detegendam insipientiam est quod dicam, pluries me ab eiusdem Syluani ore audisse scio, nunquam tantum se felicem fuisse, quantum cum se ab hominibus despici & conculcari cernebat. creuit in tantum eius infamia, quod eius opinio usque ad Alexandriam, Cyprum, & per ciuitates affines penes ore omnium est delata. Atqui limen domus innoxij antistitis, calx alicuius tangere non audebat. Manens uero in supernis Dominus spectator omnium, suos sinit labi sanctos in tribulationum gummis, ut tunc fideles patientia eos reddat, sed eos exigente necessitate in pressuris minime derelinquit. Reuoluto itaque anno, quo diaboli astutia talia erga Dei hominem perpetrauerat, ciuitatem Nazareth, ut illarum gentium aliquantulum scandalu mitigaret, uir Dei occulte deserens, ad Ecclesiam in qua gloriosi Hieronymi humatum quiescit corpus, tanquam ad refugij portum ueniens, se in sepultura loco posuit oraturus. Quo per duarum horarum spaciu sic manente, uir quidam nequitiae spiritu inflammatus, in praedictam Ecclesiam intrans, sanctumque reperiens super sepulchru in oratione positum, ad eum uelut draco cucurrit, ei improperans quod mulierum mentes, ad libidinosas suas uoluptates continue incitaret. Cui agnus innocens Syluanus, se despici gaudens, humilitate solita, ut ista saepe ei diceret, blandis colloquijs inuitabat. Quod pessimus ille latro audiens, gladium ex uagina suo pendentem lateri, impudica trahens dextera, ipsum ut in Syluani antistitis guttur immergeret, eleuauit. Cui cum hoc uerbu, Succurre Hieronyme gloriose, uenerandus antistes opponeret, in guttur eleuatum gladium immergit, uiri illius dextera retro uersa. Et sic (ut decebat) seipsum uir nequissimus interemit, ut in lacum caderet, quem effodit. Admirabile hoc, sed non minus est mirabile quod restat. Casu itaque alius superueniens uir nequissimus, hoc quod ultione diuina perpetratum fuerat ut uidit, protinus gladium arripiens, a Dei uiro hominem illum existimans interemptu, Syluanum interficere conabatur. Ne nimia uerba loquar, id quod primo acciderat, huic euenit. Quin nondum uir iste secundus in terram ceciderat, duo alij uiri Ecclesiam intrauerunt. Qui id uidentes, diuini ignari iudicij, hoc tantum fuisse peractum scelus a Dei homine putauerunt, quorum unus id praeter alio graue ferens, furia uesaniae undique inflammatus, latro coepit quantum poterat exclamare, usque quod tua uiget malitia? Tu mulieres ad tuas libidinosas cogis uoluptates, & homines interficis in occulto, certe tuae hodie nequitiae finis erit. Et subito pro posse cucurrit ut eum extingueret uibrato & denudato ense. At ubi Syluanus more solito, Succurre gloriose Hiero-

Hieronyme, exclamauit: uir ille ut duo primi se manu & ense proprio interfecit. Vir aut alius qui cum ipso uenerat, hoc intuens, tremebundus ob uisionem, ad Ecclesiam fores cucurrit. Quid quidem maleficijs factum putans, quantum poterat, exclamare cepit: Huc omnes accurrite, ecce maleficus Syluanus archiepiscopus, non solum mulieres uituperat, sed suis etiam incantationibus necat homines toto pro posse. Fit his auditis nimis uirorum & mulierum concursus, uerberant aera uoces, combustione dignum Syluanum archiepiscopum nequissimum acclamantes. Hec ad meas sonant aures, tristis ego & lachrymans, ad tantum pergo monstrum. Stabat agnus inter lupos atrocissimos saeuientes ut canes famelici, rabie non minima, mitissimus & laetus tanquam fungens prosperis, nil dicens aliud, nisi hoc, iuste patior, quia in Deum meum peccaui grauiter. Verberatur uir innocens, capitur ab omnibus, ut ad supplicia laetior, quanto poena grauior, deducatur. At dum ego manu silentium populo, eius optans furorem nimium mitigare insinuo, eo amplius iracundia & furore populus inflammatur. Cumque iam captus Syluanus extra Ecclesiam duceretur, subito gloriosus Hieron. (ut uisum est) de loco in quo iacebat surgens, tanto circumfusum lumine, quod radios in eum intuentium oculi uiibrarentur, cunctis apparuit, suo deuotissimo antistiti auxilia donaturus, qui sua dextera Syluanum uenerandi capiens dexteram, his qui eundem captum retinebant antistitem, uoce terribili, ut eundem dimitterent imperauit. Tantae siquidem fuit uirtutis haec uisio, ut antequam finiretur uox talis, omnes repente tantus timor inuaserit, quod omni uigore corporis destituti, in terram uelut mortui cecidere. Inter haec mulier quaedam a nefando spiritu obumbrata, catenis uincta, compedibus, manicisque ferreis alligata, plurimum hominum manibus liberationis obtinenda causa ad Ecclesiam deportatur. At ubi mulieris pes tangit limen, ululatus & uoces terribiles, Miserere mei gloriose Hieronyme, nam per te crucior ante tempus, diabolus emittere non cessabat. Cui Hieron. gloriosus: Nefande, inquit, spiritus ab hac exi famula Dei, & tuas detege quas erga Syluanum egisti fallacias, in Syluani forma omnibus te demonstrans. Tunc diabolus ut gloriosus Hieron. iusserat, in Syluani forma, ita ut ab omnibus Syluanus archiepiscopus putaretur, apparuit, & rem quam fecerat, ut infamem redderet Dei famulum enarrauit. His dictis diris clamoribus & ululatus, nefandus spiritus de templo disparuit. Quod ubi tam mirabile negocium est peractum, gloriosus Hieronymus antistitis sui dexteram non relinquens, Quid optas, inquit uoce leni, Syluane charissime tibi placitum me facturum? At ille, Mi Domine, ut me hic amplius non relinquis. Ad quem gloriosus Hieronymus correspondit: Quod postulas, ita fiat. Post me uelociter ergo ueni. Haec dicens, cunctorum uisum se negauit. Interuallo autem horae unius facto, Syluanus archiepiscopus expirauit. Fit ob hoc cunctis stupor & admiratio inaudita. Undique mulierum & uirorum nec non & puerorum confluit multitudo. Lachrymarum terra effusione madet, uoces, lamentationes, ululatus, gemitus, & suspiria in Rama sonant, quilibet se reum, eo quod in Syluanum commisisset, ueniam petens clamabat. Per totam autem sequentem noctem gentium multitudo ab Ecclesia non recedit. Itaque mane facto, clero ad antistitis funus preparato, corpus eiusdem ad Nazareth Ecclesiam deportatur, tam istius ciuitatis quam illius scilicet Bethlehem populi multitudine comitatum. In qua quidem Ecclesia Nazareth, corpus illud uenerandum humauimus ut decebat. Longa certe adhuc uerba, ac etiam admiranda miracula Syluani uenerandi praesulis merita plene promerent, sed quia dicendorum praegranda aera, eiusdem uenerandi praesulis actus finiam, quaedam alia non minus grandia, breui uerborum schemate narraturus. Narrandum puto quoddam satis mirabile, quod partim relatione ueridicorum testium didici, partim oculorum uisu. Duo uiri nobilissimi, & rebus transitorijs locupletes, licet catholicae fidei ueritatis insciji, tamen ut in gentili ritu geniti satis boni, gloriosi Hieronymi mirabilia audientes, ex ciuitate Alexandrina, multis adunatis opibus, deuotione eiusdem feruidi, coeperunt iter, ut eiusdem gloriosi Hieronymi reliquias uisitare. Cumque iam incepto itinere quodam a tramite deuij introissent nemus, ubi nulla hominum aut equorum uestigia uidebantur, B. Hieronymi inuocantes nomen, eiusdem se custodiam tradiderunt. In eodem siquidem nemore, quidam latronum habens sub se plures quingentis latronibus, habitabat princeps, hos & illos ad aliquod praedestinans iter, ut transeuntes interficerent, & ad eundem & ceteros spolia reportarent. Is itaque princeps hos transeuntes intuens, tribus conuocatis latronibus, ut ad eos interficiendum accederent, imperauit. Qui sui principis implere iussa cupientes, assumptis armis illorum quam gradiebantur Alexandrini concito cursu tendunt. Magna siquidem gloriosi Hieronymi merita, magna & prodigia, forte ut puto, a sanctis medicis non talia unquam uisa. Accelerant latrones ut transeuntes macient, sed dum propere sunt, quos prius solum duos cernebant, paulominus innumerabiles esse uident. Inter quos uir praebat tanto lumine circumfusus, ut intuenti in eum aliquo fas non esset. Apprehedit timor, stupor & admiratio hos latrones, quid aliud possint facere nesciunt, nisi ad latrones alios remeare. At ubi iam forent a longe redeuntes retrouersi, solum duos ut prius homines reuiderunt. Mirantur nimis latrones, & se illusos arbitrantur, coeperunt ad transeuntes homines retrogredi. At ubi appropinquarunt, ut prius uiderant, nunc uiderunt. Magis ac magis stupefacti latrones, cernentes in uacuum se redisse, terga uerterunt, & uelociter ad suum quid hi fecissent expectantem principem deuen-

deuenerunt. Increpat eos quid tam diu peregrissent. Sed cum rem gestam audisset, eos inspicientes & fatuos existimans, duodecim alijs latronibus conuocatis, cum eisdem uersus homines transeuntes meat. Rursum a longe duos cernunt, sed propinquum, uti primi uiderant, sic & isti. Eorundem protinus tremunt bases, trepidat cor, sunt uelut amentes, omni uigore animi destituti. Tandem in se redeuntes, eos latenter sequuntur, cupientes quid deinceps accideret edoceri. Trepidant uero huius nescij transeuntes hos uidentes homines, & inter se qui hi sint auide percunctantur. Denique iam occasu solis inclinata die, cum quid in nocte faciant nesciant, illos duodecim latrones, uiatores existimantes, ad eosdem consolandum statuunt declinare. At ubi ad latrones ueniendi iter carpunt, eosdem ipsi latrones solum duos cernunt. Quo uigore latrones adepti, transeuntibus & ipsi protinus obuiauerunt: qui omnes inuicem iuncti, se simul salutarunt. Interim interrogat latrones qui sint, unde ueniant & quod pergant. At illi inquirunt: Sumus de Alexandria, inde uenientes Bethlehem petimus, ut gloriosi Hieronymi reliquias uisitemus. Ad haec latronum princeps: Qui, inquit, fuerunt uiri, qui hucusque uobiscum tantummodo ueniebant? Mirantur hos talia fari uiatores, & se postquam nemus intrauerunt, neminem nisi ipsos & tres alios uidisse uel audisse dicunt. Quae gesta fuerant tunc latronum narrat princeps, illos obsecrans, ut ipsis ob quam causam hoc acciderit, si noscant debeant indicare. Quibus illi, non ob aliam causam, nisi quia gloriosi Hieronymi custodiae se dederunt, hoc euenisse se nescire dicunt. Ad hoc latrones spiritu sancto, qui ubi uult spirat, subito inspirante, omni quam prius habebat ferocitate depolita, in terram eorum pedibus prouoluti, pro excogitatis flagitijs ueniam postulantes, illos ad latrones alios perduxerunt. Sed quod dico non minus pater ad cotendendum. Hora prima noctis ad latrones expectantes deueniunt, post hoc quid acciderat declarant, eosdem suppliciter exorantes, ut his flagitijs solitis iam expulsis, ad gloriosum uisitandum cadauer Hieronymi secum irent. Fit his uerbis ceteris latronibus irrisio. Promittunt siquidem suo principi, & illis alijs necem durissimam, si audeant amplius ista fari. Non cessantibus illis priora iterum loqui uerba: latronum quamplurimi canis rabie furibundi, mox in eos insurgunt ensibus denudatis. Potuerunt nempe romphaeas eleuare, sed ipsis gloriosi Hieronymi auxilia postulantis, enses deponere nullatenus ualuerunt, donec illi qui fuerant occidendi a Hieronymo postularunt. O ineffabilis clemencia saluatoris, quot modis quos uult facit ad agnitionem sui nominis deuenire! Repente haec tam infueta omnis illa latronum uidens concio, altis Deo & glorioso Hieronymo uocibus debitas agunt laudes, eiusdem se uouentes reliquias uisitare. Facto igitur mane, plures trecentis hominibus qui tunc temporis ibi erant talia perpetrantes, cum eisdem Alexandrinis ex illo exeunte nemore, ad gloriosi Hieronymi tumultu deuenissent, cunctis tam infueta prodigia enarrantes. Baptizant itaque gentiles Alexandrini, & cunctis mundi uanitatibus conculcatis, religiosam in quodam coenobio uitam ducunt. Latrones autem illi similiter ad lucem ueritatis sanctae & laudabilis uitae, diuina gratia & gloriosi Hieronymi meritis peruenerunt. Sicuti Constantinopolitanis literis hac de re mihi specialiter directis, transacto non longo dierum spacio intellexi, simile penem miraculum illi quod supra factus sum, duobus accidit Romanis iuuenibus a Romana urbe Bethlehē uententibus, pro gloriosi Hieronymi uisitando corpore. Quod traetabo sicuti breuius potero. Cum igitur duo illi iuuenes: euidam appropinquarent ruri, a Constantinopoli per duodecim forte distanti miliariorum spacium, antequam rus a duobus miliaribus introirent, eadem fere hora duos contigerat homines interim. Quorum mortis rumore praedicto resonante ruri, loci eiusdem uiri congregati circumquaque, quis horum fuerit interfectus, coeperunt inquirere uehementer. Cumque diligenter perquireret usquequaque, adesse cernunt neminem nisi praedictos iuuenes, qui iam propere uenerant: reperientes eosdem protinus tenuerunt, ab eisdem credentes fore homines interfectos. Mirantur itaque huius ignari iuuenes, & horum se nihil scire, totis uerbis coniuabant. At illi eorum pro nihilo computantes uerba, captos eosdem ad rus conatur ducere festinanter. Post hoc de rure quia ad eosdem uiros iusticia non spectabat, cum accusationibus ad Constantinopolitanum dominium capti iuuenes destinant. Quin (ne nimis longus siam uerbis) quod non fecerant, tormentorum rigore iuuenibus iam confessis, ad iudicium more solito sententia decollandi. Heu quale cor audiendo tot lameta innoctium, quos & iuuentutis & pulchritudinis maxima uenustas, & ortus nobilissimus decorabant, posset se a lachrymis continere? Flentes itaque iuuenes grauibus lachrymis, pallidas facies irrigantes, ulularum gemitusque & suspiria promere non cessantes: Gloriose, dicebant, Hieronyme, hoc tale ne est praemium quod obsequentibus tibi praestas? Est tale quod labore tui meruimus itineris? Heu Romana urbs nostri praescia ortus, non sic te credebamus nesciam nostri finis. Ad locum itaque tanti supplicij, ibidem gentium multitudine maxima expectante, innoxij iuuenes conducuntur. O ineffabilis misericordia Dei nostri, qua caelum redundat & terra, nec ulli ad se currenti obliuiscitur misereri. Flexis in loco quo plectendi erant genibus, in caelum uterque iuuenis manibus eleuatis: Gloriose, magna uoce inquirunt, Hieronyme, nostrae salutis & auxilij portus, nostraeque spei anchora saluberrima & uitalis, hac inclina hora nostris indignis supplicationibus pijs aures tuas, ut si hoc quo punimur scelus non gessimus, tuas liberationis opes pietate solita sentiamus. Quod si fecimus, exigente

iusticia condemnemur. Hæc ubi dixerunt, colla extenderunt carnificibus ferienda, nil dicentes aliud quæ succurre, succurre Hieronyme gloriose. Quid mirum si tot lachrymis eunctorum ad se currentium misericors opifer Hieronymus, se à miserando non potuit abstinere, cum circumstantium omnium & carnificum etiam corda ad compassionem mouerentur? Eleuatis siquidem ensibus, iuuenum carnifices colla ferunt, ac colla percussione signa uti porphyritici lapides forent, recipiunt. Mirantur carnifices, credentes se iustus sefellisse, denuo eleuant, ut plus possunt, enses ferunt, sed tunc uti prius insensibilia iuuenum colla manent. At iterum & iterum ferunt, sed enses uti essent paleæ, iuuenes nunquam lædunt. Oritur ex hoc inter astates admiratio, & stupor uehementissimus omnes capit. Hinc inde gentium ad tam insuetam uisionem confluit multitudo. Audit hoc & ipse sententiarum lator, & currit iuber iterum carnificibus, ut se uidente denuo feriant, & tamen omnimode illæsa iuuenum colla manent. Stupens magis ac magis iudex, tantum ignarus miraculi, nil scit aliud cur hæc fiant quam ueneficia cogitare. Præcepit itaque ministris, omni mora postposita, nudos tradi arduos iuuenes rogi flammis. Circa illos mox copiosus ignis accenditur, infunditur lignis oleum & pix, ut uita eorum citius destruat. Quid mirandum si compos protegendi ab ensibus gloriosus Hieronymus, à flammis etiam suos se inuocantes sedulis uocibus iuuenes potuit liberare? Sursum ignem flammæ in immensum scandunt. At iuuenes sub alis consistentes Hieronymi gloriosi, salubriter permanet, ueluti in amœno si quiesceret uiridario & iocundo. Post hæc iudex utrum hoc sit asseribendum miraculis an ueneficijs, certius cupiens experiri, ut si hi diebus octo suspensi uiuerent, quod uellent abirent soluti & liberi censuit. Suspensis itaque illis, mox Hieronymi gloriosi præsentia minimè defuit, qui plantas manibus pedibus, illæfos & uiuaces statutis diebus mirabiliter obseruauit. Currunt igitur octa uo die totius ciuitatis & circumadiacentium uillarum uiri, currit & iudex, cernunt clarè gloriosum miraculum, patefacientibus, quæ uiderunt, qui ad custodiendos iuuenes fuerant deputati. Mirantur omnes, in uocibus excessis, laudes peragunt creatori & Hieronymo glorioso. Mox de eculeo innoxij iuuenes deponunt, & maximis honorum obsequijs ab omni populo uenerant. Verum qui in urbem Constantinopolitanam capti, & dolore uehementissimo intrauerant, liberi honorifice & cum gaudio ineffabili exierunt. Et tandem annuente Deo, à multis Constantinopolitani populi comitari, Bethlehem attingentes, ueneratione debita gloriosi Hieronymi reliquias uisitauerunt. Statimque deposita secularium omni cura, coenobium in quo uixit gloriosus Hieron. intrauerunt, & uacantes die noctisque penitentiarum & orationibus, celebri uita sanctitatis perspicuae in prædicto coenobio ad huc manent. Magnæ admirationis gaudij deuotionisque causa præcedens iuuenum miraculum extitit, sed multæ formidinis extat sequens in sacris ordinibus maximè constitutis. Apud superiorè Thebaidem quoddam dominatum fuisse ante duos annos dicitur eximium & diues monasterium, omni pulchritudine ac excellentia decoratum, in quo penè ducentæ dominae uita honestæ religionis reclusione continua, decorisque moribus permanebant. Ad hæc, quibus insunt figant aures, ne quod una hauserit auricula, fundat altera. Nauis quantumcumque sana sit & integra modicum imò nihil prodest, si alia uolens fecare maria, paruum quod fundo inest foramen relinquat, ut dira naufragia non admittat. Cur hæc sim fatus, præsentis narrationis historia referabit. Multis itaque pollens prædictum monasterium uirtutibus, unum pessimum quo ruit simoniae uitium retinebat. Nam instigante diabolo in eisdem dominabus hæc obseruabat abusus, ut si quam uellent in monialem recipere, non tantum inuitu charitatis & misericordie recipiendæque monialis bonitate, quantum recipiebant respectu pecunie. Nulla enim monasterium intrare mansura potuerat, nisi certa pecunie quantitas secum iret. In hoc siquidem erat monasterio sanctimonialis quædam domina, ætate grandæua, quæ ab infantia sua ieiunijs & orationibus, omni terreno resoluta cœno, Deo uixerat, quæ uitium illudque plurimum abhorrebat. Cui nocte quadam (ut erat solita) in oratione positæ, gloriosus Hieronymus apparet, locum illum immenso illustrans lumine, eidem præcepit, ut ad abbatissam cæterasque illius coenobij moniales mane pergeret, nunciās quod nisi à peccato iam inueterato manum retraherent, ultionem subito expectaret. His dictis disparuit. Perterrita uisione insueta sanctimonialis domina, quis hic fuerit, iubens talia nunciari in semetipsa auidè pertractans, totam illam noctem peregit in somno. Crepusculo diei adueniente, omnes in capitulo moniales pulsato tintinnabulo congregauit. Quibus admirantibus, ad quæ foret tanta festinatione in capitulo conuocata, sanctimonialis domina ex earum assurgens medio, quæ uiderat & audierat, omnibus patefecit. Fit illico ex hoc monialibus, cunctis irrisio, hanc exclamant fatuā, multisque garrunt derisionibus. hanc fortè illa nimia ebrietate somniasse. Illa uero accepta contumelia, patientiæ se scuto muniens, de earum siquidem pertinacia nimium dolens, sed de sua despectione gaudens, ad solitas rediit orationes, supplicans continuo, ne suis monialibus quod audierat eueniret. Transactis igitur diebus decem, nocte media prædictæ sanctimoniali dominae, hac de re deuotus orationibus incumbenti, gloriosus iterum apparuit Hieronymus, eidem, ut quæ prius nunciauerat monialibus denuo intrepidè nunciaret, allocutione mandauit benigna. Ad quæ illa: Quis, inquit, es Domine talia mihi mandās? Hieronymus, inquit, sum: & ab eiusdem euauit oculis. Illa uero sciens earum duriciem, quid ageret, quid diceret nesciebat. Tamē malena

malens à monialibus insana & ebria reputari quæ diuinis contraire præceptis, congregatis iterum monialibus, quæ uiderat & audierat uoluit intimare. Ast ut eam assurgere moniales pestiferæ cõspexerunt, diuini nesciã iudicij sibi de proximo futuri, antequam uerba inciperet, è capitulo cum magnis cachinationibus exierunt. Quin transactis insuper diebus tribus dormienti prædictæ sanctimoniali dominae gloriosus Hieron. ineffabili quadam societate uallatus angelorum, nocte apprensus media, eam excitauit, eique iussit protinus, ut de illo exiret monasterio, nec subito futuram sententiã expectaret. Cùm illa uero multis lachrymis supplicaret ne hoc fieret, gloriosus inquit Hieronymus: Ad abbatissam & cæteras pergito omni mora postposita, eisdem nunciās, quod nisi poeniteat, hac nocte diuinam sentient ultionem. Si autem in sua permanebunt duricia, statim exiēs, amplius in monasterio ne moreris. His finitis abscessit. Hæc igitur audiens sanctimonialis, anxia, plenaque tristitijs, capitulum adijt, & campanam cepit uehementer ut ad capitulum accederet moniales resonare. Quo abbatissa de somno euigilās, cognoscensque ab hac fore campanam pulsata, cum iracundia ad capitulum properauit. At ubi illam uidit, diris eam minis increpans, nullum uoluit audire uerbum, promittēs quod nisi cessaret hoc agere, secum amplius in monasterio non maneret. Cui sanctimonialis domina, Ne tardes quæso agere quæ promittis. Profecto me noscas in hoc loco amplius non mansuram, gloriosus equidem Hieron. apprensus mihi tantummodo hoc statim monasterio futurum iudicium patefecit. Hæc audiens abbatissa, deridere cepit, hanc castigans uesano capite ista fari. Et ostiariam conuocans, iussit ut hanc de monasterio protinus effugaret, mandās eidem, ut aliqua hora sic extra dimissam, postmodum faceret introire, ut sic ab inceptis operibus iam cessaret. Hac de re læta sanctimonialis domina, quæ citius potuit è monasterio est egressa, lachrymis transfusa, doloribusque repleta, pro his quæ monasterio nouerat euenire. Terribilis siquidem Deus, fortis atque potens, & quis resistet ei? Heu cur homines eum non formidat, scientes se nullatenus posse ab eius effugere manibus, ut eius eos magnam & inenarrabile iudicium non comprehendant: saltem his miseri terreantur exemplis. Audiant qui in suis cõsident diuitijs, quibus in ira concitant excelsum Dominum, suæ auariciæ siccitate, quale huic monasterio à Deo propter pecunias faciem auertenti, de cœlo est iudicium iaculatum. Penè limè ostij sanctimonialis domina exceperat, & subito totum corruit monasterium, omnes opprimens moniales, ita ut ex eis uiua aliqua non remansit. Sanctimonialis uero illa in quodam uenerabili domina rum monasterio quod est apud inferiorè Thebaidem, hæc uenustate præcipua uiua manet. Diuinum cœli præmissis miraculis aliqua alia diuini contra peccates manifesti iudicij declaratiua iungere, ut si forte præ indiciorum multitudine, peccatorum corda tenacia & plus quam lapidea in carnea uerterent, quatenus cum se ob peccata cernerent fieri beluas, ratione & cognitione sui conarentur ut fierent homines adipsi. Abiecta etenim ratione, quæ sunt homines, infra bruta animalia rediguntur. Græcorum quidam hæreticus, die quadam cum sacerdote quodam in Hierosolymitana Ecclesia publice disputabat. Cuius sacerdos ob suæ partis defensionem autoritatē quadam gloriosi Hieronymi allegaret, ut Græci destrueret rationes, temerario pestifer Græcus ore, gloriosum fuisse Hieronymum totius ueritatis lumen mentitum non erubuit uoce fari. At quia uoce talē nequitiam perpetrauerat: uocè deinceps uallatenus non formauit. Quidam insuper alius hæreticus pestifer Ariarum, in quadam disputatione cuidam gloriosi Hieronymi autoritatē contra eum inducenti, ut mentitur, sua temeritate respondit. Subito fuit diuina ultione percussus. Nam nondum uerbum uoce finiens, clamare per totum diem sine aliqua cessatione non desijt: Miserere mei Hieronyme gloriose: quia à te poenis durissimis torqueor. Et hoc per totum illum diem quæntis poterat uocibus clamās: hora completorij miserabiliter cunctis, qui ad hæc cõcurrerant cernentibus, expirauit. Hæreticus quidam alius pestiferæ hæresis Ariarum: cui ante meum obitum, finē plus imponat Dominus, in Ecclesia Sion gloriosi Hieronymi imaginem cernens: Vtinam, inquit, sic te cum uiuebas meis manibus tenuissem: quia te meo gladio iugulasset. Hæc ut ita dixit, gladium euaginās, tota uel ipsum in imaginis illius guttur infixit. Quam magnus iste Hieronymus, tot faciens mirabilia: cui secundum sua opera similis non apparet. potuit equidem imbecillis in imaginis gutture gladium figere dextera, sed de imagine gladium, & à gladio manum quousque res innotuit, extrahere nullatenus fuit cõpos. Mox quoque ex percussione loco, tanquam ex hominis corpore uiui, sanguinis unda fluxit, quæ usque modo pro miraculo declarando fluere nunquam cessat. Eadē insuper hora, qua res sic acta est, iudicij in atrio existentis, idē gloriosus Hieron. cum gladio gutturi infixus appareret, pro offensione huiusmodi uindictam fieri postulat, narrans equidem sibi factum. Et hæc dicens abiit. Stupefactus itaque iudex cum cæteris qui astabant ad Ecclesiam properas, hæreticum manu gladium imaginis gutturi infixum tenentem repperit. Qui protinus ut hi uiderunt manum compos à gladio remouendi. Captus itaque hæreticus in sua permanens duritia, ob aliud se non dolere, nisi quod uiuum non teneret Hieronymum garruens, à populi multitudine lapidibus, lignis, ensibus & lanceis iugulatus. Nepos meus Iohannes, quæ agnoscis, omni fulgēs pulchritudine, quæ mihi in locum filij adoptaui, ut puto tibi pridè quid ei eueniret enarraui. Sed tamen ut præstarius memoria cõmendetur, silentio non transibo. Captus itaque idem Iohannes ante duos annos à Persis, & Persarum regis ministris uenditus, propter eminentem suam pulchritudinem ad regis

exercenda obsequia deputat. Cumq; per annū in curia regis, nō paruo dolore & tædio permālis-
set, eodē reuolutionis anni die prandenti regi seruiens, præ tristitia se à lachrymis nō potuit conti-
nere. Hoc rex intuens, lachrymarū ab eo auidē quærit causam. Qua cōperta, in quo dam eū castro
à quibusdam præcipit militibus custodiri. Sequenti nāq; nocte, eodem in castro existente, diris la-
chrymis undiq; madefacto, in somnis eidē gloriosus Hieronymus ueniēs, manumq; eius (ut sibi
uidebatur) capiēns, ad ciuitatē Hierusalem secum duxit. Expergefactus mane, putans se in castro
à militibus retineri, in domo qua maneo se inuenit. Qui admiratione uelut amēs factus, utrū in ca-
stro uel in domicilio meo staret, nullatenus discernebat. In se postremō rediens, emissā uoce, dor-
mientem familiam excitauit. Currunt igitur ad me famuli, adesse Ioannem ineffabili gaudio nū-
ciantes. Quare dubius accurrens, quem à Persis uinctum putabam, præsentem cerno. Quo quidē
quid ei acciderit enarrante, Deo & glorioso Hieronymo laudes maximæ persoluuntur. Sanctimo-
nialis quædam domina, omnium penē pulcherrima foeminarū, ætate iuuenula, sed animi sapien-
tia ualde cana, beati Hieronymi deuotissima, in quodam cœnobio dominarū multa sanctitate (ut
opinor) adhuc uiuit, cui quod audies dicif contigisse. Sit mulier hæc alijs in exemplum, quæ huc il-
lucq; per plateas & uicos discurrere non cessant, sua stultorū hominū illaqueantes animas uisione.
Nullo tor diabolus animas reti capit, quot laqueo pessimo mulierum. Sanctimonialis hæc (ut om-
nium dominarum testimonio comprobatur) nūquam nisi ea maxima compellat necessitas, extra
suam cellam, gradum figit. Neq; enim aliud agit opus, quin aut orationibus uacat, aut lectiōibus
& meditationibus implicat, aut corpus reficit dormiendo, aut aliqua exercet manibus opera, sem-
per tamen dominicam scripturam ruminando. His dirus serpens antiquus diabolus operibus inui-
dens, ut eam à sancto proposito reuocaret, cuiusdam nobilissimi iuuenis animum in eiusdem san-
ctimonialis in tantum incitauit concupiscentiam, quod nil poterat die noctuq; aliud, nisi quomo-
do posset eam attingere cogitare. Circa monasteriū ueri luminis obcæcatus continūe perges, nul-
lum remediū aliud reperire quibat. Tanta namq; inscitia nube caligatus extitit, ut multoties se suis
perniciosis turbatū affectibus cernens, uoluerit se aquis tradere suffocandū. Stulti amoris stultum
iuuenem catena de die in diem stringit. Ut hæc ad sanctimonialis aures resonent, ob suam nō au-
det pudicitiam. Qua dere omni ad hoc auxilio destitutus, quendam inueniēs magū, ueneficia dæ-
monū & incantationes nefandis artibus exercentē adiit, & magnā promittit (si quod optat exper-
tus fuerit) pecuniæ quantitātē. Tunc ueneficiorū magus, suis carminibus conuocātū dæmonē, de-
cipiendi causa, nocte media festinē ad sanctam destinat monialē. Ad cellulā itaq; accedēs dæmon,
transire ultra cellulā Hieronymi imaginis in cella pictæ timore nimio nequit limē. Mira res Augu-
stine (ut multiplicibus patet exemplis) tantus gloriosi Hieronymi timor diabolo inest, ut etiā suæ
picturæ non audeat apparere. Nam si cui obseffo corporei preciosa demonstret imago, ab eodem
continuo diabolus effugatur. Igitur cōmissum explendi opus nequā spiritus desperans, ad mittē-
tem reuertit: sibiq; negari ad monialē introitū pandit, ob gloriosi Hieronymi imaginē in cella pi-
ctam, quem deridens magus dimisit. Moxq; conuocātū aliū dæmonē, q̄ potest mittit citius ad hu-
iusmodi opera finiēda, sitq; secundo id quod primo. At secundus per horā fortē manens, coactus
excelsas coepit uoces emittere: Si me Hieronyme hinc finis recedere, huc ulterius nō reuertar. Ad
hæc stupefacta mulier, quæ orationib; in cellula inhærebat, quis istas fundat uoces, nimio pauore
percunctat. Nō cessante diabolo sic exclamare: excitate illius cœnobij moniales timore percussæ
grandi, tremulæ ad illam accurrūt cellā cruce Domini præeunte. At ubi illum nequā spiritū sciunt,
eundem coniurant ut debeat qua de causa uenerit, intimare. Narrās equidē diabolus rei seriē, seq;
gemitibus & ululatus pandens catenis igneis uinctū à Hieronymo retineri, rogat eas, ut suis me
reatur precibus abeūdi gratiā inuenire. At ubi moniales hæc audiūt, Deo & glorioso Hieronymo
laudes reddunt, suppliciter postulātes, ut dæmonē hunc nullatenus reuersurum de eodem cœno-
bio effugaret. Vix orationum uerbis finitis, diabolus magnis stridoribus ex eodem loco recedēs,
magū adiit, eumq; capiēs, tantis uerberibus & cruciatib; flagellauit, ut per multa horarū spacia ali-
quod uitale signū paulominus appareret, diris clamās uocibus: Mei cruciatus causa fuit ad illam
me destinans monialē. Certē in te eisdē uerberibus uindicabor. Inter hæc aut uerba tā horren-
da, magus cū se penē perniciē propinquū cerneret, suas uidēs artes nullum sibi auxiliū adhibere,
ad totius refugij portū Hieronymū gloriosum iam naufragus se dirigens: Gloriose, inquit, Hiero-
nyme, huic ad tuam clementiā subueni misero accurrenti, ei solita misericordiæ dona prægrandia
non denegās. Promitto namq; si tuis hac hora adiutus auxilijs perniciē tā horribili non succumbā,
quod deinceps cunctis exutus fallacijs, à tuis obsequijs nō recedā. His finitis, uelut fumus ab eodē
nequā spiritus euanuit. Per annum aut idem iacuit uerberibus magus in tantū sui corporis impos,
quod non nisi alieno auxilio potuit se mouere. Mox idē accepta pœnitentiā magus anteq; de lecto
surgeret, cunctis cōbustis codicibus, quibus artes illas nequissimas exercebat, uēditisq; omnibus
quæ habebat, & pauperib; erogatis cōpleto anno se ob pœnitentiā peragendam in quadam spe-
lunca claudens in eremo, in qua per quadrienniū gloriosus stetit Hieronymus, multa sanctitate &

uita

A uita & pœnitentiæ asperitate pollet. Huc quæso iuuenes omnes currant, & infani iuuenis exem-
plo discant, ne quod illi cōtigit, sibi postmodū doleant cōtigisse. Insanus itaq; iuuenis tantis circū-
ligatus luxuriæ laqueis, uidens se omnimodē suæ miserimæ uoluptatis desiderio nefandissimo de-
fraudari, quadā nocte laqueo se suspendit. Et sic se infelix temporalis uita potius & perpetua priua-
uit. Ecce quot malorū causam turpissimū luxuriæ uitū esse liquet. Nil tam ruinæ animæ pariter &
corporis promptū, quātum istud nequissimū arbitror scelus. Ex ipso namq; homicidia, ebrietates,
cōtentiones, & penē uniuersa oriuntur mala, ut ueteris & noui testamēti infinitis patet exemplis:
necnō & cōtinuis manifestisq; experimētis declarat. Ad hoc aut ut maior iuuenibus detur astutia
se tuendi (nam status ullus periculosior nō est insipientis iuuentutis statu) aliud censui exemplū
mei nepotis Ruffi, ætate fortē annorū decem & octo, quanq; dolore nimio subrogare. Nō est am-
biguum ista quæ incipio enarrare magnis tribulationib; meæ memoriæ reuocari: sed tamen ut præ-
missum est ut omnibus & maximē iuuenibus proueniat in exemplū, silentio illa nequeo præteri-
re. Nepos quidā meus Ruffus nomine, utroq; priuatus parente, anniculus ad meas aduenit manus,
qui utinā ex matris uisceribus non exisset, ne illi quod sustinet contigisset. Quæ tanta diligētia suo
infortunio enutriui, ut à pluribus à me genitus putaretur. Crescens itaq; in diē puer infelix ætate,
sed nō sapientia, ingenti pulchritudine corporis, sed nō animæ, decorisq; & probis moribus, hone-
state, bonitate & multæ sapientiæ elegantia quanq; uanē decoratus, à cūctis dilectione superflua
colebatur. Is namq; in decimo octauo suæ ætatis anno, imbecillis & miserimus, expirauit. Propter
quæ tantus ab omnibus sonuit luctus, ut uix per mensem finem potuerit inuenire. Sed certe luctus
pro eo quod euenerat non sufficit. Ast ego eius nimia incūbens dilectioni, pluries gloriosum ro-
gaui Hieronymū, ut mihi quid nepoti meo acciderat reuelaret. Igitur meis annuens gloriosus Hier-
precibus, obtinui quod gliscēbā. Oranti em̄ mihi die quodā hora nona, tantus euenit foetor, quod
nullatenus naribus poterā tolerare. Hæc dum me cū tacitus reputans, unde hic tantus adesset fo-
tor admirarer, supra meū uerticē eleuatis oculis, infelicem nepotē meum uidi terribilis uisionis, ita
quod in eum uisum imprimere nō audebā. Nam catenis igneis circūligatus fornacis instar flam-
mas scetidissimas erumpebat. Ad hæc itaq; uisionē subito me tam uehemēs timor arripuit, ut dum
pluries loqui uellem, formandū uocē nullatenus cōpos eram. Postremō aliquantulū in me rediēs,
si meus esset nepos, uoce coepi perquirere tremebunda. Ad hæc ille ululatus & suspirijs: Utinā,
inquit, non fuisset, ne tam diris essem cruciatibus deputatus. Nam scias me in tarrareis mansioni-
bus perpetuis temporibus permansurū. Heu quid dicar: His dictis, tantus mihi dolor affuit, ut sim-
pluries admiratus, quomodo è uita protinus nō discessi. Longis aut expletis colloquijs, ab eodem
sciscitatus fui, cur diuina fuisset misericordiæ sic expers, cum in mūdo tot uirtutibus polleteret. Pro-
nulla, inquit, me scias causa fore damnatū, nisi quia in ludis maximē delectabar. At quia in morte
accepta pœnitentiā quasi stulta ignoratiā ut debebā postposui cōfiteri, diuinam nō merui ueniam
adipisci. Et hæc dicens, à meis disparuit oculis. Talis aut eo abeunte remansit foetor, ut in locum il-
lum hæcenus nullus audeat introire. Ecce quantū turpissimum ludi scelus diuinæ abhorrent ma-
iestatis oculi. Timeamus ergo ne nos honorū rapiat inermes tam repentinus interitus, ne non pœ-
nitere nos uitiorū cōtingat, dum tempus inest: quia postmodū pœnitentiā foret frustra. Ut igitur à
Christianis tanta ruinæ ludi procul effugiat nefas: imò ut ab omnium memoria deleatur, exempla
quædam, q̄ breuius potero subrogabo. In Samaria quindecim nondum expletis diebus dum mi-
ser quidam ludens, quasi omnia quæ habere poterat cōsumpsisset, gloriosi coepit Hieronymi no-
men ausu temerario blasphemare. Quem nefanda blasphemæ uix finiētem uerba, uidentibus &
stupentibus cunctis, mox è celo fulmē ueniens interenit. Tribus alijs in Tyro ludētibus, hoc ac-
cidit quod enarro. Cum em̄ illi suum uellent incipere ludū, ut hi qui se hoc ab eisdem audisse, & to-
tam rei seriē etiam se uidisse fantur & referunt, sic dixerūt: Quamcunq; potes exerce uim Hiero-
nyme, quia te inuito ludū istum alacriter finiemus. His itaq; dictis, suum inceperūt ludū, quo qui-
dem primordiatio, quasi uno elapso instanti, se terra aperit, illos solū absorbit, ita ut nil ex eis am-
plius fuerit uisum. Quod uisum noscūt, uerissimo testimonio cōprobatur. Idcirco quæ dico quanq;
multis possent cōprobari testibus, tamē me ipso teste qui ea uisione propria didici cōprobabo. Iux-
ta meā in qua in Hierusalem habito ædem, nobilissimus quidā miles fuit, transitorijs nimis locu-
ples, qui unicū habēs filiū, eiusdem stultissimi amoris cæcitate percussus, non solum à prauis eum
nō corrigere, sed etiam eum ipsēmet praua instruerē conabatur. Parentes fatui & isti similes, men-
tis quæso oculos huc inclinēt, ut quis finis eueniat, nō ignorent. Multi em̄ homines, magnas ani-
mæ & corporis inciderunt ruinas ob prauorū parentum insipientiam. Crescens namq; filius mili-
tis filius, cunctis bonis moribus destitutus, de die in diē peierando, totum suū tempus amittens
in ludis & blasphemijs cunctisq; immundicis patre causante, annū attingit duodenum. Qui quo-
dam aduersperante die, solitis cū patre ludis insistens, ludum eodē ut gliscēbat nō habente, pri-
mō prorupit in hæc uerba: Si quid ille potest Hieron. qui ludos prohibet exerceri, iam exerceat,
nam se inuito hinc nō nisi uictor exurgam. Verum hæc duntaxat ipso prosequente, nequā spiri-

Hier. to. 4

I. a tus teter-

tus teterrimi hominis specie, cunctis uidentibus locum in quo iudebat, ueloci gradu adiens, eundem puerum infelicem rapuit: sed quod eum detulit, nulli hactenus hominum est copertum. Verum ut puto, eum detulit in infernum. Eadem namque hora casu ad quandam meam domus fenestram, quae in loco in quo ludentes debebant pater & filius ex opposito sita est me posueram, quo me uidere fuit necesse ueritate perspicua seriem tam formidandae rei geste. Discant ergo iuuenes in iuuentutis tempore quae ceteris est praestantius, expetendis moribus se fulcire, ne uilibus caducis quae moribus iuuenilis animus informatus, statim in canicie nequeat permutare. Quod enim nouae chartae inscribitur, de facili non deletur. Discant etiam parentes fatui, filios correctionibus & uerberibus erudire, nec uitiorum sinarum uel praeradicibus figere non facilliter euellendas, ne flendi & hic & in futuro eis succedat eventus. Nam (nisi fallor) ad aeternorum gaudiorum patriam deueniendi, artificissima & sine ambiguitate aliqua, a paucissimis certe cognita extat uia. Eundem ad perditionem, & multis, imo penes infinitis limitibus plenum fore constat. Quodlibet enim mortalium peccatorum ad perditionem suam tramitem struit: quorundam hominum non solum paganorum, sed etiam illorum quos sacri baptismatis unda lauit, nam de paganis nulla oritur quaestio quod non damnetur, maioris fore liquet numerum multiplicibus insistentium flagitijs, quorum nulla penes unquam cognoscitur emendatio. Quinimodum respectiue quidem dico, pariter bonis & malis hominibus, consideratis: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum, sed omnes post suas improbas & pessimas ambulant uoluptates. Consequenter concludi debet, quod ad aeterna beatitudinis gaudia rarissimi gradientur. Infinita, quinimodum omnes penes sacrae scripturae auctoritates hoc testantur, infinita quoque exempla possemus perspicaciter intueri, ad huiusmodi ueritatem sufficienter demonstrandam. Hoc ex omnibus unum censeo debet, nec ab hoc discrepari potest, nullum scilicet ad aeterna modo aliquo peruenire posse gaudia, nisi omnibus non particulariter sed totaliter uitijs extirpatis, uirtutum studeat itinere festinare. His tam sine dato, exempla & prodigia quaedam iam huius operis fini propinquus breuiter introducam. Et duo praecipue admiranda, quae a uenerabili uiro Nicolao Cretensis insulae archiepiscopo referente didici, primo dicam. Venerabilis idem archiepiscopus pridem gloriosi Hieronymi deuotione nimia Bethleem ueniens, ut eiusdem cunctis honoribus colendas reliquias uisitaret, & totus charitate feruidus redire noluit, donec me sua grauissima uisitacione eximijis laticijs adimpleret. Qui uti donorum praecipuus, ut gratissima mihi donaria superabundantissime more solito impertiret, me uisitare minime contentus, mecum dignatus est iam diebus pluribus commorari, & etiam adhuc manet, quod utinam tempore longo duret. In Christo namque Augustine charissime uenerabilis idem pontifex te salutat. Quam pluries igitur mihi suorum uerborum audio, uenerabilis idem pontifex enarrauit hoc tale in ciuitate Candia contigisse. Sacerdos quidam suus, suae maioris Ecclesiae custos, impudicus, luxuriae ebrietatisque deditus, nondum copiato anno de hoc seculo migravit. Cuius corpore in caeterorum sepulto atrio sacerdotum: ut eius punitione cunctis innotesceret ad exemplum, subsequenti nocte tantus in Ecclesia eiusque coemeterio fuit strepitus, quod rumore nimio in uel illa commorantes excitati, pauore ingenti uelut amentes ad Ecclesiam cucurrerunt. Stant itaque omnes circa Ecclesiam, strepitus uehementes, campanarumque sonitus audientes, diuinam quidem exorat clementiam, quatenus cur ista fiant debeat reuelare, sed nullum exauditionis sentiunt adiuuamentum. Diluculo hoc cessante, cuncta quae fuerant in Ecclesia reperiunt reuoluta, & quasi undique flammis ignis uiolata. Ad haec memoratus pontifex orationes indicens populo, quid sequenti eueniat nocte praecipit expectari. Ne nimis succumbat uerbis, sequenti nocte duplex strepitus & paucis tribulatio est secuta. Qua de re repletus populus amaritudine & dolore, cernens nulli sibi a Domino adiutorium euenire, sicut uulnerati, qui in tormentis proiecti dormiunt, existerat. Die autem elucescente omnibus in Ecclesia pro orationibus congregatis, gloriosus Hieronymus subito septies sole splendidior in Ecclesia ueniens, ad altareque gradientes, cunctis uidentibus & mirantibus, per horam forte sub silentio manens, obstupenti populo, hoc propter sacerdotis illius miserissimi cadauer, sacris indignis locis conditum ad terram peccantium contigisse intimauit: eidemque mandans, ut cadauer miserum, tartareis post resurrectionem omnium mansionibus deputandum, dissepultum flammis traderet protinus concremandum, alioquin incepta pestilentia non abiret: & sic ab intuentium oculis est inuisus. Quod ut ordinauerat, latibundus populus protinus adimpleuit, Deo & B. Hieronymo laudes praecipuas persoluendo, & sic pestis illa cessauit. Qui deinceps beatissimum Hieronymum omnes unanimiter deuotione maxima inceperunt colere. In eadem insuper ciuitate quidam pulcherrimus extitit iuuenis, Titus nomine, honestus moribus, ingenio luculentus, carnali non ignobili natus progenie, praedives ualde, tota penes deuotionem & fiduciam habens in B. Hieronymo. Hic siquidem iuuenis uirgineo nitens candore, in eiusdem sanctae uirginitatis proposito usque ad uicesimum annum probis uitae moribus perdurauit. Quo itaque tempore, sui fratris nefando consilio incitatus, spretis tam nobilissimis uirginitatis gemmis, auri preciosissimum metallum calcans, ad carnis spurcicias & lutum ac foetorem luxuriae uehementer declinans, puellam quandam omni pulchritudine corporis nitentem, sibi in matrimonium copulauit, in cuius amoris retibus ita se capiens, quod aliud praeter ipsam poterat minime cogitare, de die in diem coepit diuina obsequia obliuisci. At quia miser dereliquit iusticiam, & oblitus fuit Deum alentem se,

oblitus

A oblitus fuit sibi Dominum misereri. Completo namque anno, quo cum puella iuuenis insensatus steterat, non ut in matrimonio, sed causa explenda libidinis copulatus, suggerente diabolica astutia iuuenis frater, puellae illaqueatus amore, uide diu quaerens eius amplexibus frui, tandem quod optauerat est adeptus. Huc accurrat iuuenes, & exemplo iuuenis sint astuti. Fiunt nota iuueni, puellae uiro iam peracta. Tacens idem cogitat uide, quo ualeat modo certitudinem reperire. Expectat diebus aliquot, se simulans hoc nescire. Ast die quadam ordinat, urbem deserens, peregre proficisci, & latens per diem in ciuitate, nocte media domum ueniens, referatis seris a puella seruitrice, clam ut prius simul ordinauerant, ambo usque ad thalamum in quo eius frater & uxor in lecto stabant, procedentes, sibi postulat aperiri. Mirant illi, & timore perterriti uehementi, pulsanti negligunt ostium referare. Tandem confractis seris thalamum, iuuenis ira & furore nimio, fornacis instar ardentis undique inflammatus, uxorem primò euaginato gladio interfecit. Deinde sub thoro proprium latitantem fratrem inueniens, interemit. His itaque gestis ex ciuitate exiens, multo tempore per mundum huc illucque errans, cum quibusdam alijs coepit quosdam transeuntes in itinere depradari, ac etiam iugulare. Permanente itaque eodem Titus per decem annos talibus negocijs implicato, gloriosissimus Hieronymus salubre refugium & uitale, die quadam iam aduersa luce, in modum mercatoris se monstrauit, ne ille solimodo habitae deuotionis praemijs priuaretur. Nam ille quantum tot & tanta uitia abhorrenda continue exercebat, tamen in beato Hieronymo deuotionem aliquam retinebat, ita ut eidem quotidie se commendans, boni aliquid diebus singulis ad eius honorem facere, nullatenus postponere. Cernens itaque Titus mercatorum, nefandis socijs ad solita nequitiae opera conuocatis, cito cum eisdem pergens cursum, uibratis lanceis, Hieronymo mercatoris instar obuianit uenienti. Moxque in eum insurgens a socijs, eundem coepit retineri, donec eius lateri gladius insigatur. Deinde manum eleuat interficiendi gladium retinens, ut scelus tantum ualeat iam explere. Ad haec Hieronymus gloriosus: Amore, inquit, Hieronymi quem tu diligis, aliqua loquendi breuis licentia mihi detur, postmodum si uoueris, facito id quod optas. Ad haec Titus: Amore, inquit, eius quem nominasti, & loquendi & uiuendi licentia tibi ut postulas concedatur, tantum quae portas mercimoniam iam deponere. At gloriosus Hieronymus: Ego ipse sum Hieronymus, qui huc propter tuam liberationem ueni, ne mihi a te impensa obsequia inuaniat praeterirent. Te tot quae gessisti peccaminum iam poeniteat, ad teipsum redeas, ne formides, hucusque me noueris propter tuam salutem, & animae & corporis, supplicem apud Deum & erga te iratam diuinam iustitiam extitisse, ne in te dignas saeuicias exerceret. Ad poenitentiam igitur quam citius perge callere, & peccatorum onera iam deponere, alioquin me tui custodem & supplicem non habebis. His dictis Hieronymus gloriosus ab illorum oculis disparuit. Ad haec stupefactus Titus, & qui cum illo erant timore & admiratione tam ingenti, ad terram prociens per horam non potuit eleuari. Tunc subito in Titum & qui cum illo erant, spiritus sancti gratia est effusa, & lux eos coelitus illustrauit. Qui protinus in utros alteros iam mutati, spretis cunctis spurcitijs uitiorum, ad poenitentiam tramitem rediere. Deinde ad eremorum antra deuia & ignota properantes, magnis se corporum asperitatibus & uitae sanctissimae tradiderunt. Miraculum aliud quod ueridicorum testimonio solidissime in superioribus Aegypti partibus peractum intellexi, quatenus hominibus & maxime iuuenibus quantumcumque castis proueniat in exemplum ad uitandum periculum mulierum, praecedenti miraculo addere cogito fore ratum. Monachus quidam iuuenis & decorus, honestate praecipuus, mortuaturus, quali senex uirginalis pudicitiae custos, cunctisque illius monachis speculum sanctitatis, & gloriosissimi Hieronymi amator deuotissimus fuit, duodecim degens annis in monasterio, continue in orationibus uacans, & studio scripturarum. Hic amore castitatis timens ne cor aliquo uolaret, mulierum uisum ineffabiliter abhorrebat, ita ut earum memoriam formidaret. Hinc proposito diabolus antiquus serpens & hominum inimicus inuidens, suae nequitiae inueteratae contra eum dolos & artes multiplices incitauit, continue cogitationum stimulis iuuenem pessimus tentator affligens, die nocteque a tentationibus duobus mensibus non cessauit. Iuuenis uero prouidus, sese Domini & beati Hieronymi, cuius dilectionis ardore seruebat commendans custodiae, uictrici dextera, tentamenta diaboli ieiunijs & orationibus se muniens triumphabat. Confluant huc quae iuuenes atque senes, & quatuor sit casus, mulierum fallax pulchritudo hic doceant, maxime per exemplum. Cernens se a seipso perditus diabolus a iuene superari, tanquam leo rugiens, subtiliores nocendi artes coepit quaerere. Fit itaque inter eos pugna grauis. Hinc astutijs consueta castra aduersus iuuenem struit pessimus inimicus, hinc iuuenis orationes & gloriosi Hieronymi protectio, castrorum sternunt munitiones, & uires eius triumpho nobili uilipendunt. Interea genitoris ad mortem aegrotantis uisitacionis causa ingruente, ex monasterio in ciuitatem ad paternam ad eum uenire iuuenis est compulsus. Nam se pater dolore nimio morturum, si uisione frustraretur filij, crebris clamoribus acclamabat. Ob hoc dolens monachus, timens ne mulierum uisum, cor mundum & uirgineo candore nitidum uiolaret, potius, nisi fratris sui cenobij fuisset supplicationibus inclinatus, erga patrem crudelitatem uolebat propter Dominum exercere, quam eidem infirmanti copari a monasterio recedendo. Sciebat enim monacho nil tam nocuum, detestabile & mortale, quam uicos & ciuitates, & gentium multitudinem circumire. Nulla certe perma-

Hier. to. 4

I. 4 net in

net in homine quies mentis, qui multorum uerborum & uaniloquii implicatur. Quod aqua piscibus, monachis idem præcipue silentium operatur. In paterna itaque manes æde monachus diebus tribus, tædio tam uehementi affectus est, quod sibi potius uidebat tetris se fore carceribus mancipatum. Cōpleto die tertio dum eum cū sorore sua quadā pulchritudinis inaudita, infirmitatis causa patris cura simul cōtingeret cōficare, casu sororis dextera eiusdē tangente dextrā, tam diris libidinis & eiusdem sororis ineptræ & abominabilis cōcupiscentiæ fuit subito iaculis cor eiusdē monachi instigante diabolo uulneratum, quod penē eam ad illicita, & omnino ab hominibus abhorrenda, nisi extitisset timor uerecundiæ, inuitalset. Heu quid dicā: Quæ monachis illis inerit obseruantia castitatis, qui cōtinuē mulierū uisibus potiuntur in simul colloquendo. Sic manet in castitate homo facies intuens assidue mulierū, sicut manet palea stans in igne. Fallax certē & ruinæ maximæ propinquus casus, in euitabileq; periculū est scemina pulchritudo. Timor certē monacho uenit, quē timebat, & sibi accidit quod tanto tempore uerebatur, nec sine exemplo maximo aliorum. Nō in illo iustum est parentibus obedire, in quo animæ periculū formidat. A monasterio inuitē monachus egreditur, sed ardore libidinis tam infandæ cor inflāmāte, nil aliud q̄ sororis hoc ne scientis scelus faciē improbis oculorū uisibus uiderere cogitās, penē nunq̄ fuisse se in monasterio recordatur. Sanaū interim pater. At monachus excusationibus adiuuentis, tardat de die in diē ad monasteriū remeare. Manēte autē eodē in paterna domo tribus mēsiibus, hinc monachus, hinc patrem maxima mouit admiratio omnēq; familiā, cur istū tā uehementis irreperit mutatio, & alteratio inaudita. Ignorant si quidē rei causam, idcirco effectū eos cōtrigunt ignorare. Ad monasteriū cum duobus ad se ex monasterio destinatis monachis tandē reuertitur, illud referēs tædiū redeundo quod prius detulerat exeundo. Cœpit itaq; in monasterio corpus degere monachi, cor uerō à sorore aliquantē nō recedit. Hoc sibi sit studiū scripturarum, ut attingat pessima quæ affectat. Hæc cōtemplatio diuinorum, ut peccatorū modū inueniat explendorū. Percutit alienus sui, & a ueritatis cognitione deuius, cōtinuē à diabolo cuius iugo grauissimo imbecille collum submisit, libidinis nouæ telis. Sicut fumus deficiunt dies eius, cōtriguntur sicut in fritorio ossa eius, & infirmatur doloribus uitæ eius, irrationabili sit similis animali. Obluiscitur in toto diuinā clementiā exorare, tota die cogitans quis modus appareat habilis, ut poculū mortis ualeat degustare. Heu q̄ sunt inopes & miseri & ab omnibus bonis egentes & exules qui à Domino se elongāt. Tanto sit peior brutis animalibus uir in peccatis, quib. ab anima Deus maioris spacio elongat, q̄ id quo cœlū à terra distat & oriens ab occasu, quāto eisdē præstat cū diuina gratia est fulcitur. Cogitātū deniq; monacho ueritatis luminis nescio, nefandissimæ & auditui horribilis uoluptatis adipiscēdæ reperire modum, nisi consilij seminator diabolus hoc sibi tale insinuat cōsilium occulto cogitamine uani cordis, ut scilicet in tēpēstæ noctis medio cunctis dormiētibus, ueste deposita monachali, sumptoq; habitu laicali ex monasterio exiens, paternas clam adeat mationes, & domū crepusculo noctis latenter intrās, sub thoro sororis lateat: donec dormiēte ipsa, ad eādē accedat suæ uoluptatis libidines expleturus. Placet insanæ mētis imperitiæ consiliū erogatū, studetq; ipsum toto posse q̄ pōt breuius effectū mancipare. Sequēti igitur adueniētī noctis medio, sub silentio ad fores cenobij clauēs gerēs manibus properat, sed ad ostia ueniēs per totā illam noctē huc illucq; discurrens, quo sint in loco posita nō inuenit. Stupore & admiratione perterritus, cur hoc sit nesciēs, interim iam matutinali qua ad laudes debitas dominicas monachi excubabāt appropinquāte hora, cōpellitur ille ad cellulam retrogredi. Manet in cellula ille admirans per diē illū, proponit sequēti nocte facere quod non fecit. Audet imbecillis dextera quæ non potest, sperat stultum pecus contra leonem pugnans triumphū gloriā adipisci. Quid insensate reris: Putas agere uile pecus, quæ leo fortissimus Hieron. cōtra dicit: Cessa imaginī gloriosissimi Hieronymi genua flectere, ipsum ulterius nō salutes, & tibi potestas protinus cōcedetur, ut cadas in foueā, quā effodis, ut dira naufragia iam admittas. Non possunt impensa gloriosissimo Hieronymo seruitia, quoquo modo fiant, mercedibus uacuari. Retinebat siquidē in cellula monachus ille deuius & errans & diabolico dominio mancipatus, imaginē gloriosi Hieronymi tabula insignitā, cui diebus singulis antiqua cōsuetudine flectens genua, se eidem pluries cōmendabat. Idcirco ut eius mira clementia cunctis innotesceret, illum eo die retinebat, ne malū faceret quod uolebat. Ignorans uerō hæc ille monachus, subsequenti nocte ad cenobij iterum fores pergit. Sed quod præcedētī nocte fecerat, id hac fecit. Ne igitur inhæream uerbis, per unum ferē mentem, singulis noctibus cōtinuē hoc euenit. Completo itaq; in puto mensis circulo, in somnis B. Hieronymus sanctissimo cuidam illius monasterij monacho apparuit, in stratu suo quiescenti nocte, eidem reuelans quid iste monachus faciebat, mandansq; illi ut debeat eidem monacho sic erranti declarare, quomodo ipse eum, ob sibi impensam reuerentiā custodiuit, ut ostia nō uideret ad cogitatum perpetrandum scelus. Et quod nisi sibi uelox de ineptis subsequatur emēdatio, sese de ipsius custodia remouebit, discessitq; protinus ab eodē. Mane autē factō quæ uiderat monachus, alteri monacho enarrauit. At ille se quid hic dicat non intelligere pluribus detestans sacramētis, cœpit dicere propter cerebri uacuitatē hæc somnia euenisse. Tacet monachus, & recedit

A recedit. Hic gaudens proponit nocte sequēti, nullam amplius exhibens solitam Hieronymo reuerentiam, ostia monasterij ad nequā opus, quod tam diu affectauerat peragendū, ad suū libitū referare. Ut breuiter dicā. Quod miser diu hiantī animo cogitauerat, mala operandi à Hieronymo honore solito priuato sibi tradita potestate, ut uoluit sic effecit: sed tamen in fine gloriosissimi Hieronymi clementia nō defecit. Recedēs itaq; ille de monasterio nocturna hora: alieno habitu occulta tus, patris domū adueniēs, per diem illū undiq; circūiuit. Cumq; noctis crepusculo domū intrasset, ad lectū in quo uirgo soror quiescere tūc solebat, clam procedēs, tam diu sub eodē latitauit, quādiu sororē dormire potuit existimare. Tunc idem exiens, expoliatis uestibus, sororis se dextero lateri applicauit. Ad hæc soror leui somno dormiens excitat, & uirū iuxta se manu sentiens, admodū expauescēs diris emissis clamoribus ad se omnes pariter euocauit. Currunt ad puellæ thalamum cuncti cum lumine, & tandē in lecto inuenerūt hunc iacentē. Mirantur parētes & stupēt: cernūt hæc cuncti qui cucurrerāt & cōdolent. Interrogat à filio pater discriminis tantī causam: reatū suum filius silentio cōfiteatur. Ut enim dixi, uoluit gloriosus Hieron. hanc suam stulticiā experiri, ut in posterum humilior & astutior fieret ad cauendū, & in prælio se tuendū. Et ne amplius exēplo suo, quis de sanctitate cōsideret & speraret. Quanto em maior inest hominī sanctitas, dū in mari mūdi huius procelloso, & inimicorū agminibus pleno, imbecilli carnis nauicula nauigat, tanto maior inest timor & astutia se tuendi. Infinitas pessimus ille tentator diabolus nocēdi possidet artes. Qui incautus pergit, leuissimē capitur. Qui in cunctis timet, ab omnibus diabolis hic timetur. Cerrē nil plus nocet, q̄ spreto aliorū cōsilio, ut propria uoluntas præcipit ambulare. Qui suæ tantū uolūtati credit in cunctis quæ facit, sinem odibilem adiuuent. Magnus exemplo iam finito timor de fragilitate nostra maxima, & de diabolica calliditate & astutia nobis omnibus demonstratur, magna & spes ueniæ peccatoribus declarat. Cernens namq; se monachus sic à diabolo deturpatū, delusum, ac etiā in tantā miseria captiuatū, protinus suffragijs gloriosissimi Hieronymi (cui semper deuotus extiterat) suam miseriam & culpā uehementissimam recognoscēs, in seipsum redijt, & de eadem paterna exiens domo, omni retardatione abiecta, lugens & dolens, ad fontem pœnitentiæ properauit. Deinde uerō in suo monasterio per annos duos in tāta se abstinentiæ asperitate afflixit, ut foret cor hominum insufficiens cogitare, & cōpleto annorum duorū spacio, ante dies modicos ex hoc seculo feliciter expirauit. Venerabilis Damasi Portuensis episcopi, pridie receptis literis, aliqua eis inscripta corde auído intellexit: quæ ob eius reuerentiā non dimittam. Romæ cardinalis quidam Celestinus nomine, Hieronymi gloriosi æmulus & detractor, dum die quodā in cōuentu existens cardinalium more solito ore audaci & temerario, in eundē iniuriæ uerba prorūperet, dolore subito uiscerum impellēte, ad occulta natura loca properans, uiscera omnia protinus emanauit: & anteq̄ illic recederet, expirauit. Alius quoq; presbyter Cardinalis Andreas nomine, isti non similis, sed gloriosissimi Hieronymi deuotissimus cultor, pridie in eadē Romana urbe, multis circumstantibus, expirauit. Qui cū iā in Ecclesia esset paratis exequijs quæ solent fidelitū tumulādīs exhiberi corporibus, assistere summo pōtifice cum penē toto clero & populo Romanorū, qui ad eundē Andream cōuenerant honorādum, emissis ululātibus & crebris gemitibus in feretro, cunctis stupentibus, & ueluti amentibus effectis, tanq̄ si à somni dormitione excitaret, mirabiliter exiit. Cumq; à Romano pōtifice, remoto de Ecclesia maiori B. Petri apostoli uniuerso populo, clausisq; foribus interrogaret, intulit ista uerba: Dum starē diuino examini iudicādus: & iam per uestium & ciborum quibus hætenus usus eram, nimiam superfluitatem, tartareis cruciatibus cōdemnarer, subito adueniēs quidam sole splendidior, niueq; candidior, quē fuisse gloriosum Hieronymum ad se inuicem referētib. bus qui astabant intellexit, præsidētī iudici flexis genibus animā meā corpori iungi, porrectis precibus impetrauit. Quibus finitis uerbis, in ictu oculi inde recedens anima (uti cernitis) corpori est cōiuncta. Ad hoc miratur summus pōtifex & cæteri audiētes. Fiunt hæc nota populo extra Ecclesiam expectanti, cōfractis Ecclesiæ foribus, protinus Ecclesiā intrāt, omnes magnis uocibus. Deum & gloriosum Hieronymum collaudātes. Multa nos mentis afflictio cōmouet & cōtristat, intellecto quod quā plurimi episcoporum Deum & Dominum Iesum Christum (cuius uicē gerunt) abnegātes, terrenorum, quorum Deus ueter est, uestigijs inhæretes, de stipēdijs pauperum & sanguine lesu Christi, delicatissimis ferculis, cum histrionibus & cæteris diuitibus, suam uentris replent ingluuiem, ad foeditatē luxuriæ incitandam, uestimentorumq; de die in diem superfluitatibus abutunt, de pauperibus, quorum mercedē raptā manu latrocinij deuorant, fame morientibus, & frigore, non curantes. Hi certē non episcopi sed diaboli. Episcopus autē, aut sanctissimus est aut diabolus. Magni certē meriti status episcopalis, sed periculi infiniti, leuissimum peccatum alijs imputādum, grauissimum episcopo imputat. Pontificis em uitium in subditos diffundit per exemplum. Maiora recipienti, ratio maior crescit. Quot em ouium Christi uel negligentia episcopi uel exemplo in peccata deuiant, de tot tenetur Domino reddere rationē. Heu quid Augustine charissime dicam: graue nobis inest pondus, grauis sarcina. Sed debiles ego habens humeros, quid portabo? Sunt certē angustia mihi undiq; me torquentes. At dum graues mihi promptos casus intueor, timore maxi-

mo succrescente cōtinuē affligor & cōtristor. Securius est episcopale statū fugere q̄ appetere. Lau-
do certē episcopatu tanq̄ uicariatū Domini nostri Iesu Christi, sed illos qui in eo uitā agunt militū
terrenorū, qui mundi gloriam & pompas appetunt, nō collaudo, imō eis cōsulo, ut effugiant quā-
tum possunt. Melius certē fuisset eis cum terrenis uitam agere terrenorū, q̄ in pontificali culmine
hoc agentes, ad infima & profundiora inferni loca decidere, tanto prae ceteris cruciādi, quāto prae
ceteris plura donaria receperūt. Intelligētes itaq̄ episcoporū plurimos potius nomē gerere q̄ ef-
sentiam, potius lupos rapaces fore Christi ouium, q̄ pastores, destructores magis esse Christi Ec-
clesiā, q̄ rectores, qui Christianorū elemosynas deprādantes, mercedē pauperum, lupinis fauci-
bus superfluitatib. ciborū & uestium deuorant & cōsumunt, quod absurdū est, abominabile & de-
flendum: hāc idcirco dixerim, ut talis abominatio cunctis gentibus innotescat, quatenus si Deum
non metuūt, homines uerentes, a suis aliquāter abominationib. retardent. Audiant quāso hi ta-
les episcopi quā narranda proponimus, & saltem aliorū calamitatibus terreantur. In superioribus
Ægypti partibus, in deserto quodā ab hominib. propter uitā incōmoda inhabitabili, quidā dege-
bat monachus Elias nomine, antiquissimus & magnā uitā sanctitate radians, qui in uitā beauti-
mi Hieronymi eidē familiarissimus ualde fuit, quē idē beatissimus Hieronymus, habuisse prophē-
ta spiritū, pluries enarrauit. Hic die quodā, ut plures mihi testificabant monachi uita uenerabiles
fideq̄ digni, qui se dixerunt hāc ab eiusdē sancti uiri ore multotiens peraudisse, solitis incumbens
orationibus, somno repentino adueniente aliquantulū obdormiuit. Et ecce in uisione, quo quidē
modo multotiens Deus omnipotēs, grandia & occulta suis fidelibus referat sacramenta, in quodā
modo mirā pulchritudinis, & ineffabilis, & a mortalib. nunq̄ uisa, ut sibi uidebat, erat. Cūq̄ per
palatium mirā pulchritudinis, & ineffabilis, & a mortalib. nunq̄ uisa, ut sibi uidebat, erat. Cūq̄ per
horam per palatium illud, huc illucq̄ gradiēs, eius admiraret pulchritudinē uehementē, uidit quod-
dam preparari tribunal a quibusdā nimis pulchritudinis iuuenibus, stratis tapetibus, & uestib. au-
ro & gemmis, ac multa artificij uarietate decoratis, circūquaq̄ pariete inuoluto. In quo postmodū
rex quidā maximus & decorus, cuius aspectus tantā erat suauitatis, ut nil uellet aliud quis habere,
magna uirorū sole lucidiorū comitatus societate ueniens, se posuit ut iudicia exerceret. Inter hāc
cuiusdā anima, quē fuisse Anconitanū praesulem ab aliquibus ibidē cōsistentibus postmodū intel-
lexit, a nequā spiritibus, catenis, igneisq̄ uinculis uincta, instar fornacis flāmas erumpens sulphu-
reas, deportata maiestati regiae praesentat. Quā priusq̄ de aliquo interrogaretur, coepit diris uocibus
se infernalibus mansionib. dignissimā acclamare: hanc inter ceteras maximē assignans prin-
cipalem causam, quoniam uanis mundi pompis intētus, in cōuiujs & uestib. & huiusmodi stulticijs
delectabatur. Quibus finitū, lata per iudicem sententiā, ut poenis infernalib. traderetur, donec cor-
pori iuncta, duplices poenas in perpetuū sustineret, mox illam secum ferēs, omnis illa nequā spiri-
tuum turba, inde diris clamorib. recessit. Deinde alterius cuiusdā anima, quam fuisse Theodosij se-
natoris fratris uenerabilis Damasi praedicti episcopi Portuenis similiter intellexit, ante maiestatem
regiam circumstantib. multis nequā spiritibus eam grauissimē accusantibus praesentatur. Cumq̄ a
diabolis in longū accusatio traheret, & nullus ex aduerso aliqua responderet, uir quidā septies so-
le splendidior, & ut sibi uidebat penē ceteris astantibus eminentior, ad regis sedens dextrā in pedi-
bus se erexit, quo quidē surgere, silentiū rex manu propria a cunctis fieri imperauit. Tunc qui ste-
terat, omnib. opponens accusantibus, hunc fuisse fidelissimū & deuotū, & ei cōtinuē exhibuissē
se reuerentiam specialē, eidem mox loquēdi audaciā abstulit, & taciturnitate praenotauit. Postmo-
dum uerō is flectens ante regē genua, huic suo fidelissimo ueniā & aeternam requiē, solita pietate
& misericordia infinita clementissima, ita tamē quod pro cōmissis in mūdo flagitijs, in purgatorio
purgaretur, suis precib. ut uoluit est adeptus. Tunc omnis illa nefandorū spirituum multitudo gemēs
& ululans, de illo loco protinus se remouit. Interuallo autē facto horā unius, iuuenis quidā pulcher-
rimus cōcito gradu, per palatium ueniens, ad huncq̄ accedens qui tam eminens & praeclearus in ar-
xiliū exurrexerat Theodosij senatoris, se fore dixit a Petro patricio Romanorū eius deuotissimo
missum, quatenus eiusdē preces exaudiret, sibi impetrare a Dño filiū dignaret. Ad hęc rex: Quod
inquit, a filio meo Hieronymo Petrus postulat, certē fiat. His omnib. sic finitū, a somno illo mox
Elias monachus excitat, laudes immēsas Deo reddēs & Hieronymo glorioso. Qui diē illū in quo
tam miranda uiderat praenotās, eodē postea intellexit die episcopū Anconitanū & Theodosiū se-
natorē ex hoc seculo migrauisse. Quo liquidē patet, hęc uana somnia nō fuisse. Magnam putabas
Augustine charissime aliquib. admirationē inducere, uelut si quid nouū & inauditū eis propone-
res, dū in tuis pristinis literis quas recepi, Ioāni baptistā & ceteris apostolis Hieronymū sanctissi-
mum aequalē in sanctitate & gloria, rationib. sine dubio efficacib. & uisionibus mirificis cōproba-
bas. Certē nō est aliquā ambiguitas, uerissima & omni fide & deuotione dignissima ista fore. Nec
puto aliquib. eius uitā sanctissimā & eius tāta prodigia hominib. inueta nō ignorantibus, admira-
tionis aliquid euenire. Sed quoniam tales tuā fuerunt rationes ad ueritatē huiusmodi declarandam,
q̄ meas leuissimas & imperitas nūc illis apponere nō deceret, omissis omnibus, uisionē mirabilē
quam uenerabilis uir Cyrillus episcopus Alexandrinus se uidisse, suis ad me diebus pluribus iam
elapsis,

elapsis, destinatis literis affirmabat, breuiter introducam. Post beati Hieronymi obitum gloriosum
anno cōpleto: in die natiuitatis gloriosissimi Ioannis Domini praecursoris, laudibus expletis matu-
tinis: dum memoratus pontifex more solito in Ecclesia solus ante altare eiusdē praecursoris Domi-
ni gloriosi flexis genibus ipsius gloriā & excellentiam, multa spiritus dulcedine cōtemplaretur: re-
pentino somno aliquantulū sibi obdormiuit. Et ecce in Ecclesia (ut sibi clarissimē uidebat) bi-
natim quorundam speciosissimorū hominum ultra humanam aestimationē, cantus alternatim sua-
uissimos concinentiū, turba uehementissima miro ordine ueniebat. Deinde binatim omnes ad al-
tare procedentes, & ibidē flectentes genua, ad sedendū singuli se ponebant. Cumq̄ illorum homi-
num Ecclesia esset ualde plena, post oēs duo uiri eminentiores ceteris, in toto similes atq̄ pares, in
finito sole lucidiores: stola induti candidissima, auro & gemis undiq̄ ineffabiliter rutilante, uenien-
tes ad Ecclesiam pariter intrauerūt. Ad quorum introitum, omnes in Ecclesia residentes, protinus fle-
xis genibus eidem summā reuerentiam persoluerunt. Tunc duo illi uiri ante altare ab eidem re-
uerentia exhibita: in duabus cathedris aureis, mira lapidum preciosorū uarietate & pulchritudine
decoratis, sibi a quibusdam pulcherrimis iuuenib. preparatis: ambo pariter cōsederunt, & sic silen-
tes aliquantulū permanerūt. Interim facto inter illos silentio: coepit alter eorū duorum alterū im-
pellere ad loquendū. Cumq̄ longa ad inuicē altercatio oriret, ut quis primō inciperet praedicare:
coeperunt singuli, ut Hieronymus Ioannis, cuius erat in die illa solennitas, laudes & magnificēcias
explicaret, magnis uocibus acclamare. Quo unus illorū sermonē mox incipiens: laudes beatissimi
praecursoris Dñi, tanta loquelae dulcedine, tantoq̄ uerborū ornatu, necnon & sententiā grauitate
contextuit: quod fas non esset linguae hominū declarare. Finito itaq̄ sermone illo: alter, quem Ioan-
nem baptistā cuncti qui aderant nominabant, eidem gratias referens multiplicēs: hāc circumstanti-
bus ad eius honorem & gloriā est locutus: Socius iste meus charissimus Hieron. aequalis mihi in
gloria, equalis etiā in sanctitate, seriem mearū laudum est hactenus profecutus: idcirco dignum est
ut eius laudibus nunc insista. Hic uerē lux est Ecclesiae, tenebras effugans errorū, & cunctos illumi-
nans homines ueritatis claritate cæcos. Hic fons est aquae sapientiae salutaris: ad quē sitientes dum
accedunt, largissimē satiantur. Hic arbor altissima, cuius cacumen cœlum ascendit: sub cuius doctri-
nae frondibus, de suauitate eiusdē oris fructu, aues cœli, scilicet homines multū intelligentes, & beatae
terrae, scilicet homines parum intelligentes, uberrimē satiantur. Hic mecum fuit in seculo eremita:
certē nō minus me carnē abstinentijs macerauit. Hic mecum uirgo nitidus atq̄ purus. Hic mecum fuit
prophético spiritu illustratus. Hic mecum doctor extitit ueritatis. Ego propter iusticiam & uerita-
tem, uitam corporeā dereliqui: hic & si non amiserit uitā corporeā propter iusticiā & doctrinā
suae perspicacissimē ueritatis: tempus suū tamē totū gessit in seculo in martyrio, afflictionibus & do-
lore. Ego Christianae fidei praecurri nunciū & gentiū inuitator: hic postmodū ueniēs, eiusdē ex-
titi sustentator, & ab haereticis eadem lacerantibus defensor. Ego semel in baptismate manibus
proprijs Christū Dñm tetigi in Iordane: hic ipsum nō solum manibus proprijs habuit multoties in
altari, sed & ore proprio manducauit. Hic mihi in sanctitate per omnia fuit aequalis: nūc uerō aequa-
li ambo uitā aeternā praemio insimul cōgaudemus. Hāc & alia multa prosequente beato Ioanne,
quā idē beatus Cyrillus non potuit totaliter memoriae cōmendare: iam hora diei prima aduenien-
te, Ecclesia custos intrans, episcopū intuitus dormientē, eundē manibus excitauit. Expergestus
itaq̄ pontifex, stupore & admiratione & gaudio admodū plenus: quā uiderat, custodi cum lachry-
mis enarrauit. Deinde illo die missam solennissimē celebrans: uisionē mirabilē omni populo decla-
rauit. Sunt infinito plura quae dici possent miracula uerissima & utilia enarranda q̄ ea quae in breui
hoc opusculo sunt inscripta. Sed ne prolixitate operis aliquid legētib. tædij oriatur, uno solo mi-
raculo quod nondū expleto mēse in Bethlehem peractū est perfectō, huic operi finis erit. Die do-
minico transacto post octauas Pentecostes, omnib. meis suffraganeis episcopis, & multitudine ma-
xima, tā uirorū q̄ mulierū in Ecclesia, in qua sanctissimū quiescit Hieronymi cadauer, insimul con-
gregatis, honore debito & ueneratiōe tā debita q̄ deuota: primō egomet sacris indutus uestib. ad
locū foueae in qua corpus uenerandum iacet accedens, terrā coepi effodere sepulturae: quatenus sa-
cratissimū illud corpus inde ablatū, in tumulo marmoreo mira pulchritudine undiq̄ decorato, q̄
hac de causa fuerat fabricatū, postmodū poneretur. Cumq̄ iam fouea foret uacua: cunctis cernenti-
bus corpus beatissimū in medio foueae tanquam in aere a nulla parte terram tangens permanebat
integrum, nec corruptione aliqua uolaturū. Quod inde eleuantes cum odore tam uehementissimo
& suauitate, quod talem olfactus hominū nunquam sensit, collocauimus in altari: quatenus a populo
reliquae sanctissimae uiderentur. Quot autē illo die me cunctisq̄ qui aderant astantibus, sunt per-
acta miracula gloriosa, explicare ea nullatenus cōpos essem. Cæci sedecim illas reliquias tangen-
tes facie, uisum protinus receperunt. Tres praecipue demoniaci catenis uincti in illam Ecclesiam
plurimorū hominum manibus deperati, sunt protinus liberati. Mulieris cuiusdam uiduā pauper-
culā: puerulus, eius unicus filius, in Ecclesia fuit praegentium multitudine suffocatus. Quem ma-
ter inueniēs, dolens & lugens, mox in uulnis pueruli cadauer ad foueā, in qua sepultū fuerat corpus
I 5 Hiero-

Hieronymi gloriosi deferens, eum in foueā proiecit, hæc dicens uerba: Sancte Hieronyme gloriose, hinc nō recedā donec restituas mihi unicum meum filium quem amisisti. Mirabilis certe Deus in sanctis suis, faciens prodigia insueta. Statim ut terrā extincti pueruli corpus tetigit, eidem anima est coniuncta. Quidam uir corpus cuiusdā sui filij de sepultura in qua per triduum steterat, extractū mox ad foueam illam detulit: & illud in foueam sic proiecit. Qui iuuenis fuit ilico uitæ pristinae restitutus. Innumerabilia penē sunt miracula, quæ perfecta sunt à mane, usq; ad uesperas: quo quidem tempore gloriosum Hieronymi corpus dissepultum in altari extitit collocatum. Sed tamen ad huiusmodi miracula ulterius non procedam: unum quod nocte sequenti accidit, non silebo. In hora siquidem uespertina corpus illud sacratissimum in monumento quod præparauimus, posuimus. Sed mane monumentum uacuum fuit inuentum, & corpus sanctissimum foueæ pristinae inuenimus restitutum. Quod dum ego plurimum admirarer: nocte sequenti mihi dormienti, beatus Hieronymus apparens in uisione, plurima mihi grandia patefecit. Sed inter cætera, talia mihi uerba dixit: Noueris Cyrille, quod corpus meū de fouea in qua iacet, nullatenus extrahet, quousq; ciuitas Hierusalem ab infidelibus capiatur. Quo quidem tempore Romā delatum, ibidem multo tempore re quiescet. Ad hæc expergefactus, quæ uiderā cūctis episcopis & alijs uiris catholicis enarraui. Quid & quando hæc eueniunt, aliter non agnosco. Si quid utile aut bonū in hac epistola dixi: non meis, sed gloriosissimi Hieronymi meritis imputetur. Si quid uerò superfluum, inutile & non bonū, solum meæ insipientiæ & negligentiae causa hoc accidisse, ab omnibus iudicetur. Mei Augustine charissime in tuis orationibus memor esto.

CENSURA EPISTOLAE SEQUENTIS.

Hanc historiam parum respondere tanti uiri meritis, indicatū est & ab alijs ante nos. Nec omnino nānias huiusmodi uerius q̄ libros eramus ædituri, nisi quemadmodū dixi, decretum fuisset, nihil omittere, quod uel eruditus desideraret lector, uel ineruditus.

VITA DIUI HIERONYMI, INCERTO AVTORE.

Plerosq; nimirum illustrium uirorum non ambigo nosse: quo natus quibusq; doctoribus, quibusue eruditus sit literis: quo deniq; quiescat sanctus Hieronymus loco. Veruntamen quibus non uacat, uel legere plurima nō ualent: hoc si uoluerint opus compendiosa breuitate poterunt scire. Beatus igitur Hieronymus nobili genere ortus: patre uerò Eusebio nomine, oppido Stridonis: quod à Gothis euersum, Dalmatię quondam Pannoniæq; confinium fuit. Cōgruē scilicet Eusebio generatus est patre. Eusebius namq; Atticē, Romanē dicitur pius. Hieronymus quoq; Æolicē, Latine omnino sacra lex intelligitur. Iure igitur Hieronymus, id est sacra lex, de pio gignitur patre: ut studio eius labore ex Hebræorum scriptis absq; scrupulitate alma pateret lex: quæ humano generi, sua austeritate remota, pium ac sacrum misericordemq; patrem nunciaret uenturum. Qui cum dudum inter pueritiam adolescentiamq; incederet medius: instinctu ratiōis cœlesti, affinis cunctis, censuq; paterno relictis: ut perfectus Euangelij imitator quiuisset existeret, ingressus nauem, aura flante secunda, ad limina sublimium apostolorum Petri & Pauli diuina dispensante clementia, Romanā adiit urbem. In qua uide licet literis Græcis & Latinis diligenter apprime eruditus, & Christi uestem suscipiens, presbyter quoq; cardinalis ibidem est ordinatus. Nam ut inexpugnabilem suæ Ecclesiæ Dominus murum contra perfidos dementesq; hæreticos exigeret, huic uiro in literarum studijs pleriq; cathageta, id est, præceptores fuere. Donatus nēpe artigraphus, Romanis eum imbuēs elementis: liberaliūq; artium sapore sufficienter replens, magister extitit illi, sicut ipse in Chronica sua meminit dicens: Vi Corinus rhetor, & Donatus grammaticus, magistri & præceptores mei, Romæ insignes habebantur. Gregorium namq; Nazianzenum (ut idem in tertio explanationum Esaię refert libro) didascalum, id est magistrum suum fuisse testatur. Nam cum in prædicto propheta ad eum uenisset locum, in quo de Seraphim quiddam debuisset exponere, ita intulit, dicens: De hac uisione ante annos cititer triginta, cum essem Constantinopoli, & apud uirum eloquentissimum Gregorium Nazianzenum præceptorem meum, tunc eiusdem urbis episcopum, sacrarum scripturarum studijs erudire: scio me breuem dictasse subitumq; tractatum, ut experimentum caperem ingenij mei, & amicis iubentibus obedirem. Quid uerò de huius uiri eleganti industria, quæ erga Latinos, & Græcos, Hebræos, & Arabicos, Chaldæosq; in discēdo elementorū apices habuit: præstantius dici potest, q̄ ipsius ad Pāmachiū & Oceanū missa profitent uerba dicentis: Dum essem, inquit, iuuenis, miro discendi ferebar ardore: nec iuxta quorundā præsumptionē ipse me docui. Apollinariū audiui Antiochię frequenter, & colui: iam tunc cū me in scripturis sanctis erudiret, canis spargebat caput, & magistrū potius q̄ discipulū decebat. Perrexi tamen Alexandriā, audiui Didymū: in multis ei gratias ago. Quod nesciui, didici: qd̄ sciebam, illo docente nō perdidici. Putabant me homines finē fecisse discendi. Veni rursus Hierosolymā & Bethlehem: quo precio, quo labore Barrabanū Hebræum nō curnum habui præceptore? Timebat enim Iudæos, & mihi alterum exhibebat Nicodemum. Hæc itaq; contulit: ut qui scire cupiūt, nosse queant, sicut prædixi: quo natus loco, quibusue tantus

uir

Auit magistris fuerit informatus. Cōmorans itaq; Hieronymus Romæ, mentis corporisq; uirginitatem & delictorum pœnitentiā custodiens, fidelibus prædicabat. Multaq; iuxta Septuaginta librorum uolumina atq; psalteriū emendauit, Apostolicę sedi Liberio præsidēte pontifice. Ea proculdubio rempestate Romanū populum per Constantium Augustum Arriana hæresis maculabat. Idcirco ergo prædictus uir, occasione quam semper optauerat accepta, ut superius est dictum, relicta domo, parentibus, sorore, cognatis, & inclyta & gloriosissima Petri urbe: corpus & sola tantū ferens quę itineri utilia esse ualuerunt: una cum bibliotheca quam summo studio in præfata confecerat urbe, Hierosolymā propter regnum cœlorum iuuenis militaturus aduenit. Postq; uerò omne mundana rum literarum studium adeptus est, probatissimorū quoq; monachorum habitum, factumq; imitatus est. Cupiditate siquidē animi iugi sinceritate calcans, uoluptatemq; corporis perenni frangens ieiunio, plerosq; bonorū religiosorum, meliores fore suo docuit instituto. Quo dā igitur tempore, cum ex more idē Hieronymus, diuina ad legendū panderet uolumina: & immortalē bibliothecę suæ autorem recordaretur Tullium: mox cœlitus natales quandoq; reuolueret libros, saluti ferro castigatus est uerbere. Ita enim ipse de se ad Eustochium scribens asserit: Cum ante annos plurimos, domo, parētibus, sorore, cognatis, & quod his difficilior est, cōsuetudine lautioris cibi propter cœlorum me regna castrarem: & Hierosolymā militaturus pergerē: bibliotheca quam mihi Romæ summo studio ac labore cōfeceram, carere nō poterā. Itaq; miser ego lecturus Tullium ieiunabam. Post noctiū crebras uigilias, post lachrymas, quas mihi præteritorū recordatio peccatorū ex imis uisceribus eruebat, Plautus sumebat in manus. Si quando in memet reuersus prophetas legere cœpisssem, sermo horrebat incultus. Et quia lumē cæcis oculis non uidebam: non oculorum putabam culpam esse, sed solis. Dum ita me antiquus serpens illuderet, in media fermē quadragesima, medullis insusa febris, corpus inuasis exhaustū: & sine ulla requie, quod dictu quoq; incredibile est, sic in felicia membra depasta est, ut ossibus uix harerem. Interim parabantur exequiæ, & uitalis animæ calor, toto frigeſcente iam corpore, in solo tantū repente pectusculo palpitabat: cum subito raptus in spiritu, ad tribunal iudicis pertrahor: ubi tantum luminis & tantum erat ex circumstantium claritate fulgoris: ut proiectus in terram, sursum aspicere non auderē. Interrogatus de conditione, Christianum me esse respondi. Et ille qui præsidebat, Mētiris ait: Ciceronianus es, non Christianus. Vbi enim thesaurus tuus, ibi & cor tuum. Illic obmutui, & inter uerba (nam me cædi iusserat) cōscientiæ magis igne torquebar: illum mecum uersiculum reputans: In inferno autem quis cōfitebitur tibi? Clamare autē cœpi, & eiulans dicere: Miserere mei Domine, miserere mei. Hæc uox inter flagella resonabat. Tandem ad præsidētis genua prouoluti qui astiterant, precabantur ut ueniam tribueret adolescentiæ, & errori locum pœnitentiæ commodaret: exacturus deinde cruciatum, si gentiliū literarum libros aliquando legissem. Ego qui in tanto constrictus articulo, uellem etiam maiora promittere, deierare cœpi, & nomen eius obtestans dicere: Domine, si unquam habuero codices seculares, si legero, te negaui. In hæc sacramenti uerba dimissus, reuertor ad superos, & mirantibus cunctis, oculos aperui, tanto lachrymarum imbre perfusus, ut etiam incredulis fidem facerem ex dolore. Nec uerò sopor ille fuerat, aut uana somnia, quibus sæpe deludimur. Testis est tribunal illud ante quod iacui, testis triste iudicium quod timui, ita mihi nunquam contingat talem incidere quæstionem: liuoribus habuisse me plenas scapulas, plagas sensisse per somnium, & tanto dehinc studio diuina legisse, quanto mortalia antē perlegerā. Idem igitur Hieronymus quod prætermiseramus, dum in Romana adhuc esset urbe, os Damasi papæ, & sacre bibliothecæ scrutator, diuino rum dissertor uoluminum: dum per triennium continuum, charus, acceptusq; popularibus ueneraretur, omniumq; iudicio pontificatu dignus decerneret: ordinatusq; à præfato papa presbyter cardinalis (ut superius scriptum est) fuisset: quidam ex clericorū, monachorumq; ordinibus, pro petulantia, ingluuieq; discursantes, ad effugandum de urbe eundem Hieronymū, qui utrorumq; eorū scribens uitia, eos reprehenderat, insidias parauerūt. Verum enim uerò hunc ego felicem dixerim huius fugæ euentū, corrigentis Christi iudicio potius dispensatum, quam prauorū hominum persecutionibus paratum fore existimo, scilicet ut Romana Ecclesia Petri instituta regimine, omnium ueteris testamenti librorū Christo Deo uolente, & Hieronymo spiritali studio desudante, Hebraicam quoq; haberet ueritatē: & Græcorū quorundam leuitas, quæ sibi à Deo omnes scripturas diuinitus inspiratas accepisse plaudebat, eos habere, quod ipsanō habet, recognoscat. Igitur Hieronymus (ut iam dictum est) Roma egressus, ad Orientem tendēs, profectus est ad Gregoriū Nazianzenum Constantinopolitanæ urbis episcopum: ubi ita proficere studuit, ut sanctarum scripturarū studijs erudiretur: & supplex, docilisq; discipulus, adiit præceptorem: eumq; in Constantinopolitana urbe obseruabat. Hoc discipulatu Hieronymus peracto, in Syriam perrexit, & dū in possessione Euagrii presbyteri moraretur, Malchū monachum aliquando captiuū reperit: percunctatusq; eum, omnem eius captiuitatis didicit historiam, quam postea edidit, scriptamq; Romanis fidelibus misit: hæc in istius historiæ inserens prologo: Scribere, inquit, disposui: si tamē Deus uitam dederit: & si uituperatores mei saltem fugientē me, & clausum persequi desierint. Ad deserta loca,

loca, ad quæ olim ob agendam inibi poenitentiam properare cupiebat, ita lætus accinctusque accessit ut uolasse eum magis quam messe crederes. Quo uero per quadriennium continue Christi potius auxilio poenituerit, idem Hieronymus quæ sponte pertulerit, ipsius Dei gratiam affuisse, huiusmodi uerbis indicauit. Quotiens in eremo constitutus in illa uasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus, horridum monachis præstabat habitaculum: putauit me, inquit, Romanis interesse delictis. Sedebam solus: quia amaritudine repletus eram: horrebam sacco membra deformia, & squalida cutis sicut Æthiopicæ carnis obduxerat: quotidie lachrymæ, quotidie gemitus, & si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda humo uix ossa hærentia collidebam. De cibis uero & potu taceo: cum etiam languentes monachi aqua frigida utantur, & coctum aliquid accepisse, luxuria sit. Ille igitur ego qui ob gehennæ metum, tali me carcere ipse damnaueram, scorpionum tantum focius & ferarum, sæpe choris intereram puellarum: pallebant ora ieiunij: & mens desiderij æstuabat. In frigido corpore & ante hominem suum iam carne præmorta, sola libidinum incendia bulliebant. Itaque omni auxilio destitutus, ad Iesu iacebam pedes: rigabam lachrymis, crine tergebam, & repugnantem carnem, hebdomadarum inedia subiugabam. Non depudescio infelicitatis meæ, quin potius plango non esse quod fuerim. Memini me clamantem diem crebro iunxisse cum nocte: nec prius a pectoris cessasse uerberibus, quam Domino increpante rediret tranquillitas. Ipsam quoque cellulam meam quasi cogitationum mearum conciam pertimescebam, & mihi met iratus & rigidus, solus deserta penetrabam. Sicubi concava uallium, aspera montium, uel rupium prærupta cernebam, sibi meæ orationis locus, illud miseriam carnis ergastulum, & (ut mihi ipse testis est Dominus) post multas lachrymas, post caelo oculos inhærentes, nonnunquam uidebar mihi interesse agminibus angelorum, & lætus, gaudensque cantabam: Post te in odorem unguentorum tuorum curremus. Quadriennio itaque dedicata poenitentia exacto, ad Bethlehæ oppidum idem Hieronymus remeauit: ubi quasi prudens animal ad præsepe Domini sese contulit, quod ab Hierosolymis sex milibus separatum contra meridianam plagam, accedensque ad eiusdem urbis pontificem Cyrillum nomine: petijt ut parochiam, quæ Bethlehæ fuerat sita, locum sibi habitanti tribueret. Cui nimirum mox quod deuotione poposcit, dignè concessit. Digni etenim habitaculi Bethlehem adiuuantibus uiris uicinis, catholicis construxit monasterium. In quo statuta ab Apostolis regula degens, coepit, quod olim multum cupierat, cum fratribus habitare, & cum Eusebio Cremonensi nobili uiro, cuius postulatione ex Græco sermone quandam epistolam transtulit in Latinum. In quo uere sciendum, hanc matutinam psalmodiam quæ nunc obseruatur in occidentis maximè regionibus, canonicam functionem monasterio primitus institutam, ubi prædictus uir ociosus non fuisse credendus est: qui tantum nobis in translatione diuinæ scripturæ præstitit, ut ad Hebræorum fontem penè non egeamus accedere: quoniam nos facundia suæ multa cognoscitur ubertate satiasse: plurimis libris, copiosis epistolis fecit esse beatos: quibus scribere Domino præstante dignatus est. Inter cætera profecto studiorum suorum opuscula, a beato Petro sumens exordium, usque ad semetipsum de uiris illustribus scripsit: imitatus Tranquillum, Græcumque Apollonium: ubi de se ita refert: Post catalogum plurimorum, me quoque in calce uoluminis quasi abortiuum & minimum omnium Christianorum posui: quo mihi necesse fuit usque ad quartumdecimum annum Theodosij principis, quæ scriperim, breuiter annotare. Innumeris præterea istis libris, Apostolorum, Prophetarumque constructionibus editis, immobilè catholicæ turrim Ecclesiæ, contra perfidorum iacula consummauit. Omnes ueteris testamenti libros, ex Hebræorum codicibus in Latinum conuertit. Daniëlem quoque prophetam Chaldaico stylo prolucutum: & Iob iustum Arabico, in Romanam linguam utrunque auctore perfecta interpretatione mutauit. Matthæum nihilominus ex Hebræo fecit esse Romanum. Epistolam quidem suam ad Paulinum ex senatore presbyterum mirificè destinauit: docens quemadmodum scripturas diuinas adhibita cura perlegeret: ubi breuiter uirtutem uniuscuiusque libri, ueteris & noui testamenti mirabiliter indicauit: mirabiliter planus, honestè doctus, ac dulcis, parata copia sermonum ad quancumque partem uertit ingenium: ut undecumque interrogatus fuisset, paratum haberet & competens sine aliqua dilatione responsum. Modò hominibus suauiter blanditur, modò superbiorum colla confringit, modò derogatoribus suis uicem necessaria mordacitate restituens: modò uirginitatem prædicans: modò matrimonia casta defendens: modò uirtutum certamina gloriosa collaudas: modò lapsus in clericis monachisque prauitatis accusans. Sed tamè ubicumque locus se attulit, gentiliu exempla dulcissima uarietate permiscuit. Sed non erat hoc suæ uoluntatis, sed (ut ita dicam) grauissimæ necessitatis: ut probaret ea quæ a sanctis prophetis ante secula prædicta sunt, tam Græcorum, quam Latinorum, & aliarum gentium literis contineri: uere totum explicas, totum exornas, & per diuersa disputationis genera disertus semper & æqualis incedens. Tanta namque utriusque linguæ peritia fungebat: ut quoscumque libros Æolicos in manibus acciperet, Latine sine offensione transcurreret: iterumque Latinos Attico sermone relegeret: ut crederes hic esse scriptum, quod os eius in offensa uelocitate fundebat. Vere dixerim catholicam istius hominis prudentiam sanamque doctrinam, quocumque conuersatus fuisset loco, stabilis persistit fidei in firmitate. Nam certissime ignorantie inuidieque morbo languentes desipiunt: qui eum deuiasse a catholicæ Ecclesiæ, id est beati Petri fide, uel hæreticum fuisse arbitrantur: quod Eustochio madauerit. Caue queso, ne quando & de te dicat Deus:

Virgo

Virgo Israel cecidit: non est qui suscitet eam. Vbi ad terredos lubricos atque incautos, quia Deus iustus sit iudex: subdēs ista, dixerit doctor: Audeter loquor, cum omnia possit Deus suscitare uirginem non potest post ruinam. Valet quidem liberare de poena, sed non ualet reformare corruptam. Hoc proculdubio ita dicendo, non omnipotentiam abstulit Deo: sed iustum iudicem manifestas asseruit. Nam (nisi fallor) quæ illa sanctus Hieronymus Eustochio mandauit, talia ad Domicillam neptem imperatoris Domitiani admonitionis legimus. Sed & ipsa uerba qua de causa sint illi prolata, audire gratum puto. Hæc omnino uirgo Nereum & Achilleum eunuchos cubicularios habuit: quos beatissimus apostolus Petrus iuratus fuerat Christo. Isti dum uiderent dominam suam gemmis ornari & purpureis uestibus, atque auro textis indui, dixerunt ei: Quanto studio ornaris in corpore, ut filium consulis Aurelianum hominem mortalem accipias maritum: si tanto studio in animo ornareris, regem immortalem Dei filium adipisci poteras sponsum: qui etiam te ipsam æternam faceret, & nunquam tibi neque ornamentis tuis, neque gaudijs finem permetteret aut terminum euenire. Respondit eis Domicilla, & ait: Quæ potest esse melior charitas, quam habere uirum, suscipere filios, per quos posteritas dulcissima possit propagari, & tam generis dignitas, quam memoria nominis non deleri? Cui Nereus respondit: Melior est uirginitas, quæ quando de matris tuæ utero existi, tecum nata, tecum laetata, tecum semper fuit a carnis corruptione aliena, quæ est Deo amabilis, eiusque angelis chara, quæ profecto cum quæ libet perdidit uirgo, huius reatum per poenitentiam euadere potest, ipsam uero integritatem adipisci nequaquam ualet. Omnis namque sanctitas dum per aliquam uoluptatem aut necessitatem uiolata aut amissa fuerit, uel quæque perdita uirtus, ad statum suum uel integritatem, seu ad suam gloriam per poenitentiam lachrymas recuperari & reuocari potest. Sola uirginitas si semel perierit, ad pristina integritatis stabilitatem pertingere minimè ualet. Cumque Nereus & Achilleus hæc, laudando uirginitatem, & alia proferendo, differerent plurima, quibus æternam mereretur a se ipsis uitam, Domicilla prudentissima uirgo dixit: Vtinam ad me olim ista Dei sententia peruenisset, & nunquam ego nomen sponse suscepissem, nec hominis mortalis sponsonem. Nunc uero quia uobis Deus aperuit os ad lucrandum animam meam, quicquid me facere uultis, accelerate quantocyus. Quid multa? A sancto Clemente papa consecrata, Aureliano sponso contempto ob hoc in Pontiana exiliata est insula. Inde Tarracinam adducta, nolensque idolis sacrificare, cum Euphrosina & Theodora sponsis Sulpitij & Seruuliani, a Luxurio fratre Aureliani igne cremata, palmam suscipere martyrij, quas sanctus Casarius diaconus, qui etiam postea & ipse a prædicto Luxurio est martyrizatus, in sarcophago nouo simul condens sepeliuit. Hæc ideo licet non fuerat hic tantum necesse loqui, addidimus tamen, quia penè quod Nereus prudentissimæ uirgini Domicillæ dixerat, uirginitatem perditam de reatu posse per poenitentiam ueniam consequi, nequaquam tamen ualere fieri uirgo, sicut fuerat prius: hoc sanctus Hieronymus Eustochio ad meliora studuit hortado mandare: cum omnia possit Deus, suscitare uirginem non potest post ruinam. Quid enim est hic aliud non posse, quam non uelle: quod nonnullis alijs dici poterat uerbis. Per quendam namque sapientem dicitur: Tu autem dominator uirtutum, cum tranquillitate iudicas: & cum digna reuerentia disponis. Subest enim tibi cum uolueris, posse: ergo ubi non est uelle Dei, deest posse. Deus quippe ut immutabilis est natura, ita immutabilis est uoluntatis. Et utique cum sit uerax & iustus, non illum mendacium, neque iniusticia decet: quia sicut non ualet mentiri, qui est ueritas: ita iniustus esse non potest, hoc est, nolens iniuste facere quicquam. Nam omnia (teste propheta) quæcumque uoluit Dominus, fecit in celo & in terra: omniaque eius iudicia iusta. Dum igitur niteremur ostendere quid uolente Deo fieri possit: quid uero illo non uolente, fieri non ualere, & ut ueridico eximioque doctori: cui quoad uiueret, in omni scientia se comparare nemo audebat: non usurparet uanis loquus detrahere quispiam, coepo ab ordine longius sumus digressi. Veruntamen qualis, quantumque uirtus iste fuerit: solius sancti Augustini testimonio qui uelit plenius cognoscere ualet. Nam cum in libro primo quem contra errorem Iuliani Manichæi scripserat: qui nuptias sine dubitatione dicebat damnari: quod uero ex eis nasceretur, ab omni esse liberum obligatione peccati: plurimos contra huiusmodi pestiferum dogma, catholicos introduxisset testes, intulit dicēs: Nec sanctum Hieronymum qui presbyter fuit, contemnendum arbitreris, quod Græco & Latino insuper & Hebræo eruditus eloquio, ex occidentali ad orientalem transiens Ecclesiam, in locis sanctis, atque in literis sacris usque ad decrepitam uixit ætatem: cuius nobis eloquium ab Oriente in Occidentem instar solis lampadis resplenduit. Omnes denique uel penè omnes qui ante illum aliquid ex utraque orbis parte de doctrina Ecclesiastica scripserant, legit: nec aliam de hac re quam prædixi tenuit, promissamque sententiam. Qui cum exponeret Ionam prophetam, apertissime dixit: quod etiam paruuli peccato offensionis Adæ tenerent obnoxij. Hæc Augustinus in prædicto libro. Idem itaque Hieronymus contra Celsum, Porphyrium, & Iulianum Augustinum, rabidos aduersus Christum canes, & contra insectatores Ecclesiæ, uel eorum qui putant Ecclesiam nullos philosophos & eloquentes habuisse doctores, magno defudauit ingenio, ut sciat quales & quanti uiri eam fundauerint, extruxerint, atque ornauerint, & desinant fidem nostram rusticæ simplicitatis arguere: suamque potius imperitiā recognoscant. Innumeris præterea libris apostolorum prophetarumque constructionibus. Et post pauca: Nunc, inquit, mysterium iniquitatis operatur, & garrat unum-

unusquisque quod sentit: ego solus sum qui cunctorum gloria mordear. Pluribus quippe ait, qui me dicunt hoc opus inflammati inuidiae facibus scribere: breuiter respondebo, nunquam me haereticis percussisse, sed omni egisse studio ut hostes Ecclesiae, mei quoque hostes fierent. Impossibile est omnino & longum de isto viro, eiusque destructa uita, & illius moribus retexere omnia. Vnius enim miraculi huius monasterij quoddam praeconium simile, quod per succedentium relationem memoriae nondum obliuio abstulit, & a religiosis uiris, qui caelestis patriae amore Bethlehē fuerunt, huc est delatum, huic compendioso necesse sermone. Quadam namque die aduersascente, cum beatus Hieronymus una cum fratribus (ut monachis mos est) ad sacrae lectionem audiendam sedisset, & praecepta diuina declararet, subito tribus claudicans, quarto suspensus pede, ingens leo coenobij claustra ingressus est. Quo utique uiso fratres perterriti, nonnulli in fugam sunt (ut est metus fragilitatis humanae) conuersi. Sanctus uero Hieronymus uelut aduenienti hospiti, intrepidus leonis aduentui obuiauit. Qui uidelicet dum sibi pariter propinquassent, & quia loqui leo, ut suae naturae est, minimè poterat, utique ualuit, praedicto patri, laesi quem habebat pedis obrulit plantam: uocatis tunc fratribus praecipit, ut diligenter laesum abluerent pedem, inquirentes cur ita leo claudicans iret. Quod dum factum studiosè fuissent inuisti, uulneratam a sensibus inueniunt plantam leonis. Ei igitur cum alimento diligenter adhibita cura, de laesionis icu, illico conualuit. Omni ergo beluinae feritatis deposita rabie cepit inter eos ultrò citroque, quasi domesticum & tranquillum animal pariter commorari. Hoc etenim beatus Hieronymus cognito, sic fratribus ait: Eia fratres, studiosè adiuuicem rogo perpendite: quid huic leoni operis congrui, nostrae utilitatis addamus, quatenus ab eo leuiter perfici, & efficaciter fieri possit: quia certe credo, quod non tantum pro sui pedis salute huc illum miserit Deus, qui ei mederi sine nobis poterat: quantum ut nobis suae uisitationis demonstraret indicio, per hunc nostrae necessitati, mirabiliter se uelle praebere iuuamen. Tunc praedicti fratres, tale concorditer humiliterque patri responsum dedere dicentes: Tu pater bene nosti, quod asinus qui a saltu usui nostro ligna deferre solitus est custodis sollicitudine indiget, & ne a qualibet improba bestia deuoretur, satis ueremur. Idcirco ergo si tibi placet, & rectum uidetur, huic leoni a fello nostri iniungatur solertia, ut eum subsequens ducat ad pascuum: reducatque remeans domum. Ita & factum est: nam iniuncta leoni cura asini, more pastoris industrij eundo ad pascuum socius incessanter itineris, rure pascendo ubicunque defensor tutissimus erat. Veruntamen ut se cibaret, & asinus solitum perficeret opus consuetis semper horis cum eo domum redibat. Interea dum haec dilato tempore gererentur: ducto quadam die ad loca pascuae asino, graui leo ultra modum somno oppressus obdormiuit. Leone namque tunc grauius soporato, contigit ut per eandem uiam negotiatores gradientes, olei emendi causa pergerent in Aegyptum. Qui ipsum saepe uidentes asinum pascentem: dum neminem uidissent adesse custodem, iniqua surrepente cupiditate, rapientes secum duxerunt. Expergiscens itaque leo quid sibi damni accidisset, nesciens: ut requireret tamen pascentem quem commissum habuit, ire cepit. Qui cum solito non appareret in loco pascedi, restrictus de discrimine leo in caecitiam anxius, rugiendo aliqua parte diei, huc illucque ibat quarens quem perdidit. Sed cum iam omnis reperendi asini spes fuisset ablata, ad monasterij ianuam ueniens perstitit. Conscius enim culpae non ausus est ingredi quod prius cum asello solebat. Quem beatus Hieronymus una cum fratribus absque asino uidens ad cellae fores morari, & quia non solita hora fuerat reuersus, instigante famis necessitate compulsum, putauerunt eum occidisse animal suum: nolentesque ei retribuere annonam consuetam, dicebant: Vade, & reliquum aselli quod tibi remansit, mande: tuamque ingluuiem reple. Et licet haec illi dicerent: erant tamen incerti utrum hoc malum non is perpetrasset. Quapropter exeuntes fratres ad loca pascua, quo iam praefatum animal deducere leo solitus erat, longe lateque peragrantes, ut quoddam mortis indicium possent inuenire. Qui nullum interemptionis eius signum reperientes, redeuntes hoc studuerunt beato Hieronymo nunciare. Quo audito, ait fratribus: Obsecro uos fratres, quantum sustineatis asini damnum: hunc tamen ne exasperetis, neque abijciatis leonem: sed eum ut dudum gubernantes, praebentesque alimenta nutrite: incipientesque in nemore ligna, ut ea uice asini nobis huc trahens deferre ualeat, moderatè nec tentes ligate. Ita & factum est. Cumque sibi opus tunc nexum crebrius gereret, & iam redeundi tempus negotiatorum adesset, expleto die quodam opere, quauis animal brutum, diuinitus tamen ut puto admonitum, exiens iuit ad agrum: huc illucque discurrens gyrando, nosse plenius cupiens quid fuisset de socio suo factum. Qui fatigatus iam nimium, quandoque ad publici itineris locum deuenit sublimem: quo dum anxius ut poterat, circumspiciendo prospiceret: cernebat procul uenientes contra se homines cum onustis camelis, quos praecedens asinus ueniebat: sed quia ualde procul erat, huc cognoscere minimè potuit: tamen pedetentim se illis obuiam obtulit. Mos quippe illi dicitur esse regionis: ut quotiens cum camelis longius proficiscuntur, totiens accedente asino funem camelorum gestante collo, subsequantur camelum. Nam dum praedicti itinerantes, id est negotiatores: appropinquassent leoni: ille cognito asino, seuum rugiens, cum ingenti strepitu irruit in eos: neminem nempè laedens eorum. Qui omnes statim relictis, dementesque ut dignum fuerat effectum, in fugam conuersi sunt. Quibus uidelicet fugientibus, terribiliter rugiens leo percutiebat cauda fortiter terram: perterritosque camelos, sicut erant onustis,

onustis, ante se ad cellam ire coegit. Insolitam ergo rem fratres uidentes, quod praecedens asinus sarcinatus in medio cameli, & subsequens eorum terga leo pariter ueniret, mox exeuntes modestè, curauerunt beato nunciare Hieronymo. Quo audito foras egrediens, ianuam monasterij patefieri iussit benignè: summumque silentium imperauit dicens: Hospitibus nostris, id est camelis & asino, auferentes sarcinas eos leuate, pedesque abluite, escas praebete, expectantes quid in hoc facto, suis uoluerit Dominus seruis demonstrare. Omnibus denique quae erga camelos fuerant iussa peractis, coepit leo iam dudum huc atque illuc gratulabundus per claustra monasterij ire, singulorum se fratrum uestigijs sternens, & quasi de perpetrata, quam non fecerat culpa, alludens cauda uentam postulabat. Quo uiso, fratres poenitentiam agentes, quod ei crudelitate intulissent crimen, dicebant: Ecce pastorem nostrum, quem patulo ante ut uoratorè crudeliter damnabamus: cum quanto eum praeconij miraculo, ut huic crimen auferret, ad nos dignatus est mittere Dominus. Beatus ergo Hieronymus futurorum praescius, sic fratribus ait: Parati estote fratres in his quae usui refectiois sunt necessaria: ut hi qui nobis sunt futuri, absque molestia ut dignum est, hospites suscipiantur. Mox utique imperata subsecuti, ueloci quaeque obedientia sunt expleta. Peractis quoque iussis, fermocinantibusque cum beato Hieronymo fratribus, subito uenit nunciis, qui diceret ante monasterij fores hospites adesse, qui coenobij patrem uellent uidere. Hoc saepe dictus pater audito, portas cellae patefieri, eosque ad se ingredi iussit. Qui quauis uocati, erubescendo tamen introeuntes: uisumque beato Hieronymo, eius se prostrauere uestigijs pro culpa uentam postulantes. Quos ipse clementer eleuans, admonuit, ut suis cum gratiarum actione utentes rebus alienas tangere non usurparet: ac deinde sub Dei praesentia cautè uiuerent semper. Qua nimium praedicatione expleta, praecipit ut resicerent, receptisque camelis abiret. Tunc illi una uoce pariter dixerunt: Obsecramus pater, ut ad Ecclesiae luminaria, necessitatibusque fratrum, dimidium liquoreis olei quod attulerunt cameli, suscipi iubeas: quia scimus & certi, quod plus propter uestram quam pro nostra utilitate, ut negociaremur perreximus in Aegyptum. Quibus beatus Hieronymus ait: Non rectè proculdubio postulatis: quia ualde durum uidetur: ut nos qui alijs copati, aliorumque necessitatibus subleuare dando debemus, uos grauemus, uestra quibus non indigemus tollentes. Tunc illi: Neque (inquiunt) hic cibum, neque quae nostra sunt, accipiemus: nisi quod poposcimus, prius iussis fieri. Itaque ut praediximus, nunc dimidium quod attulerunt cameli olei liquorem suscipiatis, & deinceps pollicemur nos nostrosque haeredes, uobis uestrisque successoribus omni anno olei mensuram hic esse duros. Sicque constructus beatus Hieronymus, coactusque eorum precibus uiolentis, quae rogauerant, impleri praecipit. Sumpto quoque cibo, ac benedictione cum camelis accepta, exultantes gratulantesque ad propria remeauerunt. Haec autem Bethlehē acta, & ab incolis loci illius haec tenus asserendo ita fuisse narrantur. Bethlehem uero locus splendidus ciuitas fuit David in tribu Iuda: ubi quondam Dominus & Saluator, ut impleretur prophetia: Veritas de terra orta est, in praesepe intra speluncam, ex uirgine nasci dignatus est: & paruulus uagijt. Quod praesepe auro argentoque ornatum (sicut sanctus refert Antonius) incessanter in eo luminaria ardent: plurimisque seruatorum Dei habitaculis undique circumdatur. Os enim speluncae ad ingrediendum omnino angustum est. In cuius itaque ore, id est in ipso praesepe ingressu, beatus Hieronymus saxum scalpendo, monumentum sibi fieri iussit. Tanta uero idem corporis lassitudine fatigatus est: ut etiam in stratu suo iacens, funiculo ad trabem suspensus, supinisque manibus apprehenso erigeretur, ut officium monasterij prout poterat, exhiberet, transeuntesque in squalore corporis, uocisque tenuitate dies plurimi fuerent. Dehinc ipse uir beatus in librorum abundantia fultus, dictis suis sancto Spiritu dedicatis, immobilè catholicè uirum Ecclesiae, contra perfidorum iacula consummauit. Pergunt itaque ad uisitandum consolandumque Hieronymum, dum in labore esset itidem catholici seniores: ad beatumque Augustinum episcopum secum quidem animo Ecclesiae catholicae cooperantem, corpore autem in Africa scribentem, sic inter cetera scripsit: Nostra habuimus tempora, & cucurrimus quantum potuimus: nunc te curante & longa spacia transmittente, nobis debetur otium. Igitur idem beatissimus, diebus uitae suae in spirituali opere irreprehensibiliter consummatis, nonagesimo octavo aetatis suae anno in Domino requieuit. Bethlehē eum uisita uenerunt Dominus esset illud. Dormiuit autem beatus Hieronymus anno imperij Theodosij junioris, duodecimo: imperante utique illo, cuius anni nec incipit, nec finientur qui uiuit & regnat per immortalia secula seculorum. Amen.

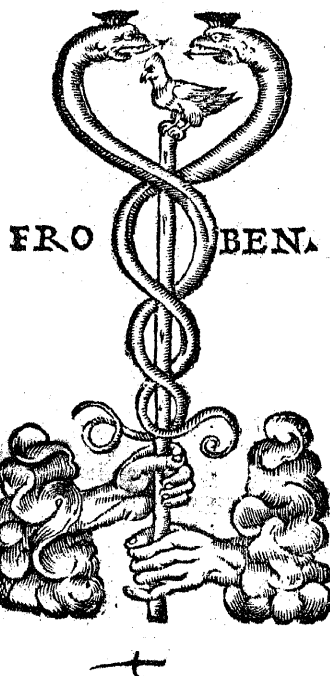
TERTIAE SERIE HVIVS TOMI FINIS.

INDEX CHARTARVM QVARTI TOMI.

abedefghijklmnopqrstuxyz ABCDEFGHI. Omnes sunt terniones, praeter duos ultimos quaterniones.

BASILEAE, IN OFFICINA FROBENIANA, PER HIER. FROBENIVM, ET NIC. EPISCOPIVM, ANNO M. D. LXV.

y slopa. deyn te y anco del mes de gen de mill e quis y aventa y anco ad
 106. ss. maestro de qui para. benef. del y glo. m. del boya del muy ff. p. ha
 p. de ar ne dol qual dian de san f. de la op. p. d. id de la f. m. de aelli. de ma
 de los m. y. 116. ss. Inquis. apps de la a. n. de ganara de qui yo el p. z. no th
 de la f. m. de f. e. v. id. y. e. p. n. e. z. on. e. f. f. e. l. i. b. r. o. de l. 9. p. 5. f. o. m. de l. 3. o. f. f. 2. 9
 es el om. m. h. e. f. t. p. de qui para de le b. r. a. z. o. y. qui t. a. r. o. n. t. o. d. o. l. a. p. i. o. r. y. v. i. d. o
 p. a. r. e. l. e. p. m. g. de l. l. l. m. e. s. d. o. n. e. a. s. p. a. r. de que r. a. m. t. o. b. i. p. o. de l. e. f. e. n. d. e. n. l.
 y m. y. g. e. n. e. r. a. l. e. s. f. o. d. e. f. e. y. n. o. s. d. e. l. a. s. t. a. m. e. n. d. e. l. s. u. o. n. o. m. b. r. e.

El maestro
 quinza

Juan Pedro
 de a. n. e. d. o.

Poso ante m. de par. f. a. r. a. de albor. m.
 No. 20. 8. off.